Staatl. Bibliothek Regensburg
2° Hist. pol. 767 (1

Historia
Austriaca
Nro 767.

den 11. Septbr: 1769. verehret dieses Buch
zu löbl: hiesiger Stadt Raths- Bibliothec
Hr: Hieronymus Georg Haaß, Bürger,
Kauf- und Handelsmann, auch E. E. Lands-
Gerichts-Assessor.

Staatl. Bibliothek
Regensburg

ANALECTA
MONVMENTORVM
OMNIS AEVI
VINDOBONENSIA.

SBR069026466803

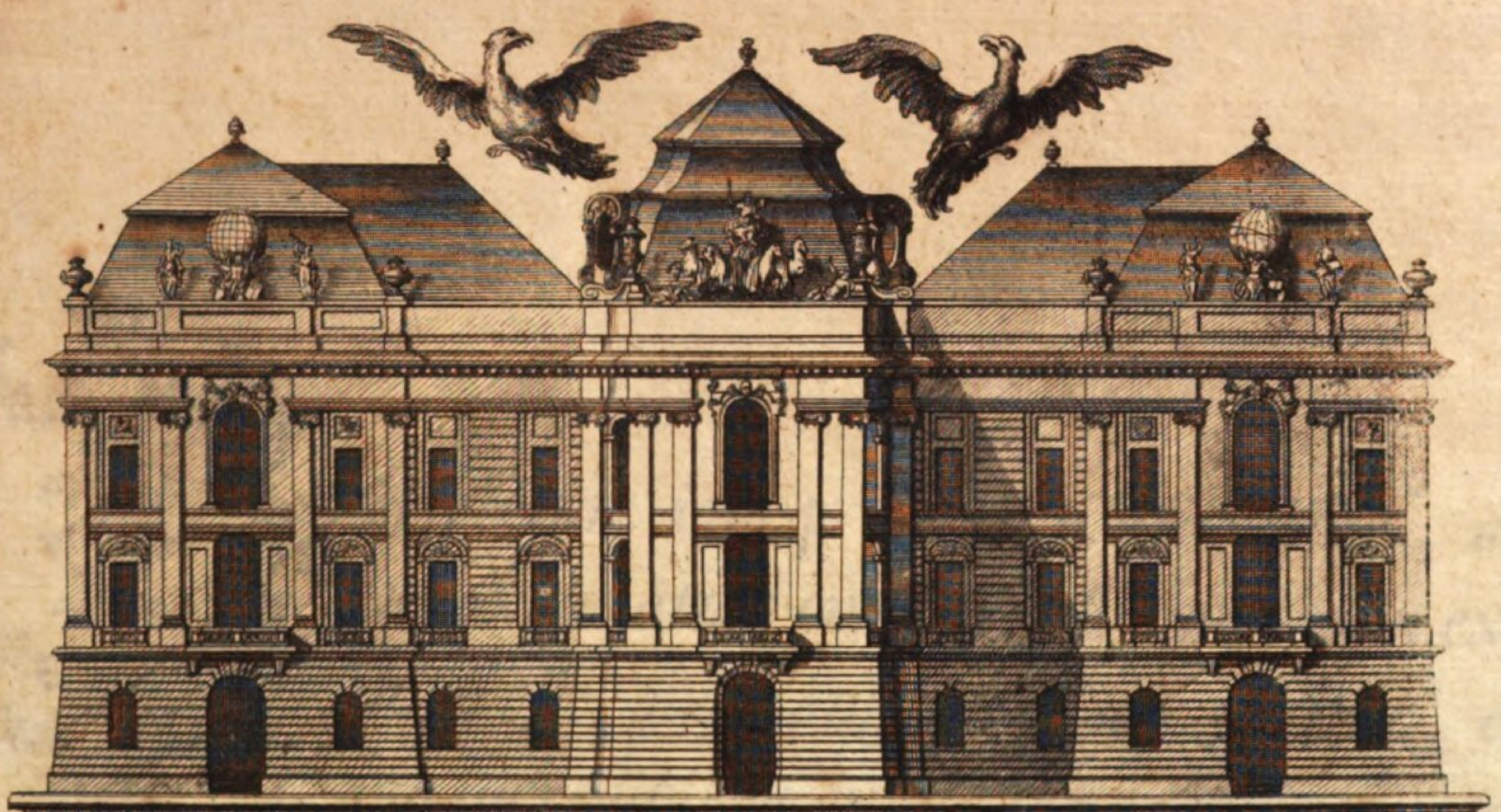
23

ANALECTA MONVMENTORVM OMNIS AEVI VINDOBONENSIA.

OPERA ET STVDIO

ADAMI FRANCISCI KOLLARII,
PANNONII NEOSOLIENSIS,
MARIAE THERESIAE AVG. A CONSILIIS, ET AVG.
BIBLIOTHECAE VINDOBONENSIS
PRIMI CVSTODIS.

TOMVS I.

VINDOBONAE,

TYPIS ET SVMPTIBVS IOANNIS THOMAE TRATTNER,
AVLAE ET INCLYTORVM INFERIORIS AVSTRIAE ORDINVM TYPOGR.

ANNO CIↃIↃCCLXI.

MARIAE THERESIAE
AVGVSTAE,
HVNGARORVM BOHEMORVM
&c. &c.
REGINAE APOSTOLICAE

SEMPITERNAM FELICITATEM.

Perſpectum iam pridem, AVGVSTA, *atque exploratum omnibus eſt, nihil tam exiguum eſſe, quod auſpiciis Tuis geritur, ex quo incredibilem animi Tui magnitudinem, ſummam in omnes benignitatem, & mentem, vt verbo complectar omnia, plane Regiam intelligere non liceat. Nam vel hoc, humile profecto atque exile, diligentiae meae ſpecimen, quod publici commodi ſpe in lucem a me proferri,*

& pro ſingulari prorſus indulgentia in me Tua Auguſto nomini Tuo inſcribi ſiuiſti, quot & quantas, quas iam dudum in Tua Majeſtate vniuerſus orbis ſtupet, virtutes Tuas poſteris loquetur! Enimvero literarum ſtudia & pacis omnes artes, ante vehemens atque atrox iſtud bellum paene ex obliuione abs Te, DOMINA, *reuocatas, laeti atque alacres videramus: at inter tumultus grauiſſimi belli vt incrementa eaedem caperent, vt non ſecus atque placidiſſima pace in ſpem vberrimi fructus florerent, id enimvero erat hujusmodi, vt magis optandum, quam ſperandum putaremus. Pacis quippe ac belli ſtudia res ſunt natura ſua vt maxime contrariae, ita ſociari inter ſe, & foueri ſimul, longe difficillimae; quas Tu tamen pro magnitudine animi Tui,* AVGVSTA, *vno atque eodem difficillimo tempore ita ex aequo foues ac protegis, vt belline magis, an domi poſteritas Te miratura ſit, iam pridem dubium reliqueris. Atque hoc Tuum,* AVGVSTA, *inter arma pacis artes fouendi ſtudium cum omnes omnium ſubditorum Tuorum ordines, tum in primis Bibliotheca noſtra, Diui Genitoris Tui, paterni in Vindobonenſes ſuos animi aeternum pignus, in dies prope ſingulos experitur, & nunquam pro merito ſatis celebrauerit. Habet enim illa in Te,* DOMINA, *ingenuarum artium ac ſcientiarum amantiſſimam*

ac

ac SOSPITAM MATREM; *debet Auguſtis Majoribus Tuis originem ſuam; Diuo* LEOPOLDO *Magno illuſtrem famam; Diuo* CAROLO VI. *Auguſto* GENITORI *Tuo, ornatiſſimum iſtud Muſarum templum, atque eruditas opes ferme innumeras; Tibi*, DOMINA, *praeter incrementa vel maxima, ſpiritum & vitam debet. Quippe quod ſplendido ſepulta mauſoleo non jaceat; quod uſibus quotidianis pateat publicis; quod in Commentariis rurſum ſuis viuere, & excolendis mortalium animis vtilis eſſe incipiat, Tuum vnice*, DOMINA, *munus eſt, Tuum beneficium immortale. At nempe ingenuus humani animi cultus quantopere neceſſarius, quantaeque & quam multiplici vtilitati conjunctus ſit, Tu vna omnium optime*, AVGVSTA, *experta es, & vniuerſo orbi, Majeſtatem Tuam ſuſpicienti, facillime refers vberrimeque probas. Nam quid admirabilius, quid ſublimius inſtitutione*, AVGVSTA, *illa Tua, qua Diuus* GENITOR *in prima ſtatim aetate eruditam Te eſſe voluit? non ille Te*, DOMINA, *Gynaecei otio; non, quae Regiis alias Nymphis propriae ſunt, artibus vnice addixit: ſed, rariſſimo in memoriis priſci etiam aeui exemplo, Latinis primum imbui literis, tum liberalibus artibus ac ſcientiis omnibus, quibus iura populis daturi Principes informari ſolent, animum Tuum*

ex-

excoli voluit: qua ſingulari prorſus inſtitutione, in primis vero admirabili docilitate ac memoria, ſiue eximio atque excellenti ingenio, AVGVSTA, *Tuo, eas in literis progreſſiones feciſti, vt cauſa iam nulla ſit, cur eruditiſſimam* ANNAM *Comnenam,* ALEXII *Comneni Auguſti, filiam Auguſtam, Graecis inuideamus; quam Tu non tam rebus alienis per otium & privatim ſcriptis, quam, quod longe difficilius ac Regium magis eſt, ſapienter & fortiter publice geſtis, quam longiſſime poſt Te reliquiſti. Eſſet hic locus,* AVGVSTA, *virtutibus Tuis, quae ab hac inſtitutione, quaſi ab vberrimo quopiam fonte, ortum ſuum ducunt, memorandis opportunus: ſi eas tales, quales revera ſunt, aut animo concipere, aut verbis exprimere poſſem; quod quia pro dignitate praeſtare me non poſſe video, leuiter attingere fas mihi non eſſe duco. Illud hic tamen adfirmare non dubitem, ſummam illam ac prope maternam,* AVGVSTA, *ſolicitudinem tuam, qua priuatorum quoque inſtitutioni proſpicis, eandemque laboribus etiam noſtris adiutam promotamque eſſe vis, ex vno iſto & certiſſimo fonte manare. Perſpectum quippe Tibi eſt,* AVGVSTA, *curandis mortalium animis quam medicinam libri contineant; ſcis ſcriptores, bono humani generis natos, lumina ingeniorum eſſe plane mirabilia, quae vel poſt occa-*

ſum

sum suum lucent, mentes nostras collustrant, & ad bene beateque viuendum taciti viam commonstrant: nihil idcirco mirum, praescriptis voluntate Tua disciplinis literarum publicis; & restitutis infinito prope sumptu scientiis, opportunum istuc subsidium a Bibliotheca nostra abs Te, DOMINA, *comparari. Atque o vtinam,* AVGVSTA, *conceptae de nobis opinioni, quantum in me est, ita responderim, vt sanctissimae voluntati Tuae, Tuorum vnus subditorum, obtemperare debeo, & ob amplissima in me indignum benefacta Tua gratum ac memorem perpetuo animum praestare volo! nam de diligentia quidem mea, deque animi contentione, quae solum in viribus ac potestate mea sunt, certus plane sum, nullam vnquam in omni vita mea venturam mihi esse diem, quam operi huic, atque aliis, quae publico profutura sperem, lubens volensque non consecrem; modo Deus Opt. Max. quem eam ob rem veneror precorque, vires mihi primum, tum eum recti bonique amorem conseruet, quo Tuam,* DOMINA, *quam adhuc expertus sum, gratiam constanter mereri, & reliquum vitae meae cursum in Tuo famulatu conficere possim. At iam, si pateris,* DOMINA, *de instituto nostro, deque opere ipso, exponam breui, neque in publica curarum Tuarum commoda longiori sermone peccabo. Vt opes Tuae Maiestatis, in Pa-*

)()(*lati-*

latinae Bibliothecae forulis reconditas, praesentibus & futuris visendas fruendasque Illustris atque eruditissimus Praefectus noster proponeret, eruditum opus omne in me & collegam ita partitus est, vt mihi manu exarati vetusti codices, collegae vero typis impressi libri recensendi obtingerent. Ad vetustos manu exaratos codices quod attinet, eorum Catalogum, eruditis animaduersionibus refertum, Petrus Lambecius, Hamburgensis, Vir in Rep. literarum Clarissimus, Diui Leopoldi Aug. liberalitate, abhinc septem omnino & nonaginta annis scribere coeperat. A codicibus Graecis initium sumere operis Viro docto placuit. Ex quinque & viginti libris, quibus prolixum opus inclusurum se sperabat, octo solum priores typis vulgauit; nono scribendo intentum, magno cum Bibliothecae, tum literarum damno, praematura mors oppressit. Lambecio in munere & opere successit Daniel Nesselius, Luneburgensis; is vulgatos a decessore suo libros, in epitomen contractos, iterum edidit, adiectis iis codicibus Graecis, quos Lambecio per fata recensere non licuit. Haec Nesselii additamenta, negligenter admodum scripta, castigare conatus est Nicolaus Forlosia, Neapolitanus, in cuius locum beneficio, AVGVSTA, *Tuo suffectus sum; adjecta recensione Graecorum codicum, quos Neapolitana quaepiam Asceteria diuo* GENITORI *Tuo, Clemen-*

mentissimo tum Domino suo, gratitudinis ergo obtulerant. Atque hic labor eruditorum nostrorum in recensendis Graecis codicibus fuit. In Latinos & caeterarum Occidentis linguarum codices diligenter atque erudite commentatus est Joannes Benedictus Gentilottus, Teriolensis Tridentinus, Vir merito suo & Diuo GENITORI *Tuo*, DOMINA, *in paucis charus, neque Tibi, vt arbitror, ignotus; cuius Operi dum supplementa itidem decessor meus adiicere laborat, lineam vitae suae vltimam attigit; relictis diligentiae meae codicibus Orientis linguarum omnibus, Graecis quam plurimis, ac Latinis ad mille ducentos, quos videlicet liberalitati Tuae*, DOMINA, *Bibliotheca nostra fert in acceptis. Praeclara ista eruditorum nostrorum Opera, lima perpolita vltima, iuris publici atque communis facere in praesenti iubeor. Ab Lambecii libris non vna de causa principium operis capere oportuit. Legebantur in illis quam plurima, quae parum opportuno loco eruditis hominibus sunt visa a Lambecio fuisse edita. Aequissimae eorum voluntati ac iudicio obsequutus, quae eius generis videbantur esse, separatim in hoc volumen, cui ab Augusto nomine Tuo*, DOMINA, *pretium accessit vel maximum, retuli: sequetur proxime eiusdem argumenti Tomus alter; tum Commentaria ipsa, siue Catalogus manu exaratorum*

codi-

codicum Augustae Bibliothecae Tuae, Deo bene volente, consequetur: quem laborem si Dei beneficio pro viribus perfecerim; si Tibi, DOMINA, *bonarum literarum amantissimae non ingratum, neque aliis inutilem senserim: feram sperata studii mei praemia amplissima, neque erit, quod de reliqua amplius laude laborem. Interim,* AVGVSTA, *Deum Optimum Maximum veneror precorque, vt qua benignitate adhuc cum Tua Maiestate egit, eadem porro constanter agat; det Tibi atque Augusto Coniugi seram longamque senectam; Augustae Domui incolumitatem perpetuam; armis victorias innumeras; pacis artibus fructus vberrimos & decus omne.*

NVMINI MAJESTATIQVE TVAE

DEVOTVS

ADAMVS FRANCISCVS KOLLAR,
PANNONIVS NEOSOLIENSIS.

LECTORI BENEVOLO

ADAMVS FRANCISCVS KOLLARIVS

S. P. D.

Annus fere in exitu eſt, cum literas de editione Commentariorum noſtrorum altera, typis impreſſas, ad Viros in Rep. literarum claros dedi. Earum Argumentum haec epiſtola compendio refert, quam tu, Erudite lector, ſi de conſiliis noſtris certior iam factus es, facile praeterieris; ſin minus, cum prolixa non ſit, non aegre, vt ſpero, perlegeris. Commentaria noſtra, a Petro Lambecio, Hamburgenſi, ſcribi olim cœpta, & a pluribus non indoctis Bibliothecae noſtrae viris ad finem perducta, in lucem efferre publicam, propoſitum nobis eſt. Rationes, quibus ad difficile Opus adducti ſumus, praecipuae ſunt iſtae: voluimus nimirum muneri noſtro non deeſſe; commotae ab Lambecio expectationi tuae tandem aliquando reſpondere; &, quod maximum eſt, AVGVSTAE DOMINAE noſtrae voluntati morem gerere voluimus ſimul & debuimus. Prolixum Lambecii propoſitum notius iam doctis eſt, quam ut hic a me exponi pluribus debeat; *cui enim non dictus Hylas?* Eum a Graecis codicibus operis ſui coepiſſe initium, ſciunt omnes, qui Graecas literas di-

ligentius, quam vulgo fieri ſolet, perdiſcere curauerunt. Cur Hebraicis, Syriacis, Arabicis &c. codicibus Caeſareis id honoris non detulerit, veram cauſſam ignoro, hariolari non delectat. Ad Neſſelium, qui Lambecio ſucceſſit, quod attinet, neque huius labor doctis hominibus ignotus eſt. Graecos codices, quos Lambecius morte occupatus in penſum operis reliquit, eos ab Neſſelio admodum oſcitanter fuiſſe euolutos, ſaepius monuerant viri docti: quae etiam, vt opinor, cauſſa fuit, cur deceſſor meus Nicolaus Forloſia, Neapolitanus, cenſuram in eum exercere inſtituerit; cuius emendationibus, quae frugis erunt non malae, vtemur ſuo loco. Neſſelium in munere & opere excepit Cl. Vir Joannes Benedictus Gentilottus, Teriolenſis Tridentinus; is, reſumpta Lambecii commentandi ratione, praeclara diligentia & doctrina in Latinos atque alios Occidentis linguarum codices Caeſareos Commentaria ſcripſit, & cum de Bibliotheca noſtra, tum de Rep. erudita egregie eſt promeritus: dignus vel idcirco cuius Operi manum vltimam, quam iam inde ab anno cIɔIɔccxxIII. expectabat, porrigeremus, &, vt e tenebris in lucem eluctetur aliquando, conaremur. Cum Lambecii tum Gentilotti Opus ſupplementis integrare ſtuduit laudatus mihi ante Nicolaus Forloſia, cui etiam Operi immortuus, euoluendos mihi reliquit Orientalium linguarum codices omnes; Graecos οὐ λιτοὺς, οὐδ' ἀριθμῷ βραχεῖς; Latinos omnis aeui ad mille ducentos. Modum ac methodum Operis, librorum item ordinem, eum ſeruauimus religioſe, quem ſibi nobisque ipſe Lambecius ſcripſit *Commentar. Lib. V. pag.* 299. A libris iam vulgatis editionis huius noſtrae initium capere oportuit potius, quam libuit: cum exempla rara jàm admodum in tabernis librariis veneant, ac pleraque libro octavo ſint mutila; plurima deinde, neque levia, tum ab aliis viris doctis, tum etiam a nobis fuerint in iis animaduerſa, quae utilioris eorum uſus gratia candide indicare, & pro virili in melius vertere fuit neceſſe. Διορθόσεων, atque emendationum

mea-

mearum breve ſpecimen dedi in epiſtola, cujus ſupra memini. Tum has, tum propoſitum meum omne eruditiſſimis memoria noſtra Viris non ſolum non diſplicuiſſe, verum etiam vehementer fuiſſe probatum, eſt cur immortaliter gaudeam, & fructus laboris mei uberrimos iam me retuliſſe exiſtimem. Quibus autem illis? nempe Eminentiſſimo S. R. E. Bibliothecario, & Arcanorum Breuium a Secretis Cardinali PASSIONEO; Reverendiſſimo atque Illuſtr. JOSEPHO SIMONIO ASSEMANO, Bibliothecae Apoſtolicae Vaticanae Præfecto; Rev. & Cl. Viro THOMAE MAMACHIO, Ord. Praed. Theologo Caſanatenſi; Eruditiſſimo denique ROGERIO, Bibliothecae Card. Imperialis Praefecto; quae Romana τετρὰς πολλῶν ἐμοίγε μυριάδων ἀντάξιος: cum varia doctorum hominum de diligentia deque doctrina, quantulacunque illa eſt, mea judicia ponderare potius, quam numerare conſueuerim. Enimvero eruditiſſimi iſti, & omni mea laude iam pridem maiores Viri, datis ad me humaniſſimis literis ſuis non modo emendationes meas, ſuſceptique laboris propoſitum omne, vehementer probare, ornare laudibus, ſed amicitiam etiam ſuam, &, quod hujus pignus eſt certiſſimum, cum celeberrimarum, quibus digniſſime praeſunt, Bibliothecarum ſuarum, tum elegantiſſimæ aeque atque utiliſſimae & doctis omnibus iam pridem notae eruditionis ſuae uſum communem ac perpetuum, addicere mihi non ſunt dedignati: de quo ſingulari prorſus aequitatis in ſtudia mea, amoris in me ipſum teſtimonio eas hic publice ago gratias, quas, vt vires meae ſunt, nunquam me relaturum eſſe, fere praevideo. Ac de Lambecii Opere, a quo, ut memini, initium ſumere oportuit, diverſa, vt notum eſt, eruditorum hominum fuerunt adhuc iudicia. Aequiſſimum eorum mihi ſemper eſt viſum, qui Commentaria noſtra multis παρέργοις, atque, vtiliſſimis quidem, ſed parum opportunis, acceſſionibus onerata potius, quam ornata eſſe, ſcripſerunt. Fuit enim illud ſive temporis illius, ſive Lambecii noſtri in-

ge-

genium, vt quamcunque rem haberet in manibus, in eam, quae ratione quapiam conuenire viderentur, congereret comportaretque omnia: quo, ridiculo nunc prorſus, multa ſcribendi feruore, & de re, vulgo etiam nota, pauca dicendi metu, plurima Commentariis ſuis inſeruit, quae ſeparato in volumine, vt nunc fecimus, commodius fuiſſent reperta, & iucundius vtiliusque lecta. At de utilitate quidem hoc genus παρεκβάσεων digreſſionum, quas volumine iſto complexus ſum, multis hic non agam, ne Horatianum illud e trivio audiam:

Multa fidem promiſſa levant, vbi plenius aequo
Laudat venales, qui vult extrudere, merces.

Vel certe Lucillianum vetuſtius illud:

Scruta quidem, vt vendat, ſcrutarius laudat,
Præfractam ſtrigilem, ſoleam improbus dimidiatam.

Hoc interim promeritae laudis loco ſit, eruditiſſimum Montfauconium Praefat. ad Bibliothecam Coislinianam ſcripſiſſe: Lambecii πάρεργα, multa licet ſint, praeclaro fructu non carere; quam laudem calculis ſuis iam pridem comprobauerunt Graevii, Muratorii, Pezii, Stadenii &c. qui Opera ſua παρέργοις Lambecii locupletarunt, ornarunt. Mihi profecto certum fere atque exploratum eſt, meliorem Commentariorum Lambecii partem in his ipſis acceſſionibus eſſe; quae etiam cauſſa fuit, cur easdem diligenter collectas volumini huic includere, *Analecta Vindobonenſia* inſcribere, & typis iterum quam diligentiſſime vulgare ſtudui: gratiam quoque apud aequos rerum aeſtimatores initurum me ſperans, quod tot praeclara veterum opuſcula; diſſertationes, additamenta Lambecii, in pluribus antea voluminibus ſparſa, in unum corpus coëgi, plurimaque praeviis monitis, adnotationibus, emendationibus meis diligentius explicui, vel correxi; & prolatis inſuper quibusdam monumentis, adhuc ineditis, auxi; vt vel Index Opuſculorum, quem mox ſubiiciam, clare docebit. Sed eſt, quod abs te Lector benevole mihi ignoſci pervelim. Auſtriacae Hiſto-

AD LECTOREM.

Hiſtoriae celebre monumentum, *Hiſtoriam dico Vitae rerumque geſtarum Friderici III. Aug. ab Aenea Sylvio conſcriptam*, cum ampliſſimis ſupplementis, & Continuatione Cl. Viri Jo. Hinderbachii, editurum me hoc Volumine ſpopondi in epiſtola mea, typis vulgata; quae tamen promiſſa praeſtare nunc haudquaquam poſſum propter voluminis modum, quod vel his, quae nunc do, in iuſtum plane excreuit: omnia idcirco, quae tum promiſi, in Volumen horum Analectorum alterum coniicere ſum coactus. Liberabo fidem meam quam proxime potero ampliſſimo cum fœnore; nam praeter Hiſtoriam Aeneae Sylvii, Supplementis & Continuatione expletam, iuris publici faciam plures centurias diplomatum, literarum, ad res Auſtriacas eiusdem Friderici III. Imp. pertinentium, & adhuc ineditorum: quidquid enim vel ego in Bibliotheca noſtra colligere, vel Illuſtres atque eruditiſſimi Viri Roſenthalius & Lambacherus, ille ex ſanctiori Auguſtae Domus, hic ex priuato Vrbis Vindobonenſis tabulario pro ſua humanitate, & in me ſtudiaque mea amore, communicare poterant, id omne in manibus iam meis eſt, & propediem praelum ſubire parat. Sunt profecto monumenta illa pretii non vulgaris, & quae non Auſtriacis modo rebus, ſed Hungaricis etiam, Bohemicis &c. vicinarumque prouinciarum lucem accendant vel maximam. Et ô vtinam vetuſta hoc genus monumenta a Vindobonenſibus noſtris ita indagentur, aeſtimentur, & iuris fiant publici, vt ea digna ſunt, & maximo perſæpe vſui vtilitatique eſſe queunt! nam, quod me attinet, nunquam committam, vt ſive per inertiam meam, ſiue inuidiam, in tenebris haereant, & ad interitum properent; modo ſint, qui velint & poſſint vetuſtis rebus, vt ille ait, dare nouitatem, nouis auctoritatem, obſoletis nitorem, obſcuris lucem, dubiis fidem, faſtiditis gratiam; ne pulcerrimum vtiliſſimumque antiquitatis ſtudium non tam ſuo, quam eorum, a quibus imperite tractatur, merito apud alios vileſcat. At vero ad ſpem recuperandae huius etiam elegantiae certiſſi-

mam erigit nos florentiſſima ac nobiliſſima Vindobonenſis Iuventus noſtra, quae, feliciorum praeceptorum ductu, haec itidem ſtudia pulcerrime colit, & priuata etiam atque vnanimi induſtria ad ſolidam utilioris eruditionis laudem magnis paſſibus progreditur, & metam iam fere contingit. De iudiciis eorum, qui ſcholaſticis meliorem aetatem perdiderunt nugis, facile, ſpero, Lector benevole credideris, non eſſe plane quod multum laborem. Contemnant per me licet, & adunco illo naſo ſuo ſuſpendant tum Analecta iſta, tum alia etiam, quae in lucem efferre paro; modo intelligant, in Arabicis inutilium literarum monopoliis, vniuerſae Europae teſtimonio, veram & ſolidam eruditionem non venire, &, niſi meliora ſapiant, plures viros probos ac doctos futuros eſſe, qui ab iis deſpici potius, quam laudari malint. Tu interim, Erudite Lector, Vale! & praeter *Analectorum Vindobonenſium* volumen alterum, *Hiſtoriam* quoque, *Diplomaticam Iuris Patronatus Apoſtolicorum Hungariae Regum*, quam ſtudio meo ſcriptam, mox praelum ſubituram ſpero, ſaluus atque incolumis expecta. Scribebam in Vindobonenſi Bibliotheca Palatina, ſeptimo Idus Aprilis, Anno a partu Virginis CIƆIƆCCLXI.

INDEX EORVM,

QVAE IN

ANALECTORVM VINDOBONENSIVM

TOMO I.

CONTINENTVR.

I.

Constitutiones Fratris GWIDONIS, tituli S. Laurentii in Lucina Presbyteri Cardinalis & Apostolicæ sedis, Legati, promulgatæ in Concilio Provinciali Vindobonensi, sive Viennensi, in Austria, quarto Idus Maji, Anno Domini CIↃCCLXVII. *pag.* 1.

II.

Decreta Canonica, ab eodem GWIDONE Cardinali, Apostolico Legato, ex dicto Concilio Hungaris data. 22.

III.

Rationarium Austriæ & Styriæ ab HELUICO Thuringo OTTOCARI Regis Bohemiæ, Ducis Austriæ & Styriæ, & Marchionis Moraviæ Notario; partim sub ipso Rege OTTOCARO Anno CIↃCCLXV, & LXVII; partim autem post annum CIↃCCLXXIII. sub Imp. RVDOLPHO I. compositum. 27.

IV.

Prima Statuta & Privilegia Inclytæ Academiæ Vindobonensis. 42.

V.

Statuta & Privilegia Academiæ Vindobonensis recentiora, sive Sanctio Pragmatica FERDINANDI II. Imperatoris. 281.

VI.

Recensio Statutorum & Privilegiorum Regiæ Academiæ Parisinæ, cum integro alio eorundem monumentorum catalogo nunc primum edito. 307.

VII.

Recensio quatuor & viginti manu exaratorum codicum Cæsareorum ad vitam & res gestas CAROLI M. pertinentium; ex quibus a LAMBECIO vulgata fuerunt hæc: (1) Ex codice Psalmorum jussu CAROLI M. a DAGVLFO quodam scripto, quo B. HILDEGARDIS, CAROLI M. Conjux, usa fuisse fertur, amplissima prolegomena cum Titulis Psalmorum. *pag.* 345. 347. (2) S. GREGORII M. Benedictionale, a LAMBECIO pro inedito habitum, vulgatumque. *pag.* 415. (3) Antiqua formula confessionis auricularis Theotisca, recentioris Teutonicæ dialecti versione inter-

ter-

terlineari a LAMBECIO explicata. *pag.* 446. (4) Anonymi, qui, ut ex Prologo intelligere licet, CCCLI. annis post obitum CAROLI M. tempore Imperatoris FRIDERICI I. circa annum CIↃCLX vixit Prologus tam generalis, quam cujusque libri singularis una cum capitum argumentis trium librorum de sanctitate meritorum & gloria miraculorum S. Caroli M. *pag.* 469. (5) Duo supplementa Historiæ de gestis Caroli M. vulgo Turpino, vel Tilpino Rhemensium Archiepiscopo, adscriptæ. *pag.* 478. (6) Specimina Divini Officii & Missæ de S. Carolo M. *pag.* 489. (7) Annales Fuldenses, ex Cæsareo codice a Lambecio frustra castigati, non inutili tamen supplemento expleti. *pag.* 500. (8) Eorumdem Annalium, a Frehero & Duchenio vulgatorum, lacuna ingens ex membranis Cæsareis, Lambecio ignotis, nunc primum expleta. *pag.* 523. (9) Breves Annales Francorum, pro ineditis a Lambecio habiti, re ipsa autem Pars prior Chronici Hildesheimensis. *pag.* 549. (10) Fragmentum Annalium Francicorum ab anno IↃCCXCIV. usque ad annum IↃCCCIII. Auctore non designato. *pag.* 571. (11) Specimen Poëmatis de Rebus gestis CAROLI M. & RVLANDI, antiquis rhythmis Germanicis, quorum auctor, vel magis Instaurator, STRICHERVM se adpellat. *pag.* 587. (12) Breve supplementum Historiæ Thegani Chorepiscopi Trevirensis, de Rebus a Ludovico Pio Imp. gestis. *pag.* 594. (13) Breve Chronicon Regum Francorum, a Cl. Muratorio in Annalibus Francicis Lambecianis omissum. *pag.* 600. (14) Anonymi, Carolo M. Synchroni, vel ut Lambecius opinatus est, EGINHARDI, Epitome Chronologica ab Adamo usque ad Annum Christi IↃCCCIX. *pag.* 602. (15) ALCVINI Poëmatia duo, unum hexametrum, elegiacum alterum, vetustissimo sacrorum Bibliorum codici prætexta. *pag.* 617. (16) Excerpta quædam ad Vitam S. Vedasti pertinentia. *pag.* 633. (17) Ex OTFRIDI WEISSENBVRGENSIS volumine Evangeliorum Excerpta. 643.

VIII.

Ex Historia Austriaca HENRICI GVNDELFINGII Pars tertia cum Appendice de Successione Comitum Teriolensium. 727.

IX.

Illustris Viri IO. IACOBI FVGGERI descriptio Germanica prælii Granseensis, a Lambecio in Latinum sermonem conversa, in qua fit celebris mentio Cimeliorum Caroli Pugnacis, Ducis Burgundiæ. 825.

X.

Vetusta monumenta quinque ad Historiam celeberrimi in Inferiori Austria Mellicensis cœnobii Ordinis S. BENEDICTI pertinentia, videlicet: I. Historia Martyrii & miraculorum S. Colomanni. *pag.* 843. II. Historia de Beato Gothalmo. *pag.* 856. III. Historia de particula S. Crucis, quæ in cœnobio Mellicensi adservatur. *pag.* 860.

860. IV. Historia Fundationis cœnobii Mellicensis. *pag.* 871. V. Epitaphia Marchionum & Marchionissarum, quorum ossa in cœnobio Mellicensi quiescunt. 882.

X I.

Theodorici Thuringi de vita, morte, miraculis S. ELISABETHÆ, Andreæ II. Hungariæ Regis filiæ, Ludovici Pii, Thuringiæ & Hassiæ Landgravii, Conjugis. 885.

X I I.

Vetustæ memoriæ, historiam monasterii Cluniacensis in Gallia, & Gemblacensis in Brabantia, illustrantes, videlicet: I. Officium Ecclesiasticum in honorem S. Morandi monachi Cluniacensis; cui intexta est ejusdem Sancti vita, ab anonymo quodam, &, ut videtur, coætaneo scripta, in lectiones sex divisa. *pag.* 899. II. Narratio de elevatione corporis S. Guiberti, sive Wiberti, fundatoris cœnobii Gemblacensis, composita a Sigeberto, monacho Gemblacensi: cui junguntur diplomata duo, Ottonis I. Imp. & Benedicti VII. Pontif. Max. de privilegiis monasterii Gemblacensis. *pag.* 917. III. Narratio incendii, quo Gemblacense monasterium anno CIↃCXXXVII. conflagravit. 926.

X I I I.

Vita S. Remigii, Archiepiscopi Rotomagensis. 934.

X I V.

Vita S. Firmini, Episcopi & Confessoris. 941.

X V.

Calendarium Romanum ethnicæ vetustatis, sub Imperatore Constantio, Constantini M. filio, circa annum Christi CCCLIV. compositum, & Valentino cuipiam dicatum. 945.

X V I.

De Carnunto, deque priscis ejus urbis reliquiis, a Lambecio detectis. 1013.

X V I I.

Vetustissimum in re Diplomatica monumentum Italico-Gothicum, *Charta Ravennensis* a Mabillonio adpellatum. 1027.

X V I I I.

Clarissimorum Virorum Augerii Busbeckii; Joannis Sambuci; Henrici Savilii ad Hugonem Blotium, Aug. Bibliothecæ Præfectum, Epistolæ quædam; quibus accessit una Cl. Viri J. A. Saraceni ad Jo. Sambucum de Dioscoride Græce & Latine edendo, nunc primum edita. 1029.

X I X.

Clariss. Virorum Petri à Valle, Thuani, Scheilderi, Ducæi, Sirmondi, Savilii, Darimplii & Holstenii ad Sebastianum Tengnagelium, Aug. Bibliothecæ Præfectum de Nicephori Callisti Cæsareo codice manuscripto epistolæ. 1039.

XX.

* * *

XX.

Prisca quæpiam monumenta, ex quibus dilucet, illustrissimam gentem Fürstenbergicam Rudolpho I. Imperatori, Augustæque ejus Domui, cognatione jungi. 1113.

XXI.

Cl. Viri Lucæ Holstenii, Vaticanæ Bibliothecæ Præfecti, ad Petrum Lambecium, nepotem suum, epistolæ duæ & viginti. *pag.* 1123. Octavæ junguntur Libanii Sophistæ Epistolæ Græcæ duodecim, ex Codice Vaticano ab Holstenio depromptæ. *pag.* 1140. Adjectæ sunt ultimæ voluntatis Holstenii Tabulæ, nunc primum in lucem prolatæ. 1191.

XXII.

Doctissimorum Virorum effigies & vitæ compendio exhibitæ, qui sæculo Christi quinto decimo post captam a Turcis Constantinopolim literas Græcas Italiæ intulerunt. 1197.

XXIII.

Sinarum Scientia Politico-Moralis ex autographo exemplo, a Cl. & Rev. Viro Prospero Intorcetta, Siculo, e Soc. Jesu, partim apud Sinas, partim Goæ in India primum in lucem edito. 1212.

XXIV.

Specimina vestitus Sinici virilis & muliebris. 1294.

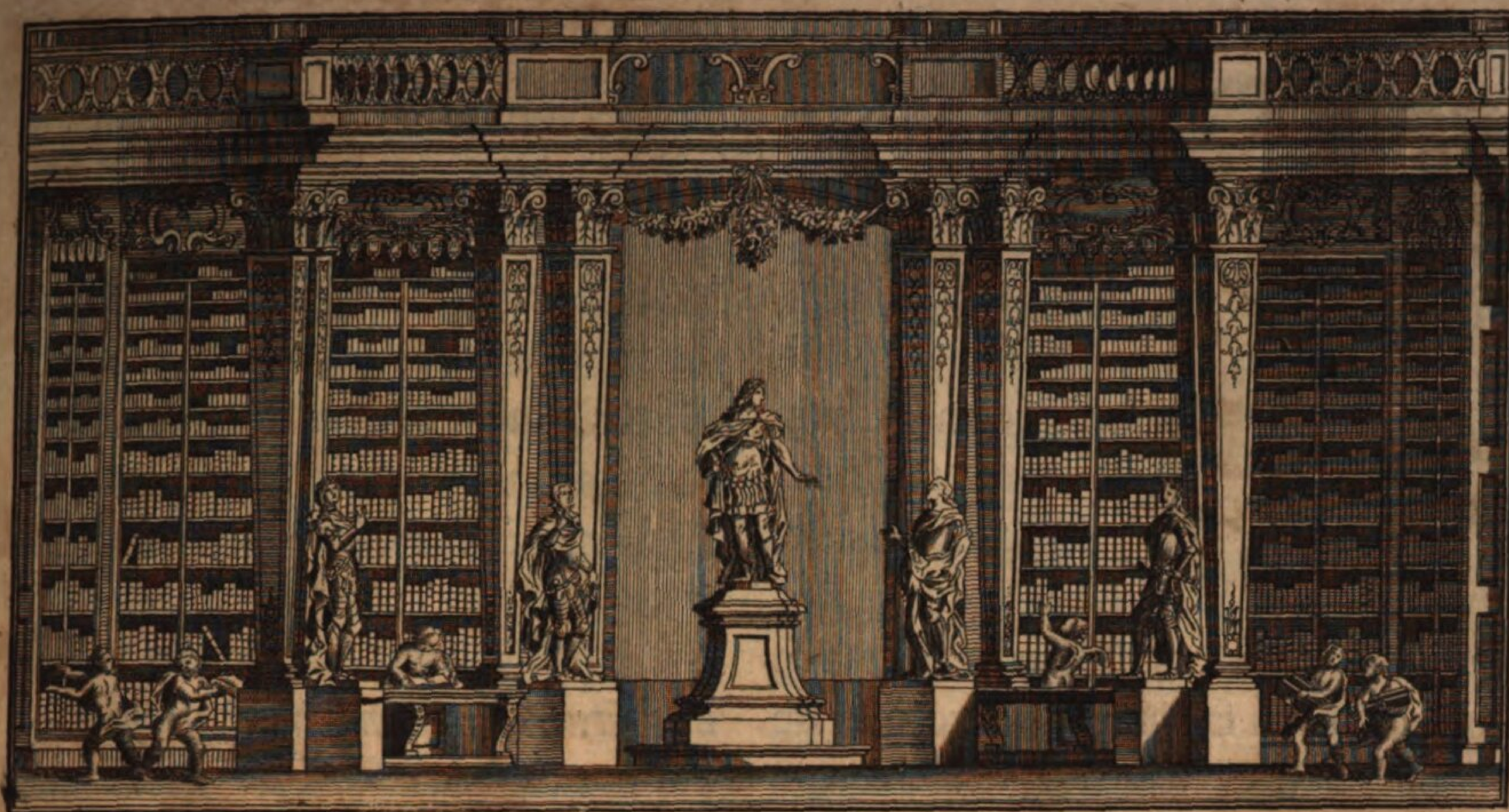
XXV.

Singularia quædam ad Historiam Naturalem pertinentia, videlicet: Dentes, vulgo Gigantæi dicti, re ipsa, ut videtur, λιθώματα, sive corpora alia, aut dentes animantium, in lapidem, majori mole, indurati. Frumentum miræ vetustatis. Pullus gallinaceus biceps. 1302.

XXVI.

Testamentum Corocottæ porcelli, scholiis Lambecii illustratum. 1318.

ANA-

ANALECTA MONUMENTORUM OMNIS ÆVI VINDOBONENSIA.

I.

Conſtitutiones fratris GWIDONIS, (tituli S. Laurentii in Lucina Presbyteri Cardinalis & Apoſtolicæ ſedis Legati) promulgatæ in Concilio Provinciali Vindobonenſi, ſive Viennenſi in Auſtria quarto Idus Maji Anno Domini CIↃCCLXVII. Pontificatus CLEMENTIS IV anno tertio.

MONITUM.

Præſentes Conſtitutiones *poſt* LAZIUM, CANISIUM, BINIUM *vulgarat* LAMBECIUS *Lib. Commentariorum ſecundo cap. III. a pag. 61. ex cauſa, quod urbs* VIENNÆ *in iis non per τὸ V ſed W occurrit ſcripta; unde facile intelligas, quam gravem ob rem, quamque opportuno in loco in lucem quarto fuerint protractæ. Eas ex hoc Lambecii exemplo edidit rurſum* HARDUINUS in Actis Conciliorum Pariſinis anni CIↃIↃCCXIV. Tom. VII. a pag. 597. Item NICOLAUS COLETIUS in Collectione Conciliorum Labbeiana, Venetiis anno CIↃIↃCCXXXI. excuſa, Tom. XIV. pag. 360. *Nos ſeptimo heic excudi fecimus, ſi quis* HARDUINI *&* COLETII *exempla recenſere vellet. Porro* LAMBECIUS *edendarum occaſionem, dicto ſuperius loco, quærebat hunc in modum:* (a) Poſtea-

(a) *Primum hoc cum ſequenti monumentum Caput prius faciebat Libri Commentariorum Secundi tertium, inſcriptum his verbis. Caput III.* De Auguſtiſſimæ Bibliothecæ Cæſareæ antiquo Codice membranaceo MSto quinquageſimo nono, quo inter alia continetur Concilium Provinciale, quod autoritate Summi Pontificis CLEMENTIS IV a Fratre GUIDONE Tituli S. LAURENTII in Lucina Cardinale Presbytero & Apoſtolicæ Sedis Legato, Vindobonæ ſive Viennæ Auſtriæ A. 1267, menſe Majo celebratum eſt. KOLLARII.

Posteaquam præcedentibus duobus capitibus abunde demonſtravi, Auguſtiſſimam Bibliothecam Cæſaream, quæ *Viennæ in Auſtria* eſt, haud injuria VINDOBONENSEM a me cognominari, operæ prætium me deinceps facturum arbitror, ſi de nonnullis *Codicibus Manuſcriptis*, qui ibidem adſervantur, & ad probanda ea, quæ de vero nomine Urbis *Viennæ*, apud Romanos antiquitus uſitato, jam memoratis duobus capitibus diſſerui, obiter citati ſunt, aliquanto accuratiorem mentionem hic ſubjunxero; & primum quidem de eo, qui inter Codices Theologicos Latinos eſt *quingenteſimus nonus*. Membranaceus is eſt in 4to, & prioribus *novem* foliis complectitur *Canones Concilii Provincialis*, quod auctoritate Summi Pontificis *Clementis IV.* a Fratre *Guidone*, Tituli S. Laurentii in Lucina Cardinale Presbytero & Apoſtolicæ Sedis Legato, VINDOBONÆ ſive *Wiennæ Auſtriæ* A. 1267, Menſe Majo, celebratum eſt. Meminit hujus Concilii *Henricus Stero*, qui ſub Imp. Rudolpho I floruit, in Annalibus ſuis his verbis: *Anno ab Incarnatione Domini M. CC. LXVII Dominus Gwido Cardinalis, Apoſtolicæ Sedis Legatus, VI Idus Maji apud WIENNAM Concilium celebravit, cui interfuerunt Joannes Pragenſis, Petrus Patavienſis, Bruno Brixinenſis, Chunradus Friſingenſis, Leo Ratiſponenſis, Amalricus Laventinenſis, Epiſcopi, & alii quam plures de ipſis Diœceſibus Prælati, Archidiaconi & Decani.* Hæc Stero. Idem confir-

A mat anonymus Autor fragmenti cujuſdam *Annalium Auſtriacorum* ab A. 1267. uſque ad annum 1280, quod MStum extat in Auguſtiſſima Bibliotheca Cæſarea inter eos Codices MStos, qui nondum certis numeris notati ſunt. *Anno*, inquit, *1267. Eclipſis Solis fit in feſto B. Vrbani ſub meridie, & duravit uſque ad veſperas. Guido de Ordine Ciſtercienſi Cardinalis Tit. S. Laurentii in Lucina, Legatus a Domino Papa per Alemaniam directus in Wienna convocatis tam*
B *Epiſcopis, quam aliis Prælatis diverſarum terrarum Concilium celebravit.* Ejuſdem Concilii fit mentio in Conſtitutionibus *Concilii Salzburgenſis*, A. 1274 celebrati, his verbis: *Sed & Conſtitutiones venerandæ memoriæ quondam Domini Gwidonis, tituli S. Laurentii in Lucina Presbyteri Cardinalis, in provincia Salzburgenſi Apoſtolicæ Sedis Legati, quæ licet Eccleſiarum utilitatem contineant & ſalutem ſuadeant animarum, in deſuetudinem tranſierunt, cum prædictis generalis Concilii (Lugdunenſis I) ordinationibus & ſtatutis, nec non & his, quæ pro utilitate locorum & tempo-*
C *rum in hoc provinciali Concilio apponentur a nobis, ad notitiam ſubditorum taliter deducantur, ne quenquam totius provinciæ probabilis error ac ignorantia valeat excuſare.* Wolfgangus quoque Lazius Rerum Wiennenſium libro ſecundo, cap. 4, de Concilio hoc agit; ſed perperam ibi ſcribit, celebratum illud eſſe ſub Pontifice *Clemente tertio*, cum is revera *Clemens quartus* fuerit. Ipſa ejus verba hæc ſunt: *Igitur cathedrali vetuſtiſſima Viennæ conſtituta religionis noſtræ propagandæ ſede ac diœceſi ſub annum Domini 470, eadem aliquot inter-*

interlapsa seculis, a Friderico tertio Imperatore & Austriæ Archiduce in pristinum restituta, celebrium deinceps actuum subinde, & Concilii locus unus maxime præter cæteros hic delectus est, cum sub annum Salutis nostræ 1267 Clemens tertius (leg. quartus) Pontifex Maximus, ruina rei ecclesiasticæ exigente, Guidonem Cardinalem S. Laurentii in Lucina Presbyterum eo misisset: qui Vngariam ingressus anno Domini 1267, ab Ottocaro Bohemiæ Rege & Austriæ tum Duce honorifice exceptus, mox accitis Metropolitanis & eorum Suffraganeis, cum his de communibus religionis nostræ sacrosanctæ rebus agere cœpit. Interfuere autem Metropolitani huic Concilio, Aquilejensis, Salzburgensis & Pragensis: Suffraganei vero horum, Patavienfis, Frisingensis, Ratisponensis, Brixiensis, Tridentinus, Olomucensis, Vratislaviensis, & alii quidam; qui canones in isto Concilio ultro citroque versatos, concluserunt. Hucusque Lazius.

II. Ad hæc igitur jam citata *quatuor* de *Concilio Vindobonensi* testimonia *primo* notandum est, Cardinalem *Guidonem*, qui Concilio isti præfuit, fuisse *monachum Ordinis Cistercienfis*, nec tantum per *Austriam*, verum etiam per *alias Germaniæ regiones*, nec non per *Daniam* & *Suediam*, sub Summo Pontifice *Clemente IV.* pro Sede Apostolica legationem obiisse: qua de re prolixe & accurate egi *libro secundo Rerum Hamburgensium;* cui etiam inserui (1) *sex Diplomata* ejusdem Cardinalis *Guidonis* nunquam ante edita. Horum *primo*, quod datum est *Hamburgi* XII. Kal. Januarii sive d. 21. Decembris A. 1265, Pontificatus *Clementis IV.* anno *primo*, committit Cardinalis *Guido* Archiepiscopo Magdeburgensi *defensionem quorumlibet*, ut ipse loquitur, *hominum habitatorum & aliorum fidelium, ad partes istas, & Hamburgensem civitatem de diversis Mundi regionibus venientium, & exinde recedentium, qui pro tempore ob mirabiles elationes maris seu vehementes impulsus de navibus confugiunt ad portus sub spe salutis, quam eis misericordia divina indulserit; ne hujusmodi naufragi, vel ad littora pro salute corporum declinantes, jacturam in personis seu rebus perpetiantur.* Integrum hoc diploma extat libro secundo Rer. Hamburgensium. pag. 170. 171. 172. *Secundo* ex jam memoratis *sex* diplomatibus Cardinalis *Guidonis*, quod datum est *Hamburgi* anno Domini 1265, d. 23. Decembris, Indictione nona, anno Pontificatus *Clementis IV. primo*, continentur *depositiones testium productorum*, ut ipsis diplomatis verbis utar, *coram jam dicto Cardinale apud Hamburgum pro parte venerabilium Virorum Præpositi, Decani, & Capituli Ecclesiæ Hamburgensis super discordia quæ olim vertebatur inter ipsos Præpositum, Decanum & Capitulum ex una parte, & religiosos viros Priorem & fratres Ordinis Prædicatorum ejusdem loci ex altera; super eo videlicet, quod iidem Prior & fratres corpus cujusdam mulieris defunctæ Womelis nomine ad eorum Ecclesiam* (nem-

(1) *Addenda sunt hæc* sex diplomata *Amplissimæ Conciliorum omnium collectioni, quæ Lutetiæ Parisiorum XIV. aut XV. Tomis paratur. Nulla enim eorum fit mentio in Magni istius Syntagmatis Historica Synopsi sive prima Delineatione, quam R. P.* Philippus Labbé *Societatis Jesu Theologus, Lutetiæ, A. 1661 in quarto edidit. Vide sis ibi pag. 216, ubi de Concilio* Wiennensi *Cardinalis* Guidonis *agitur.*

(nempe S. Joannis) ut illud in cœmeterio ſepelirent, aſportarunt, ſeu aſportari fecerunt, vel ratum habuerunt de Eccleſia S. Nicolai, cujus Parochialis eadem mulier exiſtebat; contradicente & reclamante Presbytero parochiali Eccleſiæ S. Nicolai prædictæ, & omnino prohibente, ne de ſua Eccleſia corpus aſportaretur defunctæ prædictæ ſub anno Domini MCCLXV, Indictione nona, Pontificatus Domini Clementis Papæ quarti anno primo. Integrum hoc diploma extat lib. 2. Rer. Hamburg. pag. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. *Tertio* jam memoratorum *ſex* diplomatum, quod datum eſt *Hamburgi* V. Kal. Januarii ſeu d. 24. Decembris A. 1265, anno Pontificatus *Clementis IV. primo*, declarat Cardinalis *Guido defenſionem naufragorum Archiepiſcopo Magdeburgenſi commiſſam, non de præteritis naufragiis, ſed tantum de futuris intelligendam eſſe.* Hanc enim declarationem *Thitardus*, Canonicus Eccleſiæ *S. Willebadi* Bremenſis, tanquam Procurator Archiepiſcopi *Bremenſis* a jam dicto Cardinale *Guidone* petierat. Integrum hoc diploma extat lib. 2. Rer. Hamburg. pag. 175 & 176. *Quarto* diplomate, quod datum eſt *Lubecæ* IV. Non. Januarii ſive d. 2. Januarii A. 1266, anno Pontificatus *Clementis IV. primo*, mandat Cardinalis *Guido* Archiepiſcopo Bremenſi, *ut defenſionem naufragorum Archiepiſcopo Magdeburgenſi commiſſam per totam Diœceſin ſuam publicet.* Integrum hoc diploma extat lib. 2. Rer. Hamburg. pag. 177. 178. 179. *Quinto* jam memoratorum *ſex* diplomatum, dato *Lubecæ* IV. Nonas Januarii ſive d. 2. Januar. A. 1266, anno Pontificatus *Clementis IV. primo*, mandat Cardi- A nalis *Guido* Præpoſito Eccleſiæ Cathedralis Hamburgenſis, *ut poteſtatem defendendi naufragos, Archiepiſcopo Magdeburgenſi commiſſam, per totam regionem ſuæ jurisdictionis publicet.* Integrum hoc diploma extat lib. 2. Rer. Hamburg. pag. 179 & 180. *Sexto* denique jam memoratorum *ſex* diplomatum, dato *Lubecæ* ſecundo Non. Januar. ſive d. 4. Januar; A. 1266. anno Pontificatus *Clementis IV. primo*, confirmat Cardinalis *Guido privilegium, Hamburgenſibus ab Imp. Friderico I. Nuenburgi ſuper Danubium Anno Dominicæ Incarnationis 1189, Indictione tertia, Nonis Maji, conceſ-* B *ſum.* Integrum Imp. *Friderici I.* diploma extat libro primo Rer. Hamburg. pag. 83. 84. 85. 86. Confirmatio autem Cardinalis *Guidonis* extat lib. 2. Rer. Hamburg. pag. 180 & 181. Ex his itaque *ſex diplomatibus* apparet, Cardinalem *Guidonem* A. 1265, & 1266, uti Apoſtolicæ Sedis Legatum, viſitaſſe *Inferiorem Saxoniam*, & *Hamburgi* ac *Lubecæ* aliquamdiu commoratum eſſe. Inde C autem tranſiit eodem anno 1266. in *Daniam*, ubi cum Regem *Ericum* cognomine *Glipping* & matrem ejus *Margaretam* excommunicaſſet, petiit porro *Suediam;* de qua Septentrionali Cardinalis *Guidonis* Legatione prolixius egi jam citato *libro ſecundo Rer. Hamburgenſium* pag. 181 & 182.

III. *Secundo* notandum eſt, *Fratrem Guidonem Tituli S. Laurentii in Lucina Cardinalem Presbyterum*, qui A. 1265 & 1266. *Saxoniam Inferiorem*, nec non *Daniam* & *Suediam*, ut Legatus Sedis Apoſtolicæ, inviſit, & A. 1267. *Concilium provinciale Vindobonæ* celebravit, ab *Alberto Crantzio* Wandaliæ lib. 7. cap. 33,

ut

ut & a *Joanne Iſacio Pontano* Hiſtoriæ Danicæ lib. 7, & *Joanne Meurſio* Hiſtoriæ Danicæ lib. 2, perperam confundi cum *Guidone Fulcodio, Cardinale Epiſcopo Sabinenſi* ſeu *Sabino*, qui ante Cardinalitiam dignitatem, ut *autor magni Chronici Belgici* loquitur, *miles fuit, uxorem habens & liberos, famoſuſque Advocatus & S. Ludovici Regis Franciæ Conſiliarius;* defuncta autem uxore primo Epiſcopus *Podienſis*, mox *Narbonenſis* Archiepiſcopus, deinde *Cardinalis Epiſcopus Sabinenſis*, ac denique poſt mortem Pontificis *Urbani IV.* Summus Pontifex creatus, & *Clemens quartus* appellatus eſt: quem in Hiſtoria Eccleſiaſtica prorſus intolerabilem errorem *libro ſecundo Rerum Hamburgenſium* pag. 182, 183, 184, 185 & 186. evidentiſſimis argumentis ſolide refu-

A tavi. Si quis ergo plura hac de re ſcire deſideret, illum locum conſulat. Hic enim eadem repetere, abſurdum exiſtimo.

IV. *Tertio* notandum eſt, *Canones* jam memorati *Vindobonenſis Concilii* primo quidem a *Wolfgango Lazio* Rerum Viennenſium lib. 2. cap. 4, ſecundo autem ab *Henrico Caniſio* Tomo primo Antiquarum Lectionum, & ex

B eo a *Severino Binio* parte ſecunda Tomi tertii Conciliorum editos eſſe, ſed mutilos, interpolatos, & plurimis graviſſimiſque mendis adeo ſcatentes, ut pleriſque locis verus ac genuinus eorum ſenſus non poſſit percipi. Quare rem gratam me poſteritati facturum arbitror, ſi eoſdem *Canones* ex ſupra laudato *Auguſtiſſimæ Bibliothecæ Cæſareæ* Codice MSto hic integros & emendatos exhibuero.

CONSTITUTIONES FRATRIS GWIDONIS,

(Tituli S. Laurentii in Lucina Presbyteri Cardinalis, & Apoſtolicæ Sedis Legati, promulgatæ in Concilio Provinciali Vindobonenſi ſive Viennenſi in Auſtria quarto Idus Maji) Anno Domini M. CC. ſexageſimo ſeptimo, Pontificatus Clementis IV. anno tertio.

Frater Gwido (1) *tituli S. Laurentii in Lucina miſeratione divina Presbyter Cardinalis, Apoſtolicæ Sedis Legatus, ad perpetuam rei memoriam. Poſtquam DEUS formavit hominem ad imaginem & ſimilitudinem ſuam, &* (2) *in ætate virili, cum ipſo etiam jus naturale produxit. Juris enim naturalis origo a creaturæ rationalis cæ-*

C *pit exordio: quod quidem ad diſponendum omnem mundi naſcentis & temporis motum ſufficeret, ſi non ſibi mortem quam DEUS non fecit, rationalis creatura propriis manibus & pedibus quæſiviſſet. Hæc juris inſtituta primævi protinus juſtitia poſitiva ſubſequitur, ab eodem regulariter auctore procedens, qui ſub mortis interminatione morſum pomi noxialis prohibuit, qua prohibitione contempta, certa maledi-*

(1) *Quantum hæc editio* Canonum Concilii Vindobonenſis *a* Lazii, Caniſii & Binii *editionibus diſtet, primo intuitu quilibet videbit, ſi eas conferre haud gravabitur. Quod quidem idcirco moneo, quia ſuperfluum mihi videtur variantes lectiones* manifeſte vitioſas *ſingulatim in margine hic annotare.*

(2) *Locus ſingularis de Adami creatione in ætate virili. Vid. R. P. Benedicti Pererii Commentar. in Geneſ. cap. 2. v. 7.*

ledictionis sententia prodiit ab auctore, ut non solum ultio ferretur in auctores scelerum, verum etiam in progeniem damnatorum. Ex hinc usu hominum exigente, & rerum dominio introducto, quod juris primævi regula nesciebat, ex humanis necessitatibus quædam sibi jura homines condiderunt. Traditæ sunt a Domino per Moysen justitiæ leges, cujus singulis pœne syllabis Christus includitur. Deinde Prophetæ subsequuntur & Reges, qui Christi præconia evidentiori sermone describunt; donec temporis plenitudine veniente, impleta veritate figurisque cessantibus, Rex noster in æternum jura mansura disposuit. Datæ sunt enim Petro claves perpetuæ, a quo totius juris Ecclesiastici pulchritudo manavit, quæ ad singulas provincias ob vindictam in nationibus & increpationes in populis faciendas, nunc per Summorum Pontificum, nunc per Sedis Apostolicæ Legatorum Statuta, tanquam per quosdam rivulos derivatur; ut hominum quotidie crescente malitia & effrænata cupiditate, quæ nova litigia quotidie generare non cessant, sub districtione jurium coarctati, discant honeste vivere, alterum non lædere, jus suum unicuique tribuere. Hinc est, quod, cum sanctissimus in Christo Pater & Dominus noster Clemens Papa IV. ad (1) Salzburgensem provinciam, & civitatem & diœcesin Pragensem cum plenæ legationis officio nos duxerit transmittendos, officii nostri debitum libenter exequimur, evellendo videlicet evellenda, plantando plantanda, recta regendo, & dirigendo salubriter indirecta.

Verum, quoniam expedit ad (profectum &) robur fidei Christianæ, ut Sacramenta Ecclesiæ, in quibus, tanquam in vasis medicinalibus, populus devotus & humilis antidotum gratiæ recipere consuevit, in honore & reverentia ab omnibus habeantur, cum ea plerumque contingat effici vilia propter vilem & abominabilem ministrorum Ecclesiæ conversationem, universis Ecclesiasticis personis provinciæ Salzburgensis, & civitati & diœcesi Pragensi (2) præcipimus, ut in victu, gestu & aliis operibus ac circumstantiis status sui sic honeste se habeant & decenter, ne propter ipsos nomen Ecclesiasticum inter laicos blasphemetur: eisdem (3) districtius inhibentes, ne de patrimonio Crucifixi inimicos se faciant Crucis Christi, sicut illi, quorum DEUS venter est, qui terrena sapiunt, (4) non divina. In conviviis suis modestiam (5) mediatricem observent, superfluitatem indebitam resecantes, ebrietatem omnium vitiorum fomitem & nutricem devitent.

Item Prælati (6) a gravaminibus suorum abstineant subditorum, & maxime, cum Ecclesias visitant, moderentur expensas, coerceant evectionum numerum, prout in generali Concilio extitit diffinitum.

Item

(1) *Ita recte in hoc Codice MSto ubivis scriptum legitur* Salzburgensis, *non autem* Salisburgensis. *Salzburgum enim a* Salza *fluvio ad quem urbs sita est, nomen habet. Vocabatur is olim a Romanis* Juvavus; *unde & ipsa urbs* Juvavum, Juvavodurum & Colonia Hadriana Juvavia *sive* Juvavensis *appellabatur. Apud* Claudium Ptolemæum *Geographiæ libro secundo, cap. 14. pro* Ἰευαυόδουρον, Juvavodurum *corrupte legitur* Γαυανόδουρον, Gavanodurum.

(2) *In altero MSto Cæsareo, cujus infra sub finem hujus capitis fit mentio, additur* districte.

(3) *In altero MSto Cæs. additur* imprimis.

(4) *In alt. MSto Cæs. additur* &

(5) *In alt. MSto Cæs. legitur* modestiam & mediocritatem.

(6) *In alt. MSto Cæs. legitur* Prælati vero a gravaminibus *&c.*

Item præsentis (1) *Concilii approbatione præcipimus, ut Clerici continenter & caste vivere studeant, quatenus puro corde & mundo corpore DEO possint in officio Ecclesiastico ministrare. Si qui vero de cætero deprehensi fuerint detinere publice concubinas, nisi infra mensem se ab eis & earum consortio separaverint, ita quod in eorum domibus* (2) *propriis aut aliis quibuscunque eis non cohabitent, nec ad illas accedant, ex tunc omni beneficio Ecclesiastico sint privati, & per eos, ad quos beneficiorum prædictorum spectat collatio, personis idoneis conferantur.*

Item, cum in quibusdam locis iniquitas quorundam invaluerit laicorum, quod in rebus Ecclesiæ furtum reputatur sagacitas, rapina probitas, & violentia fortitudo, Synodali judicio diffinimus, ut, qui bona Ecclesiarum scienter detinent occupata, nisi infra instans festum B. Joannis Baptistæ ea restituerint, & de damnis & injuriis satisfecerint competenter, ex tunc introitum Ecclesiæ sibi noverint interdictum, nec ab Episcopis vel aliis Ecclesiarum Prælatis ad communionem Dominici Corporis admittantur. Qui vero obstinata mente, dum vixerint, satisfacere non curaverint, nullus Clericus secularis vel regularis sepulturæ eorum interesse præsumat: adjicientes, ut singulis annis in Synodo, illi, qui Clericos capiunt, verberant vel occidunt, aut alias in ipsos manus injiciunt violentas, excommunicati denuntientur, & nominatim illi, de quibus constiterit manifeste. Quicunque vero personam Ecclesiasticam enormiter vulneraverit, mutilaverit, vel occiderit, aut captivaverit, non nisi per Sedem Apostolicam absolvatur; & ipso facto, si quid tenebat ab Ecclesia, illud perdat, & in utilitatem Ecclesiæ convertatur. Adjicientes, quod in illa diœcesi, in qua aliquem Canonicum Cathedralis Ecclesiæ, vel in dignitate Ecclesiastica constitutum capi vel captum detineri contigerit, usque ad liberationem ipsius & exhibitionem debitæ satisfactionis cessetur generaliter a divinis. Similiter & in illa parochia, in qua res (3) *Clericorum violenter ablatas detineri, vel Clericos ipsos capi contigerit, usque ad restitutionem* (4) *congruam cessetur a divinis.*

Item, cum detentores plurium personatuum vel dignitatum seu beneficiorum cum cura (sine dispensatione) sint sacrorum Canonum transgressores, & fructus talium beneficiorum percipiendo furtum committere dinoscantur, præsenti decreto statuimus, ut omnes, qui hujusmodi dignitatum, personatuum (seu) beneficiorum cum cura pluralitatem detinent, illi qui sunt de provincia Salzburgensi, secum super hoc dispensatum (5) *esse, coram venerabili Patre* (6) *DEI gratia Electo Salzburgensi infra instans festum B. Joannis Baptistæ doceant manifeste. Alioquin ex tunc ultimo recepto beneficio sint con-*

(1) *In alt. MSto Cæs. legitur* Præsentis igitur Concilii &c.
(2) *In alt. MS. Cæs. additur* aut.
(3) *In alt. MS. Cæs. legitur* Clericis.
(4) *In alt. MS. Cæs. additur* & satisfactionem.
(5) *In alt. MS. Cæs. legitur* fuisse.
(6) Vladislao *videlicet, Duce Poloniæ, qui Archiepiscopus quidem Salzburgensis electus est Anno 1265; sacros autem ordines demum suscepit anno 1267, quo facto, consecratus & a Summo Pontifice* Clemente IV *pallio Archiepiscopali honoratus est. Cæterum ex titulo* Electi Salzburgensis, *qui* Vladislao *hic tribuitur, satis apparet,* Concilium *hoc* Vindobonense *celebratum esse ea parte anni 1267, quæ consecrationem ipsius antecessit.*

contenti, & (1) alia, quæ prius habuerunt, per eos, ad quos dictorum beneficiorum (2) spectat collatio, personis idoneis conferantur. Si vero utrumque retinere contenderint, nos ipsos (3) primis & ultimis ex tunc decernimus manere privatos.

Item, cum Levitis (4) & personis Ecclesiasticis jure divino decimæ debeantur, dolentes referimus, quod quorundam laicorum cupiditas jus hujuscemodi, quod sibi DEUS in signum generalis dominii retinuit, nititur abolere, & pro sua voluntate de his, quæ ad ipsos non pertinent, aliter ordinare, imo potius deordinare præsumit, quasi a se jugum divini servitii velint excutere, quod in baptismate sunt professi. Hujus igitur approbatione Concilii districte præcipimus, ut juxta laudabilem consuetudinem patriæ, decimæ tam antiquæ, quam etiam de novalibus, majores & minutæ plenarie persolvantur: nec liceat alicui laico nobili vel ignobili, (cujuscunque dignitatis vel principatus existat), (5) maxime de (minutis &) novalibus sibi decimas usurpare; alioquin, si contra fecerit, ab ingressu Ecclesiæ usque ad satisfactionem condignam se noverit esse suspensum.

Item dolentes referimus, quod quidam salutis suæ immemores & prodigi famæ suæ, tam Clerici, quam laici, per Salzburgensem provinciam constituti, usuras & usurarios contractus exercere præsumunt: ad quorum cupiditatem salubriter refrænandam statuimus, ut ipsi (6) in hoc sacro Concilio præmoniti

A a talibus abstineant; alioquin nos ipsos excommunicamus in scriptis, & ter in anno, videlicet in Cœna Domini, in Assumptione B. Virginis, & in Nativitate Domini, per (7) Plebanos & Majores suos præcipimus in locis suis excommunicatos publice nuntiari. Clerici vero (beneficiati), qui per tempus trium mensium hujusmodi excommunicationis sententiam sustinere præsumpserint animo indurato, per suos diœcesanos suis beneficiis spolientur, & personis idoneis per illos, ad quos dictorum beneficiorum spectat collatio, con-

B ferantur, salvis aliis pœnis contra usurarios editis secundum Canonicas Sanctiones.

Item ordinamus atque statuimus, ut Clerici & Ecclesiasticæ personæ, tam seculares, quam regulares, Prælatorum suorum correctiones legitimas cum debita humilitate suscipiant: &, si qui ex eis hac occasione contra correctores suos auxilium brachii secularis invocaverint, vel potentum preces armatas impetraverint, vel impetratis uti præsumpserint, a suis beneficiis deponan-

C tur. Ipsis quoque Prælatis districtius inhibemus, ne (8) parvis minoris ætatis (videlicet) XVIII annorum, dignitates, personatus seu beneficia, curam animarum habentia, conferre præsumant, vel ad ipsa recipere præsentatos, nisi super hoc cum eis a Sede Apostolica vel ab ejus Legatis (9) extiterit dispensatum.

Item ad aures nostras per clamosam insinuationem pervenit multorum, quod Pi-

(1) *In alt. MS. Cæs. legitur* antea.

(2) *In alt. MS. Cæs. legitur* pertinet.

(3) *In alt. MS. Cæs. additur* &

(4) *In alt. MS. Cæs. pro* & *legitur* seu.

(5) *In alt. MS. Cæs. legitur* sibi decimas, maxime de novalibus etiam minutis usurpare.

(6) *In alt. MS. Cæs. additur* super hoc.

(7) Plebanus *barbare vocatur Ecclesiæ Parœcialis Rector, penes quem plebis parœcialis cura est. Vide Notas meas marginales ad lib. 2, Rer. Hamburgensium Num. 444, 447, & 539.*

(8) *In alt. MSto Cæs. legitur:* ne pueris minoris quam XVIII annorum, ætatis dignitates, &c.

(9) *In alt. MS. Cæs. legitur* fuerit.

Patroni Ecclesiarum tam Clerici, quam laici, Advocati, (1) Judices & Praecones bona decedentium Clericorum occupant & usurpant, volentes sibi ab intestato decedere pro suae voluntatis arbitrio, non judicio rationis. Quare provide duximus statuendum, ut Patroni Ecclesiarum & alii supra dicti a talibus de caetero abstineant, & nisi abstinere voluerint, quousque (sic) ablata restituant, excommunicationis vinculo innodentur.

Item districtius inhibemus, ne aliquis Clericus Ecclesiam parochialem a laico Patrono recipere (2) beneficium audeat, nisi ab (3) Episcopo vel Archidiacono fuerit institutus, alioquin ab officio (4) & beneficio se noverit esse suspensum: & laicus, qui auctoritate propria Clericum instituere praesumpserit, ipso facto a jure cadat Patronatus. Adjicientes, ut nullus Patronus, Clericus vel laicus, dotem Ecclesiae, in qua jus obtinet Patronatus, alienare praesumat: quod si contra fecerit, ipso facto a jure cadat Patronatus, & res alienata ad jus & proprietatem Ecclesiae revertatur.

Item ordinamus atque statuimus, ut Praelati & curam animarum habentes in suis Ecclesiis corporaliter resideant, & ad hoc a suis Episcopis per subtractionem fructuum compellantur, nisi causa legitima se potuerint excusare.

Item clamosa insinuatio nostrum percussit animum & auditum, quod Abbates & monachi (5) Ordinis S. Benedicti A *in quampluribus locis ab observantia suae regulae temere recedentes, vitam nimis dissolutam ducere non verentur in suarum animarum periculum & scandalum plurimorum. Volentes igitur, ut contra (6) hujus corruptelam salubre remedium apponatur, universis Episcopis Salisburgensis provinciae ac Episcopo Pragensi (districte) praecipimus, ut quilibet ipsorum (intra dimidium annum), assumptis secum duobus Abbatibus Ordinis Cisterciensis,* B *omnia claustra nigrorum monachorum suae dioecesis visitet, corrigat & reformet tam in capite, quam in membris; illis (7) tamen exceptis, qui Romanae Ecclesiae nullo medio subesse noscuntur, quos per nos vel (per) alios, a nobis specialiter (8) deputandos intendimus visitare. Prohibemus etiam Abbatibus, ne calices vel patenas seu sacras vestes benedicere vel consecrare, vel alia officia Episcopalia exercere praesumant, nisi super hoc a Sede Apostolica privilegium habuerint speciale.*

C *Item, (9) cum in tantum insolentiae Judaeorum excreverint, ut per eos in quampluribus Christianis jam dicatur infici (10) puritas Catholicae sanctitatis, non tam nova (11) condentes, quam Summorum Pontificum Statuta vetera renovantes, districte praecipimus, ut Judaei, qui discerni debent in habitu a Christianis, (12) CORNUTUM PILEUM, quem quidem*

dem

(1) *In alt. MS. Caes. additur* &c.
(2) *In alt. MS. Caes. deest* beneficium.
(3) *In alt. MS. Caes. additur* ipso.
(4) *In alt. MS. Caes. pro* & *legitur* vel.
(5) *Locus singularis de Ordine S. Benedicti.*
(6) *In alt. MS. Caes. rectius legitur* hujusmodi.
(7) *In alt. MS. Caes. legitur* tantum.
(8) *In alt. MS. Caes. additur* ad hoc.
(9) *Constitutio vere aurea contra* Judaeos, *quae utinam etiam nunc debito studio observaretur.*
(10) *In alt. MS. Caes. legitur* justitia & puritas.
(11) *In alt. MS. Caes. pro* condentes *legitur* cudentes.
(12) *Locus singularis de* Judaeorum pileo cornuto.

dem in istis partibus consueverunt deferre, & sua temeritate deponere praesumpserunt, resumant, ut a Christianis discerni valeant evidenter, sicut olim in Generali Concilio extitit diffinitum. Quicunque autem Judaeus sine tali signo deprehensus fuerit incedere, a Domino terrae poena pecuniaria puniatur. Adjicientes, ut Judaei Sacerdoti parochiali, infra cujus parochiae terminos manserint, pro eo, quod loca, in quibus Christiani (1) manere deberent, occupant, juxta quantitatem damni, quod ei ex hoc inferunt, ad arbitrium Dioecesani omnes proventus loci, (2) quos, si ibidem manerent Christiani, Sacerdos perciperet, refundere compellantur. Decimas etiam praediales cum omni integritate persolvant. Prohibemus insuper, ne (3) stubas balneares seu tabernas Christianorum frequentare seu intrare praesumant, nec servos, (4) nec ancillas aut nutrices, seu quaecunque Christiana mancipia die nocteve in suis domibus retinere praesumant, nec ad recipiendum teloneum, seu ad alia publica officia aliquatenus (5) admittantur. Si quis vero Judaeus cum aliqua Christiana fornicationis vitium deprehensus fuerit commisisse, quoadusque decem marcas (argenti) ad minus pro emendatione solverit, districto carceri mancipetur, & mulier Christiana, quae (6) tam damnosum coitum elegerit, per civitatem fustigata, de ipsa civitate sine spe redeundi penitus expellatur. Item omnibus Christianis istius Provinciae & civitatis Pragensis, & ejusdem dioecesis A *sub poena excommunicationis districtius inhibemus, ne Judaeos vel Judaeas secum ad convivandum recipiant, vel cum eis manducare vel bibere audeant, aut etiam cum ipsis in suis nuptiis aut neomeniis vel ludis saltare, vel tripudiare praesumant: nec Christiani carnes venales aut alia cibaria a Judaeis emant, ne forte per hoc Judaei Christianos, quos hostes reputant, fraudulenta machinatione venenent. Adjicientes, ut, si de caetero quocunque praetextu Judaei a Christianis graves seu immoderatas* B *usuras extorserint, Christianorum eis participium subtrahatur, donec de immoderato gravamine satis fecerint competenter: (7) & Christiani, si opus fuerit, per censuram Ecclesiasticam compellantur, ab eorum commerciis abstinere. Principibus autem injungimus, ut propter hoc non sint Christianis infesti, sed potius a tanto gravamine Judaeos studeant cohibere. Si vero Sacramentum Altaris ante domos Judaeorum deferri contigerit, (ipsi) Ju-* C *daei, audito sonitu praevio, intra domos (suas) se recipiant, & fenestras ac ostia sua claudant. Hoc etiam (in) quolibet die Parasceves per Praelatos Ecclesiarum facere compellantur. Ne praesumant de fide Catholica cum simplicibus disputare, nec filios & uxores Judaeorum ad viam Christianorum venientes, invitos audeant detinere. Nec Christianos ad Judaismum alliciant, aut aliquo ausu temerario circumcidant. Nec Christianos (8) infirmos visitent, vel circa ipsos exerceant opera medicinae. Synagogas novas non erigant, & si quas*

(1) *In alt. MSto Caes. pro* manere *legitur* habitare.

(2) *In alt. MS. Caes. legitur:* quos a Christianis, si ibidem manerent, sacerdos perciperet.

(3) *In alt. MSto. Caes. legitur:* ne stubas & balnea.

(4) *In alt. MS. Caes. pro* nec *legitur* vel.

(5) *In alt. MS. Caes. legitur* assumantur.

(6) *In alt. MS. Caes. rectius legitur:* quae damnatum coitum elegerit.

(7) *In alt. MS. Caes. pro* & *legitur* unde.

(8) *Locus singularis de Judaeis medicinam exercentibus.*

quas erexerint, eas removeant (1) *(aut deponant): vetustam, si opus fuerit, reficiant; non ampliorem, pretiosiorem faciant, seu etiam altiorem. Carnes in Quadragesima, quando Christiani a carnibus abstinent & jejunant, aperte vel publice non deportent. Praecipimus autem Episcopis, ut ad haec omnia observanda in singulis articulis Judaeos per* (2) *abstractionem communionis Christianorum compellant. Ipsos quoque Principes ac Judices eorundem districtius admonemus, ne Judaeis, hujusmodi Statuta (nostra) servare nolentibus, alicujus* (3) *protectionis seu defensionis favorem impendant, sed si eis aliqua a Praelatis Ecclesiasticis injungantur, ea fideliter exequantur; alioquin introitum Ecclesiae & communionem divinorum officiorum sibi noverint interdicta.*

A

Volumus etiam, & sub poena excommunicationis praecipimus, ut Dominus Electus Salzburgensis ejusque Suffraganei, nec non & Episcopus Pragensis has Constitutiones nostras sigillo nostro sigillatas habeant, easque (4) *singulis annis in Synodis Episcopalibus & in provinciali Concilio faciant recitari, & diligentius observari, & ea, quae tangunt laicos, faciant per parochiales Ecclesias suarum diaecesium publicari.*

B

Acta sunt haec (5) *WIENNÆ in Austria anno Domini M CC sexagesimo septimo, quarto Idus Maji, (Pontificatus Domini Clementis Papae IV anno tertio).*

Hucusque Canones Concilii Provincialis a Fratre *Guidone* Tituli S. Laurentii in Lucina Cardinali Presbytero *Vindobonae* sive *Wiennae Austriae* A. 1267 *celebrati.*

II.

Decreta Canonica, a fratre GWIDONE, tituli S. LAURENTII in Lucinia Presbytero Cardinali, ex Concilio Provinciali Viennensi, anno CIↃCCLXVII. celebrato, Hungaris data.

MONITUM.

Haec primus in lucem protulit LAMBECIUS *Lib. Commentar. II. Cap. III. a pag. 68. unde secundo* HARDUINUS *vulgavit, & ex hoc* COLETIUS *notis conciliorum* Collectionibus, *ultimus ex* HARDUINO *itidem exscripsit* Cl. ac Rev. Vir CAROLUS PÉTERFY *e S. J.* In Provincialibus Conciliis Regni Hungariae, Posonii anno CIↃIↃCCXLII typo vulgatis, Parte I. a pag. 88. *Codex, ex quo Decreta haec depromsit noster, nunc inter Theologicos Latinos* CCCII. *est. Porro superioribus ea* LAMBECIUS *jungit his verbis:*

Extant praeterea in *Augustissimae Bibliothecae Caesareae* antiquo quodam Codice membranaceo MSto

C

in fol. inter Codices Theologicos Latinos MStos *vigesimo tertio*, ejusdem Cardinalis *Guidonis* (6) *Decreta Hun-*

(1) *In alt. MS. Caes. pro* aut *legitur* &.

(2) *In alt. MS. Caes. legitur* subtractionem.

(3) *In alt. MS. Caes. legitur* petitionis.

(4) *Locus singularis de* annuis Synodis Episcopalibus.

(5) *Ita recte legitur in Codice MSto, nempe* Wiennae *per* W, *non autem* Viennae *per* V.

(6) *Addenda sunt haec Decreta* Guidonis *amplissimae Conciliorum omnium Collectioni, quae Lutetiae Parisiorum XIV aut XV Tomis para-*

Hungarica, quæ cum hactenus, quod ſciam, in lucem non prodierint, haud inconveniens mihi videtur, Corollarii loco ea hic ſubjungere.

A

HÆC SVNT DECRETA HVNGARORVM.

Quæ de GVIDONE Cardinale ſuſceperunt.

Nullum niſi Presbyterum aut Diaconum, & qui uxorem non habeat, in Epiſcopum eligatis.

Nullum, qui duas uxores habuerit, aut qui unam concubinam, aut repudiatam, aut meretricem ſeu proſtitutam, vel qui aliam, quam virginem, eſt ſortitus uxorem, in Epiſcopum eligatis.

Nullum, quem ſacri canones ad ordines probibent promoveri, in Epiſcopum eligatis.

B

Nullum, qui ad ſacros ordines niſi per canonica intervalla promotus eſt, in Epiſcopum eligatis.

Nullum per occultam inſinuationem Regi factam, aut per ſeditionem aut per pecuniam, vel per ſpecialem gratiam, ſed ex communi conſilio & conſenſu pari, Epiſcopum faciatis.

Nullum Epiſcopum de ſede ad ſedem qualibet ex cauſa ſine Romani Pontificis ſpeciali licentia transferatis.

Nullum Epiſcopum ſine Romani Pontificis ſpeciali licentia deponatis, vel capi, niſi comprobato infidelitatis crimine, conſentiatis.

C

Nullum in Archidiaconum ſeu Decanum, vel Archipresbyterum, vel Præpoſitum, ſeu Abbatem, niſi Presbyterum vel Diaconum, promoveatis.

Nullum in Abbatem niſi monachum aſſumatis.

Nullum Archidiaconum, vel Decanum, vel Archipresbyterum, vel Præpoſitum vel Abbatem de una dignitate ad aliam, vel de ipſa ad eandem in locum alium, niſi canonice, transferatis, & nullum ſupradictorum, niſi canonice, deponatis.

Nullum uxoratum in Presbyterum, vel Diaconum, vel Subdiaconum promoveatis, niſi qui ex conſenſu uxoris, ſe victurum caſte, firmiter promiſerit, & uxorem a cobabitatione removerit, & eidem neceſſaria, ſecundum facultatem ſuam, providerit.

Presbyterorum filios ad ſacros ordines accedere, nullatenus permittatis, niſi aut in cœnobiis, aut in monaſteriis.

Alienos clericos, quos ſine commendatitiis literis ſuſceptis, in Epiſcopatibus veſtris nullatenus toleretis; & de cætero nec eos, nec alios ſine formatis litteris admittatis; &, quos de bis apoſtatas eſſe conſtiterit, excommunicatos babeatis, & Præpoſitis ſuis eos requirentibus reddatis.

Nullum Subdiaconum, vel Diaconum, vel Presbyterum niſi ad certum titulum ordinetis.

Nullum ſervum in Clericum ordinetis, niſi Dominus ejus eum manumittat, ut de cætero ex toto nibil in eo juris babeat.

Bigamos, viduarum vel repudiatarum, ſeu meretricum vel proſtitutarum maritos, ab omni eccleſiaſtica dignitate deponimus, & beneficiis eccleſiaſticis in æternum privamus.

Concubinarios publicos ab officio ſuo deponimus, & beneficia eis eccleſiaſtica interdicimus, bac tamen vobis poteſtate in-

tur. Nulla enim eorum ſit mentio in Magni iſtius Syntagmatis Hiſtorica Synopſi ſive prima Delineatione, quam R. P. Philippus Labbè, *Soc. Jeſu Theologus, Lutetiæ A. 1661 in quarto edidit. Vide ſis ibi pag. 216 ubi de Cardinalis* Guidonis *Concilio* Vindobonenſi *ſive* Wiennenſi *agitur.*

indulta, ut, ſi condignam egerint pœnitentiam, & vobis videbitur, miniſtrare eos iterum faciatis.

Presbyteros vel Diaconos uxoratos, qui ante acceptos ordines vel poſtea uxores acceperunt, ab Altaris miniſterio & Eccleſiaſtico beneficio ſeparamus; (1) *attamen diſpenſationem de his vobis concedimus, ut hi, qui uxores ante jam dictos ordines acceperunt, quoniam legitimæ ſunt, ſi uxoribus ultro & ſine coactione continentiam voventibus, ipſi quoque vovebunt, & easdem uxores a cohabitatione removebunt, ad Altaris miniſterium redeant, & beneficia eccleſiaſtica habeant.*

Illi vero, qui poſt ſacros ordines aliquas ſub matrimonii nomine duxerunt, quoniam hujuſmodi conjunctio contra leges eſt facta, ac per hoc matrimonium non eſt, ſive eas volentes, ſive invitas dimiſerint, & continentiam in eccleſiæ teſtimonio voverint, eccleſiaſtica officia ſic miniſtrent, ut ultra ad relictas immunditias non declinent. Nam ſi legitimarum ſive aliarum commixtione ſe ipſos vel ultra fœdaverint, ab Altaris miniſterio eoſdem ſequeſtramus, niſi aut ad canonicos regulares, aut ad ordinata monaſteria tranſierint.

De Subdiaconis autem & Præpoſitis uxoratis id ipſum fieri decernimus, ſed inducias vobis ſuper hoc uſque ad reſcriptum Domini Papæ damus.

Hæc omnia obſervetis, promotosque Epiſcopos omnes, obſervaturos ſe eadem, jurare faciatis.

Hucuſque *Decreta Hungarorum*, quæ a Fratre *Guidone* Tituli S. Laurentii in Lucina Presbytero Cardinale & Apoſtolicæ Sedis Legato A. 1267 acceperunt.

A Quod ſupereſt, cum jam hæc ſcripſiſſem, reperi præter ſpem in Auguſtiſſima Bibliotheca Cæſarea *ſecundum* exemplar manuſcriptum jam memorati *Concilii Provincialis Vindobonenſis;* & quidem in Codice membranaceo MSto in fol., inter MStos Codices Hiſtoricos Latinos *quadringenteſimo quinto;* quo, ut non multo poſt accuratius indicabitur, præter alia varia antiqua *Chronica*, etiam continetur *Hermanni Contracti*, ex Veringenſi Comite Monachi Augiæ Majoris, qui A. 1054 obiit, Chronicon
B cum continuatione uſque ad A. 1347. Ibi itaque fit mentio jam memorati *Concilii* his verbis: *A. MCCLXVII miſſus eſt a latere Domini Clementis Papæ IV, Pontificatus ejuſdem anno tertio, ad partes Daciæ & Alamanniæ Reverendus Pater Dominus Gwido, Tituli S. Laurentii in Lucina Presbyter Cardinalis, Apoſtolicæ Sedis Legatus, ut ibidem Legationis officio fungeretur ad perpetuam rei memoriam. Qui ad Civitatem Wiennenſem omnes Epiſcopos de Provincia Salzburgenſi & Prælatos convocavit, ibique feria tertia poſt Feſtum S. Joannis ante PorC tam Latinam ſolenne Concilium celebravit, renovans Conſtitutiones diu abolitas.* Sequuntur deinde ipſi Canones ejuſdem Concilii: *Poſtquam DEUS formavit hominem* &c. Variantes ſecundi hujus MSti lectiones, quæ conferenti mihi ſe obtulerunt, &, omiſſis manifeſte vitioſis, notatu dignæ viſæ ſunt, appoſui ſupra in margine editionis *primi* codicis.

Inveni inſuper de eodem *Concilio Vindobonenſi* aliud inſigne teſtimonium in Auguſtiſſimæ Bibliothecæ Cæſareæ

(1) *In ipſo Codice MS. pro* attamen *mendoſe legitur* nec tamen.

ſareæ antiquo Codice membranaceo MSto, inter MStos Codices Hiſtoricos Latinos *quadringenteſimo nono*, quo præter *Honorii Auguſtodunenſis* de Mundo & Temporum ac Rerum uſque ad *Imp. Conradum III* ſive A. 1137 ſucceſſione *libros tres*, idem illud, cujus paulo ante facta eſt mentio, *Hermanni Contracti* continetur Chronicon, a variis uſque ad A. 1310 continuatum Autoribus. Horum nempe *unus*, qui celeberrimum *Cometam* anni 1264 propriis oculis ſe vidiſſe, nec ipſum tantum, ſed & ſubſecutas rerum viciſſitudines diligenter obſervaſſe teſtatur, *Concilii* iſtius *Vindobonenſis*, quod *tertio* poſt anno a Cardinale *Guidone* celebratum eſt, mentionem facit his verbis: *A. MCCLXVII Dominus Gwido Apoſtolicæ Sedis Legatus, Tituli S. Laurentii in Lucina Presbyter Cardinalis, Abbas Ciſtercienſis, magna fultus auctoritate venit WIENNAM; omnes Epiſcopos, Prælatos, Abbates, Præ-* A *poſitos, Decanos, in Salzburgenſi Epiſcopio conſtitutos, convocat; poſt Joannis ante Portam Latinam feria tertia in Parochiali Eccleſia WIENNÆ tribus diebus Concilium celebrat; cum jam dictis Prælatis de profectibus Sanctæ Eccleſiæ & utilitatibus, ſicuti Vir Apoſtolicus, pertractat; honorifice ſuæ Legationis Officium adimplendo, Sanctæ Eccleſiæ ſtuduit prodeſſe potius, quam præeſſe, juxta illud Sapientis:*

B

Quam mundi fugitivus honor, quam nomen inane!
Prælatus qui præeſſe cupit, prodeſſe recuſat.

Convenerant enim non pauca lucentia Sanctæ Matris Eccleſiæ Luminaria, inter quæ & Venerabilis Pragenſis Epiſcopus cum Prælatis quibuſdam ſui Epiſcopatus aderat; ita ut in numero decimus ſextus cum Infulis Pontificalibus in eodem Concilio reſideret. Hæc de Concilio illo Vindobonenſi anonymus iſte Autor coætaneus.

III.

Rationarium Auſtriæ & Styriæ ab Helwico Thuringo, Ottocari, Regis Bohemiæ, Ducis Auſtriæ & Styriæ, & Marchionis Moraviæ Notario; partim ſub ipſo Rege Ottocaro anno cIↃcclxv, & lxvii, partim autem poſt annum cIↃcclxxiii. ſub Imp. Rudolpho I. compoſitum. (a)

MONITUM.

Et in hoc Rationario *urbs noſtra per* τὸ *W non V ſcribitur; idcirco toto Libri ſecundi capite IV. eum recenſuit noſter: Is codex nuper in claſſe Hiſt. Prof.* IↃclxxviii *erat, nunc in ſanctiore Aug. Domus Tabulario cuſtoditur: Vide, ſi otium eſt, quæ adnoto* in Supplementis ad Lib. I. & ſecundum,

in

(a) *Erat in priori editione Libri Commentar. ſecundi Caput IV hac ſub epigraphe:* De Auguſtiſſimæ Bibliothecæ Cæſareæ antiquo Codice membranaceo MSto in 4to, inter Codices MStos Hiſtoricos Latinos CXCVII. quo inter alia continetur (α) Rationarium Auſtriæ & Styriæ ab Helwico Thuringo, Ottocari Regis Bohemiæ Ducis Auſtriæ & Styriæ & Marchionis Moraviæ Notario, partim ſub ipſo Rege Ottocaro anno cIↃcclxv & vii partim autem poſt annum cIↃcclxxiii. ſub Imp. Rudolpho I. compoſitum, cujus in ſuperiori Diſſertatione de antiquo nomine urbis Wiennæ facta eſt mentio. Kol.

(α) *Vide Libri ſecundi Caput primum, Segmento I.*

in crisi syntagmatis Rer. Germanicarum, a Lambecio *promissi*, *n.* 14. *utriusque hujus* Rationarii *auctorem* Helwicum *Lambecius asserit:* sed quemadmodum *ut recte observat* Cl. Gentilottus, de illo nullus dubitandi locus est, ita de hoc affirmandi nullum nobis, hunc codicem diligenter tractantibus, occurrit argumentum. Utriusque publicationem tam ipse, quam Cl. Nesselius receperunt, & sane dignus est, qui ad non modicam illustrationem tam chorographiæ utriusque principatus, quam familiarum, consuetudinum, monetæ, judiciorum, aliarumque antiquitatum istarum regionum in dias luminis oras aliquando emittatur. *De hoc vero ita præfatur noster:*

Inter eximia incomparabilis prudentiæ & industriæ exempla quæ *Imp. Augustus* in administrando Imperio Romano edidit, præcipuum semper mihi visum est, quod *Tacitus* refert, libellum ab eo fuisse compositum & *propria manu* scriptum, quo opes publicæ continerentur, quantum civium sociorumque in armis, quot classes, regna, provinciæ, tributa aut vectigalia, & necessitates ac largitiones. Ipsa *Taciti* verba Annal. lib. 1 cap. 11, ubi de morte ejus & successione *Tiberii* agit, ea de re hæc sunt: *Cæterum sepultura more perfecta, templum & cœlestes religiones decernuntur. Versæ inde ad Tiberium preces; & ille varie disserebat, de magnitudine Imperii, sua modestia: solam divi Augusti mentem tantæ molis capacem; se in partem curarum ab illo vocatum, experiendo didicisse, quam arduum, quam subjectum fortunæ, regendi cuncta onus: proinde in civitate tot illustribus Viris subnixa, non ad unum omnia deferrent; plures facilius munia Reipublicæ sociatis laboribus executuros. Plus in oratione tali dignitatis quam fidei erat. Tiberioque etiam in rebus, quas non occuleret, seu natura, seu adsuetudine, suspensa semper & obscura verba; tunc vero, nitenti ut sensus suos penitus abderet, in incertum & ambiguum magis implicabantur. At*

A *Patres, quibus unus metus, si intelligere viderentur, in questus, lachrymas, vota effundi; ad Deos, ad effigiem Augusti, ad genua ipsius manus tendere: cum proferri libellum recitarique jussit. Opes publicæ continebantur: quantum civium sociorumque in armis; quot classes, regna, provinciæ, tributa aut vectigalia, & necessitates ac largitiones: quæ cuncta sua manu perscripserat Augustus, addideratque consilium coërcendi intra terminos Imperii;* B *incertum metu, an per invidiam.* Hæc *Tacitus.* Ejusdem libelli, ab *Imp. Augusto* compositi, & propria ejusdem manu scripti, meminit etiam *Suetonius* in Vita ipsius cap. 28, ubi eum nomine convenientissimo vocat *Rationarium Imperii*, quod videlicet Rationes publicæ eo continerentur. Verba ejus hæc sunt: *De reddenda Republica bis cogitavit: primo post op-* C *pressum statim Antonium, memor objectum ab eo sibi sæpius, quasi per ipsum staret, ne redderetur; ac rursus tædio diuturnæ valetudinis, cum etiam Magistratibus ac Senatu domum accitis, Rationarium Imperii tradidit.* Hæc *Suetonius* capite *vigesimo octavo.* At capite *centesimo primo* sive ultimo eundem *Imp. Augusti* libellum is appellat *Breviarium totius Imperii. De tribus*, inquit, *voluminibus, uno, mandata de funere suo complexus est: alte-*

ro, Indicem rerum a se gestarum; quem vellet incidi in æneis tabulis, quæ ante Mausoleum statuerentur: tertio, Breviarium totius Imperii; quantum militum sub signis ubique essent, quantum pecuniæ in ærario & Fiscis, & vectigaliorum residuis. Adjecit & libertorum servorumque nomina, a quibus ratio exigi posset. Hucusque Suetonius. Hæc igitur *Taciti* & *Suetonii* jam citata loca quotiescunque considero, dubium mihi videtur, prudentiane *Imp. Augusti*, qua componendi istius *Rationarii* cœpit consilium, an industria, qua illud propria manu descripsit, an solicitudo, qua a ministris suis, qui publicam tractassent pecuniam, rationes exigi mandavit, majorem admirationem & laudem mereatur. Hac enim ratione effecit prudentissimus Imperator, ut ipse quidem Imperii sui vires & veram potentiam suam penitus seu, ut *Persius* loqui amat, *intus & incute nosset*, nec plus erogaret ac profunderet, quam ferendo esset Respublica; ministri autem, quorum fidei exactio & erogatio pecuniæ publicæ concredita esset, a peculatu aliisque malis artibus absterrerentur, cum se scirent rationibus reddendis esse obnoxios.

SCHOLION.

II. *Plura de* Imp. Augusti Rationario *sive* Breviario Imperii *vide apud* Julium Cæsarem Bulengerum *libri secundi de Imperatore & Imperio Romano capite duodecimo; ut & apud* Arnoldum Clapmarium *de Arcanis Rerumpublicarum lib. 5. cap. 14, &* Jacobum Gutherium *lib. 1. de Officiis Domus Augustæ Publicæ & Privatæ*

A *cap. 2. consulendus insuper est gravissimus simul atque ingeniosissimus Autor* (1) *libelli, brevitate quidem sua exigui, sed amplitudine materiæ paucis verbis comprehensæ maximi, qui* Princeps in Compendio *inscribitur, &* Vindobonæ *sive* Wiennæ Austriæ *typis* Gregorii Gelbhaar *A. 1632 in 16to impressus est, capite quinto vere aureo cujus lemma,* de Oeconomia & liberalitate Principis: *ubi* Imp. Augusti Rationario Imperii, *inter exempla Oeconomiæ boni Principis, principem locum tribuit. Cæterum quandoquidem minime dubito, quin doctis Viris,* B *qui eum libellum non viderunt, qualiscunque ejus gustatio gratissima futura sit, speciminis loco jam citatum caput quintum hic subjungo, ut tanquam ex ungue de leone fiat judicium.*

De Oeconomia et Liberalitate Principis.

Sit quoque Princeps bonus oeconomus, & diligentem curam circa redituum sumptuumque suorum dispensationem habeat: & licet omnes Principes suas, ut vocant, cameras habere soleant, & in illis multos viros expertos in œconomicis negotiis; Præsidem quoque, qui consilio illi præsit; C quæ omnia ad hoc tantum valent, ut res œconomicæ bene dirigantur, & reditus modo bono administrentur: hæc tamen omnia non sufficere autumo, sed ipse Princeps invigilet.

Tacitus lib. 1. Annal de Augusto.

Libello, quem sua manu scripserat, opes publicæ continebantur, quantum civium sociorumque in armis: quot Classes, Regna, Provinciæ, tributa aut vectigalia, & necessitates, & largitiones. Ipse

(1) *Libelli hujus exemplar, quo, cum hæc scriberem, usus sum, donavit* S. Cæs. Majestas *mihi propria manu die 18. Augusti A. 1664.*

Ipſe ſit Præſes Præſidis Cameræ, Ipſe rationes inſpiciat & inſtituat, quantum tempus & negotia patientur.

Plinius in Panegyr. Trajano dicto:

Aſſueſcat Imperator cum Imperio calculum ponere; ſic exeat, ſic redeat, tanquam rationem redditurus; edicat, quid abſumpſerit.

Maxime autem ad hoc attendat, ut, qui ad curanda Principis bona, ad exigendos reditus, telonia, &c. conſtituti ſunt, non proprium, ſed Principis commodum quærant; atque ideo in electione talium perſonarum diligenti examine primo utatur, & deinde, quo pacto in commiſſo officio verſentur, ſæpius a non intereſſatis inquirat. Cum enim hoc fiet, & Conſiliarios attentiores diligentioresque, & miniſtros fideliores, & bono Principis magis invigilantes reddet, occaſioneſque decipiendi ſubtrahet & meliorem œconomiam inſtituet. Sed ad hoc maxime etiam attendat, ut ſemper bonam pecuniæ ſummam in paratis, & in theſauro ſuo reconditam habeat; ſic enim ſuis reddet ſe amabilem, & hoſtibus formidabilem. Non tamen tam ſtrictus & diligens œconomus ſit, ut liberalitatem ſepoſuiſſe & proſcripſiſſe quaſi videatur: hæc enim virtus Principem quemvis maxime decet.

Jovian. Pontan. de Principe:

Qui imperare cupiunt, duo ſibi imprimis proponere debent; unum, ut ſint liberales; alterum, ut clementes. Princeps enim, qui liberalitatem exercuerit, ex hoſtibus amicos, ex alienis ſuos, ex infidis fidos faciet: peregrinos etiam, & in extremis terris agentes, ad ſeſe amandum alliciet. Utraque

A autem Princeps Deo maxime ſimilis efficitur, cujus proprium eſt benefacere omnibus, parcere delinquentibus.

Cum moderatione tamen illa utendum erit, ne profuſio dicatur. Non det aliis tantum, ut ſibi ipſi auferat: atque ante omnia prius debita exſolvat, quam munera, ſuo ſtatui non neceſſaria, largiatur.

Theodoricus Gothor. Rex apud Caſſiodor.

Munificentiam noſtram nulli volumus extare damnoſam, ne, quod alteri tribuitur, alterius diſpendiis applicetur. B

S. Auguſtinus etiam prohibet, ne quid ipſi Eccleſiæ detur ante ſolutionem debitorum: nam plerumque pauperes opifices, viduæ, orphani, quibus debetur, & qui ſæpe nihil aliud habent, unde panem manducent, cum, quod ſibi debetur, aliis donari vident, in Cœlum voces ſuas extollunt, & ultionem divinam implorant. Unde graviſſimæ ſæpius pœnæ divinitus immittuntur.

S. Jacobus in Epiſt. cap. 5. verſ. 4.

C Ecce merces operariorum, qui meſſuerunt regiones veſtras, quæ fraudata eſt a vobis, clamat, & clâmor eorum in aures Domini Sabbaoth introivit.

Hucuſque Caput quintum *aurei iſtius libelli, qui* Princeps in Compendio *inſcribitur, & propter incredibilem præſtantiam ſuam (quia in hoc ſcribendi genere nullum, mea ſententia, brevius ſimul & perfectius opuſculum in lucem unquam prodiit) digniſſimus eſt, ut ab omnibus Principibus Chriſtianis a verbo ad verbum mandetur memoriæ, & tanquam certiſſima*

bene regendi regula in omnibus negotiis conſulatur. (a)

III. Recte igitur alii quoque Principes, quibus ſua ſubditorumque ſuorum ſalus præ cæteris curæ & cordi fuit, laudabile illud *Imp. Auguſti* exemplum ſtudioſiſſime imitati, præcipuum boni regiminis & publicæ ac privatæ felicitatis fundamentum crediderunt, ſi, compoſitis ditionum ſuarum accuratis notitiis ac Rationariis, ipſi quam maxime exploratum haberent, quo uſque vera amplitudo ſua & potentia ſe extenderet. Exemplum ejus rei haud aſpernandum præbet nobis *Auguſtiſſimæ Bibliothecæ Cæſareæ* antiquus codex membranaceus MStus in 4to, inter Codices Hiſtoricos Latinos MStos *centeſimus nonageſimus ſeptimus*, quo continetur *Rationarium Auſtriæ & Styriæ* ab *Helwico Thuringo Ottocari* Regis Bohemiæ, Ducis Auſtriæ & Styriæ ac Marchionis Moraviæ *Notario*, partim ſub ipſo Rege *Ottocaro* anno *milleſimo ducenteſimo ſexageſimo quinto* & *ſexageſimo ſeptimo*, partim autem poſt annum *milleſimum ducenteſimum ſeptuageſimum tertium* ſub *Imp. Rudolpho I* compoſitum, cujus in ſuperiori Diſſertatione de antiquo nomine urbis *Wiennæ* facta eſt mentio. Quandoquidem igitur *Chorographia Auſtriæ* & *Styriæ*, & earundem antiqua gubernatio, beneficio veteris iſtius *Rationarii* plurimum illuſtrari poteſt, integrum illud inſeram *Syntagmati-Antiquitatum Au-* A *ſtriacarum*, quod ex Auguſtiſſima Bibliotheca Cæſarea poſthac, volente DEO, editurus ſum. Interim nunc hæc pauca loco ſpeciminis in anteceſſum præmitto.

IV. Principium *Rationarii Styriæ* hoc eſt:

In nomine Domini Amen.

Anno Domini M. CC. LXV regnante Domino Ottachero, inclyto Boemorum Rege, Duce Auſtriæ & Styriæ ac Moraviæ Marchione feliciter & potenter, ex mandato vene- B *rabilis Patris & Domini Brunonis Olomucenſis Epiſcopi, ejuſdem Domini Regis per Styriam vicem tunc gerentis, ego Helwicus Notarius de terra Thuringiæ nationis trahens originem, rimatis diligenter & examinatis omnibus prædictæ terræ Styriæ officiis principatui attinentibus, omnes proventus eorum in hoc volumine ſtudui compilare: primo ponendo nummales; poſtea nomina villarum & numerum prædiorum; qualitatem & quantitatem red-* C *dituum eorundem plenius exprimendo. Poſtmodum vero anno Domini M. CC. LXVII, menſe Januario, exiſtente Domino Rege apud Grætz, locata ſunt Officia Styriæ, denarios ſolventia, per prædictum Dominum Brunonem Olomucenſem Epiſcopum & Domini Regis Conſiliarios in hunc modum, & poſita in puncta, quo vix altius trahi poſſunt.*

Primo Moneta, & (1) *Muta, & Judicium intra muros oppidi Grætzenſis,*

(a) *In Appendice Libri Comment. Secundi Addit. III. adnotarat noſter ad hunc locum, quæ adſcripſi:* Libellus hic vere aureus compoſitus eſt a Glorioſiſſimo Imp. FERDINANDO III, ſymbolam conferente Sereniſſimo ipſius Fratre LEOPOLDO WILHELMO, & quoniam exemplaria primæ editionis erant rariſſima, clementiſſime, prudentiſſimeque placuit Sacratiſſimo Imperatori LEOPOLDO I, ut eximium hoc abſolutiſſimumque Sapientiæ Hegemonicæ (α) Enchiridion ſecundum imprimeretur. Prodiit ſecunda hæc editio in lucem anno 1668. Vindobonæ ſive Wiennæ Auſtriæ typis Matthæi Coſmerovi in 16to. KOL.

(α) *Hoc eſt* Imperatoriæ *ſive* bene imperandi.

(1) Mutæ *vocabulum latino-barbarum pro* telonio *ſive* menſa publicanorum, *ubi* vectigal *exigi-*

sis, & judicium provinciale ultra Muram, Muta in Vinstritz, Muta in Willebrechtesdorf & Judicium in Ærtzperch cum omni jure Montis ejusdem pro duobus millibus (1) *Marcarum & sexcentis Marcis denariorum.*

Item Judicium in Vbelpach pro XXXII marcis denariorum.

Item Judicium in Hartperch pro L talentis denariorum Wiennensium.

Item Officium in Furstenvelde cum judicio & Muta ejusdem loci & judicio in Vellenpach & duobus judiciis provincialibus supra Rabam & circa Furstenvelde pro CXXX Marcis denariorum.

Item judicium juxta Rabam, quod vocare cœpit ab illo de Orte pro XXXII Marcis denariorum.

Item Officium in Ratgerspurch cum judiciis fori & provinciæ pro CXXX Marcis denariorum.

Item judicium & Muta in Bettowe solventia CLXX Marcas cum prædiis, decimis & areis eidem loco attinentibus deputata sunt fratribus domus Theutonicæ pro custodia Castri ejusdem in plena æstimatione CC Marcarum denariorum.

Item Officium prædiorum circa Marpurch cum judicio provinciali pro C Marcis denariorum.

Item judicium ejusdem Oppidi & Muta pro CCC Marcis denariorum.

Item Officium in Tyver pro LXXX Marcis denariorum.

Item judicium in Sachsenvelde pro XL Marcis denariorum.

A *Hæc autem cum universis proventibus Tyver attinentibus, victualibus & aliis, quocunque nomine censeantur, sunt Domino Theodorico, dicto Stange, deputata pro custodia quatuor Castrorum, videlicet Sibenekke, Freudenekke, Rukenstaine & Sachsenwarte ad unius anni spatium in æstimatione CC Marcarum.*

Item Muta sub Moutenberch CXX Marcarum & Officium & judicium provinciale circa Ybanswalde deputata sunt Dapifero de Fulmenstein pro custodia ejusdem Castri Moutenberch ad æstimationem CL Marcarum denariorum.

B

Item judicium provinciale in Wildonia & judicium fori cum cæteris proventibus deputata sunt pro custodia majoris Castri Wildonensis ad æstimationem L Marcarum.

Item Officium in Witsperch, & Muta, & Judicium provinciale pro CC Marcis denariorum.

Item judicium in Judenburch, & Muta ibidem, & Judicium provinciale, & judicium in Chnutelvelde cum suis attinentiis, & Muta, quæ vacare cœpit a Domino Dietmaro de Offenberch, C *pro CCCL Marcis denariorum.*

Item Officium, & Judicium, & Muta in Grazlup cum Advocatiis & aliis suis pertinentiis pro CLX Marcis denariorum.

Item judicium & Officium in valle Anasi pro C Marcis denariorum.

Item Salina in Ausse pro mille & CC Marcis denariorum.

Item

tur: vulgo eine Maut. *Hinc* ein Mautner *pro* Publicano *sive* exactore vectigalis, & vermauten *pro* vectigal pendere.

(1) *De differentia inter* Marcam Denariorum *vulgo* eine Marck Pfenninge, & Marcam argenti, *vulgo* eine Marck Silbers, *vide librum* secundum *Historiæ meæ* Hamburgensis *pag.* 3, 28, 34, 93 & 301 *in margine. Consule etiam* Wehneri *Practicas Observationes* & Vossii *Glossarium in explicatione vocis* Marca.

Item judicium fori & Muta in Rotenmanne pro mille Marcis denariorum.

Item judicium & Muta in Leuben, Muta in Prukke, & Officium in Chinneberg, & in Chrueglach & in Murzuslage pro quadringentis L Marcis denariorum.

Item in Pirchvelde habentur annuatim de Steura XL talenta novorum Wiennensium in festo beati Jacobi.

Summa vero præscriptorum totalis VII millia Marcarum & CCC & XXXIV Marcarum, præter Officia prædiorum.

Ex his autem tollit Domina Ducissa CCCC Marcas denariorum.

Item Capitaneus Styriæ tollit pro suo salario & custodia Castrorum in Grætz, præter turrim in medio positam, quingentas Marcas denariorum.

Item Runenses quinquaginta Marcas denariorum.

Item Cartusienses pro ferro X Marcas denariorum.

Item Dominus Wigandus de Mæssenberch XL Marcas denariorum.

Item in pensione currente de Judenburch infeodatæ sunt Militibus LX Marcæ denariorum, quas tollunt annuatim.

Insuper hæc cedunt pro custodiis Castrorum; videlicet in Bettowe CC Marcas: in Tyver CC Marcas: in Moutenberch CL Marcas: in Wildona L Marcas: in valle Anasi ad castrum Vlinsperch L Marcas: item ad Novum castrum ibidem X Marcas: item ad castrum in Rotenmanue VIII Marcas: item ad turrim in Pyrn X Marcas: item ad castrum in Grazlup XX Marcas: item vigilibus ibidem & janitoribus X Marcas: item ad castrum in Judenburch XVI Marcas denariorum: item ad castrum Offenberch XX Marcas: item ad castrum Primarspurch XV Marcas: ad castrum inferius Witsperch X Marcas: ad castrum superius ibidem XL Marcas: ad Waltstein VI Marcas: ad Gestnich XVI Marcas: ad Rutgerspurch VI Marcas & tres modios frumenti: Ultra Trabam duabus communitionibus, quæ dicuntur Meidenberch, providetur in victualibus: Item ad Turrim in medio Grætz VIII Marcas: item ad castrum in Canalibus LII Marcas argenti.

Summa horum mille DCCCC Marcæ & LXIX Marcæ denariorum.

Et sic remanebunt, his defalcatis, Domino Regi ad usus suos V Millia Marcarum & CCCC Marcæ & LXIII Marcæ præter victualia, quæ in subscriptis per rationes prædiorum ostenduntur.

Hucusque principium Rationarii Styriæ.

Rationarii autem Austriæ principium hoc est:

V. H*ic notantur reditus Ducis Austriæ quomodo, qualiter & undecunque habeant provenire. Et notandum quod primo ponenda sunt officia magna, videlicet Moneta, Mutæ & Judicia civitatum per terram Austriæ.*

Moneta per Austriam debet singulis annis circa festum Beati Joannis Baptistæ in Wienna, in Nova-civitate & in Anaso renovari, Cursus Monetæ major est circa quatuordecim millia talentorum, & hoc, quando terra est in statu pacifico & quieto una cum aliis terris adjacentibus.

Item Muta magna in Lintza, quando est in bono cursu, potest solvere quinque millia talentorum.

Item

Ita Muta in Gmundem, quando habet bonum cursum, potest solvere mille quadraginta talenta.

A

Item Muta in Wælsa cum judicio potest solvere quadraginta talenta.

Item Muta in Mouthousen in bono cursu potest solvere quingenta talenta.

Ita Muta in Medlico & in Emarsdorf potest solvere ducenta talenta.

Item Muta parva in Stain potest solvere mille quingenta talenta, aliquando plus aliquando minus.

Hinc notantur Judicia.

Judicium in Wienna locatur pro mille talentis.

B

Item Judicium Novæ Civitatis locatur pro mille talentis.

Judicium in Prukka potest locari pro trecentis talentis.

Judicium in Hamburga aliquando locatum est pro quingentis talentis.

Judicium in Marchekke potest locari pro centum quinquaginta talentis.

Judicium in Niunburga aliquando locatum est pro mille talentis.

Judicium de Laa potest locari pro quadringentis talentis.

Judicium in Egenburch potest locari pro centum L. talentis.

Judicium in Chrems & in Stain locatum est pro mille talentis.

Judicium in Trebense est in potestate Pataviensis Episcopi; sed aliquando locatum est pro centum talentis.

Judicium in Ibsa locatur pro quadringentis talentis.

Judicium Anaso potest solvere ducenta talenta & plus.

Judicium in Lintza locatur pro sexcentis talentis.

Judicium in Vreynstat potest locari pro centum L. talentis in bono statu.

Judicium in Mouthousen potest locari pro triginta talentis.

Judicium in Perge potest locari pro quadraginta talentis.

Judicia in Hitting & in Achlant possunt locari pro viginti talentis.

Judicium in Strenberch potest locari pro viginti quinque talentis. Hucusque principium *Rationarii Austriæ*; quod ut supra jam promisi, una cum altero illo æque antiquo *Rationario Styriæ*, Syntagmati *Antiquitatum Austriacarum*, ex variis *Augustissimæ Bibliothecæ Cæsareæ* Codicibus manuscriptis posthac edendo, integrum inseram.

IV.

Statuta & Privilegia Inclytæ ACADEMIÆ Vindobonensis. (a)

MONITUM.

His etiam a LAMBECIO ἀκαίρως *editis eadem illa ratio, quam repetere piget. Legebantur Libro Commentariorum secundo cap. V. pag. 79, edita ex duobus manu exaratis codicibus Cæs. olim inter codices mss. Historicos Latinos* CCCCLVIII *&* LIX, *nunc ex collatione* Cl. GENTILOTTI *in classe Juris Civilis* CXCIII *&* CCLXXII. *Privilegia hæc & statuta duplicis sunt generis: illa,* Pon-

(a) *Quæ heic sub n. IV. V. VI. VII. habentur pleraque Libri Commentar. Secundi Capite quinto legebantur sic inscripta:* Caput V. de Augustissimæ Bibliothecæ Cæsareæ (α) duobus antiquis Codicibus MStis, inter Codices MStos Historicos Latinos 458vo & 459no, quibus statuta & Privilegia Inclytæ Academiæ Vindobonensis continentur.

(α) Vide Libri secundi Caput primum, segmento I.

Pontificia, & Cæsarea; hæc Generalia & Particularia. Privilegia utraque cum Statutis Generalibus ex hoc LAMBECII *exemplo typis secundum excusa sunt Viennæ* JOHANNIS THOMÆ TRATTNER *anno* CIↃIↃCCLIII, *hac sub epigraphe:* Chronologia diplomatica celeberrimæ & antiquissimæ Universitatis Vindobonensis, quam Reverendissimis, Illustrissimis &c. in xenium obtulit JOSEPHUS JOANNES SCHLIKENRIEDER, Pedellus Juratus. *Sunt autem ea privilegia nostris copiosiora, ornata præterea sigillis, æri eleganter incisis; eaque omnia,* FRIDERICI II. ALBERTI I. & Generalia, *uti dixi Universitatis* statuta *si demas*, summa, *ut editor ait*, accuratione ex archetypis ipsis ita excerpta, ut etiam scribendi simul ac loquendi modus observetur: *Statuta particularia ejusdem* TRATTNERI *typis excusa sunt* CIↃIↃCCLV, *& iisdem* R.R. & Ill. *in xenium oblata a* JACOBO ZEISL, Pedello Jurato; *cum adnotationibus* LAMBECII *&* ANTONII STEYRERI *S. J. sive potius centonibus, rudi prorsus & versandis libris parum adsueta manu consarcinatis. Denique* Particularia *illa* Statuta *tertium recusa sunt Viennæ* CIↃIↃCCLIX, *sed privatos in usus, nec pluribus quam viginti exemplis. Vide quæ adnoto* in Supplementis meis ad Librum Comment. primum & secundum, *in crisi* Sciagraphiæ Magni Corporis Historici, a NESSELIO promissi, *n. 59. Sed jam* LAMBECIUM *audi:*

Inclyta *Academia Vindobonensis* sive *Wiennensis*, cujus antiqua *Statuta & Privilegia MSta* Capite primo hujus libri a me citata sunt, perperam vulgo creditur primam fundationis suæ originem debere *Imp. Friderico II*, qui, cum A. MCCXXXVII Ducem Austriæ *Fridericum II*, vulgari quidem cognomine *Bellicosum*, sed revera *Rixosum* & *Contumacem*, jure ac merito proscripsisset, primariam Austriæ Vrbem *Vindobonam* in *Suam* & (1) *Imperii recepit ditionem*, variisque prærogativis & immunitatibus insignivit ac condecoravit; uti ex subjuncto Diplomatis ipsius exemplo videre est.

FRIDERICUS, Dei gratia Romanorum Imperator, semper Augustus, Hierusalem & Siciliæ Rex. Romanum Imperium ad tuitionem fidei A *& diversarum gentium moderamina, per eum, qui cœlestia simul & terrestria moderatur, Filium Summi Regis, qui condidit Regna, & firmat Imperia summæ dispensationis munere constitutum, ex dispensatione divina robur & regimen suæ dignitatis accipit, ut subjectos sibi populos in opulentia pacis & favore justitiæ foveat, fidem provehat, perfidiam persequatur, humiles protegat, sublimes humiliet, oppressiones relevet subditorum, ab improbis & ingratis Dominis, quos excessivum com-*
B *missorum enormitas indignos imperio repræsentat, materiam bonorum subtrahat. Et noverit propterea præsens ætas, & futura posteritas, quod Nos attendentes quam feliciter & devote Cives* WIENNENSES *fideles nostri universi & singuli, magni & parvi, nostrum & Imperii Dominium sunt amplexi, jugum oppressionis & injustitiæ*

(1) *Hac civitatis* Imperialis *dignitate vix integros* tres *annos* Vindobona *tunc gavisa est. Anno enim 1240 gravissima obsidione eam cinxit proscriptus Austriæ Dux* Fridericus, *coegitque ad deditionem, ac cum reliqua tota* Austria *victoriose recuperavit, usus ad hoc præcipue auxilio Regis Bohemiæ* Wenceslai, *cui* Austriam Trans-Danubianam *præmii loco promiserat.*

tiæ declinando. Considerantes insuper qualiter iidem Cives WIENNENSES *devotione promptissima & fide sincera se Nobis & Imperio indissolubiliter alligarunt: & quod nostra interest, commissum Nobis populum, utpote qui pro ejus salute, ac de commissa Nobis Reipublicæ cura & universitatis regimine generali tenemur Summo Regi reddere rationem, potentis dextræ subsidio relevare, dictam Civitatem & Cives in Nostram & Imperii perpetuo recipimus ditionem, ut amodo in nostris Regum & Imperatorum Successorum nostrorum manibus teneantur. Et quod nunquam per concessionem alicujus beneficii de nostra & Imperii transeant potestate, quin potius speciali nostro & Imperii munimine in munificentiæ nostræ privilegiis, libertatum & bonarum approbatione consuetudinum, quasi perfidiæ eorum pignore, veluti in nostrorum propugnaculis muniantur. Statuimus igitur, & præsentis Privilegii autoritate sancimus, ut annuo in eadem Civitate Judex singulis annis per Nos & Reges & Imperatores Successores nostros, communicato ad hoc, si necesse fuerit, civium consilio, statui debeat, qui pro honore & fidelitate nostra sufficiens & idoneus videatur, ad idem officium exercendum: præsenti prohibentes edicto, quatenus Judex nullus a Nobis, vel a rege, si ab aliquo Successorum nostrorum pro tempore constitutus, nostra vel alicujus Successoris nostri, vel sua præsumat authoritate,* (1) *taliam-*

A *que seu precariam in prædictos Cives facere, nec eos impetere sive cogere ad aliquid, seu Nobis, seu nostris Successoribus exhibendum, nisi quod & quantum dare voluerint de spontanea voluntate. Præterea ex abundantia gratiæ indulgemus, ut nemini liceat prænotatos Cives ad aliquod servitium pro ultra progredi prohibere, quin eo die, quo clara luce de domibus suis exierint, cum splendore solis regredi permittantur.* (2) *Adhæc Catholici Principis partes fideliter exsequentes, ab Officiorum* B *Præfectura Judæos excipimus, nec sub prætextu Præfecturæ opprimant Christianos, cum Imperialis auctoritas a priscis temporibus, ad perpetuam Judaici sceleris ultionem, eisdem Judæis induxerit perpetuam servitutem. Declaramus insuper & observare censemus, ut, si quando contra quemque civium civilis vel criminalis actio intentetur, secundum viam & approbatas consuetudines Civitatis ejusdem a civibus judicetur: læsæ Majestatis crimine, vel* C *prodendæ civitatis excessu, cum extat, exceptis. In quorum animadversione, velut detestabilium criminum, licite cives & exteros mandamus admitti. De duello vero si quis civis impetitur, si septima manu honestarum personarum expurgare se poterit, eum ab impetitione duelli decernimus absolutum. Volentes & commodo studio provideri, per quod prudentia docetur in populis, & rudis ætas instruitur parvorum, potestatem damus plenariam Magistro, qui* WIEN-

(1) Talia *seu potius* Tallia *latino-barbare vocatur genus aliquod exactionis populo impositum ; uti Italice* taglia *& Gallice* taille. *Hinc* talliare *pro exactione gravare seu mulctare.* Talia *autem sive* Tallia *corrupte dicitur pro* Talea *: quæ vox apud Catonem, Varronem & Plinium proprie quidem significat* surculum a planta aliqua recisum ; *metaphorice autem sumitur pro* tributo, *quod a bonis subditorum quasi* reciditur. *A* Talea *porro fit* taleare, *pro quo Itali & Galli depravate dicunt* tagliare *&* tailler, *hoc est,* incidere *vel* recidere.

(2) *Locus insignis contra* Judæos.

WIENNÆ per Nos & Succeſſores noſtros ad Scholarum regimen adſumetur, ut alios (1) *doctores in Facultatibus ſubſtituat, de conſilio virorum prudentium Civitatis ejuſdem, qui habeantur ſufficientes & idonei circa ſuorum ſtudium auditorum. Cæterum, ut ſub Auguſtalis felicitate Dominii continuum eadem recipiat noſtra civitas incrementum, ſtatuimus, ut omnes incolæ & advenæ ibidem inhabitare volentes, in Noſtra & Imperii* (2) *donatione, ſub tuta & libera ab omni ſervili conditione, liberi vitam agant; qui videlicet annum & diem ſine alicujus impetitione ſe pro civibus tenuerint, ſecundum jura & approbatas conſuetudines civitatis. Deſtinata quoque Clementia Sedis noſtræ, quæ pacem & Juſtitiam comitatur in Principe decernimus & mandamus, ut quandocunque aliquis WIENNENSIUM civium naufragium incurrerit, res ſuas, quas ab impetu torrentis manus hominis aſportavit, libere poſſit repetere & habere a quolibet detentore, cum indignum penitus cenſeamus miſericorditer reliquias naufragii detineri per hominem, quibus rapacis fluminis ſæviens unda pepercit. Statuimus itaque, & præſentis auctoritate Privilegii prohibemus, quatenus nullus Dux, Marchio, Comes, Advocatus, Scultetus, vel aliqua perſona Eccleſiaſtica, vel mundana, humilis vel ſublimis, contra præſcriptæ gratiæ & conceſſionis noſtræ tenorem venire præſumat. Quod qui præſumpſerit, in*

A *vindictam temeritatis ſuæ centum libras auri ſe compoſiturum agnoſcat; medietatem videlicet Cameræ noſtræ, & reliquum paſſis injuriam perſolvendum. Ad quorum omnium prædictorum memoriam, & robur perpetuo valiturum, præſens Privilegium fieri fecimus, & Bulla aurea tympano Majeſtatis noſtræ impreſſa juſſimus inſigniri. Teſtes hujus rei ſunt, Venerabilis Sifridus Moguntinus, & alii multi nobiles fide digni. Acta ſunt hæc Anno Dominicæ Incarnationis MCCXXXVII,* B *menſe Aprili, decima indictione, imperante Domino noſtro Friderico ſecundo, DEI gratia, glorioſiſſimo Romanorum Imperatore ſemper Auguſto.*

Hucuſque *Imp. Friderici II* Diploma, uti illud *Wolfgangus Lazius* libri *ſecundi* Rerum Wiennenſium capiti *quinto* inſeruit. Manuſcriptum enim ejus exemplar, quod in *Auguſtiſſimæ Bibliothecæ Cæſareæ* MStis Codicibus Hiſtoricis Latinis N: 410, 411, 412, 414, 418, 419, 424, 427 C & 429 inter *Lazianas* ſchedas, ad Hiſtoriam *Auſtriacam* pertinentes, ſumma quæſivi diligentia, nondum reperi. Quamvis igitur ex hoc diplomate certo conſtet, Vrbem *Vindobonam* jam memorato A. 1237 *aperiendæ Scholæ licentiam* ab Imperatoria Majeſtate impetraſſe, verba tamen ipſa, quibus ea licentia comprehenditur, adeo obſcura & ambigua ſunt, ut non ſolum *Wolfgango Lazio*, ſed & *Georgio Edero*, qui, cum Anno 1559 Academiæ

(1) *Locus obſcurus, ambiguus, & ſine dubio mendoſus, cujus* emendationem & veram explicationem *vide proxime ſequenti hujus Capitis Segmento. Legendum nempe eſt ſimpliciter:* ut alios doctores ſubſtituat; *deleto falſo illo gloſſemate* in Facultatibus.

(2) *Locus hic ſine dubio mendoſus eſt. Nam pro* donatione *certo legi debet* ditione; *uti ſupra in eodem Diplomate legitur:* dictam Civitatem & Cives in Noſtram & Imperii perpetuo recipimus ditionem. *Cætera autem hujus loci verba, ne vel mutila, vel ſuperflua videantur, corrigenda & præcedentibus annectenda ſunt hoc modo:* Statuimus, ut omnes incolæ & advenæ, ibidem inhabitare volentes, in Noſtra & Imperii ditione tutam & liberam ab omni ſervili conditione vitam agant.

miæ Vindobonensis *Rector* esset, *Catalogum Rectorum*, aliorumque Illustrium ejusdem Academiæ Virorum, typis *Raphaelis Hofhalteri* in 4to, (1) primus edidit, errandi ansam præbuerint. *Lazius* enim ea verba sic interpretatur, quasi intelligenda sint de tali aliqua Schola, quæ statim ex illo tempore cœperit habere *Doctores in Facultatibus prælegentes*; *Ederus* autem ulterius progreditur, & *creationem* quoque *Doctorum* jam tunc simul permissam fuisse existimat. Sed utrumque falsum esse manifeste liquet ex *diplomatibus* Summorum Pontificum *Vrbani V*, & *Vrbani VI*, quæ antiquis ejusdem Academiæ *Statutis* MStis præfixa sunt, & paulo post integre exhibebuntur. Quin etiam ipse *Imp. Fridericus II.* pravæ isti verborum suorum explicationi reclamat, dum expresse testatur, se non *generale* aliquod *Studium omnium Facultatum* intelligi velle, sed tale tantum, *quo rudis ætas instruitur parvorum, & prudentia docetur in populis*; hoc est, ut ego interpretor, quo (2) *humaniores* tantum *literæ* & *disciplinæ Philosophicæ* comprehenduntur. De *Theologia* autem & *Jurisprudentia*, & *Medicina* altum ibi est silentium, ac multo etiam magis de *creatione Doctorum* in hisce Facultatibus; nec aliud ex jam citatis *Imp. Friderici II.* verbis colligi potest, quam quod electionem quidem *primarii Magistri* istius Scholæ Ipsa Imperatoria Majestas sibi reservaverit, de

A
cætero tamen permiserit, ut Magister ille præcipuus *de consilio Virorum prudentium ejusdem Civitatis alios sibi substituere posset doctores* sive *præceptores*, qui in erudienda numerosa juventute *vicariam* sibi navarent operam. Verisimillimum itaque mihi videtur, in ipso authentico *Imp. Friderici II.* diplomate scriptum fuisse: *Potestatem damus plenariam Magistro, qui Wiennæ per Nos & Successores nostros ad Scholarum regimen adsumetur, ut alios doctores substituat &c.*; a *Lazio* autem, vel a quodam alio, seu ex ignorantia genuini sensus eo-

B
rum verborum, seu ex nimio erga Academiam Vindobonensem affectu, tanquam *vetustatis* ejus augendæ gratia, glossema illud *in Facultatibus* esse additum. Certe, quod ad *Lazium* attinet, is in editione sæpe memorati Diplomatis, & quidem in illa ipsa Paragrapho, ubi de *Schola* ista *Vindobonensi* agitur, ipse sibi non constat. Nam capite *quinto*, pag. 67, legitur: *Potestatem damus plenariam Magistro, qui Wiennæ per Nos & Principes no-*

C
stros ad Scholarum regimen adsumetur, &c., at sequenti capite *sexto*, pag. 70, ubi eadem verba repetuntur, rectius (3) legitur: *per Nos & Successores nostros.* Huc accedunt varii errores ab eodem *Lazio* in jam citato capite *sexto* commissi, ex quibus apparet, quam negligens is fuerit in describendis originibus Inclytæ Academiæ Vindobonensis, cujus ipse Re-

(1) *Idem* Catalogus *secundo impressus est Wiennæ in 4to typis* Matthæi Rictii *A. 1645 cum* Auctario *Rectorum aliorum ejusdem Academiæ illustrium Virorum ab A. 1559 usque ad A. 1644 inclusive.*

(2) *Tale olim fuit principium* Academiæ Parisinæ *ideoque* Facultas Artium *etiam nunc tantam ibi obtinet prærogativam, ut nec ex* Theologica, *nec* Juridica, *nec* Medica *Facultate, sed ex ea sola semper creetur* Rector, *qui in cæteras omnes Facultates totamque Academiam habet imperium.*

(3) *Forsan etiam conjunctim scriptum fuit,* per Principes Successores nostros; *uti supra in eodem diplomate:* per Imperatores Successores nostros.

(1) *Rector fuit & Superintendens Cæsareus.* Fundationem enim ejus per Ducem Austriæ *Rudolphum*, qui (2) vulgo *Quartus* cognominatur, falso refert ad annum 1366; utpote cum ex *Henrici Gundelfingensis* & *Alberti de Bonstetten* hactenus ineditis Chronicis Austriacis, nec non ex Augustiss. Bibliothecæ Cæsareæ antiquo *Codice*, inter MStos Codices Historicos Latinos 226, quo inter alia *Principum* quoque *Austriacorum obitus ab Imp. Rudolpho I. usque ad Imp. Fridericum* vulgo *III*, revera *V*, continentur, certo constet, Ducem illum *Rudolphum* obiisse A. 1365, & quidem *dominica proxima post Festum S. Jacobi*, h. e. die ultimo Julii. Sed si quis forte crediderit mendum hoc esse typographicum, quomodo excusabitur, quod idem *Lazius* eodem capite statim subjungit, confirmationem Academiæ Vindobonensis Filium Ducis *Rudolphi IV Albertum* hoc nomine *Tertium*, cognomine *cum Trica*, ab *Vrbano* Summo Pontifice Romano impetrasse? Quis enim in Historia Austriaca vel mediocriter versatus ignorat, Ducem Austriæ *Albertum III*, cognomine *cum Triça*, supra memorati Ducis *Rudolphi fratrem*, non autem *filium* fuisse? Nonne etiam manifeste hic confunduntur *duo* Summi Pontifices *Vrbanus V* & *Vrbanus VI;* quorum prior Vrbi Vindobonæ primus omnium A. 1365. Generale Studium concessit tam in Juris Canonici & Civilis, quam in alia qualibet licita Facultate, *præterquam Theologica;* posterior autem A. 1384 cæteris Fa-

A

cultatibus etiam addidit *Theologicam*, quæ prius excepta fuerat. Per *Scholam* igitur illam, cujus Imp. *Fridericus II* in Diplomate suo meminit, non est intelligenda Academia sive Universitas Studii Generalis Vindobonensis, sed *Schola Ecclesiæ Cathedralis S. Stephani*, quæ in jam memoratæ Academiæ Privilegiis, A. 1384 promulgatis & confirmatis, vocatur *Antiqua Schola ad S. Stephanum*, & Scholas alias minores *ad S. Michaëlem* & *in Hospitali* sub cura & dispositione sua habuit; ut testatur jam citatorum Privilegiorum Academicorum Rubrica

B *trigesima octava*, ubi de publica *Artium liberalium* lectione in ea olim usitata, ut & de electione & salario *Rectoris* ac reliquorum *trium Magistrorum* ipsius, aliisque ejusdem Scholæ juribus & consuetudinibus speciatim agitur. Quod superest, ut tandem aliquando *Inclytæ Academiæ Vindobonensis*, quam ego, licet non *ipsius*, sed *Aulæ Cæsareæ* membrum sim, propter communia tamen studia debito amore & reverentia prosequor, ve-

C ra innotescat fundatio, operæ pretium me facturum arbitror, si ipsa illa supra citata Summorum Pontificum *Vrbani V* & *Vrbani VI Diplomata*, quæ in Augustissimæ Bibliothecæ Cæsareæ antiquo Codice MSto, inter MStos Codices Historicos Latinos 458vo, jam memoratæ Inclytæ Academiæ *Statutis* præfixa sunt, ut & nonnulla alia ad ejusdem argumenti illustrationem pertinentia monumenta antiqua hic inseruero.

DE

(1) *Vide* Epitaphium *ejus, quod libro* primo *horum Commentariorum, inserui.*

(2) *Revera enim* Quintus *ejus nominis est, si ratio habeatur filii Imp. Rudolphi I, nomine* Rudolphi, *qui duodecim annorum puer obiit.*

DE FUNDATIONE INCLYTÆ ACADEMIÆ VINDOBONENSIS DIPLOMA SVMMI PONTIFICIS VRBANI QVINTI, DATVM AVENIONE XIII KAL. JVLII, PONTIFICATVS IPSIVS ANNO TERTIO, HOC EST, D. XIX JVNII A. M CCC LXV.

Villæ Wiennensi conceditur generale Studium omnium Facultatum licitarum, præterquam Theologiæ.

VRBANVS Episcopus, servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. In supremæ dignitatis Apostolicæ specula, licet immeriti, disponente Domino constituti, ad universas fidelium Regiones, eorumque profectus & commoda, tanquam universalis Gregis Dominici Pastor, commissæ nobis speculationis aciem, quantum Nobis ex alto permittitur, extendentes, fidelibus ipsis ad quærenda literarum studia, per quæ Divini Nominis, suæque fidei Catholicæ cultus protenditur, Justitia colitur, tam publica, quam privata res geritur utiliter, omnisque prosperitas humanæ conditionis augetur, libenter favores gratiosos impendimus, & opportunæ commoditatis auxilia liberaliter impertimur. Cum itaque, sicut nuper ex parte dilecti filii, Nobilis Viri Rudolphi, Ducis Austriæ, fuit propositum in Consistorio coram Nobis, ipse Dux, non solum ad utilitatem & prosperitatem hujusmodi Reipublicæ & incolarum Ducatus sui Austriæ, sed etiam aliarum partium vicinarum laudabiliter intendens, in Villa sua Wiennensi, Pataviensis Diœcesis, in Ducatu prædicto consistente, tanquam insigniori & magis ad hoc accommoda & idonea, plurimum desideraret fieri & ordinari per Sedem Apostolicam Studium generale in qualibet licita Facultate, ut ibidem fides ipsa dilatetur, erudiantur simplices, æquitas serve-

A *tur, judicii crescat ratio, & intellectus hominum augeatur: Nos præmissa, ac etiam eximiam fidei & devotionis sinceritatem, quam tam ipse Dux, quam Progenitores sui Duces Austriæ ad Sanctam Romanam Ecclesiam gesserunt, prout ipse Dux gerere dinoscitur, attente considerantes, ferventi desiderio ducimur, quod Ducatus & Villa prædicta scientiarum muneribus amplientur, ut viros producant consilii maturitate conspicuos, virtutum redimitos ornatibus, ac diversarum Facultatum*
B *dogmatibus eruditos, sitque ibi scientiarum fons irriguus, de cujus plenitudine hauriant universi, literarum cupientes imbui documentis. His igitur omnibus & præsertim idoneitate dictæ Villæ, quæ ad multiplicanda doctrinæ semina & germina salutaria producenda magis congrua & accommoda inter alias Villas Ducatus prædicti fore dicitur, diligenti examinatione pensatis, non solum ad ipsorum Ducatus & Villæ, sed etiam Regionum*
C *circumjacentium incolarum commodum & profectum paternis affectibus anhelantes, dicti Ducis in hac parte supplicationibus inclinati, de Fratrum nostrorum consilio, auctoritate Apostolica statuimus & etiam ordinamus, ut in dicta Villa de cætero sit Studium generale, illudque perpetuis temporibus inibi vigeat, tam in Juris Canonici & Civilis, quam in alia qualibet licita, præter-*

quam Theologica, Facultate, & quod legentes & studentes ibidem omnibus privilegiis, libertatibus & immunitatibus, concessis Doctoribus legentibus & studentibus, commorantibus in Studio generali, gaudeant & utantur; quodque, qui processu temporis bravium meruerint in illa Facultate, in qua studuerint, obtinere, sibique docendi licentiam, ut alios erudire valeant, ac Doctoratus seu Magisterii honorem petierint, elargiri, per Doctores seu Doctorem, ac Magistros seu Magistrum illius Facultatis, in qua examinatio fuerit facienda, Præposito Ecclesiæ omnium Sanctorum dictæ Villæ, qui pro tempore fuerit, vel Præpositura ipsius Ecclesiæ vacante, illi, qui ad hoc per dilectos filios, Capitulum ejusdem Ecclesiæ, deputatus fuerit, præsententur. Idem quoque Præpositus, aut Deputatus, ut præfertur, Doctoribus & Magistris, in eadem Facultate actu inibi regentibus, convocatis, illos in his, quæ circa promovendos ad Doctoratus seu Magisterii honorem requiruntur, per se vel per alium juxta modum & consuetudinem, qui super talibus in generalibus Studiis observantur, examinare studeat diligenter, eisque, si ad hoc sufficientes & idonei reperti fuerint, hujusmodi licentiam tribuat, & Doctoratus seu Magisterii conferat honorem. Illi vero, qui in eodem Studio dictæ Villæ examinati & approbati fuerint, ac docendi licentiam & honorem hujusmodi obtinuerint, ut est dictum, ex tunc, absque examine & approbatione alia, regendi & docendi tam in Villa prædicta, quam singulis aliis Studiis generalibus, in quibus voluerint regere & docere, Statutis & consuetudinibus quibuscunque contrariis, Apostolica vel alia quacunque firmitate vallatis, nequaquam obstantibus, plenam & liberam habeant facultatem. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ Constitutionis & ordinationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem Omnipotentis DEI, & Beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus, se noverit incursurum. Datum Avinion XIII Kal. Julii, Pontificatus nostri anno tertio.

IV. Hucusque Summi Pontificis *Vrbani V.* Diploma de fundatione Inclytæ Academiæ Vindobonensis. Sequuntur nunc necessariæ quædam Annotationes.

Primo videlicet notandum est, Imperatoriam Archiducatus Austriæ Metropolin Vindobonam in hoc Diplomate appellari *Villam*, non per contemptum, quasi *simplex* aliquod *prædium rusticum*, (vulgo **ein Mayerhoff**,) vel *exiguum ac Vrbis nomine indignum pagum*, (vulgo **ein Dorff oder Flecken**,) sed potius per excellentiam, veluti *primariam Principis Sedem*, sive, ut vulgo loquuntur, *Residentiam*. Testatur enim hoc ipse Pontifex *Vrbanus V*, dum in eodem Diplomate expresse refert, Ducem Austriæ *Rudolphum* eam ob causam *Vindobonæ* potius, quam in ullo alio *Ducatus Austriæ* Oppido *Generale Studium* sive *Academiam* fieri desiderasse, quod ille locus cæteris omnibus esset insignior, ideoque magis ad hoc idoneus. Similiter passim apud mediæ ætatis Historicos Latinos *Villa Regia* significat non solum ipsam *Aulam Regiam*, sed & *Vrbem*, in qua ea commoratur, cujus rei multa extant exempla in *Henrici Spelmanni*, Equitis Anglo-Britanni, *Glossario Archæologico*, ubi de

de varia significatione vocis *Villa* satis prolixe agitur. Hinc itaque etiam nunc apud *Gallos* quæcunque Urbs seu Civitas appellatur *une Ville*; & in Ducis Austriæ *Alberti III* Præfatione, *Privilegiis Academiæ Vindobonensis* præfixa, conjunctim legitur *in Oppido seu Villa nostra Wiennensi*, hoc est, **in vnser Residentz - Stadt Wienn.**

Secundo notandum est, Ecclesiam *Omnium Sanctorum*, cujus in jam citato Pontificis *Vrbani V* Diplomate fit mentio, eandem esse, quæ vulgo nunc tantum vocatur *S. Stephani*. Utrumque nomen conjunctim ei tribuitur in Privilegiis Academiæ, a Duce Austriæ *Alberto III* A. 1384 promulgatis, & quidem Rubrica XXXVII, his verbis: *Ordinamus, quod deinceps de octo Canonicatibus & Præbendis Collegii nostræ fundationis in Ecclesia Omnium Sanctorum, alias Sancti Stephani, Wiennensi, proxime vacaturus* &c. Quam autem illa Ecclesia habuerit originem, quomodo, & sub quibus Principibus creverit, & per quam varias fortunæ vicissitudines paulatim ad præsentem magnificentiam ac Episcopalis Cathedræ dignitatem pervenerit, ex variis *Augustissimæ Bibliothecæ Cæsareæ* antiquis & fide dignissimis monumentis MStis posthac commodiori loco in hisce Commentariis proferetur in lucem, & varii a *Wolfgango Lazio* ac nonnullis aliis circa hoc argumentum commissi errores solide refutabuntur.

Tertio notandum est, Diploma hoc a Summo Pontifice *Vrbano V* datum esse die *decimo nono Junii* anni *tertii A. MCCCLXV*. Electus enim is est in Summum Pontificem d. *XXVIII*, vel secundum alios, die *ultimo Octobris A. MCCCLXII*, coronatus autem d. *VI Novembris* ejusdem anni. Dies itaque *decimus nonus Junii* anni *tertii* Pontificatus ipsius non potest ad alium referri Æræ Christianæ annum, quam ad supra memoratum *millesimum trecentesimum sexagesimum quintum*. Eodem etiam anno 1365, & quidem *Dominica proxima post Festum S. Jacobi*, h. e. *die ultimo Julii*, obiit Archidux Austriæ *Rudolphus IV*, qui fundandæ Academiæ Vindobonensis causa supra insertum Diploma a Summo Pontifice *Vrbano V* impetraverat. Testatur hoc *Henricus Gundelfingensis* in hactenus inedito *Chronico Austriaco* his verbis: *Primus Alberti Contracti filius Rudolfus primogenitus, Ecclesiæ Wiennensis S. Stephani Præposituram fundans, miroque opere turris structuram incipiens, sine liberis decessit A. MCCCLXV, Dominica proxima post Jacobi, ac in eadem Ecclesia sepelitur.* Idem confirmat *Albertus de Bonstetten* in hactenus inedita *Historia Austriaca* his verbis: *Rudolfus, Dux Austriæ, filius Alberti Ducis, cognomine Contracti fundans Præposituram Wiennensem, Ecclesiam eandem ampliavit, & Mediolani sine liberis A. MCCCLXV obiit, ejusque ossa apud S. Stephanum Wiennæ sepulta sunt.* Item Anonymus Chronographus in MS. codice Historico Latino N. 226 his verbis **A. MCCCLXV am Sontag nach Sand Jacobs tag starb der Durchleuchste Fürst-Hertzog Ruedolff von Osterich der Vierd ze Mailandt. Der het ein Gemahel, die was Kaiser Karl tochter deß vierden, genant Katherina. Der obgenant Hertzog Ruedolff hat herzupracht die Graffschafft zuo Tirol. Der hat**

auch gestifft den Brobst und dy Chor-Herren ze Wiene zuo Sand Stephan, vnd hueb auch an das new paw ze Wien zuo Sand Stephan, vnd ist daselbs pegraben. Hæc de tempore *obitus* Archiducis *Rudolphi IV* eam ob rem de industria

A monui, ut recentiorum nonnullorum autorum detegatur error, quorum alii *mortem* jam memorati Principis ad A. 1366, alii vero ad annum quidem 1365, sed ad diem *vigesimum quartum Julii*, qui Festum *S. Jacobi* proxime *antecedit*, falso referunt.

DE FVNDATIONE INCLYTÆ ACADEMIÆ VINDOBONENSIS DIPLOMA SVMMI PONTIFICIS VRBANI VI, DATVM NEAPOLI X KAL. MARTII, PONTIFICATVS IPSIVS ANNO SEXTO, HOC EST, D. XXI. FEBRVARII A. MCCC LXXXIV.

Villæ Wiennensi conceditur generale Studium in Theologica Facultate.

V. *VRBANVS Episcopus, servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Dum generosos palmites & fructus uberes, quos in domo Domini vitis abundans & arbor fertilis, Vniversitas videlicet Doctorum, Magistrorum & Scholarium Studii Villæ Wiennensis, Pataviensis Diœcesis, retroactis temporibus, ad decus & præsidium singulare Ecclesiæ millitantis & Reipublicæ, sedulo & amœne produxit & continue producit, volvimus attenta meditatione & grata memoria recensemus, existimamus profecto Nos non immerito debitores, ut Vniversitatem eandem, sicut indesinenter de bono in melius propagatur, ita præcipuis gratiarum impendiis & honoribus specialibus decoremus, firma spe fiduciaque conceptis, quod quanto Vniversitas ipsa pretiosioribus monilibus se contexerit venustam, tanto plures & excellentiores propagines producere ac suaviores fructus conabitur enutrire. Dudum siquidem, pro parte quondam Rudolfi Ducis Austriæ, exposito felicis recordationis Vrbano Papæ Quinto, Prædecessori nostro,*

B *quod ipse Dux non solum ad utilitatem & posteritatem Reipublicæ & Incolarum Ducatus sui Austriæ, sed etiam aliarum partium vicinarum laudabiliter intendens in dicta Villa Wiennensi, in eodem Ducatu consistente, tanquam insigniori & magis adhoc accomoda & idonea, plurimum desiderabat fieri & ordinari per Sedem Apostolicam Studium generale in qualibet licita Facultate, ut ibidem fides Catholica dilataretur, erudirentur simplices, æquitas servaretur, Judicii cresceret ratio & intellectus hominum augeretur. Idem Prædecessor præmissa, ac etiam*

C *eximiæ fidei & devotionis sinceritatem, quam tam ipse Dux, quam Progenitores sui Duces Austriæ ad Sanctam Romanam Ecclesiam gesserant, prout idem Dux gerebat, attente considerans, & ferventer affectans, quod Ducatus & Villa prædicti scientiarum muneribus ampliarentur, ut viros producerent consilii maturitate conspicuos, virtutum redimitos ornatibus, ac diversarum Facultatum dogmatibus eruditos, essetque ibi scientiarum fons irriguus,*

de

de cujus plenitudine haurirent universi, literarum cupientes imbui documentis; his atque aliis diligenti examinatione pensatis, de Fratrum suorum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium consilio, Auctoritate Apostolica constituit & etiam ordinavit, ut in dicta Villa decætero esset Studium generale, illudque perpetuis temporibus inibi vigeret, tam in Juris Canonici & Civilis, quam in alia qualibet licita, præterquam in Theologica Facultate, & quod legentes & studentes ibidem, omnibus privilegiis, libertatibus & immunitatibus, concessis Doctoribus legentibus & Studentibus, in quovis B *Studio generali, gauderent & potirentur; quodque illi, qui processu temporis bravium meruissent, in illa Facultate, in qua studuissent, obtinere, sibique licentiam docendi, ut alios erudire valerent, ac Doctoratus seu Magisterii honorem petivissent, elargiri, per Doctores seu Doctorem, ac Magistros seu Magistrum illius Facultatis, in qua examinatio fuisset facienda, Præposito Ecclesiæ Omnium Sanctorum sæpedictæ Villæ, qui esset pro tempore, vel Præpositura ipsius Ecclesiæ vacante, illi, qui ad hoc per dilectos filios,* C *Capitulum ejusdem Ecclesiæ, deputatus foret, præsentarentur. Idemque Præpositus aut deputatus, ut præfertur, Doctoribus & Magistris in eadem Facultate, actu inibi regentibus, convocatis, illos in his, quæ circa promovendos ad Doctoratus seu Magisterii honorem requiruntur, per se vel per alium juxta modum & consuetudinem, qui in talibus Generalibus Studiis observantur, examinaret diligenter, eisque, si adhoc sufficientes & idonei reperti forent, hujusmodi licentiam tribueret, ac Doctoratus seu Magisterii* A *conferret honorem. Illi vero, qui in eodem Studio dictæ Villæ examinati & approbati fuissent, ac docendi licentiam & honorem obtinuissent, hujusmodi, ut est dictum, extunc, absque examine vel approbatione alia, regendi & docendi, tam in Villa prædicta, quam in quibuslibet aliis Studiis generalibus, in quibus vellent regere & docere, Statutis & consuetudinibus quibuscunque contrariis, Apostolica vel quacunque firmitate alia roboratis, nequaquam obstantibus, plenam haberent & liberam facultatem; prout in dicti Prædecessoris literis inde confectis, plenius continetur. Cum autem, sicut exhibita Nobis nuper pro parte dilecti filii, Nobilis Viri, Alberti Ducis Austriæ, Germani dicti Rudolphi Ducis, petitio continebat, post statutum & ordinationem hujusmodi ipsius Prædecessoris Studium generale in prædictis Facultatibus in eadem Villa introductum, per Dei gratiam felicibus successibus usque ad moderna tempora semper de bono in melius perseverans, multipliciter auctum sit, adeo quod retroactis temporibus multi eximii in eisdem Facultatibus profecti inde prodierunt & prodeunt cotidie ad magnum decus & præsidium Universalis Ecclesiæ & Reipublicæ, ac ad præsens solenne & frequens existat, pro parte ipsius Alberti Ducis Nobis fuit humiliter supplicatum, ut ad hoc, quod Studium ipsum juxta ipsius Alberti Ducis & suorum fidelium in hac parte desiderium peramplius & perfectius decoretur, quod in eodem Studio Theologia publice legi possit, & ibidem in eadem Theologia studentes disputare, & alios actus scholasticos exercere, ac Baccalariatus & Licentiæ ac Magisterii honores & gradus alios in ipsa Theologia recipere,*

& ad illos promoveri possint, prout in Bononiensi, vel Parisiensi, aut Cantabrigiæ, vel Oxoniensi Studiis generalibus in similibus est fieri consuetum, concedere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos igitur qui studium Sacrarum Literarum, per quas fides Catholica roboratur & augetur, & rudes ac indocti perducuntur ad agnitionem veri Dei, accrescere temporibus nostris ferventer appetimus, hujusmodi ipsius Alberti Ducis in hac parte supplicationibus inclinati, auctoritate Apostolica tenore præsentium statuimus & etiam ordinamus, quod de cætero in Villa prædicta in eadem Theologia sit Studium generale, & quod studentes & legentes ibidem in Theologia prædicta omnibus & singulis gratiis, immunitatibus, prærogativis, libertatibus & privilegiis, concessis Magistris, Licentiatis, Baccalariis ac legentibus & studentibus in dicta Theologia commorantibus in Bononiensi, vel Parisiensi, aut prædictis aliis Studiis generalibus, in quibus, quod hujusmodi Theologia legi possit, a Sede Apostolica est indultum, gaudeant & utantur; quodque illi, qui processu temporis Baccalariatus, seu Licentiæ, aut Magisterii vel alium gradum seu honorem in dicta Theologia meruerint, voluerint & petierint sibi elargiri, per Magistros seu Magistrum Facultatis ejusdem præfato Præposito vel Deputato hujusmodi præsententur; Ipseque Præpositus vel Deputatus, Magistris in eadem Facultate actu inibi regentibus seu alias commorantibus, convocatis, illos in his, quæ circa promovendos ad Magisterii, seu Licentiæ, vel Baccalariatus, seu alium honorem & gradum in dicta Theologia requiruntur, per se vel per alium juxta modum & consuetudinem, qui super talibus in prædictis Bononiensi seu Parisiensi, vel aliis Generalibus Studiis observantur, examinare studeat diligenter, eisque, si ad hoc sufficientes & idonei reperti fuerint, hujusmodi Baccalariatus, seu Licentiæ, vel Magisterii, aut alium honorem vel gradum largiatur. Illi autem, qui in eodem Studio dictæ Villæ examinati & approbati fuerint, & docendi Licentiam & honorem seu gradum alium hujusmodi obtinuerint, ut est dictum, ex tunc, absque examine & approbatione alia, regendi & docendi, tam in Villa prædicta, quam in quibusvis aliis Generalibus Studiis, in quibus voluerint regere & docere, Statutis & consuetudinibus quibuscunque contrariis, Apostolica vel alia quavis firmitate vallatis, nequaquam obstantibus, plenam & liberam habeant facultatem. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ constitutionis & ordinationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem Omnipotentis Dei, & Beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus, se noverit incursurum. Datum Neapoli apud Majorem Ecclesiam Neapolitanensem X Kal. Martii, Pontificatus nostri Anno Sexto.

Hucusque Summi Pontificis *Vrbani VI.* Diploma de Inclytæ *Academiæ Vindobonensis* incremento per accessionem *Facultatis Theologicæ*, quæ antea a Summo Pontifice *Vrbano V.* nominatim excepta fuerat. Errat autem *Georgius Ederus* in supra citato Magnificorum Rectorum Catalogo, dum hoc Diploma Pontificis *Vrbani VI.* refert ad annum *millesimum trecentesimum octogesimum quintum.* Cum enim certo constet, *Vrbanum*

VI

VI electum esse die VII vel VIII Aprilis A. MCCCLXXVIII, coronatum autem die XVIII ejusdem mensis, non potest dies *vigesimus primus Februarii* anni *sexti* Pontificatus ipsius ad alium referri Æræ Christianæ annum, quam ad *millesimum trecentesimum octogesimum quartum.* Tum primum igitur Vindobonensis illa Academia revera cœpit esse *Studium generale*, eodemque anno MCCCLXXXIV a Gloriosissimo Austriæ Duce *Alberto III*, cognomine *cum Trica*, non solum *Statuta* ejus promulgata, verum etiam (1) *Privilegia* confirmata sunt. *Primum* sive *Ducale* jam memoratorum *Statutorum* Procemium, quod in supra memorato Augustissimæ Bibliothecæ Cæsareæ MSto Codice Historico Latino N. 458vo extat, hoc est:

VI. A*LBERTUS Dei gratia Dux Austriæ, Styriæ, Karinthiæ & Carniolæ, Comes Tyrolensis, &c. venerabilibus sincere Nobis dilectis Rectori & Universitati Magistrorum & Scholarium nostri Studii WIENNENSIS salutem & sincerum in Domino animum complacendi. Cupientes fundatione Studii literarum apud nos lucernam coruscantium doctrinarum atque morum laudabilium in salutem omnibus semper adaugeri profectum, intelligimus hoc ipsum minime posse fieri sine decentibus & rationabilibus Statutis & legibus circa modum docendi & vivendi studere volentium. Eapropter desideranter exhortamur, & consulte volumus, ac mandando ordinamus, quod, quicquid rite decre*-

A *verit circa præfati Nostri Studii dispositionem & ordinationem in prædictis Congregatio Doctorum, Magistrorum graduatorum, Procuratorum & aliorum Virorum discretorum, quos ultra prædictos Rector causa consilii decreverit ad Congregationem vocandos, censeatur nomine Universitatis factum, & vigorem habere Statuti, ab omnibus de Universitate inviolabiliter observandi, sub pœna Nostræ indignationis atque publicæ rejectionis a Nostra Universitate talium transgressorum. Et idem volumus, de statuen-*
B *dis a qualibet Facultate cum ejus Decano respectu suppositorum cujusvis determinatæ Facultatis: adjicientes, ut singulæ Facultates majori stringantur nexu, & solidiora earum habeantur Statuta & statuenda, quod ipsa dictum Universitatis Consilium habeat approbare. Datum WIENNÆ quinta die mensis Octobris Anno Domini millesimo trecentesimo octuagesimo quarto.*

VII. Hucusque Præfatio Ducis *Alberti III.* Sequitur deinde *secundum* sive *ipsius Universitatis* Procœ-
C mium his verbis:

I*gitur Nos* (2) *CHOLMANNUS Rector dictæ Universitatis, Doctores, Magistri, cæterique, ut præscribitur, tam sanctum & salubre votum Illustrissimi Principis ac Domini nostri, Domini Alberti* (3) *Tertii, Ducis Austriæ, Styriæ, Carinthiæ &c. diligenter impleri studentes, ordinatione ejusdem providentissima sic commoniti & exhortati, attendere cœpimus studiose, quomodo in omni re, ut duret & invalescat, præcipue aggre-*

(1) *Vide infra Privilegiorum Academiæ Rubricam* trigesimam tertiam.

(2) *In Ederiano Magnificorum Rectorum Catalogo vocatur* M. Colománnus Kolb.

(3) *Sic expresse vocatur* Tertius *infra in principio Privilegiorum ejusdem Academiæ.*

gregatione vel continuatione, unam esse oportet formam, ordinem & congruam partium habitudinem, sine quibus nec decor nec valor est in rebus. Ideoque non potest Politia vel quæcunque Collegialis hominum Societas exlex, vel malis legibus aut consuetudinibus subjecta crescere & durare, dum ipsius mala ordinatio & intraneos expellit, & extraneos adire prohibet. E contra autem Communitas, optimis disposita legibus & statutis, prosperatur & invalescit, suos incolas fixe retinens, ac undique alliciens exteriores. Et ante omnia est opus firmis & certis legibus in Politiis ac congregationibus, quæ ex hominibus diversarum Regionum, conditionum & consuetudinum subsistunt, qualis maxime est quælibet Universitas studii literarum. Et rursus in verba sapientis intuitum dirigentes, invenimus: Quod in malevolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Obnubilat etenim vitiorum squalor & caligo aciem intellectualis oculi, & luscum reddit suo modo & cæcutientem, ut subtiliter verum discernere nequeat; &, si in hoc statu quoquo modo scientiarum apices apprehenderet, erunt in arma sævæ iniquitatis, & non adminicula adipiscendæ Virtutis. Ubi ergo debent esse Generales Scholæ eruditionis scientialis, necesse est, ut & ibi sit rigorosa disciplina moralis. Quale lucrum erit sanctæ nostræ Ecclesiæ ex studio literarum, si plures in eo corrumpantur & excæcentur vitiis, quam illuminentur doctrinis, cum majus malum sit unius animæ perditio finalis, quam sit bonum infinitarum animarum scientialis illu-

A *stratio? Etiam, quid aliud sunt Scholæ generales Scientiarum sine correctione & disciplinis morum, quam prostibula innocentium animarum, in quibus etsi quidam luce aliqua irradientur doctrinæ ad cognitionem veritatis, plurimi tamen tenebris deturpantur vitiorum ad perditionem salutis. Et certe ob hoc melius censetur, Juvenes innocentes & puros in suis partibus manere nescios, quam tales visitare scholas, vitiis corrumpendos. Magni utique periculi res est, ut juvenis, cui jam parentalis correctionis frænum laxatur, in loco studii literarum nullis*
B *disciplinæ loris stringatur. Certum ergo sit, quod ibi non prosperabitur, nec crescit literarum studium, ubi non sunt scholæ virtutum. Summe ergo & ante omnia necessaria est ibi oportuna ordinatio morum, ubi esse debet concursus generalis scholarium; & quia tanti mali, ut præmittitur, participes fieri contremiscimus, conamur, quantum Nobis possibile est, morum institutis & honestatis regulis providentes, ut, sicut in nostro Studio florere debet lite-*
C *ralis eruditio, simul floreat in studentibus laudabilis conversatio, & servetur in cunctis ordo legitimus, & ratio prævaleat æquitatis. Eapropter gravi solicitudine & maturo ac diuturno ratiocinationis disputationisque libramine præviis, juxta Serenissimi Principis providum & laudabile desiderium, Universitatem Wiennensem, per eundem nuper (1) magnifice exaltatam, curavimus diligenter pro temporis & rerum qualitate statutis laudabilibus & ordinationibus decentibus per omnia ordinare, & rectis legibus ordinate sub scripto disponere & regulare.*

ADDI-

(1) *Nempe A. 1384, quo permissu Summi Pontificis* Vrbani VI *cæteris Academiæ* Facultatibus *primum accessit* Theologica.

ADDITAMENTUM. (a)

Quamvis ad refutandum *Wolgangi Lazii, Georgii Ederi,* (1) *Jacobi Middendorpii* aliorumque vulgarem & inveteratum errorem de *fundatione Inclytæ Academiæ Vindobonensis* per *Imp. Fridericum II* abunde sufficiant *Diplomata* illa *duo Summorum Pontificum Vrbani Vti* & *Vrbani VIti*, quæ Libri *secundi* horum Commentariorum Capiti quinto una cum *antiquis ejusdem Academiæ Statutis & Privilegiis* inserta sunt, superpondii tamen instar exhibeo hic de eadem re insigne testimonium *Æneæ Sylvii* sive *Papæ Pii secundi*, desumptum ex *Epistola* ejus *centesima sexagesima quinta*, quæ pars est *Historiæ ipsius Austriacæ imperfectæ & hactenus ineditæ*, cujus *Exemplaria duo autographa* in *Augustissima Bibliotheca Cæsarea* etiam nunc adservantur. Illud igitur in Operum *Æneæ Sylvii* editione Basileensi, typis Henricpetrinis A. 1571 in folio impressa, pag. 713 legitur hoc modo: *Schola quoque hic est liberalium Artium ac Theologiæ & Juris Pontificii, NOVA tamen & ab VRBANO* (2) *SEXTO PAPA concessa. Magnus studentium numerus eo* (3) *perfluit ex Vngaria & Almaniæ partibus superioribus. Duos hic claruisse compertum*

A *habeo præstantes Theologos, Henricum de Hassia, qui Parisiis edoctus, huc in principio Vniversitatis advolavit, primusque Cathedram rexit, ac plurima Volumina notatu digna conscripsit. Alter fuit Nicolaus de Dinkelspühel Suevus, vita bona & doctrina multa clarus, cujus Sermones hodie avide a doctis leguntur. Est &* (4) *ille hodie Thomas Haselbach non incelebratus Theologus, quem scribere Historias non inutiles ajunt; cujus ego*
B *doctrinam laudarem, nisi duos & viginti annos Esaiæ primum capitulum legisset, neque adhuc ad calcem venisset. Maximum autem hujus Gymnasii vitium est, quod nimis diutinam operam in Dialectica, nimiumque temporis in re non magni fructus terunt. Qui Magisterii Artium titulo decorantur, hac una in Arte maxime examinantur. Cæterum neque Musicæ, neque Rhe-*
C *toricæ, neque* (5) *Arithmeticæ curam gerunt; quamvis metra quædam & epistolas ab aliis editas imperite* (6) *exhibentem Magistrandum compellant. Oratoria & Poetica apud eos penitus incognita, quibus omne studium in elenchis est vanisque cavillationibus; solidi haudquaquam multum. Qui libros Aristotelis & aliorum Philosophorum habeant, raros invenies; Commentariis ple-*

(a) *Scriptum a Lambecio hujus loci gratia Libro Comment. IV. Addit. IV. inscriptumque his verbis:* Additamentum IV. pertinens ad Libri secundi pag. 79. 82. 83. 84. & 88, ubi agitur de Fundatione Inclytæ Academiæ Vindobonensis sive Wiennensis, per Summos Pontifices URBANUM V & URBANUM VI. KOL.

(1) *Libro* quinto *de Academiis celebribus universi terrarum Orbis, pag. 299 editionis Coloniensis apud Gosuinum Cholinum 1602 in octavo.*

(2) *Ille enim* per concessionem Generalis Studii Theologicæ Facultatis *implevit, quod* Papa Vrbanus Quintus *inchoaverat* per concessionem Generalis Studii omnium Facultatum licitarum præterquam Theologiæ. *Vide Librum* secundum *horum Commentariorum pag. 84 & 88.*

(3) Perfluit *pro* confluit.

(4) *In ipso* Æneæ Sylvii *autographo pro* ille *legitur* illic.

(5) *Ibidem pro* Arithmeticæ *legitur* Artis metricæ.

(6) *Ibidem pro* exhibentem *legitur* recitare.

plerumque utuntur. Cæterum ſtudentes ipſi voluptati operam præbent, vini cibique avidi. Pauci emergunt docti, neque ſub cenſura tenentur; die noctuque vagantur, magnaſque civibus moleſtias inferunt. Adhæc mulierum procacitas mentes eorum alienat. Hæc ibi *de Academiæ Vindobonenſis fundatione & ſtatu Æneas Sylvius.* Idem *Æneæ Sylvii* locus iiſdem verbis & cum eadem *Papæ Vrbani Sexti* expreſſa mentione exſtat etiam in *Alberti de Bonſtetten hactenus inedita Hiſtoria Auſtriaca*, A. C. 1491 compoſita, cujus autographum exemplar adſervatur in *Auguſtiſſima Bibliotheca* A *Cæſarea.* Cæterum quandoquidem jam citatus locus in ſupra memoratæ *Hiſtoriæ Auſtriacæ imperfectæ duobus Exemplaribus Cæſareis*, propria ipſius *Æneæ Sylvii* manu exaratis, non mediocriter variat, ſubjungo hic *Lectiones utriuſque Exemplaris*, ſibi invicem e regione collocatas, una cum B *Lectionibus in utroque Exemplari* ab ipſo *Æneа Sylvio*, ut inter componendum fieri ſolet, *inductis* & *deletis*; quæ ad differentiam aliarum hic repræſentantur non ſolum *diverſo charactere*, ſed & *ſignis parentheſeos*, ſive duobus ſemicirculis ſibi invicem oppoſitis, a reliquo contextu ſeparatæ.

Lectio Exemplaris primæ compoſitionis.

Schola quoque hic eſt liberalium Artium ac Theologiæ & Juris Pontificii, nova tamen & (1) poſt Colonienſem

Lectio Exemplaris ſecundæ compoſitionis.

Schola quoque hic eſt liberalium Artium ac Theologiæ & Juris Pontificii, nova tamen & ab (2) --- Papa conceſſa.

(1) *Errat hoc loco* Æneas Sylvius, *dum ſcribit*, Academiam Vindobonenſem *ſive* Wiennenſem *inſtitutam eſſe poſt* Academiam Colonienſem. *Contrarium enim exſtat apud* Jacobum Middendorpium, *Academiæ Colonienſis Procancellarium, Libri quinti de Academiis celebribus univerſi terrarum Orbis pag. 141 & 142, utpote ubi is ea de re ſic ſcribit:* Tandem Vrbanus Sextus, Pontifex Maximus, A. 1388, XI Kal. Julii, ut Coloniæ publicam omnium doctrinarum Academiam, qualis Lutetiæ Pariſiorum exſtabat, habere, honorumque ſcholaſticorum gradus conferre liceret, pro ſuo erga eam veterem florentemque Rempublicam, & adeo præclaram Populi Romani Coloniam amore, non ſolum libenter permiſit, ſed eadem quoque Privilegia, quæ Mater ipſius Lutetiæ Pariſiorum habebat, indulſit, ut ex ipſius Reſcripto aperte colligitur, quo diſertis verbis ſignificat, cupere ſe illam Vrbem, quæ multis præclariſſimis ornamentis referta erat, ſapientia etiam cæteris Vrbibus prælucere, & longe quam hactenus celebriorem ſtudiis liberalibus fieri. Decernit etiam, ut & vetera illa ſtudia amplificentur, & publica poſthac omnium diſciplinarum Academia cenſeatur. Quocirca anno Domini 1389 in profeſto Epiphaniæ in Domo Capitulari Eccleſiæ Metropolitanæ, præſente Clero & Senatu, Gerhardus Calcarienſis primo omnium prælegit Caput ſexageſimum Eſaiæ Prophetæ: Surge, illuminare Hieruſalem. In Annalibus Colonienſibus ſcriptum reperitur, quod anno Domini 1388 pro impetranda Academia ad Vrbanum Papam Sextum miſſi fuerint monachi quatuor Ordinum mendicantium, quodque prima lectio fuerit habita in Sacra Theologia per Theologum Pragenſem in Domo Capitulari Eccleſiæ Majoris; quod etiam Cancellarius Vniverſitatis fuerit deſignatus Præpoſitus Colonienſis; primum vero Academiæ Rectorem crearint Hertlinum de Marca. *Hucuſque* Middendorpius. *Hinc igitur manifeſte apparet*, Academiam Colonienſem *ſine ulla controverſia juniorem eſſe* Academia Vindobonenſi *ſive* Wiennenſi, *quippe quæ partim a* Papa Vrbano Quinto *A. C.* 1365, *partim autem & præcipue a* Papa Vrbano Sexto *A. C.* 1384 *fundata & inſtituta eſt.*

(2) *Ita ibi hic locus ab ipſo* Ænea Sylvio *tribus punctis notatus, & nomen* Papæ Vrbani Sexti, *quaſi de eo tunc temporis illi nondum ſatis conſtiterit, de induſtria omiſſum eſt.*

Pragenſemque inſtituta. Magnus eo ſtudentium numerus confluit ex Hungaria, Bohemia, Theutonia. Duos hic claruiſſe compertum habeo præſtantes Theologos, (1) *Henricum de Haſſia, qui apud* (2) *Pariſios edoctus, primus in hac Schola cathedram rexit, ac plurima volumina edidit; vir ſanctus ævo ſuo habitus: alter fuit Johannes* (3) *Tingheſpullius, natione Suevus, vita bona & doctrina multa clarus, cujus ſcripta a doctis hodie avide leguntur. Fuit quoque ætate noſtra Thomas* (4) *Aſſelbachius, non incelebratus Theologus, quem vivere adhuc ferunt, hiſtoriaſque non inutiles ſcribere. Cujus & nos doctrinam laudaremus, niſi duos & viginti annos in exponendo commentandoque Iſaiæ primo capitulo abſumpſiſſet, neque veniſſet ad calcem. In Jure autem Pontificio excelluit apud eam Scholam* (5) *Johannes Aich, qui poſtea ad Eiſtetenſem Eccleſiam aſſumptus eſt. Maximum vero vitium hujus* (6) *Gymnaſii eſt, quod nimiam operam in Dialectica, nimiumque temporis in re non magni fructus terunt. Qui Magiſterium in Artibus aſſequuntur, hac una in Arte potiſſimum examen ſubeunt, quaſi, qui eam norit, omnes norit;* (cæterum) *neque Rhetoricæ, neque Muſicæ, neque Artis metricæ curam gerunt: Poeticam vero prorſus oderunt; quamvis metra quædam & epiſtolas ab aliis compoſitas*

A

ceſſa. Magnus ſtudentium numerus eo confluit ex Hungaria & Alamaniæ partibus ſuperioribus. Duos hic claruiſſe compertum habeo præſtantes Theologos, (1) *Henricum de Haſſia, qui* (2) *Pariſius edoctus, huc in primordio Univerſitatis advolavit, primuſque cathedram rexit,* (ſcripſitque) *ac plurima volumina notatu digna conſcripſit; alter fuit Johannes* (3) *Tingheſpul Suevus, vita bona & doctrina* (gravi) *multa clarus, cujus Sermones hodie avide a doctis leguntur. Eſt &*

B

illic hodie Thomas (4) *Aſſelbach non incelebratus Theologus, quem ſcribere hiſtorias non inutiles ajunt. Cujus ego doctrinam laudarem, niſi duos & viginti annos* (Iſaiæ primum capitulum legiſſet) *in Iſaiæ primo capitulo lectitando conſumpſiſſet, neque adhuc ad calcem veniſſet. Maximum autem hujus* (6) *Gymnaſii vitium eſt, quod nimis diutinam operam in Dialectica* (ponunt) *nimiumque temporis in re non magni fructus* (ponunt) *terunt.*

C

Qui Magiſterii Artium titulo decorantur, hac una in Arte maxime examinantur. Cæterum neque Muſicæ, neque Rhetoricæ, neque Artis metricæ curam gerunt; quamvis metra quædam & epiſtolas, ab aliis (non perite) *editas, imperite recitare Magiſtrandum compellant. Oratoria & Poetica apud eos penitus incognita* (eſt), *quibus omne ſtudium in elenchis eſt vaniſ-*

(1) *Tempus mortis* Henrici de Haſſia & *Epitaphium vide infra in nota marginali ad proœmium ſtatutorum Facultatis Theologicæ.*

(2) Pariſius *indeclinabile pro* Pariſiis. *Vide Indicem.*

(3) Tingheſpullius & Tingeſpul *pro* de Dinckelsbühel vel Dinkelſpühel.

(4) Aſſelbachius & Aſſelbach *pro* de Haſelbach.

(5) Hic eſt ille Joannes ab Aich, *quinquageſimus Epiſcopus* Eichſtetenſis, *qui A. C. 1464 obiit, & poſt mortem a* Papa Pio *II* Aurea corporis Eccleſiæ Columna *appellatus eſt. Vide etiam ejuſdem* Æneæ Sylvii *ſive* Papæ Pii Secundi *Librum de moribus Germaniæ, pag. 1041 & 1042 ſupra citatæ editionis Baſileenſis, ubi ejuſdem* Joannis ab Aich *æque honorifica fit mentio.*

(6) *In utroque* Æneæ Sylvii *autographo pro* Gymnaſii *perperam legitur* Gignaſii.

A *recitare eum compellunt, cui Magistri nomen tradituri sunt. Omne hujus Scholæ studium in elenchis est vanisque cavillationibus; solidi haudquaquam multum. Libros Aristotelis aliorumque Philosophorum apud raros scholares invenies; Commentariis ferme omnes utuntur. Cæterum studentes ipsi voluptati inservientes, vini cibique avidi, pauci emergunt docti; die noctuque vagantur, magnasque civibus molestias inferunt: cum quibus sæpe levibus de causis contendentes, ad arma prorumpunt,* (justique belli faciem) *ac velut in justo bello aciem dirigunt. Ad quam rem plurimum eos instigat mulierum procacitas,* (quarum libertas) *quibus &* (dicendi) *loquendi quæ velint, & eundi quo velint, libertas est; neque adeo pudicæ sunt quam formosæ. Senatum* &c.

nisque cavillationibus, solidi haudquaquam multum. Qui (textus) *Libros Aristotelis aliorumque Philosophorum habeant, raros invenies. Commentariis plerumque utuntur. Cæterum studentes ipsi voluptati operam præbent; vini cibique avidi, pauci emergunt docti. Neque sub censura tenentur; die noctuque vagantur, magnasque civibus molestias inferunt.* B *Adhæc mulierum procacitas mentes eorum alienat.* (In Civitate magnus est populus) *Civitatis populus* &c.

Finito *secundo* sive *Academico* Procemio sequuntur porro ipsa

STATUTA GENERALIA,

Ad *totam* Vniversitatem & *omnes* Facultates simul pertinentia.

TITVLVS I.

De his, quæ morum sunt & Divini cultus.

C § 1. *ET in primis oculum habentes ad ea, quæ morum sunt & Divini cultus, statuimus & ordinamus sub pœna retardationis a gradu, vel exclusionis a privilegiis per certum tempus juxta arbitrium Rectoris, & quatuor Decanorum, quod quilibet Scholaris incedat in vestimentis Clericalibus, non incisis, non irreverenter accurtatis aut dispositis, non in caligis bipertitis, non in vestibus stragulatis, non in caputiis incisis, nec cum torquetibus aut ornamentis colli more* (1) *Militum, aut amatorum indecenter; nec portent Scholares, sine urgente causa Rectori & Decano suæ Facultatis exponenda, arma aut gladios; non portentur post eos per eorum famulos vel sodales sub pœna præmissa.*

§ 2. *Item Scholares non vacent magis tabernæ, dimicaturæ, aut* (2) *quinternæ, quam Physicæ aut Logicæ, seu suæ facultati; nec ducant publice in vico choream; & maxime ad prædicta Magistri & Doctores obligentur, qui dare debent Scholaribus non solum fluen-*

(1) *Per* Milites *hic intelliguntur Viri dignitate Ordinis Equestris præditi. Qua de re vide plura in Annotationibus marginalibus ad Historiæ meæ Hamburgensis librum secundum.*

(2) Quinterna *est instrumentum Musicum, quinque ordinibus chordarum constans, quod ab Italis corrupte dicitur* una Chitarra. *Hinc verbum latino-barbarum* Quinternizare.

fluenta doctrinæ, sed etiam exempla bonæ vitæ.

§ 3. Consequenter statuimus, quod Scholares (1) *brigosi, luxuriosi, ebriosi,* (2) *disculi, noctivagi cum Instrumentis Musicis, vel alias otiosi, lenocinantes, fures, & præcipue Civium offensores, taxillorum lusores, si non destiterint, debite præmoniti, juxta facti qualitatem, salvis pœnis a jure Communi pro hujusmodi criminibus institutis, sint a Privilegiis, & ab Intitulationibus Honorum exclusi, & omnino ostiorum fractores huic pœnæ subjiciantur.*

§ 4. Item, quod, si Scholaris vel Magister Civem vel Castrensem vulneraverit, aut alias enormiter læserit, emendet ad Judicium Rectoris & duorum Decanorum, quos isti de Consilio oppidi Wiennensis duxerint nominandos.

§ 5. Item quod nullus Magistrorum unius Facultatis detrahat alteri Facultati publice aut private, sed sit mutuus amor & favor inter quatuor Facultates & Nationes; & augmentabitur Vniversitas & prosperabitur, quæ ex odio, dividente Facultates & Nationes, dissolveretur. Si autem aliqui discordiarum aut partialitatum Autores, vel in prædictis offensores reperti fuerint, pœnæ subjaceant viginti A *librarum, excludendi a Privilegiis Vniversitatis ad gratiam ejusdem.*

§ 6. Item quod nullus præsumat supervenientes (3) *novos, quos* (4) *Beanos vocant, indebitis exactionibus quibuscunque gravare, aut alias injuriis aut contumeliis molestare.*

§ 7. Item statuimus, quod nullus Magistrorum detrahat alteri publice coram Scholaribus vel aliis personis, sed Magistri ad invicem amicabiliter & ca- B *ritative sine præjudiciis conversentur.*

§ 8. Item quod in Disputationibus publicis seu collationibus Scholasticis non agitentur Baccalarii aut Magistri protervüs aut convitiis, nec in invicem immorigeratis verbis aut gestibus se exprobrent & offendant.

§ 9. Item, si contigerit aliquem de Doctoribus, Magistris vel Licentiatis, actu legentibus, mori, aut aliquem de Decanis aut Procuratoribus, C *quod tota Vniversitas intersit ejus exsequiis, & ante prandium die, qua Missa, & post prandium die, qua Vigiliæ fuerint, non legatur. Dum vero aliquis alius in Vniversitate moritur, exequias ejus Natio sua peragat; quæ, si defecerit in suppositis, supplicet suppositis aliarum Nationum juxta honestatem funeris, ut intersint exequiis.*

§ 10. Item quod in omni festivitate

(1) Brigosus *pro* litigiosus *a vocabulo latino-barbaro* Briga, *quod significat* litem, *& apud* Albertum Argentinensem *aliosque ætatis mediæ scriptores Latinos passim occurrit.*

(2) *An forte legendum* dyscoli, *hoc est,* morosi, molesti, die leichtlich und gern Händel anfangen? *Hoc enim significat græcum* δύσκολος.

(3) *Huc pertinet paragraphus* nona *Constitutionis Justinianeæ de studio Juris ad Antecessores, qua* cum summa interminatione edicitur, ut nemo audeat indignos & pessimos, immo magis serviles, & quorum effectus injuria est, ludos exercere in socios suos, & maxime in eos, qui rudes ad recitationem legum perveniunt. *Talis ludus est* Pennalismus *Academiarum Germanicarum Lutheranarum.*

(4) Beani *definitio latitat in ipsa nominis sui acrostichide:* Beanus Est Animal Nesciens Vitam Studiosorum. *Nonnulli derivant vocem* Beanus *a Gallico vocabulo* Bejaune *quasi* Bec jaune, *Germanice* Gelbschnabel *vel* Rothschnabel, *pro avicula, quæ adhuc in nido hæret & nusquam evolavit. Sed forsan quoque* Beanus *dicitur a voce* be, *hoc est, a balatu* ovino *vel* vitulino, *quia novelli Studiosi haud immerito comparantur tenellis ovibus, vel petulantibus vitulis.*

tate Virginis Gloriosæ fiat Missa solemnis cum Offertorio, præsente Rectore cum tota Universitate. Prima fiat in festo Purificationis in Ecclesia Sancti Stephani, si fieri potest convenienter: Secunda in Annunciatione apud Fratres Prædicatores: In Assumptione vero apud Fratres Ordinis Beatæ Mariæ de Carmelo: In Nativitate in Monasterio Scotorum: In Conceptione in Capella Beatæ Virginis in littore; & in Vigiliis eorundem festorum Universitas conveniat solemniter ad Officium Vesperarum.

§ 11. Item quod quolibet anno in Commemoratione animarum fiat Missa in domo Prædicatorum, vel in Sancto Stephano, si convenienter fieri potest.

§ 12. Item quod Facultas Theologiæ de certis sermonibus ad Clerum Universitatis per annum fiendis disponat & ordinet, quantum ad loca, personas, prædicaturas & dies, prout magis ad Dei honorem & profectum Studii judicaverit expedire.

§ 13. Item quod quilibet Decanus, ut simul vigeat Disciplina & Correctio morum, ubi esse debet Generale Studium literarum, visitet semel in dimidio anno omnes domos Scholarium suæ Facultatis, exhortando, ut sint studiosi & in moribus compositi, caventes insolentias, & ante omnia offensiones civium & popularium oppidi Wiennensis, sub pœnis super talibus excessibus in statutis Universitatis expressis.

TITULUS II.

Sequuntur Statuta Universitatis de Officialibus suis & personis ad eos pertinentibus.

§ 1. Primo quod non fiant conspirationes vel partialitates Magistrorum, nec collusiones aut conventiones, cum eligendus est aliquis ad hoc vel illud Officium in Universitate, vel in quacunque Facultate; nec aliquis vocem suam vendat, nec ante promittat; & qui instare ambitiose, præcedente practica & collusione, repertus fuerit, inhabilis habeatur ad Officium, pro quo occulte laborabat.

§ 2. Item quod nemo sit simul Decanus & Procurator, nisi defectus hoc exigat specialis suppositorum.

§ 3. Item quod Procuratores maneant solum per medium annum, habeatque quilibet Procurator in deliberationibus vocem duntaxat personæ singularis, & similiter quilibet Decanus; & ipso die electionis Rectoris præeligantur Procuratores, qui electi statim intrent ad eligendum Rectorem.

§ 4. Item quod quælibet Natio eligat Procuratorem de suis suppositis, cujuscunque fuerit Facultatis. Itaque non semper sint Procuratores unius Facultatis, sed plurium, prout expedit, & procedatur in hac electione hoc modo: Prima Natio eligat de suis Procuratorem, qui sit de Facultate Theologiæ: Secunda eligat unum, qui sit de Facultate Decretistarum: Tertia de Facultate Medicinæ: Quarta de Facultate Artium. Et in sequenti electione Procuratorum secunda Natio eligat Theologum, & in hunc modum circumeat electio Procuratorum per omnes Nationes & Facultates, prout fieri potest. Si vero Natio debens secundum dictum ordinem eligere Pro-

Procuratorem de Facultate certa, deficiat forte in suppositis illius Facultatis, ex toto vel idoneis, eligat de alia Natione, vel eligat de suis unum, qui sit de Facultate, quam habet; & alia Natio, quæ abundat in Facultate, qua ista caret, eligat de ista Facultate, & ita consequenter. Si vero una Natio vel Facultas ex toto deficeret, Superior Natio eligat de Natione viciniori unum Procuratorem nomine Nationis deficientis, & simili modo fiat in defectu unius Facultatis. Itaque semper sint quatuor Procuratores quatuor Nationum & quatuor Facultatum, vel saltem earum nomine, prout convenientius fieri potest.

§ 5. Item quilibet Procurator, noviter electus, juret in manus Procuratoris præcedentis, quod cum diligentia & fidelitate suum, prout in ordinationibus describitur, officium exercebit.

§ 6. Item quod Procuratores antequam intrent Conclave ad eligendum, jurent Rectori, quod nullam Facultatem spernant, aut alteri præponant, aut aliquam quacunque affectione excludant, sed eligant secundum suas conscientias unum suppositum, cujuscunque fuerit Facultatis, quod ipsis pro tunc ad (1) *Rectoriam magis idoneum videbitur, ita ordinantes, quod Rectoria non semper maneat in una Facultate, sed quod alternatim transeat ad Supposita diversarum Facultatum, si reperiantur idonea, prout judicaverint expedire.*

§ 7. Item officium Procuratorum sit Congregationem suæ Nationis facere, & proposita in sua Natione proponere, & super his ad deliberandum inducere, & Rectori in causis Universitatis pro sua Natione assidere, & in his fideliter consilium dare, & acta notabilia tempore suæ Procurationis in libro Nationis ad hoc ordinato conscribere, & conscripta in resignatione sui officii coram Natione sua recitare, atque honorem & utilitatem suæ Nationis ubilibet pro posse suo procurare.

§ 8. Item quod in Congregationibus, Judiciis & aliis publicis actibus Universitatis, Decani sedeant primi post Rectorem, consequenter quatuor Procuratores secundum ordinem suarum Nationum. Similiter in actibus publicis, ut in Disputationibus, hujusmodi Officiales specialiter honorentur.

§ 9. Item, ne fiat negligentia in executione negotiorum Universitatis, Procuratores & Decani, Deputati, (2) *Bedelli, Notarii, quibus Rector pro tempore & qualitate negotiorum indiget, vocati per eundem, absque dilatione compareant, per se vel per suos substitutos idoneos sub pœna, arbitrio Rectoris & Deputatorum, qui comparuerint, reservata.*

§ 10. Item quod, cum Rector aliquod Deliberatum per Universitatem exequi habet, quælibet Facultas det Deputatum vel Deputatos, prout negotium exposcit. Prima vero Facultas, scilicet Theologiæ, assignet de Suppositis suis unum aptum, qui rem proponat; si non potest vel non habet talem, Facultas Decretorum proponentem det, & sic consequenter. Etsi forte hoc modo proponens aptus haberi non poterit, quem Rector cum quatuor Deca-

(1) Rectoria *pro* Rectoratu *sive* Regimine.

(2) Pedellus, *non autem* Bedellus *vel* Bidellus *scribendum est. Ita enim dicitur quasi* Pedarius *sive* pedaneus, *quia Rectori Academiæ, tanquam apparitor ipsius & viator, est* a pedibus. *Alii derivant hoc nomen a* pedo *sive baculo pastorali, cujus loco Pedellus Academiæ Rectori* Sceptrum *præfert.*

Decanis quatuor Facultatum elegerit, sit proponens sub pœna exclusionis a Congregatione Vniversitatis per annum, vel suspensionis Regentiæ per sex menses.

§ 11. *Item quod non sigillentur* A *Promotoriæ, Recommendatoriæ, Testimoniales Promotionum, & hujusmodi Literæ notabiles, nisi* (1) *minutæ earum signatæ fuerint sigillo Correctoris literarum Vniversitatis, qui sit ordinarie legens in Facultate Decretorum.*

TITVLVS III.

Sequuntur statuta de Rectore & pertinentibus ad ipsum.

§ 1. *Primum, si quis in Rectorem electus fuerit, & renuerit non assignata causa acceptata vel acceptabili ab Vniversitate, pœnam incurrat decem librarum.*

§ 2. *Item Rector noviter electus juret in manus Rectoris præcedentis, quod fideliter & diligenter exercebit Officium suum, prout descriptum est in statutis & ordinationibus Vniversitatis, quod eidem pro tunc distincte prælegetur.*

§ 3. *Item Officium Rectoris sit, Congregationes facere, Articulos in Congregationibus per se distincte proponere, & deliberationibus majoris partis quid agendum concludere, & conclusum juxta consilium Deputatorum una cum eis personaliter exequi, prout res exigit. Rursum Rectoris sit tueri & conservare Privilegia & Statuta Vniversitatis, & juxta ipsa judicare, & singulorum querelas, parvi sicut magni, pauperis sicut divitis, absque personarum acceptione, aut alia quacunque pervertente judicium affectione, coram se admittere, & plene audire, & celeriter atque gratis justitiam facere; abusores Privilegiorum & transgressores Statutorum per Consilium Vniversitatis corrigere, literas Privilegiales & testimoniales, & hujusmodi, Magistris & Scholaribus, nec non Servitoribus Vniversitatis gratis, vel juxta ordinationem Vniversitatis sigillare. Generaliter, Rectoris sit curam & sollicitudinem habere de omnibus, quæ faciunt ad augmentum Studii & profectum Doctrinæ, ut ista* B *diligenter procuret, & contraria excludat.*

§ 4. *Item, quod Rector Studii in habitu honesto, decenti & Clericali, & cum honesta Comitiva incedat per vicos, præcedentibus Bedellis Vniversitatis cum Virgulis, & specialiter dum agit negotia communia Vniversitatis; & tunc etiam indutus sit habitu solemniori, secundum negotiorum qualitatem, donec Vniversitas circa singularem & proprium habitum Rectoris duxerit specialiter ordinandum.*

C

§ 5. *Item quod Rector, tempore Rectoriæ suæ transacto, infra mensem computum faciat de omnibus receptis & expositis coram Rectore novo, quatuor Decanis & quatuor Procuratoribus, & aliis Regentibus, quibus interesse placuerit, quodque illi, qui ante hanc ordinationem Rectores fuerunt, computent prædicto modo infra mensem a tempore editionis seu sanctionis hujus Statuti, & in quo obligatus remanet, infra eundem mensem persolvat.*

§ 6.

(1) Minutæ *significant hic schedas primas & imperfectas, unde quid postea elegantius & accuratius exscribitur.*

§ 6. Item quod Rector Congregationem facturus mittat per Bedellos in die præcedenti Articulos omnes, super quibus erit Congregatio, inscriptis, cuilibet Decano Facultatum quatuor, ut ita provida deliberatio fieri possit.

§ 7. Item quod in deliberationibus Universitatis Rector accedat ad suam Facultatem, si deliberatio fit secundum Facultates, vel ad suam Nationem, si secundum Nationes fiat, habiturus vocem unius duntaxat singularis Suppositi.

§ 8. Item quod Congregationes fiant in locis quietis, patulis & honestis; ut in Monasteriis, Ecclesiis & Collegiis, ad quæ loca quilibet Rector Congregationem facturus se determinet, prout expedientius visum fuerit & honestius pro Universitate.

§ 9. Item ad vitandam Confusionem in Consilio Universitatis, Rector vocet ad Congregationem generalem omnes Doctores, Magistros, Decanos, Procuratores, Baccalarios ac actu legentes in qualibet quatuor Facultatum, cum earum Decanis, & ista ordinatio duret, donec Magistri & Doctores sufficienter multiplicentur, & sufficiant Congregationem Universitatis, ut tandem fiat hic, velut Parisiis, ubi solum Doctores & Magistri intrant Congregationem.

§ 10. Item neminem ad deliberandum in Congregatione Universitatis Rector admittat, nisi prius ad manus ejusdem juraverit, quod fideliter ad bonum & honorem Universitatis deliberet, atque secreta, aut per Universitatem deliberata, celanda non revelet. Magistri vero, qui noviter inceperunt, aut qui aliunde supervenerunt, in primo introitu ad Congregationem Universitatis jurent immediate prædicta, & quod servabunt Privilegia, Libertates, Consuetudines laudabiles, Statuta, Jura Universitatis ad quemcunque statum devenerint, & quod obediant Universitati & Rectori in licitis & honestis.

§ 11. Item ne fiant conventiculæ Universitatis & Congregationes partiales in præjudicium alicujus vel aliquorum, rector teneatur sub pœna depositionis, quoties facit Congregationem Universitatis, vocare per Bedellos omnes indifferenter pertinentes ad Congregationem Universitatis.

§ 12. Item quod Rector non multiplicet Congregationes Universitatis, & nunquam convocari faciat ad Congregationem per juramentum, nisi hoc habeat ex consilio quatuor Decanorum; nec aliquam Congregationem faciat, nisi super Articulis notabilibus, consultis de omni Congregatione facienda quatuor Procuratoribus, nisi urgens necessitas ad contrarium compulerit; nec in his, quæ statum universalem Universitatis concernunt, quidquam præsumat aut attentet, quatuor Procuratoribus aut Decanis non consentientibus, aut eorum majori parte, nec lectiones impediat, nisi eo modo de consensu eorundem habeat, aut ex deliberatione Universitatis.

§ 13. Item quod, dum Rector præest judicio, utatur deliberationibus quatuor Procuratorum, aliis præter Decanos, & eos, quos causa consilii contigerit vocari, ad assidendum non admissis.

§ 14. Consequenter, cum forma & dispositio habitus exterioris, sit speculum hominis interioris, & quasi character singularis potestatis, atque indicium hujus vel illius exercendæ virtutis, de habitibus exterioribus ordinamus, quod quælibet Facultas secundum

dum conditionem suam de honestis habitibus disponat, in quibus exerceri debent actus sub eadem.

§ 15. Item quod quælibet Facultas disponat de horis lectionum atque actuum suorum modo convenientiori, quo fieri potest, sine præjudicio aliarum Facultatum, vel alterius Facultatis.

§ 16. Item quod solum fiat una disputatio Magistralis in die in una Facultate, nisi cum dispensatione Rectoris & Decani ejusdem Facultatis & incipiat debitis & convenientibus horis.

§ 17. Item quod in diebus Dominicis & aliis Festivitatibus non fiant actus scholastici per Doctores aut Magistros, ut publicæ disputationes, determinationes, repetitiones & hujusmodi.

§ 18. Item quod in die Cinerum non legatur, nec a die Palmarum Septimanæ Pœnosæ usque ad crastinum Quasi modo ordinarie legatur.

§ 19. Item a die Pentecostes usque ad Octavam non legatur.

A § 20. Item in die Sancti Cholmanni non legatur ordinarie; item post diem Sancti Thomæ usque ad crastinum Epiphaniæ non legatur ordinarie, nec disputetur.

§ 21. Item in diebus, in quibus populus hujus Civitatis, communiter celebrat, non legatur ordinarie; nec in festo Cathedræ Sancti Petri legatur. Similiter in festo quatuor Doctorum Ecclesiæ, & in Vigiliis Ascensionis, Pentecostes, Sacramenti & Omnium Sanctorum, & festorum quatuor Beatæ B Mariæ Virginis post meridiem non legatur.

§ 22. Item tempore Congregationis Universitatis & Sermonis ad Universitatem non legatur ab aliquo.

§ 23. Item ordinamus, quod Statuta Universitatis, concernentia disciplinam & mores Doctorum, Magistrorum & Scholarium, semel in anno legantur publice, tota Universitate convocata, & hoc in principio magni Ordinarii, qui incipit in crastino Sancti Cholmanni.

TITULUS IV.

De modo deliberandi in Congregatione Universitatis seorsum per quatuor Facultates.

§ 1. Item Notarius Universitatis juret se fideliter & diligenter exerciturum suum officium, absque extorsione illicita, ad bonum & honorem Universitatis ac ejus Suppositorum.

§ 2. Item officium (1) Bedellorum sit, secundum quod Rector injunxerit, fideliter Congregationes intimare, indilate mandatis Rectoris parere, & festa per scholas ordinarie legentium proclamare; Rectorem cum Virgis honeste conducere, & ipsum omni C die, semel ad minus, visitare, si indigeat forte eorum ministerio, & alia, prout talia in Studiis generalibus sunt consueta.

§ 3. Item jurent in manus Rectoris officium prædictum, fideliter observare, & secreta Universitatis, si audierint, & Magistrorum non revelare, atque in eisdem, prout decet, honorem ubique impendere.

§ 4. Item Librarii jurent in manus Rectoris in præsentia Universitatis,

(1) *De Etymologia nominis* Pedelli *vide supra Annotationem marginalem.*

tis, quod in emendis & vendendis, aut taxandis libris juste & legaliter se habeant erga suppositα Vniversitatis, omni dolo & fraude exclusis, secundum tenorem Privilegiorum Vniversitatis.

§ 5. Item statuimus, quod modus deliberandi in Vniversitate Wiennensi, sit iste; videlicet, quod propositis, modo consueto, articulis per Rectorem, quatuor Facultates trahant se ad partes seorsim deliberaturæ, & quælibet Facultas suam deliberationem per ejus Decanum, vel locum tenentem, referat in communi coram Rectore & aliis Facultatibus recollectis, incipiendo a Facultate Artium; his tamen moderationibus adjectis, quod, si in una Facultate quacunque nemo fuerit, vel non comparuerit, nisi unus Doctor seu Magister, & nullum aliud suppositum ejusdem Facultatis, tunc jungat se iste in deliberando alteri Facultati, cui placet. Idem faciat aliud vel alia supposita, quæ non repræsentant Facultatem secundum infrascripta; sive duo Doctores, vel duo Licentiati, vel unus Doctor & unus Licenciatus, aut Doctor cum Decano vel Baccalario suæ Facultatis, vel vicem Doctoris ordinarie legentis tenens cum Baccalario vel Decano. Idem intelligimus de Licentiato ad minus cum uno talium. Si vero in aliqua Congregatione fuerint suppo- A *sita vel suppositum, secundum Statuta Vniversitatis, vocanda, quæ non repræsentant Facultatem secundum prædicta, illa vel illud, si forte aliquem articulum senserint proponi manifeste præjudicialem suæ Facultati, habeant reclamare & Rectorem admonere de non prosequendo articulum illum vice illa, & Rector illum non concludat, donec comparuerint in illa Facultate tales, qui Facultatem repræsentare pos-* B *sint. Nolumus tamen ratione hujus ordinationis vel statuti, quod aliquis cujuscunque conditionis existat.*

VIII. Hucusque antiqua illa *Statuta generalia*, ad totam Vniversitatem & omnes Facultates simul pertinentia. Privilegia autem ejusdem *Academiæ*, quæ eodem (1) anno 1384 a supra memorato Duce Austriæ *Alberto III*, cognomine *cum Trica*, promulgata, nec solum ab ipso, verum etiam a fratre ejus Du- C ce *Leopoldo III*; cognomine (2) *Probo*, a *Pilgrino* sive *Peregrino* Archiepiscopo Salzburgensi, a *Joanne* Episcopo Pataviensi, ut & a *Proceribus Austriæ*, Senatuque ac *Communi* Civitatis *Vindobonensis* sive *Wiennensis* approbata & confirmata sunt, extant in Augustissimæ Bibliothecæ Cæsareæ MSto Codice Historico Latino N. 459no hoc modo.

RVBRICA I. (3)
INCIPIVNT PRIVILEGIA VNIVERSITATIS WIENNENSIS.

In nomine Sanctæ & Individuæ Trinitatis Amen.

ALBER-

(1) *Vide infra Privilegiorum Academiæ Rubricam* trigesimam tertiam.

(2) *Cognomen* Probus *non est hic, ut vulgo perperam fit, Germanice vertendum* der Fromme, *sed* der Ritterliche *vel* der Streitbahre; *uti apud Italos* il prode, *& apud Gallos* le preu. *Qua de re vide plura post* finem *subsequentium Academiæ* Privilegiorum.

(3) *Lemmata Segmentorum, in quæ Privilegia hæc divisa sunt, ideo appello* Rubricas, *quia in MSto Codice, unde ea deprompsi*, rubrica *vel* minio *exarata sunt. De qua vetustis-*

ALBERTVS TERTIVS (1) Dei gratia Dux Austriæ, Styriæ, Carinthiæ & Carniolæ, Dominus Marchiæ Sclavonicæ ac Portus Naonis, Comes in Habspurg, Tyrolis, Ferretis & in Kyburch, Marchio Burgoviæ ac Landgravius Alsatiæ, omnibus Christi fidelibus, præsentium auditoribus seu lectoribus, nunc & temporibus in futurum salutem in Domino cum notitia perpetua subscriptorum.

RVBRICA II.
Exordium sive Proœmium.

Sancti Spiritus ammonitione in memoriam revocato, quod (2) dudum alias in annis minoribus constitui, una cum Serenissimo quondam Principe, Germano nostro dilectissimo, Domino RVDOLPHO, celebris memoriæ, Duce Austriæ &c., tunc superstite, sancta & salubri cogitatione maturaque deliberatione ac consilio diligenti præviis, adhibitis etiam circa id verborum, operum & gestuum solemnitatibus consuetis & debitis, ad hoc quomodolibet opportunis, de gratia quoque, concessione & indulto specialibus Sanctissimi in Christo Patris & Domini nostri VRBANI QVINTI, Sacrosanctæ Romanæ ac Vniversalis Ecclesiæ Summi Pontificis, nostro ac omnium nostrorum Hæredum & Successorum in perpetuum nomine, felici auspicio ereximus & dotavimus rite & legitime publicas & privilegiatas (3) Scholas, & Studium generale in oppido seu (4) Villa nostra WIENNENSI, Pataviensis Diœ- A *cesis, indignum arbitramur & incongruum, Nos Divina clementia tot Principatuum, tot Dominiorum titulis sublimatos, tantisque prærogativis Imperialibus insignitos, rem hanc grandem & altam, qua Creatoris Clementia laudabiliter in cœlis, ejusque fides orthodoxa dilatabitur in terris, augebitur ratio, crescet Respublica, & in subjectis Nobis populis lux fulgebit Justitiæ & Veritatis, per incuriam aut ignaviam negligere, sed potius Divinalium beneficiorum gratos Receptores rem hujusmodi summo fervore prosequi, & pro viribus liberaliter & ma-* B *gnifice ad perfectum usque deducere complementum.*

RVBRICA III.
Præmittitur generalis Confirmatio Studii Wiennensis.

Cupientes igitur apud Nos præfatas literarum Scholas generales incrementis semper felicibus prosperari, & tanquam lucernas in domo Domini accendi lucifluas, caliginem tenebrarum excœcantium ignorantiæ & malitiæ a finibus Vniversalis Ecclesiæ claro lumine proscripturas, vo- C *lumus, statuimus & decernimus privilegia, libertates, gratias & ordinationes singulas, rationi consonas, quibus tempore prædicti quondam fratris nostri Ducis Rudolphi, videlicet anno Nativitatis Domini millesimo trecentesimo sexagesimo quinto, præfatum Studium nostrum notorie authenticis nostris literis dotavimus & disposuimus, valere & obtinere perpetui roboris*

sima consuetudine vide Isaaci Casauboni *annotationem ad hos Satyræ quintæ* Persianæ *versus:*
Cur mihi non liceat, jussit quodcunque voluntas,
Excepto, si quid Masuri rubrica vetavit.

(1) *Cognomine* cum Trica.

(2) *Nempe Anno 1365. Vide Rubricam proxime sequentem.*

(3) Scholas *dicit* plurali numero, *quia Studium generale* quatuor *constat primariis Scholis pro numero totidem* Facultatum.

(4) *Quo sensu nomen* Villæ *hic accipiendum sit, vide supra 56 57.*

boris firmitatem; singulariter quoque prout ea & eas in præsenti pagina, superfluis resectis, & ambagibus succisis, enucleatius ponimus, ac moderando brevius perstringimus in hac forma. Inprimis videlicet confirmantes ordinationem, qua alias juxta ordinationes & consuetudines Venerabilis Studii (1) *Parisiensis voluimus in Villa nostra Wiennensi prædicta disponi & esse Studium generale literarum, Nobis, sicut præmittitur, a Sancta Sede Apostolica indultum, quatenus rivulum aliquem, doctrinæ fontem parituram, in nostra Regione suscipiamus de præclaro fonte sapientiæ, qui olim apud Græcos Athenis erupit, post auctus Romæ scaturiit, & demum Parisiis receptus, excrevit in stagnum abundantium aquarum fluentis doctrinæ, orbem irrigantium universum.*

RVBRICA IV.
Divisio Vniversitatis in quatuor Nationes.

Item ordinabamus ac nunc ordinamus & volumus, totum dictæ Vniversitatis nostræ Clerum, ad instar (2) *Parisiensis Studii in quatuor partes dividi, quas solitum est Nationes vocari, easque Nationum distinctiones ordinamus & distinguimus in hunc modum.*

RVBRICA V.
Prima Natio Australium.

Quod omnes Magistri & Scholares, de nostris terris & Do- A *miniis existentes, annumerentur sub una Natione, una cum sibi adjunctis Provinciis, scilicet Patriarchatu Aquilegiensi, Diœcesi Tridentina, tota Italia, ac cum aliis Provinciis & districtibus Vltramontanis, quam vocari volumus Nationem Austriæ, & eam inter cæteras esse priorem.*

RVBRICA VI.
Secunda Natio Rhenensis.

B *Consequenter omnes Bavaros, Suevos, Alsaticos, qui non cadunt sub Dominiorum nostrorum aliquo, nec non etiam Rhenenses omnes ab origine Rheni usque ad locum sui casus in mare, volumus esse de una Natione, quibus addimus pariter & Francones, & Hassones, si qui fuerint de Provinciis inter Franconiam & Bavariam aliisque superius nominatis; omnia quoque Regna & provincias versus occidentem & meridiem; ut sunt Francia, Arragonia, Hispania, Navarra, Hollandria, & Brabantia. Hanc quoque vocari sta-* C *tuimus Nationem Rhenensium & inter cæteras esse secundam.*

RVBRICA VII.
Tertia Natio Vngariæ.

Item omnes Vngaros, Bohemos, Polonos, Moravos, Sclavos, cum omnibus sibi annexis in idiomatibus, Græcos quoque, esse volumus de una Natione, & hanc Vngariæ appellari, & inter cæteras tertiam collocari.

RV-

(1) *De* duobus *Augustissimæ Bibliothecæ Cæsareæ Codicibus MStis, quibus* Privilegia & Statuta *Inclytæ Academiæ* Parisiensis *continentur, vide infra peculiarem Annotationem in fine hujus Capitis.*

(2) *Academia* Parisiensis *in* quatuor *divisa est* Nationes, *quarum prima est* Francica *proprie dicta, secunda* Picardica, *tertia* Normanica, *quarta* Germanica. *Plura vide hac de re apud* Petrum Bonfons, *Antiquitatum Parisiensium capite decimo tertio, & apud* Paulum Merulam *Cosmographiæ Parte secunda, lib. 3 cap. 21.*

A

RVBRICA VIII.
Quarta Natio Saxonum.

Item omnes Saxones, Westphalos, Frisones, Turingos, Misnenses, Brandenburgenses, Prutenos, Livonienses, Lusatienses, Pomeranos, cum Regnis aliis Ultramarinis, scilicet Anglia, Ybernia, Scotia, Suecia, Norvegia & Dacia, ad unam Nationem statuimus, & hanc inter cæteras esse quartam.

RVBRICA IX.
De quatuor Procuratoribus eligendis.

B *Præterea volumus quod earundem quatuor Nationum, quælibet unum de suis, & pro se Procuratorem eligat, virum literatum, ad hoc habilem & idoneum, de Universitatis gremio existentem.*

RVBRICA X.
De Rectore eligendo.

Antedicti etiam quatuor Procuratores totius Universitatis Rectorem eligere habeant scholarem, qui ipsis ad hoc aptus videbitur, sive Artium sive alterius Facultatis Professor, aut alias membrum Universitatis fuerit, & C *idoneus ad id officium gubernandum; idemque Rector sit absque investitura alia confirmandus, ac in Rectoria eadem per anni medietatem permansurus. In casu vero discordiæ Procuratorum in electione, & divisionis eorum in partes æquales, cui parti Rector, qui est pro tempore, vocem dederit, Rector sit.*

RVBRICA XI.
De Decanis quatuor Facultatum.

Illi vero, qui præsunt in quatuor Facultatibus, vel electione, vel ex antiquitate, Decani vocentur, quemadmodum in Parisiensi Studio antedicto.

RVBRICA XII.
De statu Rectoris.

Denique statum Rectoris hujusmodi prosequentes, decernimus & statuimus per præsentes, Ipsum, cum Divinæ Majestatis, cujus res agitur, tum etiam nostræ considerationis respectu, ab omnibus & singulis Prælatis & Dominis Episcopis, Abbatibus, Præpositis, nec non Comitibus, Baronibus, Militibus, Civibus, aliisque tam spiritualibus, quam temporalibus Principatuum seu Dominiorum nostrorum incolis quibuscunque, digne, reverenter, atque gratanter recipi ac tractari, quotiescunque aliquid pro Universitate, vel ejus suppositis coram Nobis, aut ipsis tractare habuerit, indilate admitti una cum comitiva sua, honesteque & decenter recipi, patienter audiri, celeriter expediri. Præcipimus nihilominus sub obtentu Gratiæ nostræ, districte & firmiter fidelibus nostris dilectis Consulibus & Communi supradictæ Villæ nostræ Wiennensis, aliisque universis & singulis nostris, vel nostrorum Judicibus, Administratoribus, Officiariis, Consulibus, ac quibuscunque nostris subjectis, quatenus, si judicii vel cujuscunque alterius emergentis vel emergendi negotii prætextu, ipsum Rectorem eorum auxilio seu juvamine indigere contigerit, sibi communiter & divisim toto posse suo succurrant fideliter, & assistant efficaciter per se, & per suos servitores & nuntios absque dilatione qualibet pro qualitate negotii, & quando & quoties opportunum fuerit, & super eo per ipsum, vel ejus locum tenentem, fuerint requisiti.

RV-

RVBRICA XIII.

De Sigillis Vniverſitatis & eorum conſervatione.

Ordinamus etiam, quod dicta Vniverſitas Studii noſtri, pro ſuis cauſis & negotiis, magnum Sigillum habeat; & parvum atque ſignetum ſemper in Rectoris eſſe volumus poteſtate, quibus ipſe perſonaliter, vel coram ſe præſentialiter, literas ſigillari faciat vel ſignari. Magnum vero Sigillum una cum Vniverſitatis literis & privilegiis reponendum & conſervandum fore decernimus in arca vel ſcrinio, quatuor clavibus obſerato; quas quidem claves cuſtodiri & teneri volumus a quatuor Facultatibus, ſcilicet Theologiæ, Juris, Medicinæ & Artium liberalium, illo modo, quod Rector habeat unam clavem ſuæ Facultatis, alias vero tres claves cuſtodiant Decani aliarum tantum Facultatum. Verum ſi cujuſvis prædictarum quatuor Facultatum Decanus omnimode haberi non poſſet pro tempore, tunc clavis ejuſdem Facultatis Procuratori Nationis Auſtriæ præſentetur.

RVBRICA XIV.

De efficacia Sigillorum Vniverſitatis.

Statuimus quoque & volumus, quod viſis literis Rectoris præbibiti, Vniverſitatis Sigillo magno aut parvo vel ipſius ſigneto ſigillatis, teſtificantibus earum præſentatores veros eſſe Magiſtros vel Scholares Vniverſitatis Studii Wiennenſis, vel eorum ſervitores, omnes & ſinguli noſtrorum Teloniorum, Mutarum aliorum-
A *ve redituum aut proventuum collectores, cæterique officiales & ſubditi, quibuſcunque nominibus nuncupentur, fidem adhibeant pariter & obediant in ipſorum Magiſtrorum & Scholarium exemptionibus, eoſque præſentatores, ſine requiſitione alterius teſtimonii, expediant indilate.*

RVBRICA XV.

De Exemptionibus ac cæteris emunitatibus perſonarum Vniverſitatis.

B *Cæterum in exemptione Studii liberaliorum veſtigia Principum ſequi volentes, ne fortaſſis de exiguo avaritiæ arguamur, aut hujuſmodi Studium ſuſpicemur pecuniarum acquirendarum animo erexiſſe, idcirco modico illo, quod per exemptionem Scholarium noſtris proventibus ſubtrahi poterit, pro nihilo reputato, cum idipſum aliunde in ſpiritualibus, immo utriſque bonis, Nobis & noſtris multipliciter recompenſari minime dubitemus, liberaliter confirmamus Statutum, quo & nunc omnes Magiſtros, Doctores,*
C *Baccalareos & Scholares dicti noſtri Studii, eorumque veros ſervitores & Bedellos, abſolvimus atque eximimus, ex certa ſcientia & tenore præſentium, ab omnibus, ſteura, (1) mutuo, contributionibus, ſeu quibuſvis aliis exactionibus omnibus, aut ſervitiis oppidanorum Villæ noſtræ Wiennenſis præfatæ, ac aliorum omnium Nobis in noſtris territoriis ſubjectorum: quodque nullus eorundem Magiſtrorum vel Scholarium, pro quacunque cauſa, corpus, honorem vel res ipſius concernente, quolibet impeti vel in jus trahi debeat ſeu valeat coram judice ſeculari.*

RV-

(1) *Vulgo* darleihen.

RVBRICA XVI.

Pœna occidentis Studentem, vel in ejus mortem temere machinantis.

Si, quod avertat Deus Omnipotens, aliquem nostræ ditionis laicum, Comitem, Baronem, Nobilem, Civem, Burgensem, Oppidanum vel Curialem, divitem vel pauperem, cujuscunque conditionis existat, intra nostrarum terrarum terminos ullum Magistrum vel Studentem dictæ Vniversitatis, vel ad ipsum Studium accedentium vel recedentium, ab eo occidere, vel ad ejus mortem temere machinari contigerit, de persona illius judex, in cujus districtu homicidium tale perpetratum fuerit, habet & debet ibidem per sententiam & decretum secularis judicii judicare. Ejus vero bona, si profugus fuerit, immobilia, quæ feudalia fuerint, proprietatis cedant Domino; prædia ac propria mobilia & immobilia, quocunque nomine censeantur, dimidium ad Nos, & dimidium ad Vniversitatem præhibitam ad Gratiam nostram devolvantur.

RVBRICA XVII.

De punitione lædentium membra Vniversitatis.

Quibus addentes irrefragabiliter observari præcipimus Privilegium alias per Nos dicto Studio nostro traditum, super punitione lædentium aliquem de Magistris vel Studentibus, aut eorum servitoribus; cujus quidem Privilegii tenor erat talis.

RVBRICA XVIII.

Pœna mutilantis seu membro privantis Studentem.

Si autem quis laicorum specificatorum superius aliquem Magistrum A *vel Studentem dictæ Vniversitatis mutilaverit, seu manu, pede, brachio, crure, oculo, aure, naso vel aliquo aliorum membrorum suorum privaverit, idem pro eo deprehensus, membro (1) consimili, quo privavit Magistrum vel Studentem, hujusmodi est truncandus, nisi idipsum membrum centum marcis argenti Wiennensis ponderis redimat; quarum medietas læso tribuatur, reliqua vero medietas inter Nos & dictam Vniversitatem æqualiter dividatur. Vbi vero muti-* B *lator vel truncator membri præhibitus, bona habens immobilia, aufugiendo evaserit, prædia illius & propria Nobis & dictæ Vniversitati in parte cedant dimidia, & læso reliqua tribuatur medietas ad Gratiam nostram, ut præfertur: idemque ob prænotatum excessum proscriptus & deportatus ab omnibus nostris & nostrorum terris & districtibus esse debet, absque spe ulla redeundi, nisi prius gratiam nostram, & læsi, ac Vniversitatis prædictæ favorem &* C *licentiam obtinuerit super eo. Dicti vero excessus perpetrator, si leno vel (2) ribaldus, vel alius vagus, nullam habens certam residentiam, fuerit, debet pœnæ proscriptionis seu exclusionis a nostris & nostrorum terris absque omni gratia perpetuo subjacere, privandus membro simili absque omni redemptionis ope, quo Vniversitatis destituit Clericum, si post excessum hujusmodi in nostris vel nostrorum terris aut districtibus fuerit deprehensus.*

RV-

(1) *Jure* talionis *secundum Legem duodecim Tabularum; de qua vide Aul. Gell. Noct. Attic. lib. 20. cap. 1.*

(2) *In antiquo Vocabulario Latino-Germanico, Augustæ Vindelicorum typis Joannis Kelleri Anno 1478 impresso in folio* Ribaldus *latine vertitur* Vir inutilis, vanis dictis & factis insistens. *Germanica versio non additur alia, quam* Ribald. *Itali dicunt* Ribaldo *&* Rubaldo; *Galli* Ribault; *Belgæ* Rabaut.

RVBRICA XIX.

Pœna vulnerantis aut officio membri privantis aliquem de Studentibus.

*Sed in casu, quo ullus Magistrorum vel Studentium dictæ Vniversitatis ab aliquo hominum, ut prædicitur, vulneratus, vel violenta manuum vel pedum injectione, tam graviter læsus fuerit, quod ex eo alicujus sui membri officio orbaretur, tunc reo vel reis violentiæ hujusmodi deprehensis, sunt membra similia amputanda, nisi eorum quilibet suum membrum redimat sexaginta marcis argenti dicti ponderis ad gratiam nostram dividendis ordine præ*B*libato: aufugientium vero seu evadentis bona infiscata distribuantur, quemadmodum est præmissum. Egentes autem & inopes a nostris terris & districtibus exulent perpetuo, & in eis deprehensi truncentur manibus, prout superius est expressum.*

RVBRICA XX.

Pœna sauciantis vel offendentis aliquem de Studentibus, sic tamen quod membrorum officio non privetur.

Insuper, quo supra nomine, statuimus, quod, si quis Magistrorum vel Studentium ab ullo sauciatus, vel ex violenta manuum vel pedum incussione tali læsus fuerit, quod tamen ex eo membrorum suorum officia non amittat, eidem læsori pro eo deprehenso, debet manus pugione transfigi, nisi id redimat quadraginta marcis argenti dicti ponderis, ut præmittitur, dividendis; &, si idem aufugiendo judicium evaserit, omnia ejus bona infiscare debebimus, & infiscata tenere, quousque Nostram gratiam obtinuerit, ac ipsi læso, & Vniversitati reconciliatus fuerit super eo. Nos tamen de eisdem bonis læso, A *pro læsionis qualitate, ad judicium dicti Rectoris, debebimus de congruæ subventionis remedio subvenire. Tali vero læsori, cui rerum deest possessio, nostræ terræ & Dominia sunt perpetue interdicta, & deprehenso manus cultello, ut prædicitur, absque Gratia transfigatur.*

RVBRICA XXI.

Mandatum generale, quatenus Vniversitatis personis nulla penitus injuria seu molestia inferatur.

*Et adjicientes volumus & mandamus, quatenus omnes nostri Principes & Prælati, Comites, Barones, Clerici & Laici, Religiosi & Seculares, Milites, Armigeri, Cives, Burgenses ac cæteri omnes & singuli, intra nostræ Dominationis terminos existentes, exquisitissima diligentia observent & custodiant, ne dictæ Vniversitatis Magistris & Studentibus, aliisque ipsius suppositis, ulla penitus verbalis seu realis injuria, offensa seu molestia, per se, vel alios, undecunque seu quomodolibet inferatur, sub nostræ indignationis incursu, nec non & pœna, quam procul dubio irrogabimus mole*C*statoribus, quamprimum ad Nos super hujusmodi deducta fuerit querela.*

RVBRICA XXII.

Præstatur Securitas rerum & corporum accedentium ad Studium, vel ab eo recedentium.

Rursum de præmissis adjecimus, quod & nunc confirmamus, ut, si qui sub Magistrorum vel Studentium titulis dictum Studium accesserint docendi vel discendi animo, vel ab eo recesserint, tales, vel eorum servitores aut famuli in accessu vel recessu hujusmodi intra metas nostrorum Principa-

 tuum

tuum, Dominiorum & Terrarum, Districtuum & Territoriorum, quosquos & quæ nunc possidemus, & in futurum possidebimus, plena securitate rerum & corporum debent perfrui & gaudere. A

RVBRICA XXIII.

Quod Studentibus, ad Studium accedentibus res, si quas in nostris districtibus perdiderunt, solvi seu refundi debeant, dummodo conductum petierint.

B *Promittentes, quo supra nomine, quod, si de prænotatis personis quispiam intra metas terrarum nostræ ditionis libros, aurum, argentum* (1) *Jocalia, pecuniam, vestes, vel alterius generis res quascunque, spoliatus perderet, eidem rem prædictam solvere seu refundere debemus & volumus integraliter, omnis dilationis & contradictionis diffugio postergato; adhibito tamen moderamine & adjecto, quod iidem Clerici, Magistri vel Studentes seu Scholares, eorundemque servitores,* C *famuli, nuntii, cum ad locum dicti Studii accedentes, metas terrarum nostrarum attigerint, conductum postulare debeant, & exigere a nostris Principibus Ecclesiasticis vel Secularibus, Marchionibus, Comitibus, Baronibus, Proceribus, Ministerialibus, Militibus vel cæteris Nobilibus, vel ab eorum Administratoribus, Castellanis, Judicibus seu aliis Officialibus vel a nostris Capitaneis, Castellanis judicibus vel Officialibus, quibuscunque nominibus censeantur, proximioribus Terrarum nostrarum metis circa* (2) *stratam illam, per quam ad ipsum Studium processerint prænotati.*

RVBRICA XXIV.

Quod Domini & Officiales Studentes, ad Studium accedentes, pro conductu hujusmodi non gravent expensis vel propinis.

Nec prædicti Domini & Officiales ipsos Magistros vel Scholares pro conductu hujusmodi ullis gravent propinis vel sumptibus, sed tam gratiose cum eis in hoc agant & favorabiliter, quod exinde Nobis querimoniæ nullæ fiant, cum easdem, ubi fierent, velimus strictissime prosequi, & sine pœnis nullatenus præterire.

RVBRICA XXV.

Quod Scholaribus advenientibus damnum seu sumptus, si quos pro obtinendo conductu notabiles inciderint, effectualiter refundentur.

Si quis vero Magistrorum vel Scholarium advenientium, ob dilationem præsentandi sibi conductum, damnum incurreret notabile, vel pro obtinendo ipso conductu, daret invitus munera vel propinas irrationabiles, ipsa vel ipsas damna, propinas seu munera sibi de nostra Camera effectualiter refundemus.

RV-

(1) Jocalia *latino-barbare vocantur monilia, gemmæ, vasa, aliaque ejus generis vel materiæ, vel formæ respectu, vel utroque pretiosa, & luxui potissimum inservientia ac* joco, *hoc est, inani voluptati & oblectamento. Hinc enim alias etiam* Cleinodia *appellantur, quasi* Kleinnot, *quia* exiguæ necessitatis *& parvi usus sunt. Ex latino-barbaro* Jocale *trahit originem Gallicum ejusdem significationis vocabulum* Joyau, *quemadmodum* Joye *ex latina voce* Jocus. *Uti porro ex* Jocale *latino-barbare fit* Jocalarius, *qui gemmas aliasque ejusmodi res pretiosas vendit, ita Gallice ex* Joyau *fit* Joyallier. *Itali eodem sensu pro* Jocale *&* Jocalarius *corrupte dicunt* Gioja, Giojello, Giojellero. *Ejusdem originis & significationis sunt vocabula Belgica* Juweel *&* Juwelier; *quorum posterius prava Germaniæ Superioris pronuntiatio mutavit in* Jubilierer.

(2) Strata *substantive pro* Via strata; *qua loquendi formula utitur* Livius *libro octavo.*

RUBRICA XXVI.

Quod vestes, panni, lectisternia seu libri Studentium adduci possint sine mutis &c. libere, & reduci.

Et in amplius liberalitatem nostram dignantes extendere, volumus & statuimus, quatenus, si pro membris Universitatis præhibiti Studii, ibidem præsentialiter insistentibus, aut eorum famulis, vestes, seu alii panni non integri, sed incisi, in vestes consuti, vel lectisternia aut hujusmodi, ad ipsorum personas & usum proprium pertinentia, aut libri quicunque adducti fuerint, illi absque solutione mutarum seu teloniorum nostrorum, aut cæterorum sub nostro Dominio consistentium, nec non sine impedimento quolibet per nostras Terras, Civitates & Oppida adduci valeant libere & reduci. Si quis præterea de hujusmodi rebus quascunque exactiones recipere vel quodvis aliud eis in gravamen præsumpserit, sciat se indignationem nostram graviter incidisse, pœnaque destitutionis ab officio, aut restitutionis dupli juxta Rectoris æstimationem firmiter puniendum.

RUBRICA XXVII.

Quod contra invasores Scholarium quilibet videns accurrat.

His quoque addimus districte præcipiendo, mandantes omnibus Nobis subjectis cujuscunque conditionis existant, quod, si quis aliquem de Magistris vel Studentibus dictæ Universitatis violenter & armata manu invaserit, ad hoc intercipiendum quilibet videns accurrat celeriter, & ad capiendum invasorem eundem det operam, & juvamen, idemque captus indilate suo Judici præsentetur, ibidem de dicta violentia justitiam recepturus. Si quis
A *vero præsentium sine sui periculo notabili hujusmodi operam dare potuerit & neglexerit, ultionem offensionis nostræ sciat se nullatenus evasurum.*

RUBRICA XXVIII.

Quod occisores, læsores vel invasores Studentium nullis gaudeant asyli emunitatibus.

Nec occisores, læsores seu violenti invasores Magistrorum vel Studentium dictæ Universitatis aliquo gaudere debeant asylo, vel defendendi emunitate, privilegio seu libertate, per Nos, Nostros Progenitores seu Ante-
B *cessores Inclytos, concessis Monasteriis, Ecclesiis vel locis cæteris alicujus Principis Ecclesiastici vel Secularis, Prælati, Comitis, Baronis seu alterius hominis secularis, nobilis vel ignobilis cujuscunque, verum confugientes ad loca capi, teneri & condigna pœna plecti debent, non obstantibus emunitatibus, privilegiis seu libertatibus supradictis; quas & quæ Ducali nostra Auctoritate, quo supra nomine, quo ad hunc casum, tollimus & totaliter annullamus, volentes, quantum in Nobis est, omnem causam & occasionem extirpare & tol-*
C *lere, quibus dicta Universitas lædi possit quomodolibet vel turbari.*

RUBRICA XXIX.

Quod Universitatis membra causas suas probare habeant duobus vel tribus testibus idoneis, quodque reorum judex ipsis justitiam indilate facere debeat.

Si dictorum etiam Magistrorum seu Studentium quispiam aliquem habet impetere super memoratis excessibus vel violentiis, seu super debitis & causis pecuniariis, seu aliis quibuscunque, exceptis duntaxat causis mortis

& juribus infamiæ, illum debet coram suo judice convenire, ubique causam juxta Divini & positivi juris traditionem, duobus vel tribus, non suspectis, qui vel auditu cum eo deponant, vel per alia legitima testimonia evincere & probare; quibus etiam Magistris vel Studentibus reorum Judices super suis actionibus in terminis debitis indilatam facere debent justitiam juxta privilegiorum, alias & nunc per Nos concessorum Universitati, continentiam sine dolo.

RUBRICA XXX.

Quod nemo libros emat vel impignoret nisi de Rectoris licentia speciali.

Insuper inhibemus præsentibus, quod nullus Clericus vel Laicus, Religiosus vel secularis, Christianus vel Judæus, seu alterius conditionis homines utriusque sexus, libros, cujuscunque Facultatis existant, a quo Magistro vel Scholare dictæ Universitatis, vel a quovis alio homine de Universitate non existente, Religioso vel seculari, quocunque censeatur nomine, emat vel impignoret, nisi de dicti Rectoris, vel Commissarii per eum ad hoc deputati, scitu & licentia speciali; & si quis librum aliquem sibi secus vendicare præsumpserit, eundem dicto Rectori in pœnam absque gratia assignabit.

RUBRICA XXXI.

Quod liber furtive subtractus, penes quemcunque repertus fuerit, gratis restituatur.

Si vero aliquis Magistrorum vel Studentium dictæ Universitatis librum, sibi furtive subtractum, penes aliquem Religiosum vel Secularem, cujuscunque status existat, invenerit, quem suum fuisse testibus idoneis vel aliis documentis legitimis, ut præmittitur, probare valeat, ille, penes quem inventus fuerit, eidem Magistro vel Studenti librum ipsum absque qualibet contradictione debet restituere, etiamsi liber subtractus ad eundem emptionis, inpignorationis, seu quovis alio titulo sit perductus.

RUBRICA XXXII.

Qualiter disponi debeat de bonis derelictis per Studentem dictæ Universitatis intestatum decedentem.

Providere etiam salubriter cupientes, ne rerum Dominia sub incerto maneant & vagentur, statuimus, quod, si quis Magistrorum vel Studentium dictæ Universitatis intestatus decedens, bona mobilia vel immobilia reliquerit, eadem per Rectorem Universitatis, seu alium vel alios, vel quos Universitas ad hoc eligendum vel eligendos duxerit, illæsa, integraliter & absque diminutione qualibet teneantur, ita tamen, quod bona sive res, quæ servando salvari non possunt, per præmissos seu præmissorum aliquem habita & possessa, ad consilium quatuor Procuratorum proinde commutentur. Si quis vero hæredum ab intestato succedentium comparuerit, qui legitime docere possit, se ipsius defuncti proximum & legitimum esse hæredem, eidem, si Laicus erat defunctus, beneficio Ecclesiastico carens, cessante dilatione qualibet, assignentur. Si vero defunctus erat Clericus, administrationem habens seu curarum beneficium, tunc bona singula, ut præmittitur, penes præmissos maneant, & serventur, donec peritorum consilio summarie declaretur, an hæredibus, vel Ecclesiæ, aut alteri, de jure veniant assignanda; proviso tamen quod de bonis ipsis, ut præmittitur, a decedentibus relictis, Creditoribus, in Studio nostro

nostro vel extra manentibus, tam Clericis, quam Laicis, dummodo de debitis liquere possit, congrue satisfaciat. Volumus insuper & ordinamus, quod libri ipsorum decendentium ante diffinitionem præmissorum remaneant apud Librarium suæ Facultatis.

RVBRICA XXXIII.

Præscriptis Ordinationibus antiquis confirmatis, nova Privilegia adjiciuntur & gratiæ, domusque circa Prædicatores assignatur.

Libertatibus igitur, Privilegiis, exemptionibus & ordinationibus præscriptis, alias præfato nostro studio authentice concessis & traditis, præsentium vigore innovatis, & cum suis additionibus & determinationibus, prout supra describitur, approbatis, prædictarum quatuor Facultatum, videlicet Theologiæ, Juris Canonici & Civilis, Medicinæ & Septem Artium Magistris & Studentibus, eorumque servitoribus perpetuo valituris, eidem nihilominus Vniversitati Studii nostri præsenti anno, videlicet a Nativitate Domini 1384, de speciali liberalitate, domum circa claustrum Fratrum Prædicatorum situatam, proprio nostro pretio per Nos comparatam & solutam, atque in Collegium, certis dotatum reditibus, redactam, deputamus, assignamus ac pro Nobis omnibusque Hæredibus nostris & Successoribus irrevocabili dono tradimus distribuendam pro duodecim Magistris Artium, quorum unus sit Baccalarius in Theologia, atque pro uno aut duobus Doctoribus in eadem Facultate; volentes quod supradicti in Collegio præfato, prout decet, vivant ordinate & inter se conversentur honeste.

A RVBRICA XXXIV.

Quod vacante loco Collegii, Magistri ipsius eligere habeant alium idoneum substituendum.

Et ne inposterum violenta partium instantia, aut corrupta hominum affectio intrudere possit dicto nostro Collegio personas inutiles, ordinamus, ut quoties ibi locus vacaverit, Theologi, si ibi fuerint, & omnes Magistri conveniant, & tunc Magister Artium, in quem major eorum pars conserit, recipiatur.

RVBRICA XXXV.

B De Capella in eadem domo fundanda.

Item ad Dei laudem præcipue, nec non nostræ adminiculum salutis instituimus in prædicto Collegio Capellam, in qua Missæ dicantur a Studentibus & Magistris Presbyteris, commorantibus ibidem.

RVBRICA XXXVI.

Platea dictæ conjuncta domui Scholaribus pro ambulatorio assignatur.

Rursum plateam eidem conjunctam domui, omnemque stationem seu negotiationem hactenus in ea solitam C *fieri, abinde decætero removemus; ipsum spatium ex nunc ab omni tumultu liberum, Scholaribus pro deambulatorio deputantes.*

RVBRICA XXXVII.

De octo Canonicatibus & Præbendis in Ecclesia Sancti Stephani, reservatis pro Magistris dicti Collegii.

Cæterum cogitantes de impletione sancti desiderii pro salute Antecessorum nostrorum & nostra, quatenus quoque viri scientiis & doctrinis altis præditi, saltem spe alicujus certæ pro-

motionis allecti, amplius provocentur dictum Universitatis nostræ Studium accedere, ibique ad eruditionem fidelium laborare, ordinamus, quod deinceps de octo Canonicatibus & Præbendis Collegii nostræ fundationis in Ecclesia (1) *Omnium Sanctorum, alias Sancti Stephani, Wiennensi proxime vacaturis, & tunc, & iterum perpetuo, totiens quotiens easdem vacare contigerit, disponi & provideri per Nos & Successores nostros debeant solummodo pro Regentibus Magistris supradicti nostri Collegii Facultatis Artium, juxta tenorem & formam literarum, quas ipsis super hoc assignavimus speciales; & adjicimus, ut Magistro Artium aliquo ad Canonicatum & Præbendam cum plenaria perceptione fructuum in dicta Ecclesia promoto, suum vacet stipendium. Nolumus etiam quemquam Magistrorum Artium in pluribus Collegiis aut locis stipendia possidere.*

RUBRICA XXXVIII.

Qualiter Scholæ ad Sanctum Stephanum & aliæ regi debeant.

Amplius quoque in (2) *antiquis Scholis ad Sanctum Stephanum Artes liberales etiam publice legi statuimus per quatuor præcipue Magistros Artium alios a prædictis, eorumque unum ibidem esse Rectorem puerorum; ipsos etiam quatuor salariari perpetuo per Oppidanos ac Communitatem dictæ nostræ Villæ Wiennensis; sic videlicet, quod illi, qui Rector puerorum fuerit, annuatim triginta duæ libræ, præter accidentia Chori Sancti Stephani, reliquis vero tribus, singulis sedecim libræ denariorum Wiennensium persolvantur. Præterea idem Rector Scholarium Sancti Stephani gaudeat nihilominus Juribus & Consuetudinibus præsentandi aut constituendi Rectorem Scholarium ad Sanctum Michaelem, & in Hospitali, nec non & quibuscunque aliis, eo modo, quo alias id fieri est consuetum, dummodo paci & honori Universitatis non derogent prælibatæ. Idem quoque Rector, nec non aliorumque Scholarium Grammaticalium Regentes, & Scholares omnes & singuli, qui de Universitatis gremio esse voluerint, juxta modum infra tactum, Registro inscribi teneantur, & ita nostris gaudeant Libertatibus & Privilegiis hic descriptis. Cæterum, ne supradictis quoque quatuor Magistris, stipendia Civitatis recipientibus, per importunas forte preces, aut alias quomodolibet intrudi valeant futuris temporibus personæ inutiles, sic disponimus, ut quando unus eorum defecerit,* (3) *Magister Civium ac Consules Rectoris aut aliorum quatuor Seniorum de quatuor Nationibus, vel quatuor Procuratorum consilio utantur de Magistro in locum vacantem subrogando, & qui prædictis Magistro Civium & Consulibus, consilio præhabito, placuerit, iste debet absque contradictione assumi.*

RUBRI-

(1) *Vide supra Segmentum hujus Capitis* quartum, *Col. 57.*

(2) *Vid. supra Segmentum hujus Capitis* secundum *Col. 52. Hæc videlicet est* antiqua *illa* Schola ad S. Stephanum, *cujus aperiendæ licentiam Imp.* Fridericus II. *Civitati Vindobonensi concessit Anno 1237.* Antiqua *autem cognominatur respectu* Academiæ *ejusdem Urbis, quippe quæ fundari cœpit A. 1365.*

(3) *Germanice vertendum est* Burgermaister und Rath. Consulatus *enim apud mediæ ætatis scriptores Latinos significat* Senatum; *ut pluribus jam pridem monui libro* secundo *Historiæ meæ Hamburgensis a pag. 9. usque ad pag. 16.*

RUBRICA XXXIX.

Quod nulla nova Schola erigatur.

Hoc etiam addimus, quod sine scitu & licentia dicti Rectoris nulla nova Schola erigatur, aut aliquis Oppidanorum scholas privatas in domo sua teneat, quod sub pœna triginta marcarum argenti præsentibus inhibemus.

RUBRICA XL.

Quod Scholares seu Magistri, venientes ad Studium, se præsentare debeant Rectori, & jurare, & adscribi (1) Registro Studii.

Et ne occasione abutentium supradictis libertatibus sæpius forsitan turbentur Studentes præhibiti, aut multis proexinde causis emergentibus vexari Congregationibus Magistros contingat ordinamus, quod quilibet Scholaris, Magister vel Baccalarius, ad prædictum Studium veniens, ipsiusque membrum fieri, & ejus libertatibus perfrui cupiens, præsentet se infra mensem primum Rectori Universitatis juraturus atque Registro Studii adscribendus, nec hujusmodi adscriptio sufficiat, quod aliquis talium sit Scholaris aut membrum ipsius Studii, sed oportet quod audiat continue aliquem Magistrum, Baccalarium, vel alium legentem in ipsis Scholis publicis, a Facultate admissum, vel ab eadem admissus, ipsemet legat; alioquin nostris non gaudeat Privilegiis, veris duntaxat Scholaribus, nec non, aliis, prout supra describitur, traditis & concessis.

RUBRICA XLI.

De Processionibus Cleri solennibus.

Ordinamus insuper quod Processionibus Cleri solennibus, videlicet in festo Corporis Christi, nec non funeralibus aut susceptionibus Principum, Rector Universitatis una cum omnibus Magistris, Doctoribus & Scholaribus præsentialiter debeant interesse hoc modo, quod Universitas cæteris non misceatur, sed a latere dextro Collegii Omnium Sanctorum ordinate procedat, sic quod Rector ex æquo correspondeat Præposito dicti Collegii, & conjunctim suo ordine incedant Magistri & Baccalarii singularum Facultatum, prout & (2) Parisiis, observatur. In aliis autem Processionibus Rector Sancti Stephani loco & ordine debitis & consuetis.

RUBRICA XLII.

Rectori Universitatis traditur autoritas constituendi sibi proprium Judicem pro civilibus causis, emergentibus circa personas Studii.

Consequenter quoque in favorem Studii nostri ordinamus, quod, qui-

(1) Registrum Studii *hic significat codicem sive librum, in quem referuntur nomina omnium Academica fruentium libertate. Appellaturis alias* Matricula; *quæ vox etiam pro quolibet nominum Indice usurpatur. Sic apud mediæ ætatis scriptores legitur* Matricula Militum, Matricula pauperum, Matricula baptizatorum, Matricula fidelium, *hoc est, eorum, qui Sacra Synaxi haberentur digni; unde delebantur, quibus imposita esset pœnitentia publica. Hinc etiam vocantur* Matricularii, *qui matriculæ inscripti sunt.*

(2) *Tanta est* Parisinæ Academiæ *dignitas, ut repræsentet* Regis Galliæ filiam natu maximam, *ideoque nulli, nisi solis* Pontificibus Imperatoribusque Romanis, *ac* Regibus, *Urbem Parisinam intrantibus,* extra portam Urbis *procedit obviam; & tam in nuptiis, quam funeribus Regum Galliæ peculiarem sessionis & incessus sui locum obtinet. In actibus autem Academicis non solum* Pares Franciæ *& quorumcunque Principum* Legatos *honoris causa præcedit, verum etiam* Nuncios *Summi Pontificis &* Cardinales; *uti testatur Petrus Bonfons Antiquitatum Parisiensium capite 13.*

quicunque Rector Universitatis fuerit, potestatem habeat judiciariam super Scholaribus, atque assumendi & constituendi sub se unum Judicem in causis Civilibus & casibus emergentibus circa personas Laicales, servientes Universitati & ejus suppositis, ut sunt famuli, Bedelli, Notarii, Nuntii, Librarii, Scriptores, cæterique hujusmodi Servitores; adhibito, quod idem Judex assumendus, ut prædicitur, etiam Nobis aut nostris Successoribus sit ad id placibilis & acceptus.

RUBRICA XLIII.

Quod nemo Judicum, pro quocumque malefactorum insequendo, alicujus Magistri vel Baccalarii domum intrare præsumat.

S*tatuimus etiam, quieti Studentium consulere cupientes, quod nullus Justitiarii sive Officialis servus publicus, sive præco, domum Magistri, Doctoris vel Scholaris, malefactorem quemlibet fori secularis insequendo, vel quovis modo quærendo, intrare præsumat, sed malefactorem talem a Judice scholari, qui pro tempore fuit Universitati deputatus, sibi extra domum præsentandum postulet & requirat.*

RUBRICA XLIV.

Qualiter procedendum sit cum Scholare vel Studente, si quem fortassis capi contingat.

I*tem favorem nostrum Magistris & Studentibus ampliare volentes, mandamus & volumus, si quem fortassis Magistrum, Baccalarium vel Scholarem nostræ Universitatis, in terris nostris quocunque loco capi contingat, quod talis honeste ducatur & collocetur, & indilate significetur Rectori hunc captum Studentem dictæ Universitatis*

A *existere, Judex eum immediate gratis omnino & sine exactione pecuniæ, aut quacunque occasione alia transmittat Judici suo ordinario & assignet. Si vero capientibus alias, & sine dicto testimonio constiterit, captum esse unum de eisdem nostris Studentibus, tunc absque mora eotenus debebunt ipsum, ut dictum est, Judici suo ordinario motu proprio præsentare.*

RUBRICA XLV.

Qualiter Wiennensi Scholari de debitis pecuniariis debeat satisfieri.

B S*i quis etiam Magister aut Scholaris dictæ Universitatis oppidanum Villæ Wiennensis quemcunque super debitis pecuniariis habebit inpetere, statuimus, quod actori eidem de ipsis debitis, quas reus confessus fuerit, vel ipse actor probaverit, per pecunias legitime satisfiat, quodque actor idem ad acceptandum quascunque res alias in solutionem ejusdem debiti pecuniarii nullatenus teneatur: non obstantibus, si prædicti oppidani quibuscunque privilegiis aut consuetudinibus sive statutis contrarium sonantibus sint muniti.*

RUBRICA XLVI.

C Quod Dux in novis Creationibus Consulum Civitatis Studentes ipsis recommendet.

I*nsuper promittimus, Nosque & Successores nostros omnes & singulos perpetuo obligamus, quod in singulis alternationibus, sive novis creationibus Magistri Civium, Judicis ac Consulum Juratorum Wiennensis Oppidi, aut eorum singulorum, juramentis ipsorum volumus & debebimus in præsentia Rectoris, vel ejus locum tenentis, inserere, quatenus dictam Universitatem Studii & ejus membra singula fideliter recom-*

recommissos habeant, ipsorumque privilegia, libertates, exemptiones, ordinationes & prærogativas, sibi a Nobis & nostris Successoribus concessas & concedendas, conservent firmiter & defendant.

RUBRICA XLVII.

Quod Universitas, unum ex illis duobus, quos Dux in Consilium Oppidanorum Wiennensium solet ponere, eligere habeat pro Conservatore pariter & Executore Libertatum & Privilegiorum suorum.

Rursum quia frustra leges conduntur, nisi sit, qui earum defensionem & transgressoris justis plectendi animadversionibus habeat potestatem, ideo statuimus & volumus, ut semper unus, quem Universitas elegerit ex illis duobus, quos in Consilium dictæ Villæ nostræ ponimus, vel qui a Nostris Successoribus positi fuerint, Conservator pariter & Executor Privilegiorum seu Libertatum omnium, prædicto Studio nostro concessorum aut concedendorum a Nobis seu nostris Hæredibus successuris.

RUBRICA XLVIII.

Dux obligat se & Successores suos ad ratihabitionem perpetuam præmissorum Privilegiorum, spondens ea ampliare, si pro tempore fuerit opportunum.

Nos itaque Albertus, Dux Austriæ, supradictus, recognoscentes expresse, Nos Reverendi in Christo Patris & Domini, Domini Bertoldi Frisingensis Episcopi, nostri Cancellarii, ac Baronum Ministerialium, Consiliariorum nostrorum, maturo præhibito consilio concessisse & indulsisse dictæ Universitati Jura, Gratias, Libertates & Privilegia prænotata, promisimus ac per præsentes promittimus bona fide ac vigore nostræ Ducalis dignitatis, pro Nobis & nostris Hæredibus & Successoribus universis, quos obligamus & astringimus firmiter ad eorum ratihabitionem & observantiam inviolabilem, ea omnia & singula, prout sunt specificata superius & posita, rata & grata, firma & inconvulsa habere & perpetuo servare: quodque Nos ipsi Universitati & Studio eadem nostra Privilegia & Gratias, juxta ipsius necessitatem, pro temporum & negotiorum qualitatibus, meliorare, extendere & ampliare volumus ad ipsius Universitatis consilium, quoties ipsa ex causis rationabilibus & legitimis Nos requisierit & petierit super eo.

RUBRICA XLIX.

Quod quilibet Dux novus in ejus primo ingressu affirmare debet se Studium in suis ordinationibus & cæteris defensurum.

Porro cum naturale fœdus atque legalis ordinis ratio, approbante consuetudine, hoc jubeat, ut filiorum Posteritas gratum habeat, in eoque complaceat, quod religiose disposuit Progenitorum probitas imitanda, neque deceat Principum Successores legitimos a suorum Prædecessorum bonis Institutionibus aversos ullatenus claudicare, sed gaudentes de hujusmodi, ad Patrum atque propriam salutem & honorem eas custodire carius, pariter & augmentare, verentes, quod lex & natura filios exclamant ignobiles & degeneres, ea prævaricantes, quæ strenui tradidere Patres. Igitur Dux novus Austriæ quilibet ex nostris Hæredibus superveniens, in primo ejusdem Principatus sui ingressu, ab Universitate

tate Studii Wiennensis solemniter, ut decet, aditus & susceptus ipsam Universitatem gratanter habet recipere, affirmaturus Se velle Studium præfatum in omnibus Privilegiis & ordinationibus Prædecessorum suorum tueri & fovere firmiter, atque loco & tempore opportunis & congruis, prout occursura exegerint, Gratiis novis eam honorare & Prærogativis ac Privilegiis ampliare.

RVBRICA L.

B Dux astringit omnes Ecclesiasticos & Seculares in suis Dominiis constitutos ad observationem, nec non & executionem ordinationum omnium præscriptorum.

Cæterum tenore præsentium affectuose requirimus sub obtentu Nostræ gratiæ omnes & singulos, præsentes & futuros, infra nostræ Dominationis terminos constitutos, Prælatos, Abbates, Præpositos, Priores & Plebanos, obligamus quoque & astringimus districte & firmiter Comites, Barones & Milites, nec non Vasallos, Provinciales, Mareschalcos, Administratores, Capitaneos, Vicedominos, Castellaneos, Rectores, Mutarios, vel Telouiarios, cæterosque terrarum nostrarum Præsides vel Officiales, insuper omnes Magistros Civium, Judices, Ministros, Consules atque Cives omnes alios & singulos omnium terrarum, Civitatum, oppidorum, villarum & districtuum nostrorum Incolis cujuscunque eminentiæ, conditionis aut status exi-

A *stant, quatenus memoratas nostras Ordinationes, Constitutiones, Mandata & Inhibitiones in singulis suis punctis & articulis perpetuo observent, exequantur & impleant efficaciter & expedite; eos vero, qui ausu temerario præmissis contraire præsumpserint, indignationem Nostram gravissimam dignoscimus incurrisse, puniendos graviter in rebus vel corpore, secundum quod delicti qualitas exegerit, juxta ordinationum continentiam præscriptarum.*

RVBRICA LI.

Conclusio Ducis Alberti (1) Fundatoris.

In præmissorum itaque omnium & singulorum testimonium & robur in perpetuum valiturum, Nos suprascriptus Albertus, Dux Austriæ, cujus Principatum & administrationem cum autoritate seu potestate plenaria dominationis, Deo auctore, feliciter possidemus & gerimus, præsentem paginam, summam Privilegiorum omnium a Nobis prædicto Nostro Studio concessorum C *hactenus continentem, majoris nostri Ducalis Sigilli appensione pro Nobis ac Illustri Principe Domino (2) Alberto, Duce Austriæ, Nato nostro carissimo, aliisque omnibus & singulis nostris Hæredibus & Successoribus duximus roborandum.*

RVBRICA LII.

Consensus & approbatio Ducis (3) Leupoldi.

Nos quoque Leupoldus Dei gratia, Dux & Dominus terrarum & Prin-

(1) *Notandum est, Ducem Austriæ* Albertum III *cognomine* cum Trica, *hic vocari Academiæ Vindobonensis* Fundatorem, *quoniam sub illo revera ibi cœpit esse* Studium Generale, *posteaquam A. 1384* Facultatibns *cæteris accessit* Theologica. *Qua de re vide plura infra Segm. X & XI.*

(2) *Is est* Albertus quartus *ejus nominis Austriæ Dux & pater* Imp. Alberti.

(3) *Is est* Leopoldus tertius *ejus nominis Dux Austriæ, cognomine* Probus, *qui Anno 1386 apud* Sempach *in prælio contra Helvetios occubuit. De vera interpretatione cognominis* Probi, *uti hic usurpatur, vide quod sequi-*

Principatuum prædictorum, Fraterque (1) uterinus Serenissimi Principis, Domini Alberti, Ducis præscripti, Nostri Majoris in annis, attendentes, quod ex fundatione & erectione hujus Studii, nedum altissimo Creatori honor & gloria, sed etiam Nobis & nostris subditis animarum salus pariter, & profectus rerum & corporum poterunt multipliciter provenire, eidem fundationi, certa super eo cum nostris Consiliariis deliberatione præhabita, consensum, immo beneplacitum nostrum, favorabiliter adhibentes, ipsam, pro Nobis ac omnibus Nostris Hæredibus & Posteris, cum appensione nostri Sigilli majoris perpetuo approbamus.

RVBRICA LIII.

Approbatio Metropolitani & Ordinarii.

Cæterum & Nos (2) Pilgrinus, Dei Gratia Salzburgensis Archiepiscopus, Apostolicæ Sedis Legatus, loci Wiennensis præhibiti Metropolitanus, & (3) Johannes eadem Gratia Pataviensis Episcopus, ejusdem loci
A *Ordinarius, plantationem hujusmodi Studii multipliciter in Domino commendantes, approbamus pro Nobis nostrisque Successoribus universis, volentes ejus Magistris & Studentibus omnem, quam poterimus impendere benevolentiam, atque juxta præscriptorum Privilegiorum continentiam, defensionem pro viribus procurare. In cujus & omnium præscriptorum testimonium Sigilla nostra duximus præsentibus appendenda.*

RVBRICA LIV.

Approbatio Baronum Austriæ.

B *Denique & Nos Burghardus & Johannes fratres, Burgravii Megdburgenses, Comites in Hardeck, & Henricus Comes de Schawemberg; item Rudolphus de Walsse, pro nunc Provincialis Marschalcus, Joannes de Liechtinstain; de Nicolspurg, Magister Curiæ; Marquardus de Tyrnstain, Judex Curiæ; item Conradus de Meyssaw, Supremus Dapifer, Johannes de Meyssaw, Supremus Pincerna; (4) De Ebersdorff, Supremus Came-*

Capitis Segmentum nonum. *De vera autem Etymologia sive originatione nominis* Leopoldi, *pro quo in antiquis Augustissimæ Bibliothecæ Cæsareæ monumentis ante trecentos, vel quadringentos, vel quingentos, vel sexcentos annos scriptis*, Luitpoldus, Lutpoldus, Liupoldus, Liupaldus & Leupoldus *legitur, infra commodiori loco in his agetur Commentariis.*

(1) *Frater* uterinus *pro fratre* germano.

(2) *Is est* Pilgrinus, *cognomine* de Puechaim, *qui in Archiepiscopum Salzburgensem electus est A. 1365 & A. 1396 obiit. In Wigulei Hundii Metropoli Salzburgensi, pag. 24, pro Anno 1365 perperam legitur A. 1366.*

(3) *Is est* Joannes *cognomine* de Scherffenberg, *seu, ut vulgo corrupta pronuntiatur* Schaftenberg, *qui creatus est Episcopus Pataviensis A. 1381, & A. 1387. obiit. Wiguleus Hundius in Metropoli Salzburgensi, pag. 144, ubi de hoc Episcopo* Joanne *agitur, falso tradit, celeberrimam* Academiam Wiennensem, *cujus Privilegia a jam memorato Pataviensi Episcopo* Joanne *una cum* Pilgrino *seu potius* Peregrino *Archiepiscopo Salzburgensi confirmata sunt, erectam esse A. 1362 ab Austriæ Ducibus* Alberto Contracto, *ac* Rudolpho Ingenioso. *Triplex enim hic committitur error:* primo *videlicet, dum Austriæ Dux* Albertus II, *cognomine* Contractus, *perperam confunditur cum* filio suo *Duce* Alberto III, *cognomine* cum Trica; secundo, *dum prima fundationis Academiæ origo, quæ revera in annum 1365 incidit, perperam refertur ad annum 1362:* tertio, *dum* origo *fundationis Academiæ sub Duce Rudolpho IV perperam confunditur cum inchoatæ fundationis* consummatione *sub Duce* Alberto III, *cognomine* cum Trica; *quippe quo procurante, cæteris Facultatibus A. 1384 accessit etiam* Theologica.

(4) *Prænomen deest hic.*

Camerarius; Reynhardus de Webinghen, Supremus Magister Janitorum; (1) de Kreuspach Supremus Magister Venatorum; item Henricus de Rawenstain, Cadoldus de Ekertzaw, Henricus de Walsse, Conradus de (2) Pontendorff, Seyfridus de Cunringhen, Eberhardus de Capellen, Georgius de Meyssaw, Albertus Schuchso, Joannes de Stadech, & Joannes de Tyrnavia, Magister (3) Gubarum, Austriæ Barones, Ministeriales & Vasalli Principatus Austriæ, profitemur præsentibus, prælibato Studio, per Serenissimum Principem, Dominum nostrum naturalem, Dominum Albertum Ducem Austriæ supradictum tam egregio (4) erecto, omnibusque Libertatibus & Privilegiis sibi & omnibus suis membris seu Professoribus concessis, ut superius describitur, maturo prævio consilio, assensum nostrum expressum & benevolum accessisse: sperantes per hoc totam nostram Patriam erga Deum & homines in gloriæ titulis exaltari. Promittimus quoque pro Nobis ac nostris Hæredibus & Successoribus universis ipsius Studii personas singulari affectione prosequi, ac juxta præmissas Ordinationes possetenus defensare; præsentes singuli Sigillorum nostrorum appensione in prædictorum evidentiam roborantes.

RUBRICA LV.

Approbatio & Roboratio Oppidanorum Wiennensium.

Nos etiam (5) Magister Civium, Judex, Consules jurati totaque Communitas Oppidi supradicti, scientes divinum esse & optimum boni communis extendere ambitum, & præstare semper augendæ Reipublicæ juvamentum, doctique probabiliter ex præhibitis id fieri per erectionem & stabilitionem Generalis literarum Studii antedicti, attendentes Illustrissimum Principem Dominum Albertum, Ducem Austriæ suprascriptum, nostrum Dominum naturalem, Sancti Spiritus adspirante gratia attentum tam fervide, quod ex ipso Studio tota Patria tanquam lucerna sapientiæ extollatur, volumus ac ratione cogente debere nos recognoscimus Universitatem ipsius Studii ac membrorum ejus quodlibet sincero affectu prosequi, defendere, ac tueri omnes ejus Libertates, Privilegia, Ordinationes, Exemptiones, & Gratias, per jam dictum Gratiosum Dominum nostrum Ducem in præsenti litera traditas & conscriptas, quorum notitiam nos habere præsentibus protestamur; spondemus dictæ Communitatis nomine pro nobis & omnibus nostris Successoribus & Hæredibus, promittentes eas servare inviolabiliter cuncto tempore, nec non pro toto posse nostro firmi-

(1) *Prænomen deest.*

(2) *Ita legitur hic in MSto, non autem* Pottendorf. *De familia Baronum Austriacorum* de Pottendorf, *quæ jam prorsus defecit, vide* Joannis Cuspiniani Austriam pag. 632, *ubi agitur de interitu Ducis Austriæ* Friderici II, *cognomine* Bellicosi, *qui a Barone quodam* de Pottendorf, *freno seu capistro equi sui strangulatus esse creditur.*

(3) Huba & Hoba *Latino-barbare dicitur pro* villa *sive* prædio; *Germanice* ein Hof oder Mayerhof. *Interdum etiam significat* Huba *certam aliquam agri portionem; quæ dialecto Saxoniæ inferioris vocatur* ein Huve Landes. *Vide* Henrici Spelmanni, & Gerardi Joannis Vossii *Glossaria Latino-Barbara.*

(4) *Notabile est erectionem Academiæ Vindobonensis hic attribui Duci Austriæ* Alberto III, *cognomine* cum Trica, *sine ulla mentione fratris ipsius natu majoris Ducis* Rudolphi IV; *nempe quoniam sub hoc inchoata quidem est fundatio ejus, sed sub illo consummata.*

(5) *Germanice* Burgermeister, Stadtrichter, Rath und Gemeine.

firmiter conservare. In cujus testimonium majus Sigillum nostræ Communitatis Wiennensis præsentibus duximus appendendum.

Vsque huc antiqua illa Academiæ Vindobonensis sive Wiennensis *Privilegia*, quæ A. 1384 a Duce Austriæ *Alberto III* cognomine cum *Trica*, promulgata, nec solum ab ipso, verum etiam a *Fratre* ejus Duce Austriæ *Leopoldo III*, cognomine *Probo*, a *Pilgrino* Archiepiscopo Salzburgensi, a *Joanne* Episcopo Pataviensi, ut & a *Proceribus Austriæ*, *Senatuque ac Communi Civitatis Vindobonensis* sive *Wiennensis* approbata & confirmata sunt. Cæterum, quoniam Ducis Austriæ *Leopoldi Probi* jam facta est mentio, non possum, quin obiter hic moneam, cognomen *Probus* non esse, ut vulgo perperam fit, germanice interpretandum der Fromme, sed der Ritterliche vel der Streitbahre, uti apud Italos *il Prode*, & apud Gallos *le Preu*; quæ duo corrupta vocabula sine dubio a latino *Probus* trahunt originem. In Vocabulario Italico Academiæ *Furfureæ*, vulgo *della Crusca*, *il prode* idem est atque *il valoroso:* in Gallicæ autem Linguæ Thesauro *Joannis Nicot preu* significat *chevallereux*, *vaillant & de grand effort aux armes.* Initio videlicet ex voce latina *probus* per apocopen sive ablationem ultimæ syllabæ factum est *prò*, quemadmodum in his *Boccacii* verbis: *Giovane e* A *bello, e prò della persona;* item in his: *Voi siete divenuto un prò Cavaliere, posciach' io non vi vidi*, Galli autem more suo crassum illud *O* Latinum mutarunt in *eu*, & ex *pro* fecerunt *preu*, uti ex ovum *euf* sive *œuf*, ex opere *euvre* sive *œuvre*, ex *paucus*, quod Italis est *poco*, *peu.* Euphoniæ demum causa adjecta est litera *d*, & conjunctim dici cœpit *un prod-huomo* & *un preud-homme;* item *preud-hommie* & *prodezza*, pro quo Hispani, omissa litera *d*, dicunt *proeza.* Quo B sensu igitur jam memoratæ voces ab Italis, Hispanis & Gallis usurpantur, eodem significatu apud mediæ ætatis scriptores Latinos passim occurrunt vocabula *probus* & *probitas*, nec aliter quoque Ducis Austriæ *Leopoldi Probi* cognomen interpretandum est. Hinc enim idem Dux ab *Alberto de Bonstetten* in hactenus inedita *Historia Austriaca*, tanquam per periphrasin, recte appellatur *Princeps Armipotens & admodum magnanimus.* Eadem ratione explicandus est *probi Viri* titulus in C *Chronico Austriaco Zwetbalensi*, ubi de *Domino de Sumerawe* sive *Sumerau* agitur his verbis: *A. 1297 Dux Austriæ Albertus expulit de terris & confinibus probum Virum ac solennem Ministerialem* (1) *Dominum de Sumerawe, confractis Castris & destructis munitionibus suis.* Similiter etiam *in Concilii Provincialis Vindobonensis* sive *Wiennensis* Constitutionibus, quæ capiti tertio hujus Libri secundi insertæ sunt,

(1) *Hic est* Conradus de Sumerau, *qui ab ipso Imp.* Alberto I, *tanquam adhuc Duce tantum Austriæ & Styriæ, memoratur inter* testes *Confirmationis suæ Privilegiorum Ducatus* Styriæ, *promulgatæ Frisaci Anno 1292. Extat hæc Confirmatio* in der Landhandveste des Hertzogthums Steyr, *impressa Augustæ Vindelicorum typis Michaelis Mangeri A. 1583. in folio. In duobus Chronicis* Australibus, *quæ* Marquardus Freherus *Tomo primo Scriptorum Rerum Germanicarum non solum imperfecte, sed & vitiosissime edidit, pag. 326 & 339 pro* de Sumerau *sive* Sumerawe *perperam legitur* de Suinawe & Swainawe.

ſunt, *probitas* ſignificat Heroicum aliquod factum Equeſtri Ordini conveniens. Ipſa Concilii verba hæc ſunt; *Item cum in quibuſdam locis iniquitas quorundam invaluerit laicorum, quod in rebus Eccleſiæ furtum reputatur ſagacitas, rapina probitas, & violentia fortitudo*, &c. Hic nempe, *rapina reputatur probitas* non eſt vertendum: **Die Rauberey wird gehalten für Frommigkeit;** ſed **die Rauberey wird gehalten für Ritterlichkeit, oder für eine ritterliche That.** Perſuaſiſſimum etiam habeo, conſuetudinem hanc tribuendi *Equeſtris Ordinis Viris*, & quidem præcipue illis, qui præ cæteris in re militari & armorum uſu exercitatiſſimi paratiſſimique eſſent, antonomaſtice ſive per excellentiam titulum *Proborum Hominum*, hinc potiſſimum ortam eſſe, quia inſtitutionis omnium Ordinum Equeſtrium primarium fundamentum eſt probos adverſus improbos juſtis armis tueri & propugnare. Si ergo, ut *Sextus Pompejus Feſtus* in Opere de Verborum ſignificationibus docet, *Probus* a *prohibendo* dicitur veluti *Prohibus*, quia is probus cenſetur, *qui*

A *ſe & alios a delinquendo prohibet;* ſummo jure hic *Probitatis* titulus *Equeſtri Ordini*, tanquam improbitatis prohibitionem armata manu exequenti, quam maxime competit. Et hæc quidem obiter.

Quod porro autem ad particularia *Statuta ſingularum Facultatum* ſupra memoratæ inclytæ *Academiæ Vindobonenſis* ſive *Wiennenſis* attinet, ea extant in altero illo ſupra memorato MSto Codice Hiſtorico Latino quadringenteſimo quinquageſimo octavo, & quidem ita, uti anno demum *mileſimo trecenteſimo octogeſimo nono* ab B *omnibus Facultatibus* conjunctim confirmata ſunt. Quamvis autem ea ſatis ſint prolixa, quia tamen hactenus in lucem nondum prodierunt, & multa continent, quibus non ſolum Hiſtoria literaria illorum temporum valde poſſit illuſtrari, ſed & tam noſtrum ævum, quam ſera poſteritas plurimum erudiri, integra ecce illa hic ſubjungo, fretus ſimul ac munitus recta intentione mea, ſi quis forte, ut judicia hominum diverſa ſunt, in malam partem id interpretabitur.

(1) PRINCIPIVM STATVTORVM FACVLTATIS THEOLOGICÆ STVDII WIENNENSIS.

PROOEMIVM SIVE EXORDIVM.

Cum ab irriguæ fœcunditatis ſcientiarum diluvio almæ Matris Univerſitatis Studii Pariſienſis, nova in agro Eccleſiæ plantata Univerſitas litterarum Wiennenſis in hac mundi veſpera (qua Deus ſcientiarum Dominus decrevit rivum aliquem fontis ſa- C *pientiæ in Germanos divertendum, ut fluminis impetu lætificet Civitatem Dei hauſtibus aquæ ſapientiæ de fontibus Salvatoris,) dinoſcatur profluxiſſe, quam proinde Illuſtriſſimus Princeps Dominus Dux Albertus Tertius, Fundator præcipuus & erector ejuſdem Uni-*

(1) *Horum Facultatis Theologicæ Statutorum aliud etiam reperi exemplar manuſcriptum membranaceum in eadem Auguſtiſſima Bibliotheca Cæſarea inter MStos Codices Latinos, nullis adhuc certis numeris notatos; ideoque variantes ejus lectiones, quæ conferenti mihi ſe obtulerunt, & omiſſis manifeſte vitioſis, notatu dignæ viſæ ſunt, in margine hic appoſui.*

Universitatis, in suis Ducalibus Privilegiis & Ordinationibus, in quantum novitas Studii, qualitas morum, status patriæ & conditionis hominum commode sufferunt, quantumcunque propinquius fieri poterit, in Statutis & laudabilibus Consuetudinibus singularum Facultatum, juxta Parisiensis Studii ritum, disposuit ordinandum: ideoque in præfata Parisiensi Universitate Sacra Facultas Theologica cæteris Facultatibus ut Lucifer præfertur æthereus, &, ut sidus præfulgidum in firmamento Ecclesiæ, cœlesti candore præradiat, cujusque splendor diffusis radiis mundum illuminat, & virtutum germine orbem fœcundat universum. Eapropter dictæ almæ Universitatis ac Facultatis Theologicæ Parisiensis vestigia insequentes, Nos Magister Henricus de (1) *Oytta Decanus ejusdem Facultatis in Studio Wiennensi, singulique Doctores ejusdem Facultatis, Magister Leonhardus de Carinthia ordinis Eremitarum Sancti Augustini, Magister Cunradus de Ebraco Ordinis Cistertiensis,* (2) *Henricus Langenstein dictus de Hassia, Gerhardus de Kalkar, Fridericus de Nuremberga ordinis Fratrum Beatæ Mariæ Dei-Genitricis de Carmelo, Magister Franciscus de Retz ordinis Prædicatorum, ad honorem Omnipotentis Dei & ad salubrem futurum statum dictæ Facultatis nostræ Theologicæ concorditer ordinamus ea, quæ sequuntur.*

A

TITULUS I.

Titulus de his, quæ ad Dei laudem & cultum pertinent immediate.

§ 1. *Igitur inprimis de his, quæ ad Dei laudem & cultum pertinent immediate, ut sunt Sermones & Missæ, soliciti a cultu Divinitatis incipimus, ad quem Theologica Facultas immediate ordinatur, disponentes, quod omni anno in die Sancti Joannis Evangelistæ, in Collegio Sancti Bernhardi ordinis Cistertiensis, cantetur de eodem* B *Missa solemniter, ad quam singuli Doctores in Theologia, Baccalarii, Cursores, cæterique Graduati, cum copiosa multitudine Studentium suorum conveniant; Doctores quidem & omnes Baccalarii in Cappis suis, vel aliis habitibus honestis; & completo Evangelio, vel post prandium, vel alia hora competenti, fiat Sermo devotus de illo altissimæ speculationis Theologo, introducendo commendationem Sacræ Scripturæ,* C *& depurationem conscientiarum debentium in Sacra Pagina studere, legere, vel docere.*

§ 2. *Item ordinamus, quod Decanus Facultatis Theologicæ sit unus de Magistris in Theologia in hoc Studio regentibus, qui per electionem majoris partis Facultatis habeatur per medietatem anni permansurus: cujus officium est Congregationes Facultatis facere, & alia, quæ pertinent ad Decanos, juxta*

(1) *In altero MSto legitur* Oytha.

(2) *Hujus* Henrici *de* Hassia *varii extant in Augustissima Bibliotheca Cæsarea Tractatus Theologici MSti aliaque varia Opuscula MSta, quorum uni, quod MSto Codici Juridico Latino* centesimo secundo *insertum est, hæc de tempore* mortis *ipsius subscripta leguntur:* Explicit Epistola de Contractibus emptionis & venditionis ad Consules Wiennenses, edita a Venerabili Viro, Magistro Henrico de Hassia, Sacræ Theologiæ Professore egregio, qui felicis recordationis anni millesimi trecentesimi nonagesimi septimi, undecima die mensis Februarii, diem suum clausit extremum, scripta per Petrum Lewin, ejus familiarem. Orate pro eo Christi fideles.

Sequitur deinde hoc Epitaphium:

Mortales cuncti, moveat vos tumba sepulti
Hassonis Henrici vermibus expositi:
Mors est a tergo; sapiens homo se paret ergo.

juxta Statuta Universitatis. Nolumus tamen per ipsum ad Congregationem Facultatis vocari Baccalarios vel Scholares, nisi in casu paucitatis vel alterius necessitatis Facultas decreverit aliquos tales vocandos.

§ 3. Item ordinamus, quod disponente Decano cum Facultate de personis, & locis, & temporibus, cum debita fiant, prout decet, diligentia, Sermones vel Collationes ad Clerum Universitatis Wiennensis.

§ 4. Item ordinamus, quod prædicaturus, vel collationem aliquam pro principio, vel alias facturus, pro themate accipiat de Biblia aliquam perfecti & pertinentis sensus orationem, & non dictionem unam aut syllabam, perfectæ orationi expresse non æquivalentem. Vitari etiam volumus in talibus verborum fictiones inconsuetorum, atque rhythmorum sterilium coacervationes vanas & curiosas, ad rem non pertinentes, allegarique disponimus in Sermonibus authoritates & concordantias de Biblia reales & non solum vocales, quæ nec probant, nec provocant, sed magis sua impertinentia prædicantem vituperant, & audientium aures turbant, cum audiunt allegari aut distorte exponi aliquid: verbi gratia de Christo quod notum est, de Diabolo dici, aut similia.

TITULUS II.

De moribus in generali Suppositorum Theologicæ Facultatis.

Cum Sacræ Scripturæ intelligentia & scientia, ad quam studio & exercitio Theologicæ Facultatis pervenitur, sit regula morum & totius veræ honestatis forma, indecorum valde & indecentissimum judicamus, eos, qui huic student Facultati, præ cæteris virtutum ornatibus non decorari. Nec potest hujus Scientiæ objecta dignissima intueri nisi intellectualis oculus a vitiis purgatissimus atque mundissimus, ipsa dicente: Solum mundi corde Deum videbunt; Et alibi: Quod in malevolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Hinc est, ut eorum, qui in hac Scientia laborant, conversatio & vita demonstrent, quod sint vere & realiter de Theologica Schola, & conditionem spiritualis scientiæ exprimat dispositio religiosæ vitæ. Ordinamus, quod Theologicæ Facultatis Doctores & discipuli præ omnibus morum præfulgeant insigniis, & ubique clareant virtutum indiciis & habitu religiositatis. Igitur deponentes (1) omnium vitiorum deformitatem, sint graves & modesti in verbis, sint compositi in gestu corporis, sint ubique in vestimentis honesti & religiosi, non bibuli, non fornicarii, non brigosi inter se, aut ad alios declinent vagitantes, vitent malas societates, caveant loca suspecta, non currant passim ad vana spectacula. Volumus autem ante omnia Graduatos & Graduandos his non esse notatos vitiis, atque eos, qui in Scholis legunt, aut opponunt, aut respondent, optimis & exemplaribus agi moribus in verbo, in gestu & in omni actu, ut Scholæ Theologorum, sicut dignum est, non tantum sint scholæ scientiarum, sed magis scholæ virtutum & laudabilium morum. Volumus ergo Scholares nostræ Facultatis præcipue pacificos & morigeratos esse in audiendis lectionibus, disputationibus & sermonibus, & omnino non dissolutos. Scholarium aut Baccalariorum clamores aut stre-

(1) *In altero MSto legitur* omnem.

strepitus, risus & cachinnos in nostris Scholis & actibus audiri nolumus.

TITULUS III.

Titulus de dispositione lectionum, & actuum, & de modis legendi & horis.

§ 1. *In primis ordinamus seu disponimus, quod lectiones & actus Magistrorum & Baccalariorum per totum annum disponi & ordinari habeant juxta deliberationem Decani & Facultatis, singulariter autem quod Facultas, juxta merita & sufficientias personarum & statuum earundem ex fama & aliis possibilibus, prout constare poterunt, deliberata juxta qualitatem temporis, utilitatem Scholæ & Studii, & honorem Facultatis & totius Universitatis, Libros vel passus Scripturæ pro cursibus assignare habeat, pro certis temporibus legendos, & complendos, & lectiones quantificare, atque sermones Baccalariis distribuere.*

§ 2. *Item ordinamus, quod omnes, scilicet magistri, Baccalarii & Cursores de horis principiandi, legendi atque de modis legendi, specialiter in casu discordiæ, stabunt ordinationi suæ Facultatis.*

§ 3. *Item ordinamus, quod omni die legibili mane post ortum solis, prout tempori magis congruit, fiat ab aliquo Stipendiato, vel Stipendiatis, pro Theologiæ Doctoribus lectio doctrinalis solennis in eadem; quæ quidem lectio ordinaria vocetur solis Doctoribus deputata, ita quod nulli pro ea quemquam substituere liceat, nisi sacræ Theologiæ Doctorem. Doctores vero novi hic facti, vel ab aliis Universitatibus recepti, legant secundum dispositionem Facultatis, prout horis & locis convenientius visum fuerit eidem.*

§ 4. *Item ordinamus, quod Magister in disputatione præsidens, distribuat secundum prioritatem Gradus vel ætatem loca ordinarie in Theologicis Scholis opponere vel arguere debentibus, qui sunt Baccalarii formati & Sententiarii, & Cursores seu Biblici. Si vero Rectori Universitatis, vel Doctori Juris, vel Medicinæ, vel Licentiato in Jure Canonico, vel Medicinæ, vel Decano Facultatis Artium, vel alii honesti status Viro, in nostris Scholis quandoque arguere placeat, Magister præsidens honorare poterit eos, præponendo, vel interponendo, vel postponendo nostris, prout decentius fieri poterit.*

§ 5. *Item habeat Facultas Sigillum, habeat & Registrum, in quo scribendi sint omnes, qui in hac Facultate intitulantur; habeat & cistam vel scrinium quoddam, duabus clavibus seratum, quarum unam teneat Decanus, aliam senior Regens. In hoc scrinio ponantur Sigillum, Registrum & pecuniæ Facultatis communes, & alia si quæ fuerint. Liber vero statutorum Facultatis, cum clave ad arcam Universitatis eidem concatenata, semper sit apud eum, qui Decanus fuerit; qui & pecunias ad cistam Facultatis ponendas recipere habeat a Graduandis, & de receptis in resignatione sui Officii reddere computum Facultati.*

§ 6. *Item in sermonibus prolixitatem vitari volumus, decernentes horam vel horam cum dimidia sufficere debere, ad maximum autem duas horas, quas nemini liceat excedere.*

§ 7. *Item, ut simus conformes aliis Facultatibus tribus hujus Universitatis in ordine Doctorum seu Magistrorum, ordinamus, quod inter Doctores nostræ Facultatis sit ordo secundum antiquitatem promotionis vel receptionis eorum in hac Universitate, non prohiben-*

bibentes eos, qui alios quacunque causa, sine aliorum praejudicio, sibi praehonorare voluerint. Volumus nihilominus, Doctores nostrae Facultatis praehonorari ob praerogativas speciales, quoties & (1) quando Facultas hoc expedire decreverit.

§ 8. Item, quod vacationes magnae aestivales, quantum ad lectiones ordinarias Doctorum, sint juxta ritum Parisiensis Studii a Vigilia Apostolorum Petri & Pauli usque ad crastinum exaltationis S. Crucis inclusive; & sequenti die resumant Magistri lectiones suas, & lectionibus suis primis Magistrorum factis, faciant immediate, vel prout facultas de tempore inceptionis disposuerit, sua principia solemniter in horis suis, primo Sententiarii (2) horis Primarum, consequenter ordinarii Biblici eadem hora, & dies istorum principiorum vacent a lectionibus. Volentes tamen quacunque causa in dictis vacationibus legere, non intendimus prohibere. Dies vero alii, in quibus in hac Facultate specialiter legendum non est, ultra dies, in quibus Statuta primitiva Universitatis legere prohibent, sunt isti; dies Sancti Lucae Evangelistae, item dies Sancti Thomae de Aquino, item dies Sancti Bernhardi.

§ 9. Item, in quocunque die fiet sermo ad Clerum Universitatis ex dispositione Facultatis Theologicae, eo tempore non legatur, secundum tenorem Statuti Universitatis, de hoc mentionem facientis.

§ 10. Item, quod in decisione quaestionum in disputationibus, & in principiis Sententiarum, ac in aliis actibus publicis, (3) in aula praemitti debeant protestationes laudabiles, quibus protestentur dictos actus facturi, quod non intendunt dicere, imo intendunt non dicere aliquid, quod sit contra fidem, contra determinationem Sanctae Matris Ecclesiae, aut quod cedat in favorem articulorum, Parisiis, aut hic condemnatorum, aut quod sit contra doctrinam sanam, contra bonos mores, aut quovis modo offendat pias aures, &, si aliquod istorum contingeret lapsu linguae aut inadvertentia, aut alia quacunque occasione seu causa, quod dicent, se ex illo nunc pro tunc revocare, retractare, exponere, declarare velle ad ordinationem Facultatis Theologicae hujus Studii Wiennensis.

§ 11. Item quod Scholares noviter incipientes audire Theologiam, si ad Gradus tendant, in primis quatuor annis portent vel portari faciant ad Scholas textus Sententiarum & Bibliae, prout lectiones requirunt.

§ 12. Item ordinamus, quod Magister disputaturus post prandium, legat ante prandium, prout Parisiis consuetum est. Disputaturus vero ante prandium, vel citius legere incipiat, seu breviorem lectionem faciat, vel solum lectionem incipiat, & quaestionem proponat, prout judicaverit expedire.

§ 13. Item volumus ad profectum Scholarium, & probationem Baccalariorum omnes Baccalarios arguere in disputationibus Magistralibus, similiter & vacationum, utpote Collegiatum, contra Collegiatum, & Fratrem Religiosum contra Fratrem, nisi quandoque causa vitandae prolixitatis, vel alia, a Praesidente decernatur, de quorundam argumentis supersedendum, sicut maxime in vesperiis & resumptis fieri solet.

§ 14.

(1) *In alt. Cod. MSto legitur* quomodo.

(2) *In alt. MS. legitur* hora.

(3) *In alt. MSto legitur* actibus publicis ut in aula.

§ 14. Item, scandalis & levitatibus Theologico decoratui indecentibus occursuri, nolumus Doctores in Theologia in suis lectionibus, sermonibus, aut determinationibus, contra se invehi, aut mutuo se pungere, aut publice reprobare, hortantes nostros Doctores & Lectores, ut sint in omnibus suis actibus sic graves, maturi & circumspecti, ut ex eorum verbis, nutibus & factis nullus scandalizetur, exceptis collationibus aulæ, & novorum Magistrorum in primis eorum lectionibus, & excepto, si quis Doctorum publice Catholicæ fidei dissonam undecunque seminare, quod absit, inciperet doctrinam, contra quem justo Catholicæ doctrinæ Zelo omnes se opponere debebunt.

§ 15. Item ordinamus, quod quæstiones, in Theologica Facultate publice disputandæ, sint rationabiles & seriose utiles, materias practicas vel speculativas tangentes, & quod earum tituli sint clari, breves, decenter formati, sine superfluis rhythmis & verbis fictis seu peregrinis inepte inculcatis. Idem de conclusionibus intelligimus quæstionum decisivis, quas ternarium numerum in publicis disputationibus excedere non permittimus.

TITULUS IV.

Titulus de promotionibus & temporibus Graduandorum, & qualitate eorum: Et primo de Cursoribus Ordinationes.

§ 1. Ubi inprimis ordinamus, quod promovendi ad Gradus in Theologica Facultate ad minus sint Acoluthi, & infra annum aut biennium Subdiaconi, nisi interveniente speciali dispensatione Facultatis.

§ 2. Item quod Cursores per sex annos audierint Theologiam secundum modum infra in juramentis specificatum, salvis Privilegiis Religiosorum, quibus non intendimus derogare.

§ 3. Item, quod quilibet de novo Cursum incipiens, eligere habeat Magistrum in Theologia in Studio Wiennensi regentem, sub quo incipiat primum Cursum, ac alios actus consequenter, si eum continuare contingat ejusdem consilio mediante; eligatque Baccalarius Magistrum secularem, vel religiosum, prout habere voluerit, & habere de Studio potuerit, actu tamen regentem, ut præmittitur.

§ 4. Item attendentes, quod ad Gradus in Theologia Parisiis non admittantur, nisi de legitimo thoro procreati, & non turpiter corpore vitiati, idem intendimus in hoc Studio observare.

§ 5. Item, quod volentes incipere Cursus in Theologia, habeant se præsentare Facultati, supplicaturi, ut per eandem Cancellario præsententur. Idem intelligimus de Sententiariis & secundum formam Bullæ Papalis.

§ 6. Item quod nec Magister, nec Magistri promoveant aliquem ad Gradum Baccalariatus vel Licentiæ in Theologia, nisi a tota Facultate, super promovendis talibus congregata, fuerit concorditer ab omnibus judicatus ad talem Gradum promovendus, & pro eodem a quolibet Magistrorum dignus & sufficiens in scientia, moribus & singulis, ad talem Gradum requisitis, habitus; veruntamen ne quisquam irrationabiliter ab aliquo impediatur, ordinamus, quod si aliquis, vel aliqui de Magistris, contradixerit, vel contradixerint promovendo, aliis pluribus pro ipso deponentibus, causam assignare debent, & stare, quoad discussionem causæ illius, dictamini Facultatis.

§ 7. Item, quod Cursores seculares in principiis & lecturis suis, aut in responsionibus propriis faciendis, utantur Cappis secundum modum Parisiensem. In aliis vero actibus Universitatis & suæ Facultatis, præsertim Magistralibus, etiam Cappis utantur Sententiarii semper: Cursores vero utantur aut Cappis aut Caphardis honestis.

§ 8. Item ordinamus, quod nullus recipiatur a Facultate pro Baccalario, nisi constet Facultati, ipsum legisse debite in aliquo Studio generali ea, quæ ad talem Gradum pertinent, vel talia lecturus sit in Facultate Theologica istius Universitatis, secundum modum de lecturis Baccalariorum præexpressis.

§ 9. Item, quod Cursor pro quolibet Cursu facere habeat collationem præambulam sine quæstione, ad recommendationem Sacræ Scripturæ; principians vero in quemcunque Librum Sententiarum collatione brevi præmissa, subjungere habet quæstionem, in qua conferre habet & debet cum aliis Sententias legentibus, virtuose & honeste, sine verbis quocunque modo sociorum suorum offensivis, & in ultima lectione quilibet pulchre & honeste recommendet socios suos more Studii Parisiensis.

§ 10. Item ordinamus, quod Biblicus ordinarie legens in principio Studii post Sententiarios incipiat, & lectiones usque ad Vigiliam Nativitatis Beatæ Mariæ Virginis continuet. Idem volumus de his, qui duos libros Sententiarum legunt alternis diebus. Alii vero, quorum quilibet quotidie legit, finire habent in Vigilia Beatorum Petri & Pauli duos libros, ita quod regulariter tres lectiones fiant in die, scilicet Magistralis, Sententiarum; & lectio Biblici Ordinarii post prandium immediate, vel hora Vesperarum, prout eligere voluerit, una horarum illarum reservata pro his, qui habent Cursus suos legere. Hoc intelligimus si Lectores idonei haberi possint.

§ 11. Item volumus; quod semper passus Bibliæ prius non lecti assignentur Biblicis & Cursoribus, donec Biblia sit in hoc Studio tota lecta.

§ 12. Item ordinamus, quod, postquam in Studio Wiennensi lectum est tanto tempore, quantum requiritur ad Gradum Cursoris vel Sententiarii, cum nullo de tempore audientiæ amplius dispensetur, nisi talis causa interveniat, propter quam Facultas tota judicaverit esse merito dispensandum. Nolumus etiam quantumcunque tempus sufficere pro Gradu in Theologica Facultate, nisi subsit sufficiens scientia: nec quantumcunque scientiam sufficere ad Gradus in hac Facultate volumus, si perversis moribus aut notis vitiorum maculis diffamata fuerit.

§ 13. Item ordinamus, quod nemo promoveatur ad Gradum in dicta Facultate, nisi sit sufficiens Magister in Artibus, vel saltem quomodocunque ita edoctus, quod sufficienter sciat in Theologicis Scholis & opponere & respondere; quod si ante ejus promotionem non constet Facultati, debet pro examine responsionem publicam facere uni Magistro, quem Facultas ad hoc deputaverit, recepto juramento, quod de hoc fidele testimonium perhibeat.

§ 14. Item Baccalarii Biblici & Cursores, legendo Cursus suos seu Bibliam, inter alia ordinate & solide textum exponant, & glossas notabiles declarent, secundum modum cursorie legendi Parisiis observatum.

§ 15. Item ordinamus, quod, qui reperti & judicati fuerint a Facultate transgressores Ordinationum ejus, vel alias

alias inobedientes, aut contra Magistros aut Magistrum protervi aut superbi, non promoveantur, nisi emendaverint ad beneplacitum Facultatis.

§ 16. *Item ordinamus, quod in disputationibus & aliis actibus Scholæ Theologicæ, Baccalarii sedeant in scamnis Graduatorum secundum ordinem suum; utpote Cursores in tertio scamno, Sententiarii in secundo, in primo vero, quod est ad pulpitum, Licentiandi, vel eodem anno habentes tempus pro Licentia. Nemo ergo Scholarium Theologiæ, nisi sit Rector Universitatis, vel Prælatus, vel Illustris, aut Doctor in Jure Canonico, vel in Medicina, sedeat* B *in Theologicis Scholis in scamnis Graduatorum, nisi sit ex speciali licentia & dispositione Magistri Præsidentis.*

§ 17. *Item ordinamus, quod omnes Baccalarii, Cursores, & qui legunt & legerunt Sententias, intersint disputationi cujuslibet Magistri, nisi rationabilem causam absentiæ habeant, quam Magistro disputaturo significare teneantur, vel Decano Facultatis. Idem intelligimus de Sermonibus Magistralibus, & de Vesperiis & aulis.*

§ 18. *Item, quod Baccalarii non procurent directe vel indirecte, ut tali vel tali die non legant.*

§ 19. *Item, si forte quandoque petitiones Principum vel quorumcunque pro non meritorum promotione fuerint porrectæ, allegationes fiant Statutorum & Juramentorum præstitorum de eisdem servandis. Etiam nolumus eos, qui ante legerunt, postergare, & juniores proponere ad preces importunas.*

§ 20. *Item ordinamus, quod Baccalarii & Licentiati suas positiones, determinationes, collationes & sermones* A *ostendant Magistro suo vel Decano Facultatis, & stent ejus consilio & moderationi. Nec volumus quemquam de Licentiatis, Baccalariis aut Scholaribus in nostra Facultate publicum actum facere de prædictis, nisi ea, quæ dicturus est, prius examinata fuerint per aliquem de Magistris nostris regentibus.*

§ 21. *Item ordinamus, quod nemo recipiatur in Magistrum, Licentiatum vel Baccalarium Facultatis Theologicæ, nisi prius constiterit ipsum esse in Registro Universitatis & eidem juratum.*

TITULUS V.
De Sententiariis Ordinationes.

§ 1. *Ubi inprimis ordinamus, quod incœpturi Sententias in congregatione Facultatis petant promoveri ad Gradum Sententiariorum post Cursus suos, aut post ordinariam Bibliæ lecturam in Studio Wiennensi, aut alio Studio generali Facultatis Theologicæ, pro Gradu Licentiæ & Magisterii debite peractos.*

§ 2. *Item, si non elegerunt Magistrum vel careant electo, in Studio isto eligere habeant Magistrum regentem, ut de Cursoribus* C *præscriptum est; sub quo, si contingat eos continuare usque ad Licentiam & Magisterium, incipere habeant & facta sua peragere, & non sub alio, nisi de licentia prioris Magistri fuerit, vel nisi ipse prior Magister fuerit absens, ut infra tempus congruum haberi non possit.*

§ 3. *Item, quod ante præsentationem ad Sententias ad minus bis responderint in Scholis Studii hujus, aut semel uni Doctorum regentium in Theologia ibidem, & semel in vacationibus in Collegio Domini Ducis, Priore præsidente, secundum ritum*

A *Collegii* (1) *Sorbonæ Parisiis. In qua disputatione specialiter volumus Baccalarios omnes permanere usque ad finem, nisi urgens necessitas naturæ vel alia cogat abire; qua cessante redire habent in idipsum: & idem intelligimus de disputationibus, in quibus aliquis Doctorum in Theologia præsederit.*

§ 4. Item, quod unum vel plures Sermones vel collationes fecerint ad Clerum Universitatis Wiennensis pro exercitio sermocinandi, antequam ad lecturam Sententiarum admittantur, nisi in præmissis Facultas ex certis cau- B *sis aliter, dispensando vel differendo, duxerit circa hoc ordinandum.*

§ 5. Item, quod in quolibet librorum quatuor Sententiarum faciant solemne principium, præmissa pro themate de Biblia recommendatione Sacræ Scripturæ. In quæstionibus vero, quæ subjunguntur in eisdem principiis, cum suis Collegentibus honeste conferant, sine verbis offensivis, honorem sibi mutuo deferentes more Studii Parisiensis.

§ 6. Item quantum ad Religiosos, Studio Wiennensi incorporatos, de C *præsentatione eorum legitime facta per eorum ordines, de talium admissione se conformet Facultas Theologica Studii Wiennensis Facultati Theologicæ Studii Parisiensis, ut scilicet, antequam aliquis talis admittatur ad lecturam Cursuum Bibliæ, semel respondere habeat uni Magistrorum publice; his vero ante Sententias, nisi aliunde informatione legitima de ejus sufficientia constet Facultati. Idem volumus de omnibus Religiosis, qui in forma Cursorum, seu ad legendum Cursus admittentur. Idem volumus de suppositis Religionum non incorporatis, quæ, habita licentia a suo Ordine, petierint in Studio Wiennensi admitti, & ad Gradus promoveri.*

§ 7. Item ordinamus, quod facto tertio principio, legens Sententias, Baccalarius formatus habeatur & sit. Si vero finitis duobus libris, in eo non steterit, quod tertium principium non fecit, ut in casu suspensionis lectionum ab Universitate causa injuriæ vel alias, Baccalarius formatus habeatur, etiamsi suspensio duret per totum residuum tempus, per quod legere debuit, nec tenebitur postea istud tempus supplere, nisi causa exercitii hoc facere voluerit.

§ 8. Item, quod nullus suam lecturam Sententiarum publicet aut communicet tradendo stationariis, aut publice pronunciari faciat, nisi per Facultatem examinata & approbata fuerit.

§ 9. Item disponimus, quod illi, qui Sententias legerunt, antequam ordinarie & de rigore tempus præsentandi ad Licentiam habeant, per tres annos ad minus teneantur in Studio Wiennensi se exercere, in opponendo & respondendo & sermocinando, atque disputationes & lectiones Magistrorum & Baccalariorum, & principia visitando, prout tales actus ex dispositione Facultatis requirunt, ut earum scientia & mores certius comprobentur. Et post, qui idonei comperti fuerint, communi judicio Facultatis ad Gradum Licentiæ præsentari poterint obtinendum, nisi ex

(1) *De origine celeberrimi hujus* Collegii Sorbonæ *consulendi sunt* Stephanus Pasquier *in Disquisitionibus rerum Gallicarum, vulgo* Recherches de la France, *lib. 3, cap. 23, &* Petrus Bonfons *Antiquitatum Parisiensium capite 14, cui insertum est* S. Ludovici *Regis Galliæ Privilegium primum & antiquissimum, quod fundatori ejus* Roberto de Sorbona *concessit Anno 1250. Appellatur is ibi* Magister Robertus de Sorbona, Canonicus Cameracensis. *Erat igitur supra citatus* Pasquierius, *vocando eum pag. 408.* un simple valet de chambre du Roy. *Verisimilius autem est, eum S. Ludovico fuisse* ab Eleemosyna, & sacris Confessionibus, *uti supra citato loco refert Bonfonsius.*

ex specialibus meritis Facultas duxerit super dicto tempore dispensandum.

§ 10. *Item, quilibet Baccalarius Biblicus vel Sententiarius, quolibet anno Baccalariatus usque ad Licentiam suam, semel respondere teneatur uni Magistro actu regenti in hoc Studio, vel tempore vacationum in Collegio Domini Ducis, secundum consuetudinem Parisiensem. Etiam quilibet legens Sententias infra lecturam teneatur semel respondere ad quodlibet sub Magistro suo vel alio, secundum consuetudinem Parisiensis Studii.*

§ 11. *Item, si quando Baccalarius, in hac Universitate ignotus, & in alia Universitate formatus, petierit se admitti, videantur literæ testimoniales, & quomodo recesserit de sua Universitate, & quare. Nolumus etiam propter talem, aliquem de Baccalariis, qui hic legerunt, postergari. Hoc idem intelligimus de Baccalariis, si quos de gratia Domini nostri Papæ tempore vacationum legere contigerit, ita quod illi, qui per gratiam sic erunt introducti, studeant, absque alicujus ordinarii Baccalarii præpeditivo; ad Magisterii licentiam convolare.*

§ 12. *Item ordinamus, quod legentes Sententias omnes lectiones, omissas quacunque occasione, sive infirmitatis sive absentiæ, suppleant post suum ordinarium completum, nisi in casu cessationis Universitatis a lectionibus propter aliquam causam injuriarum, & nisi Facultas quandoque ex causa certa ipsis gratiam fecerit, quod rarissime fieri debet.*

A

TITULUS VI.

De Licentiandis Ordinationes.

§ 1. *Ordinamus igitur inprimis, quod nemo ad Licentiam præsentetur, nisi quater responderit in isto Studio, bis ante Sententias, & bis post, maxime semel in aula Magisterii, si locum habere potuerit, & semel in Collegio Domini Ducis, ut prætactum est.*

§ 2. *Item, qui Gradum Licentiæ in Theologia, contra præsentes Ordinationes ejusdem Facultatis, fuerit adeptus, non recipietur in consortium Facultatis.*

B

§ 3. *Item decrevimus neminem promovendum esse ad Gradum Licentiæ vel Magisterii in Theologica Facultate in Studio Wiennensi, nisi quatuor libros Sententiarum ibidem, aut alibi in Universitate privilegiati Studii compleverit pro forma.*

§ 4. *Item ordinamus, quod tempore, quo aliquis examinatur ad Licentiam, non fiat aliqua solemnitas, aut conventus Magistrorum, aut quorumcunque ad domum Cancellarii, nec fiat ibidem, finito examine, aliqua potatio in communi; sed habito signeto, consuetum est Parisiis, ut Licentiandus, jam de recipienda Licentia certificatus, det de vino & (1) speciebus amicis & sociis suis, venientibus ad congratulandum sibi in domo sua.*

C

§ 5. *Item ordinamus, quod Licentiatus determinationem suam, quam in Vesperiis facere habet, non legat per (2) quaternum, sed ex corde prompte ad*

(1) Species *significant hic non solum ipsa* aromata, *speciebus suis distincta, quemadmodum Germanice dicitur* Specerey, *verum etiam* confecturas *esculentorum aromatibus conditas, quæ servantur in vasis, dedita opera ad hoc præparatis. Antiqui autores Latini vocant hujusmodi confecturas* Salgama *Vid. Cæl. Rhodigin. Lect. Antiqu. lib. 16. cap. 37 & Martinii Lexicon Philologicum v.* Salgamum.

(2) Ein Bogen Papier in *quart.*

ad profectum audientium & honorem Facultatis pronuntiet. Potest nihilominus propter memoriæ labilitatem & facti prolixitatem, quaternum pro memoriali coram se in publico retinere.

§ 6. Item, quod in Licentia, & Vesperiis, & in Doctoratu conforment se in actibus Scholasticis Facultati Theologicæ Studii Parisiensis secundum formam infra scriptam.

TITULUS VII.

De Juramentis & exhortationibus (1) Graduandorum & Juramenta specialia Cursorum, antequam promoveantur.

§ 1. Ubi primo juxta ritum Studii Parisiensis ordinamus, quod Cursores per sex annos audierint Theologiam in Studio vel Studiis generalibus. Hoc intelligimus, quod sine fraude audierint Magistrum Sententiarum & Biblicum per majorem partem Ordinarii, nisi rationabili de causa super istis fuerit per Facultatem dispensatum, injuncto tempore adhuc audiendi, vel aliquo in recompensam auditionis neglectæ.

§ 2. Item, quod servent honorem & reverentiam Facultatis Theologicæ ac Magistrorum ejusdem, ad quemcumque statum pervenerint.

§ 3. Item, quod, si contingat ipsos Gradum adipisci Baccalarii, Cursoris seu Biblici, incipiant lecturam suam infra tempus a Facultate sibi assignandum, & quod duos cursus de Biblia quilibet eorum legat infra annum secundum assignationem librorum vel passuum a Facultate faciendam, vel ordinarie Bibliam secundum ritum Parisiensem.

A

§ 4. Item, quod Cursores seculares aut religiosi ad majus unum Capitulum legant pro una lectione. Ordinarii vero Biblici per annum, aut amplius continuantes Bibliam, secundum formam Parisiensem aut ordinationem Facultatis, quantificent suas lectiones.

§ 5. Item, quod, si contingat eos ad deliberationem Facultatis vocari, deliberabunt ad honorem Dei & suæ Facultatis, personas deliberantes in casibus odiosis, aut alia quæcunque secreta Facultatis suæ nullatenus revelando.

TITULUS VIII.

B

Juramenta Communia Cursoribus & Sententiariis, antequam promoveantur.

§ 1. Primo jurent reverentiam & honorem & bonum Universitatis & Facultatis Decani singulorumque Doctorum Facultatis Theologiæ Studii Wiennensis, & quod jura, libertates, ordinationes, consuetudines laudabiles Facultatis suæ defendent & servabunt, ad quemcumque statum pervenerint.

§ 2. Item, quod attigerint, ad vicesimum quintum annum suæ ætatis.

C

§ 3. Item, quod pacem & tranquillitatem inter Seculares & Religiosos & inter Facultates & Nationes conservent & procurent.

§ 4. Item, quod doctrinas suspectas, aut ab Ecclesia probibitas, aut contra bonos mores, aut piarum aurium offensivas, non dogmatizabunt, & si quas audierint, tales infra decem dies Decano revelabunt.

§ 5. Item, quod, si contingat aliquem eorum dicere aliqua, in scholis aut aliis actibus publicis, contra determinationes Ecclesiæ, aut alias suspecta, aut

(1) *In alt. MSto legitur* Graduandorum & Graduatorum *juramenta specialia, antequam promoveantur.*

aut piarum aurium offensiva, quod in A *retractando, revocando, exponendo, stabunt rationabili ordinationi Facultatis.*

TITULUS IX.

Juramenta Sententiariorum specialia, antequam promoveantur, Facultati præstanda.

§ 1. *Primum quod audierint Theologiam octo annis, nisi per Facultatem de tempore dispensetur, sufficienter in scientia & moribus tempus recompensante, salvis semper Privilegiis Religiosorum, ut præscribitur.* B

§ 2. *Item, quod, si contingat ipsos Gradum adipisci Sententiariorum, incipient lecturas suas Sententiarum infra tempus a Facultate eorum cuilibet assignandum, & quod infra annum aut duos, prout Facultas cum eorum quolibet disposuerit, finient quatuor libros Sententiarum, cum quatuor consuetis principiis & collationibus; & non faciat aliquis secundum, vel tertium, vel quartum principium, nisi librum præcedentem ordinate legendo finierit, ita quod, qui prius fecit primum principium, prius faciat secundum* C *&c.: quod si neglexerit, sequens poterit, principiare.*

§ 3. *Item, quod lecturas suas Sententiarum non communicabunt publice transscribendas, antequam per Facultatem examinatæ fuerint & approbatæ.*

§ 4. *Item, si eos audire contingat in Sermonibus, in lectionibus aut aliis actibus Universitatis aliqua ab aliquo, cujuscunque status vel Facultatis, quæ sonent contra fidem, contra bonos mores, contra determinationem Ecclesiæ, aut aliqua suspecta vel male sonantia, quod illa ac illum secrete infra decem dies Facultati aut Decano ejusdem revelare habeant. Si quis vero Lecturarum Sententias in statu Cursoris prædicta juramenta communia Cursoribus & Sententiariis, & observationem ordinationum Facultatis non juraverit, jurare habet omnia, quæ ipsi juraverunt in Theologia (1) in aliis Universitatibus supervenientibus.*

§ 5. *Item saluti animarum providentes, declaramus, quod transgressores ordinationum Facultatis, si ex contemptu aliqui fecerint, aut moniti restiterint, perjurii rei & non alias habeantur, sed alias pœnas juxta dispositionem Facultatis cum indignatione ejusdem incurrant.*

TITULUS X.

Exhortationes communes Cursoribus & Sententiariis legendæ post juramenta.

§ 1. *Primum, quod fideliter & honeste legere habeant Cursus seu Sententias suas ad honorem Omnipotentis Dei & utilitatem Scholæ & honorem Facultatis, nec tractent materias Philosophicas seu Logicales Theologiæ impertinentes. Possunt tamen uti Philosophia & Logica & aliis Artibus, prout Theologicæ difficultates loco & tempore requirunt.*

§ 2. *Item, quod de cætero vita, moribus, statu, conversatione honestius, gravius & maturius se gerant, secundum exigentiam sui Gradus & Theologicæ Facultatis.*

§ 3. *Item, quod, si in lecturis suis schedulis memorialibus uti contingat, tam discrete & honeste eis utantur, quod Facultas aut audientes inde non patian-*

(1) *In alt. MSto legitur* de aliis.

patiantur scandalum, aut communis Schola detrimentum.

§ 4. Item, quia in Theologia est totius Religionis fundamentum, volumus, quod Graduati in illa, religiosius cæteris, incedere habeant ubique in habitu suo Statui, Gradui & honori Facultatis decenti, maxime eundo per Villam & ad Scholas, Ecclesias & Sermones.

TITULUS XI.

Juramenta præstanda Facultati ante præsentationem ad Licentiam.

§ 1. Primum, quod ultra unam libram Wiennensem aut valorem non dabunt pro Signeto vocationis ad Licentiam.

§ 2. Item, quod in hoc Studio Wiennensi Facultatem Theologicam ibidem incipient infra certum tempus per Facultatem assignandum & sub Magistris, quos elegerunt, nisi per dispensationem Facultatis aliud obtinuerint.

TITULUS XII.

Juramenta Licentiandorum præstanda ante receptionem Licentiæ coram Cancellario.

§ 1. Primum, quod Cancellario Studii Universitatis Wiennensis, & Magistris singulis Theologicæ Facultatis reverentiam & honorem deferetis condecentem, atque (1) *promotionem Facultatis ejusdem ibidem, ad quemcunque statum deveneritis, fideliter intendatis.*

§ 2. Item jurabitis, quod servabitis pacem & tranquillitatem prædictæ Universitatis, & præcipue unionem inter quatuor Facultates & Nationes & Religiosos & Seculares.

§ 3. Item jurabitis, quod Gradum Licentiæ hic receptum, alibi non reiterabitis neque resumetis.

§ 4. Item jurabitis, quod Cancellario prædicti Studii, qui fuerit pro tempore, fidele testimonium perhibebitis de Baccalariis in Theologica Facultate promovendis, quando debite super hoc pro tempore apto per eundem fueritis requisiti.

§ 5. Item jurabitis, quod ætatem triginta annorum ad minus compleveritis.

§ 6. Item jurabitis, quod in Aula vestra, seu in Festo Magisterii Theologicæ Facultatis, non expendetis ultra tria millia Thuronensium argenteorum juxta Decretalis tenorem in Clementinis, de hoc juramento mentionem facientis.

§ 7. Item jurabitis, quod non nisi in hac Universitate incipietis actus Magistrales Theologicos cum receptione insigniorum Magistralium, & quod post receptionem per unum annum in hac eadem Universitate manebitis regens, exercendo Magistrales actus, nisi ex causa legitima per Dominum Cancellarium & Facultatem Theologicam fuerit super hoc vobiscum dispensatum.

§ 8. Si quis indigeat de dispensatione de aliquo præmissorum, dicat antequam juret, & Dominus Cancellarius & Decanus Facultatis, si visum sibi fuerit, dispensabunt hæc in propria forma. Anno Domini millesimo trecentesimo octuagesimo sexto juravit Magister Andreas de Sancta Cruce in Ecclesia Sancti Stephani, in qua Licentiatus fuit, & postmodum Magister Franciscus Ordinis fratrum Prædicatorum A. MCCCLXXXVIII.

TITU-

(1) *In alt. MSto legitur* promotioni.

TITULUS XIII.

Juramenta Magistrorum Facultati præstanda.

§ 1. *Primum quod non recipiatur aliquis Magister alterius Universitatis ad Facultatem Theologiæ Studii Wiennensis, nisi juret se servaturum Statuta dictæ Facultatis, ibidem publice in congregatione Magistrorum in Theologia legenda.*

§ 2. *Item, quilibet novus Magister, vel qui hoc alias non juravit, in primo introitu Facultatis habet jurare quatuor: primo reverentiam, honorem & bonum Universitatis & Facultatis; secundo, quod, si contingat ipsum audire a quocunque aliquid, quod sit contra sanam doctrinam & bonos mores, referre debeat infra decem dies Decano, vel locum ejus tenenti; tertio, quod fideliter deliberet & consulat secundum bonam conscientiam in factis suæ Facultatis, & secreta ejusdem, quæ proponuntur celanda, non revelet, nec deliberantes prodat.*

§. 3. *Item, quod quilibet novus Magister, facta prima lectione ejus, post aulam teneatur disputare de resumpta, antequam disputet ordinarie.*

TITULUS XIV.

De his, quæ solvi debent a promovendis in Facultate Theologica.

§ 1. *Primum quod pro quolibet Cursu quilibet Cursor pro scholare cujuslibet Magistri actu regentis in Theologia, non sufficienter stipendiati, dare habeat duodecim denarios Wiennenses, Sententiarius vero viginti quatuor denarios ejusdem.*

§ 2. *Item, ut solvenda Facultati fideliter solvant pro funeralibus ac aliis opportunitatibus communibus exponenda & idem de salario Bedelli vel Bedellorum Facultatis ordinamus sub pœ-*

A *na a Facultate infligenda, si fraus fuerit comperta. Ad idem teneantur Sententiarii & Cursores, qui hic non incœperunt, sed ab alia Universitate supervenerint, si recipi voluerint a Facultate, & eos recipere placuerit Facultati, ita videlicet, quod Cursor pro quolibet Cursu suo solvat dimidium florenum Facultati & dimidium Bedello ejusdem; Sententiarius vero florenum Facultati & florenum Bedello; Licentiatus autem in Theologica Facultate solvat duos florenos, Bedellum vero honeste vestiat, dum incœperit secundum Facultatem suam, vel alias secum concordet.*

B § 3. *In supradictis vero Statutis nostræ Facultatis reservamus potestatem absque requisitione Universitatis ex causis rationabilibus, ubi opportunum eidem concorditer dispensandum videbitur. Si autem ex circumstantiis rerum & varietate temporum in prædictis Statutis quidquam variandum visum fuerit, aut eisdem aliquid de novo addendum, Facultas circa hujusmodi ordinare & statuere habeat, prout sibi expediens videbitur: ita tamen quod ea, quæ in additionibus, diminutionibus seu quibuscunque variationibus per Facultatem decreta fuerint,*
C *non habeant vigorem Statutorum, nisi per Universitatem sint approbata.*

§ 4. *Item statuimus & ordinamus, quod, qui præter vel contra tenorem Statutorum Facultatis Theologicæ, in hoc Studio approbatorum, ad aliquem Gradum dictæ Facultatis promotus fuerit, pro tali Gradu ad actus Theologicos publicos, nec ad consilia Universitatis vel Facultatis, vel tanquam membrum Theologicæ Facultatis nullatenus ab Universitate Wiennensi admittatur.*

§ 5. *Item, dum fiunt Doctores in Jure Canonico vel Civili, vel in Medicina,*

cina, teneatur Bedellus noster eos honorare & cum virga præcedere, & per totum eorum festum præsens interesse & servire, nisi in factis Facultatis de jussu Decani in aliis fuerit impeditus.

TITULUS XV.

Titulus de modo procedendi ad Licentiam in Theologica Facultate, & deinceps ad Magisterium.

§ I. *Iste est ergo Processus in promotione ad Gradum Licentiæ in Facultate Theologica Studii Wiennensis. Primo Licentiandus accedat congregationem Facultatis, supplicans, ut de voluntate Magistrorum sit, quod præsentetur Cancellario pro Gradu Licentiæ examinandus, quo facto, si Magistri decreverint ipsum præsentandum, tunc, præstitis juramentis præscriptis, præsentetur Cancellario per Magistrum suum, rogantem, ut assignet Cancellarius diem examinis, qua assignata Cancellarius habet committere uni de Magistris in Theologia, ut proponat sibi puncta, id est, secundum modum Studii Bononiensis, secundum quem est Bulla nostra, duas distinctiones de duobus libris Sententiarum. Veniente ergo die examinis, convocatis per Cancellarium omnibus Magistris regentibus Facultatis, proponantur coram Cancellario & eis, omnibus aliis exclusis, examinando puncta a Magistro, qui habet ea proponere, & lecta distinctione una a Licentiando, moveat Magister proponens quæstionem circa materiam distinctionis, & arguat ad utramque partem, & responsione facta ad ista per Licentiandum, arguat Magister proponens contra positionem suam, & teneat ipsum quamdiu voluerit. Consequenter arguat Decanus Facultatis, deinde alii Magistri secundum senium suum. Et sic expedito primo puncto, simili modo procedatur in puncto secundo, quo peracto cedat foras examinatus, & statim eadem hora Cancellarius audiat depositionem cujuslibet Magistri ad partem super quatuor punctis examinis, quæ sunt Vita, Scientia, Eloquentia & Spes proficiendi. Hoc facto supplicet Magister examinati Cancellario, quod, si invenerit depositiones Magistrorum pro ipso, velit in aliquo die convenienti sibi mittere Signetum, cujus tenor est: Magister vel frater Nicolae veniatis die crastina hora primarum ad Ecclesiam Sancti Stephani ad recipiendum Licentiam in Facultate Theologica. Deinceps die & horis per Dominum Cancellarium deputatis pro Licentia conveniant idem Dominus Cancellarius, Magistri & Licentiandus vel Licentiandi, cæterique Domini Baccalarii & Scholares solemniter ad locum pro Licentia assignatum, ubi facta collatione recommendatoria per Cancellarium, vel unum de Magistris in Theologia, cui Cancellarius commisit, & receptis a Licentiando vel Licentiandis præscriptis juramentis, Dominus Cancellarius per se, vel per Magistrum, qui collationem fecit, ipsi, vel ipsis, ob reverentiam Dei & Sedis Apostolicæ genu flectentibus, det Licentiam in hac forma: Ego autoritate Dei Omnipotentis & Apostolorum Petri & Pauli, & Apostolicæ Sedis, qua fungor in hac parte, do tibi, vel vobis, Licentiam in Theologica Facultate legendi, regendi, disputandi & prædicandi, atque alios omnes actus Magistrales in eadem Facultate exercendi hic & ubique terrarum in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti Amen. Hoc modo fuit processum ad Licentiam Magistri Andreæ de Sancta Cruce*

Cruce Anno Domini millesimo trecentesimo octuagesimo sexto, & similiter Magistri Francisci ordinis Prædicatorum Anno octuagesimo octavo.

TITULUS XVI.
De Vesperiis.

§ 1. P*osthæc Vesperiæ Licentiati secundum modum Parisiis consuetum, quem hic recipimus, sic fiant, quod per aliquot dies ante, scilicet decem vel circa, Licentiatus Vesperiandus in cappa vadit una cum Bedellis per domos omnium Magistrorum & Baccalariorum formatorum, portando eis titulos quæstionum quatuor, quarum duæ disputandæ sunt in Vesperiis, & duæ in aula, & tunc petit etiam unum de senioribus Magistris, qui quæstionem suam sibi proponat in Vesperiis, & etiam arguat contra eum.*

§ 2. *In Vesperiis vero Magister, sub quo Vesperiandus incipiet, primo disputet quæstionem suam, ad quam respondet unus Cursor vel Baccalarius, & post Magistrum arguunt omnes Baccalarii consequenter, sed tantum ad argumentum primi Baccalarii respondetur sine replicatione, & iterum Magistri in Theologia ibidem congregantur. Deinde Senior Magister proponit quæstionem secundam Vesperiando, & declarat terminos in titulo positos, & arguit ad partes. De hinc Vesperiandus resumit quæstionem suam cum argumentis hinc inde factis, & per longam determinationem plurium articulorum & conclusionum ad eam respondet. Deinde idem Magister cantra eum arguit & replicat pluries. Et eodem modo alius Magister de Senioribus primum sequens arguit & replicat, & Vesperiandus respondet. Quo facto Magister præsidens facit collationem pro recommendatione Vesperiandi; & sic est finis istius actus.*

TITULUS XVII.
Rubrica de Aula.

§ 1. D*ie vero Aulæ omnibus congregatis, Cancellarius vel Magister, sub quo Vesperiatus incipit, Birretum sibi imponit, in signum Magistralis Status & honoris, dicens ei: Incipiatis in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti, Amen; ipseque novellus Doctor statim, quoad primum actum Magistralem, collationem facit, recommendando Scripturam Sacram, & post hoc proponitur prima quæstio per ipsum disputanda, ad quam respondet unus Baccalarius formatus, contra quem primo arguit Magister incipiens, secundo Magister sub quo incipit; tertio Cancellarius. Post hoc unus de senioribus Magistris proponit quæstionem secundam, cujus terminos declarat, dans intellectum quæstionis & arguit ad partes; ad quam respondet Magister simpliciter. Junior inter omnes etiam Magister proponens contra eum arguit & replicat. Post hoc iterum alius de senioribus eandem quæstionem proponit, declarans alio modo terminos ejus, & improbans declarationes datas a priori, quantum potest, ad quam respondet penultimus Magister, quo ad juniores, qui etiam contradicit dictis prioris Magistri respondentis, quantum potest, vel assertive vel arguitive, & contra eum non instatur, sed postquam ipse* (1) *proposuit quæstiones suas, totus actus est finitus. Sequenti vero die immediate vel mediate novus Magister legit pri-*

(1) *In altero MSto legitur:* ipse posuit Conclusiones suas.

primam lectionem suam, & tunc assumpto priori themate, iterum recommendat Scripturam Sacram, post hoc iterum proponit quæstionem, ad quam ipse respondet in Vesperiis, &, si restant aliquæ rationes solvendæ, factæ per aliquem vel aliquos præcedentes vel sequentes, illas solvit, & contra eas replicat sua dicta confirmando. Post hoc Deo & toti Curiæ cœlesti, omnibusque suis benefactoribus vivis & defunctis refert gratiarum actiones. Dehinc post principium Studii sequentis anni, A vel quandoque prius, disputat de resumpta, & tunc ad eandem quæstionem, quam in aula disputavit, sibi respondet unus Cursor vel Baccalarius, contra quem post eum arguunt omnes Baccalarii formati, sed tantum primo respondetur. Post hoc iterum ipsemet Magister eandem quæstionem per conclusiones & corollaria determinat, & solvit objectiones aliorum secum concurrentium, si quæ restant, & sic est finis. Expliciunt statuta Facultatis Theologicæ Studii Wiennensis.

INCIPIVNT STATVTA FACVLTATIS JVRIS CANONICI ET CIVILIS.

PROOEMIVM SIVE EXORDIVM.

Sacræ utriusque Juris Sapientiæ Venerabilem Facultatem, tanto magis præ cæteris providis legum convenit moderare Statutis, quanto magis majori cum dedecore opportunis carent legibus, quorum quotidiana conversatio circa Leges. Indignum namque est justitiæ matrem illam, cujus sacratissimis Constitutionum Oraculis disponitur totus Orbis in spiritualibus pariter & terrenis, deficere sibi ipsi, & aliis Facultatibus congruis Statutorum regulis bene rectis, ipsam, pro libito cujuscunque, non sine quam plurimis dispendiis rerum hactenus experientia demonstrante, sub incerto vagari, quibus salubribus Sanctionum antidotis mederi poterit & succurri. Quapropter ad gloriam & honorem Omnipotentis Dei Sanctæque matris Ecclesiæ ad profectum, nec non ad ipsius Facultatis juge incrementum, bonum regimen atque statum, totiusque Universitatis stabile fundamentum, volentes insuper hoc Serenissimi Principis Domini nostri Du- B cis Alberti obtemperare piis desideriis & ardentissimis votis, ac posteris nostris tempora prospicere, tam norma regendi decora, quam pace tranquilla venusta, Nos &c. Decanus Facultatis ipsius cæterique Doctores & Licentiati, actu legentes in ea, perpensa deliberatione, votis ac vocibus concrepantes, statuimus & irrefragabiliter ordinamus, maturo approbante Universitatis Consilio Studii Wiennensis, ad hoc specialiter congregato, Capitula, quæ sequuntur. C Quæ nihilominus, ut in singulis ipsius Facultatis actibus attentius frequententur, jubarisque sui lucidissimos radios in æternitatis tempora multiplicent & diffundant, singula volumus in modum cujusdam opusculi sub congruis suis Titulis collocari, ne paulatim & obreptione latenti, assiduo personarum fluxu, quo studiorum omnium conditio fontini ad instar gurgitis incessabiliter decurrit, valeat rei tam bene decentis, induci nescientia, quæ poterat erudire.

TITU-

TITULUS I.

De his, quæ ad Cultum Divinum spectant.

§ 1. *Inprimis igitur in Dei nomine ordinamus, quod in quolibet anno in principio Ordinarii, videlicet Sancti Cholmanni, statim post principium lecturæ decretum, fiat Missa solemnis Facultatis de Spiritu Sancto apud Prædicatores pro bono initio Studii & conservatione Facultatis, cui interesse & offerre teneantur per juramenta sua omnes Doctores, Nobiles, Licentiati, Baccalarii & Scholares Facultatis ipsius, & usque ad finem in ea mansuri.*

§ 2. *Item, quod omni anno in crastino commemorationis Animarum statim post lectionem ordinariam, quæ eo brevior tunc legatur, Facultas Missam faciat decantari apud Prædicatores, specialiter pro defunctis Facultatis ipsius Studii Wiennensis, cui interesse teneantur per juramenta sua & offerre omnes Doctores, Nobiles, Licentiati, Baccalarii & Scholares.*

§ 3. *Item, quod non licet quacunque occasione Doctoribus vel Licentiatis regentibus aliquod Festum repentinum, vel Vacationes indicere, sed contenti sint Festis & Vacationibus in Statutis Universitatis vel Facultatis descriptis; alias autem continue legere teneantur.*

§ 4. *Item, quod Doctores fideliter observent dies Dominicos & festivos, quos Universitas & populus Civitatis ad honorem Dei & Sanctorum celebrare consuevit, ne in ipsis disputent, repetant, sive legant, quemadmodum & hoc specialiter statuit Universitas de Doctoribus & Magistris; Licentiatis vero loco Doctorum non legentibus,* A *Baccalariis & Studentibus non interdicitur in diebus festivis, præterquam in summis Festis, exercitare, seu repetendo vel legendo devoto ex proposito & justa de causa, puta si non pateant eis aliis diebus tempus & hora; quod ipsorum committimus arbitrio & discretioni: proviso tamen quod eadem die Missarum solemniis interfuisse singuli teneantur.*

§ 5. *Item, quod omnes Doctores, Nobiles, Licentiati, Baccalarii & Scholares fideliter visitent Missas, Vesperas, Sermones Universitatis sub pœna eis a Rectore vel Decano indicenda.* B *Similiter Processiones Universitatis, maxime in die Benedicti Corporis Christi, & Principum exequiis & receptionibus; in quibus teneantur stare contenti de locis sibi assignatis in eundo, secundum formam Statuti Universitatis super hoc facti, sub pœna prædicta permansuri in eisdem ad finem. Rebelles vero & turbationes in ipsis Processionibus facientes, teneantur pœnam subire, quam eis Facultas duxerit infligendam.*

§ 6. *Item, si aliquem Doctorem, Nobilem, Licentiatum, Baccalarium vel Scholarem rebus eximi contingat* C *humanis, singuli de Facultate funus ejusdem teneantur ad Ecclesiam comitari, & ad oblationem accedere, & usque ad finem exequiis interesse; provideat etiam Facultas, ut tempore suo pannos habeat & cereos, per quos Suppositis ipsius in exequiis honor debitus impendatur.*

TITULUS II.

De Moribus Rubrica.

§ 1. *Quoniam vero Scholastici in locis Generalium Studiorum non minus debent in moribus pro-*

ficere, quam in scientiis, hi præsertim, qui in Scientia Morum student, Juris videlicet Canonici & Civilis, idcirco statuimus, quod omnes Baccalarii & Scholares in audiendis lectionibus, repetitionibus & aliis actibus scholasticis compositi sint; in Scholis sint pacifici sine clamoribus vel ululationibus inhonestis, sine indecentibus sibilis, risibus & cachinnis, sine strepitibus, lectionibus & pulsibus inordinatis, intrantes & exeuntes; maxime alienos & novitios non inclament, & omnino contra aliarum Facultatum Supposita, Scholas nostras honoris causa visitantia, talia non committant sub pœna per Facultatem transgressoribus infligenda. In aliis vero locis, verbis & gestu, habitu & incessu Moralis Scientiæ didascalos se ostendant, vitent malas societates & præsertim infamium personarum, dimicatorum & taxillatorum scholas, loca turpia & suspecta, choreas publicas neque aspiciant neque ducant, aliisve spectaculis publicis non intersint, nec incedant phalerati, cingulos vel zonas etiam simplices in collo portantes, nec gladios vel arma portent, vel post se portari faciant, sine Rectoris & Decani sui licentia ex causa urgente, prout in Statutis Universitatis habetur. Non vadant de nocte post pulsum campanæ sine lumine, præsertim cum Musicis instrumentis, nec Cives vel (1) Curiales offendant sub pœnis in Statutis Universitatis latius comprehensis.

§ 2. *Item statuimus, quod nullus Baccalarius vel Scholaris schedulam diffamatoriam, irritativam vel turpem, vel aliquid, quod sit inhonestum, vel aliquid, quod sit contra bonos mores, continentem ponat, vel poni faciat ad Cathedram Doctori, vel cuicunque legenti, vel disputanti, vel etiam repetenti. Sed scholastica dubia quilibet in schedulis petere possit, maxime circa materiam lectionum, quas audit. Si quis autem secus fuerit fecisse convictus, pœnis subjaceat a Facultate dictandis.*

§ 3. *Item, quod nullus disputans, repetens, sive legens alteri detrahat palam vel occulte, nec aliorum legentium, repetentium vel disputantium dicta vel opiniones injuriose vel mordaciter reprehendat.*

§ 4. *Item, quod quiscunque Doctor alienæ Universitatis superveniens, & regere vel legere volens, sine contradictione aliqua cum omni benevolentia admittatur, postquam tamen unum actum repetitorium fecerit, & de Doctoratu suo fidem fecerit, si oporteat, intitulatusque fuerit per Rectorem & Decanum, &, ut præmittitur, debitum præstiterit juramentum; sitque sibi licitum ex tunc quemcunque librum legere, vel cum quocunque concurrere. Non idem de Licentiatis supervenientibus volumus observari, qui cum Doctoribus concurrere non debebunt.*

§ 5. *Item, quod quiscunque Doctor, Licentiatus vel Baccalarius superveniens de novo, locum habeat & ordinem inter Doctores, Licentiatos & Baccalarios secundum antiquitatem & tempus receptionis ejus in hoc Studio, tam in Congregatione Universitatis, Facultatis Rotulo, & Processione.*

§ 6. *Item, quod nullus Doctorum in lectionibus suis in eadem compilatione concurrentium visitet per se, vel per alium*

(1) *Per* Curiales *hic intelliguntur Aulici, vulgo* Hofbediente. *Sic enim etiam* Joannes Saresberiensis *quingentis ab hinc annis* Policraticum *suum, in octo libros divisum, latine inscripsit* De Nugis Curialium; *eodemque sensu* Æneas Sylvius *peculiari cuidam de Vita Aulica Epistolæ seu potius Tractatui, titulum indidit* De Miseriis Curialium.

alium nomine suo, quempiam Nobilem, Baccalarium vel Scholarem novitium ad Studium venientem, antequam Nobilis ipse, Baccalarius, vel Scholaris suas vel alterius Doctoris secum concurrentis Scholas intraverit, nec alias attrahat, subtrahat vel alliciat Scholares vel Baccalarios alterius palam vel occulte.

TITULUS III.
De Scholaribus Rubrica.

§ 1. Statuimus, quod Scholaris non habens librum in Scholis, qui legitur, vel non solvens Doctoribus, vel Licentiatis loco Doctorum legentibus, collecturas suas audiendo non recipiat tempus suum de quo infra, videlicet per quod audivisse tenetur, antequam ad Gradum aliquem admittatur.

§ 2. Item, quod teneatur Doctoribus, & Licentiatis loco Doctorum legentibus, & Bedellis fideliter collecturas suas solvere secundum formam descriptam infra, sub Titulo de expensis.

§ 3. Item, quod, si Scholaris vel Baccalarius recedat a Studio sine licentia Decani per mensem, præsens vero, si non visitet Scholas infra quindecim dies, excepta evidenti causa infirmitatis vel alia, loca eorundem in Scholis per Decanum aliis valeant assignari.

§ 4. Item, quod in casu discordiæ super locis teneantur stare dictamini Facultatis.

§ 5. Item, quod nullus Scholaris vel Baccalarius in Processione vel aliis actibus Universitatis vel Facultatis Doctores vel Regentes Facultatis suæ præcedat, demptis Comitibus & magnis Baronibus, statum Nobilitatis in Studio tenentibus, quibus honor deferri debebit.

A § 6. Item, quod nullus Scholaris vel Baccalarius superbe erigat cervicem contra Doctorem aliquem suæ Facultatis sub pœna retardationis a Gradu, nec aliquod malum alicujus ipsorum procuret, sed sint humiles erga Doctores suos, prout discipulorum status & conditio exigit & requirit.

§ 7. Item, quod nullus Nobilis, Scholaris, Baccalarius sive Doctor conducat domum in qua moratur alius Doctor, Nobilis, Baccalarius vel Scholaris Juridicæ Facultatis, nisi sibi constiterit, quod inhabitans, eam non velit pro anno futuro tenere, vel nisi infra
B decem dies ante finem termini, quo tempus inhabitantis exspirat.

§ 8. Item, quod, si aliquod suppositum Facultatis nostræ ad tempus se contigerit absentare legitima duntaxat de causa, fortassis propter Epidemiam urgentem, vel propter beneficium sibi collatum, vel altera, reputetur præsens quoad inscriptionem Rotuli, si quem interim ad Sedem Apostolicam destinari contingat, dummodo libros suos & suppellectilem suam hic dimittat, & recedat animo revertendi, quanto citius po-
C tuerit, cessante Epidemia, vel negotiis suis expeditis, dummodo etiam antequam recedat, præsentet se Decano Facultatis præstito juramento, quod aliqua necessaria vel multum utili sibi causa, sine fraude & dolo, recedat, quodque habeat animum, quanto potuerit citius revertendi, vel saltem Procuratorem idoneum dimittat, qui in animam suam mox post ejus recessum Decano prædictum præstare habeat juramentum.

TITULUS IV.
De Baccalariis Rubrica.

§ 1. Statuimus, quod quilibet Baccalarius intendens ad supe-

riores Gradus promoveri, in anno semel teneatur Doctori, si locum habuerit, respondere, vel ex dispensatione Collegii Doctorum, loco responsionis ipsius in anno semel repetere; alias ad superiores Gradus, etiamsi cursus temporum suorum compleverit, ascendere minime permittatur.

§ 2. *Item, quod Baccalarii, qui intendunt ad Gradus ulteriores promoveri, non solum studeant vel maneant in domibus suis, postquam Baccalarii sunt effecti, sed etiam continue frequentent lectiones Doctorum, repetitiones, & alios actus scholasticos, ostensuri & exercitaturi se; alias nequaquam ad ulteriores Gradus ascendere permittantur; teneanturque legere Rubricas extraordinarias, ipsis per Facultatem injunctas.*

§ 3. *Item, quod quilibet Baccalarius teneatur repetitionibus & disputationibus Doctorum interesse, & usque ad finem manere & arguere sub pœna retardationis a Gradu & decem grossorum, sine remissione Facultati omnimode solvendorum, nisi legitima causa ipsum excuset per Facultatem accepta; & de hoc patet, quod, quod in repetitionibus & disputationibus Doctorum arguerit, fidem, si necesse fuerit, facere teneatur, antequam ad Gradus ulteriores ascendat.*

§ 4. *Item, quod Baccalarii in repetitionibus & lectionibus suis congruum honorem deferant Doctoribus & Magistris.*

§ 5. *Item, inter Baccalarios sit ordo secundum antiquitates eorum in hoc Studio, nisi Nobilitas vel Dignitas aliquem ex eis cæteris efficiat præponendum.*

TITULUS V.

De Doctoribus Rubrica.

§ 1. S*tatuimus ut Doctores, & alii loco Doctorum legentes, fideliter legere teneantur, & Glossas ordinarias nullo modo omittere debeant, sed eas clare, doctrinaliter & expedite pro omnibus, tam pro juvenibus, quam profectis intrent, recitent & exponant; dicta Doctorum secundum capacitatem audientium non omittant, & in omnibus sint soliciti & attenti, ut audientibus secundum Deum & bonam conscientiam proficiant; diligenter lectiones suas studeant & laborent, nec ipsas nimium abbrevient vel decurtent; processum bonum, prout materia requirit, faciant, fideliter continuando; interrogati super dubiis Scholaribus libenter & læte respondeant; præsertim lectione finita: & generaliter, de omnibus lecturam respicientibus nil omittant, Baccalarios incœpturos Scholaribus recommendent, & omnes insolentias & clamores in Scholis prohibeant seriose.*

§ 2. *Item, quod Doctores, præsertim de mane legentes, non mittant schedulas ad Scholas se cras vel hoc die non lecturos, quia hoc in Facultate juris nullibi est consuetum, nec sine magno præjudicio multorum fieri potest, & præsertim sine turpi dedecore Facultatis; sed contenti sint diebus festivis, diebus Jovis, & aliis vacationibus Universitatis & Facultatis.*

§ 3. *Item, quod non liceat Doctoribus & legentibus diem Jovis prævenire, dum integra fiat septimana, sed tunc ista & non alia die cessent. Si vero ipsos die alia impediri contingat, legant per Substitutum, si possit haberi, ne ullo modo auditores lectionibus defraudentur, & sua se frustra expendere conquerantur.*

§ 4.

§ 4. *Item, quod Doctor, ordinarie de mane legens, extraordinarie in Vigiliis Festorum & dierum celebrium, vel vacantium legere teneatur, nisi aliud Statutum Universitatis vel Facultatis impediat aliqua die legi: si tamen ipsum aliqua rationabili de causa impediri contingat, eandem lecturam extraordinariam, illa vice alicui Licentiato vel valenti Baccalario committere teneatur.*

§ 5. *Item, quod quilibet Doctor regere seu legere volens, tenebitur ad minus in anno semel repetere, & semel disputare, vel loco disputationis adhuc semel repetere. Alii vero stipendiati legentes loco disputationis præmissæ semel repetant, ordinaria tamen sua repetitione non omissa; teneanturque singuli, ordinarie disputantes & repetentes quæstiones & repetitiones ipsas Pedello Facultatis tradere infra mensem.*

§ 6. *Item, quod nullus Doctor vel Licentiatus in Jure Canonico vel Civili repetat vel legat Legem vel Canonem eodem anno ab alio Doctore vel Licentiato in hac Alma Universitate repetitam vel repetitum. Similiter nec disputet quæstionem eodem anno per Doctorem aliquem deputatam.*

§ 7. *Item, quod Doctores vel legentes de Scholaribus & auditoribus suis teneantur fidele testimonium perhibere tam Rectori, quam Decano suæ Facultatis, sive literas testimoniales petant, sive fuerint promovendi.*

§ 8. *Item volumus & ordinamus, quod ad solos Doctores, & non ad alios spectet, præsentare & præsentatos accipere, examinare, approbare vel reprobare ad Gradus Baccalariatus vel Licentiæ promovendos, Baccalarios creare, & cum Baccalariis, ut loco responsionis repetant, vel super quocunque alio impedimento promotionis eorum, si opus fuerit, dispensare, in casibus ubi non est dispensatio interdicta.*

§ 9. *Item statuimus, quod omnes Doctores & Licentiati tam Juris Canonici, quam Civilis, unam faciant Facultatem, sitque unum Collegium Doctorum tam Juris Canonici, quam Civilis; nec liceat per se Canonistis, nec per se Legistis, specialem & divisam facere Facultatem, cum hoc obviet Privilegiis Serenissimi Principis Domini nostri Ducis, de quatuor Facultatibus facientibus mentionem, ita quod ad examen in Legibus promovendis admittantur Doctores Decretorum, & econtra: & in omnibus inter eos sit conjunctio, unitas, mutua dilectio & pietas æqualis, nec efferant se loco vel ordine Legistæ super Canonistis vel econtra, sed secundum antiquitates suas permixtim unam faciant, ut præmittitur, Facultatem.*

§ 10. *Item, quod Doctores & Licentiati, in quantum possunt, obvient monopoliis Scholarium, nec aliquis cum eis constituat se in hoc participem, vel caput eorum, caveantque divisiones & schismata inter eos.*

§ 11. *Item, quod Facultas habeat speciale Sigillum, ut possit dare literas testimoniales Studentibus & Graduatis, & recommendatorias ad Papam, Cardinales Principes vel Prælatos.*

§ 12. *Item, quod in omnibus actibus scholasticis, lectionibus, repetitionibus, disputationibus & cæteris quibuscunque, Doctores & Licentiati habitu utantur honesto.*

§ 13. *Item quod ordinarie mane legens in Facultate Decretorum, corrigere & visitare habeat, suoque sigillo signare minutas literarum quarumcunque*

que notabilium, sigillandarum per Universitatem vel Rectorem, sicut in Statutis Universitatis habetur.

TITULUS VI.
De Decano Rubrica.

§ 1. *Volentes monstra & dedecorationes tollere, aliorum praejudicia submovere, maturo providoque regimini tam Universitatis quam Facultatis consulere, & insuper Nos ad majorem Universitatis decorem, unionem & pacem, caeteris, ut tenemur, Facultatibus conformare, cum turpis sit pars, quae suo non congruit universo, a quibus etiam secundum sancita Serenissimi Principis Domini nostri Ducis dividi non debemus, quemadmodum & ad hoc singuli promovendi juramenti vinculo sunt adstricti, etiam statuimus & ordinamus, quod tantum Doctores & Licentiati in Jure Canonico vel Civili, Facultati incorporati, & non Baccalarii vel Scholares, decaetero, regant atque faciant Facultatem Juris Canonici & Civilis; Ipsique Doctores & Licentiati duntaxat censeantur nomine Facultatis, & apud eos decaetero maneat Officium Decanatus. Cum enim secundum Statuta Universitatis Decanus primum debeat habere locum in Congregationibus, Sessionibus, Processionibus & Rotulis, quam turpe monstrum est, & quantae ambitionis exemplar, Scholares Doctoribus anteferri & in regendo praeesse? Quam etiam invisum est, ut, etsi Nos ipsos contra vos humiliemus, & Scholaribus submittamus, saltem praeferamus eosdem aliarum venerabilium Facultatum Doctoribus & Magistris, & nonnunquam tales, qui neque sciunt, neque possunt regere Officium Decanatus in magnum praejudicium tam Facultatis, quam Universitatis, ut pluries est expertum? Sint ergo inantea & maneant Officium Decanatus & Regimen Facultatis apud Doctores & Licentiatos, & absque electione inter ipsos Officii ipsius vicissitudo servetur. Sit ex nunc Decanus Doctor in hac Facultate senior usque ad electionem futuri Rectoris. Deinde electo Rectore, quando singula Officia in Universitate secundum ipsius Statuta mutantur, eodem momento sit, & esse incipiat ipso facto, Decanus Doctor senior sequens illum, deinde senior sequens istum, & sic deinceps. Postquam autem Doctores omnes Decanatum sic per vicissitudinem habuerunt; sit deinde Decanus senior Licentiatus, deinde sequens & sic deinceps, quousque per gyrum per omnes Doctores & Licentiatos secundum ordines suos transeat Decanatus, & iterum revertatur ad primum, transiturus per gyrum sicut prius, sic ut quilibet, quem tangit ordo, statim facta electione Rectoris, Decanatum recipiat ministrare, teneaturque Officium suum ipsum regere & subire, omni contradictione vel excusatione cessante. Sicque hac ordinatione stante, nunquam vacare poterit Decanatus, vel aliqua circa ipsum difficultas oriri.*

§ 2. *Ad Officium autem Decani spectat Doctores & Licentiatos, pro factis Facultatis & ejus bono regimine, omnes & singulos fideliter convocare, facta & necessitates proponere, & secundum majoris partis deliberationem concludere, & conclusa fideliter executioni mandare, super articulis, in Congregatione Universitatis propositis, per Rectorem a singulis in Facultate inducere & in eadem concludere, & deliberationem Facultatis in Universitate suo ordine in communi solemniter publicare;*

care; clavem Facultatis ad arcam Universitatis habere, nisi Rector fuerit Suppositum Facultatis, secundum quod in Statutis Ducalibus; tenetur tempore sui Decanatus semel Bursas & domos Suppositorum & Scholarium Facultatis suæ fideliter visitare, sicut in Statutis Universitatis habetur; ad consilium seu vocationem Rectoris, quando opus & necessitas exegerit, cum Decanis cæteris convenire; recipere etiam habet & conservare pecunias Facultatis, de receptis nihilominus pecuniis rationem reddere officio suo finito, & residua assignare Decano futuro; ad promovendum in Facultate, an & sub quo Rectore sint intitulati in Universitatis matricula, postulare; pœnas exigere in Statutis & præceptis comprehensas, loca in Scholis distribuere, vel alii distribuenda committere, habeatque dirimere contentionem disceptantium Scholarium super locis in Scholis; servet etiam librum Statutorum Facultatis, etiam & Sigillum Facultatis, ad perhibendum testimonium Baccalariis & Scholaribus de Gradibus & de ipsorum in Studio residentia corporali, sic tamen ut nulli concedat literas testimoniales nisi per Doctorem Scholaris petentis easdem fuerit certificatus, quod verus ille suus Scholaris existat; spectet etiam ad ejus Officium, Bedellum, dum negligens fuerit, emendare, & provisionem facere de consensu Facultatis contra clamantes, ludentes vel impedientes in Scholis cum adjutorio quandoque brachii Spiritualis, scilicet excommunicationis, si visum fuerit expedire.

§ 3. *Item in anno semel, scilicet quarta vel quinta lectione circa principium Ordinarii, publice per Scholas legi faciat Statuta Facultatis respicientia* A *Baccalarios & Scholares; ordinet etiam & disponat de Missis Facultatis, & mandatis veniendi ad eas per Scholas publicandis, prout describitur in Statutis. Rursum Decani sit tueri & conservare Statuta Facultatis, quantum in eo fuerit, & eorum transgressores punire secundum Consilium Facultatis, & generaliter curam habere solertem de omnibus, quæ spectant ad augmentum, profectum, bonum statum & quietum regimen Facultatis.*

§ 4. *Item, quod, si contingat Decanum* B *tempore sui Officii absentem esse, infirmum, vel alias rationabiliter impeditum, vel in Congregatione Universitatis minime comparere, vices suas uni ex Doctoribus vel Licentiatis, & non alteri, committere teneatur. Si vero, quod abesse debet, per negligentiam vel incuriam hoc omittat, suppleat interim & supplere teneatur pro tunc ejus Officium Doctor vel Licentiatus in ordine sequens ipsum, futurus videlicet Successor ipsius; si nec ille sit præsens, iterum alius sequens illum, & sic deinceps juxta modum superius expressum.*

C § 5. *Item statuimus, quod Decanus habeat in Facultate vocem deliberandi sicut cæteri Doctores & Licentiati, ita tamen, ut in casu parilitatis & æqualitatis vocum, vox ejus valeat duas voces, sic, ut, si comparentibus quatuor, computato Decano, in Congregatione Facultatis, numero pari discordent, prævaleat, quod per Decanum & suam partem fuerit diffinitum.*

§ 6. *Item, quod nulla vacatio, nullumve præceptum Decani obliget sub debito juramento, nisi de hoc mentionem faciat specialem.*

TITULUS VII.

De modis, temporibus, locis & horis legendi.

§ 1. *Statuimus, ut in crastino sancti Cholmanni legens Decretum, principium facere teneatur, ad quod omnes Doctores, Nobiles, Licentiati, Baccalarii & Scholares convenire teneantur; die vero sequenti incipiant omnes alii legentes seu regentes.*

§ 2. *Item, quod Doctores & alii legentes prius ponant fideliter casum pro juvenibus, antequam textum legant, deinde descendant ad textum, & casum resumant, si oporteat; deinde notabilia eliciant, contraria & quæstiones forment ex dictis propriis vel Doctorum, secundum exigentiam materiæ, auditorum capacitatem & ipsorum discretionem; postremo descendant ad Glossas, nisi hunc ordinem vel modum duxerint pro informatione pleniori vel clariori quandoque mutandum.*

§ 3. *Item, quod Doctor ordinarie de mane legens incipiat satis mane, videlicet in pulsu primarum apud Sanctum Stephanum, sicut in aliis Studiis est consuetum, vel saltem tam mane, post ejus lectionem competens tempus remaneat ante prandium ad aliam lectionem pro Baccalariis, vel aliis, ante prandium volentibus legere vel se exercitare.*

§ 4. *Item, quod repetitiones & disputationes Doctorum vel Licentiatorum fiant diebus Jovis, quibus non legetur, integris videlicet septimanis, nisi volens repetere vel disputare aliam diem ex causa rationabili obtineat a Decano.*

§ 5. *Item, quod, si contentio sit inter Doctores vel legentes de horis vel Scholis legendi, teneantur super* A *his stare dictamini Facultatis; quod si major pars totius Facultatis non potuerit concordare, teneatur junior cedere seniori, & Licentiatus Doctori, & Baccalarius Licentiato, & Scholaris Baccalario.*

§ 6. *Item, quod nullus Baccalarius vel Scholaris legere volens, concurrere possit cum Doctore vel Licentiato in hora vel in libro nec Licentiatus cum Doctore, præsertim ordinarie de mane legente; Doctoribus autem liceat concurrere cum quocunque.*

§ 7. *Item, quod Sextus & Clementinæ non legantur hora ordinaria de mane, Decretales autem & Decre-* B *tum legi valeant quandocunque.*

§ 8. *Item, quod ordinarie de mane legens, in principio studii non incipiat legere tertium, quartum vel quintum librum Decretalium, sed uno anno incipiatur a primo, alio anno a secundo, quibus finitis legantur alii libri secundum discretionem ipsius vel audientium voluntatem.*

§ 9. *Item, quod ordinarie de mane legens infra biennium teneatur Decretales finire, legens vero Jura nova, omni anno teneatur finire Sextum & Clementinas; legens autem Decretum ad minus in anno tertiam ejus par-* C *tem finire teneatur.*

§ 10. *Item, quod vacationes æstivales Facultatis incipiant in die Beatæ Margaretæ, & durent usque ad crastinum Assumptionis Beatæ Virginis, per quas de rigore nullus ordinarie legentium legere teneatur, nisi sibi placeat, vel Scholaribus hoc petentibus se conformet. Providere tamen debet Facultas, ut Baccalarii per dictum tempus lectiones indicant, ne interim Scholares distrahi, vel attædiari contingat, vel ut alii actus scholastici fiant,*

fiant, ita quod Scholares non vacent omnino. In vacationibus etiam hyemalibus circa festum Natalis Domini, vel Paschalibus, vel Pentecostalibus, licitum sit omnibus extraordinarie legere, non tamen repetere vel disputare ordinarie, seu pro forma.

§ 11. *Item, quod nullus repetens legat ex quaterno, sed ipsum pro memoriali possit habere.*

§ 12. *Item, quod non sit licitum alicui legere in domo, vel in alio loco, præterquam in Scholis, nisi ex speciali dispensatione Facultatis.*

§ 13. *Item, quod hora, qua Doctor vel Licentiatus repetit vel disputat, nullas in hac Facultate legat, repetat vel disputet, cedatque junior seniori.*

§ 14. *Item, quod Facultas Baccalariis & Scholaribus legere & lectiones suas continuare volentibus, horas & loca deputare omnimode teneatur.*

§ 15. *Item, quod Facultas provideat singulis annis solemniter legi in Scholis Facultatis in crastino Palmarum c. Omnis utriusque. de Pœnit. & Remiss.; in crastino sancti Thomæ Apostoli c. Firmiter, de Summa Trinitate & fide Catholica; feria quinta post Pentecosten c. Cum Marthæ. de celebr. Missar. vel c. Majores. de Bapt.; ad quas lectiones singuli de Facultate convenire teneantur, & nihilominus lectiones illæ in aliarum Facultatum lectionibus ordinariis retinentur; valeat autem Facultas disponere & ordinare de dictis Capitulis per aliquem ex Doctoribus in Theologia legendum, præsertim de c. Firmiter, nisi potius velit, quod aliquis ex Doctoribus vel Licentiatis Facultatis ipsius ipsum legendi onus habeat & honorem.*

A

TITULUS VIII.

De temporibus & qualitatibus Graduandorum.

§ 1. *Volumus, quod ad Baccalariatus Gradum nullus admittatur, nisi sit idoneus, & in quarto anno auditionis suæ existat, teneaturque sine fraude illo tempore integre audivisse & omnes libros Decretalium, Sextum, etiam Clementinas, insuper & Decretum ad minus per annum, nisi in hoc secum per Doctores fuerit dispensatum; super tempore autem auditionis Decretalium, Sexti & Clementinarum, super libris ipsis vel ipsorum aliquo non auditis, omnis sit penitus dispensatio interdicta. Si vero Scholaris studuerit in Legibus annis duobus, & deinde in Canonibus duobus, possit ad prædictum Gradum promoveri, & econtra Canonista in Legibus pari modo. Nec concedatur ei Gradus, nisi prius solemniter repetat, & unam Rubricam in Decretalibus, Sexti, vel unam causam in Decreto prius legat, vel loco istorum prius respondeat uni Doctori disputanti.*

B

§ 2. *Ad Licentiam autem nullus valeat præsentari, nisi prius in hoc Studio vel aliis Studiis generalibus per septem annos integre & complete studuerit, libros suos omnes audiverit a Doctore, vel loco Doctorum legente pro forma, & Decretum saltem per unum annum audiverit, omni dispensatione remota, nisi sit Baccalarius in Jure Civili, quem sufficiat per quatuor annos audivisse jura Canonica, vel Licentiatus in jure Civili, quem sufficit per tres annos jura Canonica audivisse, & de prædicto tempore faciat fidem. Sique fuerit Baccalarius hujus Universitatis vel alterius, non admittatur,*

C

nisi a tempore Confirmationis Statutorum istorum omni anno, quo in hac Universitate mansit, semel repetierit, vel loco repetitionis Doctori disputanti responderit, & legerit Rubricam extraordinariam per Doctores sibi injunctam. Si vero sit Baccalarius superveniens aliunde, statim desiderans expediri, & fidem fecerit, saltem per juramentum suum de tempore suo alibi completo, teneatur prius, antequam ad Licentiam præsentetur, solemniter repetere in præsentia Doctorum, & opponentibus respondere, & Rubricam unam legere in Decretalibus, Sexto vel Clementinis, vel unam Causam in Decreto, etiamsi alibi legerit, vel repetierit; alias nullatenus admittatur, omni dispensatione penitus interdicta.

§ 3. *Item, quod nullus ad Licentiam præsentetur, nisi prius fuerit hujus vel alterius Universitatis Baccalarius, vel super hoc per Doctores secum fuerit dispensatum.*

§ 4. *Item, quod nullus promoveatur in Baccalarium vel Licentiatum, nec alibi promotus hic in eodem Gradu admittatur, nisi fuerit in Matricula Universitatis intitulatus, & juratus, & de hoc constet.*

§ 5. *Item, quod nullum tempus sufficiat promovendo, nisi adsit scientia, nec sufficiat scientia, nisi bona fama ac eidem mores laudabiles suffragentur. Præterea cum inter cæteras Facultates nostra teneatur præcipue Matrimonii Sacramento favere, utputa plus tractans de eodem, & omnem illicitum concubitum detestari, cui utrumque Jus multipliciter refragatur; cum etiam Doctoratus Dignitas existat, & omnes aliæ Facultates etiam inferiores idem Statutum habeant atque servent; in magnum honorem earum statuimus, quod nullus illegitime natus, Spurius, servus vel libertus, ad Doctoratum vel Licentiam admittatur.*

§ 6. *Item, quiqui reperti fuerint offensores vel injuriatores alicujus Doctoris, vel alias superbi, protervi vel rebelles erga Doctores eorum, non promoveantur ad aliquem Gradum, nisi prius emendaverint ad judicium seu beneplacitum Facultatis.*

§ 7. *Item statuimus, quod nullus creetur in Baccalarium, nisi fuerit prius Collegio Doctorum sive Solemnitati singulariter præsentatus & per ipsum admissus, examinatus & sufficiens reputatus, faciatque ibidem fidem de tempore auditionis suæ, quodque, cum libros audiverit, & collecturas suas solverit Doctoribus & Bedello, juretque alia de quibus infra cavetur.*

§ 8. *Forma autem conferendi Gradum Baccalariatus erit ista. Baccalariandus namque repetet unam Decretalium opponentibus respondendo, vel Doctori disputandi respondebit; facta autem repetitione vel disputatione, in continenti Doctor ipsius brevi* (1) *arenga præmissa ipsius Baccalarii recommendatoria, dicet: Et ego auctoritate Apostolica & autoritate nihilominus ex antiqua consuetudine Doctoribus competente, do vobis Gradum Baccalariatus in Jure Canonico, & potestatem exercendi omnes actus, ad Gradum illum pertinentes, hic & ubique locorum. In nomine Patris &c.*

§ 9. *Statuimus & mandamus, ut examinandus pro Licentia præsentare se habeat Collegio Doctorum petiturus admit-*

(1) Arenga *latino-barbare usurpatur vel pro qualibet Oratione sive Declamatione, vel, uti hic, pro Præfatione, quæ captandæ benevolentiæ causa actui cuidam solenni præmittitur. Eodem sensu Galli dicunt* Harangue & Haranguer.

admitti; deinde Doctor ipsius ipsum habeat Domino Cancellario præsentare, brevi arenga præmissa, paucis & non multis ad hoc vocatis; qua præsentatione facta Dominus Cancellarius diem & horam pro punctis capiendis & examinatione facienda debebit Doctoribus legentibus in Facultate Juris utriusque hujus Studii assignare. Illa autem die de mane ante lectionem in Decretalibus, Doctores, qui debebunt examini interesse, teneantur convenire in loco ipsis assignato, & ibidem, aliis præsentibus, senior Doctor, dummodo tamen non fuerit ipsum examinandum præsentans, vel ex præsentantibus ipsum, omni dolo, fraude, odio, gratia vel favore exclusis, puncta casualiter assignabit, sed quod librorum dederit apertura; videlicet in Decretalibus unum & alium in Decretis, ita tamen quod, si Doctor ipse projecerit ad materiam sterilem, liceat sibi & ante & post tria folia vertere absque dolo & fraude, ut tamen nullus in distinctionibus punctuetur.

§ 10. *Proviso, quod super punctis de mane datis, examen in crastinum nullatenus differatur, &, si ex causa illa die fuerit dilatum examen, nullo modo examinetur die sequenti vel alia, nisi illa die, qua fuerit examinandus, de novo præsentetur de mane, ut superius est expressum. Super his autem punctis examinandus hora sibi signata ad locum sibi assignatum redire debebit, lecturus eadem cum continuantibus Causarum & Rubricarum, cum divisionibus in omnibus notabilibus Glossis & sententiis Glossarum, Causæ & Quæstionis; materias autem Doctorum non debebit intrare, quibus locis unicuique Doctorum respondere habeat ad objecta, similiter & petita, quousque Doctor ipse arguens sive petens, de ipso contentus existat, omnibus tamen postpositis rancore, odio, gratia vel favore. Examinatione vero completa, fiat collatio præsente Notario ad hoc juramento, & quem Licentiandum major pars approbaverit, Dominus Cancellarius accipere teneatur; approbatus vero per minorem partem, nullatenus recipi teneatur. In examine vero Dominus Cancellarius personaliter sit præsens, vel per alium Doctorem vel Licentiatum, quem duxerit eligendum.*

§ 11. *Statuimus, quod tempore, quo aliquis pro Licentia fuerit examinandus, non fiat aliqua solemnitas, aut conventus Doctorum, vel aliorum ad domum Cancellarii, nec fiat ibidem facto examine aliqua potatio in communi, nec expectatio concomitantium, quasi examinandus jam de Licentia sit securus, nec fiat in continenti Licentia post examen, sed sequenti, vel die alia, quando Domino Concellario idem placuerit.*

TITULUS IX.

Forma vero Doctorandi, seu Conventus sive Convenientia hujus loci erit talis.

§ 1. D*octores namque omnes, Nobiles, Licentiati Baccalarii & Scholares, completo secundo pulsu campanæ majoris Sancti Stephani, quæ ob reverentiam ipsius Doctorandi pulsari debebit, convenient ad domum Doctorandi, & ipsum solemniter associabunt ad locum ubi fieri debet actus; in quo loco Cathedra Doctoralis pro Doctorando, & sedes ad latera ipsius, pro Domino Cancellario & Doctoribus collocari debebunt; quam Cathedram ipse Doctorandus, præmissa brevi arenga per Dominum Cancellarium vel alium Doctorem Facultatis, cui hoc Domi-*

nus Cancellarius duxerit committendum, auctoritate Domini Cancellarii ascendat. A

§ 2. *In qua statim faciat pulchram & decentem arengam recommendatoriam Facultatis ipsius, petatque decenter sigillatim insignia Doctoralis honoris sibi per Doctorem suum conferri, videlicet Birretum, annulum, librum clausum & apertum, osculum & benedictionem Magistralem; deinde ascendat Cathedram eandem Magister seu Doctor ipsius, &, præmissa arenga recommendatoria ipsius Doctorandi, ipsa insignia per ordinem aptis ad hoc verbis concedat eidem. Quibus habitis incipiat mox & in continenti ipse Doctor novellus uti sibi tradita potestate; legat, seu breviter repetat unum Canonem in Decretis, audiendo opponentes unum vel duos Baccalarios vel Scholares, respondendo eisdem. Quo facto Doctor ipsius referre debebit actiones gratiarum; & hic modus servetur donec Doctores in tantum excreverint, & multiplicati fuerint, quod convenienter & decenter fieri valeat publicum examen, sicut in Bononia, vel inter ipsos quæstio disputari, sicut Parisiis observatur. Ex tunc enim, si ipsis placuerit & visum fuerit expedire, prædictum modum poterunt immutare.* B C

§ 3. *Item statuimus & ordinamus, quod, qui contra tenorem Statutorum Facultatis Juris Canonici & Civilis in hoc Studio per Vniversitatem approbatorum ad aliquem Gradum dictæ Facultatis promotus fuerit, ad publicos actus Magistrales vel Scholasticos nostræ Facultatis, aut ad Consilia Vniversitatis vel Facultatis, tanquam membrum ejusdem nostræ Facultatis, nullatenus admittatur.*

TITULUS X.

De Juramentis.

§ 1. D*octores & Licentiati supervenientes, qui ad Facultatem recipi voluerint, jurare debent in Congregatione Facultatis fideliter & pro bono ipsius deliberare, ejus secreta & personas deliberantes nemini revelare, Statuta & statuenda Facultatis custodire, & omne ipsius bonum fideliter procurare, Decano Doctoribusque singulis reverentiam & honorem exhibere.*

§ 2. *Baccalariandus habeat jurare in præsentia Facultatis, quod sit in quarto anno auditionis suæ, & quod audiverit publice in Scholis a Doctore vel loco Doctoris pro forma legente in Studio generali tribus annis complete, quodque audiverit quinque libros Decretalium, item Sextum & Clementinas, & quod audiverit Decretum per annum ad minus, nisi in hoc ultimo secum per Doctores fuit dispensatum; quodque, si contigerit ipsum ad deliberationem Facultatis vocari, deliberabit fideliter ad honorem Dei & suæ Facultatis, personas deliberantes & secreta Facultatis nemini revelando.*

§ 3. *Præsentandus ad Licentiam in præsentia Facultatis habeat jurare, quod in hoc vel alio Studio generali complete ad minus septem annis studuerit, & audiverit jura Canonica vel Civilia, legerit & repetierit, secundum ordinationem Statuti in Titulo de temporibus & qualitatibus Graduatorum positi, quod sibi pro tunc expresse legatur.*

§ 4. *Recepturus vero Licentiam jurare habeat honorem & reverentiam Cancellario & Cancellariæ Studii Wiennensis, Doctoribus singulis Facultatis*

cultatis ipsius reverentiam condecentem, atque fideliter intendere promotioni Facultatis illius in Studio Wiennensi, ad quemcunque Statum eum pervenire contingat; quodque pro promotione sua nihil dabit vel dederit, promittet vel promisit, nisi in quantum jura & Statuta permittunt, & quod Gradum illum alibi non resumet, nec insignia Doctoratus alibi recipiat, quam in hac alma Vniversitate. Si tamen in ea aliquis Doctor regat, &, si contingat ipsum ipsa insignia recipere velle, & Doctor ejus sub quo Licentiatus est, sit praesens in Studio, vel si sit absens, & infra tres dietas vulgares existens requisitus veniat infra decem dies, insignia Doctoratus recipiat sub eodem, nec tunc exponet ultra summam in Generali Concilio constitutam; quodque servabit pacem, tranquillitatem & unionem inter quatuor Facultates & Nationes Studii Wiennensis, & inter Seculares & Religiosos. (1)

§ 5. *Doctorandus vero, dum incipit, jurare habeat, quod Gradum illum alibi non resumet, & quod requisitus debite & apto tempore per Cancellarium vel Facultatem de promovendis secundum suam conscientiam fidele testimonium perhibebit.*

§ 6. *Pedellus jurare habeat, Decano & caeteris regentibus parere in licitis & honestis, reverentiam insuper & honorem; quodque secreta Facultatis & personas deliberantes, si audierit, minime revelabit & Officium suum* A *studiose & fideliter exercebit, omni fraude remota.*

§ 7. *Item, quod nullum Statutum, supra vel infra positum, nullumve praeceptum vel mandatum Decani restringat ad perjurium, nisi de juramento in Statuto vel in ipso juramento dicatur expresse.*

TITULUS XI.

Rubrica de expensis.

§ 1. *Statuimus, quod pro collecta singuli Doctoris, vel legen-* B *tis loco Doctoris, quilibet ipsius Baccalarius vel Scholaris solvere teneatur unum florenum ad minus in anno. Nobiles vero, vel loca Nobilium tenentes, secundum quod eorum liberalitati visum fuerit, largiantur.*

§ 2. *Item, quod quilibet Nobilis, vel statum Nobilium tenens, pro qualibet collecta singulis vicibus de rigore ad minus medium florenum teneatur praestare Pedello; Baccalarii vero tres grossos; alii vero Scholares duos grossos. Recipiat etiam ipse Pedellus a* C *quolibet Nobili, vel statum Nobilium tenere volente, pro jucundo primo introitu ad Scholas ad minus medium florenum, a Baccalariis vero tres grossos, ab aliis Scholaribus duos grossos. Omnes tamen hortamur, & maxime Nobiles, seu statum Nobilitatis tenere volentes, quatenus ultra rigorem praedictum ostendant se Pedello in singulis collectis magis munificos atque largos.*

§ 3.

(1) *Forma licentiandi, quae in Codice MSto extat in margine, haec est:* Auctoritate igitur Apostolica nobis in hac parte concessa Nos Cancellarius almae hujus Vniversitatis Vobis-talitanquam benemerito ac in Venerabili Facultate Decretorum & Legum diligenti examinatione idoneo & sufficiente comperto, ad honorem Dei & Vniversitatis hujus, damus licentiam & auctoritatem plenariam in ipsa Facultate legendi, regendi, disputandi, determinandi, repetendi, ac quoslibet alios actus scholasticos exercendi hic & ubique locorum; in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti. Amen.

§ 3. *Item, quod nullus Baccalariandus Doctori, sub quo Gradum Baccalariatus recipere debebit, teneatur ultra duos aureos dare vel offerre, nec Doctor ultra exigere debeat, neque possit; hos autem Baccalariandus ipse ad minus & de rigore solvere teneatur: item Facultati medium florenum, & medium florenum Pedello; alios autem sumptus facere non tenetur; imo singulos requirimus & hortamur, ut desistant & temperent se ab aliis expensis, & sumptibus quibuscunque.*

§ 4. *Item, quod nullus pro Licentia examini se submittens ultra sex florenos Doctoribus omnibus simul quotcunque pro examine solvere teneatur, neque debeant neque possint Doctores ipsi aliquid exigere ultra summam prædictam. Nullas autem* (1) *confectiones, neque aliquod vinum solvere Doctoribus teneatur, nisi ipsos ultra præmissa in vino & confectionibus voluerit specialiter & ex gratia honorare; die autem Licentiæ suæ comitantes eum in vino & confectionibus, prout voluerit, poterit honorare. Teneatur præterea unum florenum Pedello, & unum florenum solvere Facultati.*

§ 5. *Item, quod nullus Doctorandus Doctori ipsum præsentanti* (2) *varium vel aliquas* (3) *sufferraturas solvere teneatur, nec ultra quatuordecim ulnas panni mensuræ Wiennensis, quas tamen omnino solvere teneatur, unam videlicet pretii duorum florenorum; nec ipse Doctor plus ab eodem exigere debeat neque possit; Bedello vero duntaxat teneatur ad ulnas sex, ulnam pro uno floreno; Facultati ad unum florenum; cuilibet Doctori regenti ad unum florenum cum confectionibus atque vino. Ad alias vero quascunque expensas non tenebitur de rigore, nisi ut se decenter vestiat, & in quantum eas facere voluerit, ut tamen formam Wiennensis Consilii non excedat.*

§ 6. *Item, quod in factis arduis cogentibus Facultatem, si desit pecunia communis, quilibet Doctor, Nobilis, Licentiatus, Baccalarius vel Scholaris juxta moderationem, per Facultatem faciendam juxta status & conditiones personarum, per juramentum suum de proprio contribuere teneatur.*

TITULUS XII.
De domo Facultatis.

§ 1. *Cum domus, ubi Scholæ Juris existunt, ex munifica donatione Serenissimi Principis Domini nostri Ducis, sit propria Facultatis, statuimus, ut ad eam recipi debeat quicunque Stipendiatus ad legendum in Jure, si ipsam sibi placuerit inhabitare, ita quod, æqua facta per Facultatem divisione camerarum quarundam & locorum ipsius, in electione senior, & deinde senior præferatur.*

TITULUS XIII.
De Pedello.

§ 1. *Statuimus, ut Facultas Pedellum habeat specialem, per ipsam, dum Officium suum vacaverit, assumen-*

(1) *Vide supra Statut. Facult. Theolog. Tit. VI. § 4 ubi istæ confectiones vocantur* Species.

(2) Varium *videtur hic accipiendum esse pro panno vario vel pelle varia, hoc est, diversi seu multiplicis coloris, quo vel qua utimur ad alias vestes ornatus causa suffulciendas & duplicandas.*

(3) Sufferrare *latino-barbare usurpatur pro ferreas soleas jumentis subdere. Minime igitur dubito, quin pro* Sufferratura *hic legendum sit* Subfoderatura; *uti germanice dicitur* Unterfutter & Futterwerck. *Apud mediæ enim ætatis scriptores latino-barbaros* foderare *passim occurrit pro vestem suffulcire & duplicare.*

mendum; qui, dum assumptus fuerit, juret secundum quod de ipso supra in Titulo de Juramentis specialiter continetur. Qui etiam Pedellus habeat Rectori per Facultatem praesentari, juraturus eidem & Vniversitati, prout in Statutis Vniversitatis habetur; sitque ejus Officium perpetuum, nisi de dolo notatus fuerit, vel gravi culpa seu notabili negligentia repertus fuerit laborare. Si vero ipsum aegritudine vel alio impedimento perpetuo teneri contingat, per substitutum eidem Facultati gratum, sic, ut praemittitur, juraturum, suum debebit Officium exercere.

§ 2. *Officium vero Pedelli sit, Decanorum obedire mandatis, libros Doctorum & Scholarium in Scholis diligenti studio conservare, Festa & Vigilias, quibus non legitur, vacationes, Sermones, Missas Vniversitatis & Facultatis, schedulasque sibi traditas per Scholas publicare, nisi ex ipsis schedulis praejudicium vel discordiam oriri verisimiliter senserit: tunc eas prius Decano ostendere teneatur. Congregationes Vniversitatis & Facultatis Doctoribus & Licentiatis omnibus sigillatim & fideliter intimare, citationes Rectoris exequi diligenter, Scholas aperire, claudere & purgare scamna, sedes, fenestras & fenestralia visitare, mundare & sumptibus Facultatis reficere; post mensem a repetente vel disputante Doctore vel Licentiato repetitionem vel quaestionem ejus ordinariam petere, & aliis scribendam communicare; ita quod ab illo, cui communicat, de una repetitione vel quaestione non recipiat ultra grossum. Obediens sit, humilis, pacificus & servilis, maxime Doctoribus & Nobilibus, ac aliis Facultatis Suppositis reverendis: visitet etiam frequenter Doctores & Legentes, obtemperaturus mandatis eorum; curet etiam Officium suum Statuta & alia respicientia bene scire, tam personas Facultatis, quam alias Vniversitatis, noscere, ut eas, dum ad Scholas nostras, causa praesertim honoris venerint, valeat honorare in locis honestis, ad quos etiam invitas reverenter trahere teneatur. Diligenter etiam respiciat, ut Doctores, Nobiles, Licentiatos & Baccalarios, & alia honoranda nostrae Supposita Facultatis, in Missis & Sermonibus Facultatis trahat atque ducat ad sedes debitas & ad sedilia honesta: Magistrum etiam, Licentiatum, Baccalarium & Scholarem repetentem vel disputantem conducat & reducat ad actus singulos, ut est moris. Et generaliter ad Officium ejus spectet omne bonum, & omnem laborem Facultatis fideliter procurare, singulosque defectus, quos in Facultate cognoscit, Decani auribus intimare.*

§ 3. *Praeterea statuimus, quod, si per incuriam, dolum vel culpam Pedelli liber fuerit in Scholis amissus, illum ad moderamen Facultatis solvere teneatur, proviso tamen, quod inter dolum, culpam, casum & negligentiam aequa distinctio habeatur.*

§ 4. *Placet etiam, quod Pedellus per se habeat duas duntaxat in anno collectas, unam circa festum Sancti Martini, aliam circa festum Sancti Georgii, praeter collectam pro paleis & membranis, quarum collectarum quantitas & mensura descripta est sub Titulo de expensis.*

§ 5. *Item, dum fiunt Magistri in Theologia vel in Medicina teneatur eos honorare, & cum Virga praecedere, & per totum eorum Festum praesens interesse & servire, nisi in factis*

Facultatis de jussu Decani in aliis fuerit impeditus.

§ 6. *Item, quod Librarius vel Pedellus Facultatis nullum librum in hoc loco Wiennensi per se emat, & carius eum vendat, quodque vendentes non angariabit, nec ab ementibus pro proxenetico vel labore suo ultra quadragesimum denarium extorquebit.*

§ 7. *Item, quod nullos libros nostræ Facultatis clam vendat vel occulte, quin prius ipsos & ipsorum nomina per Scholas publicet in aperto.*

§ 3. *In supradictis autem Statutis nostræ Facultatis, reservamus nobis potestatem, absque requisitione Universitatis, ex causis rationabilibus, ubi* A *opportunum eidem concorditer videbitur, dispensandi, præterquam in casibus in quibus in ipsis Statutis dispensatio prohibetur. Si autem ex circumstantiis rerum, & varietate temporum in prædictis Statutis quidquam mutandum visum fuerit, aut eisdem aliquid de novo addendum vel diminuendum, Facultas circa hujusmodi ordinare & statuere habeat, prout sibi expediens videbitur; ita tamen quod ea, quæ in additionibus, diminutionibus, seu quibuscunque mutationibus per Facultatem decreta fuerint, non habeant vigorem Statutorum, nisi per Universitatem fuerint approbata. Et sic est finis illorum prædictorum.*

STATVTA MEDICINÆ.

PROOEMIVM SIVE EXORDIVM.

Quoniam, ut ait Princeps (1) *Abohali Avicenna, cui alludit Isidorus concorditer, Medicina est quæ corpus vel tuetur, vel restaurat salutem, & quia etiam sanitatem ac salutem corporis frequentius adoptamus, deprecantes Altissimum in quam multis, ut salutem corporis & animæ nobis in præsenti tribuat & in futuro, pro eisdem vota nostra ad ipsum mittentes, tanquam magis necessariis in vita gerenda, misertus ergo nostri misericordiarum Dominus & salutis, in fragilitatis solo fecit nobis crescere de cœlesti solio Medicinam. Quæ equidem Medicina apud suos Doctores veteres & modernos rationalis scientia merito appellatur: & vere rationalis, quantum ad utramque ejus partem, Theoricam* B *videlicet & Practicam; in quibus habendis ipsa considerat causas omnium liberalium Facultatum. Nam omne, quod singulariter & divisim in qualibet septem Facultatum dicitur & quæritur, in scientia ista conjunctim & utilius invenitur. Hæc est igitur digne pars prudentiæ præstantissima, sine cujus adminiculo minus bene agitur Respublica in hoc Mundo, ut patet luce* C *clarius universos ordines hominum intuenti. Ipsa etiam vere est, cujus legibus & præceptis omnis humana potestas notabiliter affecta obsequitur & obedit, cui nimirum vita recommittitur Magnatum, cujus curæ ac tutelæ salus non indigne creditur multitudinis populorum. Ejus namque ministerio suprema potestas Apostolica præ-*

(1) *De integro hujus Autoris nomine ac titulo, nempe* Abu-Hali, Al-Hasen, Aben-Hali, Aben-Sina, & *de ejusdem nominis ac tituli interpretatione, vide* Petri Castellani, *in Acad. Lovan. Græc. Literar. Professoris, eruditum Opusculum de* Vitis Illustrium Medicorum, *Antverp. apud Guil. a Tongris. A. 1618 in 8tavo impressum, pag. 136.*

præsidet ad salutem & Romanum Imperium, & quodlibet aliud Regnum utiliter stabilitur; Pastores Ecclesiarum Status majoris, qui sunt Episcopi & Prælati, feliciter conservantur. Quid enim est deterius Ecclesiæ circumquaque quam Pastor debilis & inutilis, aut sæpe mutatus? Duces, Comites ac Barones, Milites & Armigeri, populusque communis ad tuendam Rempublicam sine ipsius adminiculo, quod certe est sanitas, totaliter deficiunt; & notum est, & quod pluris æstimamus, ipsa hominem totum sibi vendicat in utero, & ab utero procedentem per quamlibet partem vitæ ejus, ipsum in finem deducens utroque regimine, conservativo videlicet ac similiter curativo. Nos igitur Hermannus Lurtz de Nuerenberga Decanus Facultatis Medicinæ, Joannes Gallici de Wratislavia, Cunradus de Schiverstat, prædictæ Facultatis Medicinæ Doctores & Artium liberalium Professores, ut ipsius officio nec non beneficio necessitati humanæ, propter quam creata est, salubrius consulatur, secundum quendam rationabilem ejus ordinem & statuta convenientia, sine quibus nihil bene fit, concorditer ordinamus ea, quæ sequuntur; salva potestate addendi, diminuendi, moderandi, aut legitime interpretandi, atque etiam in casu dispensandi, attento quod secundum eventus rerum, qualitatem temporum, & varietatem casuum, quæ humanitus simul provideri non possunt, non incongrue Statuta varientur humana.

TITULUS I.

De modis ordine & horis principiandi, disputandi ac legendi; ut & de vacationibus & de officio Baccalariorum ac Scholarium.

§ 1. *Inprimis igitur statuimus & ordinamus, quod omnes Magistri, Licentiati, Baccalarii Facultatis Medicinæ in casu discordiæ stabunt ordinationi suæ Facultatis de modis, ordine & horis principiandi, disputandi & legendi.*

§ 2. *Item ordinamus, quod Facultas Medicinæ habeat vacationes ordinarias quolibet anno a Vigilia Nativitatis Beatæ Virginis, usque ad festum Sancti Lucæ Medici & Evangelistæ inclusive, tali tamen conditione adjecta, quod, si cuiquam isto tempore placuerit legere, legendi liberam habeat facultatem.*

§ 3. *Item ordinamus, quod Scholares & Baccalarii Medicinæ libros, qui pro tempore leguntur, secum ad Scholas solemniter deferant, & ante se apertos teneant semper, donec lectio sit finita.*

§ 4. *Item, quod nec in lectionibus, nec in disputationibus, nec in aliis actibus scholasticis faciant inhonestos sibilos, indiscreta susurra, murmura, seu alios indecentes strepitus qualescunque.*

§ 5. *Item ordinamus, quod omnes Baccalarii & Scholares intersint disputationi cujuslibet Magistri, nisi rationabilem causam absentiæ habeant, quam Magistro disputaturo significare teneantur vel Decano Facultatis. Idem intelligimus de aliis actibus solemnibus, in quibus ordinamus ipsos a principio usque ad finem omnimode permansuros.*

TITULUS II.

De Scholaribus promovendis ad Gradum Baccalariatus in Medicina.

§ 1. *Ordinamus primo, quod Scholaris in Medicina volens promoveri ad Gradum Baccalariatus in Medicina, quicunque sit, debet audivisse* (1) *Joannicii artem commentatam integre; primum seu quartum Canonis Avicennæ, & aliquem librum in Practica, ut nonum Rasis Almansoris, vel consimilem a Doctore vel Doctoribus, vel aliis legentibus in Scholis publicis Studii generalis.*

§ 2. *Item, si est Magister in Artibus, debet audivisse in eadem Facultate Medicinæ ad minus duobus annis; si Baccalarius in Artibus duobus cum medio; si simplex Scholaris, ad minus debet tribus annis in Studio generali in eadem Facultate studuisse.*

§ 3. *Item debet duobus Doctoribus in præsentia omnium Doctorum, Baccalariorum & Studentium omnium interesse volentium, respondisse.*

§ 4. *Item, post hoc promovendus debet præsentari per Decanum Facultatis toti Facultati, ita quod postquam approbatus est in scientia, moribus & honestis conditionibus ad talem Gradum requisitis, omnes Doctores debent concordare in hujusmodi receptione. Et, si aliquis vel aliqui non consenserit vel consenserunt, allegata causa rationabili refutationis, receptio nulla fiat; si autem causa non fuerit rationabilis, quæ per Doctores Facultatis Medicinæ debet examinari, tunc, non obstante dissensione unius vel plurium ex pluralitate Doctorum Facultatis Medicinæ, est admittendus.*

A § 5. *Item promovendus ad Gradum Baccalariatus in Medicina debet vicesimum secundum annum suæ ætatis complevisse.*

§ 6. *Item, postquam est acceptatus per Facultatem Medicinæ, tunc debet determinare vel incipere infra spatium trium mensium, quod si non fecerit, ille, qui tunc prius determinaverit inter alios secum & post eum acceptatos, completo termino ennarrato, locum ante eum in disputationibus & aliis actibus scholasticis habebit.*

§ 7. *Item ille promovendus, cum vult promoveri debet sedere in scamno Scholarium & determinare unum problema;* B *isto facto vocet eum Doctor suus ad Cathedram Baccalariorum, & antequam determinet quæstionem, Bedellus proponat sibi juramenta, quæ sequuntur; & post hoc det sibi medium florenum; deinde determinet quæstionem unam; isto expedito Doctor suus assignet sibi Gradum Baccalariatus cum recommendatione solemni.*

§ 8. *Item ille Baccalariandus debet dare Doctori suo pro honore proprio & suæ Facultatis* (2) *Clenodium valens unum florenum, idemque Baccalariandus faciat alias solemnitates, in hujusmodi Gradu fieri consuetas.*

C § 9. *Item, iste Baccalarius jurabit, quod non velit practicare in Medicina infra muros Wiennenses, nisi cum scitu, informatione & directione sui vel Doctoris alterius Facultatis Medicinæ, in hoc Gradu duntaxat existens.*

§ 10. *Item ante promotionem det Facultati unum florenum, & juret juranda Statuta & statuenda firmiter observare.*

§ 11.

(1) *Vide Biblioth. Græc. Fabricii. Vol. X. pag. 524.*
(2) *De origine & significatu hujus vocabuli latino-barbari vide supra Annotationem marginalem pag. 103.*

§ 11. *Item ordinamus, quod nullus Scholarium sit limitatus ad aliquem Doctorem, sed liberum sit sibi eligere Doctorem sub quo velit promoveri.*

§ 12. *Item complendo responsiones pro Gradu Baccalariatus fiendas, liberum sit sibi eligere duos Doctores de Facultate Medicinæ, non pensando, cuicunque eorum sit primo responsurus.*

§ 13. *Item quilibet Baccalarius, ad Licentiam vel ad Doctoratum in Medicina tendens, tenetur respondere ad minus semel in anno uni Doctorum, cui tunc placuerit respondere.*

TITULUS III.

De Baccalariis in Medicina ad Licentiam promovendis.

§ 1. *Baccalarius ad Licentiam promovendus, si est graduatus in Artibus, debet audivisse in Medicina ante Doctoratum quinque annis, duobus ante Baccalariatum, & tribus post, vel tribus ante Baccalariatum & duobus post. Si vero non est graduatus in Artibus, debet audivisse sex annis in Medicina, tribus vel quatuor ante Baccalariatum & duobus vel tribus post. Et ibidem placuit, quod Gradus Baccalariatus in Artibus, debet pro Gradu in Facultate Medicinæ computari.*

§ 2. *Item Baccalarius ad Licentiam promovendus, debet respondere vel respondisse omnibus Doctoribus, quibus placuerit eum audire, in præsentia omnium Doctorum vel Licentiatorum interesse volentium, nec non Baccalariorum & Scholarium Medicinæ, & omnino sit in libero sui arbitrio, cui Doctorum primo, & cui secundo, & sic deinceps voluerit respondere.*

§ 3. *Item iste promovendus debet audivisse continue ad minus duos Doctores legentes, si sint; si non, alios legentes teneatur audivisse. Deinde iste promovendus debet præsentari per Decanum Facultatis toti Facultati Medicinæ, ita quod, postquam approbatus est in scientia, moribus & honestis conditionibus, ad Gradum Doctoratus Medicinæ requisitis, omnes Doctores Medicinæ debent concordare, ut supra dictum est, de Gradu Baccalariatus.*

§ 4. *Item, dictus promovendus ad Gradum Doctoratus Medicinæ sit de legitimo thoro natus, vel alias legitimatus ad hunc Gradum, nec sit aliis defectibus notabilibus & turpibus in corpore vitiatus.*

§ 5. *Item statuimus, quod, postquam in Studio Wiennensi lectum est tanto tempore, quantum requiritur ad Gradum Baccalariatus vel Licentiæ, cum nullo de tempore audientiæ amplius dispensetur, nisi talis causa interveniat, propter quam Facultas, ut supra, judicaverit esse merito dispensandum: nec quamcunque scientiam sufficere ad Gradus in hac Facultate volumus, si perversis moribus ac notatis vitiorum maculis fuerit diffamata.*

§ 6. *Item, si forte quandoque petitiones Principum vel quorumcunque, pro non dignorum promotione fuerint porrectæ, allegationes fiant Statutorum & juramentorum præstitorum de eisdem observandis.*

§ 7. *Item ordinamus, quod, qui reperti aut notati fuerint a Facultate transgressores Ordinationum ejus, vel alias inobedientes, aut contra Doctorem vel Doctores protervi aut superbi, vel publici fornicatores, non promoveantur, nisi se emendaverint ad beneplacitum Facultatis.*

§ 8. *Item ordinamus, quod promovendus ad Gradum Doctoratus, si fuerit inventus sufficiens in scientia &*

morum honestate, & cum hoc non nimis muliebris in facie, nec aliquod aliud Canonicum obstiterit, debet viginti sex annos complevisse, alias de rigore viginti octo; & adhuc stabit in deliberatione Facultatis an sit promovendus vel ne, pensatis hinc inde qualitate & conditionibus personæ & aliis circumstantiis ad hoc requisitis.

§ 9. Item ordinamus, quod promovendus ad Gradum Licentiæ vel Doctoratus Medicinæ, ad minus visitare debeat infirmos in practica Medicinæ ad spatium unius anni cum Doctore Facultatis ejusdem.

§ 10. Item, si contingat Licentiatum, Baccalarium vel Scholarem ad deliberationem Facultatis vocari deliberabunt ad honorem Dei & suæ Facultatis & curabunt personas deliberantes in casibus odiosis, vel præjudicialibus, aut alia quæcunque secreta Facultatis suæ nullatenus revelare.

§ 11. Item, liberum sit Licentiato procedere ad Doctoratum sub quocunque sibi placuerit Doctore Facultatis Medicinæ incorporato Studio Wiennensi.

§ 12. Item det cuilibet Doctori post examen & ante Licentiam unum florenum cum medio pro laboribus, & in recompensam collectæ, quæ per Medicos recipi non consuevit.

§ 13. Item exponat unum florenum pro confectionibus & vino in examine.

§ 14. Item debet recipere insignia Magistralia infra spatium medii anni, & si non, tunc alter Licentiatus, completo medio anno sibi deputato, habebit locum ante eum, ut superius de Baccalariis est in simili deliberatum.

§ 15. Item Doctorandus debet ad minus unum Doctorem vestire cum quatuordecim ulnis panni boni, &, si placuerit plures vestire, faciat pro quo-

A libet alio Doctore vestiendo secundum decentiam ad beneplacitum suæ voluntatis.

§ 16. Item Licentiandus debet præsentari Domino Cancellario Universitatis, vel ejus Vicario per Decanum Facultatis Medicinæ, habentem consensum omnium Doctorum Medicinæ, & præsentialiter ibi existentium, ad quorum petitionem more solito Dominus Cancellarius prædictus, vel ejus Vicarius assignabit certum diem & horam ad dandum puncta, in quibus prædictus Licentiandus debet exami-

B nari; unum in Aphorismis Hippocratis & aliud in Techna Galeni; ad quam horam dandi puncta Decanus Facultatis Medicinæ debet convocare omnes Doctores Medicinæ sub pœna non contradicendi; quorum unus ex ordinatione Domini Cancellarii assignabit dicto Licentiando unum Aphorismum cum suo commento, alter unum Canonem, vel duos dependentes de Techna Galeni, captis prius juramentis ab utroque, quod sine fraude & dolo prædicta puncta penitus velint dare; in quibus quidem punctis eadem die hora Vesperarum,

C si placuerit Domino Cancellario, prædictus Licentiandus examinabitur per omnes Doctores Facultatis Medicinæ Universitatis Wiennensis, &, si fuerit inventus tantus in scientia Medicinæ vel per omnes Doctores, vel per majorem partem ipsius Facultatis Medicinæ, ad Licentiam admittatur; si vero non, minime.

§ 17. Item Licentiatus in Medicina, si voluerit doctorari, tempore Doctoratus sui debet dare cuilibet Doctori suæ Facultatis Birretum & unum par chirothecarum contextarum; cuilibet autem Licentiato & Baccalario Medicinæ unum par chirothecarum com-

communium secundum decentiam & Facultatis honorem.

§ 18. *Item, antequam promoveatur, debet dare Facultati duos florenos, quos Decano Facultatis Medicinæ præsentabit.*

§ 19. *Item det Bedello duos florenos, vel vestem pro decentia Facultatis.*

TITULUS IV.

Sequitur modus promovendi ad Gradum Doctoratus.

§ 1. *Doctor volens promovere Licentiatum ad Gradum Doctoratus in Medicina, debet eum cum omnibus Doctoribus suæ Facultatis, quos poterit habere, nec non cum Licentiatis, Baccalariis & Studentibus ejusdem Facultatis, item cum Graduatis & Scholaribus aliarum Facultatum, ad hoc specialiter rogatis, & eum honorare volentibus, ad Ecclesiam Sancti Stephani solemniter conducere, vel ad alium locum solemnem, ubi idem Doctorandus, sedendo in scamno ante Cathedram posito, determinet unam quæstionem in Medicina; qua determinata, Doctor præsidens vocet eum ad Cathedram Magistralem, & Bedellus legat sibi juramenta Facultatis, quæ juret, & cum hoc, quod velit legere in Facultate Medicinæ per unum annum, nisi Facultas super hoc secum duxerit esse dispensandum. Post hoc Doctor præsidens faciat ipsius recommendationem solemnem, & post hoc assignet sibi insignia Magistralia, quo facto Doctor novellus facit unam recommendationem scientiæ Medicinæ, & in fine recommendationis incipiat unum Capitulum in Avicenna, vel unum Canonem in Techna Galeni, vel unum Aphorismum de Aphorismis Hippocratis, vel unum librum authenticum in Medicina, secundum Doctoris sui consilium; & juxta materiam lectionis moveat unam quæstionem cum argumentis pro & contra factis, ad quam unus Doctorum in Medicina, ad hoc rogatus, debet sine replicationibus respondere. Demum Doctor præsidens dicat gratiarum actiones, & cum tota comitiva, & aliis volentibus Doctorem novellum honorare, conducant eum processionaliter & ordinate ad domum, ubi prandium est facturus.*

§ 2. *Item Doctor novellus, juxta consuetudinem hujus & aliarum Universitatum, faciat prandium Doctoribus in Facultate Medicinæ & aliis, prout suæ suppetunt facultates.*

TITULUS V.

De Baccalariis alterius Vniversitatis ad Facultatem Medicinæ recipiendis.

§ 1. *Baccalarius alterius Universitatis volens recipi ad Facultatem Medicinæ, respondeat solemniter uni Doctorum, quem Facultas Medicinæ ad hoc deputaverit, ad unam quæstionem in Medicina, in præsentia omnium Doctorum, quibus placuerit interesse, præsertim tamen in præsentia omnium Doctorum & Scholarium Medicinæ Facultatis; postea petat Decanum ejusdem Facultatis, ut faciat Congregationem Doctorum pro receptione sui ad dictam Facultatem in qua Congregatione petat humiliter ad prædictam Facultatem recipi, &, si omnes Doctores in ejus receptione concordaverint, recepto juramento, quod Statuta & statuenda velit servare, & obedire Facultati Medicinæ in licitis & honestis, & quod Doctoribus ejusdem Facultatis velit debitam reverentiam exhibere, Decanus nomine Facul-*

cultatis recipiat eum ad Facultatem A prædictam. Si vero aliquis, vel aliqui eorum dissenserit, vel dissenserint, allegata causa rationabili, fiat ut prius dictum est.

§ 2. Item talis, antequam recipiatur ad Facultatem prædictam, debet dare pro eadem unum florenum, Pedello vero medium florenum.

§ 3. Item inter Baccalarios ejusdem Facultatis debet habere ultimum locum, &, si aliquis, vel aliqui, fuerit, vel fuerint, prius admissus vel admissi, si infra spatium trium mensium determinabit, vel determinabunt, præcedet, vel præcedent præfatum Baccalarium receptum, si non, non.

TITULUS VI.

De Doctoribus extraneis ad Facultatem Medicinæ recipiendis.

§ 1. Doctor alterius Universitatis volens recipi ad Facultatem, debet solemniter repetere unum Canonem in Avicenna, Aphorismum, vel unum Canonem in Techna Galeni, circa quam repetitionem movere debet unam quæstionem cum argumentis pro & contra, ad quam respondebit sibi unus de Baccalariis Medicinæ. Post hoc facta Congregatione Facultatis, humiliter petat Facultatem Medicinæ, ut dignetur eum recipere Condoctorem suum, &, si fuerit admissus, inter Doctores Facultatis Medicinæ ibidem habeat ultimum locum. Si vero esset aliquis, vel aliqui Licentiatus vel Licentiati istius Facultatis, si iste vel isti infra tres menses a tempore Licentiæ receperit, vel receperint insignia Magistralia, Doctoratus iste receptus sequetur eum vel eos quoad locum, si non, non. Si vero aliquis vel aliqui Doctorum in hujusmodi receptione dissenserit vel dissenserint, allegata causa rationabili, fiat ut supra dictum est.

§ 2. Item talis Doctor, antequam recipiatur, debet dare ad Facultatem Medicinæ duos florenos & Pedello unum florenum.

§ 3. Item jurare debet Statuta, & statuenda Facultatis firmiter tenere, & fidelitatem Facultati, & Doctoribus debitam reverentiam exhibere.

§ 4. Item debet facere fidem de Doctoratu suo per honorabiles testes & fide dignos, vel per proprium juramentum, seu per literam Facultatis Universitatis suæ testimonialem.

B § 5. Item consimilem probationem & fidem debent facere Licentiatus & Baccalarius in Medicina de suis Gradibus, quos libet intrare eandem Medicinæ Facultatem.

§ 6. Item talis Doctor recipiendus, si in alia Universitate non legit, debet jurare, quod velit legere in Medicina per unum annum in Universitate Wiennensi: si vero in alia Universitate legit, tunc debet legere in Universitate Wiennensi per medium duntaxat annum in Medicina, nisi Facultas Medicinæ super hoc secum deliberaverit dispensandum.

C § 7. Ista namque Statuta de Baccalariis & de Magistris hic promotis, & ex aliis Universitatibus ad nostram Facultatem assumendis ita inconfracte proponimus observare, quod, si aliquis hic in Universitate aliter, quam superius expressum est, promoveretur ad aliquem Gradum in Medicina, aut alibi promotus, aliter assumeretur quam modis supradictis, quod utique talis non debet haberi pro Membro, Magistro aut Baccalario hujus Facultatis Medicinæ hic in Universitate Wiennensi, nec ad actus publicos nostræ Facultatis admittatur.

TITU-

TITULUS VII.

De electione Decani & ejus Officio.

§ 1. Ordinamus primum, quod Decanus Facultatis Medicinæ debet eligi tempore electionis novi Rectoris.

§ 2. Item, ne Decanatus maneat semper in manu unius, & sic fiat præjudicium aliis; volumus, quod Decanus eligatur secundum pluralitatem vocum Doctorum Facultatis Medicinæ, & quod non maneat Decanus ultra medium annum, nisi post medium annum per Facultatem fuerit reelectus.

§ 3. Item volumus & ordinamus, quod Decanus nostræ Facultatis ad minus debeat esse Doctor in Medicina: istud statutum intelligimus similiter & præcedens, nisi fuerit defectus Doctorum, in quo casu permittimus Licentiatum posse esse Decanum & eligi si oportet.

§ 4. Item ordinamus, quod inter Doctores nostræ Facultatis Decanus, si sit Doctor, in Consiliis Universitatis & Facultatis nostræ, in disputationibus & aliis solemnitatibus Universitatis & Facultatis nostræ quibuscunque, habeat primum locum.

§ 5. Item de Officio Decani ordinantes statuimus, quod Decanus nostræ Facultatis habeat congregare Doctores Medicinæ in casibus, istam Facultatem & ejus Membra concernentibus, sub pœna non contradicendi; &, si necessitas ingruerit, potest apponere pœnam pecuniariam, quæ medietatem floreni excedere non debebit.

§ 6. Item ad Consilium nostræ Facultatis non debet admittere Licentiatum vel Baccalarium, vel quempiam alium, nisi duntaxat Doctorem ejusdem Facultatis, nisi propter defectum

A Doctorum, vel nisi Facultas aliquem alium ad hoc specialiter duxerit vocandum.

§ 7. Item non admittat ad Consilium Facultatis noviter Doctoratum in Medicina, nec Doctorem alterius Universitatis per Facultatem receptum, nisi prius juraverint in manus Decani nomine Facultatis, quod deliberabunt ad honorem Dei & suæ Facultatis, & quod personas deliberantes in casibus odiosis vel præjudicialibus non revelent, aut quæcunque secreta Facultatis suæ præsumant aliquatenus revelare.

§ 8. Item ordinamus, quod Statuta nostra semel in anno, proximo die

B festivo post lectionem Statutorum Universitatis, in Scholis Medicorum vocatis ad hoc sub certa pœna pecuniaria, per Decanum Facultatis imponenda, Doctoribus, Licentiatis, Baccalariis ac Scholaribus Facultatis Medicinæ per Decanum ejusdem Facultatis, vel ejus Substitutum publice perlegantur.

§ 9. Item Licentiandus in Medicina debet jurare publice ante Licentiam, quod velit facere Domino Cancellario Universitatis debitam reveren-

C tiam, obedire Rectori Universitatis & suæ Facultati in licitis & honestis, Doctoribus in Medicina exhibere reverentiam & honorem, & quod non resumat Gradum illum in alia Universitate, & quod velit servare Statuta & statuenda per Facultatem Medicinæ prædictam.

§ 10. Item juret, quod velit servare pacem & unionem inter quatuor Facultates & Nationes, & inter Seculares & Religiosos, quantum in se est.

§ 11. Ultimo providentes saluti animarum, declaramus, quod transgressores Ordinationum Facultatis Medicinæ, si ex contemptu aliqui fecerint,

aut moniti restiterint, rei perjurii habeantur, alias non; sed pœnas alias secundum decretum Facultatis Medicinæ cum indignatione ejusdem se noverint incursuros.

§ 12. *Item ordinamus, quod, dum fiunt Doctores in Theologia, vel in*

A *Jure Canonico vel Civili, teneatur Pedellus noster eos honorare, & cum Virga præcedere, & per totum eorum festum præsens interesse & servire, nisi in factis Facultatis de jussu Decani in aliis fuerit impeditus.*

INCIPIVNT STATVTA FACVLTATIS ARTIVM

PROOEMIVM SIVE EXORDIVM.

Omnes quærunt sapientiam, quia omnes homines naturaliter scire desiderant. Sapientia vero ex alto. Nam & altissimorum cognitio etsi ipsa cordibus humanis se totam insimul aut partim infundi pateretur, ordinem tamen rebus inditum reperiendi sapientiam scientiamve non confundit ille, qui ex alto prospiciens, rite cuncta gubernat. Omnibus namque sic operatur in agentibus, ut & sinat ipsa propriis actionibus gratulari. Nolens ergo humanum intellectum, sub nuda spe scientiæ sapientiæque desuper infundendæ, tanquam otiosum in semetipso frustra tabescere, constituit ipsum studio etiam proprio, non solum terrestria, sed & cœlestia perscrutari; hoc quod priores philosophari incœperunt, admirantes, cum causas ignorarent. Sapientiam igitur quæsierunt antiquitus Philosophi in chao quasi latitantem, & partim invenerunt, humano tamen non sine studio; numquid nos ipsam spernemus, jam luce clarius radiantem Australium in viridario, cum patrum nostrorum, antiquorum, inquam, Philosophorum vestigia, certa nobis ad eum sint itinera grandi cum hoc præsidio, quod & Divinum est intimius illustrari? Quo quidem Divino (auxilio) primitius invocato, properent cuncti, qui quærunt sapientiam, & invenient

B *multi in Wiennensi Studio, ubi præsto est omnibus invocantibus eam. Hortus etenim Sapientiæ, olim conclusus in his Mundi partibus, nunc vero cunctis advenientibus palam factus est; quia venit Auster & perflavit, flavit & reflavit ab Aquilone, turbinis quidem more dulci cum curriculo sapientiam pervehens in Austriam, & hoc gratiosissimo Domino nostro Alberto, Austriæ &c. Duce Tertio, procurante, & omnia provide disponente, quæ ad sapientiæ domum necessaria sunt. Quia, postquam Studium omnium Facultatum Wiennense sublimiter erexit, ipse quidem Spiritu bono utique ductus, post Privilegia, post Liberta-*
C *tes, cæteraque munera Vniversitati Wiennensi largissime donata, prudenter considerans, quomodo nulla Communitas, nec aliqua Vniversitas possit aliquamdiu stabili concordia permanere sine legibus, aut sine Statutorum regulis, diversos in unum amicabiliter constringentibus, cordialiter concupivit, quatenus singulæ Facultates ordinarent, prout ipsis, & ad quietem suorum magis conveniens videretur, Statuta quædam, attamen per Vniversitatem, Matrem scilicet nostram, videnda, corrigenda & approbanda, ne forte aliquando leves etiam insultus valeant exoriri inter diversarum Facultatum,*

tum, vel certe ejusdem Facultatis filios, unde & Mater ipsa, tota scilicet Vniversitas, possit perturbari. Gratum igitur desiderium Illustrissimi Principis, & Domini nostri Ducis prælibati, quia salubre est, summo opere adimplere voluit pro posse suo inclyta Facultas Artium liberalium, cæterarum Facultatum, utique venerabilium, pia nutrix; quia suos alumnos ipsis impartitur, tanquam fortes agonistas, & si qui forsan aliunde ipsis advenerint, revera tanquam abortivi sunt respectu lacte Artium liberalium & facundæ Matris Philosophiæ nutritorum; filii namque Facultatis Artium aptiores sunt ad quævis Studia etiam altiora dummodo tamen non duxerint se emancipandos ante tempora a provida Matre sua, Facultate scilicet Artium, ipsis rite constituta, volantes sine pennis, sed variis plumis Artium liberalium habitualiter decorati, apicem utique cujuscunque etiam Facultatis scientificæ facilius adipiscuntur, interiores ejus subtilitates, etiamsi difficiles sint, medullitus penetrando. Studium igitur Artium liberalium tanto diligentius tantoque ferventius provide reguletur, quanto periculosius in ipso deviatur, ne parvus error in ipso, tanquam aliarum Facultatum principio, toti Vniversitati, Matri nostræ, fomentum præstet errorum; & sic decet & oportet, ut ipsa Facultas Artium certis quidem regulis & legibus, tanquam frænis, sed lenibus, suos astringat alumnos, ut rixis, jurgiis, cæterisque vitiorum intentivis extra Studii Wiennensis terminos procul relegatis, Scholares Artium quiete Philosophiæ deserviant, studiisque suis ferventer inhærentes, & per consequens Magistri pacis tripudiis læte perfruantur.

A Quapropter Nos Decanus, totaque Communitas Magistrorum Facultatis Artium hujus almæ Vniversitatis Studii Wiennensis unanimi consensu, provido consilio, maturaque deliberatione præhabitis, ad laudem & honorem solius Immobilis cuncta moventis, ad bonum quoque regimen Suppositorum nostræ Facultatis, ipsorumque cum cæterarum Facultatum Membris amicabilem concordiam, solatium jugeque incrementum, nec non stabile fundamentum totius Vniversitatis Wiennensis, Matris nostræ metuendæ, ordinamus & statuimus Capitula, quæ B subsequuntur, & volumus duntaxat ipsis irrefragabiliter uti in Scholis, Consiliis & Ordinationibus Facultatis, itaque proponimus ipsa firmiter observare. Quod, si quæ Ordinationes, Statuta seu Observationes in nostra Facultate prius fuerint habita, scripta vel non scripta, vel quomodolibet aliter observata, quæ huic Opusculo non sint inserta, nec his insertis consona, & omnino consilia omnia quidem talia, reprobamus & revocamus, & volumus ipsa habere nulla & abolita, nec aliC quatenus aliquomodo in Scholis & Consiliis, & aliis factis nostræ Facultatis volumus allegari: & insuper Illustrissimi Principis Domini nostri Alberti Ducis prænominati laudabilem voluntatem, quantum in nobis est, omnimode adimplere volumus cum effectu, omnia nostra Statuta & ordinationes, quæ subsequuntur, pio examini, benignæque correctioni submittimus hujus almæ Vniversitatis Studii Wiennensis, Matris nostræ generosæ, ipsaque omnia approbari & confirmari, tanquam perpetuis temporibus duratura, sincero postulamus ex affectu; attamen interpretatione, dispensatione, corre-

ctione, variatione, additione, diminutione, subtractione ex causa rationabili, quotiescunque Facultati nostræ Artium visum fuerit expediens aut opportunum, in Statutis subsequentibus nobis semper salvis. In quorum quodlibet præmissorum omnimodam potestatem nobis & Facultati, Successoribusque nostris reservamus, illo tamen adjecto moderamine, quod si aliquoties Facultati nostræ placuerit novum Statutum condere, aut vetus tollere, ut sæpius oportet juxta variationem temporum & utilitatem Facultatis, quod istud iterum de novo sit confirmandum aut infirmandum per almæ Universitatis hujus Wiennensis, piæ Matris nostræ, Consilium & decretum, alioquin nullius sit efficaciæ aut firmitatis, nec aliquis ad ipsum observandum, juramento vel alio quovismodo sit adstrictus. Tenor vero Statutorum nostrorum subsequitur in hæc verba.

TITULUS I.

De his quæ ad laudem Dei & cultum Divinum noscuntur pertinere.

§ 1. *Quoniam, ut ait Plato, sive in maximis, sive in minimis, Divinum auxilium debet implorari, quia & ipso prætermisso nullum rite fundatur exordium, primum quærere cupientes, quæ Dei sunt, ut itinere prospero transituri, valeamus pervenire ad finem omnibus præoptatum. Summo igitur Deo in membris suis serviendo, credimus & ipsi gratum servitium præstitisse; nullo tamen Cœlestis patriæ prætermisso, sed in simul omnes, quantum in nobis est, in persona Unius volumus honorari. Quare ad laudem & reverentiam Dei Omnipotentis, totiusque Cœlestis Exercitus, oculos devotæ nostræ mentis ad quandam Matris nostræ, scilicet Philosophiæ,* (1) *filiam, Deo Summo gratissimam dirigentes, ut & ipsa nos sibi gratos efficere, & Studium nostrum Philosophicum dirigere ad Studium istud dignetur, quod est Sapientiæ & Veritatis æternæ.*

A

§ 2. *Primo igitur ordinamus & statuimus, volumusque ita amplius per nos & nostros successores observari, ut omni anno Festum Beatæ Catharinæ Virginis & Martyris cum Vesperis & Missa, simul & Sermone Latino, solenniter celebretur per totam nostram Facultatem. Volumus etiam quod in die sancto Festi ipsius Beatæ Virginis Catharinæ Missarum Solennia, & in die præcedente Vesperæ decantentur, nisi aliquid obstiterit magni, ita quod pro tunc Festa non valeant decenter peragi, nec tamen pro quocunque etiam magno negligere volumus, quin, cum commode & quam cito fieri poterit, prædicta Festa cum debita reverentia peragantur. Quibus quidem Festis, Vesperis, Missis, Sermoni & Offertorio omnes Magistros, Baccalarios & Scholares nostræ Facultatis interesse volumus, a principio usque ad finem permansuros, singulos in habitibus suis decentibus pro Gradu suo & ordine, quem in Facultate obtinent, ita quod minores majoribus deferant honorem & reverentiam & e converso, ne Doctores, Magistri, & aliarum Facultatum Studentes, quos ad præmissa Solennia proponimus invitare, aliquid inter nos, qui Philosophiæ deservimus, queant annotare, quod ipsos & cæteros intuentes aliqualiter valeat molestare. Si qui vero in non veniendo, aut ante finem Festorum prætactorum receden-*

B

C

1) *Intelligitur* S. Catharina *Vid. § prox. sequentem, & infra Tit. XXV. § 1.*

cedendo legitima sine causa, aut alias quovis modo culpabiles, etiamsi sint Magistri aut inferiores, de nostra Facultate, reperti fuerint, stabunt pœnæ ipsis, aut alicui ipsorum infligendæ per Decanum & alios quatuor Magistros, pro adjutorio Decano deputatos, ut infra tangetur. Qui etiam quinque jam prætacti Magistri singulis annis, & satis tempestive providebunt de aliqno faciente Sermonem ad Clerum in Festo prætacto, & similiter de loco, & Ecclesia, in qua Solennia nostra ordinatius, juxta dispositionem Facultatis, & qualitatem temporis peragantur, non ad fastum & pompam, sed potius ad Dei & totius Curiæ Cœlestis laudem & honorem; providebunt etiam de cantoribus, de campanarum pulsibus & cæteris pro ornatu, & omnibus aliis necessariis ad præmissa, & quodlibet ipsorum requisitis.

§ 3. *Item volumus & ordinamus, ut cuilibet Magistro in Artibus tunc præsenti, per Receptorum Facultatis de communi Fisco ejusdem, detur* (1) *Præsentia, sicut inter Canonicos Ecclesiarum fieri consuevit, ad minus unius grossi tempore Missarum pro Offertorio. Et similiter cuilibet Doctori, cujuscunque Facultatis fuerit, & Nobilibus statum talem tenentibus detur tantum, sicut Magistro nostræ Facultatis. Quos tamen omnes hortamur in Domino, quatenus ne tantillum respuant, sed, si placuerit, offerant, aut pauperibus, quorum intuitu illud fieri permittimus, misericorditer largiantur.*

TITULUS II.

De aniversariis & exequiis Facultatis.

§ 1. *Item considerantes, quam pium & salubre sit exorare pro mortuis, ut ipsorum sanctæ animæ, in ergastulo Purgatorii forte pro minoribus peccatis detentæ, liberentur, volumus omni anno, scilicet die Mercurii Quatuor temporum Quadragesimæ, pro redemptione animarum Magistrorum & omnium aliorum, Facultati nostræ Studii scilicet Wiennensis incorporatorum, etiam ubicunque terrarum defunctorum, nec non omnium in Christo quiescentium, peragere memoriam mortuorum cum Missa, & ea solennitate, quæ in talibus devote fieri consuevit, & in Vesperis præcedentibus decantare Vigilias cum novem Lectionibus; & hortamur & obsecramus Magistros nostros, quatenus disponant se humiliando coram Domino, qui fecit nos, taliter quod unus eorum decantet Missam, secundus Epistolam, tertius Evangelium, tam in Missa solennitatis nostræ Festivitatis Sanctæ Catharinæ, quam similiter in Missa pro Defunctis. In vigiliis etiam Lectiones omnes, vel sex, aut ad minus tres posteriores, in quo obediant Decano, si quos ipse ad præmissa duxerit requirendos, aut sine omni protervia, quam in publico, & in omni nostra Congregatione reprobamus fieri, sed benigne se excusent & honeste.*

§ 2. *Istam quidem solennem memoriam animarum cum Missa & Vigiliis, volumus peragere annuatim tempore prætacto in Ecclesia Sancti Stephani, dummodo fieri poterit congruenter; nam ibidem nostra communis est sepultura, & certe ex ipsa recipimus Divina Sacramenta. Si tamen ibidem possit non fieri commode, quia solam devotionem intendimus & non pompam, ex tunc pro illa vice in quacunque Ecclesiarum hujus Civitatis Decanus*

(1) *Hinc vulgare illud Latino-germanicum* ein Present *pro dono sive munere.*

nus cum quatuor Magistris, sibi pro adjutorio deputatis, ut infra patebit, vel ipsorum major pars peragere decreverit, illuc omnes Magistri nostræ Facultatis, Baccalarii & Scholares venire & offerre teneantur, & usque ad finem cum tota devotione permanere; sed non venientes, aut Divinum Officium perturbantes, aut ante finem recedentes, stabunt pœnis per Decanum & alios quatuor Magistros Coadjutores ipsis imponendis, &, quod absit a nobis, si qui rebelles in præmissis pœnis solvendis reperti fuerint, sint suspensi ab omnibus actibus scholasticis, donec veniam meruerint a tota Facultate Artium obtinere, nisi forte se legitime valeant excusare coram ipsa.

§ 3. Item Facultas providebit de candelis, pannis, sericis & aliis sumptibus funerum, ut, Datore formarum animas Suppositorum Facultatis, sive majorum sive minorum, in Matricula nostræ Facultatis adscriptorum, revocante, ex tunc convocata per Decanum tota nostra Facultate, secundum qualitatem defuncti, exequiæ honestæ peragantur; & pro divitibus quidem moderati sumptus exsolvantur pro candelis, pauperibus vero gratis, & propter Deum pure concedantur.

§ 4. Ut igitur Facultas Artium ab hædis agnos valeat dignoscere, decrevit, sine tamen Universitatis præjudicio, habere Matriculam quandam specialem, in qua omnia Supposita sua possit assignare, in qua Magistri teneantur adscribi, cum primo ad Facultatem assumuntur, & pro intitulatione dabit quilibet duos grossos: Baccalarii similiter teneantur, & dabit quilibet unum grossum; Scholaribus vero liberum sit, sed, qui petit inscribi, debet assumi, & solvere unum grossum,

A dummodo hoc in plena Congregatione Facultatis petat per se ipsum, & in Registro Universitatis sit adscriptus. Ex quibus quidem pecuniis funeralia & cætera, quæ ad Divinum cultum spectant, proponimus instaurare, & si, Deo disponente, aliquem Magistrum, Baccalarium seu Scholarem, nostræ Matriculæ adscriptum, contingat migrare ab hoc sæculo, quia per adscriptionem in Matricula frater noster effectus est, post mortem fraternitatem ipsi exhibebimus omnes, ad exequias ipsius veniendo. De aliis autem fiat juxta Statuta Universitatis, quæ etiam de exequiis mortuorum faciunt
B mentionem.

TITULUS III.

De electione Decani.

§ 1. Quoniam Mater nostra Universitas, unita tamen permanens & non scissa, ex quatuor Facultatibus, tanquam rivis exundantibus, integratur, quarum quidem Facultatum una est Artium Liberalium, Matris suæ filia primogenita, & ob ejus fœcunditatem prædilecta, quam utique integram & indivisam volumus conservare, ideo statuimus, quod omni-
C um Magistrorum in Artibus hic regentium & non regentium incorporatorum, secundum modum infra scriptum, sit una Facultas concors ab uno Decano regenda, &, quamdiu aliquis Magistrorum aut Baccalariorum non fuerit incorporatus eidem Facultati, non admittatur hic in Studio legere, regere aut disputare in Artibus, & a tota Universitate & qualibet ejus parte Membrum Facultatis Artium hujus Universitatis non esse censeatur; salvo tamen Statuto, quod de Magistris & Baccalariis aliarum Universitatum loquitur, hic,

hic, si petierint, ad Facultatem Artium assumendis: qui quidem Decanus, quia omnibus Magistris, Baccalariis & Scholaribus ejusdem Facultatis debet praeesse, dignum est ut talis eligatur, qui moribus & scientia caeteros antecedat. Statuimus igitur, quod, Rectore Universitatis electo, statim eodem die, vel altero immediate sequente, omnes Magistros nostrae Facultatis Decanus pro tunc existens, faciat per Pedellum fideliter & nominatim convocari ad electionem novi Decani in schedula convocationis hoc expresso, ne fraus aliqua committatur, ad quod ipsum Decanum simul & Pedellum obligari volumus per ipsorum juramenta.

§ 2. *Item die praefixo, Magistris sufficienter congregatis, eligatur in Decanum Magister idoneus, sufficiens, gravis & morigeratus actu regens, qui ad minus per duos annos hic in Facultate rexerit & trium annorum ad minus Magister alicujus Universitatis existat, ita quod in quem major pars Facultatis consenserit, sit Decanus. Si vero duo de Magistris aequales voces habuerint, in quem illorum tunc Decanus existens consenserit, sit Decanus novus, solum dimidio anno permansurus.*

§ 3. *Electus jam in Decanum teneatur Officium Decanatus assumere sub poena decem florenorum, Fisco Facultatis solvendorum, nisi causa legitima coram Facultate statim proponenda, quare ipsum acceptare non debeat, se valeat rationabiliter excusare.*

§ 4. *Item Officium Decani sit Congregationes facere suae Facultatis, juxta ejusdem Ordinationes & Statuta; deliberationes suae Facultatis reddere Rectori super articulis propositis*

A

in Congregatione Universitatis, atque curam gerere, ut actus scholastici suae Facultatis fiant legaliter & utiliter, ad incrementum & honorem Universitatis & Facultatis, negligentias circa hujusmodi Magistrorum & Baccalariorum, si perceperit, ad Facultatem referre, si ab ipso ad partem praemoniti se non emendaverint; Statuta Facultatis manutenere, & procurare pro posse suo, ut ipsa etiam ab aliis observentur, & ipsorum transgressoribus juxta decretum Facultatis studeat poenam adhibere, & generaliter omnia quae cognoverit esse ad bonum Facultatis Artium promovere, & contraria impedire pro posse.

B

§ 5. *Item Decanus in principio sui Decanatus, scilicet infra primos quindecim dies, congregatis sub certa poena, tunc exprimenda & extorquenda, Baccalariis & Scholaribus nostrae Facultatis, legat ipsis & per se ipsum Statuta Facultatis, concernentia ipsos & ipsorum vitam, mores & doctrinam: & eos nihilominus perhortetur ad laudabiliora & virtutum & scientiarum incrementa.*

§ 6. *Item Decanus teneat sub certa custodia librum Statutorum Facultatis, & similiter librum Actorum, in*

C

quo scribat ea, quae aguntur tempore sui Decanatus circa promovendos, & acta alia notabilia in Facultate, & etiam in Congregatione Universitatis, praesertim tamen illa, quae aliqualiter tangunt directe vel indirecte nostram Facultatem. Et etiam teneat Matriculam Facultatis, in qua tamen sub juramento suo nullum adscribat per se, vel per alium scribi permittat, nisi cum consensu Facultatis; & tunc Magistros scribat ordine suo, secundum aetatem receptionis ad Facultatem nostram;

stram; & similiter Baccalarios ordine suo, Scholares vero secundum quod ad Facultatem assumentur.

§ 7. *Item quilibet Decanus tempore, quo videbitur sibi plus expedire, visitet Bursas Suppositorum nostræ Facultatis, præcipue Scholares, hortando, ut absistant a noxiis, sed moribus & scientiis vigilanter insudent, Privilegia & Statuta Universitatis, simul & nostræ Facultatis diligenter observet, &, si hoc neglexerit Decanus facere infra tempus sui Officii, pœnam quatuor florenorum Fisco Facultatis solvendorum incurrat, quia etiam ad visitandum Bursas, ut præfertur, Statuto Universitatis quilibet Decanus obligatur.*

§ 8. *Item Decanus debet tota diligentia respicere, ut Festa, Missæ, Sermones, Vigiliæ defunctorum Facultatis devote, tempore & loco congruis peragantur, disputationes ordinariæ & extraordinariæ, lectiones quotidianæ & exercitia Magistrorum in privato cum Scholaribus utiliter fiant, & continuentur ad profectum Scholarium & Magistrorum.*

TITULUS IV.

De modo deliberandi & congregandi Magistros Facultatis.

§ 1. *Attente considerantes, quomodo prudenter statuit Mater nostra alma Universitas, quod nec Rector Congregationem faciat Universitatis, Decanis aut Procuratibus irrequisitis, sic & nos, vestigiis inclytæ Matris nostræ innitentes, statuimus, quod Decanus nullam faciat Congregationem Falcultatis, nisi specialis casus & urgens necessitas aliud exposcat, quin prius illorum quatuor Magistrorum, sibi in adjutorium deputatorum, per se, vel per Pedellum consensum requirat, &, si duo vel tres istorum decreverint fiendam esse Congregationem super punctis ipsis tunc propositis, Congregationem prosequatur. Nec aliquam pœnam Decanus audeat pro Congregatione fienda apponere, nisi in ipsa major pars concordaverit dictorum quatuor Magistrorum. Fraudibus multivariis toto nisu nostro meatus obstruere cupientes, sciat Decanus, simul & advertant sui Adjutores, quod nolumus aliquam Congregationem fieri Facultatis nostræ, in qua mutetur vetus, aut novum Statutum imponatur, aut certe cum aliquo Membro nostræ Facultatis contra aliquot Statutum nostrum, quoquo modo dispensetur, nisi super hoc expresso tota nostra Facultas more consueto, & sub juramento fuerit convocata: quidquid vero contra hoc actum fuerit, sit nullum ipso facto.*

§ 2. *Item Decanus non debet vexare Magistros multis Congregationibus, nec volumus, quod aliquo modo lectiones Magistrorum præpediat, nisi forte evidens necessitas id exposcat. Nec volumus aliquo modo fieri conventicula particularia Magistrorum congregatorum per Decanum, nisi illud expresse in Statuto fuerit sibi permissum, ut in examine Baccalariorum, aut alias quovis modo per Facultatem scienter pro aliquo expediendo sic disponatur. Sed Decanus per juramentum ad hoc sit obligatus, quod, quocunque tempore Congregationem Facultatis est facturus, vocet per Pedellum, si unicus sit, omnes Magistros per schedulam, in qua articuli sint inscripti, super quibus est deliberandum, nec super aliquo alio articulo, quam schedulæ inscripto, fiat deliberatio, nisi*

si

si urgens necessitas, aut evidens utilitas Facultatis id exposcat.

§ 3. *Item congregata Facultate, Decanus articulos per se, & clare proponat, sed in supplicationibus aut injuriis alia persona, quam scilicet tangit, poterit proferre. Et Decanus tunc singulariter, & per omnes Magistros pacifice & moraliter inducat, voces diligenter attendat, & juxta pluralitatem votorum sine dolo & fraude in eadem Congregatione concludat, nisi forte Facultas ipsa, propter utilius, conclusionem duxerit protelandam. Et, si in casu super aliquo articulo vota fuerint emissa æqualia numero, ex tunc, in quam partem Decanus, aut vices ejus gerens declinaverit, hoc pro concluso habeatur. Tunc enim solummodo Decani & vices ejus gerentis vota inter cætera computari volumus, cum cæterorum Magistrorum Facultatem repræsentantium vota per æqualitatem videntur discrepare. Videat etiam caute Decanus, aut ipse Substitutus, ne favore, vel odio, vel dolo aut fraude vota male recolligat; nam scienter si hoc fecerit, reatum perjurii incurrat ipso facto.*

§ 4. *Et quia inexperti de facili ad concedendum vel negandum sine rationabili consueverunt moveri, igitur statuimus, quod nullatenus post datam præsentiam in Magistrum promovendi hic in Universitate, aut alibi promoti ad nostram Facultatem assumendi, in mere gratiosis factis vox aliqualiter inter cæteros Magistros computetur, nisi tunc prius cum duos annos sui Magisterii compleverit; si quid tamen talis in gratiosis dicere voluerit, cum ratione debet audiri, sed etiam super dictis suis stabitur dictamini partis majoris aliorum Magistrorum. Caveat etiam*

A *Decanus, aut locum ejus tenens, ne fraudulenter gratiosa proponat per modum rigorosi, aut expedientis sub pœna depositionis ejus ab Officio.*

§ 5. *Item, ut liberius, purius, convenientius & quietius, sine adulatione aut timore, quilibet Magistrorum valeat suam deliberationem decenter exprimere, statuimus, quod quilibet, cujuscunque status aut conditionis existat, cum in Congregatione Facultatis querelam proposuerit contra aliquem, & etiam iste contra quem aliquis conqueritur, & omnis contra quem aliquid proponitur, & similiter omnis*

B *supplicans pro se, vel pro alio, super quibus fuerit deliberandum in Facultate, quamcito querelam aut supplicationem suam proposuerit, vel contra ipsum aliquid propositum fuerit, aut quidquam petierit, exeat, seorsum stans a Facultate, donec, deliberatione facta, Decano & cæteris Magistris placuerit ipsum revocare. Nolumus tamen propter hoc aliquem de Magistris nostris super aliis articulis, saltem præmissis impertinentibus, si qui tunc fuerint propositi vel proponendi, voce sua aliquatenus spoliari.*

§ 6. *Item, quotiescunque aliquis*
C *Magistrorum a Facultate vel saltem majore parte ipsius electus, vel deputatus fuerit ad aliquid faciendum, nunciandum, vel exequendum, se solo, vel cum aliis, nisi habuerit excusationis suæ legitimam causam, a Facultate merito admittendam, ex tunc ipse deputatus vel electus, ut præfertur, honorem & onus dicti operis sibi injuncti teneatur assumere, & pro posse suo perficere, alioquin ipso facto suspensus sit a Congregatione & Consilio Facultatis, donec meruerit ipsius gratiam humiliatus obtinere, aut certe, contuma-*

tumacia ipsius exigente, gravius puniatur.

§ 7. Item Decanus non admittat aliquem ad deliberandum in Congregatione Facultatis, nisi Magistros Artium, si tamen aliquos duxerit convocandos pro consilio in Facultate audiantur, sed eorum voces ad concludendum nequaquam computentur.

§ 8. Item nullus Magister in Congregatione Facultatis nostræ admittatur ad deliberandum, nisi prius juraverit publice coram Facultate, quod deliberabit ad honorem Dei fideliter, & Facultatis utilitatem & honestatem super articulis, quos contingit proponi. Et quod secreta consilia Facultatis, & quæcunque Decanus mandaverit non revelare vel perpetue, vel ad tempus, juxta facti qualitatem, non revelet, nec prodat Magistrum aliquem, præcipue in odiosis & præjudicialibus, directe vel indirecte, verbo vel signo, aut alias quovis modo, sic vel sic deliberantem, propter inimicitias evitandas.

§ 9. Item, quocunque eventu contingat Decanum non posse Officium suum exercere, ex tunc statim Magister regens senior simpliciter in Facultate sit Vice-Decanus, sed in prima Congregatione Facultatis hoc proponat, ita quod prudenter videatur, si opus fuerit, ut novus Decanus eligatur, vel quis in locum Decani substituatur, donec impedimenta Decani contingat removeri.

§ 10. Item, si contingat Decanum recedere a Civitate ad modicum tempus, tunc licitum sit sibi aliquem Magistrum substituere, qui alias eligi possit in Decanum, dummodo hoc fiat sine fraude & dolo; qui in animam Decani & super conscientiam ipsius faciet omnia, quæ ipse Decanus faceret, si

A personaliter adesset, nisi forte corporaliter præstet illa juramenta per se, ad quæ Decanus est obligatus. Si vero Decanus proposuerit esse a Civitate ultra octo dies, nullum substituat, nisi convocata Facultate, & ibidem fiat, prout majori parti Facultatis videbitur expedire: attamen si ita Decanus præoccupatus fuerit, quod non possit facere commode Congregationem Facultatis, tunc faciat senior Magister actu regens Congregationem Facultatis, ultra duos dies post recessum Decani a Civitate nullatenus scienter exspectando.

§ 11. Item, quotiescunque illi Magistri quatuor, Decano in adjutorium B deputati, requirunt Decanum vel ipsorum major pars super aliquo certo articulo, quatenus faciat Congregationem Facultatis per juramentum, vel aliqua alia pœna quacunque, ex tunc, quamcito commode fieri poterit, Congregationem facere teneatur Decanus suum per juramentum.

TITULUS V.

Juramenta Decani.

§ 1. Adtollendum scrupulum frivole suspicantium, quia juramento fragilitas humana potius fidem adhibet, statuimus & ita observari C volumus inconfracte, quod Decanus, cum electioni de se factæ consenserit, jurabit in manus Decani præcedentis & coram Facultate: primo, quod Officium suum diligenter & fideliter exerceat, & quod prætextu sui Status seu Officii nihil scienter attentet, quod aliquo modo vergere possit in præjudicium Facultatis Artium, aut ipsius Universitatis.

§ 2. Item jurabit, si contingat ipsum Decanum interesse examini pro aliquo Gradu in Artibus, eadem, quæ

&

& alii examinatores jurant, prout inferius describitur.

§ 3. Item jurabit, quod infra mensem, immediate sequentem diem resignationis sui Officii, faciat rationem in præsentia Magistrorum Facultatis, aut per ipsos Deputatorum, de omnibus tempore sui Decanatus perceptis, &, defalcatis defalcandis, quidquid super fuerit, ipso die computationis præsentabit novo Decano, qui omnia illa cum sibi Condeputatis deponat in arcam Facultatis, nec aliquando recipiant Decanus novus Facultatis, aut antiquus, aliquam pecuniam de arca sine consensu Facultatis.

TITULUS VI.

De vita & moribus Scholarium Facultatis Artium.

§ 1. Non modicum differt sic vel sic assuesci a juventute, scilicet bene vel male. Bonæ etenim indolis est se flectere secundum doctrinam sui Præceptoris. Volumus igitur Facultatis discipulos, sicut & docemus, fore morigeratos, mansuetos, & pacificos, & studiosos continuos, & obedientes Magistris & suarum Bursarum Rectoribus, in lectionibus & disputationibus sine murmure, cachinno & sibilis & ululatibus, sed, more virginum, & constanter & modeste persistere a principio usque ad finem. Idem volumus in pronunciatura qualibet observari.

§ 2. Item, ultra pœnas ab Universitate imponendas constanter præcipimus nostris discipulis & Scholaribus sub pœna retardationis a Gradu & ejectione a lectionibus, quatenus incedant vestimentis decentibus & Clericalibus, A non irreverenter accurtatis vel partitis, nec incedant cum armis, ut etiam in Statutis Universitatis ipsis est præceptum.

§ 3. Item non visitent Scholas dimicatorum, nec tabernas publicas, nec alia loca suspecta, nec sint noctivagi cum instrumentis Musicis & cantibus in plateis, & præcipue illi, qui in nostra Facultate ad aliquem Gradum promoveri voluerint.

§ 4. Item non proponimus in nostra Facultate ad aliquem Gradum promoveri Scholares brigosos, ebriosos, (1) discolos, noctivagos, fures, lenocinantes, B aut alicui de nostris Magistris injuriantes, aut publice vel occulte ipsis quocunque modo detrahentes.

§ 5. Item, ut Scholares stringantur majori nexu concordiæ, ne litibus a Studio suo, propter quod hic sunt, distrahantur, nolumus, quod aliqui Scholares nostræ Facultatis stent in aliqua Bursa, saltem plures quam quatuor, nisi habeant secum aliquem Magistrum aut discretum Baccalarium nostræ Facultatis, cui tanquam Rectori Bursæ teneantur obedire, nisi paupertas vel specialis honestas aliud quid exposcat, quod a Decano cum sibi qua- C tuor condeputatis Magistris est discernendum.

§ 6. Item nulli Scholarium rumpant aut deponant schedulas Magistrorum, quibus intimantur lectiones; disputationes & alii actus scholastici, alioquin puniantur per retardationem a Gradibus, etiamsi alias digni fuerint, aut alio modo congruente.

§ 7. Item omnibus modis prohibemus Scholaribus nostris, ne scribant, aut in publicum ponant schedulas diffamato-

(1) *Vid. supra col. 77.*

matorias contra Facultatem, Magistros, Baccalarios, aut etiam alios, cujuscunque conditionis existant. Tales namque ad Gradum aliquem nequaquam promoveremus, & cum adjutorio Rectoris utique adhuc gravius puniremus; idem volumus similiter de istis, qui maculant Scholas signis, & figuris turpibus dehonestant, firmiter observari.

§ 8. *Item, dignus quia est mercenarius sua mercede, igitur volumus statuimus, quod Scholares audientes aliquem de Magistris vel Baccalariis in Scholis, quod illum honeste & liberaliter expediant de collecta ante finem totius libri, quem legit tunc; alioquin a Facultate ad nullum Gradum admittantur. Vere tamen pauperes illo permittimus gaudere privilegio, quod non possunt spoliari non possessis.*

§ 9. *Item nullus Scholarium nostræ Facultatis se erigat de tanto, quod præsumat se locare super Magistros nostræ Facultatis in aliquo actu publico etiam totius Universitatis, scilicet in sermonibus, lectionibus, disputationibus & aliis consimilibus, cujuscunque Facultatis talis actus fuerit, nisi Dignitas personæ vel sui Officii status id expostcat.*

TITULUS VII.

De promovendis ad Gradum Baccalariatus.

§ 1. *Primo statuimus, quod promovendus ad Gradum Baccalariatus in Artibus debet stetisse studendo in aliqua Universitate Studii generalis, ita quod hic in Universitate vel alia, aut hic & in alia Universitate insimul utique biennium compleverit.*

§ 2. *Item talis debet audivisse ubicunque complete & sine dolo libros infra scriptos; primam & secundam par-* A *tem Doctrinalis; secundam partem Græcismi; unum librum in Rhetorica; item in Scholis publicis alicujus Universitatis, in qua pro tunc fuerint ad minus tres Magistri Artium regentes, debet audivisse Summulas Petri Hispani, Suppositiones, Ampliationes, & Obligationes, Insolubilia & consequentias; Veterem artem, Priorum, Posteriorum, Elenchorum, Physicorum, de Anima, Sphæram, Algarismum, primum librum Euclidis, aut alios libros æquivalentes.*

§ 3. *Item talis debet in disputationibus publicis Magistrorum sexies* B *respondisse, ita tamen quod ad minus ter responderit ordinarie, etiam quotiescunque extraordinarie responderit.*

§ 4. *Item talis debet stetisse particulariter in exercitiis, & a principio usque ad finem continuasse diligenter in quæstionibus omnibus & consuetis, scilicet Physicorum, Veteris Artis atque Priorum, nisi in quibusdam certis defectibus parvis Facultas duxerit dispensandum ex causis rationabilibus, quod tamen rarissime fieri permittimus.*

§ 5. *Item nullus promoveatur, nisi prius Matriculæ Universitatis fuerit inscriptus.*

C

TITULUS VIII.

De modo examinandi & faciendi Baccalarios.

§ 1. *In Quatuor temporibus anni, Facultate tota super hoc congregata, per Decanum eligantur quatuor Magistri idonei, quorum quilibet ad minus sit Magister duorum annorum de quatuor Nationibus, dummodo quælibet Natio plures tales Magistros habeat, & qui esse velint; alioquin etiam eligi juniores possunt in examinatores Scholarium pro Gradu Baccala-*

calariatus; & præfati Scholares examinentur ab eis diligenter in his, quæ pertinent ad talem Gradum, ita quod non nimis diu stent cum eis in una materia, sed successive vadant per libros supra scriptos, non nimis laxe, nec nimis rigorose tangendo puncta principalia.

§ 2. *Item quicunque Scholares ab eisdem quatuor examinatoribus una cum Decano, qui pro tempore fuerit, quia ipsum volumus ex Officio semper interesse examini Baccalariorum, reperti fuerint idonei ad talem Gradum, aut per majorem partem eorundem judicati fuerint sufficientes. Si vero duo ad unam partem declinaverint & duo ad oppositum, quibus duobus Decanus consenserit secundum suam conscientiam, illis pro tunc fides adhibeatur. Tales Scholares per omnes examinatores quatuor, in Facultate ad hoc congregata, concorditer sine scrupulo conscientiæ Decano præsententur, si vero Decanus tunc non poterit fore præsens, præsententur illi, qui pro tunc locum Decani obtinet, juxta modum, in Titulo de Vice-Decano, superius expressatum. Qui quidem Decanus, vel ejus locum tenens, eos in Facultate habeat acceptare & approbare, nisi aliquid Canonicum obstiterit, super quo Magistros tunc præsentes requirat, & faciat prout ipsis videatur expedire, vel saltem majori parti.*

§ 3. *Et si, quod absit, quia honorem omnium nostrorum cupimus & quantum possumus, volumus conservare, aliquis Magistrorum vel etiam aliorum quidquam habuerit contra aliquem ad Gradum Baccalariatus, vel Licentiæ, vel etiam Magisterii promovendum, propter quod merito deberet in promotione sua retardari ad tempus, vel forsan simpliciter impediri, siqui-*

A *dem hoc civile fuerit, proponat coram Magistris in Congregatione Facultatis, & quilibet eorum, scilicet conquerens & patiens, debet stare super hoc dictamini Facultatis. Si vero, quod non optamus, criminale fuerit, Facultas eligat, quoad hoc audiendum & discutiendum, quatuor provectos, discretos & honestos Magistros, qui secundum Deum & justitiam provide discernant, & referant Facultati duntaxat generaliter, an talis sit promovendus vel non, & ipsorum quatuor,* B *vel etiam trium eorum stabitur dictamini in hoc casu.*

§ 4. *Item quilibet examinatorum, postquam in Facultate approbatus fuerit, debet immediate infra quartale anni publice determinare & solenniter (& interim nolumus ipsum in loco & ordine suo per aliquem alium præveniri) sub aliquo de Magistris nostræ Facultatis unam quæstionem; sed liber sit sub quo Magistro velit determinare: immo si quis Magistrorum quempiam per se, vel per alium induceret minis, blandimentis vel quibuscunque aliis sponsionibus, ille quidem Magister ipso* C *facto sit suspensus a promovendo quemquam ad Gradus quoscunque per unum annum, &, si contumaciter se talibus ingesserit, anno isto currente a Facultate est excludendus, donec a tota Facultate veniam mereatur, quam delusit.*

§ 5. *Si vero dictus examinatus infra tempus sibi deputatum non determinaverit, ut præfertur, ex tunc de sequentibus examinibus aliorum Quatuor temporum, quotquot infra tempus etiam ipsis deputatum determinaverint, debet ipsi loco & ordine Baccalariorum anteferri. Idem volumus de Baccalariis aliarum Universitatum hic receptis observari.*

§ 6. *Item determinans jam, ut præfertur, honoret Magistrum suum, sub quo procedit, si Facultas suppetat ipsius, cum clenodio unius floreni; pauperes vero gaudeant privilegio liberalitatis, quia vellent, si possent. In aliqualem tamen recompensam Magister præsidens faciat collationem, recommendando ipsum determinantem, & ad altiora sapientiæ culmina ipsum prohortetur.*

TITULUS IX.

De juramentis examinatorum Magistrorum pro Baccalariandis deputatorum.

§ 1. **D***ecanus Facultatis nostræ, similiter & alii quatuor Magistri examinatores jurare debent coram Facultate Artium statim cum electi fuerint, primo, quod fideliter examinabunt Baccalariandos, ita quod non contingat per eorum torporem aut negligentiam dignos repelli, & ad talem Gradum indignos admitti.*

§ 2. *Item quod a Baccalariandis, sub pœna perjurii, nihil recipiant directe aut indirecte, aut quocunque modo aliquid extorqueant ab ipsis, nec aliquem favore indebite promoveant, aut odio repellant, sed pensatis diligenter scientia & moribus secundum eorum conscientias, dignos admittant & indignos repellant, & secundum merita personarum, quæ in his quatuor præcipue attendi volumus, scilicet scientia, moribus, eloquentia & spe proficiendi, ponant in ordine & locis examinatos & admissos.*

TITULUS X.

Juramenta Baccalariandorum.

§ 1. **N***ullus admittatur intrare examen pro Gradu Baccalariatus, nisi prius juraverit in manus Decani vel ejus locum tenentis, & coram tota Facultate, se audivisse libros præmissos & stetisse in exercitiis, ut præfertur, & quod toties responderit, & steterit in Studio generali tanto tempore, ut præmissum est.*

§ 2. *Item, cum intrat conclave, jurabit Decano & examinatoribus, quod nec verbo nec facto se velit vindicare per se vel per alios, directe vel indirecte, vel quomodolibet aliter, si non fuerit acceptatus, vel locatus, seu ordinatus fuerit aliter, quam forte ipsi placuerit.*

§ 3. *Item, quod non revelent secreta cameræ, præcipue tamen illa, quæ præcipiuntur ipsis per Decanum vel examinatores non revelanda, dummodo talia non sint in præjudicium alicujus alterius Facultatis, & quod non prodant Magistros sic vel sic arguentes, aut aliquantulum acerbe ipsos alloquentes, & socios suos forte male pro tempore respondentes.*

§ 4. *Item examinati, cum admissi fuerint in Facultate, jurabunt in manus Decani, quod pro posse ipsorum observabunt Privilegia, Libertates, Statuta & Ordinationes Universitatis & Facultatis Artium, & quod debitam reverentiam, obedientiam & honorem deferant Decano & Magistris istius Studii, Facultati Artium incorporatis, atque bonum & incrementum honorum studeant Universitatis & Facultatis procurare, ad quemcunque statum ipsos contingat pervenire; quodque ad Congregationem Decani Facultatis veniant quoties pro bono Facultatis ipsos duxerit convocandos.*

§ 5. *Item jurabunt, quod hic in Facultate velint determinare, & non in alia Universitate capere Gradum Bac-*

Baccalariatus in Artibus; quod si aliquis ipsorum fecerit, perjurium incurrat ipso facto.

§ 6. *Item talis jurabit, quod ante determinationem suam providebit sibi de habitu proprio & competenti, prout decet habere Baccalarium, nisi causa paupertatis per Facultatem super hoc, usque ad pinguiorem fortunam secum fuerit dispensatum.*

§ 7. *Item jurabit in præsentia Facultatis talis Baccalariandus, quod interim, quod fuerit Baccalarius, non utetur publice hic in Vniversitate aliquo caputio, aut epitogio, aut capbardo* (1) *foderato cum pellibus de vario aut panno serico, nisi per Facultatem Artium secum super hoc fuerit dispensatum. Nolumus tamen Nobilibus vel Prælatis in hoc Statuto præjudicari. Cum vero fiat Magister in Artibus vel Doctor in quacunque Facultate, amplius, etiam sine dispensatione, utatur vestibus talibus, prout sibi placuerit, secundum decentiam sui Status.*

§ 8. *Item, antequam admittatur Baccalariandus ad determinandum, solvat Facultati Artium unum florenum præsentandum Decano aut Receptori Facultatis.*

§ 9. *Item idem solvat triginta duos denarios Wiennenses Pedello; hortamur tamen omnes, quod largius Pedello provideant. Pauperes vero nec Facultati, nec Pedello in aliquo obligentur; promittant tamen, quod, si forte pinguior fortuna arriserit, ipsis solvant omnia, ut præfertur.*

A

TITULUS XI.

De juramento in publico pro Baccalariandis, quando quæstionem suam determinant.

§ 1. *Item Baccalariandus, cum jam voluerit quæstionem suam determinare, debet per prius jurare in publico hæc, quæ sequuntur, ipsa pronuntiante Pedello: primo, quod amplius velit esse obediens Rectori Vniversitatis & Decano, totique Facultati Artium in licitis & honestis; item, quod pro posse suo procurabit bonum Vniversitatis & Facultatis Artium, ad quemcunque statum ipsum contingat* B *pervenire; item, quod istum Gradum in nulla Vniversitate alia resumat; item, quod per spatium unius anni hic in Facultate Artium legat, nisi super hoc secum per eandem Facultatem fuerit dispensatum.*

TITULUS XII.

Ad ista tenetur Baccalarius hic promotus.

§ 1. *Baccalarii jam promoti tenentur hic in Vniversitate legere & studere, lectiones Magistrorum visitare post promotionem suam ad minus per unum annum.*

C

§ 2. *Item per totum primum annum debet visitare disputationes Magistrorum tam ordinarias, quam extraordinarias, & ibidem venire in principio disputationis & usque ad finem permanere, nisi legitima causa ipsorum aliquem excusaverit, quam debet Decano Facultatis exponere; alioquin pro qualibet disputatione neglecta solvat pœnam unius grossi; quam si solvere noluerit, aut alias contumaciter circa præ-*

(1) *Vide supra Statut. Jurisprud. Tit. XI. § 5, col. 187, in notis.*

præmissa se habuerit, gravius puniatur secundum dictamen Facultatis. A

§ 3. *Item per primum annum teneatur quilibet talis quotidie, si dies feriata non fuerit, audire lectionem in Scholis publicis Facultatis Artium unius Magistri.*

§ 4. *Item quilibet Baccalarius novellus pro exercitio suo proprio & Scholarium, teneatur in quadragesima, proxima post diem determinationis ejus, disputare bis in qualibet septimana Quadragesimæ, præterquam in ultima, quia tunc sunt vacationes etiam Universitatis, ita quod quilibet eorum debet complere decem disputationes, &* B *in qualibet disputabit unam quæstionem Logicalem aut Naturalem, & unum Sophisma, aut duo ad majus; quibus assignamus quotidie tantum duas horas, unam immediate ante cœnam, & unam immediate post cœnam; quas quidem horas quotidie nolumus lectionibus, exercitiis nec aliis actibus scholasticis per aliquem Magistrum aut Baccalarium seniorem occupari, nisi forte in disputatione ordinaria sic contingat ipsos impediri.*

§ 5. *Item statuimus, quod nullus Baccalariorum, quicunque etiam fuerit, legat in Scholis publicis Facultatis Artium, disputet aut alicui Magistro* C *respondeat, nisi in habitu Gradum ipsius concernente.*

Item volumus, quod in actibus publicis scholasticis Baccalarii, pro tunc habituati præcedant non habituatos, quamvis fuerint seniores ipsis in Gradibus suis; idem volumus in Processionibus Universitatis aut Facultatis observari; alias in omnibus præmissis debent ordine & locis suis in Scholis & alibi collocari.

§ 6. *Item volumus, quod omnes Baccalarii, etiam quantumcunque senes in Baccalariatu, si voluerint aut prætendant ad Licentiam promoveri aliquando in Artibus, teneantur ad visitandum disputationes Magistrales ordinarias & in quodlibetis, sub pœna qualibet vice unius grossi, sicut expressum est superius, in Statuto de novellis Baccalariis hic promotis. Et statuimus etiam, quod Decanus nostræ Facultatis prudenter invigilet, ut præmissa omnia maneant inconcussa sub pœna depositionis ab Officio, quodque cum nullo dispenset super pœna solvenda, nisi legitima causa ipsum excuset, sed ab omnibus indifferenter capiat pœnam, cujus medietas sit Decani, reliqua vero medietas Fisco Facultatis accrescat.*

§ 7. *Quamvis Divinum Officium, sicut non debemus, ita nolumus perturbare, tamen sanius reputamus, quod nostri Scholares simul & Baccalarii etiam diebus festivis visitent Scholas, quam tabernas, dimicent disputando lingua, quam gladio; ergo Baccalarii nostræ Facultatis disputent, legant gratis & propter Deum Computos & alia Mathematicalia, præcipue tamen Ecclesiæ Catholicæ deservientia, diebus festivis post prandium, majoribus tamen festis exceptis, in quibus omnes volumus & præcipimus festivare.*

TITULUS XIII.
De Baccalariis Artium alterius Vniversitatis.

§ 1. *Baccalarius vero alterius Vniversitatis petens hic pro Baccalario ad Facultatem Artium recipi, priusquam ad aliquem actum scholasticum hic admittatur, Matriculæ Vniversitatis sit inscriptus & juratus, & probet per juramentum suum proprium,*

prium, vel per testes idoneos, aut probet per literas patentes suæ Universitatis aut Facultatis titulum sui Gradus.

§ 2. *Item talis debet respondere bis ordinarie in disputatione Magistrali, semel scilicet in Logica & semel in Philosophia naturali, & post hoc petere in Congregatione Facultatis humiliter, quatenus Magistri ipsum dignentur assumere, &, si nihil legitimum obstiterit, assumatur.*

§ 3. *Item talis, cum fuerit assumptus, si fuerit in primo anno suæ promotionis, obligabitur nostræ Facultati ad omnia talia juramenta & actus, ad quæ Baccalarius novellus, scilicet primi anni, obligatur nostræ Facultati; si vero annum primum in sua Universitate & actus ibidem sibi injunctos compleverit, de quo tamen Facultatem nostram sufficienter certificabit perprius, tunc obligetur recte sicut nostri Baccalarii, qui primum annum cum sibi injunctis peregerint, sicut superius de ipsis est expressum.*

§ 4. *Item talis erit ultimus loco & ordine inter Baccalarios nostræ Facultatis, & si fuerint aliqui examinati & admissi pro Gradu Baccalariatus, si tales determinaverint infra quartale anni ipsis concessum, loca sua propter ipsum non amittant.*

§ 5. *Item talis solvat unum florenum Facultati & triginta duos denarios Bedello, nisi pauper fuerit, tunc fiat secum, sicut de nostris est expressum.*

TITULUS XIV.

De Baccalariis præsentandis ad Licentiam in Artibus.

§ 1. *Cum quis legitime certaverit, debeat merito coronari, nostros agonizantes, quos toto anno probamus tanquam aurum in fornace, volumus, quantum in nobis est, ad coronam, quam optaverint, promovere. Statuimus igitur & ita semper volumus observare, quod omni anno semel duntaxat, scilicet post festum Circumcisionis Domini nostri JESU Christi, quamcito commode fieri poterit, Decanus Facultatis Artium publicet per Scholas Facultatis, & alibi, ubi visum fuerit expediens, per Pedellum, ut Baccalarii volentes præsentari Domino Cancellario hujus almæ Universitatis ad tentamen pro Licentia in Artibus, veniant aliqua certa hora, & primo præsentent se Facultati; ad quam quidem horam omnes Magistri Facultatis debent convocari sub aliqua pœna, & maxime non contradicendi, ut judicent & videant, qui & quales præsententur, ita ut sit ad laudem Dei Facultatisque ad honorem.*

§ 2. *Sint igitur Magistri providi, occulati & circumspecti, ne aliquos præsentent ad Honoris titulum, ex quibus verisimiliter præsumatur scandalum in Facultate, aut forte tota Universitate posse generari. Infamibus enim & indignis, quis aperiet portas Dignitatum? Quare ordinamus, quod nemo de Magistris nostræ Facultatis aliquem inhabilem vel infamem, vel cui aliquod legitimum impedimentum obstiterit ex prædictis, vel sequentibus, vel aliis criminibus, ad examen Licentiæ promoveat, ut pro ipsa præsentando deponat; videant tamen Magistri singuli & Baccalarii, simul & Scholares seu alii quicunque, ne quis ipsorum gratis infamet aut accuset quemquam prædictorum in illis, quæ probari non possunt aut quomodolibet ordinet, ut in promotione sua quovis modo impediatur frivole, & sine causa, quia cum hoc compertum fuerit, pœnam a Facultate*

nostra imponi consuetam, unam etiam de majoribus, utique talis non evadet.

§ 3. Item Baccalarius, & præsentandus pro licentia in Artibus ad tentamen, debet audivisse omnes libros spectantes ad Gradum Baccalariatus in Artibus modo & forma expressis in Statuto promovendis ad Gradum Baccalariatus, quod incipit: Item talis debet audivisse &c. Et ultra illos audivisse debet in aliquibus Scholis publicis alicujus Vniversitatis, in qua pro tunc ad minus fuerint tres Magistri regentes in Artibus, libros infrascriptos; de Cœlo & Mundo, de Generatione & Corruptione, Meteorum, Parva Naturalia communiter legi consueta, Theoricas planetarum, quinque libros Euclidis, Perspectivam communem, aliquem tractatum de Proportionibus, & aliquem de Latitudinibus formarum, aliquem librum de Musica, & aliquem in Arithmetica, sex libros Ethicorum & Metaphysicam & Topicorum.

§ 4. Item talis debet sexies respondisse in disputationibus Magistralibus, ita tamen, quod ter ad minus responderit ordinarie post promotionem suam ad Gradum Baccalariatus in Artibus.

§ 5. Item nullus præsentetur ad Licentiam, nisi hic in Vniversitate steterit per annum studendo in Artibus, postquam fuerit promotus in Baccalarium.

§ 6. Item præsentandus etiam debet stetisse in aliqua Vniversitate cum Magistris in exercitiis particularibus, in quæstionibus Veteris Artis consuetis disputari communiter, Priorum & Posteriorum, Physicorum, de Generatione & de Anima, & quæstionibus quinque librorum Ethicorum Aristotelis, nisi in isto Statuto & alio præcedenti, ob insignia merita, Facultas duxerit gratiosius agendum.

§ 7. Item nullus illegitimus aut non de legitimo thoro natus, aut servus, aut libertus, aut publice infamis præsentetur ad Licentiam in Artibus.

§ 8. Item nullus præsentetur, qui pertinaciter transgreditur Statuta Facultatis, aut etiam pertinaciter defendit oppositum alicujus Statuti Facultatis aut etiam Vniversitatis.

§ 9. Item nullus præsentetur, nisi prius constiterit ipsum esse Membrum juratum, in Matricula Vniversitatis more consueto registratum.

§ 10. Item de omnibus prædictis, requisitis ad præsentandum aliquem pro Licentia in Artibus, videlicet de libris exercitiis, tempore & aliis actibus scholasticis superius expressis, quilibet talis præsentandus faciat fidem, mediante suo juramento, coram Decano & aliis Magistris in Congregatione totius Facultatis, & tunc demum, qui per Facultatem admissi fuerint, Domino Cancellario, aut quoad hoc plene ejus locum tenenti cum reverentia debita præsententur, & procedatur in omnibus secundum tenorem Bullæ Apostolicæ, scilicet Domini Vrbani Papæ Quinti, de modo examinis Graduandorum in Artibus & aliis scientiis mentionem facientis.

§ 11. Item præsentati ad Licentiam, cum primo intrant tentamen, jurabunt eadem, quæ jurant examinandi pro Gradu Baccalariatus cum intrant Conclave, ut superius est præmissum.

§ 12. Item Baccalarii, præsentandi per Facultatem Artium pro Licentia in eisdem, jurabunt, quod non submittant se, pro eadem Licentia obtinenda, tentamini vel examini alicujus Ma-

Magistri, Facultati Artium Studii hujus ordinate, secundum Statuta ejusdem ab Universitate approbata non incorporati & uniti, nisi Dominus Cancellarius, etiamsi contingat ipsum existere Magistrum in Artibus, quem non intendimus limitare, per se ipsum aliquem voluerit examinare.

TITULUS XV.

De Examinatoribus Licentiandorum in Artibus & juramentis eorum.

§ 1. *Quod ad Examinatores Licentiandorum, per habentem potestatem & auctoritatem rite deputatos, attinet, præcipimus omnibus Magistris nostris sub pœna perjurii & resectionis perpetuæ a nostra Facultate, ne aliquis ipsorum intromittat se de tentando vel examinando aliquem pro Gradu Licentiæ in Artibus, nisi ipse examinandus, modo prius expresso, per Facultatem fuerit præsentatus, & nisi ipsemet Examinator prius coram Decano, & Facultate ad hoc specialiter congregata, juraverit expresse, quæ sequuntur: primo, quod nec per se, nec per alium, directe aut indirecte laboraverit ad hoc, ut ipse in Examinatorem eligeretur aut quomodolibet caperetur, sicut etiam hoc cautum est de Officiis in Statutis Universitatis.*

§ 2. *Item Examinator quilibet Licentiandorum jurabit ibidem omnia illa, quæ jurare consueverunt Examinatores Baccalariandorum, ut superius est præmissum, & si quæ alia occurrerint notabiliter juranda secundum dispositionem Facultatis.*

TITULUS XVI.

Juramenta Licentiandorum in publico.

§ 1. *Item examinati & idonei reperti ad Licentiam tempore Licentiæ, & antequam ipsis Licentia in Artibus largiatur, jurabunt coram omnibus, tunc ibidem existentibus, & publice ea quæ sequuntur: primo, quod Cancellario & Cancellariæ hujus Universitatis reverentiam & honorem deferetis condecenter; item, quod servabitis pacem & tranquillitatem Universitatis, & unionem inter quatuor Facultates & Nationes, & inter religiosos & sæculares; item, quod Gradum Licentiæ in Artibus alibi non reiterabitis; item, quod insignia Magistralia in Artibus in nulla alia Universitate recipietis; item, quod si contingat aliquem vestrum determinare vel respondere in materia tangente Fidem, veritates Fidei tenebitis, & contrarias rationes pro posse dissolvetis; item, quod ætatem viginti unius anni compleveritis; item, quod, si contingat vos recipere insignia Magistralia in Facultate Artium, non expendetis in Festo vestro ultra tria millia Turonensium argenteorum juxta determinationem Concilii (1) Viennensis.*

TITU-

(1) *In ipso Codice MSto pro* Viennensis *corrupte legitur* Wyenensis. *Per Concilium enim, cujus hic sit mentio, non significatur Concilium Provinciale Vindobonæ sive Wiennæ in Austria A. 1267 a Cardinale Guidone celebratum, sed Concilium Oecumenicum, sive Generale decimum quintum, celebratum Anno 1311 Viennæ in Gallia sub Summo Pontifice* Clemente V, *unde & Constitutiones ejus, in quinque Libros divisæ, quæ in Jure extant Canonico,* Clementinæ *appellantur. Interdictum autem illud, quod hic citatur, ne videlicet Doctorandi in Solennitate sua expendant ultra summam ter mille Turonensium argenteorum, extat ibidem in principio Libri quinti, Tit. 1, cap. 2, Idem Interdictum citatur etiam supra in Statutis Facultatis Theologicæ Titulo XII, § 6. pag. 152, & in Statutis Facultatis Juris Canonici & Civilis, Titulo X § 4, pag. 185, ubi Concilium hoc Viennense simpliciter appellatur*

TITULUS XVII.

De Licentiatis volentibus incipere in Artibus.

§ 1. *Item Licentiatus in Artibus debet hic in Vniverſitate, infra annum primum continue ſequentem diem Licentiæ ſuæ, incipere in Artibus ſolenniter ſub aliquo Magiſtrorum noſtræ Facultatis; infra quem quidem annum nolumus ipſum per quemquam Magiſtrum aut Licentiatum, ad noſtram Facultatem aſſumendum, in loco & ordine ſuo præveniri; ſed ſi non incœperit infra eundem annum, ex tunc, quicunque Magiſter ante ipſum fuerit receptus ad noſtram Facultatem, debet per amplius eidem loco & ordine præferri Magiſtrorum.*

§ 2. *Licentiatus volens incipere in Artibus, antequam ad ſui Gradus completionem admittatur, debet ſupplicare in Facultate deſcripta ſuperius in Titulo de Officio Decani adhuc ſpecialiter congregata ut admittatur, &, niſi aliquod Canonicum ei obſtiterit, debet gratioſe admitti. Si vero quiſquam habuerit aliquid contra eum, quare merito debeat repelli, vel forte in Gradu ſuo aliquantulum retardari, proponat hoc coram tota Facultate, & ſtet dictamini ejus, juxta tenorem tamen prius expreſſum in Statuto de Baccalariandis, quod incipit: Et ſi quod abſit &c.*

§ 3. *Item Magiſtrandus in præſentia Facultatis jurabit in manus Decani, quod pro poſſe ſuo obſervabit Privilegia, Libertates &c; ut de Baccalariandis eſt expreſſum in Statuto, quod incipit: Item examinati &c.*

§ 4. *Incœpturus in Artibus, antequam incipere permittatur, ſolvat Facultati Artium duos florenos, aut faciat ſufficientem cautionem de ſolvendo Receptori Facultatis, & Pedello Facultatis ſexaginta denarios Wienenſes cum incœperit, &, ſi potuerit commode, in pluri Pedello ſuccurrat ſecundum ipſius honeſtatem; ſi vero pauper fuerit, gaudeat ſuo privilegio, quia non dat, quod non habet; attamen petat in Facultate & promittat ſolvere cum potuerit, & tunc diſpenſabitur cum ipſo uſque ad fortunam pinguiorem.*

§ 5. *Incœpturus Licentiatus in Artibus, liber ſit omnino ad incipiendum ſub quocunque Magiſtrorum noſtræ Facultatis Studii Wiennenſis: & ſi quiſquam Magiſtrorum aliquem talem induxerit ad incipiendum ſub eo minis, blandimentis &c., puniatur, ſicut ſuperius dictum eſt de Baccalariandis in Statuto quod incipit: Item quilibet examinatorum &c.*

§ 6. *Incipiens in Artibus honoret Magiſtrum ſuum, ſub quo voluerit incipere ante incœptionem, vel in Cathedra, quando chirothecæ diſtribuuntur, cum Clenodio duorum florenorum; loco cujus, ſi placuerit, poterit duos florenos ſibi præſentare. Ad convivium quidem nullum volumus coarctare, ſed, ſi habens fuerit, faciat ad ſui ipſius decentiam & honeſtatem.*

§ 7. *Magiſter vero præſidens faciat recommendationem ſolennem ad honorem noviter Magiſtrandi: & nolumus, immo ſub pœna majore, quam imponere poſſumus, ſimpliciter prohibemus, ne in tali recommendatione aliqua*

qua

Concilium Generale; *nempe quoniam ab A. 1311 in quem jam memorati Concilii Generalis Viennenſis celebratio incidit, uſque ad annum 1389, quo hæc ſingularum Facultatum Academiæ Vindobonenſis Statuta a tota Vniverſitate approbata & promulgata ſunt, nullum aliud Concilium Generale celebratum eſt.*

quæ proponantur, ex quibus ſcandalum poſſit generari, & præcipue, quod Magiſtros aut alios aliarum quarumcunque Facultatum poſſet offendere, aut lædere pias aures.

§ 8. *Volumus etiam novum noſtrum Tyronem ſic veſtiri ad-extra, ut etiam ab inſpicientibus ſufficienter præſumatur ſcientia & virtutibus ad-intra habituatus & veſtitus. Quare hortamur quemlibet de novo incipientem, quatenus, ſi adſit ſibi aliqualiter rerum exteriorum copia, providebit ſibi de Chabbardo ſeu Epitogio Magiſtrali proprio, novo, ſerico pro æſtate, aut vario pro hyeme foderato; de caputio faciat ſicut ſibi placuerit. Ad minus tamen incipiat in habitu ſuo proprio & non alieno, & ſi quis ſe in hoc gravatum ſenſerit, exprimat hoc coram Facultate.*

TITULUS XVIII.

De Juramentis incipientium, cum aſcendunt Cathedram.

§ 1. *Primo jurabit incipiens in Artibus, quod bonum Univerſitatis & Facultatis Artium hujus Studii pro poſſe ſuo procurabit, ad quemcunque ſtatum ipſum contingat pervenire; item, quod per amplius velit obediens eſſe Univerſitati & Facultati Artium in licitis & honeſtis; item, quod Gradum Magiſterii in Artibus in nulla alia Univerſitate reſumat; item, quod per ſpatium duorum annorum hic legat in Artibus, niſi per Facultatem Artium ſuper hoc ſecum fuerit diſpenſatum.*

TITULUS XIX.

De Novellis Magiſtris in Artibus.

§ 1. *Ad ſui ipſius eruditionem & profectum Scholarium, nec*

A *non Univerſitatis & noſtræ Facultatis incrementum, novellus Magiſter debet ſtare hic in Univerſitate & noſtra Facultate Artium, poſt promotionem ſuam immediate ſequentes integre per duos annos, & legere & regere, juxta ordinationem Facultatis in Artibus, & infra iſtos duos annos diſputare octo vicibus more Magiſtrali; ſed extraordinarie & præcipue illis diebus, quibus Magiſtri noſtri legere non conſueverunt: & antequam iſtas octo diſputationes compleverit, ad diſputandum de Quolibet, aut etiam ordinarie non permittatur.*

B § 2. *Idem quoque Magiſter per annum primum ſuæ promotionis, debet viſitare cum habitu ſuo omnes diſputationes ordinarias Magiſtrorum, ſub pœna eadem & forma, qua noſtri Baccalarii eandem diſputationem ordinariam tenentur viſitare: diſputationes extraordinarias ita diligenter viſitet, ſicut a ſuis condiſputantibus cupit viciſſim honorari.*

§ 3. *Item, cum novellus Magiſter primo intrat Congregationem & Conſilium Facultatis, antequam permittatur habere vocem in Facultate, jurabit, quod celanda & ſecreta, præ-* C *cipue quæ mandantur per Decanum non revelanda ad tempus vel in perpetuum, non revelet juxta mandati vel etiam facti qualitatem, nec aliquem Magiſtrum ſic vel ſic deliberantem, præcipue in odioſis & præjudicialibus, prodat verbo vel facto; quod ſi fecerit, tanquam perjurus & infamis a Facultate excludatur.*

§ 4. *Item talis jurabit ibidem, quod fideliter deliberabit ad honorem Dei & Facultatis utilitatem, prout ſua conſcientia ſibi dictaverit, modeſte & quiete, nec faciet partialitates nec perturbatio-*

bationes clamorosas vel occultas, in A *quantum in eo est, sed Magistros, tam senes, quam juvenes, pacifice audiat, & si voluerit, vel forte debuerit in Consilio respondere Decano vel alteri Magistro, hoc faciat sine strepitu & rancore, & quamcito Decanus vel locum ejus tenens ipsi silentium imposuerit, quod tunc taceat. Supplicare tamen potest quod amplius, pro necessitate sua loquendo pacifice, audiatur. Et quisquis in præmissis rebellis fuerit repertus, excludatur a Consilio Facultatis, quamdiu Decano & aliis Magistris quatuor, ipsi in adjutorium datis, visum fuerit, aut a tota Facultate* B *gratiam meruerit, se taliter humiliando in eo, quo deliquit, ut videatur emendatus.*

§ 5. *Item quilibet novus Magister jurabit ut supra, quod reverenter tractabit Decanum Facultatis, qui pro tempore fuerit, & alios Magistros seniores se in Facultate, quodque obediat Decano in his, quæ spectant ad Facultatem.*

TITULUS XX.

De Magistris aliarum Universitatum.

§ 1. **B**onum *quanto communius, tanto melius. Ergo omnes probos & honestos ad nostram Facultatem* C *insimul & fraternitatem colligere cupientes, statuimus, quod omnes Magistri Artium, præcipue solennium Universitatum, nisi aliud Canonicum obsit, capiantur ad Facultatem. Quare nullus Magister in Artibus vel Baccalarius, cujuscunque alterius Universitatis fuerit, antequam ad nostram Facultatem assumatur, aliquem actum in Artibus scholasticum hic in Universitate permittatur exercere, nisi perprius, ut subsequitur, hoc petat & obtineat in Facultate. Nec volumus, imo nolumus, quod aliquis Baccalariorum vel Scholarium nostrorum audiat lectiones, vel visitet exercitia vel alios actus scholasticos in Artibus alicujus Magistri, qui non sit debite unitus nostræ Facultati, & incorporatus secundum Statuta nostra de hoc disponentia, per Universitatem approbata; nec tales actus ipsis visitantibus aliquatenus conferant, quoad Gradus suos obtinendos, imo & puniri debent per Facultatem sicut expedit.*

§ 2. *Primo quidem pro utili exercitio Magistrorum & Scholarium, & aliquali notitia Magistrorum de novo supervenientium, statuimus, quod antequam aliquis talium ad aliquem actum faciendum in nostra Facultate admittatur, probet per sufficiens testimonium, aut per literas patentes suæ Universitatis aut Facultatis, aut per juramentum proprium, si ex conditione & qualitate personæ Facultati apparuerit, quod merito fides ipsi fuerit adhibenda, se fore Magistrum in Artibus ut proponit. Quo probato & antequam recipiatur ad Collegium Magistrorum Facultatis, debet in Cathedra Magistrali nostræ Scholæ determinare unam quæstionem solenniter in Artibus, & determinatione sua facta, debet audire Decanum arguentem sibi, & respondere isti ad unam instantiam duntaxat cum duabus replicationibus vel pluribus si placuerit, & sic similiter, & consequenter respondeat cuilibet Magistrorum tunc præsentium. Præcipimus autem Magistris nostris, quod ad determinationem habeant se reverenter & honeste, sicut decet in Scholis doctrinæ & Philosophorum.*

§ 3. *Item talis nequaquam recipiatur, nec ad aliquem actum scholasticum*

cum in Artibus hic admittatur, nisi prius docuerit se jurasse Rectori, ac adscriptum esse Matriculæ Universitatis hujus Studii Wiennensis, & tunc demum, si Facultati visum fuerit expediens & honestum, recipiatur: & si aliquis ipsi quidquam opposuerit, stabit dictamini Facultatis, modo & formis superius expressis, in Statuto quodam de Baccalariandis, quod incipit: Et si, quod absit &c.

§ 4. *Item, talis solvat Facultati Artium duos florenos sicut Magistri qui hic promoventur, & Pedello sexaginta denarios, nisi propter paupertatem Facultas duxerit secum dispensandum usque ad fortunam pinguiorem; promittat tamen solvere cum sibi talis arriserit.*

§ 5. *Item talis in præsentia Facultatis in manus Decani jurabit de observationibus Statutorum & Privilegiorum, sicut expressum est in Statuto de juramentis Baccalariandorum, quod incipit: Item examinati, cum admissi fuerint &c.*

§ 6. *Item talis jurabit expresse omnia illa, quæ solent jurare Magistri nostri novelli, cum primo intrant Consilium Facultatis, ut superius est expressum in Statuto, quod incipit: Item cum novellus Magister &c.*

§ 7. *Item Magister alterius Facultatis, cum jam assumptus fuerit, teneatur quater disputare extraordinarie, & antequam tales disputationes compleverit, non disputabit ordinarie. Etiam debet hic in Facultate Artium legere per duos annos, sicuti nostri Magistri novelli, nisi doceat ad minus proprio juramento, quomodo disputationes consimiles in alia Universitate compleverit, & tanto tempore etiam legerit; super quo tamen Facultas nostra potest dispensare secum.*

A § 8. *Item talis inter Magistros Facultatis Artium habeat finalem locum, si tamen magnæ honestatis fuerit, Magistri nostri saltem in actibus publicis, ut ipsos præcedat, si placet, eum honorare possunt: etiam propter assumptionem ipsius nostris Licentiatis, dummodo tempore ipsis per Facultatem deputato recipiant more solito insignia sua Magistralia, nolumus quoad ipsorum loca in aliquo præjudicium generari.*

§ 9. *Ista namque Statuta de Baccalariis & Magistris hic promotis, &* B *ex aliis Universitatibus ad nostram Facultatem assumendis, ita inconfracte proponimus observare, quod si aliquis hic in Universitate aliter, quam superius expressum est, promoveretur ad aliquem Gradum in Artibus, aut alibi promotus, aliter hic assumeretur, quam modis supradictis, quod utique talis non debet haberi pro Membro, Magistro, aut Baccalario hujus Facultatis Artium hic in Universitate. Et si quis adversus præmissa contenderit, per Facultatem, Matre nostra Universitate adjuvante, acriter puniatur,* C *ni forsan super aliquibus punctis, superius expressis, contra Statuta nostræ Facultatis, jam per Universitatem confirmata, secum duxerit ex causa rationabili ipsa eadem Facultas Artium dispensandum, aut aliquod ex ipsis Statutis in melius commutandum.*

§ 10. *Item, ut quis Magistrorum dicatur regens in Artibus, insuper volumus & statuimus, quod quilibet Magister nostræ Facultati incorporatus, qui per totum tempus pro Ordinario deputatum, ut infra patebit, legerit cum favore Facultatis nostræ in Artibus, regens in eisdem censeatur per annum illum totum, videlicet usque ad princi-*

pium sequentis Ordinarii, quod est in A *crastino Sancti Cholmanni.*

§ 11. *Item quilibet Magistrorum, volens pro futuro Ordinario regens censeri in Artibus, debet tempore distributionis librorum, ordinarie legendorum, per se comparere in Facultate ad hoc specialiter congregata, ut infra dicetur, recepturus ibidem librum suum ordinarie legendum, & incœpturus eundem cum aliis Magistris infra tempus a Facultate moderandum, & continuaturus eundem juxta consuetudinem & ordinationem Facultatis, alioquin non regens censeatur.*

§ 12. *Si quis vero Magistrorum* B *ordine præfato librum suum non acceperit quacunque occasione urgente, aut acceptum tempore debito non incœperit, volens tamen postea pro eodem anno legere & regens dici hic in Artibus, præsentet se Facultati, quocunque etiam tempore anni voluerit, & stet ordinationi super hoc majoris partis Facultatis. Nolumus tamen aliquem legere aut regere hic in Artibus, nisi perprius Facultati nostræ Studii hujus Wiennensis sit incorporatus, non sit refectus, exclusus aut suspensus ab eadem. Et si quis Scholarium aut Baccalariorum aliquas lectiones audiverit hic in Universitate a Magistro, non recepto a* C *Facultate Artium, aut non regente in eisdem, aut ab aliquo Magistrorum a Facultate nostra excluso, aut ab actibus scholasticis suspenso, tales lectiones eidem audienti pro Gradibus suis assumendis nullius sint reputationis, sed ab alio iterum ipsos audire teneatur, & cum hoc pœnæ subjaceat, si Facultati visum fuerit ampliari.*

TITULUS XXI.

De ordinariis Lectionibus & Disputationibus Magistrorum.

§ 1. S*icut thesaurus absconditus, ita scientia hominis solitarii, quia non prodest nisi forte sibi ipsi; ideo statuimus & ita volumus amplius observari, quod omni anno in principio Septembris, quamcito commode fieri poterit, Decanus faciat Congregationem Facultatis totius sub juramento super distributione librorum ordinarie legendorum, & quia pro nunc difficile apparet, nimis dare certam regulam, quæ omni anno quam stabiliter eadem semper permaneat ad libros distribuendum, igitur placet, quod distribuantur libri ordinarie legendi modo & ordine, quibus pro tunc Facultati visum fuerit, pro futuro anno expedire, & alio anno servabunt eundem modum, si placuerit. Si autem concordent iterum & attendent alium, tam diu, donec ipsa experientia, efficax actuum mundanorum magistra, per se doceat, quis modus plus expediat pro facultate; & talis in annos plures, quam diu placuerit, observetur.*

§ 2 *Item pro tunc concordent de horis lectionum ordinariarum, ita tamen, quod pro exercitiis in privato horæ maneant salvæ, ut inferius describetur. Ordinariæ tamen lectiones incipiantur in crastino Sancti Cholmanni Martyris, & duret Ordinarius exclusive usque ad festum Sanctæ Margarethæ. Per vacationes vero liberum sit Magistris & aliis legere, vel non, nisi Facultas super hoc aliter aliquando duxerit ordinandum.*

§ 3. *Item statuimus Scholarium ad utilitatem, quod lectiones ordinariæ librorum Aristotelis & Porphyrii fiant solenniter, & cum quæstionibus ad materiam libri pertinentibus.* § 4.

§ 4. *Item libri Aristotelis legantur duntaxat a Magistris, nisi Facultas Artium cum aliquo Baccalario specialiter super hoc duxerit dispensandum.*

§ 5. *Item nullus Magister aut Baccalarius legat ordinarie, nisi bene prævisus studuerit tam super quæstione, quam lectione ordinaria, nec legat regulariter plus quam unum capitulum in textu ante quæstionem vel etiam quæstione expedita*

§ 6. *Item volens legere diebus festivis post prandium propter Deum & sine pastu librum Ethicorum, aut alium in Philosophia morali, aut alium, communiter aliis diebus legi non consuetum, super hoc debet specialem licentiam, ne fiat fraudulenter, in Facultate obtinere.*

§ 7. *Item nullus Magistrorum legat gratis & sine collecta nisi pauperibus; nec aliquis Magistrorum Facultatis adulationibus, blanditiis, aut aliis non legitimis inductionibus, nec minis & terroribus Scholares ad lectiones suas alliciat, sub pœna Decano & aliis quatuor Magistris reservata; liceat tamen Rectori Scholarium Sancti Stephani suis locatis & civium servitoribus gratis legere, dolo & fraude semotis.*

§ 8. *Item nullus Magistrorum legat publice in Scholis Artium nostræ Facultatis, vel disputet ordinarie vel extraordinarie, aut arguat vel respondeat in Artibus nec promoveat quemquam ad aliquem Gradum in Artibus sine habitu seu Epitogio Magistrali, & quotiescunque aliquis oppositum fecerit, pœnam quatuor grossorum incurrat, nisi Facultas majorem pœnam alicui talium duxerit infligendam.*

TITULUS XXII.

Libri ordinarie legendi cum ipsorum collecta.

§ 1. *Libros ordinarie legendos nunc volumus assignare cum collecta ipsorum, quam nullus Magistrorum præsumat augere. Primus igitur librorum sit Physicorum, de quo toto dantur novem grossi: de Metaphysica dabit novem grossos: de Cœlo & Mundo quinque grossos: De Generatione & Corruptione tres grossos: de Meteoris quinque grossos: de Anima quinque grossos: de Libris Parvorum Naturalium tres grossos: Ethicorum duodecim grossos: Politicorum decem grossos: Oeconomicorum duos grossos: Pro Boëtio de consolatione Philosophiæ quinque grossos: de quinque libris Euclidis sex grossos: de Theorica Planetarum quatuor grossos: de Perspectiva communi quinque grossos: de Sphæra tres grossos: de Proportionibus longis Bragwardini tres grossos: De Latitudinibus formarum duos grossos: de Summa Naturalium Alberti quatuor grossos: de Vetere Arte quinque grossos: de Tractatu Petri Hispani tres grossos: de libris Priorum tres grossos. De aliis vero libris communiter legi consuetis & requisitis ad Gradus Magistri & Baccalarii, habeant se benigne circa ipsorum audientes, ita quod non fiant querelæ, quia excedentem utique puniremus.*

TITULUS XXIII.

De Disputatione ordinaria.

§ 1. *Cum inter actus scholasticos humanum ingenium decorantes actus disputativus sit præcipuus, nec non fœcundativus intellectus naturæ rationalis, ordinamus igitur & statuimus, quod regulariter omni septimana a principio Ordinarii usque ad festum Sancti Petri & Pauli Apostolorum, semel duntaxat, scilicet in die Veneris, nisi tunc fuerit Festum, habeatur disputatio ordinaria in Artibus solennis &*

& publica pro profectu Scholarium & in exercitium Magistrorum. Et hortamur & rogamus omnes Magistros nostros, quatenus hanc utiliter continuent & frequenter visitent, cum in ea magna pars pendeat honoris Facultatis.

§ 2. *Item statuimus, quod nullus Magistrorum aut Baccalariorum præsumat legere infra disputationem ordinariam; quod si fecerit, pœnam quatuar grossorum incurrat ipso facto.*

§ 3. *Item eo die, quo disputatur ordinarie in Artibus, ut eo diutius possint manere Magistri & Scholares in disputatione, & copiosius conveniant & diligentius attendant, non legatur illo die in Artibus, nisi alicui hora vesperarum legere placuerit, sub pœna immediate prædicta.*

§ 4. *Item tales disputationes ordinariæ & similiter extraordinariæ debent fieri doctrinaliter & ad utilitatem Scholarium, Magistrorum & ad honorem in materiis congruis, non nimis difficilibus, nec nimis communibus, sed in Logica, Metaphysica, Philosophia naturali aut morali, aut Mathematica juxta decentiam Magistrorum, ordinarie vel extraordinarie disputantium.*

§ 5. *Ordinaria disputatio incipiatur mane post primam Missam Prædicatorum, & duret usque quo omnes Magistri, qui tunc præsentes sunt, arguant sufficienter, ut infra dicetur, & vadat successive de Magistro seniore ad inferiorem continue, sicuti alias hic est consuetum.*

§ 6. *Item Magister præsidens solum disputabit duas quæstiones, ut præmissum est, ad quarum quamlibet poterit audire duos Baccalarios sibi invicem directe opponentes, & non plures, & ad majus disputet tria Sophismata;*

A *eodem modo ad quodlibet Sophisma potest audire duos sibi invicem contradictorie opponentes, ita quod sub pœna quatuor grossorum, non proponat plura, nec etiam audiet plures respondentes.*

§ 7. *Item quamcito Magistri sufficienter congregati fuerint, tunc Magister disputans faciat eos arguere secundum ordinem ipsorum, ita tamen, quod quilibet eorum proponat tantum tria argumenta, quorum ad minus unum sit sophistice solum, duo deducat bis vel ter replicando.*

§ 8. *Vt autem cuncti sciant, quomodo sint istæ disputationes doctrinales,* B *& potius se credant fore in scholis virtutum, quam tabernarum, sub pœna suspensionis ab actibus scholasticis & resectionis ab omni nostro consortio & Facultatis, inhibemus omnibus Magistris Baccalariis & Scholaribus nostris, ne ipsorum aliquis, cujuscunque status fuerit, in ipsa disputatione aut aliis actibus publicis nostræ Facultatis, verbis, factis, vel nutibus immorigeratis irruat in aliquem de nostris aut etiam extraneum, sed quilibet se habeat pie, benigne & moraliter, non minus tamen fortiter cum moderamine arguendo.*

C

TITULUS XXIV.

De exercitiis Magistrorum cum Baccalariis & Scholaribus in privato.

§ 1. *Vt ergo quilibet apud alium, sine tamen publico detrimento, possit probare seipsum, statuimus particularia sive cameralia exercitia pro profectu nostrorum Scholarium habenda in quæstionibus consuetis seu præcognitis, ita tamen quod horis, quibus legitur vel disputatur per Magistros in Scholis, nequaquam hujusmodi exercitia habeantur. Et quotiescunque aliquis Magistrorum & Baccalariorum*

rum oppositum fecerit, pœnam quatuor grossorum ipso facto incurrat.

§ 2. *Item, ne gratis Scholares pro exercitiis hujusmodi sua exponant, statuimus, quod nullus Magistrorum disputet in privato nisi unam quæstionem cum Sophismate, aut duas quæstiones sine Sophismate, aut tantum duo Sophismata sine quæstione, ut eo melius valeant materiarum difficultates penetrare, atque fideliter ad profectum Scholarium & honorem Facultatis hujusmodi exercitia continuent; oppositum vero facientes, stent pœnæ per Decanum & alios Magistros quatuor Decano adjunctos ipsis imponendæ.*

§ 3. *Item Magister disputans in privato exercitio quæstiones* (1) *Bradani, aut æquales ipsis in numero, habeat de ipsis octo libris Physicorum viginti quatuor grossos a quolibet exercitantium, ita quod non præsumat plus aliqualiter extorquere: de quæstionibus de Cœlo & Mundo Alberti, vel æqualibus ipsis in numero, duodecim grossos: item de Generatione decem grossos: item Meteorum duodecim grossos: item de Anima decem grossos: item Parvorum Naturalium octo grossos: item Metaphysicæ viginti grossos: item de quinque libris Ethicorum viginti quatuor grossos: de aliis quinque iterum viginti quatuor grossos: item Veteris Artis decem & octo grossos: item Priorum decem grossos: item Posteriorum decem grossos: item Elenchorum sex grossos: item Topicorum decem grossos: item in cæteris librorum scilicet quæstionibus parvorum Logicalium & aliorum, stet in concordia Magistrorum & aliorum; illo tamen adjecto, quod Scholares non graventur, alioquin Magistri pœnam non evadent ipsis utique infligendam.*

TITULUS XXV.

Disputatio de Quolibet.

§ 1. *Item statuimus & ordinamus, ut omni anno semel regulariter circa festum Sanctæ* (2) *Catharinæ, quæ nostra specialis Domina est, & præ cæteris nostræ Facultatis Patrona adoptata, disputatio de Quolibet solenniter habeatur. In qua quidem proponi volumus materias de singulis septem Artibus liberalibus & alias Philosophicas, prout spectat ad Artistam disputare; & in disputando de Quolibet, talem volumus inter Magistros ordinem observare, ita quod post omnes Magistros, qui in nostra Facultate Studii Wiennensis jam præteritis annis disputaverint de Quolibet; Magister nostræ Facultatis immediate sequens in ordine a superiore descendendo, honorem disputandi de Quolibet, sive sit regens, sive non, teneatur assumere anno pro futuro, & immediate sequens illum in ordine Magistrorum, disputabit anno sequente de Quolibet, & sic deinceps de Magistris omnibus, qui omni anno hic præsentes fuerint in festo Sancti Ægidii, quia & pro tunc libri ordinarii sunt distribuendi, sic & disputatio de Quolibet. Omnis vero Magister, qui pro tunc se absentaverit a Civitate ista, etiamsi legitime absens fuerit, careat ordine suo disputandi de Quolibet, si pro illa vice disputatio talis sibi ex justo debeatur,* &

(1) *Idem hic videtur esse atque* Braimhanus *ille, de quo in Bibliotheca Gesneriana, a Joan. Jac. Frisio aucta, pag.* 124, *hæc leguntur:* Braimhanus Anglus, Oxonii Magister, scripsit super Physica Aristotelis lib. 8.

(2) *Vide supra Tit.* 1 *§* 1 *&* 2.

& sequens ipsum immediate, ut præfertur, debet de Quolibet pro illo anno disputare, nisi Magister absens duos Magistros nostræ Facultatis posuerit Procuratores, qui nomine ipsius Decano Facultatis habeant auctoritatem faciendi sufficientem cautionem, & faciant cum effectu, quod pro illo anno & tempore prætacto talis Magister absens de Quolibet disputabit. Si vero frivole ille se absentaverit, quem tunc tangit ordo disputandi de Quolibet, quamcito hoc constiterit, habeatur condemnatus ac si præsens esset, & disputare renueret, in octo florenis Facultati solvendis. Si præsens, quem ordo tangit, voluerit se excusare a disputando, & si habuerit rationabilem causam valde, exaudiatur in Facultate, sin autem, solvat octo florenos, ut supra, & ante solutionem sit continue suspensus ab omnibus actibus scholasticis hic in Universitate, & nihilominus eadem pœna per Decanum nostrum extorqueatur justitia mediante; cujus quidem pœnæ unus florenus sit Decani, duo vero floreni Magistri immediate sequentis, si disputaverit ipse de Quolibet pro illo anno, ut tenetur: si vero etiam & ille se excusaverit, fiat de ipso ut præmissum est de alio, & sic deinceps. Sed omnes excusare se volentes, hoc faciant infra octo dies post festum Sancti Ægidii, & postea nullus audiatur, sed aut disputet, quem ordo tangit, aut pœnam solvat, ut præfertur. Si vero quis voluerit ordinarie alium Magistrum nostræ Facultatis, qui pro eo disputet de Quolibet, hoc faciat de beneplacito Facultatis, alioquin non supportetur a pœna jam præmissa.

§ 2. Item Magister disputans de Quolibet pro Congregatione Magistrorum Facultatis, quos omnes ad honoA rem Præsidentis & Facultatis interesse volumus, disputabit duas principales quæstiones, & non plures, ad quas duo Baccalarii respondeant breviter & succincte, nec audiat aliquos etiam oppositum tenere cupientes.

§ 3. Item Præsidens proponat cuilibet Magistrorum, tunc præsentium, sive regens fuerit sive non, unicam quæstionem duntaxat cum argumentis, & unam sine argumentis; ad primam respondeat breviter, ad maximum cum tribus conclusionibus & totidem corollariis, nisi de pluribus corollariis placeat annuere Præsidenti sine multis notabilibus; B ad aliam vero simpliciter respondeat affirmative vel negative causam quæsiti assignando.

§ 4. Item quatenus Scholares aliquibus oblectamentis inducantur ad diutius in Scholis permanendum, seriis joca misceantur honesta, ita quod ipsis licitum sit oretenus proponere Problemata, aut aliquas quæstiones naturales, aut alias causas diversorum postulantes sine tamen argumentis, sed non turpes, nec aliquas quovis modo mores bonos offendentes; quia utique tales per negationes Graduum ad tempus puniremus. Si vero Præsidens ab aliquiC bus schedulas capere voluerit, potest, sed paucos debet in hoc honorare, & distribuere debet quæstiones propositas inter Magistros assidentes.

§ 5. Item præter istam disputationem de Quolibet ordinariam Facultatis, si quis Magistrorum nostrorum voluerit alia vice & alio tempore anni de Quolibet disputare, hoc habet obtinere a tota Facultate nostra, ita tamen, quod inter quaslibet duas disputationes de Quolibet ad minus medient tres menses, quia propter ipsarum solennitatem nolumus eas multiplicari, ne vilescant: &

& Magistros nostros hortamur, quatenus & istas dignentur visitare, de rigore tamen non intendimus aliquem Magistrum cogere ad tales extraordinarias visitandum, nisi in quantum expressum est de Magistris novellis, quorum est honorare, & ut ipsi ab aliis honorentur.

TITULUS XXVI.

De Replicationibus & Determinationibus Magistrorum ad invicem.

§ 1. *Item statuimus & ordinamus, quod quilibet Magistrorum in Artibus volens determinare, & determinando replicare contra alium quemcunque Magistrum nostræ Facultatis in Logica aut Philosophia naturali aut* B *morali, Metaphysica aut Mathematica causa exercitii & declarandæ veritatis, debet supplicare Decano & Facultati pro licentia id faciendi; quam si obtinuerit, & non alias, tunc procedat moraliter & mansuete, arguendo, respondendo & replicando, cavendo in his scandala & errores; & si quis Magistrorum aliquid in præmissis frivole transgressus fuerit, patiatur pœnam per Decanum & alios quatuor Magistros, sibi in adjutorium deputatos, ipsi imponendam:* C *per prædicta tamen non intendimus impedire, quin, in incæptione novorum Magistrorum in Artibus, aut etiam in disputatione de Quolibet, Magistri nostræ Facultatis, absque speciali licentia petita, possint sibi invicem opponere; nec non contrarias conclusiones, decenter tamen & reverenter, pro posse suo defensare.*

TITULUS XXVII.

De Pronunciatione librorum Facultatis Artium.

§ 1. *Volentes pronuntiare libros Facultatis Artium, antequam* A *incipiant pronuntiare, debent eos perprius ostendere Decano Facultatis, & aliis Magistris quatuor ipsius Coadjutoribus, qui debent libros ipsos diligenter examinare, an pronuntiandi sint, an non, & cujus auctoritatis; &, si fuerint correcti, tunc, taxato pretio, duntaxat Magistris aut Baccalariis nostræ Facultatis, & non Scholaribus, dent potestatem pronuntiandi.*

§ 2. *Item nullus præsumat aliquem librum pronuntiare illis horis, quibus communiter legi consuetum est ordinarie, sub pœna, quoties hoc fecerit, unius grossi.*

§ 3. *Item præcipimus unicuique pronuntianti, quod fideliter & correcte, tractim & distincte, assignando paragraphos, capitales literas, virgulas & puncta, prout sententia requirit, ad utilitatem reportantium pronuntiet, nec dolo nec fraude aliquod nefas in pronuntiando committat, sub indignatione nostræ Facultatis & retardatione a Gradibus ulterioribus ad tempus, aut, si meruerit, in perpetuum impediatur.*

TITULUS XXVIII.

De Receptore pecuniarum Facultatis.

§ 1. *Thesaurarius Facultatis, cujus Officium infra describetur, eligatur eodem die, quo Decanus eligi debet, & solum cum Decano per dimidium annum mansurus, nisi iterum Facultas duxerit ipsum reeligendum.*

§ 2. *Item electus in Thesaurarium teneatur Officium suum benigne & sine contradictione acceptare, sub pœna florenorum quatuor, nisi legitima causa coram Facultate proposita excusetur.*

§ 3. *Item Officium ipsius Receptoris sit pecunias Facultatis colligere, de-*

bitores admonere, & contra eos auctoritate Facultatis, etiam si oportuerit, coram Rectore vel alibi in judicio procedere, & diligenter cum Decano respicere, quod nulli procedant ad Gradus aliquos in Facultate Artium, nisi prius satisfaciant Facultati juxta ipsius Ordinationes & Statuta.

§ 4. *Item ipsius Thesaurarii sit pecunias Facultatis distribuere, tunc solum, cum Facultas id expresse mandaverit, nisi quod singulis Quatuor temporum, Magistris Examinatoribus Baccalariandorum poterit dare pro vino quadraginta denarios & non plures.*

§ 5. *Jurabitque dictus Receptor Facultatis nostræ coram Facultate nostra in manus novi Decani, quod Officium suum fideliter exerceat, nec fraudem circa pecunias Facultatis committat, sed ipsas diligenter conservabit toto suo posse; similiter & alias res Facultatis, quæ sibi committuntur conservandæ.*

§ 6. *Item jurabit idem, quod etiam jurat novus Decanus, scilicet de computatione facienda de perceptis infra mensem post resignationem sui Officii, sicut prius est expressum in juramentis Decani.*

§ 7. *Item, si contingat ipsum Receptorem recedere a Civitate, vel alias graviter infirmari, pro tunc Decanus, qui pro tempore fuerit, debet fideliter exercere Officium Thesaurarii; sed si recessit sine spe infra mensem redeundi, tunc Facultas substituat unum, usque ad tempus, pro electione Decani deputatum, qui & obligabitur ad eadem juramenta, ad quæ & ipse Receptor principalis.*

§ 8. *Item ipse Receptor conservabit unam de clavibus ad arcam Facultatis.*

TITULUS XXIX.

De quatuor Magistris, quorum consilio Decanus agit, quæ superius expressa sunt.

§ 1. *Item eodem die, quo eligitur Decanus, eligi debent & quatuor Magistri, præter Receptorem, de quatuor Nationibus, quorum quilibet sit Magister ad minus quatuor annorum, gravis in moribus, & prudens in consilio, non seditiosus, non partialis, sed in omnibus bonæ famæ, quorum quidem quatuor Magistrorum consilio Decanus agat omnia, in quibus saltem sparsim in præmissis Statutis ad ipsos remittitur, videlicet in festis Facultatis & exequiis, in Congregationibus faciendis & pœnis apponendis, in pecuniis & aliis rebus, & arca Facultatis conservandis, in exemplaribus corrigendis, & licentiam dando Pronunciatoribus; & quilibet istorum debet habere ad arcam Facultatis unam clavem.*

§ 2. *Item nulla litera sigilletur cum Sigillo Facultatis, nisi prius fuerit correcta per istos quatuor.*

§ 3. *Item quando istis vel tribus ipsorum apparuerit, quod Decanus debeat facere Congregationem Facultatis, tunc faciat indilate sub juramento suo.*

§ 4. *Item isti quatuor jurabunt Decano in præsentia Facultatis, quod Officium suum, jam descriptum, velint fideliter, absque dolo & fraude, exercere in omnibus punctis jam prætactis.*

§ 5. *Item, quod prætextu Officii sui non intromittant se de aliqua alia potestate nomine Facultatis, quam ipsis per hujusmodi Statuta concessa, vel per Facultatem in certis casibus adhuc ipsis concedenda est.*

§ 6.

§ 6. *Item, quod venient ad Decanum, quoties in aliquo prædictorum indiget eorum consilio aut auxilio, nisi legitime impediti venire pro tunc non possint.*

TITULUS XXX.

De Sigillo Facultatis Artium.

§ 1. *Item ordinamus & statuimus, quod Facultas Artium habeat suum Sigillum proprium, quod cum omni diligentia volumus conservari in aliqua speciali ladula majoris nostræ arcæ, &, cum aliqua litera debeat sigillari, pro tunc omnes sex Magistri, illi, qui debent habere & conservare claves sex ad arcam majorem, similiter & minorem, debent personaliter adesse, nisi aliquis legitime occupatus venire pro tunc non possit, illi licitum sit clavem suam committere uni alteri Magistro Artium, qui tamen non sit unus de sex illis prænominatis: Decanus tamen aut Receptor semper debet adesse personaliter, quotiescunque arca aperitur, litera sigillatur, & e converso Sigillum recluditur, aut pecunia capitur de arca seu imponitur.*

§ 2. *Item, Sigillum Facultatis nulli literæ recommendatoriæ aut testimoniali apponatur, nisi hoc expresse fuerit supplicatum & obtentum in Facultate.*

§ 3. *Item cuilibet Magistro nostræ Facultatis Sigillum gratis detur, sed quilibet aliorum dabit tres grossos, quorum unus cedat Receptori, secundus quatuor Magistris habentibus claves præter Decanum, tertius vero sit Decani.*

§ 4. *Item nulla litera Sigillo Facultatis signetur, nisi prius fuerit visa & correcta per quatuor Magistros adjutores Decani jam prætactos.*

A

TITULUS XXXI.

De Pedello ejusque Officio.

§ 1. *Item statuimus & ordinamus, quod Facultas Artium habeat Pedellos, tot, quot honeste ex fructibus sæpius prætactis possint congrue sustentari; interim tamen, quando unus solus Pedellus est, ille, qui pro tempore fuerit, ad minus unum debet habere discretum famulum, quem si Pedellus non habuerit, & in recipiendo talem negligens fuerit, pro tunc Decanus & Facultas ipsi Pedello de fideli & discreto servitore providebunt.*

§ 2. *Item quotiescunque vacaverit* B *Pedellatus, liberum sit Facultati alium, vel alios assumere in locum præcedentis, rite eodem modo, quo consuevimus eligere Decanum aut alium Officialem in Facultate, & quemlibet Pedellum, quotiescunque Facultati placuerit, removere, dummodo hoc non fiat sine causa, super qua non debet Facultas cum aliquo Pedello contendere, sed judicet intra seipsam, &, si dictamini ipsius resistat Pedellus contumaciter, ipso facto sit perjurus.*

§ 3. *Item officium Pedelli sit, quoad Facultatem Artium, Decano obedire, & ipsum quotidie semel visitare, ad* C *mandatum ipsius Magistros diligenter convocare, festa, vacationes, disputationes, lectiones per Scholas publicare, Scholas claudere, & tempestive aperire, purgare & reficere, atque defectus earum in ædificiis, scamnis, januis & aliis considerare, & ad Decanum referre, sub expensis tamen non propriis; in disputatione ordinaria ad finem permanere; in actibus publicis Universitatis & Facultatis Magistros locare in scamnis & sedibus suis, & facere quæcunque Decanus aut Facultas sibi præceperit facienda.*

§ 4. *Item novus Pedellus jurare debet in manus Decani, & in præsentia Facultatis: primo, quod velit obedire in licitis & honestis, &, quæ concernunt officium suum, debite exercere, in his, quæ sunt præmissa de officio suo, & circa alia, quæcunque circa officium suum Facultas decreverit statuere etiam in futuro, & non revelare secreta Facultatis, cum intrat consilium, aut alias, quidquid sibi præceptum fuerit non revelandum per Decanum aut Facultatem; nec personas aliquo modo deliberantes debet cuiquam revelare.*

§ 5. *Item, quod, si Facultas decreverit assumere plures Pedellos, & salarium unius dividere inter plures Pedellos, non contradicat nec conqueratur alicui in Universitate vel extra, sed omnem dispositionem circa officium Pedelli benigne patiatur fieri, ut Facultas decreverit ordinare; salvo eo, quod si ipsi hæc ordinatio non placuerit, quod poterit officium suum quiete & pacifice in manus Facultatis resignare.*

§ 6. *Salarium Pedelli sit, quod a quolibet novello Scholare, cum primo intravit Scholas, recipiat unum grossum, exceptis pauperibus, & non plus extorqueat; si libere plus sibi detur, poterit recipere.*

§ 7. *Item singulis Quatuor temporum habeat collectam specialem, ita* A *quod quilibet Baccalariorum sibi teneatur solvere quatuor denarios, & quilibet Scholaris, exponens ordinarie pro mensa septimanatim, ad minus duos grossos sibi teneatur, in Quatuor temporibus sine contradictione dare tres denarios & non plus præsumat extorquere, sed si libere detur potest recipere.*

§ 8. *Item a promovendis ad Gradum capiat, prout de ipsis superius est expressum, & non præsumat plus extorquere, salvo eo, quod a pauperibus, a quibus Magistri collectam non capiunt, nec Facultas aliquid petit cum graduantur, nihil omnino postulare præsumat in aliquo casu, si tamen libere ipsi aliquid offerunt, potest recipere.*

B § 9. *Item si in principio anni aliquem Magistrum visitaverit pro novo anno, ipsum vacuam abire non sinat, sed nil præsumat de rigore postulare.*

§ 10. *Item nolumus, quod Pedellus noster a Civitate ista etiam per unum diem se possit absentare, sine speciali licentia Decani expresse super hoc obtenta.*

§ 11. *Item quotiescunque Facultas Artium novum Pedellum assumpserit, postquam ipse juraverit, debet ipsum præsentare Rectori Universitatis juraturum, ut in Statutis Universitatis, quæ per omnia diligenter servare volumus & debemus, expressius continetur.*

CONCLVSIO GENERALIS STATVTORVM SINGVLARVM QVATVOR FACVLTATVM.

Confirmata sunt hæc Statuta saluberrima quatuor Facultatum subscripta anno Domini millesimo trecentesimo octuagesimo nono, mensis vero Aprilis die primo, a Reverendis viris & Magistris, Magistro Gerhardo C *Vischbeck, Wiennæ & Osenburgis Canonico, pro tunc Rectore Universitatis hujus almæ Wiennensis, Hainrico de Hassia, Hainrico de Oyta, in Theologia Magistris; Hainrico de Oedendorph Doctore, & Joanne Reutter Li-*

Licentiato in Decretis; Johanne Gallico, Chunrado de Darmstat in Medicina Magistris; Petro & Lamperto in Artibus Magistris & in Theologia Baccalariis ad videndum, corrigendum, approbandum seu confirmandum a tota Universitate solenniter deputatis.

Sequitur deinde publici cujusdam Notarii Imperialis nomine *Gundakeri Aspeck* Instrumentum publicum, quod is ad perpetuam confirmationis eorundem Statutorum memoriam eodem anno *millesimo trecentesimo octogesimo nono* composuit & promulgavit his verbis:

In Nomine Domini Amen.

Anno Nativitatis Ejusdem millesimo trecentesimo octuagesimo octavo, die vigesimo primo mensis Decembris, hora nona vel quasi, indictione XI, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris ac Domini nostri, Domini Urbani, Divina providentia Papæ Sexti, anno undecimo, Wiennæ Pataviensis Diœcesis, in Collegio Illustrissimi Principis Ducis Alberti Tertii, Ducis Austriæ &c. in stuba magna Magistrorum, Honorabilis ac circumspectus Vir, Magister Gerhardus Vischbeck, Canonicus Ecclesiæ omnium Sanctorum, alias Sancti Stephani, ibidem Wiennensis, fecit & habuit Congregationem Universitatis super quibusdam articulis, ipsam Universitatem concernentibus, specialiter tamen super modo congruo inveniendo pro confirmatione & approbatione Statutorum singularum Facultatum per Universitatem prædictam facienda, juxta ipsius Ordinationes & Statuta. Quo articulo per præfatum Dominum Rectorem proposito, in mei Notarii publici subscripti, aliorumque multorum honestorum Virorum præsentia, Venerabiles ac circumspecti Viri & Domini, Sacræ Theologiæ, Juris Canonici & Civilis, ac Medicinæ Doctores, nec non Magistri Artium cæterique ibidem præsentes, totamque Universitatem repræsentantes, attendentes & considerantes, quam sincera devotione & affectione, quamque gravibus laboribus & expensis Serenissimus & Metuendissimus Princeps Dominus noster Dux prædictus erexit hanc sublimem Universitatem Studii Wiennensis, ad laudem & gloriam Dei, ad Sanctæ Matris Ecclesiæ profectum, & ad Domus suæ totiusque Patriæ decus & honorem, desiderans atque volens, ut, sicut Magnificentia Sua Universitatem ipsam ad-extra fundavit ac stabilivit tam bonis temporalibus, quam Privilegiis efficacibus, necessariis & utilibus, faciens, quod in se erat, ita & Universitas se ipsam ad-intra stabiliret bonis Regulis, Ordinationibus & Statutis, sine quibus consistere non posset, & sine quibus devotissima ipsa dicta Domini nostri Principis intentio non sortiretur effectum. Hæc igitur attendentes Magistri & Doctores prædicti, volentes, ut justum, decens & æquum est, Ipsius Serenissimi Principis obtemperare jussionibus & mandatis, deputaverunt Venerabiles & peritos viros Magistros infra scriptos, videlicet de Facultate Theologica Magistrum Hainricum de Hassia ejusdem Facultatis Decanum, Magistrum Hainricum de Oyta Doctores Sacræ Theologiæ; de Facultate vero Juristarum Dominum Hainricum de Oedendorph utriusque Juris Doctorem & Artium liberalium Magistrum, & Dominum Joannem Reutter Licentiatum in Decretis; de Facultate quoque Medicinæ Magistrum Johannem Gallici de

Wratislavia, & Magistrum Chunradum de (1) *Schiverstat Doctores in Medicina ac Magistros in Artibus; sed de Facultate Artistarum Magistrum Petrum Plebanum in Pilichdorff dictæ Diœcesis Pataviensis, & Magistrum Lambertum de Gelria, Baccalarios formatos in Theologia & Magistros in Artibus; omnes ibidem præsentes, & onus deputationis hujusmodi sponte in se suscipientes, dantes & concedentes eisdem Doctoribus & Magistris plenam ac omnimodam potestatem ad recipiendum, videndum, corrigendum, addendum, minuendum, subtrahendum & approbandum Statuta & Ordinationes Facultatum omnium prædictarum. Iidem vero Doctores & Magistri onus ipsis injunctum & laborem humiliter & cum effectu subeuntes, pluribus diebus & horis, videlicet a die Sancti Thomæ Episcopi Cantuariensis, quæ fuit dies antepenultima mensis Decembris prædicti, usque ad diem primam mensis Aprilis, de qua infra fit mentio, prædicta Statuta omnium Facultatum, me Notario subscripto quotidie præsente, audiente, & vidente, perlegerunt, auscultarunt, & de verbo ad verbum diligenter viderunt, correxerunt, & laboriosissime ruminarunt; videntesque tandem omnia & singula eadem Statuta omnium & singularum Facultatum sæpedictarum Universitatis Wiennensis fore consona rationi, & approbatione seu confirmatione digna, die prima mensis Aprilis de anno Domini millesimo trecentesimo octuagesimo nono, hora nona vel quasi, indictione duodecima, Pontificatus in Christo Patris ac Domini nostri, Domini Urbani Papæ Sexti prædicti anno duodecimo, in dicto Collegio, in quadam* A *magna stuba, in qua durante dicto labore semper convenerant prædicti Doctores & Magistri, ab Universitate, ut præscribitur, deputati, omnes & singuli ad hoc specialiter congregati per dictum Dominum Rectorem, matura deliberatione præhabita, ipsa Statuta quatuor Facultatum omnium, scilicet Theologiæ, Juris Canonici & Civilis, Medicinæ & Artium liberalium, visa, correcta, & emendata laboriose & diligenter, ut prædicitur, ex certa scientia confirmarunt & approbarunt unanimiter & concorditer, nemine contradicente. Quibus quidem approbatione & confirmatione pensatis, idem* B *Dominus Rector, Christi nomine invocato, nomine dictæ Universitatis & ex Officii sui debito, dicta Statuta omnia & singula conclusit, & ipsis perpetuum robur imposuit, ipsaque nomen & effectum Statutorum omnium & singularum Facultatum Studii Wiennensis decrevit perpetuis temporibus habitura. Super quibus omnibus & singulis dictus Dominus Rector, cæterique Magistri deputati unum vel plura, publicum seu publica per me Notarium infrascriptum* C *fieri petierunt Instrumentum seu Instrumenta. Acta sunt hæc Wiennæ, anno, mense, die, hora, & locis quibus supra, in præsentia omnium Doctorum & Magistrorum prius narratorum, & per Universitatem deputatorum ad prædicta.*

Et ego Gundakerus Aspeck de Obernperg, Clericus Pataviensis Diœcesis, publicus Auctoritate Imperiali Notarius, dictæque Universitatis Scriba, prædictæ Universitatis Congregationi dictorum Doctorum & Magistrorum deputationi, oneris assumptioni,

(1) *Præcedente pagina cognominatur* de Darmstat.

ni, approbationi & confirmationi, nec non omnibus & singulis aliis præscriptis, dum sic per præfatos Dominos Rectorem, Doctores & Magistros deputatos, locis & temporibus præmissis, agerentur & fierent una cum dictis Dominis Rectore, Doctoribus & Magistris præsens interfui, eaque omnia & singula sic fieri vidi & audivi: ideoque hoc præsens publicum Instrumentum propria manu mea conscribendo exinde confeci, signoque ac nomine meis solitis & consuetis signavi, rogatus & requisitus in fidem & testimonium omnium singulorum præmissorum.

X. Extant præterea in eodem supra memorato MSto Codice Historico Latino *quadringentesimo quinquagesimo octavo* alia *duo* antiqua Diplomata, ad eorundem inclytæ Academiæ Vindobonensis Statutorum illustrationem pertinentia; quorum *primum*, quod anno *millesimo trecentesimo octogesimo septimo* promulgatum est, ita se habet:

In Congregatione Doctorum, Magistrorum, Procuratorum & aliorum Virorum, quos ultra prædictos Rector causa consilii consuevit ad Congregationem vocare, Venerabilis Pater Donaldus, Abbas Monasterii Beatæ Mariæ Scotorum Wiennensis, almæ Universitati nostræ humiliter supplicavit, quatenus Sermonem & Clerum Universitatis, qui per Facultatem Theologiæ fuerat alias ordinatus, ut fieret per unum de Magistris Theologiæ in die Sancti Gregorii Papæ, decætero A *in Monasterio Scotorum singulis annis eodem die ad Dei-Genitricis honorem, ac Beati Gregorii, qui secundus Patronus ejusdem Monasterii existit, fieri ordinaret. Ea propter alma Universitas, principaliter oculum habens ad ea, quæ Divini Cultus existunt, gravi sollicitudine, & maturo ac diuturno ratiocinationis, disputationisque libramine præviis, eundem Sermonem in dicto Monasterio fiendum singulis annis & eodem die per unum de Magistris, quem Facultas Theologiæ ad hoc deputavit,* B *& unam Missam solennem pro Universitate ibidem per Abbatem Monasterii, aut ejus Priorem celebrandam eodem die unanimiter ordinavit. Item ipsa Universitas, Cultum Divinum cupiens plus augeri, ad instantes preces Domini Abbatis, voluit & ordinavit festum Natale Sancti Benedicti Abbatis per totam Universitatem festivari, sicut alia festa Universitatis, & Sermonem in dicto Monasterio singulis annis eodem die fiendum per unum de Dominis Theologis,* C *de quo Abbas Monasterii providebit, ad Missam solennem pro Universitate per Abbatem aut ejus Priorem dicti Monasterii celebrandam. Acta sunt hæc in Collegio Artistarum Domini Ducis Austriæ Alberti Tertii anno Domini millesimo trecentesimo octuagesimo septimo, feria sexta proxima post festum Sancti Gregorii Papæ.*

Alterum autem Diploma, quod ad annum *millesimum trecentesimum octogesimum octavum* pertinet, sequentibus constat verbis:

Incipit Statutum Vniversitatis, concorditer factum de ordine Suppositorum Vniversitatis in (1) Rotulo ponendorum, publico Instrumento roboratum, quod sequitur sub hac forma.

In Nomine Domini Amen.

Anno Nativitatis Ejusdem millesimo trecentesimo octuagesimo octavo, indictione undecima, die vero vicesima quarta mensis Martii, hora Vesperorum vel quasi, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris & Domini nostri, Domini Vrbani, Divina Providentia Papæ Sexti anno decimo, in Venerabilium Virorum & Dominorum Sacræ Theologiæ, Juris Canonici & Civilis, ac Medicinæ Doctorum, Magistrorum in Artibus, & Baccalariorum, Facultatum prædictarum, ad Convocationem almæ Vniversitatis Studii Wiennensis generaliter vocatorum, atque mei, Notarii Publici, Testiumque subscriptorum præsentia, personaliter constitutus Honorabilis Vir Dominus Joannes Reutter Licentiatus in Decretis, pro tunc ipsius Rectoris Vniversitatis vices gerens, habens in manu sua quandam papyream schedulam, ordinem inrotulandi Doctores, Magistros, Baccalarios & alia Supposita Vniversitatis præfatæ continentem, quem ordinem in dicta Convocatione propositum & expositum, matura deliberatione præhabita, per Facultates dictæ Vniversitatis, juxta solennem consuetudinem, in Convocatione Magistrorum diutius observatam, de expresso consensu certaque scientia ac beneplacito & voluntate Doctorum, Magistrorum & Baccalariorum omnium, tunc præ-

A *sentium & Vniversitatem facientium, nomine ipsius Vniversitatis, decætero observari statuit & Statutum perpetuum ordinavit, cujus quidem schedulæ tenor per omnia sequitur; & est talis ordo inrotulandi Doctores, Magistros, Baccalarios Vniversitatis Wiennensis conceptus per Dominos deputatos singularum Facultatum sub hac forma. In principio & capite totius Rotulæ ponatur Rector Vniversitatis; post Rectorem vero primo ordine ponatur Decanus Facultatis Theologiæ cum suis Magistris, tam Regentibus, quam non Regentibus, & Licentiatis.*

B *In secundo ordine ponatur Decanus Facultatis Decretorum & Legum cum suis Doctoribus, tam Regentibus, quam non Regentibus, & Licentiatis. In tertio ordine Decanus Facultatis Medicinæ cum suis Doctoribus, tam Regentibus, quam non Regentibus, & Licentiatis. In quarto ordine Decanus Facultatis Artium cum suis Magistris inibi Regentibus; quibus adjungi debent Baccalarii in Theologia: Similiter & Baccalarii Juris Canonici, Legum & Medicinæ, dictæ Facultatis Artium Magistri, sic tamen, quod præfati Baccalarii Magistri stent in*

C *suis locis, quæ eis competerent, si in eadem Facultate Artium Regentes essent. In quinto ordine sequi debent Baccalarii in Theologia non Magistri in Artibus, sive Baccalarii in eadem Facultate Theologiæ Magistri in Artibus, non tamen incorporati dictæ Facultati Artium Vniversitatis Wiennensis. Similiter Baccalarii in Jure tam Canonico quam Civili, & Medicinæ, & Magistri in Artibus non Regentes Studii Wiennensis, tali observato*

(1) Rotulus *vel* Rotula *latino-barbare usurpatur pro Catalogo sive indice, quemadmodum alias Registrum & Matricula.*

vato ordine, quod primo post Magistros Regentes in Artibus & primo ordine ponatur Baccalarius in Theologia, non Magister; post illum Magister in Artibus non regens, & iterum Baccalarius & iterum Magister in Artibus non regens, & sic suo modo de Baccalariis in Jure Canonico & Magistris in Artibus non regentibus, Baccalariis in Jure Civili & Magistris in Artibus, ut præmissum est. Si vero numerus Magistrorum non regentium in Artibus dictæ Facultatis superexcreverit numerum Baccalariorum, vel e converso, tunc iidem inscribantur secundum merita ipsorum & suarum Facultatum Statuta. Post quos sexto ordine ponantur Baccalarii in Artibus suo ordine; inter quos tamen volumus, quod honesti Scholares & singularium meritorum Theologiæ, Juris tam Canonici, quam Civilis, de tribus annis complete alternatim ponantur, secundum quod videbitur Inrotulatoribus congruum & conveniens. Postremo septimo ordine imponantur Scholares singularum Facultatum, secundum ordinem suarum Facultatum & merita ipsorum, prout præfatis Inrotulatoribus videbitur expedire. Præsertim tamen volumus, istis Ordinationibus non obstantibus, Nobiles, Illustres statum Nobilitatis tenentes, honorari & præferri, sic tamen, quod, si sint filii Ducum vel Comitum, adjungantur ordine congruo Magistris in Theologia; si simplices Illustres, Doctoribus in Jure Canonico & Civili; si vero minores Illustres, Doctoribus in Medicina, ut præmissum est, ordine congruo adjungantur. Item circa præmissam Ordinationem Rotuli volumus, quod Doctores, Magistri, Licentiati & Baccalarii singularum Facultatum ponantur in Rotulo secundum senium Doctoratus, Magisterii, Licentiæ vel Baccalariatus in Studio Wiennensi. Item quod soli illi Scholares ponantur in Rotulo, qui cadunt sub Privilegio Ducali illo, in quo de hoc specialiter provisum est, qui debeant hujus Vniversitatis Wiennensis censeri Scholares, & qui non. Item quod Scholares inrotulentur secundum ætates suas & senia in Studio Wiennensi. Item, quod, si sit aliquis Procuratorum Vniversitatis, qui velit contentari de loco in Rotulo, qui sibi debetur ratione Status & Gradus, circumscripto officio Procuratoris; liberum sit isti stare cum Baccalariis Facultatis illius, ex qua ad hoc officium est electus. Super quibus omnibus & singulis in perpetuam rei memoriam præfatus Dominus Joannes Reutter præfatæ Vniversitati Wiennensi unum vel plura, publicum seu publica, Instrumentum aut Instrumenta per me Notarium Publicum infra scriptum fieri postulabat. Acta sunt hæc Wiennæ in (1) stuba majoris Collegii Artistarum Anno, Indictione, die, mense, horis & Pontificatu quibus supra præsentibus Venerab. multum literatis Viris, Dominis (2) Henrico de Hassia, Sacræ Theologiæ Professore, Marquardo de Randekh, Decretorum Doctore, & Gerhardo in Artibus Magistro, Canonico Ecclesiæ S. Stephani Wiennensis, & aliis quam pluribus fide dignis testibus, ad præmissa vocatis pariter & rogatis.

Et ego Chunradus Ammon de Chaufburn, Clericus Augustanæ Diœcesis, Publicus Imperiali Autoritate Notarius,

(1) Stuba latino-barbare pro Hypocausto.

(2) Vide supra pag. 129. in marg.

rius, prædictæ Ordinationi & Statuto, omnibusque aliis præmissis, una cum prænominatis testibus præsens interfui; ideo præmissa omnia & singula in hanc publicam formam redegi, & ea propria manu conscripsi, signoque meo solito & consueto signavi, rogatus & requisitus in testimonium omnium præmissorum.

Hucusque antiqua illa & primitiva Inclytæ Academiæ *Vindobonensis* Statuta partim *generalia*, ad totam Universitatem & omnes Facultates simul pertinentia, partim autem *specialia* singularum Facultatum, sed ab omnibus Facultatibus conjunctim approbata & confirmata.

XI. Cum igitur, ut supra memoratum est, sub Duce Austriæ *Alberto III*, cognomine *cum Trica*, Academia *Vindobonensis* sive *Wiennensis* A. M CCC LXXXIV *Theologica* Facultate aucta, & partim eodem anno, partim autem A. MCCCLXXXIX confirmatione Privilegiorum ac Statutorum plene & perfecte stabilita esset, tum primum ibi revera cœpit esse *Studium generale*, ideoque haud mirum est, fundationem ejus jam memorato Duci *Alberto III* potius quam fratri ipsius natu majori Duci *Rudolpho IV*, ab ejusdem & sequentis ævi scriptoribus attribui; uti videre est, tam in ipsis supra insertis Academiæ *Privilegiis*, & quidem Rubrica LI & LIV, ubi Dux *Albertus* expresse cognominatur *Fundator* & *Erector* istius

A Studii generalis sine ulla Ducis *Rudolphi IV* mentione, quam apud *Henricum Gundelfingensem*, qui fundationis Academiæ Vindobonensis in Chronico suo Austriaco meminit his verbis: *Tertius Alberti Contracti filius Albertus, Universitatis Wiennensis Fundator, circa Brunn in Moravia diem obiit, ad S. Stephanum sepultus.* Idem confirmat *Albertus de Bonstetten* his verbis: *Albertus Dux Austriæ, frater Leopoldi (Probi), fundavit Studium Wiennense. Fuit enim,* B *ut Philippus Macedo, literarum amator, &, ut Alexander filius ejus, naturalium maximus indagator, nec ignarus, quod Rex illiteratus, ut ait* (1) *Policraticus, est asinus coronatus.* Item (2) anonymus Autor Chronici mortualis Principum Austriæ, in Augustiss. Bibliothecæ Cæsareæ MSto Codice, Historico N. 226 his verbis: **Anno M CCC LXXXXV an dem XVIII tag des August ist gestorben der Durchleüchtigst Fürst Herzog Albrecht von Oste-** C **reich, der ein Sun ist gewesen des vorgenanten Herzogen Albrechten seligen. Der hat gestifft die Hochschul ze Wienn, vnd hat auch gestifft das Kloster zue sand Jeronimus der pekerten frawen; vnd hat auch gepaut Laxenburg vnd zwen teich ze Gunderstorff und ze Pidermansdorff, vnd ist pegraben ze Wienn zue sand Stephan.**

V.

(1) *In MSto pro* Policraticus *mendose legitur* Policratus. *Per* Policraticum *autem significatur hic* Joannis Saresberiensis *Opus in octo libros divisum, cui titulus* Policraticus *sive* de Nugis Curialium. *Locus ille qui hic citatur, extat lib. 4. cap. 6. Notabile autem est, quod Joannes Saresberiensis ibidem testatur, se insigne hoc dictum desumpsisse ex epistola cujusdam Regis Romanorum, qua Regem Francorum hortatus est, ut liberos suos curaret liberalibus disciplinis instituti. De eodem Joan. Saresberiensis Opere vide etiam supra pag. 163; sed ibi pro* Saresberiensis *mendose legitur* Salisberiensis, & Polycraticus *pro* Policraticus.

(2) *Vide supra pag. 58.*

V.

Statuta & Privilegia Academiæ Vindobonensis recentiora, sive Sanctio Pragmatica FERDINANDI II. Imperatoris. (a)

MONITUM.

Recentiora ista *Academiæ Vindobonensis* Statuta *ad preces, ut dicit, multorum in lucem protulerat noster in Appendice Libri Comment. Sexti Addit. III. pag. 28. de iis, quæ scire non inutile sit, hæc fere sunt. Anno* CIↃIↃLI. FERDINANDUS I. AUG. *Rev. e Societate Jesu Patres Viennam accersiverat ea mente, ut* subsidiariam *Academiæ* operam *docendo navarent; adsignatis tamen eisdem duabus* primariis lectionibus, *seu* Professuris Theologicis *in perpetuum. Anno* CIↃIↃCXXIII. FERDINANDUS II. IMP. *præsenti Sanctione Pragmatica eamdem Societatem Jesu memoratæ Academiæ innexuit & cum ea in unum veluti corpus redegit ac conflavit, data illi amplissima potestate docendi literas humaniores, Linguam Latinam, Græcam, Hebraicam, Philosophiam denique omnem ac Theologiam; minime tamen a legendo exclusis* Theologiæ Professoribus *aliis, qui ex veteri instituto prius docuerant. Inducendæ hujus unionis rationes, teste hac Sanctione Pragmatica, Optimo Principi fuerunt:* propagatio sacro-sanctæ Religionis Catholicæ; ædificatio Cleri & Ecclesiæ; Universitatis major splendor; studiosæ juventutis utilitas ac frequentia; & demum boni publici incrementum. *Quos fructus procuraritne memoria nostra Pragmatica Sanctio illa nec ne, aliis respondendum relinquo & quod ago, agere pergo. Audi Lambecium.*

Quæ *Inclytæ Academiæ Vindobonensis* sive *Wiennensis vera* fuerit *origo*, quibusque *Legibus* ac *Privilegiis* ea inde ab initio ordinata & ornata sit, Libro *Secundo* horum Commentariorum & in Appendice Libri *quarti* (1) uberrime expositum & solidissime demonstratum est: utpote ubi primum quidem refutavi vulgarem & inveteratum eorum errorem, qui in ipsa Patria sua peregrini, fundationem Inclytæ istius Acedemiæ perperam *Imp. Friderico II* A. C. 1237 attribuunt; deinde vero, ipsis Summorum Pontificum *Vrbani V* & *Vrbani VI* integris ac genuinis Diplomatibus ex *Augustissima Bibliotheca Cæsarea* in lucem productis, luculentissime indicavi, eam inchoatam esse A. C. 1365 d. 19 Junii, quo Papa *Vrbanus V* ad Ducis Austriæ *Rudolphi IV* preces *Vrbi Wiennensi* concessit *Generale Studium omnium Facultatum licitarum præterquam Theologiæ*, suppletam autem & plene ac perfecte stabilitam esse A. C. 1384 d. 21 Februa-

(a) *In priori editione legebantur hæc Libro VI Addit. III. sub epigraphe:* Additamentum III, pertinens ad Libri Secundi Caput quintum a pag. 79. usque ad pag. 239, ubi agitur de Inclytæ Academiæ Vindobonensis sive Wiennensis vera origine, ejusdemque primitivis Statutis & Privilegiis; ut & ad Libri quarti Appendicem a pag. 303 usque ad pag. 306, ubi de eodem jam memorato argumento agitur.

(1) *Vide superius col. 69.*

bruarii, quo Papa *Vrbanus VI* ad preces Ducis Auſtriæ *Alberti III* cognomine *cum Trica* eidem *Vrbi* conceſſit *Generale Studium in Facultate Theologica*, quod ab *Vrbano V* nominatim exceptum fuerat; publicavi porro ex eodem ſupra memorato *Auguſtiſſimæ Bibliothecæ Cæſareæ* inæſtimabili Theſauro ipſa illa *primitiva* ejuſdem Academiæ *Privilegia & Statuta generalia*, ad totam Vniverſitatem & omnes quatuor Facultates ſimul pertinentia, quæ A. 1384 d. 5 Octobris a Duce *Alberto III* promulgata, nec ſolum ab ipſo, verum etiam a fratre ejus Duce *Leopoldo III* cognomine *Probo*, a *Pilgrino* ſive *Peregrino* Archiepiſcopo Salzburgenſi, a *Joanne* Epiſco Patavienſi, & a *Proceribus Auſtriæ*, *Senatuque* & *Communi Civitatis Wiennenſis*, approbata & confirmata ſunt; ac demum adjunxi *Statuta particularia ſeu ſpecialia ſingularum Facultatum*, quorum approbatio & confirmatio A. 1389 Kal. Aprilis *per totam Vniverſitatem* unanimiter & ſolenniter facta eſt. Cum igitur hæc ab externis quibuſdam & longe remotis Nationibus non mediocri applauſu fuerint excepta, ideoque ab iisdem rogatus ſim, ut de ejuſdem Inclytæ Academiæ *præſenti* quoque *ſtatu* aliquid adderem, nulla me ratione iſti deſiderio melius ac tutius ſine cujuſquam præjudicio & offenſione ſatisfacturum arbitror, quam ſi hac de re ipſam *S. Cæſ. Majeſtatis Imp. Ferdinandi II Sanctionem Pragmaticam*, Wiennæ typis Matthæi Formicæ A. 1624 in octavo editam, bona fide ad verbum, ſeu potius ad literam, integre hic exhibeam. Ea itaque eſt talis.

FERDINANDI SECVNDI
ROMANORVM IMPERATORIS, &c. ARCHIDVCIS AVSTRIÆ, &c.
DECRETVM ET SANCTIO PRAGMATICA,
QVA
COLLEGIVM SOCIETATIS JESV,
AB AVGVSTÆ MEMORIÆ FERDINANDO I.
FVNDATVM,
ALMÆ CELEBERRIMÆQVE VIENNENSIVM VNIVERSITATI
VNITVR ET TRANSFERTVR.

FERDINANDVS II, Divina favente Clementia, Electus Romanorum Imperator Semper Auguſtus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclavoniæ, &c. Rex, Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ, Brabantiæ, Styriæ, Carinthiæ, Carniolæ, &c. Marchio Moraviæ, &c. Dux Lucemburgæ, ac Superioris & Inferioris Sileſiæ, Wirtembergæ, Teckæ, Princeps Sueviæ, Comes Habſpurgi, Tyrolis, Ferretis, Kyburgi & Goritiæ, Landgravius Alſatiæ, Marchio Sacri Romani Imperii, Burgoviæ, ac Superioris & Inferioris Luſatiæ, Dominus Marchiæ Sclavonicæ, Portus Naonis & Salinarum, &c.

Agnoſcimus & notum facimus tenore præſentium univerſis: quod cum perpendimus, quanto pietatis & Religionis Catholicæ zelo ac ſtudio, quan-

toque

toque totius Reipublicæ Christianæ, præsertim Archiducatus Nostri Austriæ, aliorumque Regnorum & Provinciarum hæreditariarum nostrarum bono, quondam Serenissimi Majores & Progenitores Nostri, Duces, Archiduces Austriæ, Reges, & Imperatores, felicissimæ recordationis, Generale studium Nostrum Viennense adhuc circiter annum millesimum trecentesimum sexagesimum sextum fundarint, erexerint, singularibus Privilegiis & dignitatibus donarint & exornarint, proque temporum diversitate novis subinde legibus & consuetudinibus salutaribus restaurarint, reformarint; quodque ex eo, tanquam Equo Trojano, omnium scientiarum genere doctissimi quique & de Republica optime meriti Viri tanto numero prodierint, ut non solum Archiducatus Nostri Austriæ singulare ornamentum, sed totius Germaniæ Archigymnasium semper reputatum, & apud exteras quoque nationes, multis nominibus, præ aliis, celebre fuerit. Cum vero temporum morumque varietas, aliaque oborta incommoda nonnihil de pristino hujus Archigymnasii nostri splendore detrahere viderentur, eapropter Imperator FERDINANDVS Primus, Dominus, Avus & Prædecessor Noster Colendissimus, Augustissimæ memoriæ, motus fuit, ut Societatis Jesu Patres, Academiæ opem veluti subsidiariam laturos, Anno millesimo quingentesimo quinquagesimo primo Viennam accersierit; ipsisque (quod, uti supremus Princeps, Privilegia concessa in melius atque Reipublicæ utilius pro re nata reformando, & potuit & debuit) duas primarias lectiones sive professuras in Theologica Facultate in perpetuum, magno (quod eventus docuit) Religionis & studiorum Theologicorum incremento assignarit. Nos vero posteaquam animadvertimus in hisce partibus, ab hæreticis, falsis ipsorum opinionibus, sacram Scripturam multis in locis in reprobum sensum torqueri, atque ad explicandum verum illius intellectum, tum etiam ad quæstiones, quæ hocce tempore inter ipsos hæreticos & veram nostram Religionem Catholicam controvertuntur, pertractandas; simulque ad casuum conscientiæ (pro informandis Parochis,) explanationem, Professoribus Scripturæ, Controversiarum, & Casuum, qui hæc omnia tractarent, enodarent & illustrarent, opus esse; & præterea Nobis constaret a compluribus jam annis, tum ob continuata bella, inter quorum strepitus literæ, ut plurimum silent, tum ob alia gravamina & defectus, Cursum Philosophiæ & humaniorum Literarum Professiones magnopere refrixisse; unde metuendum sane sit, ne studio Philosophico, tanquam fonte & origine reliquarum scientiarum, exhausto vel neglecto, insignis vetustissimæ Vniversitatis memoria consequenter obliteretur. Quod uti Nostris, Nostrorumque Majorum Fundationibus laudatissimis e diametro contrarium, Nobis quidem indecorum, universæ vero Provinciæ in maximum sit præjudicium cessurum: hinc est, quod ad honorem Dei, propagationem Sacrosanctæ Religionis Catholicæ, ædificationem Ecclesiæ, Vniversitatis majorem splendorem, studiosorum utilitatem ac frequentiam, & boni publici promotionem, præhabita matura deliberatione, & re tota, sano nostrorum præcipui nominis Consiliariorum adhibito Consilio, exacte discussa, Motu proprio, deque Cæsareæ & Archiducalis

Auctoritatis & Potestatis plenitudine, Clementissime Nos resolvimus; quod & in perpetuum observari volumus ac mandamus, ut Collegium Societatis Jesu, hic Viennæ, dictæ Universitati Nostræ uniatur & incorporetur, prout singulari emanato nostro Decreto & Constitutione, de dato, vigesimo primo mensis Octobris, anni millesimi, sexcentesimi vigesimi secundi, certis quibusdam rationibus & modis, in hæc, quæ sequuntur, verba, univimus, & incorporavimus.

Primo, ut Privilegia Academiæ sarta tecta, etiam post incorporationem, maneant; & Jurisdictio Excelsi Regiminis in ipsam Universitatem, uti hactenus.

Secundo, in Facultate Juridica ac Medica prorsus nihil mutetur: Professoribus autem, ut vacationi Professuræ & Lecturæ eo melius invigilare possint, successu temporis stipendia Artistarum, ad moderationem Nostræ Majestatis, applicabuntur.

Tertio, Patres Societatis, juxta sui instituti rationem & modum, docebunt Humaniora, universam Philosophiam & Theologiam; ita tamen, ut hanc etiam alii (uti etiam nunc fit) profiteri possint; quorum electio & approbatio maneat in antiqua forma. Societas vero suos Professores omnes ipsamet eligat & constituat.

Quarto, Universa gubernatio & correctio scholasticorum (exceptis causis criminalibus,) qui Societatis audient lectiones, & directio Seminariorum plenarie sit penes Societatem.

Quinto, Collegium omnimode transferatur ad Academiam.

Sexto, Tradantur Societati Scholæ, Bursæ, adeoque omnia ædificia ad Academiam spectantia (exceptis Ju-
A *ristarum & Medicorum gymnasiis) ac etiam Schola Provincialis; ita tamen ut Auditorium Theologorum, suis temporibus, etiam pateat reliquis Theologiæ Professoribus.*

Septimo, Fundationes autem & Redditus Bursarum seu stipendia, ut vocant, & jus ea conferendi scholaribus, tam active quam passive, maneant in antiquo statu.

Octavo, ex ipsis ædificiis accommodet sibi Societas Collegium, Scholas & Templum.

Nono, Promotiones omnes fiant in ipsa Academia, & locis hucusque con-
B *suetis ac solitis.*

Decimo, Cancellarius Academiæ sit, uti hactenus, Præpositus Viennensis. Decanos etiam singulos, singulæ habeant Facultates, cum auctoritate ordinaria: Artisticæ constituatur a Societate; Theologiæ, uti hactenus.

Undecimo, Rector Academiæ, cum auctoritate consueta, uno semestri sit Doctor Theologiæ, qui Rector Collegii possit esse, vel ex reliquis Doctoribus; uno Doctor Juris: tertio Medicinæ: quarto, cum Artisticam Facultatem tangit ordo, sit is, quem Collegii Rectorem elegerit Societas.

C *Statuitur etiam, ut ii, qui in Academia Pragensi, Grætiensi, Olomucensi, aliisque Academiis, quas Archiduces Austriæ & Imperatores erexerunt & confirmarunt, vel in posterum erigent & confirmabunt, promoti sunt, aut promovebuntur, ab Universitate Viennensi pro vere & legitime promotis agnoscantur & acceptentur, non secus, ac si in eadem Viennensi Universitate promoti fuissent.*

Quia vero inter dictam Universitatem & præfatos Societatis Jesu Patres, aliquæ difficultates & controversiæ circa quæ-

quædam puncta dicti Decreti subortæ sunt: ad eas complanandas, stabiliendamque prætacti Collegii Patrum Societatis cum Universitate unionem per Nos nuper factam, præcipuorum nostrorum Intimorum Consiliariorum & Commissariorum deputatorum sapienti providentia, & Consilio interposito, ambæ partes amice, benevole, firmiter, constanter, & unanimi voluntatum consensione, ad Approbationem & Confirmationem Nostram, die septimo Augusti hujus currentis anni millesimi sexcentesimi vigesimi tertii transegerunt, constituerunt, definiverunt, & declararunt, in hunc, qui sequitur, modum.

§ 1. De Rectoratu & Rectore Universitatis, ejusque post unionem electione, dignitate, jurisdictione.

Num. 1. *In primis RR. PP. Societatis Jesu, ad demerendam Universitatis benevolentiam, omni omnino Juri ad Rectoratum Academiæ, etiam ex Electione passiva, tam in Theologica, quam Artistica Facultate, per Cæsareum Unionis Translationisque Collegii Decretum & Transactionem, mense Octobri, anno superiore factam acquisito, sponte & libere renunciant; & quicquid in Academico Rectoratu honoris est atque dignitatis, id totum volentes libentes, Dominis Doctoribus quatuor Facultatum, qui de Societate non sunt, relinquunt.*

Num. 2. *R. Pater Rector Collegii Societatis Jesu, Collegiumque ipsum, tanquam verum ac vivum Universitatis membrum & pars, Magnificum Dominum Rectorem, ut electum totius Academiæ Caput (e quacunque demum electus sit Facultate) agnoscet, illique in Actibus omnibus omnem eum honorem ac reverentiam habebit ac deferet, quam alii deferunt, & hactenus detulerunt.*

A

Num. 3. *Quamobrem in ratione eligendi Rectorem Universitatis, per hanc Unionem nihil mutatur. Electus etiam sua consueta constat auctoritate & dignitate, & eam insuper in scholares Societatis acquirit Jurisdictionem, de qua § sequenti.*

§ 2. De Rectore Collegii Societatis Jesu.

Num. 1. *Universitas vicissim, ad contestandam suam in Patrem Rectorem & Collegium Societatis Jesu, sic unitum & translatum, benevolentiam ac amorem, declarat, inprimis hanc Collegii cum Universitate Unionem & translationem fieri, non solum magna utrinque voluntatum consensione, sed insuper ita fieri, ut nolint, hac unione, aut Religioso Societatis Jesu Instituto, aut rationi institutionique studiorum ejusdem Societatis Jesu, impedimentum ullum afferri.*

B

Num. 2. *Quamobrem R. Pater Rector & Societas ipsa in personas Collegii omnes, quæ in Universitate, juxta Cæsareum Decretum, Literas humaniores, Philosophiam & Theologiam docent, & in posterum docebunt, aut alias erunt in Facultatibus, aut in iis gerent officium, omnem eam, etiam in posterum retinebit Jurisdictionem, Jus de illis disponendi, eorumque ministeria dirigendi, & auctoritatem, quam in eas habuit ante unionem.*

C

Num. 3. *Eidem R. Patri Rectori omnis cura disciplinæ, totaque correctio studiosorum scholariumve, qui RR. Patrum Lectiones audiunt, aut in Seminariis degunt, adeoque omnis ea auctoritas, quam in illos habuit ante unionem, relinquitur. Si quis tamen con-*

tra studiosorum præfatorum aliquem lege & judicialiter volet agere, remittetur ad Tribunal Magnifici Domini Rectoris; qui Magnificus Dominus Rector omnes causas & querelas de talibus ad se delatas ad R. Patrem Rectorem diriget, primo sine strepitu Judicii componendas, & actiones hujusmodi ad Tribunal contentiosum non prius recipiet, quam ex R. Patre Rectore Collegii intellexerit, causam & negotium, aliter quam via Juris, componi non potuisse.

Num. 4. *Si unus aliquis præter Patrum Lectiones etiam Juridicas aut Medicas audiat, & dubium oriatur, Magnificone Domino Rectori Universitatis, an R. Patri Rectori Collegii parere debeat; dispicietur, quas lectiones per se & principaliter, quas minus principaliter & incidenter audiat. Si quis Magister Philosophiæ creatus est, aut illam ordinate cum bono profectu audivit, & bono ordine transivit ad studium Juris aut Medicinæ, & præcipue alterutri det operam; hic, licet apud Patres audiat, v. g. Mathesin vel Ethicam, vel Quæstiones D. Thomæ de Jure & Justitia, paret Magnifico Domino Rectori Universitatis; tenetur tamen observare disciplinam Societatis, secundum illam unam, quam audit, lectionem. Contra, si quis studeat aut Theologiæ ex professo apud Patres, aut Philosophiæ, paret R. Patri Rectori, etiamsi v. g. audiat etiam Institutiones Juris; tenetur tamen & hic observare disciplinam Professoris, etiam secundum hanc unam lectionem, quam audit.*

Num. 5. *Eidem R. Patri Rectori Collegii hoc etiam honoris tribuit Universitas, ut in Consessibus omnibus & Actibus Academicis sedeat & locum occupet immediate post D. Superintendentem. Et quamvis sit in Facultate Theologica, quemadmodum Magnificus D. Superintendens est in Juridica, nullum tamen in ea accipiet aut habebit officium; nec junget se Circulis Nationum in Electione Rectoris Academici, sed cum Magnifico Rectore resignante & Superintendente, suo in loco remanebit. Si quando in Consistorio tractanda fuerint negotia Academiæ ad rem literariam universe spectantia, idem R. P. Rector advocari, nec sine eo, quod scholares omnes concernet, quidquam statui debebit.*

Num. 6. *Quem Studiosum, ob contumaciam aut mores improbos, a scholis Societatis R. P. Rector (cui soli id competit) arceri curaverit, id ipse significabit Magnifico Domino Rectori, qui mandabit, ut talem ad studium Juris aut Medicinæ Professores non admittant. Idemque fiet, si aliquis sponte insalutatoque Professore scholas deseruerit. Et diverso, si quis e Societate Doctorem, Magistrum, Studiosumve soli Magnifico Rectori Universitatis subjectum accusare volet, illum accusabit primo apud Magnificum Dominum Rectorem, & non alibi.*

Num. 7. *Si quid aliquando Magnificus Dominus Rector, aut Venerabile Consistorium, verbo vel scripto, quod aliquem e Societate, ejusve officium concernat, significandum vel intimandum censuerit, id ad R. P. Rectorem Collegii, & non ad alium dirigetur, ut in hoc etiam Instituti & Religiosæ disciplinæ & ordinis ratio habeatur; eadem servabitur ratio quando Studiosi ad comitandum Magnificum Dominum Rectorem convocandi erunt.*

§ 3.

§ 3. De Cancellario, Decanis & Decanatibus, maxime in Artistica Facultate.

Num. 1. *Idem erit post unionem hanc Cancellarius Universitatis qui ante, Cathedralis videlicet Ecclesiæ ad D. Stephanum Præpositus. Ratio etiam atque electio & authoritas Decanorum in Facultate Theologica, Juridica, & Medica eadem erit quæ hactenus fuit. De Decano & Decanatu Facultatis Artisticæ, magno utriusque partis animorum consensu, constituta sunt hæc.*

Num. 2. *Inprimis, ut uno semestri sit Decanus e Societate, quem Societas elegerit: altero semestri alius e Facultate Doctor seu Magister, quem Facultas ritu & more consueto elegerit; quando hic elapso suo tempore officium resignabit, monitus a R. P. Rectore per schedam, eum publicabit, quem Societas in sequens semestre elegit.*

Num. 3. *Decanus a Societate constitutus, toto semestri omnia Decani officia geret, & administrabit ut propria, præterquam Vice-Rectoris Academiæ: id enim muneris sustinebit Exdecanus, qui non est e Societate.*

Num. 4. *Decanus a Facultate electus toto suo semestri suum in Consistorio, Processionibus & Actibus publicis, locum & dignitatem obtinebit; imo etiam Facultatem convocabit & diriget, quando ob causam, quæ scholastica non est, nec ad rem literariam spectat, convocanda est.*

Num. 5. *Scholastica vero, & ad rem literariam pertinentia, omnia privatim & publice hoc semestri Vice-Decanus ex Societate (sive ille sit Exdecanus, sive alius) administrabit. Facultatem,*
A *quando ob Examina, Promotiones, vel aliam quamcunque causam literariam convocanda est, convocabit ac diriget, etiam præsente, si adesse voluerit, Decano, qui tamen Decanus, si adsit, primo loco considebit, & primus dicet sententiam. Diriget item dictis Vice-Decanus, Disputationes, Examina; omnia typis mandanda recognoscet & censebit; conferet Gradus, quod tamen munus, honoris causa, deferet aliquando Professoribus, & aliis Magistris, tam e Societate, quam cæteris. Determinationes quæstionum publice disputatarum seu resumptiones*
B *promiscue hic & illis deferentur, prout res & occasio feret.*

Num. 6. *Conceditur, ut ad rem literariam; Gradus Academicos, testimonia, & aliud id genus, Facultas Philosophica habeat specialem Secretarium, qui obeat vices Notarii; specialem idem Bidellum, & ut omnis dispositio circa Testimonia danda promotis, aliisque studiosis, sit penes Decanum aut Vice-Decanum e Societate. Quam in rem habebit peculiare Facultatis sigillum. Nihilominus tam testimoniis, quam Coronæ promovendorum præfigitur nomen Decani quisquis ille sit: si*
C *quis volet etiam Magnifici Domini Rectoris habere testimonium, is eidem obtentum Facultatis testimonium prius exhibebit.*

Num. 7. *Depositor a Facultate Artistica constitutus, quoad officium & tempus deponendi eos, qui RR. Patrum lectiones frequentant, etiam a Decano, vel Vice-Decano e Societate dependebit. Taxam depositionis, quoad eosdem etiam constituet ex directione R. P. Rectoris; ac ut depositionis ratio sit moderata & ordinata, item Decanus Societatis; vel Vice-Deca-*

nus sua præsentia providebit. A depositionis lege eximuntur Clerici, & qui habitum gestant ecclesiasticum; omnes tamen suo tempore in Matriculam referentur, alioquin non gaudebunt Privilegiis Academiæ.

§ 4. De Professoribus Academicis e Societate Jesu.

Num. 1. *In Universitate juxta suum Institutum, ipsiusque formam ac modum, docebunt RR. Patres Societatis Jesu, Literas humaniores omnes ac Rhetoricam, linguam Latinam, Græcam, ac Hebraicam, universam Philosophiam, universamque Theologiam, minime tamen exclusis a lectura Theologiæ Professoribus aliis, qui hactenus docent, quorum electio & constitutio Universitati, ut hactenus; ita etiam in posterum, juxta Decretum Cæsareum, salva & integra manet; de quibus hæc specialiter advertenda, ut iis suæ relinquantur horæ in Auditorio Theologico, quibus docebant ante Collegii translationem, ut Interpres sacræ Scripturæ de Societate non doceat eadem hora, qua alter, nec eodem anno eundem Scripturæ librum interpretetur. Professor Scripturæ, quem constituit Universitas, manet ut hactenus in Consistorio Senior Facultatis.*

Num. 2. *Et quamvis Alma Societas Jesu ipsamet suos Professores omnes eligat & constituat, qui tamen prima vice electi, & ad profitendum in Universitate constituti fuerint, mittentur cum scheda R. P. Rectoris ad Magnificum Dominum, tam Rectorem, quam Superintendentem, ut (si inscripti prius non fuerunt) inscribantur in librum Rectoris Academiæ; ab iis futuri Professores Academici videantur & cognoscantur. Scribet autem R. P. Rector, ad quam quisque Professuram sit destinatus; sperare & etiam curaturum se, ut officio ac muneri suo satisfaciant: hoc accepto Magnificus D. Rector, benevole significabit hanc Societatis Electionem sibi esse pergratam, & cum Professores ex suo Instituto teneantur esse seduli, nullam aliam ab iis exiget promissionem aut juramentum.*

§ 5. Qui & qua Ratione Doctores & Magistri de Societate Jesu in Facultatem Theologicam & Artisticam admittendi sint.

Num. 1. *In Facultatem Theologicam, modo infra scripto, admittetur inprimis R. P. Rector Collegii, duo Professores Theologiæ scholasticæ, Interpres sacræ Scripturæ, Professor Controversiarum, & Professores Theologiæ moralis, qui quæstiones ad conscientiam spectantes exponunt, & si qui alii Doctores Theologiæ e Societate admitti petent; penes Facultatem erit eos admittere.*

Num. 2. *In Artistica Facultate manent post Unionem & Translationem Collegii, qui ante in illa erant: & locum juxta Universitatis leges sibi competentem, in Actibus Academicis occupabunt; e Societate autem in illam admittentur, præter Decanum aut Vice-Decanum, & alios Magistros idoneos, qui petent etiam admitti: Professor Metaphysicæ, Ethicæ, Physicæ, Mathematicæ, Logicæ, Dialecticæ, Rhetoricæ, Linguæ Hebraicæ, Græcæ, Artis Poeticæ. Qui omnes, quando suis defungentur officiis, manebunt Facultatis membra, donec ad illam transeant Facultatem, & poterunt examinare, interesse consiliis, & locum occupabunt sibi juxta leges Academiæ debitum.*

Num. 3.

Num. 3. *R. P. Rector & Decanus, seu Vice-Decanus Artisticæ, sine repetitione admittentur, illi in Theologiam, hic in Artisticam Facultatem. An qui in alia Academia publice annum unum eam sunt professi Facultatem, in quam petunt hic admitti, admittendi sint sine repetitione, determinent Facultates.*

Num. 4. *Professores novi e Societate Jesu, repetitionis loco, Disputationibus ordinariis, tam ad Gradus, quam cæteris præsidebunt, & eos exercebunt actus, qui pro more Societatis, munus eam Facultatem docendi comitantur; ubi duo advertenda & observanda: alterum ut Thesibus repetitionis titulus præfigatur, alterum ut Facultatis membra aliique Doctores, atque inprimis Magnificus Dominus, tam Rector, quam Superintendens, tempestive per aliquem invitentur.*

Num. 5. *Admittentur autem in Facultates hoc modo: Primo curabunt se inscribi apud Magnificum Dominum Rectorem; deinde repræsentabunt se cum Testimonio sui Gradus Decano Facultatis, in quam sunt adsciscendi, & petent admitti: Decani vero statim & benevole illos admittent.*

Num. 6. *Si in Decanum, aut Vice-Decanum Facultatis Artisticæ, constituatur a Societate Doctor aliquis Theologiæ, qui membrum sit Facultatis Theologicæ, is quidem transire poterit a Facultate Theologica ad Artisticam; sed toto hujus officii sui tempore, ad Artisticam duntaxat spectabit, ad Theologicam vero nequaquam; etiamsi actu Theologiam profiteatur.*

Num. 7. *Reliqui Doctores, ac Magistri, hujus ac aliarum Academiarum, maxime in Decreto Cæsareo unionis nominatarum, qui de Societate non sunt,*

A *& in Facultatem Artisticam petunt cooptari, more & modo hactenus consueto, nempe, productis legitimæ Nativitatis, & Promotionis literis, suo tempore cooptabuntur.*

§ 6. De Examinibus, & Examinatoribus, & Promotionibus ad Gradus in Philosophia.

Num. 1. *Examina pro Gradibus, & Promotiones in Philosophia, fient ritu & more Societatis; Baccalareandos, præter Decanum, aut Vice-Decanum, juxta dicta § 3, examinabunt duo e Societate Doctores, aut* B *Magistri, a R. P. Rectore electi; quibus Facultas per electionem adjunget duos alios, itidem Facultatis Magistros, qui de Societate non sint, cum stipendio moderato, quod, ex præscripto Facultatis, facient Candidati, nisi sint pauperes. De Examinatoribus pro Gradu Magisterii conveniet Societas, quoad suos, cum Domino Cancellario Universitatis.*

Num. 2. *Promotiones ad Gradus Philosophicos omnes, etiam Magisterii, fient in Aula, in qua etiam, si ita placuerit, eligetur Magnificus Dominus Rector Universitatis; & fient* C *in illa, quæ hactenus fieri consueverunt.*

§ 7. De Bibliothecis, Ratione Typographiæ, Catalogo Universali Academicarum Prælectionum.

Num. 1. *Bibliothecarum usus & custodia, facto prius Inventario, conceditur & committitur Collegio Societatis, ita tamen, ut Magistris, & Doctoribus Facultatum, si quid legere velint, fiat aditus, eisque Bibliothecarius, a R. P. Rectore constitutus, accepta syngrapha, ad dies aliquot,*

quot, etiam unum alterumve librum det accommodato.

Num. 2. *Ratio Typographiæ suo in statu manet, Decani (vel etiam Vice-Decanus in Facultate Artistica) approbant, quæ ad suam spectant facultatem; reliquis a Professore approbatis, subscribit Magnificus Dominus Rector.*

Num. 3. *Ad Renovationem studiorum conficiatur Catalogus librorum & Authorum, qui in Universitate prælegentur, serveturque in eo consuetus ordo Facultatum. Hujus ordinandi, & Typi corrigendi curam habebit Decanus, vel Vice-Decanus e Societate Artisticæ Facultatis; antequam autem Typo committatur, tam Universitatis, quam Collegii Rectori revidendus exhibebitur.*

§ 8. De Collegio, Scholis, & loco Consistorii.

Num. 1. *Quamvis Collegium Archiducale, Bursæ, & alia omnia ædificia (præter Juristarum & Medicorum Gymnasia) ad Universitatem spectantia, Societati data & tradita sint, ut eorum loco Collegium Societatis Scholæ, & Templum construantur: attamen extra Collegium Societatis, & Scholas, R. P. Rector, locum deputabit pro Consistorio, Cancellaria, & Archivo Universitatis, in quem locum Societas speciale Jus non prætendet, sed sit, & dicatur absolute Universitatis.*

Num. 2. *Quantum ratio loci feret, dabitur opera, ut fabrica Scholarum ita accommodetur, ut adolescentes Poetis inferiores cæteris, quantum fieri poterit, minime permisceantur.*

Num. 3. *Quoniam Medici proprium Collegium non habent, sed hactenus docent in una parte Collegii Archiducalis: illis ea pars eodem jure utenda, quo hactenus sunt ea usi, relinquatur, donec de alio commodo illis provideatur loco.*

Num. 4. *Quoties a Decano, vel Vice-Decano Facultatis Artisticæ, de congreganda Facultate præmonitus fuerit R. P. Rector, toties in eam rem locum decentem assignabit; finitis vero ædificiis, certum aliquem & constantem.*

§ 9. De Seminariis, & Seminaristis.

Num. 1. *Quæ ædificia fabricando Collegio Societatis, Scholis, Templo, necessaria non erunt, Societas in Seminaria convertet, & ita pro suo Instituto & zelo accommodabit, ut quamplurimi studiosi in illis degere possint, & illos ipsos ita gubernabit ipsa, & ad virtutem, & literas ita instituet, ut pii Fundatores sanctæ suæ intentioni copiose satisfactum esse experiantur, & gaudeant.*

Num. 2. *Stipendiatis, absque Facultatum, quibus navant operam, discrimine, qui juxta formam & morem fundationem, (quæ juxta Art. 7. Decreti Cæsarei pristino in statu manent) Societati proponentur ab iis, quibus id incumbit, in aliquo Seminario, Societas dabit habitationem & alimoniam, juxta stipendii modum & rationem, & tam diu in Seminario retinebit, quam diu sese illius legibus, & communi disciplinæ accommodabunt. Si quos autem Societas deprehendet intolerabiles, ac dimittet; de iis cum consensu R. P. Rectoris dimissis, Præfectus Seminarii eos, qui illos proposuerant, faciat certiores.*

Num. 3. *His, qui curam gerunt stipendiorum & fundationum, quarum redditus pendent ex cultura vinearum, assi-*

assignabitur locus, quo uvas exprimant, & collecturam reponant.

Num. 4. *Bursarum literæ, quæ fundationem & stipendia concernunt, asservabuntur in Vniversitatis Archivo: quæ domos ipsas, Societati traditas concernunt, R. P. Rectori consignabuntur, aut eorum paria legitime authenticata.*

Nos igitur hanc ipsorum Transactionem, omnesque supra insertas Constitutiones, Definitiones, & Declarationes, novamque Nostram unionem & reformationem in omnibus suis punctis, Clausulis, & Articulis, iis duntaxat exceptis, quæ in dicta translatione, & hoc Diplomate Nostro innovantur, immutantur, renovantur, reformantur, aut declarantur, Auctoritate Nostra Cæsarea & Archiducali, ratificamus, approbamus, & confirmamus, ratas, firmas, ac validas perdurare, atque illæsas observari, & ad easdem omnes Successores Nostros Romanorum Imperatores, Reges & Archiduces Austriæ futuros obligatos volumus expresse, illos adhortantes, ut hanc piam, & paternam intentionem, unionem & Reformationem Nostram, firmiter & inviolabiliter, futuris perpetuo temporibus, manu teneant atque defendant, ipsamque Vniversitatem non minus, quam supra dictum Patrum Societatis Jesu Collegium unitum, ejusdem vigore tueantur, neque quemquam cujuscunque etiam Status, Ordinis vel Conditionis is sit, eandem impune transgredi, vel violare permittant.

Cætera denique, quæ per hanc Resolutionem, Vnionem, & Reformationem immutata non sunt, tam quoad Vniversitatis nostræ, quam singularum Facultatum, Nationum, & Bursarum Statuta, maxime vero quoad Aca- A *demiæ Nostræ libertates, Jura, Privilegia antiqua & nova a Divis FERDINANDO, MAXIMILIANO, RVDOLPHO, MATTHIA, Imperatoribus & Prædecessoribus Nostris, ac Nobis, per Resolutiones, Declarationes, & Sententias, decimo quinto Septembris Anno millesimo, quingentesimo, sexagesimo primo; decimo Januarii, Anno millesimo, quingentesimo, septuagesimo, vigesimo quarto Decembris; Anno millesimo, quingentesimo, octuagesimo quarto, vigesimo primo Februarii; Anno millesimo, quingentesimo, octuagesimo quinto,* B *& alias data & concessa; Item honestas consuetudines illæsas conservandas, innovandas, & confirmandas, præsentis Nostræ Constitutionis Eulogio, denuo Clementer innovamus, confirmamus, & omne suum robur omnino obtinere volumus & declaramus.*

Quapropter vobis omnibus & singulis, Rectori & Superintendenti Nostro, Decanis, Doctoribus, Licentiatis, Magistris, Baccalaureis; & toti denique studiosæ Juventuti hujus Nostræ Academiæ Viennensis, præsentibus & futuris, serio & firmiter præcipimus & mandamus, ut hanc præmemoratam Transactionem, omnes- C *que alias Ordinationes, Leges, Statuta, & Constitutiones, per Nos, uti præfertur, innovatas, declaratas, reformatas, ac confirmatas, sancte & inviolabiliter observetis, ac custodiatis, illisque, sub pœna gravissimæ indignationis Nostræ, quam quilibet contrafaciens noverit se incursurum, nullatenus contravenire audeatis, vel præsumatis; quin potius quisque, quæ sui officii, partium, status & conditionis sunt, exequi & præstare studeat. Porro ne vobis, Studiosisque vestris favo-*

rem & benignitatem Nostram ullibi deesse agnoscatis, sed ut quisque vestrum pro sua conditione studiis eo libentiori animo, absque ullo impedimento incumbere, & præmemoratis Statutis & Privilegiis pacifice uti queat;

Mandamus etiam, & præcipimus serio & stricte Locumtenenti, Cancellario, Regentibus, & Consiliariis Regiminis, & Fisci Nostri inferiorum Nostrarum Provinciarum Austriacarum, nec non Burgimagistro, Judici & Consulibus Civitatis Nostræ Viennensis, ac cæteris quibuslibet Capitaneis, Vice-Dominis, Præfectis, Officialibus, Civibus, Subditis, atque Fidelibus Nostris, cujuscunque Dignitatis, Gradus, Ordinis, Conditionis & Præeminentiæ fuerint, ut vos, tam in Privilegiis, Gratiis, Immunitatibus, Concessionibus, & Donationibus, quam in his Statutis, Legibus & Ordinationibus denuo, ut præmissum est, per Nos innovatis, declaratis, reformatis, & confirmatis, nullo modo turbent & molestent, sed potius protegant, defendant & manuteneant, iisque vos quiete frui & gaudere sinant, quatenus sibi a gravissima indignatione Nostra, & aliis pœnis, violatoribus hujus firmissimi Edicti Nostri, pro arbitrio Nostro irrogandis, cavere voluerint. Harum testimonio literarum, quarum unum Exemplar Vniversitatis Rectori, alterum vero Patri Rectori Collegii Societatis Jesu, manu Nostra propria subscriptum, ac Sigilli Nostri Cæsarei appensione munitum, assignari fecimus.

Datum in Civitate Nostra Vienna, die nona Mensis Augusti Anno salutis restauratæ, supra millesimum sexcentesimum, vigesimo tertio. Regnorum Nostrorum, Romani quarto, Hungarici sexto, Bohemici vero septimo.

Hucusque *Imp. Ferdinandi II Sanctio Pragmatica*, ex qua *præsens Academiæ Wiennensis status*, quantum de eo publice scribi fas est, satis clare & abunde potest perspici. Prodiit quoque ejusdem Sanctionis Pragmaticæ *secunda* editio A. 1640 in octavo sub hoc titulo: *Instrumenta publica, quibus per Ferdinandum II Romanorum Imperatorem felicissimæ & gloriosissimæ memoriæ Almæ celeberrimæque Vniversitati Wiennensi Cæsareum Societatis Jesu Collegium Wiennense unitum & incorporatum fuit; Ferdinandi III Romanorum Imperatoris Decreto confirmata, & Ejusdem S. Cæs. Majestatis Autoritate apud Matthæi Formicæ Viduam Wiennæ recusa A. MDCXL.* In qua *secunda* editione, præter *Imp. Ferdinandi II Decretum Vnionis, A. 1622 d. 21 Octobris germanice promulgatum*, exstant etiam *Decreta duo Imp. Ferdinandi III* A. 1640 d. 4 Maji data, quibus Sanctionem Pragmaticam confirmat, jubetque illam inviolabiliter observari. Cæterum præterquam quod *Transactio* inter Vniversitatem & Collegium Societatis Jesu, A. 1623 d. 7 Augusti facta, *Sanctioni Pragmaticæ* inserta sit, exstat eadem in jam memorata *secunda* editione etiam separatim, cum præfixa hac, propter Dominorum Commissariorum Cæsareorum & Dominorum utrinque transigentium nomina notabili Præfatione: *Quod DEVS OPT. MAX. bene feliciterque faciat evenire. Sapienti providentia consilioque Illustrissimorum & Excellentissimorum Dominorum S. CÆS. MAJESTATIS Commissariorum, Domini Leonardi Helfridi Comitis de Meggau, Dn. Maximiliani Comitis de Trautmansdorf, Dn. Joannis Baptistæ*

stæ Verda Baronis a Verdenberg, Consiliariorum S. Cæs. Majestatis arcanorum, & Nobilis atque Clarissimi Domini Joannis Wentzel, Imperialis Consiliarii Aulici, die 19 & 20 Julii Anno 1623 Magnificus Dominus Guilielmus Rechperger Universitatis Wiennensis Rector, Magnificus Dominus Christianus Schaffler Superintendens Cæsareus, & sequentes quatuor Doctores e quatuor Facultatibus cum plenipotentia ab Alma Universitate electi, R. D. Georgius Fridericus Kholer SS. Theologiæ Doctor, D. Bartholomæus Carolus Prætorius Philosophiæ & Juris Utriusque Doctor, & pro tempore Facultatis Juridicæ Decanus, D. Sigismundus Geisler Philosophiæ & Medicinæ Doctor, & D. Petrus Hoffmann Artium Liberalium & Philosophiæ Doctor ex una; & R. Adm. P. Joannes Argentus Soc. Jesu per Provinciam Austriæ Visitator, nec non R. P. Guilelmus Lamormaini Collegii Wiennensis ejusdem Societatis Jesu Rector, præsente etiam R. P. Christophoro Dombrino Societatis Jesu Sacerdote ex altera parte; ad stabiliendam præfati Collegii cum Universitate Unionem, per S. CÆS. MAJESTATEM nuper factam, amice, benevole, firmiter, constanter, unanimi voluntatum consensione, ad approbationem confirmationemque S. CÆS. MAJESTATIS quæ sequuntur, constituerunt, definierunt, declararunt. § 1. De Rectoratu & Rectore Universitatis, ejusque post Unionem electione, dignitate, Jurisdictione. Num. 1. Inprimis Reverendi Patres Societatis Jesu, ad demerendam Universitatis benevolentiam,& cætera, ut supra in ipsa Sanctione Pragmatica. Reperi etiam nuper in *Augustissima Bibliotheca Cæsarea,*aliud quodA dam *Imp. Ferdinandi II Diploma manuscriptum*, ad eandem Universitatis & Collegii Societatis Jesu Unionem pertinens, quod integrum hic subjungo:

Sacratissima Cæsarea, ac Hungariæ Boemiæque Regia Majestas, Ferdinandus II, Archidux Austriæ &c. Dominus noster Clementissimus, N. Domino Rectori, Superintendenti Cæsareo, & Consistorio Universitatis Viennensis, hisce benigne significandum mandavit:

Intellexisse Suam Sacratissimam Cæsaream Majestatem, qualiter in prædicta Universitate, propter Lecturas B *Facultatis Theologicæ, in proxime habita Theologicorum Professorum electione, controversiæ quædam exortæ fuerint, ad quas tollendas eadem Sacratissima Cæsarea Majestas pro nunc clementissime se resolvit, ut P. Philippus de Salerno, Ordinis Minoritarum S. Francisci, habeat Lecturam S. Scripturæ, cum titulo Professoris Theologiæ ordinarii; P. autem Joannes de Valdespino Ordinis Prædicatorum succedat prædicto P. Philippo in Lectura extraordinaria Casuum, cum titulo Professoris Theologiæ. Quorum primus vere & ex professo Sacræ Scriptu-*C *ræ textum interpretetur; secundus vero ex professo formet futuros Parochos & operarios Evangelicos in doctrina Casuum Conscientiæ, & administratione Sacramentorum. Neuter tamen se extendat, aut digrediatur ad quæstiones, disputationesve Scholasticæ Theologiæ.*

Cæterum ubi Majestas Sua Cæsarea de titulo Professoris primarii rem justa trutina, maturoque consilio ponderaverit, suo tempore definiet, & per inferioris Austriæ Regimen, aut alia ratione, Domino Rectori, Superinten-

Tom. I. Qq *den-*

denti, & Consistorio, Similiter etiam Rectori Societatis, totique Universitati Archigymnasii Viennensis declarabit, cui potissimum primarii Professoris in Theologia titulum, cui Senioris cognomentum attribui, quidve in cæteris nuper motis controversiis observari velit.

Interea autem statuit Sacratissima Majestas Cæsarea, ut interim nullus Professorum titulum Primarii usurpet: & ut Senior Facultatis Theologicæ in Consistorio, e Doctoribus Theologiæ ordinariæ Viennæ degentibus, is sit, qui in Facultate est antiquissimus, si tamen idiomatis Germanici ita sit peritus, ut omnia, quæ afferuntur & tractantur in Consistorio, intelligat, & suam dicere possit sententiam. Quod A *si hic ipse aut in Rectorem Universitatis, vel in Decanum Facultatis, seu in Procuratorem Nationis eligatur, sive idiomatis Germanici sit inscius, aut plures menses ab urbe abesse debeat, locum ejus suppleat, qui in antiquitate erit proximus. Quæ omnia Majestas Sua eidem Domino Rectori, Superintendenti, & Consistorio gratiose intimanda voluit, quibus de reliquo Gratia Sua Cæsarea, & Archiducali Benignitate propensa manet. Signatum Sopronii sub Majestatis Suæ Sigillo Cæsareo, die 28 mensis Novembris, anno Domini 1625.*

Ad Mandatum Sacræ Cæsareæ Majestatis proprium

Tobias Gertinger.

VI.

Recensio Statutorum & Privilegiorum Regiæ Academiæ Parisinæ.

MONITUM.

Vindobonensem Academiam Statuta *sua &* Consuetudines *a Parisina accepisse superius vidimus. Inde* Lambecio *Libro Commentariorum secundo pag. 239. ratio sufficiens visa est, de illius quoque Academiæ* Privilegiis & Statutis *agendi. Extant in duobus manu exaratis codicibus nunc in Classe Juris Civilis CLXXIII. & CXCVI. Ex priore indicem hunc suum desumpsit* Lambecius, *variantibus solumodo ex altero lectionibus decerptis. Nos ex illo quoque eorum monumentorum integrum Catalogum dabimus, ubi prius* Lambecii *retulerimus; sic autem ille:*

Quod superest, quandoquidem in Inclytæ *Vindobonensis* Academiæ Privilegiis & Statutis identidem inculcatur, eam, quasi *Filiam*, ad exemplum Academiæ *Parisinæ*, tanquam *Matris*, ordinatam esse, iisdemque juribus ac prærogativis gaudere, facere non possum, quin hac occasione indicem, *duos* in Augustissima Bibliotheca Cæsarea adservari *Codices manuscriptos*, quibus jam memoratæ celeberrimæ ac vere Regiæ Acade- B miæ *Parisiensis* Statuta & Privilegia continentur. Eorum primus est chartaceus, & inter MStos Codices Juridicos Latinos *centesimus vigesimus nonus;* secundus autem est membranaceus, & inter MStos Codices Philosophicos ac Philologicos Latinos *octogesimus octavus.* Posterior hic *membranaceus* bonæ notæ est, &, ut ego arbitror, ille ipse, quem Duces Austriæ *Rudolphus IV* & *Albertus III* Lutetiæ curarunt describi, priusquam

A.

A. MCCCLXV fundationem Academiæ *Vindobonensis* aggressi sunt; sed, quod summopere dolendum est, negligentia eorum, penes quos ante me asservandi illius fuit cura, adeo evasit mutilus, ut ex *sexaginta duobus* foliis in folio, quibus olim constitit, *octo* tantum folia, tanquam tabulas ex naufragio, usque ad hunc diem repererim. Alter autem ille Codex *chartaceus* ante annos circiter *centum*, ex bono quidem veteri Codice descriptus est; sed ab homine æque negligenti ac imperito, & in legendis veterum Codicum manuscriptorum abbreviaturis inexercitato, ideoque scatet is innumeris fere mendis & erroribus. Cæterum si qui, ut minime dubito, desideraverint scire, quid jam memoratis *duobus* Codicibus contineatur, brevem hic subjungo omnium, quæ iis comprehenduntur Diplomatum & Monumentorum veterum *Indicem*, majori ex parte ipsis *Rubricarum* vel *Contextus* eorum verbis compositum.

DIPLOMATA SVMMORVM PONTIFICVM.

1. Summi Pontificis INNOCENTII TERTII, qui electus est d. VIII vel IX Januarii A. MCXCVIII. & d. XVI Julii A. MCCXVI obiit, Diploma *ad Magistros & Vniversitatem Scholarium Parisiensium*, datum Lugduni (1) Id. Februarii Pontificatus anno *secundo*, hoc est, d. XIII Februarii A. MCXCIX; cujus Rubrica & argumentum: *Confirmatio compositionis factæ inter Vniversitatem Parisiensem ex parte una, & Cancellarium atque Capitulum Parisiense ex* A *altera, super danda Licentia a Cancellario Magistris volentibus incipere in singulis Facultatibus, & faciendis quæstionibus, ut & de ordinandis lectionibus & disputationibus, ac puniendis rebellibus per subtractionem societatis, & taxandis hospitiis, ac quibusdam aliis articulis.* Diploma hoc in Codice MSto membranaceo est *decimum octavum*, in chartaceo autem *decimum quartum*.

2. Ejusdem PP. *Innocentii Tertii* B aliud ejusdem argumenti Diploma ad *Episcopum Sylvanectensem*, datum Lugduni VI Idus Martii, Pontificatus anno *secundo*, hoc est, d. X Martii A. MCXCIX. Diploma hoc extat tantum in Codice chartaceo, & est ibi numero *decimum septimum*.

3. Ejusdem PP. *Innocentii Tertii* Diploma ad *Cancellarium Parisiensem*, datum Lugduni (2) secundo die Martii, Pontificatus anno *secundo*, h. e. A. MCXCIX; cujus Rubrica & Argumentum: *Vt nullus Magistrorum vel Scholarium Parisiensium alterius* C *conducat Hospitium absque illius consensu, & ne is, qui plura forsan conduxerit, alii locet pretio cariori.* Diploma hoc extat in Codice chartaceo integrum, & est numero *decimum quintum;* in membranaceo autem est *decimum nonum*, sed in fine mutilum.

4. Ejusdem PP. *Innocentii Tertii* Diploma ad *universos Magistros & Scholares Parisienses*, datum Lugduni III Id. Maji, Pontificatus anno *secundo*, hoc est, d. XIII Maji A. MCXCIX; cujus Rubrica & Argumentum: *Vt servientes communes, qui pro*

(1) *Ita legitur in Codice membranaceo; in chartaceo autem scriptum est* quinto idus Februarii.
(2) *Valde vereor, ne hic dies mensis mendosus sit.*

pro utilitate totius Studii a singulis Nationibus concorditer eliguntur, iisdem gaudeant immunitatibus, quæ Magistris & Scholaribus ab Apostolica Sede concessæ sunt. Diploma hoc extat tantum in Codice chartaceo, & est ibi *tertium.*

5. Ejusdem PP. *Innocentii Tertii* Diploma ad *Magistros & Scholares Parisienses*, datum Lugduni Id. Maji, Pontificatus anno *sexto*, hoc est d. XV Maji A. MCCIII; cujus Rubrica & Argumentum: *Ne aliquis alterius Scholas & Hospitium absque ipsius consensu, vel Scholas aut Hospitium, a Magistris vel Officiali Parisiensi interdicta, conducere vel retinere præsumat.* Diploma hoc extat tantum in Codice chartaceo, & est ibi *secundum.*

6. Ejusdem PP. *Innocentii Tertii* Diploma ad *Cancellarium Parisiensem*, datum Perusii III Kalend. Junii, Pontificatus anno *nono*, h. e. d. XXX Maji A. MCCVI; cujus Rubrica & Argumentum: *Vt Cancellarius Parisiensis adstringat Religiosos & Clericos Scholares, qui domos habent Parisiis, ut patiantur hospitia sua per Clericos, specialiter ad hoc deputatos, taxari, secundum antiquam, & approbatam, & usque ad illud tempus pacifice observatam consuetudinem Parisinam.* Diploma hoc extat tantum in Codice chartaceo, & est ibi *nonum.*

7. Ejusdem PP. *Innocentii Tertii* aliud ejusdem argumenti Diploma ad *Cancellarium Parisiensem*, sed in fine mutilum. Diploma hoc extat tantum in Codice chartaceo, & est ibi *decimum sextum.*

8. Ejusdem PP. *Innocentii Tertii* Diploma ad *universos Magistros & Scholares Parisienses*, datum Perusii II Kalend. Junii, Pontificatus anno *nono*, hoc est, d. XXXI Maji A. MCCVI; cujus Rubrica & Argumentum: *Vt nullus eorum extra Civitatem Parisiensem super quæstionibus, intra eam exortis, trahi possit per literas Apostolicas vel Legatorum Sedis Apostolicæ.* Diploma hoc extat tantum in Codice chartaceo, & est ibi *decimum.*

9. Ejusdem PP. *Innocentii Tertii* aliud ejusdem argumenti, loci & temporis Diploma ad *Episcopum Sylvanectensem;* quod extat tantum in Codice chartaceo, & est ibi *vigesimum sextum.*

10. Ejusdem PP. *Innocentii Tertii* Diploma ad *universos Magistros & Scholares Parisienses*, datum Perusii Kalend. Junii, Pontificatus anno *nono*, h. e. d. I. Junii Anno MCCVI; cujus Rubrica & Argumentum: *Ne Magistri vel Scholares, causa Studii Parisios euntes, vel inde redeuntes, ab aliquo ad aliquid pro Pædagogio solvendum compellantur & indebite molestentur.* Diploma hoc extat tantum in Codice chartaceo, & est ibi *quintum.*

11. Ejusdem PP. *Innocentii Tertii* Diploma aliud ejusdem argumenti, loci & temporis ad *Episcopum Sylvanectensem;* quod extat tantum in Codice chartaceo, & est ibi *quartum.*

12. Ejusdem PP. *Innocentii Tertii* Diploma ad *universos Magistros & Scholares Parisienses*, datum Perusii Kalendis Junii, Pontificatus anno *nono*, hoc est, d. I. Junii A. MCCVI; cujus Rubrica & Argumentum: *Vt nullus in Vniversitate contra Rectorem vel Procuratores quarumcunque Facultatum, seu quemcunque alium pro facto vel occasione ipsius Vniversitatis, excommunicationis, suspensionis vel interdicti sententiam audeat promulgare absque Apostolicæ Sedis licentia*

tia speciali. Diploma hoc extat tantum in Codice chartaceo, & est ibi *septimum.*

13. Ejusdem PP. *Innocentii Tertii* aliud ejusdem argumenti, loci & temporis Diploma ad *Episcopum Sylvanectensem;* quod extat tantum in Codice chartaceo, & est ibi *octavum.*

14. Ejusdem PP. *Innocentii Tertii* Diploma ad *Cancellarium Parisiensem*, datum Perusii VII Idus Junii, Pontificatus anno *nono*, hoc est, d. VII Junii A. MCCVI; cujus Rubrica & Argumentum: *Ut Clericos arma portantes, & secundo tertiove monitos, si se non correxerint, beneficio Privilegiorum privet, & privatos denuntiet.* Diploma hoc extat tantum in Codice chartaceo, & est ibi *sextum.*

15. Ejusdem PP. *Innocentii Tertii* Diploma ad *Doctores & universos Scholares Parisienses*, datum Anagniæ IV Kalend. Julii, Pontificatus anno *duodecimo*, hoc est, d. XXVIII Junii A. MCCIX; cujus Rubrica & Argumentum: *Ut Statuta & Ordinationes Universitatis Parisiensis inviolabiliter observentur.* Diploma hoc extat tantum in Codice chartaceo, & est ibi *primum.*

1. Summi Pontificis HONORII TERTII, qui PP. *Innocentio Tertio* A. MCCXVI successit, & d. XIX Martii A. MCCXXVII obiit, Diploma ad *Episcopum, Decanum & Cantorem Parisiensem de reconciliatione pacis & concordiæ inter Magistros & Scholares Universitatis Parisiensis ab una parte, & Episcopum atque Cancellarium ex altera,* datum Romæ apud S. Petrum V Id. Maji, Pontificatus anno *tertio*, hoc est, d. XI Martii A. MCCXIX. Diploma hoc extat tantum in Codice chartaceo, & est ibi *vigesimum tertium.*

1. Summi Pontificis GREGORII NONI, qui de XX Martii A. MCCXXVII electus est, & d. XXII Augusti A. MCCXLI obiit, Diploma ad *Archiepiscopum Rhemensem, Episcopum Sylvanectensem & Decanum S. Quintini*, de reconcilianda pace & concordia inter Magistros & Scholares Universitatis Parisiensis ex parte una, & Cancellarium atque Capitulum Parisiense ex altera, datum Assisii, (1) *nono die* mensis Junii, Pontificatus anno *secundo*, hoc est, A. MCCXXVIII. Diploma hoc extat tantum in Codice chartaceo, & est ibi *vigesimum septimum.*

2. Ejusdem PP. *Gregorii Noni* Diploma ad *universos Magistros & Scholares Parisienses*, datum Lateran. Id. Aprilis, Pontificatus anno *quinto*, h. e. d. XIII April. A. MCCXXXI; cujus Rubrica: *Privilegium de modo legitimandi in Theologia & Decretis.* Principium ejus hoc est: *Parens scientiarum (2) Parisius, velut altera Cariath-Sepher*, &c. Diploma hoc extat in utroque Codice MSto, & in membranaceo quidem est *decimum*, in chartaceo autem *undecimum.*

3. Ejusdem PP. *Gregorii Noni* Diploma ad *Abbatem S. Germani de Pratis*, datum Lateran. Id. Aprilis Pontificatus anno *quinto*, hoc est d. XIII April.

(1) *Hic dies mensis suspectus mihi est de mendo.*

(2) Parisius *non solum hic verum etiam apud alios mediæ ætatis scriptores passim usurpatur tanquam vox indeclinabilis pro* Lutetia Parisiorum. *Qua de re vide plura apud* Ger. Joan. Vossium *in fine libri tertii de Glossematis Latino-Barbaris.*

April. A. MCCXXXI; cujus Rubrica & Argumentum: *Vt homines de Burgo S. Germani de Pratis pro pace ac securitate Scholarium Parisiensium adstringantur per Regale Privilegium, sicut Cives Parisienses.* Diploma hoc extat tantum in Codice membranaceo, & est ibi *decimum quintum.*

4. Ejusdem PP. *Gregorii Noni* aliud Diploma ejusdem argumenti, datum eodem anno *quinto* Pontificatus, sed *II Non. Maji*, h. e. d. VI Maji. Diploma hoc extat tantum in Codice membranaceo, & est ibi decimum *tertium.*

5. Ejusdem PP. *Gregorii Noni* Diploma ad *Ludovicum nonum* ejus nominis Galliæ Regem, datum XVIII Kal. Maji, Pontificatus anno *quinto*, h. e. d. XIV April. A. MCCXXXI, quo ipsum *rogat, monet & hortatur, ut Vniversitati Parisiensi favorabilem se præbeat & benignum, & Privilegia, ab Avo suo Rege Philipo II eidem concessa, innovet & observet, & ab aliis quoque observari faciat.* Principium ejus hoc est: *Parens scientiarum Parisius, velut altera Cariath-Sepher*, &c. Diploma hoc extat tantum in Codice chartaceo, & est ibi *vigesimum quintum.*

6. Ejusdem PP. *Gregorii Noni* Diploma ad *Decanum & Capitulum S. Marcelli Parisiensis*, datum Lateran. II. Non. Maji, Pontificatus anno *quinto*, h. e. d. VI Maji A. MCCXXXI; cujus Rubrica & Argumentum: *Vt homines de Sancto Marcello pro pace & securitate Scholarium Parisiensium ad eadem adstringantur, ad quæ Cives Parisienses per Regale Privilegium sunt adstricti.* Diploma hoc extat in utroque Codice MSto, & in membranaceo quidem est *undecimum*, in chartaceo autem est *duodecimum.*

A 7. Ejusdem PP. *Gregorii Noni* Diploma ad *Episcopum Parisiensem*, datum Lateran. VIII Kal. Maji, Pontificatus anno *quinto*, h. e., d. XXIV Aprilis A. MCCXXXI; cujus Rubrica & Argumentum: *Vt homines Episcopi Parisiensis in districtu Civitatis Parisiensis pro pace & securitate Scholarium Parisiensium ad illa constringantur, ad quæ Cives Parisienses per Regale Privilegium sunt adstricti.* Diploma hoc extat tantum in Codice membranaceo, & est ibi *decimum sextum.*

8. Ejusdem PP. *Gregorii Noni* aliud Diploma ejusdem argumenti, datum eodem anno *quinto* Pontificatus, sed *II Non. Maji*, h. e., d. VI Maji. Diploma hoc extat in utroque Codice MSto, & in membranaceo quidem est *duodecimum*, in chartaceo autem *decimum tertium.*

9. Ejusdem PP. *Gregorii Noni* Diploma ad *S. Ludovicum* Regem Galliæ, datum Lateran. II Non. Maji, Pontificatus anno *quinto*, h. e., d. VI Maji A. MCCXXXI; cujus Rubrica & Argumentum: *Vt recipiat benigne Magistros Gaufridum Pictaviensem, & Wilhelmum Altissiodorensem ad regendum, nec credatur detractoribus eorum.* Diploma hoc extat tantum in Codice membranaceo & est ibi *decimum quartum.*

10. Ejusdem PP. *Gregorii Noni* Diploma ad *universos Magistros & Scholares Parisienses de modo legitimandi in Theologia & Decretis*, datum Viterbii VII Idus Septembris, Pontificatus anno *nono*, h. e., d. VII Septembr. A. MCCXXXV. Principium ejus hoc est. *Quoniam ad hoc potissimum vota nostra dirigimus, ut* &c. Diploma hoc extat tantum in Codice chartaceo, & est ibi *vigesimum quartum.*

11.

11. Ejusdem PP. *Gregorii Noni* Diploma *conservatorium ad Archiepiscopum, Archidiaconum & Praecentorem Senonensem super taxatione domorum Scholarium & Religiosorum*, datum Viterbii XVII Kal. Julii, Pontificatus anno *undecimo*, h. e., d. XV Junii A. M CC XXXVII. Diploma hoc extat tantum in Codice membranaceo, & est ibi *decimum septimum*.

I. Summi Pontificis ALEXANDRI QVARTI, qui die XXI Decembris anni MCCLIV electus est, & d. XXV Maji A. M CC LXI obiit, Diploma ad *universos Magistros & Scholares Parisienses* valde prolixum, Neapoli VIII Kalend. Maji, Pontificatus anno *primo*, h. e., d. XXIV Aprilis A. M CC LV, promulgatum, *de restituendis in pristinum statum duobus Fratribus Ordinis Praedicatorum, Parisiis in Facultate Theologica regentibus, quos Vniversitas beneficio societatis in Magistralibus privaverat propter denegatam approbationem quarundam novarum Ordinationum, compositarum tempore publicae suspensionis lectionum ob atrocem aliquam injuriam, quam Scholares nonnulli a Civibus Parisinis acceperant.* Principium hujus Diplomatis hoc est: *Alexander Episcopus Servus Servorum Dei, dilectis Filiis, universis Magistris & Scholaribus Parisiensibus salutem & Apostolicam benedictionem. Quasi lignum vitae in Paradiso Dei, & quasi lucerna fulgoris in Domini domo, est in Sancta Ecclesia Parisiensis Studii disciplina. Haec quippe foecunda eruditionis parens ad irrigandam sterilem Orbis faciem, fluvios de fontibus Sapientiae salutaris cum impetu foras mittens, ubique terrarum laetificat Civitatem Dei, & in refrigerium animarum, flagrantium siti justitiae, aquas doctrinae dividit publice in plateis. Ibi nimirum* &c. Diploma hoc extat tantum in Codice chartaceo, & est ibi *vigesimum octavum*.

2. Ejusdem PP. *Alexandri Quarti* Diploma ad *Cancellarium Parisiensem*, datum Anagniae VIII Kalend. Augusti, Pontificatus anno *quinto*, h. e., d. XXV Julii A. MCCLIX, cujus Rubrica & Argumentum: *Ne in Vniversitate Parisiensi cuiquam tribuat Licentiam in aliqua Facultate, nisi prius juraverit, se Ordinationes & Statuta universa inviolabiliter observaturum.* Diploma hoc extat tantum in Codice chartaceo, & est ibi *vigesimum nonum*.

3. Ejusdem PP. *Alexandri Quarti* Diploma ad *Cancellarium S. Genovefae*, datum Anagniae IV (1) Augusti, Pontificatus anno *quinto*, hoc est, d. XXIX Julii A. MCCLIX; cujus Argumentum: *Ne ulli ex Scholaribus, in Artium Facultate studentibus, regendi in Artium Facultate Licentiam propria autoritate concedat, nisi per quatuor Magistros Examinatores, ab Vniversitate Magistrorum ejusdem Facultatis pro tempore deputatos, examinati & idonei ac sufficientes inventi fuerint.* Diploma hoc extat tantum in Codice chartaceo, & est ibi *trigesimum*.

I. Summi Pontificis HONORII QVARTI, qui die II Aprilis A. MCCLXXXV electus est, & d. III Aprilis A. MCCLXXXVII obiit, Diploma ad *Joannem Ciolettum*, Tituli *S. Caeciliae* Cardinalem Presbyterum

(1) *Forte deest hic* Kalendas *sive* Kalendarum.

rum *de dissensione quadam inter Cancellarium ex parte una, & Vniversitatem Parisiensem ex altera.* Diploma hoc extat tantum in Codice chartaceo, & est ibi *quinquagesimum secundum.* Principium ejus hoc est: *Quasi hortus irriguus, arboribus sublimibus & fructiferis consitus, Parisiense Studium, Viros producens scientia fructuosos, vita & moribus eminentes; & sicut fons, cujus aquæ non deficiunt, sed exuberant, emanant doctrinæ salutaris undique fluenta* &c. Nec multo post ipse Summus Pontifex Se quoque in Academia *Parisina* literis aliquamdiu operam dedisse testatur his verbis: *Illud etiam Nos specialiter afficit, quod olim, dum Nos minor status haberet, in ejusdem Studii laribus de illius dulcedine libamina grata libavimus, per plures annos secus decursus sedentes ipsius:* &c. In fine autem Diploma hoc ibi est mutilum.

1. Summi Pontificis JOANNIS, qui vulgo XXI vel XXII dicitur, & die VII Augusti A. M CCC XVI electus est, die autem IV Decembris A. M CCC XXXIV obiit, Diploma ad *Episcopum Parisiensem, ut Privilegia Vniversitatis Parisiensis curet ab Officiali & Ballivo inviolabiliter observari,* datum Avenione Kalend. Iulii, Pontificatus anno *secundo*, h. e. A. MCCCXVIII. Diploma hoc in Codice MSto chartaceo est *sexagesimum;* in membranaceo autem extat eo folio, quod olim, cum Codex iste adhuc integer esset, fuit *quinquagesimum nonum.*

2. Ejusdem PP. *Joannis* Diploma ad *Vniversitatem Magistrorum &*

A *Scholarium Parisiensium, contra nonnullos, qui ad expensas necessarias, quæ pro Vniversitatis commodis ex justa & rationabili causa interdum faciendæ sunt, contribuere pro sua voluntate recusant*, datum Avenione Kalendis (1) Julii, Pontificatus anno *secundo*, h. e. A. M CCC XVIII. Diploma hoc in Codice MSto chartaceo est *sexagesimum primum;* in membranaceo autem extat eo folio, quod olim, cum Codex iste adhuc integer esset, fuit *quinquagesimum nonum.*

3. Ejusdem PP. *Joannis* Diploma ad *Episcopos Suessionensem & Noviomensem contra Abbatem & Monachos* B *Monasterii S. Germani de Pratis, Ordinis S. Benedicti, ob atrocem injuriam per homines armatos illatam Magistris & Scholaribus Parisiensibus in possessione & usu cujusdam prati, juxta jam memoratum Monasterium siti, & ad prædictos Magistros & Scholares pertinentis*, datum Avenione (2) XVII Kalend. Julii, Pontificatus anno (3) *quinto*, h. e., d. XV Junii A. M CCC XXI. Diploma hoc in Codice MSto chartaceo est *sexagesimum secundum*, in membranaceo autem extat iis foliis, quæ olim, cum Codex iste adhuc in- C teger esset, fuerunt *quinquagesimum nonum & sexagesimum.*

4. Ejusdem PP. *Joannis* Diploma, continens *Privilegium perpetuum super juramentis Conservatoris Sigilli Vniversitatis Parisiensis*, datum Avenione XI Kalend. Julii, Pontificatus anno *nono*, h. e., d. XXI Junii A. M CCC XXV. Diploma hoc extat tantum in Codice MSto membranaceo iis foliis, quæ olim, cum Codex iste adhuc integer esset, fuerunt

(1) *In Cod. MSto chart. perperam legitur* Junii.
(2) *In Cod. MS. chart. perperam legitur* XVIII.
(3) *In Cod. MS. chart. perperam legitur* anno secundo.

runt *sexagesimum*, & *sexagesimum primum*.

5. Ejusdem PP. *Joannis* Diploma, eodem loco & tempore promulgatum, quo *Abbati Monasterii S. Dionysii juxta Vrbem Parisinam conservatio praecedentis Privilegii committitur*. Diploma hoc extat tantum in Codice MSto membranaceo, & quidem eo folio, quod olim, cum Codex iste integer esset, fuit *sexagesimum primum*.

DIPLOMATA S. R. E. CARDINALIVM ET LEGATORVM SEDIS APOSTOLICÆ.

1. ROBERTI (1) CVRSON, natione Angli, Tituli Sancti Stephani in Cælio monte Cardinalis Presbyteri, & Apostolicæ Sedis Legati, Diploma ad *universos Magistros & Scholares Parisienses* mense Augusto A. MCCXV datum, quo variæ continentur Ordinationes & Statuta; & quidem inter cætera: *Ne ullus legat Parisiis in Artibus nisi circiter vigesimum quintum ætatis suæ annum, & quod sex annis de Artibus audierit ad minus, antequam ad legendum accedat. Item: ne ullus legat Parisiis in Theologia nisi circiter trigesimum quintum ætatis suæ annum, &, nisi studuerit per octo annos ad minimum.* Diploma hoc extat tantum in Codice MSto chartaceo, & est ibi *trigesimum primum*.

1, SIMONIS de BRIA, Tituli S. Cæciliæ Cardinalis Presbyteri, & Apostolicæ Sedis Legati, Diploma *Compositionis discordiæ super diversis articulis inter Magistrorum, Parisiis regentium in Artibus, tres Nationes, videlicet Picardorum, Normanorum & (2) Anglicorum ex una parte, & Nationem quartam, sive (3) Gallicorum, ex altera*, datum Parisiis apud Ecclesiam S. Genovefæ VI Calend. Septembris, Pontificatus (3) Clementis Papæ IV anno *secundo*, h. e., d. XXVII Augusti A. MCCLXVI. Principium ejus hoc est: *Beneplacitum est Domino in pace fidelium & reconciliatio discordium in conspectu ejus sacrificium est* &c. Diploma hoc extat tantum in Codice MSto chartaceo, & est ibi *trigesimum secundum*.

2. Ejusdem Cardinalis *Simonis* diploma de *Bannitione sive Proscriptione Officialis cujusdam Parisiensis, qui mandante vel ratum habente Canonico aliquo, nomine Gaufrido, cujus officio servierat, in multos Scholares, qui ante portam Ecclesiæ Parisiensis hora serotina disputationis gratia ex more convenerant, cum aliis armatis irruit, & nonnullos eorum graviter vulneravit*, datum in Claustro Ecclesiæ Parisiensis XI Kalend. Julii, Pontificatus Domini Clementis Papæ IV anno *tertio*, h. e., d. XXI Junii A. M CC LXVII. Diploma hoc extat tantum in Codice MSto chartaceo, & est ibi *trigesimum sextum*.

3. Ejusdem Cardinalis *Simonis* Diploma valde prolixum de *Compositione novæ cujusdam discordiæ in Vniversitate Parisiensi inter quatuor Nationes Facultatis Artium*, datum Parisiis

(1) *Vid.* Alphons. Ciaccon. *de Vita Pontif. & Cardinal. pag. 530, 539, &* Onuph. Panvin. *pag. 149, 152.*

(2) *Hæc est illa Natio, quæ nunc appellatur* Germanica. *Vid. supra col. 93. not. 2.*

(3) *Hæc est illa Natio, quam supra col. 93. not. 2. vocavi* Francicam proprie dictam.

(4) PP. Clemens IV *electus est anno 1265 d. 5. Februarii.*

fiis apud S. Genovefam die Martis, Non. Maji five d. VII Maji anno Domini MCCLXXV, Pontificatus Dn. (1) Gregorii Papæ X anno *quarto.* Principium ejus hoc eft: *Inftigante, qui tanquam leo rugiens, paratus ad prædam, circumdans Ovile Dominicum, rapinas quærit & foramina, per quæ poffit immittere nequitiæ fuæ virus,* &c. Diploma hoc extat tantum in Codice MSto chartaceo, & eft ibi *trigefimum quintum.*

4. Ejufdem Cardinalis *Simonis* Diploma, datum Kalendis Octobris, Pontificatus Dn. (2) Nicolai Papæ Tertii anno *fecundo*, die I Octobris, quo ordinat & ftatuit, *ut Rector Univerfitatis Parifienfis, qui antea, non fine variis incommoditatibus & turbis, fingulis menfibus vel fenis hebdomatibus eligi confueverat, deinceps ternos præfit menfes, & quolibet anno tantum quater eligatur: nempe fub principium Autumni prima die legibili poft feftum S. Dionyfii; circa initium Hyemis ultima die legibili ante vacationes, Nativitatem Domini præcedentes; primo Vere ultima die legibili ante Annunciationem Sanctæ Mariæ Virginis; & circa Solftitium æftivum ultima die legibili ante feftum S. Joannis Baptiftæ.* Diploma hoc extat tantum in Codice MSto chartaceo, & eft ibi *trigefimum quartum.*

5. Ejufdem Cardinalis *Simonis* Diploma *Compofitionis difcordiæ in Univerfitate Parifienfi inter Magiftros Facultatis Artium ex una parte, & Magiftros in Decretis & Medicinæ ex altera, fuper modo denunciandi Decanis Magiftrorum in Decretis & Medicinæ Congregationes generales,* datum apud Divionem XIV Kal. Novembris Pontificatus Dn. (3) Honorii Papæ IV anno *fecundo*, h. e., d. XIX Octobris A. MCCLXXXVI. Diploma hoc extat tantum in Codice MSto chartaceo, & eft ibi *trigefimum tertium.*

DIPLOMATA REGVM GALLIÆ.

PHILIPPI, Secundi ejus nominis Galliæ Regis, Diploma *contra interfectores quorundam Scholarium Parifienfium*, promulgatum anno Regni ipfius (4) *vigefimo fexto*, hoc eft anno Chrifti (5) *millefimo ducentefimo fexto*, & a Nepote ipfius *S. Ludovico* Galliæ Rege, anno Regni *tertio*, h. e. A. C. MCCXXIX approbatum & confirmatum. Diploma hoc extat tantum in Codice MSto chartaceo, & eft ibi *trigefimum feptimum.*

DIPLOMATA TOTIVS VNIVERSITATIS, VEL SINGVLARVM EJVS FACVLTATVM.

1. Statutum *omnium Magiftrorum Vniverfitatis Parifienfis*, in plena eorundem Congregatione, & de communi affenfu in Ecclefia S. Martini, anno Domini *millefimo ducentefimo quadragefimo quarto* promulgatum,

(1) PP. Gregorius X *electus eft A. 1271 Kal. Septembris, obiit autem d. 10 Januarii Anno 1276.*

(2) PP. Nicolaus III, *electus eft Anno 1277 d. 25 Novembris.*

(3) PP. Honorius IV *electus eft Anno 1285 d. 2 April.*

(4) *Secundum* Petrum Bonfonfium *Antiquit. Parif. cap. 13 fol. 111. In Codice enim MSto Cæfareo nec annus regni nec annus Chrifti in Diplomate ifto adfcriptus eft.*

(5) *Secundum* Joannis Tilii *Chronologiam Francicam, quæ* Pauli Æmilii *Veronenfis Hiftoriæ de rebus geftis Francorum fubjuncta eft; Bafil. ap. Sixtum Henricpetri Anno 1569 in fol. In* Bonfonfii *Antiquitatib. Parif. pro A. 1206 mendofe legitur Anno 1200.*

tum, de modo retinendarum scholarum, & de hospitiis Scholarium, aliisque variis articulis. Diploma hoc extat tantum in Codice MSto chartaceo, & est ibi *trigesimum nonum.*

2. Statutum *Artistarum* de modo & tempore legendi ac disputandi, compositum & promulgatum anno Domini *millesimo ducentesimo quadragesimo quarto.* Principium ejus hoc est: *Noverint universi, quod pro communi utilitate Artium & ejusdem reparatione de communi consensu Artistarum provide & de consilio proborum provisum & institutum est, quod deinceps a Festo Beati Remigii usque ad Quadragesimam nullus Magister, sive actu regens, sive actu non regens, sive Baccalarius, vel quicunque alius aliquo die disputabili, aliqua hora diei, lectionem cursoriam nec in Scholis, nec in domo propria vel aliena legere præsumat. Die vero non disputabili* &c: Diploma hoc extat tantum in Codice MSto chartaceo, & est ibi *quadragesimum primum.*

3. Diploma *Compositionis discordiæ* inter Magistros Parisiis regentes in *Artibus*, scilicet inter *Nationem Gallicorum* ex una parte, & *alias tres Nationes* ex alia, *de Rectore eligendo & de modo eligendi*, datum anno Domini MCCXLIX *mense* (1) *Octobris;* cujus Rubrica: *Juramenta eligentium Rectorem & Rectoris intrantis electionem.* Diploma hoc extat in utroque Codice MSto, & in membranaceo quidem est *primum*, in chartaceo autem *vigesimum primum.*

4. Ordinatio *Doctorum Parisiensium*, actualiter in *Theologia* regentium *de promovendis ad Cathedram in regimine Sacræ Theologiæ*, approbata ab Vniversitate & promulgata anno Domini *millesimo ducentesimo quinquagesimo primo*, mense Februario. Diploma hoc extat tantum in Codice MSto chartaceo, & est ibi *quadragesimum secundum.*

5. Diploma de *Sententia excommunicationis*, promulgata anno Domini *millesimo ducentesimo quinquagesimo secundo*, mense Aprili, *contra vigiles Parisienses*, a quibus *quatuor Scholares Clerici & unus* eorum serviens *laicus* innocenter & contra Privilegia, a Rege Francorum Vniversitati concessa, de nocte adeo graviter vulnerati sunt, ut unus eorum statim obierit, cæteri autem in carcerem detrusi spoliatique, & usque ad membrorum deformationem ac debilitationem inhumane tractati, proximo die ad requisitionem reliquorum Scholarium semivivi dimissi sint. Diploma hoc extat tantum in Codice MSto chartaceo, & est ibi *quadragesimum quartum.*

6. Vniversitatis *Magistrorum & Scholarium Parisiis studentium* ad Reverendos in Christo Patres, Archiepiscopos, Episcopos, Decanos, Archidiaconos & alios Ecclesiarum Prælatos, nec non Capitula & Scholares universos *Epistola* satis prolixa *de obstinata rebellione, propter quam jam memorata Vniversitas Fratres Prædicatores Ordinis Sancti Dominici, quos antea propter pietatis & publicæ utilitatis spem brachiis charitatis amplexa erat, a consortio suo separavit, tanquam ingratos & ab antiqua humilitate sua degeneres*, data Parisiis in Ecclesia S. Juliani Pauperis, & lecta ibidem in præsentia Magistrorum omnium

(1) *Ita legitur in ipso Codice MSto membranaceo, non autem* mense Octobri.

um Facultatum anno Domini *millesimo ducentesimo, quinquagesimo quarto*, die Mercurii proxima post festum Purificationis Beatæ Mariæ Virginis. Principium ejus post *Salutem in Domino sempiternam* hoc est: *Excelsi Dextera Paradisum voluptatis olim plantavit Parisiis venerandum literarum Gymnasium, unde Sapientiæ fons ascendit, qui in quatuor Facultates, scilicet Theologiam, Jurisperitiam, Medicinam, nec non Rationalem vel etiam Moralem Philosophiam, quasi in quatuor Paradisi flumina distributus, & per quatuor Mundi Climata derivatus universam terram irrigat* &c. Diploma hoc extat tantum in Codice MSto chartaceo, & est ibi *quadragesimum*.

7. Statutum omnium & singulorum *Magistrorum Facultatis Artium*, compositum & promulgatum anno Domini *millesimo ducentesimo quinquagesimo quarto*, die Veneris ante ramos Palmarum *contra aliquos lectiones suas terminare festinantes, antequam librorum quantitas & difficultas requireret vel permitteret, & de modo inhibendæ hujusmodi negligentiæ per assignationem certi temporis, intra quod quisque liber prælegendus & explicandus incipi & finiri debeat.* Diploma hoc extat tantum in Codice MSto chartaceo, & est ibi *quadragesimum quintum.*

8. Statutum *Magistrorum Facultatis Artium* A. MCCLVIII, mense Januario promulgatum, *nec capiantur pignora a Determinatoribus & incipere volentibus.* Diploma hoc extat tantum in Codice MSto chartaceo, & est ibi *septuagesimum octavum.*

9. Ordinationes quædam *Magistrorum Parisiensium Facultatis Medicinæ*, de *recessu* Magistrorum regentium a Civitate cum proposito resumendi lectiones suas; item de *Sigillo* Facultatis faciendo ex *argento* ad majorem confirmationem, compositæ & promulgatæ A. MCCLXX. Diploma hoc extat tantum in Codice MSto chartaceo, & est ibi *sexagesimum nonum.*

10. Diploma *Universitatis Magistrorum & Scholarium Parisiensium*, promulgatum A. MCCLXXI, quo testantur, *se pro salute animarum suarum quidquid juris habent, vel habuerunt in loco S. Jacobi, qui est coram Ecclesia S. Stephani in exitu Civitatis Parisiensis, sponte ac libere obtulisse & donasse Fratri Matthæo, Priori, suisque Fratribus Ordinis Prædicatorum & ipsi Ordini, in signum reverentiæ & recognitionis, ut locum ipsum teneant ab Universitate Parisiensi, tanquam a Domino & Patrono, ideoque se suosque successores recipiant in participationem generalem & perpetuam omnium orationum & beneficiorum suorum tanquam Confratres suos, atque insuper singulis annis in crastino festivitatis Sancti Nicolai Missam solennem in majori Altari, præsente Conventu, pro vivis Magistris & Scholaribus, nec non & conservatione Studii Parisiensis; in crastino autem Purificationis B. Mariæ Virginis cum ea solennitate Missam pro illis, qui de Universitate Parisiensi decesserunt, celebrent; & præterea pro quolibet Magistro, cujuscunque Facultatis fuerit, qui in Officio regendi Parisiis decesserit, talem faciant solennitatem, qualem facerent pro uno de Fratribus suis defunctis, & quilibet Sacerdos de eis celebret Missam pro eo, & Prior eorum faciat legi tria Psalteria pro eodem,*

dem: &, si ibidem elegerit sepeliri, ac fuerit Theologus, sepeliatur in Capitulo eorum, si autem alterius Facultatis, in Claustro. Diploma hoc extat tantum in Codice MSto chartaceo, & est ibi *septuagesimum secundum.*

11. Statutum *Magistrorum Parisiensium Logicalium*, quo inhibetur, *ne ullus Magister vel Baccalarius Facultatis Artium aliquam quæstionem pure Theologicam, ut exempli gratia de Trinitate & Incarnatione, & de consimilibus omnibus determinare vel disputare præsumat*, promulgatum A. MCC septuagesimo primo, Kalendis Aprilis. Diploma hoc extat tantum in Codice MSto chartaceo, & est ibi *septuagesimum tertium.*

12. Ordinatio *Magistrorum Parisiensium Facultatis Medicinæ* de *Baccalariis*, in eadem Facultate incœpturis, facta & promulgata A. MCC LXXII. Diploma hoc extat tantum in Codice MSto chartaceo, & est ibi *sexagesimum sextum.*

13. Statutum omnium & singulorum *Magistrorum regentium Parisiis in Artibus*, A. MCCLXXV, die Jovis ante festum S. Nicolai hyemalis promulgatum, *de modo determinandi & legitimandi in Facultate Artium.* Diploma hoc extat tantum in Codice MSto chartaceo, & est ibi *septuagesimum nonum.*

14. Statutum *Universitatis Magistrorum & Scholarium Parisiensium* de *Stationariis*, sive *Librariis*, promulgatum in Congregatione generali, in Capitulo Fratrum Prædicatorum anno Domini MCCLXXV, VI Idus sive d. VIII Decembris; cujus argumentum: *Ut Stationarii, qui vulgo appellantur sive Librarii, annis singulis, vel de biennio in biennium, vel alias, quando ab Universitate fuerint requisiti, corporale præbeant juramentum, quod libros recipiendo venales, custodiendo: exponendo eosdem & vendendo, & alias suum ministerium circa Studium exhibendo, fideliter & legitime se habebunt. Item, quoniam nonnulli de Librariis, insatiabili cupiditati studentes, ipsi Studio ingrati quodammodo sunt & graves, dum in libris habendis, quorum usus maxime necessarius est Studiosis, difficultatem inducunt, & emendo vilius, & vendendo carius, & supprimendo vel celando, aliisque excogitatis fraudibus, libros ipsos cariores efficiunt, statuitur, ut Librarii jurent, quod infra mensem, a die, quo libros venales recipient, numerando, bona fide eos ad vendendum exponent, &, si requisiti fuerint a venditoribus, æstimabunt & dicent bona fide, quantum credent in veritate libros ad vendendum oblatos justo & legitimo pretio posse vendi; libri etiam venalis pretium, & (1) non illius, cujus libere est, ponent in aliqua parte, ut pateat intuenti. Jurabunt etiam, quod, cum libros venderint, eos non assignabunt ex toto, nec transferent in emptores, nec pretium recipient pro eisdem, donec denuncient venditori vel mandatorio suo, ut veniat pretium recepturus, & quod de pretio pro libris oblato, puram & simplicem sine fraude dicent veritatem venditori vel ejus mandatario. Item, licet dignus sit operarius mercede sua, quia tamen a Librariis frequenter modus*

(1) *In Juramento* Stationariorum *sive* Librariorum *anni 1302 permittitur etiam, ut & nomen illius,* cujus est liber, *in aliqua parte libri patente apponatur, sed ea conditione* si velit venditor.

dus exceditur, statuitur, ut iidem Stationarii sive Librarii jurent, quod ultra quatuor denarios de libra, & de minori quantitate pro rata, pro salario venditorum librorum non exigent, & quidem non a venditore, sed ab emptore. Item quoniam ex corruptis exemplaribus & mendosis dispendia multa proveniunt, statuitur, ut dicti Librarii jurent, se praestituros curam & operam efficacem cum omni diligentia & labore, ut exemplaria vera habeant & correcta; item, quod pro exemplaribus aliud ultra justum & moderatum salarium vel mercedem, seu ultra id, quod ab Vniversitate vel Deputatis ab ea taxatum fuerit, non exigent. Diploma hoc extat tantum in Codice MSto chartaceo, & est ibi *quinquagesimum.*

15. Vniversitatis *Magistrorum & Scholarium Parisiensium* Statutum A. MCCLXXVII, die Lunæ post Nativitatem B. Joannis Baptistæ promulgatum, *ne ullus studens Parisiis, si Membrum Vniversitatis se reputari velit, & Vniversitatis Privilegiis gaudere intendat, literas dare præsumat, de reddendis domo vel Scholis liberis quocunque termino anni, vel juramentum super hoc interponere audeat.* Diploma hoc extat tantum in Codice MSto chartaceo, & est ibi *septuagesimum sextum.*

16. Rectoris & Procuratorum *quatuor Nationum*, cæterorumque Magistrorum regentium Parisiis *in Artibus* Statutum A. MCCLXXVIII, die Veneris post festum Purificationis Beatæ Mariæ Virginis promulgatum; cujus argumentum: *Nec ulli Baccalario ubicunque legitimatus fuerit, inferius vel superius, dies ad incipiendum assignetur, nisi prius omni fraude amota juraverit, se determinasse Parisiis, vel alibi in alio Studio generali, ubi sunt ad minus duodecim regentes Magistri.* Diploma hoc extat tantum in Codice MSto chartaceo, & est ibi *septuagesimum quartum.*

17. Statutum omnium & singulorum *Magistrorum Parisiis in Artium Facultate regentium de Examinatoribus examinandorum examine S. Genovefæ*, factum & promulgatum Anno Domini MCCLXXXVII, in die Sabbathi proxima post festum Sancti Mauri Abbatis. Diploma hoc extat in utroque Codice MSto, & in membranaceo quidem est *quartum*, in chartaceo autem *vigesimum.*

18. Juramenta *Examinatorum S. Genofevæ*, quorum principium: *Vos jurabitis, quod expedietis expediendos, & impedietis impediendos & indignos. Item jurabitis, quod* &c. Diploma hoc extat in utroque Codice MSto, & in membranaceo quidem est *tertium*, in chartaceo autem *decimum nonum.*

19. Statutum omnium & singulorum *Magistrorum Parisiensium in Facultate Artium actu regentium de forma eligendi Rectorem, a Dn. Simone S. R. E. Cardinale & Apostolicæ Sedis Legato, quondam tradita*, factum & promulgatum in Capitulo Sancti Martini anno Domini MCCLXXX octavo, mense (1) Januarii; cujus Rubrica: *Juramentum eligentium Rectorem, & Rectoris intrantis electionem.* Diploma extat in utroque Codice MSto, & in membranaceo quidem est *secundum*, in chartaceo autem *decimum octavum.*

20. Or-

(1) *Ita legitur in ipso Codice membranaceo, non autem* Januario.

20. Ordinatio *omnium Magistrorum Universitatis Parisiensis de celebratione exequiarum Magistrorum actu regentium, cujuscunque Facultatis fuerint*, facta & promulgata in plena Congregatione generali, in Ecclesia S. Juliani Pauperis, anno Domini M CCLXXXVIII, die Veneris ante ascensionem Domini. Diploma hoc extat tantum in Codice MSto chartaceo, & est ibi *quinquagesimum tertium.*

21. Ordinatio omnium *Magistrorum Facultatis Artium de Procuratoribus singularum Nationum, ut per Rectorem adstringantur ad refundenda recepta tempore sui Officii*, facta & promulgata apud S. Maternum A. Domini MCCLXXXVIII in crastino S. Firmini. Diploma hoc extat tantum in Codice MSto chartaceo, & est ibi *quinquagesimum quartum.*

22. Statutum omnium & singulorum *Magistrorum in Facultate Artium Parisiis regentium*, compositum & promulgatum apud S. Maternum anno Domini MCC nonagesimo, die Sabbathi post festum S. Dionysii, cujus argumentum: *quod nullus Magister vel per se, vel per alium, Scholares vel Scholarem precibus, pretiis seu promissis, vel minis, vel qualibet alia cautela, ad audiendum ab ipso procurabit: item, ut nulla Natio vel pars Nationis, vel Magister cum Scholaribus suis conspirationem faciat, ne ad alios Magistros aliarum Nationum vel partium accedant, & ab eis audiant; item ne Scholaribus suis, ut ab aliis audiant, inhibeant per se vel per alios; item nulla Natio, vel pars Nationis, vel Magister singularis conspirationem faciat cum Baccalariis suis, ne accedant ad disputationes aliorum.* Diploma hoc extat tantum in Codice MSto chartaceo, & est ibi *quadragesimum nonum.*

23. Diploma *Universitatis Magistrorum & Scholarium Parisiensium*, promulgatum anno Domini MCC nonagesimo primo, die Martis ante festum Omnium Sanctorum, *contra multas fraudes & quamplurimas malitias, a Pergamenariis Parisiensibus in emendo & vendendo pergamenum commissas in Universitatis & Reipublicæ præjudicium & gravamen; & de modo inhibendarum hujusmodi fraudium per certos quosdam articulos, ad quos firmiter observandos Pergamenarii per juramentum adstringentur.* Diploma hoc extat tantum in Codice MSto chartaceo, & est ibi *quadragesimum octavum.*

24. Juramentum *Stationariorum* sive *Librariorum* in Congregatione generali Universitatis Parisiensis A. Domini MCCII, die Veneris ante decollationem B. Joannis Baptistæ, continens præter illa, quæ supramemorato Statuto anni (1) MCCLXXV comprehenduntur, insuper etiam hæc: *primo, quod decætero quilibet Stationarius habeat tabulam de pergameno, scriptam bona litera & patente, positam ad fenestram suam, in qua scripta sint omnia exemplaria, quibus utitur, & quæ ipse habet, cum pretio taxationis eorum; secundo, si contingat, quod habeat aliqua exemplaria non taxata, ea non commmunicabit, quousque Universitati oblata fuerint & taxata; tertio, quod librorum utilium pro studio cujuscunque Facultatis exemplaria, prout melius & citius poterunt, pro-*

(1) *Vide supra a pag. 254. & 255.*

procurabunt ad commodum & utilitatem Studentium. Diploma hoc extat tantum in Codice MSto chartaceo, & est ibi *quinquagesimum quintum.*

25. *Catalogus* & *taxatio* præcipuorum librorum, in membrana scriptorum, quorum maxime frequens fuit usus in Universitate *Parisina* anno Domini MCCCIII. Monumentum hoc antiquum extat tantum in Codice MSto chartaceo, & est ibi *septuagesimum septimum.*

26. Diploma omnium & singulorum *Magistrorum quatuor Facultatum Universitatis Parisiensis* A. MCCC XII in festo S. Gregorii apud S. Martinum ad Congregationem generalem convocatorum per *Magistrum Marsilium de Padua*, tunc temporis Rectorem Universitatis; cujus argumentum: *Ut felicis memoriæ Domini Simonis, Tituli S. Cæciliæ Cardinalis Presbyteri, Statutum de electione novi Rectoris, & ingressu Rectoris antiqui ad novi electionem vocati, inviolabiliter observetur, & quodcunque Statutum contrarium nullius firmitatis reputetur.* Diploma hoc extat tantum in Codice MSto chartaceo, & est ibi *quinquagesimum sextum.*

27. Aliud eodem anno eodemque die, & loco ab iisdem *Rectore & Magistris* promulgatum Diploma *de modo sigillandi literas magno Sigillo Universitatis; & de custodia ejusdem Sigilli.* Diploma hoc extat tantum in Codice MSto chartaceo, & est ibi *quinquagesimum septimum.*

28. Statutum Universitatis Magistrorum & Scholarium Parisiensium, *ne Pedelli vel alii servientes non jurati intrent Congregationem Universitatis*, compositum & promulgatum in Ecclesia sive Claustro S. Materni die Mercurii post Nativitatem B. Mariæ Virginis anno Domini M CCC duodecimo, existente Rectore Universitatis *Henningo de Dania.* Diploma hoc extat tantum in Codice MSto chartaceo, & est ibi *quinquagesimum primum.*

29. Statutum Universitatis Magistrorum & Scholarium Parisiensium *contra eos, qui a Rectore & Procuratoribus Universitatis vel eorum Deputatis frivole ac temere appellant ad ipsam Universitatem*, compositum & promulgatum in Congregatione generali apud S. Martinum A. MCCC XVI, die Sabbathi ante festum S. Matthæi Apostoli. Diploma hoc extat tantum in Codice MSto chartaceo, & est ibi *sexagesimum tertium.*

30. Statutum Universitatis Magistrorum & Scholarium Parisiensium *contra incuriam Conservatoris Privilegiorum suorum*, compositum & promulgatum in Congregatione generali apud S. Martinum A. MCCCXXVII, die Martis in octavis Purificationis B. Mariæ Virginis sub Rectoratu *Magistri Joannis Buridani.* Diploma hoc extat in utroque Codice MSto, & in membranaceo quidem fol. 61 & 62, in chartaceo autem est *sexagesimum octavum.*

31. Statutum Universitatis Magistrorum & Scholarium Parisiensium, compositum & promulgatum in Congregatione generali apud S. Martinum A. MCCCXVIII, die Veneris post festum Omnium Sanctorum; cujus argumentum: *Ne quis Congregationem intret nisi juratus, & ne quis nisi juratus ad Licentiam in aliqua Facultate admittatur; item ut fiant Sermones generales diebus Dominicis & festivis, ad quos Scholares aliique fideles, tam Seculares, quam Religiosi, audituri Ver-*

Verbum Dei, & per illud profecturi, conveniant. Diploma hoc extat tantum in Codice MSto chartaceo, & est ibi *quinquagesimum nonum.*

32. *Testimonium* publicum Vniversitatis Magistrorum & Scholarium Parisiensium, de *juramento*, quod quatuor *Religiosi* quorum unus Ordinis *Prædicatorum*, alter *Minorum*, tertius *Cistertiensis*, quartus *Eremitarum S. Augustini*, præstiterunt Vniversitati A. MCCCXVIII die Lunæ post festum S. Martini hyemale in Congregatione generali apud S. Martinum; cujus argumentum: *Ad quemcunque statum ipsos & eorum quemlibet devenire contigerit, se perpetuo irrevocabiliter & inviolabiliter observaturos Privilegia, Statuta, Jura, Libertates & Consuetudines laudabiles hactenus approbatas, & futuris temporibus approbandas, & Vniversitatis secreta penitus & per omnia celaturos.* Hujus Diplomatis ultimi tantum tres versus sive lineæ extant in Codice MSto membranaceo fol. 59; reliqua autem pars prior deest; in chartaceo autem extat illud integre, & est ibi *quinquagesimum octavum.*

33. Fragmentum *Registri Actorum Vniversitatis Parisiensis*, quo continetur *Narratio discordiæ, quæ inter Vniversitatem & Capitulum Parisiense orta est propter bona mobilia cujusdam Canonici, actu Scholaris simul & de Choro Ecclesiæ, qui intestatus decessit A. MCCCXXVI in Rectoratu Magistri Petri de* (1) *Dacia, Canonici Ripensis, qui eodem jam memorato anno in Rectorem Vniversitatis electus est die Martis proxima ante festum B. Thomæ Apostoli.* Diploma hoc extat tantum in Codice MSto membranaceo, & quidem eo folio, quod olim, cum Codex iste integer esset, fuit *sexagesimum.*

DIPLOMATA SINE VLLA, VEL CERTA NOTATIONE TEMPORIS.

1. Juramenta incipientium, sive *Articuli, quos tenentur jurare Baccalarii in Artibus incæpturi*, quando veniunt ad Rectorem fide præstita corporali. N. 22.

2. Diploma Provisionis pro communi utilitate totius Studii Parisiensis, quod *universi Studentes Parisienses, tam Magistri, quam Scholares, in Theologia, Decretis, Medicina & Artibus* per sacramen. obligabuntur, ut omnes tam Clericos, quam Laicos, tam viros, quam fœminas, ex quorum mala vita pax & studium in prædictis Facultatibus studentium impeditur vel impediri potest, revelent in secreto Episcopo Parisiensi, vel ipsius Officiali, seu Cancellario, infra octo dies, si poterunt, postquam sciverint. Item de modo *repetendorum Scholarium*, si eos capi contigerit. N. 38.

3. Statutum, ad quod firmiter observandum *Pedelli Vniversitatis Parisiensis* fide corporali præstita, se debent obligare. N. 43.

4. Statutum, quod observare tenentur *Baccalarii in Facultate Medicinæ* de novo Cursum incipere volentes. N. 46.

5. Statutum aliud *ejusdem generis.* N. 47.

6. Or-

(1) Dacia *pro* Dania *passim apud barbaros mediæ ætatis scriptores occurrit. Vide librum secundum Historiæ meæ Hamburgensis pag. 45, 74, & 111.*

6. Ordinatio *Magistrorum Parisiensium in Medicina* de modo & ordine legendi ac disputandi. N. 64.

7. Forma *Baccalariorum in Medicina* legitimandorum. N. 65.

8. Articuli quidam, quos observare debent Magistri & Scholares Parisienses *Facultates Medicinæ*. N. 67.

9. Statutum Magistrorum Parisiensium *Facultatis Medicinæ*, ne aliquis *Judæus* vel *Judæa* in aliqua Provincia fidei Catholicæ, chirurgice vel medicinaliter operari præsumat, sub pœna utriusque justitiæ, nempe tam secularis, quam Ecclesiasticæ; item ne *Chirurgi* & *Apothecarii* aliique *manuales artifices* Christiani sine scitu & præsentia Magistrorum Facultatis Medicinæ clanculum & illicite practicare audeant. N. 70.

10. Statutum *Universitatis Magistrorum & Scholarium Parisiensium*, ne ullus Magister vel Baccalarius, cujuscunque fuerit Facultatis, libros aliquos legere attentet in *locis privatis*, sed in communibus, ubi omnes possunt confluere, qui ea, quæ ibi docentur, valeant reportare. Excipiuntur tamen libri *Grammaticales* & *Logicales*, in quibus nulla est periculi præsumptio. N. 71.

11. Ordinatio de discernendis & segregandis *fictitiis Scholaribus* a genuinis & legitimis. N. 75.

INDEX STATVTORVM ET PRIVILEGIORVM REGIÆ ACADEMIÆ PARISINÆ EX COD. CÆS. JVRIS CIVILIS CXCVI.

Primo loco positum est *Statutum* de modo eligendi Rectorem, cui causam dederunt diffidia, exorta inter nationem Gallicanam & alias tres nationes, Rectore nationis Gallicanæ M. Remundo de Caturco; & aliarum trium nationum Roberto de Colerina. Conditum fuit hoc Statutum A. 1249. mense Octobr.

II. fol. I. verso. Aliud *Statutum* de eadem re factum in capitulo S. Maturini (1) A. 1288 mense Januarii fit in eo mentio formulæ præscriptæ a quodam Simone Legato, qui est Simon de Bria tit. S. Cæciliæ Card. Presbyter & Apostolicæ Sedis Legatus.

Fol. 2. Formula juris jurandi examinatorum S. Genovefæ. *Eodem fol. verso.* Statutum de eadem re conditum A. 1287. die Sabbati proxima post festum S. Mauri Abbatis, sed mutilum. *Fol. 3.* Diploma Pontificium initio mutilum GREGORII IX. Dat. Laterani Idib. April. Pontificatus Anno quinto id est A. 1231. d. 13. April. quod, ut ex Codice consimili Chartaceo, de quo infra, apparet, est ad universos Magistros & Scholares Parisienses inscriptum, & continet privilegium de modo legitimandi in Theologia & Decretis.

Eod. fol. Diploma GREGORII IX. ad Decanum & Capitulum S. Marcelli Parisiensis, cujus Rubrica hæc est: ut *homines S. Marcelli Parisiensis adstringantur per regale privilegium ad ea, ad quæ Cives Parisienses sunt adstricti.* Dat. Laterani II. Non. Maji Pontificatus anno quinto, id est, die 6. Maji A. 1231.

Ibid. Diploma memorati Pontificis ad Episcopum Parisiensem, cujus rubrica hæc est: *ut homines Episcopi Parisiensis adstringantur per regale Privilegium sicut Cives Parisienses.* Da-

(1) *Lambecius legit* Martini, *sed Codex habet Maturini sine literarum compendio.*

Datum Laterani Anno & die ut superius.

Eod. fol. verso. Diploma ejusdem Pontificis ad Abbatem S. Germani de Pratis; cujus rubrica: *ut homines de Burgo S. Germani de Pratis adstringantur per regale Privilegium sicut Cives Parisienses.* Dat. Laterani eodem anno & die nimirum II. Non. Maji Pontificatus Anno quinto.

Ibid. Ejusdem GREGORII IX. PP. Diploma ad Regem Galliæ, qui tum erat Ludovicus VIIII. qui Anno 1270. VIII. Kal. Septembr. in Africa obiit, & in Sanctorum numerum est relatus, cujus rubrica & argumentum hoc est: *Exhortatio Papæ ad Regem, ut recipiat benigne Magistros Gaufridum Pictaviensem & Wilhelmum Altissiodorensem ad regendum, nec credatur detractoribus eorum.* Dat. Laterani Anno & die mox memorato.

Fol. 4. Ejusdem Pontificis diploma ad Abbatem S. Germani de Pratis ejusdem argumenti ac superius dicto Abbati inscriptum. Dat. Laterani Idib. April. Pontif. anno quinto, id est, 13. April. 1231. *Ibid.* EJUSDEM Pontificis diploma ad Episcopum Parisiensem ejusdem argumenti ac superius, memorato Episcopo inscriptum. Dat. Laterani VIII. Kalend. Maji Pontificat. anno quinto, id est, die 24. April. 1231.

Eod. fol. EJUSDEM diploma ad Archiepiscopum, Archidiaconum & Præcentorem Ecclesiæ Senonensis *de taxatione domorum tam secularium* (1) *quam religiosorum.* Dat. Viterbii XVII. Kal. Julii Pontif. Anno XI. id est 15. Junii 1237. *Eod. fol. verso.* IN-

A NOCENTII PP. III. diploma ad Magistros & Universitatem Scholarium Parisiensium, quo continetur confirmatio compositionis factæ a R. Episcopo Portuensi, tunc S. Angeli Diacono Cardinali & in illis partibus Apostolicæ Sedis Legato, inter universitatem Parisiensem ex parte una, Episcopum & Cancellarium ac Capitulum parte ex altera, super danda licentia a Cancellario Magistris volentibus incipere in singulis Facultatibus & faciendis quæstionibus, ut & de ordinandis lectionibus & disputationibus ac puniendis rebellibus per subtractio-
B nem societatis & taxandis hospitiis ac quibusdam aliis articulis. Datum Lugduni Id. Februarii Pontificatus Anno secundo, id est, die 13. Febr. Anno 1199. *Eod. fol. verso.* EJUSDEM diploma ad Cancellarium Parisiensem, cujus rubrica & argumentum: *Ne alter alterius hospitium seu scholas conducat, nec eas locet pretio cariori.* Est fine mutilum.

Fol. 5. JOANNIS XXI. vel XXII. Summi Pontificis diploma ad universitatem Magistrorum & Scholarium Parisiensium contra eos, qui ad communes sumptus contribuere renuebant
C duos solidos Parisienses qualibet hebdomade. Dat. Avenione Kalen. Julii Pontif. Anno secundo hoc est Anno 1318.

Eod. fol. EJUSDEM diploma ad Episcopum Parisiensem, ut Privilegia Academiæ Parisiensis faciat ab officiali & Balivo observari. Dat. ut supra.

Eod. fol. verso. EJUSDEM diploma ad Episcopos Suessionensem & Novio-

(1) *Lambecius legit* Scholarium *repugnante scriptura, & sensu diplomatis; non enim scholarium, sed tam secularium, quam religiosorum domus aliorum pro illorum hospitio, taxari jubentur.*

Noviomenſem, quibus mandat, ut inquirant ſuper ſpolio violento & atroci injuria per homines armatos ab Abbate & Monachis S. Germani de Pratis Ord. S. Benedicti illata Magiſtris & Scholaribus Pariſienſibus in uſu & poſſeſſione cujuſdam prati & plateæ cum quodam foſſato aqueo ſiti juxta prædictum monaſterium. Dat. Avinione XVII. Kal. Julii Pontificat. Anno quinto, hoc eſt, 15. Junii Anno 1231.

Fol. 6. Notitia ex regeſto univerſitatis excerpta, qua continetur narratio diſcordiæ, quæ inter Vniverſitatem & Capitulum Pariſienſe orta eſt propter bona mobilia cujuſdam Canonici ſimulque ſcholaris, qui inteſtatus deceſſerat A. 1326. Rectore M. Petro de Dacia Canonico Ripenſi, qui eodem anno electus fuerat die Martis proxima ante Feſtum Beati Thomæ Apoſtoli.

Eod. fol. 6. verſo. JOANNIS XXI. vel XXII. diploma cujus rubrica: *Privilegium perpetuum ſuper juramentis conſervatoris ſigilliferi in curia conſervationis & omnium aliorum officialium in curia prædicta.* Dat. Avinione XI. Kal. Julii Pontificat. A. IX. id eſt 21. Junii A. 1325.

Fol. 7. EJVSDEM diploma, quo Abbati S. Dionyſii prope Pariſios conſervatio ſuperioris privilegii com-

A mittitur. Datum eodem loco & tempore quo præcedens.

Eod. fol. verſo & 8. Statutum Magiſtrorum & Scholarium Pariſienſium contra injuriam conſervatoris Privilegiorum ſuorum tam ſuper participatione quam ſalario aliiſque abuſibus factum in Congregatione generali apud S. Maturinum (1) Rectore Joanne Buridan A. 1327. die Martis in Octava Purificationis B. M. V.

XIII. Hactenus igitur ſummatim indicavi, quid *duobus* illis Privilegio-
B rum & Statutorum Almæ Academiæ *Pariſienſis* ſupra memoratis *Codicibus Cæſareis* contineatur. Quandoquidem autem inter omnia iis comprehenſa Diplomata nullum anno (2) *milleſimo centeſimo nonageſimo nono* eſt antiquius, lubens accedo ſententiæ (3) *Stephani Paſquieri* & (4) *Petri Bonfonſii*, qui contra *Robertum Gaguinum*, *Hectorem Boethium*, *Nicolaum*
C *Gilleſium*, *Franciſcum Belleforeſtum*, alioſque nonnullos recentiores Scriptores jam pridem variis magni ponderis argumentis demonſtrarunt, fundationem celeberrimæ iſtius *Pariſienſis Academiæ* (ſi, ut hic fit, nomine *Academiæ* intelligatur non quodcunque Collegium literarium, ſed tale duntaxat, in quo per ſpecialem Principalis Privilegii prærogativam omnes *quatuor* Facultates, *Theolo-*

gia

(1) *Lambecius hic rurſus* Martinum *legit.*

(2) *Similiter etiam in Codice Conſtitutionum Regum Galliæ, qui ſub Rege Henrico IV Pariſiis A. 1607 in folio impreſſus eſt, Lib. X. Tit. XII quo* Privilegia & Statuta Academiæ Pariſienſis *continentur, nullum extat Privilegium Regium, quod ſit anno* milleſimo ducenteſimo *antiquius. Primum enim eorum & vetuſtiſſimum eſt ibi illud, quod Rex* Philippus II *promulgavit A. C. 1200 Regni autem ſui anno* vigeſimo primo. *Promittit autem eo,* quod omnes Cives Pariſienſes jurare faciet, quod, ſi alicui Scholari ab aliquo laico injuriam fieri viderint, ſuper eo teſtimonium perhibebunt veritati; & quod, ſi Scholaris armis percutiatur, vel fuſte, aut lapide, omnes laici, qui viderint, bona fide comprehendent illum malefactorem vel malefactores, ut tradant eum vel eos juſtitiæ; &c. *Hoc igitur eſt illud ipſum* Regale Privilegium, *cujus ſupra ſit mentio in Diplomatibus PP.* Gregogorii Noni.

(3) *In Diſquiſitionibus Rerum Francicarum, vulgo* Recherches de la France *lib. 3. cap. 23.*

(4) *Antiquitatum Pariſienſium cap. 13.*

gia videlicet, & *Jurisprudentia*, & *Medicina*, & *Philosophia*, publice traduntur, & secundum eruditionis profectum *Tituli* quoque ac Dignitates *Graduum* Scholasticorum publica autoritate conferuntur;) perperam attribui Imperatori *Carolo Magno*, revera autem attribuendam esse partim quidem Regibus Galliæ *Ludovico VII*, qui cœpit regnare A. MCXXXVII. & filio ipsius *Philippo II*, qui Patri in Regno successit A. MCLXXX, partim vero etiam celeberrimo Theologo *Petro Lombardo*, qui ob *Libros quatuor Sententiarum* a se editos *Magister Sententiarum* vulgo appellatur, & sub duobus illis Regibus *Episcopatui Parisiensi* cum summa laude præfuit. Habuit alioqui Vrbs Parisina multo ante jam memoratum fundationis *Academiæ* suæ tempus illustrem *Artium liberalium* Scholam, ideoque etiamnunc *Facultas Artium* tantam ibi obtinet prærogativam, ut nec ex *Theologica*, nec *Juridica*, nec *Medica* Facultate, sed ex *ea sola* semper creetur *Rector*, qui in cæteras omnes Facultates totamque Academiam habet imperium.

VII.

Recensio quatuor & XX. manu exaratorum codicum Cæsareorum ad vitam & res gestas CAROLI M. pertinentium; ex quibus a LAMBECIO vulgata fuerunt hæc: (1) *Ex codice Psalmorum, jussu* CAROLI M. a DAGULFO *quodam scripto, quo* B. HILDEGARDIS, CAROLI M. *Conjux*, *usa fuisse fertur*, *amplissima* Prolegomena *cum* Titulis Psalmorum. (2) S. GREGORII M. Benedictionale, *a* LAMBECIO *male pro inedito habitum vulgatumque.* (3) Antiqua formula *confessionis auricularis* Theotisca, *recentioris Teutonicæ dialecti versione interlineari a* LAMBECIO *explicata.* (4) Anonymi, *qui, ut ex prologo intelligi licet, annis* CCCLI. *post obitum* CAROLI M. *tempore* FRIDERICI I. IMP. *circa annum* CIƆCLXV. *vixit*, Prologus *tam* generalis, *quam cujusque libri* peculiaris *una cum* capitum argumentis *trium librorum* de Sanctitate meritorum & gloria miraculorum S. CAROLI M. (5) Duo Supplementa *fabulosæ historiæ de gestis* CAROLI M. *vulgo* TURPINO, *vel* TILPINO, *Rhemensium Archiepiscopo*, *adscriptæ*. (6) Specimina *Divini* Officii *&* Missæ *de* S. CAROLO M. (7) Annales Fuldenses, *ex codice Cæsareo a* LAMBECIO *frustra castigati*, *non tamen inutili supplemento aucti.* (8) *Eorundem* Annalium *a* FREHERO *&* DUCHENIO *vulgatorum*, lacuna ingens *ex membranis Cæsareis*, LAMBECIO *ignotis*, *expleta.* (9) Breves annales Francorum, *pro ineditis a* LAMBECIO *habiti*, *re ipsa autem Pars prior* Chronici Hildensheimensis, *a* Cl. DUCHENIO *Scriptor. Hist. Franc. Tom. III. a pag. 504*, *pridem ante* LAMBECIUM *vulgata.* (10) Fragmentum annalium Francicorum *ab anno* IƆCCXCIV. *usque ad annum* IƆCCCIII. *auctore non designato.* (11) Specimen Poematis *de rebus gestis* CAROLI MAGNI *&* RULANDI, *antiquis rhythmis germanicis*, *quorum autor*, *vel potius instaurator ipse sese* STRICHERUM *adpellat.* (12) Breve Supplementum *Historiæ* THEGANI, *Chorepiscopi Trevirensis*, de gestis LUDOVICI PII IMP. (13) Breve Chronicon Regum Francorum, *a* Cl. MURATORIO *in* Annalibus

Francorum Lambecianis *omissum.* (14) Anonymi, CAROLO M. *Synchroni, utque* LAMBECIUS *putat,* EGINHARDI Epitome Chronologica *ab Adamo usque ad annum Christi* IↃCCCIX. (15) ALCUINI Poemata duo, *alterum* hexametrum, elegiacum *alterum, vetustissimo sacrorum Bibliorum codici prætexta.* (16) Excerpta *quædam ad* vitam S. VEDASTI *pertinentia.* (17) Ex OTFRIDI WEISSENBURGENSIS *volumine Evangeliorum* excerpta.

MONITUM.

Intempestivam Latinorum tot codicum recensionem totque opuscula ex iis edita inseruerat noster Libro Commentariorum secundo capiti V. levi prorsus, aut nulla rectius de causa. Exscripto enim primum, ut vidisti, Privilegiorum *&* Statutorum *Regiæ Academiæ* Parisinæ *indice; injecta deinde mentione, fundationem dictæ Academiæ perperam attribui* CAROLO M. IMP.; *tum addito, multo ante illustrem Parisiis Artium Liberalium Scholam fuisse: quantum etiam ipse* IMP. CAROLUS M. *Artibus liberalibus fuerit deditus, & quam insignia ejus rei testimonia in variis Bibliothecæ nostræ codicibus exstent, ostendere perexit, prolixe admodum & parum exacte, ne verius quid dicam, de plerisque differens, uti ex adnotationibus meis faragini illi, ubi res postulaverit, subjectis manifestum est. Porro saturam hanc suam orditur his verbis:*

Quantum etiam ipse Imp. *Carolus Magnus* iisdem *Artibus liberalibus* fuerit deditus, & quam insignia ejus rei testimonia in variis Augustissimæ Bibliothecæ *Cæsareæ* vetustis Codicibus MStis etiamnunc extent, commodiori posthac tempore & loco ubertim exponetur; nempe in eo horum *Commentariorum Libro*, quo ex professo acturus sum de præstantioribus nonnullis Codicibus MStis, ad *Vitam & res gestas* ejusdem vere *Magni Imperatoris* pertinentibus; ac præcipue quidem de iis, quorum brevem & prorsus extemporalem hic subjungo Indicem.

Primus Codex membranaceus venerandæ vetustatis, ejusque formæ, quæ vulgo vocatur *in octavo majori*, A continet *Psalterium Latinum*, jussu & cura ipsius *Caroli Magni*, cum adhuc *Rex* tantum esset *Francorum*, & nondum *Romanorum Imperator*, totum aureis *literis* exaratum, quod Summo Pontifici *Hadriano I*, qui Sedi Apostolicæ præesse cœpit d. X Februarii A. C. DCCLXXII & d. XXVI Decembris A. DCCXCV mortuus est, *dono* misit; uti ex sequentibus, B ab ipso Rege *Carolo Magno* compositis versibus dedicatoriis, qui primo ejusdem Codicis folio literis itidem aureis scripti sunt, videre est. Repræsento autem eos hic adeo bona fide, ut tam in *literis* ipsis, quam in antiqua *interpungendi* ratione nihilum quidem immutaverim. (a)

Ha-

(a) *Præsentem* Cl. GENTILOTUS *codicem recensuit inter Codd. Classis Theolog.* IↃCLII, *ubi inter alia:* Idem LAMBECIUS præstantissimi hujus libri, quo Psalterium Davidicum continetur, prolixam adeo atque accuratam recensionem commentariorum suorum lib. II. a pag. 261. usque 298. intexuit, ut ineptus plane sim, si post HOMERUM Iliada canere velim. Licet tamen post vindemiam racemari, & ea, quæ ab eruditis adhuc desiderari arbitror, Lambeciano labori velut in cumulum addere: quorum alterum esse du-

Hadriano summo papae patrique beato.
rex carolus saluo mando ualeque pater.
Presul apostolicae munus hoc sume cathedrae.
vile foris uisu stemma sed intus habens.
Organa dauitico gestat modulantia plectro.
continet & lyricos suauisonosq; melos.
Haec tua xpe chelys miracula concinit alma.
qui clavem david sceptra (1) *donumq; tenes.*
Mystica septeno fuerant haec trusa sigillo.
carmina ni xps pander& ista deus.
Hoc uobis ideo munus pie dedo sacerdos.
filius ut mentem patris adire queam.
Ac memorere mei precibus sanctisq; piisq;.
hoc donum exiguum saepe tenendo manu.
Et quamquam modico niteat splendore libellus.
Davidis placeat celsa camoena tibi.
Riuulus iste meus teneatur flumine uestro.
floriferumque nemus floscula nostra petant.
Incolumis uigeas rector per tempora longa
ecclesiamq: dei dogmatis arte regas.

Iidem versus secundum Orthographiam nostri ævi.

Hadriano summo Papæ patrique beato
Rex Carolus salve mando valéque Pater.
Præsul Apostolicæ munus hoc sume Cathedræ,
Vile foris visu, stemma sed intus habens.
Organa Davidico gestat modulantia plectro,
Continet & Lyricos suavisonósque melos.
Hæc tua, Christe, chelys miracula concinit alma,
Qui clavem David, sceptra domumque tenes.
Mystica septeno fuerant hæc trusa sigillo
Carmina, ni Christus panderet ista DEUS.
Hoc vobis ideo munus pie dedo Sacerdos,
Filius ut mentem Patris adire queam;
Ac memorere mei precibus sanctisque piisque,
Hoc donum exiguum sæpe tenendo manu.
Et quanquam modico niteat splendore libellus,
Davidis placeat celsa Camœna tibi.

Rivu-

co scripturæ specimen in æs diligenter incisum, quod adponimus, captis eam in rem duobus epigrammatibus Caroli nempe ad Hadrianum & Dagulfi ad Carolum, propterea quod Lambecius, profiteatur id licet, scripturæ rationem non accurate exhibuerit; quemadmodum exemplum nostrum cum illo comparanti perspicuum fiet.

Alterum est, index variarum lectionum, quas in psalmis & canticis deprehendi, collatione facta cum editione Romana ex Vaticana typographia A. 1590. Hæc Gentilotus. Quæ omnia olim suo tempore & loco lucem adspicient. Kol.

(1) *Ita quidem in ipso authentico Codice scriptum est, sed sine ullo dubio legi debet* domumque.

Rivulus iste meus teneatur flumine vestro,
Floriferùmque nemus floscula nostra petant.
Incolumis vigeas Rector per tempora longa,
Ecclesiamque Dei dogmatis arte regas.

Hucusque versus Imp. *Caroli Magni;* quæ instar *Epistolæ dedicatoriæ* sunt, & insigne præbent testimonium non solum singularis *amoris* & non tralatitiæ *venerationis*, quibus jam memoratus *Imperator* Papam *Hadrianum I* prosecutus est, verum etiam non mediocris *studii*, quod idem Gloriosissimus Imperator impendit *arti Poëticæ*. Utrumque confirmat *Eginhardus*, Gener & Cancellarius ipsius, in Libro, quem de Vita ejus composuit, his (1) verbis: *Nuntiato sibi Hadriani Romani Pontificis obitu, quem in amicis præcipuum habebat, sic flevit ut filium, aut si fratrem amisisset carissimum.* De studio autem *Artium liberalium*, ac consequenter etiam *Poëseos*, idem *Eginhardus* hæc refert: *Erat eloquentia copiosus & exuberans, poteratque, quicquid vellet, apertissime exprimere. Nec (2) patrio tantum sermone contentus, sed etiam peregrinis linguis ediscendis operam impendit: in quibus Latinam ita didicit, ut æque illa ac* A *patria lingua (3) orare sit solitus; Græcam vero melius intelligere, quam pronunciare poterat. Adeo quidem facundus erat, ut etiam didascalus appareret. Artes liberales studiosissime coluit, earumque doctores plurimum veneratus, magnis afficiebat honoribus. In discenda Grammatica Petrum Pisanum Diaconum senem audivit; in cæteris disciplinis Albinum cognomento (4) Alcoinum, item Diaconum, de (5) Brittania, Saxonici generis hominem, virum undecunque doctissimum* B *Præceptorem habuit: apud quemque & Rhetoricæ & Dialecticæ, præcipue tamen Astronomiæ ediscendæ plurimum & temporis & laboris impertivit. Discebat & artem computandi, & intentione sagaci siderum cursus curiosissime rimabatur. Tentabat & (6) scribere, tabulasque & codicellos ad hoc in lectulo sub cervicalibus circumferre solebat, ut cum vacuum tempus esset, manum effingendis literis adsuesceret: sed parum successit labor præposterus ac sero inchoa-*

(1) *Notandum est, sequentia* Eginhardi *loca non hic a me exhiberi, ut ea vulgo leguntur in hactenus impressis editionibus, sed ita, uti ea reperi in vetustissimo Codice MSto* Cæsareo, *qui inter Codices MStos Historicos Latinos est* centesimus quadragesimus octavus.

(2) *Nempe* Francico, *hoc est,* Germanico; *ut paulo post luce meridiana clarius apparet ex* nominibus, *quæ Ipse Imperator Carolus Magnus* mensibus & ventis *primus indidit.*

(3) Orare *idem hic significat atque sermonem habere sive facere de re aliqua. Eodem sensu apud Quintilianum legitur* scientia orandi.

(4) *Ita in manuscripto legitur hoc nomen: nempe* Alcoinus, *non autem* Alcuinus.

(5) *Ita legitur in MSto; nempe* Brittania, *non autem* Britania.

(6) *Locus hic non est ita interpretandus, quasi* Eginhardus *simpliciter loquatur de qualibet* scriptura; *sed per* litteras, *quibus effingendis Imp.* Carolus M. *irrite tentavit manum adsuescere, intelliguntur elegantiores illæ* majusculæ, *quæ ad* calligraphiam *pertinent, & ornatus causa pinguntur potius quam scribuntur: ideoque Eginhardus apposite hic utitur verbo* effingere, *quoniam proprie dicitur* effingi, *quod ad propositi alicujus archetypi imitationem artificiose elaboratur. Quod enim Imp.* Carolus M. *in ordinario sive communi genere scribendi satis fuerit exercitatus, ipse testatur Eginhardus, dum paulo post refert, ipsum barbara & antiquissima carmina, quibus veterum Regum actus & bella canebantur,* scripsisse & *memoriæ mandasse. Notandum præterea etiam est, pro* effingendis literis *perperam vulgo in impressis editionibus legi* effigiendis.

inchoatus. Legendi atque (1) *psallendi disciplinam* (Ecclesiasticam) *diligentissime emendavit; erat enim utriusque admodum eruditus. Inter cænandum aut aliquod* (2) *acroama, aut lectorem audiebat. Legebantur ei historiæ & antiquorum res gestæ. Delectabatur & libris S. Augustini, præcipue his, qui de Civitate Dei prætitulati sunt. Omnium etiam Nationum, quæ sub ejus Dominatu erant, jura, quæ scripta non erant, describere ac literis mandari fecit. Item barbara & antiquissima carmina, quibus veterum Regum actus & bella canebantur, scripsit memoriæque mandavit. Inchoavit & Grammaticam patrii sermonis. Mensibus etiam juxta propriam linguam vocabula imposuit; cum ante id temporis apud Francos partim Latinis, partim barbaris nominibus pronuntiarentur. Item ventos duodecim propriis appellationibus insignivit, cum prius non amplius quam vix quatuor ventorum possent vocabula inveniri. Et de mensibus quidem Januarium* (3) *Uuintarmanoth, Februarium Hornug, Martium Lentzinmanoth, Aprilem Ostarmanoth, Majum Uuinnemanoth, Junium Brachmanoth, Julium Heuuinmanoth, Augustum Aranmanoth,* A *Septembrem Uuitumanoth, Octobrem Uuindumemanoth, Novembrem Herbistimanoth, Decembrem Heilagmanoth appellavit. Ventis vero hoc modo nomina imposuit, ut Subsolanum vocaret Ostroniuuint, Eurum Ostsundroni, Euroaustrum Suntaustroni, Austrum Sunidroni, Austroafricum Suntuuestroni, Africum Uuestsundroni, Zephyrum Uuestroni, Chorum Uuestnordroni, Circium Norduuuestroni, Septemtrionem Nordroni, Aquilonem Nordostroni, Vulturnum Ostnordroni.* B *De libris, quorum magnam in Bibliotheca* (Palatii sui Aquensis) *copiam congregavit, statuit* (in testamento suo), *ut ab his, qui eos habere vellent, justo pretio fuissent redempti, pretium in pauperibus erogatum.* Hæc Eginhardus. Huc quoque pertinet *Epitaphium* metricum supra memorati *Papæ Hadriani I*, ab eodem *Carolo Magno* compositum, & Sepulchro C ipsius in Basilica Vaticana S. Petri incisum, quod extat in *Onuphrii Panvinii* editione *Platinæ* de Vitis Pontificum Romanorum, & apud Eminentiss. Card. *Baronium* Annalium Ecclesiasticorum Tomo nono ad A. C. 795, uti hic sequitur.

Hic

(1) *Insigne ejus rei testimonium præbet ille ipse antiquus* Psalterii *Codex manuscriptus, de quo in præsens agitur.*

(2) Acroama *significat hic improprie* personam, *quæ narrationem aliquam vel dissertationem auscultantibus aliis recitat, & quidem memoriter, ideoque* lectori *hic opponitur. Proprie enim* acroama *significat ipsam rem quæ auditur. Interdum quoque eadem vox usurpatur pro* histrione, *seu* mimo, *ut apud* Athenæum *Deipnosophist. lib. 4.* τὰ ἐξ Ἰταλίας ἀκροάματα; *& apud* Lampridium *in Vita Imp. Alexandri Severi;* Nanos & nanas, moriones & vocales, exoletos & omnia acroamata, & pantomimos populo donavit.

(3) *De vera antiqua pronunciatione, ac genuina Etymologia, & interpretatione veterum horum nominum* Germanicorum, *quæ ipse Imp.* Carolus M. mensibus & ventis *secundum patriam linguam imposuit, commodiori posthac loco ex professo agam in Notis meis ad* novam *Vitæ Imp. Caroli M. ab* Eginhardo *conscriptæ* editionem, *quam Commentariis hisce inserturus sum ex Augustissimæ Bibliothecæ Cæsareæ quinque Codicibus MStis membranaceis, quorum unus* triginta *circiter vel* quadraginta *tantum annis post mortem ipsius Imp. Caroli M. scriptus est.*

Hic Pater Ecclesiæ, Romæ decus, inclytus Auctor,
Hadrianus requiem Papa beatus habet.
Vir, cui vita Deus, pietas lex, gloria Christus,
Pastor Apostolicus, promptus ad omne bonum.
Nobilis ex magna genitus jam gente parentum,
Sed sacris longe nobilior meritis.
Exornare studens devoto pectore Pastor
Semper ubique suo templa sacrata Deo,
Ecclesias donis, populos & dogmate sancto
Imbuit, & cunctis pandit ad astra viam.
Pauperibus largus, nulli pietate secundus,
Et pro plebe sacris pervigil in precibus.
Doctrinis, opibus, muris erexerat arces,
Vrbs Caput Orbis honor, inclyta Roma, tuas.
Mors, cui nil nocuit, Christi quæ morte perempta est,
Janua sed vitæ mox melioris erat.
Post Patrem lachrymans Carolus hæc carmina scripsi;
Tu mihi dulcis amor; te modo plango Pater.
Tu memor esto mei; sequitur te mens mea semper:
Cum Christo teneas Regna beata Poli.
Te Clerus, Populus magno delexit amore;
Omnibus unus amor, optime Præsul, eras.
Nomina jungo simul titulis, (1) Clarissime, nostra:
Hadrianus, Carolus; Rex ego, tuque Pater.
Quisque legas versus, devoto pectore supplex,
Amborum mitis, dic, miserere Deus.
Hæc tua nunc teneat requies, Charissime, membra;
Cum Sanctis anima gaudeat alma Dei.
Ultima quippe tuas donec tuba clamet in aures,
Principe cum Petro surge videre Deum.
Auditurus eris vocem, scio, Judicis almam:
Intra nunc Domini gaudia magna tui.
Tum memor esto tui nati, Pater optime, posco;
Cum patre, dic, natus pergat & iste meus.
O pete Regna, Pater fœlix, cœlestia Christi;
Inde tuum precibus auxiliare gregem.
Dum Sol ignicomo rutilus splendescit ab axe,
Laus tua, Sancte Pater, semper in orbe manet.
Sedit beatæ memoriæ Hadrianus Papa
Annos XXIII. M. X. D. XVII. obiit VII. Kal. *Jan.*

Hucusque Epitaphium PP. *Hadriani I*, ab ipso *Carolo Magno* Rege Francorum, nondum autem Romanorum Imperatore, compositum. Cæterum, ut ad rem redeam, post carmen illud, quo *Carolus M.* Francorum Rex supra

(1) *Pro* Clarissime *legendum hic videtur* Charissime, *uti paulo post.*

pra memoratum aureis literis exaratum *Pſalterium* Summo Pontifici *Hadriano I.* dedicavit, ſequitur in eodem inæſtimabili Codice, & quidem immediate in poſtica ejuſdem primi folii pagina, aliud aliquod carmen, quo *Dagulfus*, qui Codicem iſtum propria manu exaravit, laborem ſuum *Carolo M.* Francorum Regi offert, uti ſequitur:

Aurea dauiticos en pingit littera cantus.
ornari decuit tam bene tale melos.
Aurea uerba ſonant promittunt aurea regna.
manſurumq; canunt & ſinę fine bonum.
Haec merito tabulis cultim decorant' eburnis.
quas mire exculpſit ingenioſa manus.
Illic pſalterii prima oſtentatur origo.
et rex doctiloquax ipſe canere choro.
Vtque decus rediit ſublatis ſentibus olim.
quod fuerat ſtudio peruigilante uiri.
Aurea progenies fuluo lucidior auro.
carle jubar noſtrum plebis & altus amor.
Rex pie dux ſapiens virtute inſignis & armis.
quem dece& omne decens quicquid in orbe plac&.
Exigui famuli dagulfi ſume laborem.
dignanter docto mitis & ore lege.
Sic tua per multos decorentur ſceptra triumphos.
dauitico & demum conſociere choro.

Iidem verſus ſecundum Orthographiam noſtri ævi:

Aurea Davidicos en pingit littera cantus;
Ornari decuit tam bene tale melos.
Aurea verba ſonant, promittunt aurea Regna,
Manſurumque canunt & ſine fine Bonum.
Hæc merito tabulis cultim decorantur eburnis,
Quas mire exſculpſit ingenioſa manus.
Illic Pſalterii prima oſtentatur origo,
Et Rex doctiloquax ipſe canere choro.
Vtque decus rediit ſublatis ſentibus olim,
Quod fuerat ſtudio pervigilante Viri.
Aurea progenies fulvo lucidior auro,
Carle, jubar noſtrum, plebis & altus amor.
Rex pie, Dux ſapiens, virtute inſignis & armis,
Quem decet omne decens, quicquid in Orbe placet.
Exigui famuli Dagulfi ſume laborem
Dignanter, docto mitis & ore lege.
Sic tua per multos decorentur Sceptra triumphos,
Davidico & demum conſociere choro.

 Poſt

Poſt *Dagulfi* hoc carmen non ſequitur ſtatim ipſe textus *Pſalterii*, ſed præmittuntur quædam *Prolegomena*, quæ reſpectu diverſitatis argumenti in *duas* præcipuas Partes diviſa ſunt. Harum *prior* continet *varias Profeſſionis Fidei Catholicæ formulas:* nempe primo *Concilii Nicæni* CCCXVIII Epiſcoporum; ſecundo *S. Ambroſii* Epiſcopi Mediolanenſis; tertio Summi Pontificis *S. Gregorii Magni;* quarto *S. Gregorii Thaumaturgi*, Epiſcopi Neocæſarienſis, qui, quod maxime notandum eſt, ibi vocatur *Martyr;* & quinto demum *S. Hieronymi.* Poſterior autem eorundem *Prolegomenorum* pars continet *S. Damaſi I. PP. S. Hieronymi*, *S. Auguſtini* & *S. Iſidori* Epiſcopi Hiſpalenſis inſignia quædam loca, partim de *Prophetia Divina generali*, partim vero etiam de ſpeciali *Prophetia Pſalterii Davidici*, & de ejuſdem *origine*, *autoribus*, *diſtinctione*, *translatione*, *emendatione*, *uſu & dignitate.* Cæterum quamvis tam de hiſce *Prolegomenis*, quam de ipſo præſtantiſſimo iſtius Pſalterii aureis literis exarati *contextu*, ejuſque *lemmatibus* & *Appendice*, alio commodiori loco in hiſce Commentariis ſeparatim agere conſtituerim, ut interim tamen non a me ſolum, verum etiam ab aliis Antiquitatum Eccleſiaſticarum amatoribus jam memorata *Prolegomena* poſſint conſiderari, repræſento illa hic in anteceſſum ea quidem, qua par eſt, diligentia & fide, ſed ſecundum Orthographiam tantum noſtri ævi, quia videlicet ſuperius jam expertus ſum, obſoletam illam *ævi Carolini* rationem ſcribendi & interpungendi non poſſe a typographo perfecta imitatione exprimi.

EXEMPLUM (1) FIDEI NICÆNI CONCILII CCCXVIII EPISCOPORUM.

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, omnium viſibilium & inviſibilium factorem: Et in unum Dominum noſtrum JESUM Chriſtum, (2) *natum ex Patre unigenitum, hoc eſt, ex ſubſtantia Patris, DEUM verum* (3) *de DEO vero, natum, non factum, Homouſion, hoc eſt, ejusdem cum Patre ſubſtantiæ; per quem omnia facta ſunt, quæ in Cœlo & quæ in terra; qui propter nos homines, & propter noſtram ſalutem deſcendit de Cœlo, incarnatus eſt, & homo factus eſt; paſſus eſt & reſurrexit tertia die; aſcendit in Cœlos, unde venturus eſt judicare vivos & mortuos: Et in Spiritum Sanctum. Eos autem, qui dicunt, erat tempus quando non erat, &, prius quam naſceretur, non erat, & quia nullis ſubſiſtentibus factus eſt, aut ex alia ſubſtantia vel eſſentia dicunt*

(1) *Conferatur* latinum *hoc exemplum Symboli Nicæni cum ipſo authentico contextu* Græco, *qui extat in Epiſtola S.* Athanaſii *Epiſc. Alexandr. ad Imp. Jovianum de Fide. Tomo primo Operum ipſius, pag. 399 editionis græc. lat. Commelinianæ in folio; item Tomo primo editionis Conciliorum Generalium græco-latinæ Romanæ Anno 1608 in fol. pag. 19. Conferatur etiam idem hoc Exemplum cum alia latina translatione ejuſdem Symboli, quæ extat libro quarto Concilii Nicæni, ab* Alphonſo Piſano, *Soc. Jeſu Presbytero editi, & a* Severino Binio *Corpori Conciliorum omnium inſerti, Tom. 1. pag. 363. Conſulatur quoque Card.* Baronius *Annal. Eccl. Tom. III. ad A. C. 325, pag. 298. edit. Plantin.*, & Gerard. Joan. Voſſius *Diſſertatione tertia de* Tribus Symbolis, *ubi agit de Symboli Nicæni & Conſtantinopolitani diſcrimine.*

(2) *In ſupra citata S. Athanaſii editione Græca poſt Chriſtum additur* τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, Filium Dei; *quæ verba hic culpa librarii omiſſa videntur.*

(3) *In Græca editione Athanaſiana legitur* ἐκ θεοῦ ἀληθινοῦ, *h. eſt*, ex DEO vero.

cunt esse (1) ΤΡΕΠΤΟΝ, *hoc est, convertibilem aut mutabilem Filium Dei, hos anathematizat Catholica & Apostolica Ecclesia.*

ITEM FIDES SCI (2) AMBROSII EPISCOPI.

Patrem & Filium & Spiritum Sanctum confitemur, ita ut in Trinitate perfecta plenitudo sit Divinitatis. Pater Deus, Filius Deus, & Spiritus Sanctus Deus, & tres unum sunt. Tres itaque formæ, sed una potestas. Ergo diversitas plures facit, unitas vero potestatis excludit numeri quantitatem, quia unitas numerus non est. Sic itaque unus Deus, una Fides, unum Batisma. Si quis hanc Fidem non habet, Catholicus dici non potest, quia Catholicam non tenet Fidem, & ideo alienus est ac profanus, & adversus veritatem rebellis.

INCIPIT FIDES SCI (3) GREGORII PAPÆ VRBIS ROMÆ.

Credo Deum Patrem Omnipotentem: credo Jesum Filium ejus unicum Dominum nostrum natum ex Patre, non factum, non post multum tempus, sed ante cunctum tempus semper fuisse. Nec enim Pater dici poterat, nisi habuerit Filium, neque Filius a patre esset, si Patrem utique non haberet. Illos vero, qui dicunt, erat quando non erat, execrabiliter renuo, & ab Ecclesia habitare contestor. Credo hunc Verbum esse Patris, per quem facta sunt omnia. Hunc vero carne factum credo, cujus passione Mundus redemptus est, & (4) humanitatem, non Deitatem subjacuisse passioni. Credo eum tertia die resurrexisse, honinem perditum liberasse, ascendisse ad cœlos, sedere ad dexteram Dei Patris, (5) inde venturum judicare vivos & mortuos. Credo Spiritum Sanctum a Patre & Filio processisse, non minorem, & quasi ante non esset, sed æqualem, & semper cum Patre & Filio coæternum Deum, consubstantiali natura, æquali omnipotentia cum sempiterna essentia, & nunquam sine Patre fuisse vel Filio. Credo hanc Trinitatem Sanctam in distinctione subsisti Personarum; & alia quidem Persona Patris, alia Filii, alia Spiritus Sancti. In Trinitate unam Deitatem, unam potentiam, unam essentiam esse confiteor. Credo Beatam Mariam, ut Virginem ante partum, ita Virginem & post partum. Credo animam immortalem, tamen nec partem habere Divinitatis: & omnia, quæ a trecentis XVIII. Episcopis, Nicæni Concilii congregatis, instituta sunt, credo fideliter.

SCOLION.

Ne opus sit, Benigne Lector, ut alterum S. Gregorii Magni *Symbolum*, quod apud *Joannem Diaconum* libri secundi

(1) *In Græca S. Athanasii editione locus hic aliquanto est auctior. Legitur enim ibi:* φάσκοντας εἶναι ἢ κτιςὸν, ἢ τρεπτὸν, ἢ ἀλλοιωτὸν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, *h. e.*, dicunt esse aut creatum, aut convertibilem, aut mutabilem Filium Dei. *Videntur ergo hic tres illæ voces*, aut creatum, aut *culpa librarii omissa esse.*

(2) *Vide ipsius Tractatum in* Symbolum Apostolorum, & *Libros quinque* de Fide *ad Imp.* Gratianum.

(3) *Hoc sacræ confessionis Symbolum longe diversum est ab eo, quod extat apud* Joannem Diaconum, *libro secundo de* Vita ejusdem S. Gregorii Magni, *cap. 2. Tom. I. Operum ipsius, pag. 22. edition. Antverp. A. 1615. in fol.*

(4) *In ipso MSto mendose legitur* humanitanitatem.

(5) *In ipso MSto mendose legitur* venturus.

secundi de *Vita* ejusdem S. Gregorii capite secundo extare monui, collationis causa alibi quæras, repræsento illud hic tibi optima fide ex Augustissimæ Bibliothecæ Cæsareæ pervetusto Codice MSto membranaceo, qui est inter MStos Codices Theologicos Latinos nonagesimus sextus. *Denique in specula Sanctæ Universalis Ecclesiæ Vir totius* (1) *humilitatis, auctoritatis ac orthodoxiæ, unde videri & audiri clarius Evangelicus Præco valeret, consistens, oris sui divinissimo gladio & rectam fidem munivit & cunctas hæreses* (2) *in Symbolo dissipavit. Quod videlicet sacræ Confessionis Symbolum ita se habet. Credo in unum Deum omnipotentem, Patrem & Filium & Spiritum Sanctum, tres Personas unam substantiam; Patrem ingenitum, Filium genitum, Spiritum vero Sanctum nec genitum, nec ingenitum, sed coæternum de Patre & Filio procedentem. Confiteor unigenitum Filium consubstantialem, & sine tempore natum de Patre, omnium visibilium & invisibilium conditorem, lumen ex lumine, Deum verum* (3) *ex Deo vero, splendorem gloriæ, figuram substantiæ. Qui manens Verbum ante secula, perfectus homo creatus* (4) *juxta finem seculorum, conceptus & natus ex Spiritu Sancto &* (5) *Maria Virgine: qui naturam nostram suscepit absque peccato, & sub Pontio Pilato crucifixus est & sepultus; tertia die resurrexit a mortuis, die autem quadragesimo ascendit in Cœlum;* (6) *sedet ad dexteram Patris, unde venturus est judicare vivos & mortuos; positurus ante oculos omnium* (7) *occulta singulorum; daturus justis perpetua præmia Regni cœlestis, iniquis autem supplicia ignis æterni; innovaturus seculum per ignem* (8) *in carnis resurrectione. Confiteor unam Fidem, unum Baptisma, unam Apostolicam & Universalem Ecclesiam, in qua sola possunt laxari peccata in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti.* Hucusque Symbolum Fidei S. Gregorii Magni, quod extat in Vita ipsius, conscripta a Joanne Diacono.

ITEM FIDES BEATI GREGORII (9) MARTYR. ET EPISCOPI NEOCÆSARIÆ.

Unus Deus Pater Verbi viventis Sapientiæ subsistentis & virtutis suæ & figuræ, Perfectus Perfecti Genitor, Pater Filii unigeniti. Unus

(1) *In supra citata editione Antverpiensi minus recte* legitur humanitatis. *Quod enim* humilitatis *legendum sit, patet ex proxime præcedenti capite primo, ubi idem Joannes Diaconus refert, ipsum (scilicet S. Gregorium Magnum) primum omnium se in principio Epistolarum suarum* servum servorum Dei *scribi, satis* humiliter *definivisse, cunctisque suis successoribus documentum hoc* humilitatis *suæ hæreditarium reliquisse. In eadem Antverpiensi editione pro* auctoritatis & orthodoxiæ, *minus recte legitur* aut auctoritatis orthodoxæ.

(2) *In edit. Antverp. pro* in Symbolo *legitur* uno Symbolo.

(3) *In edit. Antverp. pro* ex Deo *legitur* de Deo.

(4) *In edit. Antverp. additur* est.

(5) *In edit. Antverp. legitur:* & de Maria Virgine.

(6) *In edit. Antverp. legitur* & sedet.

(7) *In editione Antverp. legitur:* ante oculos omnium omnia occulta singulorum.

(8) *In edit. Anuverp. minus recte legitur:* & carnis resurrectionem.

(9) Cum ex vita *S. Gregorii Thaumaturgi*, Episcopi Neocæsariensis, quam *S. Gregorius* Episcopus *Nyssenus* & S. Basilii Magni frater Græce scripsit, certo constet, ipsum *sine cruento martyrio* obiisse, non potest hic cognomen *Martyris* aliter accipi, quam improprie; nempe eodem sensu, quo & *S. Anschario* primo Archiepiscopo Hamburgensi a discipulo ipsius & successore *S. Remberto* titulus *Martyris* tribuitur capite ultimo Vitæ ejus his verbis: *O vere beatum & omni laudis præconio dignissimum Virum, quem talem ac tantum imitari, quem*

A *Unus Deus solus ex solo Deo, figura & imago Deitatis, Verbum penetrans Sapientia comprehendens omnia, & Virtus, qua tota creatura fieri potuit, Filius verus veri, & invisibilis ex invisibili, & incorruptibilis ex incorruptibi, immortalis ex immortali, sempiternus ex sempiterno. Unus Spiritus Sanctus, ex Deo substantiam habens, & qui per Filium apparuit, imago Filii perfecti, perfecta viventium causa, Sanctitas sanctificationis præstatrix, per quem Deus solus super omnia, & in omnibus cognoscitur,* B *& Filius per omnes. Trinitas perfecta Majestate & Sempiternitate & Regno minime dividitur, neque abalienatur. Igitur neque factum quid aut serviens in Trinitate, neque superinductum, tanquam ante hoc quidem non subsistens, & quasi postea superingressum; neque ita defuit unquam Filius Patri, neque Filio Spiritus Sanctus, sed inconvertibilis & immutabilis eadem Trinitas semper manet.*

SCOLION.

Hæc est, Benigne Lector, illa ipsa Ἔκθεσις τῆς πίστεως sive *Expositio fidei*, quam *S. Gregorius Thaumaturgus* sub principium suscepti muneris Episcopalis per revelationem nocturnæ visionis accepit a *S. Joanne Evangelista*, qui ipsi vigilanti in lecto, & de ratione sermoneque Fidei secum disceptanti, una cum *Beatissima Dei Genitrice* apparuit; uti testatur *S. Gregorius*, Episcopus *Nyssenus* & *S. Basilii Magni* frater, in peculiari *de Vita ipsius* libro, qui jam pridem græce & latine impressus extat tam in fine Operum ipsius *S. Gregorii Thaumaturgi*, quæ *Gerardus Vossius*, Præpositus Tungrensis, cum interpretatione sua latina & Notis Moguntiæ A. 1604. in 4to edidit, quam Tomo *secundo* Operum *S. Gregorii Nysseni*, quæ *Parisiis* apud Sebastianum Cramoisy A. 1615 duobus Voluminibus in folio impressa sunt. Ut igitur unusquisque pro lubitu non solum jam memoratæ visionis narratio-

nem

solum plurimorum tot simul habere virtutes contigit; qui mente sanctus & corpore castus cum Virginibus agnum, quocunque ierit, sequetur; qui semper in confessione Christi perseverans, gloriosum admodum inter Confessores locum habebit; qui in sublimi illa cum Apostolis Judicum sede in Regeneratione sessurus est, ac mundum, quem contempserat, judicaturus, & cum Martyribus justitiæ Coronam & palmam Martyrii adepturus. Martyrii enim duo esse genera constat, unum in pace Ecclesiæ occultum, alterum persecutionis articulo ingruente manifestum; utrumque voluntate tenuit, ad alterum effectu pervenit. Quia enim quotidie semper lachrymas, vigilias, jejunia, carnis macerationem & desideriorum carnalium mortificationem in ara cordis Deo mactabat, Martyrium profecto, quod pacis tempore non potuit, voto consecutus est. Quia vero ad apertum corporis Martyrium persecutoris gladii sibi animus non defuit; quod opere minus potuit, voluntate adeptus est. Quamvis hoc quoque Martyrium opere eum habuisse, omnino negare nequeamus, si tantos ejus pro Domino labores juxta Apostolum attendamus, in itineribus sæpe periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex gentibus, periculis in Civitate, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis in falsis fratribus, in labore & ærumna, in vigiliis multis, in fame & siti, in jejuniis multis, in frigore & nuditate. Præter illa, quæ extrinsecus erant, instantia ejus quotidiana, sollicitudo omnium Ecclesiarum. Quis infirmabatur, & ipse non fuit infirmus? Quis scandalizabatur, & ipse non urebatur? Qui ergo tot ac tantis est pro Domino & corporis adversitatibus & animi æstibus excoctus, quomodo Martyr esse jure negabitur? Hucusque *S. Rembertus* de *S. Anscharii* incruento Martyrio. Plura autem de eadem re vide sis in R. P. *Thomæ Hurtadi* Toletani *Resolutionibus de vero Martyrio Fidei*, impressis Coloniæ Agrip. apud Cornel. ab Egmond A. 1655. in folio.

nem considerare, sed & ipsam revelatæ istius cælestis Doctrinæ *formulam græcam* cum *latina* Codicis MSti *Carolini* translatione sine mora & quasi uno intuitu conferre possit, exhibeo hic integrum illum insignem *S. Gregorii Nysseni* locum, quemadmodum is non tantum legitur in supra citatis duabus editionibus impressis, verum etiam in *duobus* Augustissimæ Biblio- A thecæ Cæsareæ antiquissimis optimæque notæ *Codicibus* MStis membranaceis, qui inter MStos Codices Theologicos Græcos sunt *centesimus trigesimus* & *centesimus trigesimus secundus*. Apposui etiam e regione latinam versionem (1) *Gerardi Vossii*, Præpositi Tungrensis, ut inter hanc quoque & antiquiorem istam *ævi Carolini* translationem fieri possit comparatio.

Οὕτω τοίνυν ὑπελθὼν τὸν ζυγὸν κατ' ἀνάγκην, πάντα μετὰ ταῦτα τῶν νομίμων ἐπ' αὐτῷ τελεσθέντων, καὶ βραχὺν χρόνον αἰτησάμενος παρὰ τοῦ τὴν ἱερωσύνην ἐπικηρύξαντος, πρὸς κατανόησιν τῆς κατὰ τὸ μυστήριον ἀκριβείας, οὐκ ἔτι, καθώς φησιν (1) ὁ ἀπόστολος σαρκὶ καὶ αἵματι προσανέχειν ᾤετο δεῖν· ἀλλὰ θεόθεν ᾔτει γενέσθαι αὐτῷ τὴν τῶν κρυφίων φανέρωσιν. καὶ οὐ πρότερον ἐπεθάρσησε τῷ τοῦ λόγου κηρύγματι πρὶν διά τινος ἐμφανείας ἐκκαλυφθῆναι αὐτῷ τὴν ἀλήθειαν.

B *Cum sic ergo coactus jugum subiisset, omnibus legitimis atque solemnibus in eo postea peractis, & breve ab eo, qui Sacerdotem ipsum renunciarat, tempus ad exactius cognoscendum mysterium, petiisset; non amplius, sicut ait (2) Apostolus, carni & sanguini adhærendum esse & acquiescendum existimavit: sed a Deo sibi occultorum manifestationem fieri petiit: & non prius verbi prædicationem aggredi ausus est, quam per quandam apparitionem ipsi fuisset revelata veritas.*

Σκοπουμένῳ γὰρ αὐτῷ ποτ' ἐννύχιον περὶ τοῦ λόγου τῆς πίστεως, καὶ παντοίους ἀνακινοῦντι λογισμούς. (ἦσαν γὰρ δὴ καὶ τότε τινες οἱ τὴν εὐσεβῆ διδασκαλίαν παραχαράττοντες, διὰ τῆς πιθανότητος τῶν ἐπιχειρημάτων, ἀμφίβολον ποιοῦντες πολλάκις καὶ τοῖς συνετοῖς τὴν ἀλήθειαν.) ὑπὲρ ἧς τότε διαγρυπνοῦντι αὐτῷ καὶ φροντίζοντι φαίνεταί τις καθ' ὕπαρ ἐν ἀνθρωπίνῳ τῷ σχήματι, γηραλαῖος τὸ εἶδος, ἱεροπρεπὴς τῇ καταστολῇ τοῦ ἐνδύματος, πολλὴν ἐπισημαίνων τὴν ἀρετὴν τῇ περὶ τὸ πρόσωπον χάριτι, καὶ τῇ καταστάσει τοῦ σχήματος· τὸν δὲ, καταπλαγέντα τῇ ὄψει, διαναστῆναι μὲν τῆς εὐνῆς, καὶ ὅς τις εἴη μαθεῖν ἐδεῖτο, καὶ ὑπὲρ τίνος ἥκοι.

C *Cum enim per totam noctem aliquando de ratione atque sermone fidei speculаretur, variasque secum cogitationes agitaret; (erant enim & tunc aliqui, qui piam religionis doctrinam adulterarent, per probabiles argumentationes sæpe etiam intelligentibus ac doctis veritatem ambiguam reddentes:) pro qua tunc ei vigilanti, & sollicite noctem agenti quidam evidenter apparet in figura humana, specie ac forma senili, sacro habitu amictus, magnamque virtutem ornatu atque compositione indumenti referens. Is vero visu perterritus ac stupefactus, & surgere e lecto, & quis esset, ac qua de causa venisset, sciscitari cœpit.* Cum

(1) *Diversa est hæc translatio latina* Vossiana *ab altera illa* Laurentii Sifani, *quæ extat in supra citata editione* Parisina *Operum* S. Gregorii Nysseni, *Tomo secundo*, *pag.* 977. *Vide etiam Card.* Baronii *Annal Eccles. Tom. III. pag.* 471. *edit. Roman.*, & *Tom. II. pag.* 377. & 378. *edit. Plantin.*

(2) Γαλατ. ά.

(2) Galat. 1.

Ἐκείνου δὲ καταστείλαντος αὐτοῦ τὴν ταραχὴν τῆς διανοίας ἐν ἠρεμαίᾳ φωνῇ, καὶ εἰπόντος, θείῳ προστάγματι (1) πεφηνέναι αὐτῷ τῶν ἀμφισβητουμένων παρ' αὐτοῦ χάριν, ὡς ἂν ἐκκαλυφθείη αὐτῷ τῆς εὐσεβοῦς πίστεως ἡ ἀλήθεια· θαρσῆσαί τε πρὸς τὸν λόγον, καὶ βλέψαι πρὸς αὐτὸν, μετά τινος χαρᾶς καὶ ἐκπλήξεως. εἶτα, ἐκείνου κατευθὺ (2) τὴν χεῖρα προτείναντος, καὶ οἷον ἐπιδεικνύντος αὐτῷ διὰ τῆς τῶν δακτύλων εὐθείας τὸ ἐκ πλαγίου φαινόμενον, συμπεριαγαγεῖν τοῦτον τῇ εὐθείᾳ τῆς χειρὸς τὸ ἴδιον βλέμμα, καὶ ἰδεῖν ἀντιπρόσωπον τῷ ὀφθέντι, ἕτερον θέαμα ἐν γυναικείῳ τῷ σχήματι, κρεῖττον ἢ κατὰ ἄνθρωπον. πάλιν δὲ καταπλαγέντα συγκλιθῆναί τε πρὸς ἑαυτὸν τῷ προσώπῳ, καὶ ἀμηχανεῖν τῷ θεάματι, μὴ φέροντα τοῖς ὀφθαλμοῖς τὴν ἐμφάνειαν. καὶ γὰρ δὴ τὸ παράδοξον τῆς ὀπτασίας ἐν τούτῳ μάλιστα ἦν, ὅτι νυκτὸς οὔσης βαθείας, φῶς τοῖς ὀφθεῖσιν αὐτῷ συνεξέλαμψεν, ὥσπερ τινος ἐξαπτομένης λαμπρᾶς λαμπάδος· ἐπεὶ οὖν οὐχ οἷός τε ἦν φέρειν τοῖς ὀφθαλμοῖς τὴν ἐμφάνειαν, ἤκουσε διὰ λόγου τινὸς τῶν ὀφθέντων αὐτῷ πρὸς (3) ἄλλους τὸ περὶ τοῦ ζητουμένου λόγον διεξιόντων. δι' ὧν οὐ μόνον ἐπαιδεύθη τὴν ἀληθῆ γνῶσιν τῆς πίστεως, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ὀνομάτων τοὺς ἐπιφανέντας ἐγνώρισεν, ἑκατέρου αὐτῶν διὰ τῆς οἰκείας προσηγορίας ἀνακαλοῦντος τὸν ἕτερον.

A *Cum autem ille perturbationem mentis ejus submissa ac quieta voce sedasset, dixissetque se jussu divino (1) apparuisse ei, ob eas rationes, quæ apud ipsum controversæ ac dubiæ erant, ut piæ fidei ipsi revelaretur veritas: illius verbis confirmatus ei est animus, & cum quodam gaudio atque stupore illum intuitus est. Deinde cum ille manum directo protendisset, ac quasi ostenderet ei per digitorum directam protensionem id, quod ex transverso apparebat; ipse quoque una cum directa illius manus protensione suum circumegit obtutum, & ex adverso ejus, quod prius apparuerat,* B *aliud quoddam excellentius & augustius, quam pro humana conditione spectaculum in figura muliebri conspexit. Rursus autem perterritus, & facie aversa vultum in seipsum inclinans, dubio ac plane perplexo fuit animo propter spectaculum, ut qui oculis apparitionem ferre nequiret. Etenim in hoc potissimum consistebat miraculum visionis, quod cum profunda nox esset, lumen una cum illis, qui ei apparuerant, velut lucida aliqua fax resplendebat. Cum igitur oculis ferre apparitionem non posset, audivit sermocinationem quandam eorum, qui a se visi fuerant, explicantium inter sese rationem ejus rei, de qua ambigebatur: per quos, non solum veram fidei cognitionem accepit, verum etiam nominatim eos, qui apparuerant cognovit, utroque eorum propria appellatione alterum compellante & alloquente.*

Ἀκοῦσαι γὰρ λέγεται παρὰ τῆς ἐν γυναικείῳ φανείσης τῷ σχήματι, παρακαλούσης τὸν Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην, φανερῶσαι τῷ νέῳ τὸ τῆς (4) ἀληθείας μυστήριον. ἐκεῖνον δὲ εἰπεῖν, ἑτοίμως ἔχειν, καὶ τοῦτο τῇ

C *Audivisse enim dicitur ex ea, quæ in muliebri habitu visa erat, cum adhortaretur Evangelistam Joannem, ut adolescenti mysterium (2) veritatis manifestaret: illum autem dixisse, se paratum*

(1) ἄλ. πεμφθῆναι αὐτῷ.
(2) ἄλ. ἐπευθύ.
(3) ἄλ. πρὸς ἀλλήλους.
(4) ἄλ. εὐσεβείας.

(1) Missum esse ad ipsum.
(2) al. pietatis.

A μητρὶ τοῦ κυρίου χαρίσασθαι, ἐπειδὴ τοῦτο φίλον αὐτῇ, καὶ οὕτως εἰπόντα τὸν λόγον σύμμετρόν τε καὶ εὐπερίγραπτον, πάλιν μεταναστῆναι τῶν ὄψεων. τὸν δὲ παραχρῆμα τὴν θείαν ἐκείνην μυσταγωγίαν γράμμασιν ἐνσημήνασθαι, καὶ κατ᾽ ἐκείνην μετὰ ταῦτα κηρύσσειν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τὸν λόγον, καὶ τοῖς ἐφεξῆς, ὥσπερ τινα κλῆρον τὴν θεόσδοτον ἐκείνην διδασκαλίαν καταλιπεῖν· δι᾽ ἧς μυσταγωγεῖται μέχρι τοῦ νῦν ὁ παρ᾽ ἐκείνοις λαὸς, πάσης αἱρετικῆς κακίας, διαμείνας ἀπείρατος. τὰ δὲ τῆς μυσταγωγίας ῥήματα, ταῦτά ἐστιν.

ratum esse etiam in hoc gratificari matri Domini; quoniam id ei carum erat; atque ita, exposito sermone, qui & rei quæsitæ conveniret, & bene circumscriptus ac definitus esset, denuo ex oculis se subduxisse: eum vero divinam illam mystagogiam ac disciplinam protinus litteris mandasse; & secundum illam, postea in Ecclesia sermonem prædicasse, ac posteris, tanquam patrimonium aliquod ac legatum, divinitus datam illam doctrinam reliquisse: per quam in hodiernum usque diem instituitur, qui apud illos est, populus: qui ab omni hæretica pravitate intactus permansit. Mysticæ porro illius doctrinæ ac disciplinæ verba hæc sunt.

B Εἷς θεὸς πατὴρ λόγου ζῶντος, σοφίας ὑφεστώσης, καὶ δυνάμεως, καὶ χαρακτῆρος ἀϊδίου. Τέλειος, τελείου γεννήτωρ. πατὴρ υἱοῦ μονογενοῦς. εἷς κύριος, μόνος ἐκ μόνου, θεὸς ἐκ θεοῦ. χαρακτὴρ καὶ εἰκὼν τῆς θεότητος, λόγος ἐνεργός. σοφία τῆς τῶν ὅλων συστάσεως περιεκτική· καὶ δύναμις τῆς ὅλης κτίσεως ποιητική. υἱὸς ἀληθινὸς, ἀληθινοῦ πατρὸς. ἀόρατος ἀοράτου. καὶ ἄφθαρτος ἀφθάρτου. καὶ ἀθάνατος ἀθανάτου. καὶ ἀΐδιος ἀϊδίου. καὶ ἓν πνεῦμα ἅγιον, ἐκ θεοῦ τὴν ὕπαρξιν ἔχον. καὶ δι᾽ υἱοῦ πεφηνὸς, δηλαδὴ τοῖς ἀνθρώποις. C εἰκὼν τοῦ υἱοῦ τελείου τελεία. ζωὴ, ζώντων αἰτία. πηγὴ ἁγία. ἁγιότης ἁγιασμοῦ χορηγός. ἐν ᾧ φανεροῦται θεὸς ὁ πατὴρ, ὁ ἐπὶ πάντων καὶ ἐν πᾶσι. καὶ θεὸς ὁ υἱὸς, ὁ διὰ πάντων. τριὰς τελεία, δόξῃ καὶ ἀϊδιότητι καὶ βασιλείᾳ, μὴ μεριζομένη, μηδὲ ἀπαλλοτριουμένη. οὔτε οὖν κτιστόν τι, ἢ δοῦλον ἐν τῇ τριάδι, οὔτε ἐπείσακτον ὡς πρότερον μὲν οὐχ ὑπάρχον ὕστερον δὲ ἐπεισελθόν. οὔτε οὖν ἐνέλιπέ ποτε υἱὸς πατρί, οὔτε υἱῷ τὸ πνεῦμα ἀλλ᾽ ἄτρεπτος καὶ ἀναλλοίωτος ἡ αὐτὴ τριὰς ἀεί.

Vnus Deus pater verbi viventis, sapientiæ subsistentis, & potentiæ ac figuræ æternæ: perfectus perfecti genitor; pater filii unigeniti. Vnus Dominus, solus ex solo, Deus ex Deo. Character & imago Deitatis, verbum efficax. Sapientia constitutionis rerum universarum comprehensiva, & virtus atque potentia universæ creaturæ effectiva. Filius verus veri Patris invisibilis ejus, qui est invisibilis; & incorruptibilis corruptioni non obnoxii, & immortalis mortis plane nescii, & æternus æterni. Vnus Spiritus Sanctus, ex Deo existentiam habens; quique per filium apparuit, scilicet hominibus: imago filii perfecti perfecta: vita, viventium causa; fons sanctus; sanctitas, sanctificationis suppeditatrix, in quo manifestatur Deus Pater, qui est super omnia, & in omnibus: Et Deus Filius, qui per omnia. Trinitas perfecta, quæ gloria & æternitate, & regno non dividitur, neque abalienatur. Non igitur creatum quid, aut servum in Trinitate est; neque adventitium, ut quod prius quidem non esset, posterius autem introductum sit. Non ergo defuit unquam Filius Patri: neque Filio Spiritus: sed immutabilis & invariabilis eadem semper manet Trinitas.

Quod

Εἴ τις (1) τῷδε φίλος περὶ τούτου πεισθῆναι, ἀκουέτω τῆς Ἐκκλησίας, ἐν ᾗ ταῦτα ἐκήρυττε, παρ᾽ οἷς αὐτὰ τὰ χαράγματα τῆς μακαρίας ἐκείνης χειρὸς, εἰσέτι καὶ νῦν διασώζεται.

Quod si quis de hac re fidem sibi fieri velit; audiat Ecclesiam, in qua sermonem prædicabat: quippe apud quos adhuc etiam nunc illa ipsa verba a beata illa manu exarata adservantur.

Hucusque S. Gregorius Nyssenus. Quam maxime igitur hoc loco notandum est, ex illo vere aureo *Psalterii Davidici* Codice MSto, de quo in præsens agitur, luculenter apparere, quod jam citata *S. Gregorii Nysseni* narratio de Fidei Catholicæ Expositione, quam *S. Gregorius Thaumaturgus* per miraculosam *Beatissimæ Dei Genitricis* & *S. Joannis Evangelistæ* apparationem divinitus accepit, non sit habita ab *Imp. Carolo Magno* pro *somnio somniorum*, uti quidam a Catholica Fide alienus eam nuper impia blasphematione appellare ausus est, sed pro vera ac genuina & unanimi S. Catholicæ Ecclesiæ consensu semper approbata historia.

EXPOSITIO FIDEI CATHOLICÆ SCI. HIERONYMI.

Credimus in Deum Patrem omnipotentem, cunctorum visibilium & invisibilium Conditorem. Credimus & in Dominum nostrum Jesum Christum, per quem creata sunt omnia: verum Deum unigenitum & verum Dei Filium, non factum aut adoptivum, sed genitum, & unius cum Patre substantiæ, (2) *atque ita per omnia æqualem Deo Patri, ut nec tempore, nec gradu, nec potestate possit esse inferior, tantumque esse confitemur illum, qui est genitus, quantus est ille qui genuit. Non autem, quia dicimus, genitum a Patre Filium, Divinæ & ineffabili Generationi aliquod tempus adscribimus; sed nec Patrem aliquando cœpisse, nec Filium. Non enim aliter possumus confiteri æternum Patrem, nisi confiteamur etiam coæternum Filium: Ex Filio enim Pater dicitur, & qui semper Pater fuit, semper habuit Filium. Credimus & in Spiritum Sanctum, Deum verum ex Patre procedentem, æqualem per omnia Patri & Filio, voluntate, potestate, æternitate, substantia. Nec enim prorsus aliquis in Trinitate gradus; nihil, quod inferius superiusve dici possit.* (3) *Ita tota Deitas sui perfectione æqualis est, ut, exceptis vocabulis, quæ proprietatem indicant Personarum, quicquid de una Persona dicitur, de tribus dignissime possit intelligi. Atque* (4) *confutantes* (5) *Arium, unam eandemque dicimus Trinitatis esse substantiam, & unum in tribus Personis fatemur Deum. Ita impietatem Sabelli declinantes, tres Personas expressas sub proprietate distinguimus, non ipsum sibi Patrem, ipsum sibi Filium, ipsum sibi Spiritum Sanctum esse dicentes; sed aliam Patris, aliam Filii, aliam Spiritus Sancti esse Personam. Non enim nomina tantummodo, sed etiam nominum proprietates, id est personas, vel ut Græci exprimunt,*

ΥΠΟ-

(1) ἄλ. οὕτω δὲ φίλον.

(2) *In Antverp. editione Mariani Victorii additur hic;* quod Græci dicunt ὁμοούσιον.

(3) *In edit. Antverp. pro* ita *legitur* sed.

(4) *In edit. Antverp. legitur* Atque ut confundentes Arium.

(5) *In ipso MSto legitur* Arrium *per duplex* rr.

ΥΠΟΣΤΑΣΕΙΣ, *hoc est Subsistentias confitemur. Nec Pater Filii, aut Sancti Spiritus Personam aliquando excludit, nec rursus Filius, aut Spiritus Sanctus Patris nomen Personamque* (1) *recepit, sed Pater semper Pater, Filius semper Filius, Spiritus Sanctus semper Spiritus Sanctus. Itaque substantia unum sunt, Personis ac nominibus distinguuntur. Ipsum autem Dei Filium, qui absque initio aeternitatem cum Patre & Spiritu Sancto possidet, dicimus in fine seculorum perfectum naturae nostrae suscepisse hominem ex Maria semper Virgine, & Verbum carnem esse factum, adsumendo hominem, non permutando Deitatem; nec, ut quidam sceleratissime opinantur, Spiritum Sanctum dicimus fuisse pro semine, sed potentia ac virtute Creatoris operatum. Sic autem confitemur in Christo unam Filii esse Personam, ut dicamus duas perfectas atque integras esse substantias, id est Deitatis, & humanitatis, quae ex anima continetur & corpore. Atque ut condemnamus* (2) *Photinum, qui solum & nudum hominem confitetur in Christo, ita anathematizamus Appollinarem & ejus similes, qui dicunt Dei Filium minus aliquid de humana suscepisse natura, & vel in carne, vel in anima, vel in sensu adsumptum hominem, his, propter quos adsumptus est, fuisse dissimilem, quem absque sola peccati macula, quae naturalis non est, nobis confitemur fuisse conformem. Illorum quoque similiter* (3) *execramus*

A *blasphemiam, qui novo sensu adserere conantur a tempore susceptae carnis, omnia, quae erant Deitatis, in hominem demigrasse, & rursum, quae humanitatis erant, in Deum esse transfusa, ut, quod nulla unquam Haeresis dicere ausa est,* (4) *hac confusione utraque exinanita substantia Deitatis scilicet & humanitatis, & proprio statu in aliud esse mutata, qui tam Deum imperfectum in Filio, quam hominem confitentur, ut nec Deum vere nec hominem tenere credantur. Nos autem*

B *ita dicimus susceptum a Dei Filio passibile nostrum, ut* (5) *Dei tamen inpassibile permaneret. Passus* (6) *enim Filius non putative, sed vere, omnia, quae Scriptura testatur, id est, esuriem, sitim, lassitudinem, dolorem, mortem, & caetera hujusmodi, secundum illud: Passus est, quod pati poterat; id est, non secundum illam substantiam quae adsumpsit, sed secundum illam substantiam quae adsumpta est. Ipse enim Dei Filius secundum Deitatem suam impassibilis est ut Pater, incomprehensibilis*

C *ut Pater, invisibilis ut Pater, inconvertibilis ut Pater. Et quamvis propria Persona Filii, id est Dei Verbum suscepit passibilem hominem, ita tamen ejus habitatione, secundum suam substantiam Deitas Verbi nihil passa est, ut tota Trinitas, quam inpassibilem necesse est confiteri. Mortuus est ergo Dei Filius secundum Scripturas juxta id, quod mori poterat; resurrexit tertia die; ascendit in* (7) *caelos; sedit ad dexteram Dei Patris, manente ea natu-*

(1) *In edit. Antverp. legitur* recipit, sed Pater semper Pater est, *&c.*

(2) *In ipso MSto legitur* Fotinum per F *non autem per* Ph.

(3) *In edit. Antverp. legitur tam hic, quam paulo post* execramur.

(4) *In edit. Antverp. legitur:* dicere ausa est, videatur hac confusione *&c.*

(5) *In edit. Antverp. legitur:* ut Deitas impassibilis permaneret.

(6) *In edit. Antverp. legitur:* Passus est enim Dei Filius.

(7) *In edit. Antverp. legitur:* in Caelum; sedet *&c.*

natura carnis, in qua natus & passus est, in qua etiam resurrexit. Non enim exinanita est humanitatis substantia, sed glorificata, & in æternum cum Deitate mansura. Accepta ergo a Patre omnium potestate, quæ in cælo sunt & in terra, venturus est ad judicium vivorum ac mortuorum, ut & justos remuneret & puniat peccatores. Resurrectionem (1) *carnis ita credimus, ut dicamus, nos in eadem, in qua nunc sumus, veritate membrorum esse reparandos, qualesque semel post resurrectionem fuerimus effecti, perpetuo permansuros: Unam esse vitam Sanctorum,* (2) *sed præmia pro labore diversa; e contrario pro modo delictorum, peccatorum quoque esse supplicia.* (3) *Baptismum unum tenemus, quod iisdem Sacramenti verbis* (4) *infantibus, quibus etiam in majoribus,* (5) *esse celebrandum. Hominem, si post Baptismum lapsus fuerit, per pœnitentiam credimus posse salvari. Novum & Vetus Testamentum recipimus in eo librorum numero, quem Sancta Catholicæ Ecclesiæ* (6) *tradidit auctoritas. Animas a Deo dari credimus, quas ab ipso factas dicimus, anathematizantes eos, qui* (7) *animam quasi partem* (8) *Dei Divinæ dicunt esse substantiæ. Eorum quoque condemnamus errorem, qui eas ante peccasse, vel in cælis conversatas fuisse dicunt,*

A *quam in* (9) *corpore mitterentur. Execramus etiam eorum blasphemiam, qui dicunt impossibile aliquid homini a Deo esse præceptum, & mandata Dei non a singulis, sed ab omnibus in commune posse servari; vel qui primas nuptias cum Manichæo, aut secundas cum* (10) *Cataphrygis damnant. Anathematizamus etiam illos, qui Dei Filium necessitate carnis mentitum esse dicunt, & eum propter adsumptum hominem non omnia facere potuisse, quæ voluit. Joviniani quoque damnamus hæresim, qui* B *dicit; nullam in futuro meritorum esse distantiam, nosque eas ibi habituros esse virtutes, quas hic habere negleximus. Liberum sic confitemur arbitrium, ut dicamus nos semper Dei indigere auxilio, & tam illos errasse, qui cum Manichæo dicunt, hominem peccatum* (11) *posse vitare, quam illos, qui cum Joviniano asserunt, hominem non posse peccare; uterque enim tollit* C *arbitrii libertatem. Nos vero dicimus hominem semper, & peccare & non peccare posse, ut semper nos liberi confiteamur esse arbitrii. Hæc Fides est, Papa Beatissime, quam in Catholica Ecclesia didicimus, quamque semper tenuimus:* (12) *in qua si minus perite aut parum caute aliquid forte positum est,* (13) *emendari cupimus a Te, qui Petri* (14) *Fidem sedemque tenes: sin autem hæc nostra Confessio Apostolatus*

(1) *In editione Antverp. legitur :* Resurrectionem etiam carnis confitemur & credimus, ut *&c.*

(2) *In edit. Antverp. legitur* Sanctorum omnium.

(3) *In edit. Antverp. legitur* Baptisma.

(4) *In edit Antverp. legitur* in infantibus.

(5) *In edit. Antverp. legitur:* asserimus esse celebrandum.

(6) *In edit. Antverp. legitur* tradit.

(7) *In edit. Antverp. legitur* animas.

(8) *In edit. Antverp. deest* Dei.

(9) *In edit. Antverp. rectius legitur* in corpora.

(10) *In ipso MSto legitur* Catafrigis.

(11) *In edit. Antverp. rectius legitur:* hominem peccatum vitare non posse, *&c.*

(12) *In edit. Antverp. additur:* & tenemus.

(13) *In ipso MSto mendose legitur* emendare *pro* emendari, *ut alias* Apollenaris *pro* Apollinaris, fuesse *pro* fuisse, dedicimus *pro* didicimus; *& vice versa* malivolum *pro* malevolum.

(14) *In edit. Antverp. legitur* Petri & fidem & sedem tenes.

latus tui judicio comprobatur, quicunque me maculare voluerit, se imperitum vel **A** *malevolum, vel etiam non Catholicum, non me hæreticum* (1) *comprobavit.*

Sydereo Genitor residens in vertice cœli,
Nominis oramus veneratio sanctificetur
In nobis, Pater alte, tui; (2) *tranquillaque mundo*
Adveniat Regnumque tuum lux alma recludat:
In Cœlo & (3) Terra tua fiat clara voluntas,
Vitalisque hodie sancti substantia panis
Proveniat nobis: tua mox largitio solvat
Innumera indulgens erroris debita pravi,
Et nos haud aliter concedere fœnore nostris:
Tetri sæva procul tentatio Dæmonis absit,
Aque malis tua nos in lucem dextera tollat.
Sic etenim Genitor populis delicta remittit,
Si vestra alterni vobis peccata velitis
Cedere, & durum erratis intendere pectus.

Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Laudamus Te, benedicimus Te, adoramus Te, glorificamus Te, gratias agimus Tibi propter magnam gloriam tuam, Domine Deus Rex Cœlestis, Deus Pater omnipotens, Domine Fili unigenite JEsu Christe, Domine Deus, Agnus Dei, Filius Patris, qui tollis peccata mundi, miserere nobis; qui tollis peccata mundi, suscipe deprecationem nostram; qui sedes ad Dexteram Patris miserere nobis, quoniam Tu solus Sanctus, Tu solus Dominus, Tu solus Altissimus, JEsu Christe, cum Sancto Spiritu in Gloria DEI Patris.

SCHOLION.

Notandum est, præcedentem Expositionem Fidei ab Imp. *Carolo Magno* vocari *Catholicam* & *S. Hieronymo* expresse ac sine ulla dubitatione **B** attribui. Cardinalis enim *Bellarminus* in libro de *Scriptoribus Ecclesiasticis* verum ejus autorem non putat esse *S. Hieronymum*, sed *Pelagium Hæresiarcham*, quoniam videlicet *S. Augustinus* libro primo de *Gratia Christi* cap. 32. & 33. ex jam memorati *Pelagii Libello Fidei*, quem is purgandi sui causa ad *S. Innocentium I. PP.* Romam misit, duo citat loca *de Baptismo parvulorum & de adjutorio gratiæ*, quæ etiam nunc αὐτολέξει, sive **C** ad verbum extant in hac expositione Fidei, quam *S. Hieronymus* misit ad S. PP. *Damasum.* Verba illa libelli Pelagiani, a *S. Augustino* citata, leguntur in editione Operum ipsius a Theologis Lovaniensibus Antverpiæ typis Plantinianis A. 1577. Tomis X in fol. edita, & quidem Tomi septimi pagina 331, hoc modo: *Et Baptisma unum tenemus, quod iisdem Sacramenti verbis in infantibus, quibus etiam*

(1) *In edit. Antverp. rectius legitur* comprobabit. *Dominica autem Oratio metrica & cætera, quæ deinceps hic sequuntur usque ad novum Titulum majusculis literis exaratum, ea omnia ibi desunt.*

(2) *In ipso MSto mendose legitur* tranquilloque.

(3) *In ipso MSto mendose legitur* in Cœlo & in Terra &c.

etiam in majoribus dicimus eſſe celebrandum. Liberum ſic confitemur arbitrium, ut dicamus nos indigere Dei ſemper auxilio. Propter hoc igitur a S. Auguſtino citatum libelli Pelagiani fragmentum exiſtimat Card. *Bellarminus* Expoſitionem Fidei, quæ vulgo inſcribitur *S. Hieronymi Explanatio Symboli ad Damaſum,* non debere attribui *S. Hieronymo*, ſed eſſe illum ipſum integrum *libellum*, quem *Pelagius* miſit ad PP. *Innocentium.* Quam novam opinionem licet *Marianus Victorius* in editione ſua Antverpienſi Operum S. Hieronymi approbaverit, ideoque jam memoratam *Explanationem Symboli ad Damaſum* rejecerit in Tomum IX, quo Epiſtolæ S. Hieronymo falſo adſcriptæ continentur, ego tamen antiquæ *Imp. Caroli M.* ſententiæ firmiter adhæreſco, & conſtanter credo, Expoſitionem Fidei, de qua in præſens agitur, revera eſſe *S. Hieronymi*, & ab illo miſſam eſſe ad S. PP. *Damaſum I*, qui integris ſeptendecim annis ante (1) obiit, quam *S. Innocentius I* in Romanum Pontificem electus eſt. Veriſſimum enim eſt, Hæreſiarcham *Pelagium*, cum purgandi ſui cauſa Libellum Fidei ſuæ ad S. PP. *Innocentium* vellet mittere, hypocritica calliditate de induſtria eum ita compoſuiſſe, ut Expoſitioni Fidei *S. Hieronymi*, qui ſine ulla controverſia erat Catholicus & acerrimus ipſius *Pelagii* antagoniſta, tam ſenſu, quam verbis ipſis omnino videretur con-

A gruens; ſperans quippe propter hanc Symboli verbalem ſimilitudinem (mentalem enim ejus reſtrictionem ipſe ſibi reſervaverat,) neminem fore, qui ſe reprehendere auderet, ne ſimul etiam *S. Hieronymum* culpare crederetur.

ORIGO (2) PROPHETIÆ DAVID REGIS PSALMORVM NVMERO CL.

David Filius Jeſſe, cum eſſet in Regno ſuo, quatuor elegit, qui
B *Pſalmos facerent, id eſt, Aſaph, Eman, Ethan & Idithun Octoaginta octo ergo dicebant Pſalmos, & ducenta ſubpſalma; & cytharam percutiebat Abiud, cum David reduxiſſet Arcam in Hieruſalem, poſt annos viginti revocatam ab Azotiis; & manſit in domo Abinadab. Hanc inpoſuit in ſubjugale novo, & adduxit in Hieruſalem electis viris ex omni genere filiorum Iſrael, ſeptuaginta millia* (3) *viros; de Tribu autem Levi ducenta ſeptuaginta octo millia viros, ex quibus qua-*
C *tuor Principes præeſſe cantionibus inſtituit, Aſaph, Eman, Ethan & Idithun, unicuique eorum dividens ſeptuaginta duos viros ſucclamantes laudem cantionum Domino; & unus quidem eorum feriebat Cymbalum, alius Cytharam, alius tuba cornea exaltans; in medio autem eorum ſtabat David, tenens ipſe Pſalterium, Arca autem antecedebat ſeptem choris & ſacrificium vitulos; Populus autem univerſus ſequebatur Arcam. Sunt ergo*

(1) *S. Damaſus obiit A. C. 384: at S. Innocentius I electus eſt A. 402.*

(2) *De* Autore *Annotationis, quæ hoc Titulo de origine Prophetiæ David comprehenditur, nondum mihi in præſens ſatis liquet, ideoque Annotationes illas, quas partim corrigendi textus, partim autem illuſtrandi argumenti cauſa hic addere conſtitueram, in aliud opportunius tempus differo. Hæc* Lambecius. *Vide, quæ de hujuſcemodi Pſalmorum prolegom. adnot. Lib. III. ad cod. XI. &c.*

(3) *Ita in ipſo MSto tam hic, quam paulo poſt legitur* viros, *non autem* virorum; & milia *pro* millia.

go omnes Psalmi David numero CL; quorum omnium quidem novem fecit ipse David; XXXII non sunt suprascripti; LXXII in David; XII in Asaph; XII in Idithun; VIIII filiis Chore; unus Moysi; duo in Salomonem; duo in Aggeum & Zachariam. Fiunt itaque omnes Psalmi David numero CL, Diapsalma numero LXXV, Canti graduum numero XV. Psalmus primus nulli adsignatus est, quoniam omnium est. Deinde quis alius intelligitur in primo, nisi primogenitus, ut merito inscriptio non fuerit necessaria? Deinde quia ipse Psalmus Christi mentionem facit: & adversus Christum tuum. Exponendo personam inscribendi causam omnino non habent. Ordines historiæ inmutatos legimus & in titulis Psalmorum; sed Psalmi non secundum historiam, sed secundum Prophetias leguntur. Ita ordinem Psalmorum turbare non potest ordo titulorum. Psalmi omnes, qui inscribuntur ipsi David, ad Christi pertinent Sacramentum, qui David dictus est Christus.

ITEM (1) VNDE SVPRA. (2) HIERONYMI.

PSalterium Romæ dudum positus emendaram, & juxta Septuaginta Interpretes, licet cursim, magna illud ex parte correxeram. Quod quia A *rursum videtis, o Paula & Eustochium, scriptorum vitio depravatum, plusque antiquum errorem, quam novam emendationem valere, cogitis, ut velut quodam novali scissum jam arvum exerceam, & obliquis sulcis renascentes spinas eradicem, æquum esse dicentes, ut quod crebro male (3) pullulat, crebrius succidatur. Vnde consueta præfatione commoneo, tam vos, quibus forte labor iste desudat, quam eos, qui exemplaria istius habere voluerint; ut, quæ diligenter emendavi, cum cura* B *& diligentia transcribantur. Notet sibi unusquisque vel jacentem lineam, vel signa (4) radiantia, id est, vel obelos vel asteriscos *, & ubicunque viderit virgulam præcedentem, ab ea usque ad (5) dua puncta, quæ impressimus, sciat in septuaginta Translatoribus plus haberi. Vbi autem stellæ similitudinem perspexerit de Ebræis voluminibus additum noverit æque usque ad dua puncta, juxta Theudotionis duntaxat editionem, qui simplicitate* C *sermonis a septuaginta Interpretibus non discordat. Hæc ergo vobis & studioso cuique fecisse me sciens, non ambigo multos fore, qui vel invidia vel supercilio mallent contemnere, (6) videre præclara quam discere, & turbulento magis rivo, quam de purissimo fonte potare.*

DE

(1) *Verba hæc,* Vnde supra, *non de Autore, sed de materia sive argumento tantum intelligenda sunt.*

(2) *Hæc est Præfatio* S. Hieronymi *ad* Paulam & Eustochium, *in* secundam *editionem Psalterii Davidici a se emendati* secundum translationem LXX Interpretum. *Opinor autem eam hactenus nondum esse vulgatam. Extat etiam alia ejusdem ad* Sophronium *Præfatio in editionem Psalterii* juxta veritatem Hebraicam, *quæ extat Operum, ipsius Tomo VII pag. 191. Epistola autem ad Paulam & Eustochium* de Virtute Psalmorum, *quæ extat Tomo IX pag. 257, creditur suppositititia.*

(3) *In ipso manuscripto legitur* polulat.

(4) *In ipso manuscripto legitur* radientia.

(5) *Ita in ipso manuscripto tam hic, quam paulo post pro* duo *legitur* dua: *item* Theudotion *pro* Theodotion.

(6) *Ita quidem in ipso Codice scriptum est, videtur tamen legendum esse:* mallent contemnere & videre præclara, quam discere.

DE (1) PROPHETIA.

Prophetia est adspiratio Divina, quæ eventus rerum aut per facta aut per dicta quorundam immobili veritate pronuntiant. De qua bene quidam dixit: Prophetia est suavis dictio, cœlestis doctrinæ favus, & dulcia Divini colloquii mella componens. Vnde & ipse David in centesimo octavo decimo Psalmo dicturus est: Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel & favum ori meo. Multis autem modis gratiæ istius munera præstabantur, sed, ut de plurimis pauca complectar, acta est per operationes hominum, ut fuit circa Noë, & Sacrificium Abrahæ, & transitus maris rubri; per nativitates quoque geminorum Esau & Jacob, qui futurarum rerum Sacramenta gestabant; per Angelos, sicut loquuti sunt Abrahæ vel Loth, Zachariæ & Mariæ; per visiones, sicut Esaiæ & Hiezechielo & cæteris Sanctis; per somnia, sicut Salomoni & Danielo; per nubem & vocem de Cœlo, sicut Moysi. Vnde constat Sanctum David non per operationes hominum, non per nativitates geminorum, non per Angelos, non per visiones, non per somnium, non per nubem & vocem de Cœlo, nec per alios quoscunque modos, sed cœlesti adspiratione fuisse completum: sicut de ipso legitur in primo Regum volumine: Et directus est Spiritus Domini in David a die illa & deinceps. Ipse quoque Dominus in Evangelio dicit: Si David in Spiritu vocat eum Dominum, quomodo dicitis quod filius ejus est? Quo dicto recognosci-

A *mus evidenter, per Spiritum Sanctum Psalmos fuisse prophetatos. Sciendum est sane quod omnis Prophetia aut de præterito, aut de præsenti, aut de futuro tempore loquatur, aut agat aliquid. Animadvertendum est quoque, Spiritum Sanctum sic fuisse Prophetis sanctissimis adtributum, ut tamen ad tempus pro infirmitate carnis & contrarietate peccati ab ipsis offensus abscederet, & iterum placatus, sub opportunitate temporis adveniret. Vnde & Sanctus Hieronymus exponens Evangelistam Marcum in loco, ubi ait de Johanne: Vidi apertos Cœlos & Spiritum tanquam columbam descen-*

B *dentem & manentem in ipso; ita evidenti ratione tractavit, ut nemo contra sententiam ipsius venire præsumat. In Psalmo quoque quinquagesimo Propheta post peccatum rogat; Spiritum Sanctum tuum ne auferas a me. Nam si semper, ut ait Beatus Hieronymus, in Prophetis esset sermo Divinus, & juge in pectore eorum haberet hospitium, nunquam crebro Hiezechiel poneret: Et factus est sermo Domini ad me, dicens. In libro quin etiam Regum Helisæus Propheta dicit de muliere, cujus filius extremum clauserat*

C *diem: Demitte eam, quia in amaritudine est, & Dominus celavit me, & non indicavit mihi. Apostolus quoque dicit: De Virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do. Ipse commemorat: Hoc ego præcipio, non Dominus. Et alio loco sic meminit: Quæ loquor, non loquor secundum Deum. Vnde similiter etiam in cæ-*

teris

(1) *De* Collectore *Annotationum, quæ hoc & sequentibus duobus Titulis continentur, & partim ad generalem Prophetiam Divinam, partim autem ad specialem* Psalterii Davidici *vaticinationem pertinent, nondum mihi liquet. Certissimum autem est maximam earum partem ex* S. Hieronymi, S. Augustini & S. Isidori Hispalensis *Operibus depromptam esse; uti posthac alio commodiori loco a me demonstrabitur.*

teris Prophetis aliqua quidem Dominus locutus est, & non Prophetæ, & aliqua Prophetæ, & non Dominus. Nec illud specialiter de Domino JESU Christo Johannes Baptista diceret: Qui misit baptizare, ipse dixit mihi, super quem videris Spiritum Sanctum in specie columbæ descendentem & manentem in eo, hic est qui baptizat in Spiritu Sancto. Nunquam enim proprium esset in Domino Christo, quod additur, & manentem, nisi ab aliis nonnunquam recedere probaretur. In Christo enim permansit, quia peccata non habuit; ab aliis jure discessit, quia pollutionis maculam perceperunt. Spiritui enim Sancto non potest esse communio cum delictis. Nam sic scriptum est in libro Sapientiæ Salomonis: Spiritus enim Sanctus disciplinæ effugiet fictum, & auferet se a cogitationibus, quæ sunt sine intellectu. Est autem Prophetia magnificum nimis & veriloquum dicendi genus, non humana voluntate compositum, sed Divina inspiratione profusum, sicut ait Petrus Apostolus: Non enim voluntate humana allata est aliquando Prophetia, sed Spiritu Sancto inspirati loquuti sunt sancti Dei homines. Nam & Paulus Apostolus dicit: Qui prophetat, hominibus loquitur ad ædificationem & exhortationem & consolationem. Et paulo post: Qui prophetat, Ecclesiam ædificat. Ædificat plane, quando res incognitas nimisque necessarias per locutionis beneficia facit esse notissimas. Nam & quibus data est facultas bene intelligendi vel interpretandi Scripturas Divinas, a munere Prophetiæ non videntur excepti, sicut Apostolus ait in Epistola ad Corinthios prima: Spiritus Prophetarum, Prophetis subjectus est. Sed quoniam de Prophetiæ muneribus competenter forsan, quæ leguntur, agnovimus, nunc quæ restant sollicite perscrutemur.

CVR IN PSALMORVM TITVLIS QVASI AVCTORVM NOMINA DIVERSA REPERIANTVR.

In primo libro Paralipomenon legitur, cum Propheta David, devota Domino ætate senuisset, quatuor millia juvenum ex Israelitico populo elegisse, qui Psalmos, quos ipse Domini adspiratione protulerat, organis, citharis, nablis, tympanis, cymbalis, tubis propriaque voce in magnam jucunditatem supernæ gratiæ personarent. Quæ suavis adunatio tribus partibus divisa constabat. Rationalis pertinebat ad humanam vocem; irrationalis ad instrumenta Musica; communis autem de utrisque partibus aptabatur, ut vox hominis certis modulationibus cederetur & instrumentorum melos consona se vicinitate conjungeret. Sic suavis illa & jucunda Musica Ecclesiam Catholicam tali actu prædicebat, quæ ex diversis linguis varioque concentu in unam Fidei concordiam erat, Domino præstante, creditura. Ex quo numero indita nomina frequenter in Titulis invenimus, ut Idithum, Asaph, Filii Chore, & his similia; non quia ipsi, ut quidam volunt, auctores fuere Psalmorum, sed quoniam præpositi artificibus, administratores earum rerum probabiles extiterunt, ut honorem de tali commemoratione sumerent, qui Officio sancto devotis mentibus serviebant, maxime quia & nomina eorum intellectus rerum congruos indicare noscuntur. Non enim supradicti viri ad Psalmos faciendos electi sunt,

sed

sed eos congregatos tantum legimus ad A *canendum. Psalmigraphos autem fuisse historia nulla testatur; & præsumptum est dicere, quod nulla possit auctoritate firmari. Psalmos enim ad solum Prophetam David pertinere, certis declaratur indiciis. Denique in Apocalypsi, volens istud opus intelligi, solius meminit David, dicens. Hæc dicit Sanctus & Verus, qui habet clavem David, qui aperit & nemo claudit, claudit & nemo aperit. In Evangelio quoque Pharisæis ipse Dominus dicit: Quomodo ergo David in Spiritu vocat eum Dominum dicens: Dixit Dominus Domino meo,* B *&c. Vnde probatur universos Psalmos, non multorum existere, sed tantum ipsius, quem a Domino constat esse nominatum. Vsus quoque Ecclesiæ Catholicæ Spiritus Sancti inspiratione generaliter & immobiliter tenet, ut quicunque eorum cantandus fuerit, qui diverso nomine prænotantur, Lector aliud prædicare non audeat, nisi Psalmus David. Quod si essent proprii, id est, aut Idithun aut filiorum Chore, aut Asaph aut Moysi, eorum nomina utique prædicarentur; sicut & in Evangeliis fit, quando aut Marci, aut Lucæ, aut Matthæi, aut Johannis* C *vocabulo pronunciantur. Quod etiam secutus Pater Augustinus, congruenter omnes Psalmos dicit esse Davidicos.*

QVID SIGNIFICET IN FINEM, QVOD FREQVENTER INVENITVR IN TITVLIS.

Finem duobus modis dicimus; primus est iste communis atque mortalis, quando res aliqua ad extremum deducta pervenerit, nec ulterius potest prodire, quæ motus sui terminum probatur accipere. Sic enim dicimus finitum cibum, qui sedula comestione consumptus est; finitam pecuniam, quæ docetur expensa, & cætera, quæ hoc modo probantur edici. Secundus dicitur finis perfectus atque perpetuus, quem modo quærimus, qui tunc nobis protendi magis ac dilatari incipit, quando ad eum mens devota pervenerit. Finis ergo legis ac plenitudo Dominus noster Jesus Christus, sicut Apostolus dicit: Finis enim legis Christus ad justitiam omni credenti. Ad quem dum pervenerimus, nihil ultra perquiremus, sed in ipso beatitudinis fine contenti, plenissima jucunditate perfruemur; cujus tantum amor proficit, quantum intellectus noster, Domino præstante, clarescit. Et ideo quoties in titulis Psalmorum finem reperis, ad Dominum Salvatorem aciem mentis intende, qui est finis sine fine, & bonorum omnium completiva perfectio.

QVID SIT PSALTERIVM, VEL PSALMI QVARE DICANTVR.

Psalterium est, ut Hieronymus ait, in modum deltæ literæ formati ligni sonora concavitas, obesum ventrem in superioribus habens, ubi chordarum fila religata, disciplinabiliter plectro percussa, suavissimam dicuntur reddere cantilenam. Huic citharæ positio videtur esse contraria, dum quod ista in imo continet, illud conversa vice gestat in capite. Hoc autem genus Organi canorum atque singulare aptatur corpori Domini Salvatoris, quoniam sicut iste de altioribus sonat, sic & illud gloriosæ institutionis superna concelebrat. Sicut ipse in Evangelio dicit: Qui est de terra, de terra est, & de terra loquitur; qui autem de Cœlo venit, quæ vidit & audivit testatur. Vnde

de quidam & hoc Opus Davidicum Psalmos dictos esse praefiniunt, quia de superno culmine resonare noscuntur. Cognosce vero, quod isti tantum pro excellentia sui dicantur Psalmi, qui hoc Volumine continentur. Nam & Psalterium esse genus Musicorum Daniel Propheta testatur, inquiens: Vocem tubae, fistulae, sambucae, citharae, Psalterii & Symphoniae, omnisque generis Musicorum. Nam & Paralipomenon exponit, cum dicit de lignis thyinis, quae vulgo evellina vocantur, gradus factos in domo Domini & in domo regia, citharas quoque & Psalteria Cantoribus. Hoc apud Hebraeos dicitur Nablum, quod tamen in suprascripto libro frequenti repetitione vulgatum est. Ipsum vero Psalmum Graecum constat esse vocabulum, quem dictum quidam volunt (1) *apo tu psalthin, hoc est, a tangendo; nam & Psaltrias, Citharoedas vocamus, docto pollice modulationes musicas exprimentes.*

A

IN CHRISTI NOMINE INCIPIT EPISTOLA PAPAE (2) DAMASI AD HIERONYMVM PRESB.

Damasus Episcopus Fratri & Compresbytero Hieronymo (3) *in Christo salutem. Dum multa corpora librorum in meo arbitrio* (4) *allata fuissent, contigit,* (5) *ut librum Psalmorum in meo animo festinus cognoscerem detineri, & memoriam capacitatis meae inbuere* (6) *cogitavi, Frater amantissime & in Christo semper Sacerdos,* B *ut secundum LXX Interpretes,* (7) *id est, Matthiam, & Ptolomaeum, Muchium, Sacreum,* (8) *Hydronum, Pampilum, Zoastem, Didimum, Samum, Epiphanium, Ciatrem, Simonem, in quantum nostra* (9) *recurrere conscientia, de septuaginta invenire vestigia. Peto* (10) *Caritatem tuam, ut, sicut* (11) *Alexandrum Coepiscopum nostrum didicisti in gremio Graecorum psallendum, ut ad nos dirigi tua Fraternitas delectetur, quae tantae simplicitatis indago*

(1) *Ita quidem in ipso MSto legitur, sed legendum esse videtur ἀπὸ τοῦ ψάυειν. ψάυω enim idem est, atque ψῶ sive ψάω, unde fit ψάλλω & consequenter etiam ψαλμὸς. Vide Etymologicon Magnum Graecum v. ψάλλειν & ψαλμὸς.*

(2) *Hae duae epistolae mutuae* S. Damasi PP. & S. Hieronymi *jam pridem extant impressae Tomo IX Operum S. Hieronymi, editionis Antverp. Mariani Victorii pag. 255, 256, & in Severini Binii Corpore Conciliorum, editionis Colon. Tom. 1. pag. 498. Quoniam autem non solum ibi, verum etiam a Card. Baronio Annal. Eccles. Tom. III. ad A. C. 325, edit. Plantin. pag. 326 improbantur & rejiciuntur tanquam* suppostitiae, *idcirco valde notandum est, quod ex praestantissimo illo Codice MSto, de quo in praesens agitur, certo constat, eas ab* Imp. Carolo M. *fuisse pro genuinis habitas. An autem argumentum illud, quo Card. Baronius genuitatem earum oppugnat, tanti sit momenti, ut propterea Imp. Caroli M. testimonio derogetur fides, ea disquisitio prolixior est, quam ut hic in margine possit pertractari.*

(3) *In Severini Binii editione legitur* in Domino.

(4) *In Mariani Victorii editione legitur* oblata.

(5) *In edit. Bin. legitur* ut & librum.

(6) *In edit. Bin. & Victor. legitur* imbuere. Cogitavi

(7) *In edit. Bin. legitur* Interpretes & Presbyteros.

(8) *In edit. Bin. legitur* Hidronium, Pamphilum Zoastitem, Didymum, Sanium.

(9) *In edit. Bin legitur* in quantum nostra recurrit conscientia. *In Victoriana autem:* in quantum tua recurrit conscientia.

(10) *In edit. Bin.* Peto etiam: *In Victor.* Peto item.

(11) *In edit. Bin. legitur:* ut sicut a rectore tuo Alexandro Episcopo nostro didicisti, Graecorum psallentiam ad nos dirigere tua Fraternitas delectetur: qui tantae apud nos simplicitatis indago est, &c.; *in Victoriana autem ita:* ut sicut a creatore tuo Alexandro Coepiscopo nostro didicisti in gremio Graecorum psallere, ita ad nos tua Fraternitas dirigere delectetur; quia tantae simplicitatis indago est apud nos, &c.

go eſt, ut tantum in die Dominica Apoſtoli Epiſtola una recitetur, & Evangelii capitulum unum dicatur, & nec (1) *Pſallendum vox canitur, nec hymniticus in noſtro ore cognoſcitur. Peto ego per Fratrem & Conpresbyterum noſtrum Bonifacium, ut* (2) *jubeat Fraternitas tua nobis aperire veſtigium. Miſſa quinta Kal. Novembris per Bonifacium Presbyterum Hieruſolimam.*

ITEM S. HIERONYMI AD DAMASVM.

Beatiſſimo Papæ Damaſo Sedis Apoſtolicæ Vrbis Romæ Hieronymus ſupplex. Legi literas Apoſtolatus veſtri, (3) *ut ſecundum ſimplicitatem ſeptuaginta Interpretum* (4) *canentes Pſalmographum me interpretare feſtines propter faſtidium Romanorum, ut obſcuritas impedit, apertius & Latine trahatur ſenſus.* (5) *Precans ergo cliens tuus, ut vox iſta pſallentium in Sede* (6) *Romana die noctuque canatur,* (7) *ut fine Pſalmi cujuslibet ſive matutinis ſive veſpertinis conjungi præcipiat Apoſtolatus ordo finire, hoc eſt: Gloria Patri & Filio & Spiritui Sancto, ſicut erat in principio & nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum, Amen. Iſtud carmen* (8) *omni Pſalmo conjungi præcipias, ut fides CCCXVIII Nicæni Concilii* (9) *& noſtri oris conſortio declaretur, ubi Deus & homo honorabili voce dicatur. Alleluja ſemper cum omnibus Pſalmis adfigatur, in omni loco communiter reſpondeatur nocturni temporis. In Eccleſia autem propter Reſurrectionem, uſque ad ſanctum Pentecoſten finiatur inter dierum ſpatia quinquaginta propter novitatem ſanctum Paſchæ, vox iſta laudis canatur in Aleph, quod eſt Alleluja, quod Græce dicitur Prologus, Latine Præfatio.*

ITEM

(1) *In edit. Bin. legitur:* & nec pſallentium mos tenetur, nec hymni decus in ore noſtro cognoſcitur. *In Victoriana:* & nec pſallendi mos tenetur, nec hymnidicus in *&c.*

(2) *In edit. Biniana & Victoriana legitur:* ut jubeat Fraternitas tua rei hujus nobis aperiri veſtigia.

(3) *In edit. Biniana & Victoriana legitur:* poſcentes, ut.

(4) *In editione Biniana:* canendum Pſalmographum interpretari feſtinem propter faſtigium Romanorum, ut ubi obſcuritas impedit, apertius latine trahatur ſenſus. *In Victoriana pro* canentes *legitur* canens.

(5) *In editione Biniana & Victoriana* Præcatur ergo *&c.*

(6) *In editione Biniana:* in ſede tua Romana.

(7) *In editione Biniana legitur:* & in fine Pſalmi cujuslibet ſive matutinis vel veſpertinis horis, conjungi præcipiat Apoſtolatus tui ordo: *In Victoriana:* & ut in fine cujuslibet Pſalmi ſive matutinis horis, ſive veſpertinis, conjungi præcipiat Apoſtolatus tui ordo.

(8) *In editione Biniana:* Iſtud carmen laudis omni *&c.*

(9) *In edit. Biniana legitur:* in veſtro ore pari conſortio declaretur. Ubi autem Deus & homo honorabili voce cantatur, Alleluja ſemper cum omnibus Pſalmi affigatur, ut in omni loco communiter reſpondeatur nocturnis temporibus. In Eccleſia autem a ſancta Reſurrectione uſque ad ſanctum Pentecoſtem finiatur, inter dierum vero ſpatia Quinquageſimæ propter novitatem ſancti Paſchæ, ut vox iſta laudis canatur in aleph, quod Prologus Græce, Latine Præfatio dicitur. *In Victoriana autem editione legitur hoc modo:* ut fide CCCXVIII. Epiſcoporum Nicæni Concilii etiam veſtri oris conſortio declaretur. Ubi autem Deus & homo honorabili voce cantatur, Alleluja ſemper cum omnibus pſalmis affigatur, ut in omni loco communiter reſpondeatur nocturnis temporibus: in Eccleſia autem, poſt reſurrectionem uſque ad ſanctum Petecoſten finiatur: inter dierum vero ſpatia quinquageſimæ, propter novitatem ſancti Paſchæ, vox iſta laudis canatur in Aleph; quod Græce Prologus, Latine Præfatio dicitur.

ITEM ALIA EPISTOLA (1) VNDE SVPRA.

Nunc autem exposuimus originem omnium Psalmorum, & nunc exponemus, quomodo Hebræi librum Psalmorum in quinque dividant libros; id est, primus liber sic continetur a primo Psalmo usque ad quadragesimum. Secundus liber sic continetur, a quadragesimo primo usque ad septuagesimum primum. Tertius liber sic continetur, a septuagesimo secundo usque ad octuagesimum nonum. Quartus liber sic continetur, ab octuagesimo nono usque ad centesimum quintum. Quintus liber sic continetur a centesimo sexto usque ad centesimum quinquagesimum. Nunc itaque exposuimus libros Psalmorum. Nunc igitur exponemus, literæ per capita versuum qualiter cognoscantur, & quid sit Psalterium. Psalterium dicitur a psallendo multorum modulamine vocis, quod ipse David tenens Psalterium manibus, sed cum octuaginta quatuor hymnificabat canens hoc. Dum ergo requiris legere vel psallere versum, literam Græcam invenies intitulatam, per quam numerum cognoscis, quot & quanti voce psallebant cum Rege. Rex incipiebat & numerus literarum tot vocibus chordarum cum tympanis & citharis vel tubarum cornearum clangore cum Christo, hoc est, Vncto, psallebant canentes hoc. Nam non solum octuaginta quatuor prima voce clamabant.

A *Ergo cognoscis octuaginta quatuor per singulas literas quod canebant. Isti enim incipiebant & populi respondebant, qui erant numero septuaginta millia virorum. Quod enim Rex nocturno tempore hymnificabat, hoc octuaginta & quatuor cantabant. Interrogavit autem Rex David Notarios suos, id est Asaph, Eman, Ethan, & Idithun, si ita textus exceptionis eorum manifestaret; qui respondentes Notarii supramemorati adnuntiabant Regi omnia vera esse:* B *Sicut isti voce testantur, inquiunt, ita & Tu Domine locutus es nocte. Mirabatur autem Rex, quod, sicut Ipse dixerat, ita & populus hymnificabat. Hinc ergo cognoscimus, omnes Psalmos esse David, quos nocturno tempore priusquam populus ille adnunciavit; quod & isti testantur Asaph, Eman, Ethan, & Idithun. In diebus enim quinque hos excipientes narrabant hos quinque libros, qui finem ita habent, & ita invenies in finem libri, fiat, fiat.* C *Primus liber Psalmum XL, qui sic habet, fiat, fiat. Secundus liber finit Psalmum septuagesimum primum, qui sic habet, fiat, fiat. Tertius liber finit Psalmum octuagesimum, qui sic habet, fiat, fiat. Quartus liber finit Psalmum centesimum quintum, qui sic habet, fiat, fiat. Quintus liber finit Psalmum centesimum quinquagesimum, qui sic habet: Omnis Spiritus laudet Dominum.*

(1) *Verba hæc*, Vnde supra, *non de autore, sed de materia sive argumento tantum intelligenda sunt. Quod enim Epistola hæc non sit* S. Hieronymi, *sed alterius cujusdam autoris, satis liquet ex principio Præfationis ipsius* S. Hieronymi *in editionem suam Psalmorum juxta Hebraicam veritatem, quippe quæ sic incipit:* Scio quosdam putare, Psalterium in quinque libros esse divisum, ut ubicunque apud Septuaginta Interpretes scriptum est, γένοιτο, γένοιτο, id est, fiat fiat, finis librorum sit, pro quo in Hebræo legitur, amen amen. Nos autem Hebræorum auctoritatem secuti, & maxime Apostolorum, qui semper in Novo Testamento, Psalmorum librum nominant, unum asserimus Psalmorum Volumen.

ITEM VNDE SVPRA (1) DAMASI ET HIERONYMI.

D. *Psallere qui docuit dulci modulamine Sanctis,*
H. *Noverat iste decem legis qui verba dedisset,*
D. *Quot digitis citharam chordis totidemque dicavit*
H. *Nomina vel signum numerum crux ipsa notaret.*
D. *Credere quid dubitas? virtus regit omnia Christi,*
H. *Qui varias junxit uno sub carmine linguas,*
D. *Vt pecudes, volucresque Deum cognoscere possint.*
H. *Hic sonus est fidei, mentes qui mulcit amaras.*
D. *Sic creatura prior tanto pro munere gaudet,*
H. *Offerat ut Domino salvet quos gratia vocis.*
D. *Nunc Damasi monitis aures præbete benignas,*
H. *Quisque sitit veniat cupiens haurire fluenta,*
D. *Inveniet latices, servant qui dulcia mella,*
H. *Sordibus expositis purgant penetralia cordis.*
D. *Cor cum renovant Christo servire parati.*
H. *Prophetam Christi Sanctum cognoscere debes*
D. *Pastorem puerum multis de fratribus unum*
H. *Angelus ex ovibus rapuit, Regemque dicavit,*
D. *Organa qui sciret manibus componere solus,*
H. *Psallere per citharam populis cœlestia Regna,*
D. *Ingente clypeo, quæ gravi frustra minantem*
H. *Impia maledicum, phaleras & tela gerentem,*
D. *Surdorum demens coleret qui templa Deorum,*
H. *Mactavit saxo teretri truncumque reliquit*
D. *Judicioque Dei ingenti mox cæde peracta,*
H. *Monstravit populis tulerat quæ ex hoste trophæa.*
D. *Hæc Damasus scit Sancte tuos ipse triumphos.*

A Hucusque pertingunt *Prolegomena*, quæ Imp. *Carolus Magnus* Psalterio Davidico præfigenda esse censuit, partim quidem ut Summo Pontifici *Hadriano I*, cui hunc Codicem aureis literis exaratum dono misit, vere orthodoxum se esse ostenderet, partim autem ut illustraret originem Psalmorum eorumque lectionem commendaret. Sequuntur deinde Tituli *duo* generales, quorum *prior*, qui elegantissimis constat literis quadratis tantæ magnitudinis, ut paginam occupent integram, ita se habet:

IN XPI. NOMINE.
INCIPIT. PSAL
TERIVM. DE
TRANSLATIO
NE. SEPTVAGIN
TA. INTERPRE
TVM. EMENDA
TVM. A SCO.
HIERONIMO.
PRESBITERO.
IN NOVO.

Alter

(1) *Hos versus* S. Damasi & S. Hieronymi *nusquam hactenus impressos reperi. Sunt autem valde mendosi, ut alio commodiori loco per correctionem eorum demonstrabitur.*

Ddd 2

Alter autem Titulus *minor* extat proxime ſequenti pagina, cujus fundus A totus eſt purpureus, hoc modo:

IN NOMINE. SCAE TRI
NITATIS. INCIPIT LIB
PSALTERII :

Eadem etiam pagina incipit ipſe *Contextus Pſalterii* BEATVS VIR &c; ubi inprimis notandum, primum Pſalmum peculiari ſuo carere lemmate ſive titulo, nec ſine cauſa, uti ſupra jam monitum eſt in Prolegomenis. Sequentium autem Pſalmorum *Inſcriptiones* particulares non me piget integras hic ita exhibere, quemadmodum in illo ipſo præſtantiſſimo Codi- B ce MSto leguntur. Sunt enim *Carolina* hæc lemmata iis, quæ in vulgata Sacrorum Bibliorum editione latina extant, non ſolum auctiora, ſed & nonnullis locis aliquantulum ab iisdem diſcrepant; uti quivis deprehendet, ſi exemplar eorum, ad S. Concilii Tridentini præſcriptum emendatum, ac cum *Sixti V. P. M.* recognitione & approbatione Romæ A. 1590 in Typographia Apoſtolica Vaticana in fol. impreſſum, conſulue- C rit. Diverſi ſunt etiam hi *Tituli* ab illis, qui extant in editione Pſalterii latina, quæ cognominatur *ſecundum Hebraicam veritatem*, & cum Præfatione ad *Sophronium* Tomo ſeptimo Operum *S. Hieronymi* inſerta eſt.

Titulus Pſalmi II.

Pſalmus David de conventu infidelium in paſſione Chriſti.

III. *Pſalmus David, cum fugeret a facie Abſalon filii ſui. Vox Chriſti ad Patrem de Judæis dicit.*

IV. *In finem Pſalmus Cantici David. Propheta increpat Judæos.*

V. *In finem pro ea, quæ hæreditatem conſequitur, Pſalmus David. Vox Eccleſiæ.*

VI. *In finem pro octava in Carminibus David. Vox Chriſti ad Patrem.*

VII. *Pſalmus David, quem cantavit Domino pro verbis Chuſi filii Jemini. Propheta dicit ad Chriſtum.*

VIII. *In finem pro torcularibus Pſalmus David. Vox Eccleſiæ veteris de Chriſto & de Fide dicit.*

VIIII. *In finem pro occultis Pſalmus David. Propheta laudem dicit de Chriſto, & de Judæis ad Chriſtum.*

X. *In finem Pſalmus David. Vox Chriſti ad Patrem.*

XI. *In finem pro octava Pſalmus David. Chriſtus pro paſſione Sanctorum ſuorum dicit ad Patrem.*

XII. *In finem Pſalmus David. Vox Chriſti ad Patrem de Diabolo.*

XIII. *In finem Pſalmus David. Verba Chriſti ad divitem interrogantem ſe de populo Judaico.*

XIV. *Pſalmus David. De exemplo & Magiſterio Chriſti, de Apoſtolis & de Sanctis.*

XV. *In Tituli inſcriptione Ipſi David. Vox Eccleſiæ.*

XVI. *Oratio David. Chriſtus de Judæis dicit ad Patrem.*

XVII. *In finem puero Domini David. Qui locutus eſt Domino verba Cantici hujus, in die, qua eripui eum de manu Saul, & de manu omnium inimicorum ejus.*

XVIII. *In finem Pſalmus David. De prædicatione Apoſtolorum de Adventu Chriſti.*

XIX. *Pſalmus David. Propheta operantem hortatur.*

XX. *Pſalmus David. Propheta de Chriſto dicit ad Patrem.*

XXI. *In finem Psalmus David pro adsumptione matutina. Verba Christi cum pateretur.*

XXII. *Psalmus David. Vox Ecclesiæ post Baptismum.*

XXIII. *Psalmus David. Vox Ecclesiæ post Baptismum.*

XXIV. *In finem Psalmus David. Canticum misit electis.*

XXV. *Psalmus David. Propheta de se testatur.*

XXVI. *Psalmus David, priusquam ungeretur, ad eos qui primum ingrediuntur.*

XXVII. *Huic David Psalmus. De Judæis Christus dicit.*

XXVIII. *Psalmus David ad consummationem Tabernaculi. Post Passionem & Resurrectionem & Consummationem Ecclesiæ Christi.*

XXIX. *Psalmus Cantici David ad ædificationem domus David. Propheta ad Patrem & ad Filium dicit.*

XXX. *In finem Psalmus David. Vox Christi positi in Cruce.*

XXXI. *Ipsi David intellectus. Vox pœnitentium.*

XXXII. *Psalmus David. Prophepheta cum laude Dei populum adbortatur.*

XXXIII. *Psalmus David, cum commutavit vultum suum coram Abimelech, & dimisit eum, & abiit. Vox quædam justi.*

XXXIV. *Huic David. Christus de Judæis & Passione dicit ad Patrem.*

XXXV. *In finem servo Domini David Psalmus. Propheta cum laude Dei opera ipsius Judæ.*

XXXVI. *Ipsi David. Hic hortatur Moysen ad Fidem demonstrans & salutem Ecclesiæ monet credentes.*

A

XXXVII. *Psalmus David in rememoratione Sabbati. Huic confessio insapientiæ virtus salutis.*

XXXVIII. *In finem pro Idithun Psalmus. Propheta increpat Judæos, qui divitias habent, & nesciunt, cui dimittunt.*

XXXIX. *In finem Psalmus David. Patientia populi.*

XL. *Psalmus David. Vox Christi de Passione sua, & de Juda traditore.*

XLI. *In finem Psalmus David. Intellectus filiis Chore. Vox pœnitentium, & desiderantium ad fontem lacrymarum.*

B

XLII. *Psalmus David, qui sequuntur. Vox Ecclesiæ orantis, ut dividatur ab infidelibus.*

XLIII. *Filiis Chore ad intellectum. Propheta pœnitentiam agens pro populo Judæ.*

XLIV. *In finem pro his, qui commutabuntur; filiis Chore ad intellectum canticis dilectis. Legendus ad intellectum Matthæi.*

XLV. *Psalmus filiis Chore, legendus ad lectionem Actus Apostolorum, & ad lectionem Marci.*

C

XLVI. *In finem pro filiis Chore Psalmus. Christus ascendit ad Patrem quia vox Apostolorum est.*

XLVII. *Psalmus cantici filiis Chore, Psalmus legendus ad Apocalypsin Johannis Apostoli. Figura Ecclesiæ Hierusalem futuræ.*

XLVIII. *In finem filiis Chore. Psalmus. Divites increpat, qui mortui ad inferna descendunt.*

XLIX. *In finem filiis Chore Psalmus.*

L. *In finem Psalmus David, quando venit ad eum Nathan Propheta, cum intrasset ad Betsabee. Vox pænitentis.*

LI. *In finem intellectus David, cum ivit Doech Idumæus, adnunciavit Saul, & dicit: venit David in domo Abimelech. Vox Christi de Juda.*

LII. *In finem pro Melech intelligentia David. Propheta increpat Judæos & infideles.*

LIII. *In finem pro carminibus intellectus, cum venissent Zefei, & dixissent ad Saul: Nonne David absconditus est apud nos. Vox supplicantis ad Christum.*

LIV. *In finem intellectus in carminibus David. Vox Christi adversus Magnates Judæorum.*

LV. *In finem pro populo, quia Sanctis longe factus est. David in Tituli inscriptione, cum tenuerint eum Allophyli.*

LVI. *In finem ne disperdas David in Tituli inscriptione, cum fugeret a facie Saul in Spelunca. Vox Ecclesiæ ad Christum.*

LVII. *In finem ne disperdas in Tituli inscriptione: Propheta de senioribus Judæorum dicit.*

LVIII. *In finem, ne disperdas, David in Tituli inscriptione: quando misit Saul ad custodiendam domum ejus, ut interficeret eum & abiit.*

LIX. *In finem pro his, qui commutabuntur. Testimonium in David in doctrina, cum succendit Mesopotamiam Syriæ & Syriam Sobal & convertit Joab, & percussit vallem salinarum XII. millium. Vox Apostolorum in Passione Christi.*

LX. *In finem in hymnis Psalmus David. Vox Ecclesiæ.*

LXI. *In finem pro Idithun Psalmus David.*

LXII. *Psalmus David, cum esset in deserto Judææ.*

LXIII. *In finem Psalmus David. Vox Pauli de Passione Christi.*

A LXIV. *In finem Psalmus David. Canticum Hieremiæ & Agæi de verbo peregrinationis, quando incipiebant proficisci. Vox Apost. cum laude Christi.*

LXV. *Psalmus David. Vox Apostolorum.*

LXVI. *In finem in hymnis Psalmus David. Propheta monet credentes. Vox Apostolica.*

LXVII. *In finem Psalmus Cantici Propheta adnuntiat Adventum Christi & Assumptionem in Cœlis.*

LXVIII. *Psalmus David in finem pro his, qui commutabuntur. Vox Christi tempore Passionis.*

B LXIX. *In finem Psalmus David in rememoratione quod salvum fecit eum Dominus.*

LXX. *In finem Psalmus David filiorum Jonadab priorum captivorum. Vox Christi ad Patrem.*

LXXI. *In Salomone Psalmus David. Vox Ecclesiæ de Christo.*

LXXII. *Defecerunt laudes David filii Jesse Psalmus Asaph. Vox Prophetæ ad Deum de Judæis.*

LXXIII. *In finem intellectus Asaph. Vox Christi de Judæis.*

LXXIV. *Ne corrumpas Psalmus Asaph. Vox Christi de Judicio futuro.*

C LXXV. *In finem in laudibus Psalmus canticum Assyrium. Vox Ecclesiæ ad Christum.*

LXXVI. *In finem pro torcularibus Psalmus Asaph. Vox Christi ad Patrem.*

LXXVII. *Asaph. Vox Prophetæ ad Judæos.*

LXXVIII. *Psalmus Asaph. Vox Martyrum de eorum effusione sanguinis.*

LXXIX. *In finem pro his, qui commutabuntur. Testimonium Asaph Psalmus Assyriorum. Vox Sacerdotum Dei pro Ecclesia & Christo.*

LXXX. *In finem pro torcularibus Domi-*

Domini Asaph Psalmus quarta Sabb. Vox Spiritus Sancti ad populum de Spiritu Sancto.

LXXXI. *Psalmus Asaph. Vox Ecclesiæ ad Judæos.*

LXXXII. *In finem Psalmus Asaph. Vox Ecclesiæ de Judæis.*

LXXXIII. *In finem pro torcularibus Psalmus filiorum Chore de eis, qui fidem sunt consecuti.*

LXXXIV. *In finem filiis Chore Psalmus.*

LXXXV. *Oratio David per jejunium. Vox Christi ad Patrem.*

LXXXVI. *In finem filiis Chore canticum. Vox Apostolica de Ecclesia.*

LXXXVII. *Canticum filiis Chore Psalmus ad respondendum pro Melech Æman Ezrahelitæ. Vox Christi de Passione ad Patrem.*

LXXXVIII. *Intellectus Eman Hiezrahelitæ. Vox Christi ad Patrem de Judæis.*

LXXXIX. *Oratio Moysi hominis Dei. Vox Apostolorum.*

XC. *Psalmus Cantici David.*

XCI. *Psalmus David in die Sabbati. Vox Ecclesiæ.*

XCII. *Laus Cantici David ante Sabbatum, quando inhabitata est terra. Vox Ecclesiæ de Regno Christi.*

XCIII. *Ipsi David Psalmus quarta Sabbati. Vox Ecclesiæ ad Dominum.*

XCIV. *Psalmus Cantici David. Vox Ecclesiæ ad Dominum de Judæis.*

XCV. *Psalmus David, quando domus ædificabatur post captivitatem. Vox Apostolorum ad populum de confusione idolorum.*

XCVI. *Psalmus David, quando terra ejus restituta est. Vox Ecclesiæ de adventu Christi.*

XCVII. *Canticum ipsi David. Sermones, quos locutus est, quando domus ædificabatur post captivitatem.*

A XCVIII. *Ipsi David, quando terra ejus restituta est. Vox Ecclesiæ de adventu Christi.*

XCIX. *Psalmus David. Vox Apostolorum ad populum.*

C. *Psalmus David. Vox Christi ad Patrem.*

CI. *Oratio pauperis, cum anxiaretur, & coram Domino fuderit precem suam. Vox Christi & Ecclesiæ.*

CII. *Ipsi David. Vox Ecclesiæ ad populum suum.*

CIII. *Ipsi David. Vox Ecclesiæ laudans Deum, & opera ejus narrans.*

CIV. *Alleluja. Vox ad Apostolos de Judæis.*

B CV. *Alleluja. Vox Ecclesiæ ad Apostolos & ad populum.*

CVI. *Alleluja. Vox Christi de Judæis, qui in prosperitate DEUM dereliquerunt & in adversitate clamaverunt.*

CVII. *Canticum Psalmi David. Vox timentis DEUM.*

CVIII. *In finem Psalmus David. Vox Christi de Judæis & de Juda traditore.*

CIX. *Alleluja. Psalmus David. Vox Ecclesiæ & Christi ad Patrem.*

CX. *Alleluja. Reversio Aggei & Zachariæ.* C

CXI. *Alleluja.*

CXII. *Alleluja. Vox Ecclesiæ cum laude.*

CXIII. *Alleluja. Vox Apostolica cum Judæis increpans idola.*

CXIV. *Alleluja. Vox Christi est.*

CXV. *Vox Pauli Apostoli.*

CXVI. *Alleluja. Vox Apostolorum ad gentes.*

CXVII. *Alleluja, ut ostendatur hominibus via, id est Christus, per quam ingreditur portam, quam ingressus claudi non possit.*

CXVIII. *Alleluja*, (1) *Aleph. Vox Christi ad Patrem de Judæis & de Passione sua, & de adventu suo & ejus Regno & Judicio.*

II. *Beth. Vox novelli populi.*

III. *Gemel. Vox Confessorum.*

IV. *Delech. Vox Secularium.*

V. *Het. Vox Monachorum.*

VI. *Vau. Vox Sacerdotum.*

VII. *Zain. Vox viri sancti.*

VIII. *Eth. Vox Doctorum.*

IX. *Thet. Vox Sanctorum.*

X. *Caph. Vox Propositorum & Confessorum ac Virginum DEUM credentium.*

XI. *Japh. Vota pœnitentium hominum.*

XII. *Lamech. Vox Clericorum in gradu novo introeuntium.*

XIII. *Mem.*

XIV. *Nun.*

XV. *Samech.*

XVI. *Ain.*

XVII. *Phe.*

XVIII. *Sade.*

XIX. *Cof.*

XX. *Res.*

XXI. *Sen.*

XXII. *Tau.*

CXIX. *Canticum graduum. Vox Christi in Passione.*

CXX. *Canticum Graduum.*

CXXI. *Canticum Graduum.*

CXXII. *Canticum Graduum.*

CXXIII. *Canticum Graduum.*

CXXIV. *Canticum Graduum.*

CXXV. *Canticum Graduum.*

CXXVI. *Canticum Graduum.*

CXXVII. *Canticum Graduum.*

CXXVIII. *Canticum Graduum.*

CXXIX. *Canticum Graduum.*

CXXX. *Canticum Graduum. Vox Sanctæ Mariæ.*

A

CXXXI. *Canticum Graduum.*

CXXXII. *Canticum Graduum.*

CXXXIII. *Alleluja. Canticum Graduum.*

CXXXIV. *Alleluja.*

CXXXV. *Alleluja.*

CXXXVI. *Ipsi David. Lamentatio Hieremiæ.*

CXXXVII. *Ipsi David. Vox Christi ad Patrem.*

CXXXVIII. *In finem Psalmus David.*

CXXXIX. *In finem Psalmus David.*

CXL. *Psalmus David.* Vox *Ecclesiæ.*

B

CXLI. I*ntellectus David cum esset in spelunca* O*ratio. Vox Christi ad Dominum.*

CXLII. *Psalmus David, quando persequebatur filius suus Absalon.*

CXLIII. *David adversus Goliad. Vox Christi adversus Diabolum.*

CXLIV. *Alleluja. Laudatio David.*

CXLV. *Alleluja. Vox Christi.*

CXLVI. *Alleluja.*

CXLVII. *Alleluja.*

CXLVIII. *Alleluja.*

CXLIX. *Alleluja.*

CL. *Alleluja.*

Finito igitur hac ratione ipso *Psalterii Davidici* contextu, sequitur deinde *Appendix qua continentur.*

C

I, Canticum Isaiæ Prophetæ: *Confitebor Tibi, Domine, quoniam iratus es mihi*, &c.

II, Canticum Hannæ: *Exultavit cor meum in Domino & exaltatum est cornu meum in Deo meo*, &c.

III, Canticum Moysis: *Cantemus Domino; gloriose enim magnificatus est;* &c.

IV, Canticum Habacuc Prophetæ:

(1) *Quamvis Alphabetum hoc Hebraicum nonnullis locis manifeste mendosum sit, de industria tamen nihil correxi, sed ita illud curavi imprimi uti in ipso Codice scriptum est.*

tæ: *Domine audivi auditionem tuam, & timui, Domine, opus tuum;* &c.

V, Canticum Moyſis: *Audite Cœli, quæ loquor;* &c.

VI, Hymnus trium Puerorum: *Benedicite omnia opera Domini Domino;* &c.

VII, Hymnus, quem S. Ambroſius & S. Auguſtinus invicem condiderunt: *Te Deum laudamus;* &c.

VIII, Canticum Zachariæ Prophetæ: *Benedictus Dominus Deus Iſrahel, quia viſitavit & fecit redemptionem plebi ſuæ;* &c.

IX, Canticum Sanctæ Mariæ: *Magnificat anima mea Dominum,* &c.

X, Canticum Simeonis: *Nunc dimittis ſervum tuum, Domine, ſecundum verbum tuum in pace;* &c.

XI, Oratio Dominica: *Pater noſter, qui es in Cœlis;* &c.

XII, Symbolum Sanctorum Apoſtolorum: *Credo in Deum Patrem omnipotentem;* &c.

XIII, Fides S. Athanaſii Epiſcopi Alexandrini: *Quicunque vult ſalvus eſſe, ante omnia opus eſt, ut teneat Catholicam Fidem;* &c.

Et hactenus quidem recenſui, quid inſigni illo Codice MSto, cura & ſtudio ipſius *Caroli Magni* literis aureis exarato, contineatur. Cæterum nec illud ſilentio prætereundum eſt, eundem illum pretioſiſſimum Codicem MStum *Carolinum* in Archiepiſcopali Eccleſia *Bremenſi* per integra *octo* ſecula & amplius adſervatum, & ante defectionem ejus Vrbis & Archiepiſcopatus a Catholica Fide ad Lutheraniſmum & Calvinianiſmum, quotannis Populo cum aliis ſanctis Reliquiis debita veneratione oſtenſum eſſe. Ad cujus rei perpetuam memoriam præfixum eſt eidem Codici publicum publici alicujus Notarii Imperialis Inſtrumentum, quod integrum hic ſubjungo.

A

Hocce Pſalmorum Davidicorum Codice Beata Hildegardis Caroli Magni Conjux, dum viveret, uſa fuit. Quem dein Ipſe Imperator in Sui ac Suæ Conjugis memoriam inter cætera Cimelia Eccleſiæ Bremenſi anno Chriſti DCC LXXXVIII donavit, in qua octo integris ſeculis, & quod excurrit, adſervatus, & veluti ſacer habitus, ac annuatim ſtato tempore cum reliquis ejuſdem Eccleſiæ Sanctorum Reliquiis publice Populo oſtenſus eſt.

Teſtimonium de antiquitate hujus Codicis ex antiquiſſimis membranis, quæ continent fundationem Eccleſiæ Bremenſis, & deſignationem omnium Reliquiarum, quæ hactenus in ea Eccleſia adſervatæ fuerunt.

B

Sequitur clauſula concernens:

Ac Sanctus Carolus Magnus Imperator, comperta ſanctitate ipſius Beati Willehadi, Eccleſiam Bremenſem Regia munificentia largifluis fundavit bonorum temporalium poſſeſſionibus; ac eidem Eccleſiæ etiam dedit ſuæ Regiæ Majeſtatis eximia Inſignia, quæ in eadem Eccleſia honorifice conſervantur, videlicet Crucem argenteam deauratam, lapidibus pretioſis optime redimitam, coram qua devote adoravit crucifixum Dominum noſtrum JEſum Chriſtum, in quo eſt ſalus, vita & reſurrectio noſtra; ac etiam ſuam Trabeam ſeu Tunicam Imperialem, in qua Evangelium in eadem Eccleſia in ſummis Feſtis ob ipſius reverentiam ſolemniter legitur; ac Flaſculam ejus argenteam deauratam, imaginibus diverſis bene redimitam; ac Chirothecas & Calceamenta Ipſius, quibus utebatur in ſua Regia Majeſtate; & etiam Pſalte-

C

rium Divæ Ipsius Conjugis, literis aureis bene & subtiliter confricatum.

Aliud Testimonium ex antiquissimis membranis ejusdem Ecclesiæ, idiomate Saxonico antiquo scriptis, quæ indicant, quo ordine & cultu Reliquiæ illæ Sanctorum annuatim Populo monstratæ sint.

Clausula concernens.

Men hefft hir in der hilgen Kercken oock siner Vrowen der Keyserinnen Salter de al binnen mit gulden bocstaven is gescreven.

Hoc est:

In Sancta hac Bremensi Ecclesia adservatur etiam Ipsius Conjugis Psalterium, aureis literis conscriptum.

Istæc Testimonia ipsis Ecclesiæ Bremensis membranis, ex quibus de verbo ad verbum exscripta sunt, esse per omnia conformia, attestor hac mea manu

Joannes Henseler S. Cæs. Majestatis autoritate Notarius publicus in fidem præmissorum.

Hucusque Instrumentum illud publicum. Cujus illustrandi & corrigendi causa, notandum est, verum quidem

A esse, quod *Carolinus* ille Psalterii Davidici Codex per integra *octo* secula & amplius in *Bremensi* Ecclesia adservatus sit, sed minus recte addi, usam eo fuisse Reginam *Hildegarden*, & post ejus obitum ab ipso *Carolo Magno* dono eum datum esse jam memoratæ *Bremensi* Ecclesiæ. Si enim is, qui primus falsam hanc traditionem commentus est, ipsum illum antiquum Codicem debita diligentia inspexisset, observasset certe primo intuitu, quod ipse *Carolus Magnus* proprio carmine suo testetur, se illum Codicem Summo Pontifici *Hadriano I* dono mi-

B sisse, & quidem, ut ego arbitror, illo ipso anno DCCLXXII, cujus die *decimo* Februarii jam memoratus *Hadrianus* in Summum Pontificem electus est. Causa enim & occasio mittendi hujus muneris sine dubio fuit Legatio, quam *Carolus Magnus* Romam misit, ut recens electo *Hadriano* gratularetur de adeptione Pontificatus Maximi, & ex more multos annos eidem precaretur. Ita nempe interpretor hoc carminis istius principium.

Hadriano Summo Papæ Patrique Beato
Rex Carolus salve mando valeque Pater.
Præsul Apostolicæ munus hoc sume Cathedræ
Vile foris visu stemma sed intus habens.

Item hæa duo disticha:

Hoc vobis ideo munus pie dedo Sacerdos,
Filius ut mentem Patris adire queam
Ac memorere mei precibus sanctisque piisque
Hoc donum exiguum sæpe tenendo manu.

Nec non hanc ejusdem carminis clausulam:

Incolumis vigeas Rector per tempora longa,
Ecclesiamque DEI dogmatis arte regas.

Romam igitur, non autem *Bremam*, a *Carolo Magno* Codex iste fuit missus, atque ibi in Bibliotheca Cubiculari Summi Pontificis *Hadriani I* permansit, usque ad annum DCCLXXXVIII, quo *S. Willehadus* ab eodem

cum

cum consensu Caroli M. *primus Episcopus Bremensis* declaratus est. Tunc videlicet *PP. Hadrianus* eundem illum *Codicem Psalterii*, quem ipse in principio Pontificatus sui tanquam munus gratulatorium a *Carolo Magno* acceperat, eadem ratione donavit *S. Willebado*, ut & ille in novo Episcopatu suo frueretur usu sacri istius muneris. Quanto enim affectu jam memoratus Pontifex *S. Willebadum* sit prosecutus, & quam vehementer ipse *S. Willebadus* lectionem *Psalterii Davidici* adamaverit, ea de re in vita ipsius duo extant insignia loca, nempe capite *octavo*, ubi agitur de Itinere ejus Romano propter persecutionem Saxonicam; & capite *decimo*, ubi agitur de continentia ejusdem & aliis piis operibus. Prioris loci verba sunt hæc: *Rebellantibus postmodum odio nominis Christi Saxonibus, Vir Dei cognoscens nullam sibi tunc temporis prædicandi oportunitatem inesse, arrepto itinere Pippinum Longobardorum Regem adiit, sicque prospero cursu Romam pervenit; ubi consistens multis lachrymis & precibus ad Sedem sacratissimam Beati Petri Apostolorum Principis, se cunctamque fidelium turmam sedulus ac devotus Divinæ commendabat Clementiæ; illos præcipue, quorum cura maxime cordi erat, ne forsan suscepta in partibus Saxoniæ Christianitas machinatione diabolica tunc penitus annullaretur. Inde autem discedens & consolatione Venerabilis Papæ Adriani non modice corroboratus, Servus Dei gaudens repedabat in Franciam.* Posterioris autem loci verba sunt hæc: *A primævis temporibus magnæ Vir iste fuit continentiæ, ac devote Domino Omnipotenti ab ineunte servivit ætate. Vinum & siceram, ac omne, unde inebriari potest, non bibit. Esca autem ejus erat panis & mel, olera & poma. Namque ab esu carnium, a lacte & piscibus temperabat; nisi quod memoratus Apostolicus Adrianus ei jam in novissimo propter valetudines, quas in corpore tolerabat frequentes, quo piscem comederet, præcepit. Cujus auctoritati ipse obtemperans, paululum indulgentius in hac parte agere cœpit. Præterea nullus fere dies transivit, quo non sacra Missarum solennia cum magno fletu ac contritione cordis celebraret. Intentus erat jugiter lectioni atque meditationi sanctæ doctrinæ. Psalmodiæ quoque pariter studiosissime invigilans, ita ut pæne quotidie Psalterium, aliquando etiam duo vel tria decantaret.* Hæc in vita *S. Willebadi* Autor coætaneus. Eo igitur, ut jam exposui, modo pervenit *Carolinus* iste Psalterii Codex A. DCCLXXXVIII *Roma Bremam*, approbante non solum haud gravatim, sed forte etiam procurante hanc muneris sui translationem ipso *Carolo Magno*, utpote qui eodem anno novum illum Episcopatum *Bremensem* amplissimis ditavit bonis, eundemque certis circumscripsit limitibus; uti patet ex ipsius *Diplomate*, quod etiamnunc integrum extat apud *Adamum Bremensem* Historiæ Ecclesiasticæ lib. 1. cap. 10, & apud Card. *Baronium* Annalium Ecclesiasticorum Tomo IX in actis anni 788. Brema denique pervenit idem ille eximius Codex *Vindobonam* sive *Wiennam Austriæ* in potestatem Augustissimæ Domus *Austriacæ*: sed, sub quo nostri ævi Imperatore, & qua occasione illud contigerit, hactenus nondum investigare potui, etiamsi ea de re quam maxime fuerim solicitus. Si quid autem certi post-

posthac cognovero, inferetur id alio oportuno loco hisce Commentariis. Interim tamen in præsens non est silentio prætereundum, inventum a me esse hunc (1) Codicem in Gloriosissimi Imperatoris Nostri LEOPOLDI I. *Privata* sive *Cubiculari Bibliotheca*, plus quam *mille* & *trecentis* selectis Voluminibus constante, cum eam superiori anno MDCLXVI a die undecimo mensis Junii usque ad diem decimum tertium Julii, Indicis conficiendi causa pervolverem.

Secundus Augustissimæ Bibliothecæ Cæsareæ Codex, ad Vitam & res gestas *Imp. Caroli Magni* pertinens, de quo alias in hisce Commentariis prolixius acturus sum, est inter MStos Codices Theologicos Latinos *trecentesimus sexagesimus*, & continet præcipue *S. Gregorii Magni PP. I. Librum Sacramentorum.* Idcirco autem dixi, eum Codicem ad Historiam vitæ *Caroli Magni* pertinere, quia hic est ille ipse, quem Summus Pontifex *Hadrianus I* jam memorato *Carolo M.* ad petitionem Ipsius dono misit; uti videre est ex Epistola *octogesima secunda* Collectionis Epistolarum veterum studio & cura ipsius *Caroli Magni* adornatæ, quippe ubi *PP. Hadrianus* istius Codicis mentionem facit his verbis: *De Sacramentario a Sancto Prædecessore Nostro, Deifluo Gregorio Papa, dispositio, jampridem Paulus Grammaticus a nobis eum pro Vobis petiit, & secundum Sanctæ Nostræ Ecclesiæ traditionem per Joannem Monachum atque Abbatem Civitatis Ravennatium Vestræ Regali emisimus Excellentiæ, quatenus optantes pro Vestra Regali invictissima Excellentia, eundem Dei Apostolum vestrumq; Protectorem poscentes, quæsumus, ut semper ubique Vos comitans, victores super omnes barbaras nationes efficiat, & una cum Domna spiritali filia nostra excellentissima Regina, Vestræque Prosapiæ nobilissima Prole, longiori ævo in hoc regnantes Mundo, in Vitam æternam cum Sanctis omnibus regnare sine fine ejus interventionibus faciat. Incolumem Excellentiam Vestram Gratia superna custodiat.* Hucusque clausula Epistolæ PP. Hadriani I, in qua Libri Sacramentorum S. Gregorii Magni ad Carolum Magnum transmissi fit mentio. (a) Titulus autem ejusdem

(1) *Tectus nunc est ille Codex compactura* holoserica cærulea. *Carolus autem Magnus curaverat eum operiri* tabulis eburneis *eleganti* sculptura *exornatis; uti liquet supra ex hoc Carminis* Dagulfi *distiche:*

Hæc merito tabulis cultim decorantur eburnis,
Quas mire exsculpsit ingeniosa manus.

Dolendum profecto est, antiquam illam compacturam eburneam *ad hoc usque tempus non esse conservatam, sed periisse eorum culpa, quibus forte propter vetustatis cariem displicuit.*

(a) *Codex hic custoditur nunc in Classe Theolog. n. CXLIX. ad quem inter cætera* GENTILOTUS: Clarissimus, *inquit*, LAMBECIUS Tom. II. comment. pag. 299. de hoc codice agens rotunde & valde asseveranter ait, esse hunc illum ipsum codicem Sacramentorum, quem Summus Pontifex HADRIANUS I. CAROLO M. ad petitionem ipsius dono misit: uti videre est ex epistola octogesima secunda Codicis CAROLINI, cujus verba ibi adducit. Quo pacto ejus ætas ad octavum sæculum adsurgens, intra annum 772 & 795, quo intervallo HADRIANI Pontificatus definitur, figenda esset. Sed vereor vehementer, ne Vir doctissimus id paulo confidentius prænuntiaverit, atque huic libro plus tribuerit, quam res & veritas ipsa concedat. Ego quidem ipsius præstantiam & non mediocrem vetustatem, quæ ultro in oculos occurrit, agnosco, magnique æstimo; sed ita, ut illam sæculo nono putem circumscribendam: profecto id vel unico IMPERATORIS vocabulo evincitur, quod in oratione sextæ feriæ majoris legitur fol. 66. ad hunc modum: *Oremus? & pro Xpianissimo* imperatore *nostro:* tametsi secunda manus superscripserit REGE. Inde enim

dem Libri in ipſo Codice MSto ita ſe habet:

IN NOMINE DNI.
INCIPIT LIBER. SA
CRAMENTORVM. DE
CIRCVLO. ANNI. EXPO
SITVS. A SCO. GREGO
RIO. PAPA. ROMANO.
EDITVS. EX AVTHENTI
CO. LIBRO. BIBLIOTHECAE.
CVBICVLI. SCRIPTVS.

In eodem venerandæ vetuſtatis Codice poſt jam memoratum Librum Sacramentorum extat etiam ejuſdem *S.* A *Gregorii Magni Benedictionale* ſive Syntagma ſolennium ſacrarum Benedictionum, in Sancta Eccleſia Catholica ante mille & ſexaginta annos uſitatarum; quod quoniam in (1) *Diario Sacri itineris Cellenſis* propter *Aſſumptionem* Beatiſſimæ Virginis Deiparæ aliquoties a me citatum eſt, & tam in Antverpienſi, quam Romana Operum S. Gregorii Magni editione deſideratur, operæ pretium me facturum arbitror, ſi integrum illud hic inſeruero, ne tam rarum & fructuoſum primitivæ Eccleſiæ Chriſtianæ monumentum diutius lateat. (a)

S. GRE-

planum fit, poſt annum IↃCCC atque adeo poſt delatum KAROLO MAGNO imperium exaratum fuiſſe. Vide MENARD. in præfat. Quod ſi Kalendarium Sacramentario prætextum eodem, quod apparet, tempore ſcriptum eſt, factum id ſuſpicor A. 802 vel 813, quibus dumtaxat uſque ad medium ſæculum nonum & ultra Paſcha in diem 27 Martii incidit, cum quo in eo Kalendario implicatur. *Hæc Gentilotus.* KOL.

(1) *Pag. 84, 85, 86, 93 & 268.*

(a) *Idem hoc adſerit iterum Lib. II. Addit. IV. ubi tam de Sacramentorum libro, quam de hoc Benedictionali ſic ſcribit:* ADDITAMENTUM IV, pertinens ad pag. 298 & 299, ubi fit mentio pervetuſti Codicis MSti Cæſarei, quo continentur S. GREGORII MAGNI *Liber Sacramentorum*, & ejuſdem *Benedictionale* antehac ineditum. Quamvis S. GREGORII MAGNI *Liber Sacramentorum* exſtaret in Romana, Pariſina, Antverpienſi aliiſque omnium Operum S. GREGORII MAGNI editionibus ſeparatim tamen eum correctiorem & locupletiorem edidit ex Miſſali MSto Sancti ELIGII Bibliothecæ Corbejenſis, Notiſque & Obſervationibus illuſtravit Fr. HUGO MENARDUS, Monachus Congregationis S. BENEDICTI alias Cluniacenſis, & S. MAURI Pariſiis apud DIONYSIUM MOREAU, via Jacobæa, ſub Salamandra, A. 1642. in quarto. Quantum autem etiam ab hac editione, quæ nunc primum in poteſtatem meam pervenit, pervetuſtus ille Codex MStus Cæſareus, qui ad IMP. CAROLI M. Bibliothecam Cubicularem olim pertinuit, diſcrepet, alio poſthac commodiori tempore & loco in peculiari quadam *Diſſertatione* diligenter ac fideliter indicabitur. Cæterum quod ad S. GREGORII *Benedictionale, Libro Sacramenrum* ſubjunctum, & antehac ineditum, attinet, id nec in illo Codice MSto, quo MENARDUS uſus eſt, exſtitit. *Hæc* LAMBECIUS; *quorum tamen ultima obelo ſubducit Libro Comment. IV in Appendice Addit. V, quod eſt tale:* ADDITAMENTUM V, pertinens ad Libri ſecundi p. 299, 1003 & 1004; ubi fit mentio pervetuſti Codicis manuſcripti Cæſarei, in quo S. GREGORII MAGNI *Libro Sacramentorum Benedictionale* ejuſdem ſeparatim ſubjunctum eſt. Poſtquam S. GREGORII MAGNI Librum Sacramentorum a Fr. HUGONE MENARDO, Monacho Congregationis S. Benedicti, alias Cluniacenſis, & S. MAURI ex Miſſali MSto S. ELIGII Bibliothecæ Corbejenſis correctiorem & locupletiorem editum, & Pariſiis apud DIONYSIUM MOREAU A. 1642 in quarto impreſſum, peculiari quodam ſtudio nuper accurate pervolvi, tantam inter illum & ſupra memoratum pervetuſtum Codicem MS. Cæſareum inveni differentiam, ut ea non obiter & paucis verbis poſſit indicari, ſed ampliſſima graviſſimaque *Diſſertatione* indigeat. Cui elaborandæ cum in præſens non vacem, neceſſario illa eouſque differenda eſt, donec in Continuatione Catalogi Auguſtiſſimæ Bibliothecæ Cæſareæ ad Codices manuſcriptos Theologicos Latinos pervenero. Interim autem in anteceſſum moneo, in ſupra memorata Libri Sacramentorum editione MENARDIANA *Benedictionale* non exſtare, ut in pervetuſto illo Codice MSto Cæſareo, tanquam ſeparatum aliquod Opuſculum & inſtar Appendicis Libri Sacramentorum, ſed

S. GREGORII PAPÆ ROMANI
BENEDICTIONALE.

BENEDICTIO IN VIGILIA NATALIS DOMINI.

Omnipotens DEVS, qui incarnatione Vnigeniti sui mundi tenebras effugavit, & ejus gloriosa Nativitate hanc sacratissimam noctem irradiavit, effuget a vobis tenebras vitio- A *rum, & irradiet corda vestra luce virtutum, Amen.*

Quique ejus sacratissimæ Nativitatis gaudium magnum pastoribus ab Angelo voluit nuntiari, Ipse super vos Bene-

eidem respectu temporis & argumenti Singularum Benedictionum sparsim insertum & permixtum esse. Ubicunque igitur hoc Benedictionale, tum in his de Augustissima Bibliotheca Cæsarea Commentariis tum in (α) Diario Sacri Itineris Cellensis, a me vocatur ineditum hactenus, non simpliciter ea appellatio accipienda, sed vel respectu modi editionis restricte interpretanda vel potius omnino delenda est. Vide etiam infra Errata residua Libri secundi. *Hæc ille, porro in illis erratis*, Pagina, *inquit*, 299 vers, penult. & ult. deleantur hæc verba: *ne tam rarum & fructuosum primitivæ Ecclesiæ Christianæ monumentum diutius lateat.* CL. GENTILOTUS *Codicem hunc nostrum cum editione* MENARDIANA *diligenter contulit & quas maximo numero observavit varias lectiones Commentariis suis intexuit; præmisso hoc monito:* Sæpius, *inquit*, hujusmodi liber cum ceteris Sancti Pontificis operibus atque etiam seorsim typis descriptus fuit, notisque eruditissimis illustratus. Nondum tamen omnibus istis editionibus satisfactum antiquitatis Ecclesiasticæ studiosissimo S. R. E. Cardinali JOSEPH MARIÆ TOMASIO qui ob excellentem doctrinam cum eximia vitæ sanctimonia conjunctam in ore famæ est; Divorum numerum olim aucturus. Volvebat itaque is animo GREGORII *Sacramentarium* variis additamentis propterea interpolatum, quod non modo Romana, sed & aliæ Ecclesiæ eo uterentur; ad pristinam simplicitatem reducere. idque ope hujus Cæsarei codicis a LAMBECIO indicati se longe optime effecturum speraverat. Quam ob rem egit is mecum interprete per epistolam amicissimo magnique in republica literaria nominis viro JUSTO FONTANINO ut ad præscriptam ab eo normam Chirographum istud exemplum cum PAMELII editione conferrem, quod eam ad nativam puritatem proxime accedere sibi esset persuasum. Addixi ego lubens cum utriusque tum publicæ utilitatis caussa operam meam, interim non dissimulans, quid salva LAMBECII auctoritate de istius codicis ætate sentirem. Illi vero in meo, si quod est, judicio acquiescentes, me tunc ejusmodi labore levarunt. Confer fragmentum Vitæ Card. TOMASII tom. XXVI. Diar. erudit. Ital. p. 12. 13. quem postea sponte sumere, mihi collibitum nec forte omnino inutile visum fuit; maluissem equidem, ut eminentissimi viri manibus facerem satis codicis nostri comparationem cum PAMELIANA quam alia editione instituere; verum ea destitutus, MENARDIANA A. 1642 Parisiis procurata usus sum, quasque inter utrumque exemplum varietates deprehendi infra scripsi. *Hæc* GENTILOTUS; *varietates profecto illæ & non leves sunt, & numerosæ adeo, ut quinque & XL. philyras impleant; dignæ hercle alia & meliori sorte. Iis adscriptis subdit* GENTILOTUS: Hactenus Syllabus variarum lectionum, quæ in Sacramentario observatæ sunt. *Sequitur a fol.* 199. *Ejusdem* S. GREGORII *Benedictionale*, seu solemnium ab Episcopis dicendarum benedictionum ordo & series, quod Cl. LAMBECIUS, nondum visa HUGONIS MENARDI editione, prorsus ἀνέκδοτον credidit adeoque integrum commentariis suis Tom. II. a pag. 300. intexuit: neque omnino operam lusit. Tametsi enim in memorata MENARDI editione earum benedictionum plurima sparsim suis locis occurrant, id quod & LAMBECIUS ipse diligentius ea editione considerata, agnovit, & ingenue fassus est Lib. IV. comment. additam. V. & in erratis residuis libri secundi, nonnullæ tamen ibidem desiderantur; quas a ceteris segregatas Monachii BENEDICTINI Congregationis S. MAURI in omnium operum S. GREGORII editione Tom. III. a pag. 621. exstare voluerunt. KOL.

(α) Vide ibi pap. 85. & 268, ut & Indicem litera G., colum. 2. vers. 21. KOL.

Benedictionis suæ gratissimum imbrem infundat, atque Ipso Pastore vos ad æternorum gaudiorum pascua æterna perducat, Amen.

Et qui per ejus Incarnationem terrena cœlestibus sociavit, internæ Pacis & bonæ voluntatis vos nectare repleat, & cœlestis militiæ consortes efficiat, Amen.

Quod Ipse præstare dignetur, cujus Regnum & Imperium sine fine permanet in secula seculorum, Amen.

Benedictio Dei Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, & Pax Domini sit semper vobiscum.

BENEDICTIO IN DIE NATALIS DOMINI.

Benedicat vobis Omnipotens Deus, vestramque ad superna excitet intentionem, qui hanc Sacratissimam diem Nativitate Filii sui fecit esse solennem, Amen.

Et qui eum, qui panis est Angelorum, in Præsepi Ecclesiæ cibum fecit esse fidelium animalium, Ipse vos & in præsenti seculo degustare faciat æternorum dulcedinem gaudiorum, & in futuro perducat ad satietatem æternorum præmiorum, Amen.

Quique ejus Infantiam vilibus voluit indui pannis, Ipse vos cœlestium vestimentorum induat ornamentis, Amen.

Quod Ipse præstare dignetur, &c.

BENEDICTIO IN NATIVITATE SANCTI STEPHANI MARTYRIS.

DEUS, qui Beatum Stephanum Protomartyrem coronavit, & confessione Fidei, & agone Martyrii, mentes vestras circumdet, & in præsenti seculo corona Justitiæ, & in futuro perducat vos ad coronam Gloriæ, Amen.

A *Illius obtentu tribuat vobis Dei & proximi charitate semper exuberare, qui hanc studuit etiam inter lapidantium impetus obtinere, Amen.*

Quo ejus & exemplo roborati, & intercessione muniti, ab Eo, quem ille a dextris Dei vidit stantem, mereamini benedici, Amen.

Quod ipse præstare dignetur, qui cum &c.

IN NATIVITATE S. JOANNIS EVANGELISTÆ.

Omnipotens DEUS dignetur vobis per intercessionem Beati Joannis B *Apostoli, & Evangelistæ benedicere, qui per eum arcana Verbi sui voluit Ecclesiæ revelare, Amen.*

Concedat vobis, ut, quod ille Spiritus Sancti munere afflatus vestris auribus infudit, ejusdem Spiritus dono capere mente valeatis, Amen.

Quo ejus documento de Divinitate nostri Redemptoris edocti, & amando quod tradidit, & prædicando quod docuit, & exequendo quod jussit, ad dona pervenire mereamini, quæ Idem Jesus Christus Dominus noster repromisit, Amen.

C *Quod Ipse præstare dignetur, &c.*

BENEDICTIO IN NATIVITATE SS. INNOCENTUM.

Omnipotens DEUS, pro cujus Unigeniti veneranda infantia, infantum Innocentum catervas Herodis funesti peremit sævitia, suæ vobis benedictionis tribuat dona gratissima, Amen.

Et, qui eis concessit, ut unicum filium ejus Dominum nostrum non loquendo, sed moriendo confiterentur, concedat vobis, ut fidem veram, quam lingua vestra fatetur, etiam mores probi, & vita inculpabilis fateatur, Amen.

Quique eos primitivum fructum sanctæ suæ suscepit Ecclesiæ, cum fructu bonorum operum vos faciat pervenire ad gaudia æternæ Patriæ, Amen.

Quod ipse præstare, ut supra.

BENEDICTIO IN OCTAVA D. N.

Omnipotens DEVS, cujus Vnigenitus hodierna die, ne legem solveret, quam adimplere venerat, corporalem suscepit circumcisionem, spiritali circumcisione mentes vestras ab omnibus vitiorum incentivis expurget, & suam in vos infundat Benedictionem, Amen.

Et qui legem per Moysen dedit, ut per Mediatorem nostrum benedictionem daret, exuat vos mortificatione vitiorum, & faciat perseverare in novitate virtutum, Amen.

Quo sic in senarii numeri perfectione in hoc seculo vivatis, & in septenario inter Beatorum Spirituum agmina requiescatis, quatenus in octavo resurrectione renovati, Jubilæi remissione ditati, ad gaudia sine fine mansura perveniatis, Amen.

Quod ipse præstare dignetur, &c.

BENEDICTIO IN THEOPHANIA.

DEVS lumen verum, qui Vnigenitum suum hodierna die stella duce gentibus voluit revelare, sua vos dignetur Benedictione ditare, Amen.

Quo exemplo Magorum mystica Domino Jesu Christo munera offerentes, spreto antiquo hoste, spretisque contagiis vitiorum, ad æternam patriam redire valeatis per viam virtutum, Amen.

Detque vobis veram mentium innocentiam, qui super Vnigenitum suum Spiritum Sanctum demonstrari voluit per columbam, eaque virtute mentes vestræ exerceantur ad intelligenda Divinæ Legis arcana, qua in Cana Galileæ limpha est in vinum conversa, Amen.

Quod Ipse præstare dignetur &c.

BENEDICTIO IN PVRIFICATIONE SANCTÆ MARIÆ.

Omnipotens DEVS, qui Vnigenitum suum hodierna die in assumpta carne, in templo voluit præsentari, benedictionis suæ vos munere fultos, bonis operibus faciat exornari, Amen.

Et qui eum, ut legem adimpleret, ministrum voluit effici legis, mentes vestras instruat legis suæ spiritalibus documentis, Amen.

Quo ei & pro turturibus castitatis seu charitatis munera offerre valeatis, & pro pullis columbarum Spiritus Sancti donis exuberetis, Amen.

Quod Ipse præstare dignetur, &c.

BENEDICTIO IN ANNVNTIATIONE SANCTÆ MARIÆ.

Dominus Jesus Christus, qui in seculorum fine processit ex Virgine, cor vestrum Virginitatis incorruptæ corona clarificet, Amen.

Et, qui annuntiante Angelo Virginis ingressus est uterum, ejus vos ministerii & instruat & muniat Sacramento, Amen.

Quique hodie Virginis Conceptionem devotissime celebratis, ad Nativitatem nostri Redemptoris exultantibus animis & mundo corde perveniatis, Amen.

Quod Ipse præstare dignetur, qui cum &c.

BE-

BENEDICTIO IN SEPTUAGESIMA.

Deus Omnipotens, qui unicuique nostrum ita currere, ut comprehendamus, jussit per Apostolum suum, infundat cordibus vestris Paraclitum Spiritum, quo & felicissimum valeatis consummare cursum, & in ejus vinea, licet diversis vocationibus laborantes, promissæ tamen ab eo mercedis mereamini recipere nummum, Amen.

Ejusdem Sancti Spiritus illustrati gratia, vegetati clementia, taliter flagitia relinquatis, atque plangatis præterita, devitetis præsentia, caveatis futura, qualiter digne a vobis observanda hic inchoetur, & dignius etiam consummetur sacratissimæ Quadragesimæ abstinentia ventura, Amen.

Quatenus peragentes competenter ipsum tempus Quadragesimale, purificatis mentibus ab omni vitiorum labe, mereamini mundi venire ad celebrandum solenniter festum Paschale, Amen.

BENEDICTIO SS. EUCHARISTIÆ.

Omnipotens Deus, Opifex totius fabricæ Mundi, qui in principio condidit omnia opera sua perfectione Senarii numeri, dignetur vobis per ineffabilem gratiam suam largiri, ut omni vitæ vestræ tempore continua suæ benedictionis mereamini protectione muniri, Amen.

Concedatque vobis illa opera per sex dierum curricula patrare, per quæ in septimo tantam, & talem gratiam ejus valeatis impetrare, ut & ipsius positis laudibus delectabiliter vacare, & sine crimine sincerissima devotione sacrosancto Corpori & Sanguini Dominico ad remedium communicare, Amen.

A *Quo spiritali alimonia recreati, ejus optabili custodia tutati, perpetualiter placeatis Ei, ab omni opere servili penitus liberati & ab universo facinore pariter mundati, Amen.*

Quod Ipse præstare dignetur, &c.

BENEDICTIO IN QUINQUAGESIMA.

Benedicat vos Divina Pietas, & ejus æterna Majestas, qui per Legislatorem Moysen famulum suum præcepit Judaicæ plebi, ut anno Jubilæo terræ foret remissio, & servorum etiam libertas, Amen.

B *Liberet vos a jugo Diabolicæ servitutis, & superaddens vobis vigorem pristinæ salutis, effundat super vos clementer Spiritum servitutis, Amen.*

Quo tales egredi mereamini de corpore ab omni scelerum contagione purgati, quales per Christi roseum cruorem redimendo fuistis misericorditer expiati, Amen.

Quod Ipse præstare dignetur, &c.

BENEDICTIO INITIO QUADRAGESIMÆ.

Benedicat vobis Omnipotens Deus, qui quadragenarium numerum in C *Moysi & Heliæ, nec non & Mediatoris nostri jejunio consecravit, concedatque vobis ita transigere præsentis vitæ dispensationem, ut accepto a Patrefamilias remunerationis denario, perveniatis ad peccatorum omnium remissionem, & ad gloriosam cum Sanctis omnibus resurrectionem, Amen.*

Detque vobis spiritalium virtutum invictricia arma, quibus exemplo Domini devincere valeatis antiqui hostis sagacissima tentamenta, Amen.

Quo non in solo pane, sed in omni verbo, quod de ore ejus procedit, spi-

ritalem sumentes alimoniam, per jejuniorum observationem, & cæterorum bonorum operum exhibitionem percipere mereamini inmarcescibilem gloriæ coronam, Amen.

Quod Ipse præstare dignetur, &c.

HEBDOMADIS SECVNDÆ IN QVADRAGESIMA BENEDICTIO.

Omnipotens Deus, jejunii cæterarumque virtutum dedicator atque amator, sua vos benedictione sanctificet, Amen.

Accendat in vobis piæ devotionis affectum & præbeat supplicantibus suum benignus auditum, Amen.

Quatenus mentes vestræ sinceris purgatæ jejuniis bonorum omnium exuberent incrementis, Amen.

Quod ipse præstare, &c.

DOMINICÆ III IN QVADRAGESIMA BENEDICTIO.

Omnipotens Deus jejuniorum vestrorum victimas clementer accipiat, & sua vos benedictione dignos efficiat, Amen.

Mentes vestras ita parsimoniæ bono contra vitia muniat, præceptorum suorum doctrinis erudiat, charitatis dono repleat, ut vos in omnibus sibi placere concedat, Amen.

Quatenus præsentis Quadragesimæ diebus devotissime celebratis, ad Paschalia Festa purificatis cordibus accedere valeatis, Amen.

Quod Ipse præstare dignetur, &c.

DOMINICÆ IIII IN QVADRAGESIMA BENEDICTIO.

Deus, qui vos ad præsentiam Quadragesimalium dierum medietatem dignatus est perducere, ipse vos

A sua miseratione dignetur benedicere, Amen.

Abstinentiam vestram præteritam acceptet, futuram ita sibi placitam reddat, ut sicut ab illicitis cibis, ita vos etiam a vitiis omnibus abstinere concedat, Amen.

Quo de præteritis & de futuris spiritalium carismatum frugibus Ei grates persolventes, ad sanctum Pascha pervenire possitis indemnes, Amen.

Quod Ipse præstare dignetur, &c.

BENEDICTIO IN DOMINICA V IN QVADRAGESIMA.

B Accendat in vobis Dominus vim sui amoris, & per jejuniorum observantiam infundat vobis donum suæ benedictionis, Amen.

Sic Ei parsimoniæ victimas offeratis, ut contriti Ei cordis & humilitati sacrificio placeatis, Amen.

Quatenus oratio vestra jejunii & eleemosynæ alis subvecta ita ad aures vestri Conditoris ascendat, ut vos æternæ beatitudinis hæredes, & supernorum civium consortes efficiat, Amen.

Quod Ipse præstare, &c.

C BENEDICTIO IN RAMIS PALMARVM.

Benedicat vobis Omnipotens Deus, cui & jejuniorum maceratione, & præsentium dierum observatione placere studeatis, Amen.

Concedatque vobis, ut sicut Ei cum ramis Palmarum cæterarumve frondium præsentare studuistis, ita cum palma victoriæ, & fructu bonorum operum Ei post obitum apparere valeatis, Amen.

Quique Vnigeniti Filii ejus Passionem puro corde creditis, mente devota venerari studetis, ad resurrectionis ejus Festa, & vestræ remunerationis præ-

præmia ipsius fulti munimine veniatis, Amen.

Quod ipse præstare dignetur, &c.

ITEM ALIA BENEDICTIO DE PASSIONE.

Omnipotens Deus, qui Unigeniti sui Passione tribuit vobis humilitatis exemplum, concedat vobis per eandem humilitatem percipere suæ benedictionis ineffabile donum, Amen.

Quatenus Ipsius resurrectionis percipiatis consortia, cujus patientiæ veneramini documenta, Amen.

Quo ab eo sempiternæ vitæ munus percipiatis, per cujus temporalem mortem æternam vos evadere creditis, Amen.

Quod Ipse præstare dignetur, &c.

BENEDICTIO IN COENA DOMINI.

Benedicat vos Deus, qui per Unigeniti Filii sui Passionem vetus Pascha in novum voluit converti, concedatque vobis, ut expurgato veteris fermenti contagio, nova in vobis perseveret conspersio, Amen.

Et qui ad celebrandam Redemptoris nostri Cœnam mente devota convenistis, æternarum dapium vobiscum epulas reportetis.

Ipsius quoque opitulante clementia mundemini a sordibus peccatorum, qui ad insinuandum humilitatis exemplum pedes voluit lavare discipulorum, Amen.

Quod Ipse præstare dignetur, &c.

BENEDICTIO IN SABBATO SANCTO.

Deus, qui de Ecclesiæ suæ intemerato utero novos populos producens, ea in Virginitate manente nova semper prole fœcundat, Fidei, Spei

A *& Charitatis vos munere repleat, & suæ in vos benedictionis dona infundat, Amen.*

Et qui hanc sacratissimam noctem Redemptoris nostri Resurrectione voluit illustrare, mentes vestras peccatorum tenebris mundatas virtutum copiis faciat coruscare, Amen.

Quo eorum, qui modo renati sunt, innocentiam imitari certetis, & vascula mentium vestrarum exemplo præsentium luminum illustretis, ut cum bonorum operum lampadibus ad hujus Sponsi Thalamum, cujus Resurrectionem celebratis, cum prudentibus Virgini-
B *bus intrare possitis, Amen.*

Quod Ipse præstare dignetur, &c.

BENEDICTIO IN DIE SANCTO PASCHÆ.

Benedicat vos omnipotens Deus hodierna interveniente Paschali solennitate, & ab omni miseratus dignetur defendere pravitate, Amen.

Et, qui ad æternam vitam in Unigeniti sui Resurrectione vos reparat, in ipsius adventu immortalitatis vos gaudiis vestiat, Amen.

Et qui expletis jejuniorum, sive
C *Passionis Dominicæ diebus, Paschalis Festi gaudia celebratis, ad ea Festa, quæ non sunt annua, sed continua, ipso opitulante exultantibus animis veniatis, Amen.*

Quod Ipse præstare dignetur, &c.

BENEDICTIO IN OCTAVA PASCHÆ.

Deus, cujus Unigenitus hodierna die discipulis suis januis clausis dignatus est apparere, suæ vos benedictionis dono locupletare, & cœlestis vobis Regni januas dignetur aperire, Amen.

Et, qui ab eorum pectoribus attactu sui Corporis vulnus amputavit dubietatis, concedat, ut per fidem, qua eum resurrexisse creditis, omnium delictorum maculis careatis, Amen.

Et, qui eum cum Thoma Deum & Dominum creditis, & cernuis vocibus invocatis, ab eo & in hoc seculo a malis omnibus tueri, & in futuro Sanctorum cœtibus adsci sci valeatis, Amen.

Quod Ipse præstare dignetur, &c.

BENEDICTIO DE RESVRRECTIONE.

Benedicat vos omnipotens Deus, qui vos gratuita miseratione creavit, & in Resurrectione Vnigeniti sui, spem vobis resurgendi concessit, Amen.

Resuscitet vos de vitiorum sepulchris, qui eum resuscitavit a mortuis, Amen.

Vt cum eo sine fine feliciter vivatis, quem resurrexisse a mortuis veraciter creditis, Amen.

Quod Ipse præstare dignetur, &c.

ALIA.

Deus, qui per Resurrectionem Vnigeniti sui vobis contulit & bonum Redemptionis, & decus adoptionis, suæ vobis conferat præmia benedictionis, Amen.

Et, quo redimente percepistis donum perpetuæ libertatis, eo largiente consortes efficiamini æternæ hæreditatis, Amen.

Et, cui consurrexistis in Baptismate credendo, adjungi mereamini in cœlesti regione bene vivendo, Amen.

Quod Ipse præstare dignetur, &c.

BENEDICTIO DE JEJVNIO.

Omnipotens Deus devotionem vestram dignanter intendat, & suæ vobis benedictionis dona concedat, Amen.

A

Indulgeat vobis mala omnia, quæ gessistis, & tribuat vobis veniam, quam ab eo deposcitis, Amen.

Sicque jejunii vestri & precum vota suspiciat, ut a vobis adversa omnia, quæ peccatorum retributione meremini, avertat, & donum in vos Spiritus Paracliti infundat, Amen.

Quod Ipse præstare dignetur, &c.

BENEDICTIO IN DIE ASCENSIONIS DOMINI.

B

Benedicat vos omnipotens Deus, cujus Vnigenitus hodierna die Cœlorum alta penetravit, & vobis, ubi Ille est, ascendendi aditum patefecit, Amen.

Concedat propitius, ut, sicut post Resurrectionem suam discipulis visus est manifestus, ita vobis in Judicium veniens videatur placatus, Amen.

Et, qui Eum consedere Patri in sua Majestate creditis, nobiscum manere usque in finem seculi secundum suam promissionem sentiatis, Amen.

Quod Ipse præstare dignetur, &c.

C

BENEDICTIO IN VIGILIA PENTECOSTES.

Benedicat vos omnipotens Deus, ob cujus Paracliti Spiritus adventum mentes vestras Jejunii observantia præparatis, & præsentem diem solennibus laudibus honoratis, Amen.

Instar modo renatorum infantium talem innocentiam habeatis, ut templum Sancti Spiritus ipso tribuente esse possitis, Amen.

Atque idem Sanctus Spiritus ita vos hodie sua habitatione dignos efficiat, ut cras se vestris mentibus vobiscum perpetim habitaturus infundat, & peracto præ-

præsentis vitæ curriculo vos ad cœlestia Regna perducat, Amen.

Quod Ipse præstare dignetur, &c.

BENEDICTIO IN PENTECOSTE.

Deus, qui hodierna die discipulorum mentes Spiritus Paracliti infusione dignatus est illustrare, faciat vos sua benedictione repleri & Ejusdem Spiritus donis exuberare, Amen.

Ille ignis, qui super discipulos apparuit, peccatorum vestrorum sordes expurget, & sui luminis infusione corda vestra perlustret, Amen.

Quique dignatus est diversitatem linguarum in unius Fidei confessione adunare; in eadem vos faciat constantia Fidei perseverare, & per hanc ab spe ad speciem pervenire, Amen.

Quod Ipse præstare dignetur, &c.

BENEDICTIO IN NATIVITATE SANCTI JOANNIS BAPTISTÆ.

Benedicat vos Omnipotens DEVS, Beati Joannis Baptistæ intercessione, cujus hodierna die Natalitia celebratis, concedatque, ut cujus solennia colitis, patrocinia sentiatis, Amen.

Illius obtentu ab omnibus adversis tueamini, & bonis omnibus perfruamini, qui adventum Redemptoris Mundi nec dum natus cognovit, matris sterilitatem nascendo abstulit, patris linguam natus absolvit, Amen.

Quatenus ipsius Agni, quem ille digito ostendit, cujus immolatione estis redempti, ita virtutum lanis vestiri, & innocentiam valeatis imitari, ut ei in æternæ Patriæ felicitate possitis adjungi, Amen.

Quod Ipse præstare dignetur, &c.

A

ALIA.

Benedicat vos Omnipotens DEVS, qui Vnigeniti Filii sui per Beatum Joannem tandem nostri misertus nuntiavit in terris adventum, Amen.

Ipse Spiritus Sanctus, qui eum replevit clausum in utero matris, & patris linguam solvit a vinculo, faciat vos sua benedictione repleri, & spiritalibus donis abundanter exuberare, Amen.

Ascendat vox deprecantis Præcursoris ad aures clementissimi Patris, qui Mundi Redemptorem ante novit confiteri, quam nasci, quique auctorem
B
Lavacri sacris manibus suis tinxit in fonte, maculas delictorum vestrorum clementer sua intercessione expurget, atque copiis virtutum fœcundet, Amen.

Quod Ipse præstare dignetur, &c.

BENEDICTIO IN FESTIVITATE SANCTÆ CRVCIS.

Benedicat vos Omnipotens DEVS, qui per Vnigeniti sui Jesu Christi Domini nostri passionem, & Crucis patibulum, genus redemit humanum, Amen.

C

Concedatque vobis, ut cum omnibus Sanctis, quæ sit ejusdem Crucis longitudo, latitudo, sublimitas, & profundum, mente devota comprehendere possitis, Amen.

Quatenus vosmetipsos abnegando, crucemque gestando, ita in præsentis vitæ stadio Redemptorem nostrum possitis sequi, ut ei inter Choros Angelorum post obitum mereamini adsciscì, Amen.

Quod Ipse præstare dignetur, &c.

BENEDICTIO IN NATIVITATE APOSTOLORVM PETRI ET PAVLI.

Benedicat vos Omnipotens DEVS, qui vos Beati Petri saluberrima confessione in Ecclesiasticæ Fidei fundavit soliditate, Amen.

Et quos Beati Pauli sanctissima instruxit prædicatione, sua tueatur gratissima defensione, Amen.

Quatenus Petrus clave, Paulus Sermone, utrique intercessione ad illam vos certent patriam introducere, ad quam illi, alter cruce, alter gladio, hodierna die meruerunt pervenire, Amen.

Quod Ipse præstare dignetur, &c.

BENEDICTIO IN ASSVMPTIONE SANCTÆ MARIÆ.

DEVS, qui Beatissimam Virginem Mariam Domini nostri Jesu Christi gloriosissimam Genitricem, hodierna die ad Cœlos voluit evocare, & super Choros Angelorum sublimiter exaltare, suæ vos benedictionis gratia per intercessionem Ejus & merita dignetur taliter ditare, qualiter a vitiis ad virtutes mereamini transmigrare, Amen.

Concedatque vobis in hoc sæculo, sic fide vigere, spe gaudere, & charitate pollere, castitatis jugiter eminentia fulgere, & humilitatis etiam excellentia splendere, quo Ipsi per omnia bonis operibus adornati valeatis placere, Amen.

Faciatque vos omnia præterita flagitia & facinora, ita die noctuque gemitibus & fletibus expiare, præsentia & futura tam salubriter evitare, quatenus cum Ipsa possitis æternaliter in cœlestibus emicare, Amen.

Quod Ipse præstare dignetur, &c.

A

BENEDICTIO IN FESTO SANCTI JOANNIS DE MARTYRIO.

DEVS, qui vos Beati Joannis Baptistæ concedit solennia frequentare, tribuat vobis & eadem devotis mentibus celebrare, & suæ benedictionis dona percipere, Amen.

Et, qui pro legis ejus præconio carceralibus est retrusus in tenebris, intercessione sua a tenebrosorum operum vos liberet incentivis, Amen.

Et, qui pro veritate, quæ Deus est, caput non est cunctatus amittere, suo interventu ad caput vestrum, quod
B est Christus, vos faciat pervenire, Amen.

Quod Ipse præstare dignetur, &c.

BENEDICTIO IN NATIVITATE SANCTÆ MARIÆ.

DEVS, qui per Beatæ MARIÆ Virginis partum genus humanum dignatus est redimere, sua vos dignetur benedictione locupletare, Amen.

Ejusque semper, & ubique patrocinia sentiatis, ex cujus intemerato utero auctorem vitæ suscipere meruistis, Amen.

Et, qui ad ejus celebrandam Nati-
C vitatem hodierna die devotis mentibus convenistis spiritalium gaudiorum, & æternorum præmiorum vobiscum munera reportetis, Amen.

Quod Ipse præstare dignetur, &c. ut supra.

BENEDICTIO DE ADVENTV DOMINI.

Omnipotens DEVS, cujus Vnigeniti adventum, & præteritum creditis, & futurum expectatis, ejusdem Adventus vos illustratione sanctificet, & sua benedictione locupletet, Amen.

In

In præſenti vitæ ſtadio vos ab omni adverſitate defendat, & ſe vobis in judicio placabilem oſtendat, Amen.

Quo a cunctis peccatorum contagiis liberati, illius tremendi examinis diem expectetis interriti, cujus Sanguine eſtis redempti, Amen.

Quod Ipſe præſtare dignetur, &c.

ITEM ALIA.

Omnipotens DEVS vos placito vultu reſpiciat, & in vos ſuæ benedictionis donum infundat, Amen.

Et, qui hos dies Incarnatione Vnigeniti ſui fecit ſolennes, a cunctis præſentis & futuræ vitæ adverſitatibus vos reddat indemnes, Amen.

Vt, qui de Adventu Redemptoris noſtri ſecundum carnem devota mente lætamini, in ſecundo, cum in Majeſtate ſua venerit, præmiis æternæ vitæ ditemini, Amen.

Quod Ipſe præſtare dignetur, &c.

ITEM ALIA.

Benedicat vos ineffabilis gratia, & pietas Dei Vivi, & annuat vobis per admirabilem & ſalutarem adventum Filii ſui, ne ſub dominatione peccati remaneatis, quod abſit, captivi, Amen.

Ab omni vos miſeria tam potenter liberare, & in ſua miſericordia tam clementer dignetur perſeveranterque confirmare, ut ſibi vos faciat in præſenti ſeculo taliter deſervire, qualiter ad eum in futuro gaudentes mereamini pervenire, Amen.

Quique pro vobis eundem Vnigenitum ſuum in Adventu primo voluit incarnari, Ipſe vos in ſecundo faciat ab injuſtorum conſortio ſeparari, & juſtorum commercio ſecum perenniter manſuros aggregari, Amen.

Quod Ipſe præſtare dignetur, &c.

A

ITEM ALIA.

Benedicat vobis Deus Omnipotens, Pater Domini noſtri Jeſu Chriſti, Salvatoris atque Redemptoris Mundi, & ita vos benedicendo juſtificet atque ſanctificet illuſtratione primi Adventus ejuſdem Vnigeniti ſui, ne in ſecundo coram ipſo appareatis immundi, Amen.

Fundet vos ejus Gratia tam firmiter in humilitate vera, & ſolidet tam ſtabiliter in charitate ſincera, quo taliter vobis diſpliceant ea, quæ ſunt Mundi, & placeant jugiter ea, quæ ſunt Dei, ut in cœleſti Beatitudine pariter cum Sanctis cohæreatis, Amen.

B

Quique pro ſalute ſervorum eundem Filium ſuum tantum voluit humiliari, ut intra maternum uterum naturæ noſtræ in unitatem perſonæ copulando dignaretur uniri, intra vos in hoc primo Adventu, ſplendore ſuæ viſitationis atque inhabitationis faciat illuſtrari, quatenus in ſecundo mereamini cum Ipſo perpetim gloriari, Amen.

Quod Ipſe præſtare dignetur, qui cum Patre, &c.

BENEDICTIO IN NATIVITATE VNIVS APOSTOLI.

C

DEVS, qui vos in Apoſtolicis tribuit conſiſtere fundamentis, benedicere vos dignetur Beati Apoſtoli ſui N. intercedentibus meritis, Amen.

Defendatque vos a cunctis adverſis Apoſtolicis præſidiis, qui vos eorum voluit ornari & muniri exemplis & documentis, Amen.

Quo per eorum interceſſionem perveniatis ad æternæ Patriæ hæreditatem, per quorum doctrinam tenetis Fidei integritatem, Amen.

Quod Ipſe præſtare dignetur, qui cum Patre &c.

BENEDICTIO IN NATIVITATE VNIVS MARTYRIS.

Beati Martyris sui N. intercessione vos Dominus benedicat, & ab omni malo defendat, Amen.

Extendant in vos dexteram suæ propitiationis, qui eum suscepit per supplicia passionis, Amen.

Quo ejus in Cœlo mereamini habere consortium, cujus devotis mentibus in terra celebratis triumphum, Amen.

Quod Ipse præstare dignetur, &c.

BENEDICTIO IN NATIVITATE PLVRIMORVM MARTYRVM.

Benedicat vos Dominus Beatorum Martyrum suorum N.N. suffragiis, & liberet ab adversitatibus cunctis, Amen.

Commendet vos eorum intercessio gloriosa, quorum in conspectu ejus est mors pretiosa, Amen.

Vt, sicut illi per diversa genera tormentorum cælestis Regni sunt sortiti hæreditatem, ita vos eorum mereamini consortium per bonorum operum exhibitionem, Amen.

Quod Ipse præstare dignetur, &c.

IN FESTO VNIVS CONFESSORIS.

Omnipotens Deus det vobis copiam benedictionis, qui Beatum N. sibi asscivit virtute confessionis, Amen.

Et, qui illum fecit corruscare miraculis, vos exornet bonorum operum incrementis, Amen.

Quo ejus exemplis eruditi, & intercessione muniti, cujus depositionis diem celebratis, illi possitis in cælesti Regione adjungi, Amen.

Quod Ipse præstare dignetur, cujus &c.

A BENEDICTIO IN NATIVITATE PLVRIMORVM CONFESSORVM.

Sanctorum Confessorum suorum NN. meritis vos Dominus faciat benedici, & contra adversa omnia eorum intercessione muniri, Amen.

Eorum vos efficiat suffragio felices, quorum festivitatis diem celebratis ovantes, Amen.

Quo eorum imitantes exempla, ad cælestia pervenire possitis promissa, Amen.

Quod Ipse præstare dignetur, cujus Regnum, &c.

B BENEDICTIO IN NATIVITATE VNIVS VIRGINIS.

Benedicat vos Dominus, qui Beatæ Virgini N. concessit & decorem Virginitatis, & gloriam passionis, Amen.

Et, cujus opitulatione illa meruit & sexus fragilitatem, & per sequentium rabiem devincere, vos possitis & vestrorum corporum, illecebras, & antiqui hostis machinamenta superare, Amen.

Quo, sicut illa sexu fragili virile nisa est certamen adire, & post certa-
C *men de hostibus triumphare, ita vos in hac mortalitate viventes, valeatis & antiquum hostem devincere, & ad Regna cælestia pervenire, Amen.*

Quod Ipse præstare dignetur, cujus Regnum, &c.

IN NATIVITATE PLVRIMARVM VIRGINVM.

Omnipotens Dominus intercedentibus Sanctis Virginibus suis vos dignetur benedicere, qui de antiquo hoste non solum per Viros, verum etiam per Fœminas voluit triumphare, Amen.

Et,

Et, qui illis voluit centesimi fructus donum decore Virginitatis, & agone Martyrii conferre, vos dignetur & vitiorum squaloribus expurgare, & virtutum lampadibus exornare, Amen.

Quatenus virtutum oleo ita pectorum vestrorum lampades possint repleri, ut cum eis cœlestis Sponsi thalamum valeatis ingredi, Amen.

Quod Ipse præstare dignetur, cujus Regnum &c.

IN ANNIVERSARIO DEDICATIONIS ECCLESIÆ BENEDICTIO.

DEUS Omnipotens, qui hoc Sanctum Templum suo gloriosissimo Nomini in honore Beati N. Apostoli sui voluit dedicari, Ipse vos precibus, & meritis illius benedictione sua justificari, & illustratione visitationis, atque inhabitationis suæ faciat sanctificari; Amen.

Quatenus, qui fuistis aliquando, sicut & cæteri, domicilia hostis antiqui, & sub ejus dominatione captivi, mereamini singuli gratissima fieri templa Dei Vivi, per ejus gratiam effecti de servis filii adoptivi, Amen.

Concedatque vobis, ut qui anniversariam Dedicationis hujus Tabernaculi sui celebratis Festivitatem, ad continuam cœlestis Templi perveniatis alacriter cum Sanctis Angelis celebraturi perenniter solennitatem, Amen.

Quod Ipse præstare dignetur, &c.

IN ANNIVERSARIO CONSECRATIONIS EPISCOPI.

Omnipotens Deus, qui me, quamvis indignum, per immensam suæ pietatis affluentiam, intra numerum Antistitum, ad ministrandum altari suo,

A *laudis hostias immolando, dignatus est deputare, atque tam ad cœlestis Mensæ Sacramenta, quam etiam ad perennis vitæ alimenta populo suo eroganda destinare, ipse benedictionis copia dignetur locupletare, & sanctificando gratia Sancti Spiritus corda vestra misericorditer vegetare, Amen.*

Dignetur etiam vos ab omnimoda nequitia clementer expiare, & in suæ pietatis excellentia potenter confirmare, Amen.

Concedat quoque vobis, de malis ad bona, & de bonis ad meliora quotidie proficiendo transmigrare, & post hu-
B *jus terminum vitæ ad æternorum gaudia præmiorum feliciter transmigrare, Amen.*

Quod Ipse præstare dignetur, &c.

BENEDICTIO QVOTIDIANIS DIEBVS.

Benedicat vobis Dominus, & custodiat vos, Amen.

Illuminet faciem suam super vos, & misereatur vestri, Amen.

Convertat vultum suum ad vos, & donet vobis pacem, Amen.

Quod Ipse præstare dignetur, cu-
C *jus &c.*

ITEM ALIA.

Omnipotens Deus sua vos clementia benedicat, & sensum in vobis Sapientiæ salutaris infundat, Amen.

Catholicæ fidei vos documentis enutriat, & in sanctis operibus perseverabiles reddat, Amen.

Gressus vestros ab errore convertat, & viam vobis pacis & charitatis ostendat, Amen.

Quod Ipse præstare dignetur, cujus &c.

ALIA.

Inclinet Dominus aurem suam ad preces vestræ humilitatis, & det gratiam vobis suæ benedictionis, & præmium sempiternæ salutis, Amen.

Semper & ubique Dominum propitium habeatis, & in ejus laudibus exultetis, Amen.

Omnium peccatorum vestrorum vincula solvat, & ad gloriam sempiternam pervenire vos faciat, Amen.

Quod Ipse præstare dignetur, cujus &c.

ALIA.

Multiplicet in vobis Dominus copiam suæ benedictionis, & confirmet vos in spe Regni cœlestis, Amen.

Actus vestros corrigat, vitam emendet, mores componat, & vos ad cœlestis Paradisi hæreditatem perducat, Amen.

Talique intentione repleri valeatis, qua ei in perpetuum placeatis, Amen.

Quod Ipse præstare dignetur, qui cum &c.

ALIA.

Devotionem vestram Dominus dignanter intendat, & suæ vobis benedictionis dona concedat, Amen.

Talique vos in præsenti seculo subsidio muniat, ut Paradisi vos in futuro habitatores efficiat, Amen.

Sicque corda vestra sanctificando benedicat, & benedicendo sanctificet, ut vobiscum, imo in vobis Eum jugiter habitare delectet, Amen.

Quod Ipse præstare dignetur, cujus &c.

ALIA.

Omnipotens Deus det vobis gratiam suæ benedictionis, & repleat vos spiritu veritatis & pacis, Amen.

Quatenus sic per viam salutis devota mente curratis, ut subrepentium delictorum laqueos salubriter evadatis, Amen.

Sicque efficiamini in ejus supplicatione devoti, & in mutua dilectione sinceri, ut ad cœleste Regnum pervenire possitis securi, Amen.

Quod ipse præstare dignetur, cujus Regnum &c.

ALIA.

Concedat vobis Omnipotens Deus, munus suæ benedictionis, qui vestræ est conscius infirmitatis, Amen.

Et, qui vobis tribuit supplicandi affectum, tribuat consolationis auxilium, Amen.

Vt ab eo & præsentis & futuræ vitæ subsidium capiatis, cujus vos bonitate creatos esse creditis, Amen.

Quod Ipse præstare dignetur, &c.

ALIA.

Omnipotens Deus cœlesti vos protectione circumdet, & suæ benedictionis dono locupletet, Amen.

Concedatque vobis, ut qui in sola spe gratiæ cœlestis innitemini, cœlesti etiam protectione muniamini, Amen.

Quatenus & in præsenti seculo mortalis vitæ solatia capiatis, & sempiterna gaudia comprehendere valeatis, Amen.

Quod Ipse præstare dignetur, &c.

ITEM ALIA.

Omnipotens Deus dexteræ suæ perpetuo vos circumdet auxilio, & benedictionum suarum repleat dono, Amen.

Ab omni vos pravitate defendat, & donis cœlestibus exuberare concedat, Amen.

Quo corpore mundati ac mente, talem Ei exhibeatis servitutem, per quam suam consequi valeatis propitiationem, Amen.

Quod Ipse præstare dignetur, &c.

ITEM

ITEM ALIA BENEDICTIO.

Purificet omnipotens Deus vestrorum cordium arcana, & benedictionis suæ vobis tribuat incrementa, Amen.

Ab omnibus vitæ præsentis periculis exuamini, & virtutum spiritalium ornamentis induamini, Amen.

Quo illius adjutorio fulti, sic Ei serviatis in terris, ut Ei conjungi valeatis, in Cœlis, Amen.

Quod Ipse præstare dignetur, &c.

ITEM ALIA.

Omnipotens Deus universa a vobis adversa excludat, & suæ super vos benedictionis dona propitiatus infundat, Amen.

Corda vestra efficiat sacris intenta doctrinis, quo possint repleri beneficiis sempiternis, Amen.

Quatenus & exequenda intelligentes, & intellecta exequentes, & inter adversa Mundi inveniamini indemnes, & Beatorum Spirituum efficiamini cohæredes, Amen.

Quod Ipse præstare dignetur, &c.

ITEM ALIA.

Omnipotens DEUS dies vestros in sua pace disponat, & suæ vobis benedictionis dona concedat, Amen.

A *Ab omnibus vos perturbationibus liberet & mentes vestras in suæ pacis tranquillitate consolidet, Amen.*

Quatenus Spei, Fidei & Charitatis gemmis adornati, & præsentem vitam transigatis illæsi, & ad æternam perveniatis securi, Amen.

QVOD IPSE PRÆSTARE DIGNETVR, CVIVS REGNVM ET IMPERIVM SINE FINE PERMANET IN SECVLA SECVLORVM, AMEN.

Hucusque *Benedictionale S. Gregorii* B *Magni.* Extat præterea in eodem pervetusto Codice MSto *Formula Sacræ Confessionis*, prisca illa constans *Germanica* lingua, cujus *Grammaticam*, uti (1) *Eginhardus* testatur, ipse *Imp. Carolus Magnus* componere orsus est. Minime autem dubium mihi videtur, quin hac ipsa Confessione, (mutatis tamen, quæ respectu propriæ personæ, propriæque conscientiæ mutanda fuerunt,) idem ille Imperator usus sit, ideoque cum hoc nomine, tum quoque propter linguam Germanicam istius ævi dignissimam eam censeo, ut integre hic inseratur.

Ich werde Gott dem almächtigen bichtig und unser Frauwen der heiligen
Ih uuirdu Gode almahtdigen bigihdic unde urouun scā
Mariæ, und dem heiligen Michaëli, und dem heiligen Petro: und allen Gottes
Mariun, unde scē Michahele, unde scē Petre, unde allen Godes
Heiligen, und dir seinem Botten, dieweil ich sündig bin ja in gedancken, ja
Heilegon, unde dir sinemo Boden, uuande ih sundic bin ioh in gidahtdin, ioh
in thaten, ja in worten, ja in wercken, ja im huren ia im stelen, ia
in dadin, ioh in uuordon, ioh in uuerkon, ioh in huare, ioh in stalu, ioh
im besprechen, ia in neid, ia in balgen, ia in uberessen, ia im
in bisprachidu, ioh in nide, ioh in abulge, ioh in uberazidu, ioh in
übertrincken, ia im fluchen, ia im schweren, deren sünden alle,
ubardrunchidu, ioh in fluachenne, ioh in suerbine, dero sundono allero,
ia anderer mancher, so bichte ich es dem almächtigen Gott, und
ioh anderero managero, so gi ih es domo almahtdigen Gode, unde

 allen

(1) *Vide supra col. 353. lin. 17.*

allen seinen Heiligen, und dir seinem Botten. Ich bichte Gott dem almächtigen
allen sinen Heilegon, unde dir sinemo Boden. Ih gibu Gode almahtdigen,
dieweil ich sündig bin, daz ich den heiligen Sontag und andere heilige
uuanda ih sundic bin, daz ih heilegan Sununtag unde andere heilege
tage so nicht gefeiret, noch so nicht geehret wie sie Gott hat gebotten,
daga so no giuirida, noh so no geroda, so se God habet gibodan,
und meine schuld war. Ich bichte Gott dem almächtigen, daz ich meine Kirchen
unde min sculd uuari. Ih gibu Gode almahtdigen, daz ih mina Chirichun
so nicht besuchet durch meines leichnam noch meine vesper
so ne suahda durubc mammendi mines lichamen, noh mine vespera,
noch meine metten, noch meine Messe nicht gehöret, wie sie Gott hat
noh mina metdina, noh mina Messa ni gilosèda, so se Got habet
gebotten, und meine schuld war. Ich bichte Gott dem almächtigen, daz ich in
gebodan, unde min sculd uuari. Ih gibu Gode almahtdigen, daz ih in
Kirchen unrechtes that, und unrechte reden thäte mit anderm manne,
Chirichun unrehtdes dahda, unde unrehda reda deda mit anderemo manne,
daz ich daz Gottes lob nicht wolte hören, noch anderen nicht lies. Ich bichte
daz ih daz Godes lop ni uuolda gilosen, noh anderan ni liaz. Ih gibu
Gott dem almächtigen, daz ich das heilige mit unreinem
Gode almahtdigen, daz ih das heliega uuiz zud uehoda mit unreinemo
leichnam, daz ich so gereinet nicht war, wie es Gott hat gebotten, und
lichamen, daz ih so gireinit ni uuas, so se Got habet gibodan, unde
meine sculdigkeit war. Ich bichte Gott dem almächtigen, daz ich hungrige nicht
min sculd uuari. Ih gibu Gode almahtdigen, daz ih hungarege ni
gespeiset, durstige nicht gedrencket, sieche nicht besuchet, wie es Gott hat
azda, dursdage ni gidrancda, siehhero ni uuisoda, so se Gode habet
gebotten, und meine schuld war. Ich bichte Gott dem almächtigen, daz ich
gibodan, unde min sculd uuari. Ih gibu Gode almahtdigen, daz ih
durstige mann zu haus nicht geladet, noch denen speise noch dranck nicht gab,
durfdige man ci hus ni giladoda, noh denin az noh dranc ni gap,
noch , noch wie es Gott hat gebotten, und meine schuld war.
noh flezzi, noh betdi, so se Got habet gibodan, unde min sculd uuari.
ich bichte Gott, daz ich meinen Vatter und meine Mutter, und andere
Ih gibu Gode, daz ih minan Uader unde mina Muader, unde andere
nechste meine so nicht liebete, noch so nicht ehrete, wie es Gott hat
nahiston mine so ne minnoda, noh so ne eroda, so se Got habet
gebotten, und meine schuld war. Ich bichte, daz ich meine
gibodan, unde min sculd uuari. Ih gibu, daz ih mine funt divillola
so nicht Ich bichte Gott, daz ich
so ne lerda so se ih indar antheizo uuard. Ih gibu Gode, daz ih
der mann war, der ich werden nicht solte. Ich bichte Gott, daz ich
thie man uuar, thie ih uuerran ni solda. Ih gibu Gode, daz ih
meinen zehnden so nicht vergalt, noch meines Herren sache so nicht hielt,
minan decimon so ne vergalt, noh minas Heren sacha so ne hielt,
wie es Gott hat gebotten, und meine schuld war. Alles des ich nun
so se Got habet gibodan, unde min sculd uuari. Alles des ih nu
gemeinet habe, so so ich wissend heutigen tag so so es mir bey drunckenkeit
gimeinit haben, so so ih uuizzant heidigidag, so so iz mir bi druncanheidi
gebürte, so wie mir es anders gebürte.
giburidi, so so miz iz anders giburidi, so uuas so sih nit thesemo.

Huc-

Hucusque antiqua illa Confessio Germanica. (a) Extat denique in eodem illo insigni Codice manuscripto antiquum *Kalendarium Ecclesiasticum* hactenus ineditum, quod alias commodiori occasione in hisce Commentariis publici juris faciam, indicaturus simul etiam qua ratione ea, quæ partim ante *Imp. Caroli Magni* tempora, partim autem sub eodem in illo sunt scripta, distinguenda sint ab iis, quæ sub *Imp. Ludovico Pio* & deinceps adjecta sunt.

XV. *Tertius* Augustissimæ Bibliothecæ Cæsareæ Codex, ad Vitam & res gestas *Imp. Caroli Magni* pertinens, de quo alias in hisce Commentariis prolixius acturus sum, est inter A MStos Codices Historicos Latinos *centesimus nonagesimus octavus*, & continet Volumen *Epistolarum*, quas Romani Pontifices *Gregorius III*, *Stephanus III*, *Zacharias I*, *Paulus I*, *Stephanus IV*, *Hadrianus I*, & Antipapa *Constantinus* miserunt ad Principes & Reges Francorum *Carolum Martellum*, *Pipinum* & *Carolum Magnum* studio & cura ipsius *Caroli* B *Magni* anno Christi *septingentesimo nonagesimo primo* collectum, uti liquet ex antiqua Inscriptione, majusculis literis exarata, quæ ab illo ipso, qui jussu *Caroli Magni* supra memoratas Pontificum Romanorum Epistolas in unum corpus redigendas descripsit, Collectioni earum præfixa est hoc modo:

A | Ω REGNANTE IN PERPETVVM DNO ET SALVATORE NRO IHV XPO. ANNO INCARNATIONIS EIVSDEM DNI NRI DCCXCI. CAROLVS EXCELLENTISSIMVS ET A (1) DO ELECTVS REX FRANCORVM ET LANGOBARDORVM AC (2) PATRICIOS ROMANORVM. ANNO FELICISSIMO REGNI IPSIVS XXIII. DIVINO NVTV INSPIRATVS. SICVT ANTE

(a) Præclarum istud veteris Ecclesiæ Germanicæ monumentum, intexta recentiore dialecto a LAMBECIO explicatum typis iterum edidit Cl. Vir DIEDERICUS VON STADE in specimine lectionum antiquarum Francicarum a pag. 20. Alia sed brevior formula exstat apud GOLDASTUM Tom. II. Rer. Alam. pag. 174. GENTILOTUS. LAMBECIUS *libro Comment. II. Addit. V. præter ista notat.* ADDITAMENTUM V, pertinens ad pag. 317, 318, 319, & 320, ubi Confessionis sacræ antiqua Formula Theotisca tempore IMP. CAROLI MAGNI usitata exhibetur: Alia ejusdem generis antiqua Confessio Sacra Theotisca exstat in Augustissimæ Bibliothecæ Cæsareæ pervetusto Codice membranaceo, tempore IMP. OTTONIS I. sive MAGNI scripto, qui inter MStos Codices Theologicos Latinos est trecentesimus quinquagesimus tertius. Exhibebitur autem & illa alias a me integra in peculiari quadam *Dissertatione* de jam memorato præstantissimo Codice. Ibidem quoque eamdem Confessionem, quæ libro huic secundo jam inserta est, secundum edam, una cum versione Latina & necessariis quibusdam Notis atque Animadversionibus: simul etiam tunc indicabo, quid sentiendum sit, de duabus illis antiquis Theotiscis Confessionis Sacræ Formulis, quæ a (α) MATTHIA FLACIO ILLYRICO & (β) MELCHIORE HEIMINSFELDIO GOLDASTO editæ sunt. KOL.

(α) Ante volumen Evangeliorum; ab Otfrido Monacho Weissenburgensi antiquis rhythmis Theotiscis compositum.

(β) Tomo secundo Rerum Alamanicarum pag. 174. KOL.

(1) *Deo.*

(2) *Ita ibi scriptum est, non autem* Patricius.

ANTE OMNES. QVI ANTE EVM FVERVNT. SAPIENTIA ET PRVDENTIA EMINET. ITA IN HOC OPERE VTILISSIMVM SVI OPERIS INSTRVXIT INGENIVM. VT VNIVERSAS EPISTOLAS. QVAE TEMPORE BONAE MEMORIAE (1) DOMNI CAROLI. AVI SVI. NEC NON ET GLORIOSI GENITORIS SVI (2) PIPPINI SVISQVE TEMPORIBVS. DE SVMMA SEDE APOSTOLICA BEATI PETRI APOSTOLORVM PRINCIPIS. SEV ETIAM DE (3) IMPERIO AD EOS DIRECTAE ESSE NOSCVNTVR. EO QVOD NIMIA VETVSTATE. ET PER INCVRIAM IAM EX PARTE (4) DIRVTAS ATQVE DELETAS CONSPEXERAT. DENVO (5) MEMORIALIBVS MEMBRANIS SVMMO CVM CERTAMINE (6) RENOVARE AC RESCRIBERE DECREVIT.

INCIPIENS IGITVR. VT SVPRADIXIMVS. A PRINCIPATV PRAEFATI PRINCIPIS CAROLI AVI SVI. VSQVE PRAESENS TEMPVS. ITA OMNIA (7) EXARANS VT NVLLVM PENITVS TESTIMONIVM SCAE ECCLESIAE PROFVTVRVM (8) SVIS DEESSE SVCCESSORIBVS VIDEATVR. VT SCRIPTVM EST. SAPIENTIAM OMNIVM ANTIQVORVM EXQVIRET SAPIENS ET CETERA.

Quamvis igitur non tantum ex hac Inſcriptione, ſed vel ex ſola ævi Carolini ſcriptura vetuſtas iſtius Codicis ſatis eluceat, huc tamen inſuper accedit, quod in ejuſdem principio majuſculis literis ſcriptum legitur:

LIBER VVILLIBERTI ARCHIEPI.

Minime enim dubium mihi videtur, quin per Archiepiſcopum *Willibertum*, ad quem Codex iſte olim pertinuit, haud alius intelligendus ſit, quam *Willibertus Archiepiſcopus Rotomagenſis*, qui memoratur (9) in Capitulis Imp.

(1) *Ita ibi ſcriptum eſt, non autem* Domini.

(2) *Ita hoc nomen ibi ſcriptum eſt per duplex* PP.

(3) *Nempe* Orientali *ſive* Conſtantinopolitano. *Sed, quod dolendum eſt, Epiſtolæ illæ Imperatorum Conſtantinopolitanorum, quarum hic fit mentio, non extant in hoc Codice. Videtur ergo totum illud Corpus Epiſtolarum fuiſſe diviſum in duo Volumina, quorum* primum, *quod etiamnunc extat in Auguſtiſſ. Bibliotheca Cæſarea, & illud ipſum eſt, de quo in præſens agitur, continuit* Epiſtolas Summorum Pontificum, *alterum autem, quod longinquitate temporis periiſſe exiſtimo, comprehendit* Epiſtolas imperatorum Conſtantinopolitanorum.

(4) *In ipſo MSto mendoſe legitur* diruta atque deleta.

(5) *In ipſo MSto mendoſe legitur* memoralibus; *pro qua voce depravata in editione impreſſa legitur* memorabilibus, *ſed revera legendum eſt* memorialibus. *Vocantur enim* membranæ memoriales, *quæ alicujus rei conſervant memoriam & ab oblivione vindicant. Eodem ſenſu apud* Suetonium *legitur* Memoriales Libri, *& apud Aulum Gellium* Memoriales Tituli.

(6) *Infinitivi* activi *hic ponuntur pro* paſſivis, *ut paſſim apud alios mediæ ætatis ſcriptores latino barbaros.*

(7) *Hinc liquet, autorem hujus Inſcriptionis eſſe illum ipſum Scribam ſive Librarium, qui ſua manu totum exaravit Codicem. Puto autem, quantum ex ſimilitudine ſcripturæ & mendorum judicare licet, eum haud alium eſſe, quam* Dagulfum, *qui juſſu Caroli Magni* Pſalterium Davidicum, *de quo ſupra col. 347. actum eſt, aureis ſcripſit literis.*

(8) *In ipſo MSto mendoſe legitur* ſuæ.

(9) *Vide Capitul. Impp. Caroli M. & Ludovici Pii lib. 2. cap. 25. & Card. Baron. Annal. Eccleſ. Tom. IX. ad an. 819.*

Imp. Ludovici Pii inter Legatos diversarum Provinciarum, qui Conventui Aquisgranensi, A. C. 819 habito, interfuerunt. Verisimile autem est, Archiepiscopum *Willibertum* comparasse sibi istum Codicem post mortem Imp. Caroli Magni ex *Bibliotheca* ipsius (1) *privata* sive *cubiculari*; quippe circa quam, ut *Eginhartus* refert, in testamento suo statuit, *ut libri, quorum magnam in ea copiam congregaverat, ab iis, qui eos habere vellent, justo pretio redimerentur, & pretium erogaretur in pauperes.* Cæterum per quam varias rerum vicissitudines, & quo tempore ac modo idem ille præstantissimus Codex tandem pervenerit in Augustissimam Bibliothecam A Cæsaream *Vindobonensem*, id mihi prorsus est incognitum. Primus autem jam memoratas Summorum Pontificum epistolas ex eo describi curavit V. Cl. *Sebastianus Tengnagelius*, Augustissimæ Bibliothecæ Cæsareæ tertius ante me Præfectus, easque publicandas misit ad R. P. *Jacobum Gretserum*, B Societatis Jesu celeberrimum Theologum, cujus cura postmodum Ingolstadii typis Andreæ Angermarii A. MDCXIII in quarto editæ sunt. Quo nomine licet utrique suam deberi laudem haud abnuam, necessario tamen monendum est, operæ pretium fore, si prima illa editio de integro accurate conferatur cum ipso supra memorato Codice authentico. (a) Quod enim

(1) *Vide supra col. 353.*

(a) *Is Codex in Classe Juris Canonici nunc est LXXXIII. eo ipse etiam nuper diligentius usus sum; & a* Cl. Gentiloto *recte adnotatum video:* mendorum incredibilem in eo esse numerum. Confixit pleraque omnia Tengnagelius sua manu, sed nimia licentia non modo ad marginem veram lectionem adscribens, sed passim radens, inducens, reficiens, & inculcans; id quod probari non potest, tametsi ea mente id fecerit, ut Gretserum corrigendi labore levaret. Gretseri ἐκδόσει *subrogavit* Lambecius *aliam, diligentius ad eundem hunc Codicem castigatam & typis* Cosmerovii *anno* CIↃIↃCLXXIII *exscriptam; sed sine* chronologia accurata & necessariis adnotationibus, *quibus eas epistolas in* Catalogo editorum *illustraturum se receperat. Quippe ab eximio isto monumento initium edendi fecerat amplissimi illius* Syntagmatis Rerum Germanicarum, *quod, uti pleraque alia* Lambecii *promissa, lucem nunquam vidit. Vide adnotationes meas in idem illud* Syntagma *in Supplementis meis ad Lib. Comment. I & II.* Cl. Gentilotus *variarum lectionum, quas inter Ingolstadiense exemplum & chirographum codicem intercedere deprehendit, servatis etiam mendis, quas librarii fudit incuria, Commentariis suis syllabum intexuit. Qui novum celeberrimi codicis exemplum typis evulgare vellet varietates istas, aut si mavelit apographum codicis, nullus dubito, obtinuerit ab Ill. Præfecto nostro* Gerardo L. Barone Van-Swieten *cujus indefessum bonas literas juvandi studium & in hujuscemodi prisci ævi leipsanis communicandis humanissima facilitas jam nota omnibus præconio heic meo non eget. Sed en! dum hæc olim a me adnotata prælum jam subeunt, commodum in manus venit Commentariorum Historiæ Literariæ, quæ Venetiis eduntur, tomulus V. cujus P. VI. p. 57. maxima animi mei cum voluptate legi, absolutissimum hujus Codicis nostri exemplum in manibus jam esse Viri, cum virtute tum doctrina & dignitate vere* Eminentissimi. *Dum enim Vaticanæ Bibliothecæ Custodes certiores reddunt viros doctos, quid* Eminentissimo Passioneo, *integram Apostolicæ Bibliothecæ possessionem adepto, sperare valeant; subdunt denique, proditurum quoque esse* Codicem *hunc* Carolinum, *multis aliis diplomatibus auctum*, ex absolutissimo emendatissimoque Codicis Cæsarei exemplari; *proditurum autem opera & studio* Ejusdem S. R. E. Bibliothecarii & Arcanorum Brevium a Secretis Cardinalis Passionei. *Enimvero nihil jucundius, nihil honorificentius Augustæ Bibliothecæ nostræ nuntiari poterat; quæ eruditissimis ejus Purpurati Patris laboribus ornari se nunc læta intuetur, quem olim codices nostros summo studio evolventem sæpissime est admirata.* Kol.

enim is, qui eum descripsit, nimiam in nonnullis locis corrigendis & mutandis sibi arrogaverit licentiam, apparet vel ex ipsa prima pagina, quippe ubi non modo vocabulum *memorialis* prava emendatione transformatum est in *memorabilis*, verum etiam *Inscriptio primæ Epistolæ* pro lubitu mutata & mutilata est. In ipso nempe Codice authentico ea se habet hoc modo: EPISTOLA GREGORII PAPAE AD CAROLVM MAIOREM DOMVS MISSA PRO DEFENSIONE SANCTAE DEI ECCLESIAE. In editione autem impressa sic legitur: *Epistola Gregorii III. Pontificis ad Carolum Martellum.*

XVI. *Quartus* Augustissimæ Bibliothecæ Cæsareæ Codex, ad vitam & res gestas *Imp. Caroli Magni* pertinens, de quo alias in hisce Commentariis prolixius acturus sum, est membranaceus in folio, & inter MStos Codices Historicos Latinos *quadragesimus septimus.* Continet is cum alia plura veterum Autorum monumenta, tum quoque vitam Imp. Caroli Magni ab *Eginharto* vel, ut ibi legitur, *Enchardo* conscriptam. *Præfatio* Eginharti ibi deest; principium autem Vitæ ita se habet: *Gens* (1) *Meringorum, de qua Franci Reges sibi* (2) *procreare soliti erant, usque in Hildericum Regem, qui jussu Stephani Romani Pontificis depositus ac detonsus atque in monasterium trusus est, durasse putatur. Quæ licet* &c. In fine Vitæ, post verba *adimplere curavit* leguntur hi versus hactenus, quod sciam, inediti: (a)

Hos tibi versiculos ad laudem, Maxime Princeps,
Edidit æternam memoriamque tuam
Gerwardus supplex famulus, qui mente benigna
Egregium extollit nomen ad astra tuum.
Hanc prudens (3) *Gestam noris tu scribere Lector,*
Enchardum Magni magnificum Karoli.

XVII. *Quintus* Codex, ad Vitam & res gestas *Imp. Caroli Magni* pertinens, de quo alias prolixius acturus sum, est membranaceus in folio, & inter MStos Codices Historicos Latinos *sexagesimus tertius.* (b) Continet is cum alia varia veterum Autorum monumenta, tum quoque eandem supra memoratam Imp. Caroli Magni Vitam, ab *Eginharto* vel, ut ibi legitur, *Einchardo* compositam. Inscriptio ejus ibi hæc est: GESTA KAROLI. *Præfatio* Eginharti æque deest ac in proxime præcedenti Codice; principium autem ipsius Vitæ ita se habet: (4) *Gens Meroingorum, de qua Franci Reges sibi* (5) *procreare soliti erant,* &c. In fine Vitæ, post ver-

(1) *Ita ibi scriptum legitur pro* Merovingorum.
(2) *Ita ibi scriptum legitur, non autem* creare.

(a) *Pridem jam typis vulgati legebantur in Scriptoribus Hist. Francorum, a Cl. Viro* ANDREA DU CHESNE *anno* CIƆIƆCXXXVI *Lutetiæ Parisiorum vulgatis Tom. II. p.* 106. *Porro est hic Codex nunc in Classe Hist. Prof.* CLXXVIII. KOL.
(3) Gesta *substantive pro* Re gesta *sive* Historia.
(b) *Nunc in Classe Hist. Prof.* CCCXXXVIII KOL.
(4) *Ita ibi scriptum legitur pro* Merovingorum.
(5) *Ita ibi scriptum legitur, non autem* creare.

verba *adimplere curavit.*, leguntur eadem tria disticha, quæ in proxime præcedenti Codice, & quidem sine ulla vel minima differentia, præterquam quod pro *Enchardum* scriptum est *Einchardum*.

Sextus Codex, ad Vitam & res gestas Imp. Caroli Magni pertinens, de quo alias prolixius acturus sum, est membranaceus in quarto & inter MS. Codices Historicos Latinos *centesimus quadragesimus sextus.* (a) Continet is quoque inter alia varia monumenta antiqua eandem supra memoratam Imp. Caroli Magni Vitam, ab *Eginharto* vel, ut ibi legitur, *Enhardo* literis consignatam. Inscriptio ejus ibi hæc est: *Incipit Vita Karoli Magni Imperatoris Augusti & Saxonum Apostoli ab Enhardo Capellano suo composita.* (b) Ubi notandum est, *Capellam* ea ætate non tantum significasse Sacellum Deo consecratum, verum etiam *Cancellariam* & *Chartophylacium* sive *Archivum*, hoc est, locum, in quo mandata & epistolæ Principum aliæque tabulæ publicæ vel componuntur & exarantur, vel conduntur & adservantur. Hinc igitur apud mediæ ætatis latino-barbaros scriptores per *Capellanos* intelligendi sunt *Secretarii* & *Scribæ*, qui Cancellariæ & Chartophylacio inserviunt,

A per *Archi-Capellanum* autem supremus Cancellariæ & Chartophylacii Præfectus, qui nunc appellatur *Cancellarius* vel *Archi-Cancellarius.* Sic ergo & *Eginhartus* primo quidem fuit Imp. Caroli Magni *Capellanus*, hoc est, *Scriba* & *Secretarius*, tandem autem evasit ejusdem *Archi-Capellanus* sive *Cancellarius;* uti erudite simul ac solide demonstrat *Henricus Spelmannus*, B Eques Anglo-Britannus in Glossario suo Archaiologico, ubi de significatione vocabulorum *Cancellarius*, *Capella* & *Capellanus* agitur. Cæterum, ut ad rem revertar, deest etiam in hoc Codice *Præfatio* Eginharti; principium autem Vitæ ita se habet, uti in impressis editionibus: *Gens Merovingorum, de qua Franci Reges sibi creare soliti erant*, &c. Finis C est: *adimplere curavit.* Sequuntur deinde in eodem Codice, & quidem sine ullo novo Titulo sive Inscriptione, *libri duo de Gestis Caroli Magni*, quos composuit anonymus quidam *Monachus* vetustissimi illius potentissimique Monasterii Benedictini in Helvetia, quod a fundatore suo & primo Abbate cognomen accepit *S. Galli.* (c) Principium Præfationis libri primi hoc est: *Omnipotens* (1) *rerum Dispositor Ordinatorque Regnorum & temporum*, &c. Testatur autem

(a) *Est in Classe Hist. Eccles. CX.* Kol.

(b) *Cum ultima editione quæ cura* Joannis Hermanni Schminkii *Trajecti ad Rhenum A.* ciↄiↄccxi *in quarto prodiit*, Gentilotus *contulit, & discrepantiam lectionum, servatis etiam mendis librarii, Commentariis suis inseruit.* Kol.

(c) Cl. Gentilotus *in recensione codicis Hist. Prof.* iↄccccxc. *ad hoc opusculum notat:* Sangallensis monachi, ut putant, Libri II. de vita & gestis Caroli Magni quocum primus dumtaxat inscriptionem habet &c. Vulgavit hos libros H. Canisius tom. i. Antiqu. lect. a pag. 359. ex codice Bavarico; ac recognitos ad vetusti codicis Moissiacensis fidem And. Duchesnius tom. II. Scriptor. Hist. Franc. a pag. 107. intexuit. *Hæc* Gentilotus. Porro qui Canisium eruditissime recensuit *Cl. Vir* Jacobus Basnagius *idem hoc opusculum vulgavit in* Thesauro monumentorum Tom. II. Par. III. a pag. 53. *præmissa erudita observatione de vero auctoris nomine & ætate, quem vide.* Kol.

(1) *In Canisiana editione mendose legitur;* Omnipotens Regum Dispositor, *&c.*

tem ipſe autor in Præfatione libri ſecundi, *primum eorum librorum proceſſiſſe ex ore Magiſtri ſui Werinberti*, qui *Monachus* fuit & *Sacerdos* ejuſdem Monaſterii. Primus hoſce duos libros ex Codice MSto Bibliothecæ Bavaricæ Monacenſi in lucem edidit *Henricus Caniſius* Tomo primo Antiquæ Lectionis, ſed mendoſiſſime & nonnullis locis mutile, uti ex collatione iſtius editionis cum præſtantiſſimo hoc optimæque notæ MSto Codice Cæſareo videre eſt. Animadvertit hoc jam pridem doctiſſimus *Caſpar Barthius*, ideoque Adverſariorum ſuorum libro XLV, capite XI, nonnulla loca conjecturaliter emendare tentavit, ſed, quemadmodum nunc ex vetuſto hoc MSto Codice patet, non ſatis feliciter. Libri enim primi capite primo, ubi de *Clemente Scoto* & *Flacco Albino Alcuino*, Sapientiam venalem proclamantibus, hæc leguntur: *Karolus* (1) *cum omni celeritate ad ſuam eos præſentiam evocatos interrogavit, ſi vere, ut* (2) *ipſe fama comperit, ſapientiam ſecum haberent? Qui dixerunt: Et habemus eam, & in nomine Domini digne quærentibus dare parati ſumus. Qui cum inquiſiſſet ab illis, qui pro SVA IPSA peterent? reſponderunt: loca tantum opportuna & ANIMO INGENIOSI;* perperam ille putat locum mendoſum *pro ſua ipſa* ita corrigendum eſſe, ut legatur *pro ſua gaza*, & paulo poſt pro *animo ingenioſi* legendum eſſe *animos ingenuos*. Sed utrique emendationi reclamat Codex Cæſareus, utpote ubi, omiſſa mendoſa voce *ſua*, recte legitur, *quid pro ipſa peterent.* Subintelligitur nempe præcedens nomen ſubſtantivum *Sapientia.* Ibidem etiam pro *animo ingenioſi* recte legitur *animos ingenioſos*, non autem, ut Barthius perperam & ſine ulla cauſa mutandum exiſtimat, *ingenuos.* Animus enim *ingenioſus* idem hic eſt atque animus *docilis;* quippe cum *docilitas* & *memoria*, quæ ad comparandam Sapientiam maxime requiruntur, uno *Ingenii* nomine comprehendantur, ut teſtatur *Cicero* libro quinto de Finibus bonorum & malorum his verbis: *Animi, & ejus animi partis, quæ princeps eſt, quæque mens nominatur, plures ſunt virtutes, ſed duo prima genera, unum earum, quæ ingenerantur ſuapte natura, appellanturque non voluntariæ; cujus generis ſunt DOCILITAS & memoria: quæ fere omnia appellantur uno INGENII nomine, eaſque virtutes qui habent, INGENIOSI vocantur.* Hæc Cicero. Retinenda igitur eſt apud Monachum Sancto-Gallenſem vox *ingenioſus*, utpote ſignificantiſſima, nec mutanda eſt in *ingenuus.* Secundus ejuſdem Monachi Sancto-Gallenſis corruptus locus, quem Barthius emendare conatur, extat libri primi capite ſecundo, ubi de Albini Alcuini ad Carolum Magnum profectione agitur his verbis: *Audito autem Albinus de natione Anglorum, quam gratanter ſapientes viros religioſiſſimus Regum Karolus ſuſciperet, conſcenſa navi venit ad eum. Qui erat in omni latitudine Scripturarum ſupra cæteros modernorum temporum exercitatus, ut puta diſcipulus Doctiſſimi Bedæ, QVI SANCTVM GREGORIVM TRACTATORIS.* Hujus igitur loci verba hæc corrupta, *qui Sanctum* Gre-

(1) *In Caniſiana editione pro* cum *mendoſe legitur* ſub.

(2) *In Caniſiana editione pro* ipſe *mendoſe legitur* ipſa.

Gregorium Tractatoris, emendat Barthius hoc modo: *ut puta discipulus doctissimi Bedæ, qui Sancti Gregorii tractator, tractatoris.* Sed veram lectionem exhibet nobis insignis ille Codex MStus Cæsareus, quæ est hæc: *ut puta discipulus doctissimi Bedæ, post Sanctum Gregorium Tractatoris. Tractator* videlicet antonomastice hic ponitur pro *Tractatore Sacræ Scripturæ*, hoc est, Commentatore illius & Explanatore. Sensus itaque est, inter eos, qui post *S. Gregorium Magnum* Sacram Scripturam Commentariis suis illustrarunt, Venerabilem *Bedam* esse præcipuum, ideoque *Tractatoris* titulum æque illi deberi, ac aliis, qui eo modo de Ecclesia Catholica bene meruerunt. Quod enim Doctores & Interpretes Sacræ Scripturæ olim κατ' ἐξοχὴν sive per excellentiam *Tractatores* appellati sint, testatur *Vincentius Lerinensis* in aureo adversus Hæreses libello his verbis: *Quosdam quidam posuit Deus in Ecclesia primum Apostolos, quorum ipse unus erat; secundo Prophetas, qualem in Actibus Apostolorum legimus Agapum; tertio Doctores, qui Tractatores nunc appellantur.* Exempla ejus rei satis multa, quæ apud *Arnobium, Sulpicium Severum, S. Hieronymum, S. Augustinum*, aliosque antiquos Scriptores Ecclesiasticos passim occurrunt, studiosissime collegit doctissimus *Joannes Savaro* in Commentario ad Epistolam nonam Libri secundi *Sidonii Apollinaris*, quippe ubi legitur, *Adamantium Origenem a quibusdam Protomystis tanquam scævum cavendumque Tractatorem esse improbatum.* Tertius Monachi Sancto-Gallensis corruptus locus, quem Barthius emendare conatur, extat eodem capite secundo libri primi, ubi de Albino Alcuino agitur his verbis: *Cujus in tantum doctrina fructificavit, ut moderni GALLIÆ sive Franci antiquis Romanis & Atheniensibus æquarentur.* Hic Barthius pro *moderni Galliæ sive Franci* scribendum censet *moderni Gallici sive Franci*, & persuadere nobis annititur, Monachum illum Sancto-Gallensem de industria voluisse potius uti vocabulo *Gallici* quam *Galli.* Sed reclamat Codex MStus Cæsareus, utpote in quo manifeste simul ac recte scriptum legitur *moderni Galli sive Franci.* Quartus Monachi Sancto-Gallensis corruptus locus, quem Barthius conatur emendare extat ejusdem libri primi capite quarto, ubi narratur, Reginam *Hildegardam* Carolo Magno supplicasse, ut cuidam Clerico suo daret Episcopatum vacantem, quem ipse alicui adolescenti, suo jussu post cortinam Regii conclavis auscultandi causa latitanti, jam ante promiserat. Ibi nempe hæc leguntur: *Tunc adolescens ille, quem post cortinam, juxta quam consederat Rex, stare* (1) *præceperat, ut audiret, quomodo singuli supplicarent cum ipsa CORTINA, Domine Rex, tene fortitudinem tuam, ne potestatem a Deo tibi collatam de manibus tuis quisquam extorqueat.* In quibus verbis cum nullus sit sanus sensus, credidit Barthius, pro *supplicarent cum ipsa cortina* legendum esse *supplicarent cum ipsa Regina.* Quo licet concesso; nondum tamen liquet, qua ratione sequentia verba, *Domine Rex tene fortitudinem tuam, ne* &c., præcedenti-

(1) *In Canisiana edit. minus recte legitur* præcepit.

dentibus cohæreant. Opportune igitur hic nobis succurrit præstantissimus ille Codex MStus Cæsareus, utpote cujus beneficio patet, locum hunc mutilum ita supplendum esse: *Tunc adolescens ille, quem post cortinam, juxta quam consederat Rex, stare præceperat, ut audiret, quomodo singuli supplicarent, cum ipsa cortina* (1) *ipsum circumplexus, in hos questus erupit: Domine Rex, tene fortitudinem tuam, ne potestatem, a Deo tibi collatam, de manibus tuis quisquam extorqueat.* Quod itaque superest, existimo ex sola jam memoratorum quatuor locorum vera emendatione satis elucere, non tantum quam necessarium sit, ut Historia illa anonymi istius Monachi Sancto-Gallensis de rebus gestis Caroli Magni ex supra laudato antiquo Codice MSto Cæsareo de integro accurate (2) edatur, verum etiam quam sit periculosum & incertum, veterum Scriptorum monumenta corrupta absque ope & adminiculo bonorum Codicum MStorum *sola conjectura* velle corrigere. (a)

Septimus Codex ad Vitam & res gestas Imp. Caroli Magni pertinens, de quo alias prolixius acturus sum, est membranaceus in octavo, & inter MStos Codices Historicos Latinos *centesimus quadragesimus septimus.* (b) Continet is cum alia quædam monumenta antiqua, tum præcipue *libros quatuor de Rebus a Carolo Magno gestis*, quorum *primus* est *Eginhardi* ille supra jam memoratus, cujus principium: *Gens Merowingorum, de qua Franci Reges sibi creare soliti erant*, &c. Nomen *Eginhardi* & ejusdem *Præfatio*, quæ incipit, *Vitam & conversationem* &c., deest ibi; loco autem Procemii generalis in omnes quatuor libros habetur *primum* caput *Eginhardi* a verbis, *Gens Merovingorum*

(1) *Scilicet* Carolum Magnum.

(2) *In antecessum illud quoque obiter hic monendum est, in Codice illo Cæsareo librum* secundum *Monachi Sancto-Gallensis vocari librum* tertium *de rebus gestis Caroli Magni; nempe quia liber* Eginhardi *sequentibus duobus libris quasi primus præmittitur. Item illud monendum est, eum, qui in Præfatione libri secundi mendosæ editionis Canisianæ vocatur* Kekardus, *rectius in MSto illo Cæsareo vocari* Keroldum *sive* Geroldum. K *enim positum est pro* G, *uti passim in antiquis Codicibus MStis Germanicis videre est.*

(a) *In horum cumulum adjecit* LAMBECIUS *in Appendice Libri II. Additamentum his verbis:* ADDITAMENTUM VI. pertinens ad pag. 323. 324. 325. 326. & 327. ubi agitur de Augustissimæ Bibliothecæ Cæsareæ antiquo codice membranaceo, inter MStos Codices Historicos Latinos centesimo quadragesimo sexto. Præter Vitam IMP. CAROLI MAGNI ab EGINHARDO compositam, & præter libros duos de gestis ejusdem Imperatoris, ab anonymo quodam monacho SANCTI GALLI conscriptos, continentur etiam eodem præstantissimo codice MS. Cæsareo EGINHARDI *Annales Regum Francorum* PIPINI CAROLI MAGNI & LUDOVICI PII ab anno IↃCCXLI, usque ad annum IↃCCCXXIIII. inclusive, quorum infra ad codicem VII & XXI fiet mentio. Notandum autem est, memoratis locis pro IↃCCCXXVIII, legendum esse IↃCCCXXVIIII; eumdemque numerum non solum in prima & antiquissima eorundem Annalium editione NUENARIANA, sed & in editione REUBERIANA perperam esse omissum, & inseri debere ante verba, *Post exactam hyemem &c.* utpote ubi Acta anni 829 incipiunt, quemadmodum in editione QUERCETANI recte videre est, Tomo Secundo Scriptor. Vet. Histor. Francorum p. 272. *Hæc* LAMBECIUS CL. *autem* GENTILOTUS *in recensione codicis Hist. Prof.* IↃCCCCXC *sic:* Annales Francorum ab anno IↃCCXLI usque ad A. IↃCCCXXIX, quos HERMANNUS a NUENARE Sacri imperii Germanici Comes de auctoris nomine dubius, princeps edidit; MARQUARDUS FREHERUS ADELMO, vel secundum alios ADEMARO, monacho BENEDICTINO; JUSTUS REUBERUS Astronomo cuidam LUDOVICI Regis domestico, DUCHESNIUS EGINHARTO adscriptos reduci fecerunt. KOL.

(b) *Nunc in Classe Hist. Prof.* IↃCCCCXC. KOL.

gorum &c. uſque ad verba, *nihil de iis, quæ cognitu vel digna vel neceſſaria ſunt, prætermittam.* Huic enim capiti præfixus eſt hic titulus: *Incipit Prologus librorum de Geſtis Karoli Imperatoris.* Finito hoc capite primo; ſequitur *ſecundus* hic titulus: *Explicit Prologus. Incipit Liber primus de adminiſtratione Regni & fine Karoli. Omnium bellorum, quæ geſſit, primo Aquitanicum, a Patre inchoatum, ſed nondum finitum,* &c. Finis hujus libri eſt; uti in impreſſis editionibus, *adimplere curavit.* Sequitur deinde novus hic titulus: *Incipit Liber ſecundus de rebus a Karolo Magno geſtis.* Continentur eo *Annales* Regum Francorum Pippini, Caroli Magni & Ludovici, a quodam ejus ætatis *Aſtronomo,* Ludovici Regis domeſtico conſcripti, quos *Juſtus Reuberus* in Syntagmate ſuo veterum Scriptorum Rerum Germanicarum jam pridem edidit. Incipiunt illi ab anno DCCXLI his verbis: *Hoc anno Ca-*

A *rolus Major Domus diem obiit* &c.; pertingunt autem uſque ad annum DCCCXXVIIII incluſive & deſinunt his verbis: *nec non & ipſum* (1) *ſacroſanctum Dominicæ Nativitatis diem cum magna lætitia exultationis celebravit.* Reuberiana autem editio multo eſt auctior; quippe quæ pertingit uſque ad annum DCCCXLII incluſive. Reliqui *duo libri* de Geſtis Caroli Magni, qui in eodem Codice MSto extant, nempe *tertius* & *quartus*, ſunt prorſus iidem illi ab anony-

B mo quodam *Monacho Sancto-Gallenſi* conſcripti, & ab *Henrico Caniſio* primum editi, de quibus proxime præcedenti hujus capitis Segmento ſeparatim jam facta eſt mentio. Titulus *primi* illorum duorum poſteriorum librorum in hoc Codice ita ſe habet: *Incipit Liber tertius de moribus & ſtudiis virtuoſis Karoli Magni.* Secundus eorundem librorum, qui in hoc Codice eſt quartus, nullo peculiari titulo inſignitus eſt. (a) Quod reſtat, illud

(1) *In Reuberiana editione legitur* ſacroſanctæ; & *paulo poſt* cum magna lætitia & exultatione.

(a) *Hunc codicem* GENTILOTUS *noſter longe diligentius legit, cujus recenſionem adſcribere non pigebit.* Continetur eo primo KAROLI MAGNI vita per EGINHARTUM ſcripta atque ita diſtributa, ut omiſſo prologo illo, qui incipit: *Vitam & Converſationem &c.* initium vitæ uſque ad verba: *Omnium bellorum, quæ geſſit*, ad modum procemii præponatur, cum hujuſmodi miniata epigraphe: *Incipit prologus librorum de geſtis* KAROLI *Imperatoris. Gens Merowingorum &c.* Prologo ſubjicitur novus titulus miniatus hoc exemplo: *Explicit prologus. Incipit liber primus de amminiſtratione regni & fine* KAROLI *omnium bellorum &c.* Finis ut in vulgatis: *adimplere curavit.* II. a fol. 15. Annales Francorum ab anno IↃCCXLI. uſque ad annum IↃCCCXXIX.... DUCHESNIUS EGINHARTO adſcriptos recudi fecit. DUCHESNII conjecturas confirmat hic codex. Vide ejus præfationem tom. II. Script. Hiſt. Franc. pag. 232. Inſcriptio horum annalium miniata ſic ſe habet: *Incipit liber de geſtis rebus a* KAROLO MAGNO. (α) Initium: *Hoc anno Karolus Major Domus diem obiit, tres filios heredes relinquens* CARLOMANNUM *ſcilicet* PIPPINUM *atque* GRIFFONEM *&c.* Finis: *Ibi & miſſam Sancti Martini ac feſtivitatem beati Andreæ Apoſtoli, nec non & ipſum ſacroſanctum dominicæ nativitatis diem cum magna letitia exultationis celebravit.* Atque ad hunc modum deſinunt editiones NUENARII FREHERI & DUCHESNII. REUBERUS laciniam adtextam habet e vita LUDOVICI PII deſumptam. III. a fol. 57. SANGALENSIS monachi, ut putant, libri II. de vita & geſtis CAROLI MAGNI, quorum primus dumtaxat inſcriptionem habet eamque miniatam hoc exemplo: *Incipit liber tertius de moribus & ſtudiis virtuoſis Karoli Magni.* Initium: *Omnipotens Regum diſpoſitor &c.* Finis: *ad neceſſariæ nature ſecedens tibiarum gelacione deficio.* Initium ſecundi: *In præfatione hujus opuſculi &c.* Finis: *Officium quidem tuum*

illud quoque notandum eſt, Codicem hunc, de quo in præſens agitur, ſcriptum eſſe ante annos tantum trecentos vel circiter, & quidem ab homine negligentiſſimo ſimul ac imperitiſſimo, ideoque plurimis eum mendis & lacunis ſcatere, & quidem, quod mirandum eſt, prorſus iiſdem, quibus *Caniſiana* editio referta eſt. Quapropter & veriſimillimum mihi videtur, vel Codicem illum MStum, quo *Caniſius* uſus eſt, ex hoc Codice *Cæſareo*, vel viceverſa *Cæſareum* hunc ex illo olim deſcriptum eſſe.

XX. *Octavus* Codex, ad Vitam & res geſtas *Imp. Caroli Magni* pertinens, de quo alias prolixius acturus ſum, eſt membranaceus in quarto, & inter MStos Codices Hiſtoricos Latinos *centeſimus quadrageſimus octavus.* (a) Continet is Vitam Caroli Magni ab *Eginhardo* conſcriptam, cujus principium: *Gens Merovingorum, de qua Franci Reges ſibi creare ſoliti erant*, &c. Nomen *Eginhardi* & *Præfatio* ejuſdem, quæ incipit, *Vitam & Converſationem*, &c. deeſt etiam in hoc Codice, nec alius ibi legitur Titulus, quam hic: VITA KAROLI IMPERATORIS. Finis autem ita ſe habet, uti in impreſſis editionibus, *adimplere curavit.* Sequitur deinde ibidem ſine ullo novo titulo *Vita Imp. Ludovici Pii*, ab anonymo quodam autore coætaneo compoſita, quam *Petrus Pithœus* primus in lucem edidit. Principium ejus eſt: *Cum geſta priſcorum bona malave*, &c; finis autem: *& in Baſilica Sancti* (1) *Arnulfi, quo & mater ejus condita erat, nobiliter ſepelivit.* Eſt profecto Codex hic digniſſimus, qui totus a capite ad calcem cum utriuſque Vitæ impreſſis editionibus accuratiſſime conferatur. (b) Ex ſola enim ſcriptura, utpote quæ ſupra memorato *Caroli Magni Pſalterio*, cæteriſque ævi Carolini Codicibus MStis ad unguem congruit, primo apparet intuitu, Codicem hunc non multo poſt obitum *Imp. Ludovici Pii* vel ſub filio ipſius *Imp. Lothario I*, vel certe ſub ipſius nepote *Imp. Ludovico II* eſſe exaratum. Notandum denique & hoc eſt, in fine ejuſdem Codicis legi hæc verba: *Codex Sancti* (2) *Eucharii primi Trevirorum Archiepiſcopi. Si quis eum abſtulerit, anathema ſit, Amen.*

XXI. *Nonus* Codex, ad Vitam & res geſtas *Imp. Caroli Magni* pertinens, de quo alias prolixius acturus ſum, eſt membranaceus in quarto, & inter MStos Codices Hiſtoricos Latinos *centeſimus quadrageſimus nonus.* Continet

habere te permittimus. Vulgavit hos libros H. CANISIUS tom. I. Antiqu. lect. a pag. 359. ex Codice Bavarico hujus Cæſarei ſimillimo ut ex ejus præfatione liquet, ac recognitos ad vetuſti codicis Moiſſacenſis fidem A. DUCHESNIUS tom. II. Scriptor. Hiſt. Franc. a pag. 107. intexuit. *Hæc ille. De* BASNAGII *editione vide quæ adnoto ad codicem præcedentem.* KOL.

(α) *Male a Lambecio ſic ponitur: Incipit Liber Secundus de rebus a Karolo Magno geſtis.* KOL.

(a) *Nunc in Claſſe Hiſt. Prof.* IↃCLXVII. KOL.

(1) *In Pithœana editione legitur* Arnulſi, *& paulo poſt* eſt *pro* erat.

(b) *Egregie hoc exequutus eſt* CL. GENTILOTUS *noſter; qui* CAROLI MAGNI *vitam cum Joannis* HERMANNI SMINKII, LVDOVICI *autem* PII, *cum* DVCHESNII *editionibus diligenter contulit, & quæ inter illa exempla intercedebant lectionum diſcrimina Commentariis ſuis intexuit; monet tamen vir doctus in fine comparationis vitæ Ludovici Pii:* Atque hæc, *inquit*, ſunt variæ lectiones, quæ in Aſtronomo occurrunt, prætermiſſis manifeſtis librarii erratis, nec non innumeris verborum transgreſſionibus, atque ordine præpoſtero, qui ut oſtendi poſſit, integra plane editione opus foret. KOL.

(2) *Pertinuit ergo olim hic Codex ad celeberrimum Monaſterium Benedictinum extra muros Vrbis Treverenſis, quod nunc* S. Matthiæ *dicitur.*

tinet is Vitam Imp. Caroli Magni, ab *anonymo* quodam autore sub *Imp. Friderico I*, cognomine *Ænobarbo* five *Barbaroſſa*, circa annum MCLXV conſcriptam, & hactenus nondum in lucem editam; quam licet alio commodiori loco integram poſthac publicare decreverim, operæ pretium tamen me facturum arbitror, fi hic interim *Præfationes trium librorum*, in quos ea diviſa eſt, una cum *Capitum* cujuſque Libri Lemmatibus five Titulis & *concluſione* totius Hiſtoriæ, in anteceſſum præmiſero. (a)

DE SANCTITATE MERITORVM ET GLORIA MIRACVLORVM BEATI CAROLI MAGNI AD HONOREM ET LAVDEM NOMINIS DEI.

Etſi paſſim & varie odoris pigmentarii veneranda orthodoxi Karoli Magni celebretur memoria, ejuſque ſparſim per diverſa terrarum ſpatia mirifice & magnifice ſcripta vulgentur, placuit tamen de tanto horto deliciarum, in quo conſita ſunt tot genera florum, carptim & breviter quædam odoramenta virtutum diligere, quæ ſitibundis animis Chriſti fidelium in odorem ſuaviter valeamus exhibere. Quia vero arguendæ temeritatis eſt, noſtræ ariditatis canalem tanti fluminis torrentem ſibi præſumere, ſperantes tamen in eum, qui ex ore infantium & lactentium ſibi laudem perficit, roſas quaſdam & lilia de late patenti viridario excerpſimus, quæ præſenti opuſculo pro loco & tempore inſeruimus. Intendimus igitur ſuccincte quædam inſignia virtutum & celebrem glorioſamque miraculorum ſeriem in laudem Dei & præfati piiſſimi Imperatoris contexere, quatenus verus ille Chriſti cultor

(a) *Eſt nunc in Claſſe Hiſt. Prof. cod.* IↃCLXVI. *Ad quem* CL. GENTILOTVS: Ampliorem, *inquit*, hujus codicis recenſionem repræſentavit LAMBECIVS lib. II. comment. a pag. 329. ubi tam præfationem generalem quam cujuſque libri peculiarem una cum capitum argumentis edidit; pollicitus inſuper ſe integrum opus iſtud olim vulgaturum. At miror ego virum cætera diligentem & ingenuum aut non animadvertiſſe, non modo præfationem generalem cum totius commentarii argumentis; ſed & ejus fragmenta quædam ex codice cœnobii Corſendoncani prolata fuiſſe a BOLLANDO ad diem XXVIII. Januarii, aut ejus rei mentionem non feciſſe. Ad totius operis editionem quod attinet, ſequor ejuſdem Bollandi judicium, cui viſum non fuit, illud integrum in apertum referre. Eſt enim otioſi, &, ut BOLLANDVS ſuſpicatur, Schiſmatici hominis cento, partim quidem ex EGINHARTO aliiſque ipſius CAROLI æqualibus ac ſinceris ſcriptoribus; partim vero ex turpiſſimis PSEVDO-TVRPINI fabulis aliiſque commentitiis viſionibus ac oſtentis, epiſtolis ac diplomatibus contextus; adeo ut ſcriptoris animus parum ſeverus ac prudens undequaque ſe prodat. Nuſquam tamen magis jocularem ac deridendum ſe præbet, quam dum literas ab Imperatore CPolitano ad Carolum ſcriptas ac lingua Græca confectas ſeu potius confictas recitat; conflatæ enim ſunt ex vocabulis quibuſdam hebraicis; maximam vero partem ex ignotis, barbaris, ac a male feriato veteratoris iſtius ingenio excogitatis; quorum ſpecimen eccistud. (α) EXEMPLAR EPLE CONSTANTINOPOLITANI IMPERATORIS. *Aias anna bonac ſaaca labzi milac pholi auſilau bennuni ſegen lamithei bercelin fade abraxion fanotium.* Hoc eſt: *Conſtantinus Imperator & Leo filius ejus eque Imperator & rex orientalium omnium minimus & vix Imperator dici dignus Karolo Magno Regi occidentalium famoſiſſimo fidelium regnum & Dominium & coronam utriuſque vite feliciter. Jephet alas calabri caa milaſpholi anna bonac berche leoni aucilau dochatahel lamieth helau abraxion atheday barach iſrahel aithamime ithamil ſizima mucheta david, dabiæ iohet fanothium &c.* ſed nugarum ſatis ὥσπερ δρυός. KOL.

(α) Affert hanc epiſtolam cum eadem interpretatione JACOB DOVBLETVS Hiſt. de L'Abbaye de ST. DENIS, pag. 1207. ex m. s. codice ejuſdem cœnobii depromptam, qui codex ut apparet, ex iiſdem fabulis ac Cæſareus iſte contextus eſt. KOL.

tor Fridericus Romanorum Imperator vere Augustus certior de sanctitate morum & vitæ Beatissimi Karoli Magni in amplius & perfectius gaudeat, se Solem illum, (1) *trecentis annis & quinquaginta uno occultatum, in lucem gentium divina cooperante gratia produxisse. Vere etenim speramus, eum hujus Canonizationis autorem ad id prælectum, quem a primo illo justissimo Karolo Magno alterum Magnum Karolum Mundo credimus illuxisse. Egregia vero ipsius Beati Karoli gesta & triumphalem bellorum ejus Historiam aliis relinquimus, quæ in Catalogo Virorum fortium & in Chronicis ejusdem multifariam reperitur; cujus & nos officiosa sedulitate* (2) *Micrologum conscripsimus. Implorata igitur Sancti Spiritus gratia, quæ tarda nescit molimina, ad ampliandam laudem tantæ propaginis, attingamus radicem hujus ipsius plantationis, quam vere plantavit & rigavit Pater cœlestis. Ad evidentiam tamen subsequentium capitulatim totius summam Operis prædistinguimus.*

CAPITVLA PRIMI LIBRI.

I. Genealogiæ series Beati Karoli.

II. Visio Stephani Papæ.

III. De Vita & meritis Beatissimi Karoli.

IV. Quanto affectu omnium Imperator factus sit.

V. De clavibus Sepulchri Imperatori transmissis.

VI. De primitiis sui Imperii Deo consecratis.

VII. De doctrina & eloquentia Imperiali.

VIII. De cura ipsius in jure Poli.

IX. De vigilantia ipsius in justitia fori.

X. Qualiter filium suum Ludovicum hæredem paternæ sanctitatis & regni Aquisgrani instituerit.

VI. De condemnatione Hæresiarcharum Felicis & (3) *Elipandi.*

XII. De auctoritate Romanæ Sedis adhibita.

XIII. De abdicatione septimæ Synodi.

XIV. De pio affectu ipsius in Ecclesiis ædificandis.

XV. Nomina viginti trium monasteriorum secundum ordinem literarum distinctorum.

XVI. De excellentia Aquensis Ecclesiæ.

XVII. De virtute hospitalitatis Imperatoriæ.

XVIII. De liberali munificentia eleemosynæ Imperialis.

Explicit prima Distinctio. Incipit secunda.

PROLOGVS.

Quia brevi compendio aliquid de sanctitate morum fidelis Dei athletæ Karoli Magni pro minima licet parte attigimus, degustatis quasi sanctitatis ejus meritis, secundario illam ejus peregrinationem beatam & salutarem exequi intendimus, in qua Dei virtute & opera magna & multa claruerunt miracula. Quanta igitur pius Imperator devotione, quanta æternæ retributionis expectatione, nullum pro Christi nomine laborem subterfugerit, ex his patenter innuitur, quibus etiam venusta & frequenti serie eventuum exuberat

(1) *Facta enim est elevatio, translatio & canonizatio* S. Caroli Magni *A. 1165. Qua de re vide plura infra sub finem hujus Segmenti XXI.*

(2) *Locus singularis de* Micrologo *Gestorum Imp. Caroli Magni ab eodem autore conscripto.*

(3) *In ipso MSto mendose legitur* Elefanti.

berat divinitus ordo signorum. Primo igitur abinde dicendi sumamus exordium, quibus de causis, & qua revelatione cœlitus oblata, Jerusalem Civitatem Sanctam adierit, & quid in ipso expeditionis itu aut reditu gloriose & laudabiliter ipsi acciderit.

CAPITVLA SECVNDI LIBRI.

I. De peregrinatione Beatissimi Karoli in laudem Dei facta, & qualiter a Constantinopoli apud Aquilæ capellam clavum & coronam Domini attulerit.

II. De expulsione Hierosolymitani Patriarchæ.

III. De legatione ad Imperatorem directa.

IV. Exemplar Epistolæ Joannis Patriarchæ.

V. Exemplar Epistolæ Constantinopolitani Imperatoris.

VI. Visio Constantinopolitana.

VII. Qualiter Legati (1) *Parisius ad Regem pervenerint.*

VIII. De oraculo alitis voce quasi humana Francorum Regem vocantis & iter præmonstrantis.

IX. De restitutione Sedis Hierosolymitanæ.

X. De munificentissima liberalitate Constantini.

XI. De discretissima deliberatione consilii beati Karoli.

XII. Amicabilis altercatio duorum Imperatorum.

XIII. Devota petitio pœnarum Christi.

XIV. De theca spineæ coronæ reserata.

XV. Qualiter corona floruerit in odore suavitatis & splendore lucis inæstimabilis.

XVI. De susceptione florum in (2) *guanto Imperiali.*

XVII. De guanto Imperiali in aëre mirabiliter suspenso.

XVIII. Vox in laude Christi psallentium.

XIX. De curatione trecentorum & unius.

XX. De quodam puero sanitati restituto.

XXI. De repositione reliquiarum in tergore bubalino.

XXII. De resuscitatione cujusdam pueri & quadraginta novem aliorum salute apud Ligmedon.

XXIII. Quæ & quanta Dei fuerint miracula apud Aquasgrani.

XXIV. De convocatione Principum & totius populi.

Explicit secunda Divisio. Incipit tertia.

PROOEMIVM.

Propositi nostri negotii, lingua licet balbutienti, affectu tamen affluenti, parte transcursa, superest de exuberanti amœnitate vernantis agri flosculos adhuc quam plures collectos, in præsentis serie Operis conferre, & quasi de abstrusis favorum cellulis aromatici saporis mella producere. Quia vero Christianissimi Karoli virtutes & merita, licet pro modica parte, attingimus, interim adhuc etiam gloriosam seriem signorum ipsius delibemus, sola ea nunc quoque degustantes, quæ per Annales ejusdem Principis ipsi legimus,

(1) Parisius *vox latino-barbara indeclinabilis pro* Lutetia Parisiorum. *Occurrit eadem passim apud alios mediæ ætatis scriptores.*

(2) Guantus *latino-barbare pro* chirotheca.

mus, vel quæ nostris temporibus mirifice contigisse gloriamur. Si quis vero, ut prædictum est, nosse desiderat insignia præfati victoriosi Romanorum Principis prælia & multiplices celeberrimasque ipsius victoriæ palmas, quas deificæ virtutis gratia frequentissime obtinuit, manifeste & notabiliter in præclarissimis illius Gestis reperire poterit universa. Inde enim patenter declaratur, qualiter sagitta ejus nunquam retrorsum abierit, nec declinaverit clypeus ejus a bello, & hasta ejus non sit aversa, cum tamen vigilantissima atque Deo devota Sublimitas pro Christi nomine nullum subterfugerit periculum vel sanctæ Fidei nomen propagare, vel hostes sanctæ Dei Ecclesiæ expugnare. In præsentiarum igitur tertiæ hujus Distinctionis initium ab ea Epistola assumemus, quam (1) *Tulpinum Remensem Archi-Episcopum Leobrando Aquisgranensi Decano transmisisse in* (2) *Chronicis Francorum apud Sanctum Dionysium in Francia reperimus. Est enim eadem Epistola per omnes & singulos suæ porrectionis articulos justissimi & victoriosissimi Karoli Magni approbativa; cujus cum sit continentia ordo præliorum in Hispania a præfato Imperatore gestorum, pro arbitrio tamen nostro, ut præsens exigebat intentio, de multis pauca declaravimus, quæ in præsenti ad miraculorum gloriam congessimus, historialia ipsius gesta, ut sæpe jam diximus, ab hac serie excludentes. Summæ igitur Trinitatis exorato auxilio, executionis insistamus proposito.*

A

CAPITVLA TERTII LIBRI.

I. Epistola Tulpini Remensis Archiepiscopi Leobrando Aquisgranensi Decano transmissa, sanctitatis Beati Karoli assertiva.

II. De beata visione stellaris viæ.

III. Qualiter Sanctus Jacobus Beato Karolo apparuit.

IV. De subita ruina murorum Pampilone.

V. De subversione Idolorum Hispaniæ, & de Idolo Mahumeth.

VI. Imperialis largitio Ecclesiæ Beati Jacobi & aliis venerabilibus locis collata.

B

VII. De ultione cujusdam infidelis divinitus facta in exercitu Cæsariano.

VIII. De hastis nocte in terra fixis, & mane facto corticibus & frondibus vestitis.

IX. De productione fontis a concavo torrentis.

X. De duobus scutis sanguinei coloris apud Heresburch visis.

XI. Qualiter duo juvenes in albis vestibus apud Friedislar visi sunt divinitus.

XII. Miraculum in consecratione Anianensis archisterii revelatum.

C

XIII. De venerabili Apostolatu beatissimi Karoli Magni.

XIV. De cœlestibus præsagiis augustalis transitus præambulis.

XV. Exemplar beatæ memoriæ.

XVI. De salutari distributione testamentariæ miserationis.

XVII. Nomina (3) *XXI. Metropoleorum illius temporis.*

XVIII. De glorioso, sed lachrymoso transitu Ipsius.

XIX.

(1) *Ita ibi scriptum legitur, non autem* Turpinum.

(2) *Locus singularis.*

(3) Metropoleorum *pro* Metropoleon.

XIX. Diligite justitiam, qui judicatis terram.

XX. De beata visione translationis.

VLTIMA SIVE CONCLVSIO TOTIVS OPERIS.

Sed jam quia continua series Operis in nostri temporis eventus usque defluxit, finem præsenti negotio imponentes, veniam non cujusquam prolixitatis, sed circumcisæ & intercisæ brevitatis imploramus, eo quod de innumera sanctitatis beatissimi Karoli Magni multitudine perpauca attingimus. Vix enim sanctitatis Imperatoriæ, & laudabilium ipsius morum, & cœlestium signorum in ejus gloriam conscriptorum summam degustavimus. Qua in re id nobis solatium relinquimus, quod Christi fideles in laudem & honorem ejusdem Principis constantius & devotius animatos esse in Domino confidimus, & exemplo nostro lectores & scriptores ad hæc & his similia excitavimus, quibus sine invidia in his biantia supplere intervalla annuimus. Consulto vero humanæ imperfectionis defectu non maciem nostræ orationis, sed ardentem affectum nostræ intentionis, pii judices advertant & approbent, &, qui sperant, iidem in similibus nostrum sudorem degustent & suppleant. Sunt enim & alia quam plura, quæ præterea in Gestis Francorum & ante nostra tempora nostris quoque diebus di- A *vinis laudibus plena audivimus & cognovimus passim & variæ in odorem suavitatis meritis ejusdem mitissimi Imperatoris mirifice & magnifice obtigisse, quibus omnibus & singulis gloriosus & mirabilis in Sancto suo Deus apparuit.*

Finitis hac ratione tribus jam memoratis libris, quorum *tertius* in principio (1) fragmenta quædam ex suppostitii (2) *Tulpini* sive *Turpini* Opusculo excerpta continet, sequitur porro in eodem Codice MSto ipsa illa *Tulpini* Historia *integra*; (a) sine B *Præfatione* tamen sive *Epistola dedicatoria ad Leobrandum Decanum Aquisgranensem*, quippe quam librarius de industria omisit, quoniam ea extat in principio præcedentis Libri tertii. Titulus autem & principium ejus ita se habent: *GESTA BEATI KAROLI IN HISPANIA. Gloriosissimus itaque Christi Apostolus Jacobus, &c.* Quod ad variantes lectiones attinet, discrepat non solum plurimis locis manuscriptum hoc exemplar a *Simonis* C *Schardii* & *Justi Reuberi* (3) editionibus impressis, verum etiam aliquanto est auctius. Post Caput enim *trigesimum primum*, in cujus fine de Palatio Aquisgranensi, a Carolo Magno extructo & variis picturis exornato, hæc leguntur: *Bella namque, quæ ipse in Hispania devicit, & septem liberales artes inter cætera miro modo in eo* (4) *depinguntur.*; additur (5) ibi

(1) *Pertingunt ea a capite primo inclusive usque ad capitis octavi verba hæc:* Hæc igitur excerpta de præstantissimi Tulpini Epistola hoc in loco sufficiant.

(2) *Vide Vossium de Historicis Latinis lib. 2. cap. 32, pag. 298, 299.*

(a) *Aut verius rectiusque fabula de gestis* KAROLI MAGNI, *cui vulgo* TURPINI *vel* TILPINI, *Rhemensium Archiepiscopi, nomen prætenditur.* KOL.

(3) *Inter antiquos rerum Germanicarum Scriptores, ab illis editos in fol.*

(4) *In Schard. & Reuber. edition. legitur* depicta sunt.

(5) *Idem hoc Supplementum extat etiam in Codice MSto Bibliothecæ* Amstelodamensis, *ut testatur Gerard. Joan. Vossius de Histor. Latinis lib. 2. cap. 32. pag. 299.*

ibi particularis illarum artium descriptio his verbis:

Grammatica scilicet, quæ est omnium artium mater, per quam omnes scripturæ, & cælestia & terrestria noscuntur; quæ docet, quot & quales literæ debent exerceri, & quando scribi, & quibus literis partes & syllabæ debent adscribi, & quibus locis diphthongon componi, ut duo Orthographiæ codices, qui primum inter cæteros ostendunt. Orthographia est scientia recte scribendi. Nam orthως græce dicitur recte; graphia scriptura. Per hanc artem lectores in sancta Ecclesia, quæ legunt, intelligunt. Quam qui ignorat, lectionem quidem legit, sed plenarie minime intelligit; sicut qui non habet thesauri clavem, & nescit quid intus latet.

Rhetorica, quæ scienter & convenienter, placide & pulchre docet loqui (1) *& recte rectos græce dicitur facundus. Verbis enim facundum & eloquentem scientiam se ars reddit.*

Dialectica in Aula Regis depingitur, quæ docet verum a falso discernere, disputare, de verborum ingeniis tractare, stultos concludere, scientes verbis abundare. In qua si pedem firmiter posueris, inde extrahere non poteris.

Arithmetica depingitur ibi, quæ loquitur de numeris omnium rerum; quam qui plenarie intelligit, cum turrim aut murum videt excelsum, scit quot lapides in eo sunt, vel quot guttæ lymphæ sunt in scypho, vel nummi in uno cumulo, vel quot in uno exercitu homines vel millia habeantur comprehendit. Per hanc artem lapicidæ, A *quamvis ignorantes eam, turres excelsas & muros operantur.*

Musica ibi depingitur, quæ est scientia bene & recte cantandi; qua etiam divina Ecclesiæ officia celebrantur & decorantur, unde carior habetur. Hac vero arte cantores in Ecclesia canunt & organizant; quam qui ignorat, & more quidem bovis valet ululare, sed vocum melos & gradus nequit scire; sicut qui in pergameno torta regula lineas facit, si vocem suam emittit. Et sciendum, quia non est cantus secun- B *dum Musicam, nisi per quatuor lineas scribatur. Per hanc etiam artem David cum sociis suis in psalterio decachordo & cithara, & tubis ductilibus & cimbalis, in tympano & choro & organo, diu cecinerunt psalmos. Omnia musicorum Instrumenta per hanc facta fuere. Hæc namque ars ab angelicis vocibus & cantibus divinitus in cœlo edita fuit. Quis ergo dubitet voces canentium, ante altare Christi in Ecclesia dulci corde emissas, angelicis vo-* C *cibus in Cœlis ammisceri. Ait namque* (2) *Liber Sacramentorum sic: Cum quibus, id est cum Angelis, & nostras voces ut admitti jubeas deprecamur. A terra usque ad aures summi Regis vox digne canentium fertur. In hac arte magna Sacramenta, magna Mysteria continentur. Nam quatuor lineæ, quibus scribitur, & octo toni, quibus continetur, quatuor virtutes, Prudentiam scilicet, Fortitudinem, Temperantiam & Justitiam, & octo beatitudines, quibus anima nostra munitur & decoratur, designant.*

Geometria ibi depingitur, quæ mensuratio terræ dicitur. Hæc ars

terra

(1) *In altero Codice MSto Cæs. inter Hist. Lat. N. 202. legitur,* & recte Rectos græce dicitur facundus latine. Verbis enim, *&c. Quare puto mendosum hunc locum ita corrigendum esse:* & recte, qui Rhetor græce, dicitur facundus latine. Verbis enim, *&c.*

(2) Sancti Gregorii Magni.

terrarum, montium & vallium & marium spatia & milliarii & leucas mensurare docet; quam qui intelligit ad plenum, cum spatium cujuslibet regionis, vel loci, vel campi, vel provinciæ, vel urbis videt, quot vel quantis brachiis, vel pedibus, vel milliariis potest longitudine & latitudine mensurari, scit. Per hanc artem Senatores Romani cæteras antiquas urbes componentes, & milliaria & vias de urbe ad urbem, & Filii Israel terram desiderabilem funiculo distributionis latitudine & longitudine olim mensuraverunt. Hæc etiam ante agricolæ, quamvis ignorantes, terras & vineas, prata & lucos & campos mensurant & laborant.

Astronomia in opere Regis pingitur, quæ dicitur rimatio stellarum; qua accidentia bona sive mala, præterita, sive præsentia, sive futura, quæ alibi fiunt, noscuntur. Quam qui plenarie intelligit, cum in itinere ire, vel aliquid magnum facere appetit, quid sibi futurum est, prænoscit. Similiter cum duos viros pugnaturos videt, quis illorum victus erit, prænoscit. Per hanc artem Romæ Senatores necem virorum & bella in oris barbaris facta, Regumque & Regnorum detrimentum, statum & stabilimentum noverunt. Magi & Herodes stella apparente, Christum natum per eam cognoverunt. Unaquæque istarum artium filiam sibi subjectam de se habet. Nigromantia, ex qua A *oritur Pyromantia, Hydromantia & Liber sacratus, imo execratus, in Aula Regis non pingitur; quæ libera ars minime habetur. Sciri enim libere potest, sed operari nisi dæmonum familiaritate nullatenus valet. Et idcirco ars adultera dicitur, quod etiam ejus nomine adprobatur. Mantia enim græce divinatio dicitur, & (1) nigro quasi nigra, unde Nigromantia nigra divinatio, quia ad atra dæmoniorum vincula utentes se adducit. (2) Pyros græce ignis vel rogus dicitur, (3) hydros* B *lympha; unde Pyromantia ignea divinatio, & Hydromantia lymphatica dicitur, quia ad rogum & lympham inferni operantes se adducunt. Unde Job Propheta ait: A nimio calore transibunt ad aquas nimium. Quapropter quicunque hunc Turpini libellum fidelis legis, stude illam evitare: Titulus enim Nigromantiæ sic dicit: Incipit mors animæ.*

Hucusque Supplementum illud suppositiii Tulpini sive Turpini, quod C extat in supra memorato Codice MSto Cæsareo post caput *trigesimum primum*. Post *trigesimum secundum* autem caput, quod in impressis editionibus est *ultimum*, & his verbis definit: *In hoc (4) exemplo datur intelligi, (5) quod, qui Ecclesiam ædificat, (6) Regiam Dei sibi præparat, (7) a dæmonibus, ut Karolus, eripitur, & in cœlesti (8) Regno subsidiis Sanctorum, quorum (9) ædificat basilicas, collo-*

(1) *Vulgus corrupte dicit* Nigromantia *pro* Necromantia, *quæ est divinatio per evocationem* τῶν νεκρῶν, *hoc est*, mortuorum, *ut responsa dent de futuris.*

(2) Pyros *corrupte pro* πῦρ.

(3) Hydros *corrupte pro* ὕδωρ.

(4) *In MSto. Cæs. legitur:* In hoc ergo exemplo &c.

(5) *In MS. Cæs. legitur* quia, qui &c.

(6) *In MS. Cæs. legitur* Regnum Dei.

(7) *In MS. Cæs. legitur*, & a Dæmonibus *&c.*

(8) *In MS. Cæs. legitur* Cœlesti Regia.

(9) *In MSto Cæs. rectius legitur*, quorum ædificaverit Ecclesias.

collocatur; sequitur in eodem Codice MSto aliud (1) Supplementum quod hic subjungo.

Sed valde dignum est, ut inter cætera ad Domini nostri JESV Christi decus revocetur ad memoriam quoddam optimum exemplum, quod Beato (2) *Rotolando, dum adhuc viveret, antequam etiam ingrederetur Hispaniam, ut fertur, accidit. Cum igitur Vir venerandus Rotolandus Comes Granopolim urbem cum innumeris Christianorum exercitibus septem annorum spatio per circuitum obsedisset, velox advenit paranymphus, nuncians ei, quod Carolus ejus avunculus in arce quadam urbis Germaniæ obsidione trium Regum, Wandalorum scilicet, Saxonum & Frisonum, omnique eorum exercitu tenebatur, mandans & efflagitans, ut sibi cito cum suis exercitibus succurreret, eumque a paganis liberaret. Tunc nepos Avunculi sui dilecti anxietate mœstus præmeditari studuit, quid sibi melius esset faciendum, aut urbem, pro qua tantos labores passus fuerat, relinquere, aut Avunculum liberare, aut illum dimittere & urbem expugnare, & Domino nostro JESV Christo eam subjugare. O Virum per omnia laudabilem, pietate redundantem, inter duas fortunas meditatione angustiatum! Sed quid Vir venerandus egerit, nobis est diligenter audiendum. Tribus diebus totidemque noctibus non manducans aut bibens, sacris precibus cum suis exercitibus vacat, Deumque sibi in auxilium invocat, dicens: Domine JESV Christe, Fili Patris altissimi, qui divisisti mare rubrum in divisiones, & eduxisti Israel per medium ejus, & præcipitasti Pharaonem in mari rubro, & transduxisti populum tuum per desertum; qui percussisti gentes multas ejus adversarias, & occidisti Reges fortes, Seon Regem Ammorræorum & Og Regem Basan, & omnia regna Chanaan, & dedisti terram eorum hæreditatem populo tuo Israel; qui Jericho muros, quibus adversantium cingebatur exercitus, sine humana pugna & absque machinatione humani artificis, optima processione facta, tubis clangentibus præcipitasti, Tu, Domine, destrue urbis hujus fortitudinem totamque ejus armaturam in manu tua potenti & brachio tuo invicibili confringe, ut gens pagana, quæ in sua feritate non in Te confidit, agnoscit Te DEVM vivum omnium Regum fortiorem, omnipotentem Christianorum auxiliatorem & protectorem esse; qui cum Patre & Spiritu Sancto vivis & regnas DEVS per omnia secula seculorum, Amen. Quid plura? facta hac prece, tertia die sine humano tactu lapsis undique muris urbis detrusisque paganis & effugatis, Rotolandus Comes gavisus cum suis exercitibus ad Karolum, in terram scilicet Teutonicam, cito profectus est, eumque potenti virtute Dei ab inimicorum nexibus eripuit. A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris.*

Qui legis hoc carmen, Turpino posce juvamen,
Ut pietate Dei subveniatur ei.

Beatus itaque Turpinus Remensis Archiepiscopus, Christi Martyr post Beati Karoli

(1) *Idem hoc Supplementum extat etiam in Codice MSto Bibliothecæ* Amstelodamensis, *ut testatur Gerardus Joannes Vossius de Historicis Latinis lib. 2. cap. 32. pag. 299.*
(2) *Ita ibi scriptum est, non autem* Rolandus.

Karoli Regis (1) transitum ex hoc mundo, modico tempore vivens, apud Viennam doloribus vulnerum & laborum suorum angustiatus, digna nece ad Dominum migravit, & ibi juxta urbem, ultra Rhodanum scilicet versus orientem, in quadam Ecclesia olim sepultus extitit. Cujus sanctissimum corpus nostris temporibus quidam ex nostris Clericis in quodam sarcofago optimo Episcopalibus vestibus inductum, pelle etiam propria & ossibus adhuc integrum invenerunt, & ab Ecclesia illa, quæ erat vastata, detulerunt illud contra Rhodanum in urbem, & sepelierunt in alia Ecclesia, ubi nunc veneratur. Modo coronam victoriæ obtinet in Cœlis, quam laboribus multis acquisivit in terris. Credendum, quod hi, qui in Hispania martyrium pro fide Christi acceperunt, in Cœlestibus Regnis merito coronantur, & quamvis Karolus & Turpinus una cum Rotolando & Olivero cæterisque martyribus in Runtia valle necem minime accepissent, tamen ab eorum corona perpetua non alienantur, qui sensere, quamdiu vixere, plagarum & percussionum & laborum dolores, quos cum illis in agone acceperunt. Si socii passionum, inquit Apostolus, fuerimus, simul & consolationis erimus. Rotolandus interpretatur (2) rotolus scientiæ, quia omnes Reges & Principes omnibus scientiis imbutus excellit. Oliverus interpretatur heros misericordiæ, quia clemens & misericos super omnes extitit, clemens sermonibus, clemens operibus, clemens martyrii generibus.

A Karolus interpretatur lux carnis, quia omnes Reges carnales post Christum luce omnium virtutum & sanctitatum excellit. Turpinus interpretatur pulcherrimus sive non turpis, quia aut turpia opera aut verba in nullo, sed honesta dilatavit. Sexto decimo Kalendas Julii, illa die scilicet, qua de mundo ad Dominum transierunt, officium defunctorum, vigilia scilicet & missa Requiem æternam cum propriis exequiis & horis debent celebrari, non solum pro Karoli defunctis pugnatoribus, B sed etiam pro his cunctis, qui a tempore ejusdem Karoli usque in hodiernum diem in Hispania & in Hierosolymitanis oris pro Christi fide martyrium sumpserunt. Quot & quanta Karolus pro animarum eorum salute die passionis eorundem egenis usus sit impertiri, superius legendo fas est inveniri.

Quid patriæ Gallæciæ post Karoli necem accidit, nobis est memoriæ tradendum. Cum igitur post Karoli necem Gallæciæ tellus per multa tempora in pace temporali quiesceret, Dæ- C monis instinctu surrexit quidam Saracenus Altumajor Cordubæ, dicens, quod terram Gallæcianam & Hispanicam, quam Karolus ab antecessoribus suis olim abstulerat, ipse sibi acquireret legibusque Saracenis subjugaret. Tunc coadunatis sibi exercitibus multis, & terram & patriam huc & illuc devastando, usque ad Beati Jacobi (3) Vrbem pervenit, & quicquid invenit in ea, totum vi abstulit. Similiter Basilicam Apostolicam indigne totam devastavit, codices & mensas argenteas &

(1) *Hoc omnino falsum est. Obiit enim Archiepiscopus* Turpinus *ante Imp.* Carolum Magnum, *quippe a quo successor ejus in Archiepiscopatu Rhemensi constitutus est* Wulfarius; *teste* Flodoardo *lib. 2. cap. 18.*

(2) *Etymologiæ nominum propriorum* Rotolandi *sive* Rolandi, Oliveri, Karoli & Tulpini, *quæ deinceps sequuntur, ineptissimæ sunt & risu potius, quam refutatione dignæ.*

(3) *Nempe* Compostellam.

& tintinnabula ab ea abstulit. Cumque in ea Saraceni ipsi cum equis suis hospitati essent, gens dira digestionem etiam circa altare Apostolicum agere cœperunt. Quapropter alii ex illis, divina ultione operante, solutione ventris commoti, quicquid corpore continebant, per posteriora foras ejiciebant, alii vero oculorum lumina, per Basilicam & Vrbem ut cæci errantes, amittebant. Quid plura? Hac ægritudine idem Altumajor tactus, etiam excæcatus, consilio cujusdam captivi sui, ejusdem Basilicæ Sacerdotis, cœpit invocare DEVM Christianorum in auxilium, his verbis dicens: O Deus Christianorum, Deus Jacobi, Deus Mariæ, Deus Petri, Deus Martini, Deus omnium Christianorum, si me ad pristinam sanitatem revocaveris, Mahummet Deum meum abnegabo, & Jacobi Viri magni ad patriam rapacitatis causa amplius non veniam. O Jacobe Vir magne, si utero meo, & oculis meis salutem dederis, quicquid a domo tua abstuli, omnia restituam. Tunc post quindecim dies omnibus dupliciter restitutis, ad pristinam salutem Altumajor revocatur, a patria S. Jacobi recedit, promittens se non amplius venire in oras ejus causa rapacitatis, prædicans Deum Christianorum esse magnum, Jacobum magnum esse virum. Postea vero oras Hispanicas devastando, pervenit ad villam, quæ vulgo dicitur (1) *Orntz, in qua Beati Romani Basilica optima ac pulcherrima erat, palliis ac codicibus optimis & crucibus argenteis & textis aureis decorata. Ad quam cum iniquus Altumajor venit, rapuit quicquid in ea invenit, & villam similiter devastavit. Cumque in eadem villa cum suis exercitibus hospitatus esset, quidam Dux exercituum ejus ingressus, in eadem Basilica vidit columnas pulcherrimas lapideas, quæ ejusdem Ecclesiæ tecta sustentabant; quæ etiam in summitate deargentatæ & deauratæ erant, nequitiæ invidia tactus, quendam cuneum ferreum inter bases cujusdam columnæ & eandem columnam fixit. Cum itaque cuneum illum malleo ferreo fortiter magnisque ictibus feriret, totamque Basilicam præcipitare tentaret, divino operante judicio idem homo lapis efficitur. Qui etiam lapis usque hodie in effigie hominis in eadem Basilica persistit, habens talem colorem, qualem ejusdem Saraceni tunica tunc gerebat. Solent etiam peregrini enarrare, qui illuc precum causa tendunt, quod lapis ille fœtorem emittit. Quod ut Altumajor vidit, ait domesticis suis: Magnus est revera Deus Christianorum & glorificandus, qui tales habet alumnos qui cum sint ab hac vita migrati, tamen in nos sibi rebelles ita justificant, quod uni oculorum lumen auferunt, & alium lapidem mutum faciunt. Jacobus lumen oculorum a me abstulit, Romanus lapidem fecit. Sed magis Jacobus clementissimus est, quam iste Romanus. Jacobus enim oculos meos reddidit mihi misertus, sed hominem meum reddere non vult Romanus. Fugiamus ergo ab his oris. Tunc confusus abcessit paganus cum suis exercitibus, nec fuit postea per multum tempus, qui Beati Jacobi* (2) *patriam debellare auderet. Sciant igitur se damnan-*

(1) Orense *ad Minium fluvium in Gallæcia Vid. Ortel. Thesaur. Geogr. v.* Aquæ calidæ & Auria.

(2) *Per* Patriam S. Jacobi *intelligenda hic est* Gallæcia, *quia Metropolis ejus* Compostella *propter venerandas* S. Jacobi Apostoli, *fratris S. Joannis Evangelistæ, reliquias est celeberrima, ideoque etiam nunc* Santiago *dicitur.*

mnandos in ævum, qui ejus tellurem amplius inquietaverint. Qui vero a potestate Saracenorum illam custodierint, cœlesti munere remunerantur.

Finito libro sit maxima laus Rotolando.

Hucusque secundum illud Supplementum supposititiæ Historiæ Pseudo-Tulpini. Sequitur deinde in eodem illo Codice MSto *Officium Ecclesiasticum*, quod in honorem & memoriam *S. Caroli Magni* peculiariter compositum est eodem anno MCLXV, quo is cura & studio *Imp. Friderici I*, cognomine *Ænobarbi* sive *Barbarossæ*, qui corpus ipsius, divina revelatione manifestatum, Aquisgrani solenniter elevavit, ab Antipapa *Guidone Cremensi* sive *Paschale III* in numerum Sanctorum relatus est. Quam canonizationem Papa *Alexander III*, postquam A. MCLXXVII cum jam memorato *Imp. Friderico* rediit in gratiam, approbavit & confirmavit. Extat etiam nunc ipsius *Imp. Friderici I* de hac *Caroli Magni* elevatione & relatione in numerum Sanctorum insigne testimonium in eo (1) Diplomate, quo A. MCLXVI, sexto Idus Januarii, Privilegium, a *S. Carolo Magno* Ecclesiæ & Vrbi *Aquisgranensi* concessum, confirmavit; quippe cujus principium, ad rem præsentem, pertinens, hoc est: *In nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis: Fridericus, divina favente clementia, Romanorum Imperator semper Augustus. Ex quo primitus, Divina ordinante clementia, Imperii Romani fastigia gubernanda suscepimus, voluntatis nostræ atque propositi summum desiderium*

A *um fuit, ut Reges & Imperatores, qui nos præcesserunt, præcipue maximum & gloriosum Imperatorem Carolum, quasi formam vivendi atque subditos regendi sequeremur, & sequendo præ oculis semper haberemus; ad cujus imitationem jus Ecclesiarum, statum Reipublicæ incolumem & legum integritatem per totum Imperium nostrum servaremus. Ipse enim tota cordis intentione ad æternæ vitæ præmia anhelans, ad dilatandam gloriam Christiani nominis & cultum Divinæ religionis propagandum, quot Episcopatus constituerit, quot Abbatias, quot Ec-*

B *clesias a fundamento erexerit, quantis prædiis ac beneficiis illas ditaverit, quantarum largitate eleemosynarum non solum in cismarinis, sed etiam in transmarinis partibus resplenduerit, ipsa ejus opera & gestorum volumina, quæ plurima & maxima sunt, fide oculata plenius declarant. In fide quoque Christi dilatanda, & in conversione gentis barbaricæ fortis Athleta fuit & verus Apostolus, sicut Saxonia, & Fresonia atque Westphalia, Hispani quoque testantur, & Wandali, quos ad fidem Catholicam verbo convertit & gladio.*

C *Licet etiam ipsius animam non pertransierit gladius, diversarum tamen passionem tribulatio & periculosa certamina, & voluntas moriendi quotidiana pro convertendis incredulis, eum (2) Martyrem fecit. Nunc vero electum & Sanctissimum Confessorem eum fatemur & veneramur in terris, quem in Sancta conversatione vixisse & pura confessione & vera pœnitentia ad Deum migrasse, & inter Sanctos Confessores, San-*

* *Vid. Card. Baronii Not. ad Martyrolog. Roman. d. 25. Julii.*

(1) *Extat illud integrum in* Petri Bekæ *Aquisgrano &* Auberti Miræi *Fastis Belgicis.*

(2) *De incruento hujusmodi Martyrio vide supra singularem locum col. 364, ubi agitur de S. Gregorio Thaumaturgo.*

Sanctum & verum Confessorem credimus coronatum in Cœlis. Inde est, quod nos gloriosis factis & meritis Sanctissimi Imperatoris Caroli confidenter animati & sedula petitione carissimi amici nostri (1) *Henrici Regis Angliæ inducti, assensu & authoritate Domini* (2) *Paschalis & ex Consilio universorum Principum, tam Secularium quam Ecclesiasticorum, pro elevatione & exaltatione sanctissimi corporis ejus atque canonizatione, solennem curiam in natale Domini apud Aquisgranum celebravimus; ubi corpus ejus Sanctissimum, præ timore hostis exteri, vel inimici familiaris, caute reconditum, sed Divina revelatione manifestatum, ad laudem & gloriam nominis Christi, & corroborationem Romani Imperii, & salutem dilectæ Consortis nostræ Beatricis Imperatricis & filiorum nostrorum Friderici & Henrici, cum magna frequentia Principum & copiosa multitudine Cleri & Populi, in hymnis & canticis spiritualibus cum timore & reverentia elevavimus & exaltavimus IV. Kal. Januarii. His autem omnibus gloriose peractis, cum in prædicto loco,* A *cujus ipse fundator extiterat, de ipsius loci liberalitate, institutis legum & pacis atque justitiæ, quibus totum Orbem rexerat, diligenter inquireremus, ecce Fratres ejusdem Ecclesiæ Privilegium S. Caroli de fundatione & dedicatione ipsius nobilissimæ Ecclesiæ, & de institutionibus legum humanarum, & Civilis Juris ejusdem Civitatis, nobis in medium protulerunt, quod ne vetustas aboleret, vel ne per oblivionem deperiret, nostra Imperiali authoritate renovavimus. Ejusdem vero Privilegii tenor & institutio talis est: Ego Carolus*, &c. Hucusque prior illa pars B Diplomatis *Imp. Friderici I*, in quo elevationis & canonizationis *Caroli Magni* fit mentio. Cæterum, quamvis supra memoratum *Officium Ecclesiasticum*, quod ad eundem Imperatorem tanquam in numerum Sanctorum relatum speciatim pertinet, alio commodiori loco integrum posthac publicaturus sim, haud ingratum tamen fore arbitror, si *Antiphonas* tantum & *Hymnum*, a quibus incipit, nec non unam aliquam ejus *Collectam* speciminis instar hic exhibuero. (a)

Anti-

(1) *Is est Rex Angliæ* Henricus *ejus nominis* Secundus, *sub quo* Sanctus Thomas *Cantuariensis Episcopus occisus est.*

(2) *Is est* Paschalis III *sive* Guido Cremensis, *qui contra Summum Pontificem* Alexandrum III *Antipapa electus est anno 1164.*

(a) *De hoc* Lambecii *proposito* Gentilotus sic: Officium Ecclesiasticum, seu horæ canonicæ & missa in honorem & memoriam S. Caroli Magni compositum, cum notis musicis super hymnos versus & antiphonas. Principium hujus liturgiæ edidit Lambecius atque integram a se editum iri spopondit. Missam prætermittere potuisset; cum exstet tom. VI. Antiq. lect. Canisii pag. 438. 439. & quidem integra, quæ in hoc Codice, propter folium unum avulsum, est mutila. *Hæc ille postea vestigia* Lambecii *premens, ea, quæ inter versus ab eo & missam a* Canisio *vulgatam interjecta sunt, protulit, & commentariis suis intexuit, adjecto hoc epilogo:* Sequitur, *inquit*, missa, ut apud Canisium. Cæterum, ut integrum officium de S. Carolo M. confletur, accipiendæ sunt lectiones tres propriæ a Bulæo Hist. Universitatis Paris. tom. II. pag. 345. ex breviario Ecclesiæ S. Quintini Viromanduensis depromptæ. Illustrari hæc possunt verbis P. de Marca Marc. Hispan. lib. III. Cap. VI. extremo, qui narrat Arnaldum de Monterotundo Gerundensem Episcopum instituisse solennia missarum & horarum canonicarum officia in honorem Caroli Regis edita constitutione A. 1345. qua lectiones in ea festivitate recitandas ordinavit juxta rei gestæ tunc receptam fidem. Additque earum lectionum usum in Ecclesia Gerundensi viguisse usque ad tempora Conc. Tridentini, ex cujus Decretis factum, ut cesset officiorum istiusmodi recitatio. Kol.

Antiphona prima.

Regali natus de ſtirpe Deoque probatus,
Karolus illicitæ ſprevit contagia vitæ.

Antiphona ſecunda.

Angelici cultus dulcedine miles adultus
Dum ſublimatur, cœleſti pane cibatur.

Antiphona tertia.

Sacros effectus virtutis Cæſar adeptus,
Humani faſtus populares reſpuit aſtus.

Antiphona quarta.

Juſtitiæ palma fidei ſecurus ad arma,
Mentibus infeſtum ſuperavit criminis æſtum.

Antiphona quinta.

Nec mundi terror, nec avarus muneris error
Fregerunt mentem Chriſti mandata ſequentem.

Hymnus.

O Rex Orbis triumphator,
Terræ Regum Imperator,
Tui gregis, noſtri cætus
Pios audi pie fletus.

Verſiculus ſecundus.

Cujus prece mors fugatur,
Languor cedit, vita datur,
Qui de petra ducis undas,
Et baptiſmo gentes inundas.

Verſiculus tertius.

Arte duros & natura
Frangis muros prece pura
Devotoſque Chriſto dicas,
Et rebelles enſe necas.

Verſiculus quartus.

O quam dignus verna cœlis,
A *Servus prudens & fidelis,*
Verbis & re qui ſervivit
Et ad locum pacis ivit.

Verſiculus quintus.

Ergo rupem ferro fode,
Fontem vivum nobis prode;
Ora prece pia Deum
Et fac pium nobis eum.

Verſiculus Sextus.

Sit majeſtas Trinitati,
Laus & honor unitati,
Quæ virtute principali
Jure regnat coæquali.

B Collecta.

Deus, qui ſuperabundanti fæcunditate bonitatis tuæ Beatum Karolum Magnum, Imperatorem & Confeſſorem tuum, depoſito carnis velamine, beatæ immortalitatis trabea ſublimaſti, concede nobis ſupplicibus tuis, ut, quem ad laudem nominis tui & honorem Imperii exaltaſti in terris, pium & propitium interceſſorem mereamur habere in Cœlis, per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum Filium tuum.

XXII. *Decimus* Codex, ad vitam & res geſtas *Imp. Caroli Magni* perti- C nens, de quo alias prolixius acturus ſum; eſt membranaceus in quarto, & inter Codices MStos Hiſtoricos Latinos *centeſimus ſexageſimus ſecundus.* Continet is Geſta *Imp. Caroli Magni*, quæ *Petrus Pithœus* inter antiquos Rerum Francicarum Scriptores, tanquam à Cœnobii *Egolismenſis S. Eparchii* anonymo quodam *Monacho*, qui ſub *Imp. Ludovico Pio* vixit, conſcripta, primus in lucem edidit. Diſcrepat autem *Pithœana* illa editio non mediocriter à pervetuſto hoc & optimæ notæ Codice MSto Bi-

Bibliothecæ Cæsareæ, ejusque beneficio plurimis locis potest emendari. (a) Pro exemplo sit unus hic notabilis locus: *Quadam autem die, cum bellum præpararent (pagani) adversum Francos, qui ipsum castrum (Eresburg) custodiebant apparuit manifeste GLADIVS supra Ecclesiam, quæ est infra ipsum castrum, videntibus cunctis tam a foris, quam de intus. Ex quibus multi manent adhuc, qui dicunt vidisse se instar duorum scutorum colore rubeo flammantium & agitantium supra ipsam Ecclesiam. Cum hoc signum vidissent pagani, qui a foris erant, statim confusi sunt, & magno timore perterriti, fugere cœperunt ad castra.* Haud facile profecto quis crederet, locum hunc mendosum esse, nisi beneficio supra memorati Codicis MSti certo constaret, pro *apparuit manifeste GLADIVS* legendum esse *apparuit manifeste GLORIA DEI.* (b) In ipso videlicet antiquo illo Codice abbreviate scriptum est, *glā dī;* quas duas voces abbreviatas imperitus descriptor perperam mutavit in unam vocem *gladius. Gloria* autem *Dei* significat hic eadem ratione, qua passim in (1) *Sacris Bibliis*, miraculosam majestatis Divinæ apparitionem per signum aliquod extraordinarium; cujusmodi fuere *scuta* illa *duo rubei coloris*, quæ tanquam Divinæ Protectionis indicium super Ecclesiam a paganis oppugnatam apparuerunt. Meminit ejusdem miraculi etiam supra memoratus anonymus Autor, qui sub *Imp. Friderico I* de Sanctitate Beati *Caroli Magni* libros tres hactenus ineditos composuit, & confirmatur in utroque Codice MSto Cæsareo veritas emendationis supra citati loci his verbis: *quadam itaque die cum iterum redivivo certamine bellum præparassent, apparuit GLORIA DEI manifeste supra domum Ecclesiæ, quæ erat infra castrum, videntibus multis tam Christianis, quam paganis. Nam duo scuta apparuerunt supra præfatam Ecclesiam flammantia & velut in prælio quibusdam motibus agitata. Itaque pagani hoc signum aspicientes, timore & formidine repleti, mox in fugam conversi sunt.* Hæc ille anonymus. De reliquo, ut ad rem revertar, Titulus Historiæ de rebus gestis Imp. Caroli Magni, a *Petro Pithœo*, qui eam primus edidit, *Monacho Egolismensi* attributæ, in Codice MSto Augustissimæ Bibliothecæ Cæsareæ, de quo in præsens agitur, hic est: *INCIPIVNT CERTAMINA MAGNI KAROLI REGIS CONTRA*

(a) *Hic codex nunc in Classe Historiæ Prof. est* IↃCCCCLXXXIX. *ad cujus præsens opusculum* CL. GENTILOTUS *monet sequentia:* KAROLI MAGNI Francorum Regis & Imperatoris vita; non ea profecto, quam cum aliis Francicarum rerum vetustis scriptoribus tanquam a monacho cænobii Egolismensis S. EPARCHII conscriptam P. PITHOEUS princeps edidit, ut visum fuit CL. LAMBECIO tom. II. comment. pag. 343. monenti, beneficio hujus codicis posse plurimis locis Pithœanam editionem emendari. Sed illa, quam H. CANISIUS tom. III. antiq. lect. primum, tum A. DUCHENIUS ex vetusto exemplari Bibliothecæ Thuanæ plenius ac emendatius intexuit tom. II. Hist. Franc. Scriptor. a pag. 24. id quod mihi ex diligenti collatione cum m. s. facta est exploratum. Decepit LAMBECIUM nota a TENGNAGELIO ad oram hujus codicis adscripta hoc exemplo: A PYTHOEO *editus est hic auctor sub nomine monachi Egolismensis vid. fol. 236. ibid. Emendatius est multis locis hoc m. s. excuso Pythœano.* Præterea adnotavit is loca quædam tanquam in editione omissa, aut aliter posita, quæ tamen in memorato Duchenii exemplo totidem verbis inveni. KOL.

(b) *In memorato Duchenii exemplo legitur perspicue* GLORIA DEI. *in Egolismensibus* GLADIUS. KOL.

(1) *Vide Concordantias Biblicas sub titulo* Gloria Dei.

TRA SAXONES ET ALIAS MULTAS GENTES. Principium autem ita ſe habet: *Egregius Karolus Rex Synodum habuit ad Valentinas, & eodem anno Karlomannus Rex defunctus eſt in villa, quæ dicitur Salmanciacus* (1) *pridie Nonas Decembris. Domnus Rex Karolus venit ad Corbonacum villam, ibique venientes Wilcharius Archiepiſcopus & Fulradus Capellanus cum aliis Epiſcopis & Sacerdotibus*, &c. Quæcunque igitur in Pithœana editione ante hæc verba extant, ea in hoc Codice deſunt. Quod porro ad finem vitæ Imp. Caroli Magni attinet, is in eodem Codice MSto memoratur his verbis: *Domnus Karolus Imperator, dum Aquiſgrani hiemaret, anno ætatis circiter ſeptuageſimo primo, Regni autem quadrageſimo ſeptimo, ſubactæque Italiæ quadrageſimo tertio, ex quo vero Imperator & Auguſtus appellatus eſt, anno decimo quarto,* (2) *quinto Kalendas Februarii rebus humanis exceſſit.* Quæcunque autem in *Pithœana* editione deinceps narrantur de ſepultura *Imp. Caroli Magni* uſque ad verba: *Qui vivit & regnat ſolus Deus in ſecula ſeculorum.*; ea omnia in iſto Codice MSto deſunt, eorumque loco ſequitur immediate in eodem verſu ſive linea Hiſtoria rerum geſtarum *Imp. Ludovici Pii*, ab eodem anonymo & coætaneo Autore conſcripta, & hactenus, quod ego ſciam, nec a *Pithœo*, nec a quoquam alio edita, his verbis: *Cujus rei nuntium cum Ludowicus filius ejus in Aquitania apud Tedoaldum villam, ubi & ipſe tunc hibernabat, plurimis deferentibus accepiſſet, triceſimo, poſtquam id acciderat, die Aquaſgrani venit, ſummoque omnium Francorum conſenſu ac favore Patri ſucceſſit, & ad ſuſcepti Regni adminiſtrationem cura converſa primo legationes gentium, quæ ad Patrem venerant, auditas abſolvit. Alias deinde ſimili modo, ad Patrem quidem miſſas, ad ſe vero venientes, ſuſcepit. Inter quas præcipua legatio fuit de Conſtantinopoli*, &c. Conſtat hæc de Vita *Imp. Ludovici Pii* Narratio integris *triginta foliis* in quarto & his deſinit verbis: *Poſt exactam hyemem in ipſo Sancto Quadrageſimali jejunio, paucis ante Sanctum Paſcha diebus, Aquiſgrani terræ motus nocte factus, ventuſque tam vehemens coortus eſt, ut non ſolum humiliores domus, verum etiam ipſam Sanctæ Dei-Genitricis Baſilicam, quam Capellam vocant, tegulis plumbeis tectam, ex parte non modica denudaret. Imperator vero in diverſis occupationibus uſque ad Kal. Julii Aquiſgrani moratus, tandem ad Generalem Conventum Wormatiæ habendum cum comitatu ſuo menſe Auguſto ſtatuit proficiſci: ſed priuſquam inde promoveret, nuncium accepit, Nordmannos velle Transalbianam Saxoniæ Regionem invadere, atque exercitum eorum, qui hoc facturus eſſet, noſtris finibus appropinquare. Quo nuntio commotus, miſit in omnes Franciæ partes, & juſſit, ut cum ſumma feſtinatione tota populi ſui generalitas poſt ſe in Saxoniam veniret, indicans ſimul velle ſe apud Noveſium medio circiter Julio Rhenum trans-*

(1) *In Pithœana editione deſunt hæc verba* pridie Nonas Decembris.

(2) *In Pithœana editione corrupte ac perperam legitur* quinto decimo Cal. Februarii. *Quod* enim *Imp. Carolus Magnus* quinto Cal. Februarii, *hoc eſt, die 28. Januarii obierit, teſtatur etiam* Eginhartus.

transire. Sed vana ubi esse comperit, quæ de Nordmannis fama dispersérat, sicut prius dispositum habebat, mense medio Augusto Wormatiam venit, ibique habito Generali Conventu, & oblata sibi annua dona solenni more suscepit, & Legationes plurimas, quæ tam de Roma & Benevento, quam & de aliis longinquis terris ad eum venerant, audivit atque absolvit. Lotharium quoque filium suum finito illo Conventu in Italiam direxit ac Berenhardum Comitem Barcinoniæ, qui eatenus in Marca Hispaniæ præsidebat, Camerarium in Palatio suo constituit. Aliis etiam causis, quæ ad illius Placiti completionem pertinere videbantur, congruo modo dispositis atque completis, populoque ad sua ire dimisso, ipse ad autumnalis venationis exercitium Franchonofordum Villam profectus est. Quo transacto, ad hiemandum Aquisgrani reversus est; ibi & Missam Sancti Martini ac festivitatem Beati Andreæ Apostoli, nec non & ipsum Sacrosanctum Dominicæ Nativitatis diem cum magna lætitia & exultatione celebravit. Hucusque Supplementum illud A de rebus gestis *Imp. Ludovici Pii*, quod in *Pithœana* Annalium Monachi *Egolismensis* editione deest, eamque ob causam alio commodiori tempore & loco posthac, volente DEO, integrum a me publicabitur. (a)

Undecimus Codex, ad vitam & res gestas *Imp. Caroli Magni* pertinens, de quo alias prolixius acturus sum, est membranaceus in octavo, & inter MStos Codices Historicos Latinos *centesimus sexagesimus tertius.* Continet is incerti, sed vetusti Scriptoris Annales sive Gesta Francorum, a *Petro Pithœo* primum in lucem edita, B quorum principium: *Pippinus Filius* (1) *Ansgisi* &c. Quandoquidem autem antiquus hic Augustissimæ Bibliothecæ Cæsareæ Codex multo emendatior est & auctior, quam ille fuit, quo *Pithœus* usus est, eamque ob rem alias commodiori occasione eosdem Annales correctos & suppletos de integro editurus sum, interim tamen paucorum quorundam locorum emendationes & supplementa speciminis instar in antecessum hic præmitto. (b)

In

(a) *In Commentariis* CL. GENTILOTUS *suis de hoc Lambecii proposito scripsit hunc in modum:* Vitam hanc LUDOVICI nec a PITHOEO, *inquit*, nec a quoquam alio editam credidit LAMBECIUS, ac propterea se illam commodiori tempore ac loco integram publicaturum pollicitus est. Verum & hic vir doctissimus falsus est; nam diu antequam hæc scriberet, vulgo exstabat in Annalibus scilicet, qui a quibusdam ADELMO monacho, aut ADEMARO, ab aliis EGINHARTO tribuuntur ab anno IↃCCXIV usque ad finem; tom. II. Duchesnii a pag. 259. usque ad pag. 272. Cujus rei mihi, qui m. s. cum editione contuli, fidem haberi postulo. KOL.

(1) *In* Pithœana *editione perperam legitur* Anchisi.

(b) *Libri hi Annales sunt in Codice nunc Hist. Prof.* IↃCCCCXCIII. *de iis* CL. GENTILOTI *hæc sententia est:* ANNALES FRANCORUM, qui Fuldenses appellantur: ab A. C. IↃCCXIV. usque ad annum IↃCCCLXXXVII. inclusive. Primos hos annales edidit P. PITHOEUS usque ad annum IↃCCCLXXXIII. quam editionem pluribus in locis suppletam, emendatam & usque ad annum IↃCCCC. productam renovarunt MARQUARDUS FREHERUS tom. I. Script. rer. German. & ANDREAS DU CHESNE tom. II. Scriptor. Hist. Franc. a pag. 531. In Codice nostro sine ulla inscriptione sic incipiunt: PIPPINUS FILIUS ANSGISI DUX FRANCORUM *post mortem UUolfaldi Ducis partem Austriæ regebat &c.* Desinunt: *Unde mente consternati pariterque confusi discesserunt.* SEBASTIANUS TENGNAGELIUS, diligens plane Cæsareæ Bibliothecæ olim curator, contulit hunc codicem cum Pithœana editione & ad oram m. s. adnotavit locos cum discrepantes tum in vulgato exemplo non inventos. Eos locos, Tengnagelii indicia secutus LAMBECIUS Tom. II.

In actis anni DCCXVII. post verba, *persequitur usque Parisios*, addenda sunt hæc: (a) *His temporibus Wynfridus, qui & postea, cum Episcopus ordinaretur, Bonifacii nomen accepit, Doctor Catholicus, natione Anglus, primum Romam, deinde cum auctoritate Gregorii Papæ in Franciam ad prædicandum verbum* Dei venit. (b)

In actis anni DCCXIX post verba, *quo tempore Hlotharius Rex mortuus est*, addenda sunt hæc: (c) *Bonifacius, vir sanctissimus, a Præsule Sedis Apostolicæ Gregorio Mogontiacæ Civitati, Metropoli Germaniæ, Archiepiscopus ordinatur, & Legatus Germanicus Romanæ Ecclesiæ in Franciam mittitur, qui prædicatione sua multos populos, Thuringorum videlicet, Hessionum & Austrasiorum, ad fidem rectam, a qua diu aberraverant, convertit: monasteria quoque monachorum & virginum primus in partibus Germaniæ constituit.*

In actis anni DCCXLVI post verba, *res novas molientes, nonnullis eorum interfectis, compescuit.*, addenda sunt hæc: (d) *Bonifacius Archiepiscopus, cum auctoritate Sedis Apostolicæ, annuente Carlomanno, duas Sedes Episcopales constituit, unam in castro Wirziburg, ubi Burchartum* A *collegam suum ordinavit Episcopum, alteram in loco, qui vocatur Eihstat, cui Willibaldus Episcopus ordinatus est.*

Post acta anni DCCLXIV, quæ his constant verbis: *Hoc anno contigit hyems valida & præter solitum prolixa.*, addenda sunt hæc: (e) *Anno DCCLXV Hruodgangus Metensis Vrbis Archiepiscopus corpora Sanctorum Gorgonii, Naboris & Nazarii a* B *Paulo Romanæ Sedis Apostolico de Roma in Franciam transtulit. Anno DCCLXVI Corpus Sancti Gorgonii conditum est in monasterio, cui vocabulum est Gorzia, Sancti vero Naboris in alio monasterio, quod dicitur Nova Cella, Nazarii autem in monasterio Lauresham, quod est in Germania. In quibus locis miraculis vivunt & gloria. Anno DCCLXVII Lemovica* (1) C *Æquitaniæ, Pippino expugnante capta est.*

Acta illa, quæ deinceps immediate sequuntur, & his incipiunt verbis, *Pippinus interfecto Waiphario*, &c., non pertinent, uti in Pithœana editione perperam legitur ad annum DCCLXV sed ad annum DCCLXVIII. (f)

In actis anni DCCLXXIV post verba, *interea Saxones in Hessis Francorum terminos vastant.*, addenda sunt hæc: (g) *Erat autem ibi in loco, qui vocatur*

pag. 345. ubi hunc codicem recensuit, omnes protulit. At si posteriores editiones FREHERI & CHESNII, quas ignorare is non potuit, aut saltem non debuit, cum m. s. contulisset, tunc utique eo labore supersedere potuisset; cum omnia illa supplementa vel in utraque vel in alterutra editione habeantur, ut cuivis, qui comparationem instituet, perspicuum fiet. *Hæc* GENTILOTUS. *Nos editiones post paulo ubique indicabimus: tu modo vide, quæ de isto Tengnagelii & Sambuci adnotationes sublegendi Lambecii more adnoto Lib. III. Cod. VII. n. VI. & Cod. XVII.* KOL.

(a) *Exstant in editione* DUCHESNII *tom. II. Scriptor. Franc.* KOL.
(b) DUCHESNIUS: ad prædicandum verbum divertit. KOL.
(c) *Exstant in* DUCHESNIO. KOL.
(d) *Exstant in* DUCHESNIO. KOL.
(e) *Exstant in* DUCHESNIO, KOL.
(f) *Atque ad eum modum in* DUCHESNII *edit. consignantur.* KOL.
(g) *Habentur hæc omnia in* DUCHESNII *edit.* KOL.
(1) *Ita hic scriptum est nempe* Æquitaniæ *in prima syllaba per* Æ *pro* Aquitaniæ, *eademque scribendi ratio etiam in aliis nonnullis reperitur antiquis Cod. MStis August. Biblioth. Cæs.*

catur Friteslar Basilica, quam S. Bonifacius Martyr olim dedicans, prophetico spiritu nunquam igne cremandam esse prædixit; cui cum pagani toto nisu ignem subponere conarentur, divino pavore perterriti fugæ præsidium sumunt. Duo namque juvenes in vestibus albis Basilicam ab igne defendebant, quos & Christianis & (1) *Barbaris quibusdam divinitus videre concessum est. Unus tamen ex hostibus juxta Basilicam flexis genibus adelinis lignis & igni incumbens, specie flantis repertus est mortuus. His temporibus dedicata est Basilica Sancti Nazarii Martyris in Lauresham, & translata sunt ossa ejus in illam.*

In actis anni DCCLXXVII, & DCCLXXVIII ubi in Pithœana editione perperam legitur *Ainalarabi Saracenus*, rectius in Codice nostro scriptum est *Ibinalarabi*; ut & *Abitauro* pro *Habitauro.* (a)

In iisdem actis anni DCCLXXVIII post verba, *pars maxima eorum interfecta est*, addenda hæc sunt: (b) *Eo tempore monachi Fuldensis cœnobii propter timorem Saxonum, assumptis secum S. Bonifacii Martyris, ossibus fugerunt de monasterio per millia passuum fere, XIIII.*

In actis anni DCCLXXIX post verba, *Hiltibrandus Dux Spoletanus ad Karolum venit*, addenda sunt hæc: (c) *Sturm Abbas Fuldensis cœnobii moritur, cui successit Baugolf ejusdem monasterii monachus.*

In actis anni DCCLXXXI post verba, *inter quæ signum Crucis in vestimentis hominum frequentissime visum est*, addenda sunt hæc verba: (d) *Sanguis etiam e terra ac de Cœlo perhibetur fluxisse.*

In actis anni DCCLXXXII, ubi in Pithœana editione hæc leguntur: *Carolus habuit CONFLICTVM in loco, ubi Lippia oritur cum omnibus Primatibus Saxonum, excepto Widichindo rebelle & eis, qui cum eo erant: ubi ad eum venerunt missi GODEFRIDI Regis Daniæ* &c.; rectius in Codice MSto legitur *Carolus habuit CONVENTVM* &c., & pro *Godefridi* scriptum est *Sigifridi.* (e)

In actis anni DCCLXXXV verba hæc, *Conjuratio Orientalium Francorum contra Regem exorta, & cito compressa est.*, ita supplenda sunt: *Conjuratio Orientalium Francorum, quæ vocatur Hartrati* (f) *contra Regem exorta, & cito compressa est. Hartrati* purum putum est vocabulum antiquæ linguæ Theotiscæ sive Germanicæ, pro quo nunc dicitur *ein harter Rabt*, hoc est, *durum Consilium.*

In actis DCCXCVIII (g) post verba, *Patriarcha Hierosolymitanus reliquias de sepulchro Domini per monachum quendam Regi transmisit*, addenda sunt hæc: (h) *& Azan Præfectus urbis, quæ dicitur Osca, claves Civitatis per Legatum suum cum aliis muneribus misit.*

In actis anni DCCCII pro *Hemgaudum* Comitem legendum est *Helmgaudum.*

In actis anni DCCCIII pro *Ribitto* legendum est *Ribboto.* (i) In

(1) Barbari *pro* paganis.
(a) *Variæ lectionis in modum ad marginem.* KOL.
(b) *Exstant in* DUCHESNIO. KOL.
(c) *Exstant in* DUCHESNIO. KOL.
(d) *Absunt ab editione* DUCHESNII. KOL.
(e) Conventum *habet* DUCHESNIUS & Sigifridi *ad oram.*
(f) Quæ vocatur Hartrati *non exstant in* DUCHESNIO *habet tamen editio* FREHERI. KOL.
(g) *Scribe :* IↃCCXCIX. KOL.
(h) *Exstant in* DUCHESNIO. KOL.
(i) *Scribe :* IↃCCCIV. Rihboto *habent* DUCHESNIUS & FREHERUS. KOL.

In actis anni DCCCV, ubi in Pithœana editione legitur: *Capcanus Princeps Hunorum Aquis ad Regem venit, & ut postulans inter Sariam & Carnontum habitandi locum accepit*, rectius in Codice Cæsareo scriptum est: *Capcanus Princeps Hunorum Aquas ad Imperatorem venit, &, ut postulavit, inter Sarabiam* (a) *& Carnontum habitandi locum accepit. Sarabia* fine dubio eadem est urbs, quæ nunc *Zagrabia* vocatur, & ad sinistram *Savi* fluminis ripam e regione *Segesticæ* insulæ sita est. *Carnontum* autem sive *Carnuntum* est oppidum *Haimburg* ad *Danubium.*

In actis anni DCCCXI ultima hæc verba editionis Pithœanæ, *Hemmingo Danorum Rege defuncto*, pertinent revera ad sequentem annum DCCCXII hoc modo: *Hemmingo Danorum Rege defuncto, Sigifridus nepos Godafridi Regis & Anulo nepos Herioldi succedere volentes*, &c. (b)

In actis anni DCCCXV, ubi in Pithœana editione legitur: *Exercitus Francorum a Ludovico Imperatore ad auxilium Herioldo Danorum Regi ferendum contra filios Godefridi in Nordmanniam missus, cum adversarii eis congredi non auderent, circumquaque vicinis pagis * & acceptis populorum obsidibus XL, reversus est.*; legendum est: *circumquaque ex vicinis pagis* (c) *acceptis popularium obsidibus XL*, &c.

In actis anni DCCCXXIX verba hæc mutila, *Bulgari navibus per Dravum fluvium venientes, quasdam villas nostrorum flumini vicinas * in palatio Camerarius constitutus, & Hludharius in Italiam profectus est.*, supplenda sunt hoc modo: (d) *quasdam villas nostrorum flumini vicinas incenderunt. Bernhardus Comes Barcinonensis in palatio Camerarius constitutus, & Hlotharius in Italiam profectus est.*

Acta anni DCCCXXXV & acta anni DCCCXXXVI in Pithœana editione perperam confunduntur propter omissionem posterioris numeri, qui collocari debet ante hæc verba: *Imperator in palatio Thœdenhove* &c.; utpote ubi acta anni DCCCXXXVI incipiunt. Quæcunque autem in eadem editione Pithœana referuntur ad annum DCCCXXXVI & his incipiunt verbis: *Ticinium in Italia* &c.; ea revera pertinent ad annum DCCCXXXVII, ideoque numerus ibi corrigendus est. Similiter & sequentium quatuor annorum numeri corrupti sunt, & pro DCCCXXXVII scribendum est DCCCXXXVIII, pro DCCCXXXVIII scribendum est DCCCXXXIX, pro DCCCXXXIX scribendum est DCCCXL, pro DCCCXL scribendum est DCCCXLI. (e)

In actis anni DCCCLII pro eo, quod in principio mendose legitur, *Genaldus* (f) *Normannus*, legendum est *Herioldus Nordmannus*. In ejusdem anni actis locus ille, quem Pithœus in editione sua asterisco notavit,

(a) Sabariam CHESNIUSS, & FREHERUS rectius. KOL.

(b) *Ad hunc annum referruntur a* FREHERO & DUCHESNIO. KOL.

(c) *Hæc emendatio est a secunda eaque recenti manu.* KOL.

(d) *Ita supplentur a* FREHERO & DUCHESNIO. KOL.

(e) *In* FREHER. & DUCHESNIO *numeri annorum recte se habent.* KOL.

(f) FREH. & DUCHESN. Henaldus. KOL.

vit, corrigendus & supplendus est hoc modo: *profectus est in Saxoniam ob eorum vel maxime causas* (1) *JUDICANDAS, qui a pravis & subdolis* (2) *JUDICIBUS neglecti, & multis modis, ut dicunt, legis suæ dilationibus decepti, graves atque diuturnas patiebantur injurias.* (a)

In actis anni DCCCLIV, ubi in Pithœana editione mendose & mutile legitur: *Ibique inter Horuc Regem Danorum & Guduym filium fratris ejus, qui * etaneus ab eo Regno pulsus piratico more JUSSIT, orta contentione* &c.; corrigendus & supplendus est iste locus hoc modo: *Ibique inter Horic Regem Danorum & Godrum filium fratris ejus, qui eatenus ab eo Regno pulsus, piratico more VIXIT, orta contentione*, &c. (b)

In actis anni DCCCLVIII, ubi in Pithœana editione legitur: *ille intrinsecus subdole sæviendo * videndo disperderet;* sublato asterisco & deleta superflua voce *vivendo* legendum est: *ille intrinsecus subdole sæviendo disperderet.* (c) Erroris ansam præbuit negligentia librarii; quippe qui tres posteriores syllabas verbi *sæviendo* perperam repetiit, scribens *sæviendo viendo*, unde porro mendum mendo auctum, & ex *viendo videndo* factum est.

In actis anni DCCCLIX, ubi in Pithœana editione mendose legitur: *A quibus honorifice susceptus, cum de gestis præteriti anni Regem per omnia rationabiliter excusaret * infamiæ, Apostolica fultus EPISCOPUS rediens*, &c.; sublato asterisco, legendum est hoc modo: *cum de gestis præteriti anni Regem per omnia rationabiliter excusaret infamiæ, Apostolica fultus EPISTOLA rediens*, &c. (d) *Excusare aliquem infamiæ* idem hic est atque *Excusando liberare aliquem infamia.*

In actis anni DCCCLXIII post verba, *injuste vero, sicut illi rescriptis & assertionibus firmare conantur.*, sequitur in Pithœana editione: *Propterea partis utriusque scriptorum seriem his annalibus inserendam esse judicavi, discernendæ rei veritatem lectoris arbitrio relinquens. Et hæc quidem sunt Apostolicæ Sedis Decreta Synodalia: Nicolaus servus servorum Dei*, &c. In antiquo autem Codice MSto, de quo in præsens agitur, omissa sunt scripta illa utriusque partis, eorumque loco post verba, *firmare conantur*, leguntur hæc: *Scripturam autem utriusque partis, quisquis curiosus scire desiderat, in nonnullis Germaniæ locis poterit invenire.* Sequuntur deinde in eodem Codice MS. immediate acta anni DCCCLXIV, quæ ibi incipiunt his verbis: *Hludowicus Rex mense Augusto ultra Danubium cum manu valida profectus* &c. Corrigenda ergo est Pithœana editio, utpote in qua verba hæc, *Gunthacarius Coloniæ Civitatis Episcopus pœnitentia ductus, quod contra Dominum Apostolicum injustæ rationis contentionem inchoaverat, reconciliationis suæ & emendationis gratia Romam profectus, in præsentiam Apostolici Viri Nicolai venit, sed veniam minime consecutus est.*, perperam referuntur ad annum DCCCLXIV, cum revera ad præcedentem annum DCCCLXIII adhuc pertineant. (e)

In iisdem actis anni DCCCLXIV sub

(1) *In Pithœana editione perperam legitur* vindicandas.

(2) *In Pithœana editione perperam legitur* Judicium.

(a) *Ita utraque editio habet.* Kol.

(b) *Sic utraque editio.* Kol.

(c) *Ita in ambabus editionibus legitur.* Kol.

(d) *Ita* Freher. & Duchesn. Kol.

(e) *Hic locus abest a manuscripto.* Kol.

sub finem pro *GunthHarius Comæ Civitatis Episcopus* legendum est *Gunthari- us Coloniæ Civitatis Episcopus* &c. (a)

Acta annorum DCCCLXV, DCCCLXVI & DCCCLXVII in Pithœana editione confusim permixta, & secundum antiquum hunc Codicem MStum distinguenda sunt hoc modo. Acta anni DCCCLXV desinunt his verbis: *Romam profectus est.* Acta anni DCCCLXVI incipiunt his verbis: *Hludowicus Hludowici Regis filius graviter ferens* &c.; pertingunt autem inclusive usque ad hæc verba: *Quapropter isti, accepta a Rege licentia, redierunt in sua.* Acta denique anni DCCCLXVII incipiunt his verbis: *Hlotharius Rex promissionem suam* &c.

In actis anni DCCCLXXIII, ubi in Pithœana editione mutile legitur: *Venerunt quoque illuc Sigifridi Danorum Regis Legati pacis faciendæ gratia inter illos & Saxones * positis*; supplendus est iste locus hoc modo: *pacis faciendæ gratia in terminis*, (b) *inter illos & Saxones positis.* Ibidem paulo post pro *permisit* legendum est *promisit.*

In actis anni DCCCLXXV locus hic, tanquam mutilus, asterisco notatus: *Mense Augusto Rex Hludowicus cum filiis & fidelibus suis colloquium habuit in villa Tribure. Interea Hludowicus Italiæ Imperator * cujus corpus translatum Mediolanum, in Basilica S. Ambrosii sepultum est.*, supplendus est hoc modo: *Interea Hludowicus Italiæ Imperator MORITVR,* (c) *cujus corpus*, &c.

A In Pithœana editione sunt hi Anales in fine mutili, & pertingunt tantum usque ad principium anni DCCC LXXXIII; in Codice autem hoc MSto Augustissimæ Bibliothecæ Cæsareæ pertingunt illi usque ad annum DCCC LXXXVII inclusive. Ne igitur notabile illud Supplementum diutius latitet, eapropter integrum hic subjungo, incipiens ab anno DCCCLXXXII; quippe cujus acta in Pithœana editione non solum aliquanto aliter narrantur, quam in codice hoc Cæsareo, B verum etiam nonnulla comprehendunt perperam admixta, quæ revera ad sequentes annos DCCCLXXXIII, DCCCLXXXIV & DCCCLXXXV pertinent. (d)

DCCCLXXXII.

Stella cometes XV Kal. Februarii prima hora noctis apparuit, comas suas supra modum spargens, & rem infaustam, quæ cito secuta est, sua apparitione præmonstrans. Nam Hludowicus, invalescente morbo, XIII Kal. ejusdem mensis diem ultimum clausit, cujus corpus translatum, & in mo- C *nasterio Sancti Nazarii, quod dicitur Lauresham, juxta patris sui tumulum sepultum est. Quod audiens exercitus, qui contra Nordmannos fuerat missus, ab expugnatione hostium desistens, infecto negotio rediit. Quorum Nordmanni inde transeuntium vestigia secuti, cætera, quæ prius dimiserant, incendio cremaverunt usque ad Confluentem castellum, ubi Mosella Rhenum in-*

(a) *Ita exhibet utraque editio.* KOL.

(b(In terminis, *abest ab utraque editione.* KOL.

(c) *Utraque editio* obiit: moritur *a secunda manu ad oram codicis adjectum est.* KOL.

(d) *Quod hoc supplementum a* LAMBECIO *vulgatum attinet, exstant quidem eorum ac etiam plurium annorum gesta in* FREHERO *&* DUCHESNIO, *sed dissimili oratione ac stylo scripta.* GENTILOTUS. *Nos ingentem horum annalium lacunam ex alio codice Cæsareo explebimus, uti post paulo videbis.*

ingreditur. Murus Mogontiæ Civitatis restaurari cœptus, & fossa murum ambiens extra Civitatem facta. Nordmanni de sua munitione egressi, Trevirensem urbem invaserunt, & habitatoribus Civitatis partim expulsis, partim occisis, totam in Nonis Aprilis incenderunt. Quibus Walah Metensis Episcopus incaute cum paucis occurrens, occisus est. Karolus Imperator, audito fratris sui obitu, de Italia perrexit in Bajoariam, & Optimates, qui fuerant fratris sui, ad se venientes, in suum suscepit Dominium. Deinde Wormatiam veniens cum suis undique venientibus consiliatus est, quomodo Nordmannos de suo Regno expelleret. Statuto itaque & condicto inter eos tempore convenerunt de diversis provinciis viri innumerabiles, & omnibus hostibus formidandi, si Ducem habuissent idoneum sibique consentientem. Hoc est Franci, Norici, Alamanni, Thuringii atque Saxones, parique intentione profecti sunt contra Nordmannos pugnare cupientes. Quo cum pervenissent, munitionem illorum, quæ vocatur Ascloba, obsederunt. Cumque jam expugnanda esset munitio, & hi, qui intus erant, timore perculsi mortem se evadere posse desperassent, quidam ex Consiliariis Augusti, nomine Liutwardus, Pseudo-Episcopus, cæteris Consiliariis, qui patri Imperatoris assistere solebant ignorantibus, juncto sibi Wicberto Comite fraudulentissimo, Imperatorem adiit, & ab expugnatione hostium pecunia corruptus deduxit, atque Gotafridum Ducem illorum Imperatori præsentavit, quem Imperator more Achabico quasi amicum suscepit, & cum eo pacem fecit, datis ex utraque parte obsidibus: quod

A *Nordmanni acceperunt pro omine. Et ut pax ex illorum parte rata non dubitaretur, clypeum juxta morem suum in sublime suspenderunt, & portas munitionis aperuerunt. Nostrates autem calliditatis illorum expertes, eandem munitionem ingressi sunt; alii quidem causa negotiandi, alii vero pro loci firmitate consideranda: at Nordmanni ad consuetam calliditatem conversi, clypeum pacis deponunt, portas claudunt, & omnes ex nostris intus inventos aut occiderunt, aut catenis ferreis ligatos ad redimendum servaverunt. Sed Imperator tantam contumeliam exercitui*

B *suo illatam flocci pendens, prædictum Gotafridum de fonte Baptismatis levavit, & quem maximum inimicum & desertorem Regni sui habuerat, consortem Regni constituit. Nam Comitatus & beneficia, quæ Rorich Nordmannus, Francorum Regibus fidelis, in Kinnin tenuerat, eidem hosti suisque hominibus ad inhabitandum delegavit. Et, quod majoris est criminis, a quo obsides accipere & tributa exigere debuit, huic, pravorum usus consilio, contra consuetudinem parentum suorum, Regum videlicet Francorum, tributa solvere non erubuit.*

C *Nam thesauros Ecclesiarum, qui propter metum hostium absconditi fuerant, abstulit, & auri purissimi atque argenti, ad confusionem sui totiusque exercitus, qui illum sequebatur, libras* (1) *II CCCC XII eisdem dedit inimicis. Præterea quisquis de suo exercitu, in defensione sanctæ Ecclesiæ Zelo Dei commotus, aliquem de Nordmannis, qui castra invadere tentabant, occidit, aut eum jugulare, aut ei oculos eruere præcepit. Unde exercitus valde contristatus, dolebat super se talem venisse Prin-*

(1) 2412.

Principem, qui hostibus favit, & eis victoriam de hostibus subtraxit, nimiumque confusi redierunt in sua. Nordmanni vero de thesauris & numero captivorum CC naves onustas miserunt in patriam, ipsi in loco tuto se continentes, iterum tempus opportunum prædandi opperientes. Imperator inde transiens Mogontiacum venit, & inde ad villam Tribure, ibique per plures moratus est dies. Qui etiam Wangioni placitum habuit, & parum utilitatis decrevit. Nordmanni portum, qui Frisiaca lingua (1) *Taventeri nominatur, ubi Sanctus* (2) *Liobomus requiescit, plurimis interfectis succenderunt. Johannes Pontifex Romanus decessit; in cujus locum Marinus, antea Episcopus, contra statuta Canonum subrogatus est. Quidam Gregorius nomine, quem Romani Superistam vocitabant, dives valde, in Paradiso Sancti Petri a suo Collega occisus est, & pavimentum Ecclesiæ, per quam trahebatur, totum sanguine illius infectum.*

DCCCLXXXIII.

Imperator Italiam petens apud urbem Veronam cum suis fidelibus de statu Regni sui consiliatus est. (3) *Boppo & Egino, Comites & Duces Thuringorum inter se confligentes, non paucas hominum strages dabant; in quo conflictu Boppo superatus, vix cum paucis viris effugit, cæteris omnibus occisis. Gotafrid Nordmannus, qui superiore anno fuerat baptizatus, cum Hugone, Hlutarii filio, fœdus iniit* A *ejusque sororem duxit in conjugium. Unde idem Hugo audacior effectus, Regnum patris sui suæ ditioni subjugare studuit. Imperator omne tempus æstivum mansit in Italia, animosque Optimatum Regionis illius contra se concitavit. Nam Uuitonem, aliosque nonnullos exauctoravit, & beneficia, quæ illi, & patres, & avi, & atavi illorum tenuerant, multo vilioribus dedit personis. Quod illi graviter ferentes, pari intentione contra eum rebellare disponunt, multo etiam plura,* B *quam ante habuerant, sibi vindicantes. Mons quidam in Italiæ partibus de loco suo motus in Athesin fluvium cecidit, ejusque meatum interclusit. Hi autem, qui apud Veronam & in contiguis locis ejusdem fluminis habitabant, tamdiu utilitate illius carebant, donec idem fluvius, per eundem montem quasi cavernulas faciens, ad suum alveum rediret. Nordmanni per alveum Rheni fluminis ascendentes, plurima loca nuper restaurata succenderunt, prædam* C *inde capientes non modicam; quibus Liutbertus Mogontiensis Archiepiscopus cum paucis occurrit, sed non paucos ex eis prostravit & prædam excussit. Agrippina Colonia absque Ecclesiis & Monasteriis reædificata, & muri ejus cum portis & vectibus & seris instaurati.*

DCCCLXXXIV.

Nordmanni Saxones invadere tentaverunt, quibus (4) *Heimrich Comes & Arn Episcopus cum manu valida Orientalium Francorum occurrerunt,*

(1) *Nunc* Daventria *sive* Deventer *in Belgio Fœderato ad* Isalam *fluvium.*

(2) *Singularis locus de* S. Liobomo, *cujus nec in Martyrologio Romano sit mentio, nec in Philippi Ferrarii Catalogo Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non sunt.*

(3) *In Pithœana editione referuntur hæc perperam ad annum DCCCLXXII.*

(4) *In Pithœana editione referuntur hæc perperam ad annum DCCCLXXXII.*

runt, consertoque prælio plurimi ex A *utraque parte ceciderunt; sed tamen adjuvante Domino Christiani obtinuere victoriam. In quo certamine tales viri de Nordmannis cecidisse referuntur, quales nunquam antea in gente Francorum visi fuissent, in pulchritudine videlicet ac proceritate corporum. Imperator circa Purificationem Sanctæ Mariæ cum suis colloquium habuit in Alsatia, in loco, qui vocatur Coloburg, & inde Episcopos, Abbates atque Comites destinavit contra Nordmannos ad tuendas Regni sui partes. Nordmanni,* B *non semel neque bis cum Heimricho dimicantes, superantur, & ubicunque prædatum ire volebant, fugabantur, interficiebantur, Domino illis reddente quod meruerunt. Tandem Christianis in unum congregatis, & munitionem illorum expugnare cupientibus, illi timore perculsi, noctu fuga lapsi sunt, quos Heimrich Rheno transito secutus, & in quodam repertos loco, centum duos ex eis absque detrimento suorum occidit. Imperator* C *mense Majo mediante placitum habuit Wormatiæ, & inde tutores partium suarum contra Nordmannos destinavit. Venit etiam illuc filia Hlutharii a Gotafrido, cui tradita fuerat in matrimonium, ad Imperatorem transmissa; quam Imperator secum aliquanto retinuit tempore, & ad maritum redire non permisit. Imperator in terminis Noricorum & Sclavorum cum Zwentibaldo colloquium habuit; inde in Italiam profectus cum Witone & cæteris, quorum animos anno priore offenderat, pacificatur. Nordmanni cum Frisionibus in loco, qui vocatur Norditi, dimicantes superantur, & plurimi ex eis occiduntur. Super quo prælio extat Epistola (1) Rimberti Episcopi ejusdem loci ad Liutbertum Mogontiensem Archiepiscopum destinata hunc modum continens. Karolus juvenis Rex Galliæ in quadam venatione ictibus cujusdam apri fertur occisus; re autem vera a suo satellite in eadem venatione non sponte vulneratus occubuit. Unde Nordmanni, qui Regnum illius prædis & incendiis longo tempore fatigaverant, audaciores effecti, XII millia librarum auri & argenti ab illa Regione tributi nomine exegerunt, & tamen fidem pollicitam nequaquam servaverunt. Nam & obsides occiderunt, & a prædationibus minime cessaverunt.*

DCCCLXXXV.

Iidem Nordmanni pagum (2) Hasspannicum invadentes, cæteros in circuitu vicinos occupaverunt, atque fruges diversi generis congregantes, sibi ad hyemandum & inhabitandum, quasi nullo resistente, disposuerunt, viris ac mulieribus, quos invenire potuerunt, ad suum servitium reservatis. Quibus Liutbertus Archiepiscopus & Heimrich Comes, aliique nonnulli insperate supervenerunt, & plurimis prostratis, cæteros in quandam munitiunculam fugere compulerunt, frugibus quas congregaverant sublatis. Cumq; diu obsessi & fame fatigati manum conserere non auderent, nocte quadam fuga lapsi sunt. Gotafrid Nordmannus, qui Christianus effectus, fidem Imperatori & Christiano populo se servaturum esse sacramento firmavit, fidem mentitus, exercitum non modicum de sua

(1) *Is est S.* Rimbertus *sive* Rembertus, *secundus Hamburgensis & Bremensis Archiepiscopus, qui* S. Anscharìo *successit A.* 865, & *A.* 888 *obiit. Vide librum primum & secundum Historiæ meæ Hamburgensis.*

(2) *Per* Pagum Hasspannicum *sive* Hasbanicum *intelligitur hic* Comitatus Hasbaniæ, *qui in Episcopatu Leodiensi situs est.*

sua gente congregavit, & per alveum Rheni fluminis ascendere, & plurima loca suæ ditioni subjugare disposuit; quod dum mediante mense Majo facere instituisset, Deo renuente perficere non potuit. Nam ab Heimricho aliisque fidelibus Imperatoris ad colloquium invitatus & infidelitatis correptus, cum eos convitiis variisque ludibriis exacerbaret, occisus est, & omnes qui cum illo erant, Domino illi condignam infidelitatis suæ mercedem retribuente. Nordmanni autem ab eo invitati, nescientes quid factum erat, in Saxoniam prædatum ire pergebant; quibus cum pauci Saxones occurrissent, & tantæ multitudini rebellare timuissent, terga verterunt. At illi longo spatio a suis navibus remoti, fugientes persecuti sunt, quasi eos essent comprehensuri. Interea Frisiones, qui vocantur Destarbenzon, quasi a Domino destinati, (1) *pravissimis, ut eis est consuetudo, naviculis vecti supervenerunt; & eos a tergo impugnare cœperunt; quod cum vidissent Saxones, qui prius fugerant, reversi sunt, & graviter eis repugnando insistebant,* (2) *ingratumque est prælium ex utraque parte contra Nordmannos. Tanta denique in eos Christiani cæde bacchati sunt, ut pauci de tanta multitudine relinquerentur. Quibus gestis iidem Frisiones eorum naves invaserunt, tantumque thesaurum in auro & argento, variaque suppellectile repererunt, ut omnes a minimo usque ad maximum divites efficerentur. Hugo Hlutharii Regis filius, cujus sororem prædictus Gotafrid duxit uxorem, insimulatus est apud Imperatorem, quod ejusdem conspirationis Gotafridi contra Regnum Imperatoris fautor existeret. Quamobrèm ad Imperatorem vocatus, & noxæ convictus, lumine oculorum una cum avunculo suo privatus est, & in Monasterium Sancti Bonifacii apud Fuldam retrusus, finem suæ habuit tyrannidis. Cæteri vero qui cum eo erant, equis & armis ac vestibus spoliati, vix nudi evaserunt. Imperator cum suis apud Franconofurt colloquium habuit, missisque Romam nuntiis, Hadrianum Pontificem invitavit in Franciam. Voluit enim, ut fama vulgabat, quosdam Episcopos irrationabiliter deponere, & Bernhartum filium suum ex concubina hæredem Regni post se constituere, & hoc quia per se posse fieri dubitavit, per Pontificem Romanum quasi Apostolica auctoritate perficere disposuit. Cujus fraudulenta consilia Dei nutu dissipata sunt. Nam Pontifex Romanus ab urbe digressus, &* (3) *Heridano flumine transito, vitam præsentem finivit, sepultusque est in monasterio Nonantulas. Quod cum Imperator comperisset, contristatus est valde, eo quod in tali negotio voti compos effici non potuit. Post paucos vero dies Mogontiacum venit, & inde Wormatiam, ibique cum Episcopis & Comitibus Galliarum habita collocutione, in Bajoariam profectus est, ibique Natalem Domini celebravit. Romani, Pontificis sui morte comperta, Stephanum in locum ejus constituerunt. Vnde Imperator iratus, quod eo inconsulto ullum ordinare præsumpserunt, misit Liutwartum & quosdam Romanæ Sedis Episcopos, qui eum*

(1) *Ita quidem ibi scriptum est, sed legendum est* parvissimis.

(2) *Ita quidem ibi scriptum est, sed legendum est* integratumque est.

(3) Heridano *pro* Eridano. Eridanus *autem idem est atque* Padus *fluvius.*

deponerent; quod perficere minime potuerunt. Nam prædictus Pontifex Imperatori per Legatos suos plus quam XXX Episcoporum nomina, & omnium Presbyterorum & Diaconorum, Cardinalium atque inferioris gradus personarum, nec non a Laicorum Principum Regionis scripta destinavit, qui omnes unanimiter eum elegerunt, & ejus ordinationi subscripserunt.

DCCCLXXXVI.

Mense Februario exercitus Orientalium Francorum missus est contra Nordmannos in Galliam juxta Parisios consistentes, qui in itinere propter imbrium inundationem & frigus imminens non modicum equorum suorum perpessi sunt damnum. Cum autem illuc pervenissent, Nordmanni rerum omnium abundantiam in munitionibus suis habentes, manum cum eis conserere nec voluerunt, nec ausi sunt. Igitur diebus Quadragesimæ & usque ad tempus Rogationis inani labore consumptis, excepto quod Heimrich quosdam extra munitionem inveniens occidit, equis & bubus plurimis inde sublatis, redierunt in sua. Interea Hugo & Gozilin Abbates & Duces præcipui Galliæ regionis, in quibus omnis spes Gallorum contra Nordmannos posita erat, defuncti sunt. Vnde Nordmanni audaciores effecti, & de sua munitione egressi, omnique Regione potiti, venationes & varios ludos nullo prohibente exercebant. Optima pars Mogontiæ Civitatis, ubi Frisiones habitabant, post mediam Quadragesimam mense Martio conflagravit incendio. Mense vero Majo, Junio, atque Julio tanta vis imbrium diu noctuque sine intermissione cælitus lapsa est, ut nullus ævi præsentis tantam A *aquarum abundantiam se vidisse fateatur. Vnde flumina in diversis locis intumescentia frugibus variis extitere pernoxia. Nam Rhenus alveum suum egressus, cuncta loca sibi contigua ab ortu suo usque ad introitum maris omnibus frugibus & lino & fœno evacuavit. Padus quoque in Italia similia fecisse perhibetur. Mense Julio Imperator cum suis colloquium habuit in urbe Metensi, & inde contra Nordmannos profectus est. Vbi dum aliquanto tempore moraretur, Heimrich Comes a suis desertus, & ab hostibus circumdatus occiditur. Interea Sigifrid cum magna multitudine Nordmannorum cæte-* B *ris, qui ibi residebant, auxilium laturus venit, ac Christianis magnum intulit metum. Vnde Imperator perterritus, quibusdam per Burgundiam vagandi licentiam dedit, quibusdam plurimam promisit pecuniam, si a Regno ejus statuto inter eos tempore discederent. Ipse vero inde concito gradu in Alsatiam se recepit, ibique per plures dies jacuit ægrotus.*

DCCCLXXXVII.

Hyems aspera & solito prolixior, boum quoque & ovium pestilen- C *tia supra modum grassata est in Francia, ita ut pœne nulla ejusdem generis animalia relinquerentur. Imperator cum suis colloquium habuit in Weibilingon, qui priscis temporibus, id est, ex quo Rex in Alamannia constitutus est, quendam de suis ex infimo genere natum, nomine Liutwardum, supra omnes qui erant in Regno suo, exaltavit, ita ut Aman, cujus mentio facta est in libro Hester, & nomine & dignitate præcelleret. Ille enim post Regem Assuerum erat secundus, iste vero prior Imperatore, & plus quam Im-*

Imperator ab omnibus honorabatur & timebatur. Nam nobilissimorum filias in Alamannia & Italia nullo contradicente rapuit, suisque propinquis nuptum dedit. Qui etiam ad tantam devolutus est stultitiam, immo vesaniam, ut monasterium puellarum in Brixia Civitate situm invaderet, & per quosdam amicos suos filiam Unruochi Comitis, propinquam Imperatoris, vi raperet, suoque nepoti in conjugium daret. Sanctimoniales vero ejusdem loci ad preces conversæ orabant Dominum, ut contumeliam loco sancto illatam vindicaret; quarum preces illico exauditæ sunt. Nam is, qui puellam conjugii more sibi sociare disposuit, eadem nocte Dei judicio interiit, & puella mansit intacta. Quod cuidam Sanctimoniali e supradicto monasterio revelatum est, & illa cæteris indicavit. Cum autem memoratus Liutwart talia in Regno Imperatoris per plures annos actitaret, tandem cenodoxia inflatus & phylargyria cæcatus, fidem Catholicam pervertere & Redemptori nostro detrahere laborabat, dicens eum unum esse unitate substantiæ, non personæ; cum sancta Ecclesia credat & confiteatur, eum in duabus substantiis unam habere personam, quod quicunque negaverit, profecto blasphemat eum, qui venit quærere & salvare quod perierat. Nisi enim esset verus Deus, non afferret remedium; nisi esset homo verus, non præberet exemplum. Sed idem Rex Regum hoc anno concitavit animos Imperatoris in blasphemum, qui habita cum suis collocutione in loco, qui vocatur (1) Kiribheim, eum deposuit,

A *ne esset (2) Archi-Cappellanus, multisque beneficiis ab eo sublatis, ut hæreticum & omnibus odiosum cum dedecore de Palatio expulit. At ille in Bajoariam ad Arnulfum se contulit, & cum eo machinari studuit, qualiter Imperatorem Regno privaret; quod & factum est. Nam cum idem Imperator in villa Tribure consedisset, suorum undique opperiens adventum, Arnulfus cum manu valida Noricorum & Sclavorum supervenit, & ei molestus efficitur. Nam omnes Optimates Francorum, qui contra Imperatorem conspiraverant, ad se venientes in suum* B *suscepit Dominium; venire nolentes, beneficiis privavit, nihilque Imperatori, nisi vilissimas ad serviendum reliquit personas. Cui Imperator lignum Sanctæ Crucis, in quo prius ei fidem se servaturum juraverat, per Liutbertum Archiepiscopum destinavit, ut sacramentorum suorum non immemor tam ferociter & barbare contra eum non faceret. Quo viso lacrymas fudisse perhibetur. Tamen disposito prout voluit Regno in Bajoariam se recepit.* C *Imperator vero cum paucis, qui secum erant, in Alamanniam repedavit. Nordmanni, audita Francorum dissensione, & Imperatoris eorum abjectione, plurima loca, quæ prius minime tetigerant, vastaverunt. Ad Remensem quoque Urbem venisse referuntur; sed Deus per merita Sancti Remigii & monasterium extra Civitatem positum, & ipsam Civitatem nebula densissima per trium dierum spatia circumdedit, ita ut neutrum invenire nec saltem videre potuissent. Unde mente consternati*

(1) Kirihheim *pro* Kirchheim. *In antiquis enim ævi Caroli Magni Codicibus MStis sola litera* H *nonnunquam idem valet atque* CH: *ut* Heimrih *pro* Heimrich, ih *pro* ich, Almahtdig *pro* Almachtig &c.

(2) *Hoc est* Archi-Cancellarius.

nati pariterque confusi discesserunt. (a)

In Freherianis & Duchesnianis *Annalium Fuldensium* exemplis ingens lacuna ex Cod. Cæs. Hist. Prof. IↃC. expleta.

Hos Annales princeps edidit Petrus Pithoeus, sed non ultra annum IↃCCCCLXXXII. Annorum XVII. auctarium adjecit Marquardus Freherus, & utraque ista editione inter se comparata eosdem corpori scriptorum Historiæ Francicæ inseruit Andreas Quercetanus Tom. II. a pag. 531. Quoniam vero Codex Marci Velseri, ex quo accessionem illam deprompsit Velserus, folio uno imminutus erat, eamque ob causam tam in Freherianis quam Duchesniano exemplis in anno IↃCCCXCIII. ingens est lacuna, idcirco eam beneficio ejusdem præstantissimi hujus Cæsarei Codicis explebimus. Itaque post verba: exercitum per circuitum distribuit, ubi desinunt gesta anni IↃCCCXCIII. in excusis, in m. s. sequuntur hæc:

Ipse super verticem montis ad auxiliandum aggredientibus, murum cum signis constabat. Mirabilis vigor animi utriusque datur, & expugnandis, & expugnatoribus, utrique in acie, ut murus inter eos constanter applicati sunt. In primo enim impetu pugnæ talis sonitus ferentium per scuta lapidum datur sentiri, ut hominibus castra regis servantibus, quę ultra unum miliarium positę erant, tonitrum simulabatur, audire maximis cum laboribus palatinis militibus coram Rege certan-

A *tibus. Tandem ad murum usque perventum est. Scuta super se in modum tecti conducta sustollunt, murum antiquitus fundatum perfodere temptant, ut desuper miseri Urbani lapidibus dolia plena incassum submittentes, lanceis periactatis ad ultimum propugnacula murorum conantes super eos projicere omni nisu impulsu pectorum Instantes Dei nutu murum, usque ad fundamentum prolabi fecerunt. Fit a populo clamor forinsecus perturbato cum fuga intrinsecus ex omni parte exercitus urbem invadendo, ut turbo dispoliat. Ambrosius Comes auctor contentionis*
B *tionis contra Regem quandam turrim, fuga pręsidium querens, ascendit, sed non utile: Nam præ furore judicio exercitus captus, & mox patibulo suspensus est. Uxor vero ejus & filii cum magno thesauro Regi præsentati sunt. Episcopus etiam ejusdem Civitatis nomine Adalbertus ibi comprehensus est, & Haddoni Episcopo servandus conceditur. Hinc tantus terror totam Italiam invasit, ut maximę urbes Mediolanum scilicet, & Papia sponte ad Regem venientes se subdidissent. Primores itaque Marchenses, qui fuerunt*
C *Italici Regni Adalbertus videlicet fraterque ejus Bonifacius, Hildibrandus quoque & Gerhardus Regi se pręsentavere. Se pręsumptuose se inbeneficari ultra modum jactantes omnes capti sunt, & in manus Principum dimissi ad custodiendum. Sed non diu Rex hoc sustinuit. Nam misericordia motus permisit eis absolutionem, juramento ei fidelitatem promittere eis disposuit. Quorum duo Adalbertus & Bonifacius fidem mentientes fuga a Rege*

(a) *Hucusque supplementa* Lambecii; *adest autem & alter codex membraneus Cæsareus, sæculi undecimi, ut videtur, ac probæ notæ, in quo iidem hi annales, vulgo* Fuldenses *dicti, habentur. Is codex nunc in classe Hist. Prof. est* IↃC. *Ex eo* Cl. Gentilotus *dictorum* Annalium *hiatum bene magnum erudite explevit prooemio, & exemplo, quod exscripsi:*

Rege defecerunt. Rex propter nimiam longitudinem itineris languescente exercitu usque Placentiam veniens reversus est Pascha prope castello Choregia, quod tunc & firmissimas clausa obseratas desuper posito lapideo castello Comes Widonis nomine Ansger cum satellitibus Rodulfi Regis de Burgundia ad hoc transmisit, ne via ibi redeunti Regi daretur obsessum defendebat. Rex namque per occupatam viam sine periculo suorum non posse expugnari sentiens, per viatores cum duro labore exercitus alpes ascendens, propter magnitudinem exercitus per prerupta saxi devians cum magno periculo suorum mirum in modum cum equis per precipitium rupis, quasi per murum a summo deorsum transilientes passim per scopulos datis quibusdam gradibus, quasi locus respirandi in angustam vallem tertio demum die prolapsi convenerunt. Rex ante se directo exercitu Rodulfum Regem fugere compulit. Ipse per superiorem Burgundiam in Alamanniam curtem Chirichheim Regina sibi occurrente se recepit. Vormaciæ habitum est generale conventum. Ibi inter alia Karolus puer indole juventutis Hludouvici Karoli de occidentali Francia Regis filii filius, nepos regis ad eum veniens, quem Rex cum dilectione suscepit, & absolvit. Alamanni cum manu valida super Rodulfum Regem cum Zuentibaldo filio Regis de Concubina transmittuntur. Ille se defendens objectione alpium; Alamanni devastata magna illius regionis parte revertuntur in sua. Vuido Italici Regni tyrannus morbo correptus obiit. Cujus filia (sic) Lantbertus eodem modo Regnum invadendo affectatus est. A *Zuentibaldus Dux Maravorum & vagina totius perfidię, cum omnes regiones sibi affines dolo & astucia perturbando, humanum sanguinem siciens circumiret: ultimum hortando suos, ne pacis amatores, sed pocius inimici domesticis persisterent, diem ultimum clausit infeliciter. Auari, qui dicuntur Ungari in his temporibus ultra Danubium peragrantes multa miserabilia perpetravere. Nam homines, & vetulas matronas penitus occidendo, juvenculas tantum, ut jumenta pro libidine* B *exercenda secum trahentes, totam Pannoniam usque ad internecionem deleverunt. Pax tempore autumni inter Bajoarios & Maravos compacta est. Missus Leonis Imperatoris Græcorum ad Regem urbe Radisbona Anastasius cum muneribus venit, quem Rex audivit, & eodem die absolvit.*

DCCCXCV.

Fames valida per universam Bajoariorum provinciam excrevit, ita ut perplurima loca inedia morte consummerentur. Engildico Marchensis Bajoa- C *riorum honoribus privatus est, in cujus locum Luitboldus nepos Regis subrogatus est. Hildegardis filia Hludouvici Francorum Regis contra fidelitatem Regis agere accusata, inde publicis honoribus deposita in Bajoaria quadam insula palude Chiemisce nominata inclusa est. Convenientibus itaque de toto Hlutharico Regno Saxonia Bajoaria & Alamannia & Francia XX. & VII.* (1) *Episcopis corte Tiburia magnus synodus habebatur presidentibus scilicet Metropolitanis Addone Magontinę urbis Archiepiscopo, Herimanno Colonię Agrippinę urbis Archiepiscopo*

(1) *In subscriptoribus actorum XXII. tantum nomina consignata sunt.*

ſcopo, Ratbodo Treverenſi Archiepiſcopo, multa quidem pro utilitate Chriſtianę religionis tractantes, eademque ſtatuta memoria retinendum ſucceſſoribus ſuis propriis capitulis ſcripta commendaverunt. Regale equidem placitum Vormacia habitum eſt. Ibi Edo Rex Gallię ad fidelitatem Regis cum muneribus veniens ab eo honorifice ſuſceptus, & poſt paucos dies in ſua, prout venerat, placabili licentia reverſus eſt. Zuentibaldus ergo filius Regis infulam Regni a patre ſuſcipiens in Burgundia & omni Hlutharico Regno, receptis ejuſdem Regni primoribus Rex creatus eſt, per idem tempus magni terręmotus in plurimis locis occidentalium Francorum viſi ſunt. Legatos Obodritorum Curte Regia Salz munera ſecum deferentes ad Regem pacifica optantes pervenerunt. Quos Rex, ut audivit ſine mora poſtulata annuens & abire permiſit. Avari terminos Bulgarorum invadentes ab ipſis preventi ſunt & magna pars eorum exercitus interfecta eſt. Mediante menſe Julio habitum eſt urbe Radisbona generale conventum. Ibi de Sclavonia omnes Duces Boemanicorum, quos Zuentibaldus Dux a conſortio & poteſtate Bajoaricę gentis per vim dudum divellendo detraxerat, quorum primores erant Spitigneuuo Viutizla ad Regem venientes, & honorifice ab eo receptus per manus, prout mos eſt, Regię poteſtati reconciliatos ſe ſubdiderunt. Iterum Rex a formoſo Apoſtolico &c. Quæ dehinc ſequuntur jam ſunt edita. Male tamen in exemplis vulgatis narrationi anni inſequentis, quę incipit: *Igitur propter nimiam intempeſtatem (m. s. tempeſtatem)* præfigitnr nota anni DCCCXCV loco DCCCXCVI quæ ſignata eſt in hoc Codice: id quod jam obſervavit Pagius Critic. in annal. Baronii ad a. 894. n. 1. Porro non modo nobile hoc fragmentum ſuppeditat Codex iſte, quem recenſemus; verum etiam non contemnendam acceſſionem ad finem, quam licet celeberrimus Leibnitius ex Codice m. s. ſibi a R. P. Papebrochio ſubminiſtrato tomo I. *ſcriptorum res Brunsvicenſes illuſtrantium pag.* 192. illigaverit, & Cl. Struvius noviſſimæ ſcriptorum Germanicorum Freheri editioni adtexuerit; nihil vetat, quin eadem ex hoc Codice, ubi purius legitur, exſcribatur hoc exemplo: *Nam in prima congreſſione belli tanta Dei Gratia Chriſtianis occurrit, ut mille CC gentilium inter occiſos & qui ſe in Danubio merſerant,* (1) *perempti invenirentur.* (2) *Vix tantum unum de Chriſtianis occiſum in apparatu belli inveniunt. In eodem loco poſt victoriam celitus datam congreſſi clamore magno in celum* (3) *inde Deo gratias* (4) *clamantes* (5) *ferebant, qui non in multitudine hominum, ſed miſericordiarum ſuarum pietate liberat* (6) *ſperantes in ſe. Tandem lęti poſt tantam victoriam ad ſocios, unde venerant, regreſſi ſunt & citiſſime in idipſum tempus pro tuicione illorum regni validiſſimam urbem in littore Aneſi fluminis muro* (7) *oppoſuerunt. Quo peracto unuſquiſque redierunt in ſua.*

DCCCCI.

(1) Struv. *merſerunt.*
(2) Leibnit. *inveniuntur.* Struv. *inveniantur.*
(3) Struv. *Cœlo* & omiſit pericopen, quæ antecedit uſque *inveniunt.*
(4) Leibnit. *grates.*
(5) Struv. *omiſit clamantes.*
(6) Leibnit. & Struv. *liberet.*
(7) Struv. *pro muro nunc.*

DCCCCI.

Generale placitum Radisbona (1) *civitate habitum est. Ibi inter alia missi Maravorum pacem optantes pervenerunt. Quod mox, ut petierunt complacuit, & juramento firmatum est. Inde ob hoc ipsum Richarius Episcopus & Udalricus* (2) *Comes Marabaha* (3) *missi sunt, qui eodem tenore, ut in Bajoaria firmatum fuit, ipsum Ducem & omnes primates ejus eandem pacem se servaturos juramento constrinxerunt. Interdum vero Ungari* (4) *australem partem regni illorum Caruntanum* (5) *devastando invaserunt. Rex vero per Alamanniam causas ibi disponendo Pascha Domini* (6) *celebrandum Franciam petiit.* Non incurrit in Lambecii manus hic codex, dum ageret de XXIIII præstantissimis veteribus manuscriptis ad vitam & res gestas Caroli M. pertinentibus lib. II. comment. a pag. 261. usque ad pag. 465. absque eo enim non prætermisisset superius supplementum edere ac monere dignissimum esse hunc Codicem, ut cum editis conferatur. Hæc Cl. Gentilotus.

XXIV. *Duodecimus* Codex, ad vitam & res gestas *Imp. Caroli Magni* pertinens, de quo alias prolixius acturus sum, est partim membranaceus, partim chartaceus in folio, & inter MStos Codices Historicos Latinos *ducentesimus secundus.* Continet is in fine eosdem *tres* hactenus ineditos *Libros De Sanctitate Meritorum & Gloria Miraculorum Beati Caroli Magni*, ab anonymo autore sub *Imp.* A *Friderico I* circa annum Christi MCLXV conscriptos, quorum *tres Præfationes*, una cum *Capitum* cujusque Libri *Lemmatibus* sive *Titulis* & *Conclusione* totius Historiæ, speciminis loco (7) supra jam inserui Segmento hujus Capitis vigesimo primo, ubi de Augustissimæ Bibliothecæ Cæsareæ inter MStos Historicos Latinos *centesimo quadragesimo nono* agitur. Notandum autem est, *priorem* illum Codicem MStum *posteriori* hoc non solum antiquiorem esse, verum etiam, B quod ad *tertium* Librum attinet, multo accuratiorem. In *priori* enim Codice extat *tertius* iste sive ultimus Liber sine ulla interpolatione, ita nempe, ut, quæ anonymus temporum *Imp. Friderici I* scriptor ex supposititia *Pseudo-Tulpini* Historia excerpsit, a reliqua narratione, quæ ex genuinis Rerum Francicarum Annalibus antiquis desumpta est, manifeste distinguantur; in *posteriori* autem Codice culpa imperiti & negligentis librarii *tota Pseudo-Tulpini Historia* reli- C quæ narrationi scriptoris temporum *Imp. Friderici I* adeo confuse permixta est, ut genuina a supposititiis discerni nequeant, nisi posterior Codex adminiculo prioris corrigatur, & duorum autorum confusa scripta a se invicem recte separentur.

XXV. *Decimus tertius* Codex, ad *Imp. Caroli Magni* ævum pertinens, de quo alias prolixius acturus sum, est membranaceus in octavo, & inter MStos Codices Historicos Latinos *ducentesimus quadragesimus nonus.* Continet

(1) Struv. *Ratisbonæ.*
(2) Leibnit. & Struv. *Waldaricus.*
(3) Leibnit. & Struv. *Marahaa.*
(4) Leibnit. & Struv. *Ungarii.*
(5) Leibnit. & Struv. *Coruntanum* & uterque monet legendum esse. *Caruntanum* id est *Carinthiam.*
(6) Leibnit. & Struv. *Pascha diu* & legunt *ad Paschæ diem.*
(7) *Col. 469. & deinceps.*

tinet is *Ermoldi Nigelli Exulis Poëma elegiacum de rebus geſtis Imp. Ludovici Pii in quatuor diviſum libros*, quos ille, ut exilii ſui impetraret remiſſionem, in jam memorati Imperatoris honorem compoſuit. Scriptura Codicis perantiqua eſt, & cæteris temporum Imp. Caroli Magni ac Ludovici Pii manuſcriptis Codicibus ſimillima, ideoque affirmare auſim, hunc vel illum ipſum eſſe authenticum Codicem, qui Imp. Ludovico Pio oblatus eſt, vel ſaltem eodem ævo ex illo eſſe deſcriptum. Fuit is olim, priuſquam in *Auguſtiſſimam Bibliothecam Cæſaream* translatus eſt, V. CL. *Wolfgangi Lazii*, ut apparet non ſolum ex propria ipſius manu, quæ nonnullis locis in margine cernitur, verum etiam ex teſtimonio *Joannis Jacobi Friſii*, quod in Bibliotheca *Geſneriana*, ab illo auctius edita, extat his verbis: *Ermoldi Nigelli Exulis ad Ludovicum primum Imperatorem de rebus ab eo geſtis libri quatuor, elegiaco carmine conſcripti, extant Wiennæ Auſtriæ apud Wolfgangum Lazium. Hic nominatur etiam* (1) *Helmoldus Niger*. Hæc Friſius. Cæterum quamvis illud Poëma alio commodiori tempore & loco integrum poſthac editurus ſim, ut interim tamen qualecunque de eo, tanquam ex ungue, fieri poſſit judicium, haud ingratum fore arbitror, ſi principium ejus & finem in anteceſſum hic præmiſero. Quemadmodum igitur antiqui Poëtæ ethnici a *Deorum Dearumve* ſuarum invocatione ordiri conſueverant, ita Ermoldus iſte ab invocatione *Chriſti* incipit hiſce verſibus hexametris: (a)

Editor æthereæ ſplendes qui Patris in arce,
Regnator Mundi, Fautorque Redemptor & Auctor,
Militibus dignis reſeras qui Regna polorum,
Olim (2) *concluſos culpa parientis Averno;*
Luminis æterni revehis qui, CHRISTE, tribunal:
David pſalmicanus præſaga carminis illud
Voce pius modulans, dudum miranda relatu
Sacra futurorum qui prompſit dogmata vates:
Confer ruſticulo, quo poſſim Cæſaris in hoc
Eximii exiguo modulanter (3) *poſcito rite*
Carmine geſta loqui. Nymphas non deprecor iſtuc,
Inſani quondam ut (4) *priſci fecere periti,*
Nec rogo Pierides, nec Phœbi tramite lumen

Ingre-

(1) *Errat Friſius.* Ermoldus *enim* & Helmoldus *duo ſunt diverſa nomina.* Ermoldus *quippe ſive* Ermenoldus *idem eſt atque* Armenhold *vel* Armenhuld, *hoc eſt*, amator pauperum; Helmoldus *autem idem eſt atque* Helmhold *vel* Helmhuld, *hoc eſt* amator galeæ, *quemadmodum* & Wilhelmus *idem eſt atque* cupidus galeæ.

(a) *Celebre iſtud* Ermoldi Nigelli *exulis* Poëma *Commentariis ſuis* Cl. Gentilotus *intexuit, quam ob cauſam non prius, quam ab ejus ad plures abitu obtinere a* Garbellio *apographum potuit* C. V. Ludovicus Antonius Muratorius, *qui illud primus ex unico hoc codice communis utilitatis gratia in lucem protulit* in Scriptoribus Rerum Italicarum Tom. ſecundi Parte altera a pag. 1. Kol.

(2) *Ita ibi ſcriptum legitur pro* concluſa *vel* concluſorum.

(3) *Locus mendoſus.*

(4) *Confirmat hoc* Livius *in præfatione Hiſtoriæ Romanæ.*

Ingrediar capturus opem, nec Apollinis almi;
Talia cum facerent, quos vana peritia lusit
Horridus & teter depressit corda (1) *Vehemoth:*
Limina siderei potius peto luminis ut Sol,
Verus justitiæ dignetur dona precatu
Dedere. Namque mihi non flagito versibus hoc, quod
Omnia gestorum percurram pectine parvo,
In quibus & magni possunt cessare magistri;
Cæsaream flectant aciem sed cantibus huchuc
Incipiam celebrare, fave modo CHRISTE precanti,
Carmina, me exilio pro (2) *quis nunc Principis ab hoc*
Auxilium miserando levet, qui celsus in Aula
Erigit abjectos, parcit peccantibus, atque
Spargit in immensum clari vice lumina Solis.
Alta regis CHRISTI, Princeps, qui, Maxime, sceptra,
Rex HLVDOVVICE Pie, & pietatis munere CÆSAR
Insignis meriti, præclarus dogmate CHRISTI
Suscipe gratanter, profert quæ dona NIGELLVS
Ausulus acta tamen qui tangere carmine vestra.
Regis ob æterni, vestro qui pectore semper
Mansit amor, CÆSAR, famulum relevato cadentem,
Altitonans CHRISTVS vos quo sublimet in æthra.

Hucusque carmen illud hexametrum. Sequitur deinde ipse liber primus carminis elegiaci hoc modo.

IN HONOREM HLVDOVVICI XPIANISSIMI CAESARIS AVGVSTI (a) ERMOLDI NIGELLI EXVLIS ELEGIACI CARMINIS LIBER INCIPIT PRIMVS.

Augustos opibus celebres præcellis & armis,
Sed, HLVDOVVICE, DEI, Cæsar, amore magis.

Prin-

(1) *Per* Vehemoth *sive* Behemoth, *terminatione plurali, sed sensu singulari, significatur hoc loco* Diabolus. *Eadem vox extat* Jobi *cap. 40. vers. 10:* Ecce Behemoth, quem feci tecum, fœnum quasi bos comedet. *Vbi plerique interpretes Christiani per* Behemoth *intelligunt* Elephantem, *Samuel autem Bochartus in doctissimo Opere de Animalibus Sacræ Scripturæ asserit intelligendum esse* Hippopotamum. *Thalmudici Doctores fabulantur, monstrum illud esse horrendum & ingens, quod mille depascatur montes, & in futuro* Messiæ *convivio piis* Judæis *sit apponendum.*

(2) Quis *pro* queis *sive* quibus.

(a) *In Appendice Libri tertii pro hoc loco additamentum* LAMBECIUS *scripsit hoc exemplo:* ADDITAMENTUM X, *pertinens ad Libri Secundi pag. 360, ubi* Imp. Ludovicus Pius *ab* Ermoldo Nigello, *eorundem temporum Poëta, vocatur* CHRISTIANISSIMUS CÆSAR AUGUSTUS. Notatu dignissimum est, titulum CHRISTIANISSIMI *Ludovico Pio* hic non attribui tanquam *Regi Francorum*, sed tanquam CÆSARI AUGUSTO, eademque ratione pag. 220. ejusdem *Libri secundi* etiam *Carolum Magnum* in *Inscriptione* antiquissimi Codicis Epistolarum, propria ipsius cura anno Christi *septingentesimo nonagesimo primo* collecti & exarati, non appellari CHRISTIANISSIMVM, sed tantum EXCELLENTISSIMVM ET A DEO ELECTVM REGEM FRANCORVM ET LONGOBARDO-

Principis opto loqui præconia promptulus almi,
Conferat Omnipotens, qui valet, arma mihi.

Cæsa-

RVM AC PATRICIVM ROMANORVM; nempe quia demum anno Christi *octingentesimo*, & quidem ipso *Natalis Dominici die*, *Romæ* a Papa *Leone tertio Imperator Romanorum* declaratus est. Vt enim SOLI IMPERATORES & REGES ROMANORVM, tanquam *Imperatorum C. Julii* CÆSARIS & *Octaviani* AVGVSTI legitimi Successores, singulari quadam debiti juris prærogativa CÆSARES & AVGVSTI appellandi sunt, sic quoque iisdem SOLIS, tanquam legitimis *Imp. Constantini Magni* Successoribus, *Titulus* CHRISTIANISSIMI summo optimoque jure competit, & a *S. Ecclesia Catholica* velut *proprius* ac *peculiaris* attributus est; quemadmodum luce meridiana clarius apparet non solum ex *Actis veterum Conciliorum* & *Scriptis Sanctorum Patrum*, verum etiam ex *solennibus Precationum Ecclesiasticarum formulis*. Quandoquidem autem mihi in præsens non vacat argumento huic illustrando diutius immorari, exhibeo hic Viri Clarissimi (α) *Henrici Bebelii Dissertationem Apologeticam*, jam olim temporibus *Imp. Maximiliani I* de eodem argumento compositam, uti ea extat pag. 254, 255 & 256 *Tomi primi Scriptorum Rerum Germanicarum*, a *Simone Schardio* Jurisconsulto & Politico celeberrimo collectorum, & A. 1574 Basileæ typis Henricpetrinis editorum quatuor Tomis in folio.

HENRICI BEBELII DISSERTATIO APOLOGETICA, QVOD IMPERATOR ROMANORVM JVRE SIT DICENDVS CHRISTIANISSIMVS.

Quod ego in scriptis meis Regem nostrum MAXIMILIANVM (β) *appellito* CHRISTIANISSIMVM *exemplo Divi* (γ) *Ambrosii; & aliorum, qui* IMPERATORES CHRISTIANISSIMOS *scribunt, exemplo Romanæ Ecclesiæ, quæ in die Parasceves* (δ), *pro* CÆSARE *orans, dicit:* PRO CHRISTIANISSIMO IMPERATORE ROMANORVM; *(ita enim habent Libri sacri tam recentes, quam vetusti) sunt, qui* (ε) *minus recte factum existiment, quod is Titulus jure quodam hæreditario peculiariter sit* REGIBUS FRANCORVM *tributus, ut citra eorum injuriam nemo alius Rex sibi vendicare posset. Quorum sententiæ neque suffragabor, neque accedo; quin imo* IMPERATORI ROMANO *jure meritissimo tribuendum contendo. Sive enim dignitatem, sive merita consideraverimus, Germanos Imperatores* CHRISTIANISSIMOS *vocabimus. Primum enim, cum* ROMANORVM REX *sit super omnes Reges, atque Ecclesiæ Christianæ omnium consensu Advocatus, ut ita loquar, & Defensor, ejus partes erunt, omnes Ecclesiæ Christi Status defendere, eosque in pace ac tranquillitate conservare, universamque Rempublicam Fidei, ut unicus & maximus Christiani exercitus Dux & Imperator pro viribus amplificare. Propterea enim a Christo gladium accepit. Quæ quidem Officia, cum imprimis ad Christi laudem & gloriam spectent, non incongruenter, quin potius jure proprio,* ROMANORVM REX *titulum sibi* CHRISTIANISSIMI *assumere ac vendicare potest, quemadmodum Pontifex Romanus* SANCTISSIMI *appellationem ab Officio & Dignitate, cui præest, etiamsi opera ejus essent pessima. Si autem merita inspexerimus, soli Germani* CHRISTIANISSIMI *appellabuntur. Pipinus enim, Germanus & Francus Orientalis, ut nemo sanus negat, primus meruit istum titulum* (ζ) *a Stepha-*

(α) *Vita ejus extat inter Vitas celebrium* Germanorum Philosophorum, & Philologorum, *collectas a* Melchiore Adamo & *editas Heidelbergæ A.* 1615 *in 8vo.*

(β) *Nempe* Primum *ejus nominis.*

(γ) *Nempe in Epistola ad* Imp. Gratianum, *quæ* Libris quinque de Fide *præfixa est, atque incipit his verbis:* Beatissimo Augusto Gratiano & CHRISTIANISSIMO Principi Ambrosius Episcopus. Non mihi affectus defuit, CHRISTIANISSIME PRINCIPVM; (nihil enim habeo, quod hoc verius & gloriosius dicam;) non, inquam, mihi affectus defuit, sed effectum verecundia retardavit, quo minus Clementiæ Tuæ occurrerem: &c.

(δ) *Vide incorruptas* Missalis Romani *editiones Feria sexta Majoris Hebdomadæ in Parasceve.*

(ε) *Vide* Roberti Cœnalis, *Episcopi Arboricensis & Doctoris Theologi ordine atque origine Parisini, Scriptoris præ* odio Gallico *in* S. Imperium Romano-Germanicum, in Augustissimam Domum Austriacam, & *in* totam Nationem Germanicam, *furibundi prorsus ac rabidi*, Historiam Gallicam, *in duos Libros divisam, & A. 1557 Parisiis apud Galeotum a Prato in folio editam, fol. 65. pag. 1. & fol. 110. pag. 1. Consule insuper etiam* Joannis Limnæi *Notitiam Regni Franciæ lib. 2. cap. 6, & aliorum Autorum ab eodem ibidem citatorum Testimonia.*

(ζ) *Ita hic sine dubio scripsit* Bebelius, *nempe a* STEPHANO *Secundo, non autem ut in editione Basileensi perperam legitur, ab* VRBANO Secundo. Stephanus *enim* Secundus *obiit A. C. 757 regnante in Francia* Pipino, Vrbanus, *autem* Secundus *obiit A. C. 1099. sub* Imp. Henrico IVto. *Exempla Epistolarum Papæ* Stephani II, *quæ in supra citato* Imp. Caroli Magni Codice Epistolari *etiamnunc extant, incipiunt his verbis:* Domno Excellentissimo Filio & nostro spiritali Compatri Pippino Regi Francorum, & Patricio Romanorum, Stephanus Papa. *Titulus autem* Christianissimi *usurpatur ibidem in ipso Epistolæ* sextæ *contextu ad hunc modum:* Jam credimus CHRISTIANISSIME & Excellentissime Fili & spiritalis Compater, omnia Nobilitati Tuæ esse cognita, &c. *Eundem quoque Titulum* Christianissimi *tribuit eidem* Pipino, *nondum* Regi Francorum, *sed tantum* Majori Domus, *Papa* Zacharias, Stephani II *proximus antecessor, ut videre est ex ejusdem* Codicis Carolini *Epistola* quinta, *quæ incipit his verbis:* Domno Excellentissimo atque CHRISTIANISSIMO Pippino Majori Domus. *Extat etiam in eodem Codice Papæ* Gregorii Tertii, *qui* Zachariam *proxime præcessit, Epistola ad* Carolum Martellum, Majorem Domus, *Patremque Regis* Pipini & *Avum* Imp. Caroli Magni, *quæ incipit his verbis:* Domno Excellentissimo Filio Carolo Subregulo Gregorius Papa. *In ipso autem Epistolæ contextu tribuitur quo-*

Cæsaris armigeri conor describere gesta,
Quæ recitat merito Mundus amore pio.

Forte

phano Secundo; qui ob egregiam virtutem, & insignem amorem, quo Christi Ecclesiam est prosecutus, accepit & hunc Titulum, & Regnum Francorum Occidentalium, quos potius Francigenas appellabimus. Carolus postea Magnus, in quo & Successoribus continuatus est is Titulus, quod (α) Germanus & Francus Orientalis fuit, ideo consensu Romanæ Plebis atque approbatione S. Romanæ Ecclesiæ Imperium in persona ejus, utpote Germani, fuit translatum in Germanos, non autem in Gallos Francigenas. Quod si ex hoc CHRISTIANISSIMUS *fuisset dictus, vel quod Francigena esset, vel Francigenæ tam bene meriti de Republica Christiana fuissent, Imperium non in Francos Germanos, sed Francigenas esset translatum, quod nemo dicere potest. Carolus insuper dictus est* CHRISTIANISSIMUS IMPERATOR, *non* CHRISTIANISSMUS REX FRANCIGENARUM. *Hoc ejus Sepulchrum declarat cum tali inscriptione: Caroli Magni* CHRISTIANISSIMI IMPERATORIS ROMANORUM, *corpus sub hoc sepulchro conditum est. Quare Francorum Orientalium Reges, qui fuerunt Natione & Imperio Germani, habebantque sub se Regnum Francigenarum, illi sua virtute Imperium Germanis meruerunt, Tituloque* CHRISTIANISSIMI *decorati sunt ob admirandam ipsorum Religionem, Ecclesiæque Christianæ propagationem, quod nemo de Francigenis & Gallis dicere potest. Post stirpem autem Carolinam, quæ ut dixi Germana fuit, cum jam Francia Occidentalis ab Orientali Imperioque Germanico esset divisa, comparemus Gesta Germanorum Principum atque Imperatorum cum Gallis cunctisque Europæis Regibus, & nemo non dicet Germanos esse* CHRISTIANISSIMOS. *Nam si parvo aliquo volumine enarrare possem, qua diligentia & reverentia Nostrates Imperatores sint Divinum Cultum prosecuti, si Fidem Christi dilatatam, Regnaque & Populos ad Fidem per eos revocatos atque conversos, si Donationes & Privilegia Romanæ Ecclesiæ liberaliter collata, si item enumerare vellem constructiones & reparationes multorum Monasteriorum & Sacrarum Ædium, Donationesque & Privilegia commemorarem: intelligerent omnes homines nullam esse sub Cælo Gentem, quæ posset ulla ex parte cum nostris comparari; sed quia hoc (β) Lupoldus Bebenburgius luculenter tradidit, non est in præsentia opus, ut plura dicam. Quis insuper unquam egregiam aliquam Expeditionem contra infideles proferet, in qua Germani copiosissimo non affuerint Exercitu, clarissimisque virtutibus enituerint? Testatur hoc militia Germanorum sub Henrico Quinto, dum Gotfridus, cum fratribus Germanus & Francus Orientalis, Comes Bulionis natus, & postea Dux nostratium Lotharingorum, cum Germanis Sacrum Sepulchrum e manibus infidelium eripuit, Regnumque Hierosolymitanum consecutus est gloriosissime; non tamen negabo, eo tempore & alios etiam Francos strenue pro Fide decertasse. Quod si nunc commemorare vellem, quid egerit pro Fide Christiana Conradus Secundus, Fridericus Primus Ænobarbus, Henricus Sextus per Fratrem & Duces suos, itemque alii,*

que eidem Titulus Christianissimi *hoc modo:* Tamen ut rei veritas Vobis declaretur, CHRISTIANISSIME Fili, jubeas &c. *Notandum itaque hic est* Carolo Martello & Pipino *Titulum* Christianissimi *a Pontificibus Romanis non fuisse tributum, nisi ob* defectum Imperatorum Romanorum Occidentalium, *quem jam memorati* duo Principes, & *deinceps etiam ipse* Carolus Magnus, *tanquam* Patricii Romanorum, *vicaria S. Sedis Apostolicæ contra* Longobardos *defensione piissime fortissimeque suppleverunt.*

(α) *Vide supra Colum. 353, & infra ad Cod. XXIII. Parag. XXXIV. ubi de* Imp. Caroli Magni Sermone Patrio, *quem sine ulla controversia* Theotiscum, *sive* Germanicum *fuisse constat, satis prolixe agitur.*

(β) *Is est* Lupoldus *sive* Leopoldus Baro de Bebenburg, vigesimus septimus Episcopus Babenbergensis *sive* Bambergensis, *qui A. C. 1352 electus est, & A. 1363 obiit; ut testantur* Guilielmus Eisengreinius *in Catalogo Testium Veritatis &* Caspar Bruschius *in Catalogo Episcoporum Bambergensium. Quod autem* Joannes Trithemius *in Catalogo Illustrium Virorum Germaniæ scribit,* Lupoldum de Babenburg *floruisse A. C. 1340 sub Papa* Benedicto XII. & *Imp.* Ludovico Bavaro, *id non de tempore administrationis Episcopatus, ut* Henricus Pantaleon *Parte secunda Prosographiæ Illustrium Virorum Germaniæ falso refert, sed de tempore ante electionem ejus in Episcopum Bambergensem intelligendum est. Tunc enim, cum, ut ipse testatur, tantum adhuc esset* Decretorum Doctor, *scripsit atque edidit Tractatum* de Sacri Imperii & Regni Romanorum Juribus; *ut & alterum illud insigne Opusculum* de Zelo Catholicæ Fidei veterum Principum Germanorum, *cujus* Henricus Bebelius *in hac sua Dissertatione de Titulo* CHRISTIANISSIMI *cum laude meminit. Vterque jam memoratus Libellus extat conjunctim in* Simonis Schardii *Syntagmate variorum veterum Tractatuum* de Jurisdictione, Autoritate & Præeminentia Imperiali, *primum quidem Basileæ typis Joannis Oporini A. 1566, deinde vero Argentorati apud Lasarum Zetznerum A. 1609 edito in folio. Falso autem in utraque editione pro* Lupoldus de Bebenburg *legitur* Lupoldus de Babenberg. *Multo etiam corruptius appellatur idem Autor a* Gerardo Joanne Vossio *lib. 2. de Histor. Lat. cap. 47.* Ludolphus Bebenbergius, *ab* Eisengreinio *autem &* Bruschio *æque perperam nuncupatur* Ludovicus, *eundemque errorem etiam* Gabriel Bucelinus *in Germania sua Sacra Catalogo Episcoporum Bambergensium inseruit. Quod de cætero ad Libelli* de Zelo Catholicæ Fidei veterum Germaniæ Principum *separatas editiones impressas attinet, inter eas, quas in* Augustissima Bibliotheca Cæsarea *hactenus reperi,* antiquissima *est illa, quæ A. C. 1497 Basileæ typis Joannis Bergmanni in folio impressa est cum* Sebastiani Brant *Carmine dedicatorio ad* Joannem Dalburgium *Episcopum Wormatiensem, & cum* Jacobi Wimpfelingii Sletstatini *Præfatione prosaica ad jam memorati Episcopi fratrem,* Fridericum Camerarium de Dalburg, *Equitem auratum.*

Forte foret ſatius cœptis inſiſtere rebus,
Plangere delicti geſta nefanda mei;
Cum ſim ruſticulus, norim nec clauſtra Camœnæ,
Nec poſſim comptos promere in arte modos.
Sed me cunctantem refovet clementia Regis;
Qui potius votum, munera quam recipit.
Cogit & exilium fateor nos talia noſtrum,
Muneribuſque carens porrigo, quæ mihi ſunt.
Non ego geſtorum per ſingula quæque recurram,
Nec fas, nec potis eſt, nec valet ingenium.
Si Maro, Naſo, Cato, Flaccus, Lucanus, Homerus,
Tullius & Macer, Cicero ſive Plato,
Sedulius, nec non Prudentius atque Juvencus,
Seu Fortunatus, Proſper & ipſe foret,
Omnia famoſis vix poſſent condere chartis,
Atque ſuum celebre hinc duplicare melos.
Aſt ego lintre rudi rimoſo navita remo
Immenſi pelagi hoc æquor adire volo.
Dextera, quæ Petrum fluctu ſuperante fidelem,
Ne pereat, relevat, addidit atque rati,

Hæc

alii. ut ſuo tempore copioſius ſcribam, nimis longum eſſet, & ſuperfluum, dum nemo, cui paucæ Hiſtoriæ ſunt cognitæ, ignoret; adeo ut nullo unquam tempore ſicut nec hodie Religione & meritis in Fidem Chriſti cedere Francigenis jure debeamus. Quare jure tam dignitatis, quam meritorum GERMANI IMPERATORES CHRISTIANISSIMI *dici debent. Sed quod ad nos uſque ſingulariter* REGES FRANCORUM *ita honeſtati ſunt, credo ſolam illam eſſe conſuetudinem, quæ in Stirpe Carolina inolevit, & quandam incuriam Imperatorum quorundam, qui, quod ſuum eſt, ut aliis in rebus multis, ſibi vendicare non ſtuduerunt; ego autem, quod jure fieri debere, & quod* MAXIMILIANUM CÆSAREM *non neglecturum exiſtimo, pronunciandum putavi. Dimitto autem illam cauſam, quam hodie quidam ſuis Libris complexi ſunt, quod Reges Franciæ recentiores,* (α) *Carolus Strumoſus, de quo ante dixi, &* (β) *Ludovicus, qui nunc imperat, ſuis conjugiis non parum* CHRISTIANISSIMI *Nomen obtenebraverint. Nam, ut de Carolo taceam, cujus* (γ) *factum nunquam ſine dolore meminiſſe poſſum, nonne Ludovicus ille Aurelianus, (contra præceptum illud Chriſtianum: Quod Deus conjunxit, homo non ſeparet;) cujus ante habuit ſororem, hac dimiſſa atque repudiata, illius mortui duxit uxorem, quod vix uſquam auditum eſt apud Chriſtianos. Quæ ego non in detractionem loquor, quoniam manifeſtaria ſunt, &* (δ) *Robertus ipſe tetigit, & diſpenſatione Apoſtolica excuſavit; quam ego nec vitupero, nec negabo, mallem tamen ſine diſpenſatione non peccare; ſed ideo dicenda putavi, ut intelligant homines, ſive vetera tempora repetimus, ſive illa recentia, me jure ſcripſiſſe* MAXIMILIANUM CHRISTIANISSIMUM *tam Dignitate, quam Meritis, quod omnium confeſſione præter alias virtutes maximas, Vitæ Innocentia atque Religione non ſolum hodie vix habeat inter Reges ſecundum, ſed poſſit etiam cum omni Antiquitate in omni genere Virtutum & Gloriæ conferri.*

(α) *Intelligitur hoc loco Rex Galliæ* Carolus *ejus nominis* Octavus, *qui A. C. 1483 cœpit regnare, & A. 1498 obiit.*

(β) *Intelligitur hoc loco Rex Galliæ* Ludovicus *ejus nominis* Duodecimus, *qui A. C. 1498 cœpit regnare, & Calendis Januarii A. 1515. obiit.*

(γ) *Intelligitur hoc nefandum facinus Regis Galliæ* Caroli Octavi, *qui* Imp. Maximiliano I. *filiam ipſius* Margaritam, *quam in Gallia apud ſe jam diu habuerat* Sponſam, *ignominioſe remiſit domum, & vice verſa* Annam *Britaniæ Minoris unicam hæredem, cum qua idem* Imp. Maximilianus *per* Legatos *ſuos ſolenniter jam contraxerat & celebraverat matrimonium, contra datam fidem publicam fraudulenter in itinere intercœpit, raptamque coegit ſibi nubere.*

(δ) *Intelligitur hoc loco* Robertus Gaguinus, *qui Capite ſecundo Libri undecimi Hiſtoriæ Franco-Gallicæ de Regis* Ludovici XIImi *facto, quod a* Bebelio *obiter hic memoratur, ſic ſcribit:* Secundum hunc, (*nempe Regem Carolum Octavum,*) quoniam ſine liberis deceſſerat, Ludovicus Aurelianorum & Valeſii Dux, Maria Clivienſi matre natus, qui quarto ſtirpis gradu Carolum contingebat, dum Bleſis agit, Rex aſſumitur, ſtatimque, ſepulto Carolo, Remis inungitur. Mox JUDICIO ECCLESIÆ dimiſſa Joanna, quam uxorem Ludovici metu, cum gibboſa deformiter eſſet, invitus duxerat, Annam Caroli relictam ſibi copulavit, dato Joannæ in partem ſucceſſionis Biturigum Ducatu.

Hæc me præcipitem ſervet miſerando per undas,
Conferat ad portum, Cæſar opime, tuum.
Jam mihi carmen eat Hludowici promere geſta
Paucaque de multis pagina noſtra legat.
Tempore Francorum Caroli dum ſceptra vigebant;
Quem celebrat totus Orbis honore patrem,
Francia dum latos ſparſiſſet ubique fragores,
Atque ſuum celebre nomen in Orbe foret,
Tum Carolus ſapiens, ſceptrorum inſignia proli
Diviſit, Procerum conſiliante choro.
Scilicet æquivoco ceſſiſſet Francia ſorte,
Succeſſor tandem ſi valet eſſe patris.
Italiæ Regnum Pippino ceſſit amato,
At, Hludouuice, tibi Regna Aquitana dedit.
Partibus æquatis crebreſcit fama per Orbem,
Et Hludouuicus ovans credita Regna petit.
Prodigium fuerat &c.

Finis autem Libri quarti ſive ultimi hic eſt:

Hoc tibi CAESAR, opus ſtolida crocitante cicuta
Porrigit ERMOLDVS exul, egenus, inops.
Munere quippe carens fero carmina pauca potenti,
Divitiis liber offero namque melos.
Regia corda manu, CHRISTVS, qui ſtringit & ornat,
Vertit & in partes quas ſibi cunque placet,
Qui tua præcipue virtutum flore replevit,
Atque redundare de pietate dedit,
Conferat, ut noſtram propius, Rex inclyte, cauſam
Reſpicias, aurem accommodando pie.
Veridicis poteris forſan cognoſcere verbis,
Criminis objecti me minus eſſe reum.
Non tamen (1) *excuſo me illius, crede, reatus,*
Infelix quo ſum truſus in exilium.
Sed pietas immenſa reis quæ debita laxat
Deprecor ut noſtri ſit memor exilii.
Tu quoque digna ſibi Conjux, pulcherrima JVDITH,
Quæ ſecum Imperii culmina jure tenes,
Confer opem lapſo, alliſum ſolare miſellum,
Erige labentem, carcere ſolve reum,
Ut vos Altitonans per plurima tempora ſecli
Sublimet, ſalvet, ditet, honoret, amet.

Et

(1) Excuſo me reatus *pro* excuſo meum reatum, *vel* excuſo me de reatu.

Et hic quidem eſt finis libri *quarti* ſive ultimi. Quod porro autem ad *cauſam*, propter quam *Ermoldus* in exilium pulſus fuit, attinet, & an *Ermoldus* hic idem ſit atque *Ermoldus Abbas*, quem coætaneus Vitæ *Imp. Ludovici Pii* (1) Scriptor, a *Pithœo* primum editus, refert a jam memorato Imperatore anno (2) 834 miſſum eſſe ad filium *Pippinum* in Italiam cum mandato, *ut res Eccleſiaſticas, quæ in Regno ejus erant, quas vel ipſe ſuis attribuerat, vel ipſi ſibi præripuerant, abſque cunctatione Eccleſiis reſtituerent*, utraque de re cum integrum illud *Ermoldi Exulis* Poëma poſthac a me publicabitur, opinionem meam aperiam. (a)

XXVI. *Decimus quartus* Codex, ad vitam & res geſtas *Imp. Caroli Magni* pertinens eſt chartaceus in folio, & inter MStos Codices Hiſtoricos Latinos *ducenteſimus ſexageſimus quartus*. Continet is incerti cujuſdam, ſed vetuſti Autoris Relationem quandam Hiſtoricam hactenus, quod ſciam, nondum editam, cujus in ipſo Codice MSto hic eſt titulus:

Relatio, quomodo Carolus Magnus a Conſtantinopoli Aquaſgrani attulerit clavum & coronam Domini, & qualiter hæc eadem Carolus Calvus retulerit in Eccleſiam S. Dionyſii Areopagitæ, ac de inſtitutione Indicti, utque corpus ejuſdem Caroli in præfatam Eccleſiam translatum eſt.

Principium ejus hoc eſt: *Tempore, quo Rex & Imperator Carolus Magnus Gallias regebat, multæ & variæ contrarietates ſanctæ DEI Eccleſiæ imminebant*, &c. In fine eſt Relatio hæc mutila, definitque his verbis: *Tribus itaque illis defunctis, Carolus Calvus quatuor Regna ſolus gubernavit; qui etiam quiete degens in Regno, omnia Regna eorum ſuo junxit Imperio. Præterea incomparabilis pietatis ac bonitatis cumulo præcellens, priores & futuros Francorum Reges Eccleſiaſtica munificentia ſuperavit. Namque totius Regni ſui monaſteria largitate præcipua augendo multiplicavit. Cœnobium inſuper Beatiſſimi Dionyſii Areopagitæ, ubi ipſe Dominus noſter corpore quieſcit, mirabiliter ornamentis incomparabilibus & terris ditavit, Monaſteriumque Compendii Sancti Cornelii funditus conſtruxit. Præterea poſt multorum annorum curricula, quoniam quidem de auro & argento aliiſque pluribus* - - - - Cætera deſunt. Notandum autem eſt, quicquid ab anonymo Autore, qui ſub *Imp. Friderico I.* de ſanctitate vitæ & gloria miraculorum *Imp. Caroli Magni* (3) ſupra memoratos *tres libros* compoſuit, toto *libro ſecundo* narratur, id omne fere ad verbum ex hac Relatione deſumptum eſſe, ipſumque illum anonymum Autorem id teſtari capite *vigeſimo quarto* ſive *ultimo* ejuſdem libri *ſecundi* his verbis: *Si quis vero ſcire affectat nomina & numerum Archiepiſcoporum, Epiſcoporum & Abbatum ad idem ſolenne Indictum convocatorum, HISTORIAM VNDE HÆC EXCERPTA SVNT, perlegat.* Hæc ipſe ille Autor anonymus; reſpiciens ſine dubio ad Catalogum Archiepiſcoporum, Epiſcoporum & Abbatum, qui in Hi-

(1) *Vide ſupra Parag. XXII.*
(2) *Vide Card. Baron. Annal. Eccleſ. Tom. IX. ad an. 834.*
(a) *Vide* Cl. Muratorii *eruditam præfationem editioni Poëmatis Nigelli præfixam* Scriptorum Ital. Tomi ſecundi Parte altera. Kol.
(3) *Vide ſupra Parag. XXII.*

Hiſtoriæ ſive Relationis ab illo citatæ Codice MSto Cæſareo, de quo in præſens agitur, extat hoc modo: *Inprimis Romanæ Eccleſiæ Papa: Tulpinus Remenſis Archiepiſcopus, Juſtinus Laudunenſis Epiſcopus, Joannes Lugdunenſis Archiepiſcopus, Macarius Belgæ Epiſcopus, Arnulphus* * *Churonenſis Archiepiſcopus, Fromundus Leodii Epiſcopus, Robertus Sueſſionenſis Epiſcopus, Harimbertus Senonenſis Archiepiſcopus, Josbertus Bituricenſis Archiepiſcopus,* * *Buibertus Sconenſis Epiſcopus, Gerbertus Aurelianenſis Epiſcopus, Urimoldus Rotomagenſis Epiſcopus, Joannes Abrincarum Epiſcopus, Goffridus Noviomenſis Epiſcopus, Iſraël Metenſis Epiſcopus, Rodulphus Cameraci Epiſcopus, Josbertus Trecarum Epiſcopus, Richardus Ambianenſis Epiſcopus, Rothardus Flandriæ Præſul, Veroinus Papiæ Præſul, Harduinus Vercellenſis Præſul, Euſebius Babyloniæ Epiſcopus, Achilleus Alexandriæ Præſul, Theophilus Antiochiæ Præſul, Stephanus Auguſtæ Præſul, Petrus Mediolani Epiſcopus, Vrſus Ravennæ Antiſtes, Theodorus Pentapolis Lybiæ Præſul, Antoninus Placentiæ Præſul,* * *Torpeus Piſanæ Vrbis Epiſcopus, Deſiderius* * *Veligonenſis Epiſcopus, Lupicinus quoque Valentiæ Epiſcopus, Lichinus* * *Andraganus Epiſcopus, qui ſuper cadaver cujuſdam mortui, & Philippus Coloniæ Epiſcopus, & Fortunatus Archidiaconus, ſudarium Domini poſuerunt, qui ſtatim ſurrexit incolumis. Et hoc miraculum voluit Deus oſtendere coram populo, ut præſentibus & poſteris eſſet in probationem credulitatis. Hoc etiam præſcripti & ſubſcribendi præſenti multitudini a Deo factum eſſe teſtati ſunt* A *Florianus Abbas montis Caſſini, Pontianus Arelatis Epiſcopus, Nicolaus Viennæ Præſul, & Suldanus Archidiaconus ejus, Narciſſus Toloſæ Epiſcopus, Antonius Virduni Epiſcopus, Felix Presbyter, & Fortunatus Diaconus Valentiæ, Macarius* * *Vulecti Epiſcopus & Antonius Archidiaconus, Lupicinus Abbas Lugdunenſis,* * *Pigmenius Lunis Archidiaconus, Severinus Pictavienſis Antiſtes, Petrus Abbas Lauduni, & Sergius Cabilonis Epiſcopus, Sergius* * *Andraganenſis Abbas Remenſis territorii, Joannes Cabilonenſis Abbas, Petrus Abbas* B * *Niviellæ, Albertus Abbas S. Quintini de Monte, Joannes Abbas S. Quintini de Inſula, Frabodus Prior S. Projecti, Guido ejuſdem S. Quintini, Rabodus* * *Ligmedonenſis Epiſcopus, Carbonellus ejuſdem Vrbis Abbas, & Specius Archidiaconus, Raimbaldus Marſiliæ Antiſtes, Rigomerus Meldis Epiſcopus, Fulradus Abbas Beatiſſimi Dionyſii Areopagitæ.* Hic igitur eſt ille Catalogus Archiepiſcoporum, Epiſcoporum & Abbatum, qui ab anonymo iſto temporum *Imp. Friderici I* Autore capite ultimo libri C ſecundi de *Imp. Caroli Magni* Sanctitate & Miraculis citatur, & alio commodiori loco & tempore neceſſariis quibuſdam Animadverſionibus & Notis a me corrigetur & illuſtrabitur. Si quis autem interea ſummatim, & quaſi in compendio cognoſcere deſideret, quinam Archiepiſcopi, Epiſcopi & Abbates tempore *Imp. Caroli Magni* in *Gallia*, *Germania* & *Italia* vixerint, is conſulat *Claudii Roberti* Galliam Chriſtianam, *Gabrielis Bucelini* Germaniam Sacram, & *Ferdinandi Vghelli* Italiam Sacram.

XXVII. *Decimus quintus* Codex, ad vitam & res geſtas *Imp. Caroli Magni* pertinens, de quo alias prolixius acturus ſum, eſt membranaceus in folio, & inter MStos Codices Hiſtoricos Latinos *ducenteſimus ſexageſimus quintus.* Continet is incerti cujuſdam Autoris *Annalas Francorum* ab anno Incarnationis Dominicæ ſeptingenteſimo decimo quarto, uſque ad annum Imperatoris *Ludovici Pii*, quartum ſive annum Chriſti octingenteſimum decimum ſeptimum. Scriptus eſt hic Codex antiquis illis literis *Gothicis* ſive *Toletanis*, ab *Vlphila* Gothorum Epiſcopo, qui circa (1) annum Chriſti CCCLXX temporibus Impp. *Valentiniani* & *Valentis* floruit, inventis, & in *Hiſpania* olim præcipue uſitatis; quarum figuram, ſi quis noſſe deſideret, conſulat *Bonaventuræ Vulcanii* libellum, *de Literis & Lingua Getarum ſive Gothorum* inſcriptum, & Lugduni Batavorum typis Franciſci Raphelengii A. 1597 in octavo editum; ut & *Bernardi Aldrete*, Canonici Cordubenſis, eruditum Opus (2) *de Origine Linguæ Caſtellanæ* ſive *Caſtilianæ*, eadem lingua compoſitum, & Romæ A. 1606 impreſſum in quarto: cujus Operis libro ſecundo, & quidem capite decimo octavo, pag. 252 & 254, inſignia duo extant ſpecimina antiquæ iſtius *Gothicæ* ſive *Toletanæ* ſcripturæ, quæ non ſolum cum iſto Codice, de quo in præſens agitur, verum etiam cum aliis pluribus ejuſdem generis Codicibus MStis, quæ in *Auguſtiſſima Bibliotheca Cæſarea* adſervantur, optime conveniunt. Cæterum quod ad ipſos *Annales*, qui jam memorato Codice continentur, attinet, certo conſtat Autorem eorum diverſum eſſe ab altero illo, qui (3) *Annales* itidem ab anno Chriſti DCCXIV incipientes, & a *Petro Pithœo* A. 1588 Lutetiæ Pariſiorum in 8vo (4) primum editos, compoſuit. Noſter enim hic Autor utitur ſupputatione temporis ſecundum *annos Regni Francorum*, & Annales illos perducit uſque ad annum *quartum Imp. Ludovici Pii* ſive annum Chriſti DCCXVII; Pithœanus autem ille utitur ſupputatione temporis ſecundum *annos ab Incarnatione Domini*, nec tantum contextui priorum Annalium multa de ſuo paſſim inſerit, verum etiam eoſdem continuat uſque ad annum DCCCLXXXVII, utpote ubi (5) ſupra laudatus Codex Cæſareus deſinit. Opere prætium igitur me facturum arbitror, ſi illos quoque Francorum Annales, qui reſpectu *Autoris* ſui non ſolum (6) *Fuldenſes*, verum etiam *Lauriſhaimenſes* cognominandi

1) *Vide Card. Baron. Annal. Eccleſ. Tom. IV. ad an. 370.*

(2) *Del Origen y Principio de la Lengua Caſtellana o Romance, que oi ſe uſa en Eſpana.*

(3) *Vide ſupra Col. 500. & deinceps.*

(4) *Edidit eoſdem Annales ſecundum* Marquardus Freherus *Tomo primo Scriptorum Rerum Germanicarum, ubi eos appellat* Annales Francorum Fuldenſes, *eo quod in Fuldenſi Cœnobio cœpti & continuati ſint. Quamvis autem Freheriana illa editio paſſim auctior ſit, quam* Pithœana, *& pertingat incluſive uſque ad annum DCCCC, multis tamen locis mendoſa & corrupta eſt, & æque ac* Pithœana *beneficio Codicis MSti Cæſarei inter Hiſtoricos Latinos* centeſimi ſexageſimi tertii, *de quo ſupra col. 500. & deinceps egi, emendari poteſt & corrigi. Illud quoque moneo, narrationem rerum geſtarum ab anno DCCCLXXXII uſque ad annum DCCCLXXXVII in* Freheriana *editione, æque ac in* Pithœana, *diſcrepare a Narratione, quæ extat in jam memorato Codice Cæſareo, uti ſupra videre eſt a col. 510. uſque ad 522.*

(5) *Vide ſupra col. 500. & deinceps uſque ad col. 522.*

(6) *Reſpectu inquam* Autoris; *quippe qui rerum geſtarum Regis Pippini anno XXVI & rerum*

nandi sunt integros hic publicavero, quoniam nec nimium prolixi sunt, nec, quod sciam, antehac editi. (a)

Pippinus (1) *Dux Francorum, filius* (2) *Anschisi, post mortem* (3) *Wolfobaldi Ducis partem* (4) *Austriæ regebat, obtinuitque Regnum Francorum per annos XXVII cum Regibus* (5) *sibi subjectis* (6) *Hluduwigo, Hildiberto & Dagaberto; moritur anno secundo Anastasii Imperatoris, qui est ab Incarnatione Domini annus* B *DCCXIIII. Hujus Pippini ex* (7) *Alpheida filius.*

I. (8) *Karlus regnavit annos XXVII. Hic auxilio Dei de custodia, qua tenebatur a* (9) *Plictbrude,* (10) *matrona relicta Pippini, liberatur, qui primo certamine adversus Ratbodum Regem* (11) *Fresonum congreditur;* A *in quo dum fortiter dimicat, plurimum exercitus sui damnum consequitur.*

II. (12) *Raginfridus Majordomus &* (13) *Hilphricus Rex Coloniam cum exercitu adeunt, regiones illas, quæ contiguæ Rheno vastantes, acceptisque muneribus a Plichtrhude redeunt,* (14) *atque inde* (15) *abeuntes Karlus cum exercitu occurrit in loco, qui dicitur Amblava.*

III. (16) *Sequenti anno* (17) *Reginfridus & Hilphricus Rex bellum Karlo parant in loco nuncupato Vinciaco die Dominico ante Pascha; in quo prælio vires Francorum conciderunt. Hilphricus Rex & Reginfridus terga vertunt, insequiturque eos Karlus usque* (18) *Parisius.* (19) *Inde victor rediens Coloniam petit.*

IV.

gestarum Imp. Caroli Magni anno XLI utrumque monasterium, nempe tam Laurishaimense, *quam* Fuldense, *vocat* monasterium nostrum.

(a) *Is Codex nunc in Classe Hist. Prof. est* IↃXV, *a* CL. GENTILOTTO *recensitus his verbis:* Membraneus foliorum 8. Est codex ille antiquissimus litteris Gothicis sive Toletanis, ab ULPHILA Gothorum Episcopo inventis, scriptus, ut putat LAMBECIUS, qui de eo agit, & annales Francorum ab anno Incarnationis Domini IↃCCXIV usque ad annum LUDOVICI PII quartum, seu annum Christi IↃCCCXVII in eo comprehensos integros edidit comment. lib. II. a pag. 364. usque ad pag. 377. At enimvero eos annales paucissimis verbis exceptis, diu ante LAMBECIUM ex codice Bibliothecæ Regis Christianissimi vulgaverat QUERCETANUS Scriptor. Hist. Franc. Tom. III. pag. 504. usque 509. Sunt pars prior Chronici quod ipse *Hildensheimense* inscripsit. *Hæc* GENTILOTTUS. KOL.

(1) Pippinus *cognomine* Crassus, *pater Caroli Martelli.*

(2) *Apud Pithæum mendose legitur* Anchisi; *rectius autem apud Freherum* Ansgisi. *Fuit is filius S. Arnulfi Episcopi Metensis.*

(3) *apud Pithæum & Freher. legitur* Wolfaldi.

(4) Austria *pro* Francia Orientali. *Eodem sensu usurpatur illud nomen in antiquis* Langobardorum *legibus, nempe Libro 1. Tit. 25. leg. 73. nec non Libro 2. Tit. 21. leg. 24. & Tit. 55. leg. 14.*

(5) *Verba hæc*, sibi subjectis, *desunt apud Pithæum & Freherum.*

(6) *Nomen hoc in hisce Annalibus promiscue scriptum legitur* Hluduwigus, Hludowichus, Hlodoveus.

(7) *Apud Pithæum legitur* Alheyde; *apud Freherum autem* Altheida. *Fuit ea Pippini Crassi* concubina.

(8) *Apud Pith. & Freh. incipiunt hic acta anni ab Incarnat. Domini 715.*

(9) *Nomen hoc in hisce Annalibus promiscue scriptum legitur* Plictrudis, Plichtrudis & Plihtrudis.

(10) Matrona *pro* Conjuge legitima. *Apud Pithæum & Freh. deest hæc vox.*

(11) *Apud Pithæum mendose legitur* Fresorum.

(12) *Apud Pithæum & Freh. incipit hic A. C. 716.*

(13) Hliphricus, *Hülphreich*, *Dives auxilii.*

(14) *Quæ deinceps sequuntur a voce* atque *usque ad vocem* Amblava, *ea desunt apud Pithæum & Freherum.*

(15) Abeuntes *pro* abeuntibus.

(16) *Apud Pith. & Freh. incipit hic A. C. 717.*

(17) *Nomen hoc in hisce Annalibus promiscue scritum legitur* Raginfridus & Reginfridus.

(18) Parisius *vox latino-barbara indeclinabilis.*

(19) *Apud Pithæum & Freherum incipit hic A. C. 718.*

IV. Receptisque a Plihtrude (1) A *thesauros patris sui, Regem sibi constituit Hlutharium, nomine, non potestate. Hilphricus & Raginfridus auxilium postulant Eudonis Ducis Aquitaniarum; adversus quos Karlus pergens, hostes in fugam compulit* (2) *mortuo Chluthario Rege.*

V. (3) *Karlus ad Eudonem mittit, & Hilphricum Regem per Legatos recipit,* (4) *quo non post multum temporis mortuo, Theodricum Regem in sedem regni statuunt.*

B *VI.* (5) *Karlus Raginfridum persequitur; Andegavis civitatem capit.*

VII. (6) *Karlus Saxones vastando victor regreditur.*

VIII. (7) *Karlus Alamannos & Bajoarios armis subegit.*

IX. (8) *Per idem tempus Eudo pacis jura temerare nititur.*

X. (9) *Karlus transito Ligere Eudonem in fugam vertit vastata regione.*

C *XI.* (10) *Eudo Sarracenos in auxilium sui adsciscit, qui venientes cum Rege suo Abdirama transeunt Garumnam, Burdigalem usque perveniunt cuncta vastantes* (11) *Ecclesias igne crematis; Pictavis Basilicam Sancti Hilarii incendunt.*

XII. (12) *Contra quos Karlus auxilio Dei fretus Sarracenorum infinitam multitudinem simul cum Rege eorum prostravit, devictisque hostibus cum triumpho regreditur.*

XIII. (13) *Karlus Burgundiam petens, Lugdunum & civitates reliquas suæ ditioni subegit.* (14) *Beda Presbyter moritur anno DCCXXX Incarnationis Domini.*

XIV. (15) *Eudo Dux hac tempestate moritur: quo mortuo* (16) *Carlus Aquitaniæ regionem absque bello recipit.*

XV. (17) *Karlus navali evectione Fresonum Regnum penetravit, interfectis Fresonibus Popponem Ducem interimit, locos & fana subvertit, victor cum præda magna revertitur.*

XVI. (18) *Sarraceni collecta manu valida* (19) *Avinnionem urbem capiunt, regiones circumquaque vastantes.*

XVII. (20) *Adversus quos Karlus arma corripiens ad prædictam urbem adcurrit; civitas obsidione vallata machinis instructis capitur, magnaque strages hostium efficitur.*

XVIII. (21) *Karlus Gothorum fines penetravit, Narbonam obsedit, Rege*

(1) Thesauros *pro* thesauris. *Eadem loquendi ratio alias passim occurrit in hisce Annalibus, ita nempe, ut participium præteritum passivum regat accusativum.*

(2) *Apud Pithœum & Freh. refertur mors* Hlutharii *sive* Chlutharii *ad A.C. 719.*

(3) *Apud Pithœum & Freherum incipit hic A. C. 719.*

(4) *Apud Pith. & Freh. incipit hic A. C. 720.*

(5) *A. C. 721. apud Pith. & Freher.*

(6) *A. C. 721. apud Pithœum & Freher.*

(7) *A.C. 722. apud Pithœum & Freher.*

(8) *Apud Pithœum & Freher. incipit hic A. C. 723, & quod de* Eudone *hic legitur, id* Alemannis & Noricis *ibi adscribitur.*

(9) *A. C. 724 apud Pithœum & Freher.*

(10) *A.C. 725. apud Pithœum & Freher.*

(11) Ecclesias *pro* Ecclesiis; *uti sæpe hic alias accusativus pro ablativo usurpatur.*

(12) *A. C. 726. apud Pithœum & Freher.*

(13) *A.C. 727. apud Pithœum & Freher.*

(14) *Quæ de tempore obitus Venerabilis Bedæ hic referuntur, ea desunt apud Pithœum & Freherum. Obiit autem Beda non, ut hic perperam traditur, anno DCCXXX, sed anno DCCXXXV, die XXVI Maji.*

(15) *Apud Pithœum & Freherum incipiunt hic acta anni 728.*

(16) *Nomen hoc in hisce Annalibus promiscue scribitur per* C. & K.

(17) *Apud Pithœum & Freherum incipit hic A. C. 729.*

(18) *A. C. 730. apud Pithœum & Freherum.*

(19) Avinnionem *pro* Avenionem.

(20) *A.C. 731. apud Pithœum & Freherum.*

(21) *A. C. 732. apud Pithœum & Freherum.*

Rege Sarracenorum (1) *Athima intus incluſo.*

XIX. (2) *Sarraceni in Hiſpania, qui commorabantur in vicinia, hæc audientes, armati cum Rege ſuo occurrunt.*

XX. (3) *Contra quos Carlus dimicans, Regem cum populo ſuo interficit.* (4) *Qui gladium evadere poterant, aſcendentes, navibus in mare demerſi ſunt.*

XXI. (5) *Francis ſuper eos cum navibus & jaculis infeſtantibus, ſicque Franci de hoſtibus triumphantes, prædam magnam & captivorum multitudinem capiunt.*

XXII. (6) *Regionem Gothicam urbeſque famoſiſſimas* (7) *Næmauſum,* (8) *Agatem, & reliquas capiunt, deſtructis mœniis uſque ad fundamenta.*

XXIII. (9) *Karlus tributarios fecit Saxones.*

XXIV. (10) *Karlus regionem Provinciæ ingrediens fugato* (11) *Ducem Auronto.*

XXV. (12) *Qui Sarracenos per dolum jam dudum invitaverat,* (13) A *cunctam Provinciam & maritima illa loca ſuæ ditioni ſubegit.*

XXVI. (14) *Karlus poſt Gothos ſuperatos, Saxones & Freſones ſubactos, Sarracenos expulſos, Provinciales receptos, Regnum Francorum feliciter poſſidens,* (15) *moritur in villa publica* (16) *Wermbria.*

XXVII. (17) *Anno DCCXLI Incarnationis Dominicæ, poſt quem* B *duo liberi ejus regnant annos XXVII. Carlmannus cum fratre Pippino regnavit annos VII.*

I. (18) *Carlmannus & Pippinus Hunoldum res novas molientes obprimunt, & in ipſo itinere Regnum inter ſe, quid quiſque haberet, dividunt.*

II. (19) *Per idem tempus rebellante Theotbaldo Karlmannus vaſta-* C *vit Alamanniam.*

III. (20) *Carlmannus & Pippinus in Bajoariam exercitum ducunt adverſus* (21) *Huodilonem.*

IV. (22) *Carlmannus adverſus Saxones dimicat, &* *caſtrum* (23) *Onſeburg capit.*

V. (24) *Bonifacius vir ſanctus, de*

(1) *Apud Pithæum legitur* Athirva.
(2) *A. C. 733 apud Pithæum & Freherum.*
(3) *A. C. 733. apud Pithæum & Freherum.*
(4) *A. C. 734. apud Pithæum & Freherum.*
(5) *A. C. 735. apud Pithæum & Freherum.*
(6) *A. C. 736. apud Pithæum & Freherum.*
(7) *Ita ibi ſcripta legitur prima ſyllaba hujus nominis per Æ.*
(8) *Vide Abrahami Ortelii Theſaurum Geographicum v.* Agatha.
(9) *A. C. 737. apud Pithæum & Freherum.*
(10) *A. C. 738. apud Pithæum & Freherum.*
(11) Fugato Ducem *pro* fugato Duce; *quæ ratio loquendi latino-barbara paſſim occurrit in hiſce Annalibus.* Aurontum *autem ſive* Auruntum *eadem eſt Vrbs, quæ alias* Arauſio *ſive* Orange *dicitur. Apud Pith. & Freher. pro* fugato Duce Provinciæ Auronto *hoc eſt,* Arauſione, *mendoſe legitur* fugato Duce Maurorum. *Falſitatem enim hujus lectionis etiam ſine adminiculo Codicis MSti Cæſarei ſatis manifeſte indicant ſequentia verba:* Qui dudum Sarracenos per dolum invitaverat. *Recte videlicet hinc colligitur, præcedentibus verbis non de Duce aliquo* Maurorum, *qui ſine dubio ipſe* Sarracenus *fuiſſet, ſed de perfido quodam* Chriſtiano Duce Arauſionenſi *actum eſſe.*
(12) *A. C. 738. apud Pithæum & Freherum.*
(13) *A. C. 739. apud Pithæum & Freherum.*
(14) *A. C. 740. apud Pithæum & Freherum.*
(15) *A. C. 741. apud Pith. & Freher.*
(16) *Apud Pith. & Freherum legitur,* moritur Pariſiis.
(17) *A. C. 741. apud Pith. & Freher.*
(18) *A. C. 742. apud Pith. & Freher.*
(19) *A. C. 742. apud Pith. & Freh.*
(20) *A. C. 743. apud Pith. & Freher.*
(21) *Apud Pith. & Freh. legitur* Odilonem.
(22) *A. C. 745. apud Pith. & Freher.*
(23) *Apud Pith. & Freher. legitur* Ohſeburg.
(24) *A. C. 746. apud Freher. In Pithæana autem editione omnia hæc, quæ de S. Bonifacio*

de genere Anglorum Legatus Germanicus Romanæ Ecclesiæ, Mogontiacæ Civitatis Episcopus ordinatur; qui prædicatione sua multos populos Thuringeorum, Hessorum, nec non & Austrasiorum ad fidem rectam & Christianam religionem, a qua diu aberraverant, convertit, sed & monasteria monachorum ac virginum primus in partibus Austriæ exorsus est ipse in Castro Wirziburg sedem Episcopalem constituens, annuente Carlomanno & auctoritate Apostolici Papæ.

VI. (1) *Burghardus collega Bonifacii Wirziburgæ ordinatur Episcopus; Willibaldus in Eichsteti Episcopus constituitur.*

VII. (2) *Carlmannus regnum temporale pro æterno regno despiciens, fratri regnum derelinquit, & Romam ad limina Beatorum Apostolorum devotus pervenit; ibique tonsoratus, religionis habitum suscepit, & in* (3) *Serapte monte monasterium ædificavit, & non post multum in monasterio Sancti Benedicti* (4) *monachus efficitur* (5) *Gripho frater Pippini in Saxoniam aufugit. Pippinus, qui jam per annos VII regnaverat, regnat postea annos XX.*

VIII. (6) *Pippinus in Saxoniam per Thuringeam ingreditur. Saxones cum Griphone adunati, super fluvium* (7) *Hobacar in loco, qui dicitur*

A *Horoheim, Griphonem cum Pippino pacificare cupiunt. Sororem Pippini cum Thassilone filio parvulo adquisivit.*

IX. (8) *Idem Gripho non credens se Saxonibus neque Francis, de Saxonia Bajoariam petit, Bajoaros & Hiltrudem sororem Pippini cum Tassilone filio parvulo adquisivit.*

X. (9) *Pippinus in Bajoariam pergens, Griphonem & Lantfridum inde educit; Tassilonem Ducem constituit ibidem.*

XI. (10) *Griphoni in partibus* B (11) *Nuistriæ XII Comitatus dedit; Gripho vero nec se ibidem credens, ad* (12) *Weiferium Ducem Aquitaniæ se contulit.*

XII. (13) *Anno DCCL Incarnationis Dominicæ mittit Pippinus Legatos Romam ad Zachariam Papam, ut interrogarent de Regibus Francorum, qui ex stirpe Regia erant, & Reges appellabantur, nullamque potestatem in Regno habebant, nisi tan-* C *tum quod cartæ & Privilegia in nomine eorum conscribebantur, potestatem vero Regiam penitus nullam habebant, sed quod Majordomus Francorum volebat, hoc faciebant. Certo enim die semel in anno in Martis campo secundum antiquam consuetudinem dona illis Regibus a populo offerebantur; & ipse Rex sedebat in Sella Regia circumstante exercitu, & Majordomus coram*

& institutis ab eo Episcopatibus Wirzburgensi & Eichstatensi narrantur, desunt.

(1) *A. C. 746. apud Freherum.*

(2) *A. C. 747. apud Pithœum & Freherum.*

(3) Serapte *pro* Soracte. *Est autem Soractes sive Soracte mons Faliscorum in Hetruria apud Tiberim, de quo Horatius Lib. 1. carmin. Od. 9. canit;*

Vides ut alta stet nive candidum Soracte.

In Adonis Viennensis Chronico corrupte nominatur Sarepta.

(4) *In monte Casino.*

(5) *A. C. 748. apud Pithœum & Freher.*

(6) *A. C. 748. apud Pithœum & Freher.*

(7) *Apud Pithœum & Freher. legitur* Obacrâ.

(8) *A. C. 748. apud Pithœum & Freherum.*

(9) *A. C. 749. apud Pithœum & Freherum.*

(10) *A. C. 750. apud Pithœum & Freherum. Omissum autem hic est nomen* Pippini. *Is enim Gryphoni illos dedit Comitatus.*

(11) *Apud Pithœum legitur* Neustriæ; *apud Freherum autem* Niustriæ.

(12) *Apud Pithœum & Freherum legitur* Waifarium.

(13) *Apud Pithœum & Freherum legitur* Anno DCCLI.

ram eo, præcipiebatque is die illo, quicquid a Francis decretum erat; die vero alia & deinceps Rex domi ſedebat. (1) *Zacharias igitur Papa ſecundum auctoritatem Apoſtolicam ad interrogationem eorum reſpondit, melius atque utilius ſibi videri, ut ille Rex nominaretur & eſſet, qui poteſtatem in Regno habebat, quam ille, qui falſo Rex appellabatur. Mandavit itaque præfatus Pontifex Regi & populo Francorum, ut Pippinus, qui poteſtate regia utebatur, Rex appellaretur, & in ſede Regali conſtitueretur. Quod ita & factum eſt per unctionem Sancti Bonifacii Archiepiſcopi Sueſſionis civitate appellatur Pippinus Rex, & Hildricus, qui falſo Rex appellabatur, tonſoratus in monaſterium mittitur.*

XIII. (2) *Pippinus Rex in Saxoniam pergit. Hildigarius Epiſcopus Colonienſis a Saxonibus interimitur.*

XIV. (3) *Gripho Italiam cupiens penetrare, a Theodoino Comite in valle* (4) *Maurienna obprimitur, idemque Theodoinus in ipſo certamine occiditur.*

XV. (5) *Per idem tempus Stephanus Papa Romanus venit ad Pippinum Regem, poſtulans adjutorium & defenſionem adverſus Heiſtulfum Regem, eo quod res Sancti Petri abſtulerat, & deprædationes multas Langobardi faciebant.*

XVI. (6) *Stephanus Papa unxit duos filios Pippini in Reges, Karlum & Carlmannum.*

XVII. (7) *Bonifacius Archiepiſcopus evangelizans genti Freſonum verbum Dei, martyrio coronatur anno DCCLV; qui ſedit in Epiſcopatu annos* (8) *XIII: poſt quem Lullus Epiſcopus annos XXXII.*

XVIII. (9) *Pippinus in Italiam ingreditur juſtitiam Sancti Petri ad perquirendum, Heiſtulfum ſibi in bello occurentem ſuperat. Heiſtulfus fuga lapſus Papiæ includitur, datis obſidibus XL ſacramento conſtrictus res Sancti Petri reſtitui.*

XIX. (10) *Stephanus Papa Romam revertitur. Karlmannus monachus in Franciam fratrem viſitare veniens, Viennæ moritur.*

XX. (11) *Pippinus in Italiam proficiſcitur, Heiſtulfum Papiæ incluſum obſedit, &, ut res Sancti Petri redderet, ſacramento conſtringit, Ravennam cum Pentapoli Sancto Petro tradidit.*

XXI. (12) *Heiſtulfus in venatione equo lapſus regnum cum vita perdidit.*

XXII. (13) *Pippinus Saxones bello ſuperat; equos CCC reddere in tributum promittunt, & reſtitutionem, quicquid injuſte abſtulerunt.*

XXIII. (14) *Pippinus Weiferium*

(1) *A. C. 752. apud Pithœum & Freherum.*
(2) *A. C. 753. apud Pithœum & Freherum.*
(3) *A. C. 753. apud Pithœum & Freherum.*
(4) *Sive* Mauriana.
(5) *A. C. 753. apud Pithœum & Freherum.*
(6) *A. C. 753. apud Pithœum & Freherum.*
(7) *A. C. 754. apud Pithœum & Freherum.*
(8) *Apud Pithœum & Freherum legitur S. Bonifacium martyrio coronatum eſſe anno Epiſcopatus ſui XXXVI. In vita autem ipſius S. Bonifacii a Laurentio Surio edita attribuuntur illi Epiſcopatus* anni triginta ſex, menſes ſex & dies ſex. *De hac igitur notabili differentia annorum Apoſtolatus & Epiſcopatus S. Bonifacii vide Card. Baronii Annal. Eccleſ. Tom. IX. ad an. 719, & 755, ubi Epiſcopatus ipſius, quem a* Zacharia *Papa accepit, annos tantum numerat* decem.
(9) *A. C. 754. apud Pithœum & Freherum.*
(10) *Hæc apud Pithœum & Freherum deſunt.*
(11) *A. C. 756. apud Pithœum & Freherum.*
(12) *A. C. 757. apud Pithœum & Freherum.*
(13) *A. C. 758. apud Pithœum & Freherum.*
(14) *A. C. 760. apud Pithœum & Freherum.*

rium Ducem in Aquitania Ecclesiarum justitias facere renuentem coegit promittere emendationem.

XXIV. (1) Weiferius sacramenta mentitus, vastando & depopulando usque Cavillonem pervenit. (2) Pippinus cum Karlo filio exercitum ex adverso movet, castella & civitates pugnando capit, Burbonem, (3) Cantela, Clarmontem, aliaeque quamplurimae ejus dominatui se subjiciunt, deinde (4) Beturicam expugnat.

XXV. (5) Tassilo de exercitu Regis se subducens, Bajoariam petit. (6) Facta est hiems valida anno DCCLXIV.

XXVI. (7) Hruotgangus Metensis Urbis Archiepiscopus postulavit a Paulo Romanae Sedis Apostolico corpora sanctorum Martyrum Gorgonii, Naboris & Nazarii, & impetravit, adduxitque ab Urbe Roma cum honore, & (8) condidit sanctum Gorgonium in monasterio suo, quod ipse a novo aedificaverat, cui vocabulum est Gorzia; sanctum Naborem in monasterio alio, quod dicitur Novacella; sanctum vero Nazarium in monasterio (9) nostro Lauresham; ubi in praefatis locis in multis miraculis clarescunt.

XXVII. (10) Pippinus omnem Aquitaniam peragrando suae ditioni subdit, nec tamen, ut voluit, Weiferium capit, sed ille semper vastationi & fugae intentus, donec dolo Waratonis peremptus, & fugae & tyrannidi finem dedit. Pippinus ab Aquitania regrediens, ad Sanctum Dionysium VIII Kal. Octobris diem obiit anno aetatis LIV.

I. Karlus cum Karlmanno fratre regnavit annos III.

II. (11) Karlus cum fratre Karlmanno Hunoldum in Aquitania rebellantem capiunt.

III. (12) Karlmannus Rex obiit villa Salmunciaco; sepellitur Remis.

IV. (13) Karlus in Saxonia castrum Aeresburg expugnat, fanum & lucum eorum famosum Irminsul subvertit.

V. (14) Interea cum exercitus siti fatigaretur prae siccitate, subito in quodam torrente media die divinitus aquae largissimae effusae sunt. Saxones ad Regem super (15) Wisaraba venientes, obsidibus datis pacem rogant.

VI. (16) Karlus invitante Hadriano Pontifice Romano Italiam ingreditur; Desiderius Rex obsistere nititur; clausas Alpium obseratis obviam pergit; Franci clausas reserant; Desiderius Papiae includitur.

VII. (17) Karlus Papiam civitatem

(1) *A. C. 761. apud Pithoeum & Freherum.*
(2) *A. C. 762. apud Pithoeum & Freher.*
(3) *Apud Pithoeum legitur* Canitelam.
(4) *Apud Pithoeum & Freher. rectius legitur* Bituricam *hoc est*, Berry.
(5) *A. C. 763. apud Pithoeum & Freher.*
(6) *A. C. 764. apud Pithoeum & Freher.*
(7) *A. C. 765. apud Freherum. In Pithoeana autem editione haec omnia desunt. Vide etiam supra Col. 500.*
(8) *A. C. 766. apud Freherum.*
(9) *Hinc colligi posse videtur, autorem horum Annalium pertinuisse ad Monasterium* Laureshamense, *ideoque eosdem Annales jure & merito appellandos esse* Annales Francorum Laureshamenses. *In Freherianis autem Annalibus, quorum autor non pertinuit ad illud monasterium, legitur iste locus hoc modo:* Sanctum vero Nazarium in monasterio Lauresham, quod est in Germania, condidit. *Vide etiam supra Col. 500.*
(10) *A. C. 768. apud Freher. In Pithoeana autem editione perperam haec referuntur ad annum 765. Vide supra Col. 500.*
(11) *A. C. 769. apud Pithoeum & Freher.*
(12) *A. C. 771. apud Pith. & Freher.*
(13) *A. C. 772. apud Pith. & Freher.*
(14) *A. C. 772. apud Pith. & Freher.*
(15) *Hoc est,* Visurgim, *nunc* die Weser.
(16) *A. C. 773. apud Pith. & Freher.*
(17) *A. C. 773. apud Pith. & Freher.*

tem obsedit; nullum ingredi vel egredi permittit. Interim Karlus orationis causa ad limina Sancti Petri pergit. Adrianus Papa gaudens cum magna gloria Regem advenientem suscipit; diem sanctum Paschæ solenniter celebrant, & cum lætitia Regem prosequitur. (1) *Revertente Karlo Rege a Roma, Langobardi obsidione pertæsi, civitate cum desiderio Rege egrediuntur ad Regem. Rex vero alia die cum hymnis & laudibus ingrediens, thesauros Regis ibidem repertos dedit exercitui suo, & cunctum Italiæ Regnum adeptus regreditur in Franciam, adducens secum Desiderium & conjugem ejus ac* (2) *filiam. Adalgisus filius ejus fuga lapsus per mare Constantinopolim venit.*

VIII. (3) *Karlus ab Italia regrediens dedicationem Ecclesiæ Sancti Nazarii & translationem corporis ipsius in Monasterio Lauresham celebrat anno Incarnationis Dominicæ DCCLXXIV, die Kalendarum Septembris* (4) *Carlus* (5) *Saxones vastatis Heresburg & Sigiburg castella capit, custodias ibidem dimissis revertitur in Franciam.*

IX. (6) *Karlus in Italia* (7) *Hruotgauzum tyrannidem molientem interimit.*

X. (8) *Saxones post multas cædes & varia bella adflicti non valentes resistere, tandem Christiani effecti, Francorum ditioni subduntur.*

XI. (9) *Karlus contra Saracenos Pampalonam civitatem capit. Abitaurus Saracenorum Rex dedit obsides fratrem suum & filium, & reddidit civitates, quas tenebat; inde proficiscitur ad* (10) *Cæsaris Augustam, adducit secum* (11) *Ibimlarbi Regem Saracenorum. Wituchindus Saxo tyrannidi nititur.*

XII. (12) *Saxones rebellioni insistunt, strages & incendia in Franciam usque in Rhenum peragunt. Carlus ex itinere Hispanorum regrediens, exercitum obviam mittit, Saxones in fugam vertit.*

XIII. (13) *Karlus Saxones obprimit, & adversantes sibi Dei auxilio superat.*

XIV. (14) *Karlus Romam denuo adiens,* (15) *Adrianus Papa Pippinum filium Regis baptizavit, & a sacro fonte suscepit, & Regem super Italia unxit, similiter & Hluduwigum fratrem ejus super Aquitaniam, celebrabantque Pascha Domini cum magna gloria.*

XV.

(1) *A.C. 774. apud Pith. & Freher.*
(2) *Filiæ hujus nulla fit mentio apud Pithœum & Freherum.*
(3) *A. C. 774. apud Freherum. In Pithœna autem editione hæc desunt. Vid. supra Col. 503.*
(4) *A. C. 775. apud Pith. & Freher.*
(5) Saxones vastatis *pro* Saxonibus vastatis; *quæ ratio loquendi alias sæpe occurrit in his Annalibus: uti paulo post* custodias dimissis *pro* custodiis dimissis.
(6) *A. C. 776. apud Pith. & Freher.*
(7) *Apud Pith, & Freher, legitur* Ruodgaudum & Hruodgaudum.
(8) *A. C. 777. apud Pith. & Freher.*
(9) *A. C. 778. apud Pith. & Freher.*
(10) Cæsaraugusta *sive* Cæsarea Augusta, *nunc* Saragoza, *Metropolis Arragoniæ.*
(11) *Apud Pith. & Freher. legitur* Ainalarabi. *Vid. supra Col. 503. ubi rectius legitur* Ibinalarabi.
(12) *A. C. 778. Apud Pith. & Freher.*
(13) *A. C. 779. apud Pith. & Freher.*
(14) *A. C. 780. apud Pith. & Freher. Notandus etiam hic est modus loquendi latino-barbarus, qui in his Annalibus alias quoque occurrit,* Karlus Romam denuo adiens, Adrianus *&c. pro* Karlo Romam denuo adeunte, Adrianus *&c.*
(15) *A. C. 781. apud Pith. & Freher.*

XV. (1) *Karlus Rex Dassilonem Ducem ad se accersit Wormaciam.*

XVI. (2) *Tassilo promittit fidem servare Regi cum jurejurando; quem dimittit Rex honorifice & imperat sibi obsides mitti, quod ita & fecit.*

XVII. (3) *Widuchindus Saxo post multam tyrannidem peractam in semet revertitur, venit ad Regem, fidelis effectus baptizatur.*

XVIII. (4) *Per idem tempus multa signa apparuerunt, inter quæ signum Crucis in vestimentis hominum frequentissime apparuit. Sanguis etiam e terra ac de cœlo perhibetur fluxisse.*

XIX. (5) *Karlus Romam adveniens, Haragisus Dux Beneventanus mittens filium suum* (6) *Rumaldum Regi & munera, ut in terram suam ne intraret, &, quicquid imperaret, faceret: quod Apostolicus audiens non credidit, neque Franci, sed persuasit Regem proficisci in terram Beneventi.* (7) *Haragisus relinquens Capuam civitatem, in Salerno concluditur, mittit Regi munera & Grimoltum filium suum & XII obsides; obtinuit, ut terra illa non vastaretur. Karlus Romam remeans, Tassilonis Legati postulant Adrianum, ut pacem inter illum & Regem faceret; quod Rex libenter annuit, si hoc faceret, quod Pippino Regi cum juramento patri suo promiserat, & denuo ipsi & filiis suis sub jurejurando firmaverat:* A *quod renuentes Legati Tassilonis, Adrianus Papa eum sub anathematis vinculo constringit, si aliter facere vellet. Tassilo promisit & postea fefellit, & ad Regem venire contemnit.*

XX. Karlus pergit Bajoariam, Tassilonem ex omni parte cum exercitu concludit; qui coactus venit ad Regem, renovat sacramenta, dedit obsides & Theodonem filium suum, permittitur ei habere Ducatus: (8) *qui postea convictus iterum de infidelitate, ejicitur de Principatu & in monasterio* B *tonsoratur.*

XXI. (9) *Karlus Sclavorum gentem, qui dicuntur Wilzi transfluvium* (10) *Helbia, ditioni suæ subegit.*

XXII. (11) *Karlus Avarorum gentem subegit armis.*

XXIII. (12) *Saxones iterum ad Idololatriam revertuntur.*

XXIV. (13) *Hac tempestate filius Regis Pippinus ex concubina Himildruda cum aliquibus Comitibus Francorum consiliatur, ut Regem in-* C *terficeret, & loco ejus regnaret. Quo comperto Rex Pippinum jussit tonsorari, & cæteros ejus consentaneos diversis mortibus interfici.*

XXV. Karlus direxit filios suos Pippinum & Hluduwigum in Beneventum cum exercitu, factaque est famis valida, ita ut nec in Quadragesima a carnium esu abstineretur. (14) *Per idem tempus Synodus congregatur ad Franconofurt.*

XXVI.

(1) *A. C, 781. apud Pith. & Freher.*
(2) *A. C. 781. apud Pith. & Freher.*
(3) *A, C. 785. apud Pith. & Freher.*
(4) *Hæc apud Pith. & Freher. referuntur ad A. C. 781.*
(5) *A. C. 786. apud Pith. & Freh.*
(6) *Idem paulo post appellatur* Grimoltus. *Apud Pith. & Freher. legitur* Grimaldus.
(7) *A. C. 787. apud Freherum, In Pithœana autem editione perperam hic confunduntur acta anni 786, & 787. Ibidem, ut & apud Freherum, pro* Haragisus *legitur* Aragisus.
(8) *A. C. 788. apud Freherum, In Pithœana autem editione refertur hoc perperam ad A. C. 787.*
(9) *A, C. 789. apud Pith. & Freher.*
(10) Helbia *idem est atque* Albis *Fluvius qui vernaculo sermone nunc dicitur* die Elbe.
(11) *A. C. 791. apud Pith. & Freher.*
(12) *A. C. 793. apud Pith. & Freher.*
(13) *A. C. 792. apud Pith. & Freh.*
(14) *A. C, 794. apud Pith. & Freher.*

XXVI. (1) *Karlus in Saxoniam pergens Saxones obtinuit, & tertium de eis hominem in Franciam educens conlocavit. His temporibus Alcuinus Rhetor Britannicus, Diaconus & Abbas monasterii Sancti Martini sanctitate & doctrina clarus habetur.* (2) *Adrianus Papa obiit, cui succedit Leo* (3) *XCVIII.*

XXVII. (4) *Hunorum Legatio ad Regem veniens, Thesauros adducunt; quos Rex Optimatibus suis distribuit, Legatos abire permittit.*

XXVIII. (5) *Pippinus Rex Italiæ Pannoniam pergit.*

XXIX. Karlus in Saxoniam Francos conlocat, Saxones inde educens cum uxoribus & liberis, id est, tertium hominem.

XXX. Karlus iterum in Saxoniam pergit.

XXXI. (6) *Per idem tempus Romani Leonem Papam de Pontificatu ejiciunt, oculos eruere moliuntur, linguam abscindunt, in custodiam retrudunt, unde per Albinum cubicularium noctu per murum in funde deponitur, ad Winigisum Ducem Spolitanum, qui circa Vrbem cum exercitu consederat, pervenit, qui curam ei adhibuit, & in Saxoniam ad Regem dirigit; qui eum honorifice susceptum, in Sedem Apostolicam restituit, & Romanos, qui* A *hanc tyrannidem exercuerunt, in exilium mittit.*

XXXII. (7) *Karlus Romam pergit; Leo Papa ante diem Natalis Domini tertium de omnibus, quæ a populo Romano ei objiciebantur, coram Rege & Populo Francorum dato sacramento purificatur, &* (8) *in die Natalis Domini ante Missarum solennia in Ecclesia Sancti Petri coram sacratissimum corpus ejus, Coronam Imperialem* B *capiti Regis Leone Pontifice imponente, ab ipso Pontifice, & ab omni Populo Romano atque Francorum Augustus appellatur anno Incarnationis Dominicæ DCCC.*

XXXIII. (9) *Legatio* (10) *Græcorum ad Augustum veniens pacem petit.* (11) *Hraban Diaconus factus.*

XXXIV. (12) *Amormulus Sarracenorum elefantum unum cum aliis muneribus pretiosis dirigit. Paulinus Patriarcha Forijuliensis obiit, & Ratgarius* C (13) *Abbas factus.*

XXXV. (14) *Item Legatio* (15) *Græcorum simul cum Legatis Imperatoris Karli, quos dixerat in Græciam, ad Villam Regiam, quæ dicitur Salz, venit. Imperator pergit in Bajoariam; ibi venit Legatio Avarorum, qui omnem terram Imperii sui sub ditione Imperatoris Karli subdunt.*

XXXXI.

(1) *A. C.* 794. *apud* Pith. & *Freher.*

(2) *A. C.* 796. *apud* Pith. & *Freher.*

(3) *Quod Leo III. fuerit* nonagesimus octavus *Pontifex Romanus, testatur etiam Anastasius Bibliothecarius.*

(4) *A. C.* 795. *apud Pith. & Freher.*

(5) *A. C.* 796. *apud Pith. & Freher.*

(6) *A. C.* 799. *apud Pith. & Freher.*

(7) *A. C.* 802. *apud Pith. & Freher.*

(8) *A. C.* 801. *apud Pith. & Freher.*

(9) *A. C.* 802. *apud Pith. & Freher.*

(10) Irenes *videlicet Imperatricis Constantinopolitanæ.*

(11) *Rabanus Maurus.*

(12) *A. C.* 802. *apud Pith. & Freher. Vtrobique autem pro* Amormulus Saracenorum *legitur* Aaron Rex Persarum.

(13) *Is est* Ratgarius *Abbas Fuldensis. Vide Annal. Francorum a Pithœo & Frehero editos ad annum* 802.

(14) *A. C.* 803. *apud Pith. & Freher.*

(15) Nicephori *videlicet* Logothetæ, *Imperatoris Constantinopolitani.*

XXXVI. (1) *Karlus Imperator Saxones absque bello a propriis finibus expulsos in Franciam conlocat. Alcuinus XIV. Kal. Maji obiit, & (2) Ricboto eodem anno moritur.*

XXXVII. (3) *Leo Papa iterum in Franciam venit.*

XXXVIII. (4) *Imperator Karlus inter filios suos, id est, Karlum, Pippinum, Hluduwichum dividit.*

XXXIX. Grimoaldus Dux Beneventanus moritur, & mortalitas maxima in monasterio (5) *Sancti Bonifacii, ita ut fratrum juniorum plurimi morirentur, & Eggi moritur, & Hutuman, & Meginrat sanctorum aufugiunt pueri puerorum, & pessime* (6) *custo consiliis pravis conviciis multis tunc lacera erat.*

XL. (7) *Et Carlus filius Imperatoris Carli perrexit cum exercitu Francorum in Winidos ultra flumen* (8) *Albia, sed tamen eo tempore non prosperatus est transitus ejus, sed plurimi Francorum occisi sunt.*

XLI. Imperator ad Aquis totum annum sedit, & (9) *Richolfus ad monasterium* (10) *nostrum Fulda, id est Sancti Bonifacii missus est Abbatis & Fratrum causa; & Ecclesia Sanctæ Mariæ in monte dedicata.*

XLII. Mortalitas boum maxima pœne in tota Europa, nec non & hominum plurimorum. & (11) *Hruothruda filia Imperatoris & Pippinus filius ejus. Imperator venit in Saxoniam. Eclipsis Solis II. Kal. Decembris.*

XLIII. Hiems fuit durissima, perdurans usque ad finem Martii mensis, & duo filii Imperatoris, id est, (12) *Pippinus moritur &* (13) *Karlus moritur.*

XLIV. Facta est conturbatio non minima in monasterio Sancti Bonifacii, & fratres XII. ex ipsa familia perrexerunt simul cum Abbate Ratgario ad judicium Imperatoris Karli, nec tamen ita commotio illa quievit, sed post Richolfus Archiepiscopus Magontiacensis, & Bernharius Episcopus Civitatis Wangionum, & Hunto Episcopus Augustensis, & Wolgarius Episcopus Ecclesiæ Wirzaburg, cum cæteris fidelibus, qui simul ad illud Placitum convenerunt, jussu Imperatoris sanaverunt commotionem illam in monasterio Sancti Bonifacii. Eo anno dedicata est Ecclesia Sancti Joannis Baptistæ in australi parte monasterii juxta flumen Giralahba.

XLV. Richulfus Archiepiscopus Magontiacensis Ecclesiæ defunctus est V. Idus Augusti, & Placidum magnum in mense Augusto ad Aquis factum est, & Karlus Imperator constituit

(1) *A. C. 804. apud Pith. & Freh.*

(2) *Is est* Ricbodo *sive* Richboto, *qui ex Abbate Laureshamensi factus est Archiepiscopus Trevirensis. Vide Chronicon Laureshamense a Frehero editum in actis annor. Dominicæ Incarnationis 785. & 805.*

(3) *A. C. 804. apud Pith. & Freher.*

(4) *A. C. 806. apud Pith. & Freher.*

(5) *Hoc est, Fuldensi.*

(6) *Locus corruptus de cujus emendatione & vero sensu nondum mihi liquet.*

(7) *A. C. 806. & 808: apud Pith. & Freh.*

(8) Albia *pro* Albis. *Supra Col. 564. legitur etiam* Helbia *sive* Elbia.

(9) Richolfus *sive* Richulfus, *Archiepiscopus Moguntinus. Est autem* Richolfus *sive* Richulfus *idem nomen atque* Hilphricus *sive* Hulphreich. *Vid. supra Col. 550.*

(10) *Hinc colligi posse videtur, auctorem horum Annalium pertinuisse ad monasterium* Fuldense. *Sed eodem modo appellat idem autor supra Col. 559. etiam Monasterium Laureshamense* Monasterium nostrum.

(11) *A. C. 810. apud Pith. & Freher.*

(12) *A. C. 810. apud Pith. & Freher.*

(13) *A. C. 811. apud Pith. & Freher.*

ſtituit (1) *Hlodoveum filium ſuum ſimul imperare cum eo, imponens diadema capiti ejus; poſtmodum in Majo menſe habitum apud* (2) *Magontiam, in quo præſederunt Riulſus Archiepiſcopus & Hiltibaldus Archiepiſcopus Colonienſis.*

I. (3) *Karlus Imperator moritur ad Aquis V. Kal. Februarii, die Sabbati, anno Dominicæ Incarnationis DCCCXIV, Indictione III, & regnavit Hlodoveus filius ejus pro eo. Eo anno Placitum ſuum cum Francis Imperator Hludowichus habuit Kalendis Auguſti menſis, & Legati Græcorum auxilium petebant ab eo contra Bulgares & cæteras barbaras gentes. Eo tempore Hieroſolyma vaſtata eſt a Perſis, & perſecutionem magnam in orientalibus partibus Chriſtiani habebant.* (4) *Hraban ordinatur ad Presbyterum X. Kal. Januarii ab* (5) *Heiſtolfo Archiepiſcopo Magontiacenſi.*

II. Hludowichus Imperator ſuum Placitum cum Francis in Saxania ad Phaderobrunnen habuit, & illuc venit filius ejus Hludharius Rex Bajorum, & alius filius, id eſt, Pippinus Rex (6) *Æquitaniorum, Bernhartus quoque filius Pippini Rex Longobardorum, & erat illud Placitum Kal. Julii menſis.*

III. Anno III. Hluduwichi factum eſt Concilium magnum in Aquiſgrani in menſe Auguſto, & præceptum eſt, A *ut monachi omnes curſum Sancti Benedicti cantarent ordine regulari, & duo Codices ſcripti ſunt, unus de vita Clericorum, & alter de vita* (7) *Nonnarum. Eo anno Leo Papa obiit, & ordinatus eſt Stephanus pro eo in Epiſcopatum Romanæ Eccleſiæ; qui in menſe Octobre venit ad Hluduwichum Imperatorem civitate Remis, & reverſus eſt in pace. Piccopinus de amicis Regis, qui & filiam Imperatoris duxit uxorem, defunctus eſt.*

IV. (8) *Anno quarto conventum* B *ſuum habuit Hluduwichus Imperator cum Francis in Aquiſgrani menſe Junio, & indicto ordinatus eſt filius ejus Hludharius in Imperatorem, ut conſors Regni fieret cum patre. Eo anno Stephanus Papa deceſſit, cui ſucceſſit* (9) *Paſcualis in Pontificatu. Bernhardus quoque Rex Italiæ ſeditionem levavit contra Imperatorem, & Hluduwichus Auguſtus Italiam cum exercitu perrexit. Eodem anno Ratgarius Abbas* (10) *depoſitus eſt.*

C Hucuſque vetuſtiſſimi illi Annales Francorum *Laureshamenſes* & *Fuldenſes*, ab A. C. DCCXIV. uſque ad A. DCCCXVII pertingentes, qui poſtea diverſis temporibus & locis a diverſis aucti & continuati ſunt. (a)

XXVIII. *Decimus ſextus* Codex, ad vitam & res geſtas Imp. Caroli Magni pertinens, de quo alias prolixius acturus ſum, eſt membranaceus in

(1) *Ita ibi ſcriptum eſt. Qui quidem locus valde eſt notabilis, quoniam eo probari poteſt, unum atque idem eſſe nomen* Ludovici *&* Clodovæi.

(2) *A. C. 813. apud Pith. & Freher.*

(3) *A. C. 814. apud Pith. & Freher.*

(4) *Rabanus Maurus.*

(5) *Succeſſit in* Richulfo.

(6) Æquitania *pro* Aquitania.

(7) Nonna *pro* ſanctimoniali *ſeu* fœmina Deo conſecrata. *Vid. Voſſ. Gloſſar. Latino-barbarum lib. 2. cap. 13.*

(8) *A. C. 807. apud Pith. & Freher.*

(9) Paſcualis *pro* Paſchalis.

(10) *Nempe* Fuldenſis. *Apud Pithœum & Freherum ea de re hæc leguntur:* Ratgarius Abbas Fuldenſis Cœnobii, accuſatus a Fratribus & convictus, deponitur.

(a) *De his* Annalibus *vide, quæ adnoto ad Codicem proxime ſequentem.* Kol.

in quarto, & inter MStos Codices Historicos Latinos *ducentesimus sexagesimus sextus.* Continet is incerti cujusdam Autoris antiqui, qui tempore Imp. Caroli Magni vixit, Annales Francorum ab anno Christi DCCXCIV usque ad annum DCCCIII. Scriptus est hic codex tempore ipsius Caroli Magni, uti manifeste apparet cum ex charactere, qui aliis ejusdem ævi Codicibus MStis ad unguem congruit, tum ex notabili quodam antiquæ istius Theotiscæ sive Germanicæ linguæ, qua ipse Carolus Magnus tanquam patria usus est, fragmento, quod jam memoratis Annalibus immediate subjungitur. Quandoquidem igitur Annales isti nec nimium prolixi sunt, nec antehac, quod sciam, ab aliis editi, bona fide integros eos hic publico, quantum per defectum, qui est in principio, & per non nulla præ vetustate vix amplius legibilia loca potest fieri. - - - - - - - - - - - - *cum* (1) *reliquo devoto populo. Quibus* (2) *residentibus apud Christianissimum Principem Carolum, pervenit ad aures eorum Hæresis illa, quam Elipantus* (3) *Dolitanus Episcopus cum alio Episcopo Felice nomine, sed* (4) *infelix in dictis cum sociis eorum adserebant.* (5) *Agebant namque, quod Dominus noster Jesus Christus in quantum ex Patre ineffabiliter ante secula genitus, vere sit Filius Dei, & in quantum ex Maria semper Virgine carnem adsumere dignatus est, non verus sed adoptivus filius esset. Sed Sancta & Universalis Synodus hoc nefandum dictum non consensit, sed ita alloquitur, dicens: Dei ergo Filius hominis factus est; Filius natus secundum veritatem naturæ ex Deo Dei Filius, & secundum veritatem naturæ ex homine hominis filius, ut veritas geniti non adoptione, non appellatione, sed in utraque nativitate Filii nomen nascendo haberet, & esset verus Deus & verus hominis filius. Et in ipsa Synodo advenit Tassilo & pacificavit ibi cum* (6) *Domno Rege, abnegans omnem potestatem, quam in Bajoaria habuit, tradens eam Domno Regi nec non & Fastrada Regina ibi defuncta est. Et Rex inde revertens perrexit in Saxoniam, & Saxones venerunt ei obviam ad Eresburg, promittentes Christianam fidem, & jurantes quod sæpe fecerunt, & tunc Rex credidit eis, & dedit eis Presbyteros, & residit apud Aquisgranum.*

XXVIII.

DCCXCV. Sed & etiam tunc apud (7) *Aquis-Palatio Domnus Rex celebravit Pascha, & infidelitas, unde consueverat, a parte* (8) *Saxanorum exorta est; quia, cum Domnus Rex super alias gentes venire voluisset, nec ipse ad eum pleniter venerunt, nec ei solatium, ut ipse jusserat, transmiserunt. Tunc iterum cognita infidelitate eorum, Rex cum exercitu suo super eos veniens, alii ei pacifice obviam venientes ex parte Saxanorum, & cum eo in solatio suo ipsum iter expleverunt; & ipse cum exercitu suo ad* (4) *Albiam pervenit, sed alii circa paludes Albiæ & in Wihmuodingas ad eum pleniter non venerunt. Domnus rex tamen rese-*

(1) *Pertinent hæc ad annum DCCXCIV.*
(2) *Ita ibi scriptum est pro* residentibus.
(3) *Ita ibi scriptum est pro* Toletanus.
(4) *Ita ibi scriptum est pro* revera infelice.
(5) *Ita ibi scriptum est pro* Ajebant.
(6) *Ita ibi scriptum est* Domnus *pro* Dominus.
(7) *Ita ibi scriptum est pro* in Aquisgrani Palatio.
(8) *Ita ibi scriptum est pro* Saxonum,
(9) Ad Albiam *pro* ad Albim.

resedens apud (1) *Bardunwih tantam multitudinem obsidum inde tulit, quantam nunquam in diebus suis, aut in diebus patris sui, aut in diebus Regum Franchorum inde aliquando tulerint. Sed & tunc omnes ad eum venientes, excepto* (2) *his, quos jam supra commemoravimus, & hi qui trans* (3) *Albe erant; ipsi ad eum pleniter adhuc non venerunt, eo quod* (4) *Vassum Domini Regis* (5) *Wizzin Regem Abotridarum occiderunt; ideo non credebant, quod in gratia ejus pervenire potuissent. Cæteri autem ad eum omnes* B *pacifice venerunt, & jussionem suam promittentes implere, & ita Domnus Rex iterum credens eis nullum voluntate interficiens fidem suam servando. Tunc ad* (6) *Aquis palatio de terra* (7) *Avarorum Regulus quidam, nomine* (8) *Todanus, ad Domnum Regem veniens cum comitibus suis; quem Domnus Rex honorifice suscepit, & baptizari jussit, & eos, qui cum eo venerunt &* C *cum magno honore & donis eum remeare fecit ad propria. Et in eo anno a parte Avarorum venerunt thesauri, magna multitudo; pro quibus Domnus Rex Omnipotenti Regi gratias agens, distribuit ipsum thesaurum inter Ecclesias, Episcopos seu Abbates & Comites, nec non & universos fideles suos de eodem thesauro mirifice honoravit.*

A *Et in ipso die id est VIII. Kal. Januarii sanctæ memoriæ Domnus Adrianus Summus Pontifex Romanus obiit, pro quo Domnus Rex postquam a planctu cessavit, orationes per universum Christianum populum infra terminos suos fieri rogavit, & eleemosyna sua pro eo multipliciter transmisit, &* (9) *epitaphium aureis literis in marmore conscriptum jussit in Francia fieri, ut illud* (10) *partibus Romæ transmitteret ad sepulturam Summi Pontificis Adriani ornandam.*

XXIX.

DCCXCVI. In ipsa æstate transmisit Rex Carolus Pippinum filium suum cum suis, quos in Italia secum habebat, & Bajoarios cum aliqua parte Alamaniæ, (11) *in finibus Avarorum; & coadunatus est Pippinus cum omnibus, quos Pater ejus ei transmisit in solatium, & transito* (12) *Danovio cum exercitu suo pervenit ad locum ubi Reges Avarorum cum Principibus suis sedere consueti erant, quem & in nostra lingua* (13) *Hringe nominant, & inde tulit thesauros multiplices, & transmisit patri suo; & ipse postea cum exercitu suo & magnis thesauris Avarorum pervenit in Franciam. Et ipso anno ipse Rex Carolus demoratus est in Saxonia cum duobus filiis suis, id est Caro-*

(1) Bardunwih *pro* Bardunwich; *uti alias sæpe solum* H *usurpatur pro* CH.
(2) Excepto his *pro* Exceptis his.
(3) Albe *pro* Albim.
(4) Vassus *pro* vasallo *sive* cliente *certa fide obstricto. Vid. Voss. Glossar. Latino-barbaro lib. 3. cap. 54.*
(5) *Apud Pith. & Freher. vocatur* Witzan.
(6) Ad Aquis Palatio *pro* ad Aquisgrani Palatium.
(7) Avarorum *pro* Avarum *sive* Abarum. *Vide Ortelii Thesaur. Geograph. v.* Abares.
(8) *Apud Pith. & Freher. legitur* Tudun: *& qui hoc loco* Avari *sive* Avares *vocantur, illi appellantur ibi* Hunni.
(9) *Vide integrum hoc Epitaphium supra Col. 355.*
(10) Partibus Romæ *pro* Romam.
(11) In finibus *pro* ad fines.
(12) Danovio *pro* Danubio.
(13) Hringe *sive* Ring *vocabulum est mere Germanicum, & significat hic locum rotundum sive orbiculatum, in meditullio castrorum, vel munimenti, vel consessus alicui situm, quem honoris & securitatis causa Rex cum Optimatibus suis obtinet.*

Carolo & (1) Clodoveo, & circuivit terram Saxanorum, ubi rebelles fuerunt, incendendo & vastando eam, & captivos inde ducebat viros, & mulieres & parvulos & prædæ innumerabilem multitudinem. Et tertium exercitum suum Carolus Rex in eadem æstate transmisit in fines Saracenorum cum missis suis, qui & ipsi ibi fecerunt similiter; vastaverunt terram illam, & redierunt cum pace ad Regem Carolum ad Aquis palatium.

XXX.

DCCXCVII. Iterum (2) eodem anno introivit Rex Carolus in (3) Saxonia, & pervenit ad pagum, qui dicitur Wihmuoti, ubi firmitas eorum facta fuit, & ipsa firmitate interrupta, introivit. Rex cum exercitu suo in pagum illum, vastavit & incendit pagum illum. Et tunc denuo venerunt ad eum omnes (4) Saxoni de universis finibus & angulis ubi habitabant; & tulit inde aut obsides, aut de ipsis, quantum ipse voluit, & de Fresionibus similiter; & Rex Carolus rediit in Franciam. Et post aliquantas hebdomadas iterum intravit in Saxonia, & ibi habitavit ipsam hyemem, & fecit sedem suam juxta locum, ubi Timella fluit in (5) Wisaraha, quem etiam (6) Heristelli appellavit, eo quod ab exercitu suo fue-

A *runt constructæ ipsæ mansiones, ubi habitabant.*

XXXI.

DCCXCVIII. Ipso anno fuit Rex Carolus in Saxonia, & apud (7) Haristallio novo ipsam hyemem ibi resedit, & ibi celebravit Pascha; quem locum, ut nos audivimus, ipse Rex ita appellavit, quia ab (8) hoste ipso ipsæ mansiones, in quibus habitabant, constructæ sunt. Et in ipsa æstate pervenit cum exercitu suo ad Bardunwih, & illi omnes se tradiderunt in manus ejus,

B *& tulit inde illos (9) capitanios quos voluit, & de obsidibus quantum ei voluntas fuit, & interim congregati sunt Sclavi (10) nostri, qui dicuntur (11) Abotridi, cum Missis Domni Regis ad illos Saxones qui in Aquilonis parte abierant, & vastaverunt terram illam, & incenderunt; & illi Saxones congregaverunt se in unum & commissum est forte prælium in-*

C *ter eos, & quamvis illi Abotridi (12) fanatici erant, tamen fides Christianorum & Domni Regis adjuvit eos, & habuerunt victoriam super Saxones, & ceciderunt de ipsis Saxonibus ante eos in ipsa pugna duo millia DCCCCI; & in North-Thuringos ibi pervenerunt ipsi Sclavi ad Domnum Regem, & honoravit eos Domnus Rex, ut digni erant, mirifice; & inde*

(1) Clodoveus *idem hic est nomen atque* Ludovicus. *Vide etiam supra Col. 569. in not. (1)*

(2) Eodem *pro* eo.

(3) In Saxonia *pro* in Saxoniam; *uti alias sæpe.*

(4) Saxoni *pro* Saxones.

(5) Wisahara, *Visurgis.*

(6) *Vocabulum mere Germanicum, quod compositum est ab* Heer, *hoc est*, exercitus, & stell, *hoc est* locus.

(7) *Ita hic scriptum est; at paulo supra legitur* Heristelli.

(8) *Ita hic scriptum est; at paulo ante legitur, ab ipso Caroli Magni* exercitu *mansiones illas fuisse constructas.*

(9) *Ita ibi scriptum est.*

(10) *Locus notabilis. Opinor autem* Sclavos *illos, qui ad* Mare Balticum *habitarunt, ab autore horum Annalium hic cognominari* nostros *ad differentiam* Sclavorum, *quorum Sedes inter Dravum & Savum amnes etiam nunc* Sclavonia *appellatur.*

(11) Abotridi *ille sive* Obotriti *habitarunt in Ducatu* Mechlenburgensi. *Vide Helmoldi Presbyteri Bosoviensis & Arnoldi Abbatis Lubecensis antiquum Chronicon Sclavorum, ut & Alberti* Crantzii *Saxoniam Wandaliam & Metropolim.*

(12) Fanatici, *hoc est*, gentiles *sive* ethnici.

de Domnus Rex remeavit ad Franciam, & de ipsis Saxonibus tulit secum quos voluit, & quos voluit dimisit, & ipse pervenit ad (1) *Aquis palatio, & ibi hiemavit.*

XXXII.

*DCCXCIX. Iterum Domnus Rex Karolus apud Aquis-Palatio celebravit Pascha, & instigante Diabolo Romani comprehenderunt Domnum Apostolicum Leonem in ipsis Lætaniis, quod est VII. Kal. Maji, & abscidemrunt linguam ejus, & voluerunt eruere oculos ejus, & eum morti tradere. Sed juxta Dei dispensationem malum, quod inchoaverunt, non perfecerunt. Et Domnus Rex eodem anno introivit in Saxoniam, & resedit ad Padresbrunna, & ibi venit ad eum Domnus Leo Apostolicus, quem antea volebant Romani interficere, & suscepit eum Domnus Rex honorifice, & multis donis & honoribus eum honoravit, & postea cum pace & honore magno eum remisit ad propriam Sedem, & Missi Domni Regis deducebant, eum hono-*A*rifice, & eos, qui in mortem ejus consiliati sunt, transmiserunt ad Domnum Regem &* (2) *SVNT MODO, ut digni SVNT, in exilio. Et Domnus Rex inde tulit multitudinem Saxanorum cum mulieribus & infantibus, & collocavit eos per diversas terras in finibus suis, & ipsam terram eorum divisit inter fideles suos, id est, Episcopos, Presbyteros, Comites & alios vassos suos, & ibi ad Padresbrunnun ædificavit Ecclesiam miræ magnitudinis, & fecit eam dedicare, & post* B *hæc reversus est in pace ad Aquis palatium, & ibi resedit.*

XXXIII.

DCCC. Ipsam hyemem resedit apud Aquis Palatio, & circa Quadragesimæ tempus circuivit Villas suas, seu etiam corpora Sanctorum, usque dum post Pascha pervenit (3) *Torones, ubi corpus Beati Martini requiescit; & fuerunt cum eo filii sui Carolus & Pippinus: sed &* (4) *Clodovæus ibi advenit filius ejus, nec non* (5) *Liutgardis conjux Domni Regis ibi defuncta est, & facta ibi ora-*

(1) *Ita semper ibi scriptum legitur; nempe* ad *vel* apud Aquis palatio, *pro* Aquisgrani Palatium.

(2) *Locus notabilis; unde recte colligitur, autorem horum Annalium* eodem tempore, *ubi illa contigerunt, vixisse.*

(3) Cæsarodunum Turonum, *nunc* Tours.

(4) *Ita ibi scriptum est pro* Hlodoveus *sive* Lodoveus, *hoc est*, Ludowicus.

(5) *Notabilis locus. Vocatur enim ea alias perperam* Hildegardis *Vid. Pith. & Freher. Annal. in actis hujus anni.* Hæc ille. *Porro in Appendice Libri Secundi addita his volebat sequentia:* ADDITAMENTUM VII, *pertinens ad paginam 381, ubi fit mentio* (α) LIUTGARDIS, *quartæ Uxoris Imp.* Caroli Magni. In Annalibus Francorum *Fuldensibus*, primum a *Petro Pithœo*, ac postea a *Marquardo Frehero* & *Andrea du Chesne* sive *Quercetano* editis, inveteratum latet mendum, ubi agitur de actis anni DCCC his verbis: *Rex Carolus peragratis Oceani Gallici littoribus, quod piratis infestum erat; dispositisque præsidiis revertens, Turonis ad Sanctum Martinum pervenit; ubi* HYLDEGARDIS *Conjux ejus defuncta est & humata.* Certissimum enim est, pro HYLDEGARDIS ibi legendum esse LIUTGARDIS; utpote cum *Hyldegardis* sive *Hildigardis secunda* Imp. *Caroli Magni* uxor obierit (β) A. C. 783 pridie Calend. Maji, uti præter *Eginhardum* in Annalibus suis Francicis testatur ipse Autor Annalium Francicorum *Fuldensium* his verbis: *A. DCCLXXXIII* HILDEGARDA *Regina diem obiit II. Kal. Maji.* LIUTGARDIS autem, quæ *quarta* fuit Imp. *Caroli Magni* Uxor, obiit A. C. 800, pridie Non. Junii, ut idem paulo ante citatus *Eginhardus* testatur his verbis: *Rex Karolus iterum per littus maris agens, Rotomagum Civitatem venit, ibique Sequana amne transmissa, Turonos*

(α) *Pro* Liutgardis *passim corrupte legitur scriptum & impressum* Luitgardis, *quemadmodum* Luitbertus *pro* Liutbertus. *Qua de re vide infra ad Cod. XXIII.*

(β) *Card.* Baronius *Annal. Ecclesiasticorum Tomo IX. perperam refert ejus obitum ad A. C. 786.*

oratione solenniter, & cum pace reversus est ad propriam sedem. Et in æstivo tempore congregavit Optimates & fideles suos ad Mogontiam Civitatem, & cum cognovisset undique per omnes fines suos pacem, rememoravit de injuria quam Romani Apostolico Leoni fecerunt, & direxit faciem suam, ut iret partibus Romæ, & ita fecit. Et ibi fecit conventum maximum Episcoporum seu Abbatum cum Presbyteris, Diaconibus & Comitibus seu reliquo Christiano populo, & ibi venerunt in præsentia, qui ipsum Apostolicum condemnare voluerunt, & cum cognovisset Rex, quia non propter aliam justitiam, sed per invidiam eum condemnare volebant, tunc visum est & ipsi piissimo Principi Carolo & universis Episcopis & Sanctis Patribus, qui ibi adfuerunt, ut si ejus voluntas fuisset, & ipse petisset, non tamen per eorum judicium, sed spontanea voluntate se purificare debuisset, & ita factum est. Et ipso sacramento expleto incipiebant illi Sancti Episcopi cum universo Clero seu ipso Principe Carolo cum devoto Christiano populo hymnum: Te Deum laudamus, Te Dominum confitemur. Quo expleto, & ipse Rex & universus populus fidelis cum eo dabant laudem Deo, quia ipsum Apostolicum Leonem & sanum in corpore & in animo custoditum meruerunt habere, & ipsam hyemem Romæ fecit.

XXXIV.

DCCCI. Et quia jam tunc cessabat a parte Græcorum nomen Imperatoris, & fœmineum Imperium apud se habebant, tunc visum est & (1) ipso Apostolico Leoni & universis Sanctis Patribus, qui in ipso Concilio aderant, (2) seu reliquo Christiano populo, ut ipsum Carolum Regem Franchorum Imperatorem nominare debuissent, qui ipsam Romam tenebat, ubi semper Cæsares sedere soliti erant, seu reliquas sedes, quas ipse per Italiam seu Galliam, nec non & Germaniam tenebat; quia Deus Omnipotens has omnes Sedes in potestatem ejus concessit; ideo justum eis esse videbatur, ut ipse cum Dei adjutorio, & universo Christiano populo petente, ipsum nomen haberet. Quorum petitionem ipse Rex Carolus denegare noluit, sed cum omni humilitate subjectus Deo & petitioni Sacerdotum & universi Christiani populi, in ipsa Nativitate Domini nostri JESV Christi ipsum nomen Imperatoris cum consecratione Domini Leonis Papæ suscepit. Et ibi primus omnium ipsam Sanctam Ecclesiam Romanam de ea discordia, quam inter se habuerunt, ad pacem & concordiam revocavit, & ibi celebravit Pascha. Et appropinquante æstivo tempore direxit iter suum partibus Ravennæ justitias & pacem faciendo, & inde pervenit in (3) Francia ad sedem suam.

XXXV.

DCCCII. Eo anno (4) demoravit Domnus Cæsar Carolus apud Aquis palatium quietus cum Francis sine hoste; sed recordatus misericordiæ suæ de pauperibus, qui in Regno suo erant, &

ad Sanctum Martinum orationis causa profectus est; moratus ibi dies aliquot propter adversam LIUTGARDÆ Conjugis valetudinem, quæ ibidem & defuncta & humata est. Obiit autem prid. Non. Junii. Hæc Eginhardus. Vnde apparet, in Annalibus Francicis, hic a colum. 570. usque ad colum. 582. insertis, ubi agitur de actis anni 800, recte legi Liutgardis, non autem Hyldegardis, ut in Annalibus Francorum Fuldensibus.

(1) Ita ibi scriptum est, nempe ipso pro ipsi.

(2) Seu pro &; uti hic alias passim.

(3) In Francia pro in Franciam.

(4) Ita ibi scriptum legitur pro commoratus est.

& justitias suas pleniter habere non poterant, noluit deinfra palatio pauperiores vassos suos transmittere ad justitias faciendum propter munera, sed elegit in Regno suo Archiepiscopos & reliquos Episcopos & Abbates cum Ducibus & Comitibus, qui jam opus non habebant super innocentes munera accipere, & ipsos misit per universum Regnum suum, ut Ecclesiis, viduis, & orphanis, & pauperibus & cuncto populo justitiam facerent. Et mense (1) *Octimbrio congregavit universalem Synodum in jam nominato loco, & ibi fecit Episcopos cum Presbyteris seu Diaconibus relegi universos Canones, quos sancta Synodus recepit, & Decreta Pontificum, & pleniter jussit ea tradi coram omnibus Episcopis, Presbyteris & Diaconibus. Similiter in ipsa Synodo congregavit universos Abbates & Monachos, qui ibi aderant, & ipsi inter se conventum faciebant, & legerunt Regulam Sancti Patris Benedicti, & eum tradiderunt Sapientes in conspectu Abbatum & Monachorum, & tunc jussio ejus generaliter super omnes Episcopos, Abbates, Presbyteros, Diacones seu universo Clero facta est, ut unusquisque in loco suo juxta Constitutionem Sanctorum Patrum sive in Episcopatibus, seu in Monasteriis, aut per universas Sanctas Ecclesias, ut Canonici juxta Canones viverent, & quic-*

A *quid in Clero, aut in populo, de culpis aut de negligentiis apparuerit, juxta Canonum auctoritatem emendassent, & quicquid in Monasteriis seu Monachis contra Regulam Sancti Benedicti factum fuisset, hoc ipsum juxta ipsam Regulam Sancti Benedicti emendare fecissent. Sed & ipse Imperator, interim quod ipsa Synodus facta est, congregavit Duces, Comites &* (2) *reliquo Christiano populo cum Legislatoribus, & fecit omnes Leges in Regno suo legi, & tradi unicuique hominum*
B *legem suam, & emendare ubicunque necesse fuit, & emendatam legem scribere, & ut Judices per scriptum* (3) *judicassent & munera non accepissent, sed omnes homines, pauperes & divites in Regno suo justitiam habuissent. Et eo anno pervenit* (4) *elefans in Francia.*

XXXVI.

DCCCIII. Ipso anno Imperator Carolus celebravit apud aquis palatium Pascha, & conventum habuit ad Mo-
C *gontiam, & ipse sine hoste* (5) *fecit eodem anno, excepto quod* (*) *scaras suas transmisit in circuitu, ubi necesse fuit.*

Hucusque vetustissimi illi *Annales Francorum*, ipsius *Imp. Caroli Magni* ævo non solum compositi, verum eodem etiam tempore propria Autoris eorum manu exarati: (a) quorum multi-

(1) *Ita ibi scriptum est pro* Octobri.

(2) Reliquo Christiano populo *pro* reliquum Christianum populum.

(3) Judicassent, accepissent & habuissent, *pro* judicarent, acciperent & haberent.

(4) Elefans *pro* Elephas.

(5) Fecit *pro* fuit.

(*) Scara *vox mere Germanica est, quæ interdum significat* quamcunque hominum turbam, *hic autem* cohortem militarem.

(a) *Quod annales istos attinet, scito, omnia illa excerpta, supplementa, quæ in Cod. XI, XV & hoc præsenti sexto decimo a* LAMBECIO *vulgata legisti, a Cl. V.* LUD. ANT. MURATORIO *cum Commentariis in ea Cl.* GENTILOTI, *a* GARELLIO *Bibliothecæ Præfecto submissis, in lucem secundum prolata fuisse* Scriptor. Ital. Tom. II. P. II. a pag. 58 *hac sub epigraphe :* ANNALES LAMBECIANI, hoc est Annales Francorum ex manuscriptis codicibus Augustissimæ Cæsareæ Bibliothecæ per Virum Clarissimum PETRUM LAMBECIUM olim excerpti, atque evulgati, nec non animadversionibus illustrati;

multiplices ac nimium manifeſtos barbariſmos & ſolœciſmos nemo, niſi genii & morum illius ævi omnino imperitus, admirabitur, multoque minus in malam partem accipiet. Uti enim in *Prolegomenis* ad Vitam *S. Anſcharii* a *S. Remberto* conſcriptam, & Libro primo *Hiſtoriæ Hamburgenſis*, a me ſubjunctam, jam pridem monui, ita etiam nunc moneo, antiqua hujusmodi monumenta non ideo ſtudioſe inveſtigari & in lucem protrahi, quod latino-barbarum illud & ſolœcum ſcribendi genus per ſe dignum ſit, ut conſervetur, verum quia ſub ſordido illo & aſpernabili verborum tegumento ſæpe pretioſa multarum rerum notabilium notitia latitat. Quod de reliquo ad *Fragmentum antiquæ linguæ Theotiſcæ*, iiſdem Annalibus in eodem Codice MSto æque antiqua manu annexum, attinet, continetur eo narratio diſputationis *Chriſti* cum muliere *Samaritana* ad fontem Patriarchæ *Jacobi* prope Samariam; quæ licet ex *S. Joannis Evangeliſtæ* capite quarto ad verbum fere deſumpta ſit, attamen ea ibi propter ſcripturæ & linguæ vetuſtatem nec ſatis legibilis eſt, nec intelligibilis; uti ex ſequenti apographo, quod quam maxima fide & diligentia hic a me exhibetur, videre eſt. *Leſen vuir thaz fuori ther Heilant fart muodi* (1) *zeuntarnevuizzun thaz er* (2) *zeinen brunnen* (3) *kiſaz. Quam* (4) *fone* (5) *Samario ein* (6) *quena ſario ſcephan thaz vuazzer.* (7) *thannanoh ſo ſaz er. vurbon ſina thegana beſina lipleita, Bat er ſih ketrincan daz uip thaz ther thara quam,* (8) *Biuuaz* (9) *keroſt thu guot man daz ih thir geba trinkan. ia ne nezant vuizze xriſt thie iudon vnſera vuaſt.* (10) *Vuip obe thu vuiſſis vuielih gotes giſt iſt, vnte den erkantis mit themo do* (11) *koſotis, tu batis dir unnen ſines* (12) *kecprunnen.* (13) *Diſiu* (14) *buzza iſt ſo tiuf zedero ih bei mina liuf, nob tu ne habis* (15) *kiſcirres, daz thu thes kiſcephes. vuar* (16) *mabt thu guot man neman quecprunnan. ne biſtu* (17) *liuten kelop mer than jacob, therga - - - - brunnan tranc eran iob*

nunc autem in commune Italicæ Hiſtoriæ commodum recuſi cum additamentis & una cum Criſi in eoſdem Annales Præſtantiſſimi Viri Johannis Benedicti Gentilotti olim Cæſareæ Bibliothecæ Præfecti. *Nos annales iſtos ex ſuſcepto edendi hujus operis propoſito integre heic vulgare oportuit, ne aut mutilaſſe opus, aut exempla aliorum cum primogenio noſtro comparare volentibus defuiſſe videremur. Porro unde* Lambecius *compererit, ultimum hoc ſexti decimi codicis* Francicorum Annalium *fragmentum ſcriptum fuiſſe propria, ut ipſe loquitur, auctoris manu poſt* Gentilottum *juxta cum ignariſſimis ſcio.* Kol.

(1) Zeuntarnevuizzun *pro* zu unterweiſen, *h. e. docendi cauſa.*

(2) Zeinen *pro* zu einen, *h. e. ad aliquem.*

(3) Thaz er kiſaz *pro* daz er ſich geſetzet, *h. e., quod conſederit.*

(4) Fone *pro* von.

(5) Samario *pro* Samaria.

(6) Quena, *fœmina maritata.*

(7) Thannanoh *pro* dannoch, *h. e. attamen. Integer ſenſus horum verborum eſt:* dannoch ſo blieb er ſizzen,

(8) *Verba Samaritanæ ad Chriſtum:* Quomodo tu, Judæus cum ſis, bibere a me poſcis?

(9) Keroſt *pro* gehreſt *ſive* begehreſt.

(10) *Verba Chriſti ad Samaritanam:* Mulier ſi ſcires donum Dei & noſſes eum, cum quo loqueris: peteres ab eo aquam vivam.

(11) Koſen *pro* reden, *h. e. colloqui.*

(12) Kecprunnen *pro* quecprunnen *ſive* quicprunnen.

(13) *Verba Samaritanæ ad Chriſtum:* Puteus hic profundus eſt, neque tu habes, in quo haurias.

(14) Buzza, *nunc* Pütze, *a latino* Puteus.

(15) Kiſcirres *pro* Geſchir, *h. e. vas.*

(16) Maht *pro* magſt *h. e. potes.*

(17) Liuten kelop *pro* dem gemeinen glauben der leute nach, *h. e. ſecundum communem populi opinionem.*

(1) *ioh sina man siniu sinale - - - - vuazzer.* (2) *Ther trinkit thiz vuazzer der - - - - der afar trinchit daz min then lazit - - - - - got imon pruston in euuon mit luston.* (3) *Herro ih* (4) *thichoze dir thaz vuazzer gabist du mir daz ih mer* (5) *uber tac* (6) *ne liusi hera durstac vuib.* (7) *Tu dih anne vært hole herra dinen virt. siu quat sus.* (8) *Libiti* (9) *commen ne hebiti.* (10) *Vueiz ih daz du uuar segist daz du* (11) *commen ne hebist. du hebitos her finse*

A *dir zi uolliste. dæz mattu sichure sin nu hebist ein der ni is din.* (12) *Herro in thir uuigit scin daz* (13) *thumaht.* (14) *Forunsergiborana betoton hiar in berega. unser* (15) *altmaga suchton* (16) *hia* (17) *genada.* (18) *tho* (19) *hir sagant kicorana thia* (20) *bita in hierosolem.* (a)

XXIX. *Decimus septimus* & *decimus octavus* Codex, ad vitam & res gestas *Imp. Caroli Magni* pertinentes, de quibus alias prolixius acturus sum,

(1) Joh *pro* & *vel* etiam.

(2) *Verba Christi ad Samaritanam:* Qui bibit hanc aquam, sitiet iterum; qui autem bibit aquam meam, non sitiet in æternum.

(3) Herro *pro* Herr *sive* Here, *h. e. Domine.*

(4) Thicozen *sive* Tichosen *pro supplicare alicui, tangendo braccas ejus vel caligas, vel quancunque aliam cujuscunque vestitus partem infimam.*

(5) uber tac *pro* übertag, *h. e. in dies sive per singulos dies.*

(6) Daz ih mer ubar tac ne liusi hera durstac vuib, *pro* daz ih nicht mehr alle tag hie her lauffe als ein durstig weib, *h. e. ne singulis diebus huc curram amplius sitibunda mulier.*

(7) *Verba Christi ad Samaritanam:* Thu *oder* gib dich auff die vart, und hole deinen Hauswirt, *h. e. vade & voca virum tuum.*

(8) *Verba Samaritanæ ad Christum. Est autem* Libiti *formula jurandi* so war ich lebe.

(9) commen ne hebiti; *h. e. maritum non habeo.* i *in fine pro* ih *sive* ich.

(10) *Verba Christi ad Samaritanam:* Ich weis, daz du war sagest, daz du einen man nicht hast. Du hattest ihrer fünffe dir zur wollust. Dessen aber magst du versichert sein, daz du nun einen hast der nicht dein ist.

(11) Commen *hic idem est atque* Maritus. *Apud Bonavent. Vulcanium in libro de literis & lingua Gothorum pag. 65. legitur eadem significatione* Gomman.

(12) *Verba Samaritanæ ad Christum; quæ in vulgata Sacrorum Bibliorum editione leguntur hoc modo:* Domine, video quia Propheta es tu.

(13) *Locus notabilis, in quo, nisi fallor, latet mentio* Prophetiæ *apud Hebræos olim usitatæ per* splendorem Urim & Thummim *in pectorali Summi Pontificis.*

(14) Forunsergiborana *pro* die vor uns geborne, *h. e. ante nos nati, sive, majores nostri, orabant hic in monte.*

(15) Altmaga, *h. e. antiqui cognati.*

(16) Hia *sive* hie *pro* hiar *sive* hier.

(17) Genada, *h. e.* Gnade *sive remissionem peccatorum.*

(18) *Sensus horum verborum hic est: Hic ajunt locum illum esse electum, ubi adoratio ista fieri deberet, quæ fit Hierosolymis.*

(19) kicorana *pro* gekoren *vel* erkoren.

(20) Thiu bita, *die anbetung, h. e. adoratio.*

(a) *Theotiscum istud fragmentum in versus redactum cum interpretatione Latina & necessariis adnotationibus ex Commentariis nostris vulgavit iterum* Cl. Vir Jo. Philippus Palthenius *sub finem* Harmoniæ Evangelicæ Tatiani Alexandrini Theotiscæ Gryphiswaldiæ A. cIↄIↄccvi. *sub hac epigraphe:* Fragmentum veteris linguæ Theotiscæ, a Lambecio in Biblioth. Vindobon. productum, probabili doctissimi Viri conjectura restitutum atque emendatum. *Doctissimus ille Vir, procul dubio est* Theodoricus von Stade, *quem multis in rebus insigni sibi adjumento fuisse, nec pauca, quæ ad penitiorem Theotiscæ linguæ intellectum facerent, libenter suppeditasse gratus confitetur* Palthenius *ipse in memorati Operis præfatione ad Lectorem. Idem enim* Cl. Vir Theodoricus von Stade *ex Commentariis itidem nostris* Formulam Confessionis Theotiscam *typis iterum vulgaverat in* specimine Lectionum antiquarum Francicarum *a pag. 20. ut superius Col. 449. a me adnotatum invenies. Porro, ut recte adnotavit* Gentilottus, *in exemplo* Lambecii *ad fidem M. S. codicis hæc solum pauca sunt corrigenda. v. 3. pro* brunnen, *M. S.* brunnon; *v. 5.* Ketrincan, *M.S.* Ketrenkan. *Et mox inter verba* thaz, ther *interponendum ex M. S.* enpthaz; *v. 8.* erkantnis, *M. S.* ercantnis; *& prope finem pro* der ni is din, *M. S.* dernisdin. Kol.

ſum, ſunt membranacei in quarto, & A inter MStos Codices Hiſtoricos Latinos *ducenteſimus ſexageſimus octavus* & *treceenteſimus vigeſimus ſeptimus.* Continent hi *duo* Codices unum atque idem *Poëma* de rebus geſtis *Caroli Magni* & *Rulandi*, antiquis *rhythmis Germanicis*, quorum Autor, vel potius (1) *Inſtaurator* ſeu *Renovator*, ipſe ſe *Stricherum* appellat, compoſitum, & hactenus, nondum editum; (a) cujus principium & finem ſpeciminis inſtar hic exhibeo. Et principium quidem ejus hoc eſt; B

Ditz (2) Puoch iſt von Chunich Karl und von Ruoland gemacht, wie ſie diu heidenſchaft uberchomen.

ICh han gemerchet einen liſt,
Swaz in des mannes hertzen iſt,
Daz wir da hæizzen der muot,
Er ſi übel oder guot,
Den tuot er ze etlicher ſtuonde
Mit ſolhen dingen chuonde,
Daz man wol horet oder ſihet,
Was im lobes ſin hertze gibt,
Da bi bechenne ich dicke wol,
Wie ich den man haben ſol.
Sag ich von einem biderben man,
Mit welhen dingen er gewan,
Daz man in lobt ſo grozze
Fuer alle ſin genozze,
Daz er der aller beſte ſi,
Sitzet mir danne æiner bi,
Der ein ſo valſches hertze hat,
Daz er tuſent bosbæit begat
E danne ein frumchait,
Dem iſt des mannes ere lait,
Durch daz er ern iſt ein gaſt,
So dunchet es in alles ein laſt.
Daz aber der man rehte tuot
Vn erzaigt ie ſa ſinen muot,
Er gibt ich liege oder tobe
Swie ich ieman von ſchulden lobe,
Doch beginnet er iehen
Ezn mohte nimmer geſchehen,
Es ſi wol halbes gelogen,
Wær er niht vil betrogen,
Vn wold er mannes tugent han,
Swer daz beſte hat getan,
Swann ich von dem ſagte,
Vn niht des verdagte,

Des

(1) *Hoc enim ipſe teſtatur his verbis:* Diz iſt ein altes mære. Nun hat es der Strichere Geniwet durch der werden gunst, Die noch ninnent hovelich gunſt.

(a) *Codicum illorum alter cuſtoditur nunc inter codd. m. ss. Hiſt. Prof.* IↃCLXXXIII, *alter inter Philologicos* CCXXXV. *Ad utrumque autem* CL. GENTILOTTUS *non aliud adnotat, quam hujuſce Poëmatis mentionem fieri a* CL. MORHOFIO *de Lingua & Poëſi Germanica Cap. VII. item ab* ERNESTO SAL. CYPRIANO *in Catalogo cod. mss. Bibliothecæ Gothanæ p.* 104, 105. *Et re ipſa* CL. GENTILOTI *memoria ineditum adhuc fuit. Primus poſt inventæ Typographiæ tempus in lucem illud extulit Cl. V.* JOH. GEORGIUS SCHERZIUS *ex membranis Argentinenſibus cum alio m. s. chartaceo collatum &* in Theſauro Antiquitatum Teutonicarum, *quæ a celebri* SCHILTERO *nomen ferunt, Tom. II. anno* CIↃIↃ CCXXVII. *Ulmæ typis excuſum hoc cum indice:* STRICKERI Rhythmus antiquus Germanicus de Caroli Magni expeditione Hiſpanica nunc primum luce publica donatus, textum ex msc. Pergameno Argentinenſis Reipublicæ collatum cum alio MS. chartaceo, notiſque ſuis auctum primus edidit JOH. GEORGIUS SCHERZIUS, D. & Juris in Univerſitate Argentoratenſi Profeſſor P. Ord. Ulmæ ſumptibus Danielis Bartholomæi CIↃIↃCCXXVII. *Legi de hoc Poëmate merentur erudita Clariſſimi editoris prolegomena ubi fide codicum noſtrorum* STICKERUM *hunc non tam Auctorem dicti Poëmatis quam* Renovatorem & Reſtauratorem *eſſe nobiſcum pro veriori ducit, additque:* Quod ſi manuſcriptorum Cæſareorum, quorum LAMBECIUS Lib. II. de Bibliotheca Vindobonenſi mentionem facit, copiam habuiſſemus, rectiori, ſine dubio incedere potuiſſemus tramite, ſed tam felicibus nobis eſſe nunc non licuit. KOL.

(2) *Notandum eſt, principium hujus Poëmatis deſcriptum eſſe ex priori illo & antiquiori Codice, qui eſt inter MStos Codices Hiſt, Lat.* 268. *Eſt enim is melioris notæ quam poſterior, qui eſt* 327.

Des er in ſinen tagen ie
Lobliches begie,
Sagt ich dar zuo ouch me,
Er wær mir holder dann e
Swer diu fruomchæit meret,
Der ſôl des ſin geeret.
Von dem ich iu ſagen wil;
Der hæte ſelden ſô vil,
Daz er der werlt lob erwarb,
Vn fuor, do im der lip erſtarb,
Diu ſele ze himel ſchone,
Sus trueg er hie die chrone
Vn hete dort daz ſælbe hæil.
Chuonde ich guotes ein michel tæil
Von demſelben geſagen
Man ſôlt in haben fuer einen zagen, B
Swer mich der rede wider tribe,
Der es alles an ein buoch ſchribe,
Daz er begie in ſinen tagen,
Vn es alles ſôlde ſagen,
Daz geſchæhe chuom ze ware
Jn einem halben jare.
Der rede wær uns ze vil:
Der es churtzliche wil
Ein tæil horen umbe daz
Daz er bechenne deſte baz
Den vilſæligen man
Dem ſâg ich ſô ich beſte chan
Daz waz Karl der ræine,
Der alle die gemaine
Ze friunde hete gewuonnen, C
Die ſich verſinnen chuonden,
Die tragent im holden muot.
Durch daz er rehte gemuot
An allen ſinen dingen was,
Swaz man von Chunigen ie gelas.
So hoer wir diu buoch iehen,
Man hab ie chainen geſehen
Der in der chriſtenlichen é
Gotes ere geſchuoffe me
Danne Karl Pippinis chint.
Alle die noch ſælich ſint
Die mugen gern wizzen
Wie er ſich hat gevlizzen

A *Nach maniges menſchen hæile*
Daz er Got wart ze tæile.
Von des herren arbæite
Derſelben ſælichæite
Mag er uns nu helfen baz,
Jr ſult rehte wizzen daz,
Er hat nu gewaltes me
Vn iſt och richer dann é
Diſiu grozze rede wære
Mir tumben manne ze ſwære,
Nu beſten ich ſi durch den liſt,
Wan Got ſô genædich iſt,
Das ich mich helfe verſihe
Er hilfet doch einem vihe,
Daz ſchain an einer eſelin
Da ſi wol tot mohte ſin
Sit ſi Got des uber truoch
Daz ſi Balaan niht ersluoch
Nu wil ich mich niht verchunnen
Des ich hie han begunnen
Jch geniezze ſin daran
Vn Karlin des ſæligen man,
Des man vil genozzen hat,
Vn nu aller erſte angat
Das man ſin geniezzen ſôl,
Swer nu getrawet ſô wol,
Daz er in ſendet ze Gote,
Dem iſt er ein gewizzer bote.
Die in nihtes enbaten
Vn vil unrechte taten,
An die begunde er vehten,
Vn betwanch ſi zu dem rehten,
Daz in die ſele ſint geneſin,
Da von ſult ir gewis weſin,
Swes man in ſere bæte
Das ers benamen tæte
Ditz iſt ein altes mære,
Vn hat es der STRICHERE
Genivet durch der werden gunſt,
Die noch minnent hovelich chunſt,
Den ſôl hiemit gedient ſin,
Es iſt ein rate des hertzen min,
Daz ih nah ir gunſte
Jn dirreſelben chunſte

 Vntz

Vntz an min ende ſchine
Dem Chunige Pippine
Wart ein vrowe geſworn
Der æit wart alſô verlorn,
Daz ſi im verwehſelt wart.
Darnah chom er an die vart
Daz er ſin elich wip vant.
Diu vrowe Berhte genant
Des ſagt er Got grozzen danch
Daz wære ze ſagen ze lanch.
Wie daz dinch alles ergie
Er nam vrowen Berhten un lie
Sin ander wip daz waz rehte,
Do er Got einen chnehte
Vn ein diern erwarp,
Do lach der Chunig un ſtarp
Vn lie Froun Berhten ſin bruot.
Sin tohter hæizzet Gerdruot,
Sin ſun was Karl genant,
Der wart ſit witen erchant,
Daz Karl niht ſelbe verdarp,
Do Pippin ſin Vater ſtarp,
Daz chom von Gotes rate,
Wan er Vater halp hate
Dri bruoder in den iaren
Daz ir zwen ritter waren.
Der dritte wart ein Gotis chint,
Der tet als diu vil wiſe ſint,
Er cherte allen ſinen ſin
An dem himeliſchen gewin,
Er wart diu buoch geleret
Daz wart wol becheret.
Er waz gehæizzen Leo,
Siner ſælden wart maniger vro
Alſo wart er geeret von Gote.
Wineman un Rapote,
Die ſin bruoder ſolten ſin,
Warn tump daz wart ſchin.
Si namen in ir muote,
Er wurde in unnuetz oder guote,
Daz ſi im næmen daz lebn,
So wurde in daz lant gegebn,
Vn beliben da bi ane not,
Si ſwuoren bæide ſinen tot
Vn zwelf herren mit in.
Den vil mortlichen ſin
Vernam æne Grave drate,
Der in behalten hate,
Vn des chindes man was,
Der half daz Karl genas.

Finis (1) autem eſt hic:

Ditz buoch hat hie æin ende,
Daran ich ellende
Hie gedient han
Vf troſt, niht uf wan,
Minen lieben herren,
Dez witen un verren
Tugent ſint bechant
Nahen uber elliv lant,
Der geruche mir von ſchulden
Verlihen ſiner hulden
Jmmer loblich zerwerben
Biz an min ſterben,
Vn och geruche,
Swenne er diz buche
Vor im leſin hæizze,
Vn ſwer dar zu erbæizze,
Die gedencken min inneliche
Hinz Got von Himelriche
Vnd och ſwenne er ez anſehe,
Daz er darzu veriehe,
Jch ſi im liep.
Swelich immer tehæm diep.
Jn ditz buches wil entwern,
Den muzze Got uneren,
Geſchant un ubele gelingen,
Dar zu diu ogen uzſpringen.
Dez helfe mir der ſuzze Jeſus
Der datz himel habe hus
Daz iſt der vil-here Chriſt
Des riter Karl ie geweſin iſt.

XXX. *Decimus nonus* Codex, ad vitam & res geſtas *Imp. Caroli Magni* per-

(1) *Concluſio hæc hujus Poëmatis extat tantum in priori & antiquiori Codice MSto, inter MStos Codices Hiſtoricos Latinos 268. non autem etiam in poſteriori, qui eſt ibidem 327.*

pertinens, de quo alias prolixius acturus sum, eſt membranaceus in octavo minori ſive duodecimo majori, & eſt inter MStos Codices Hiſtoricos Latinos *ducenteſimus ſexageſimus nonus.* Continet is ſupra memoratam *Imp. Caroli Magni Vitam*, ab (1) *Eginhardo*, ſeu, ut (2) ibi vocatur *Einchardo*, genero ipſius & Cancellario conſcriptam; cujus principium ſine alia ulla Præfatione ibidem hoc eſt: *Gens Meroingorum, de qua Franci Reges ſibi procreare ſoliti erant*, &c. Finis autem, uti in impreſſis editionibus hic eſt: *Hæc omnia filius ejus Ludovicus, qui divina ei juſſione ſucceſſit, inſpecto eodem breviario, quam celerrime poterat, poſt obitum ejus ſumma devotione adimplere curavit.* Quibus verbis in eodem Codice MSto ſtatim ſubjunguntur eadem illa *tria diſticha*, hactenus, quod ſciam, inedita, quæ ſupra monui etiam in aliis Auguſtiſſimæ Bibliothecæ Cæſareæ Codicibus reperiri; nempe hæc: *Hos tibi verſiculos*, &c. Reliqua vide ſupra Col. 455. (a) Cæterum & hoc notabile eſt, Hiſtoriam illam *Eginhardi* in MSto iſto Codice diviſam eſſe in duos libros, quorum prior definit his verbis: *Cujus animi dotes & ſummam in qualicunque, & proſpero & adverſo*

A (3) *adventu conſtantiam, cæteraque, quæ ad interiorem atque domeſticam vitam pertinentia ſunt, jam ab hinc dicere exordiar.* Sequitur deinde nova hæc rubrica: *Liber primus finit. Incipit ſecundus.* Principium autem libri iſtius ſecundi hoc eſt: *Poſt mortem patris cum fratre regnum partitus*, &c. (b) Illud quoque non poſſum quin adjiciam, poſt jam memoratam *Eginhardi* de vita & rebus geſtis *Imp. Caroli Magni* Hiſtoriam in eodem Codice MSto ſequi Reginonis

B Abbatis Prumienſis librum *ſecundum* Chronicorum; cujus principium: *Karolomannus filius Pippini, Major domus & bellicoſiſſimus Dux Francorum mortuus eſt;* finis autem: *Otto Rex Romam iturus, decenti ſe comitatu egreſſus, memoriam S. Michaelis in Auguſta civitate celebravit.* Operæ pretium, ut opinor, foret, ſi exemplar illud manuſcriptum cum impreſſis editionibus accurate conferretur. (c)

C XXXI. *Vigeſimus* Codex, ad *Imp. Caroli Magni* ævum pertinens, de quo alias prolixius acturus ſum, eſt membranaceus in folio, & inter MStos Codices Hiſtoricos Latinos *trecenteſimus decimus ſextus.* Continet is Hiſtoriam rerum geſtarum *Imp. Ludovici Pii*,

(1) *Nulla tamen ibi in titulo ejus Hiſtoriæ fit mentio* Eginhardi, *ſed tota inſcriptio his tantum conſtat verbis:* Geſta Caroli Regis Magni.

(2) *Nempe* in ultimo verſu *trium illorum Diſtichorum quæ Hiſtoriæ iſti, uti in aliis nonnullis Codicibus MStis, ita etiam in hoc Codice ſubjuncta ſunt.*

(a) *Pridem jam editos fuiſſe adnotavi ſupra ad codicem IV. col. heic indicata.* KOL.

(3) *Ita ibi ſcriptum legitur pro* eventu.

(b) *Is codex in Claſſe nunc Hiſt. Prof. eſt* CIↃ LXVIII. *contulit eum cum editione* SCHMINCKII *Cl.* GENTILOTTUS *& diſcrepantiam lectionum Commentariis ſuis intexuit.* KOL.

(c) CL. GENTILOTTI *judicium ea de re eſt ſequens:* Cl. LAMBECIUS in recenſione hujus codicis Lib. II. Comment. pag. 390. opinatus eſt, *inquit*, operæ pretium fore, ſi exemplar iſtud manuſcriptum cum editionibus accurate conferretur. At ego longo jam labore defeſſus eam operam aliis relinquo, ac moneo, eſſe exemplum probæ admodum notæ. *Hæc ille; lubenter olim defungar eo labore; ſi rerum ſummus & optimus Arbiter Clariſſimi quoque* GENTILOTTI *Commentaria expolita & aucta opera & ſtudio meo proferri in lucem voluerit.* KOL.

Pii, quam *Petrus Pithœus* inter antiquos rerum Francicarum Scriptores sub nomine *Thegani Chorepiscopi Trevirensis* primus omnium in lucem edidit. Primum istius Codicis folium, quod sine dubio titulum Operis, nomenque Autoris, & lemmata Capitum continuit, deest; principium autem ipsius Historiæ, uti in Pithœana editione, se habet hoc modo: *Regnante Domino nostro Jesu Christo in perpetuum, anno Incarnationis ejus DCCCXIII, qui est annus Regni Gloriosi & Orthodoxi Imperatoris Caroli XLV*, &c. Finis autem est hic: *Iste est annus vicesimus* (1) *secundus regni Domni Hludouuici piissimi Imperatoris, quem conservare & protegere diu in hoc seculo dignetur feliciter commorantem, & post hæc discurrentia tempora perducere* (2) *concedat ad societatem omnium Sanctorum ejus, Ille, qui est* (3) *benedictus in secula seculorum, Amen.* Sequitur deinde in eodem Codice eadem antiqua manu exarata *duorum annorum Appendix*; quam quoniam nec in jam memorata Pithœana editione, nec alibi hactenus editam reperi, integram hic publico. (a)

Anno vero Regni sui XXIII habuit Imperator colloquium cum fidelibus suis in prædio Regali Theodonis mense Majo, & ibi venerunt Legati Hlutharii a partibus Italiæ, Uualach, qui erat Abbas, & Ribhardus perfidus, & Ebarhardus fidelis cum cæteris nonnullis, nunciantes eum libenter venire ad patrem, si pacifice potuisset. Tunc aliqui Episcopi & cæteri Optimates promiserunt ei fidem cum juramento, si infirmitas non prohibuisset. Tunc prænunciavit Domnus Imperator generale Concilium suum Wormatiam Civitatem habere, & jussit, ut Hlutharius ibi obviam venisset mediante mense Septembrio. Cumque die statuto Imperator Wormaciam deveniret cum magna multitudine, & filii sui Pippinus & Hludowicus cum exercitu eorum, ibi iterum venientes Legati Hlutharii & nunciaverunt, Hlutharium in febre bis interea valde laborare & minime venire potuisse. Eodem anno supradictus Walah mortuus est, & cæteri nonnulli infidelium. Eodem anno Hetti beatus Treverensis Archiepiscopus divino jussu instinctus asportavit corpus Sancti Castoris de loco, in quo antea requiescebat, qui vocabatur Caradona, ad locum, qui vocatur Confluentes, ubi Mosella in Rhenum intrat ad monasterium, quod ipse supradictus Archiepiscopus a fundamento construxerat, sicut ei in visu præcepit Sanctus Maternus, qui erat tertius Treverensis Archiepiscopus; & in festivitate Sancti Martini venit sanctum corpus ad Confluentes cum magno honore, & in crastinum die Dominico consecravit supra dictus Pontifex illam Ecclesiam in honore Sancti Castoris & omnium Sanctorum Confessorum. Et post consecrationem suscepit Sanctum Corpus, & collocavit illud in Ecclesia honorifice sicut dignum erat. Octavo vero die post consecrationem, quod est XIV. Kal. Decemb. die Dominico venit

(1) *In Pithœana editione perperam legitur* annus vicesimus tertius.

(2) *In Pithœana editione pro* concedat *legitur* dignetur.

(3) *In Pithœana editione legitur*, qui est Deus Benedictus.

(a) In Scriptoribus rerum Germanicarum, a Clariss. Viro Culpisio *Argentorati anno* CIↃIↃCCII. *editis invenire locum poterat; ubi post* Pithoeum, Duchesnium Thegani *hujus opusculum legere est.* Kol.

nit Domnus Imperator cum Conjuge & liberis, & post Missarum solennia obtulit ibi maxima dona in auro & argento, & mansit ibi duos dies & totidem noctes, & honoravit eum supradictus Pontifex cum Conjuge & liberis & omni cum familia sua donis innumeris. Domnus Imperator rediit Aquis ad Sedem suam, & ibi totam hyemem permansit.

A

Anno vero XXIV. praenunciavit Imperator, ut cum omni exercitu voluisset ire Romam cum filiis suis Pippino & Hludouuico, & statuit (1) seditiones in nonnullis locis contra Danaos. Illi vero (2) Danai nave venientes ad unam sedictionem, & interfecerunt ibi innumerabilem multitudinem Christianorum, & ibi cecidit Hemminch qui erat ex stirpe Danorum Dux Christianissimus, & Eccihardus alius Dux, & multi Optimates Imperatoris, & aliqui comprehensi sunt & postea redempti. Hoc audiens Imperator dimisit iter, quod praenunciatum habebat, & revertens ad praedium Gundulfi, cum omni exercitu venit Noviomagum castrum, quod situm est super fluvium (3) Valum. Explicit origo Regum atque acta.

B

Finita hac Historiae *Thegani* Appendice, sequitur latino-barbara quaedam subscriptio prorsus insulsa ac fatua, in qua is, qui Codicem istum sua manu exaravit, se quidem *Gauspaldum*, illum autem, cujus jussu descriptio facta est, *Principem Johannem* nominat. Ipsa ejus verba inepta hæc sunt:

Hunc genealogium præcepit fieri Princeps
Johannes prædictus est quondam Jordanis
A jussione Domni Gauspaldus has literas (4) imprimi;
Ille qui sedet in alti throno conservet utrumque.
Inclytus Johannes sit salvus, doctusque in orbe,
Implet domumque suam, & nutrit quippe pupillos,
Retribuet ei Dominus hic & in futuro,
Conservet Dominus nec non & filios ejus,
Vna cum patre simul custodiat hic & in æternum.
Parvos istos constitui exametroque versiculos
Ad honorem illi qui scribere hæc jussit.

C

Extat præterea in eodem Codice MSto ejusdem *Gauspaldi* manu exaratum *Reginonis* Abbatis Cœnobii Prumiensis, in Diœcesi Trevirensi siti, Chronicon, in duos libros divisum; cujus Præfationi hæc præfixa est rubrica: *Incipit Præfatio Operis subsequentis temporum, alias Chronicæ, videlicet quam Regino quondam Abbas (5) Prumensis composuit.* Sequitur deinde ipsa Præfatio: *Excellentissimi ingenii & totius Philosophiæ studiis multipliciter insignito Domno Adalberoni Episcopo Regino, quamvis omnium*

(1) *Ita ibi scriptum est. At paulo post legitur* sedictio.
(2) Danai *pro* Danis.
(3) Valus, *olim* Vahalis, *nunc* die Wael.
(4) Imprimi *pro* impressi. *h. e. scripsi.*
(5) *Ita ibi scriptum legitur, non autem* Prumiensis.

omnium Christicolarum extremus, vestræ tamen sublimitati in omnibus devotissimus, fidelia mandata, orationum obsequia. Chronicam, quam de nostris & antecessorum nostrorum temporibus literis comprehendi, &c. Finita illa Præfatione sequitur nova hæc rubrica: *Incipit Libellus de temporibus Dominicæ incarnationis.* Principium hujus primi libri, uti in impressis editionibus, hoc est: *Anno imperii Octaviani Cæsaris quadragesimo secundo*, &c. finis autem: *Igitur ubi iste finitur, ille consequenter initium capiat, & ubi ille incipit, iste finem sortiatur.* Secundi libri principium hoc est: *Anno Dominicæ Incarnationis DCCXLI. Pippinus filius Karoli; Major-domus & bellicosissimus Dux Francorum, defunctus est*, &c; finis autem: *Otto Rex Romam iturus, decenti est comitatu egressus, memoriamque S. Michaelis in Augusta Civitate celebravit.* Hucusque manuscriptum illud exemplar Chronici *Reginonis*, quod profecto dignissimum est, ut cum editionibus antehac impressis a capite ad calcem diligenter conferatur. (a) Cæterum notabile in primis, nec silentio prætereundum est, jam memorato *Reginonis Chronico* in eodem Codice MSto Cæsareo sine ullo intervallo statim subjungi anonymi cujusdam Autoris, qui sub *Imp. Conrado II.* cognomine *Salico* vixit, *Chronicon Regum Francorum;* quod quoniam antehac quidem nondum esse editum, editione tamen non indignum arbitror, integrum hic subjungo. (b)

CHRONICA ITEM REGVM FRANCORVM.

ARnulfus primus fuit tempore (1) *Æraclii Imperatoris, & Johannes Papa Romanam regebat Ecclesiam. Vsque ad tempus Narsis Patricii* (2) *Imperatores Constantinopolitani tenuerunt Italiam. Justinus Imperator perdidit eam, deinde Alboin invasit eam, & Longobardorum Reges tenuerunt eam usque ad Aistulphum. Istius tempore Pippinus Rex, Pater Magni Caroli intravit Italiam, & apprehendit magnam Partem Italiæ. Eo mortuo Karolus Imperator filius ejus venit Italiam, & apprehendit Desiderium Regem Longobardorum, & totam Italiam sibi subjugavit. Tempore istius Caroli Nicephorus Imperator erat Constantinopoli, & Leo Papa erat Romæ. Postea fuit Michael Imperator gener Nicephori. Arnulfus Dux genuit Angisum Ducem, Angisus Dux genuit Pippinum Ducem, Pippinus genuit Karolum Ducem. Iste in carro fuit natus. Karolus genuit Pippinum, qui unctus fuit in Regem, Pippinus Rex genuit Karolum Magnum Imperatorem; Karolus genuit Lodouuicum Pium Imperatorem. Post istius mortem Karolus patruus suus fuit Imperator. Deinde tertius Karolus Imperator creatur, nepos secundi Karoli Imperatoris. Ad ultimum totum Imperium, ad solum Arnulfum filium Karlomanni Regis delatum est; in quo Arnulfo Imperatore generosa nobilium Regum ac Imperatorum Genealogia, incipiens a S. Ar-*

(a) *Est enim præterea ab anno* IↃCCCCVII. *usque ad annum* IↃCCCCLXVII. *ab anonymo perductum, ut claret ex nota, anno* IↃCCCCVIII. *prætexta, hoc exemplo: Hucusque Regino*, hæc quæ sequuntur nos addidimus. Bainuarii cum Vngaris congressi &c. KOL.

(b) *Quam ob causam* Annalibus Francorum Lambecianis *intexere neglexerit* MURATORIUS, *mihi quidem non liquet.* KOL.

(1) Æraclius *pro* Heraclius.

(2) *Ita ibi scriptum est, sed legendum est* Imperatoris.

Arnulfo, finem habuit. Ejuſdem Arnulfi tempore ipſiuſque juſſu atque conſenſu Gallorum populi elegerunt Odonem Ducem ſibi in Regem. Hic diviſio facta eſt inter (1) *Teutones Francos & Latinos Francos. Arnulfus Imperator Lothoringiam dedit filio, nomine Szuentpoldo ex pellice genito. Mortuo Arnulfo Lodovicus puer, ejus filius, imperavit quatuor annos, cui Conradus, deficiente ſæpedicta Imperatoria ſtirpe nobili Francorum, quamvis non de eodem ſtemmate ortus, feliciter ſucceſſit. Conradus prævidens ſibi extremam imminere horam, juſſit evocare Heinricum Ducem Saxoniæ, cui & Sceptrum dedit, & Diadema capiti ejus impoſuit. Qui Heinricus duos filios habuit Ottonem primum Imperatorem &* (2) *Inricum Ducem Bajouariæ. Otto Imperator generavit ſecundum Ottonem Imperatorem, cui conjuncta eſt Stephana nobiliſſima Græcorum, ex qua ſibi genitus eſt tertius Otto Imperator. Quo evocato de valle lacrymarum ad ſiderea Regna Heinricus Dux Bajouariæ, pronepos Heinrici patris Ottonis Primi & Ducis Heinrici, Deo opitulante indeptus eſt Imperium. Conradus Dux, qui fuit ex progenie Conradi Regis prædicti, accepit filiam Ottonis Primi Imperatoris, ex qua natus fuit Otto Dux. Otto Dux habuit filios duos; unus nomine* (3) *Cono & alter Hezil. Ex iſto Hezil natus fuit* (4) *Cono, qui modo Rex eſt.*

Finito hoc Chronico ſequitur in eodem Codice MSto aliud quoddam anonymi cujuſdam Autoris, qui ſub *Imp. Carolo Magno* vixit, *Breviarium Chronologicum* ab Orbe condito uſque ad annum Chriſti octingenteſimum nonum; cujus exemplum bona fide hic publico.

ABBREVIATIO (5) CHRONICÆ.

ADam, cum eſſet centum triginta annorum, genuit Seth; Seth autem habens annos CV genuit Enos, vivente Adam & habente annos CCXXXV. Enos quippe habens annos XC. genuit Cainan, vivente Adam & habente annos CCCXXV. Cainan vero habens annos LXX. genuit Malalehel, vivente Adam & habente annos CCCXCV. Malalehel habens annos LXV. genuit Jareth vivente Adam & habente annos CCCCLX. Jareth autem habens annos CLXII. genuit Enoch, vivente Adam & habente annos DCXXII. Enoch vero habens annos LXV. genuit Mathuſalam, vivente Adam & habente annos DCLXXXVII. Et Mathuſalam habens annos CLXXXVII. genuit Lamech, vivente Adam & habente annos DCCCLXXIV. Lamech enim habens annos CLXXII. genuit Noë. Noë habens annos D. genuit Sem. Sem autem habente annos C, diluvium factum

(1) *Notabilis locus de differentia inter* Teutones Francos & Latinos Francos; *item de* Ottone *Duce Saxoniæ; patre* Imp. Henrici Aucupis, *juſſu & conſenſu* Imp. Arnulfi *a* Gallis *in* Regem *electo.*

(2) *Paulo poſt idem rectius vocatur* Heinricus.

(3) Cono & Hezilo *nomina ſunt corrupta, atque eadem prorſus quæ* Conradus & Henricus.

(4) Cono *hic idem eſt atque* Imp. Conradus II, *cognomine* Salicus. *Valde autem notabile eſt hoc* coætanei *autoris teſtimonium de ipſius* Genealogia; *utpote de qua variæ extant opiniones controverſioſæ.*

(5) *Autorem hujus Abbreviationis, uti infra pluribus demonſtrabitur, exiſtimo eſſe* Eginhartum *Imp. Caroli Magni Cancellarium. Per Cronicon autem, quod ille abbreviavit, intelligendi ſunt Venerabilis* Bedæ *libri duo, qui inſcribuntur* de Sex Ætatibus Mundi & de Temporibus.

ctum eſt : & hic perficitur numerus annorum milleſimus ſexcenteſimus quinquageſimus ſextus.

Anno ſecundo poſt diluvium Sem annorum centum duorum genuit Arfaxath. Arfaxath vero habens annos XXXV. genuit Sale. Sale autem habens annos XXX. genuit Heber. Heber habens annos XXXIV. genuit Falech. Falech habens annos XXX. genuit Reu. Reu habens annos XXXII genuit Seruch : Seruch habens annos XXX genuit Nabor. Nabor habens annos XXIX genuit Thara. Thara habens annos LXX genuit Abraham. Hic finitur numerus ſecundæ Ætatis, annos habens CCXCII, & fiunt ſimul anni duarum ætatum MDCCCCXLVIII.

Abraham cum centum eſſet annorum genuit Iſaac; Iſaac autem habens annos LX genuit Jacob; Jacob habens annos XC genuit Joſeph, qui vixit annos CX, fueruntque ab eo uſque ad egreſſionem filiorum Iſraël ex Ægypto per Moyſem Ducem anni CXLV, & ab egreſſione Iſrael uſque ad Joſue anni XL; a Joſue uſque ad Othonielem ſunt anni XXVI, & ab Othoniel uſque ad (1) *Aoth anni XL; ab Toth vero uſque ad Debora fiunt anni LXXX; a Debora autem uſque ad Gedeonem fiunt anni XL; & a Gedeone uſque ad Abimelech fiunt anni XL; ab Abimelech enim uſque ad Thola fiunt anni III. a Thola quippe ad Jair anni ſunt XXIII; a Jair vero uſque Jephte ſunt anni XXII, & de Jephte uſque ad Abeſſan fiunt anni VI; de Abeſſa autem uſque ad Achialonem ſunt anni VII; ab Achialone vero uſque ad Labdonem fiunt anni X; a Labdone uſque ad Samſonem ſunt VIII, & a Samſone uſque ad Heli anni XX; ab Heli enim uſque ad Samuelem ſunt anni XL, & a Samuele uſque ad Saulem ſunt anni XII; a Saule ergo uſque ad David ſunt anni XX. Hic perficitur numerus tertiæ Ætatis annorum DCCCCXLII, & fiunt anni ſimul trium Ætatum $\overline{\text{II}}$DCCCXC.*

A David uſque ad Salomonem ſunt anni XL; a Salomone autem uſque ad Roboam computantur anni XL, & a Roboam uſque ad Abiam ſunt anni XVII; ab Abia uſque ad Aſa fiunt anni III, & ab Aſa uſque ad Joſaphat anni XLI; a Joſaphat autem uſque ad Joram ſunt anni XXV; de Joram uſque ad Azariam fiunt anni VIII, & ab Azaria uſque ad Athaliam fit annus unus. Ab Athalia enim uſque ad Joam ſunt anni VI; a Joa vero uſque ad Amaſiam ſunt anni XL, & ab Amaſia uſque ad Oziam ſunt anni XXIX. Ab Ozia enim uſque ad Joatham fiunt anni LII; de Joathane autem uſque ad Achaz ſunt anni XVI, & ab Achaz uſque ad Ezechiam ſunt anni XVI, & ab Ezechia uſque ad Manaſſen ſunt anni XXIX; a Manaſſe vero uſque ad Amon ſunt anni LV; ab Amon uſque ad Joſiam fiunt anni duo, & de Joſia uſque ad Joachim ſunt anni XXXI; a Joachim uſque ad Sedhechiam ſunt anni XI; de Sedhechia ad Nabuchodonoſor anni XI. Hic finitur numerus quartæ Ætatis, continens annos CCCCLXXIII, & anni quatuor Ætatum fiunt ſimul $\overline{\text{III}}$CCCLXIII.

Sunt anni quintæ Ætatis uſque ad Cyrum XXX; a Cyro uſque ad Cambyſem ſunt anni XXX; a Cambyſe uſque ad Darium anni IX; a Dario uſque ad Xerxen ſunt anni XXXVI; a Xerxe uſque ad Artaxerxen ſunt an-

(1) *Alias* Ehud.

ni XXI, & ab Artaxerxe usque ad Darium sunt anni XL; a Dario usque ad item Artaxerxen anni XIX; ab Artaxerxe autem usque item Artaxerxen fiunt anni XL, & ab Artaxerxe usque Arsen anni XXVI; ab Arse vero usque ad Darium fiunt anni IV; a Dario autem usque ad Alexandrum sunt anni VI; ab Alexandro enim usque ad Ptolomæum fiunt anni V, & de Ptolomæo usque ad Philadelphum fiunt anni XL; a Philadelpho usque ad Evergeten anni (1) *XXXVIII; ab Evergete autem usque ad Philopatorem sunt anni XXVI; a Philopatore autem usque ad Epiphanem sunt anni XVII, & de Epiphane usque ad Philometorem anni XXIV; a Philometore quidem usque item Evergeten anni XXXV, & ab Evergete usque ad Soterem sunt anni XXIX, a Sotere usque ad Alexandrum anni XVII; ab Alexandro vero usque ad Ptolomæum fiunt anni X; a Ptolomæo usque ad Dionysium anni VIII; a Dionysio vero usque ad Cleopatram fiunt anni XXX, & a Cleopatra usque ad Julium Cæsarem anni II; a Julio usque ad Octavianum Augustum sunt anni V, & ab Octaviano Augusto usque ad Christum fiunt anni XLII. Hic finitur quinta Ætas, annos habens DLXXXIX, & fiunt simul anni quinque Ætatum* ĪĪĪĪDCCCCLII.

A nativitate Domini nostri JESV Christi usque ad Tiberium numerantur anni XIV; a Tiberio vero usque ad Passionem Christi sunt anni XVIII; & a Christi Passione usque ad Gajum sunt anni V; a Gajo usque ad Claudium anni IV, & a Claudio usque ad Neronem fiunt anni (2) *XIV; a Nerone vero usque ad Vespasianum sunt anni XIV, & de Vespasiano usque ad Titum anni* (3) *IX; a Tito vero usque ad Domitianum anni duo, & a Domitiano usque Nervam anni XVI; a Nerva usque ad Trajanum fit annus I; a Trajano quidem usque ad Adrianum anni* (4) *XIV; ab Adriano usque ad Antoninum fiunt anni XXI, & ab Antonino usque ad item Antoninum anni* (5) *XXIII; ab Antonino autem usque ad Commodum fiunt anni XIX; a Commodo enim usque ad Helvium Pertinacem anni* (6) *XIII, & de Helvio usque ad Severum fit annus unus; a Severo usque ad Antoninum Caracallam sunt anni XVIII; ab Antonino Caracalla usque ad Macrinum anni VII; a Macrino vero usque ad Aurelium fit annus unus, & de Aurelio usque ad Alexandrum anni IV; ab Alexandro usque ad Maximinum fiunt anni XIII; a Maximino quoque usque ad Gordianum anni III; a Gordiano usque ad Philippum anni* (7) *VI, & a Philippo usque ad Decium anni VII; a Decio ad Valerianum anni* (8) *III: a Valeriano usque ad Claudium anni XV; a Claudio enim usque ad Aurelianum anni duo; ab Aureliano usque ad Probum fiunt anni* (9) *VI, a Probo ad Carum anni* (10) *V, & a Caro usque ad Diocletianum anni II; a Diocletiano vero usque ad Con-*

(1) *Apud Bedam vulgo perperam legitur XXXIII.*
(2) *Apud Bedam in libro de Temporibus legitur XIII.*
(3) *Apud Bedam X.*
(4) *Rectius apud Bedam XIX.*
(5) *Apud Bedam XXII.*
(6) *Minus recte apud Bedam III.*
(7) *Apud Bedam VII.*
(8) *Apud Bedam legitur:* Decius anno uno. Gallus & Volusianus annis II.
(9) *Apud Bedam V.*
(10) *Apud Bedam VII.*

Constantinum fiunt anni XX, (1) *a Constantino usque ad Constantium anni* (2) *XXI; de Constantio usque ad Julianum anni XXIV, & a Juliano usque ad Jovianum anni II. A Joviano ergo usque ad Valentinianum fit annus unus, de Valentiniano usque ad Valentem anni* (3) *XI, & de Valente usque ad Theodosium anni IV; a Theodosio vero usque ad Arcadium anni XVII; ab Arcadio usque ad Honorium anni XIII; ab Honorio usque ad Theodosium anni XV, a Theodosio usque ad Marcianum anni XXVI, a Marciano usque ad Leonem anni* (4) *XVII;* (5) *item a Leone usque ad Zenonem fit annus I, & de Zenone usque ad Anastasium fiunt anni* (6) *XVI; ab Anastasio vero usque ad Justinum fiunt anni* (7) *XXVII, & a Justino usque ad Justinianum anni IX; item a Justiniano usque ad Justinum fiunt anni XXXIX; item a Justino usque ad Tiberium anni* (8) *XVI; a Tiberio usque ad Mauricium fiunt anni* (9) *IV; a Mauricio usque ad Focam fiunt anni* (10) *XX; a Foca usque ad Heraclium anni VIII; ab Heraclio usque ad Constantinum* (11) *fiunt anni XXVI;* (12) *a Constantino usque ad Justinianum anni XVII; a Justiniano usque ad Pippinum Seniorem fiunt anni II; a Pippino Seniore usque ad Karolum anni XXVII; a Karolo usque ad Pippinum & Carolomannum anni XXVII, & a Pippino & Carolomanno usque dum Pippinus constitutus est Rex fiunt anni X; a Pippino vero usque ad Carlum & Carlomannum anni XVII, & a Carlo & Carlomanno usque ad Carlum fiunt anni IV; & inde Domnus Carlus solus Regnum suscepit, & Deo protegente gubernat usque in* (13) *præsentem annum feliciter, qui est annus Regni ejus XLII, Imperii autem IX. Sunt autem totius summæ ab origine Mundi anni usque ad præsentem annum IV DCCLXI.*

Ab Adam usque ad nativitatem Christi computantur anni IIIDCCCC LII; inde usque ad Passionem ejus anni XXXIII & dimidius. Si in primo anno, quo Adam factus est, posueris terminum Paschæ in XII. Kal. April. & VII. concur. erit in ipsa dies IVta feria, in qua sidera condita esse credunt, & plenilunium atque æquinoctium. Quod cum tali termino talique concur. cyclum inchoaveris, & usque ad Christi nativitatem vel Passionem supputando prædictum annorum numerum perduxeris, erit anno Nativitatis Dominicæ terminus Kal. & concur. IV, annoque Passionis

(1) *Inferendum hic ex Beda:* Maximinus Severusque annis II.
(2) *Rectius apud Bedam legitur XXXI.*
(3) *Apud Bedam XIII.*
(4) *Rectius apud Bedam VII.*
(5) *Inferendum hic ex Beda:* A Leone autem Majore usque ad Leonem ejus filium anni XVII.
(6) *Apud Bedam XVII.*
(7) *Apud Bedam XXVI.*
(8) *Apud Bedam XI.*
(9) *Apud Bedam VII.*
(10) *Apud Bedam XXI.*
(11) *Adde hic ex Beda:* qui fuit filius Heraclii.
(12) *Inferendum hic ex Beda:* A Constantino filio Heraclii usque ad Heracleonam menses VI; ab Heracleona autem & matre ejus Martina usque ad Constantem (*Heraclii nepotem*) anni II. A Constante usque ad Constantinum (*Pogonatum*), ejus filium, anni XXVIII.
(13) *Fuit is annus Æræ Christianæ vulgaris* octingentesimus nonus, *uti liquet ex sequenti numero tam annorum Mundi, quam annorum Regni & Imperii Caroli Magni. Quod autem ad præcedentem supputationem successionis Imperatorum Romanorum attinet, ea tam apud* Bedam, *quam* hic *culpa imperitorum & negligentium librariorum multis locis depravata, & adminiculo accuratioris Chronologiæ hoc ævo usitatæ emendanda est.*

sionis terminus XVII. Kal. Maji & concur. IV. Si vero ab Adam usque ad Nativitatem Domini VCXCVIIII annos habere volueris, & supputationem eorundem annorum secundum prædictam rationem per concurrentes & terminos compleveris, habebis anno Nativitatis Domini terminum Paschæ XIV. Kal. Maji & concur. I, anno vero Passionis terminum IV Nonas Aprilis & concur. II. Si autem ab Adam usque ad Christum VD pronunciaveris, eosque secundum ipsam regulam computaveris; eveniet tibi anno Dominicæ Nativitatis terminus Paschæ XI. Kal. April. & concur. VII, annoque Passionis terminus. Non. Aprilis & concur. VII.

Hucusque antiquum illud *Breviarium Chronologicum* una cum appendice de cyclo *concurrentium* sive *Epactarum Solis*. Quid autem his nominibus intelligatur, prolixe docent Venerabilis *Beda* in libro de Argumentis Lunæ, & R. P. *Dionysius Petavius* in magno Opere de Doctrina Temporum, libri sexti capite vigesimo octavo. Quod restat, certissimum est autorem hujus Abbreviationis Chronologicæ in ea componenda secutum esse supputationem Venerabilis *Bedæ*, &, quæ ab illo in *duobus* istis libris, quos de *Sex Ætatibus Mundi* & *de Temporibus* inscripsit, satis prolixe traduntur, in arctum A contraxisse, & vel ab A. C. 703, ubi jam memoratus *Beda* in libro (1) *de Temporibus* definit, vel ab A. C. 725, ubi idem definit in libro (2) *de Sex Ætatibus Mundi*, usque ad *ætatem suam*, hoc est, usque ad A. C. 809 continuasse. Si quis jam porro autem ex me quæsierit, quem ego *Abbreviationis* hujus autorem esse existimem, constanter affirmare ausim, eum esse *Eginhardum* Imp. Caroli Magni Cancellarium; utpote qui non solum *eadem ætate* vixit, & Histori- B co ac Chronologico studio valde fuit deditus, verum etiam inprimis scriptorum *Bedæ* diligens fuit lector & æmulus, adeo ut *Sigebertus Gemblacensis* in libro de Scriptoribus Ecclesiasticis cap. 84 referat, *quod ad imitationem Bedæ, qui abbreviarat Hebraicum Psalterium excerpendo de illo omnes versus verba orationis habentes, abbreviarit & ipse Gallicanum Psalterium.* Verisimillimum etiam mihi videtur, Chronologicum hoc Historiæ C universalis Breviarium initio in privatum duntaxat usum ab eo esse compositum, ut nempe ad *Vitam Jmp. Caroli Magni* & *Annales Francorum* scribendos hoc modo se præpararet, & tempora Historiæ universalis cum temporibus Historiæ rerum Francicarum sui ævi conjungeret. Simile aliquot *Breviarium Chronologicum* & fere idem extat in Augustissimæ Bibliothecæ

(1) *Incipit ibi* Beda *caput trigesimum secundum sive ultimum illius libri his verbis :* Sexta Ætas continet annos præteritos DCCVIII. *In fine autem ejusdem capitis contradicit ipse sibi, dum illud concludit his verbis :* Tiberius de hinc quintum egit annum. Reliquum sextæ Ætatis Deo soli patet. *Per* Tiberium *enim intelligitur hic* Tiberius Apsimarus, *qui contra* Leontium *A. C. 698 invasit Imperium, &* quintum *tyrannidis suæ annum finivit anno 703. Corrigendum itaque est principium illius capitis, & pro annos præteritos DCCVIII scribendum est annos præteritos DCCII. Vid. R. P. Dionys. Petavii Rationar. Tempor. Part. I. lib. 8. cap. 3.*

(2) *Claudit enim ibi* sextam Ætatem *currente adhuc anno* nono Imp. Leonis, *cognomine Isaurici & Iconomachi, qui capit imperare anno Christi 717 d. 25. Martii, ut testatur* Theophanes.

thecæ Cæfareæ antiquo Codice membranaceo MSto, inter MStos Codices Theologicos Latinos *quadringentefimo octogefimo fexto*, cujus Infcriptio five Rubrica: *Incipit Chronica Bedæ Presbyteri.* Sed corrigenda ea eft per alterum illum Codicem, de quo fupra egi, & mutanda hoc modo: *Incipit Abbreviatio Chronici Bedæ Presbyteri.* Quod enim Ipfi *Bedæ* Breviarium illud Chronologicum non poffit attribui, fatis inde patet, quia is anno Chrifti 735, hoc eft, *triginta fex* annis ante mortuus eft, quam Carolus Magnus poft mortem fratris fui Carolomanni anno Chrifti 771. *folus* cœpit regnare. Nam eousque id pertingit, uti ex fequentibus ejus poftremis verbis videre eft: *A Karolo & Karolomanno ufque ad Karolum fiunt anni IV; & inde Domnus Karolus regnum fufcepit folus & regnavit.* Sequitur deinde ibidem enumeratio cum Regum *Longobardorum* in Italia ab (1) *Angelmundo* ufque ad *Defiderium*, tum quoque Imperatorum Romanorum a *Carolo Magno* usque ad Imp. *Henricum III.* Imp. *Conradi Salici* filium, cujus temporibus continuator iftius Breviarii Chronologici videtur vixiffe. Qua quidem de *Appendice*, uti & de cæteris memoratu dignis monumentis antiquis, quæ eodem jam memorato Codice MSto, inter Theologicos Latinos *quadringentefimo octogefimo fexto* continentur, alio pofthac magis opportuno tempore & loco agam prolixius.

XXXII. *Vigefimus primus* Codex, ad Vitam & res geftas *Imp. Caroli Magni* pertinens, de quo alias prolixius acturus fum, eft membranaceus in quarto & inter MStos Codices Hiftoricos Latinos *trecentefimus vigefimus tertius.* Continet is inter alia eandem illam fupra jam fæpius memoratam Imp. Caroli Magni vitam ab *Eginhardo* confcriptam, (a) cujus principium: *Gens* (2) *Meroingorum, de qua Franci Reges fibi creare foliti erant*, &c; finis autem: *adimplere curavit.* Titulus five Infcriptio, quæ olim majufculis literis rubricatis fuit exarata, cujus nefcio manu & quam ob caufam de induftria erafa eft. Præfatio etiam *Eginhardi*, cujus principium, *Vitam & confervationem* &c, ibidem deeft, uti & *tria* illa (3) *difticha*, quæ in nonnullis Codicibus ifti Vitæ fubjuncta effe fupra monui. Eorum autem loco fine ullo peculiari titulo five infcriptione fequuntur ibi iidem illi *Annales Regum Francorum Pippini, Caroli Magni & Ludovici Pii* ab anno Chrifti DCCXLI inclufive ufque ad annum DCCCXXIX, quorum fupra Segmento hujus Capitis XIX, Col. 464 & 465, ubi de Codice MSto inter Hiftoricos Latinos *centefimo quadragefimo feptimo* egi, jam facta eft mentio. (b) Principium eorum hoc eft: *Hoc anno Karlus*

(1) *Ita hoc nomen ibi fcriptum eft, nempe* Angelmund, *non autem, ut apud Onuphrium Panvinium*, Agelmund.

(a) *Is codex nunc eft inter hiftoricos Prof.* IↃCLIV: *Vita* KAROLI M. manu fæculi decimi nitide, *inquit*, GENTILOTTUS ac diligenter defcripta eft: paginam primam fi excipias, quam, priori fcriptura ac miniata infcriptione erafa, manus fæculi duodecimi refecit. KOL.

(2) *Ita ibi fcriptum eft, non autem* Merovingorum.

(3) *Quorum principium:* Hos tibi verficulos &c. *Vide fupra Col. 455.*

(b) Annales *hi in præfenti codice modico intervallo relicto* EGINHARTO, *fine ulla infcriptione eademque manu, connectuntur. Manu non admodum vetufta prætexta eft iis annalibus hæc nota:* Hucufque Eginhartus eft editus, quæ fequuntur, a me reperta funt. *Quam notam forte adfcripfit* JUSTUS REUBERUS, *qui*

lus Major-domus diem obiit, tres filios hæredes relinquens &c; finis autem: *nec non & ipſum ſacroſanctum Dominicæ Nativitatis diem cum magna lætitia & exultatione celebravit.* Quandoquidem autem ſupra indicavi, Annales iſtos a *Juſto Reubero* in Syntagmate veterum Scriptorum rerum Germanicarum, Francofurti typis Andreæ Wecheli A. 1584 impreſſo in fol., jam pridem eſſe editos, cum hac Inſcriptione ſive Titulo: *Annales Regum Francorum Pippini, Caroli Magni & Ludovici, a quodam ejus ætatis Aſtronomo, Ludovici Regis domeſtico, conſcripti;* facere non poſſum, quin in præſens addam, incidiſſe me poſtea in antiquiſſimam & omnium primam eorundem Annalium editionem, quæ una cum Imp. *Caroli Magni* ab *Eginhardo* conſcripta *Vita* in lucem prodiit A. 1521 Coloniæ Agrippinæ in 4to, typis quidem Joannis Soteri, ſtudio autem & cura *Hermanni a Nuenare*, Sacri Imperii Romano-Germanici Comitis, qui eam Imp. *Carolo V.* eleganti quadam & lectu digniſſima Præfatione dedicavit, addita inſuper erudita Diſſertatiuncula de *Origine, ſedibus* & *lingua priſcorum Francorum.* In hac igitur ſupra memoratorum Annalium prima & vetuſtiſſima editione impreſſa titulus eorum ſive inſcriptio ſe habet hoc

A modo: *Annales Regum Francorum, PIPINI, KAROLI, LUDOVICI, ab anno poſt CHRISTUM natum DCCXLI uſque ad* (1) *DCCCXXVIII, collecti per quendam Benedictinæ religionis monachum, qui ipſas res geſtas diligenter accurateque ſcriptis commendavit. At illius nomen quia hactenus nobis exploratum non fuit, Lectorem ad Hiſtoriæ veritatem remittendum duximus, quæ authori vel incognito fidem facile impetrabit.*

Hucuſque Inſcriptio illa, quæ ab
B Illuſtriſſimo Comite *Nuenario* Annalibus iſtis præfixa eſt. Ego autem pro certo habeo, verum eorum Annalium autorem eundem illum eſſe *Eginhardum*, qui *Imp. Karoli Magni* Vitam, in eodem Codice MSto ſine interpoſitione novi tituli proxime præcedentem, compoſuit. Inclaruit enim is poſtremis *Imp. Karoli Magni* temporibus, &, licet ſub filio ipſius *Imp. Ludovico Pio* multo etiam magis floruerit, ſua tamen ſponte aulicam vi-
C tam deſeruit, evaſitque (2) *monachus Benedictinus* atque *primus Abbas Cœnobii* (3) *Seligenſtedenſis* ſive *Saligenſtadenſis*, quod in Franconia tribus a Francofurto ad Mœnum milliaribus ſitum eſt. Minime etiam dubium mihi eſt, quin per *Hiſtoriam* illam, quam *Joannes Trithemius* in libro quidem de Scriptoribus Eccleſiaſticis, ubi de *Egin-*

ignorans eos annales ab HERMANNO *Comite a* NUENARE *jam publici juris factos, eoſdem intexuit Syntagmati Scriptorum rerum Germanicarum, quod vulgavit anno* CIƆIƆLXXXIV. *fol.* GENTIL. *Confer, quæ ex eodem adnoto ſuperius ad col. VII. Col. 465.* KOL.

(1) *Pro DCCCXXVIII perperam ibi impreſſum legitur LXXXVIII.*

(2) *Vide Trithem. Catalog. Illuſtr. Viror. German. & librum de Scriptorib. Eccleſiaſt.*

(3) Seligenſtede *ſive* Saligenſtad, *ſi quis Germanice interpretetur, idem eſt atque* locus Beatorum. *Notandum etiam eſt, in monaſterium* Saligenſtadenſe *A. C. 828 Roma translatas eſſe reliquias* SS. Marcellini & Petri; *de quorum inventione & miraculis ipſe* Eginhardus *libros quatuor proſa oratione, & unum metrice compoſuit. Extant ii apud* Laur. Surium *Tomo VII de probatis Sanctorum Vitis d. 2. Junii. Vid. etiam Card. Baron. Annal. Eccleſ. Tom. IX. ad ann. 826 & 828.*

Eginhardo agit, simpliciter vocat *Historiam temporum*, in Catalogo autem Illustrium Virorum Germaniæ appellat *Historiam temporum de gestis Germanorum & Francorum*, & quam utroque citato loco ab *Eginhardo* compositam fuisse testatur, nihil aliud intelligendum sit, quam *Annales* illi rerum gestarum Pippini, Caroli Magni & Ludovici Pii ab anno Christi DCC XLI usque ad Annum DCCCXXIX pertingentes, de quibus in præsens agitur. Quod superest, id quoque adjiciendum censeo, posteriorem hunc Codicem inter MStos Historicos Latinos *trecentesimum vigesimum tertium*, multo esse antiquiorem multoque melioris notæ quam priorem illum, qui est *centesimus quadragesimus septimus;* ideoque operæ pretium fore, ut is non tantum cum duabus supra memoratis *Comitis Nuenarii* & *Justi Reuberi* editionibus accurate conferatur, verum insuper etiam cum eorundem Annalium recentiori *apographo* chartaceo, quod extat in Codice MSto inter Historicos Latinos *quadringentesimo trigesimo octavo.*

XXXIII. *Vigesimus secundus Codex*, ad ævum Caroli Magni pertinens, de quo alias prolixius acturus sum, est membranaceus in folio, & inter MStos Codices Theologicos Latinos *quintus*. Continet is *Biblia Sacra Veteris & Novi Testamenti latina*, studio & sumptibus *Radonis*, celeberrimi Monasterii Benedictini *S. Vedasti* apud Atrebates *undecimi* Abbatis, primo regiminis ejus anno, hoc est, anno Christi DCCXCV ita exarata, ut singulæ cujusque folii paginæ in *tres columnas* divisæ sint. Figura literarum eadem omnino est atque illarum *aurearum*, quibus (1) supra memoratum *Caroli Magni Psalterium* anno Christi DCCLXXII a *Dagulfo* exaratum est. Causam scribendi ejus Codicis præbuit *incendium hostile*, quo templum S. Vedasti una cum omni supellectile sacra conflagraverat. Illi ergo reædificando, omnibusque rebus necessariis instruendo & exornando jam memoratus Abbas *Rado* primo statim regiminis sui anno summam impendit industriam & liberalitatem, adhibito ad hoc in consilium & auxilium *Alcuino*, Caroli Magni præceptore; cujus opera potissimum usus est ad recensionem & emendationem librorum, ad studium Theologiæ & cultum divinum pertinentium, quos illorum loco, qui igne perierant, per Cœnobii sui alumnos de integro curavit describi. Inter eos autem, ut propter quotidianum usum maxime necessarii, primum locum obtinuerunt *duo*, nempe *Codex Sacrorum Bibliorum Utriusque Testamenti* ac *Missale*. Et quod quidem ad *Missale* attinet, de eo citat *Ferreolus Locrius* in Chronico suo Belgico insigne hoc ex ipsius Monasterii S. Vedasti antiquis monumentis desumptum testimonium: (2) *Raddo ad res instaurandas divino munere datus anno 795 expectationi omnium cumulate respondit; qui ambustum fœdatumque incendio Templum magnifice instauravit, ornavitque omnibus suis partibus, inprimis magna vi auri argentique fusi & cælati in Calices & Thecam S. Vedasti & consimilia: tum aulæis & clara veste, impensis adeo magnis, parsimonia æquale vectigal suppeditante. Missale implicatum satis*

(1) *Col. 347.*
(2) *Ita ibi hoc nomen impressum est; nempe* Raddo *per duplex* d, *non autem* Rado.

ſatis (ut ferebat conditio temporis) examini venerabilis Alcuini ſubjecit; cujus deſcriptæ etiamnunc extant apud nos ad Raddonem Epiſtolæ atque aliquot verſus, quibus opera ejuſdem poſteritati commendat. Hucuſque teſtimonium illud de *Radonis* & *Alcuini* Miſſali. Quod porro autem ad Codicem Sacrorum Bibliorum eorundem cura deſcriptum attinet, is eſt ille ipſe, qui in *Auguſtiſſima Bibliotheca Cæſarea Vindobonenſi* etiamnunc adſervatur, ſed ita, ut partim inſcitia & negligentia, eorum qui tanti theſauri dignitatem vel prorſus ignorarunt, vel non recte æſtimarunt, partim autem longinquo *octingentorum ſeptuaginta duorum* annorum ſpatio, totus ſit ruinoſus, & pleriſque locis præ vetuſtate vix amplius legibilis. In principio ejuſdem extant *duo Poëmata Alcuini* hactenus, quod ſciam, non edita, quæ continent commendationem lectionis Sacræ Scripturæ, enumerationem & argu- A mentum Librorum ſacrorum Vtriusque Teſtamenti, invocationem Chriſti pro ſalúte & felice imperio Regis *Caroli Magni*, ac denique honorificam Abbatis *Radonis* mentionem, quod is Codicem hunc loco ejus, qui igne perierat, deſcribi curaverit. Titulus antiquis Poëmatibus iſtis præfixus eſt hic:

IN CAPITE BIBLIOTECHAE AB ALCVINO EDITI.

Ubi primo quidem notandum eſt, B ſine dubio hic ſubintelligendum eſſe ſubſtantivum plurale *VERSVS;* ſecundo autem, per *Bibliothecam* ſignificari integrum corpus totius Scripturæ Sacræ cum Veteris, tum Novi Teſtamenti, eodemque modo in *Præfatione proſaica* Geneſi ibidem præfixa eundem Codicem appellari *Bibliothecam Sanctarum Scripturarum.* Sequitur nunc Poëma primum.

IN hoc quinque libri retinentur Codice Moyſis,
Bella Ducis Joſue, Seniorum & tempora Patrum,
Ruth, Job & Regum bis bini namque libelli,
Atque Prophetarum ſancti bis octo libelli;
Carmina præclari Chriſti patris hymnica David,
Et tria pacifici Salomonis opuſcula Regis,
Jungitur his Sophiæ Jeſu ſimul atque libellus
Et Paralipomenis enim duo nempe libelli;
Hinc Ezræ, Nehmiæ, Heſter, Judith atque libelli,
Et duo jamque libri Machabæa bella tenentes.
Matthæi & Marci, Lucæ liber atque Johannis
Inclyta geſta tenens ſalvantis ſecula Chriſti;
Sanctus Apoſtolicos Lucas conſcripſerat Actus;
Bis ſeptem Sancti per chartas dogmata Pauli,
Jacobi, Petri, Judæ & pia dicta Johannis,
Scribitur extremo Johannis in ordine Tomus.
Hos lege tu lector felix feliciter omnes
Ad laudem Chriſti propriamque in ſecla ſalutem.

Alterum autem ejusdem *Alcuini* Poëma, quod præcedenti sine ullo novo titulo ibidem subjungitur, hoc est:

DUm primus pulchro fuerat homo pulsus ab horto
In hanc pro miseram morte dolore diem,
Iufandi & gemuit condigna piacula facti
Cum tota pariter prole salutis inops.
Non tamen omnipotens bonitas dimiserat omne
In miseris magnæ jam pietatis opus;
Plurima sed mitis lacrymis solatia nostris
Attulit e cælis in bonitate sua,
Illius ut semper pietas laudetur, ametur
Cunctorum pariter pectore, mente, manu.
Quicquid habere boni poterit mens conscia recti
Illius hoc totum gratia summa dedit.
Inter quæ siquidem sunt maxima dona librorum,
Qui series rerum & tempora cuncta canunt,
Et dictante Deo retinent primordia Mundi
Et Christum seclis præcecinere pium;
In quibus & homini ratio est data certa colendi
Ipsa Deum, vera est quæ via, vita, salus.
Hos legat & teneat, placeat cui pectore puro
Vivere cum Christo perpes in arce poli.
Sunt numero pariter (1) *deni duo septies atque,*
De quibus & nulli jam dubitare licet.
In Christi nobis numerus venerabilis iste
Mystice Discipulis namque sacratus adest.
His etiam libris inest cælestis origo,
Hos quia dictavit Spiritus ipse Deus.
Continet iste uno sanctus sub corpore Codex
Hic simul hos totos munera magna Dei
Omnia namque novæ ac veteris pia famina legis
Hicce non dubites lector habere pius
Hic vitæ fons est, hæc est sapientia vera,
Hæ sunt perpetuæ namque salutis opes.
Qui cupit inveniet Scripturas dicere sacras
Sanctorum dicta hic veneranda patrum,
Legifer ille pius quicquid jam scripserat olim
De mundi ac rerum principio siquidem
Qualiter Omnipotens naturas conderet omnes,
Ingenio quantum scire licet hominis.
Hic etiam legitur homines factura creati,
Qualiter aut fugerit exul ab orbe sacro;

Impius

(1) Deni duo septies *pro* Septuaginta duo.

Impius aut frater ſceleratam ſanguine dextram
Fraterno impleret cur pietatis inops,
Poſt etiam retinet numeros & nomina Patrum,
Seclorum per quos ordo cucurrit ovans.
Inde Noë requies mundi jam naſcitur almi
Tempore ſub cujus jam cataclyſmus erat,
Dum natat arca Dei pelago, ſpes altera mundi,
Totius & ſecli proli repleta ſimul.
Extruit immenſam damnanda ſuperbia turrem,
Pro qua dividitur conſona vox hominum.
Tum pater Abraam, cœli bene doctus in aſtris,
Cui promiſſus erat Filius ipſe Dei.
Exilia hinc Iſaac, Jacob quoque longa leguntur,
Perque patres bis ſex gentis origo ſacræ.
Venditur hinc fratrum ſcelere & puer- (1) *tatur atro*
Joſeph in Ægyptum patre dolente pio;
Qui Regni & ſubito factus de carcere Rector,
Et cum prole patrem duxit in arva ſenem.
Continet hæc Geneſis pariter liber omnia primus,
Uſque fuit Joſeph mortis amara dies.
Poſt cujus mortem Pharao Rex impius alter
Impoſuit famulis vincula dura Dei.
Poſt Exodus habet præclari tempora Moyſis,
Qui mandante Deo Dux fuit in populo;
Fortiter educens Ægypti hæc gente maligna
Perque decem plagas agmina ſancta Dei,
Egit iter populus ſiccis per æquora plantis,
Cantantes Domino carmina lætitiæ.
Hinc data lex fuerat Sinai de vertice celſo
In tabulis ſancto ſcripta Dei digito;
Quam turbis retulit deſcendens vertice montis
(2) *Cornuta facie Legifer ipſe pius.*
Longa quidem populis vix per deſerta vagantem
Condere præcipiens atria ſancta Deo,
Cum menſis, vaſis, tabulis ſimul atque lucernis
Sanctaque Sanctorum, quo fuit arca Dei.
Inde Sacerdotum deſcribit in ordine cultus
Ac Levitarum tertius ipſe liber,
Tempora ſanctorum currentia feſta dierum
Et veſtes Aaron progeniemque ſacram.

Scribi-

(1) *Locus mendoſus de cujus vera emendatione nondum mihi liquet.*
(2) *Vide Hiſtoriæ meæ Literariæ librum ſecundum, cap. 1. §. 2.*

Scribitur in quarto Numerorum myſticus ordo
Per Tribus & turmas ſumma Dei populo.
Myſtica ſed Balaam ſenioris verba Prophetæ
Vera cadens quinam plurima præcecinit.
Quatuor hinc decies per vaſta ſilentia mundi
Erravit ſitiens plebs male fida Deo.
Dux renovat legem dictis mordacibus almam
Dumque diem mortis ſenſit adeſſe ſibi.
Hoc tenet egregio quintus ſermone libellus
In mentem revocans dona Dei populo.
Per deſerta negans Dominum perit inproba turba
Ac mandante Deo Legifer almus obit.
Joſue ſurrexit, turbas Dux inclytus armis
Inducens patriam, quam Deus ipſe dedit.
Plurima qui geſſit præclaris bella triumphis,
Diſpergens gentes Cananeas gladio;
Per Tribus & ſortes per nomina clara parentum
Inclyta diſtribuens Regna Dei populo;
Cujus geſta tenet jam ſextus in ordine Tomus
Prætitulatus enim nomine namque ſuo.
Poſt mortem cujus populus cum tempore multo
Vſque dies Sauli Judicibus regitur.
Quorum geſta, genus, tempus, loca, bella, triumphos,
Nomina namque refert ſeptimus ille liber.
Et (1) *paticus enim librum decurrit in iſtum,*
Quem Ruth conſequitur fœmina clara fatis.
Hinc Job intrepidus fidei bellator in armis,
Præſignans Chriſti tempora ſacra Dei.
Hinc ſcribuntur enim Samuëlis geſta Prophetæ,
Saulque Philiſtæo qui perit enſe fero,
Iſraëlita potens primis electus ab annis,
Poſt quem detinuit Regna beata David.
Hymnica qui cecinit Pſalmorum carmina vates,
Prætitulans Chriſti tempora, geſta, diem:
Semine de cujus Regali ſtemmate felix
Alma Dei genitrix virgo Maria fuit.
Pacificus poſt quem Salomon Regna regebat,
Qui conſtruxit ovans templa ſacrata Deo.
In nato cujus finduntur viſcera Regni,
Et Judam tantum Rex Roboam tenuit.
Induit Hieroboam Samariæ ſtemmata (2) *parvus,*
Qui Regum primus excoluit vitulos,

Hinc

(1) *Locus mendoſus, de cujus vera eme.* [illegible] *latione nondum mihi liquet.*
(2) *Ita quidem ibi ſcriptum eſt, ſed videtur legendum eſſe* pravus.

Hinc ſibi Regna duo fuerunt contraria ſemper,
Et fratres inter bella fuere rea.
Sic Regum ſeries per tempora longa cucurrit,
Præ multis ſcelerum noxia criminibus,
Donec in externas populus cum Principe gentes
Ductus erat, pœnas jamque luere ſuas.
Quattuor hæc libris clauduntur tempora Regum,
Vrbs perit uſque ſacra, Rex ſimul & populus.
Inde Prophetarum præclara Volumina conſtant,
Venturos Chriſti quæ cecinere dies,
Nominibus propriis qui ſunt bis octo libelli,
Hieremiæ hinc gemitus pro Joſia & populo.
Hymnica Pſalterum conſtat per carmina Tomus,
Quæ cecinit Chriſti Rex pater ipſe David.
Tres Salomon libros mirabilis edidit auctor,
His duo junguntur per paradigma libri,
Quorum quippe prior Sapientia dicitur alma,
Notatur Jeſu nomine poſterior.
Hinc Paralipomenonis adeſt ſacer ille libellus
Qui veteris legis dicitur epitome.
Hinc Ezræ, Nehmiæ, Judith, Heſterque libelli,
Tunc Tobiæ pietas, Angelus, actus, iter.
Inclyta nam binis Machabæa bella libellis
Scribuntur victis gentibus & populis.
Hæc eſt ſancta quidem legis ſcriptura vetuſtæ,
Divinis tota quæ titulis redolet;
Tempora Baptiſtæ decurens uſque Johannis.
Sanctus Evangelii hinc celebratur honor;
In quo tecta diu ſacrorum geſta librorum,
In Chriſti adventu jam reſerata patent,
Et veniente Deo præclaræ lucis in orbem,
Vmbrarum tenebræ mox abiere procul.
Hinc quadriga Dei Cherubin comitante refulget,
Quæ Chriſti in Mundum tempora ſacra ſonat,
Matthæus, Marcus, Lucas ſimul atque Johannes
Scribentes Chriſti geſta ſacrata Dei.
Sanctus Apoſtolicos Lucas deſcripſerat Actus,
Dogmata, ſudores, atque laboris iter.
Bis ſeptem Paulus reſcripſit in ordine chartas
Diſcipulis, nec non Vrbibus & populis,
A Domino electus ſpecialis in orbe Magiſter,
Gentibus innumeris dogmata ſacra ſerens.
Hinc Jacobus, Petrus, Judas ſimul atque Johannes
Scripſerunt titulis Myſtica verba ſacris.

Hic etiam recubus Divini pectoris almus
Exul ab humano expellitur orbe pius;
Plurima quæ cernens ſeclis ventura futuris,
Quæ ſit pœna malis, gloria quæve bonis.
Hic liber extremus ſcripturæ inſcribitur almæ,
Divinis totus myſteriis redolens;
Hæc ſunt dona Dei cœleſtibus inclyta gazis,
In his vita, ſalus, gloria divitiæ.
His ſine nemo Deum poterit cognoſcere ſenſu,
Vel præcepta Dei, aut Regna beata poli:
In his vera quidem fulget ſapientia tantum
In his laus, merces, vita, ſalus hominum;
His ſine ſeducit male falſa ſcientia mentem,
Diſcere non curans verba ſacrata Dei;
In quibus æternæ vera eſt ſapientia vitæ,
Gloria, lux, pietas, notus & ipſe Deus.
Quiſque legat hujus ſacrato in corpore libri
Lector in Eccleſia verba ſuperna Dei,
Diſtinguat ſenſus, titulos, cola, commata voce,
Dicat, ut accentus ore ſonare ſciat.
Auribus Eccleſiæ reſonet vox (1) *vinula longe,*
Omnis ut auditor laudet ab ore Deum.
Regnorum Regi Chriſto & Domino Dominorum
Gloria, lux, virtus, laus, honor atque ſalus;
Qui regit Imperio terram, pelaguſque, polumque
Qui voluit ſcire nomen in orbe ſuum,
Et genus humanum clementer ab hoſte maligno
In Cruce jam moriens carne redemit ovans;
Qui ſolita CAROLVM, Regem pietate gubernet
Semper in æternum protegat atque regat;
Dicat & omnis. Amen populorum turba per orbem:
Hoc tribuat Cœli Chriſtus ab arce pius,
Vt multis vivat felix feliciter annis,
Poſt hæc & teneat Regna beata Dei.
Codicibus ſacris hoſtili clade peruſtis
Et RADO fervens hoc reparavit opus;
Hoc opus: hoc etenim flammis te ſubtrahit atris,
O Lector, ſi tu pacis amore legis.

Hucuſque *duo* illa *Alcuini* Poëmata, quæ Codici Sacrorum Bibliorum, *Radonis* Abbatis Monaſterii S. Vedaſti cura & ſumptibus abhinc *octingentis ſeptuaginta duobus* annis deſcripto, præfixa ſunt. (a) Cæterum quando- qui-

(1) *Sic & apud Plautum in Aſinaria legitur* oratio vinula, *ſeu potius, ut Douza legendum cenſet,* vinnula, *hoc eſt, chromatica. Vide Matthiæ Martinii Lexicon Philologicum v. Vinulus.*

(a) *Hæc* LAMBECIUS *de celeberrimo iſto Divini verbi codice; cujus cum argumenti tum vetuſtatis gratia omnia ea, etſi paulo longiora ſint, adſcribenda hic non abs re futurum eſſe putavi,*

quidem inter *Opera Alcuini* haud poſtremum obtinet locum *Vita S. Vedaſti*, ejuſdem ſupra memorati Abbatis *Radonis* rogatu ab illo emendata, haud

quæ Cl. GENTILOTTUS *profeſſa opera in Comentariis ſuis de iſto codice agens, erudite, ſenſit ſcripſitque. Porro is codex nunc inter Theologos eſt L. ad quem Cl. Gentilottus ſic:* Membraneus foliorum 292. antiquiſſimus ſub finem ſæculi octavi, aut initium noni, forma fere quadrata ita ſcriptus, ut ſingulæ paginæ in tres columnas partitæ ſint. Litterarum ductus ſunt rotundi, erecti non nihil tamen quandoque in dexteram partem inclinati. Diphthongus *ae* ſæpe diſtinctis litteris: frequenter conflatis & frequentiſſime *e* caudato ę, quandoque etiam ſimplici exprimitur. Elementum *i* perpetuo ſine puncto aut accentu. Litteræ y punctum imponitur. s. finale perpetuo longum ſeu haſtatum, & tam in principio, quam medio, imo & duæ dictiones eo connectuntur. E. G. & *omnia qu&ua ſunt.* Continentur autem in vetuſtiſſimo juxta ac præſtantiſſimo codice iſto Biblia Sacra utriuſque Teſtamenti ex interpretatione vulgata ſtudio & ſumtibus RADONIS S. Vedaſti Atrebatenſis ab A. C. 795 uſque ad A. 815 Abbatis, & Caroli Magni, ut arbitror Cancellarii (α) ſcripta ad hoc ut jactura, quam ex hoſtili incendio & dereptione cœnobium ejus curæ commiſſum fuerat (β) ſarciretur id quod ex fine carminis ab Alcuino compoſiti, & his Bibliis intexti liquet, de quo infra.

Primum omnium occurrit ibi fragmentum Lectionarii, in quo ineſt portio non modica homiliæ in feria quarta majoris hebdomadæ, Lectiones omnes feriæ quinctæ in cœna Domini, diei Paraſceues, quibus ſubjuncta eſt *homilia habita ad populum in Baſilica Scāe Marie die Scō Paſchæ* quæ eſt *S. Gregorii Magni* & incipit. *Multis vobis lectionib.*

Sequitur a fol. 4. Pſalterium Davidicum minutioribus litteris, quam cetera, exaratum & præpoſtere compactum. Tum fol. 16. Poëmata duo Alcuini, alterum hexametrum: alterum elegiacum. Priori inſcriptio hujuſmodi partim minio, partim atramento præfixa eſt. IN CAPITE BIBLIOTHECAE AB ALCVINO EDITI. Incipit autem ab his verbis.

IN HOC QVINQVE LIBRI *retinentur codice Moyſis &c.* ſecundi ſine ulla inſcriptione hoc eſt initium.

Dum primus pulchro fuerat homo pulſus ab horto &c, Utrumque edidit Lambecius Tom. II. *Comment.* a pag. 403, ſed ut verum ingenue fatear, non omnino ad Chirographi fidem; ſupplevit enim & mutavit nonnulla, nec ſcripturæ rationem retinuit. In ipſo *Radonis* nomine non attendit ad Virgulam litteræ o ſuperductam, qua fit *Radon* non *Rado* ibi legatur in eo diſticho.

Codicibus ſacris hoſtili clade puſtis.
Et radō fervens hoc reparavit opus.

Eodem modo nomen illud ſcriptum invenio carmine ſexageſimo ſexto Alcuini in omnium operum editione Paris. A. 1617. quod Carmen cum ſexageſimo octavo Radonis ſtudium in inſtauranda Baſilica S. Vedaſti commendat, & ſingularem amicitiam teſtatur, quæ inter eam atque Alcuinum interceſſit.

Succedit prologus quidam de libris canonicis; cujus initium. *In Xp̄i nomine vetus teſtamentum ideo dicitur, quia veniente novo ceſſavit &c.*

Tandem á fol. 18. ſine prologo incipiunt V. libri Moſis quorum primus inſcribitur LIBER GENESIS adjecta ſubſcriptione in fine EXPL LIB. GENS. ſequitur mox index capitum libri Exodi cum hac epigraphe INCIPIVNT CAP. LIB. EXODI. ſunt autem lemmata XXI. & conveniunt cum iis, quæ *D. Joannes Martianay* ſecundo loco libro Exodi prætexuit, & *Breves*, appellavit; tametſi obſervaverim ſecunda manu, ut apparet, textum aliter diviſum & in XCVII Capita tributum fuiſſe totidem numeris ad oram adſcriptis, ſubſcriptio in fine. EXPLICIT. LIB. EXODI. Hujuſmodi inſcriptiones & ſubſcriptiones omnibus libris adpoſitæ ſunt, quas exſcribere non eſt operæ pretium. Ceteri libri ſequuntur hoc ordine *liber Joſue* cum prologo Hieronymi, qui incipit: *Tandem finita* (ſic) *pentateucho* &c. *Liber Judicum. Liber Ruth. Libri IV. Regum* ſine prologo. Subſcriptio primi EXPL. LIB. REGV. PMVS. In fine quarti legitur. EXPLICIVNT LIBRI REGVM IIII or LEGE CVM DI GRATIA, POSSIDE FELICITER. *Liber Job* cum præfatione Hieronymi, cujus inſcriptio & initium. INCIP PLOGVS DE LIBRO JOB. *Cogor per ſingulos proverbia* cum prologo Hieronymi, qui ſic inſcribitur & incipit: INCIPIT PROLOGVS *libri Salomonis id eſt parabole ejus ſecundum ebraicam veritatem tranſlate ab Euſebio Hieronymo preſbytero p&ente, Hieronymus Chromatio & Heliodoro epiſcopis. Jungat* ep̄la &c. *Eccleſiaſtes.*

(α) V. Mabillon *de re Diplom.* & Mallinckrot *de Archicancell. Imp.* & Febr. Bolland. ad d. VI Febr. in Comment.

(β) Grævi. § VII. Tom. I. pag. 789.

haud abs re fuerit hac occasione indicare, quod extet in Augustissimæ Bibliothecæ Cæsareæ Codice MSto membranaceo, inter MStos Codices Histo-

Cantica Canticorum. Prophetia *Isaiæ* sine præfatione. Jeremiæ cum prologo, qui incipit *Hieremias* pph&a &c. Ejusdem *Threni* seu *lamentationes* cum notis musicis a recentiore manu superscriptis. (Baruch non apparet) Prophetia *Ezechielis* cum prologo Hieronymi. *Ezechiel pph&a* &c. *Danielis* itidem præmisso prologo. *Danielem pph&am* &c. Oseas cum prologo. *Non idem ordo Johel. Amos. Abdias. Jonas. Micha. Naum. Abacuc. Sophonias. Aggaeus. Zacharias. Malachias* in cujus fine jacet ibi hujusmodi subscriptio EXPLICIT LIBER PROPHARVM, GLORIA TRINITATIS AMEN. Paralipomenon libri duo sine præfatione, secundùs liber incipit a verbis *Confortatus ē ergo Salomon.* Ezræ libri duo cum præfatione. *Utrum difficilius sit Esther* cum prologo *Librum Hester;* est sine mutilus hic liber, ejusque extrema verba sunt hæc. *Rex vero asuerus omnem terram & cunctas ma - - - -* quæ occurrunt initio capitis decimi; desunt itaque isthic nonnulla ex interpretatione eorum quæ habentur in textu Hebraico, omnia vero illa, quæ ex Græcis editionibus adtexta sunt. Liber sapientiæ, in cujus medio spatium unius & dimidiæ fere columnæ vacuum est, revera tamen nihil deficit. Subscriptio. EXPLICIT LIBER SAPIENTIAE DICITVR SALOMONIS. Ecclesiasticus, cui subjuncta est *oratio Salomonis*, quæ incipit: *Et inclinavit Salomon ienua sua* &c. Liber Tobiæ cum prologo, *Cromatio & heliodoro episcopo hieronymus in dno salutem. Mirari non desino* &c. *Judith* cum prologo. *Apud hebreos* Machabæorum libri II. quorum primo prætexta sunt lemmata capitum cum hujusmodi epigraphe. IN NOMINE DI SVMMI INCIPIVNT CAPITVLA MACHABEORVM LIB. Initium lemmatum: *ubi eversa hier csenser judei edicto regis sacrificarent idolis lex di exusta ē jussu regis antiochi* &c. subscriptio in fine libri secundi EXPLICIT LIB SECVNDVS MACHABEORVM HABENS VERSVS DVO MILIA DCCC. Hucusque libri veteris Testamenti: sequitur novum, cui præmittitur series & ordo Evangeliorum, quæ singulis diebus per annum in Missæ sacrificio legi debent, inscriptio & initium - INCIPIT CAPITVLARIS EVANGELIORV DE CIRCVLI ANNI SCAE ROMANE AECLESIAE. IN NOMINE DNI STATIO AD SCAM MARIAM MAIOREM. *Sed Lucam cap III. Exiit edict a Cesare aug usque & in tra pax hominibus bone voluntatis.* Item præfatio Hieronymi in IIII Evangelia quæ incipit *Novum opus me facere* &c. & desinit in hæc verba, *vel eadem vel vicina dixerunt. Opto te ut in Xpo valeas & memineris mei papa beatissime.* Deest igitur ea lacinia, quæ legitur in editis aliquot mss. a *D. Joanne Martianæo* a textu in notas rejecta. Tum alia Hieronymi præfatio ad ejus ennarationem Evangeliorum pertinens hoc initio. *Plures fuisse, qui evangelia scripserunt* Fine: *mortuis magis hereticis, quam ecclesiasticis vivis canendas Amen.* Cetera quæ alias in vulgatis sequuntur codex iste non agnoscit; sed post aliquod intervallum subjunguntur nonnulla ex homilia quadam excerpta de verbi incarnatione. Initium *Duorum in generatione Xpi principia psumens* &c. Deinde Canones decem Evangeliorum, ac tandem succedunt ipsa IIII. Evangelia. In Evangelia Joannis legitur historia de muliere adultera. Prætexta est autem singulis evangeliis peculiaris præfatio: in Marcum sic incipit - *Marcus Evangelista di.* In Lucam. *Lucas Syrus Antiocensis arte medicus.* In Joannem. *Hic est Joannes Evangelista.* Proximi Evangeliis sunt *actus Apostolorum* cum prologo, cujus principium: *Lucas natione Syrus cujus laus* &c. Tum Epistolæ Canonicæ sine prologo. *Jacobi una, Petri duo, Joannis tres, & Judæ una.* In epistola Joannis prima illud animadversione dignum occurrit, versus septimum & octavum capitis quincti ita scriptos esse, ut hæc verba *Qm tres sunt qui testimonium phibent* recte se habeant & a principio sic exarata fuerint; quæ vero mox sequuntur, *in terra aqua sanguis & caro, tres in nobis sunt & tres sunt qui* erasa, ut manifestum est, priori scriptura, reposita: cetera vero versus 8. *testimonium phibent in Caelo, patet verbum & sps & hi tres unum sunt* eadem manu, ut appareat, in imo margine signo adjecto, ad quem locum sint retrahenda, consignata fuisse. Putem ego librarium humani aliquid hic passum, priora cum postremis, omissis omnibus intermediis, ab initio copulasse; proclivi scilicet lapsu propter eadem verba recurrentia: at errore deprehenso locum in eum quem supra posui, modum refecisse. (α) Connectuatur epistolæ S.Pauli Apostoli, cum

(α) Conf. Adnotationes D. Joannis Martianæi in *prolog. Epistol. Canonic.* prope finem de Ludovici Rogerii dissertatione de *ista Joannis pericope adversus socinianos* Paris 1725 in 8. editam §. XXX. quorum conjecturæ Codice mirifice confirmantur.

Hiſtoricos Latinos *vigeſimo nono* Exemplar iſtius Vitæ perveruſtum, &, uti ex ſcriptura aliiſque circumſtantiis liquet, *ipſo Alcuini & Radonis ævo* exaratum; (a) cujus Inſcriptio æque antiqua ibi eſt hæc:

✠ ✠ ✠

INCIPIT VITA SCI VEDASTI EPI ET CONFESSORIS, QVOD EST VIII IDVS FEBRVARIAS ET TRANSLATIO CORPORIS IPSIVS KL. OCTOBRIS.

Epiſtola *Alcuini*, de emendatione iſtius Vitæ ad *Radonem* ſcripta, quæ in (1) *Andreæ Quercetani* aliiſque editionibus hactenus impreſſis *Prologi* ſive *Præfationis* locum obtinet, deeſt ibi; nec immerito. Fuit enim ea ad *Radonem* ſeparatim miſſa, nec pars eſt iſtius Vitæ, quippe quam *Alcuinus emendavit* tantum, non autem ipſe compoſuit. Teſtatur enim hoc ipſe in principio jam memoratæ Epiſtolæ his verbis: *Dilectionis veſtræ venerabile præceptum ſecutus, vitam ſancti Vedaſti, Patris veſtri & interceſſoris noſtri, emendare ſtudui:* &c. Hinc A ergo ſatis patet, eos errare, qui Alcuinum *autorem* illius Vitæ nuncupant. Vera autem & antiqua ejuſdem Vitæ, ab anonymo quodam autore multo ante, quam *Rado* in Abbatem Monaſterii S. Vedaſti electus eſt, conſcriptæ, Præfatio incipit his verbis: *Poſtquam DEVS & Dominus noſter JESVS Chriſtus ovem quærere perditam* &c: pertingit autem incluſive uſque ad hæc verba: *quomodo opportune ad miniſterium verbi Dei pervenire valuiſſet.* Incipit deinde ipſa Hiſtoria his verbis: *Contigit vero præfatum Francorum Regem* (2) *Hlothoveum*

præfatione; cujus inſcriptio & initium. *Incip̄ p̄logus ſt̄ hieronimi juxta opinionem.* Primum intelligere nos oport& &c. Ad *Romanos* una, ad *Corinthios* duæ, ad *Galatas* una, ad *Epheſios* una, ad *Philippenſes* una, ad *Coloſſenſes* una, ad *Theſſalonicenſes* duæ, ad *Timotheum* duæ, ad *Titum* una, ad *Philemonem* una, ad *Hebræos* una in cujus fine ſubſcriptio. *Expliciunt epiſtol. Pauli Apoſt.* ſingulis iſtis epiſtolis præfixa ſunt argumenta. Quorum primum epiſtolæ ſcilicet ad Romanos ſic incipit *Romani St. in partes Italiæ, hi p̄uenti ſunt a falſis ap̄lis* &c. Extremo loco ponitur Apocalypſis S. Joannis Apoſtoli, cum prologo, cujus principium *Johannes Apoſtolus & Evangeliſta a dn̄o Xp̄o electus* &c. Horum Bibliorum, ex Lambecio, qui de iis egit *lib. II. Comment.* a pag. 402, meminit Jacob Le Long *Bibl. Sacr.* tom. I, pag. 536; a me monendus, hunc Codicem minime eſſe *totum ruinoſum*, ſed pro tot ſaeculorum decurſu ſatis adhuc incolumem, meaque cura inſtauratum; tametſi non diffitear alicubi litteras fugere, quas tamen ſi oculos intendas plerumque aſſequare. KOL.

(a) *Nunc inter codd. Hiſt. Eccleſ.* CXXIII. *de quo* GENTILOTTUS: Vita hæc S. VEDASTI & cætera monumenta ad eam pertinentia, alia & vetuſtiore, &, niſi me omnia fallunt, ſæculi noni manu exarata eſt, ac ea quæ in hoc volumine præcedunt, & ſequuntur. KOL.

(1) *Edidit V. Cl. Andreas Quercetanus Turonenſis omnia* Alcuini *a ſe reperta Opera Lutetiæ Pariſior. typis Nivellianis apud Sebaſt. Cramoiſy Anno* 1617. *in folio.*

(2) *Ita ibi hoc nomen ſcriptum eſt, non autem* Clodoveum.

veum &c. De caetero notandum est, Vitam illam in vetustissimo hoc Codice MSto Caesareo divisam esse in *novem* Capita sive Lectiones, quibus totidem aeque antiqua lemmata sive argumenta praefixa sunt. Quae divisio cum in *Andreae Quercetani* editione omnino desit, ab illa autem divisione, quae in (1) RR. PP. *Joannis Bollandi* & *Godefridi Henschenii* editione extat, valde discrepet, operae pretium me facturum arbitror, si eam una cum jam memoratis antiquis lemmatibus hic publicavero.

CAPUT I. Incipit Praefatio suscepti Operis, & quomodo Vir Dei sanctus Vedastus Regi Hlothoveo adjunctus esset. Principium hujus Capitis: *Postquam Deus & Dominus noster* &c; finis: *terga verterunt Alamanni, victoria cessit Regi & Francis.*

CAPUT II. Quomodo Rex festinavit post victoriam ad Baptismum, & sibi sanctum Vedastum socium adscivit, cujus doctrina fidei & sacramenta suscepit. Principium hujus Capitis: *O mira omnipotentis Dei clementia!* &c; finis: *qui eos de tenebris vocavit in admirabile lumen suum.*

CAPUT III. Quomodo in via sub praesentia Regis & populi Vir Dei Vedastus caecum illuminavit. Principium hujus capitis: *Sacra igitur Evangelicae auctoritatis narrat historia* &c; finis: *& credentibus usque hodie beneficia praestantur divina.*

CAPUT IV. Quomodo Rex Hlothoveus ad Baptismum venit, ibique in Remis civitate Virum Dei Vedastum Sancto commendavit Remigio Pontifici. Principium hujus capitis: *Igitur Rex a Viro Dei Evangelicis*

A *adprime inbutus doctrinis* &c; finis: *& vias vitae perpetuae superna adjuvante pietate ingressi sunt.*

CAPUT V. De conversatione Viri Dei in Remis, & de Miraculo ibi gesto. Principium hujus capitis: *Scilicet multi, ut supra diximus, ob celeberrimam sanctitatis famam* &c; finis: *omnis, qui se humiliat, exaltabitur.*

CAPUT VI. Ut Vir Dei a sancto Remigio Episcopus ordinatus est, & (2) Atrabate civitate missus est verbum Dei praedicare, & in introitu B *civitatis caecum & claudum curavit.* Principium hujus capitis: *Dumque Vir Dei celeberrima vulgaretur fama* &c; finis: *vivo sacri Baptismatis fonte purgati sunt.*

CAPUT VII. Quomodo Civitatis loca peragrans, & vix Ecclesiae vestigia inter ruinas murorum repperit, & lustra ferarum tantum ibi esse conspexit. Principium hujus capitis: *Praefati vero miraculi testificatione* &c; finis: *comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis.*

CAPUT VIII. Quomodo in con- C *vivio apud Hlotharium Regem Vir Dei signo sanctae Crucis diabolica molimina evanescere fecit.* Principium hujus capitis: *Dum vero comperisset Vir Dei Ecclesias Christi desertas* &c; finis: *hoc Christi gratia ad redemptionem convertit plurimorum.*

CAPUT IX. De infirmitate, obitu & sepultura sancti Viri, & quomodo inlaesa ab igne eadem domus mansisset, in qua sanctus Vir obiit. Principium hujus capitis: *Rex erat igitur praefatus Dei Sacerdos Ecclesiam*, &c. nec multo post pro eo, quod in duabus supra memoratis editionibus impres-

(1) *Tomo primo de Vitis Sanctorum ad mensem Februarium pertinentium, & quidem die 6.*

(2) *Ita ibi scriptum est pro* in Atrebatum civitatem.

pressis legitur, *hymnidicas laudes Deo horis canonicis chorus cantabat in Ecclesiis*, rectius ibi scriptum est, *hymnicas laudes Deo horis canonicis Clerus cantabat in Ecclesiis*. Quod autem ad finem ultimi hujus capitis attinet, notabile est, in hoc Codice MSto ea omnia *deesse*, quæ in editionibus impressis leguntur (1) *de translatione corporis S. Vedasti per S. Aubertum & S. Audomarum*, atque hinc recte concludi, Vitam hanc conscriptam esse ante annum Christi DCCLXVII, quo ea *translatio* contigit. Quandoquidem igitur posterior hæc ultimi istius capitis pars in pervetusto illo Codice MSto Cæsareo non mediocriter differt ab editionibus antehac impressis, conferendi causa integram, uti ibi extat, hic exhibeo.

Convenerunt itaque ad (2) ultima venerandi Viri exsequia Clerus & populus copiosus, aliarumque Ecclesiarum Sacerdotes, Presbyteri & Diaconi; sed mirum, inter lachrymantium voces in terra, psallentium, ut fertur, a quibusdam religiosis viris cœtus audiebantur in Cœlo. Et dum digno honoris officio feretrum, in quo jacebat corpus, paratum staret in medio, sed accedentes movere (3) eum non valebant. Quid vero agerent ambigebant; quo se verterent nesciebant. Sciscitabantur a Scopilione Archipresbytero, viro religioso, qui Secretarius fuerat sermonum sancti Dei, si aliquid de sua eum testari sepultura memoraret; timentes ne forte illis hoc ideo accidisset, quia intra murum ejusdem civitatis illum sepelire disponebant. Quibus ille A *respondit, sæpius eum audire dicentem, quod nullus intra muros civitatis sepeliri debuisset, quia omnis civitas locus debet esse vivorum, non mortuorum. Nec non etiam adfirmabat, quod ipse beatissimus in Oratorio, quod ipse super littus (4) Criencii fluvioli ædificaverat, requiescere cupiebat. Sed nec locum aptum, nec monumentum præparatum habebant. Dum hæc agerentur, &, quid facerent, disponebant, memoratus vir Scopilio mærore cordis repletus commotusque in lachrymis super corpus beatissimi Pa-* B *tris genibus provolutus, erupit in vocem dicens: Heu mi beatissime Pater quid faciam? jam dies declinat ad vesperam, & omnes, qui convenerunt, remeare festinant. Jube ergo te deportari ad locum, quem tibi præparavimus. Moxque facillime levantes feretrum, portabant sanctum corpus cum luminibus, laudibus & hymnis ad locum destinatum, sepelientes eum cum magno honore in Ecclesia ad dextrum cornu Altaris, ubi ipse beatissimus, donante & adjuvante Deo Pontificalem Cathedram feliciter & nobiliter rexit, nobilem terræ condentes thesaurum. In* C *quo loco divina præstante pietate usque hodie solent miracula fieri, quæ magis cernentium ore narrantur, quam dictantis stylo scribantur. Superveniente itaque tempore domus, in qua Deo dilectus obiit, flammis arrepta ardere cœpit, sed, vidente quadam religiosa fœmina, Abita nomine, sanctus adveniens Vedastus flammas a domo discussit, & ita incolumis remansit cum lectulo, in qua Vir venerabilis sanctam ad cœlestia Regna animam emisit, ut omnes*

(1) *Verisimile mihi videtur, ea ab* Alcuino *esse addita.*

(2) *Ita ibi scriptum est pro* ultimas exsequias.

(3) Eum *pro* id *sive* illud.

(4) *In editionibus antehac impressis legitur* Crientionis.

omnes agnoscerent, quanta illius esset beatitudo in cœlis, cujus lectuli domus in terris ardere non potuit; pro cujus meritorum quoque sanctitate, divina operante pietate, quotidie vel vetera narrantur miracula, vel nova videntur. Felix equidem **Atrabata Civitas tam excellenti munita Patrono! &, si murorum ruinis vilescat, illius tamen meritorum nobilitate clarescit, totusque pro ejus sanctitatis intercessione gaudeat populus, Omnipotentique Deo æternas referat laudes, qui tam clarum illis perdonavit Doctorem, cujus prædicatione viam agnovit veritatis; cujus precibus, si in fidei firmitate & vitæ sanctitate consistit, ab omni adversitate secura permanserit, & usque ad perfectam beatitudinis gloriam perveniet, præstante Domino nostro JESV Christo, qui cum Patre & Spiritu Sancto regnat Deus per omnia secula seculorum, Amen.*

Finita hoc modo ipsa *S. Vedasti* vita, sequitur in eodem Codice MSto Cæsareo *Sermo* quidam *Alcuini*, cujus antiqua inscriptio ibi est hæc: HOMILIA IN DIE NATALI SANCTI VEDASTI PONTIFICIS DICENDA AD POPVLVM. Principium ejus est: *Gaudete dilectissimi Fratres in Domino, qui ad sanctissimi Patris & Protectoris nostri, sancti scilicet Vedasti, solennia convenistis,* &c; finis autem: *quatenus viam vitæ illius currentes, æternæ beatitudinis cum illo gloriam accipere mereamur, auxiliante nos Rege æterno Domino nostro JESV Christo, qui cum Patre & Spiritu Sancto vivit & regnat Deus per omnia secula seculorum, Amen.* Primi hunc Sermonem sive Homiliam ex Codicibus MStis *Vedastino* & *Antverpiensi* in lucem (1) ediderunt supra memorati RR. PP. *Bollandus* & *Henschenius* una cum subjuncto *Alcuini* ad Abbatem *Radonem* disticho, quod etiam in Codice MSto Cæsareo extat his verbis:

Noli quæso, Pater, munuscula spernere nostra;
Parvula si videas, magna hæc dilectio (2) mittit.

Sequitur deinde in eodem illo præstantissimo Codice MSto Cæsareo ejusdem *Alcuini de S. Vedasto hymnus* hactenus, quod sciam, a nemine editus, quem dignissimum censeo, ut hic publicem.

HYMNVS DE SANCTO VEDASTO.

CHriste Salvator hominis ab ore
Hostis antiqui superantis Adam,
Nostra clementer, Domine, precamur
Suscipe vota.

Multa fecisti meritis tuorum
Dona Vedasto propria dedisti,
Nos tui servi tua larga, Christe,
Corde rogamus.

Terra Francorum tenebras habebat
Horridas; dempsit radios salutis (3)
Viscera nostra pietate Patris;
Christe refulge.

Vultibus cæcis pietate motus
Lumina clara dedit ipse Sanctus,
Lucida fecit tenebrosa corda
Ignifer ille.

(1) *Tomo primo de Vitis Sanctorum mensis Februarii pag. 800.*

(2) *In Ferreoli Locrii Chronico Belgico pro* mittit *minus recte legitur* misit. *Sunt enim cætera omnia, quæ præcedunt, verba præsentis temporis.*

(3) *Ita quidem ibi scriptum est; sed de genuina hujus loci lectione nondum mihi satis constat.*

Debiles turbas ſolita ſalute
Reddidit ſanas populo vidente;
Multa præclara, Domino favente,
Fortiter egit.

Mortifer urſus timidus receſſit
Voce Vedaſti, probibentis ultra
Terminum ſcriptum penetrare dirum
Omne per ævum.

Pectore puro pia verba vera
Auribus fudit populi fidelis,
Auxerat inde numerum piorum
Sedibus altis.

Obvia venit radians columna,
Splendida Cœli comitata plebe,
Spiritum purum Domino vocante
Fine beato.

(2) *Zabulo victo fide cum labore*
Belliger miles penetravit aſtra;
Præmia digno obtinet honore
Regis in aula.

A *Gloria laudis reſonet in ore*
Omnium Patris genitæque Prolis
Spiritus Sancti pariter reſultet
Laude perenni, Amen.

Finito hoc *Alcuini Hymno*, ſequuntur denique ibidem *Epigrammata tria*, ab eodem *Alcuino* in honorem *S. Vedaſti* & memoriam inſtaurationis Eccleſiæ & ſepulchri ipſius per *Radonem* Abbatem factæ compoſita; quæ li- B cet inter *Opera Alcuini* antehac jam ſint edita, cum tamen beneficio hujus Codicis MSti emendari poſſint, & confirmationi atque illuſtrationi nonnullarum rerum, quarum ſupra eſt facta mentio, non mediocriter inſerviant, haud opinor in malam partem acceptum iri, quod ea cum antiquis lemmatibus ſuis integra hic exhibeo.

AD CORPVS SANCTI VEDASTI.

Hic Pater egregius Vedaſtus corpore pauſat,
Cujus bonore ſacro bæc domus alma micat.
Fulcitur (2) *tanti meritis per ſecla Patroni,*
Per quem multa Deus ſigna ſalutis agit.
Qui ſacra celſithroni vivens veſtigia Chriſti
Lingua, mente, manu namque ſecutus erat.
Multiplicavit opes bis quinis forte talentis
Nec data marſupii lucra (3) *ligavit iners.*
Audiet idcirco vocem mox judicis almi,
Intra nunc Domini gaudia ſancta tui.

AD ARAM SANCTI VEDASTI.

Pontificalis apex meritis vivacibus aram
Vedaſtus ſanctus hanc regit ipſe Pater.

Hanc

(1) Zabulus *pro* Diabolus, *vox priſcis Scriptoribus Eccleſiaſticis uſitata. Sic S. Cyprianus ad Demetrianum:* Quid in ruinam Zabuli per ipſum & cum ipſo cadis? *Plura hac de re vide in Notis meis ad* Gualdonis *caput 79. de Vita* S. Anſcharii, *quippe ubi hic legitur verſus:*
Adverſus Zabulum Chriſti ſic arma tulerunt.

(2) *In editionibus antehac impreſſis perperam legitur* Fulcitur & tanti.

(3) *Vera hæc eſt & genuina hujus loci lectio; non autem ut in editione Andreæ Quercetani* lucra ligavit opes; *vel ut in Codicibus MStis quibus RR. PP. Bollandus & Henſchenius uſi ſunt*, lucra migravit opes.

Hanc Abbas humilis vestivit Rado metallis
In Domini laudem ductus amore Patris.

IN ECCLESIA SANCTI VEDASTI IN PARIETE (1) SCRIBENDVM.

Hæc Domus (2) alma Dei flammis crepitantibus olim
Arsit, & in cineres tota redacta (3) ruit,
Sed miserante Deo Rado venerabilis Abba
Construxit melius ac renovavit eam;
Plurima præsenti Domui ornamenta ministrans,
Exornans totam muneribusque sacris.
Cancellos, aras voluit vestire metallis,
Vedasti fabricans sarcophagumque Patris;
Pallia suspendit parietibus, atque (4) lucernas
Addidit, ut fieret lumen in Æde sacrum.
Officiis Domini fecit quoque vasa sacrata
Argento, nec non aurea tota quidem.
Induit Altaris speciosa veste ministros,
Ut foret egregium semper ubique decus.
Omnia mellifluo Christi devotus amore
Restaurans (5) opera Vir pius in melius.
Pro quo, quisque legas titulos, rogitare memento,
Adjuvet (5) utque illum gratia summa DEI.

XXXIV. *Vigesimus tertius* Codex, ad vitam & res gestas Imp. *Caroli Magni* pertinens, de quo alias prolixius acturus sum, & membranaceus in quarto, ut vocant, majori, & inter MStos Codices Theologicos Latinos *quingentesimus vigesimus quartus.* Continet is *Otfridi* monachi *Wizanburgensis* sive *Weissenburgensis* Ordinis S. Benedicti, qui *Rabani Mauri* Archiepiscopi Moguntini fuit discipulus, *Volumen Evangeliorum*, antiquis rhythmis *Theotiscis* compositum, & in *quinque libros* divisum, quod is *Liutberto* Archiepiscopo Moguntino, qui anno Christi 865 electus, & anno 889 mortuus est, peculiari Præfatione *Latina* dedicavit. (a) Idcirco autem

(1) *Notabile est non hic legi* scriptum, *sed* scribendum; *nempe quia pervetustus ille Codex Cæsareus prius est exaratus quam Epigramma hoc parieti Ecclesiæ S. Vedasti inscriptum est.*

(2) *In Bolland. edit. pro* alma *minus recte legitur* alta.

(3) *In edit. Quercet. pro* ruit *minus recte legitur* fuit: *item sequenti versu pro* venerabilis Abba *ibidem perperam legitur* miserabilis Abba.

(4) *In edit. Quercetani mendose legitur* lucernis Addit, ut *&c.*

(5) *In edit. Quercet. minus recte legitur* Opere; *item sequenti disticho pro* rogitare *perperam ibi legitur* cogitare, *&* atque *pro* utque.

(a) *Nunc inter Codices Theol.* CCCXLV. *Ad quem Cl.* GENTILOTTUS *notat:* De hoc, *inquit*, Codice tam late egit LAMBECIUS Lib. II. Comment. Cap. V. a pag. 415. ut nobis otium fecisse videatur. Quare ad eum & DIEDERICI VON STADE *specimen lectionum antiqu. Francic. ex Otfridi Monachi Wizanburg: libris Evangel. &c.* lectorem delegamus. *Hæc* GENTILOTTUS. *Ego lectorem, qui indicio meo egebit, monendum esse duxi, celebre istud Evangeliorum volumen cum codice nostro collatum, in lucem feliciter prolatum esse* Tomo. I. Thesauri antiquitatum Teutonicarum, *quæ sub Cl. Viri* JOH. SCHIL-

tem dixi, hunc Codicem ad vitam & res gestas *Imp. Caroli Magni* pertinere, quia obsoleta illa lingua *Theotisca*, qua Volumen hoc ab *Otfrido* compositum est patrius ipsius fuit sermo, adeoque ab ipso adamatus, ut teste Cancellario ipsius (1) *Eginhardo*, *Grammaticam* ejus primus ipse inchoaverit, *ventisque* & *mensibus* nova ejusdem linguæ *nomina*, quæ etiam nunc in usu sunt, imposuerit. Ad exemplum itaque Magni istius Imperatoris, & secundum primitivas ipsius regulas grammaticas, cœperunt eodem ævo etiam alii eandem liguam excolere, inter quos præcipuum locum obtinuit *Rabanus Maurus*, qui A. C. 847 ex Abbate Fuldensi in Archiepiscopum Moguntinum electus est. Is enim præter *Glossas Latino-Theotiscas de partibus humani corporis*, a *Walafrido Strabo* Abbate Augiensi ex dictantis ore exceptas, quæ a

A *Melchiore Goldasto* Tomo secundo veterum Scriptorum de rebus Alamannicis, & inter *Opera Rabani* Coloniæ Agrippinæ apud Antonium Hieratum A. 1627 sex Tomis in folio impressa, jam pridem sunt editæ, composuit etiam integrum *Glossarium Latino-Theotiscum in tota Biblia Sacra Veteris & Novi Testamenti*, hactenus nunquam editum; cujus egregii Operis vetustissimum & *ipsa Rabani ætate*

B exaratum Codicem membranaceum reperi incredibili cum gaudio *abhinc* biennio, cum *Sac. Cæs. Majestatis* in itinere *Teriolensi* comes, *Arcis Ambrasianæ* apud Oenipontum sitæ *Bibliothecam* studiose pervolverem, & repertum cum aliis multis præstantissimis Codicibus MStis in *Augustissimam Bibliothecam Cæsaream Vindobonensem* transtuli, ubi tanquam honorabile ipsius membrum in præsens adservatur. Principium illius Glossarii h. e.:

IN NOMINE DEI SVMMI INCIPIVNT GLOSSÆ RHABANI MAVRI.

Inchoant, *Pikinnant*	Hoc est:	Es beginnen
Congregationes, *Samanunga*		Die Versammelungen
Verborum, *Uuorto*		Der Wörter
Ex novo, *Fona deru niuuun*		Von der neuen
Et vetere, *Anti deru altun*		Und der alten
Testamento, *Euu.*		(2) Ew sive zeit.

Hucusque principium antiqui istius *Glossarii*, quod alias, volente Deo, in his de Augustissima Bibliotheca Cæsarea Commentariis cum necessariis qui-

TERI *anno* CIↃIↃXXVI-VII *excusæ sunt*, *hac sub epigraphe:* OTFRIDI Weissenburgensis volumen Evangeliorum in quinque libros distinctum, a JOHANNE SCHILTERO Polyhistore & ICto Argentinensi celeberrimo, Latinitate donatum ac eximiis observationibus exornatum, collatum autem cum Codice Manuscripto VINDOBONENSI & emendationibus ex Codice Manuscripto VATICANO desumtis; ac præterea Notis auctum a JOH. GEORGIO SCHERZIO, Juris Professore P. Ord. in Universitate Argentoratensi. Ulmæ sumptibus DANIELIS BARTHOLOMÆI CIↃIↃCCXXVI. *Lege eruditissima tam* SCHILTERI *quam Cl.* SCHERZII *prolegomena & tam de hoc* LAMBECII *conatu quam de codice nostro judicium examussin factum habueris.* KOL.

(1) *Ipsa Eginhardi ea de re verba vid. sup. col.* 352

(2) Euu *sive* Ew *ex latino* Ævum; *pro quo etiam in nonnullis antiquis Codicibus MStis Germanicis legitur* E *absque* w *sive duplici* u. *Hic autem* Ævum *ponitur pro tempore ante & post Christum.*

quibusdam Annotationibus integrum publicabitur. (a) Interim nunc revertor ad *Otfridum.* Is nempe inter discipulos *Rabani Mauri*, qui patriæ linguæ excolendæ post ipsum egregiam navarunt operam, sine controversia fuit præcipuus, uti vel ex unico isto supra memorato *Volumine Evangeliorum* videre est. Quod autem ad istius Codicem MStum, de quo in præsens agitur, attinet, certo constat cum ex scriptura, tum quoque ex aliis indiciis, exaratum eum esse *ipso Otfridi ævo*, hoc est, ante annos *septingentos septuaginta octo*, si a tempore mortis *Liutberti* Archiepiscopi Moguntini usque ad præsentem annum 1667 successio temporis deducatur. Diversus autem est hic Codex Cæsareus ab altero illo, quo usus est damnatæ memoriæ (1) Hæresiarcha *Matthias Flaccius Illyricus*, qui insigne illud *Otfridi* Opus primus edidit Basileæ Anno 1571. in octavo, Generosissimoque Viro Dn. *Adolpho Hermanno Riedesel*, Marschalco Hassiæ hæreditario, duplici præfatione, nempe Latina & Germanica, dedicavit. Quæ quidem editio impressa non

A solum propter vitiositatem *Codicis MSti*, ex quo ea fuit desumpta, mendosa est & mutila, verum etiam hæreticæ pravitatis laborat suspicione propter malitiam ipsius impii *Illyrici;* quippe qui eam præcipue ob causam eximium illud monumentum antiquum publicavit, ut ea ad stabilienda perversa sua dogmata abuteretur; quemadmodum manifeste apparet ex utraque ipsius *præfatione*, tam latina, quam germanica; utpote quæ horrendis scatent conviciis & calumniis, quibus cum universam Sanctam Ecclesiam Catholicam proscindit, tum spe-
B ciatim & præcipue *S. Bonifacium* Archiepiscopum Moguntinum, qui cum adeo magnam Germaniæ partem ab ethnica idololatria ad Christianam convertisset religionem, ut merito Apostolus Germanorum sit appellatus, tandem a furentibus gentilibus in Frisia occisus, æternam cruenti martyrii lauream obtinuit. Summe igitur necessarium est, ut *Illyriciana* isthæc corrupta editio cum vetustissimo hoc Codice MSto Augustissimæ Bibliothecæ Cæsareæ a capite ad calcem exquisita conferatur diligentia, ejus-

(a) *Ineditum etiam putabat Cl.* GENTILOTTUS *idcirco operæ pretium facturum se speravit, si integrum cum aliis una glossis, quæ in eo codice* EUCHERIO *Episcopo tribuuntur, recensioni suæ intexeret. Verum id, quod aliis quoque, qui de editis & ineditis veterum monumentis judicia proferunt, usuvenit, Cl. etiam* GENTILOTTO, *viro alias doctissimo variaque lectione exercito, contigit, ut scilicet* Glossarium *hoc ineditum existimaret quum monere debuerat, datum illius fuisse specimen ex hoc ipso codice Cæsareo a Cl. V.* JOH. DIECMANNO *Bremæ anno* CIↃIↃCCXXI. *a Cl. autem* ECKARDO *ex apographo itidem codicis nostri integre vulgatum insertumque esse* Commentariis de Rebus Franciæ Orientalis Tom. II. a pag. 950. *edito Wirceburgi anno* CIↃIↃCCXXIX. *Quamquam hoc ultimum, licet quidem apographum in manibus* ECKARDI *jam erat, scire non potuit, anno videlicet* CIↃIↃCCXXV *procul jam a Bibliotheca vivis exemptus. Scite attamen observat vir doctus, Glossarium hoc* RHABANI MAURI *non in totum, sicuti* LAMBECIUS *&* NESSELIUS *prodiderant*, Vetus & Novum Testamentum *esse Cl. etiam* DIECMANNUS *in dicto* specimine *recte adnotat* : Est, fateor, *inquit*, Latino-Theotiscum, sed non *totum ;* plus enim quam tertia sui parte mere Latinum est, hoc est, voces Latinas Latine non Theotisce interpretatur, sed illa tantum abest, ut ad tota Biblia pertineant, ut minimam tantum eorum partem attingant. . . . Quo igitur jure LAMBECIUS & NESSELIUS *Glossarium Latino-Theotiscum in tota Biblia V. & N. T.* appellaverunt, videre nequeo. KOL.

(1) *Vide Gabriel. Præteoli Elenchum Alphabeticum omnium hæresium sub titulo Illyriciani.*

ejusque auxilio reformetur & suppleatur. Quamvis autem hoc a me in præsens non possit fieri perfecte, ecce tamen qualecunque ejus rei extemporale ac subitaneum specimen. *Jam primum* videlicet titulus generalis, OTFRIDI EVANGELIORVM LIBER, quem Illyricus toti isti Operi præfixit, corrigendus est hoc modo: OTFRIDI VOLVMEN EVANGELIORVM, IN QVINQVE LIBROS DISTINCTVM. Hoc enim indicat ipse Otfridus in Præfatione ad Liutbertum Archiepiscopum Moguntinum, inquiens: *Volumen istud in quinque libros distinxi.* Aliud ergo est: *Liber singularis*, aliud *Volumen in quinque libros distinctum* sive *divisum.* Notandum *secundo* est, in eodem Illyricianæ editionis titulo perperam legi OTFRIDVS DE WEISSENBVRG, MONACHVS S. GALLI. Otfridus enim non fuit monachus Cœnobii Benedictini (1) *S. Galli* in Helvetia, sed Cœnobii Benedictini *Wizanburgensis* (2) in *Alsatia*, quod nunc sub titulo Præposituræ ad Episcopatum Spirensem pertinet. Errandi causam Illyrico præbuit, quod in *Joannis Trithemii*, Spanheimensis primo, deinde autem S. Jacobi Majoris apud Herbipolin Abbatis, Catalogo Illustrium Virorum Germaniæ, & in ejusdem libro de Scriptoribus Ecclesiasticis, legerat, *Otfridum* composuisse librum unum *ad Monachos S. Galli.* Hinc enim falso credidit, ipsum quoque Otfridum fuisse monachum S. Galli. Verum enimvero, carmen illud *Theotiscum* Otfridi ad *Monachos S. Galli*, quod Trithemius perperam vocat *Librum*, extat etiam nunc integrum in supra memorato antiquissimo Codice MSto Cæsareo cum hac Inscriptione: OTFRIDVS VVIZANBVRGENSIS MONACHVS (3) HARTMVATE ET VVERINBERTO SANCTI GALLI MONASTERII MONACHIS. Notandum *tertio* est, falsum esse, quod *Illyricus* in Præfatione sua scribit, *Otfridum* huic Evangeliorum Volumini nomen GRATIÆ pro titulo imposuisse, & hoc modo voluisse significare, *bona opera non esse necessaria ad salutem, sed justificationem nostram esse gratuitam, & per solam fidem contingere sine ullis nostris meritis.* Abhorruit enim *Otfridus*, utpote Christianus Catholicus, ab Epicureo illo & perniciosissimo dogmate, fingendæque istius calumniæ occasionem præbuit *Illyrico inveteratus* & a nemine hactenus animadversus error, qui extat in *Joannis Trithemii* libro de Scriptoribus Ecclesiasticis, & ex eo sine ulla correctione a *Conrado Gesnero*, *Joanne Jacobo Frisio*, *Antonio Possevino* & compluribus aliis ad verbum descriptus & propagatus est. Ipse *Trithemii* notabilis locus, in quo *error* ille latitat, legitur in Libro de Scriptoribus Ecclesiasticis, Coloniæ Agrippinæ typis Petri Quentel An. 1531 & 1546 separatim impresso in quarto, & Francofurti typis Wechelianis A. 1601 cum omnibus ejus Operibus Historicis conjunctim impresso in folio, hoc modo: *Otfridus, monachus Wissenburgensis Cœnobii, Ordinis*

(1) *De hoc Cœnobio vide supra col. 458.*

(2) *Vide Gabr. Bucellin. Catalogum Alphabeticum Abbatiarum & Monasteriorum Germaniæ, Part. II. German. Sacr. sub titulo Weissenburgum, & Mart. Zeileri magnum Itinerarium Germaniæ Part. I. cap. 30. pag. 661.*

(3) *Hoc est* Hartmudo *sive* Hartmuto.

dinis Divi Patris Benedicti, natione Theutonicus, Rabani Mauri, Abbatis Fuldensis, quondam auditor atque discipulus, Vir in divinis Scripturis eruditissimus, & in secularibus literis egregie doctus, Philosophus, Rhetor & Poëta insignis, ingenio excellens & disertus eloquio, scripsit tam metro, quam prosa multa præclara opuscula, quibus nomen suum ad posteros transmisit. Exemplo etiam Caroli Imperatoris Magni conatus est barbariem linguæ Theutonicæ ad regulas Grammaticales reducere, quod & ex parte perfecit. Unde ea, quæ patrio sermone conscripsit, non facile nostra ætate legi & intelligi possunt, etiam ab homine quantumcunque Theutonicæ linguæ perito. De cujus Opusculis extant subjecta:

A

Ad (1) Luitbertum, Moguntinensis Ecclesiæ Archiepiscopum octavum in Evangelium Opus grande & insigne, quod prænotavit

GRATIAM THEOTISTÆ,	*lib. 5:*	*Dignitatis culmine (2) Gratiam.*
Ad Ludovicum Regem	*lib. 1:*	*Ludovico Orientalium.*
Ad Salomonem Episcopum	*lib. 1:*	*Salomoni Episcopo Otfridus.*
Ad Monachos S. Galli	*lib. 1:*	*Otfridus (3) Wissenburgensi.*
In Psalterium Volumina tria	*lib. 3.*	
De Judicio extremo	*lib. 1.*	
De Gaudiis Regni cœlestis	*lib. 1.*	
Carmina diversi generis	*lib. 1.*	
Epistolarum ad diversos	*lib. 1.*	

Alia insuper multa composuit, quæ priorum negligentia perdita, & ignorantia monachorum rasa & lacerata, ad me non venerunt. Claruit sub (4) Ludovico, Lothario (5) & Carolo (6) Imperatoribus, sibi invicem succedentibus, anno Domini 870. Hæc Trithemius. Ex quibus verbis satis clare apparet, quod is crediderit, titulum generalem, quo Otfridus quinque suos Evangeliorum libros insigniverit, fuisse hunc: *GRATIA THEOTISTÆ.* Quem errorem postea alii multi, autoritate ipsius decepti, & præcipue quidem *Conradus Gesnerus* & *Joannes Jacobus Frisius* in Bibliotheca Vniversali, atque R. P. *Antonius Possevinus* in apparatu Sacro simplici descriptione approbarunt, nec quisquam eorum inquisivit, quid per absurdum illud & nullius significationis nomen *THEOTISTA* esset intelligendum; quanquam interim *Flacius* ille *Illyricus* præcedens nomen *GRATIA*, in alium ab *Otfridi* sententia prorsus diversum sensum pravitate hæretica detorquere ausus est. Sed reclamat ille supra citatus vetustissimus Codex Augustissimæ Bibliothecæ Cæsareæ; quippe in quo Inscriptio libri primi istius Voluminis majusculis literis legitur hoc modo: INCIPIT LIBER EVANGELIORVM PRIMVS, DOMINI GRATIA, THEOTISCE CONSCRIPTVS. Hic profecto verba DOMINI

(1) *Ita quidem ibi scriptum est, sed legendum* Liutbertum. *Eodem modo nomen* Liutprandus *perperam mutatum est in* Luitprandus.

(2) *Legendum* Gratia *in casu ablativo.*

(3) *In Cod. MSto Cæs. legitur* Wizanburgensis.

(4) *Nempe* Pio.

(5) *Omittitur hic* Imp. Ludovicus II. *Imp.* Lotharii *I. filius.*

(6) *Secundo ejus nominis, cognomine* Calvo.

NI GRATIA nihil aliud significant, quam *Divina benignitate & permissione* vel *Divino auxilio;* uti etiam nunc solemus dicere *Dei gratia*, hoc est, *von Gottes Gnaden* vel *durch die Gnade Gottes.* Trithemius autem ablativum casum *Gratia*, qui ad præcedentem genitivum *Domini pertinet*, perperam mutavit in casum nominativum, & proxime subsequens adverbium *Theotisce*, quod revera ad participium *conscriptus* pertinet, transtulit ad præcedens, sed minime eo pertinens nomen *Gratia*, non tamen uti adverbium, sed transformatum in nomen substantivum casus genitivi *Theotistæ*, quo quid intelligeretur, ipse ignoravit, quia nullius est significationis vocabulum fictitium. Absit ergo, ut quis existimet, *Otfridum* nomen *Gratiæ* instar tituli, & quidem hæretico sensu, præfixisse Theotisco suo Evangeliorum Volumini: merum enim hoc est commentum *Flacii Illyrici*, qui, uti ex impio illius *Catalogo Testium Veritatis* meridiana luce clarius patet, optima quæque Catholicorum scripta in pessimam partem interpretari, & hæreticis dogmatibus suis specietenus accommodare studuit. Corrigendus itaque est *Joannis Trithemii* supra citatus locus, & tam ibi, quam in *Conradi Gesneri, & Joan. Jac. Frisii* Bibliotheca universali, atque R. P. *Antonii Possevini* Apparatu Sacro, ubi de *Otfridi* Theotisco Volumine Evangeliorum agitur, scribendum est hoc modo: *Extat in Evangelium Opus ejus grande & insigne, quod prænotavit Volumen Evangeliorum, DOMINI GRATIA, THEOTISCE conscriptum, & in quinque libros distinctum; cujus Præfatio latina ad* (1) *Liutbertum Moguntinensis Ecclesiæ Archiepiscopum octavum incipit his verbis: Dignitatis culmine, Gratia divina, præcelso Liutberto*, &c. Notandum *quarto* est falsum esse, quod *Flacius Illyricus* in Præfatione sua scribit, *Otfridum* hoc Volumen Evangeliorum *suo tantum Archiepiscopo*, nempe Moguntino, examinandum & probandum commendasse, non autem illud *Pontificis Romani pedibus* & *Romanæ Ecclesiæ censuræ* subjecisse, quod tanta tunc fuerit adhuc libertas Ecclesiarum, ut nemo illius rei faciendæ necessitati fuerit obnoxius. Ipsa Illyrici verba, quibus id falso asserit, sunt hæc: *Illud quoque in hac parte non negligendum est, quod hoc Opus tantum suo Archiepiscopo examinandum & probandum commendat; non id Pontificis* (2) *beatorum pedibus & Romanæ Ecclesiæ subjicit, sicut postea fieri necesse fuit, & etiam nunc (proh pudor) adulatorie parasiticeque a plerisque factitatur, & insuper pro fidei articulo habetur doceturque. Tanta erat adhuc tunc libertas Ecclesiarum & Pastorum, quam postea contraria extrema prorsus tyrannis est consecuta.* Hæc impius ille & mendax Illyricus. Quod enim *Otfridus* non contemptu S. Sedis Apostolicæ Volumen hoc *Liutberto* Archiepiscopo Moguntino dedicaverit, sed ut illi hac ratione se commendaret, & æque ipsius, ac olim *Rabani Mauri*, frueretur patrocinio, hoc ipse testatur his verbis: *Hunc igitur librum vestræ sagaci prudentis*,

(1) *Apud Trithemium perperam legitur* Luitbertum.

(2) *Ita ibi mendose impressum est pro* beati *vel* beatis, *Usurpatur autem hic illud epitheton ab Illyrico ironice.*

dentiæ probandum curavit transfmittere, &, quia a Rhabano venerandæ memoriæ, digno vestræ Sedis quondam Præsule, educata parum mea parvitas est, Præsulatus vestri dignitati sapientiæque in vobis pari commendare curavi. Hæc ipse Otfridus; ex quibus luculente apparet, falsa esse, quæ Illyricus de causa hujus dedicationis contra Summos Pontifices Romanos deblaterat. Quin etiam nisi is præ insano erga Ecclesiam Catholicam odio fuisset omnino cœcus, animadvertisset profecto, absurdum fuisse futurum, si Otfridus Evangeliorum hoc Volumen Summo Pontifici dedicasset, eique recensendum obtulisset; quoniam videlicet nullus eorum, qui tempore *Liutberti* Archiepiscopi Moguntini S. Sedi Apostolicæ præfuerunt, natione fuit *Germanicus*, sed omnes fuere *Itali*, ideoque, licet argumentum istius Operis esset sacrum, propter imperitiam tamen liguæ *Theotiscæ* sive *Germanicæ* de eo non potuerunt judicare. Recte ergo Poëma illud Germanicum *Otfridus* iis dedicavit, & legendum obtulit, qui linguam Germanicam probe callerent; nempe non uni tantum Archiepiscopo Moguntino *Liutberto*, ut supra citato loco mentitur Illyricus, sed primo quidem loco ac præcipue (1) *Ludovico*, Imp. Ludovici Pii filio, Franciæ Orientalis Regi, secundo autem jam memorato Archiepiscopo *Liutberto*, tertio demum *Salomoni*, primo ejus nominis Episcopo Constantiensi. Sic enim in supra lauda-

A to vetustissimo Codice MSto Cæsareo ordo se habet illarum trium dedicationum; in *Illyrici* autem editione præpostere primo loco extat Poëma ad Episcopum *Salomonem*, secundo Poëma ad Regem *Ludovicum*, tertio Præfatio latina ad Archiepiscopum *Liutbertum*. Titulus primi Poëmatis dedicatorii in jam memorato Codice Cæsareo est hic: (2) *LVDOVVICO ORIENTALIVM REGNORVM REGI SIT SALVS AETERNA.* Est autem hoc Poë-
B ma adeo artificiose compositum, ut cujusque Tetrastichi prima & ultima littera sit eadem, principiumque ac finis omnium Tetrastichorum eundem supra scriptum Titulum in utroque carminis descendentis latere exhibeant. Quod artificium cum vix percipi possit nisi cernatur oculis, tum vero etiam, quia minime dubito, quin multi ex nostræ ætatis Viris doctis Volumen illud Evangeliorum ab Otfrido antiqua lingua Theotisca conscriptum
C nunquam viderint, (est enim Illyrici illa editio impressa valde rara, nec nisi in antiquis Bibliothecis amplius potest reperiri) ideo principium illius Poëmatis usque ad finem primæ vocis *LVTHOVVICO*, una cum antiquis (3) *accentibus*, qui more Græcorum additi sunt, speciminis instar hic exhibeo, ut non solum de ipsa illa antiqua lingua Theotisca & artificio versuum Otfridi, verum etiam de editionibus Illyricianæ vitiis tanquam ex ungue possit judicari.

LV-

(1) *Obiit is Francofurti V. Kal. Sept. sive d. 28. Augusti Anno 876, & sequenti die 29. Augusti in monasterio* Laureshamensi S. Nazarii *sepultus est. Vide Card. Baron. Annal. Eccles. Tom. X. pag. 519. edit. Antverp.*

(2) *Ita hoc nomen ibi scriptum est in titulo hujus Poëmatis nempe per* Do *in secunda syllaba; at in ipso Poëmate scriptum est* LVTHOVVICO *per* TH; *quod quia non observavit Illyricus, hinc mediocrem artificii sui ornatum carmen illud in ipsius editione perdidit.*

(3) *Antiqui hi* accentus, *ab ipso Otfrido adscripti, desunt in editione Illyrici.*

LVDOVVICO (1) ORIENTALIVM REGNORVM REGI SIT SALVS AETERNA.

Ludouuig (2) ther snello,
Thes (3) uuisduames follo,
Er (4) Ostarrichi rihtit al
So Frankono Kuning sca L
Vbar (5) Frankono lant
So gengit ellu sin giuualt,
Thaz rihtit, so ih thir zellu,
Thiu sin giuualt ell V
Themo (6) si iamer heili,
Joh salida gimeini;
Druthin (7) hohemo thaz guat
Joh freuuemo emmizen thuz muat T
Hohemo (8) gimuato,
Jo allo ziti guato,
Er allo stunta freuue sih,
Thes thigge io mannogili H

O'ba (9) ih thaz iruuellu
The ih sinaz lob zellu,
Zi thiu due stunta mino
The ih scribe dati sin O
V'bar (10) mino mahti
So ist al thaz gidrahti
Hoh sint, so ih thir zellu
Thiu sinu thinkan ell V
Vuanta (11) er ist edil Franko,
Vuisero githanko,
Vuisera redinu,
Thaz duit er al mit ebin V
In (12) sines selbes brusti
Ist herza filu festi,
Manag falto guati,
Bithiu is sinener gimuat I

Clei-

(1) *Per* Orientalia Regna *intelligitur hic* Francia Orientalis.

(2) *Hoc est*, Ludovicus celer. *In supra citato* Rabani Mauri *Glossario Sacræ Scripturæ explicatur* Snell *per latinam vocem* Alacer *Nunc. scriberetur* Ludowig der Snelle.

(3) *Nunc scriberetur* Der Weisheit voll, *h. e.*, Sapientia plenus. Uuisduam *enim idem est atque* Weisthum *sive* Weisheit: *eodemque modo etiam nunc recte dici potest* Weisthum, *quemadmodum* Reichthum.

(4) *Sensus:* Er richtet die Osterreiche all, wie ein Künig der Francken sol. *hoc est:* Regit omnia Orientalia Regna, quemadmodum Rex Francorum debet. *In verbo* rihten, *hoc est* richten *sive* regieren *ponitur* h *pro* ch, *uti sæpe alias. Per* Orientalia Regna *sive* die Osten-Reiche *intelligitur* Francia Orientalis, *quæ supra etiam vocatur* Austria *quasi* Ostria *sive* das Osten-Reich. *Falso enim* Wolfgangus Lazius *hoc nomen derivat ab* Austro, *quasi* Australis *intelligenda sit regio, vel quæ* Austro *potissimum perflatur Revera autem non solum antiqua illa* Francia Orientalis, *verum etiam illa Germaniæ ac Pannoniæ pars, quæ etiam nunc* Austria *vocatur, nomen accepit a Germanico vocabulo* Oost, *quoniam ea reliquæ Germaniæ respectu maxime versus* Orientem *sita est.* Austria *ergo pro* Ostria *dicitur per mutationem* O *longi vel* OO *in* AV *quemadmodum vice versa* AV *sæpe mutatur in* O; *uti videre est apud Gerard. Joan. Vossium in Tractatu de literarum permutatione, qui ipsius Etymologico Linguæ Latinæ præfixus est.*

(5) *Sensus est:* Uber Franckenland gehet oder erstrecket sich seine gewalt, und dasselbe regieret er mit völliger macht.

(6) *Sensus est;* Dem sey immer heil, *&c.*

(7) *Sensus:* Gott erhöbe oder vermehre ihm das gute und erfreue ihm den muth.

(8) *Sensus:* Gott erhöhe oder vermehre ihm den muth, und verleihe, daz er sich alle stund erfreue: das bitte ich und männiglich.

(9) *Sensus:* Ob ich das erwehle,
Daz ich sein lob erzehle,
Und ob ich dazu thu die stunden mein,
Daz ich schreibe die thaten sein?

(10) *Sensus:* Uber meine macht is all dieses trachten oder vorhaben; dieweil seine dinge oder thaten, welche ich erzehlen solte, gar zu hoch sein.

(11) *Sensus:* Dann er ist ein edler Francke, weiser gedancken, und weiser reden, und der alles thut mit ebenmühtigkeit oder sanftmühtigkeit.

(12) *Sensus:* In seiner brust ist ein vielvestes oder sehr tapffres hertze; und zugleich mannigfältiger güte vol.

res duo consonantes, ut mihi videtur, tertium vocali sono manente. Interdum vero nec a, nec e, nec i, nec u vocalium (1) sonos præcavere potui, ibi y Græcum mihi videbatur adscribi. Et etiam hoc elementum lingua hæc horrescit interdum, nulli se characteri aliquotiens in quodam sono nisi difficile jungens. K & Z sæpius hæc lingua extra usum latinitatis utitur, quæ Grammatici inter literas dicunt esse superfluas. Ob stridorem autem interdum dentium, ut puto, in hac lingua Z utuntur, K autem ob faucium sonoritatem. Patitur quoque metaplasmi figuram nimium, non tamen assidue, quam doctores Grammaticæ artis vocant (2) Sinalipham, & hoc nisi legentes prævideant, rationis dicta deformius sonant, literas interdum scriptione servantes, interdum vero Ebraicæ linguæ more vitantes, quibus ipsas literas ratione sinaliphæ in lineis, ut quidam dicunt, penitus amittere & transilire moris habetur; non quo series scriptionis hujus metrica sit subtilitate constricta, sed schema (3) omœoteleuton assidue quærit. Aptam enim in hac lectione & priori decentem & consimilem quærunt verba in fine sonoritatem, & non tantum per hanc inter duas vocales, sed etiam inter alias literas sæpissime patitur conlisionem sinaliphæ, & hoc nisi fiat, extensio sæpius literarum inepte sonat dicta verborum. Quod in communi quoque nostra locutione, si solerter intendimus, nos agere nimium invenimus. Quærit enim linguæ hujus ornatus, & a legentibus sinaliphæ lenem & conlisionem lubricam

A præcavere, & a dictantibus omœoteleuton, id est consimilem verborum terminationem observare. Sensus enim hic interdum ultra duos vel tres versus vel etiam quatuor in lectione debet esse suspensus, ut legentibus, quod lectio signat, (4) apertius fiat. Hic sæpius i & o, cæteræque similiter cum illo vocales simul inveniuntur inscriptæ, interdum in sono divisæ vocales manentes, interdum conjunctæ, priore transeunte in consonantium potestatem. Duo etiam negativi, dum in Latinitate rationis dicta confirmant, in hujus linguæ usu pœne assidue negant, &
B quamvis hoc interdum præcavere valerem, ob usum tamen quotidianum, ut morum se locutio præbuit, dictare curavi. Hujus enim linguæ proprietas nec numerum, nec genera me conservare sinebat. Interdum enim masculinum Latinæ linguæ in hac fæminino protuli, & cætera genera necessarie simili modo permiscui. Numerum pluralem singulari, singularem plurali variavi, & tali modo in barbarismum & solœcismum sæpius coactus incidi. Ho-
C rum supra scriptorum omnium vitiorum exempla de hoc libro Theotisce ponerem, nisi irrisionem legentium devitarem. Nam dum agrestis linguæ inculta verba inseruntur Latinitatis (5) planitiæ, cachinnum legentibus præbent. Lingua enim hæc velut agrestis habetur, dum a propriis nec scriptura, nec arte aliqua ullis est (6) temporibus expolita, quippe qui nec historias suorum antecessorum, ut multæ gentes cæteræ, commendant (7) memoriæ, nec eorum gesta vel vitam ornant dignitatis

(1) *In edit. Illyr. perperam legitur* sonus.
(2) Συναλλοιφὴν, Synallœphen.
(3) ὁμοιοτέλευτον, Homœoteleuton.
(4) *In edit. Illyr. perperam legitur* apertior.
(5) Planitia *pro* planities.
(6) *Nempe ante Carolum Magnum.*
(7) *Beneficio videlicet* Scripturæ. *Pro hist. enim & Annalibus scriptis fuerunt iis* carmina, *quæ cantarunt memoriter. Vide* Tacitum *in principio libri de Situ, moribus & populis Germaniæ.*

tis amore. Quod si raro contigit, aliarum gentium lingua, id est Latinorum vel Græcorum, potius explanant; cavent aliarum, & deformitatem non verecundant suarum. Stupent in aliis vel literula parva artem transgredi, & pœne propria lingua vitium generat per singula verba. Res mira tam magnos viros, (1) prudentia deditos, cautela præcipuos, agilitate suffultos, sapientia latos, sanctitate præclaros, cuncta hæc in alienæ linguæ gloriam transferre, & usum scripturæ in propria lingua non habere. Est tamen conveniens, ut qualicunque modo, sive corrupta, seu (2) lingua integræ artis, humanum genus Autorem omnium laudent, qui plectrum eis dederat linguæ verbum in eis suæ laudis sonare; qui non verborum adulationem politorum, sed quærit in nobis pium cogitationis affectum, operumque pio labore congeriem, non laborum inanem (3) servitiem. Hunc igitur librum vestræ sagaci prudentiæ probandum curavi transmittere, &, quia a Rhabano venerandæ memoriæ, digno vestræ Sedis quondam Præsule educata parum mea parvitas est, Præsulatus vestri (4) dignitati sapientiæque in vobis pari commendare curavi. Qui si Sanctitatis vestræ placet obtutibus & non dejiciendum judicaverit, uti licenter fidelibus vestra Auctoritas concedat: sin vero minus aptus, parque meæ negligentiæ paret, eadem veneranda sanctaque contemnet Auctoritas. Vtriusque enim facti causam arbitrio vestro decernendam mea parva commendat humilitas. Trinitas summa Vnitasque perfecta cunctorum Vos utilitati multa tempora incolumem, rectaque vita manentem conservare dignetur, Amen.

Hucusque Præfatio illa *latina* ad Archiepiscopum Moguntinum *Liutbertum.* Notandum autem est, eum in editione *Illyrici*, ut & a Card. *Baronio* Annalium Ecclesiasticorum Tomo X, & a *Petro Merssæo* in Catalogo Electorum Ecclesiasticorum, aliisque compluribus perperam vocari *Luitbertum* eodem errore, quo etiam nomina propria *Liutprandus*, *Liutgardis*, *Liutfridus*, *Liutharius* & *Liutolfus* passim occurrunt mutata in *Luitprandus*, *Luitgardis*, *Luitfridus*, *Luitharius* & *Luitolfus.* Est enim nomen *Liutbertus* compositum ex (5) *Liuto* sive *Leute* & (6) *bert* sive *wert*, quasi *Leutewert*, hoc est, *hominum conversatione & consortio dignus.* Saxones nostri inferiores ex *Liutbertus* fecerunt *Ludbertus*, pro quo vulgus corrupte dicit *Lubbert.* Multo etiam gravius errant *Gaspar Bruschius* in Opere de Episcopatibus Germaniæ & *Gabriel Bucellinus* in Germania sacra, dum supra memoratum Archiepiscopum *Liutbertum* falso *Lindebertum* & *Lindbertum* nuncupant. Notandum *secundo* est, antiquam linguam Germanicam, qua Volumen illud Evangeliorum conscriptum est, vocari ab *Otfrido*, duplici nomine *Theotiscam*

(1) Prudentia *pro* prudentiæ.
(2) *In edit. Illyr. minus recte legitur* linguæ.
(3) Servities *pro* servitio.
(4) *In edit. Illyr. perperam legitur* dignitate.
(5) *Vide Otfridi lib. 1. cap. 1. vers. 1.*
(6) *Vide librum secundum Historiæ meæ Hamburgensis ad ann. 1225. pag. 23; ubi variis a me demonstratur exemplis, antiqua Germanica nomina propria desinentia in* Wert *vel* werd, *hoc est* dignus, *varie a latinis corrupta esse, mutata terminatione* wert *in* bertus, berdus, pertus, berchtus, brechtus, prechtus, bordus & brodus.

tiſcam & *Franciſcam*; nempe *Theotiſcam* quidem reſpectu univerſæ Germaniæ, *Franciſcam* autem reſpectu iſtius partis Germaniæ, quam veteres illi *Franci* ſive *Francones* poſſederunt. *Theotiſca* igitur lingua eadem eſt, quæ etiam nunc appellatur *die Teutſche ſprache*, *Franciſca* autem *lingua*, hoc eſt, *die Frankiſche* oder *Fränkiſche ſprache* dialectus eſt *Theotiſcæ*, æque ac Saxonica, Bavarica, Suevica, Helvetica, Auſtriaca & aliæ ejus generis. Quin etiam ipſe Otfridus libri primi capite primo linguam illam *Franciſcam* vocat *die* (1) *Frenkiſga zungun* his verbis:

Nu uuil ih ſcribam unſer heil,
Euangeliono deil,
So uuir nu hiar bigúnnen
In Frénkiſga zungun.

A Hoc eſt ſecundum orthographiam & pronuntiationem noſtri ævi:

Nun will ich ſchreiben unſer heil,
Der Evangelien theil,
So wir nun hier beginnen
In Fränkiſcher zungen.

In editione Illyrici pro *Franciſca* per *C* legitur *Franziſca* per *Z*, ſed minus recte. Ex gentili enim nomine *Franko*, quod latine ſcribitur *Francus*, fecerunt Germani noſtri more ſuo per
B adjectionem terminationis *SCH* vocabulum *Frankiſch*, quod mutato *K* in *C* latine ſcribitur *Franciſcus*, & idem valet atque *Francicus*. Inſignia quædam ejus rei extant exempla in ſupra citato *Ermoldi Nigelli* Poëmate Elegiaco de rebus geſtis Imp. *Ludovici Pii*. Nam libro primo, ubi Germanicæ nominis *Ludowici* etymologiæ facit mentionem, ſic canit;

Seu quis FRANCISCAM mavult reſerare loquelam,
Nominis ut poſſit noſcere notitiam.

Eodem ſenſu in libro tertio legitur:

Francia cum primo ſermonis dicta nefandi
Audierit, frendens mox tua Regna petet.
Tum millena tibi concurrent ſcuta virorum;
Cuſpide FRANCISCO forte repletus eris.

Nec multo poſt:

Itur; ubique vias populis dat ſylva remotas,
Milite FRANCISCO rura repleta manent.

Atque rurſus eodem libro:

Coslus erat quidem FRANCISCO germine natus,
Non tamen e primo, nec generoſa manus.

Item in principio libri quarti:

Nort quoque FRANCISCO dicuntur nomine manni,
Veloces, agiles, armigerique nimis.

Et aliquando poſt in eodem libro:

Nec minus interea Hlutharius ornat amore
Heroldi (2) *natum veſtibus aurigeris.* Cæ-

(1) *In prima ſyllaba vocis hujus* Frenkiſga *poſitum eſt ſimplex* E *pro* Æ *&* *in ultima* ſg *pro* ſc *vel* ſch.

(2) *Is eſt* Heroldus *primus Daniæ Rex Chriſtianus, qui alias etiam vocatur* Herioldus, Harioldus, Haroldus & Haraldus. *Vide notas meas in Vitam* S. Anſcharii *a Sancto* Remberto *conſcriptam, quæ libro primo Hiſtoriæ meæ Hamburgenſis ſubjuncta eſt pag.* 334 & 335.

Cætera namque cohors FRANCISCO more paratur,
Veſtimenta ſibi Cæſar amore dedit.

Similiter etiam apud *Eginhartum* in Vita Imp. Caroli Magni legitur: *Veſtitu patrio, hoc eſt FRANCISCO utebatur.* Ita enim ibi in vetuſtiſſimo illo Codice MSto Cæſareo, cujus (1) ſupra memini, ſcriptum eſt, non autem, uti in editionibus impreſſis, *FRANCICO.* Teſtatur etiam *Iſidorus* Archiepiſcopus Hiſpalenſis Originum lib. XVIII. cap. VI. *ſecures oblongas*, quibus *Franci* olim in bello uſi ſunt, ab *Hiſpanis* appellatas fuiſſe *FRANCISCAS* utiturque ea voce hoc ſenſu quoque *Flodoardus* Hiſtoriæ Eccleſ. Remenſ. lib. 1. cap. XIII: *Rex*, inquit, *Clodoveus inſtructas circumiens rite phalanges, ad eum, qui dudum percuſſerat urceum, pervenit, ſpretiſque ſuis armis, ejus tandem* (2) *FRANCISCAM projecit in terram. Ad quam recipiendam inclinato militi Rex in caput ſuam defigit bipennem.* Hæc Flodoardus. Notandum tertio eſt, *Otfridum* in eadem Præfatione antiquam noſtram linguam *Theotiſcam* ſive *Germanicam* appellare quidem *barbaram, agreſtem, incultam, indiſciplinabilem, ſcriptu difficilem* & *inſuetam capi regulari freno Grammaticæ artis*, ſed ſimul etiam graviter conqueri de negligentia Germanorum, quod propriam linguam nec ſcriptura, nec arte aliqua expoliverint, majorumque ſuorum res geſtas vel omnino non mandaverint literis, vel non aliter quam Latina aut Græca lingua, quodque, cum in alienis linguis vel unica literula artem tranſgredi tan-

A quam ingens dedecus ſumma diligentia ſtuduerint evitare, patrium interea ſermonem adeo contempſerint, ut ſingulis fere verbis a recta loquendi ratione aberrare & omni ſcripturæ uſu carere non erubuerint. Quæ querela ut tunc temporis vera fuit & juſta, ita nunc falſa foret & injuſta; quippe cum Germanica lingua quinquaginta circiter & centum ab hinc annorum ſpatio ad exemplum aliarum illuſtrium linguarum beneficio artis tam diligenter & ſtudioſe cœperit excoli, ut in præſens ſummo jure ei poſſit applicari, quod *Cicero* de *latina lingua*,
B quæ itidem a Romanis diu contempta, & pro inope & barbara habita fuerat, in principio libri primi de Finibus bonorum & malorum ſcribit, nec *Oratoribus bonis, nec Poëtis, poſtea quidem quam fuit, quem imitarentur, ullum orationis vel copioſæ vel elegantis ornatum defuiſſe.* Verum hac de re alias commodior ſe offeret diſſerendi locus; nunc autem illuc, unde digreſſus ſum, redeo. Finita videlicet ſuperiori illa Præfatione *latina* ad
C *Liutbertum* Archiepiſcopum Moguntinum: ſequitur in eodem ſupra laudato Codice MSto Cæſareo alterum Otfridi carmen Theotiſcum, quo Volumen illud Evangeliorum dedicavit *Salomoni* primo ejus nominis Epiſcopo Conſtantienſi, qui A. C. 831. electus eſt, & A. 873. obiit. Inſcriptio iſtius carminis, quod a *Joanne Tritbemio* loco (3) ſupra citato perperam *Liber* appellatur, eſt hæc:

SALO-

(1) *Nempe Segmento hujus capitis vigeſimo. Col.* 467.

(2) *Apud Gregor. Turonenſ. lib. 2. cap. 27, ubi eadem narratur hiſtoria, legitur:* ſecurim ejus in terram dejecit. *Vide etiam Aimoin. lib. 1. cap. 12.*

(3) *Col. 651.*

SALOMONI EPISCOPO OTFRIDVS. Eadem quoque Inſcriptio in utroque carminis deſcendentis latere legitur adminiculo ejuſdem artificii, cujus (1) non multo ante, ubi de Otfridi carmine ad *Regem Ludovicum* facta eſt mentio, qualecunque exhibui ſpecimen. Primum ipſius carminis Tetraſtichon hoc eſt:

Si ſálida gimúati
Sálomones gúati,
Ther Biſcof iſt nu édiles
Kóſtinzero ſédale S

Conſtat totum hoc carmen totidem Tetraſtichis, quot literas hæc inſcriptio, SALOMONI EPISCOPO OTFRIDVS, continet, nempe *viginti quatuor;* & in editione *Illyrici* in fine annexam habet hanc clauſulam: ANNO DCCCXCII. Deeſt autem hic numerus Chronologicus in vetuſtiſſimo Codice MSto Cæſareo, nec dubito, quin is vel ab ipſo *Illyrico*, vel ab aliquo alio ſit adjectus, eo quod falſo crediderint, per *Salomonem*, ad quem Otfridus illud carmen ſcripſit, intelligendum eſſe *tertium* ejus nominis Epiſcopum Conſtantienſem, qui A. 891. electus eſt, & A. 919. obiit. Quod enim hic per *Salomonem* non *tertius*, ſed *primus* iſtius nominis ſignificetur Epiſcopus Conſtantienſis, manifeſte apparet ex ſynchroniſmo *Ludovici* Regis Franciæ Orientalis & *Liutberti* Archiepiſcopi Moguntini, quibus æque ac Epiſcopo *Salomoni* Volumen illud Evangeliorum ab Otfrido dedicatum eſt; & quidem ante annum Chriſti 873. Hoc quippe anno *Salomon* (2) iſte, qui A. 831. *primus* ejus nominis Epiſcopus Conſtantienſis electus fuerat, mortuus eſt; ſuperſtitibus adhuc Rege *Ludovico* & Archiepiſcopo *Liutberto*, utpote quorum prior (3) A. 876, poſterior autem A. 889. obiit. Quod ſupereſt ſequitur denique poſt tres hactenus memoratas dedicationes ipſum Volumen Evangeliorum in *quinque* libros diſtinctum, quorum quisque porro in capita diviſus eſt; nempe *primus* in viginti octo, *ſecundus* in viginti quatuor, *tertius* in viginti ſex, *quartus* in triginta ſeptem, *quintus* in viginti quinque. Capitis *primi* libri *primi* lemma hoc eſt: CVR SCRIPTOR HVNC LIBRVM THEOTISCE DICTAVERIT; principium autem:

Vuas líuto filu in flíze
In managemo ágaleize
Sie thaz in ſcríp gicleiptin
Thaz ſie iro námon breittin.
Sie theſin, &c.

In libro *ſecundo* notabile imprimis eſt caput *vigeſimum primum* propter *Orationem Dominicam*, cujus exemplum hic exhibeo:

Fáter

(1) *Vide ſupra Col. 657. 658.*

(2) *Notandum eſt errare* Claudium Robertum, *dum in* Gallia Chriſtiana, *ubi de Epiſcopis Conſtantienſibus agitur, refert, Salomonem hunc* ex Abbate S. Galli *electum eſſe in Epiſcopum Conſtantienſem. Confunditur enim is hac ratione cum* tertio *ejus nominis Epiſcopo, uti ex monumentis veterum autorum, qui de Monaſterio* S. Galli *ſcripſerunt, & a* Goldaſto *Tomo primo Syntagmatis Rerum* Alamannicarum *editi ſunt, videre eſt.*

(3) *Vide ſupra Col. 655.*

Pater noster &c.

Fáter unſer gúato
Biſt Drubtin thu gimúato
In bimilon ió bóber
Uuíb ſi námo thiner.

Adveniat regnum tuum:

Biquéme uns thinaz ricbi
Thaz boba bimilricbi,
Thára uuir zua ió gingen,
Iob émmizigen thingen.

Fiat voluntas tua &c.

Si uuillo thin biar nidare,
So ſér iſt ufan bimile,
In érdu bilf uns biare
So thu éngilon duiſt nu tháre.

Panem noſtrum &c.

Thia dágalichun zúthi
Gib biút uns mit ginuhti,
Iob fóllon oub theiſt méra
Thines ſelbes lera.

Dimitte nobis &c.

Scúld bilaz uns állen,
So uuir oub duan uuóllen,
Súnta thia uuir thénken,
Iob émmizigen uuirken.

Ne nos inducas &c.

Ni firláze unsib thin uuára,
In thes uuídaruuerten fára,
Thaz uuir ni miſſi gángen,
Thara ána ni gifállen.

Libera nos &c.

Lóſi unsib ió thánana
Thaz uuir ſin thine thegana
Iob mit ginádon thinen,
Then uuéuuon ió bimiden, Amen.

Libri *tertii* caput *decimum quartum*, quod in Illyrici editione eſt mutilum, ſupplendum eſt hoc modo:

Thes niſt zála nob oub rin
Uuio manag uuuntar iſt ſin
Uuio manag ſéltſáni
Iſt úbar uuórolt mari.

Libri *quarti* caput *primum*, quod in Illyrici editione caret principio, ſupplendum eſt ita, uti hic ſequitur;

Nu thie euuarton binóti
Máchont thaz giráti
Job Kriſtes todes turub not
Ther liut ſib babet gienot
Biginnent, &c.

In eodem libro *quarto* notabile in primis eſt caput *decimum* propter inſtitutionem *Sacræ Cœnæ*, quæ ibi deſcribitur his verbis:

Et accipiens panem &c.

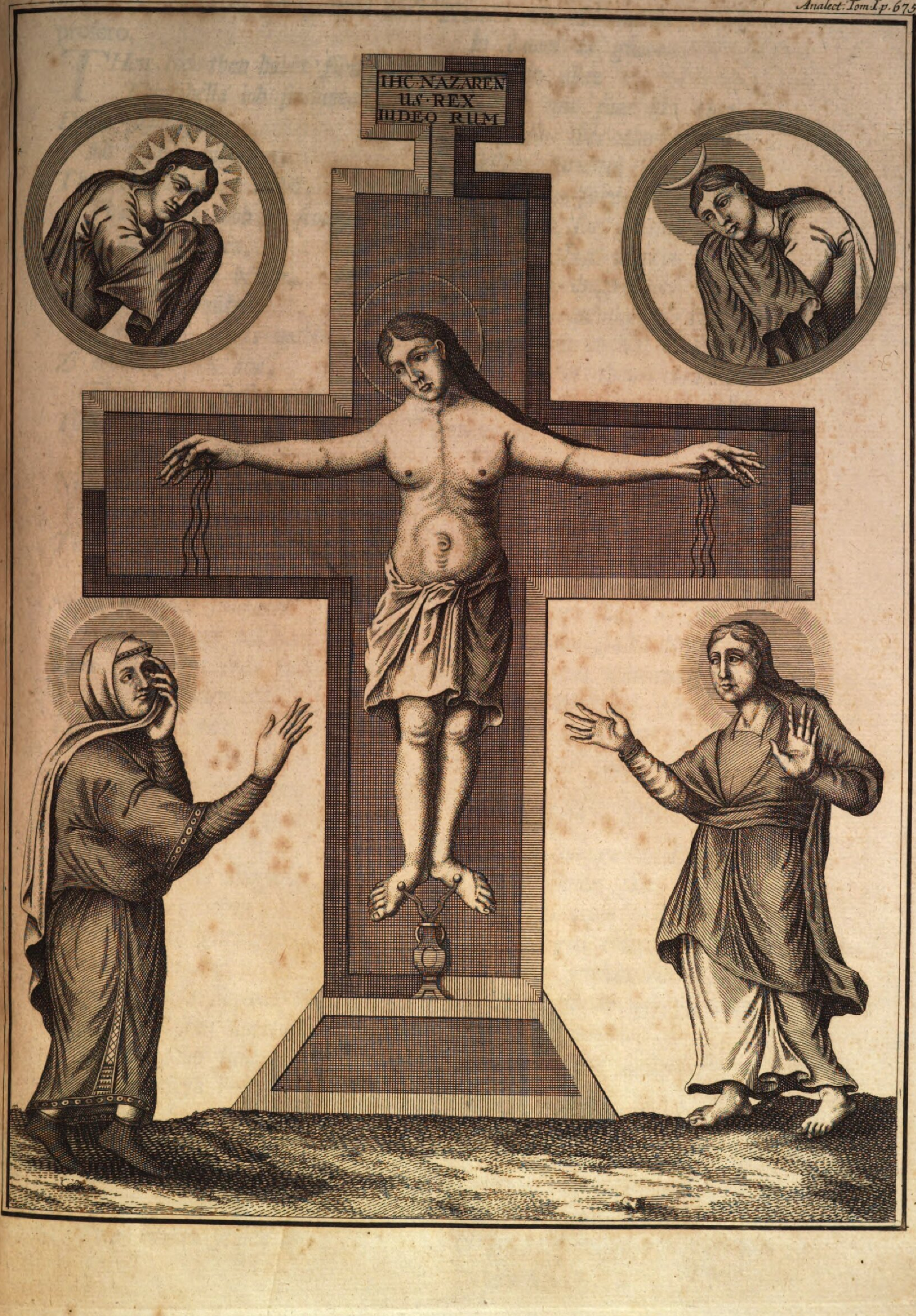
Nam er tho selbo thaz brót
Bótiniz gisegenot,
Gibót thaz si es ázin,
Al so sie thar sazin.
Ir ezet quáder ana uuán
Lichamon minan,
Allen zéllu ih iu tház
Thaz eigit ir giuuissaz.

Similiter & calicem &c.

Nemet then kélib oub nu zi iú,
Thaz drinkan deilet untariú,
Thar trinket ir thaz minaz bluát,
Thaz iú in euuon uuóla duat.
Iz heilit liuto uuúnta,
Ioh mánagero sunta,
Iz ist mánagfaltaz thing
Yrlósit thesan uuóroltring.

In principio libri *quinti* extat depicta *imago Christi Crucifixi*, non tamen tanquam jam mortui, sed veluti *Beatissimam Matrem suam* & *S. Joannem Evangelistam* ex cruce ultimum alloquentis. Supra crucem visuntur *Sol* & *Luna*, Creatori suo moribundo συμπάσχοντες, & quasi impares spectandæ tanti facinoris atrocitati, velamen vultui prætendentes. Notabile etiam in hac imagine est, Christum non *tribus*, sed *quatuor clavis* cruci esse affixum. Singularem enim *de clavis Dominicis* (1) librum, & quidem eruditum æque ac pium, composuit R. P. *Cornelius Curtius*, Augustinianus Bruxellensis, in quo eandem tuetur opinionem, variisque firmat pervetustis *imaginibus*, quarum exempla æri incisa capite *quinto* exhibet. Quandoquidem igitur *hæc* quoque *imago*, quæ in antiquo illo Codice *Otfridi*, ante (2) *septingentos* circiter & *septuaginta octo* annos exarato, propter venerandam vetustatem suam dignissima est, ut cæteris a R. P. *Cornelio Curtio* publicatis imaginibus sacris adjiciatur, curavi eam summa diligentia ex archetypa pictura delineari, ærique incidi, uti hic e regione videre est. Cæterum quod ad *finem* libri *quinti* attinet, ingens ibi est *lacuna* in editione *Illyrici*. Desunt enim non solum capitis *vigesimi tertii* sive antepenultimi posteriora *septendecim Tetrasticha*, verum etiam *integra duo* sequentia *capita*, nempe *vigesimum quartum* & *vigesimum quintum*, hoc est, penultimum & ultimum, atque insuper *Carminis Otfridi ad Hartmutum & Werinbertum* monachos S. Galli priora *septuaginta Tetrasticha* cum dimidio. Quoniam igitur publicæ utilitatis interest, ne tam eximium Antiquitatis Germanicæ monumentum, si forte, quod Deus avertat, supra memoratus Codex Cæsareus aliquo infelici casu periret, perpetuo maneat adeo magna sui parte mutilum, eam ob rem to-

(1) *Impressus is est Monachii typis Gulielmi Eleri A. 1622. in 12mo.*
(2) *Vide supra Col. 647.*

IHC NAZAREN
US REX
IUDEO RUM

totum illud notabile fragmentum, quod hactenus tanquam perditum delituit, in lucem & conſpectum hic profero.

THen tód then habet fúntan;
Thiu hella ioh firslúntan,
Dioſo firſuólgan,
Ioh élichor gibórgan.
Thoh ouh tház ni uuari,
Thar uuari thóh ió ſconi
Heili uuiziſtu tház,
Ana énti the beinaz.
Thara leiti Drúhtin
Mit thines ſelbes mahtin,
Zi thémo ſconen libe,
Thie holdun ſcálka thine.
Thaz uuir thaz mámunti
In thinerumunti
Niazen uns iu múate
In euuon zi guate.
Thar blyent thir ió
Lilia inti róſa,
Súazo ſie thier ſtinkent,
Ioh élichor nir uuélkent.
Thia bluat thia érda fuarit,
Ioh ákara allerúarit
Thia ſcóni ziuuare
Thia sibiſtu alla thàre.
Ther ſtánk ther bláſit thar in múat, C
Ió thaz éuuiniga gúat
Súazi filumánaga
In thia Gótes thegana.
In thie Gotes liobon
Mit ſúazin giníagon
In thie drúta ſine
Uuard uuola ſie mit libe.
Thaz ſie gibóran uuirtun,
Tho ſie ſulih funtun,
Ioh sie in théſa redina
Niazent iámer freuuida.
Thara leiti Drúhtin
Mit thines ſelbes máhtin
Zi themo ſconen libe
Thie holdun ſcálka thine.

A *Ahaz uuir thaz mámmunti*
In thinerumunti
Niazen uns in múate
In éuuon zi gúate.
Vbar thiz allaz
So iſt uns ſúaz iſta tház
Uúir unſih thés thar frouuon
Selbon Druhtin ſcouon.
Sines ſelbes ſconi,
Ioh állaz ſin gizámi
Iámer in then máhtin
Bi ſinen éregrehtin.
Theiſt thiu uuúnna ioh thaz gúat,
B *Thaz blaſit lib uns in thaz múat*
Theiſt al ſon thémo brunnen
Thaz uuir hiargúetes zellen;
Sehen óuh thar then droſt,
Thero engilo thionoſt,
Uns thar ió lib bibríngit
Thaz iágilicher ſingit.
Thara leiti Drúhtin
Mit thines ſelbes mahtin
Zithemo ſconen libe,
Thie holdun ſcálka thine
Thaz uuir thaz mámmunti
In thinerumunti
Niazen uns in múate
In éuuon zi gúate.

CAP. XXIV. ORATIO.

GIuuérdo uns geban Drúhtin
Mit thines ſelbes máhtin
Uuir únſih muazin bliden
Mit heilegon thinen;
Mit in uuir muazin niazan,
Thaz hábeſt du uns giheizan,
Theſa ſelbun uuúnna
Thia uuir hiar ſcríbun fórna.
Erdún inti himiles
Inti alles fluazentes
Febes inti mánnes
Drúhtin biſtes álles.
Uuirbirun Drúhtin alle thin,
Ni laz queman thaz io iu múat min.

Theihhiargidue in riche
Uuiht thes thirnilicke.
Gibóran uuir ni uuúrtun,
Er thino máhti iz uuoltun,
Steit oub unser énti
In thines selbes hénti.
Ist uns in thir giuuissi
Oub thaz irstántnissi,
Thaz unser stubbi fulaz
Uerde auur sulih so so iz uuas.
Thu uuelt ist óub ana thés
Thesselben úrdeiles
Rihtis sélbo thu then dág,
Then man biuuankon ni mag.
Nu iz allaz Druhtin ist,
Ginado bi únsih so thu bist,
Léiti unsih in richi thin,
Thob uuir esuuirdig ni sin
Drubtin álles uuionidúa,
Mih ió fúagi thara zúa,
Thaz ih mih untar thinen
I' ámer muazi bliden
Theih thar thih lóbo ubaral,
So man Drubtinan scal
Allen krestin minen
Mit héilegon thinen
Uuir thinâ geginuuerti
Niazen mit guuiurti,
Ioh sin thih saman lóbonti
Allo uuórolt uuorolti. Amen.

Cap. XXV. CONCLVSIO VOLVMINIS TOTIVS.

SElben Kristes stiuru,
Ioh sinera ginadu
Bin nú zi thiu gifierit
Zi stáde hiar gimierit.
Bin nu mines auórtes
Gikerit héimortes
Ioh uuilles duan nuénti
Mit thiu ih fuar férienti.
Nu uuillih thes giflizan
Then ségal nithar lazan,

A *Thaz in thes stádes feste,*
Min rúadar nu giréste
Bin Gote hélphante
Thero árabeito zi ente,
Thes mih friunta batun
In Gótes minna iz dátun.
Thes sie mih batun hárto
Selben Gótes uuorto,
Thaz ih giscribin unsér heil
Euangeliono deil.
Thaz ih és bigúnni
In únseragi zungi,
Ih thuruh Got iz dati,
So so man mih bati
Ni móht ih thaz firlóugnen
B *Nub ih thes scolti góumen,*
Thaz ih ál dati
Thes káritas mih bati.
Uuanta si ist in uuar min
Druhtines drútin,
Ist fúrista innan huses
Sines thionostes.
Thesselben thionistes giuuált
Thaz géngit thuruh ira hant
Nistes uuiht in thanke
Mit irumaniz ni uuirke.
Nu ist iz so ih rédinon,
Mit selben Kristes segenon.
Mit sinera giuuélti
Braht anan énti.
C *Giscriban so sie bátun*
Thaz iro minna datun
Brúaderscaf oub diuru,
Thaz sagen ih thir ziuuáru.
Ih hiar nu férgon uuille
Gótes thegana álle,
Alle hóldon sine,
Ioh liabe friúnta mine,
Si frúma in thesen uuerkon,
Thaz si es Góte thankon
Thaz sie tház iruuellen,
Gotes gift ist zéllen
Sinera máhti
Allaz thaz gidráhti,

Imo,

Imo, so ih zellu,
Thiu selbun uuort ellu.
Si thar thaz ni dóhta,
So mir gibúrren mohta,
Zellet thio giméiti
Minera dúmpheiti;
Mines selbes úbili,
Thaz ih ió uuard so fráuili,
Ioh minera árgi filu frám,
Thaz ih es góuma ni nam.
Thaz ih in thesen rédinon
Ni lúgunth euangelion,
Thaz ih mir liaz so únbiruah
Thio mines Drúhtines buah.
Therofelbun missidato
Thigih Drúhtin thráto
Ginada thina inuuara,
Uues még ih fergon méra,
Ther hóldo thin ni mide
Nuberiz thána snide
Ioh er iz thána scerre,
Thaz iz hiar ini mérre
Zi thiu thaz gúati sine
Thez thiubáz biar scine.
Ioh man uizzi follon
In thiu then guatan uillon;
Uuant er thaz gúata minnot,
Ioh hiar iz lisit thuruh Gót
Thaz árga hiar oub midit,
Ioh iz thána snidit,
Noh thuruh éina lugina
Ni firuuirfit al thia redina,
Noh thuruh úngiuuara min
Ni lázit thia frúma sin,
Süntar thaz giscrib min
Uuirdit bezira sin
Búazent sino gúati
Thio mino misiodati
So eigun dáti sine
Lon fon Drúhtine
Gelt filu follon
Thuruh then gúatan uuillon;
Uuant er thaz úbila firmeid,
Ioh iz garo thána sneid

Thaz gúata steit gihältan,
Ioh mág sih baz giuualtan,
Sús bi thesa redina
So duent thie Gótes thegana
Sie uuirkent thiz gimúati
Thuruh thiro iro guati
Sús duent thie io alle
Thes guáten uuillen fólle,
Thieselbun druta sine
Ioh liebe friunta mine.
Ih uueiz oub thaz thu irkénnist,
Ioh thih iz únfarholan ist
Uuio áfur ió gilicho
D'uit ther mingilicho.
Then rúarit io thiu smerza,
Thaz dúit imo úbil herza
Er scóuuot zi themo gúate
Séragemo múate.
Iz rúarit sino brusti
Sar zi thera fristi.
Mit mihilen riuon,
So ér iz biginnit scóuon.
Er bieget zemo guate,
Ist úbilo imo in múate,
Uuolt er sar then uuillon
Gérno iz firdilon.
Nist imo thar oub föllon
Thuruh then argan uuillon,
Süntar er thaz grúbilo,
Finthit er thar úbilo.
Ioh uuilit sulichero iágilich
Theiz állaz si sosamalih
Biginnent frám thaz réchen
Thaz sie thaz gúata theken,
Lúagent ió zemo árgen
Thaz sie génaz bergen
Thaz siez io bihéllen
Mit árgemo uuillen.
Iz spricht ouch giuuáro
Hierónimus ther máro
Giuuuager uuórtes sines
Thesselben alten nides
Er quit sin sümiliche
Thoh in thaz uuérkliche

Sie thoh hi thie meina
Thes árgen nemen góuma
Thaz ſie thaz ió ſpurilon
Uuio ſie in ábuh redinon
Ioh ſie thés ió faren
Uuioz hintorort gikeren.
Nu ſi thaz ni mident
So hóhan gómon rinent
Sie oub thaz nie éltent
Theu Gotes drút ſo ſceltent.
Uuaz dúit thanne iro fráuili
Theru minera nidiri
Ioh iro uuillo úbiler,
Got biskirme mih ér.
Sus sint thiu thing ellu,
So ih thir hiar nu zéllu,
Sus miſſemo múate
Sint úbile ioh gúate.
Thie einun uuóllent inuuár
Thaz gúata ófonon ſar
Thie ándere mit ilon,
Iz uuóllent ſár firdilon.
Thie gúata es ſar biginnent,
Ioh iz frám bringent,
Ioh ſint fró thrato
Réhtero dato;
Thie andere álle filu frúa
Sero grúnzent tharzúa
Sero duit in thiu friſt
Theiz bithékitaz niſt
Nu biſilu ih mih hiar
Then béziron allen in uuár
Allen Gótes theganon
Mit ſelben Kriſtes ſeganon
Tház thieſelbun ſinábi min
Ingibúgti muazin iro ſin,
Mit uuorton mih ginúagen
Zi Drúhtine gifúagen;
Io ſar in thémo friſte
Zi uuáltan temo Kriſte
Zi uuáltan teru bénti
Ana theh einig énti.
Themo ſi gúallichi
Ubar állaz ſinaz richi
Ubar allo uuórolti
Sidiuri ſin ió uuónanti;
In érdu ioh in himile
In ábgrunte oub hiar nidere
Mit engilon ioh mánnon
In euuinigen ſangon.
Ther mih hiar ſo gidróſta
Thero árabeito irloſta
Thaz ez min githáhta,
Ziſtáde mi bibrahta.
Thoh ih thar zua húgge
Thoh ſcóuuon ſi zirúgge,
Bin mir ménthenti
In ſtade ſtántenti.
Si guállichi thera énſti
Thiu mir thés ió giónſti
Lób oub thera giuuelti,
Ana theh einig énti.
In érdu ioh in himile
In ábgrunte oub hiar nidere
Mit éngilon ioh mánnon
In éuuinigen ſángon. Am̃.

OTFRIDVS VVIZANBVRGENSIS MONACHVS HARTMVATE ET WERINBERTO SANCTI GALLI MONASTERII MONACHIS.

O *ha ih thero huacho gúati*
Hiar iá uuiht miſſikérti
Gikrúmpti thero rédino
Thero quit ther euangéli O
T *huruh Kriſtes Kruzi*
Bimide ih hiar thaz uuizi,
Thuruh sina giburt
Es iſt mir Drúhtin thanne thúrf T
F *irdilo hiar thio dáti*
Ioh Drúhtin mih giléiti
Thaz ih ni mángolo thes dróf
In himilriches fritho F
R *ihti pédi mine thar ſine*
Thie drúta thine

Ioh

Ioh minaz múat gifréuui mir
In euuon Drúhtin mit thí R
I n himilriches ſcóni
Dúa mir thaz gizámi
Io mih ió thára uuiſi,
Thoh ih es es uuirdig niſ I
D rúhtin duáz thuruh thih
Firdanan uueiz ih filu mih
Thin gibot ih ofto meid
Bithiu thúlta ih thráto mánaglei D
V uéiz ih thaz giuuiſſo
Thaz ih thes uuirthig uuas ouh ſó
Thiu uuérk firdilo minu,
Ginàda Drúhtin thin V
S ar ió nú giuuaro
Thaz ih thir thiono zioro
Ellu iár innan thés,
Ioh dága mines libe S
V uanta unſer lib ſcal uueſan tház
Uuir thionoſt duen ió thinaz
Thaz húggen thera uuúnnu
Mit Kriſtes ſelbes minn V
V uóla ſi es ió ginúzzun,
Thie uuillen ſines ſlizun
Ioh sint ſie nu mit rédinu
In himilrichis freuuid V
I n himiles gikámare
Mit mihilemo gámane
Mit mihileru liubi
Thes uuórtes mir gilóub I
Z i héliu ſint giſiarat,
Ioh thie ándere gikérit
Thar thultent héh filu héiz,
So ih iz alles uuio niuuei Z
A lla uuórolt zeli dual
So man in búachon ſcal
Thiz findiſtu ana dúala,
Thaz ſagen ih thir in uuar A
N im góuma in alathrati
Uuio Abel dáti
Uuior búguribta ſinan
In ſelb Drúhtina N
B igon daer Gote thankon
Mit ſines ſelbes uuerkon.
Sinen uuérkon er ió kleib
Uuiht ungidánes nihilei B
V uio ther ánder miſſigiang,
Ioh harto hintorort gif iang,
Thaz liſiſt thu ouh ziuuáru
Ioh ſon theruſelbun far V
R iater thes giníagi
Uuio er Abelan sluagi,
Uuio er gidáti filu ſér
Themo éinegen brúathe R
G ifréuuit iſt ther gúato
Nu in himilriche thráto,
Thaz deta thero uuérko githig,
Ther ander niſtes uuirthi G
E r iſt gilóbet harto
Selben Kriſtes uuorto,
In búachon ziuuare
Mabt ſélbo iz leſan thár E
N ibriſtit ni thu hórtiſt
Uuio leid ther ánderer iſt
Miſt ther ſin haberúachon,
Thaz liſiſtu ouh in buacho N
S ih Lamech ouh firlós
Ioh zua quénun eriſt kós,
D'eta ander úbil ubar thaz,
Uuant er gúater ni uua S
I n imo iſt uns thiu fórahta,
Thia uns Cain ouh uuorahta
Lis uuio er then quénon zéinti
Ioh ſelberno imo irdeilt I
S úntar uuard Enoh innuar
Drúhtines drút ſar,
Uuanta éruuialt múates ſines
Nu niuzit páradiſe S
M ánagfalta léra
Duat Drúhtin uns in uuára
In theſa uuiſun untar im
Theih hiar thir zelle thaz firni M
O ba thues uuóla drahtos,
In muate thir iz ahtos,
Mabt thánne thugiuuaro
Giniazan béder O
N i láz thir in muat thin
Thio dát thio gúoto ni ſin

Rrrr 2 Ioh

Ioh láz thir zi bilidin
Thie auur bezirun si N
A llo ziti thanne
Sô niuzisthu uab iz untar manne
Theih zálta
Thia fruma mánagfalt A
C héri oub thir in thráti,
In muat thio uuoládati,
Uuio Noé biguat githie
Uuard Druhtine uuirthi C
H ína uuard thiu uuórolt funs,
Theist allen kúnd hiar untar úns,
In súnton uuard siu missilih
Giuuisso thaz nihiluh thi H
V uas er éino scono
In liutin únhono
Deta éino er tho ziuuáru,
Uuerk álauuar V
S ih kérta er zi Góte ana uuánk,
Tho ellu uuórolt thar irdránk
Er eino ther intflóh thaz,
Thiu uuorolt uuirdig es ni uua S
H óber oba mánnon
Suebeta in then undon,
Uuant er uuas Gótes sumiríh
Drút thaz nihiluh thi H
A llaz mán kunni
Thúlta thar tho grimmi
Uuas uuirdig er in uuára
Zi bimidanne thia zál A
R ébtor er iz ánafiang,
Tho iz zinóti gigiang
Thanne thie mezon in uuár
Selbo lésen uuir iz thá R
T hó sie thes bigúnnun
Zi himile gisúnnun
Uuanta iz uuas únredihaft
Bithiu zigiang in thiu kráf T
M íatun sie sih thráto
Thero irosélbun dáto
Giuuisso ságen ih thir éin
Sie quámun filuscánthei M
V uanta iz zi thiu ió irgéngit,
Ther uuidar Góte ringit

Ist er ió in uuaru
In hónlicheru zal V
A' braham ther máro
Uuas Gótes drut giuuáro
Thoh thúltur ofto in uuára
Mánagfalta zál A
T hoh riat imo ió Druhtin
Mit sines selbes máhtin
So sér ió themo duat,
Ther thinost sinaz uuóladua T
E rata ernan filu frám,
Tho ér zen alten dágon quam,
Sarbith themo sinde
Zidúnemo kind E
E r oub Iácobe ni sueib,
Tho er themo brúader insléib,
Uuas ió mit imo thanne
In themo flia hann E
T haz Iósepe oub gibúrita,
Tho er thie dróuma ságeta,
Thersélbo nid in anfiruuánt
Rumo in ánderaz lan T
V uarun thar in lánte
Thie liuti súntante,
In fólgetun sie in uuáru
Mit mihileru pín V
V uio sie auur Gót thar drósta,
Ioh Móyses irlósta,
Thaz ságent búah ziuuáru
In sines selbes lér V
E igun oub thio búah thaz
Then iro mihilan ház
Then drúagún sie ió in uuáre
Unz themo fiárzegusten iár E
R iatun ió ubar thaz
In thaz férah sinaz
Ther in dróst uuas ió sár,
Then uuóltun se ofto irslában tha R
I n Dauides dáti
Nimbilidi zinóti
Uuio er thurub sino guati
Firdruag thaz hérot I
N i mág ih thoh ih uuólle
Thiesélbun liuoli alle,
Thób

Thób uuir thaz iruuéllen
So mámmonto gizélle N
B *ithiu iſt nubáz ziuuaro,*
Thaz uuir gigrúazen hiáre
Thaz oub thaz ni bileib
Thaz Iohane ou hiar léid klei B
E *riſt áhtun ſie ſin*
Thaz ſagen ih thir in uuár min
Fiangun thó mit nide
Zi ſelb Drúhtin E
R *iatun tho ginúagi,*
Uuio mannan irslúagi,
Giuuiſſo ſagen ih thir uuár,
Thaz irfúltun ſe ſá R
T *hó ſie thaz gifrúmitun,*
Thie iúngoron ſiriágoton
So uuar ſunna lioh leitit,
So uuúrtun ſie ziſpréiti T
O *ba thu es biginnis,*
In búachon thu iz findis,
Thaz uuir nu niazen thráto,
Thero Drúhtines drút O
S *us in theſa uuiſun*
So sléifthiu uuorolt héraſun
Io ahta uuiziſt thu thaz
Thes gúaten ther thar úbil uua S
A *ller liut ginoto*
Áhta tho thero drúto
Noh dages hiutu in uuara
So uuónet ió thiu fár A
N *im góumo nu ginúato*
Theroſélbun Gótes druto
Draht es nu mit uuillen
In ſélben ſanɛ̃i Galle N
C *horota er ofto thrato*
Theroſélben arabeito
Thes er mú ana uuanc
Habet fora Góte than C
T *hen kemes in múate*
Uns allen nu zi gúate
Ioh uns harto queme in múat
Thieſelba Drúhtines gua T
I *ſt uns hiar gizeinot*
In bethen ió thurub nót

In úbili inti in guati
Unſerero zuhto dat I
G *iuuar thu uuis ió thrato*
Thero bézirun dato
Biſcóuuo thir io umbiring
Ellu thiſu uuóroltthin G
A *lle thie firdanun*
The únſitig uuarun
Thiemid thu ió in uuara
Io allero iro far A
L *az thir in múæt thin*
Thie thar bézirun ſin,
So biſtu, ſó ih thir ſagen ſcal,
Gotes drút ubara L
L *is thir in then liuolon*
Thazſelba théih thir rédinon
Fon alten zitin hina forn,
So ſint thie búah al théſes fo L
I *n in uuir leſen thare,*
Thaz uuizun uuir ziuuare,
Thera minna gimúati.
Ioh managfalto gúat I
M *inna thiu diura*
Theiſt Karitas in uuara,
Brúaderſcaf ih ſagen thir ein,
Thi giléitit unſih hei M
O *bo uuir unſih minnon*
Si hirun uuir uuérd mannon,
Ioh minnot unſih thrato
Selb Drúhtin unſer gúat O
N *i duen uuir ſó ih ſágen thir éin*
Sero quimit unſiz héim,
Seraguuir esuuérthen,
In thiu uuir iz ni uuólle N
A *ltan nid theih rédota,*
Then Cain ió habeta,
Ther ſi uns léid in uuara
Er iſt uns mihil zal A
S *imes ió mit guate*
Ziſamane giſúagte
Ioh folgemes thes uuares,
Uuir kind ſin Abrahame S
T *hia milti thia Dauid drúag,*
Duemes harto uns in thaz múat

Thia Möyses unsih lérit,
Thiu bosa ist éllu ni uuih T
Euangélion in uuar.
Thie zéigont uns so sama thar.

Hucusque magnum illud *fragmentum* Voluminis Evangeliorum ab *Otfrido* Theotisce compositi, quo editio *Illyrici* in fine libri *quinti* supplenda est. De reliquo nec illud silentio prætermittendum existimo, ultima *duo* Carminis *Otfridi* ad *Hartmutum* & *Werinbertum* Tetrasticha in jam memorata *Illyrici* editione valde corrupta esse, & beneficio MSti Codicis Cæsarei reformari debere hoc modo:

Xrist halte Hartmuatan
Io Uuérinbrahtan guatan,
Mit in si oub mir giméini
Thiu éuuiniga heili
Ioh allen ió zigamane
Themo héilegen gisamane
Thie dages ioh nahtes thuruh nót
Thar sancte Galien thionont.

Hic enim *primo* notandum est, *ultima* hæc *duo Tetrasticha* non esse, ut *Illyricus* falso credidit, eodem artificio composita, quo præcedentia; quippe quorum primæ & ultimæ literæ extra numerum sunt literarum *Inscriptionis* istius, quæ carmini illi præfixa est, & in utroque ejusdem latere legitur. In *primo* igitur horum duorum Tetrastichorum primus versus incipit a litera *X*, quæ ibi usurpatur pro *CH;* ultimus autem versus non definit eadem litera *X*, sed litera *I*. Similiter *secundi* Tetrastichi primus versus incipit a litera *I*, ultimus autem versus non definit eadem litera *I*, sed litera *T*. Quod quia non observavit *Illyricus*, hinc male primi Tetrastichi ultimæ voci *heili* addidit literam superfluam *C*, quia primus ejusdem Tetrastichi versus incipit a litera *C;* & simili errore primam sequentis Tetrastichi literam *I* mutavit in *T*, quia ultimus ejusdem Tetrastichi versus eadem litera T definit. Notandum *secundo* est, nomen proprium *Hartmuate* sive *Hartmuatus* compositum esse ex *hart*, hoc est *durus* vel *firmus*, & *muat* sive *mút*, hoc est *animus*, ac si græce diceretur Θυμοσθένης hoc est, ut *Plautus* in Amphitryone loqui amat, *homo animi fortis atque obfirmati*. *Hartmuate* igitur idem est atque *Hartmutus*, vel si secundum dialectum Saxoniæ inferioris *T* mutetur in *D*, *Hartmudus*. Illyricus autem non animadvertens vocem hanc esse nomen proprium, fecit ex una voce duas, curavitque imprimi divisim *hart muatan*. Hic nempe *Hartmutus* sive *Hartmudus*, ad quem *Otfridus* carmen illud Theotiscum scripsit, idem est, qui a *Joanne Trithemio* in Catalogo Illustrium Virorum Germaniæ, & a *Guilielmo Eysengreinio* in Catalogo Testium Veritatis, quem contra *Matthiæ Flacii Illyrici* impium ejusdem tituli Opus edidit, nec non a R. P. *Antonio Possevino* in Apparatu Sacro, a *Joanne Jacobo Frisio* in Bibliotheca Vniversali atque compluribus aliis, quos hic longum foret recensere, falso appellatur *Hartmundus*, hoc est *Duri oris homo;* eodem videlicet errore, quo etiam (1) alia nomina Germanica, in *mut* & *mund* definentia, sæpe confunduntur. (a) Causa & occasio amicitiæ *Otfridi* cum

(1) *Vide librum secundum Historiæ meæ Hamburgensis ad ann. 1250. pag. 109, ubi mentio fit nominum* Gutmudus & Gutmundus.

(a) *En additamentum, huic loco a Lambecio scriptum, Lib. II. pag. 1005.* ADDITAMENTUM VIII. pertinens ad paginam 449, ubi fit mentio HARTMUTI, primum Monachi, postea autem Abbatis celeberrimi Monasterii Benedictini S. GALLI in Helvetia. HARTMUTUS celeberrimi Monasterii Bene-

cum *Hartmuto* & *Werinberto* fuit condiſcipulatus eorum ſub *Rabano Mauro*, utpote cujus omnes tres uno eodem tempore fuerunt auditores & diſcipuli. Ipſa *Joannis Trithemii* verba, quibus jam citato loco de *Hartmuto* agit, ſunt hæc: *HARTMVNDVS* (ita enim ibi perperam legitur pro *HARMVTVS* vel *HARTMVDVS*) *monachus monaſterii S. Galli Ordinis beati Patris noſtri Benedicti, Rabani Mauri quondam auditor atque diſcipulus, ad quem OTFRIDVS Wiſſenburgenſis monachus multis epiſtolis exercitavit ingenium, vir undecunque doctus, ingenio ſubtilis, eloquio diſertus, vita & converſatione devotus, Græcæ, Latinæ & Hebraicæ linguæ peritus, adde & Arabicæ non ignarus, ſcripſit tam metro, quam proſa multa præclara opuſcula, ſed nihil eorum ad notitiam noſtræ lectionis memini perveniſſe. Feruntur autem ſuper quibuſdam Bibliorum libris Commentarii ejus non abjiciendi; item Epiſtolarum ad diverſos liber unus: Sermones quoque, Cantus, Hymni & varii in Scripturis Sanctis Tractatus, quos ſtudioſus quiſque inquirat. Claruit temporibus Lotharii & Ludovici filii ejus Imperatorum anno Domini DCCCLXX.* Hucuſque Trithemius. Eyſengreinius autem in ſupra citato Catalogo Teſtium Veritatis meminit

A ejuſdem *Hartmuti* his verbis: *Anno Chriſti 867. claruit HARTMVNDVS* (ita enim ibi perperam legitur pro *HARTMVTVS* vel *HARTMVDVS*) *S. Galli Benedictinæ profeſſionis in Helvetia monachus, Rabani Mauri auditor quondam atque diſcipulus, ad quem OTFRIDVS Weiſſenburgenſis & Ruthardus Hirſaugienſis monachi plures Epiſtolas ſcripſerunt.*
B *Vir omnium doctrinarum conſumatiſſimus; Græcæ, Latinæ & Hebraicæ linguæ peritus, nec Arabicæ ignarus, Orator facundus & diſertus, Poëta gravis atque ingenioſus, cum conſtanter ſacræ Philoſophiæ incumberet, maximam Bibliæ partem expoſuit. Poſt Notgerum publicæ Monachorum Scholæ præfectus, complures optimæ vitæ & honeſtiſſimorum ſtudiorum diſciplinis exercitatiſſimos diſcipulos reliquit. Sermones præterea, Cantus, Hymnos & varios in Scripturis ſanctis*
C *Tractatus, utiliſſimos quidem, compoſuit.* Hæc de Hartmuto illo Eyſengreinius. Multo etiam prolixius de eodem agit *Joannes Stumpffius* libri quinti Hiſtoriæ Helveticæ germanice conſcriptæ capite quarto & quinto: quam narrationem *Heinricus Pantaleon* ſecundi Parti Proſopographiæ Illuſtrium Virorum Germaniæ aliquanto brevius inſeruit his verbis: (1) *Hartmuotus literarum amore Sanct. Gal-*

dictini S. GALLI in Helvetia primum Monachus, poſtea autem Abbas decimus quartus, perperam ab HENRICO CANISIO Tomo quinto Antiquarum lectionum pap. 725, 728, & 729, ubi nonnulla ejus publicantur carmina, vocatur HARTMANNUS & HARTMUNDUS. Quod propterea obiter monendum eſſe duxi, ne ille error, ſi eadem carmina denuo imprimantur, propagetur ad poſteros. *Hæc noſter. Quæ dum paulo incautius ſequitur* Cl. CAVÆUS *in Hiſtoria ſua Literaria Scriptorum Eccleſiaſticorum nugas agere dicitur* OUDINO, *notiſſimo criticis opere, &, ut videtur, non injuria: non tam ob rationes abs* OUDINO *adlatas, quam ob eas, quibus* LAMBECIUM *in* CAVÆO *refutat eruditiſſimus* BASNAGIUS *in editione altera* CANISII Antiquitatum Tom. II. part. III. pag. 190. *quem vide.* KOL.

(1) *Ita hoc nomen proprium ibi legitur impreſſum: nempe* Hartmuotus *per* uo, *pro* Hartmuatus *vel contracte* Hartmûtus.

Gallense Monasterium ingressus est, eo tempore Scholam per superiorem Germaniam celeberrimam. Itaque cum felici esset ingenio præditus, brevi in virum doctissimum & ad res agendas promptissimum evasit. Cum itaque Grimoaldus anno 841 sub Rege Ludovico ejus loci Abbas eligeretur, Hartmuotus ille monachorum electione Abbatis Vicarius constitutus est. Grimoaldus enim Regis Sacellanus plerumque aulam sequebatur, nec unquam cucullum induerat. Eo tempore Hartmuotus scribarum opera usus, optimos quosque autores transcribi, atque exemplaria multiplicari curavit, ne posteritas bonorum autorum, præsertim sacrorum, lectione destitueretur. Hinc factum ut de bonis literis optime ille sit meritus. Ejus etiam diligentia multi Principes & Nobiles bona sua huic monasterio conferebant, ut laudabile illud institutum eo in loco perfici posset. Cum autem Grimoaldus vita fungeretur, Hartmuotus ob eruditionem & pietatem omnium consensu Abbas electus est. Tum demum Novum Testamentum atque Psalterium aureis literis describi curavit, atque ligaturam pretiosis gemmis & lapidibus ornavit, quæ adhuc eo in loco supersunt. Monasterium etiam illud multis ædificiis & egregiis picturis passim decoravit, ut ejus memoria ibidem adhuc recens existat. Unde Carolus Grossus Imperator monasterium illud multis privilegiis & circumjacentibus prædiis donavit. Cum autem per multos annos Hartmutus bonas literas mirum in modum in suo monasterio promovisset, tandem vivens adhuc, administrationem Abbatiæ Bernhardo concessit, ut commodius studiis ipse vacare posset. Verum paulo post moriens in Ecclesia S. Petri sepultus est anno octingentesimo octuagesimo tertio. Hæc ex Stumpffio Pantaleon. Unde inter cætera, quæ a Joanne Trithemio & Guilielmo Eysengreinio supra citatis locis silentio prætereuntur, etiam hoc discimus, *Hartmutum* non solum fuisse *monachum* Cœnobii S. Galli, verum etiam post Abbatis Grimoaldi obitum A. 872, in decimum quartum ejusdem monasterii *Abbatem* electum esse, atque hinc recte colligi Volumen Evangeliorum, de quo in præsens agitur, ante jam memoratum A. 872 ab *Otfrido* compositum esse & publicatum, quia *Hartmutus* ab illo non *Abbas* S. Galli, sed tantum *Monachus* appellatur. Cæterum si quis hactenus citata Joannis Trithemii & reliquorum recentiorum Autorum de *Hartmuto* testimonia veterum quoque Scriptorum autoritate illustrari & confirmari desideret, is consulat Tomum primum Syntagmatis rerum Alamannicarum a *Melchiore Goldasto* editi, quippe ubi reperiet duos pervetustos Cœnobii S. Galli monachos *Ratpertum* & *Ekkehardum juniorem*, qui duobus libris suis, quos *de Origine & Casibus Monasterii S. Galli* scripsere, vitam quoque & res gestas *Hartmuti* inseruerunt, sed prior satis prolixe & ex professo, posterior autem paucis tantum & obiter. *Ratpertus* enim eodem, quo *Hartmutus*, vixit tempore, & Chronicon monasterii sui perduxit usque ad A. 883, quo jam memoratus Abbas *Hartmutus* sponte se abdicavit, & *Bernhardus* primus ejus nominis Abbas in ipsius locum substitutus est. Capite igitur *octavo*, *nono*, *decimo* & *undecimo* sive ultimo istius Opusculi narrat *Ratpertus* egregia multa de vita & rebus gestis *Hartmuti*, partim quidem tanquam adhuc mona-

monachi, partim autem ut Abbatis, vocatque eum non ſolum *ſcientia & moribus præclarum*, verum etiam *nobilitate*, quoniam, uti ſupra citatus *Ekkehardus junior* capite ſecundo teſtatur, *cognatus fuit Rudolphi Regis Burgundiæ.* Inprimis autem ibidem lectu digniſſimi ſunt *Catalogi duo librorum*, quos idem Abbas *Hartmutus* partim in uſum ſuum privatum, partim vero etiam in uſum totius monaſterii ſui ſtudioſe curavit deſcribi & eleganter ac pretioſe exornari. De reliquo nec illud ſilentio prætermittendum eſt, *Hartmutum* ibi ſemper vocari (1) *Hartmotum*, minimeque dubium eſſe, quin in ipſo *Ratperti* authentico exemplari ſcriptum fuerit *HARTMVATVS*, uti legitur in *Otfridi* carmine, vel *HARTMVOTVS*, uti legitur apud *Hepidannum* in Annalibus Alamannicis; quia videlicet ea ætate *ua* & *uo* uſurpatum fuit pro *u* longo ſive craſſo, ita nempe, ut *muat* & *muot* nunc idem ſit atque contracte *mût*, pro quo Saxones noſtri inferiores dicunt *mood* vel *môd*. *Tertio* denique notandum eſt, in ſupra citato *penultimo Otfridi Tetraſticho Werinbertum* ſecundum corruptam ejus ævi conſuetudinem vulgarem theotiſce vocari *Werinbraht*, literamque *A* uſurpari pro *E*, & *H* pro *CH*, ac ſi ſcriptum eſſet *Werinbrecht*. Eodem enim modo per tranſpoſitionem literarum *E* & *R*, & adjectionem *CH*, *Werinbrecht* dicitur pro *Werinbert*, quemadmodum *Albrecht* pro *Albert*, *Ruprecht* pro *Rupert*, *Engelbrecht* pro *Engelbert*, *Lambrecht* pro *Lambert*, & alia multa ejuſdem (2) terminationis nomina propria. *Illyricus* autem non animadvertens, *Werinbraht* eſſe nomen proprium, ex una voce fecit tres, curavitque imprimi diviſim *uuer in brahtan.* Hic nempe *Werinbertus* ſive *Werenbertus* monaſterii S. Galli monachus, at quem *Otfridus* carmen illud Theotiſcum ſcripſit, prorſus idem eſt, quem anonymus ille (3) monachus S. Galli, cujus duos de Geſtis Imp. Caroli Magni libros *Henricus Caniſius* in lucem primus edidit, *Magiſtrum ſuum* nuncupat, cujuſque ex ore *primum eorum librorum* teſtatur *proceſſiſſe.* Ejuſdem *Werinberti* & ſcriptorum ejus meminit *Joannes Trithemius* in Catalogo Illuſtrium Virorum Germaniæ his verbis: *Werenbertus monachus apud S. Gallum Ordinis Divi Patris Benedicti, Rabani Mauri Fuldenſis quondam auditor atque diſcipulus, vir in divinis Scripturis eruditus, atque in ſecularibus literis egregie doctus, Philoſophus clarus, Poëta inſignis, Græci ſermonis non ignarus, ſcripſit pro ædificatione legentium multa præclara volumina, quibus talentum ſibi commiſſum a Domino cum ingenti lucro reportavit. Sermones & multos & elegantes compoſuit libro uno, Epiſtolarum quoque ad diverſos librum unum, Epigrammatum diverſi generis metri librum unum, in Evangeliis quoque libros quatuor. Hymnos etiam & cantus in honorem Domini noſtri JEſu Chriſti & Sanctorum varios compoſuit.*

(1) *In* Cunradi de Fabaria, *Presbyteri S. Othmari, Catalogo Abbatum S. Galli, a Goldaſto in Syntagmate Rerum Alamannicarum edito, pag. 149. pro* Hartmûtus, *corrupte legitur* Hartmotus.

(2) *Nempe in* bert *ſive* wert. *Vide ſupra Col. 666.*

(3) *Vide ſupra Segmentum hujus capitis decimum octavum pag. 459.*

posuit. Cætera, quæ scripsisse dicitur, etsi multa sint, ad notitiam meam minime venerunt. Claruit sub Ludovico Imperatore Secundo, anno Domini DCCCLXX. Hucusque Trithemius. Meminit quoque ejusdem *Werenberti Eysengreinius* in (1) supra laudato Catalogo Testium Veritatis hoc modo: *Anno Christi 862. claruit Werenbertus Sangallensis Benedictinæ professionis monachus, natione Germanus, patria Curiensis, vir in monastica disciplina exercitatus, Historiographus atque Theologus sui seculi nobilissimus, egregius* ἀναγλύπτης, *Musicus absolutissimus, qui Historiam Sangalensem ad sua tempora elegantissimo volumine deduxit. In Genesin quoque Commentarios & doctos & prolixos conscripsit.* Hæc Eysengreinius. Ubi inprimis observatu dignum est, quod refert eum *Commentarios* scripsisse *in Genesin.* Quamvis enim R. P. *Antonius Possevinus* in Apparatu Sacro, ubi de hoc *Werenberto* agit, testetur, se ea, quæ de illo ibi memorat, ex *Eysengreinio* Catalogo descripsisse, attamen oblivione quadam sive errore mnemonico pro *Commentariis in Genesin* falso eum refert scripsisse *Commentarios in Apocalypsin S. Joannis;* quem eundem errorem postea quoque Vir alioqui doctissimus *Gerardus Joannes Vossius* capiti trigesimo sexto libri secundi de Historicis Latinis inseruit. Et hæc quidem hactenus de *Hartmuto* & *Werinberto* obiter, non tamen ab re. Quandoquidem igitur hucusque exposui, quid sæpius laudato MSto Codice Cæsareo *Voluminis Evangeliorum Otfridi* contineatur, & quomodo is differat ab altero illo Codice MSto, ex quo *Matthiæ Flacii Illyrici* prodiit editio, superest, ut corollarii loco subjungam, honorificam ejusdem Codicis Cæsarei mentionem fieri a *Martino Zeilero* Itinerarii Germaniæ Nov-Antiquæ Parte prima, & quidem capite decimo tertio, ubi in descriptione Vrbis *Vindobonæ* sive *Wiennæ Austriæ* refert, Codicem istum A. 1628. a V. CL. *Sebastiano Tengnagelio* inter cæteros Augustissimæ Bibliothecæ Cæsareæ Vindobonensis rarissimos Codices MStos sibi monstratum esse. Quem totum locum *Matthæus Merianus* more suo descripsit, & Topographiæ Austriæ pag. 44 & 45 sine ulla *Zeileri* mentione inseruit. Cæterum quo tempore, aut unde, aut quoniam modo præstantissimus ille Codex in *Augustissimam Bibliothecam Cæsaream* pervenerit, id mihi, licet studiose inquisiverim, prorsus est incognitum. Certo quippe constat, eum non tantum diversum esse a supra memorato Codice *Flacii Illyrici*, verum etiam a tertio ejusdem Operis manuscripto exemplari, quod *Beatus Rhenanus* (2) libro secundo Rerum Germanicarum, ubi de *Francorum* veterum agit lingua, *Frisingæ in Bibliotheca S. Corbiniani* se vidisse testatur his verbis: *Veteres Francos, qui, transito Rheno, nobilissimum istud in Galliis Regnum constituerunt, & per duas familias, priorem Merovingorum, posteriorem Carolingorum, non Galliam solum, sed & Germaniam postea non paucis seculis rexere, Germanica usos fuisse lingua, cum innumera alia argumenta probant, tum vero manifeste convincit Liber ille insignis Evangeliorum Francice, hoc est Germanice*

(1) *Pag. 692.*
(2) *Edidit Beatus Rhenanus tres suos Rerum German. libros Basileæ A. 1531 typis Froben. in folio.*

nice versus, quem nos (1) *nuper, dum* A *Comitia Romani Imperii Carolus Cæsar celebraret apud Augustam Rhætiæ superioris, Fruxini in Vindelicis, quam hodie Frisingam appellant, in Bibliotheca Divi Corbiniani obiter reperimus: nam Livianarum Decadum gratia fueramus illuc profecti. Ejus Codicis hic est titulus*, LIBER EVANGELIORVM IN LINGVAM THEOTISCAM VERSVS. *Constat autem rhythmis totus. Atque ut antiquitatem ejus tralationis non ignores, deprehendi librum exscriptum abhinc annos ferme sexcentos, ut tum compositum credam, cum Christo primum Franci nomen dedere. In fine enim adscriptum erat:* VVALDO ME FIERI IVSSIT. SIGEFRIDVS PRESBYTER SCRIPSI. *Numeratur autem inter Frisingenses Episcopos* VVALDO, *ni fallor, decimus. Habet ipsum Opus elegantissimam præfationem, cujus hoc est initium, nulla litera mutata:*

(2) *Nu uuil ih scriban unser heil,*
Euangéliono deil,
So uuir nu hiar bigúnnon
In Frénkisga zungun.

Qui germanice callet, satis intelligit ista verba, nisi quod hodie paulo aliter scribimus & proferimus, non addentes alicubi tot vocales, alicubi plures adjicientes; nec bigunnon verbum pro incipere familiare est omnibus Germanis. Item paulo post:

Hiar hores io zi guate
Uuaz Got imo gebiete,
Thaz uuir imo hiar sungun
In Frenkisga zungun.

Nu freuuessibes alle
So uuerso uuola uuole,
Ioh uuer si hold in muate
Francono thute.

Item paulo post comparantur Franci Romanis animositate, nunquam hoc negaturis Græcis:

Sie sint so sama kuani
Selzso thio Romani,
Nu darf man thaz oub redinon,
Thaz Kriachi nith es uuidaron.

Item alio loco prædicantur ad arma prompti, & viri fortes omnes. Nam B *hoc significat thegan Francis; unde Deganberti sive Dagoberti nomen & Degenhardi.*

Zi uuasane snelle
So sint thie thegan alle.

Ne libet plura addere; nam ista satis evincunt, quod fortassis apud nonnullos controversum esse poterat. Hoc omittere nequeo, Volumen istud egregium esse thesaurum antiquitatis. Solebat olim Maximilianus Cæsar proposita mercede suos provocare ad quærenda vel diplomata, quæ ante quingentos essent annos conscripta. Nam tantum C *Latini sermonis usus apud Germanos in conficiendis tabulis receptus fuit; id quod cum cæteris Nationibus commune habuimus. Ab annis tamen* (3) *centum & quinquaginta secus apud nos factum videmus. Si Vngaricus sermo nostra ætate primum scribi cœpit. Itaque, si quis monstrasset duntaxat talem Codicem, non indonatus (a Maximiliano Cæsare) abiisset; nam Princeps fuit liberalissimus. Hujus generis* (4) *Psalterium vidimus apud Joannem Hutichium nostrum Argentorati.*

Hæc

(1) *Nempe A. 1530 Libros autem rerum Germanicarum edidit Anno 1531.*

(2) *Vide supra Col. 667.*

(3) *Immo vero inde ab Impp.* Friderici II & Rudolphi I. *temporibus. Qua de re videsis* Christophori Lehmanni *Chronicon Spirense lib. 5. cap. 107.*

Hæc Beatus Rhenanus. Ubi *primo* notandum eſt, titulum *Voluminis* Evangeliorum ab *Otfrido* in *quinque libros* diſtincti æque hic corrigendum eſſe, ac ſupra pag. 649 monui reformandam eſſe editionem *Illyrici;* quippe ubi itidem *Liber* ſingularis cum *Volumine* in *quinque libros* diviſo perperam confunditur. Notandum *ſecundo* eſt, ex jam citatis *Beati Rhenani* verbis ſatis clare apparere, quod is *Otfridum* Theotiſcæ iſtius translationis Evangeliorum ignoraverit eſſe autorem, ideoque falſo crediderit, eam plus quam integris *tribus* ante *Otfridi* ætatem *ſeculis* eſſe compoſitam; nempe (1) *cum Chriſto primum Franci nomen dedere*, hoc eſt, circa (2) annum Chriſti 499, quo *Clodoveus* primus Francorum Rex Chriſtianus a *S. Remigio* Remis baptizatus eſt. Notandum *tertio* eſt, inſcriptionem hanc, VVALDO ME FIERI IVSSIT. SIGEFRIDVS PRESBYTER SCRIPSI, quam Beatus Rhenanus teſtatur in Codice illo *Friſingenſi* extitiſſe, non ita eſſe interpretandam, ac ſi vel ipſe *Waldo*, qui decimus fuit Epiſcopus Friſingenſis, vel ejus juſſu *Sigefridus* presbyter translationem illam Evangeliorum Theotiſcam compoſuerit. Verus enim illorum verborum ſenſus eſt, Volumen illud Evangeliorum *juſſu Waldonis* a *Sigefrido* presbytero ex alio duntaxat antiquiori Codice eſſe *deſcriptum.* Corrigendus itaque eſt *Wolfgangus Lazius* libro tertio de Migrationibus Gentium, pag. 81, ubi de *Francorum* veterum lingua agens ſic

A ſcribit: *Talia nimirum ſunt, quæ Beatus Rhenanus Friſingæ Bojariæ in vetuſto Codice Evangeliorum, a Waldone quodam ſcripta, reperit in hæc verba:*

Nu uuill ib ſcriban unſer heil, &c.

Ex quibus *Lazii* verbis ſatis manifeſte elucet, quod is ſupra citatum *Beati Rhenani* locum more ſuo inſpexerit admodum negligenter, ideoque falſo crediderit, ab ipſo Epiſcopo *Waldone* Volumen illud Evangeliorum vel deſcriptum eſſe vel compoſitum. Notandum *quarto* eſt, Co-

B dicem illum *Friſingenſem* fuiſſe in principio *mutilum*, quia Beatus Rhenanus & Wolfgangus Lazius ſupra citatis locis, & Wiguleus Hundius in Metropoli Salisburgenſi, ubi de Epiſcopo Friſingenſi *Waldone* agit, uno ore teſtantur, initium ejus fuiſſe hoc:

Nu uuill ib ſcriban unſer heil, &c.

Hic enim apparet, defuiſſe in illo Codice non ſolum *Præfationem latinam Otfridi* ad *Liutbertum* Archiepiſcopum Moguntinum, & *duo* ejuſdem

C *carmina Theotiſca* ad *Ludovicum* Regem Franciæ Orientalis & *Salomonem* primum ejus nominis Epiſcopum Conſtantienſem, verum etiam totum *Indicem Capitulorum Libri primi & maximam partem capitis primi*, quod, uti (3) ſupra monui, tam in vetuſtiſſimo Codice MSto Cæſareo, quam in editione Illyrici revera incipit his verbis:

Uuas liuto filu in flize, &c.

Ab hoc autem vero iſtius capitis primi initio uſque ad illa verba, *Nu uuil ib ſcriban unſer heil*, &c. quæ Beatus Rhenanus in Codice *Friſingenſi*

(1) *Idem error extat quoque apud* Wiguleum Hundium *in Metropoli Salisburgenſi pag. 40.*

(2) *Vide Joan. Tilii Chronicon Regum Francorum ad ann. 499; ut & Chronologiam Univerſalem Calviſii & Emii. R. P. Dion. Petavius lib. 13. de Doctrina temporum refert id ad ann. 495, rationarii autem temporum lib. 7. cap. 2. ad ann. 496.*

(3) *Vide ſupra Col. 671.*

genſi tanquam principium totius Operis reperit, numerantur tam in Codice MSto *Cæſareo*, quam in editione *Illyrici*, *quinquaginta ſex Tetraſticha*, ita nempe, ut, *Nu uuil ib ſcriban unſer heil*, &c, ſit *quinquageſimum ſeptimum.* Notandum *quinto* eſt, *tria* ejuſdem capitis primi loca, quæ a Beato Rhenano ex eodem Codice *Friſingenſi* ibidem citantur, non *ſequi*, ut ille perperam tradit, poſt verba, *Nu uuill ib ſcriban unſer heil* &c, ſed *præcedere*, uti tam in vetuſtiſſimo Codice MSto *Cæſareo*, quam in editione *Illyrici* videre eſt. Quare, niſi *Rhenanus*, ut veriſimile mihi videtur, errore mnemonico lapſus ſit, recte hinc poteſt colligi, Codicem *Friſingenſem* non ſolum in principio fuiſſe *mutilum*, verum etiam vel culpa Codicis vitioſi, ex quo deſcriptus eſt, vel culpa Sigeberti, qui eum juſſu Waldonis deſcripſit, *præpoſtera verſuum collocatione* fuiſſe depravatum. Notandum *ſexto* eſt, Codicem iſtum *Friſingenſem*, poſtquam *Beatus Rhenanus* in ſuis Rerum Germanicarum libris ejus fecerat mentionem, culpa eorum, quibus adeo rari monumenti antiqui dignitas & æſtimatio fuit incognita, per aliquot annos delituiſſe tanquam derelictum aut deperditum, ſed ab *Erneſto* Comite Palatino Rheni & Duce Bavariæ, qui A. 1565. quinquageſimus ſecundus cœpit eſſe Epiſcopus Friſingenſis, fortuito in ciſta quadam iterum eſſe inventum; uti teſtatur ſupra citatus Wiguleus Hundius his verbis: *Sub hoc Walthone* (ſive *Waldone*) *nono*

A *ſeu decimo Epiſcopo Friſingenſi*, *ſcriptus eſt inſignis ille liber Evangeliorum Francicis*, *hoc eſt Germanicis*, *verſibus ſeu rhythmis*, *cujus titulus eſt* : (1) *Liber Evangeliorum in Theodiſcam linguam verſus. Putatur*, *quod tunc editus ſit*, *quando* (2) *Franci Orientalis primum Chriſtiani facti ſunt: ex quo Beatus Rhenanus in Germania ſua colligit*, *veteres Francos*, *qui tranſito Rheno nobile in Galliis Regnum conſtituerunt*, *Germanica uſos fuiſſe lingua.* (3) *Incipit* B *autem præfatio illius libri hoc modo: Nu uuill ib ſcriban unſer heil*, *&c. Extat liber aliquamdiu deſideratus*, *ſed per Reverendiſſimum ac Illuſtriſſimum Principem D. Erneſtum &c. forte fortuna in quadam ciſta iterum repertus*, *antiquitatis ergo venerandus ac videndus eſt.* Hæc ille. Notandum *ſeptimo* eſt, Beato Rhenano, Wolfgango Lazio & Wiguleo Hundio *unicum* duntaxat fuiſſe cognitum Voluminis Evangeliorum Otfridi Codicem MStum, nempe *Friſingenſem* illum in principio mutilum, cui *Otfridi* nomen defuit, reliquorum autem C duorum Codicum MStorum, quorum alterum *Flacius Illyricus* olim uſurpavit, alterum autem *Auguſtiſſ. Bibliotheca Cæſarea* nunc poſſidet, nullam eos habuiſſe notitiam. Notandum *octavo* eſt, ex *Beati Rhenani* ſupra dictato teſtimonio liquere, quod *Imp. Maximilianus I*, licet veterum monumentorum, antiqua lingua Germanica conſcriptorum, eſſet ſtudioſiſſimus, nunquam tamen *Voluminis Evangeliorum Otfridi* ullum exemplar vide-

(1) *Quomodo hic titulus corrigendus ſit*, *vide ſupra Col.* 652.

(2) *Falſum hoc eſſe demonſtravi ſupra Col.* 704

(3) *Immo ex hoc initio apparet*, *Codicem illum Friſingenſem eſſe mutilum*, *& vero ſuo carere principio*, *uti ſupra monui Col.* 704.

viderit. Hinc enim recte colligitur A Codicem istius Operis manuscriptum, qui nunc in *Augustissima Bibliotheca Cæsarea* adservatur, non nisi post *Imp. Maximiliani I.* obitum, & quidem post An. 1531, quo *Beatus Rhenanus* suos Rerum Germanicarum libros edidit, in eam pervenisse. Posteaquam igitur hactenus de *Volumine Evangelicorum Otfridi, & tribus* ejus, qui mihi cogniti sunt, diversis Codicibus MStis, nempe *Cæsareo, Illyriciano* & *Frisingensi*, quantum obiter fieri potuit, actum est, facere B non possum, quin insuper de aliis nonnullis ejusdem *Otfridi* scriptis pauca quædam notatu digna adjiciam. Referunt nempe *Joannes Trithemius* in Catalogo Illustrium Virorum Germaniæ & in libro de Scriptoribus Ecclesiasticis, *Guilielmus Eysengreinius* in Catalogo Testium Veritatis, *Joannes Jacobus Frisius* in Bibliotheca Universali, & *Antonius Possevinus* in Apparatu Sacro; *Otfridum*, præter *Volumen Evangeliorum Theotiscum, in quinque libros divisum*, scripsisse.

C

- ad Ludovicum Franciæ Orientalis Regem librum unum,
- ad Salomonem Constantiensem Episcopum librum unum,
- ad Monachos S. Galli librum unum,
- in Psalterium Volumina tria libris tribus,
- de Judicio extremo librum unum,
- de Gaudiis Regni Cœlestis librum unum,
- Sermonum & Homiliarum tam de tempore, quam de Sanctis libros duos,
- Epistolarum ad diversos librum unum,
- Epigrammatum libros duos,
- Carminum diversi generis librum unum, aliaque multa quorum notitia intercidit.

Et quod quidem ad *Joannem Trithemium*, cujus fidem & autoritatem cæteri omnes supra citati Autores secuti sunt, attinet, produxi (1) supra *unum* duntaxat ejus de *Otfrido* locum, qui extat in libro *de Scriptoribus Ecclesiasticis;* nunc autem necessitas postulat, ut etiam *alterum*, qui in *Catalogo* extat *Illustrium Virorum Germaniæ*, integrum hic proferam in medium. Is autem in supra citata Operum ipsius Historicorum editione, studio & cura V. Cl. Marquardi Freheri Francofurti typis Wechelianis A. 1601. in folio impressa, legitur hoc modo: *Otfridus monachus* (2) *Wissenburgensis Cœnobii Ordinis Sancti Benedicti Spirensis Diœcesis, Rabani Mauri Abbatis Fuldensis quondam auditor atque* (3) *discipulus, Vir in Divinis Scripturis eruditissimus, & in secularibus literis egregie doctus, Philosophus, Rhetor, Astronomus, Poëta & Theologus nulli suo tempore secundus, ingenio excellens & disertus eloquio, scripsit & metro & prosa multa præclara volumina, quibus nomen suum & ingenium ad posteros transmisit. Ex eo volumine, quo* (4) *Carolus Imperator quondam Magnus barbariem* (5) *Teutonicæ nostræ linguæ ad regulas inchoavit reducere grammaticales edoctus, multa & miranda lingua materna secundum easdem regulas composuit metro*

(1) *Nempe Col. 651. 652.*

(2) *Vide supra Col. 652.*

(3) *Vide supra Col. 649.*

(4) *De hac Imp. Caroli Magni* Grammatica Theotisca *vide supra Col. 353.*

(5) *Ipse Otfridus vocat eam* Theotiscam & Franciscam. *Vid. supra Col. 666.*

tro seu carmine, quæ nemo facile nostra ætate legere & intelligere potest, quantumcunque sermonis nostri peritus; quippe cum sermo ille regulatus a nostro plus differat, quam (1) *Hetruscus a Latino. Mirabile tamen est & lectione dignum, quicquid Vir iste composuit, dum in Theutonico sermone regulas posuit, & quasi in versibus pedes & numeros custodivit. Ex cujus Opusculis extant subjecta. Ad* (2) *Luitbertum, octavum Moguntinæ Ecclesiæ Archiepiscopum, in quatuor Evangelia secundum prædictas regulas metricum Opus magnum & admirandum, quod prænotavit* (3) *gratiam theotisce, libro quinto: ad Ludovicum Regem lib. 1: ad Salomonem Constantiensem Episcopum lib. 1: ad monachos Sancti Galli lib. 1: in Psalterium tria magna volumina eodem genere sermonis: item de extremo Judicio lib. 1: de gaudiis quoque Regni Cœlestis lib. 1: Sermones & Homilias tam de tempore, quam de Sanctis edidit libros duos; Epistolarum ad diversos lib. 1: Epigrammata multa in utraque lingua vario genere metri libris duobus. Alia quoque multa edidit, quæ priorum negligentia perdita, & ignorantia monachorum Abbatumque desidia rasa & lacerata, in manus nostras non venerunt. Claruit temporibus Ludovici & Lotharii Imperatorum anno Domini DCCCLXX.* Hæc

A Joannes Trithemius in Catalogo Illustrium Virorum Germaniæ. Ubi, præter alias *in margine* jam appositas animadversiones, notandum *primo* est, per *librum ad Regem Ludovicum* nihil aliud intelligendum esse, quam Theotiscum illud carmen dedicatorium, Volumini Evangeliorum præfixum cujus (4) principium: *Lúdouuig ther snéllo*, &c. Similiter quoque per *librum ad Salomonem Episcopum Constantiensem* nihil aliud intelligendum est, quam Theotiscum illud car-
B men dedicatorium, Volumini Evangeliorum præfixum, cujus (5) principium: *Si sálida gimúati*, &c. Per *librum* autem *de Judicio extremo* significantur libri *quinti* Voluminis Evangeliorum caput *decimum nonum*, cujus lemma, *De die Judicii*, caput *vigesimum*, cujus lemma, *Quomodo Christus judicaturus sit Mundum*, caput *vigesimum primum*, cujus lemma, *Quam districtum futurum sit tunc Judicium DEI*, & caput *vigesimum se-*
C *cundum*, cujus lemma, *Ibunt justi in Vitam æternam.* Per *librum* porro *de gaudiis Regni Cœlestis* significatur ejusdem jam memorati libri *quinti* caput *vigesimum tertium* sive antepenultimum, cujus lemma, *De qualitate Cœlestis Regni & inæqualitate terreni.* Per *librum* denique *ad monachos S. Galli* significatur carmen Theotiscum ad duos Monasterii S. Galli Mo-

(1) *Pro* Hetruscus *mendose ibi legitur impressum* Ebruscus.

(2) *Immo* Liutbertum *vid. supra Col. 666.*

(3) *Ita ibi perperam impressum est. At in libro de Scriptor. Eccles. multo etiam mendosius legitur* Gratiam Theotistæ. *Revera enim hic locus æque ac alter ille reformandus est hoc modo:* Opus magnum & admirandum, quod prænotavit Volumen Evangeliorum, Domini gratia, theotisce conscriptum, & in quinque libros distinctum. *Vide supra Col. 652. Illud quoque hic addo, quod ibi a me silentio prætermissum est, etiam in* Guilielmi Eysengreinii *Catalogo Testium Veritatis, æque ac apud* Trithemium *in libro de Scriptor. Eccles. corrupte & sine ullo sano sensu legi* Gratiam Theotistæ.

(4) *Vide supra Col. 657.*

(5) *Vide supra Col. 671.*

Monachos (1) *Hartmutum* & *Werinbertum*, quod *Volumini Evangeliorum* subjunctum est, & hisce (2) incipit verbis: *Oba ih thero búacho gúati*, &c. Hinc ergo apparet jam memorata *Otfridi quinque poëmata Theotisca*, quæ *Volumini* suo *Evangeliorum* partim præfixit, partim inseruit, partim subjunxit, perperam a *Joanne Tritbemio* & cæteris, qui ejus autoritatem simpliciter secuti sunt, totidem *Libros* singulares appellari. Notandum *secundo* est, per *tria Otfridi Volumina* sive totidem *libros in Psalterium* nihil aliud intelligendum esse, quam *Theotiscam Paraphrasin prosäicam*, singulis cujusque Psalmi latinis versiculis subjunctam. Reperi enim A. 1665, cum *S. Cæs. Majestatis* in itinere *Oenipontano* comes essem, egregii hujus & publica luce tam respectu argumenti, quam antiquitatis & linguæ dignissimi Operis pervetustum, &, uti ex scriptura aliisque circumstantiis liquet, ipso Otfridi ævo exaratum Codicem MStum membranaceum in Bibliotheca Arcis *Ambrasianæ* juxta *Oenipontum* sitæ, eumque una cum aliis multis præstantissimis Codicibus MStis in *Augustissimam Bibliothecam Cæsaream Vindobonensem* transtuli. Extant etiam in eodem rarissimo Codice ejusdem *Otfridi Homiliæ* quædam *Theotiscæ in Evangelia*, quarum *Joannes Tritbemius* su-

A pra citato loco itidem meminit: item Paraphrasis *Theotisca* in Canticum (3) Esaiæ Prophetæ, *Confitebor tibi, Domine, quoniam iratus es mihi*, &c; in Canticum (4) Ezechiæ Regis Judæ, *Ego dixi in dimidio dierum meorum* &c; in Canticum (5) Hannæ, *Exultavit cor meum in Domino* &c; in Canticum (6) Moysis, *Cantemus Domino, gloriose enim magnificatus est* &c; in Canticum (5) Habacuc Prophetæ, *Domine audivi auditionem tuam* &c; in Canticum (8) B Moysis, *Audite Cœli, quæ loquor* &c; in *Orationem* (9) *Dominicam*; in Canticum (10) Zachariæ Prophetæ, *Benedictus Dominus DEus Israël*, &c; in Canticum Beatissimæ (11) Virginis Deiparæ, *Magnificat anima mea Dominum* &c; ac denique in Symbolum S. Athanasii, *Quicunque vult salvus esse* &c. De hoc igitur præstantissimo optimæque notæ Codice MSto prolixius, volente Deo, agam proxime sequenti C sive *tertio* horum *Commentariorum* libro (a) in descriptione opimi Incrementi, quo *Augustissima Bibliotheca Cæsarea Vindobonensis* beneficio supra memoratæ *Bibliothecæ Ambrasinæ* aucta est, eodemque tempore de illis quoque differam *duobus* antiquis Psalterii Codicibus MStis *Theotiscis*, quorum alterum autem *Beatus Rhenanus* (12) supra citato

loco

(1) *Vide de iis supra Col. 691. & sequ.*
(2) *Vide supra Col. 684.*
(3) *Esaiæ cap. 12.*
(4) *Esaiæ cap. 38.*
(5) *Lib. 1. Reg. cap. 2.*
(6) *Exodi cap. 15.*
(7) *Habacuc cap. 3.*
(8) *Deuteronom. cap. 32.*
(9) *Matth. cap. 6. & Luc. cap. 11.*
(10) *Lucæ cap. 1.*
(11) *Lucæ cap. 1.*
(a) *Ex his manifestum est,* LAMBECIUM *ne libro adhuc quidem tertio promissum toties Aug. Bibliothecæ mss. codicum catalogum scribere voluisse; mutavit tamen hanc mentem suam post paulo p. 699. &* Ambrasianæ Bibliothecæ *mss. codicum* Catalogum *libro secundo inclusit, verba ejus sunt hæc:* Supra col. 712. scripseram, me illud, facturum libro tertio horum Commentariorum: nunc autem certas ob causas mutavi consilium. *Vide dictæ pag. 699. Not. 1.* KOL.
(12) *Vide supra Col. 700.*

loco libri secundi Rerum Germanicarum testatur se vidisse apud *Joannem Huttichium Argentorati*, alterum autem *Justus Lipsius* in Epistola lectu dignissima ad *Henricum Schottium*, Vrbis Antverpiensis Syndicum, quae Centuriæ tertiæ ad Belgas quadragesima quarta est, memorat se vidisse apud *Arnoldum Wachtendonckium.* Ut interim tamen eruditæ curiositatis homines Codicis istius *Cæsarei* qualicunque fruantur specimine, subjungo hic unius tantum *Psalmi primi* atque *Orationis Dominicæ* Paraphrasin, & quidem ita, uti in ipso authentico exemplari contextui latino intermixta est.

PSALMVS PRIMVS CVM OTFRIDI WIZANBVRGENSIS MONACHI ANTIQVA THEOTISCA PARAPHRASI.

I. Beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum: *Der man ist salig, der in dero argon rat ne gienc; so Adam teta, do er dero* (1) *chenun rates volgeta uuider Gote.* Et in via peccatorum non stetit: *Noh an dero suntigen uuege ne stuont; so er teta; er chom dar ana, er chom an den breiten uueg, der ze dero hella* (2) *ket, unde stuont dar ana, uuanda er gehancta sinero kelusta; hengento stuont er.* Et in cathedra pestilentiæ non sedit: *Noh an demo* (3) *suhtstuole ne saz; ib meino, daz er richeson ne uuolta, uuanda diu* (4) *suht sturet sie nah alla, so si Adam teta, do er Got uuolta uuerden.*

II. Sed in lege Domini voluntas ejus, & in lege ejus meditabitur die ac nocte: *Suntir der ist salig, des uuillo an Gotes* (5) *eo ist, unde der dar ana* (6) *denchet tac unde naht.*

III. Et erit tanquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo. *Unde der* (7) *kedihet also uuola, so der boum, der bi demo rinnentem uuazere kesezzet ist, der citigiz sin uuocher gibet. Daz rinnenta uuazer ist diu gnada des heiligen Keistis; den si* (8) *nezhzhet, der ist birig boum guotero uuerche.*

IV. Et folium ejus non defluet, & omnia, quæcunque faciet, prosperabuntur. *Noh sin loub ne riset; daz chuit noh sin uuort ne uuirt uuendic, unde fram dibet* (9) *elliu dei der boum bringet iouh uuocher; iouh pletir; ib meino uuerch unde uuort.*

V. Non sic impii, non sic, sed tanquam pulvis, quem projicit ventus a facie terræ. *So uuola ne dibent aver die argon, so ne dibent si, suntir si zeuarent also daz stuppe dero erdo, daz der uuint feruuaet; fone demo Gotes riche uuerdent si feruuaet.*

VI. Ideo non resurgunt impii in judicio, neque peccatores in consilio justorum: (10) *Pediu ne irstent die argon ze dero urteile, do si irsten, si ne bitent iro danne, uuanda in iu irteilet ist; noh die sundigen ne sizhzhent*

(1) Chenun *pro* Quenun *vel* Quenan, *hoc est* Mulieris. *Vide supra Col.* 584.

(2) ket *pro* geht; *uti passim hic usurpatur* K *pro* G.

(3) *Nunc scriberetur Suhtsthul.*

(4) *Suht pro Sucht; quemadmodum hic passim usurpatur H pro CH.*

(5) *Eo, lex. Aliud autem est* Euu. *Vid. supra Col.* 645.

(6) Denchet *pro* denket; *quemadmodum hic sæpe usurpatur* CH *pro* K.

(7) Kedihet *pro* Gedejet.

(8) *Ita in eo Codice sæpissime usurpatur* ZH *pro simplici* z.

(9) Elliu *pro* Allen. *Cætera satis clara sunt.*

(10) Pediu *pro* Darumb.

ſizhzhent danne in demo rate dero reh-tono. Ene ne irſtent ze diu, dazh ſi irteilet uuerden, noh diſe daz ſi irteilen; ene ſint die uuirſiſten, diſi ne ſint die bezhzheſten, uuanda ſi peidi ſundig ſint; die bezhzheſten irteilent den (1) *metemen.*

VII. Quoniam novit Dominus viam juſtorum, & iter impiorum peribit. *Uuande Got uueizh den uueg dero rhetono, er geuuerdet ſie uuizhzhen, unde iro uuerhc, unde dero argon uart uuirt florn, uuanda ſie ſelbe florn uuerdent; pidiu uuirt iro uart floren, dazh ſint iro uuerhc.*

ORATIO DOMINICA CVM OTFRIDI WIZANBVRGENSIS MONACHII ANTIQVA THEOTISCA PARAPHRASI.

Pater noſter, qui es in Cœlis. *Uater unſir, du in himile biſt. Uuolne du menniſco skeine ana guoten uuerchen, dazh du ſin ſun ſiſt, ſo heizhiſt du in mit rehte uater. Habe die minna, diu tuot dih uueſen ſinen ſun.*

Sanctificetur nomen tuum. *Din namo uuerde giheiligot. Uer ſcol in geheiligon, nu iſt er heilic? Uuir biten auir, dazh er in unſeren herzhen giheiligit uuerde, ſo dazh uuir in uobende giheiligen.*

Adveniat Regnum tuum. *Din Riche chome, dazh euuige dara alla guote zhuo dingent; da uuir dih giſehen ſculen, unde den engilen giliche uuortine, lib ane tot haben ſculen.*

Fiat voluntas tua, ſicut in Cœlo & in terra. *Din uuille giskehe in erda fone menniſgen, alſo in himile fone den engilen.*

Panem noſtrum (2) cottidianum da nobis hodie. *Unſir tagelichih prot gib uns hiuto. Gib uns lera, dera unſere ſela gilabit uuerden, uuanda dera bidarf ſi tagelichis, alſo der lichinamo bedarf protis.*

Et dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. *Unde unſere ſculde belazh uns, alſo ouh firlazhen unſeren ſculdenaren. Diſen gidingen firneme manniclih, unde ſi garo ce firgebenne dazh* (3) *luzhzhila, alſo er uuelle, dazh imo firgeben uuerde dazh* (4) *michila.*

Et ne nos inducas in tentationem. *Unde in dia chorunga ne leitiſt du unſih. Dazh chuit ne lazh unſir gichorit uuerden nah unſeren ſunden. Den du ne skirmiſt, den uuirfit diu chorunga nidir, der uuirt ce huohe ſinen fianden.*

Sed libera nos a malo. *Suntir irloſe unſih fona demo ubile. Loſe unſih fone des tiufelis chorungen, unde fone ſinemo giuualte. Siben bete churci ſin diſe; an in uuirt doh funten al dazh, des uns durft iſt.*

Diſen ſalmon heizhen uuir Giuuerf, uuanda in die heiligen poten giſaminoten unde ceſamine giuurfen, dazh izh zheichen ſi dera chriſtenlichen gloube, alſo ouh in demo uuige dazh zheichin iſt an demo skilte, odar an gieinoton uuorten iſt, dannan iogelichir ſine gnozhzhi irchennit.

Et hæc quidem in præſens ſpeciminis loco ſufficiant. Cæterum, ut ad Joannis Trithemii (5) ſupra citatum locum revertar, notandum *tertio* eſt, de *Grammatica* illa *Theotiſca* ab *Imp. Carolo Magno* compoſita, cujus ibi paucis & obiter fit mentio, aliud inſi-

(1) Metemen *pro* Mittelen.
(2) Cottidianum *pro* quotidianum.
(3) Luzhzhila *ſive* luzzila *parum.*
(4) Michila, *multum.*
(5) *Vide ſupra Col. 708.*

insigne testimonium extare in ejusdem *Trithemii* libro *sexto Polygraphiæ;* quippe ubi non solum refert *Otfridum* ea Grammatica usum esse, eamque absolvisse & auxisse, verum etiam addit, *Fragmenta* ejusdem Grammaticæ in suas etiam pervenisse manus, ejusque rei confirmandæ causa exhibet ibi *tria Alphabeta steganographica* sive *cryptographica*, ab ipso *Imp. Carolo Magno* excogitata, partim quidem in usum proprium, partim autem, ut iis uterentur *Exploratores* illi & *Judices clancularii*, quos per *Saxoniam*, triginta annorum spatio vix tandem a se debellatam, rebellionis & defectionis a religione Christiana impediendæ causa secreto constituerat. Ipsa *Trithemii* verba, quæ maxime ad

A rem pertinent, & capite *secundo* ac *tertio* supra citati libri *sexti* Polygraphiæ extant, hic subjungo; non quidem, uti vulgo sunt impressa, sed quemadmodum leguntur in authentico Codice MSto, *propria* ipsius *Joannis Trithemii manu* A. 1508 exarato, & *Imp. Maximiliano I.* oblato, quem Anno 1665, cum Gloriosissimi Imperatoris nostri LEOPOLDI

B I. in itinere Oenipontano comes essem, in *Bibliotheca Arcis Ambrasianæ* juxta *Oenipontem* sitæ reperi, & una cum aliis multis pretiosissimis Codicibus MStis, qui olim ad *Bibliothecam cubicularem Maximiliani I.* pertinuerunt in *Augustiss. Bibliothecam Cæsaream Vindobonensem* transtuli. (1) Incredibiliter profecto hic *Polygraphiæ* Co-

(1) *In Appendice Libri III. addi his* LAMBECIUS *voluit, quæ adscripsi:* ADDITAMENTUM XI, pertinens ad Libri *secundi* pag. 463, 805 & 988, ubi agitur de *Augustissimæ Bibliothecæ Cæsareæ duobus Codicibus MStis, Joannis Trithemii, Sponheimensis* primo deinde autem *S. Jacobi* apud *Herbipolim* Abbatis, *Polygraphiæ Libros sex* & *Librum octo Quæstionum* continentibus, qui, ut luce meridiana clarius liquet, illi ipsi sunt, quos PROPRIA MANV exaratos, *Imp. Maximiliano* obtulit.

Extant quoque in eadem *Augustissima Bibliotheca* nonnulla alia JOANNIS TRITHEMII *Monumenta* AVTOGRAPHA, ex quibus speciminis loco in publico *Epistolam* quandam ad *Petrum Abbatem Monasterii in Amorbach*, sive *Amerbach*, quæ inter *Epistolas*, cum *Operibus* ejusdem *Historicis* Francofurti typis Wechelianis A. 1601. in folio impressas, non reperitur, varias tamen ob causas lectu & conservatu est dignissima. Ea est hæc:

Salutem & veram in Domino charitatem:

Quoniam in multis sum plurimum occupatus, ad inquisitiones tuas Pater Venerande, brevius, quam tuæ cogitationes voluerunt, compellor respondere. Ad primum itaque, quo Monasterium (α) *Schutteranum dicis ab Offone quodam Anglo te legisse fundatum, respondeo eam me non latuisse opinionem. Dicunt enim Schutterenses ipsum Offonem de Anglia Romam petiisse sub Gregorio Papa Magno, & in reditu fundasse Cœnobium; sed hoc falsum Sigebertus redarguit in Chronicis, sic dicens: Anno Domini DCCVII. sub Constantino Papa Coreth & Opho Reges Anglorum Romam veniunt, ibique in monachos attonsi, Regi regum militaverunt. Ita Sigebertus. Gregorius autem Papa Magnus prius obierat* (β) *anno Domini DCV. Videsne quod opinator in duobus & centum annis erravit. Sanctus autem* (γ) *Pirminius, ut antehac scripsi, circa Dominicæ Nativitatis annum DCCXXXIV Monasterium Schutterense fundavit, quod ut clarius tibi patescat, unum his interserui Capitulum ex antiquissimo Libello vitæ ejus, ita exordiens, postquam Augiensis Monasterii fundationem ab eo factam præmiserat: Iste, inquit, locus, de quo imperitis assertionibus aliquid narrando perstrinximus, primus est, in quo Vir Sanctus Pirminius agonem suum post Episcopatum* (δ) *proprium Deo & hominibus devotissime monstrare cœpit:*

(α) *Vide ejusdem* Trithemii Compendium *sive* Breviarium Annalium, *ubi agitur* de Theodorico *Rege Francorum sexagesimo, pag. 60 & 61 supra memoratæ editionis Wechelianæ atque insuper consule ejusdem* Chronicon Monasterii Hirsaugiensis *ad annum Christi 1002, pag. 45 ejusdem editionis; sed ibi pro* Offo *mendose legitur* Otto.

(β) *Immo A. C. 604. d. 12. Martii.*

(γ) *Vide Cardinal.* Baronii *Notas ad Martyrologii Romani diem tertium Novembris, ubi vocatur* Pirminus.

(δ) *Nempe* Meidensem *in Gallia ad Matronam fluvium.*

A Codex manuſcriptus ab impreſſis editionibus diſcrepat, adeo nempe, ut prorſus nova editio ex eo poſſit adornari. Notabile etiam in eo inprimis eſt, *Joannem Trithemium* in fine ſingulorum librorum annotaſſe, quo die puram illam cujuſque eorum deſcriptionem abſolverit. In fine enim libri primi legitur: *Finis Libri primi Polygraphiæ Joannis Trithemii Abbatis (Divi Jacobi in Suburbio* (1) *Peapolitano Francorum) XII die menſis Februarii anno Chriſtianorum MD VIII.* (2) Ἰωάννης ὁ Τριτήμιος γέγραφα. Similiter etiam in fine ſequentium librorum teſtatur ſe *ſecundum* abſolviſſe *ultimo* die *Februarii* ejuſdem anni 1508, *tertium ſeptimo* die menſis *Martii*, *quartum decimo tertio* die ejuſdem menſis, quintum decimo ſexto die ejuſdem menſis ac denique *ſextum* die *vigeſimo primo* ejuſdem menſis *Martii* & ejuſdem anni 1508. *Præfationem* autem dedicatoriam ad *Imp. Maximilianum I.* quæ toti Operi præfixa eſt, & ab impreſſa multum differt, teſtatur ſe ſcripſiſſe ejuſdem anni die *vigeſimo quarto* ejuſdem menſis *Martii*. In hoc igitur præſtantiſſimo Codice MSto, de quo alias prolixius acturus ſum, legitur ſupra citatum *Joannis Trithemii*

de

cœpit: poſtea vero cum Dei timore & ſtudio bono decem ordinavit Monaſteria; quorum tamen nomina aliquanta nobis ſunt incognita, quædam vero nota. In tribus tamen Regnis, (α) *Francia ſcilicet noſtra Orientali, Bavaria atque Alemannia liquido novimus eſſe conſtructa; & poſt pauca: quorum vero prædictorum Monaſteriorum nomina novimus, hæc ſunt: Altha, Schutera, Schwartzacha, Morbach, Gengenbach, Moreſmünſter, & Neuwiler; aliorum vero vocabula certe non ſcimus. Vſque huc ex Vita ejus, cui plus fidei tribuo, quam opinionibus in contrarium allegatis quibuſcunque. Ad ſecundum dico, non mirandum, ſi de his rebus nihil ſcripſerunt Italiæ Galliæque Auctores; quia ſua ſtudioſiſſime proſecuti, Germanorum memoratu digna ſemper quaſi ex condicto ſpreverunt. Ad tertium reſpondeo, propter brevitatem temporis Vitam S. Pirminii hac vice dare ad reſcribendum non potuiſſe: curabo tamen, quam cito quivero, ut ea potiaris. Ad quartum, ex quibus id habeam Annalibus, quod de fundatione Monaſterii tui Amorbach, & Sluchtera id eſt ſolitaria, & quibuſdam aliis per Divum Pirminium, quæ in ejus vita non habentur, pridem ad te ſcripſi, ſimiliter & de Sancto Amore primo Abbate, reſpondeo, quod ex* (β) *Megenfrido Chronographo Fuldenſi monacho, qui fundationes & Abbates pæne omnium Cœnobiorum noſtri Ordinis in Germania, qui ipſum præceſſerunt, ſatis diffuſe conſcripſit. Is dicit Beatum Amorem Sancti Pirmini diſcipulum. Ab ipſo primum Abbatem in tuo Cœnobio inſtitutum, annis præfuiſſe tribus & quadraginta, multiſque coruſcaſſe miraculis, & nomen indidiſſe loco, Pirminiumque ex diſcipulis Sancti Mauri extitiſſe; de quibus tamen in ejus Vita nihil habetur. Ad quintum, dico Cœnobium tuum quinque habuiſſe fundatores, S. videlicet Pirminium Epiſcopum Meldenſem, S. Bonifacium Epiſcopum Moguntinenſem, Carolum Martellum Majorem Domus Regni Francorum, Pippinum ejus filium poſtea Regem Magnique Caroli patrem, & Ruthardum Comitem in Franckenberg, ad cujus proprietatem fundus ipſe pertinebat, in quo Monaſterium dignoſcitur eſſe conſtructum. Caſtellum vero ejus Franckenberg longe poſtea anno Domini MCXL VIII, tunc ſpelunca latronum, deficientibus Comitibus per Fridericum Imperatorem fuit deſtructum, & mons Eccleſiæ Herbipolenſi donatus. Megenfridus, Chronographus inſignis & ſolidus, claruit in Monaſterio Fuldenſi* (γ) *Anno Domini DCCCCXC. Sigebertus autem monachus Gemblacenſis claruit anno Domini MCX. En habes ad inquiſita reſponſum, quale breve poterit dare tempus. Vale & Deum ora pro nobis; XXIII die Martii MDXV.*

Joannes Tritemius Abbas
S. Jacobi Herbipolis.

Inſcriptio harum literarum externa:

Reverendo in Chriſto Patri Domino Petro Abbati Monaſterii in Amorbach, Amico venerando.

(1) Peapolitano *per ſimplex* e *pro* Poapolitano *vel* Pœapolitano *quemadmodum pro* πόα, *h. e.* herba, *Ionice dicitur* πόη. Poapolis *vel* Pœapolis *idem eſt atque* Herbipolis *ſive* Würtzburg.

(2) *Hoc eſt*, Joannes Tritemius ſcripſi.

(α) Francia Orientalis *pro* Franconia.

(β) *Vide ejuſdem* Trithemii *Chronicon Monaſterii Hirſaugienſis ad an. Chriſti* 1010; *item* Ger. Joan. Voſſ. *de Hiſt. Lat. Lib.* 2. *cap.* 42, & R. p. Chriſtoph. Broweri *Antiquitat. Fuldenſ. lib.* 1. *cap.* 14.

(γ) *In* Chronico *autem* Monaſterii Hirſaugienſis *refertur idem* Megenfridus *ab eodem* Trithemio *ad annum Chriſti* 1010.

de *Grammatica Theotisca Imp. Caroli Magni* ab *Otfrido* absoluta & aucta testimonium hoc modo: *Carolus Rex Magnus, natione* (1) *Theotiscon, gentis suæ misertus barbariem, Annonæ, Theobaldo & Berengero præceptoribus, sicuti OTFRIDVS &* (2) *Turpinus fuerunt, cum esset Vir animo cœlestis, & literarum tam Græcarum, quam Latinarum longe doctissimus, linguam tentavit regulare* (3) *Theotonicam, mensibus & ventis, quæ hodie apud nos retinent, nomina dedit, & præcepta Grammatices linguæ Theotonicæ pulchra composuit. Sed illo mortuo res imperfecta remansit, usque adeo ab hominum notitia hodie jacens abscondita, ut satis admirari nequeam. Nisi enim fuisset* (4) *unus ille monachus Wissenburgensis quondam OTFRIDVS, nulla hujus facti memoria haberetur. Is enim sub Ludovico Pio, ipsius Caroli filio, Grammatica, quæ inchoaverat ille, assecutus, multa scripsit in lingua Theotonica noviter in parte regulata metro heroico elegiacoque simul & prosa, tam ad ipsum Ludovicum* (5) *Imperatorem & alios, quam ad Moguntinum Archiepiscopum* (6) *Otgarium. Cujus Grammatices fragmenta consecuti & nos, præsentes Alphabeti characteres inter alia extraximus; quas Carolum constat reperisse in Operis sui ministerium, quod pro linguæ ornatu gentilis inchoaverat.* Hæc ibi Trithemius capite secundo. Capite

A autem tertio subjungit ista: *Memoratus Vir doctissimus OTFRIDVS in sua Grammatica Arte linguæ nostræ Theotonicæ, quam, sicut diximus, ex Caroli Regis Magni institutionibus collegerat, & alios characteres quosdam interseruit, quibus ipsum in arcanis usum fuisse dicit. Ex quibus & nos subjectum pro nobis Alphabetum assumpsimus, quo secretissime hactenus usi sumus. Datum fuit hoc ipsum Alphabetum hominibus illis, quos Carolus in locum triginta millium ex Saxo-* B *nia transtulerat in Galliam, postea videlicet quam annis triginta pugnans contra Saxones, ipsos gladio tandem Christi convertit ad fidem. Veritus enim, ne denuo recidivarent, sicuti frequenter antea fecerant, eorum triginta millia trans Rhenum locavit in Galliam cum filiis & uxoribus, quos ferociores animis fuerat expertus. In quorum locum ex Gallis triginta millia similiter in Saxoniam transtulit, quos ad aliorum differentiam* (7) *West-* C *Gallos, vulgariter autem West-Walen nuncupavit; qui hodie corrupto vocabulo, sed mendose, Westphali vocantur. His quosdam præposuit Duces non exercitus, sed morum, quibus commisit, quatenus per totam Saxoniam, quæ tunc erat amplissima manifeste discurrerent & occulte, & quoscunque reperissent contra fidem & mores enormiter deliquisse Christianos, mox sine judiciorum strepitu laqueo necarent; ipsi autem ab omni hominum im-*

(1) *Rectius* Theotisco *vel* Theotiscus *hoc est, ein Teutscher.*

(2) *Vide supra Col.* 479 *& deinceps.*

(3) *Ipse Otfridus vocat eam rectius* Theotiscam.

(4) *At enim vero meminit ejusdem rei etiam* Eginhardus *in vita Imp. Caroli Magni. Vide supra Col.* 353. 645.

(5) *Immo ad* Ludovicum Franciæ Orientalis Regem, *Imp. Ludovici Pii filium. Vide supra Col.* 656.

(6) *Immo ad* Liutbertum *Archiepiscopum Moguntinum. Vide supra Col.* 666. Otgarius *fuit* quintus *Archiepiscopus Moguntinus.* Liutbertus *autem* octavus.

(7) *Notabilis locus de origine & nomine Westfalorum.*

impetitione permanerent immunes. Hos hodie Scabinos, vulgo (1) *Feynieros, latine autem Scitos appellamus: qui notis utuntur occultis, quibus se mutuo Scitos intelligant, judicium reos, quod Carolus dedit, usque in hodiernum diem per successionem electionis facientes: characterum vero, sicut cernimus, institutio in gente ad effectum non pervenit.* Hucusque insigne illud *Joannis Tritbemii* de Grammatica *Imp. Caroli Magni* Theotisca ab *Otfrido* absoluta & aucta testimonium. Quod superest, cum ipse huic argumento in præsens diutius non possim immorari, nec tamen dubitem, quin forte aliquis antiquitatum Germanicarum amans uberiorem nonnullarum rerum, quas supra cursim attigi, illustrationem desideraturus sit, hoc saltem adjicio, operæ pretium fore, si præ cæteris consulantur *Justus Lipsius* in (2) supra citata pereruditа Epistola ad Henricum Schottium, *Conradus Gesnerus* in *Mithridate* sive Libro de differentiis linguarum, *Wolgangus Lazius* libro tertio de Migrationibus Gentium. *Melchior Goldastus* in Syntagmate Rerum Alamannicarum, & in Notis ad *Tyrolis* Regis Scotorum & *Winsbekii* ac *Winsbekiæ* antiquas Germanicas Parænefes, *Bonaventura Vulcanius* in Libro de literis & lingua Getarum sive Gothorum, *Paulus Merula* in Notis ad *Willerami* Abbatis Mersburgensis antiquam Theotiscam Paraphrasin in Canticum Canticorum, *Christophorus Browerus* in Dissertatione de veteri Trevirorum lingua, *Martinus Opitius* in Animadversionibus ad incerti Poëtæ Theotiscum Poëma rhythmicum de *S. Annone* Archiepiscopo Coloniensi, & *Justus Georgius Schottelius* in magno & egregio Opere germanico de Lingua Germanica.

XXXV. Et hactenus quidem *viginti tres* recensui *MStos Codices*, ad Vitam & res gestas *Imp. Caroli Magni* pertinentes, de quibus alias vel in ipsis horum *Commentariorum* libris, vel separatim, prolixius posthac acturus sum, multoque plures adderem ejusdem argumenti, nisi præviderem fore, ut *Caput* hoc *quintum* in nimis enormem & prorsus absurdam excrescеret magnitudinem. Abrumpo itaque illud, licet invitus, &, quæ supersunt, commodiori loco & tempori reservans, ad alia transeo. (a)

(1) *Ita ibi scriptum est; In impressis autem editionibus legitur* Feimeros.

(2) *Vide supra Col. 713.*

(a) *Non erant in promptu plures; repertum enim ex eorum numero unum in* Appendice *Libri VIII. additum illis esse volebat his verbis:* ADDITAMENTUM V, de pervetusto quodam & rarissimo Codice manuscripto membranaceo *Bibliothecæ Privatæ sive Cubicularis Imp. Caroli Magni*, quem in *Augustissima Bibliotheca Cæsarea Vindobonensi* nondum repereram, cum libri *secundi* horum Commendariorum Capite quinto a pag. 261. usque (α) ad pag. 465. ejusdem *Biblicthecæ Carolinæ* aliquoties memini.

Jam memoratus præstantissimus Codex manuscriptus membranaceus *Carolinus* est inter Codices manuscriptos Theologicos Latinos *sexcentesimus vigesimus quartus*, constatque foliis *septuaginta octo* in folio, quorum primum partim injuria temporis, partim negligentia eorum, qui *Augustissimam Bibliothecam Cæsaream* ante me administrarunt, lacerum est & aliquatenus mutilum. Continetur eo *in S. Pauli Apostoli Epistolam ad Romanos Explanatio* ORIGENIS: quam CAROLUS MAGNUS, *nondum Imperator, sed tantum adhuc Rex Francorum & Longobardorum*, a quodam WINIDHARIO curavit describi, postea autem ipse relegit, &

propria

(α) *Vide ibi in Col. 354. 453.*

propria manu emendavit. Præfatio ejus incipit ibi his verbis: *Principia rerum requirenda ſunt, ut notitia earum poſſit haberi. Tunc demum enim facilius poterit cauſæ ratio declarari, ſi ejus ordo diſcatur. Si ergo Epiſtolæ datæ modum oſtenderimus, poteſt verum videri quod dicimus. Conſtat temporibus Apoſtolorum Judæos, propter quod ſub Regno Romano agerent, Romæ habitaſſe, &, quia hi, qui crediderunt, tradiderunt Romanis, ut Chriſtum profitentes legem ſervarent*, &c; Explicatio deinde ipſa incipit hoc modo: *Paulus ſervus Jeſu Chriſti. Ex Saulo Paulum ſe dicit, hoc eſt, immutatum, ut quia Saulus inquietudo ſeu temptatio interpretatur. Hic cum ad fidem Chriſti acceſſit, Paulum ſe dicit*, &c. Cæterum in fine totius iſtius Codicis, nempe folii 78. pag. 2, exſtant hæ, æque antiquo charactere Gotthico ſive Toletano exaratæ, & obſervatu digniſſimæ ſubſcriptiones:

INCIPIVNT (α) VERSICVLOS.

Codicis hujus ovans (β) volui confringere penna
(γ) Spinas, quas animo (δ) ſcriptor congeſſit inerti;
Quique legis, precibus pro me pulſare Tonantem
Digneris, valeas (ε) ſi Chriſti vivere Regno.

ITEM ALII.

Qui ſternit per bella truces fortiſſimus Heros,
Rex CAROLVS, *nulli cordis (ζ) flugore ſecundus;*
Non paſſus (η) ſentes mendarum ſerpere libris;
En bene correxit, ſtudio ſublimis in omni.

VVINIDHARIVS PECCATOR SCRIPSIT ISTVM LIBRVM, AMEN.

EXPLICIT LIBER, QVEM DICTAVIT (θ) ORIGENIS.

In illis temporibus Chriſtianus fuit; ſed poſtea
(ι) deprevatum eſt mens ejus poſt vana.
Sed vos, qui legitis, non dubitetis legere,
quia proficit vobis, ſi retinetis:
Et orate pro (κ) Scriptore, (λ) ſi habeatis Deum Adjutorem
in die Judicii. Sic fiat, fiat, fiat. Amen, am̄, am̄.

Ex his igitur Subſcriptionibus ſine ulla controverſia manifeſtiſſime apparet, quæcunque in hoc Codice, vel in ipſo contextu emendata, vel interlineariter ſuperſcripta, vel ad marginem adnotata ſunt, ſecundum verba illa, EN BENE CORREXIT, propria ipſius CAROLI MAGNI manuſcripta, ideoque Monumentum hoc literarium, ob venerationem tanto Monarchæ debitam, fere inæſtimabile eſſe. Huc quoque accedit, ex ſimilitudine ſcripturæ certo cognoſci poſſe, quænam idem Glorioſiſſimus Princeps, cum in aliis variis *Auguſtiſſimæ Bibliothecæ Cæſareæ Vindobonenſis* Codicibus manuſcriptis, tum præcipue in *Sacris Bibliis*, quorum Libri ſecundi horum Commentariorum capite quinto a Col. 615. uſque ad Col 628. facta eſt mentio, ipſe ſua manu emendaverit. Habent itaque Critici, quo nomine merito glorientur, nec niſi ſumme honorificum illis eſt, Carolum Magnum profeſſionis ſuæ habere collegam. Quod denique reſtat, ſi quis ejuſdem *Origenis Explanationem Epiſtolæ S. Pauli ad Romanos* impreſſam, ſed ab ea, quæ in jam memorato Codice manuſcripto *Carolino* exſtat, prorſus diverſam, videre deſideret, is adeat *Origenis* Opera, Pariſiis typis Petri l'Huillier A. 1574. in folio impreſ-preſſa, Partis ſecundæ pagina 296. & deinceps, ubi Præfatio iſtius Explanationis, *S. Hieronymo* translatore, incipit his verbis: *Quod cæteris Apoſtoli Pauli Epiſtolis difficilior putatur ad intelligendum hæc, quæ ad Romanos ſcripta eſt*, &c; Explanatio autem ipſa hoc modo: *Paulus ſervus Jeſu Chriſti.) De Paulo jam diximus; requiramus nunc, cur ſervus dicatur is, qui alibi ſcribit: Non enim accepiſtis ſpiritum ſervitutis;* &c.

Hæc ille. Is liber nunc eſt inter Theologicos ms. CXXXVI. Membraneus, *inquit* GENTILOTTUS, foliorum 78. oblongioris formæ vetuſtiſſimus, ſæculo octavo exaratus, ut tam ex ſcripturæ ratione ejus ævi ſpeciminibus ab immortalis memoriæ viro JOANNE MABILLONIO in Opere de Re Diplomat. exhibitis apprime congruentis, quam aliis ex argumentis notiſque conjicimus. Non modicum vero propter vetuſtatem detrimentum accepit, corroſis marginibus præſertim primi folii & ſcripturæ complures in locis fugiente. CAROLI MAGNI manibus verſatum hunc librum,

(α) Verſiculos *pro* Verſiculi, *nempe accuſativus pro nominativo; ut paſſim alibi in pervetuſtis hujuſmodi Codicibus manuſcriptis Gotthicis ſeu Toletanis. Sic enim in* Codice Epiſtolari Carolino, *de quo Libri ſecundi horum Commentariorum Col. 449. & deinceps egi, ſtatim in principio ſive in ipſa interiori compactura lignea legitur:* Memento quæſo quod ſim PULVEREM, *pro* Memento quæſo quod ſim PULVIS. *Similiter etiam in Codice* Gloſſarii Latino-Theotiſci Rabani Mauri in tota Sacra Biblia Veteris & Novi Teſtamenti, *cujus Col. 646 ejuſdem Libri ſecundi horum Commentariorum memini, legitur* In Nomine Dei Summi incipiunt GLOSAS *pro* incipiunt GLOSSÆ.

(β) *In hoc Epigrammate, quod ſine ullo dubio ipſe* Carolus Magnus *compoſuit, nemo niſi ipſe de ſe & de emendatione ſua hujus Codicis loquitur. Sequens autem Epigramma in ejuſdem honorem & laudem, vel* Winidharius, *vel alius aliquis incognitus de ſuo addidit.*

(γ) *Hæ* ſpinæ *in proxime ſequenti Epigrammate vocantur* ſentes mendarum.

(δ) *Nempe* Winidharius.

(ε) Si *pro* ut.

(ζ) Flugore *pro* fulgore.

(η) *Sic ſupra eaſdem* ſentes mendarum *vocat* ſpinas.

(θ) Origenis *perperam pro* Origenes.

(ι) Depravatum *perperam pro* depravata.

(κ) *Nempe* Winidhario.

(λ) Si *pro* ut.

librum, ejusque victrici dextra emendatum fuisse, quemadmodum de Evangeliis ante obitum suum ab eo correctis testatur THEGANUS cap. VII, non obscure indicant versiculi in fine positi. Quos tamen si quispiam referre velit ad emendationem, ejus mandato ab alio factam, ut de Bibliorum vulgata versione, ALCUINO commissa, ex SIGEBERTO constat, per me licet. Eorum versiculorum exemplum infra scriptum est.

INCIPIVNT VERSICVLOS (sic)

Codicis hujus ovans volui confringere penna
Spinas quas animo scriptor congessit inerti
Quique legis precibus pro me pulsare tonantem
Digneris, valeas si Xpi vivere regno.

ITEM ALII.

Qui sternit per bella truces fortissimos heros
Rex Carolus nulli cordis fulgore (α) *secundus*
Non passus sentes mendarum serpere libris
En bene correxit studio sublimis in omni.

Versiculis subtexta est hujusmodi epigraphe.

UUINIDARIUS PECCATOR SCRIPSIT ISTUM LIBRUM, AMEN. EXPLICIT LIBER, QUEM DICTAVIT ORIGENIS.

In illis temporibus Xpianus fuit, sed postea depravatum est mens ejus post vana. Sed vos qui legitis non dubitetis legere, quia proficit vobis si re&ine&is. Et orate pro scriptore, si habetis dm̄ adjutorem in die judicii. Sic fiat, fiat, fiat. am̄, am̄, am̄.

Nimiam autem fidem huic subscriptioni habuit Cl. LAMBECIUS, cum de hoc Codice agens Commentar. Tom. VIII. Additam. V. pag. 645. scripsit, eo contineri ORIGENIS explanationem Epistolæ S. PAULI ad Romanos, ab edita tamen diversam. Est enim memoratæ quidem epistolæ, sed ORIGENI a librario perperam adscripta enarratio, alius incerti auctoris, qui centum minime annos post ORIGENEM vixit, ut vel ex principio constat, in quo fit mentio PHOTINI, A. 345, 347, 349. damnati, atque circa A. 376. mortui. Ut ut vero de auctore parum constet, legitur ejusmodi expositio inter AMBROSII Mediolanensis opera a col. 1800. edit. Paris A. 1569. a Benedictinis S. MAURI in appendicem relata. Ejus prologus in hoc Codice sine ulla inscriptione sic incipit: *Principia rerum requirenda sunt, ut notitia earum possit haberi. Tunc demum enim facilius poterit causæ ratio declarari, si ergo epistolæ datæ modum ostenderimus, potest verum videri quod dicimus &c.* Commentarius. *Paulus servus Jhu Xpi. Ex Saulo paulum se dicit, hoc est immutatum, ut quia Saulus inquietudo seu temperatio interpretatur. Hic cum ad fidem Xpi accessit paulum se dicit. quasi jam quietum, quia pax est fides nostra. Cum enim temptationes emulationes legis dī servis ret. post ipse temptationes passus est propter spem m ante judaismi amore negaverat servum autem a Xpi se profitens a lege se exutum ostendit &c.* In editis initium aliter se habet. Finis talis est: *In conclusione Xpm̄ ponit per quem facti & iterum reformati sumus gratia ejus ut mentibus nostris hereat, quia si beneficiorum ejus memores sumus semper nos tuebitur, sicut dicit ecce ego vobiscum sum usque ad consumationem seculi Amen.*

Enarratio hæc continenti scriptura, sine ulla sectione in capita exarata est, & inter complures emendationes & supplementa, quæ partim inter lineas partim ad oram comparent, observatione est digna glossa germanica super dictionem *reciprocam*, quæ textus cap. 1. v. 27. legitur & *reciprocam* mercedem &c. scripta est, videlicet: *uuider uuindende.*

(α) *Sic a prima manu.*

VIII.

Ex historia Austriaca hactenus inedita HENRICI GUNDELFINGII Pars tertia typis a LAMBECIO vulgata cum Appendice de successione Comitum Teriolensium.

MONITUM.

Inerat Libri Comment. secundi Capiti VI. a pag. 465. nota jam de causa. Est cumprimis sub initium fabulis jam explosis referta. Principio Partis secundæ Habsburgicæ originem gentis ad Comites Aventinos *familiæ* Aniciæ Perleoniæ GUNDELFINGIUS *refert; idcirco pro* Aniciana *rursum* opinione *sua prolixe, more suo, heic quoque differit noster, sed, uti jam ad librum*

bum adnotavi primum, nequaquam ex placitis severioris critices, cujus judicio ceteris GUNDELFINGII *fabellis opinio illa adnumerari debet, uti erudite ostendit* Cl. ac R. V. MARQUARDUS HERGOTTUS in Genealogia Diplomatica Gentis Habsburgicæ. *Utilius operam & tempus impendit* LAMBECIUS *ejusdem historiæ Parti tertiæ typis vulgatæ, cum appendice* de successione Comitum Teriolensium. *Poterat Pars illa scriptoribus Rer. Austriacarum inseri; & sane miror, a* Cl. ac Ven. Viro HIERONYMO PEZIO, *post alia, ex Commentariis nostris edita, aut non visam fuisse aut neglectam. Sic autem de illa* LAMBECIUS. (a)

I. Quoniam inter varia illa antiqua monumenta, quorum Capite (1) *primo* hujus Libri *secundi* in Dissertatione de nomine Vrbis *WIENNÆ*, feci mentionem, *Historia* etiam *Austriaca Henrici* cognomine *Gundelfingen* a me citata est, eaque hactenus nondum in lucem prodiit, idcirco tam argumenti, quam autoris causa necessarium arbitror, ut, qualis illa, quantaque fide digna sit, erudito Orbi paucis hic indicem. Quod jam primum igitur ad *nomen, patriam, statum* & *ætatem* Autoris attinet, notandum est, quod in principio Præfationis ad *Sigismundum*, primum ejus nominis Archiducem Austriæ, ipse se appellat *Heinricum* (2) *Gundelfingen de Constantia, Artium Magistrum & Ecclesiæ Friburgensis Cappellanum.* Unde patet, etsi cognominatus fuerit *Gundelfingen*, revera tamen eum non fuisse *patria* (3) *Gundelfingensem*, sed *Constantiensem.* Per *Friburgum*

A autem, cujus Ecclesiæ fuit *Sacellanus*, non est intelligendum *Friburgum Brisgaviæ*, sed *Friburgum Helvetiæ.* De *tempore* porro, quo Opus illud compositum & absolutum est, clarissimum certissimumque extat indicium cum in *Præfatione* ad Archiducem *Sigismundum*, quippe quem ibi *Fœderis* illius, quod *Helvetii* A. 1474. contra Ducem Burgundiæ *Carolum Pugnacem* cum variis Principibus, Populis & Civitatibus iniere, *splendidissimum Jubar* nuncupat, tum

B in ipsius Operis Parte *tertia*, sive *ultima*, utpote quæ clauditur narratione duarum gravissimarum cladium, quibus jam memoratus Burgundiæ Dux *Carolus* ab *Helvetiis* eorumque *Fœderatis* A. 1476. apud (4) *Granseum* & *Murretum* affectus est. Persuasissimum etiam habeo partim ex ornatu scripturæ, partim vero etiam ex aliis variis circumstantiis, Codicem illius Historiæ MStum, qui nunc in

(a) *Horum in priori editione epigraphe erat hæc:* CAPUT VI. D. HENRICI GUNDELFINGII Historia Austriaca hactenus inedita, cujus Codex MStus membranaceus, qui in Augustissima Bibliotheca Cæsarea adservatur, est inter MStos Codices Historicos Latinos trecentesimus vigesimus primus. KOL.

(1) *Vide Com. lib. II. Cap. I. Segment. I, & Cap. V, Segment. II, Col. 51. Quo utroque loco etsi respectu cognominis appelletur* Gundelfingensis, *revera tamen non fuit patria* Gundelfingensis *sed* Constantiensis.

(2) *Ita ibi scriptum est, nempe* Gundelfingen, *non autem* Gundelfinger, *uti legitur apud Conradum Gesnerum lib. 1. de Thermis Helveticis, & apud Joan. Jacob. Frisium in Bibliotheca Universali.*

(3) *De duplici* Gundelfingen, *quorum alterum in Circulo* Bavarico, *alterum in Circulo* Suevico *situm est, vide* Mart. Zeileri *Tractatum de Decem Circulis Imperii Romano-Germanici.*

(4) Gransee & Murten in Wiflspurger-gow. *Vid. Joan. Stumpff. Chron. Helvet. lib. 8. c. 14. & 18.*

in *Augustissima Bibliotheca Cæsarea* adservatur, & inter MStos Codices Historicos Latinos est *trecentesimus vigesimus primus*, illum ipsum esse, quem Autor jam memorato A. 1476. Archiduci *Sigismundo* gratulabundus obtulit. Mentio enim fit ibi *Caroli* Ducis Burgundiæ veluti adhuc superstitis; occubuit autem is sequenti anno 1477. in tertio infelici prælio apud *Nansium*. Meminit *Henrici Gundelfingii* & Historiæ ipsius Austriacæ *Wolfgangus Lazius* capite primo libri primi *Commentariorum* suorum *in Genealogiam Austriacam* his verbis: *Henricus Friburgensis quidam Sigismundo Archiduci Chronicon suum dedicavit, quod incipit, Tremulentus aggredior*, &c. Hæc Lazius. At enim vero nec *Friburgo* oriundus fuit *Henricus* ille, sed, ut supra ostendi, (1) *Constantia*, nec ipsum Chronicon ejus incipit *Tremulentus aggredior* &c, sed hæc verba sub finem Præfationis ad Archiducem *Sigismundum* leguntur hoc modo: *Nunc institutum Opusculum, Clarissime Princeps, tremulentus aggredior* &c. Cæterum non placuit *Wolfgango Lazio*, quod etiam in Chronico hoc (2) vetus illa *Alberti Argentinensis* traditio de *Augustissimæ Domus Habsburgo - Austriacæ* Origine, ab antiqua Romana Gente *Anicia Perleonia* derivata, tanquam vera & a Gloriosissimis Principibus Austriacis constanter comprobata, confirmatur. Loco enim antiquæ hujus & veræ traditionis excogitavit tempore *Imp. Maximiliani I. Joannes Stabius* novam aliquam & antea inauditam ejusdem *Augustissimæ Domus Originem*, a *Francorum Regibus* derivatam, quam postea *Hieronymus Gebuillerus*, *Jacobus Manlius* & complures alii, inter quos etiam ipse *Wolfgangus Lazius*, variis licet modis sibi invicem contradicentes, propagarunt, & falsis adinventionibus expoliverunt: qua de re, uti (3) alias promisi, commodiori tempore & loco in *Annalium* meorum *Austriacorum Prolegomenis* accuratius differam. Interim in præsens hic exhibeo *Præfationem* supra memoratæ *Historiæ Henrici Gundelfingii* unà cum necessariis quibusdam *Animadversionibus*, quæ partim quidem marginatim appositæ, partim autem eidem subjunctæ sunt.

Serenissimo Illustrissimoque (4) Sigismundo, Domus Austriæ, Stiriæ, Karinthiæ &c. Principi, Tridentinorumque montium Domino Excellentissimo, (5) nostræ Confœderationis Jubari splendidissimo, Heinricus (6) Gundelfingen de Constantia, Artium Magister, Ecclesiæ Friburgensis Capellanorum ultimus, humilem obedientiam perscribit, & præsens dedicat Opusculum.

Cum tuam dignitatem atque Amplitudinem tantam esse existimarem, Magnificentissime Princeps, ut alienum a me esse ducerem, fas esse ad componendum hoc tuæ laudis Opusculum animum appellere, quippe cum nullo

(1) *Hinc etiam a* Raphaële Volaterrano *sub fidem libri XXIII. Antropologiæ rectè vocatur* Henricus Constantiensis.

(2) *Vide lib. I. horum Commentariorum de Augustiss. Biblioth. Cæsarea Part. 1. Segment. L.*

(3) *Vide lib. 1. horum Commentar.*

(4) *Obiit is Oeniponti A. 1496. sine liberis, & reliquit hæredem* Imp. Maximilianum I.

(5) *Significatur hic Fœdus illud, quod* Helvetii *A. 1474. cum Archiduce* Sigismundo I, *aliisque variis Principibus, Populis & Civitatibus percusserunt contra Ducem Burgundiæ* Carolum Pugnacem.

(6) *Ita ibi scriptum est, nempe* Gundelfingen, *non autem* Gundelfinger. *Vide supra Col. 730.*

*lo exercitato in dicendo ingenio, nullaque ſcribendi auctoritate præditus ſim, qua in te ornando atque extollendo inſudare poſſim, tua tamen clementia, ac ſingularis humanitas, omnibus nationibus cognita atque perſpecta, id effecit, ut te Principem clementiſſimum, Genere nobiliſſimum, Juſtitia fulgentem, probitate refertum, humanitate ſplendidiſſimum, qualemcunque hunc conatum meum in malam partem non accepturum eſſe crederem. Nolo equidem hoc in loco, Princeps Excellentiſſime, tuas virtutes pertractare; id enim facere neque hominis mediocris, neque parum eruditi eſſe cenſeo; ſed ejus Oratoris, qui oratoriam facultatem norit, multarumque rerum ſcientia cæteros antecellat; veruntamen nulla de virtutibus tuis; Integerrime Princeps, vel generoſior miſericordia, vel admirabilior clementia; nec per aliud propius Deo accedere potes, quam quod ſalutem confers hominibus, vel dando, ſi eguerint, vel parcendo, ſi deliquerint, vel indulgendo, ſi ſupplicaverint. Cum enim vincamur a Deo in omni munere, ſola cle-*A *mentia eſt, quæ nos Deo reddit æquales, quæque ſedet tua in Serenitate ſicut Carbunculus in auro. Quis nempe clementior te? Quis affabilior te? Quis ad gratificandum concurrentes ad tuam Celſitudinem aptior? Quis ad audientiam præbendam benigior? Quis magnificentior? cui* (1) *Bajoariæ Principes, Marchiones Badenſes ac Comites Wirtenbergenſes tanquam familiares ſerviunt ac obſequuntur, tuaque a Serenitate ceu a pio* (2) *alumno magnifice educantur. Quis te generoſior? tuus enim divæ memoriæ* (3) *Genitor* (4) *Dux, tuique Avi, Proavi Abavi, Atavi, &c, ut celerius dicam,* B *Majores fuerunt Duces, Reges & Imperatores, terræ Sanctæ Reſtauratores; quorum* (5) *probitates ſecutus, virtutibus polles. Quod ad thorum autem attinet Conthoralia Regia* (6) *Eleonora, genere Scotica, de antiquiſſimis* (7) *Bruti Trojani Principis majoribus nata, gaudes; de quorum Trojanorum ſanguine &* (8) *tu Princeps Generoſiſſime, tuum genus traxiſti. Cujus quidem Bruti, juxta* (9) *Gaufridi Monumetenſis, Chronicam Re-*

(1) *Singularis & notabilis locus de educatione nonnullorum* Principum Bajoariæ, Marchionum Badenſium & Comitum Wirtenbergenſium *in Aula Oenipontana Archiducis* Sigiſmundi I. *Confirmat hoc* Joannes Stumpffius *Hiſt. Helvet. lib. 7. cap. 18, ubi ſcribit, ipſum quidem* Sigiſmundum *nullos habuiſſe liberos, (unicus enim filius* Wolfgangus *ex prima uxore* Eleonora *natus, in cunis deceſſit) educaſſe tamen & aluiſſe quoſcunque aliorum liberos ſibi oblatos.*

(2) Alumnus *improprie pro eo, qui alit. Sic* Plinius *Hiſtor. Natur. lib. 3. cap. 5.* Italiam *appellat* terram omnium terrarum parentem & alumnam: *eodemque ſenſu* Quintilianus *in Dialogo de Cauſis corruptæ Eloquentiæ, qui* Tacito *perperam attribuitur,* Eloquentiam *vocat* alumnam licentiæ, quam ſtulti libertatem vocant.

(3) Fridericus *cognomento* Senior, *qui obiit A. 1439.*

(4) *Notabilis locus, unde patet* Archiducalem *titulum 1476. nondum fuiſſe in uſu.*

(5) Probitas *pro Heroico aliquo facto Equeſtri Ordini conveniente. Vid. ſupra Col. 125. 126.*

(6) *Ea fuit filia Regis Scotorum* Jacobi ſecundi, *obiitque A. 1480.*

(7) *Secundum antiquam, ſed fabuloſam, traditionem, quam ex* Gualteri *ſive* Walteri *Archidiaconi Oxonienſis pervetuſta Hiſtoria Britannica Britannico ſermone conſcripta* Gaufridus *ſive* Galfridus Monumetenſis *in linguam latinam tranſtulit.*

(8) *Nempe propter Auguſtiſſimæ Domus Habsburgo-Auſtriacæ Originem* Romanam, *cujus ſit mentio in principio Partis ſecundæ ejuſdem Chronici. Notiſſimum autem eſt,* Romanos *a* Trojanis *fuiſſe oriundos; quam ob cauſam etiam a* Lucretio *vocantur* Æneades.

(9) *Is eſt* Gaufridus *ſive* Galfridus *vel* Walfridus, *cognomine* Arturus, Monumetenſis, *vel*

Regum Britannicorum, generatio hæc fuit. Adam, Seth, Enos, Caynan, Malaleel, Jareth, Enoch, Mathusale, Lamech, Noë, Japhet, Javan, Cethim, Cyprius, Cretus, Cælius, Saturnus, Jupiter, qui genuit Mercurium & Dardanum; Dardanus genuit Erichtonium, Erichtonius Troem, qui Trojam condidit & genuit Ilum, a quo Troja Ilion vocata; Assaracus frater Ili genuit Capyn, Capys Anchisen, Anchises Æneam, Æneas Ascanium, Ascanius Sylvium, Sylvius Brutum a Bruto omnes Principes Britanniæ, hoc est Scotiæ & Angliæ descenderunt; a quibus tua originata est Conthoralis; quæ utinam prole vireret! Tantæ insuper populorum pulchritudini, Illustrissime Princeps, tantæ regionum amplitudini, tantæ plebium multitudini praees; tam plurimis amicorum sociorum fœderatorum anchoris in hujus vitæ procelsi maris littoribus hæres; ut tu ipse sis, cui Deus & fortuna velis tumentibus aspirarunt. Putemusne, Celsissime Princeps, ullam virtutem esse, quæ Principem, excepta Justitia, magis celebret ipsa clementia? Sint alii duri, sævi, feroces, impii prorsumque feri; e contrario autem sit piger ad pœnas Princeps, ad præmia velox, & doleat quoties cogitur esse ferox; Cæsaris nempe exemplo, qui, teste Tullio, tantæ fuit clementiæ, ut omnium memoriam teneret præter injuriarum. Clementiam Seneca Neroni suo commendavit, & diligenter de eadem (1) libros conscripsit. Sed notandum, (2) inclementem esse Clementiam, quæ Justitia vacat; eapropter cavendum est Principi, (3) ne, dum cupit esse clemens, signetur esse demens, & sua clementia vocetur dementia, & tandem sicut Actæon ille Thebanorum Rex de Domino mutetur in cervum, & suis occurrat canibus lacerandus, & clamare conetur, nec valeat, Actæon ego sum; Dominum cognoscite vestrum, applaudente Ovidio Metamorphoseos libro tertio. Ecce, nonne (4) canes tui mordaces, truces, rapaces, propter clemen-

ut alii, Monemutensis Archidiaconus, qui ut refert Matthæus Paris, *anno Domini 1151 factus est Episcopus Sancti Asaph in Nerwallia, & Historiam Britonum de lingua Britannica transtulit in Latinam. Extat Latinum hoc* Galfridi *Opus, in* duodecim *divisum libros etiam nunc integrum, & ab* Hieronymo Commelino *una cum aliis nonnullis Rerum Britannicarum vetustis Scriptoribus Heidelbergæ Anno 1587. editum est in folio. Multa quidem in eo Opere reperiuntur fabulosa, non tamen ab ipso* Galfrido, *sed ab aliis antiquioribus Scriptoribus Britannicis conficta; quæ ipse tantum ex Britannico sermone in Latinum transtulit.* Sex *priores illius Historiæ libros, omissis, quæ fabulosa videbantur, redegit in Epitomen* Ponticus Virunnius, *patria Tarvisinus, in gratiam* Badoeræ *clarissimæ Venetorum Familiæ, a Britannis olim oriundæ, Extat etiam hæc Epitome in jam memorato Commeliniano Britannicarum Rerum Syntagmate. Plura de* Galfrido Monumetensi & Pontico Virunnio *videsis apud Ger. Joan. Vossium de Historicis Latin. lib. 2. cap. 52. & lib. 3. cap. 8.*

(1) *Eorum* duo *etiam nunc extant, sed* posterior *in fine est mutilus.*

(2) Inclemens clementia *per implicationem contradictionis dicitur, quemadmodum apud Ovidium* injustum jus, *apud Lucretium* mors immortalis. *apud Horatium* insaniens sapientia & discors concordia, *apud* Manilium discordia concors, *apud Ciceronem* innuptæ nuptiæ, *apud Apulejum* inordinatus ordo & sine pretio pretiosa domus; *apud Plinium juniorem* otiosa occupatio, inæqualis æqualitas, literæ illiteratissimæ, & *apud alios alius ejus generis rationum loquendi innumerus fere numerus.*

(3) *Vide libellum supra Col. 32. a me citatum, cui titulus* Princeps in Compendio, *Puncto quarto, cujus lemma,* De Justitia & Clementia Principis.

(4) *Notabilis locus. Hoc enim respectu etiam duo fratres* Heinricus & Hadmarus de Chuenring *sive* Kunring *propter sævam & crudelem rebellionem, quo naturalem Dominum suum* Fridericum Bellicosum, *ultimum ex Babenbergensi familia Austriæ Ducem, infestarunt,* Canes *cognominati sunt, ut testatur Joan. Cuspin. in sua Austria.*

clementiam, manſuetudinem & bonitatem tuam, (putabant enim te, aut majores tuos, cervum, ſeu potius ſervum,) miris modis te momorderunt, truncarunt, laniarunt, adeo uſque ut ipſorum latratibus oppida, villas, caſtra ſibi ipſis uſurparint, vel aliis eas ſub fœnore implicuerint? Tu, o integerrime Princeps, omnes ſimul virtutes amplectens, nonnullos dinoſceris viciſſe pietate, clementia, fortitudine, juſtitia, magnanimitate Ducali dignitati conveniente. Sine ſanguine & purum a cæde ſuper omnium priſcorum tuum cuncti gloriantur gubernamen. Quapropter omnium horum cauſa neceſſarium videtur mihi, præclariſſimæ Originis tuæ Hiſtoriam ex (1) *aliis Chronographis conſcribenti, te primitus alloqui. Cui namque potius Opuſculum hoc adſcribam, tuorum Majorum Genealogiam ac gubernamina nar-*

A *raturus, & quæ circa eorum Principatus provenerunt, vel per quantas ipſi tranſeuntes tempeſtates, ad tuos, Parentumque tuorum portus acceſſerint? Sane ut tuorum Parentum Originem limpidius in nonnulla redigerem* (2) *Epitomata,* (3) *Librum Auguſtalem Franciſci Petrarchæ ut perſpicerem perutile fuit; nec non* (4) *Jordani Gottici Chronicam apprime utilem, de ſæva Gottorum* (5) *irruptione in Vrbem*
B *totamque Italiam pertractantem, qua Romanorum Nobilitas ferme in nihilum redacta extitit, præter paucos, qui ad Alpium juga evaſere: etiam* (6) *Hermanni Contracti Comitis de Veringen & Sulgow &* (7) *Auguſtenſis Canonici Chronographiam;* (8) *Ottonis Friſingenſis Epiſcopi, qui S. Leopoldi Marchionis Auſtriæ fuit filius, Hiſtoriam de duabus Civitatibus Auguſtinum imitando dilucidantem; & non-*

(1) *Quæcunque ergo in hoc Chronico fabuloſa ſunt, uti paulo poſt pluribus demonſtrabitur, ea non ipſe primus confinxit, ſed tantum ex aliis vetuſtioribus Chronicis deſcripſit.*

(2) Epitoma epitomatis *barbare pro* Epitome epitomes.

(3) *Locus ſingularis de* Libro Auguſtali Franciſci Petrarchæ. *Minime autem dubium eſt, quin ſignificetur* Benevenuti de Rambaldis, *patria* Imolenſis, *liber de Imperatoribus Romanis, qui* Auguſtalis *inſcribitur, & cum* Franciſci Petrarchæ *Operibus conjunctim impreſſus eſt Baſileæ A. 1496. & Venetiis A. 1501. in folio.*

(4) Jordanus *hic idem eſt atque* Jornandes, *cujus extat liber de Origine & rebus geſtis* Getarum *ſive* Gothorum. *Claruit ſub* Imp. Juſtiniano I. *ſive* Magno. *Vide Com. lib. II. cap. II: item Voſſ. de Hiſtor. Latin. lib. 2. cap. 20. A* Raphaële Volaterrano *ſub finem libri XXIII. Antropologiæ perperam vocatur* Jordanes Oſnaburgius.

(5) *Vide Jornand. de rebus Geticis cap. 29, 30, 31. Notandum etiam eſt capite ſexageſimo ſive ultimo ejuſdem libri egregium extare teſtimonium de* Gente Anicia, *unde Principes Habsburgo-Auſtriaci oriundi ſunt.*

(6) *Vide Com. l. II. c. I. & Voſſ. de Hiſtor. Latin. lib. 2. cap. 44. Fuit is* Wolferadi *Comitis Veringenſis in Suevia filius, membriſque prorſus contractus, unde &* Contracti *cognomen accepit. Notabile autem eſt, quod hic non ſolum appelletur* Comes de Veringen, *verum enim* de Sulgow; *pro quo apud Raph. Volaterranum ſub finem libri XXIII. Anthropologiæ legitur* de Sulgon. Sulgow *enim vel* Sulgon *oppidulum eſt* Sueviæ, *duobus circiter milliaribus a* Biberaco *ſitum, quod, uti ex hoc* Henrici Gundelfingii *loco apparet, ad Comites* Veringenſes *pertinuit.*

(7) *Locus ſingularis & notabilis de* Hermanno Contracto, *quod is fuerit* Canonicus Auguſtæ Vindelicorum. *Ipſe enim* Hermannus *in Chronico ſuo ad ann. 1049 & 1053 teſtatur ſe fuiſſe* Augiæ majoris monachum. *Quamobrem ſuſpicandum videtur, annon hic pro* Auguſtenſis Canonici *legendum ſit* Augienſis Monachi. *Certiſſimum autem eſt errare* Joannem Trithemium, *tum eum in Catalogo Illuſtrium Virorum Germaniæ appellet* monachum Cœnobii S. Galli,

(8) *Vid. Voſſ. de Hiſtoricis Latin. Lib. 2. cap. 53. & Proœm. ipſius Ottonis ad Singrimum.*

nonnullam (1) *Matthæi Chronicam*, *ex qua primorum Austriæ Ducum ac Principium Originem collegi, ac etiam alios rerum gestarum particularium narratores. Age nunc omnem virtutem habens, & præcipue Pietatem, quam esse Sapientiæ principium sermo divinus docet, suscipe a me hæc tuorum Majorum gesta, & examina, tuæque Integritatis adjectiones & detractiones adhibens, tuis laboribus ea purga. Procedit autem hæc mea conscriptio per tria Epitomata.* (2) *Primum autem continebit primorum Austriæ Principum gubernamen ac originem a primi Marchionis Abrahæ gentilis temporibus ad usque vacationis, quo Austria Imperio Romano vacaverat, tempus; etiam magnam Principum ac nominis mutabilitatem hoc ipsum complecti videbitur Epitoma. Secundum Illustrium Comitum* (3) *Aventini montis, id est* (4) *Avensberg dictorum, e quibus tuum videris traxisse sanguinem, Rudolfi videlicet & Alberchti Illustrissimorum Regum, primorumque tuæ Originis, in* (5) *Orientali Marchia, Principum, ac præcedentium subsequentiumque Comitum Genealogiam explanat & dilucidat. Tertium vero Clarissimo tuo Apici dedicavi, quem Deus sempiterne custodiat magnani-* A *mitate inconvertibili hostibus prævalentem, & habentem sub pedibus universos hostes, & ad filiorum filios pium gubernamen dirigentem, annuente Christo in sæculorum sæcula benedicto, Amen. Nunc, institutum Opusculum, Clarissime Princeps, tremulentus aggredior, & satis ac satis parvo cum navigio magnum & spatiosum mare, tuas præsertim exquisitas extollendo laudes, perhorresco. Sed cælesti opus est munere. Manibus igitur ad Cælum erectis Divinum invoco Numen* B *juxta Imperatorem Justinianum C. de Offic. Præfect. Prætor. Affricæ:* (6) *Ad omnia consilia omnesque actus in nomine Domini nostri Jesu Christi progredimur. Unde & apud Persium* (7) *legitur: Vatibus hic mos est, centum sibi poscere voces, centum ora, & linguas optare in carmina centum. Ideo Deum totius Opusculi Autorem ac Præsulem constituto, ad quem humiles nunc porrigo preces, & cum Salomone dico: Da mihi Domine Sedium* C *tuarum Assistricem Sapientiam, ut hoc Opusculum bene incipere, melius mediare, & optime ac feliciter finire valeam, ad tui laudem & gloriam sempiternam, Amen.*

III. Hucusque *Henrici Gundelfingii* ad Archiducem *Sigismundum* Præfatio

(1) *Diversus is est a* Matthæo a Mareschalco de Pappenheim, J. V. D. & Canonico Augustensi *sive* Augustano, *cujus Excerpta ex antiquis Chronicis* Australi *sive* Austriaco & Augustensi *sive* Augustano *extant Tomo primo Scriptorum rerum Germanicarum a* Marquardo Frehero *editorum a pag.* 311. *usq; ad pag.* 357

(2) *Tota hæc* prima Epitome *fabulosa est, & mera continet absurda ac nugatoria figmenta, exceptis tantum* tribus *ultimis foliis, & ne iis quidem integris. Qua de re vide paulo post plura, quæ hic in margine propter angustiam loci non possunt apponi.*

(3) *Certum quidem est,* Familiæ Aniciæ Perleoniæ *unde Principes* Habsburgo-Austriaci *oriundi sunt, sedem & domicilium fuisse Romæ in* Monte Aventino, *propterea tamen non est nomen* Habsburg *mutandum in* Avensberg.

(4) Avensberg *pro* Aventinsberg. *Non est autem hoc nomen confundendum cum* Abensperg *urbe Bavariæ, quæ in antiquo* Antonini *Itinerario & Notitia Imperii vocatur* Abusina. *Patria hæc fuit* Joannis *Annalium Bojorum Scriptoris, qui, cum se latine debuisset cognominare* Abusinensem, *maluit tamen falso uti cognomine* Aventini.

(5) Orientalis Marchia *pro* Austria.

(6) *Vide Codic. Justin. lib. 1. tit. 27. leg. 2. cujus principium:* In nomine Domini nostri Jesu Christi ad omnia consilia omnesque actus semper progredimur, &c.

(7) *In principio Satyræ* quintæ.

fario dedicatoria in *totum* Chronicon. Cæterum quod ad *primam* ejus Epitomen five Partem attinet, notandum eft, eam, etfi variis *Infignibus gentilitiis* inauratis & argentatis elegantiffime ornata fit, publicatione tamen indignam effe, quoniam exceptis *tribus* ultimis foliis, & ne iis quidem *integris*, meras continet abfurdas fabulas & nugatoria figmenta de primo Auftriæ Marchione *Abrahamo*, ejusque *fucceſſoribus* partim *gentilibus*, partim *Judæis*, partim *Chriftianis*, nempe *Achaim*, *Raban*, *Leptan*, *Nynter*, *Lynal*, *Peyna*, *Zawan*, aliifque compluribus; nec non de variis *Auftriæ* antiquis *nominibus*, videlicet *Judæifapta*, *Arratim*, *Sauritz*, *Sannaas*, *Pannaas*, *Tantanyo*, *Mi-ctanaws*, *Fannaw*, *Auarata*, *Fila*, *Rarafama*, *Corrodancia*, & *Auara*. Principum futiliffimæ iftius narrationis, hoc eft: *Primorum Marchiæ Orientalis Principum Chronographiam, quantum ad primum Epitoma, profequar Matthæi cujufdam, qui hanc ipfam confcripfit Chronicam, ftylum ac calamum parum immutando Anno diluvii octingentefimo decimo, qui erat trecentefimus tricefimus tertius ante Abraham Patriarcham, circa initium regiminis Beli, primi Affyriorum Regni Principis vel Imperatoris, partibus in tranfmarinis, quæ* (1) *Ammirationis terra vocitatur, nonnullus extiterat Dominus Sathan nomine, in Alienigenarum terra potens ac prædives: cujus temporibus quidam* (2) *militaris nomine Abraham. Hic uxorem duxit Sufannam filiam Domini Terromant dicti anno diluvii 824. natam. Genuit autem Abraham in Ammirationis Terra ex Sufanna filium Achaym, & alterum nomine Balym, & filiam nomine Dentarim. Exortis vero quibufdam fimultatibus inter Abraham de Themonaria & inter Dominum fuum Sathanem de terra Alienigenarum fuper quibufdam poſſeſſionibus, victus fuit & expulfus Abraham de terra illa Ammirationis, folufque aufugit & pauper. Afcendens ripam fluminis Danubii, tandem venit in terram quandam fertilem ac feracem, pafcuifque uberrimam; quæ Provincia a quodam Judæo dicta fuit Judæifapta, tametfi ab eodem Judæo nondum fuerit poſſeſſa. In tali plaga Abraham exulans, & quærens fibi manfionem facere, tandemque inveniens locum fibi gratum, ædificavit fibi domicilium, vocans illud Aureatim, quod nunc Stockarow dicitur; impofuitque fibi Abraham nomen & titulum,* ABRAHAM PAGANUS MARCHIO DE JVDÆISAPTA. *Venit autem in terram Judæifaptam anno Diluvii 850. duodecima die menfis Junii; habuit autem diftantiam ab Aureatim ufque ad loca hominum habitabilia feptuaginta milliaria Alemannica.*

Arma Abrahæ. Arma uxoris fuæ. Arma Auftriæ terræ. Videns autem Abraham Marchionatum fuum Judæifaptam fertilem, bonam & feracem terram effe, complacuit fibi eam inhabitare. Regreſſus igitur eft in Ammirationis terram, & eduxit inde uxorem fuam Sufannam, & feniorem filium fuum Achaym, & venit in terram Judæifaptam tribus annis peractis, & inhabitavit Civitatem Aureatim, colens

(1) Ammirationis *pro* Admirationis.

(2) *Militaris*, Ritterlich, *vel* Rittermeſſig. *Vide fupra Col. 75. in Nota 1.*

colens ipse & uxor & filius eorum idola more paganorum. Genuit autem Abraham ex Susanna uxore sua in Marchionatu suo Judæisapta filiam nomine Bembecka, quam tradidit cuidam nobili in uxorem. Dominabatur autem Abraham in Judæisapta triginta annos, & uxor sua Susanna novendecim annos, & ambo sepulti sunt in Civitate sua Aureatim, quæ nunc Stokarowe nuncupatur. Successit autem Abrahæ filius Achaym, appellando Arratim, quod prius Judæisapta vocitabatur, ferens arma terræ suæ, sicuti & pater suus. Accepit antem Marchio Achaym uxorem filiam cujusdam Comitis Vngariæ Räctan dictam nomine Namyaym, &c. Sed ohe; jam satis est: piget enim me ac pudet plures adeo absurdas fabulas adscribere. Notandum autem est, ipsum *Henricum Gundelfingium* illa fabularum monstra non confinxisse, sed ea tantum nimis credule descripsisse ex alio quodam cujusdam (1) *Matthæi* Chronico, uti testatur tam in *Præfatione dedicatoria*, quam in jam citato *primæ* Partis *exordio*. Meminit ejusdem *Chronici* fabulosi, cujus fidem *Henricus Gundelfingius* perperam secutus est, sed sine *Matthæi* nomine, *Joannes Cuspinianus* in *Austria* sua his verbis: *Marchionatus Austriæ initium ad amussim nunc scribere perquam difficile est ob ejus seculi Scriptorum penuriam. Nec enim* (2) *nugatori illi nugacissimo & simul perditissimo, qui Austriæ Chronica scribens, Judæisaptam in exordio* A *appellat, aures sunt adhibendæ; in quo sunt tot nugæ, quot verba. Quem etiam Pius ille Sylvius, Friderici Cæsaris olim a secretis, in Opere illo imperfecto, cui titulum fecit* AVSTRIA, *satis superque confutavit & mendacii coarguit, ineptissimum ipsum sycophantam & nebulonem stupidissimum nuncupans.* Hæc *Cuspinianus*. Locus autem *Æneæ Sylvii* sive Summi Pontificis *Pii II*, quem ex ipsius *Opere Historiæ Austriacæ imperfecto* allegat, extat in duobus *Augustissimæ* B *Bibliothecæ Cæsareæ Codicibus propria ipsius Æneæ Sylvii manu exaratis*, sed utrobique, ut in imperfectarum compositionum adversariis fieri solet, multis lituris refertus, incipitque his verbis: *Terram Austriam qui primi coluerint quærenti mihi jam pridem,* (3) *nihil oblatum est, quod dignum fide videretur. Venit autem in manus Historia, quam vocant* (4) *Austrialem, sermone Theutonico edita, inepta mendaxque & ab homine composita, in quo malignitatis an stultitiæ plus* C *fuerit, non facile judices. Cum res legeris nulla ratione cohærentes, dices hominem nihil habuisse pensi,* (5) *qui adeo manifesta mendacia fidem inventura putaverit. Cum rursus ex historiis receptis Imperatorum ac Pontificum pleraque decerpta & Operi suo inserta compereris, rusticanam quandam hominis calliditatem deprehendes, qui veris nonnullis ante oculos injectis, legentium tenere animos arbitratus est, ne de soliditate reliquarum rerum inqui-*

(1) *Diversus is est a* Matthæo Mareschalco de Pappenheim, *cujus Excerpta ex Chronico Australi a Marqu. Frehero edita sunt Tomo 1. Scriptor. Rer. Germanicarum. Vid. etiam supra Col. 739.*

(2) *Simile de eodem Opere eademque narratione judicium extat apud Wolfgang. Lazium in principio libri primi de Migrationibus Gentium.*

(3) *In altero Codice MSto legitur:* Nihil certi constare potuit.

(4) *In alt. Cod. legitur* Australicam.

(5) *In alt. Codice legitur:* qui tam manifesta mendacia sibi credi putaverit.

inquirerent. Neque deceptus est apud (1) *Austriales, qui hanc veluti sacram Historiam venerantur,* (2) *in qua suam originem vetustissimam legunt: sic enim se claros laudatosque putant. Sed minime illi commendare Austriales in animo fuit; quorum progenitores sive idolorum cultores, sive Judæos fuisse commemorat, ac eorum turpissima facta referens, nihil unquam illustre ab illis gestum tradit; ut qui Gentem Austrialem, suo fortasse tempore vitiis servientem, suis majoribus similem ostendere voluit.* (3) *At mentienti majori opus est artificio, quam vera tradenti. Noster assellus bipes neque tempora neque loca suo contexit ordine, finxit nesciens fingere. Nimis imperitum esse oportet, quem sua mendacia fallant. Narrat autem homo insulsus, fuisse trans mare in terra Ammirationis Comitem Alienigenarum nomine Sathan, cui Abraham Theomanariensis servierit, huic autem uxorem fuisse Susannam filiam Domini Terremantiæ* (4) &c. Hæc *Æneas Sylvius.* Unde, quod maxime observatu dignum est, patet, *Matthæum* illum, a quo *Henricus Gundelfingius* primam Chronici sui partem mutuatus est, ineptissimum illud & impudentissimum figmentum de antiquissimo Austriæ Marchione *Abrahamo* ejusque successoribus *non latine* scripsisse, sed *germanice.* Reperi enim inter *Augustissimæ Bibliothecæ Cæsareæ* Codices MStos, nullis adhuc certis numeris notatos, exemplaria (5) *duo* antiqui cujusdam Chronici Austriæ *germanice* compositi, quod itidem ac Henrici Gundelfingii Chronicon a fictitio illo *Abrahamo* primo Marchione *Judæisapta* incipit, & de successoribus ipsius partim gentilibus partim Judæis, easdem continet fabulas, quæ jam citato loco ab *Ænea Sylvio* justissima cum indignatione exploduntur. Quare hoc illud ipsum credi posset Chronicon *germanicum,* quod *Æneas Sylvius* vidit, nisi ipse ejus *Compilator* testaretur, se quoque istam narrationem ex *alio* quodam Chronico *vetustiori* & *majori abbreviate* excerpsisse. Tituli quippe generalis verba sunt hæc: *Wie lang das sey, daz der erste mensch in das Land Osterreich kam, und wie derselb und all sein nachkommen untz auf die zeit gehaissen habent, und wieviel ir aller ist gewesen, und wie mannigen namen das Land zu Osterreich gehabt hat, und wie oft sich des Lands wappen verkert haben, und von wan der Fürsten weib geporn sein, und was wappen ir väter gefürt haben, und wo die al begraben sind. Das ist alles ausgezogen aus der grossen Kroniken, so man allerkurtzlichst hat mügen.* Principium autem ita se habet: *Es was gesessen in dem Land uber mer, das da haist Terra Ammirationis Graf Sathan von Alligenorum, under*

(1) *In alt. Cod. legitur* Australes. *Sunt autem iidem atque* Austriaci.

(2) *In alt. Cod. legitur,* quia se laudatos de generis vetustate censent.

(3) *In altero Codice legitur:* Sed nescivit homo, quod mendaci majori artificio, quam verum dicenti opus est.

(4) *Cætera propter nimiam prolixitatem hic omitto, & integræ istius Operis editioni reservo.*

(5) *Extat etiam ibidem* tertium *ejusdem farinæ & æque fabulosum* MStum Chronicon Austriæ germanicum, *in folio, sed recentius: utpote in principio hujus seculi sub* Imp. Rudolpho II. *compositum, & quidem ab indoctissimo imperitissimoque homine, qui se appellat* Joannem Raschium Pechlariensem.

under dem ward geporn ein rittermessig man, der hies Abraham von Theomaria, &c. Hinc ergo, ut dixi, elucet, ne hujus quidem Chronici germanici abbreviati Compilatorem monstrosas illas fabulas primo confinxisse, sed eas tantum de alio quodam *vetustiori* & *majori* Chronico descripsisse. Vixit autem germanici hujus Chronici *minoris* sive *abbreviati* Compilator sub Archiduce Austriæ *Alberto III*, cognomine cum *Trica*, uti apparet ex amplissimo elogio, quo claudit narrationem mortis ipsius, quæ in annum Christi 1395 incidit: quo quidem loco etiam hoc notabile est, quod memorat, se de ejusdem Principis *obitu* & *sepultura* etiam *Latinam* scripsisse *Epistolam*. Cum igitur, ut supra indicavi sine ulla controversia certo constet, quæ ab *Henrico Gundelfingio* parte *prima* Chronici Austriaci narrantur de primo Austriæ Marchione *Abrahamo* ejusque successoribus usque ad *Familiam Babenbergensem*, nec non de variis *Austriæ* antiquis nominibus, ea omnia adeo falsa & insulsa esse, ut propter manifestissimam absurditatem refutatione ulla indigna sint, cumque insuper, ut itidem demonstravi, pateat, nec ipsum *Henricum Gundelfingium* ineptissimas illas fabulas *primum* confinxisse, nec eundem *solum* nimia & merito reprehendenda credulitate iis habuisse fidem, easque aliunde desumptas Chronico suo inseruisse, sed jam ante ætatem Archiducis *Alberti III*, cognomine cum *Trica*, qui A. 1395 obiit, stolidissimum illud figmentum literis fuisse mandatum, & pro vera narratione traditum posteris, hinc minime dubito, quin fingendi tam enormis mendacii occasionem præbuerint *vetustæ sepulchrorum Inscriptiones* partim *Romanæ*, partim *Judaicæ*, in Austria olim repertæ; cujusmodi sunt, illæ, quæ extant apud *Wolfgangum Lazium* in fine Libri primi de Migrationibus Gentium, Libro duodecimo Commentariorum de Republica Romana in exteris Provinciis constituta, Libro primo & secundo Rerum (1) Wiennensium, & in Explicatione veterum Inscriptionum Wiennæ erutarum, separatim edita. Qua quidem de re alias commodior se offeret disserendi locus: interim nunc pergo ad *secundam* Historiæ Austriacæ Henrici Gundelfingii Partem sive Epitomen.

Ea autem incipit hoc modo: *Secundum Epitoma Illustrium* (2) *Comitum Aventinorum tuo ingenio, Præcelse* (3) *Princeps, relinquo, qui tui* (4) *Originem tuorumque Prædecessorum gesta, ac magnalia* (5) *prioribus ex Chronographis melius novisti. Eapropter eorum scribendo magnalia manum retraho, cum omnibus in Historiis non exigua cum opera, vigilantia ac lucubratione dilucidata ac deprompta sint. Eorum tamen successionem brevibus incultisque explicabo verbis.* (6) *Relegatis ac deportatis ob*

(1) *Vide etiam* Henrici Abermanni *Appendicem Annotationum ad Wolfg. Lazii Historiam Wiennæ in germanicum sermonem translatam.*

(2) *Hoc est, Principium Habsburgo-Austriacorum, qui a* Comitibus Aventinis Familiæ Aniciæ Perleoniæ *oriundi sunt.*

(3) *Intelligitur Archidux Austriæ* Sigismundus I. *Vide supra Col. 732.*

(4) *Nempe* Anicianam.

(5) *Hoc est* vetustioribus; *nempe* Vlrico Krigio, Alberto Argentinensi & *aliis.*

(5) *Per* relegationem & deportationem *non est hic intelligenda interdictio Vrbis per legitimam sententiam judicialem, sed injusta ex Vrbe expulsio per vim & tumultum propter* defensionem Ecclesiæ Romanæ *contra Hæresiarcham* Arnaldum de Brixia *ejusque sectatores, Summo Pontifici in Vrbe Roma rebellantes. Vid.*

ob potentis Senatoris trucidationem (1) *olim duobus* (2) *fratribus præclaræ Romanorum* (3) *Familiæ Petri Leonis dictæ de Aventino monte, a* (4) *Julii Cæsaris, valentissimi omnium Principis, qui in vigore animi non habuit parem nec ante se nec post se, Familia descendentibus, ipsisque ad Alpium juga venientibus, ubi* (5) *nunc Castrum* (6) *Habsburg Lucernensem circa lacum collocatum cernitur. Senior adeptus est prædia & possessiones, Junior autem ingentia vasallorum dominia; de quibus* (7) *posteri descenderunt Comites.* Hucusque principium *secundæ* Partis Chronici Austriaci *Henrici Gundelfingii.* Ubi præter ea, quæ jam in margine apposita sunt, *primo* notandum est, quamvis ea, quæ in præcedenti Parte *prima* de primo Marchione Austriæ *Abrahamo* ejusque successoribus usque ad Familiam *Babenbergensem* narrantur, sine ullo dubio falsa sint, propterea tamen *totum* illud Chronicon non esse aspernandum & rejiciendum, nec demendam esse fidem iis rebus, quæ in eodem *veræ* sunt, cum

A sub *finem* jam memoratæ Partis *primæ*, ubi agitur de Marchionibus & Ducibus Austriæ ex Familia *Babenbergensi*, tum præcipue in *duabus* Partibus sequentibus, ubi recensetur Principum Austriacorum ex Familia *Habsburgensi* oriundorum successio ab *Imp. Rudolpho I.* usque ad Archiducem *Sigismundum I,* eorumque Origo recte derivatur a *Comitibus Aventinis Familiæ Aniciæ Perleoniæ*, quæ apud Romanos olim celeberrima potentissimaque fuit, & in monte *Aventino* sedem suam ac domicilium habuit. Notandum *secundo* est, *Henricum Gundelfingium* testari, se illam Prin-

B cipum Habsburgo-Austriacorum Originem hausisse ex aliis *prioribus*, hoc est, *vetustioribus* Chronographis, eamque *Sigismundo* Archiduci melius magisque fuisse cognitam, quam ut ulla indigeret probatione vel ullo elogio. Per *priores*, tum inprimis *Vlricus Krigius* Nobilis Tigurinus, cujus Chronicon, tempore *Imp. Rudolphi I.* compositum, sed hactenus beneficio typographiæ nondum divulgatum, citatur a *Joanne Stumpffio* Historiæ

Otton. Frising. de reb. gest. Imp. Frid. I. lib. 1. cap. 27. 28.

(1) *Nempe anno Christi 1144. Vide Card. Baron. Annal. Eccles. Tom. XII.*

(2) Rudolpho & Alberto *filiis* Leonis maximi Anicii Perleonii, *qui A. 1162 obiit, & præ foribus Ecclesiæ* S. Alexii *in monte* Aventino *sepultus est, ubi etiam nunc ipsius extat* Epitaphium.

(3) *Familia hæc* Petri Leonis, *quæ alias etiam* Perleonum & Perleonia *dicitur, pertinuit ad antiquissimam potentissimamque Gentem* Aniciam. *Vide Abb. Seifridi Arbor. Anician. lib. 1. cap. 13.*

(4) *Nempe quoniam* Anicia Gens *æque ac* Julia *creditur oriunda ab* Ænea. *Vid. Abb. Seifridi Arbor. Anician. lib. 2. cap, 7. & 8.*

(5) Nunc *pro* etiam nunc.

(6) *Castrum hoc fuit multo ante conditum, quam duo fratres* Anicii Perleonii *Roma transmigrarunt in Helvetiam. Eorum autem* Junior, *nempe* Albertus, *cognomine* Dives, *nactus est ejusdem Castri possessionem per matrimonium cum filia* Werneri *ultimi Comitis Altenburgensis & Habsburgensis, cujus obitu & masculæ prolis defectu* Prima *illa sive* Antiqua *Comitum Habsburgensium Familia desiit.*

(7) *Per* posteros Comites *intelligitur hic* Secunda *sive* Nova *Comitum Habsburgensium Familia, nempe* Anicia Perleonia, *quæ successit in locum prioris illius* Vindonissensis *sive* Altenburgicæ, *quæ per obitum* Werneri & *defectum masculæ prolis desierat. Item testatur* Albertus Argentinensis, *dum ait ex duobus istis fratribus, videlicet* Aniciis Perleoniis, *omnes de Habsburg* POSTEA *processisse. Vide Abbatis Seifridi Arbor. Annician. lib. 1. cap. 12.*

stotiæ Helveticæ libro septimo, capite duodecimo, & *Magister Albertus Argentinensis*, qui a temporibus Imp. Rudolphi I. usque ad mortem Caroli IV. sive annum 1378 (1) *bonæ fidei* condidit Chronicon, quod *Joannes Cuspinianus* in *Austria* sua sæpe citat & *Christianus Vrstisius* Basileensis in Syntagmate Illustrium Historicorum Germaniæ, Francofurti typis Andreæ Wecheli A. 1585. edito in folio, primus *integrum* edidit. Et quod quidem ad priorem illum *Vlricum Krigium* attinet, concludit *Joannes Stumpffius* supra citatum locum, ubi Chronici ejus meminit, his verbis: *Dieser Vlrich Krieg ist der älteste geschichtschreiber, den wir finden, der gründlich und deutlich anzeigt, der Herren von Habspurg herkommen sey von altem römischen geschlächt* (2) &c. *So nun dieser Historienschreiber bey König Rudolphi zeiten selbs gelebt, hat es ein gar grundlich gut ansehen, daz man damals solche oberzelte meinung vom herkommen bemelter Graven für grundlich warhaftig gehalten, und von keiner andern meinung gewust habe:* hoc est: *Hic Vlricus Krigius est antiquissimus Historicus, quem invenimus solide & perspicue indicare, Dominos de Habsburg oriundos esse ab antiqua Romana Gente,* &c. *Siquidem igitur hic Historiographus temporibus Regis Rudolphi ipse vixit, solidissime rectissimeque hinc videtur posse colligi, supra memoratam de Origine Comitum Habsburgensium opinionem tunc temporis pro solide vera habitam esse, nec ullam aliam fuisse cognitam.* Hæc Stumpffius de *Vlrico Krigio*. Quod autem ad *Albertum Argentinensem* attinet, ejus verba ad rem præsentem maxime facientia, in principio supra laudati Chronici sunt hæc: *Rudolphus Comes de Habspurg ex* (3) *antiquis progenitoribus ab Vrbe Roma traxit originem.* (4) *Olim namque duobus* (5) *fratribus propter potentis* (6) *Romani occisionem eliminatis* (7) *ab Vrbe,* (8) *pater eorum nobilior Romanus, dans cuilibet eorum immensam pecuniam, ipsos jussit in partes abire remotas. Qui se in superiori Alemannia receperunt.* (4) *Antiquior autem ad emptionem prædiorum & munitionum,* (9) *junior vero ad habendam vasallorum multitudinem contendebat. Patre autem in Vrbe existente,* (10) *post aliquot annos cum intellexisset, filios cum pace stare in Alemannia, ipsos visitabat. Et cum vidisset senioris empta prædia, ejus prudentiam nimium commendavit. Requirens autem a Juniore quid cum sua substantia egerit, ille se omnem in unam munitionem fortissimam collocasse respondit; &, jussis omnibus vasallis suis, cum eorum libris masculis optime armatis ad munitionem pertinentibus, & ab eo infeodatis, venire ad montem, ubi Castrum* (12) *Habesburg est collocatum,*

(1) *Vide Præfation. editionis Christiani Vrstisii & Voss. de Histor. Latin. lib. 3. cap. 3.*

(2) *Notandum est, hanc abrumpendi formulam &* cætera *non esse hic a me pro lubitu insertam, quasi aliquid de industria omiserim, sed eam extare apud ipsum* Stumpffium.

(3) *Nempe ex* Aniciæ *Gentis Familia* Perleonia.

(4) *Anno videlicet Christi 1144.*

(5) Rudolpho & Alberto *Aniciis Perleoniis.*

(6) *Fuit is unus ex Hæreticis* Arnaldistis, *qui Summo Pontifici rebellarunt.*

(7) *Nempe propter defensionem* Ecclesiæ Romanæ.

(8) Leo Maximus *Anicius Perleonius, qui A. 1162. obiit.*

(9) *Nimirum* Rudolphus.

(10) Albertus *scilicet, cognomine* Dives.

(11) *Nempe anno 1152.*

(12) *Accepit hoc Castrum* Albertus *per matrimonium cum filia* Werneri, *ultimi Comitis*

catum, illuc patrem traducens, illam fortium multitudinem, quos & omnes eorum poſteros maſculini ſexus ſuos & poſteritatis ſuæ fideles vaſallos illis confidentibus patri probavit. Quo viſo, pater in illius animoſa nobilitate gaviſus, reverſus ad Vrbem, magnum theſaurum deſtinavit eidem. Ex quibus duobus fratribus omnes de Habespurg (1) *poſtea proceſſerunt.* Hucusque *Albertus Argentinenſis.* Quem locum ſi quis cum altero illo ſupracitato (2) *Henrici Gundelfingii* loco conferre velit, & ſimul utriuſque veram interpretationem, uberioremque ac ſolidiorem confirmationem deſideret, is conſulat Reverendiſſimi doctiſſimique Viri *Joannis Seifridi* Wratislavienſis, Zwetalenſis olim in Auſtria Abbatis, eruditiſſimum de Genealogia Habsburgo-Auſtriaca Opus; quod *ARBOR ANICIANA* inſcribitur, omniaque ejus argumenti ſcripta, quotquot hactenus in lucem prodierunt, ſolida veritatis demonſtratione ſuperat. Notandum *tertio* eſt, cauſam, cur jam memorata *vetus* & vera traditio de *Origine* Auguſtiſſimæ Domus Habsburgo-Auſtriacæ temporibus *Imp. Maximiliani I.* & deinceps a variis recentioribus Scriptoribus ſit improbata, & per *novas* quaſdam ac falſas opiniones, quantum fieri potuit, ſuppreſſa & conculcata, eſſe *duplicem*, nempe *Ignorantiam recti* & *Adulationem.* Si enim *Joanni Stabio*, *Jacobo Manlio*, *Joanni Trithemio*, *Hieronymo Gebuillero*, *Wolfgango Lazio* & cæteris,

A qui *Gallicanam* Auguſtiſſimæ Domus Habsburgo-Auſtriacæ *Originem* falſam & antea inauditam confinxerunt & propagarunt, *dignitas Aniciæ Gentis & Familiæ Perleoniæ*, tum quoque *vera cauſa exilii duorum fratrum Perleoniorum & commigrationis in Germaniam* fuiſſet cognita, minime dubium eſt, quin a *novo* illo ſuo & *adulatorio* commento, tanquam non ſolum non neceſſario, verum etiam injurioſo abſtinuiſſent. Minime igitur audiendus eſt *Wolfgangus Lazius*,
B immo ſevera caſtigatione dignus eſt, dum capite primo libri primi Commentariorum in Genealogiam Auſtriacam contra vetuſtiſſimam de Principum Habsburgo-Auſtriacorum *Origine Romana* hæc evomit: *Huic opinioni innixi quidam Itali, ac* (3) *Volaterranus inprimis, a Petro Leonis, Romano exule*, HOMINE MALI EXEMPLI, *& qui poſterius ſub primo ejus nominis Friderico Imperatore* OB SEDITIONEM *pulſus erat, tam ſplendidæ Domus initia derivare voluerunt.* Hæc *Lazius* non minus falſo, quam injurioſe. Nam nec *ipſe*
C *Petrus Leonis* fuit pulſus Vrbe Roma, ſed ejus *nepotes* ex filio *Leone Maximo Rudolphus* & *Albertus*; nec expulſio illa contigit ſub *Imp. Friderico I.* ſive *Barbaroſſa*, qui A. 1152. cœpit imperare, ſed A. 1144. ſub *Imp. Conrado III*; nec expulſi fuerunt duo fratres illi *ob ſeditionem tanquam homines mali exempli*, ſed *propter defenſionem Eccleſiæ Romanæ* tanquam æterna laude digni antagoniſtæ Hæretico-

Habsburgenſis *ex Familia* Vindoniſſenſi *ſive* Altenburgica.

(1) Poſtea *hoc eſt, poſt obitum jam memorati* Werneri *& defectum maſculæ prolis Familiæ* Altenburgicæ, *cui ſucceſſit* nova *Familia Habsburgenſis* Anicia Perleonia.

(2) *Vide ſupra Col.* 760.

(3) *Sub finem libri vigeſimi tertii Commentariorum Vrbanorum.*

ticorum *Arnaldistarum:* uti videre est ex ipsorum *Arnaldistarum* epistola, A. 1144. ad *Imp. Conradum III.* scripta, quæ etiam nunc extat apud *Ottonem Episcopum Frisingensem* de rebus gestis *Imp. Friderici I.* libri primi capite vigesimo octavo. Consulendus etiam est Abbas *Joannes Seifridus* Arboris Anicianæ lib. 1. cap. 9, ubi non minus vere & docte, quam prolixe incorruptis monumentis antiquis demonstrat, *quam ob causam duo fratres Perleonii patrium solum vertere coacti sint*, totamque illam de Familiæ *Perleoniæ* potentia in Vrbe *Roma* & fidelissima defensione *Sedis Apostolicæ* dissertationem tandem concludit hoc lectu dignissimo epilogo: *Constat igitur ipsorum testificatione Arnaldistarum Romanorum, causam exilii Perleonum eam duntaxat fuisse, quod non eodem, quo illi, Arnaldi errore depravati, eadem pariter amentia & furore affluentiam bonorum Clericis & Monachis inviderint, sacra Pontifici vectigalia eripuerint, Ecclesiæ immunitatem & Pontificiam auctoritatem infregerint; sed quod pro tuenda Ecclesiastica auctoritate se iisdem murum opposuerint, pro Pontifice arma ceperint, nefarios eorundem impetus ac vim represserint, ac denique, quod M. Albertus Argentinensis* (1) *scriptis prodidit, in hoc laudatissimo conatu Civem præpotentem, sed adversæ factionis & hostem Ecclesiæ interemerint. Mutua enim cæde tunc in alterutram partem sævitum esse, satis indicat* (2) *epistola D. Bernardi, quam contra eosdem Romanos Arnaldi alumnos stylo ferreo valde acuto exaravit; in qua inter cætera hæc ait: Væ nunc tibi Populè miserande, non ab exteris nationibus, non a feritate barbarorum, non a millibus armatorum; væ tantum a facie tuorum tibi, væ a domesticis & amicis, a clade intestina, a cruciatu præcordiorum, a tortionibus viscerum. Hæc S. Bernardus. Itaque etsi, cujus illa cædes fuerit nihil certum & expressum ad posteros transmissum sit, illud tamen ex dictis liquet, eam factam esse non nisi ex flagrantissimo justitiæ ardore pro defendenda Ecclesiæ immunitate, & tuenda CHRISTI in terris Vicarii auctoritate. Vnde summus ille ac justissimus rerum omnium arbiter Deus, qui uti nihil mali inultum & impunitum dimittit, ita etiam recte factis merita præmia persolvit, quemadmodum zelum & factum* (3) *Phinees, quo impurissimum hominis Israelitæ flagitium vindicavit, adeo gratum habuit, ut non solum omnem conceptam in populum prævaricatorem iram ex animo deposuerit, sed etiam, ut Regius ait* (4) *Psaltes, illi hoc reputatum sit ad justitiam in generatione & generationem; itaque Idem horum Perleonum fratrum ferventissimo erga suam Ecclesiam & ejus Summum Pontificem studio delectatus, non modo post paucos annos illam omnem urbanam rebellionem extinxit, Pontificemque Sedi suæ & Vrbi maximo omnium applausu restituit, verum etiam dictos fratres, quia in causa Ecclesiæ patria extorres facti fuerant, & ingentibus opibus possessionibusque locupletavit, & ejus præclarissimæ Familiæ dedit esse auctores, quæ postmodum summa Imperii dignitate, qua prioribus temporibus condecorata fuerat, iterum exornata, murum se pro Ecclesia protegenda contra ejus quoscunque hostes* viri-

(1) *In Chronico suo. Vid. supra Col. 764.*
(2) *Epist. 242.*
(3) *Num. cap. 25.*
(4) *Psalm. 105.*

viriliter opponeret. Vnde, ut vides Lector, moderni Augustissimæ Austriæ Domus Principes zelum hunc atque studium erga Sacrosanctam Sedem Apostolicam a Majoribus suis quasi hæreditarium acceperunt, & cum ipso veluti nutricis lacte mente tota penitus combiberunt, meritoque nefandissimam hominum pestem, quæ maxime Aulas Principum obsidere solet, modernos POLITICOS *dico, hominis pestilentissimi Arnaldi de Brixia sobolem & alumnos, odio avito & innato prosequuntur; siquidem par est, ut quam Illustrium Majorum suorum vestigiis signatam atque impressam intuentur viam, toto pectore omnique animi contentione consectentur.* Hucusq; Abbas Joan. Seifridus. Unde licet satis superque pateat, quam sit impudens mendacium, quod *Lazius* (1) scribit, *Pe-* A *trum Leonis tanquam hominem mali exempli temporibus Imp. Friderici I. ob seditionem Roma pulsum esse,* addam tamen auctarii loco *tria* antiqua *Epitaphia* in perpetuum honorem ac memoriam *Patris, Avi* & *Proavi* duorum illorum fratrum *Perleoniorum*, qui propter strenuam Ecclesiæ Romanæ defensionem ab adversariis *hæreticis* Vrbe pulsi, commigrarunt in B Helvetiam, & Familiæ *Vindonissensi* sive *Altenburgicæ* in possessione Castri (2) *Habsburgi*, & *Habsburgensi Comitatu* jure connubiali successerunt. Horum Epitaphiorum *primum* est *Pro,avi* duorum illorum fratrum, *Tritavi* autem Imp. Rudolphi I, quod *Card. Baronius* Annalium Ecclesiasticorum Tomo XII. in actis anni MCXI. ex Codice MSto Bibliothecæ *Casinensis* exhibet hoc modo.

LEONIS *Romanorum Nobilissimi Epitaphium, scriptum ab Alphano Archiepiscopo Salernitano.*

Hoc jacet in tumulo LEO, *Vir per cuncta fidelis*
Sedis Apostolicæ tempore quo viguit.
Romæ natus, opum dives, probus & satis alto
Sanguine materno nobilitatus erat.
Prudens & sapiens, & Cælo pæne sub omni
Agnitus, & celebris semper in Vrbe manens.
Virgo ter senis fuerat cum Sole diebus,
Quando suum vitæ finierat spatium.

Hucusque Epitaphium *Leonis Anicii Perleonii*, qui *Imp. Rudolphi I.* fuit *Tritavus. Secundum* Epitaphium est *Avi* eorundem duorum fratrum *Perleoniorum*, *Atavi* autem *Imp. Rudolphi I*, quod etiam nunc extat Romæ in atrio Basilicæ S. Pauli in Via Ostiensi, & a Card. *Baronio* Annal. Ecclesiast. Tomo XII. in actis anni 1144. nec non ab *Arnoldo Wione* in parte Prima *Ligni Vitæ*, sive Historiæ Ordinis Benedict. exhibetur hoc modo:

P *ræterit ut ventus Princeps seu Rex opulentus,*
E *t nos, ut fumus, pulvis & umbra sumus.*

T *ot*

(1) *Vide supra Col. 766.*
(2) *In Argovia, vulgo* Argow *ita dicta ab* Arula *fluvio. Vide Stumpff. Hist. Helvet. lib. 7. cap. 1. & 11.*

T *ot. tantiſque bonis pollens* PETRVS *ecce* LEONIS,
R *eſpice quam modico tegitur nunc tumulo.*
V *ir fuit immenſus, quem proles, gloria, cenſus*
S *uſtulit in vita, non ſit ut alter ita.*
L *egum ſervator, Patriæ decus, Vrbis amator,*
E *xtruxit celſis turribus aſtra Poli.*
O *mnia præclara mors obtenebravit amara,*
N *ominis ergo Dei Gratia parcat ei.*
I *unius in Mundo fulgebat Sole ſecundo*
S *eparat hunc nobis cum Polus atque lapis.*

In ipſo Sepulchro.

Te Petrus & Paulus conſervent PETRE LEONIS;
Dent animam Cœlo, quos tam devotus amaſti,
Et, quibus eſt idem tumulus, ſit gloria tecum.

Hucuſque Epitaphium *Petri Leonis Anicii Perleonii*, qui *Imp. Rudolphi I.* fuit *Atavus. Tertium* Epitaphium eſt *Patris* eorundem duorum fratrum Perleoniorum, *Abavi* autem *Imp. Rudolphi I*, quod extat etiam nunc *Romæ* præ foribus Eccleſiæ *S. Alexii* in monte Aventino, & ab *Arnoldo Wione* in ſupra citata Parte prima Ligni Vitæ, nec non a *Joanne Seifrido* Abbate Zwethalenſi Arboris Anicianæ lib. I. cap. 8. exhibetur hoc modo:

Maximus hinc ſurget gemina cum pube ſuorum
Et nata, ſuperis dandus honore pio.
Quos Sergeſtus acer patrum longo ordine ſevit
Illuſtres animas, perque Ducum genera.
Mite genus hominum, ſapiens, inſigne, decorum
Nominis antiqui conſepelit tumulus,
Stephane poſt patris interitum Leo concidit imus,
Poſtque tuum lapſum atque ſororis iter
Extraneo nulli liceat ſuperaddier iſtis,
Aut ſi quis violans, ſit anathema DEO.
CHRISTE, Decus Mundi, ſemper miſerere ſepultis,
Et loca fer pacis, qui bona cuncta facis.

Obiit Dominus Leo de Maximis M. Aprilis D. XXIII.
Indictione XI. Anno Dom. noſtri MCLXII.

Hucuſque Epitaphium *Leonis Maximi Anicii Perleonii*, qui *Imp. Rudolphi I.* fuit *Abavus*, quemadmodum ex ſequenti Schemate Genealogico videre eſt.

Tri-

Tritavus.	*Leo* Anicius Perleonius, Comes Montis Aventini, cujus Epitaphium extat apud Card. Baronium Annal. Ecclesiast. Tomo XII. in actis anni MCXI. Descendit is recta Genealogiæ serie ab (1) *Imp. Flavio Anicio Olybrio*, & in titulo Epitaphii vocatur *Nobilissimus Romanorum*.	Pater.
Atavus.	*Petrus Leonis* Anicius Perleonius, Comes Montis Aventini, cujus Epitaphium extat apud Card. Baronium Annal. Ecclesiast. Tomo XII. in actis anni MCXLIV.	Filius.
Abavus.	*Leo Maximus* Anicius Perleonius, Comes Montis Aventini, qui obiit A. MCLXII.	Nepos.
Proavus.	(2) *Albertus Dives* Anicius Perleonius. Comes Montis Aventini. qui A. MCXLIV cum *Rudolpho* fratre natu majore ob defensionem Ecclesiæ *Romanæ* ab hæreticis *Arnaldastis* Roma pulsus, commigravit in Helvetiam, & per matrimonium cum *Werneri* ultimi ex Familia Altenburgica Comitis Habsburgensis filia evasit *primus* ex Gentis Aniciæ Familia Perleonia Comes Habsburgensis.	Pronepos.
Avus.	*Rudolphus Taciturnus*, Alberti Divitis filius *secundus* ex Gentis Aniciæ Familia Perleonia Comes Habsburgensis.	Abnepos.
Pater.	*Albertus Sapiens*, Rudolphi Taciturni filius *tertius* ex Gentis Aniciæ Familia Perleonia Comes Habsburgensis.	Atnepos.
Filius.	RUDOLPHUS Alberti Sapientis filius *quartus* ex Gentis Aniciæ Familia Perleonia Comes Habsburgensis, & *primus* ejusdem Familiæ *Imperator Romanorum* A. MCCLXXIII.	Trinepos.

Cæte-

(1) *Cæpit is imperare in Occidente A. C. 472, & pater fuit* Julianæ Aniciæ, *cujus imago in Augustiss. Bibliothecæ Cæsareæ vetustissimo Codice MSto* Dioscoridiano *cernitur.*

(2) *Notandum est, extare apud* Joan. Stumpffium *Hist. Helvet. lib. 7. cap. 12, diploma aliquod* Imper. Rudolphi I, *A. 1259 promulgatum, in quo licet ipse, tanquam adhuc* Landgravius *tantum* Alsatiæ, *& tres ipsius* fratres patrueles, *accurate & nominatim* Progenitores *suos recenseant, altius tamen non ordiuntur, quam ab hoc* Proavo *suo* Alberto Divite, *eoque modo satis manifeste indicant, se* plures *ac* vetustiores Progenitores, *a quibus bona ille, quorum in eo diplomate fit mentio, in* Landgraviatu Alsatiæ *&* Comitatu Habsburgensi *non*

Cæterum quod Familia *Perleonia* non minus quam *Paulina*, *Proba*, *Olybria*, *Fausta*, *Justiniana*, *Severina*, *Gordiana*, *Frangipania*, aliæque complures illustrissimæ Familiæ ad antiquissimam Gentem *Aniciam* pertinuerint, variis monumentis antiquis satis A perspicue demonstrat supra laudatus *Abbas Seifridus* tam toto libro tertio *Arboris Anicianæ*, quam capite ultimo libri primi; ubi in primis observatu digna est sequens Inscriptio, quæ sub Pontificatu *Pauli* Papæ *III.* Romæ in Monte *Aventino* reperta est.

MAGNI. FLAVI. ANICI. PE
TRI. LEONIS. GORDIANI.
SENATORIS. AMPLISSIMI.
ROMANORVMQ. PATRITI.
CORPVS. HOC. SEPVLCHRO.
CONDITVM. IACET.
FLAVIA. ANICIA. GORDIA
NA. CON. P.P.P.
FLAVIVS. ANICIVS. FRANGE
PANIS. PETRVS. LEO. PET.
LEONIS. F. ANI.
PETRI. LEONIS. N. PAT.
OPT. DEDI.
OBIIT. ANNO DOM. INCAR
NATIONIS. DCCXXII.

Hucusque ipsa illa Inscriptio. Cujus explicandæ causa ab eodem supra laudato *Abbate Seifrido* hæc subjunguntur: *Ne vero hoc monumentum tibi otiose spectandum propositum, Lector, existimes, vide quanta in eo existant, ex quibus proficere possis. Imprimis enim Perleones germina fuisse Anicianæ stirpis, ex eo fit testatissimum, siquidem cum pater, tum ipse filius Anicios se profitentur. Deinde perspicis hallucinatum esse* (1) *Volateranum, qui putavit Perleones hoc cognomen sortitos esse a Petro Leonis, qui tempore Gelasii II. & Paschalis II Pontificum Romanorum magna in Urbe potentia floruit; quod etiam* (2) B *Card. Cæs. Baronius existimavit, cum tamen ex hac sepulchri inscriptione, sicut & ex sequentibus manifestum fiat, eandem Familiam hoc cognomine multis seculis ante insignitam fuisse. Demum ex eadem inscriptione Frangipaniæ Familiæ origo demonstratur, siquidem in ea filius Frangepanis appellatur; quod nomen nec a patre, nec ab avo, nec etiam ab ipsa matre acceptum tulit, sed ab eodem primum usurpatum est in memoriam amplissimi beneficii, quo sibi posteritatique suæ universam Romam devinxit,* (3) *dum Roma ingenti aquarum mole oppressa, civibus summa rerum inopia laborantibus per singulas domos scapha vectus, frangendo*

habuisse. Vide Abbatis Seifridi Arbor. Anician. lib. 1. cap. 11.

(1) *Sub finem libri XXIII. Comm. Vrbanorum.*

(2) *Annal. Eccles. Tomo XII. ad an. MCXI.*

(3) *Contigit hoc Anno C. 717; ut pererudite demonstrat idem Abbas Seifridus ejusdem Operis lib. 3. cap. 16.*

gendo panes subvenisset. Hucusque Abbas Seifridus. Cum igitur certo constet, Principes Habsburgo-Austriacos originem ducere ex *Comitibus Aventinis Familiæ Perleoniæ*, Familiam autem *Perleoniam* pertinere ad Gentem *Aniciam*, opere pretium porro fuerit, ut consulatur supra laudatæ Arboris Anicianæ liber *secundus*, quippe ubi splendidissima Gentis *Aniciæ* antiquitas recte repetitur inde a (1) *Q. Anicio Prænestino*, qui *Ædulis Curulis* creatus est anno ab Vrbe condita quadringentesimo (2) quinquagesimo primo, P. Sulpitio Saverrione & P. Sempronio Sopho Coss. & a (3) *L. Anicio Gallo*, qui *Prætor* fuit A. V. C. DLXXXVI, *L. Æmilio Paulo II. & C. Licinio Crasso Coss.*, missusque in *Illyricum*, intra triginta dies totam illam Provinciam subegit, ipsumque Regem *Gentium* cum conjuge & liberis fratreque *Caravantio* cepit, & sequenti anno in *triumpho* duxit. Idem quoque *L. Anicius* fuit *Consul* A. V. C. DXCIV cum *M. Cornelio Cethego*, adeoque multi ex eadem *Anicia* Gente deinceps tam in libera adhuc Rep. Romana, quam sub Imperatoribus ad *Con-*

A *sulare* fastigium pervenerunt, ut *S. Hieronymus* in Epistola ad *Demetriadem*, mentionem hujus Gentis in transcursu faciens, merito exclamet: *Scilicet nunc mihi Proborum & Olybriorum clara repetenda sunt nomina, & ILLVSTRE ANICII SANGVINIS DECVS; in quo aut nullus aut rarus fuit, qui non meruit CONSVLATVM.* Ad eandem singularem

B Gentis *Aniciæ* prærogativam respicit quoque *S. Augustinus* in Epistola ad *Probam* & *Julianam*, clarissimas ex *Anicia* stirpe fœminas, sic scribens: *Quis verbis explicet? quis digno præconio prosequatur, quantum incomparabiliter gloriosius ac fructuosius habet ex vestro sanguine FOEMINAS VIRGINES CHRISTVS, quam VIROS CONSVLES Mundus?*

C *Nam volumina temporum si magnum atque præclarum est nominis dignitate signare, quanto est majus atque præclarius cordis corporisque integritate transcendere?* Hæc S. Augustinus. Huc quoque alludit *Claudianus* in Panegyrico carmine ad *Olybrium* & *Probinum Anicios fratres*, de eadem Gente canens.

His neque per dubium pendet fortuna favorem
Nec novit mutare vices; sed fixus in omnes
Cognatos procedit honos: quemcunque requires
Hac de stirpe Virum, certum est de Consule nasci.
Per fasces numerantur avi, semperque renata
Nobilitate virent, & prolem fata sequuntur,
Continuum simili servantem lege tenorem.

Et aliquanto post in eadem Poëmate ipsam Vrbem *Romam* introducit, prædictis duobus fratribus *Aniciis* ab *Imp. Honorio Consolatum* petentem his verbis:

Illis

(1) *Vide Plin. Hist. Natural. lib. 33. cap. 1. & T. Liv. Hist. Rom. lib. 9. cap. ultimo.*
(2) *Vide Vbbonis Emmii Chronologiam Rer. Romanarum.*
(3) *Vide Liv. lib. 44. cap. 17, & lib. 45. cap. 43.*

ſtotiæ Helveticæ libro ſeptimo, capite duodecimo, & *Magiſter Albertus Argentinenſis*, qui a temporibus Imp. Rudolphi I. uſque ad mortem Caroli IV. ſive annum 1378 (1) *bonæ fidei* condidit Chronicon, quod *Joannes Cuſpinianus* in *Auſtria* ſua ſæpe citat & *Chriſtianus Vrſtiſius* Baſileenſis in Syntagmate Illuſtrium Hiſtoricorum Germaniæ, Francofurti typis Andreæ Wecheli A. 1585. edito in folio, primus *integrum* edidit. Et quod quidem ad priorem illum *Vlricum Krigium* attinet, concludit *Joannes Stumpffius* ſupra citatum locum, ubi Chronici ejus meminit, his verbis: *Dieſer Vlrich Krieg iſt der ältiſte geſchichtſchreiber, den wir finden, der gründlich und deutlich anzeigt, der Herren von Habspurg herkommen ſey von altem römiſchen geſchlächt* (2) &c. *So nun dieſer Hiſtorienſchreiber bey König Rudolphi zeiten ſelbs gelebt, hat es ein gar grundlich gut anſehen, daz man damals ſolche oberzelte meinung vom herkommen bemelter Graven für grundlich warhaftig gehalten, und von keiner andern meinung gewuſt habe:* hoc eſt: *Hic Vlricus Krigius eſt antiquiſſimus Hiſtoricus, quem invenimus ſolide & perſpicue indicare, Dominos de Habsburg oriundos eſſe ab antiqua Romana Gente*, &c. *Siquidem igitur hic Hiſtoriographus temporibus Regis Rudolphi ipſe vixit, ſolidiſſime rectiſſimeque hinc*

A *videtur poſſe colligi, ſupra memoratam de Origine Comitum Habsburgenſium opinionem tunc temporis pro ſolide vera habitam eſſe, nec ullam aliam fuiſſe cognitam.* Hæc Stumpffius de *Vlrico Krigio.* Quod autem ad *Albertum Argentinenſem* attinet, ejus verba ad rem præſentem maxime facientia, in principio ſupra laudati Chronici ſunt hæc: *Rudolphus Comes de Habſpurg ex* (3) *antiquis progenitoribus ab Vrbe Roma traxit originem.* (4) *Olim namque duobus* (5) *fratribus propter*
B *potentis* (6) *Romani occiſionem eliminatis* (7) *ab Vrbe,* (8) *pater eorum nobilior Romanus, dans cuilibet eorum immenſam pecuniam, ipſos juſſit in partes abire remotas. Qui ſe in ſuperiori Alemannia receperunt.* (4) *Antiquior autem ad emptionem prædiorum & munitionum,* (9) *junior vero ad habendam vaſallorum multitudinem contendebat. Patre autem in Vrbe exiſtente,* (10) *poſt aliquot annos cum intellexiſſet, filios cum pace ſtare*
C *in Alemannia, ipſos viſitabat. Et cum vidiſſet ſenioris empta prædia, ejus prudentiam nimium commendavit. Requirens autem a Juniore quid cum ſua ſubſtantia egerit, ille ſe omnem in unam munitionem fortiſſimam collocaſſe reſpondit; &, juſſis omnibus vaſallis ſuis, cum eorum libris maſculis optime armatis ad munitionem pertinentibus, & ab eo infeodatis, venire ad montem, ubi Caſtrum* (12) *Habesburg eſt collocatum,*

(1) *Vide Præfation. editionis Chriſtiani Vrſtiſii & Voſſ. de Hiſtor. Latin. lib. 3. cap. 3.*

(2) *Notandum eſt, hanc abrumpendi formulam &* cætera *non eſſe hic a me pro lubitu inſertam, quaſi aliquid de induſtria omiſerim, ſed eam extare apud ipſum* Stumpffium.

(3) *Nempe ex* Aniciæ *Gentis Familia* Perleonia.

(4) *Anno videlicet Chriſti 1144.*

(5) Rudolpho & Alberto *Aniciis Perleoniis.*

(6) *Fuit is unus ex Hæreticis* Arnaldiſtis, *qui Summo Pontifici rebellarunt.*

(7) *Nempe propter defenſionem* Eccleſiæ Romanæ.

(8) Leo Maximus *Anicius Perleonius, qui A. 1162. obiit.*

(9) *Nimirum* Rudolphus.

(10) Albertus *ſcilicet, cognomine* Dives.

(11) *Nempe anno 1152.*

(12) *Accepit hoc Caſtrum* Albertus *per matrimonium cum filia* Werneri, *ultimi Comitis*

catum, illuc patrem traducens, illam fortium multitudinem, quos & omnes eorum posteros masculini sexus suos & posteritatis suæ fideles vasallos illis confidentibus patri probavit. Quo viso, pater in illius animosa nobilitate gavisus, reversus ad Vrbem, magnum thesaurum destinavit eidem. Ex quibus duobus fratribus omnes de Habespurg (1) *postea processerunt.* Hucusque *Albertus Argentinensis.* Quem locum si quis cum altero illo supracitato (2) *Henrici Gundelfingii* loco conferre velit, & simul utriusque veram interpretationem, uberioremque ac solidiorem confirmationem desideret, is consulat Reverendissimi doctissimique Viri *Joannis Seifridi* Wratislaviensis, Zwetalensis olim in Austria Abbatis, eruditissimum de Genealogia Habsburgo-Austriaca Opus; quod *ARBOR ANICIANA* inscribitur, omniaque ejus argumenti scripta, quotquot hactenus in lucem prodierunt, solida veritatis demonstratione superat. Notandum *tertio* est, causam, cur jam memorata *vetus* & vera traditio de *Origine* Augustissimæ Domus Habsburgo-Austriacæ temporibus *Imp. Maximiliani I.* & deinceps a variis recentioribus Scriptoribus sit improbata, & per *novas* quasdam ac falsas opiniones, quantum fieri potuit, suppressa & conculcata, esse *duplicem*, nempe *Ignorantiam recti* & *Adulationem.* Si enim *Joanni Stabio*, *Jacobo Manlio*, *Joanni Trithemio*, *Hieronymo Gebuillero*, *Wolfgango Lazio* & cæteris,

A qui *Gallicanam* Augustissimæ Domus Habsburgo-Austriacæ *Originem* falsam & antea inauditam confinxerunt & propagarunt, *dignitas Aniciæ Gentis & Familiæ Perleoniæ*, tum quoque *vera causa exilii duorum fratrum Perleoniorum & commigrationis in Germaniam* fuisset cognita, minime dubium est, quin a *novo* illo suo & *adulatorio* commento, tanquam non solum non necessario, verum etiam injurioso abstinuissent. Minime igitur audiendus est *Wolfgangus Lazius*, B immo severa castigatione dignus est, dum capite primo libri primi Commentariorum in Genealogiam Austriacam contra vetustissimam de Principum Habsburgo-Austriacorum *Origine Romana* hæc evomit: *Huic opinioni innixi quidam Itali, ac* (3) *Volaterranus inprimis, a Petro Leonis, Romano exule*, HOMINE MALI EXEMPLI, & *qui posterius sub primo ejus nominis Friderico Imperatore* OB SEDITIONEM *pulsus erat, tam splendidæ Domus initia derivare voluerunt.* Hæc *Lazius* non minus falso, quam injuriose. Nam nec *ipse* C *Petrus Leonis* fuit pulsus Vrbe Roma, sed ejus *nepotes* ex filio *Leone Maximo Rudolphus* & *Albertus*; nec expulsio illa contigit sub *Imp. Friderico I.* sive *Barbarossa*, qui A. 1152. cœpit imperare, sed A. 1144. sub *Imp. Conrado III;* nec expulsi fuerunt duo fratres illi *ob seditionem tanquam homines mali exempli*, sed *propter defensionem Ecclesiæ Romanæ* tanquam æterna laude digni antagonistæ Hæretico-

Habsburgensis *ex Familia* Vindonissensi *sive* Altenburgica.

(1) Postea *hoc est, post obitum jam memorati* Werneri & *defectum masculæ prolis Familiæ* Altenburgicæ, *cui successit* nova *Familia Habsburgensis* Anicia Perleonia.

(2) *Vide supra Col. 760.*

(3) *Sub finem libri vigesimi tertii Commentariorum Vrbanorum.*

colens ipse & uxor & filius eorum idola more paganorum. Genuit autem Abraham ex Susanna uxore sua in Marchionatu suo Judæisapta filiam nomine Bembecka, quam tradidit cuidam nobili in uxorem. Dominabatur autem Abraham in Judæisapta triginta annos, & uxor sua Susanna novendecim annos, & ambo sepulti sunt in Civitate sua Aureatim, quæ nunc Stokarowe nuncupatur. Successit autem Abrahæ filius Achaym, appellando Arratim, quod prius Judæisapta vocitabatur, ferens arma terræ suæ, sicuti & pater suus. Accepit autem Marchio Achaym uxorem filiam cujusdam Comitis Vngariæ Räctan dictam nomine Namyaym, &c. Sed ohe; jam satis est: piget enim me ac pudet plures adeo absurdas fabulas adscribere. Notandum autem est, ipsum *Henricum Gundelfingium* illa fabularum monstra non confinxisse, sed ea tantum nimis credule descripsisse ex alio quodam cujusdam (1) *Matthæi* Chronico, uti testatur tam in *Præfatione dedicatoria*, quam in jam citato *primæ* Partis *exordio*. Meminit ejusdem *Chronici* fabulosi, cujus fidem *Henricus Gundelfingius* perperam secutus est, sed sine *Matthæi* nomine, *Joannes Cuspinianus* in *Austria* sua his verbis: *Marchionatus Austriæ initium ad amussim nunc scribere perquam difficile est ob ejus seculi Scriptorum penuriam. Nec enim* (2) *nugatori illi nugacissimo & simul perditissimo, qui Austriæ Chronica scribens, Judæisaptam in exordio* A *appellat, aures sunt adhibendæ; in quo sunt tot nugæ, quot verba. Quem etiam Pius ille Sylvius, Friderici Cæsaris olim a secretis, in Opere illo imperfecto, cui titulum fecit* AVSTRIA, *satis superque confutavit & mendacii coarguit, ineptissimum ipsum sycophantam & nebulonem stupidissimum nuncupans.* Hæc *Cuspinianus*. Locus autem *Æneæ Sylvii* sive Summi Pontificis *Pii II*, quem ex ipsius *Opere Historiæ Austriacæ imperfecto* allegat, extat in duobus *Augustissimæ* B *Bibliothecæ Cæsareæ Codicibus propria ipsius Æneæ Sylvii manu exaratis*, sed utrobique, ut in imperfectarum compositionum adversariis fieri solet, multis lituris refertus, incipitque his verbis: *Terram Austriam qui primi coluerint quærenti mihi jam pridem,* (3) *nihil oblatum est, quod dignum fide videretur. Venit autem in manus Historia, quam vocant* (4) *Austrialem, sermone Theutonico edita, inepta mendaxque & ab homine composita,* C *in quo malignitatis an stultitiæ plus fuerit, non facile judices. Cum res legeris nulla ratione cohærentes, dices hominem nihil habuisse pensi,* (5) *qui adeo manifesta mendacia fidem inventura putaverit. Cum rursus ex historiis receptis Imperatorum ac Pontificum pleraque decerpta & Operi suo inserta compereris, rusticanam quandam hominis calliditatem deprehendes, qui veris nonnullis ante oculos injectis, legentium tenere animos arbitratus est, ne de soliditate reliquarum rerum inqui-*

(1) *Diversus is est a* Matthæo Mareschalco de Pappenheim, *cujus Excerpta ex Chronico Australi a Marqu. Frehero edita sunt Tomo 1. Scriptor. Rer. Germanicarum. Vid. etiam supra Col. 739.*

(2) *Simile de eodem Opere eademque narratione judicium extat apud Wolfgang. Lazium in principio libri primi de Migrationibus Gentium.*

(3) *In altero Codice MSto legitur:* Nihil certi constare potuit.

(4) *In alt. Cod. legitur* Australicam.

(5) *In alt. Codice legitur :* qui tam manifesta mendacia sibi credi putaverit.

inquirerent. Neque deceptus est apud (1) *Austriales, qui hanc veluti sacram Historiam venerantur,* (2) *in qua suam originem vetustissimam legunt: sic enim se claros laudatosque putant. Sed minime illi commendare Austriales in animo fuit; quorum progenitores sive idolorum cultores, sive Judæos fuisse commemorat, ac eorum turpissima facta referens, nihil unquam illustre ab illis gestum tradit; ut qui Gentem Austrialem, suo fortasse tempore vitiis servientem, suis majoribus similem ostendere voluit.* (3) *At mentienti majori opus est artificio, quam vera tradenti. Noster assellus bipes neque tempora neque loca suo contexit ordine, finxit nesciens fingere. Nimis imperitum esse oportet, quem sua mendacia fallant. Narrat autem homo insulsus, fuisse trans mare in terra Ammirationis Comitem Alienigenarum nomine Sathan, cui Abraham Theomanariensis servierit, huic autem uxorem fuisse Susannam filiam Domini Terremantiæ* (4) &c. Hæc *Æneas Sylvius.* Unde, quod maxime observatu dignum est, patet, *Matthæum* illum, a quo *Henricus Gundelfingius* primam Chronici sui partem mutuatus est, ineptissimum illud & impudentissimum figmentum de antiquissimo Austriæ Marchione *Abrahamo* ejusque successoribus *non latine* scripsisse, sed *germanice.* Reperi enim inter *Augustissimæ Bibliothecæ Cæsareæ* Codices MStos, nullis adhuc certis numeris notatos, exemplaria (5) *duo* antiqui cujusdam Chronici Austriæ *germanice* compositi, quod itidem ac Henrici Gundelfingii Chronicon a fictitio illo *Abrahamo* primo Marchione *Judæisapta* incipit, & de successoribus ipsius partim gentilibus partim Judæis, easdem continet fabulas, quæ jam citato loco ab *Ænea Sylvio* justissima cum indignatione exploduntur. Quare hoc illud ipsum credi posset Chronicon *germanicum,* quod *Æneas Sylvius* vidit, nisi ipse ejus *Compilator* testaretur, se quoque istam narrationem ex *alio* quodam Chronico *vetustiori* & *majori abbreviate* excerpsisse. Tituli quippe generalis verba sunt hæc: *Wie lang das sey, daz der erste mensch in das Land Osterreich kam, und wie derselb und all sein nachkommen untz auf die zeit gehaissen habent, und wieviel ir aller ist gewesen, und wie mannigen namen das Land zu Osterreich gehabt hat, und wie oft sich des Lands wappen verkert haben, und von wan der Fürsten weib geporn sein, und was wappen ir väter gefürt haben, und wo die al begraben sind. Das ist alles ausgezogen aus der grossen Kroniken, so man allerkurtzlichst hat mügen.* Principium autem ita se habet: *Es was gesessen in dem Land uber mer, das da haist Terra Ammirationis Graf Sathan von Alligenorum, under*

(1) *In alt. Cod. legitur* Australes. *Sunt autem iidem atque* Austriaci.

(2) *In alt. Cod. legitur,* quia se laudatos de generis vetustate censent.

(3) *In altero Codice legitur:* Sed nescivit homo, quod mendaci majori artificio, quam verum dicenti opus est.

(4) *Cætera propter nimiam prolixitatem hic omitto, & integræ istius Operis editioni reservo.*

(5) *Extat etiam ibidem* tertium *ejusdem farinæ & æque fabulosum* MStum Chronicon Austriæ germanicum, *in folio, sed recentius: utpote in principio hujus seculi sub* Imp. Rudolpho II. *compositum, & quidem ab indoctissimo imperitissimoque homine, qui se appellat* Joannem Raschium Pechlarienfem.

under dem ward geporn ein rittermeſſig man, der hies Abraham von Theomaria, &c. Hinc ergo, ut dixi, elucet, ne hujus quidem Chronici germanici abbreviati Compilatorem monſtroſas illas fabulas primo confinxiſſe, ſed eas tantum de alio quodam *vetuſtiori* & *majori* Chronico deſcripſiſſe. Vixit autem germanici hujus Chronici *minoris* ſive *abbreviati* Compilator ſub Archiduce Auſtriæ *Alberto III*, cognomine cum *Trica*, uti apparet ex ampliſſimo elogio, quo claudit narrationem mortis ipſius, quæ in annum Chriſti 1395 incidit: quo quidem loco etiam hoc notabile eſt, quod memorat, ſe de ejuſdem Principis *obitu* & *ſepultura* etiam *Latinam* ſcripſiſſe *Epiſtolam*. Cum igitur, ut ſupra indicavi ſine ulla controverſia certo conſtet, quæ ab *Henrico Gundelfingio* parte *prima* Chronici Auſtriaci narrantur de primo Auſtriæ Marchione *Abrahamo* ejuſque ſucceſſoribus uſque ad *Familiam Babenbergenſem*, nec non de variis *Auſtriæ* antiquis nominibus, ea omnia adeo falſa & inſulſa eſſe, ut propter manifeſtiſſimam abſurditatem refutatione ulla indigna ſint, cumque inſuper, ut itidem demonſtravi, pateat, nec ipſum *Henricum Gundelfingium* ineptiſſimas illas fabulas *primum* confinxiſſe, nec eundem *ſolum* nimia & merito reprehendenda credulitate iis habuiſſe fidem, eaſque aliunde deſumptas Chronico ſuo inſeruiſſe, ſed jam ante ætatem Archiducis *Alberti III*, cognomine cum *Trica*, qui A. 1395 obiit, ſtolidiſſimum illud figmentum literis fuiſſe mandatum, & pro vera narratione traditum poſteris, hinc minime dubito, quin fingendi tam enormis mendacii occaſionem præbuerint *vetuſtæ ſepulchrorum Inſcriptiones* partim *Romanæ*, partim *Judaicæ*, in Auſtria olim repertæ; cujuſmodi ſunt, illæ, quæ extant apud *Wolfgangum Lazium* in fine Libri primi de Migrationibus Gentium, Libro duodecimo Commentariorum de Republica Romana in exteris Provinciis conſtituta, Libro primo & ſecundo Rerum (1) Wiennenſium, & in Explicatione veterum Inſcriptionum Wiennæ erutarum, ſeparatim edita. Qua quidem de re alias commodior ſe offeret diſſerendi locus: interim nunc pergo ad *ſecundam* Hiſtoriæ Auſtriacæ Henrici Gundelfingii Partem ſive Epitomen.

Ea autem incipit hoc modo: *Secundum Epitoma Illuſtrium* (2) *Comitum Aventinorum tuo ingenio, Præcelſe* (3) *Princeps, relinquo, qui tui* (4) *Originem tuorumque Prædeceſſorum geſta, ac magnalia* (5) *prioribus ex Chronographis melius noviſti. Eapropter eorum ſcribendo magnalia manum retraho, cum omnibus in Hiſtoriis non exigua cum opera, vigilantia ac lucubratione dilucidata ac deprompta ſint. Eorum tamen ſucceſſionem brevibus incultiſque explicabo verbis.* (6) *Relegatis ac deportatis ob*

(1) *Vide etiam* Henrici Abermanni *Appendicem Annotationum ad Wolfg. Lazii Hiſtoriam Wiennæ in germanicum ſermonem translatam.*

(2) *Hoc eſt, Principium Habsburgo-Auſtriacorum, qui a* Comitibus Aventinis Familiæ Aniciæ Perleoniæ *oriundi ſunt.*

(3) *Intelligitur Archidux Auſtriæ* Sigiſmundus I. *Vide ſupra Col. 732.*

(4) *Nempe* Anicianam.

(5) *Hoc eſt* vetuſtioribus; *nempe* Vlrico Krigio, Alberto Argentinenſi *&* *aliis.*

(5) *Per* relegationem *&* deportationem *non eſt hic intelligenda interdictio Vrbis per legitimam ſententiam judicialem, ſed injuſta ex Vrbe expulſio per vim & tumultum propter* defenſionem Eccleſiæ Romanæ *contra Hæreſiarcham* Arnaldum de Brixia *ejuſque ſectatores, Summo Pontifici in Vrbe Roma rebellantes. Vid.*

ob potentis Senatoris trucidationem (1) *olim duobus* (2) *fratribus præclaræ Romanorum* (3) *Familiæ Petri Leonis dictæ de Aventino monte*, *a* (4) *Julii Cæsaris, valentissimi omnium Principis*, *qui in vigore animi non habuit parem nec ante se nec post se*, *Familia descendentibus*, *ipsisque ad Alpium juga venientibus*, *ubi* (5) *nunc Castrum* (6) *Habsburg Lucernensem circa lacum collocatum cernitur. Senior adeptus est prædia & possessiones*, *Junior autem ingentia vasallorum dominia; de quibus* (7) *posteri descenderunt Comites.* Hucusque principium *secundæ* Partis Chronici Austriaci *Henrici Gundelfingii.* Ubi præter ea, quæ jam in margine apposita sunt, *primo* notandum est, quamvis ea, quæ in præcedenti Parte *prima* de primo Marchione Austriæ *Abrahamo* ejusque successoribus usque ad Familiam *Babenbergensem* narrantur, sine ullo dubio falsa sint, propterea tamen *totum* illud Chronicon non esse aspernandum & rejiciendum, nec demendam esse fidem iis rebus, quæ in eodem *veræ* sunt, cum

A sub *finem* jam memoratæ Partis *primæ*, ubi agitur de Marchionibus & Ducibus Austriæ ex Familia *Babenbergensi*, tum præcipue in *duabus* Partibus sequentibus, ubi recensetur Principum Austriacorum ex Familia *Habsburgensi* oriundorum successio ab *Imp. Rudolpho I.* usque ad Archiducem *Sigismundum I*, eorumque Origo recte derivatur a *Comitibus Aventinis Familiæ Aniciæ Perleoniæ*, quæ apud Romanos olim celeberrima potentissimaque fuit, & in monte *Aventino* sedem suam ac domicilium habuit. Notandum *secundo* est, *Henricum Gundelfingium* testari, se illam Prin-

B cipum Habsburgo-Austriacorum Originem hausisse ex aliis *prioribus*, hoc est, *vetustioribus* Chronographis, eamque *Sigismundo* Archiduci melius magisque fuisse cognitam, quam ut ulla indigeret probatione vel ullo elogio. Per *priores*, tum inprimis *Vlricus Krigius* Nobilis Tigurinus, cujus Chronicon, tempore *Imp. Rudolphi I.* compositum, sed hactenus beneficio typographiæ nondum divulgatum, citatur a *Joanne Stumpffio* Historiæ

Otton. Frising. de reb. gest. Imp. Frid. I. lib. 1. cap. 27. 28.

(1) *Nempe anno Christi 1144. Vide Card. Baron. Annal. Eccles. Tom. XII.*

(2) Rudolpho & Alberto *filiis* Leonis maximi Anicii Perleonii, *qui A. 1162 obiit*, & *præ foribus Ecclesiæ* S. Alexii *in monte* Aventino *sepultus est*, *ubi etiam nunc ipsius extat* Epitaphium.

(3) *Familia hæc* Petri Leonis, *quæ alias etiam* Perleonum & Perleonia *dicitur*, *pertinuit ad antiquissimam potentissimamque Gentem* Aniciam. *Vide Abb. Seifridi Arbor. Anician. lib. 1. cap. 13.*

(4) *Nempe quoniam* Anicia Gens *æque ac* Julia *creditur oriunda ab* Ænea. *Vid. Abb. Seifridi Arbor. Anician. lib. 2. cap, 7.* & *8.*

(5) Nunc *pro* etiam nunc.

(6) *Castrum hoc fuit multo ante conditum, quam duo fratres* Anicii Perleonii *Roma transmigrarunt in Helvetiam. Eorum autem* Junior, *nempe* Albertus, *cognomine* Dives, *nactus est ejusdem Castri possessionem per matrimonium cum filia* Werneri *ultimi Comitis Altenburgensis* & *Habsburgensis, cujus obitu* & *masculæ prolis defectu* Prima *illa sive* Antiqua *Comitum Habsburgensium Familia desiit.*

(7) *Per* posteros Comites *intelligitur hic* Secunda *sive* Nova *Comitum Habsburgensium Familia*, *nempe* Anicia Perleonia, *quæ successit in locum prioris illius* Vindonissensis *sive* Altenburgicæ, *quæ per obitum* Werneri & *defectum masculæ prolis desierat. Item testatur* Albertus Argentinensis, *dum ait ex duobus istis fratribus*, *videlicet* Aniciis Perleoniis, *omnes de Habsburg* POSTEA *processisse. Vide Abbatis Seifridi Arbor. Annician. lib. 1. cap. 12.*

ſtotiæ Helveticæ libro ſeptimo, capite duodecimo, & *Magiſter Albertus Argentinenſis*, qui a temporibus Imp. Rudolphi I. uſque ad mortem Caroli IV. ſive annum 1378 (1) *bonæ fidei* condidit Chronicon, quod *Joannes Cuſpinianus* in *Auſtria* ſua ſæpe citat & *Chriſtianus Vrſtiſius* Baſileenſis in Syntagmate Illuſtrium Hiſtoricorum Germaniæ, Francofurti typis Andreæ Wecheli A. 1585. edito in folio, primus *integrum* edidit. Et quod quidem ad priorem illum *Vlricum Krigium* attinet, concludit *Joannes Stumpffius* ſupra citatum locum, ubi Chronici ejus meminit, his verbis: *Dieſer Vlrich Krieg iſt der älteſte geſchichtſchreiber, den wir finden, der gründlich und deutlich anzeigt, der Herren von Habspurg herkommen ſey von altem römiſchen geſchlächt* (2) &c. *So nun dieſer Hiſtorienſchreiber bey König Rudolphi zeiten ſelbs gelebt, hat es ein gar grundlich gut anſehen, daz man damals ſolche oberzelte meinung vom herkommen bemelter Graven für grundlich warhaftig gehalten, und von keiner andern meinung gewuſt habe:* hoc eſt: *Hic Vlricus Krigius eſt antiquiſſimus Hiſtoricus, quem invenimus ſolide & perſpicue indicare, Dominos de Habsburg oriundos eſſe ab antiqua Romana Gente*, &c. *Siquidem igitur hic Hiſtoriographus temporibus Regis Rudolphi ipſe vixit, ſolidiſſime rectiſſimeque hinc*

A *videtur poſſe colligi, ſupra memoratam de Origine Comitum Habsburgenſium opinionem tunc temporis pro ſolide vera habitam eſſe, nec ullam aliam fuiſſe cognitam.* Hæc Stumpffius de *Vlrico Krigio*. Quod autem ad *Albertum Argentinenſem* attinet, ejus verba ad rem præſentem maxime facientia, in principio ſupra laudati Chronici ſunt hæc: *Rudolphus Comes de Habſpurg ex* (3) *antiquis progenitoribus ab Vrbe Roma traxit originem.* (4) *Olim namque duobus* (5) *fratribus propter* B *potentis* (6) *Romani occiſionem eliminatis* (7) *ab Vrbe*, (8) *pater eorum nobilior Romanus, dans cuilibet eorum immenſam pecuniam, ipſos juſſit in partes abire remotas. Qui ſe in ſuperiori Alemannia receperunt.* (4) *Antiquior autem ad emptionem prædiorum & munitionum*, (9) *junior vero ad habendam vaſallorum multitudinem contendebat. Patre autem in Vrbe exiſtente*, (10) *poſt aliquot annos cum intellexiſſet, filios cum pace ſtare* C *in Alemannia, ipſos viſitabat. Et cum vidiſſet ſenioris empta prædia, ejus prudentiam nimium commendavit. Requirens autem a Juniore quid cum ſua ſubſtantia egerit, ille ſe omnem in unam munitionem fortiſſimam collocaſſe reſpondit; &, juſſis omnibus vaſallis ſuis, cum eorum libris maſculis optime armatis ad munitionem pertinentibus, & ab eo infeodatis, venire ad montem, ubi Caſtrum* (12) *Habesburg eſt collocatum,*

(1) *Vide Præfation. editionis Chriſtiani Vrſtiſii & Voſſ. de Hiſtor. Latin. lib. 3. cap. 3.*

(2) *Notandum eſt, hanc abrumpendi formulam &* cætera *non eſſe hic a me pro lubitu inſertam, quaſi aliquid de induſtria omiſerim, ſed eam extare apud ipſum* Stumpffium.

(3) *Nempe ex* Aniciæ *Gentis Familia* Perleonia.

(4) *Anno videlicet Chriſti 1144.*

(5) Rudolpho & Alberto *Aniciis Perleoniis.*

(6) *Fuit is unus ex Hæreticis* Arnaldiſtis, *qui Summo Pontifici rebellarunt.*

(7) *Nempe propter defenſionem* Eccleſiæ Romanæ.

(8) Leo Maximus *Anicius Perleonius, qui A. 1162. obiit.*

(9) *Nimirum* Rudolphus.

(10) Albertus *ſcilicet, cognomine* Dives.

(11) *Nempe anno 1152.*

(12) *Accepit hoc Caſtrum* Albertus *per matrimonium cum filia* Werneri, *ultimi Comitis*

catum, illuc patrem traducens, illam fortium multitudinem, quos & omnes eorum posteros masculini sexus suos & posteritatis suæ fideles vasallos illis confidentibus patri probavit. Quo viso, pater in illius animosa nobilitate gavisus, reversus ad Vrbem, magnum thesaurum destinavit eidem. Ex quibus duobus fratribus omnes de Habespurg (1) *postea processerunt.* Hucusque *Albertus Argentinensis.* Quem locum si quis cum altero illo supracitato (2) *Henrici Gundelfingii* loco conferre velit, & simul utriusque veram interpretationem, uberioremque ac solidiorem confirmationem desideret, is consulat Reverendissimi doctissimique Viri *Joannis Seifridi* Wratislaviensis, Zwetalensis olim in Austria Abbatis, eruditissimum de Genealogia Habsburgo-Austriaca Opus; quod *ARBOR ANICIANA* inscribitur, omniaque ejus argumenti scripta, quotquot hactenus in lucem prodierunt, solida veritatis demonstratione superat. Notandum *tertio* est, causam, cur jam memorata *vetus* & vera traditio de *Origine* Augustissimæ Domus Habsburgo-Austriacæ temporibus *Imp. Maximiliani I.* & deinceps a variis recentioribus Scriptoribus sit improbata, & per *novas* quasdam ac falsas opiniones, quantum fieri potuit, suppressa & conculcata, esse *duplicem*, nempe *Ignorantiam recti* & *Adulationem.* Si enim *Joanni Stabio*, *Jacobo Manlio*, *Joanni Tritbemio*, *Hieronymo Gebuillero*, *Wolfgango Lazio* & cæteris, A qui *Gallicanam* Augustissimæ Domus Habsburgo-Austriacæ *Originem* falsam & antea inauditam confinxerunt & propagarunt, *dignitas Aniciæ Gentis & Familiæ Perleoniæ*, tum quoque *vera causa exilii duorum fratrum Perleoniorum & commigrationis in Germaniam* fuisset cognita, minime dubium est, quin a *novo* illo suo & *adulatorio* commento, tanquam non solum non necessario, verum etiam injurioso abstinuissent. Minime igitur audiendus est *Wolfgangus Lazius*, B immo severa castigatione dignus est, dum capite primo libri primi Commentariorum in Genealogiam Austriacam contra vetustissimam de Principum Habsburgo-Austriacorum *Origine Romana* hæc evomit: *Huic opinioni innixi quidam Itali, ac* (3) *Volaterranus inprimis, a Petro Leonis, Romano exule*, HOMINE MALI EXEMPLI, *& qui posterius sub primo ejus nominis Friderico Imperatore* OB SEDITIONEM *pulsus erat, tam splendidæ Domus initia derivare voluerunt.* Hæc *Lazius* non minus falso, quam injuriose. Nam nec *ipse* C *Petrus Leonis* fuit pulsus Vrbe Roma, sed ejus *nepotes* ex filio *Leone Maximo Rudolphus* & *Albertus*; nec expulsio illa contigit sub *Imp. Friderico I.* sive *Barbarossa*, qui A. 1152. cœpit imperare, sed A. 1144. sub *Imp. Conrado III;* nec expulsi fuerunt duo fratres illi *ob seditionem tanquam homines mali exempli*, sed *propter defensionem Ecclesiæ Romanæ* tanquam æterna laude digni antagonistæ Hæreticotico-

Habsburgensis *ex Familia* Vindonissensi *sive* Altenburgica.

(1) Postea *hoc est, post obitum jam memorati* Werneri *& defectum masculæ prolis Familiæ* Altenburgicæ, *cui successit* nova *Familia Habsburgensis* Anicia Perleonia.

(2) *Vide supra Col. 760.*

(3) *Sub finem libri vigesimi tertii Commentariorum Vrbanorum.*

ticorum *Arnaldiſtarum:* uti videre eſt ex ipſorum *Arnaldiſtarum* epiſtola, A. 1144. ad *Imp. Conradum III.* ſcripta, quæ etiam nunc extat apud *Ottonem Epiſcopum Friſingenſem* de rebus geſtis *Imp. Friderici I.* libri primi capite vigeſimo octavo. Conſulendus etiam eſt Abbas *Joannes Seifridus* Arboris Anicianæ lib. 1. cap. 9, ubi non minus vere & docte, quam prolixe incorruptis monumentis antiquis demonſtrat, *quam ob cauſam duo fratres Perleonii patrium ſolum vertere coacti ſint*, totamque illam de Familiæ *Perleoniæ* potentia in Vrbe *Roma* & fideliſſima defenſione *Sedis Apoſtolicæ* diſſertationem tandem concludit hoc lectu digniſſimo epilogo: *Conſtat igitur ipſorum teſtificatione Arnaldiſtarum Romanorum, cauſam exilii Perleonum eam duntaxat fuiſſe, quod non eodem, quo illi, Arnaldi errore depravati, eadem pariter amentia & furore affluentiam bonorum Clericis & Monachis inviderint, ſacra Pontifici vectigalia eripuerint, Eccleſiæ immunitatem & Pontificiam auctoritatem infregerint; ſed quod pro tuenda Eccleſiaſtica auctoritate ſe iiſdem murum oppoſuerint, pro Pontifice arma ceperint, nefarios eorundem impetus ac vim repreſſerint, ac denique, quod M. Albertus Argentinenſis* (1) *ſcriptis prodidit, in hoc laudatiſſimo conatu Civem præpotentem, ſed adverſæ factionis & hoſtem Eccleſiæ interemerint. Mutua enim cæde tunc in alterutram partem ſævitum eſſe, ſatis indicat* (3) *epiſtola D. Bernardi, quam contra eoſdem Romanos Arnaldi alumnos ſtylo ferreo valde acuto exaravit; in qua inter cætera hæc ait: Væ nunc tibi Popule miſerande, non ab exteris nationibus, non a feritate barbarorum, non a millibus armatorum; væ tantum a facie tuorum tibi, væ a domeſticis & amicis, a clade inteſtina, a cruciatu præcordiorum, a tortionibus viſcerum. Hæc S. Bernardus. Itaque etſi, cujus illa cædes fuerit nihil certum & expreſſum ad poſteros tranſmiſſum ſit, illud tamen ex dictis liquet, eam factam eſſe non niſi ex flagrantiſſimo juſtitiæ ardore pro defendenda Eccleſiæ immunitate, & tuenda CHRISTI in terris Vicarii auctoritate. Vnde ſummus ille ac juſtiſſimus rerum omnium arbiter Deus, qui uti nihil mali inultum & impunitum dimittit, ita etiam recte factis merita præmia perſolvit, quemadmodum zelum & factum* (3) *Phinees, quo impuriſſimum hominis Iſraelitæ flagitium vindicavit, adeo gratum habuit, ut non ſolum omnem conceptam in populum prævaricatorem iram ex animo depoſuerit, ſed etiam, ut Regius ait* (4) *Pſaltes, illi hoc reputatum ſit ad juſtitiam in generatione & generationem; itaque Idem horum Perleonum fratrum ferventiſſimo erga ſuam Eccleſiam & ejus Summum Pontificem ſtudio delectatus, non modo poſt paucos annos illam omnem urbanam rebellionem extinxit, Pontificemque Sedi ſuæ & Vrbi maximo omnium applauſu reſtituit, verum etiam dictos fratres, quia in cauſa Eccleſiæ patria extorres facti fuerant, & ingentibus opibus poſſeſſionibuſque locupletavit, & ejus præclariſſimæ Familiæ dedit eſſe auctores, quæ poſtmodum ſumma Imperii dignitate, qua prioribus temporibus condecorata fuerat, iterum exornata, murum ſe pro Eccleſia protegenda contra ejus quoſcunque hoſtes* viri-

(1) *In Chronico ſuo. Vid. ſupra Col. 764.*
(2) *Epiſt. 242.*
(3) *Num. cap. 25.*
(4) *Pſalm. 105.*

viriliter opponeret. Vnde, ut vides Lector, moderni Augustissimæ Austriæ Domus Principes zelum hunc atque studium erga Sacrosanctam Sedem Apostolicam a Majoribus suis quasi hæreditarium acceperunt, & cum ipso veluti nutricis lacte mente tota penitus combiberunt, meritoque nefandissimam hominum pestem, quæ maxime Aulas Principum obsidere solet, modernos POLITICOS *dico, hominis pestilentissimi Arnaldi de Brixia sobolem & alumnos, odio avito & innato prosequuntur; siquidem par est, ut quam Illustrium Majorum suorum vestigiis signatam atque impressam intuentur viam, toto pectore omnique animi contentione consectentur.* Hucusq; Abbas Joan. Seifridus. Unde licet satis superque pateat, quam sit impudens mendacium, quod *Lazius* (1) scribit, *Petrum Leonis tanquam hominem mali exempli temporibus Imp. Friderici I. ob seditionem Roma pulsum esse*, addam tamen auctarii loco *tria* antiqua *Epitaphia* in perpetuum honorem ac memoriam *Patris*, *Avi* & *Proavi* duorum illorum fratrum *Perleoniorum*, qui propter strenuam Ecclesiæ Romanæ defensionem ab adversariis *hæreticis* Vrbe pulsi, commigrarunt in Helvetiam, & Familiæ *Vindonissensi* sive *Altenburgicæ* in possessione Castri (2) *Habsburgi*, & *Habsburgensi Comitatu* jure connubiali successerunt. Horum Epitaphiorum *primum* est *Pro, avi* duorum illorum fratrum, *Tritavi* autem Imp. Rudolphi I, quod *Card. Baronius* Annalium Ecclesiasticorum Tomo XII. in actis anni MCXI. ex Codice MSto Bibliothecæ *Casinensis* exhibet hoc modo.

LEONIS *Romanorum Nobilissimi Epitaphium, scriptum ab Alphano Archiepiscopo Salernitano.*

Hoc jacet in tumulo LEO, *Vir per cuncta fidelis*
Sedis Apostolicæ tempore quo viguit.
Romæ natus, opum dives, probus & satis alto
Sanguine materno nobilitatus erat.
Prudens & sapiens, & Cœlo pæne sub omni
Agnitus, & celebris semper in Vrbe manens.
Virgo ter senis fuerat cum Sole diebus,
Quando suum vitæ finierat spatium.

Hucusque Epitaphium *Leonis Anicii Perleonii*, qui *Imp. Rudolphi I.* fuit *Tritavus. Secundum* Epitaphium est *Avi* eorundem duorum fratrum *Perleoniorum*, *Atavi* autem *Imp. Rudolphi I*, quod etiam nunc extat Romæ in atrio Basilicæ S. Pauli in Via Ostiensi, & a Card. *Baronio* Annal. Ecclesiast. Tomo XII. in actis anni 1144. nec non ab *Arnoldo Wione* in parte Prima *Ligni Vitæ*, sive Historiæ Ordinis Benedict. exhibetur hoc modo:

Præterit ut ventus Princeps seu Rex opulentus,
Et nos, ut fumus, pulvis & umbra sumus.

Tot

(1) *Vide supra Col. 766.*

(2) *In Argovia, vulgo* Argow *ita dicta ab* Arula *fluvio. Vide Stumpff. Hist. Helvet. lib. 7. cap. 1. & 11.*

T *ot. tantiſque bonis pollens* PETRVS *ecce* LEONIS,
R *eſpice quam modico tegitur nunc tumulo.*
V *ir fuit immenſus, quem proles, gloria, cenſus*
S *uſtulit in vita, non ſit ut alter ita.*
L *egum ſervator, Patriæ decus, Vrbis amator,*
E *xtruxit celſis turribus aſtra Poli.*
O *mnia præclara mors obtenebravit amara,*
N *ominis ergo Dei Gratia parcat ei.*
I *unius in Mundo fulgebat Sole ſecundo*
S *eparat hunc nobis cum Polus atque lapis.*

In ipſo Sepulchro.

Te Petrus & Paulus conſervent PETRE LEONIS;
Dent animam Cœlo, quos tam devotus amaſti,
Et, quibus eſt idem tumulus, ſit gloria tecum.

Hucuſque Epitaphium *Petri Leonis Anicii Perleonii*, qui *Imp. Rudolphi I.* fuit *Atavus. Tertium* Epitaphium eſt *Patris* eorundem duorum fratrum Perleoniorum, *Abavi* autem *Imp. Rudolphi I*, quod extat etiam nunc *Romæ* præ foribus Eccleſiæ *S. Alexii* in monte Aventino, & ab *Arnoldo Wione* in ſupra citata Parte prima Ligni Vitæ, nec non a *Joanne Seifrido* Abbate Zwethalenſi Arboris Anicianæ lib. I. cap. 8. exhibetur hoc modo:

Maximus hinc ſurget gemina cum pube ſuorum
Et nata, ſuperis dandus honore pio.
Quos Sergeſtus acer patrum longo ordine ſevit
Illuſtres animas, perque Ducum genera.
Mite genus hominum, ſapiens, inſigne, decorum
Nominis antiqui conſepelit tumulus,
Stephane poſt patris interitum Leo concidit imus,
Poſtque tuum lapſum atque ſororis iter
Extraneo nulli liceat ſuperaddier iſtis,
Aut ſi quis violans, ſit anathema DEO.
CHRISTE, Decus Mundi, ſemper miſerere ſepultis,
Et loca fer pacis, qui bona cuncta facis.

Obiit Dominus Leo de Maximis M. Aprilis D. XXIII.
Indictione XI. Anno Dom. noſtri MCLXII.

Hucuſque Epitaphium *Leonis Maximi Anicii Perleonii*, qui *Imp. Rudolphi I.* fuit *Abavus*, quemadmodum ex ſequenti Schemate Genealogico videre eſt.

Tri-

Tritavus.	*Leo* Anicius Perleonius, Comes Montis Aventini, cujus Epitaphium extat apud Card. Baronium Annal. Ecclefiaft. Tomo XII. in actis anni MCXI. Defcendit is recta Genealogiæ ferie ab (1) *Imp. Flavio Anicio Olybrio*, & in titulo Epitaphii vocatur *Nobiliffimus Romanorum.*	Pater.
Atavus.	*Petrus Leonis* Anicius Perleonius, Comes Montis Aventini, cujus Epitaphium extat apud Card. Baronium Annal. Ecclefiaft. Tomo XII. in actis anni MCXLIV.	Filius.
Abavus.	*Leo Maximus* Anicius Perleonius, Comes Montis Aventini, qui obiit A. MCLXII.	Nepos.
Proavus.	(2) *Albertus Dives* Anicius Perleonius. Comes Montis Aventini. qui A. MCXLIV cum *Rudolpho* fratre natu majore ob defenfionem Ecclefiæ *Romanæ* ab hæreticis *Arnaldaftis* Roma pulfus, commigravit in Helvetiam, & per matrimonium cum *Werneri* ultimi ex Familia Altenburgica Comitis Habsburgenfis filia evafit *primus* ex Gentis Aniciæ Familia Perleonia Comes Habsburgenfis.	Pronepos.
Avus.	*Rudolphus Taciturnus*, Alberti Divitis filius *fecundus* ex Gentis Aniciæ Familia Perleonia Comes Habsburgenfis.	Abnepos.
Pater.	*Albertus Sapiens*, Rudolphi Taciturni filius *tertius* ex Gentis Aniciæ Familia Perleonia Comes Habsburgenfis.	Atnepos.
Filius.	RUDOLPHUS Alberti Sapientis filius *quartus* ex Gentis Aniciæ Familia Perleonia Comes Habsburgenfis, & *primus* ejufdem Familiæ *Imperator Romanorum* A. MCCLXXIII.	Trinepos.

Cæte-

(1) *Cæpit is imperare in Occidente A. C. 472, & pater fuit* Julianæ Aniciæ, *cujus imago in Auguftiff. Bibliothecæ Cæfareæ vetuftiffimo Codice MSto* Diofcoridiano *cernitur.*

(2) *Notandum eft, extare apud* Joan. Stumpffium *Hift. Helvet. lib. 7. cap. 12, diploma aliquod* Imper. Rudolphi I, *A. 1259 promulgatum, in quo licet ipfe, tanquam adhuc* Landgravius *tantum* Alfatiæ, *& tres ipfius* fratres patrueles, *accurate & nominatim* Progenitores *fuos recenfeant, altius tamen non ordiuntur, quam ab hoc* Proavo *fuo* Alberto Divite, *eoque modo fatis manifefte indicant, fe* plures *ac* vetuftiores Progenitores, *a quibus bona ille, quorum in eo diplomate fit mentio, in* Landgraviatu Alfatiæ *&* Comitatu Habsburgenfi *non*

Cæterum quod Familia *Perleonia* non minus quam *Paulina*, *Proba*, *Olybria*, *Fausta*, *Justiniana*, *Severina*, *Gordiana*, *Frangipania*, aliæque complures illustrissimæ Familiæ ad antiquissimam Gentem *Aniciam* pertinuerint, variis monumentis antiquis satis A perspicue demonstrat supra laudatus *Abbas Seifridus* tam toto libro tertio *Arboris Anicianæ*, quam capite ultimo libri primi; ubi in primis observatu digna est sequens Inscriptio, quæ sub Pontificatu *Pauli* Papæ *III.* Romæ in Monte *Aventino* reperta est.

MAGNI. FLAVI. ANICI. PE
TRI. LEONIS. GORDIANI.
SENATORIS. AMPLISSIMI.
ROMANORVMQ. PATRITI.
CORPVS. HOC. SEPVLCHRO.
CONDITVM. IACET.
FLAVIA. ANICIA. GORDIA
NA. CON. P.P.P.
FLAVIVS. ANICIVS. FRANGE
PANIS. PETRVS. LEO. PET.
LEONIS. F. ANI.
PETRI. LEONIS. N. PAT.
OPT. DEDI.
OBIIT. ANNO DOM. INCAR
NATIONIS. DCCXXII.

Hucusque ipsa illa Inscriptio. Cujus explicandæ causa ab eodem supra laudato *Abbate Seifrido* hæc subjunguntur: *Ne vero hoc monumentum tibi otiose spectandum propositum, Lector, existimes, vide quanta in eo existant, ex quibus proficere possis. Imprimis enim Perleones germina fuisse Anicianæ stirpis, ex eo fit testatissimum, siquidem cum pater, tum ipse filius Anicios se profitentur. Deinde perspicis hallucinatum esse* (1) *Volateranum, qui putavit Perleones hoc cognomen sortitos esse a Petro Leonis, qui tempore Gelasii II. & Paschalis II Pontificum Romanorum magna in Urbe potentia floruit; quod etiam* (2) B *Card. Cæs. Baronius existimavit, cum tamen ex hac sepulchri inscriptione, sicut & ex sequentibus manifestum fiat, eandem Familiam hoc cognomine multis seculis ante insignitam fuisse. Demum ex eadem inscriptione Frangipaniæ Familiæ origo demonstratur, siquidem in ea filius Frangepanis appellatur; quod nomen nec a patre, nec ab avo, nec etiam ab ipsa matre acceptum tulit, sed ab eodem primum usurpatum est in memoriam amplissimi beneficii, quo sibi posteritatique suæ universam Romam devinxit,* (3) *dum Roma ingenti aquarum mole oppressa, civibus summa rerum inopia laborantibus per singulas domos scapha vectus, frangendo*

habuisse. Vide Abbatis Seifridi Arbor. Anician. lib. 1. cap. 11.

(1) *Sub finem libri XXIII. Comm. Vrbanorum.*

(2) *Annal. Eccles. Tomo XII. ad an. MCXI.*

(3) *Contigit hoc Anno C. 717; ut pereruditе demonstrat idem Abbas Seifridus ejusdem Operis lib. 3. cap. 16.*

gendo pines ſubveniſſet. Hucuſque Abbas Seifridus. Cum igitur certo conſtet, Principes Habsburgo-Auſtriacos originem ducere ex *Comitibus Aventinis Familiæ Perleoniæ*, Familiam autem *Perleoniam* pertinere ad Gentem *Aniciam*, opere pretium porro fuerit, ut conſulatur ſupra laudatæ Arboris Anicianæ liber *ſecundus*, quippe ubi ſplendidiſſima Gentis *Aniciæ* antiquitas recte repetitur inde a (1) *Q. Anicio Prænestino*, qui *Ædulis Curulis* creatus eſt anno ab Vrbe condita quadringenteſimo (2) quinquageſimo primo, P. Sulpitio Saverrione & P. Sempronio Sopho Coss. & a (3) *L. Anicio Gallo*, qui *Prætor* fuit A. V. C. DLXXXVI, *L. Æmilio Paulo II. & C. Licinio Craſſo Coss.*, miſſuſque in *Illyricum*, intra triginta dies totam illam Provinciam ſubegit, ipſumque Regem *Gentium* cum conjuge & liberis fratreque *Caravantio* cepit, & ſequenti anno in *triumpho* duxit. Idem quoque *L. Anicius* fuit *Conſul* A. V. C. DXCIV cum *M. Cornelio Cethego*, adeoque multi ex eadem *Anicia* Gente deinceps tam in libera adhuc Rep. Romana, quam ſub Imperatoribus ad *Con-*

A *ſulare* faſtigium pervenerunt, ut *S. Hieronymus* in Epiſtola ad *Demetriadem*, mentionem hujus Gentis in tranſcurſu faciens, merito exclamet: *Scilicet nunc mihi Proborum & Olybriorum clara repetenda ſunt nomina, & ILLVSTRE ANICII SANGVINIS DECVS; in quo aut nullus aut rarus fuit, qui non meruit CONSVLATVM.* Ad eandem ſingularem

B Gentis *Aniciæ* prærogativam reſpicit quoque *S. Auguſtinus* in Epiſtola ad *Probam* & *Julianam*, clariſſimas ex *Anicia* ſtirpe fœminas, ſic ſcribens: *Quis verbis explicet? quis digno præconio proſequatur, quantum incomparabiliter glorioſius ac fructuoſius habet ex veſtro ſanguine FOEMINAS VIRGINES CHRISTVS, quam VIROS CONSVLES Mundus?*

C *Nam volumina temporum ſi magnum atque præclarum eſt nominis dignitate ſignare, quanto eſt majus atque præclarius cordis corporiſque integritate tranſcendere?* Hæc S. Auguſtinus. Huc quoque alludit *Claudianus* in Panegyrico carmine ad *Olybrium & Probinum Anicios fratres*, de eadem Gente canens.

His neque per dubium pendet fortuna pavorem
Nec novit mutare vices; ſed fixus in omnes
Cognatos procedit honos: quemcunque requires
Hac de ſtirpe Virum, certum eſt de Conſule naſci.
Per faſces numerantur avi, ſemperque renata
Nobilitate virent, & prolem fata ſequuntur,
Continuum ſimili ſervantem lege tenorem.

Et aliquanto poſt in eadem Poëmate ipſam Vrbem *Romam* introducit, prædictis duobus fratribus *Aniciis* ab *Imp. Honorio Conſolatum* petentem his verbis:

Illis

(1) *Vide Plin. Hiſt. Natural. lib. 33. cap. 1. & T. Liv. Hiſt. Rom. lib. 9. cap. ultimo.*
(2) *Vide Vbbonis Emmii Chronologiam Rer. Romanarum.*
(3) *Vide Liv. lib. 44. cap. 17. & lib. 45. cap. 43.*

Illis quam propriam ducunt ab origine sortem
Oramus præbere velis, annique futurum
Devoveas venientis iter: non improba posco,
Non insueta dabis. DOMUS *hæc de more requirit.*

Quod porro ad *Imperatores Romanos* tam *Orientales*, quam *Occidentales*, nec non ad *Sanctos* & *Sanctas Martyrii* laurea & gloria *Confessionis* illustres, qui ex eadem *Anicia* Gente prodierunt, attinet, operæ pretium est, ut ipsum audiamus *Abbatem Seifridum*, qui ea de re paucis multa complectens, libri *secundi* Arboris Anicianæ capite *primo* sic scribit: *Cæterum non tantum Consulari dignitate ornatissimos Viros produxit hæc Familia, sed etiam iterum ac iterum fortuna quadam fatali ad supremum Imperii fastigium evecta partim in Occidente, partim in Oriente, plurimorum annorum curriculo Imperiales rexit habenas, atque nunc etiam Occidentale Imperium singulari avitæ hæreditatis prærogativa per manus potentium Cæsarum tradita in suis posteris continuatis multorum annorum spatiis felicissime moderatur. Porro quod maxima sane admiratione dignum est, triplici temporis intervallo divinis plane auspiciis ad hanc Familiam delata sunt Augusta Imperii Insignia maximo Reip. Christianæ bono: cum primum Anicius CONSTANTINUS Maximus post teterrimam idololatriæ caliginem diuturnamque persecutionis rabiem Ecclesiæ Christi tanquam Sol quidam novus affulsit, Christianæ fidei & doctrinæ radiis Urbem & Orbem illustrans; deinde cum ex eadem quasi pharetra eductus Anicius JUSTINUS Senior divinitus ad Imperium assumptus est, qui Ecclesiam DEI densissimis hæresium tenebris obvolutam, & hæreticorum Imperatorum Zenonis & Anastasii machinis prope convulsam, maxime in Orientis partibus, rursus ad pristinam lucem revocavit, in integrum restituit, pacemque ejusdem ac libertatem diu exulem quasi postliminio reduxit; denique cum post longam Imperii vacationem, turbulentissimosque Germaniæ motus ex eadem Anicia stirpe oriundus præter omnem spem & expectationem ex Comite in Imperatorem electus est RUDOLPHUS I. Habsburgius, qui non solum Imperium multis modis labefactatum in antiquum suum statum & splendorem auctoritate & consilio restituit, sed etiam armis & ferro Austriam & Stiriam ex sævissima Ottocari Bohemi tyrannide in pristinam libertatem vendicavit. Jam vero quantus se campus aperiret, in quo exultare possit oratio, si & eos hic recensere vellem, qui eandem Prosapiam eximia morum integritate & sanctimonia vitæ, insignique Martyrii laurea ac gloria Confessionis nimium quantum illustrarunt? Inter quos veluti majus quoddam sidus eminet Divus Pater noster BENEDICTUS, qui spectatissimo vitæ suæ exemplo temperatissimaque morum disciplina innumerabiles hominum mentes a curis rerum labentium avocatas ad cælestes & nunquam interituras divitias & delitias contemplandas & consectandas convertit. Nullus profecto jam in Cælis Beatorum civium ordo est, in quo non aliquot saltem præstantes Anicianæ Familiæ alumni reperiantur. Nam quid Consularem illum Virum omni scientia præditum Anicium Boëthium commemorem? quid Benedictini agminis Protomartyrem egregium*

gium Placidum Abbatem cum fratribus & sorore aliisque non paucis in Martyrum choro præcellentem? Quid in Doctorum ac Confessorum cœtu gloriosius illis Ecclesiæ luminibus Sancto Gregorio Magno, Divo Paulino Nolano, B. Thoma Aquinate? Quid inter candida Virginum agmina & Agni sponsas illustrius illa a SS. Patribus adeo celebrata ac decantata Demetriade? Quid de matre ejus Juliana, quid de avia ejusdem Proba dicam? cujus, ut verbis D. Hieronymi utar, omnium Dignitatum & cunctæ Nobilitatis in Orbe Romano Nomen illustrius; cujus, ut idem attestatur, Sanctitas & in universos effusa bonitas etiam apud Barbaros venerabilis fuit. Hucusque Abbas Seifridus de *Imperatoribus* & *Sanctis* Gentis Aniciæ. De *divitiis* autem & *affluentia opum* ejusdem Gentis subjungit ibidem hæc lectu dignissima: *Illud etiam hic commemorabo, quod homines hujus Mundi illecebris irretiti maxime admirari consueverunt, tanta nimirum rerum & opum affluentia ANICIOS cæteris præstitisse, ut etiam locum proverbio dederint, sicut ex Cassiodoro Cardinalis refert* (1) *Baronius.* Erant jam, *inquit*, in proverbio Opes, Ædificiorum moles & splendor ædium Familiæ Anicianæ. *Hinc Secundinus ad Augustinum:* Ego namque fateor non tali diligentia nec tanta industria ANICIANÆ DOMVS micare marmora, quanta tua scripta prælucent eloquentia. *Et quidem Sextum Anicium Petronium Probum, qui una cum Gratiano Augusto gessit Consulatum anno Christi trecentesimo septuagesimo primo, tantæ fuisse opulentiæ, tantæ magnificentiæ constat, ut ad ejus amplitudinem spectandam e Perside Sapientes Romam venisse Paulinus testetur. Perstrinxit autem hæc Familiæ nobilissimæ Christianissimæque opulentia vehementer aliorum Ethnicorum non solum oculos sed etiam animos. Vnde* (2) *Ammianus Marcellinus de eodem Probo hæc carptim:* Post hæc tempora, *inquit*, Vulcatio Ruffino absoluto vita dum administrat, ad regendam Præfecturam Prætorianam ab Urbe Probus accitus, claritudine generis & potentia, & opum multitudine cognitus Orbi Romano, per quem universum pæne patrimonia sparsa possedit; juste an secus, non judicioli est nostri. *Eodem invidiæ morbo laboravit* (3) *Zosimus, qui favens Attilæ tyranno, hisce ANICIOS perstringit.* Solam, *ait*, illorum Familiam, qui ANICII dicuntur, mordebant ea, quæ publice universis conducere videbantur, quod soli omnium prope dixerim divitias possidentes, felicitatem publicam permoleste ferrent. *Sed*

(1) *In Martyrol. Rom. ad d. ult. Maji, ubi legitur celebrari eo die Aquilejæ memoriam Sanctorum Martyrum* Cantii, Cantiani & Cantianillæ *fratrum, qui cum essent ex illustri* ANICIORVM *progenie sub Diocletiano & Maximiniano Imperatoribus ob Christianæ fidei constantiam una cum Pædagogo suo* Proto *capite plexi sunt. Ibidem quoque recte annotat Card.* Baronius, *primum ex omnibus* Senatoribus *Romanis* ANICIVM *quendam Christianum religionem amplexum & professum esse, idque testari* Prudentium *libro primo adversus Symmachum his versibus:* Fertur enim ante alios generosus ANICIVS Urbis illustrasse caput; sic se Roma inclyta jactat. *Abbas Seifridus existimat hunc fuisse* M. Anicium Acilium Glabrionem, *qui Consul fuit cum* Trajano *nondum Imperatore A. C. 91.*

(2) *Lib. 27.*

(3) *Lib. 6.*

Sed accipe, quæ de ejuſdem Probi (1) *Claudianus ſine livore cecinit opum amplitudine, & munificentia his verſibus:*

Hic non divitias nigrantibus abdidit antris,
Nec tenebris damnavit opes, ſed largior imbre
Sueverat innumeras hominum ditare catervas.
Quippe velut denſo currentia munera nimbo
Cernere ſemper erat populis undare penates;
Aſſidue intrare inopes, remeare beatos.
Præceps illa manus fluvios ſuperabat Iberos,
Aurea dona vomens.

Hæc de Probo Claudianus. Perſeveravit hæc opum affluentia in ejuſdem poſteris: unde, ut memoriæ proditum eſt a (2) *Gregorio Turonenſi*, (3) *JVLIANA ANICIA, Probi proneptis, Valentiniani III. Auguſti neptis, Olybrii Imperatoris filia, tantas opes tantamque vim auri poſſedit, ut Conſtantinopoli Sacellum Polyeucti Martyris totum texerit veſtieritque laminis ex auro puriſſimo fabrefactis. Eadem etiam, ut idem auctor affirmat, Imperatori Juſtiniano propinquo ſuo annulum aureum dono dedit, pretii pæne inæſtimabilis, propter incluſum in eo lapidem Neronianum, qui tantæ viriditatis ac ſplendoris fuit, ut oſtenſo eo omnia a pulchritudine ejus viſa ſint in viriditatem converti.* Hæc Abbas Seifridus de *divitiis* & *affluentia opum* Gentis Aniciæ, unde Familia Perleonia Habsburgo-Auſtriaca oriunda eſt. Quoniam autem ibi ſpeciatim ac præcipue fit mentio JVLIANÆ ANICIÆ, filiæ Imp. Flavii Anicii OLYBRII, qui A. C. 472. poſt Imp. *Anthemium* cœpit imperare in Occidente, facere non poſſum, quin hac occaſione obiter indicem, adſervari etiam nunc in *Auguſtiſſima Bibliotheca Cæſarea Vindobonenſi* rariſſimum quoddam & vere Cæſareum antiquiſſimæ potentiſſimæque Gentis *Aniciæ* monumentum, nempe *Codicem* (4) *DIOSCORIDIS*, jam memoratæ *JVLIANÆ ANICIÆ* auſpicio & liberalitate *majuſculis* literis *Græcis* ſine *accentu* ullo & ſine ulla *diſtinctione ante* (5) *mille & centum ſexaginta tres* annos diligentiſſime exaratum, & *figuris plantarum* ad vivum depictis, aliiſque variis *imaginibus*, inter quas etiam *ipſius* eſt *effigies*, elegantiſſime exornatum, qui proxime præcedenti ſeculo impulſu *Augerii Busbekii* vel ab Imp. *Ferdinando I*, vel, quod veriſimilius mihi videtur, a filio ipſius & ſucceſſore Imp. *Maximiliano II.*, Conſtantinopoli a Judæo quodam, cujus pater Tyranni Turcarum *Solymanni* Archiater fuerat, *centum* aureis ſive *Ducatis* eſt redemptus, & *Vindobonam* ſive *Wiennam Auſtriæ* translatus, ſingulari quadam Providentiæ Divinæ cura tanquam hæreditario jure in *Auguſtiſſimæ Domus Habs-*

(1) *In ſupracitato Panegyrico ad Olybrium & Probinum Anicios fratres.*

(2) *De Gloria Sanctorum Martyrum cap. 133.*

(3) *Vide ſupra Col. 773 & Arboris Anicianæ lib. 3. cap. 3. in fine.*

(4) *Vide librum primum Commentariorum de Auguſtiſſima Bibliotheca Cæſarea & ſupra Col. 778.*

(5) *Si nempe vetuſtatis ejus ſuputatio ab anno Chriſti 505, in cujus actis* Theophanes *Chronographus Templi Beatiſſimæ Deigenitricis ab eadem* Juliana *conſtructi meminit, uſque ad præſentem annum 1668. deducatur. Plura hac de re & accuratiora vide Comm. Libri VI. P. I. Cod. IV.*

Habsburgo-Austriacæ potestatem reddiit, ut nempe ipsa coram intueri & manu prehendere posset, quanta Majorum suorum, videlicet ANICIORVM, potentia & dignitas fuerit, cum ii ante integra *undecim* secula tam in Oriente, quam in Occidente Imperio Romano præfuerunt. Uberiorem vetustissimi istius præstantissimique Codicis MSti descriptionem, quæ hic propter nimiam prolixitatem commode non potest inseri, Com. L. VI. P. I. Cod. IV. quippe ubi de eo separatim acturus sum. Interim hæc nunc sufficiant contra *Wolfgangum Lazium* cæterosque (1) supra citatos Auctores, qui cum, ut (2) *S. Hieronymi* verbis utar, ILLVSTRE ANICII SANGVINIS DECVS ignorarint, nec majorem habuerint cognitionem veræ causæ, propter quam duo fratres Anicii Perleonii *Rudolphus* & *Albertus* A. C. 1144 Roma pulsi, in Helvetiam commigraverunt, ignorantiam hanc suam & inscitiam verterunt in adulationem, & ut *Imp. Maximiliano I.* ac sequentibus Imperatoribus

A & Principibus Austriacis persuaderent, Familiam Habsburgo-Austriacam a *Pharamundo* primo Francorum Rege oriundam esse, non erubuerunt Genealogiæ Regum Franciæ pro fundamento stabiliendi sui figmenti inserere commentitium quendam *Sigebertum*, quem ipsi *Exulem* cognominant, & *Theodeberti* illegitimo thoro procreati Regis Austrasiæ filium fuisse,
B ex *Gregorio Turonensi* & *Aimoino*, apud quos tamen id minime invenitur, falso afferunt. Quare merito Abbas *Seifridus* caput tertium libri primi Arboris Anicianæ, posteaquam ibi satis demonstravit, Principes Habsburgo-Austriacos a *Pharamundo* & *Sigeberto* (3) non recte derivari, hoc concludit epiphonemate: *Videsne igitur, amice Lector, quo studio & qua fide*
C *Lazius cæterique ejus sectæ comites sint versati in celebranda nobilissima Familia Habsburgia; ut nimirum controversum sit, laudarene eam instituerint, an potius vituperare. Quæ enim hæc laus a generis nobilitate, eos gentis Habsburgiæ Progenitores, per quos maxi-*

(1) *Vide supra Col. 765.*

(2) *Vide supra Col. 778.*

(3) *Vide etiam* Francisci Guillimanni *Habsburgiacorum lib. 1. cap. 4. quod incipit his verbis;* Sed hæc Lazii, & illa Trithemii reliquorumque ejusdem sectæ, quam incerta: ignara, incognita, falsa sint, omnes vident. *Ibidem paulo post de Lazio & Heutero hæc leguntur:* Quod de Sigeberti exercitus reparatione, pugna & fuga refert Lazius ipse, Heuterus, alii, falsum est, neque ex bono ullo scriptore probabitur. Quæ ex Gregorio verba Lazius in testimonium fert, suo ex ingenio adfert, lectorem ludit, publico fraudem facit, Gregorio injuriam, se fabulam. Satis enim ex Chronico Sigeberti ex aliis scriptoribus constat, Turonensem Gregorium Historiam Francorum non nisi ad A. D. N. DXCIII. protulisse, quo quidem tempore regnabat Childebertus, vivebat Theodebertus eo genitus: Sigeberti vero nepotis, Habsburgensium, ut volunt, auctoris, nulla adhuc memoria, aut forte usura lucis, nec de eo proinde, ut belli novo instauratore & Duce, Gregorium scribere potuisse. Sed ut hæc omnia quoque sint; at enimvero nusquam Sigebertum in Franciam Orientalem fugisse & apud cognatos latuisse, nusquam a Lothario Ducatum Allemanniæ superioris sive Helvetiam accepisse, nusquam diadema & cætera Regni usurpare prohibitum esse, Gregorius vel Aimo. quem annonium vocant, aut veterum alius memoravit. Ut nullum dubium sit, quem Sigebertum Transjuranum Ducem Trithemius, Manlius, Lazius, alii faciunt, & unde Habsburgenses ducunt, in rerum natura extitisse nunquam, aut cum fratribus cæteris absque sobole esse trucidatum. *Hæc* Guillimannus *contra opinionem de Origine Comitum Habsburgensium* Francia *sive* Gallicana.

maxime Regium Francorum sanguinem in eam derivare volunt, aut fabulosos, aut spurios fingere? Nam disertis verbis (1) *Lazius Theodebertum illegitimo procreatum thoro asserit, quod tamen falsum esse* (2) *Belforestius annotavit; neque vero melioris notæ fuisse Sigebertum Exulem, si tamen unquam fuit, ex dictis est manifestum. Valeat ergo Lazius cum suo fictitio Sigeberto, laudatissimamque Domum Austriam hac sua sordida laude laudare desistat, quæ etsi vera & non ficta esset, potius tamen reticenda quam commemoranda foret.* Hæc Abbas *Seifridus* contra *Lazium* de falsa Principium Habsburgo Austriacorum Origine *Gallicana.* Cæterum quod attinet ad (3) *Franciscum Guillimannum* ejusque sectatores, qui putant Principes Habsburgo-Austriacos propterea non posse ex Gentis *Aniciæ* Familia *Perleonia* derivari, quia multo ante adventum duorum fratrum Perleoniorum in Helvetiam, hoc est ante annum Christi 1144. Castrum *Habsburg* in *Argovia* jam fuit conditum, ideoque multorum Comitum *Habsburgensium*, iisdem jam memoratis *Perleoniis* fratribus sine ulla controversia antiquiorum, memoria in Chronico Cœnobii *Murensis* aliisque variis vetustis monumentis reperitur, contra eos defendit & declarat supra laudatus Abbas *Seifridus* veterem illam *Vlrici Krigii*, *Alberti Argentinensis*, & *Henrici Gundelfingii* traditionem non minus vere quam ingenue capite quarto libri primi Arboris Anicianæ his verbis: *Licet verum sit, complura antiquitatis monumenta reperiri, e quibus perspicue argui possit, Comitum Habsburgensium memoriam in Helvetiæ oris antiquiorem esse, quam ut possit a stirpe Perleonia derivari, non tamen inde necessario consequitur, posteriores Habsburgenses Comites, quos gravissimi vetustissimique auctores a Perleonibus Romanos oriundos tradunt, ab iisdem in recta & paterna linea propagatos esse; quamvis eandem cum veteribus ab eodem Castro Habsburg denominationem ac titulum usurpasse reperiantur. Quemadmodum enim non recte collegerit quispiam, Habsburgios Austrios ex eadem plane prosapia oriundos esse, ex qua prisci Austriæ, Styriæ & Carinthiæ Duces prodire, quoniam iisdem titulis ac insignibus, quibus illi olim, hi etiam nunc utuntur; ita etiam perperam concluditur, Habsburgios posteriores, eo quod in nomen ac possessiones veterum Habsburgensium Comitum successerint, eorundem stirpis propria germina esse, præsertim cum certorum testificatione auctorum sit compertum, hos ab illis genere plane diversos fuisse. Nam successio in nomen ac bona alterius non solum hæreditate, quæ tamen multis etiam nominibus obvenire solet, sed & emptione, donatione, jure belli, aliisque modis acquiri potest, quorum plurima obviaque passim sunt exempla, ut supervacaneum sit diutius in his immorari.* Similiter quoque ejusdem libri primi capite duodecimo eandem sententiam illustrat & confirmat his verbis: *Vero igitur valde congruum videtur, Albertum Divitem Leonis Maximi filium unam ex filiabus Werneri III. Comitis Habsburgensis in conjugem*

(1) *In Epistola dedicatoria.*

(2) *In magnis Annalibus Franciæ lib. 1. cap. 28. & 29.*

(3) *Edidit is Opus de* Origine Domus Austriæ, *inscriptum* Habsburgiaca & *in* septem *libros divisum, quod impressum est Mediolani Anno 1605. in 4to.*

gem habuiſſe; ratione cujus Caſtrum & nomen Habsburgum ad ipſum poſteroſque ejus hæreditate & ſucceſſione eſt devolutum. Qui modus per connubium hæreditandi non ſolum tunc temporis in illis Helvetiæ partibus uſitatiſſimus fuit, ut ex Hiſtoriis paſſim liquet, verum etiam huic Familiæ Habsburgiæ adeo proprius eſt ac peculiaris, ut ad hanc ſtupendam hujus temporis Imperii magnitudinem nulla alia pæne ratione perveniſſe videatur. Quis enim ampliſſimas poſſeſſiones Comitum Kyburgenſium in hanc Familiam intulit? nonne Hedwigis ſoror Hartmanni ſenioris Comitis Kyburgenſis, quæ nupta fuit Alberto Sapienti, ex quo facta eſt mater Rudolphi I. Imperatoris? Quis clypeum & cor Sacri Romani Imperii, Auſtriam dico, eidem Familiæ adjecit? nonne eam cum Ducatu Styriæ atque Carniolæ Albertus Rudolphi filius uxoris Eliſabethæ Menardi Comitis Tyrolis filiæ intuitu conſecutus eſt? Quis deinde Burgundiam & illum Provinciarum ocellum ac delicias Belgium Habsburgiis Auſtriis addixit? nonne Maria Caroli Ducis Burgundiæ filia & unica hæres? Denique ſic Regnis Hiſpaniæ, ſic Siculo; ſic Neapolitano Sereniſſima Auſtria Domus potita eſt, ſic ſublimia Luſitaniæ ſceptra ad Indos uſque protendit, ſingulariter hoc Divina Sapientia, quæ omnia ſuaviter diſponit, providente, ut ad hoc admirandum humanæ Majeſtatis ac Potentiæ exemplar, ad quod a Deo potiſſimum in terris eſt conſtituta, non ingenio, non induſtria, non divitiis & opibus, non armis, non viribus humanis, ſed ſolius Dei benignitate ac voluntate, qui (1) ſiccavit lignum viride, & frondere fecit lignum aridum, evecta & exaltata eſſe videatur. Quare cum divinum ac cæleſte Numen hoc per connubium modo in amplificanda ac illuſtranda Habsburgica Auſtria Domo uſum eſſe videamus, conſentaneum etiam eſt, ut idem in eadem Familia primum in Germania plantanda eundem modum tenuiſſe ſentiamus. Præterea etiam in libri tertii Epiſtola dedicatoria ad eundem modum mentem ſuam aperit his verbis: *De condito Caſtro Habsburg atque de Comitibus Vindoniſſenſibus plane aſſentior Stumpffio & Guillimanno, neque ulla mihi cum ipſis aut cum Chronico Murenſi ultra & infra Albertum Divitem controverſia eſt. In hoc ſolo controvertimur. Hunc ipſi Wernero ultimo Habsburgico natum, ego ex Perleonia ſtirpe oriundum, cum Werneri filia Comitatum Habsburgium accepiſſe affirmo.* Hucuſque tria illa Abbatis *Seifridi* loca præ cæteris lectu digna de *differentia* inter *veteres* Comites Habsburgenſes ex *Vindobonenſi* ſive *Altenburgica* Familia & *novos* Comites Habsburgenſes ex Gentis *Aniciæ* Familia *Perleonia*, ut & de *modo*, quo prioribus poſteriores in Comitatu Habsburgenſi ſucceſſerint. Contra *Gerardum* quoque *de Roo*, qui in principio Hiſtoriæ ſuæ Auſtriacæ *veterem* illam & veram traditionem de Principum Habsburgo-Auſtriacorum Origine *Romana* frigida admodum & jejuna calumnia *vulgarem quorundam hominum errorem* nuncupat, notabilis extat locus in eodem ſæpius jam laudato Abbatis *Seifridi* Opere, nempe libri primi capite quinto, quem, ut certas ob cauſas lectu digniſſimum, hic

(1) *Ezechiel cap. 17.*

hic exhibeo: *Liquido igitur*, inquit, *apparet*, (1) *Volaterranum non hujus sententiæ primum fuisse auctorem, neque eam ab Italis confictam, sed a Germanis multis ante literis consignatam, eorumque testimoniis roboratam usque ad tempora D. Maximiliani I. Imperatoris perdurasse, donec Stabius, Trithemius ac alii emerserunt, qui ob rationes supra enumeratas novam Habsburgiorum Austriorum commenti sunt Genealogiam. Quare non possum non stomachari in Gerardum de Roo, qui hanc nostram sententiam* VULGI OPINIONEM *appellat, eamque hoc nomine ludibrio habet; cum tamen Sacræ Literæ communem populi vocem instar divini esse oraculi pronuntient. Immo si semper in animis hominum hæsit hæc opinio, & vulgi in ore versata est, ex hoc illa maxime confirmari ac stabiliri debet. Non enim res Genealogicæ adeo captu difficiles & arduæ sunt, ut ex intimis Sapientiæ penetralibus evocari debeant, ad quam non nisi magnis & perspicacibus ingeniis patet accessus, sed tota, ut diximus ex majorum traditione ac fide historica pendent, ad quam stabiliendam nescio an quippiam efficacius afferri possit vetustissima vulgi opinione. Quanquam comparatione facta inter adversariæ opinionis sectatores & nostræ sententiæ auctores, quos modo recensuimus, pluresque sequenti capite referemus, ipsi potius quam hi vulgi nomine censendi erunt, quippe qui nostris nec claritate generis, nec eruditione, nec fidei integritate ullo modo sunt æquiparandi.* Hæc Abbas *Seifridus* contra *Gerardum de Roo.* Quod denique attinet ad *Gasparis Sciopii* (2) Disceptatiunculam, Constantiæ typis Joan. Georgii A. 1651. in 12mo impressam, qua Abbatis *Seifridi* eruditissimum de Genealogia Austriaca Opus malitiose vellicare ac criminari ausus est, ea profecto indignissima est, ut ulla ejus habeatur ratio, quippe quæ nihil continet solidi, sed meras ejusmodi cavillationes scopticas & injuriosas, quibus is (3) tanquam extremæ malignitatis monstrum maledicentissimos quosque Momos, Zoilos & scurras longe superat. Sed his in præsens missis, pergo ad Historiæ Austriacæ *Henrici Gundelfingii* Partem sive Epitomen *tertiam.* Quoniam autem in ea non res narrantur antiquæ & aliunde descriptæ, sed recentiores, & quas ipse Autor non solum respectu *temporis*, verum etiam *patriæ* suæ & *loci*, ubi vixit, optime scire potuit, idcirco hic exhibeo integram, una cum ejusdem *Henrici Gundelfingii* Appendice de *Successione Comitum Teriolensium.*

Tertium Epitoma, (4) tua complectens, Spectatissime Princeps, magnalia, tuæque dedicatum Serenitati.

Utinam mihi a Deo immortali datum esset, ut prædignis laudibus tuis, Clarissime Princeps, si non omnino, saltem aliqua ex parte, parem eloquentiam præstare possem: Sed vereor, ne, si aliquid scribere incipiam, in Operis hujus medio mihi desit scribendi

(1) *Sub finem libri vigesimi tertii Commentariorum Urbanorum.*

(2) *Vide Lib. 1. horum Commentar. de Augustiss. Bibliotheca Cæs.*

(3) *Vid. R. F.* Alberti de Albertis *e Soc. Jesu* Lydium lapidem Ingenii, spiritus ac morum Gasparis Sciopii, *impressum Monachii typis Luc. Straubii A. 1649. in 12mo.*

(4) *Intelligitur* Sigismundus primus *ejus nominis Archidux Austriæ. Vid. supra Col. 730.*

bendi copia. Quod enim tantum flumen ingenii, quæ ſcribendi tanta vis, tanta copia, quæ enarrare, conſcribere, vel potius attingere, Fortiſſime Princeps, res tuas poſſit? Nam, ut (1) Regiam tuam Genealogiam prætercam, cujus excellentia, dignitas atque amplitudo, tanta eſt, ut modeſtius ſit de ea ſilere, quam tenuiter ſcribere: cum divina potius quædam res, quam humana videatur, tuæ Familiæ (2) nobilitatem exornare, quæ tot jam ſeculis inter tot nobiliſſimas, ſicuti prioribus in Epitomatibus non omiſi, antiquiſſimaſque totius Germaniæ Domos quaſi Sol quidam illuxit; ex qua jam quinque Romanorum Reges fuere, (3) Rudolfus, Alberchtus, Fridericus, Alberchtus, quos jam Fridericus Patruelis tuus ſequitur; & quæ tam multos habuit nobiliſſimos Viros atque omni laudum genere ornatiſſimos, qui diverſa Regna & Provincias, Bohemiæ, Vngariæ, Poloniæ, &c. vel ſingulari virtute compararunt, vel ab aliis relicta, incredibili ſapientia gubernarunt. Quis enim adeo omni genere ſcribendi cumulatus Chronographus reperiri, vel, ut, quod ſentio, dicam, excogitari poterit, qui divinas virtutes tuas, qui res præclariſſime geſtas, aliquo modo ne dicam, ſcribendi amplitudine, complecti poſſit? Nihilominus tamen tua magnalia, tametſi harum rerum expers ſim, aggrediar.

Magna edepol ac ingens, Illuſtriſſime Princeps, liga, confœderatio ac concordia priſtini fœderis Civitatibus, ac Alpium vallibus conſentientibus anno Domini MCCCCLXXIV. per (4) Te originata eſt, Salvatoris accuratius viam imitatum, inquientis: Omne Regnum in ſe diviſum deſolabitur, & ſi domus adverſus domum, quomodo ſtare poterit? Et hoc experientia monſtrat. Roma namque univerſo Orbi imperavit & dominata eſt; ſed civilis, & plusquam civilis diſcordia Rem illam publicam funditus evertit & annihilavit, juxta illud Saluſtianum dogma, quod quidem ſemper inſederat animo tuo, conſiderando non exercitus neque theſauros, præſidia tui Potentatus eſſe, ſed amicos, eoſque non armis cogi, vel pecunia parari, ſed officio & fide; &, quæ in eandem ſententiam ſequuntur, concorditer vivendum eſſe: concordia enim parvas res creſcere, diſcordia maximas dilabi. Cumque ob hujuſce amicitiæ, concordiæ ac concivilitatis robur ac firmitatem, tuis Te concivibus coram oſtenderes in tenebroſæ ſylvæ loco, (5) qui

(1) Regiam *vocat Genealogiam propter* quinque *Imperatores Romanorum uſque ad illum diem inde oriundos, quos paulo poſt nominatim enumerat.*

(2) *Alludit his verbis ad Gentem* Aniciam *& Familiam* Perleoniam, *ex quibus, ut ſupra demonſtratum eſt, Principes Habsburgo-Auſtriaci oriundi ſunt.*

(3) *Intelliguntur Imperatores Romanorum* Rudolphus I, Albertus I, Fridericus III *cognomine* Pulcher, Albertus II, *&* Fridericus V. *Imp. Maximiliani I. pater.*

(4) *Vide* Philip. Cominæi *Hiſtor. lib. 5. cap. 1. ubi ſcribit, fœdus illud conſilio inſtinctuque Regis Galliæ* Ludovici XI. *initum eſſe. Ipſa ejus verba ſunt hæc;* Se fit ladite alliance per la conduite du Roy, & à ſon pourchas, & à ſes deſpens. *Vnde patet Archiducem* Sigismundum *fœdus illud contra Ducem Burgundiæ* Carolum Pugnacem *cum* Helvetiis *percuſſiſſe ſolicitatu potiſſimum & inſtigatione jam memorati Regis Galliæ. De eodem fœdere conſulendus eſt Franciſcus Guillimannus libro quinto de Reb. Helvetior., cap. 1. Vid. etiam ſupra Col. 731. & 732.*

(5) *Intelligitur celeberrimum Helvetiæ Cœnobium, quod germanicæ vocatur* Einſidlen in Finſtrenwald. *Vide de eo Stumpff. Hiſtor. Helvet. lib. 6. cap. 21.*

qui Eremitarum dicitur, (1) *Thuricensique Civitate, aliisque in locis, quanta cum gloria tuis a Confœderatis susceptus fueris, mihi inexplicabile erit; sed magna lætitia perfruebantur universi Confœderati tui, tantis gaudiis exultabant, tanta in voluptate versabantur, ut eorum etiam vultus, facies, oculi Serenitati Tuæ, & pro immortali eorum dignitate ac gloria gratulari, & pro singulari decore atque ornamento, quod eis suorumque civibus ac locis aliis, Tuæ ornatissimæ Magnificentiæ præsentia tunc allatum contemplabantur, grates agere viderentur. Ecastor dies jucundissimus in quo tale firmatum fuit fœdus, jucundissimus, inquam, hic ille dies fuit, unde* (2) *annis jam certis in gyrum revolutis, tot bona, tot res secundas atque felices, liberamque vivendi facultatem Tuæ Serenitati ac tuis peperisti concivibus. O diem itaque faustum atque felicem, nulla unquam posteritate vel temporis diuturnitate delendum! O lucem optatissimam, longe a nobis omnibus expectatam! aurea unde libertas, quæ diu sepulta latuerat, omnium conservatrix adjutrixque bonorum emicuit, unde nostris firma salus liberis, unde demum perpetua tuo Dominatui incolumitas mirabiliter emanavit. Si Romani veteres lugubre anniversarium variorum ludorum genere, si* (3) *Quinquatria, qui dies nihil prorsus suavitatis habebant, honoratissime coluerunt, nos quanto universi hanc lucem accuratius perpetuo celebrandam, summaque festivitate agendam duximus, quæ ex tenebris ad lucem, ex servitute ad libertatem, ex mœrore ad* A *lætitiam nos liberosque nostros atque caras conjuges evocavit. Eapropter huic animitiæ ac fœderi consensum non ab re Tua præbuit Magnificentia, ut multorum amicitiam, quæ, teste Tullio, omnibus rebus anteponenda est, acquireres, pacem reformares, libertatem redderes, & ut amando amorem quæreres, Caroli Burgundionum Principis Tyrannidem ac perfidiam refrænares; cujus proverbium hoc fuit: Extorqueamus a Barbaris pecunias, omnem pretiosam substantiam rapia-* B *mus, implebimus domos nostras spoliis; sortem ergo mittamus, marsupium sit unum omnium nostrum;* (4) *Parabolarum primo. Sed longe aliter, Serenissime Princeps, Deo favente evenit. Tanquam dimissus ab alto, accurrens, & Domui Austriæ atque Terræ nostri Fœderis jam ruinam minanti, tuos apposuisti humeros, ita ut ipsius hostis spoliis, tametsi non Domum tuam impleveris, tuorum tamen Fœderatorum ac concivium domos im-* C *pleveris ac ditaveris, solitumque nihilominus morem servando, largitati indulseris. Cui enim naturalis inest largitio cum probitate, licet ad tempus indigeat, nullatenus tamen ei paupertas continua nocet. Commovebat enimvero Te, ut Burgundiones inquietares, rectitudo ac justitia, quando impius invisusque Carolus fidem Tibi dedignatus est tenere, quibus de rebus tuorum sanguinem vindicare conaris. Arduo nimirum milite, veluti Principis Magnificentia requirit, Burgundionum terras intrasti, eorum civitates ac oppida ocyus obsidere, undique igne, ferro, milite invadere, Ellengurt*

(1) Thuricensis *civitas eadem hic est atque* Tigurina *sive* Tigurum, *vulgo* Zürch.

(2) *Nempe* duobus.

(3) *De hisce Quinquatribus Minervæ sacris vide Ovid. Fastor. lib. 3. & Rosin. Antiquit. Rom. lib. 4. cap. 4.*

(4) *Proverb. Salomon. cap. 1. vers. 13. & 14.*

gurt videlicet, Blamont, Gramont, Orbe, Lile, Junge, aliaque plura solo coæquare præcepisti, ac ferme totam Dominorum de Bello-monte terram nactus, magnam cædem circa Ellengurt ipsis hostibus anno MCCCC LXXIV. Dominica proxima post Martini intulisti. Ceciderunt namque ex Burgundionibus eo die duorum pugnatorum millia: Prætereo cæteras invasiones; ubi nonnulli capti, alii trucidati sunt, cæteri stupefacti, relicto campo fugam fecere, & qui modo leonina feritate fulminabant, tunc timido corde fugientes, aliquando occulta nemorum, aliquando montes & cavernas montium petebant, ut vivendi spatium haberent; quos tuos per Confœderatos insequi non cessavisti, donec nox singulos ab armis ad quietem invitavit; semperque Serenitati Tuæ hoc in (1) *Gallico bello victoriæ gloria, Numinibus faventibus, arrisit. Neque latet, Illustrissime Princeps, quantas impensas, Comitatum* (2) *Gurcinum, aliosque Christicolas cruce signatos ac fide armatos defensando, eousque habucris, ubi non minimam tibi quæsivisti laudem ac gloriam. Neque latet quanta corporis celeritate ac fortitudine claruerís. Incessu enim celer es, ingenio promptus & manu, ad omnia Gymnicorum ludorum genera, ad cursum, saltum, jactum, pondere videlicet librato lapides jacere aptus, ad*

A *omniaque agonum genera aptior, nihilque causæ habes Magnificentissime Princeps, unde fortunam accuses, quæ tibi corporis & animæ dona condivisit omnia; & præsertim cum hanc tuam* (3) *Athesin Tibi Majoribusque tuis hæc ipsa* (4) *hera, quæ paucos admittit, gubernare commisit. Athesin dico niveis montibus insignem, urbibus & populis præcelebrem, divitiis atque ubere glebæ fœcundam, Cælos moribus & fama tangentem. O Athesis tibi & filiis tuis, qui in te sunt, ad-*B *scribitur illud Psalmi LXVII:* (5) *Nive dealbabuntur in Selmon: Mons Dei, mons pinguis; mons coagulatus mons pinguis. Ut quid suspicamini montes coagulatos? Mons in quo beneplacitum est Deo habitare in eo. Et hoc satis ad literam claret. Moralitatem videamus. Selmon enim dicit S. Hieronymus interpretatur pax, vel sensus, vel fortis imago, aut virtutis umbraculum. O Athesis; tu pacis alumna, tu sensus amica, tu fortitu-*C *dinis brachium, tu virtutis speculum, tu securitatis clypeus, tu domicilium humanitatis, tu culmen Nobilitatis, tu Religionis subsidium. Mons pinguis merito diceris ob inexhaustæ argenti aurive mineræ* (6) *inventionem, qua præ aliis hujusce terræ Majoribus ac Principibus Divino Numine faustius Principis tui Sigismundi Potentatui arridente, dotata es. Ubi montes*

(1) Gallicum *bellum improprie pro* Burgundico.

(2) *Videtur significari Comitatus* Goritiæ, *vulgo* Görtz. *Diversus autem ab hoc est Episcopatu* Gurcensis, *vulgo* Gurck.

(3) Athesis *fœminino genere improprie & minus recte hic usurpatur pro parte Comitatus Teriolensis* Athesina *sive ad* Athesin *fluvium, vulgo* die Etsch, *sita, quæ Germanice appellatur* das Etschland.

(4) *Nempe* Fortuna.

(5) *Versu 15, 16, 17.*

(6) *Intelligenda sine dubio est inventio metallorum* Suacensium *principio gubernationis Archiducis* Sigismundi *nempe A.C. 1448, propter quorum ubertatem is merito cognominatus est* Opulentus. *Ea autem non sunt ad* Athesin *fluvium, sed ad* Oenum.

tes (1) nativi salis, in quibus ferro caeditur ut lapis, renascens majus tanta alicubi duritie, ut muros domosque massis salis facere possent. Eapropter haec ipsa Athesis, quasi sedula pecuniarum nutrix praedives, toti Superiori Alemanniae pecuniam sufficientem subministrat, ac sal, dulce quoddam condimentum, uberius largitur; montes quoque pingues ad occupationes venationesque aptissimos. Itaque sive rapaci ave, sive mordaci cane, sive plagis, sive venabulo, sive ursa denique sive feris, sive canibus, sive piscibus delecteris, vicini montes, conjuncti colles, subjecta planities, praefluens amnis, videlicet Athesis, affatim omne genus praedae Tibi largiter subministrant. Est denique Athesis pro assumenda deambulatione Provincia (2) amoenissima. Ibi inter flaventes segetes, & amoena vireta, ramosque foecunditate incurvos, ad ipsum amnem, (3) ut ita dicam, Athesin, alii cantant, jocantur alii, alii obsonium conferunt, denique alii inter se luctantur lacertosi, qui deambulandi ac placendi gratia conveniunt. Quos omnes; Integerrime Princeps, violentia majoris roboris ac agilitatis (4) prostrare, & gravissimo casu ad terram dejicere, uberemque ridendi materiam aliis praebere solitus es. Athesis Castellis est referta, quae a Nobilibus tenentur. Ut igitur viatores paulo plures numero conspicantur, cum illi Castellis subsunt, repente ex Arcibus cornua sonant, & quam maxima fieri potest multitudo hominum ex moenibus & propugnaculis clamorem extollunt hostilem, ut dicitur, & rauco crepuerunt cornua cantu. Neque latet, Potentissime Princeps, quanta semper Fides, Religio, Integritas tua; qui Clerum omnem religiosissime coluisti, qui Religionis amator & Justitiae cultor semper fuisti; cujus Humanitas; Clementia, Benignitas, Fortitudo tanta est, ut merito Te omnes veluti Divinum quendam hominem diligant observent, colant, adorent, venerentur.

Bellum adversus Burgundiones circa (5) Gransu gestum.

Insignem hanc victoriam, Clarissime Dux, quam adversus Carolum Burgundionum Principem, ejusque complices ex bello circa Gransu (6) Sabaudiae oppidum felicibus auspiciis secunda die Martii anno Domini M CCCCLXXVI. una tuis cum concivibus adeptus consecutusque es, hanc scribendo ordine ad Te scribo. Quantum enimvero Prudentia, Fortitudine, Magnificentia, Benignitate, Clementia, rebus denique per totam Superiorem Alemanniam gestis cunctos antecellas, omnibus ferme notum est. Qui cum verum Principantis officium (7) duobus maxime capitibus, Serenissime Princeps, contineri animadvertis, dum alterum totis viribus complexus es, alterum minime negligendum putas; adeo ut difficile cognitu sit, in quonam magis excellueris. Primum equidem hoc est, ut hi, qui Jurisdictioni ac potestati tuae subditi sunt, pace,

(1) *Vide lib. 1. horum Commentar. de Augustissima Bibliotheca Caesarea, ubi agitur de* Salisfodinis Hallensibus *ad* Oenum.

(2) *Hinc* Virgilius *lib. 9. Æneidos: Sive Padi ripis. Athesin seu propter* amoenum.

(3) *Hinc patet, ipsum falso credidisse, non* fluvium, *sed* regionem *appellandam esse* Athesin.

(4) Prostrare *pro* prosternere.

(5) Grasee *im Wislisburgergow. Vide Joannem Stumpff. Chronic. Helvet. lib. 8. c. 14. Philippus Cominaeus Hist. lib. 5. cap. 11. ubi de eodem praelio agit, vocat eam urbem* Granson.

(6) *In ipso Codice MSto pro* Sabaudiae *legitur* Sabaugiae.

(7) *Nempe pro duplici tempore* pacis & belli. *Vide Imp. Justiniani Proem. in Institut.*

ce, tranquillitate & gaudio potiantur & quam beatissimi sint, rerum denique suarum plena libertate fruantur. Hoc medius fidius recti regiminis officium est, magis clementia, benevolentia & amplissimis in subditos beneficiis, quam timore ac crudelitate suæ Dominationis fundamenta firmare, ne dum populis ac civibus alio pacto imperitare conaris, Tete in magnum vitæ discrimen involvas, neque te ab adversariorum insidiis usque tutum esse cognoscas, quemadmodum me audivisse commemoro de Carolo (2) *Comatæ Galliæ Duce, qui tyrannica cum lege suis dominari nititur, omnium injuriam timens, maximo semper milite stipatus, in Ecclesiam etiam, quæ orationis & pacis locus est, incedit, in hoc* (2) *Dionysium Siciliæ Tyrannum imitando, cujus doctrinam a teneris imbibit annis; qui cultros metuens tonsorios, candente carbone, sibi adurebat capillum. Secundum est, ut hostiles impetus atque inimicorum injurias longe a tuis finibus repellas. Quid prodesset domi multa comparasse, nisi comparata conservares, & ab hostili impetu, ferro, militibus ac vitæ discrimine custodires? Hoc instituto, hoc consilio, hac denique auctoritate ductus, tanquam nostræ Confœderationis Concivilitatisque Caput ac Jubar, adversus immanem hostem Carolum, amplissimo procinctu, quinquaginta armipotentium millibus & omni telorum genere instructo, qualem raro nostra viderunt secula, & rarius est visura posteritas, Gransu oppidum Sabaudiæ, nudius a tuis concivibus*

A *arduis armis quæsitum, obsidentem, & arietibus, cuniculis, machinis petrariis, aliisque diversis missilium generibus coarctantem, tuis cum Confœderatis delectum movisti militem. Nonnulli vero tuorum concivium, ad oppidi hujusmodi defensionem ferme quingenti ab intus deputati, mori non formidantes, pro pellibus eorum solliciti, Burgundionibus viriliter restiterunt; famis tamen inedia demum angustiati, ut jam vitæ spes aut fugæ ipsis superesset nulla, pacificum oppidi* B *exitum, quem prius repulerant, animo susceperunt grato, quem equidem perfidus hostis gratiæ Sacramento fulcivit, & firmata fide ratum esse novit, hæc ipsaque pacis fides nihilominus, exiguo temporis spatio interjecto, cum jam libere abeundi dies advenisset, & concives tui per medium Burgundionum exercitum oppido cedere vellent, violata est. Tuos enim Confœderatos, ad prædicti oppidi munimentum delectos, hostis atrocissimus* C *comprehendens, miserabili cruciatu discerpsit, crucibus furcisque adjudicavit. O lamentabile tormentum! O mœsta tristitia! Data fidei juramenta violantur, pax infringitur. Hæc est illius Principis militia, qui leone est deterior. Is enim tametsi invadat erectos, prostratis tamen parcit, juxta Poëtam: Parcere prostratis & debellare superbos; & juxta alium: Parcere prostratis novit ira leonis. Dum hæc itaque aguntur, exercitus tuus, Princeps Spectatissime, ad lapidem ferme ab oppido Gransu castrametatus, audiens suos furcis adjudicatos, ira*

(1) *Synecdoche totius pro parte. Gallia enim* Comata *complectitur totam* Aquitanicam, Celticam & Belgicam.

(2) *Vide Plutarch. in Dione, Ciceron. lib. 5. Tusculanar. Quæst. & lib. 2. Offic. Valer. Maxim. lib. 9. cap. 14.*

ira non ab re incanduit & efferbuit, & in suorum vindictam castris Burgundionum sese approximavit: primo se dividens, sed tandem unitus, orationis sese prius fulcimento genibus affusus præmunivit, Cunctipotenti sese Deo commendans, cujus Potentatu bella geruntur, ejusque misericordiam omni devotione invocans; mox dehinc adversum hostes consurgens. Quem, dum vidit Burgundio immanis, stridet, clamat, & more lupi ululat, qui sic adversarios terrere ac pavitare autumat, tuorum exercitum despectui habens, in eoque congressu eundem intercludere attentans adeo ut nostrorum iter præripere niteretur; verum procax fortuna ratione potentior omni, suum diffudit consilium, quæque sola gravata levat, & tuta tuetur, sparsas tuorum concivium recollegit alas, nostrumque fulminare exercitum in Burgundiones hæc ipsa hera adeo ammonuit, ut omnes uno clamore assentirent, parati mortem prius recipere, quam viventibus ipsis campum fugiendo relinquere. Fraxineis ipsorum lanceis in tantum restiterunt, ut armorum fragor & strages bellica tympanorum ac lituum clangorem vinceret, sagittæq; hostium astra obnubilarent, & missilium, a pixidibus aliisque bellicis instrumentis emissorum, frequens nimbus aërem obtegeret: Gallorumq; umbones dissipantes, quibus Gallica inflatio ac bulla resplenduit, & hostium thoraces pixidibus dissarcientes, vulnera eis lethalia inflixerunt, ita ut cruor manans largis vulneribus arva purpuraverit, potioribus Burgundionum Vasallis, duobus videlicet Comitibus, ut creditur, quadringentisque

A plebeis inibi relictis ac trucidatis. Tandem tuorum impetum Almaniæ hostis sustinere non valens, nec sustinens ultra ferre aciem, tanquam degener profugus terga vertit, & castrorum & papilionum compedia elegit, in proximas Civitates & Gebennas & Lausannam sese recepit. Quem concives tui, Princeps Oculatissime, per castrorum medium trucidantes insequuntur hostium tentoria omnibus gazis, victualibus, diversorum telorum generibus, quadringentisque pixidibus referta ob- B tinentes, &, quod dignum memoratu est, Curuli sede ac Cathedra argentea auro obrizo pluris æstimationis exornata, (1) paterisque aureis & argentis, aliisque clenodiis, pecuniarum copiis, vestibus lacernatis, milleque curribus falcatis & onerariis, sub sexingentorum millium florenorum summaria taxa complexis, inibi relictis, acquisitis. Tanti profecto hostis, qui & Romanum Imperium inquietavit, & Galliam domuit omnem, paucis pugna- C torum millibus victores Confœderati Tui, ad castrorum gazas & rapienda prædæ munera properarunt. Ibi esuriens reperit refectionem, sitiens potum, nudus operimentum, debilis refocillationem, lassus requiem. Illic unusquisque suæ indulsit voluptati, & partiti sunt æquis partibus opes partas, quarum ingentiorem copiam ætas nostra aliquo in bello parari non viderat. O quam bellicosa est tua Alpium Natio, potens viribus & terris? quæ in Gallorum Helvetiorum Comitæ Galliæ genus adeo effera semper fuit, ut ipsorum provinciam pœne subjecerit totam, & ut in eorum capita conjurasse cre-

(1) De his cladis Burgundicæ reliquiis quarum præcipuam partem Dominus Jacobus Fuggerus a Bernensibus emit quadraginta septem millibus florenorum, agetur infra seperatim Hic enim angustia loci id non patitur.

credendum ſit, cum nullum incommodum, nullas mortes reformidet Gens tua, capitalioremque eſſe inimicitiam inter eos, quam inter lupum & ovem autumem; quorum membris adeo affixum eſſe odium Summus Albertus teſtatur, ut ſi ex utriuſque cordulis citharam compoſueris, nunquam melodiam ac ſuavem quandam harmoniam reſonare valeat. Magnificentiſſime Princeps, habes tantæ rei ordinem, quem ſi mature animadvertere curaveris, divinum potius, quam humanum judicabis. Neque velim ad hæc inania verba conſpicias, ſed ad ipſius pugnæ magnitudinem; longe enim inferior eſt hiſce rebus conſcriptio mea.

De Pugna Sedunenſi.

Præclaram (1) Sedunenſium pugnam adverſus Ligures, Longobardos & Neapolitanos Burgundionum complices, Præclariſſime Princeps, Tibi ſcriptitare non omittendum duxi. Qui ubi Comatæ Galliæ ſenſerunt vaſtationem ac interitum, gelidas proficiſcuntur Alpes, Carolo Burgundionum Duci opitulari intentantes; motis ſignis, Appenninum petunt montem, qui alias Jovis vel Bernhardi dicitur, per Seſſonum, id eſt Sedunenſium terram, Intramontanam dictam, Gallis Togatis Comatiſque inimicam, quam nuper Seſſones illi arduis quæſierant armis, iter arripientes, & hanc ipſam terram ferro, igne aliiſque irruptionibus arcere cupientes, triginta ex Seſſonibus, ad A viarum excubias deputatos, trucidarunt. Eam ob cauſam Seſſones collecto robore ſuarum vallium ob defenſionem ſuorum ac vindictam, anno Domini MCCCCLXXVI. d. XVII. menſis Aprilis, illis cum Liguribus congredi auſi ſunt, ipſorum aciem adeo dirimentes, ut montium prærupta compendia, ſaltus & ardua rupis peterent, fugæque præſidium quærerent, incerti, quæ tuta petant & quæ metuenda relinquant. Quos Seſſones, per ſaxa & invia raptim iter quærendo, aduſ- B que Bernhardi hoſpitale inſecuti, mille ferme equitibus per talia diſcrimina præcipitatis ac trucidatis, immenſiſque gazis inibi quæſitis, & potioribus captivatis, ad propria cum trophæo remearunt.

Bellum circa (2) Murretum alias Murten adverſus Burgundiones.

Ea (3) tempeſtate, XIII. die menſis Junii, qui de juvenum nomine nomen accepit, a quo vitis habet quod floreat, uva propinat quod autu- C mnus bibat, & quod tibi bruma reſervet, & cum tumet in meſſem arida ſeges, Soleque tenente medium taurum, Carolus ſæpe nominatus Alpium hoſtis truculentus, tyrannidi ſuæ adeo uſque finem imponere non autumans, ex omnibus Galliæ & Italiæ viſceribus ſexaginta armipotentium millia delegens, tuorum Fœderatorum terram, Illuſtriſſime Princeps, irrumpens, Murretum uſque venit, idque Sabaudiæ

(1) Sedunenſes *ſeu potius* Seduni, *qui hic corrupte* Seſſones *appellantur, inhabitant eam Helvetiæ partem, quæ* Valleſia ſuperior *dicitur. Vrbs autem Epiſcopalis* Sedunum *vocatur ab Italis corrupte* Seon *vel* Sion, & *Germanice* Sitten. *Vid. Stumpff. Chronic. Helvet. Joſ. Simlerum de Rep. Helvetiorum & Valleſia, & Franc. Guilliman. de rebus Helvet. lib. 4. cap. 3.*

(2) Murten *im Wiflisburgergow Vid. Joannem Stumpff. Chronic. Helvet. lib. 8. cap. 18. Philip. Cominæus Hiſt. ſuæ lib. 5. cap. 3. ubi de eodem prœlio agit, vocat eam urbem* Morat.

(3) *Nempe A. 1476.*

diæ oppidum obsidione vallavit, & nostros ferme MD pro oppidi defensione delectos arcere, furcisque, ut ejus consuevit truculentia, adjudicare cupiens, per multos oppidanis inferens insultus, oppidi muros acriter impetere cœpit, adeoque impegit, ut oppidani subsidii & opitulationis beneficium expeterent. Profecto Bernenses omni cum vigilantia Fœderatorum sociorum omnium opitulamen implorantes, Te etiam Principem fidelissimum, Concivilitatis nostræ tanquam Jubar, non ab re impulsarunt; ubi nisi Te, ut confœderationis hujusce anchoram ostendisses, hæc ipsa Burgundionum irruptio nihil conducibilitatis nobis attulisset. Galeatis enim armipotentibus delectissimis octingentis, duobus cum pedestrium millibus, quos Bernam versus misisti, tuam non dedignatus es ostendere fidelitatem. (1) *Belgicæ vero Galliæ, id est Lothari̇ngiæ Dux Serenissimus Richardus, Fœderis nostri non immemor, sese septuaginta cum equitibus, sicuti fidei Princeps, coram ostendit. Itaque tuorum exercitus jam jam coadunatus, triginta millium pugnatorum numero complectus, vigesima secunda die mensis ejusdem mane, cum Sol stillaret Eous roriflua lampade, Murretum versus iter accelerans, pernicibus gressibus pavidum prævertere Burgundionem, obviusque ire Gallis parat; hunc ipsum Carolum Alpium hostem bello petit, commissoque prælio,* (2) *Militares tui, Militiæ insignibus ac sacramentis* (3) *a Balivo tuo Osualdo Comite de Tierstein insigniti, laxis habenis, veluti fortissimi tyrones, imparibus concurrere viribus hosti æstuantes, primi in acie cornipedes stimulant, jamque sonus, strepitus & armorum fragor utrinque audiri cœperat, lituumque sonitibus valles respondebant, ictusque aer fragoribus per Echo strepitum ingeminabat. Quos adesse videntes Burgundiones, armorum luce & splendore fulgentes, & in ipsorum millibus confisi, in campi planitie nostris atrociter obviarunt, belli que ingruit horror, ut utrinque caderent. Dehinc discursantibus hac illacque Burgundionibus, tuis autem, Clarissime Princeps, ob antiquæ fortitudinis geminam virtutem viriliter dimicantibus, & sedecim millibus* (4) *Gallorum cæsis in campoque relictis, cæteri versis in pectora dorsis ac vultibus una cum Principe ipsorum degenere, quo unicuique locus dabatur, turpissimam fugam rapuere. Plures fugæ terga mandantes, per vicini laci gurgitem gradum rapientes, quatiuntur & absorbentur, juxta illud: Incidit in Scyllam cupiens vitare Charybdim. Nostri vero per duos lapides insequi non cessantes, multos extinxerunt, & ad hostium papiliones reversi, opulentiorem quam circa* (5) *Grandson prædam nacti, Burgundionumque pluris existimationis exuviis ditati, ingenti cum trophæo ibidem tribus diebus, sicuti bellantium mos est, feriati sunt. Centum duntaxat ex nostris, ut creditur, tru-*

(1) *Synecdoche totius pro parte.*

(2) Militares Ritterliche *vel* Rittermässige Personen Militia *enim sic passim a mediæ ætatis scriptoribus usurpatur pro* Ordine Equestri. *Vide supra Col. 75. in nota.*

(3) Balivus *seu potius* Baillivus, *vulgo* Baillif, *a* bailler, *hoc est tradere vel committere, significat hic* Commissarium *vel* Vicarium. *Vide Spelmanni & Vossii Glossaria, & Ægid. Menagium de Originibus linguæ Gallicæ.*

(4) *Hoc est* Burgundionum.

(5) Gransee *vel* Granson. *Vide supra Col. 800 ubi legitur* Gransu.

trucidati sunt, plures tamen vulneribus sunt afflicti. Postridie Lotharingiæ Dux Clarissimus, assumptis secum tuis galeatis, Serenissime Princeps octingentis, decem cum peditum millibus, ex toto fœderatorum procinctu delectis, cæteris demum revertentibus, Helvetiorum Civitates Lausannam, aliaque Sabaudiensium oppida ac Castra fere (1) Gebennas usque, cana in rupe pendentes, hostes insequendo perdere nititur, juxta (2) Lucanum lib. 1.

Gens habitat cana pendentes rupe
Gebennas.

Primo ad munitissima Helvetiorum (3) oppida Reymont sive Rotubdum montem, alias Regis montem, Milden, Paterniacum, olim Päterlingen, Lausannamque celeriuscule iter convertunt; quas mehercule munitiones, pretiosioribus gazis ablatis, virisque muri abrupta tuentibus pæne vacuas invenere, cum omnes præ timore ex eis effugerint, hasceque Laci Lemanni munitiones præter Lausannam, quam duntaxat spoliarunt, ferro, milite, igne vastare, evertere, evellere, soloque penitus coæquare non formidarunt, fuitque ecastor magnus plan-

A ctus prædicta in terra factus & flebile murmur, adeo ut femineus clamor aurea sidera personaret; ab eaque parte nostri prædictis oppidis ignem subjecerunt, qua magis ventorum spiritus incubuit, omnibus exuviis manubiisque inibi relictis, depopulatis ac adeptis; totaque nihilominus Sabaudiensium Laci Lemanni terra, quæ jam Fœderatorum nostrorum anchoris post plurima bellorum pericula ac discrimina hæret, obtenta, quæsita, nacta, ad propria duplici cum triumpho remearunt; ejus, B inquam, laci Lemanni, a quo non ab re (4) Alemania vocitatur, juxta Lucanum: Deseruere cavo tentoria fixa Lemanno. O immense Deus, fortissime adjutor! (5)

O stelliferi Conditor orbis,
Qui perpetuo nixus solio,
Rapido Cœlum turbine versas,
Legemque pati sidera cogis;
C Qui frondifluæ frigore brumæ
Stringis lucem breviori mora;
Qui cum fervida venerit æstas,
Agiles noctis dividis horas;
Cujus vis varium temperat annum!

O Protector clementissime! quo Duce, quo percutiente, quo feriente tanta bellan-

(1) *Immo* Genevam.

(2) *Per* Gebenas *non intelligit hoc versu* Lucanus, *ut falso* Henricus Gundelfingius *credidit* Genevam, *ad lacum Lemannum & ex eo prorumpentem Rhodanum sitam urbem, sed oppidum Galliæ* Cevennes *ad radices montis* Gebennæ, *qui diversis insignitus nominibus, inter* Rhodannum *&* Garumnam *in longam maxime extenditur. Eodem errore etiam in Thesauro linguæ Latinæ* Roberti Stephani Gebenna *cum* Geneva *perperam confunditur.*

(3) *De hisce oppidis, vide Joannis Stumpffi Chronic. Helvet. lib. 8. cap. 16.*

(4) *De* Alemannorum *proprie dictorum origine, sedibus & ratione nominis vide* Philipp. Cluverii *Germaniam antiquam lib. 3. cap. 4. ubi* Taciti, Agathiæ *aliorumque veterum probatissimorum Autorum testimoniis demonstrat, antiquissimos istos* Alemannos *seu potius* Allemannos *non fuisse origine* Germanos, *sed homines* miscellaneos, *ex compluribus* Galliæ *nationibus in unum corpus congressos, qui ex* Gallia *transmigrarunt in* Germaniam *& inter* Rhenum, Mœnum, Danubium *&* Hermundurorum *confinium sedem occuparunt, quam* Marcomanni, Harudes *&* Sedusii, *a* Rheni *ripa in* Bojohæmum *profecti, vacuam reliquerant. Appellati sunt* Allemanni *ab* all *&* mann, *quasi multitudo hominum undique collecta.*

(5) *Boëth. de Consolat. Philosoph. lib. 1. metr. 5.*

bellantium multitudo obtereretur, nisi forti tua dextera quateretur? Tu enim hostes nobis subjecisti & gentes nostris sub pedibus; alioquin totus ferme Imperii Romani Potentatus, si adfuisset, vix illos fugere coëgisset. Memento, Princeps Victoriosissime: magnalia enim fecit Dominus tecum; nulli enim Principi in tam exiguo tempore tot arduorum bellorum contulit victoriam, quantam tibi cum disparibus mirifice concessit, ex quo adversus Burgundiones bellum cœperas, quæ si accuratius inspexeris, potius Divina, quam humana judicabis.

Contra rerum mutabilium calamitatem Exclamatio.

Omnis homo capax adhoc rationis est, Spectatissime Princeps, ut auctorem suum cognoscat, factaque sua cæco corde non transeat, surdis auribus non audiat; denique ad hoc creatum hominem esse, forma quoque corporis, non in modum cæterorum animantium declivis, sed Cælum respiciendo sublimis probat, juxta Metamorphoseos principium:

> Pronaque cum spectent animalia cætera terram,
> Os homini sublime dedit, Cælumque videre
> Jussit, & erectos ad sidera tollere vultus.

Eapropter Potentatuum mutabilitatem, Dei bonitate ordinatam, bene animadvertamus, nec duritiei id, sed Dei bonitati & misericordiæ adscribamus; qui, ut sui amorem, permanentemque in Cœlo mansionem nos vocaret, hanc Potentatuum mutabilitatem tyrannidemque hominibus inesse voluit. Ecce, Princeps Excellentissime, Burgundiæ Dux, leonina olim immanitate ac tyrannide prærabidus, qui totius fere Galliæ victor, tum portas æreas, vectesque ferreos confregit; tum Christianissimi Regis Franciæ dorsum vertit, quique teneris ab annis humanum sanguinem avara siti concupivit, & Alexandri Macedonis, (1) Arturique Britonum Regis, quorum discipulum sese fatetur, gesta, magnalia, rudimentaque militaria sibi usurpare, ascribere, &, ut ita dicam, vendicare voluit, jam leporina timiditate fugaque, bellis terga vertendo, dedecori serviri didicit, ejusque (2) fides in metum conversa est. Nihilominus tamen eorum sese (3) militiæ non sine injuria adscribit, qui, ut ait Justinus, cum nullo hostium unquam congressi sunt, quem non vincerent, nullam urbem obsederunt, quam non expugnarent, nullam gentem adierunt, quam non calcarent. Vigilantiori enim magisque irrigua, ut creditur, aure, quam hic noster Gallus, militarem prudentiam, moresque honestos, cordis thalamo impegerant. Etsi ergo DEVS hujuscemodi Potentatus mutabilitates fieri permittit, sine odio tamen vel invidia id provenire, non solum ex hoc, quod ab optimo, juxta Platonem, longe invidia relegetur, sed & per hoc, quod Auctor & Creator omnium, nihil eorum, quæ fecit, (4) odire potest, innuitur. Non enim ex ira, quia cum tranquilitate judi-

(1) *Vide* Galfridi Monumetensis *Historiam Britannicam, cujus supra facta est mentio Col. 734.*

(2) Fides *pro* fiducia sui.

(3) Militia *pro* Ordine Equestri, *ut supra Col. 75. in nota.*

(4) Odire *pro* odisse. *Vid. Voss. de Vitiis Sermonis lib. 4. cap. 30.*

judicat justo judicio causaque; quæ etsi nos lateat, utilissima tamen creditur. Nullum enim malum Auctor bonitatis & Fons pietatis fieri permittere credendus est, præter id, quod, quamvis in se ipso noceat, Universitati prodest; quod in malo Judaicæ gentis considerari potest, quia, primo excæcato eo populo, Universitas gentium lumen veritatis accepit. Sic & Principantium mutationes, & ad ultima tyrannorum gubernamina quis fructus sequatur, quia non sine gravi scandalo dicere possem, Deo, apud quem nihil inutiliter effluere potest, relinquam. Attamen apud populum ideo tyrannos esse arbitror, quia in lege pluscula sunt supplicia. Quando igitur in Civitatibus, Illustrissime Princeps, adeo homines abundant, sicuti a Philone compendiosius sumpsi, ut nulla legum reverentia sit, tunc Deus, ut vitia repellat, & ad virtutem homines convertat, crudelibus atque tyrannicis viris potentiam præbet. Vitiorum enim cumulus sine crudelitate mundari non potest: sed quemadmodum publicarum rerum vindices ad homicidas, proditores & sacrilegos interficiendos publice aluntur, non quia tale hominis exercitium laudetur, sed quia populo necessarium est; eodem pacto hujus Mundi Gubernator, quasi communes vindices, tyrannos exsuscitat, ut injuriam atque impietatem aliaque hujusmodi vi & crudelitate istorum puniat. Quid autem demum miramur, ut aliquando finem attingam, si tyrannorum interdum ministerio effusas hominum A *injurias Deus compescit? quum etiam sæpius non aliorum opere, sed per se ipsum fame, terræ motu, peste aliisque hujusmodi, quibus multas urbes desolatas vidimus, id factitet. Ecce, Oculatissime Princeps, illum armipotentissimum Burgundiæ Principem tametsi* (1) NONDVM PENITVS *ab exiguo tuorum milite fugatum profligatumque, tamen sui diminutione propemodum sibi minantem interitum. Quid ergo dicemus, qui rebus transitoriis inhærere cogitamus, dum eas* B *mutari, mutatas labi, postremo omnino deleri videmus? Denique dum præteritorum temporum calamitatem reminiscimur, instantis quodammodo pressuræ quomodo obliviscimur? Modo nempe ubique terrarum, & præcipue in provinciis Sabaudiæ, Burgundiæ ac Lotharingiæ, quas nuper tuorum exercitus invasit, quoniam ibi non solum agros vastavit, verum etiam bona Ecclesiarum Dei diripuit, clamor auditur; &, quod majus est vitæ periculo, animarum discrimen timetur.* C *Quid igitur illud quam profligatio pauperum & devastatio Ecclesiarum, juxta illud* (2) *Horatii,*

Quidquid delirant Reges, plectuntur Achivi;

expectari potest? Si ergo, Tua Celsitudo, Victoriosissime Princeps, delirare, a statuque deviare non velit, si tuus animus lætatur, si pectus affectat ampliare Principatum tuum, a Burgundionumque tyrannide terras tuas eripe-

(1) *Hinc patet Ducem Burgundiæ* Carolum Pugnacem *tunc temporis, cum hæc scriberentur, fuisse adhuc superstitem, nempe anno 1476. Occubuit autem is sequenti anno 1477. in* tertio *infelici prælio apud* Nansium.

(2) *Epistola prima Libri primi.*

eripere, hæc (1) *Vegetii*, (2) *Ægidii*, (3) *Gualterique in Alexandreide militaria monumenta, a me Tuæ Serenitati dicata, & carptim, ceu quasdam scintillulas, excerpta, omni cum studio, diligentia, opera, vigilantia perpendas, perspicacique Ingenio tuo more periti nautæ animadvertas, quod navis, tametsi in alto æquore nonnullis procellarum fluctibus agitetur, si tamen ipsius nautæ peritia regitur, fluctum unum item alium superando, cursum suum perficiet, & ad optatum portum incolumis applicabit. Sic enim exercitus quoque tuus, Magnifice Princeps, etsi nonnullis viribus hostium propulsetur, tamen militari prudentia si gubernabitur, insultum unum item alium frequentando, contra hostes indubie trophæum accipiet & finem peroptatum. Quam equidem militarem prudentiam, si virtutis alumnus esse conaris, his ipsis documentis subsequentibus extremæ cellæ commendare, tuique cordis thalamo impingere velis. Primo itaque Tu, qui Procerum Consultor es, Præcelse Princeps, servos contemne bilingues & nequam, nec exalta, quos humiles natura jacere præcepit. Nam quemadmodum torrens, qui pluvialibus undis intumuit, perenni amne acrior fluit, sic & servus, partis acquisitisque opibus honorisve culmine, in Dominum surgit, truculentiorque surda aspide aures suas obturat ac mansuescere nescit. Non tamen prohibet rationis calculus, ut eos exaltare debeas, quos honestas insignit, & quos morum apex sublimat, tametsi*

A *ipsis ampla facultas & alti sanguinis gloria desit. Nam, si vera perpendis, Celeberrime Princeps, pecunia mores auferre, non afferre solet, atque inter monstra cætera monstriparæ noctis nihil pecunia corruptius. Secundo si lis causaque inciderit Te extante Judice, dirige judicii libram & æqualitatem, nec flectat Te alicujus amor, nec munera palpent, nec personæ acceptio stabilem moveat mentem. Munus enim a norma recti acutam mentis discretionem Judicis distorquet, vitiorumque*

B *mater avaritiæ pestis, quæ sola incarcerat omnes virtutum species, cum semel locum in pectore Judicis obtinuit, tetra caligine Judicis mentem adeo involvit, ut per avaritiam in facinus curratur, & moderamine Juris spreto, Judex legum institutionem non curet. Tertio humili parce; quia instabilis est Principatus tuus, Invictissime Princeps, si non clementia firmatur. Sis ergo facilis oranti juxta illud: Et faciles motus res generosa capit. Frange tamen superbum; Deus enim superbis resistit; militesque adversus superbum ad bella instaura, turmasque*

C *in hostes transfer, & dum Martis ludus exercetur, Te prius armatum, habilem, hilarem, pugnantemque milites tui videant. Plerisque terrarum Principibus jubendo pugnare profuit. Nam dum metus castrenses calcat, dum terror agmina languida prosternit, dum corda manusque titubant, si gravis Præceptor & Dux militum pugnantium aures hortatu inebriet, impleatque, timor se absentat, &, formidi-*

(1) *Is est* Flavius Vegetius, *cujus libri quatuor de Re militari ad* Imp. Valentinianum *extant cum eruditissimo* Godescalci Stewechii *Comment.*

(2) *Is est* Ægidius Columnensis *Romanus*, S. Thomæ Aquinatis *discipulus, qui Anno 1296 electus est in Archiepiscopum Bituricensem. Intelliguntur autem hoc loco ipsius libri tres de* Regimine Principum.

(3) *Is est* Philippus Gualterus Castellionius, *Episcopus Magalonensis, qui Carmine heroico libros novem de rebus gestis* Alexandri Magni *composuit, quos inscripsit* Alexandreida.

midine deposita mersaque, effrena juventus talibus monitis in ferrum irruit. Primus autem ante alios fugientibus hostibus insta; &, si tuorum procinctus fugæ præsidium quærat, ultimus fugias, militesque tui Te morantem & hostibus resistentem videant, pudeatque eos sine Te, ceu fuga indecora ad castra reverti. Quarto interea metire oculis tuis, Victoriosissime Princeps, quot equitum millibus hostes tui, quod peditum turmæ instent, quot hostes fusi e vallibus adsint, nec deterruerit hostium numerus, si molliter, negligenter, muliebriterque illos videris instantes, tunc primus in arma rue, primus equum tuum flecte, & freno presso contentoque ad socios relabere. Hic vigor, audacia & (1) *probitas tua emineat, affectusque tuorum, quem erga Te habent; hic equus opponatur equis, hic ensibus ensis, hic clypeus clypeis: cumque intraveris vel ceperis civitatem vel vi vel pace, gazas aperi, plue, abundanterque da militibus donativa, vulnera crudelia recentiave habentibus, cordeque ægro & avaro tumentibus, muneris oleum infunde, ac thesauris apertis unge & refove mulceque donis tuorum militum animos. Sic enim largiendo, dives medetur inopi & largus avaro. Sed si res pecuniave non respondeat voluntati alti animi tui, desitque copia & rei largitas, divitiarumve acervus diminuatur, dandi tamen voluntas non minuatur, mentis largitas non desit, eosque milites promissis pollicitisque allice. Quibus in præsenti largiri non potes, promissa tamen competenti tempore solve; sic favorem omnium, Spectatissime Prin-*

A *ceps, obtinebis. Munus enim mores dat & confert, avaros allicit, illaqueat, irretitque, dantis vel accipientis vitium occultat, genus auget, hostes dantis voluntati subjicit. Non enim vallo Tibi opus est, cum Te dapsilis munificaque dextera ambit. Non sive pacis tempus vigeat, seu in toto orbe discordia sæviat, militibus munera dare Tibi, subitum hostem timenti, ad instar solidi muniminis pro muro est. Non enim murus; non armati milites Ducem tutantur avarum. Quinto, Ocu-*

B *latissime Princeps, non te molliat intus prodiga luxuria, juxta illud: Et Venus & vinum sublimia pectora frangunt. Si enim Baccho Venerique operam das, qui cætera suppeditare soles, jam sub luxuriæ juga venisti, libertasque animi tui periit, ac Veneris camino flagrante ebria mens interius hebet, rixasque, pugnas, contentiones & bella ebrietas imperat, rationisque vile sepulchrum suadet, cum tota ratio in ebrio sepeliatur, juxta illud Horatii*

C *Epistolarum libro 2:* (2)

Quid non ebrietas designat? operta recludit:
Spes facit esse ratas: in prælia trudit inermem.

Hæc enim duo vitia luxuria & ebrietas rigidos mores enervant. Rara enimvero & non assidua sit Tibi voluntas, Celeberrime Princeps, tuas explere voluptates, qui aliorum hominum leges moderare debes. Celebrata ergo Justitia Majorum tuorum tua dirigat facta, & Astræa, id est Justitia, sic dicta quasi Astræi Gigantis filia vel ab

(1) Probitas, *Ritterlichkeit.*
(2) *Epist. 3. cujus principium.* Si potes archaicis, *&c.*

ab astris nata, (1) *quæ prima Dearum terras reliquit, per Te e Cælo revocetur. Divinos etiam rimare apices, mansuetusque sis roganti; legibus insuda civiliter & misericorditer; argue sontes; vindictam differ, donec ira tua pertranseat præteritaque sit, nec post verbera velis meminisse odii; nam postquam alicujus vindictam sumpseris, odium ad memoriam non reducas. Et, ut præsens opusculum aliquando concludam, si sic vixeris, Valentissime Princeps, perpetuum in sidera nomen extendes, juxta illud: Tunc omnia tenebis, cum poteris Rex esse tui.*

CONCLUSIO LIBRI.

Vade nunc Opusculum ad Integerrimum Sigismundum Austriæ Principem. Accipe igitur, accipe, inquam, (Princeps Munificentissime) hoc munusculum, quantillum illud est, tuæ laudi, tuæque gloriæ oblatum atque dedicatum, quoddam mei Tuam in Amplitudinem amoris præcipui pertenue monumentum; quod tanti est, quanti Tu feceris. Hoc Tibi devoveo Opusculum, & quotiens illius inspectandi Tibi facultas vel occasio fuerit, totiens mei, quæso, ut memor evadas. Cum hoc simul, quidquid est munusculi, omnia quæ in mea manu sunt, operam, studium, diligentiam, fidem sinceram, corpus, ac denique ipsam animam, Tuæ libens Amplitudini offero, do ac dedo. Si quid aliud mihi aut majus aut illustrius extitisset, id Tuæ Amplitudini, quam libentissime & multo alacrius obtulissem. Sed, ut Artaxerxes, (attestante Plutarcho suis in Apophthegmatibus) præstantissimus Rex Persa- A *rum, dicere solitus erat, non Regale minus atque humanum est in ipso Rege & Principe, accipere parva munuscula, quam ingentia munera elargiri. Non sum inscius, ea Te esse Altitudine animi, ut longe majora sis solitus referre, quam acceperis. Nam*

Qui sua dat largo, non dat, sed fœnerat illi.
Semina pauca jacit: commoda multa metet.

Pro mea itaque erga Te fide a me poscitur, ut æquo animo feras, Te Ipsum B *amem, Te colam, Te admirer; & me, qui unice Te veneror, quam maxime commendatum habeas velim. Post debitas nunc Summi Optimique Dei ac reliquorum Cælitum gratias, Tibi imprimis gratias agant, &, si poterunt, referant omnes, tuumque tollant ad sidera nomen, quandoquidem Tui causa ac gratia factum est, ut hanc Majorum tuorum Chronographiam ad Te, quanquam rudibus verbis, prout ingenii mei mediocritas tulit, perscripserim. Dicant igitur cuncti, proclament univer-* C *si: Dii Te perpetuent cuncta per secula lætum, immo & felicem Omnipotens Te conservet, ut sublatis bellis, una Tecum possimus congaudere ad laudem Omnipotentis Dei, & tui nominis gloriam sempiternam.*

Hucusque Pars *tertia* sive *ultima* Historiæ Austriacæ *Henrici Gundelsingii. Appendix* autem ejusdem Autoris de *Successione Comitum Teriolensium*, quæ in eodem Augustissimæ Bibliothecæ Cæsareæ Codice MSto sequitur, est hæc:

COMI-

(1) *Alludit ad* Juvenalis *vers.* 19 & 20 *Satyræ sextæ:*

Paulatim deinde ad Superos Astræa recessit,
Hac comite, atque duæ pariter fugere sorores.

COMITVM (1) TYROLIS (2) SVCCESSIO.

Carinthiæ (3) Duces primo possederunt Tyrolis Comitatum usque ad Conradini (4) tempus; qui Imp. Friderici Secundi fuit nepos ex filio (5) Cunrado. Veniens is in Italiam cum (6) Austriæ Duce, adjuncta sibi & Germanorum multitudine, cum Carolo, Provinciæ Comite, ob Siculi Regni usurpationem conflictum (7) inivit; victoque per Germanos Caroli exercitu & fugato, Germani prædam fugientium insequentes, Conradinum cum Duce Austriæ & paucis A *dereliquerunt. Quod videns Carolus, qui se in monte cum magna exercitus sui parte, ut finem videret, receperat, Conradinum quasi desolatum invasit; quo cum Duce capto, & quibusdam aliis vehementer abducto, exercitus totus, dispersus ob prædam, miserabiliter fugatus & occisus est. (8) Scripsit autem Carolus Clementi tunc Papæ quarto, quid faciendum sibi esset de Conradino; qui rescripsit: Vita Conradini mors Caroli, mors Conradini, vita Caroli. Sic Carolus Conradinum cum Duce Austriæ & cæteris (9) decollavit. Quod Petrus*

(1) *Vulgare hoc & corruptum nomen* Tyrolis *accepit celeberrimus iste Comitatus a vetustissima arce ad* Athesin *fluvium sita, quæ in antiqua Notitia Imperii Romani Occidentalis, ubi agitur de Duce Rhetiæ primæ & secundæ, appellatur plurali numero* Terioli.

(2) *Operæ pretium est, ut hæc de Successione Comitum Teriolensium Narratio conferatur cum eorundem Comitum* Chronologia, *quæ a* Marco Henningio *subjuncta est Iconibus ipsorum a* Dominico Custode *æri incisis, & Augustæ Vindelicorum Anno 1599 editis in folio.*

(3) *Per* Carinthiæ *Duces intelliguntur hic Duces* Meraniæ, *quorum sedes fuit* Meranum, *ad* Athesin *fluvium sita urbs, & totius Comitatus* Teriolensis *eo tempore primariæ. Quod enim* Carinthiæ *nomen olim adeo fuerit latæ significationis, ut illud non solum Ducatum* Carinthiæ *proprie dictum, & Ducatum* Stiriæ, *Ducatum* Carniolæ *atque Comitatum* Goritiæ, *verum etiam Ducatum* Meraniæ, *& sub eo Comitatum* Teriolensem *comprehenderit, recte jam pridem observatum & demonstratum est ab* Hieronymo Megisero *Annalium Carinthiæ lib. 1. cap. 2. Vide etiam* Hieronymi Henningii *magnum Opus Genealogicum, Parte priori secundi & tertii Regni in quarta Monarchia pag. 52, ubi agitur de antiquis Ducibus* Meraniæ.

(4) *Duplex hic intelligi potest tempus; nempe vel annus 1248, quo ultimus Meraniæ Dux Otto cognomine* Junior *obiit, &* Conradinus *Imp. Conradi IV filius natus est, vel annus 1269, quo jam memoratus* Conradinus *Neapoli decollatus est, &* Vlricus *ultimus ex Sponheimensi & Ortenburgica Familia Carinthiæ Dux obiit. Vid. Megiseri Annal. Carinth. lib. 8. cap. 25.*

(5) *Is est Imp. Conradus IV, qui A. 1254 obiit.*

(6) *Nempe* Friderico.

(7) *A. 1268.*

(8) *Hunc locum citat* Gerardus de Roo *Historiæ Austriacæ lib. 1. pag. 19, ubi de Conradini decollatione agit, his verbis:* Heinricus Gundelfingerus Constantiensis in suis Chronicis Austriæ scribit, Carolum etiam Summi Pontificis consilium expetiisse, qui ipsi paucissimis verbis ita respondit: Vita Conradini mors Caroli; mors Conradini vita Caroli. *Hæc Gerardus de Roo. Vbi primo notandum est,* Henricum Gundelfingium *perperam ab eo vocari* Gundelfingerum, *æque ac a* Conrado Gesnero *libro primo de Thermis Helveticis, & a* Joan. Jacobo Frisio *in Bibliotheca Vniversali. Verba Gesneri, quibus ejus meminit, sunt hæc*: Scripsit libellum de Thermis nostris Badensibus Henricus Gundelfinger, Beronensis Ecclesiæ Canonicus anno Salutis 1489, unde mihi ea, quæ subjeci, excerpere libuit. *Hucusque Gesnerus. Frisius autem de eodem facit mentionem his verbis:* Henricus Gundelfinger, Canonicus Ecclesiæ Beronensis, scripsit librum de Thermis Badensibus in Helvetia, ex quo Conradus Gesnerus quædam in suos libros de Thermis transtulit. Idem, cum Friburgensis Ecclesiæ Capellanus esset, scripsit Chronica, quæ extant in 4to MS. in Bibliotheca Imperatoria. *Notandum secundo est,* Gerardum de Roo *errare, dum scribit, supra citatum* Henrici Gundelfingii *locum extare in* Chronicis *ejus* Austriacis, *utpote cum is, uti hic videre est, revera extet in peculiari & separata* Appendice de Successione Comitum Teriolensium.

(9) *A. 1269.*

trus Rex Arragonum ægre ferens pro Affine suo Conradino, aliquibus machinationibus per mare occultis insulam Siciliæ ingressus, (1) occisis Francigenis & fugato Carolo, insulam Siciliæ occupavit; sub quo (2) Guelfones ex parte Ecclesiæ & Gibelini ex parte Imperii sunt inchoati. Post Conradini (3) mortem (4) Alberchtus, filius Luduici Bavariæ Ducis, in Romanorum Regem electi (5) eo tempore, quo Fridericus Austriæ Dux, Alberchti Habsburgensis Romanonum Regis filius, etiam in Imperium fuit vocatus, nempe anno Domini MCCC XIV, Dominum Tyrolis possedit. Johannes Marchio Moraviæ, Johannis Bohemiæ Regis filius, Comes Tyrolis impotens, ut dicitur, qui Carinthiæ Ducissam Tyrolisque Comitissam (6) Multesch dictam, matrimonialiter duxit deformem & semifatuam, cum plurimum eam molestaret inter alia ejus mordendo mamillas, illa cum Baronibus suis habitis occultis tractatibus, & præsertim cum Engelmaro (7) Milite (8) Athesis, ejecto Bohemo de Comitatu Tyrolis, Luduicum Marchionem Brandeburgensem, Luduici Bavari prædicti in Regem electi, filium de facto in maritum suscepit, inconsuetum & horribile facinus attentando, quod is uxorem consanguinei sui in tertio gradu, non separatam nec divortiatam ab ullo Ecclesiæ Judice, ipsamque suam consanguineam non uxorem, sed mœcham traduxit. Eam ob rem inter Bohemos & Bavaros non immerito edax livor suscitatus est; sed tamen ex commissione Clementis sexti Papæ Episcopus Curiensis divortium celebravit. Luduicus autem cum Mastino Veronensi ligam contraxit, Mastinique filio filiam suam copulavit. Post Luduici mortem Rudolfus Alberchti Contracti ex Comitissa Ferretarum, filius, qui cum dicta Multesch (9) contraxit, Comitatum Tyrolis possedit: cui Leopoldus frater, qui in Sempach (10) periit, successit; huic autem Fridericus filius suus, & deinde Tu, Magnifice Princeps, qui Tyrolis gubernacula pro nunc tenes. Vtinam vero Successore & Hærede gauderes!

IX.

(1) *A. 1282.*

(2) *Prima horum* nominum & factionum *origo multo est antiquior morte* Conradini, & *revera pertinet ad annum Christi 1140, quo in pugna Weinspergensi inter* Welfonem *Ducem Bavariæ, Imp.* Conrado III. *rebellantem*, & Fridericum *Ducem Sueviæ, qui exercitus Cæsariani supremus fuit Præfectus, Bavari ab una parte clamarunt* hie Welf, *Suevi autem* hie Giebeling, *nempe quoniam Dux* Fridericus *in quodam ejus nominis Suevico pago educatus fuerat. Vide Christoph. Lehmanni Chronicon Spirense, lib. 5. cap. 50.*

(3) *Omittuntur hic aliquot Comites* Teriolenses, *qui successerunt supra memorato ultimo Duci Meraniæ* Ottoni Juniori, & *simul fuerunt Comites* Goritiæ *atque Duces* Carinthiæ. *Vid. Hieron. Henningii Opus Genealog. T. III. pag. 53, ut & Megiseri Annal. Carinth. lib. 8. cap. 40.*

(4) *Locus singularis de* Alberto *Imp.* Ludovici Bavari *filio, qui ab aliis Scriptoribus traditur successisse fratri suo* Wilhelmo *in Comitatu Hollandiæ, Selandiæ & Hanoniæ. Quid autem de hoc loco censeam, alio commodiori tempore a me indicabitur.*

(5) *Vide Diarium meum Sacri Itineris Cellensis, Additamento 1, pag. 118 & deinceps.*

(6) *Alias* Maultasch.

(7) Miles *pro Viro* Ordinis Equestris *dignitate prædito, uti supra Col. 75. in not.*

(8) Athesis *pro Regione sive ditione* Athesina. *Vid. supra Col. 797.*

(9) *De hoc contractu non* matrimoniali, *sed* testamentario, *vide Gerardi de Roo Histor. Austr. lib. 3. pag. 113. Contigit autem hoc anno Christi 1363.*

(10) *A. 1386.*

IX.

Ill. Viri Jo. Jacobi Fuggeri Deſcriptio Germanica prælii Granſeenſis, a Lambecio in Latinum ſermonem converſa, in qua celebris fit memoria Cimeliorum Caroli Pugnacis, Ducis Burgundiæ.

MONITUM.

Legebatur Libro Commentar. ſecundo Cap. VI. a pag. 510. cauſam poſt paulo ipſe Lambecius *adferet. Hiſtoria* Illustris. Fuggeri *Auſtriaca, duobus maximi modi voluminibus comprehenſa, eſt nunc in claſſe Hiſt. Prof. n. VII. & VIII. Eam, ut notum, correctiorem auctioremque ſtylo ſui temporis ex his Codicibus typis vulgavit* Cl. Vir Sigismundus a Birken, Noribergæ ciɔiɔclxviii. *ubi memoratum hiſtorema legeris a pag. 827.*

Hucuſque *Henrici Gundelfingii* ad Hiſtoriam ſuam *Auſtriacam* Appendix de Succeſſione Comitum *Teriolenſium.* Cæterum quandoquidem ab illo in deſcriptione (1) *prælii Granſeenſis* præcipue & ſpeciatim facta eſt mentio *Cimeliorum*, ſeu, ut ipſe appellat, (2) *Clenodiorum*, *Caroli* Ducis Burgundiæ, quæ poſt ipſius cladem in poteſtatem victorum devenerunt, haud ab re fuerit, aliam quandam ſingularem & obſervatu digniſſimam de iiſdem *Cimeliis* notitiam, A quam itidem in *Auguſtiſſima Bibliotheca Cæſarea* reperi, corollarii loco hic ſubjungere. Extant enim ibi ingentia (3) *duo Volumina* in *folio*, ut vocant, *regali*, cum propter incredibilem *ſcripturæ* elegantiam, tum ob *Inſignium* gentilitiorum aliarumque variarum *antiquitatum* innumeras fere *imagines*, admiranda prorſus & vere Imperatoria, quibus continetur (4) HISTORIA HABSBVRGENSIS ET AVSTRIACA, a Perilluſtri & Generoſiſſimo Domino, Dn.

(1) *Vide ſupra Col. 804.*

(2) *De origine & ſignificatione hujus vocis, vide ſupra Col. 103.*

(3) Prioris Voluminis, *quod complectitur Hiſtoriam Habsburgenſem & Auſtriacam uſque ad Imp.* Friderici V, *Patris Imp. Maximiliani I, obitum incluſive,* duo *ibi* extant exemplaria *æque elegantia & perfecta, licet diverſo genere ſcripturæ exarata Compactura unius eſt* rubra, *alterius autem* viridis.

(4) *Integer pretioſiſſimi iſtius Operis titulus, uti in utroque prioris Voluminis authentico exemplari legitur, eſt hic :* Warhaftige Beſchreibung zweier in einem der Aller-Edleſten vralten vnd Hochlöblichſten Geſchlechten der Chriſtenhait des HABSPVRGISCHEN vnd OESTERREIGHISCHEN Geblüets, ſambt derſelbigen lobwürdigen Herkommen, Geburten, Leben, Regiment, vnd Ritterlichen Thaten, von dem anfang bis auf die Vnüberwindlichſten, Groſmächtigſten Fürſten vnd Herren, Herren CAROLVM den Funſten vnd FERDINANDVM den Erſten, Römiſche Kaiſer vnd Künige, auch recht ordentliche erwelte vnd gekrönte Obriſte Häubter der Chriſtenhait, durch den Wolgebornen Herrn HANNS JACOB FVGGER, beider hochgenanten Römiſchen Kaiſerlichen vnd Königlichen Majeſteten Raht, auch Herrn von Kirchperg, Weiſſenhorn vnd Pfirdt, nicht ohn kleine muehe vnd vnkoſten nach Stammensgerechtigkeit auf das getreulichiſt vnd fleiſſigiſt, ſo immer müglich, mit ſeinen Wappen vnd Figuren geziert, zuſammen gezogen vnd in dis Werck der Ehren beſchliesslichen gebracht Anno 1555.

Dn. (1) JOANNE JACOBO FVGGERO, Domino de Kirchperg, Weissenhorn & Pfirdt, atque Imperatorum *Caroli V.* & *Ferdinandi I.* Consiliario, anno Christi 1555. summa diligentia & (2) fide collecta, sermoneque & stylo *germanico*, qualis tunc in usu fuit, satis copiose & ornate conscripta, ac in *septem* divisa *Libros:* in quorum *septimo* sive *ultimo*, qui Imp. *Maximiliani I.* Vitam & res gestas complectens, solus *sex* priores Libros magnitudine æquat,

A

& peculiari constat Volumine posteriori, de supra memoratis *Caroli* Ducis Burgundiæ *Cimeliis* prolixe narratur, quomodo ea ab Helvetiis (3) *Jacobo Fuggero*, ab hujus autem posteris *Henrico* octavo ejus nominis *Angliæ* Regi fuerint vendita, & tandem per matrimonium cum ipsius filia *Maria* in Regis Hispaniæ *Philippi II.* potestatem pervenerint. Ipsa igitur *Joannis Jacobi Fuggeri* verba fide dignissima, quibus illud sempiternæ memoriæ prodidit, sunt hæc:

B

Superiori libro sexto perscripsimus, quomodo Carolus Dux Burgundiæ, cum A. 1475. Novesium obsidione liberatum esset, principio sequentis anni 1476. auxilio supra memoratorum suorum Fœderatorum Lotharingiam invaserit potenti exercitu, expulsoque inde Duce (4) Reinhardo, totam subjugaverit. Hoc itaque facto duxit idem Dux Carolus exercitum suum, qui quinquaginta millibus militum constare credebatur, contra oppidum Gransee, cumque ibi castra metatus esset, superarunt eum prælio Helvetii, dissipatoque ipsius exercitu, omnia tormenta bellica, cum omnibus thesauris & suppellectile, plus quam decies centenis florenorum millibus æstimatis, in potestatem suam redegerunt. Tentoria igitur illa argentea, quæ Helvetii falso

C

Zuvor in dem sechsten Buech haben wir beschrieben, wie Hertzog Carl von Burgund, nach dem die Statt Neusz Anno tausend vierhundert funff und siebenzig erlediget worden, Anno tausend vierhundert sechs und siebenzig im anfang desz Jahrs mit hülf seiner vorernanten Bundtsgenossen in das Land Lottringen mit gewaltiger hand gezogen, auch dasselbig gentzlich eingenommen, und Hertzog Reinharten daraus vertrieben. Nach diesem hat Hertzog Carl sein Heer, das auf funfzigtausend starkh geschätzet ward, wieder die Stadt Gransee gefürt, und sich daselbst zu feldt gelegert; in summa die Schweitzer haben Ihn daselbst geschlagen, sein Heer zertrennet, und alles geschutz, Schätz und alles Guet, über die zehenmahl hundert tausend gulden wehrt, erobert und gewonnen. Die

(1) *Natus is est Anno 1516; obiit autem Anno 1575.*

(2) *Notandum tamen est, huic quoque Operi insertam esse* novam *illam &* falsam *opinionem de Augustissimæ Domus* Habsburgo-Austriacæ *Origine* Francica *sive* Gallicana, *quam* Joannes Stabius *tempore Imp.* Maximiliani I. *primus excogitavit, &* Jacobus Manlius, Hieronymus Gebuillerus, Wolfgangus Lazius, *aliique complures, variis licet modis sibi invicem contradicentes, propagarunt, & falsis adinventionibus expoliverunt. Vide supra Col. 731.*

(3) *Is est* Jacobus Fuggerus, *qui natus est A 1459, & obiit A. 1515. Diversus autem hic est a Patre suo* Jacobo Fuggero, *qui decessit A. 1469.*

(4) *Ab Henrico Gundelfingio vocatur is* Richardus. *Vide supra Col. 807.*

Die silberne zelten, welche die Aidtgenossen vermeinten zinn zu sein, item die köstliche seidene gezelten, und anderer Fürstlicher Hauszrath ward alles den Schweitzern zu einer beuth. In welcher auzthailung der beuth auch gewesen ist der grosz und dick spitzig Diemandt, von dem in der gantzen Christenhait gesagt ward; welcher in ein Kleinnoth mit dreyen grossen Balassen, so von ihrer grösse, dicke und gleicheit des gewichts halben die drei brüder genant wahren, und mit vieren der gröstẽn Orientischen Perlen, altem gebrauch nach, geziert, darzu die drey Balasz ohn alle folien, auf das dieses hochschätzig und theur Kleinnoth zu beiden seiten mit seiner reinen dicke und grosse möchte gesehen werden, allein mit güldenen stefftlein, ohn alle andere zierung des golds, fein artlich und künstlich mit guter ordnung in ein gebänck zusammen gebracht worden. Dieweil und aber dieses theur und edles Kleinnoth nit bald zu geld gemacht werden möcht, ist solches, in welchem sich der löblich Fürst Hertzog Carl von Burgund zum offtermahlen fast herlich sehen lassen, über wenig Iahr hernach dem Herrn Jacob Fuggern, meinem geliebten Vettern, meines Anherren Brudern, welcher dieser zeit an ehren und reichthumb allenthalben fast berühmt wahr, zu kauffen angebotten worden. Vnd wiewol diess edel Kleinnoth an den edlen gesteinen so rein, grosz und herlich, auch des löblichen Hertzogen von Burgund

A crediderant esse stannea, ut & reliqua pretiosa tentoria serica, aliaque omnis Ducalis suppellex illorum evasit præda. In cujus divisione etiam fuit magnus ille & crassus Adamas acuminatus, per totum Orbem Christianum tunc temporis celeberrimus, qui una cum tribus magnis (1) Balasiis, propter æqualitatem magnitudinis, crassitiei & ponderis appellatione trium fratrum insignitis, nec non cum quatuor rarissimæ magnitudinis Margaritis Orientalibus, more antiquo B ordineque eleganti & artificioso in formam Monilis fuit redactus, & quidem ita, ut jam memorati tres Balasii sine ullis (2) bracteis alioque ullo ascito ornamento, subtilibus tantum nonnullis commissuris aureis connexi essent, quo magis pretiosissimi istius Cimelii nativa puraque crassities & magnitudo ab omni parte esset conspicua. Cum ergo rarissimum hoc & nobilissimum Cimelium, cujus gestatu (3) laudabilis Burgundiæ Dux Carolus suam sæpe ostentaverat maC gnificentiam, haud facile præsenti pecunia vendi posset, emendum illud non multos post annos oblatum fuit Domino Jacobo Fuggero, charo meo Patruo magno, sive Avi mei Georgii fratri, honoribus & divitiis ea tempestate ubicunque terrarum clarissimo; qui, licet hoc (4) Cimelium tam respectu puritatis, magnitudinis & splendoris ipsarum gemmarum, quam quod laudabilis Dux Burgundiæ Carolus illud olim possedisset, adeo esset exi-

(1) *De* Balasio *sive* Balassio, *qui species est* Rubini, *vide* Camilli Leonardi *Pisauriensis Speculum lapidum, libro secundo;* & Anselmi Boëti de Boot *Brugensis Historiam Gemmarum & Lapidum, Lib. 2. cap. 17. 18. 19. & 20.*

(2) *Vide* Anselmi Boëtii de Boot *lib. 1. de Gemmis & lapidib. cap. 22.*

(3) *Ab* Henrico Gundelfingio, *autore coætaneo, non solum non laudatur, verum etiam vituperatur. Vid. supra Col. 796.*

(4) *Conf. Philipp. Comnæum Comment. Lib. VII.*

gewesen, hat derselbig Herr Jacob Fugger gemeltes Kleinnoth sambt einem Rubin, Schaubhut und Federn, wie hernoch folgen wird, umb sieben und vierzig tausend gülden von den Aidtgenossen kauffweis an sich gebracht, und dasselbig in hofnung, das solches dem löblichen Haus Osterreich wiederumben zukommen solte, etliche viel Jahr lang behalten. Vnd wiewol ungefährlich vor dreissig Jahren, als man zu der gabr köstlichen Crone des Turckischen Kaisers Solimanni durch die ganze welt nach den grössisten und köstlichisten edlen gestainen durch viel mächtiger Herren grosse nachfrag gehabt, meines Vatters Bruder Herr Antoni Fugger solches Kleinnoth umb ein hohe und dapffere summa gelts mit grossem nutz und gewin wol mochte verkauft haben, auch darumben hochlich ersucht worden, noch hat er solches edels Kleinnoth, allein der hofnung, das solches bey den Christen bleiben, auch mit der zeit an die Her-

A eximium, non pluris tamen, quam quadraginta septem millibus florenorum de Helvetiis illud emit una cum quodam Rubino & Pileo cristato, de quibus postea separatim agetur, retinuitque ea omnia aliquammultos annos, hac nimirum spe, ut in Gloriosissimae Domus Austriacae potestatem (1) reverterentur. Quamvis etiam ante triginta circiter annos, cum pretiosissimae coronae Imperatoris Turcarum Solimanni ornandae causa per totum terrarum Orbem a multis praepo-B tentibus Dominis maximae quaeque & pretiosissimae gemmae summa diligentia investigarentur, Patruus meus Dominus Antonius Fuggerus Cimelium illud grandi pecuniae summa, utpote vehementer rogatus, cum magno emolumento & lucro potuisset vendere, noluit tamen is tunc temporis illud alienare, sed hac fine retinuit, ut possessio ejus permaneret penes Christianos, & aliquando ad Principes Austriacos rediret. (a) Cum igitur hoc Cime-

(1) *Fuit enim* Imp. Maximiliani I. *prima uxor* Maria, *Caroli Ducis Burgundiae filia & unica haeres.*

(a) *In exemplari Bibliothecae nostrae, LXII. E. g.* Annalium Rer. Flandric. Jacobi Mayeri *excuso Antverpiae* CIƆIƆLXI. *fol. 369. pag. 2. ad haec verba:* Adamantem suum toto orbe celeberrimum, vasa tot aurea & argentea tot auratos tapetes & peripetasmata pauperi hosti incognita ita perdidit (*Carolus*) ut vix quisquam noverit, in quorum devenerit manus. *Adnotavit sua manu quidam H. D.* Et ego H. D. adamantem illum vidi & manibus meis contrectavi Augustae Anno 1547. fuit autem in quantitate articuli primi in pollice oblongi undique perlucens & quasi ex utraque parte in acumen vergens. Ostensus est Carolo V. Imperatori tunc Augustae sed pretium eum absterruit. Venditus est Regi Angliae Henrico paulo minus centum millibus ducatis. Et forte habetur nunc in Hispania apud Philippum Regem, qui filiam duxit Angli. *Haec ille.* Singulorum enim libido singulis pretia facit, & maxime Regum, *ut recte inquit Plinius Hist. Nat. Lib. XXXVII. Cap. VI. Mirum profecto quod* Ill. Baro de Baar *Auctor Satyrarum, quae inscribuntur:* Epitres diverses sur de sujets differens *decimam prioris partis epistolam suam non huic Adamanti, sed Gallico illi, a priore Hero Anglo,* Pitt *dicto, inscripserit; & hunc enim ex legibus sanae Philosophiae interrogare poterat:*

Quelle est donc ta vertu? Par l'eclat de tes feux,
Un œil voit-il plus clair, plus loin que deux bons yeux?
Ou sais tu garantir ta Maitresse & ton Maître,
De ces maux douloureux, que les plaisirs font naître?
Tu brilles, & c'est tout, ne ressemblant pas mal
A plus d'un gros Seigneur, inutile Animal,
Qui pour toute vertu n'a qu'un èclat frivole
Et que pourtant les sots érigent en Idole.

Felices contra illi, qui virtute meritoque suo similes videri queant lapidi, de quo Claudianus Carmine XLVIII. ita cecinit:

- - - - - - - Lapis est cognomine Magnes,
Decolor, obscurus, vilis, non ille repexam
Caesariem Regum, nec candida virginis ornat
Colla, nec insigni splendet per cingula morsu:

ren von Osterreich wiederumb kommen mocht, auff dasmahl behalten und nit verkauffen wöllen. Nach dem aber hochgemeltes Kleinnoth bey uns den Fuggern bey vierzig Jahren lang, bisz auff mich Hans Jacob Fugger, Fundatorn dieses Osterreichischen Ehrenwercks herkommen und behalten, auch durch meine Voreltern, Freunde und zu letzt durch mich selbst den Römischen Kaysern und Künigen Carolo dem Funften und Ferdinando dem Ersten zu mehrmahlen um ein zimlichs geldt zu kauffen angeboten worden, so hat sich doch der schwären Krieg halben hierinnen nichts fruchtbarlichs schliessen wollen; und als gar kein hofnung mehr verhanden gewesen, solches schönes und edles Kleinnoth durch uns an das Haus Osterreich zu bringen, da haben wir dieses köstlich Kleinnoth dem Durchleuchtigsten, mächtigsten Künig in Engelland Hainrichen dem Achten mit gutem gewin verkauft; und wiewol sein Küngliche Würde bey etlichen wenig tagen vor dem ziel der bezahlung gestorben, so ist doch die kauffsumma, laut der Obligation ohn alles verhinderen uns schon bezahlt worden. Es hat sich auch hernach aus den Götlichen Gnaden der handel dermassen geschickt, das dieses edel Kleinnoth welches bey sechs und siebenzig Jahren iu der Aidtgenossen von Bern handen und in einem Fuggerischen Geschlecht gewesen, durch den Hochlöblichen und Küniglichen Heurath, welcher sich zwischen Philippo Prinzen in Hispanien, des gewaltigen Römischen Kaysers Caroli des Funften Sohn, und

A Cimelium apud nos Fuggeros per quadraginta circiter annos, nempe usque ad me Joannem Jacobum Fuggerum, Historici hujus de Gloria Austriaca Operis Autorem, esset adservatum, nec tantum Majores mei & Cognati, sed tandem egomet quoque Imperatoribus & Regibus Romanorum Carolo V. & Ferdinando I, sæpius æquissimo pretio illud venale obtulissem, B propter gravissima tamen bella negotium hoc non potuisset confici, sed omnis spes pulcherrimi istius nobilissimique Cimelii in Domum Austriacam per nos transferendi prorsus decollasset, venditum illud denique cum bono lucro a nobis est Serenissimo Potentissimoque Regi Angliæ Henrico Octavo; & licet Regia Ipsius Serenitas paucis ante solutionis termi num diebus obierit, summa tamen pretii conventi secundum syngrapham sine ulla mora jam nobis persoluta est: Evenit etiam postea singulari quadam Divini Numinis benignitate, ut sæpe C memoratum nobilissimum Cimelium, quod per sex circiter & septuaginta annos in Helvetiorum Bernensium & Fuggerianæ Gentis manibus fuerat, per Regium Matrimonium, quod inter Philippum Principem Hispaniæ, Potentissimi Imperatoris Caroli Quinti filium, & Principem Mariam, supra memorati Regis Henrici VIII. unicam filiam & hæredem Regnorum Angliæ contractum est, in potestatem (1) quarti ex Austriaca Domo Ducis Burgundiæ feliciter redierit. Cæterum quandoquidem antehac multi multa falsa & fabulosa de eo-

Sed nova si nigri videas miracula saxi,
Tum pulcros superat cultus, & quidquid Eois
Indus littoribus rubra scrutatur in alga. Kol.

(1) *Intelliguntur hic* Imp. Maximilianus I, Philippus I. Rex Hispaniæ, Imp. Carolus V. & Philippus II. Rex Hispaniæ.

Frawen Maria des zuvor ernenten Künig Hainrichen des Achten enige erbdochter der Englischen Reich, in der Osterreichischen absteigenden linien an den vierten Sohne mit allen gnaden wiederumb kommen ist. Vnd dieweil zuvor von Vielen von diesem edlen Kleinnoth in mannicherley weise und weg, nemlich wie das so offt verlohren und wiederum gefunden worden, auch etwan hingeworffen, und umb ein schlecht geld verkauft worden, ja in mancherley hand kommen sey, aber falsch und gedicht geschrieben worden, wollen wir als der ienig, so solches Kleinnoth selbst gehabt, und den Künig von Engelland verkauft, des gemelten Kleinnoths mehr dan andere wahres wissen tragen, auff daz meine Söhne, Erben und Nachkommen desto gewissere gezeugnüsz aller seiner grösse. form und gestalt, wie das an ihm selbst gewesen, hieher inseriren und einverleiben lassen, wie dan nachfolgents klarlich gesehen wirdt.

Vnd auf das meine geliebte Söhne, Erben und Nachkommen sich auch der liebe, welche ich, wie auch alle meine Voreltern zu dem Haus Osterreich und Burgund die zeit meines und ihres lebens getragen, erinnert werden, wil ich zwey kleine alte silberne und vergülte schalen, welche des Löblichen Furstens Hertzog Carls von Burgund hochlöblicher gedächtnus gewesen, und seine Furstliche Gnad dieselbigen mit erlüstigung des confects zu dem oftermahlen gebraucht, und aber in gemel-

A eodem pretiosissimo Cimelio literis prodiderunt, nempe quomodo illud sæpius perditum, sæpiusque iterum inventum, & nonnunquam pro derelicto habitum, exigua pecunia venditum sit, (a) & per varias manus transierit, eam ob rem ego, qui Cimelium istud ipse habui, Regique Angliæ vendidi, ideoque majorem vérioremque ejus, quam ullus alius notitiam habeo, veram & genuinam magnitudinis & formæ ejus imaginem hic inseram, ut ea filiis meis, Hæredi-
B busque & Successoribus pro certissimo rerum supra narratarum sit testimonio. Ea igitur hæc est.

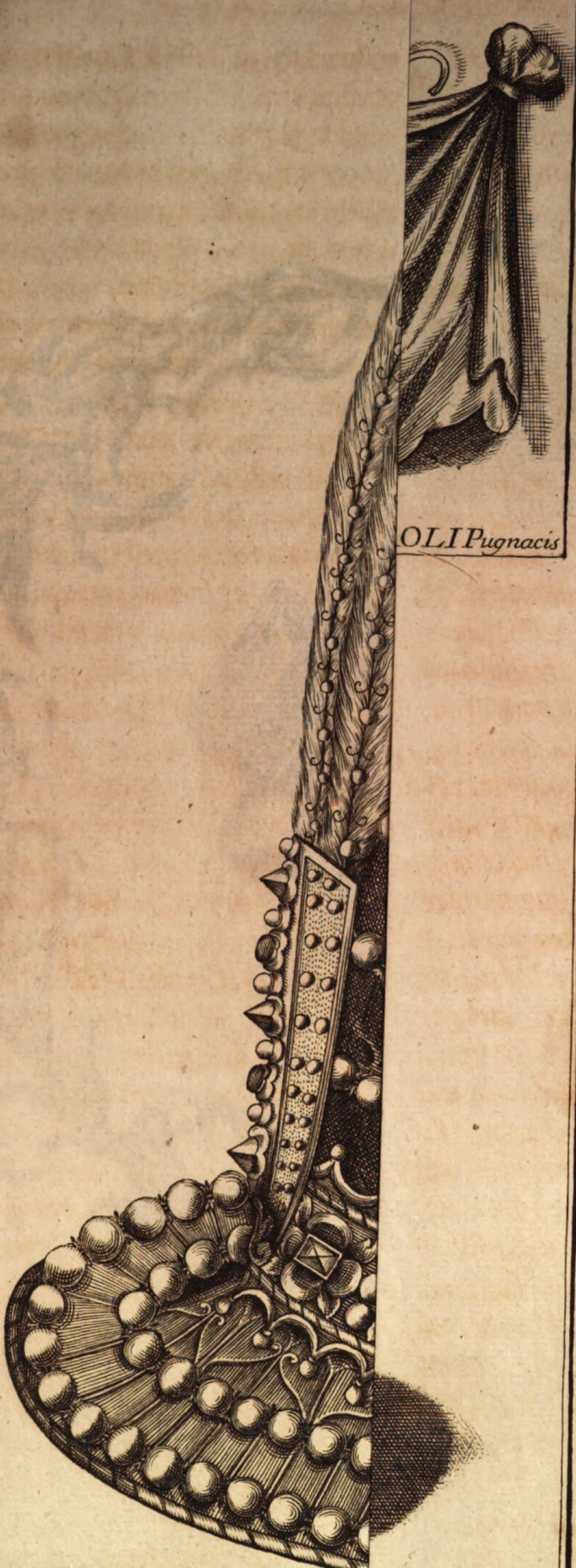
(*)

Vt etiam charissimi Filii mei, Hæ-
C redesque & Successores affectus illius, quo ego non minus, quam omnes Majores mei Austriacam Burgundicamque Domum prosecuti sunt, commoneantur, inseram hic itidem ad hæredum Successorumque meorum memoriam veras & genuinas imagines duarum parvarum veterum argentearum & inauratarum paterarum, quæ ejusdem supra memorati Ducis Burgundiæ Caroli fuerunt, & a Ducali ipsius Clementia ad comedendas, quas

(a) *Quid igitur statuemus de* PHILIPPO COMINÆO *Commentariorum Libri VII. scribente:* Torquem illius quemdam, valde præciosum, & eleganter fabrefactum, quem collo gestare solebat, & honorifice circumferre: vidi postea Mediolani, quo in loco duobus aureis venditus fuit. *Certe testis hic est gravissimus & coætaneus & commilito Caroli & qui in ejusdem aula vixerit, ut vel ex primis ejus historiæ verbis manifestum est:* Quum, *inquit*, in ea essem ætate, quæ laborem equestrem ferre poterat, dedi me in familiam Caroli, cui pater erat Philippus Burgundiæ Dux. KOL.

(*) *Huc pertinet tabula, æri incisam exhibens imaginem pretiosissimi illius* Monilis, *cujus hic fit mentio.*

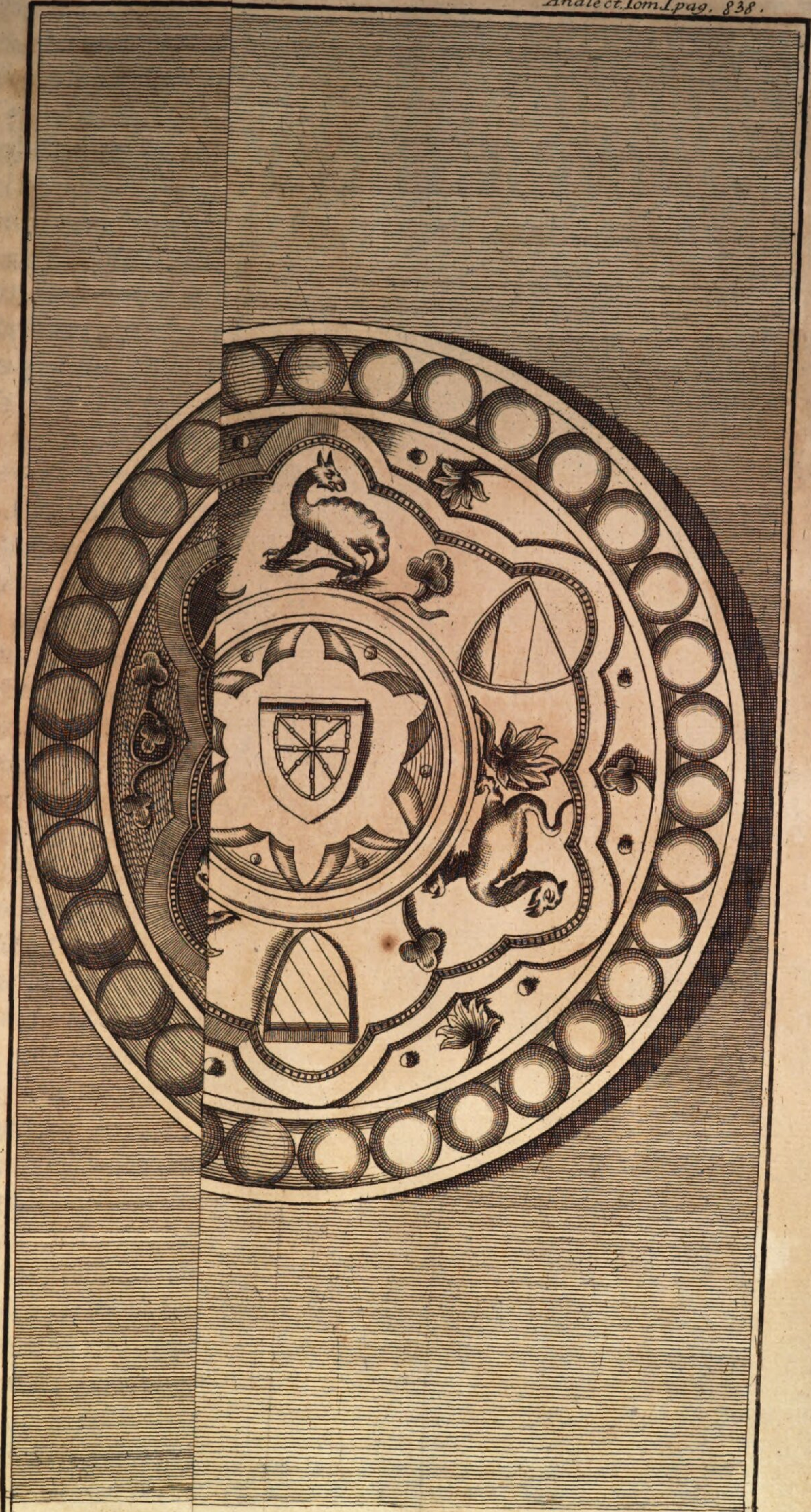
Analect. Tom. I. pag. 836 *

Pileus pretiosissimus … i perdidit.

Monile pretiosissimum, quod Burgundiæ Dux CAROLVS *Pugnax in prælio Granseensi A. 1476. perdidit.*

P476 in prœlio Granseensi perdidit.

ter ſchlacht zu Grandſee verloren, und ausgebeutet worden ſeind, die ich auch aus begierlicher liebe Kauffweis an mich gebracht, und noch in meinen gewaldt habe, (dieweil wir ie von dieſem handel zu red worden,) allen meinen Erben und Nachkommen zu guter gedächtnus gleichfals in dieſes ort conterfettiſch auch verleiben laſſen; welche wie dieſelben geſehen, nachfolgender maſſen geſtaltet geweſen.

Noch hat Hertzog Carl von Burgund hochlöblicher gedächtnus in der ſchlacht vor Granſee neben andern köſtlichen Kleinnoten, wie vor gemelt, einen köſtlichen und faſt zierlichen Hut verloren, von welchen Hut wir auch etwas meldung thun wollen. Dieſer Hut was, wie man dieſer zeit die Italianiſchen Hüt mit einem runden ſchirm fur die Sunnen und hohen runden gupfen machet, geformiret, und aus gelben ſammet gemacht. Oben in der mitten auf dem gupfen des Fürſtlichen Huts ſtund ein langer ſpitziger Ballaſs, der in einem guldin geſtell faſt zierlich eingeſetzet was. So was ſonſt der gantze Hut in einer ſchönen zierung mit gantz koſtlichen perlen fein artlich uberſtickt, und unden ob dem ſchirm des Huts gieng an ſtatt einer ſchnur ein faſt koſtlicher Krantz, in welchem allweg ein groſſer Saphier und Balas gleicher gröſſe einer umb den andern in gold eingefaſt geſtrickt, und darzwiſchen mit dreien groſſen perlen und mit zweyen groſſen perlen zu beiden ſeiten oben und unden zu rings umb den Hut verſetzet was; aber zu vornen auf dem Hut was ein faſt künſtliches Rohr, darein man die Federn geſteckt von gold gemacht, welches Rohr oder geſtell, ſo

A quas vocant, confecturas ſæpiſſime uſurpatæ, in prælio autem Granſeenſi amiſſæ, interque reliquam prædam captæ, & tandem a me ex ſingulari quodam affectu redemptæ ſunt. Illæ igitur fuerunt tales, uti hic videre eſt.

(* *)

Præterea perdidit idem Burgundiæ Dux Carolus in prælio Granſeenſi B inter alia, ut ſupra expoſui, pretioſa Cimelia, Pileum quoque non minus elegantem quam magnificum, cujus hic mihi lubet aliquanto accuratiorem ſubjungere notitiam. Confectus erat hic Pileus ex flavo holoſerico, & quidem ea forma, qua conficiuntur nunc pilei Italici, nempe ita, ut non ſolum haberet umbellam ſive marginem rotundum & ad arcendum Solem mediocriter largum, verum etiam rotundum ſimul & exaltatum apicem. C Summo hujus Pilei Ducalis cacumini in medio ſuperimpoſitus erat oblongus & acuminatus Balaſius, aureæ cuidam palæ ſive loculamento inſertus. De cætero erat totus Pileus circumundique pretioſiſſimis Margaritis exornatus, loco autem ſpiræ vel tæniæ ſupra umbellam erat corolla aurea, cui Saphiri & Balaſii æqualis magnitudinis alternatim inſerti, tribuſque magnis Margaritis Orientalibus a ſe invicem diſtincti erant, accedentibus inſuper binis Margaritis, quæ radiatis corollæ extremitatibus ſuperne & inferne erant infixæ. In anteriori parte Pilei erat artificioſiſſimus tubulus aureus, Adamantibus, Mar-

(* *) *Huc pertinet tabula, æri inciſas exhibens imagines* duarum Paterarum, *quarum hic fit mentio.*

man die Feder genant, mit Diamanten, Perlen und Balaſſen beſetzet, und die Diemant alle rautend in fatzeti durch graben und geſchnitten; ſo was die Feder roth und weis mit gold und perlen uber die maſſen gantz Fürſtlich und köſtlich geſchmuckt und gezieret. Vnd wiewol wir dieſes köſtlichen und Fürſtlichen Huts, welcher einer Küniglichen Cronen wol zuvergleichen were, form und geſtalt warhaftig bericht, und ſelbſt geſehen haben, wollen wir zu einem anzeigen des Reichtumbs Hertzog Carls von Burgund unſeren Erben zu gefallen denſelben in dieſes unſer Oſterreichiſche Ehrenwerck, wie der mit aller zierung geſtaltet geweſen, conterfettiſch ſtellen laſſen; dergeſtalt auch das geſchmuck oder das Rohr, die Feder genannt. Welchen Hut wir zergenzen, die ſtein in Kleinoter und ring verſetzen, mehrer theils neben der Feder, den Durchleuchtigſten Fürſten Maximiliano Römiſchen Kayſer umb N. tauſend gulden verkauft haben, alſo das ſolche Kleinnoter mehrertheils wiederumben an das Haus Burgund kommen.

A Margaritis & Balaſiis exornatus, cui inſertæ erant duæ criſtæ ſive pinnulæ, quarum una rubra, altera alba erat, utraque autem Margaritis & auro pro dignitate Ducali magnificentiſſime reſplendebat. Quamvis igitur ea, quæ de jam memorati pretioſiſſimi & Regiæ Coronæ haud injuria æquiparandi Pilei Ducalis forma & ornatu tanquam oculati teſtes narravimus, veriſſima ſint, ut tamen hæredes noſtri ſuis quoque oculis qualitercunque poſſint cernere, quantis divitiis Carolus B Dux Burgundiæ fuerit præditus, ea de cauſa in illorum gratiam integri iſtius Pilei criſtati hic inſeremus imaginem. Curavimus enim ipſum illum Pileum diſſolvi, gemmaſque inde ademtas, & in diverſa Cimelia & annulos tranſpoſitas, una cum duabus eodem pertinentibus criſtis Sereniſſimo Principi Maximiliano I, Romanorum Imperatori, - - - - - - millibus florenorum vendidimus eaque ratione etiam hæc Cimelia majori ex parte in Burgundicæ Domus poteſtatem reverſa ſunt.

(***)

C

Noch iſt bey gedachten Kleinnotern ein Rubin geweſen, ſo fur köſtlich gehalten und geachtet worden, aber im grund nit gerecht, ſonder ein doblet geweſen, dannoch wollen wir denſelben, weil er in mein gewalt kommen, und bisher auch darinnen geweſen, auch hierinnen conterfettiſch ſetzen laſſen.

Fuit inſuper inter cætera ſupra memorata Cimelia, quæ poſt prælium Granſeenſe victoribus in prædam ceſſerunt, Rubinus, qui pretioſiſſimus maximæque æſtimationis fuit habitus; ſed licet is revera fuerit adulterinus, quoniam tamen is quoque in meam pervenit poteſtatem, & in ea etiam nunc eſt, facere non poſſum, quin & illius imaginem hic inſeram.

(****)

Huc-

(***) *Huc pertinet tabula, æri inciſum exhibens pileum pretioſiſſimum, quem Dux Burgundiæ* Carolus Pugnax *A.* CIƆCCCCLXXVI. *in prælio Granſeenſi perdidit.*

(****) *Huc pertinet Tabula, æri inciſum exhibens* Rubinum adulterinum, *cujus hic fit mentio.*

numenta in lucem primus protulit ex uno eodemque Cæſareo Codice nunc in claſſe Hiſt. Eccleſ. CLIII. Eadem illa hiſtoremata poſt LAMBECIUM *typis ſecundo vulgavit* R. & Cl. Vir ANSELMUS SCHRAMB, *Benedictinis cœnobita Mellicenſis, in præclaro opere, quod* Chronicon Mellicenſe *inſcripſit. Tertio denique, ſed multo diligentius, vulgata fuere* a R. ac Cl. HIERONYMO PEZIO in Scriptoribus Auſtriacis; *priora videlicet duo Tom. I. a pag.* 94. *tertium Tom. II. a pag. 386. quartum & quintum Tom. I. a pag. 294. Quod autem auctorem primi attinet, uterque hic, notante* Cl. GENTILOTTO, *recte obſervat, male ſtatuiſſe* LAMBECIUM, *Erchinfridum, eorum actorum ſcriptorem, S. Colomanni æqualem fuiſſe; cum ille integro ſæculo, eoque amplius, poſt hunc in hominum memoria fuerit.*

Hiſtoria Martyrii & Miraculorum S. (1) COLOMANNI, natione (2) Scoti, qui (3) A. C. 1012. in Oppidulo Auſtriæ Inferioris Stocherau, olim Auſturis vocato, paſſus eſt, compoſita ab (4) ERCHINFRIDO tertio Cœnobii Melicenſis Abbate, qui eodem vixit tempore.

A

Princeps Apoſtolorum Beatus Petrus, audiens a Domino, Mundi contemptores centuplo hic remunerandos emolumento, & in futuro vitam æternam poſſeſſuros cum Chriſto, multas aſſeclarum copias ſuæ converſionis acquiſivit exemplo. Conſiderantes enim, quæ, & qualia ſunt, quæ repromiſit Deus diligentibus ſe, ſpreverunt ea, quæ in Mundo poterant habere,

(1) Ditmarus *Epiſcopus Mersburgenſis, qui eodem floruit tempore, meminit ejus in fine libri ſeptimi ſui Chronici his verbis:* In Bavariorum confinio atque Mararenſium quidam Peregrinus, nomine COLOMANNUS, ab incolis, quia ſpeculator eſſet, capitur, & ad profeſſionem culpæ, quam non meruit, diris caſtigationibus compellitur. Ille cum ſe nimis excuſaret, pauperemque Chriſti ſe ſic vagari affirmaret, in arbore diu arida innocens ſuſpenſus eſt. Nam caro ejus a quodam poſtea paululum inciſa ſanguinem fudit; ungues ac capilli creſcebant: ipſa quoque arbor floruit, & hunc Chriſti Martyrem eſſe monſtravit. *Hæc* Ditmarus. *Vide &* Laurentii Surii *Tom. quintum de vitis Sanctorum, ubi extat Hiſtoria Martyrii* Sancti Colomanni *Sapphico carmine conſcripta a* Joanne Stabio, *Imp. Maximiliani I. Hiſtoriographo. Conſule ſuper Cardinalis* Baronii *Notas ad Martyrologium Romanum die 13. Octobris, & Annal. Eccleſ. Tom. XI. Anno 1012.*

(2) Arnoldus Wion *libro tertio Ligni Vitæ in Martyrologio Sanctorum Monachorum Benedictinorum, eumque ſecutus* Philippus Ferrarius *in Catalogo Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non ſunt, valde errant, dum hunc* S. Colomannum, *natione* Scotum, *qui in Sacro Itinere Hieroſolymitano, tanquam hoſtilis explorator in Auſtria Inferiori A. 1012. innocens ſuſpenſus eſt, perperam & falſo confundunt cum alio quodam multo antiquiore* Colmanno, *itidem natione* Scoto, *qui* Epiſcopus *fuit* Nordhumbrorum *in Anglia, & errorem Scotorum de celebratione Feſti Paſchalis publice defendit in diſputatione quadam, A. C. 664 eam ob cauſam coram Rege* Oſuui *ejuſque filio* Alchfrido *habita, uti ex Venerabili* Beda *recte & vere refert Cardinalis* Baronius *Annalium Eccleſiaſticorum, Tomo VIII. Injuſte igitur hic ab illis arguitur erroris, cum ipſi potius juſta reprehenſione digni ſint.*

(3) *Chronologiæ hujus veritatem confirmant antiqua illa duo Chronica Manuſcripta* Zwethalenſe *&* Krembſmonaſterienſe, *quæ alibi a me citata ſunt, his verbis:* A. C. 1012. *Beatus* Cholomannus martyrizatus eſt & ſuſpenſus apud Socherouwe. A. C. 1013. Beatus Cholomannus ſepultus eſt in eodem loco. A. C. 1014. Sanctus Cholomannus a Megingaudo Eiſtatenſi Epiſcopo in Mediliccha ſepultus eſt.

(4) *Vide antiqui anonymi Autoris Hiſtoriam hactenus ineditam* de Fundatoribus Monaſterii Melicenſis.

bere, vitæ perennis possessione ut mererentur ditescere. Horum quorundam conversionem conversationemque nobis commendat fidelis Historia, ut illorum apud superstites per secula vivat memoria. Quo circa nos quidem officio sterili posteris commendare dignum duximus, quæ in (1) NOSTRA *Regione &* NOSTRIS *quoque gratulamur acta temporibus.*

Regnante gloriosissimo Imperatore (2) *Heinrico, qui, tertio Ottone mortuo, Romanorum præponebatur Imperio, plures pro nomine Christi peregrinantes, iter direxerunt per Regna ejus Ditioni subdita, quia tanta fuit præfati pietas Imperatoris, ut in illo situm esset grande solamen peregrinis, præsidium pacis, refugiumque miseris. Accidit autem quendam* COLOMANNUM *nomine,* (3) *Scoticæ gentis oriundum, peregrinationis iter arripere, terrestrem cœlestis amore Jerusalem cum aliis, quibus eadem mens erat, expetens invisere. Venit itaque in* (4) *Orientalem Noricæ Regionem cui a plaga Orientali Pannonia, ab Aquilonari confinis adjacet Bohemia. Harum Nationes Regionum populis* (5) *Noricæ telluris admodum tunc temporis erant molestæ, eo quod ab illis sæpenumero sint turpiter humiliatæ, devictæ, multisque modis miserabiliter afflictæ. Inde contra Virum Dei orta est falsa suspicio, tanquam veniret missus a prædictis Nationibus causa explorationis ac prodendæ Regionis. Hac suspicione furiosæ plebis animi adeo incanduerunt adversus Famulum Dei, ut scopis atrociter castigatum traderent ad custodiendum, postera die Judici præsentandum; sed invictus Christi miles, parvi pendens breve labentis vitæ spatium, mentis suæ constantiam viriliter corroborando præparavit ad supplicium, cupiens adipisci coronam legitime certantibus promissam, quia sicut Apostolus ait: Nemo coronabitur nisi qui legitime certaverit. Vt autem ventum est ante Judicem, modestiam, quam in animo habuit, sermone vultu & habitu demonstravit. Interrogatus itineris sui causam veraciter exposuit; aliud quicquam confiteri, quam quod res erat, compelli nunquam potuit. Tunc Judicis edicto asperis horrendisque cædebatur verberibus, ut si explorator esset, saltem confiteretur victus pœnarum doloribus; sed fortissimus Athleta Colomannus, qui solvi & esse cum Christo cupiebat, acria tortorum flagra, lapides,* (6) *ovaque fortiter ignita, candentem quoque forcipem, qua quidam perversus malleator corpus ejus miserabiliter vellendo cruciavit, serram etiam, qua cru-*

ra

(1) *In Austria videlicet Inferiori.*

(2) *Cognomine* Secundo, Sancto & Claudo, *qui Imp.* Ottoni III. *successit A. 1002, & A. 1024. obiit.*

(3) *Ita ibi scriptum est in casu genitivo pro* Scotica gente.

(4) *Locus hic secundum veritatem antiquæ Geographiæ reformandus est hoc modo:* Venit itaque in occidentalem Quadorum regionem, cui a plaga meridionali Noricum Ripense & Pannonia Superior, ab Aquilonari autem confinis adjacet Bohemia. *Vid. Philip. Cluverii Germaniam Antiquam, ubi agitur de Quadis, ut & ejusdem Chronographiam Vindeliciæ & Norici.*

(5) Noricum Ripense, *quod in dextera Danubii ripa situm est, perperam hic confunditur cum tellure* Quadorum, *quæ est e regione in sinistra ripa ejusdem fluvii. Secundum veritatem igitur antiquæ Geographiæ pro* populis Noricæ telluris *scribendum hic est* populis telluris Quadorum *Oppidulum enim* Stockerau, *ubi* S. Colomannus *passus est, situm est trans Danubium in Regione* Quadorum, *non autem cis Danubium in* Norico Ripensi.

(6) *Locus Notabilis de cruciatu per* ova ignita.

ra ejus lacerabantur, conſtanter innixus præſidio Chriſti nullificavit. Carnifices vero cernentes invictam viri Dei conſtantiam, animam ejus tormentis, ſicut aurum, quod in fornace probatur, excoctam, tandem extorſere ſuſpendio, duobus latronibus ſuſpenſis cum eo. Horum carnibus frequenti morſu avium beſtiarumque dilaniatis ac putredine conſumptis, Sancti Viri corpuſculum, unguibus cum barba cæſarieque creſcentibus, materiali corruptione procul remota floruit. Inſuper (1) torta, in qua pendebat, fronduit, impleta Prophetia Pſalmigraphi, quæ ait: Juſtus ut palma florebit. Incolis autem Regionis ejuſdem novo & inaudito ſtupidis miraculo, contigit cujuſdam Rumaldi filium morbo debilitari podagrico; patre vero ſuper hac re graviter anxio, & quid ageret, dubio, quadam nocte ſibi revelabatur in ſomnis, filium ſuum priſtinæ ſanitati reſtituendum, ſi locus morbi oblineretur carne ſtrangulati videlicet hominis. Igitur experrectus, ac tali viſione ſolito quidem hilarior effectus, accuratiſſime quæri & afferri medicinam miſſo feſtinanter præcepit nuntio, quam prædicta ſibi revelavit viſio. Profectus ergo nuntius, poſtquam devenit ad locum, ubi venerabile pendebat Corpus, infixa lancea fruſtum carnis de ſura pendentis, ut juſſus erat, abſtulit, & mox mirum in modum magna ſequebatur copia tam calidi cruoris, ac ſi anima adhuc obſervaretur in hoſpitio corporis. Hoc viſo legatus velut attonitus expavit, tamen deferenda ad Dominum ſuum perferens, rem, ut geſta erat, pleniter enarravit. At puer, cujus cauſa fiebant hæc, allatæ carnis medicamine tertio oblinitus, ſurrexit incolumis, viribus fortiter innitens propriis, qui prius ad ſurgendum vix utebatur alienis. Tali modo ipſe ſibi redditus, indefeſſas grates retulit Deo & Beato Colomanno, cujus per merita priſtina ſanitas eſt ei reſtituta. His ita geſtis, idem Rumaldus iter faciens divertit ad patibulum, ubi Sancti Viri corpus erat pendens. Intuitus autem diligentius tam ipſe, quam omnes, qui ſecum advenerant, & ille potiſſimum, qui cauſa abſcindendæ carnis miſſus fuerat, nam & is in eodem comitatu aderat, admirabantur non ſolum non factum vulnus, ſed nec cicatricem vulneris in corpore pendentis apparere. Ita etenim, Divina præſtante Gratia, diminutio illa fuit reintegrata, ut nullum omnino cicatricis veſtigium reperiri poſſet in illo. Quidam autem venator, cujus præcordia frigore obriguerunt perfidiæ, ſi verum eſt, inquit, quod aſſeritur, ut de iſto cadavere cruor decurrat calidus, hoc ego ſum jam comprobaturus. Arrepto itaque venabulo Venerabilis Viri latus perforavit, unde confeſtim ſanguis ubertim profluens, ipſum, & cui inſidebat jumentum ſacris imbuit reliquiis. Rumaldus autem, & qui cum eo aderant, viſæ rei formidine trepidi, non parva multitudine Cleri & populi coadunata, decreverunt beatæ memoriæ Viri corpus ſepeliendum deponi. Si quis autem noſſe velit, quantum temporis ſpatium pen-

(1) Torta *ſignificat hic ſurculum, qui ab arbore reciditur, & in funem torquetur. Plura hujus vocis eodem ſenſu uſurpatæ exempla vide ſis, in* Frid. Lindenbrogii *Gloſſario Legum antiquarum & in* Matthiæ Martinii *Lexico Philologico.* Henricus Spelmannus *in Gloſſario ſuo Archaiologico* Tortam *interpretatur vimen tortum, vel ad torquendum facile.* Ditmarus *Epiſc. Mersburgenſis in fine libri 7. ubi ejuſdem miraculi meminit, his utitur verbis;* Ipſa quoque arbor floruit, & hunc Chriſti Martyrem eſſe monſtravit.

pendendo impleverit, integrum annum computet & dimidium. Est autem prope Danubium quædam speciosa & delectabilis (1) augia, in qua noviter constructa fuit Basilica; illuc prædictus Dei Famulus utriusque sexus tripudio & plausu deferebatur humandus. Sequenti igitur anno Danubius, effreni licentia littorum curvitates evagatus, pleraque ædificia suis viribus eruta funditus ingurgitavit, & quæque loca sibi contigua æstuantis diluvii copiis inebriavit. Atrium autem Basilicæ, juxta quam Beati Colomanni cadaver venerandum humatum quievit, tanta diluvies replevit, ut medietas Ecclesiæ prævalentibus aquis vix appareret; sed Omnipotentis Dei clementia per Famuli sui merita nova ostendit miracula, & nostris quoque seculis inaudita. Nam tumulus, quo claudebatur corpus ipsius, aquarum diluvio non attingebatur penitus. Fluctibus etenim undique sævientibus, locus sepulchri aprica viriditate fruebatur, quasi muri validi fuisset munimine circumdatus. Quidam autem piscator, quem vacui ventris furor, & rerum habendarum inopia compulit vagari per Danubium, aquarum violentia impulsus ad eundem pervenit locum, visensque insoliti miraculi prodigium, proræ gubernaculo paululum demisso, vehementer obstupuit, sed mox ad se reversus, suæ aliarumque villarum civibus ipsam rem iterum attonitus prædicavit. Illi autem, correptis navibus, festinabant videre ma- A gnalia Dei, & videntes admirati sunt, dicentes: Sicut audivimus sic vidimus. Deinde Omnipotentiam Dei his glorificabant vocibus: Benedictus Dominus Deus Israël, qui facit mirabilia solus. Hujus tam præclari stupendique miraculi fama ad aures (2) Henrici Marchionis pervenit rumoribus allata: qui statim missis Clericorum ordinibus & quibusdam (3) Militiæ suæ primatibus, præcepit, ut in suam (4) Civitatem honorifice transferrent miraculis glorificatum corpus. Venerunt B autem missi ad sepulchrum, sed priusquam impresso sarcofagum tangeretur fossorio, tanta miri & insoliti odoris occurrit eis fragrantia, ut omnes, qui aderant, lacrymis maduissent effusis præ gaudio. Aperto itaque sarcofago, invenerunt Sancti Viri corpusculum ab omni corruptione penitus illæsum, ac si eadem die esset humatum. Consideremus ergo quanti meriti Sanctus iste sit apud Dominum, qui tantum temporis in tumulo quievit, quantum in patibu- C lo pendens adimplevit, & tamen corpus ejus corruptionis detrimentum non novit. Nam a die illius suspensionis usque ad diem translationis totum triennium transiit temporis. Elevato igitur desiderabili thesauro, & linteis palliisque ad hoc præparatis involuto, optatum iter primo arripuere diluculo, fugiente procul adversitatis infortunio. Non autem parvam multitudinem sequi & occurrere visa auditaque compellebant miracula, laudes hymnosque refe-

(1) Augia *vocabulum Latino-barbarum ex germanico* Au *vel* Aw, *quo significatur campus pascuus amni adjacens vel amne circumfusus. Intelligitur autem hic Austriæ Inferioris Oppidulum* Stocherau, *situm in sinistra ripa Danubii, & olim a Romanis vocatum* Astura.

(2) *Is est* Henricus, primus *ejus nominis ex familia Comitum Babenbergensium Marchio Austriæ, qui patri suo* Leopoldo I. *cognomine* Illustri, *successit A. C. 983; secundum antiquum Chronicon Austriacum Zwethalense MS.*

(3) Militia *significat hic* die Ritterschafft *sive Ordinem equestrem.*

(4) *Nempe* Medlicum *sive* Melck, *a Romanis olim vocatam* Nomale.

referentes viventi & regnanti in secula. A *Instante autem noctis jam crepusculo, diverterunt ad Ecclesiam non longe a via positam, cupientes in illa noctem divinis laudibus posito transigere corpusculo. Cumque omnes, vigiliis praeteritae noctis ac lassitudine itineris victos, languor opprimeret soporis, quidam adventitius Clericus, caeteris dormientibus, leniter arripiens Beati videlicet Hominis pedem, resecto pollice mutilavit, unde vix sedandi sanguinis ubertas profluens pavimenta irrigavit. Orto autem die, cum elevato corpore* B *dirigerentur in itinere, occurrit quidam infirmus nomine Adalgerus adductusque ad feretrum, suae infirmitatis imploravit remedium. Cumque oratione completa surrexisset, unicuique membrorum proprio officio pleniter innitebatur, ut suis fortiter gressibus insistens & manibus Crucem portans ante feretrum usque ad locum sepulchri tripudians ac Deum glorificans graderetur. Clerici vero, qui Sacras deferebant Reliquias, haec cernentes, cum caetera multitudine laudibus extulerunt Dei magnalia, & Sanctum ejus* C *Colomannum, cujus per merita signa fiebant talia. Hac gloriosa jucunditate tandem pervenerunt ad Civitatem nomine Medlicam, in qua pretiosi pignora thesauri Henrici Marchionis jussu fuerant reponenda. Ubi in* (1) *Nonis Octobris Dominicae Incarnationis millesimo* (2) *quinto decimo anno Optimatum consilio posuerunt eum in Ecclesia, honori Principis Apostolorum dedicata, Australi in abside, ubi plurima per illum mirabilia jugiter operatur Dei Virtus & Sapientia, quae cum Patre & Spiritu Sancto vivit & dominatur per infinita secula seculorum, Amen.*

Sequuntur Miracula ex pluribus pauca, quae circa praesens sepulchrum post ejus Sacri Corporis illuc translationem gesta sunt.

Ex multis mirabilibus, quae DEI Clementia per suum fidelem Famulum ostendit, pauca, quae nobis videndo cognita sunt, perstringimus, ut fideles animentur & corroborentur, infideles vero convertantur & meliorentur. Posito itaque in Ecclesia Sacro Corpore, multi quotidie veniebant, & secundum quod unicuique copia erat, oblationes deferebant ad Sanctum; quas quidam nomine Huzo stimulo Sathanae incitatus ad furandum, nocte per fenestram intravit, cumque super sepulchrum Viri Dei staret, & ea, quae ad laudem Sancti suspensa pendebant, diriperet, ut dudum mentem humanam, ita demum faciem suam amisit, & caninam accepit, & pro verbis latratum fudit. Quem cum aedituus regrediens latrantem in Ecclesia audisset, expavit, & non audiens accedere, donec Cives Villae vocaret, eorumque congregatione confortatus, ostium aperuit & intravit. Ignorantibus autem caeteris quid esset, hominis Dominus nomine Wilhelmus (nam & ipse aderat) vestibus fuisse servum suum cognovit, & quid agerent ignorantibus, hoc consilium placuit potissimum, ut ad sepulchrum Viri Dei traderet illum, quod cum factum fuisset, & multitudine circumstantium orante, pristinum rece-

(1) *Hoc est, die 7. Octobris. In* Martyrologio *autem* Romano *celebratur memoria passionis ejus* tertio Idus Octobris, *hoc est die 13. Octobris.*

(2) *In duobus supra citatis antiquis Chronicis MS.* Zwethalensi & Kremsmonasteriensi, *refertur haec S. Colomanni translatio ad annum 1014.*

recepit vultum & oris officium, ac ita usque ad finem vitæ suæ in servitio degebat fratrum, cujus adhuc filia in nostro est servitio. Hac igitur fama magis magisque crebrescente, Petrus Rex Vngarorum est accensus, quali modo posset hoc acquirere & in suum Regnum traducere Sanctum Corpus. Hæc eo meditante, Treverorum Archiepiscopus Poppo, Marchionis Henrici præfati frater, ab Jerosolyma rediens, venit in Regnum ejus, quod Rex ut audivit, magno gavisus gaudio, ad se vocavit, sperans effectum sui desiderii per eum se inventurum, quod ita est etiam factum. Cum enim vocatus veniret, sicut utrumque decuit, Regem videlicet & Archiepiscopum, honorifice suscepit, magnifice habuit, gloriose tractavit. His, ut sæpe fit inter bonos, Archipræsul vicissitudinem cupiens rependere, quidquid ab eo Rex desideraret, magna pollicebatur & bona se voluntate facturum. His auditis Rex factus multum hilaris, quod diu animo volvebat, optimo Præsuli verbis exponebat. Sed quanto Rex ex verbis Pontificis fuit lætior, tanto Pontifex ex verbis Regis factus est tristior. Anxius enim hærebat animo quid ageret; promittere non audebat, veritus se non posse apud Fratrem impetrare, timuit vero negare; nam formidavit, si negaret, ut vi, sicut factum est, cogeretur. Postquam enim Rex vidit illum stupentem, minatus est, si non faceret, vincula & carcerem. His minis victus Episcopus cum promitteret, constrinxit eum Rex sacramento, ut, quod promisit, sine dubio fieret. Veniens itaque Episcopus ad Fratrem, magna afflictione cordis aperuit & lacrymis, quod violentia compulit Regis. Marchio autem, ut semper fuit

A *Vir bonus & prudens, ne qua macula optimum suum genus fuscaret, quamvis invitus, decrevit tamen facere, quod Rex coëgit suum Fratrem jurare. At postquam delata sunt sacra ossa Regi in Vngariam, retrolapsa est res ejus. Nam aëris siccitas, terræ sterilitas, fames & mortalitas totum Regnum ejus in tantum urgebant, ut penitus interire se crederent. Miserunt tandem ad prædictum Marchionem Heinricum, postulantes Legatos mitti, qui digne Sancti reportarent ossa Viri.*

B *Missis itaque Religiosis Viris, videlicet Clericis ac Laicis, sacra ossa receperunt, & Regi suisque veniam pro delictis dantes, ad laudem & gloriam nominis Omnipotentis Dei in prædictum locum Medlicam honorifice reportaverunt. Nec prætereundum est, qualis vindicta Dei persequebatur eos, qui sepulchrum fregerunt, & sacra ossa extulerunt. Clericus quidam paralysi morbo percussus, linguæ officio est privatus. Faber vero ferrarius, qui*

C *primus fregit sarcofagum & aperuit, hac ultione Divina est percussus, ut maxilla ejus per integrum annum penderet super lectum, in quo ipse jacebat infirmus. Nec hoc silebimus, quod quidam Pictor nomine Ludovicus, dum sederet juxta sepulchrum Beati Colomanni causa pingendi, elevatis palliis sepulchri introspexit, & confestim omni destitutus est membrorum officio, donec publica voce confessus est, qua de causa hoc meruisset, & veniam petens promisit, quoadusque viveret, Sancto Colomanno se esse serviturum quantum posset, & ita Dei gratia & per famuli sui merita periculum evadens, sanitatem recepit. Quadam nocte inter matutinales laudes quidam nomine Gnanno, qui mutus quinquennio in ser-*

vitio erat Fratrum, cum de monte descenderet pro deferenda aqua ad suum ministerium, visum est sibi quasi quidam lineo fune ligato circa brachium, vi eum traheret ad sepulchrum Viri Dei. Qui cum a circumstantibus, quid quæreret aut quid vellet, interrogaretur, manibus innuit, orandi spatium petiit, & sic inter orandum loquendi facultatem accepit. Filia quoque Comitis Wolfradi muta & curva eodem modo est allata, sed Gratia Dei per merita Beati Viri loquens & erecta, Crucem de sepulchro ad majus Altare Sancti Petri Apostoli portavit. Alia quædam puella, cujusdam Hermanni filia adhuc superstitis, cæca, muta, curva, a matre est illuc adducta, quæ oratione Fratrum per merita Beati Martyris Colomanni & visum, loquendique usum cum integritate aliorum membrorum recepit. Tertia puella venit manibus genibusque repens, crura pedes humo traxit, quæ inter Missarum solennia surrexit, & a sepulchro ad majus Altare Sancti Petri Apostoli progrediens gratias Deo suæ sanitatis retulit. Vir quidam tanta infirmitate correptus est, ut, uno oculorum ejus in modum crateræ extra locum tumore ejecto, magna spe recuperandæ sanitatis a Beato Viro auxilium flagitaverit: sed, cum consumptis longis precibus, & multis effusis lacrymis, nil sospitatis sentiret, recessit flens & ejulans atque dicens: Heu, heu, o Beate Martyr Colomanne, unde hoc merui, quod ego solus omnium, quorum tu misertus es, nullam gratiam inveni? His & aliis, quæ dolor dictat, vocibus multiplicatis, in ipsa pergebat via, & quam desperabat, salus sibi subito concessa est. Percepta igitur hac gratia, flexis in terram genibus tanta perfusus lætitia, quanta prius mæstitia, regressus est, magnificans & laudans Deum ac salutis suæ impetratorem Pium Colomannum. Aliud quoque miraculum in quodam Rudolpho accidit. Hic omnium, præter oculorum & linguæ, membrorum officio destitutus, vehiculo ad januam Ecclesiæ ductus, & ad sepulchrum Famuli Dei manibus in sella deportatus est. Domino itaque Abbate cum Fratribus orante, Clementiam Dei tam velocem sensit, quod sine mora propriis viribus innitens surrexit, & gratiarum actiones Deo persolvens, qui prius alienis utebatur viribus, equum ascendit & hilaris repatriavit. Hæc pauca ex multis, quæ Dei Clementia ad laudem & gloriam sui nominis & honorem Beati Colomanni operata est, & quotidie operatur, digessimus ad fidelium corroborationem & infidelium conversionem, ne quis id, quo indignus est, præsumat, neque illud, quod Gratia Dei valet consequi pertimescat, Amen.

Historia de Beato GOTHALMO, qui in Cœnobio Melicensi sepultus est, composita a BERNHARDO cognomine DAPIFERO, Monacho Melicensi, Anno 1362.

Sequitur de Beato Gothalmo Peregrino, cujus ossa a dextero latere Altaris Beatæ Mariæ Virginis in crypta in Sarcofago marmoreo quiescunt albo, & dietim ab universis pœne, qui Monasterium istud & ipsum locum devotius visitant, venerantur. Qui licet haud dubium miraculis claruerit, tamen alia nobis Sanctitatis ejus testimonia ad præsens non constant, præter ea, quæ subsequens breve Memoriale, ex quodam antiquo Codice hic rescriptum, continet in hunc modum.

Ego

Ego Frater Bernhardus, professus Monachus Mellicensis Cœnobii, dictus Dapifer, existimavi esse utile ac salubre in rei memoriam perpetuo apud homines perducere, & ad notitiam omnium Christi fidelium præsentium & futurorum, nationem & adventum in Austriam & ad Cœnobium Mellicense & inibi mansionem Beati Godhalmi Peregrini, in crypta Mellicensis Monasterii quiescentis, & hoc ut veraci relatu seniorum fide dignissimorum, & aliorum multorum hominum ex utroque sexu, meis in temporibus viventium, melius percipere potui, & ut ipsi ab eorum senioribus & contemporaneis Deum timentibus perceperunt. Igitur ego Bernhardus supra nominatus Anno Domini MCCCLXII. in Vigilia Sancti Barnabæ Apostoli, quæ fuit in una sexta feria post synaxin vespertinam chartis commisi sic & sic contigit.

Cum Beatissimus Christi Martyr Colomannus patriam suam Scotiam, dominiumque terrenum sive Regnum prædictum pro amore & Regno JEsu Christi Domini relinquere disposuisset, & hoc non alteri viventi, nisi huic Beato Viro Gothalmo, revelasset, qui videlicet Beatus Gothalmus Patris Sancti Colomanni (1) *Cellerarius dicitur fuisse, non tamen quando id facturus esset sibi indicando, Beato Colomanno postea clam perdito Jerosolymamque tendente, cum præ amore, quem erga eum habuit, ipsum sequeretur, eum-* A *que undique quæreret, Austriamque veniret, & ibidem jam passum, mortuum & jussu Pii Henrici, tunc temporis nostræ terræ, scilicet Austriæ Marchionis, in Mellica sepultum audiret, tunc & ipse ad suum dilectum* (2) *Domicellum & Dominum tali modo advenit. Cum una dierum suæ peregrinationis versus* (3) *Mellicam, ad villam dictam Maur a prædicta Civitate Medlica miliario uno distantem, quæ Sabbato dies esset, inibi pernoctando venisset, & quidam rusticus nocturnam* B *ei dedisset quietem, & ipse ad horreum dormitum ivisset, & in crastino videlicet die Dominico surgendi tempus adesset, & non surgeret; pluries excitatus, tandem percunctatur diligentius, ut quomodo sibi foret, inveniturque obdormisse in Domino. Et super feretrum collocato, inveniuntur sine humana administratione candelæ accensæ cum eo. Tunc ad Medlicam perducitur, (nescitur tamen quoto Domini anno) & ibidem sepellitur, nobis* C *tamen modo primæ sepulturæ ejus locum ignorantibus, modo ubi ejus sacra ossa continentur, bene scitur, scilicet in cavato & marmoreo & hoc albo lapide juxta Altare Dei Genitricis Virginis Mariæ in crypta Mellicensis Cœnobii, in parvis columniolis locato, ejusque memorialis dies est in die Sanctæ Annæ, Matris almæ Mariæ perpetuæ Virginis. Signum etiam quoddam, quod Dominus per eum fecit, & ejus Sanctitatem in hoc ostendit, ut etiam*

(1) Cellerarius *latino-barbare pro* Cellario, *qui præest cellæ, in qua cibus ac potus aliaque ad victum necessaria reponuntur. Vid. lib. 2. Historiæ meæ Hamburgensis pag. 201.*

(2) Domicellus *diminutivum ex* Dominus. *Nempe a* dominus *fit* dominicus, *inde* dominiculus, *hinc* dominicellus, *pro quo latino-barbari Scriptores usurpant corruptam vocem* domicellus. Domicellus *ergo idem est atque* Dominus junior, *quem Terentius vocat* herilem filium.

(3) *Ita ibi promiscue interdum quidem* Mellica, *interdum autem* Medlica *scriptum est.*

etiam relatu didicimus seniorum fide dignissimorum, his scriptis omnibus legentibus & audientibus manifestamus. Cum quidam Rex Bohemorum, proprio nomine nobis tamen ignotus, Mellicam venisset, & sarcofagum marmoreum & album, in quo ejus ossa, ut prædictum est, continentur, vidisset, & dubitaret, quod inibi Reliquiæ essent, foramen quadrangulum fecit in capite ipsius sarcofagi fieri. Quod ut cœpit facere, protinus visum amisit. Tunc omnes perterriti, genua flectentes ante Altare Matris Mariæ Virginis ibi juxta situm, cum devotione supplicantes primo Domino Deo & Virgini Mariæ ac postea Beato Gothalmo, ut cum cæco Rege facerent misericordiam, Rexque talia nunquam amodo se vovit acturum. Tunc, oratione finita, Rex visum recepit, meritis & intercessione, ut firmiter credimus, & credere tenemur, Beati Gothalmi, & quadrato lapide & albo fracturam clausit, uti usque hodie manifeste videtur signum hujus foraminis ipsum sarcofagum intuentibus, & cum gaudio recessit. Quo autem hæc acta tempore fuerint, vel quoto Domini anno, nobis non patet, & hoc vel propter tunc viventium desidiam & negligentiam, vel propter nostri Monasterii & librorum anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo septimo, & hoc in vigilia assumptionis exustionem contigit. Anno Domini millesimo trecentesimo sexagesimo secundo, in die Sancti Paulini Episcopi & Confessoris, qui est in Vigilia S. Ægidii Abbatis, Rudolphus, inclytus Dux Austriæ, & cæterorum suorum titulorum Princeps & Dominus, hujus nominis Quartus, hic in Mellicensi Cœnobio existens, volens

A experiri, si quod scriptum, aut aliud evidens signum cum Beato Gothalmo esset peregrino in marmoreo lapide, scilicet in suo sarcofago, in crypta Mellicensi, in parvis columniolis sito. Itaque prædicto die devotus Dux una cum Domino Abbate & aliquibus aliis, ad hoc specialiter vocatis, secrete accedens & adstans, accensisque candelis, & psalmis submissa voce fratribus aliquibus de Conventu dicentibus, ipsius sarcofagi superiorem lapidem removens, sicque inibi existentia ossa videns, nihil aliud reperit quam ipsa ossa, & in media fronte capitis ibidem reperta est Crux parva & alba affixa, quasi esset B facta de pura similaginea (1) pasta. Quam crucem quidam suorum Capellanorum Presbyter secularis, dictus Liemberger, abrupit incaute manibus attrectando nobis præsentibus, & pro hujusmodi abruptione dolentibus, primoque tamen nobis super hanc admirantibus, & sic postea beatis ossibus sacrario commendatis usque ad reparationem ejusdem sacrofagi, tunc quoque & ipsa ossa sunt in eodem loco reinclusa, præsente Domino Gotschalco tunc temporis custode, me vero Bernhardo Dapi- C fero proh dolor absente.

Historia de particula Ligni S. Crucis, quæ in Cœnobio Melicensi adservatur, conscripta ab anonymo quodam vel Abbate vel Monacho ejusdem Cœnobii.

Tabula sive Memoriale Scriptum de portione Ligni salutiferæ Crucis, quæ in præsenti Monasterio Mellicensi sub laminis aureis habetur, & a fidelibus populis tam devote adoratur & officiose visitatur, & de miraculis Divina virtute in ea mirabiliter ostensis.

Quia

(1) Pasta vox latino-barbara pro Massa.

Quia generatio præterit & generatio advenit, ad memoriam autem rerum gestarum nihil melius literis convenit sive scriptis, ad cautelam nostri nostrorumque posterum insinuamus notitiæ præsentium fidelium & futurorum, qualiter Divina dispositio patentibus claruerit miraculis in parte Ligni S. Crucis, quæ præ cunctis aliis Ecclesiis Mellicensem Ecclesiam ad Romanam Ecclesiam nullo medio pertinentem, tanquam aliarum Ecclesiarum Dominam inhabitare voluit & elegit. Miranda utique nostris sensibus intonuit nuper novi rumoris veneranda festivitas, & celebris in Monasterio Mellicensi fama, totum divulganda per Orbem, non immerito recolenda concrevit, super quibus tanto relatoribus fides est certior adhibenda, quanto facti qualitas & series gestæ rei verisimiliora videntur habuisse primordia, & autorisabiliores obtinere noscuntur in tanto Monasterio patratores. Sane olim sicut habet Antiquorum fida relatio, & in lege Mosaica plenius dicitur contineri, prius quam Mundo Sacræ Doctrinæ Lumen Apostolicæ rutilaret, Dei Providentia, quæ in sui dispositione non fallitur, populo Israëlitico Moyse Duce ad terram promissionis redeunte, fienda salutiferæ Crucis quibusdam sub figuris præsignavit Mysteria, quæ veniente plenitudine temporis Verbo Dei incarnato, crucifixo, resurgente, & Cælos ascendente, jam Sancta Mater Ecclesia exultans saluberrime credit facta, eadem sua nobis clementia Passionis Dominicæ portione Crucis pretiosæ licet in parva, virtutis tamen ingentis, miracula non minima in præfato Mellicense Monasterio suscitavit. Hæc licet scripta non appareant manifesta, quæ si fuerint tantæ forte gratiæ, ma-A nus rapuit invida, vel lingua dolosa subticuit, aut magni ignis flagrantia, quæ Monasterium dicitur prælibatum graviter exposuisse, & exustionis ipsius immanitate forsitan in cineres comminuit, ex nonnullorum testimonio, qui adhuc favente Domino supervivunt, & alias a multis, qui se illud a Progenitoribus suis asserunt accepisse, habetur credibilis certitudo.

Anno quippe Incarnationis Domini millesimo centesimo septuagesimo, veridica testante scriptura, eandem por-B tionem salutiferæ Crucis, aureæ Cruci cum aliis Reliquiis inclusam, quidam Clericus, minister Sathanæ, Rupertus nomine, auri cupidine illectus furatus erat, de quo furto propter communem ad Deum & devotum Ecclesiæ clamorem publicatus est, & deprehensus, & judiciali insuper sententia suspendio vitam finivit. Propter quod Reverendus in Christo Pater & Dominus, Dominus Adalbertus Sanctæ Salzburgensis Ecclesiæ Archiepiscopus & Apostolicæ C Sedis Legatus his in magna delectatione cordis auditis, habitaque super hoc meditatione sollicita, velut Pastor bonus ad ovile Domini congregans vigilantius gregem suum, & tanquam doctus puppis Apostolicæ remex portum quietis desiderans parare fidelibus ac salutis, attendens quoque dignum fore Sanctorum Petri & Pauli Apostolorum Mellicensem Ecclesiam, qui caput fuerunt Fidei & Ecclesiæ præcipui fundatores, magna honoris & reverentiæ prærogativa gaudere, si, ut pretiosissimum Lignum, & iidem Apostoli eo amplius honorentur, quo eodem Mellicensis Ecclesia, quæ in eorum est dedicata honore, devotius fuerit a fidelibus frequentata, hanc Solennitatem in Mellicensi Ecclesia tertia decima die Men-

Mensis Februarii solenniter celebrandam instituit, &, prout decet, instituta solenniter observatur, quando venerabilis Crux, a præfato Ruperto Clerico furata, a Wienna usque ad Nusdorf in navi sine nautis & amplustribus supernatavit. De quibus ambiguitas fideli cuique nulla esse debet, ex eo quia in retroactis temporibus facta fore asserantur, sed major fides eo amplius est adhibenda, quo eodem pretiosum Sanctæ Crucis Lignum sua virtute stupendis inauditisque miraculis in aqua non dissimiliter & in terra nostræ ætatis clarius effulsit temporibus, sicut in infra annotatis jam patebit.

Anno Domini millesimo trecentesimo sexagesimo secundo fuit quidam Otto Grimsinger cognomine, civis dives in Emerstorf qui in confinio Mellicensis Cœnobii affines dinoscitur habere non paucos. Hic itaque amentia magna & stimulo Sathanæ longo animadvertebat tempore, quali modo Sanctæ Crucis Lignum venerandum a Mellicense Monasterio deferret, & illuc, ubi pro eo se credebat remunerari, traduceret. Is etiam, quasi Dominorum collactaneus, eorum raro defuit solatiis, fidelem forinsecus se simulans, infidelitatis tamen & vitiorum mala, unde vitari debuit, intus contexit, & hominibus quorundam demonstratione operum de solo foras justitiæ colore blanditus est. Accidit hoc itaque decima die mensis Novembrium, quando ea nocte cæteris amplius cibis & in potibus vulgus convivare assuevit, quod præfatus Otto Grimsinger perfidiam, quam diu tulit in pectore, non segniter satageret perficere. Nam Fratribus in eorum collatione sedentibus, clavibus quibusdam, alternatim secundum formam justarum clavium ceræ impressam limatis, Sacristiam aperiens, Sanctæ Crucis Lignum in papyro tunc positum, quod Illustris Princeps & Dominus, Dominus Rudolphus, Quartus Dux Austriæ, &c. parvo antea tempore de aurea Cruce posuit, (voluit enim sicut fecerat eam auri pondere augmentare,) & aliam Crucem deauratam, quæ Pectoralis Abbatis dicitur, cum Reliquiis inclusis, & Infulam & Calices cum aliis ad Altare attinentiis, furtive usque in Reecking ad Danubium deportavit, qua de re amentias se magnas & membrorum dissolutionem ibidem & antea in Sacristia sustinuisse professus est. Sed sic attritus a sua via mala non est reversus, & naviculam, quam ibi reliquerat, ascendens, deferre in aquam voluit, & infra Schönpühel, Deo volente, deducere nequaquam potuit. Qui mutato animo & itinere, Danubium transfretavit, & in domum suam hæc omnia deferens, per aliquot ibi dies secum latenter servavit. Interea dum Domini dormitum irent, & Dominus Bernhardus, Dapifer dictus, tunc temporis Custos Sacristiæ, pro emendatione luminis, quod tunc intus ardebat, vellet intrare, Sacristiam apertam inveniens maxime expavit, aliquibusque intrantibus, hæc omnia exportata cernebant, sed quis fecerit, quove devenerint ignorantes, maxime turbati sunt. Hujus itaque direptionis cum aliquod jam tempus transiisset, nec ab aliquo scissitari posset quisnam abstraxisset hæc, nescio quo malignus iste spiritu ductus fuit, quod quadam nocte quendam Kerner dictum adiit, mutataque, ne agnosceretur, voce, rogabat eum, ut literam, quam sibi per fenestram tribuit, Domino Abbati ex parte cujusdam Gotschalci de Haselpach præsentaret, & sic incognitus ab eo recessit,

cessit, famulusque sicut sibi supplicaverat, literam Domino Abbati apportavit. Qua lecta coram eo tenor scripturæ talis erat: Subreptionis Sanctæ Crucis aliarumque rerum obnoxius nemo tenetur, Priore duntaxat & fautoribus suis exceptis, & in hujus rei testimonio quæratur in Cellari Prioris, & ibidem invenietur Infula dilapidata & ornatu suo privata. Intellecto igitur hoc, Dominus Abbas hæc inquirere ilico præcepit, sed everso Cellari toto, horum nihil, ut mentiebatur, inventum est. Nam Infulam ornatu suo privatam, in Cameram unam, quam Cellare credidit esse Prioris, nequiter ipse nequam per fenestram jactavit. Voluit enim suæ infidelitatis culpa innocentes etiam illaqueare. Verum, ut dicit Cato, nolo putes pravos homines peccata lucrare, temporibus peccata latent, & tempore patent, ita cum iste sceleratus malum malo aggregare niteretur, laqueis, quibus aliis noxam furti irrogare conabatur, se ipsum & suum complicem quendam Petrum scriptorem; & hujus furti adjutorem, qui scripsit literam antememoratam irretivit. Insuper ejus maleficia haud dubium, Deo disponente, tali modo patenter enituerunt. Factum est ut multi legerent literam, quam nuper ex parte Gotschalci de Haselbach Domino Abbati miserat. Vnus tunc temporis de servis Heinrici, (1) *Mutuarii in Emerstorf, Baltherus nomine, cum legisset literam, in scriptura statim novit, quis eam scripsisset, & tenorem literæ non in malam alicujus, quam Domini sui, qui Domino Joanni Priori specialis præ cæteris erat, confectum*

A *solum ex informatione Ottonis Grimsinger arbitrabatur. Quamobrem ipse Baltherus & sui conservi statuerunt inter se, ut scriptorem vel plagis afficerent, vel penitus occiderent. Sed ne hæc ita fierent, Dominus Abbas intervenit, & potiori consilio in Emerstorff quarto Calendas Decembris captivatus est, & carceribus in Weitteneck mancipatus, qui furti noxam protinus & furtum causantem ducentibus ipsum innotuit, sed ne vero alter nequam, videlicet Otto Grimsinger*

B *præmunitus discederet, idcirco non palam loquebantur, quod ipsis scriptor denudavit. Veruntamen idem Grimsinger audiens scriptorem apprehensum captivumque duci in Weitteneck accinctus gladio & accepta balista, quia erat vir pulcher, fortis & velox, velociter ad Danubium cucurrit. Interrogatus vero quo tam cito festinaret, finxit se unum velle insequi in aqua, qui pecuniam sibi deportasset. Sed Danubium usque Schönpühel pro refugio transfretavit. Cum autem securitatis aliquid*

C *ibi non habere meditaretur, profugus ire cœpit, ingrediensque secreto domum suam Pectorale Domini Abbatis fixit in tectum domus suæ, & Calices cum aliis clenodiis in epicauterio coquinæ in quodam foramine reconditis. Sed verum Lignum Sanctæ Crucis secum sumens, ut Imperatori deferret, iter versus Bohemiam arripuit. Arrepto itaque itinere, cum jam profectus esset quantum est unius miliaris videlicet in Lach ad Ecclesiam Beatæ Mariæ Virginis, destitutus est vigore corporis, atque divinitus ita impeditus, ut extra cœmiterium pedem, ponere non posset, &*

(1) Mutuarius *vox est latino-barbara, quæ hic significat Publicanum sive exactorem vectigalis, qui germanice dicitur* ein Mautner.

& cum secundo & tertio aufugere tentaret, & destitutione virium impeditus cœmeterium exire nequiret, tandem Ecclesiam intravit, coram altari Beatæ Virginis Mariæ genua flectens, cum mœrore lacrymas fudit, & Lignum Sanctæ Crucis recondit sub lapide, super quem ob reverentiam Corporis Christi genuflectitur; & sic cum gemitu magno profugus abscessit, sed confinia ibidem excedere non poterat. Interea Heinricus Mutuarius & Conradus frater ejus statuerunt exploratores, ut sagaci inquisitione ipsum illaquearent vinculis. Quod etiam ita accidit. Nam unus de exploratoribus Martinus Koltzner nomine in sexta feria, scilicet quarto Nonas Decembris vidit sororem ipsius Grimsinger emere pisces multos. Ex qua re cogitavit mulierem tantos pisces non propter se, sed propter fratrem suum, quia splendide semper epulabatur, emisse, & exinde Heinricum Mutuarium & Conradum fratrem ejus adiit, & ipsis rem taliter indicavit. Qui eadem nocte, aliquibus in Weitteneck secum assumptis, domum mulieris ejusdem circum vallabant custodibus, evertentes etiam domum eum non invenerunt, tandem inquisitus in horreo, mirabiliter in acervo straminum est repertus quadam studiose in scrobe detectus, ex qua eum nudum extrahentes vestibus induerunt, & apprehensum duxerunt in domum præfati Conradi, ubi dum eum compedibus vinxissent, & rebus suis privassent, duxerunt eum in Weitteneck castrum carceribus mancipandum. Dum vero super direptione Ligni Sanctæ Crucis aliarumque rerum interrogaretur, statim se abstulisse non negavit, sed hæc neminem nisi seipsum posse invenire asseruit. Quare ipsum extra-

A *hentes e carcere, equo ligatum pedibus imposuerunt, atque in propriam suam domum duxerunt in Emerstorff, ubi Pectorale Domini Abbatis & alias res præter Lignum Sanctæ Crucis monstravit invenienda. His itaque, Pectorali videlicet & cæteris inventis, negantem quod abstulerit Lignum Sanctæ Crucis, vinctum reduxerunt iterum in carcerem. Altera vero die petiit ut educeretur, affirmans se monstraturum Lignum Sanctæ Crucis, quia in Ecclesia Beatæ Mariæ Virginis re-*
B *condisset in Lach. Quapropter e carcere ad Ecclesiam ductus, solus cum Hermanno scriptore de Weitteneck, cæteris præ foribus expectantibus, Ecclesiam ingrediens, flexis genibus ante Sacramentum Dominici Corporis Lignum Sanctæ Crucis, quod antea ibi absconderat, subito reassumpsit occulte, & capitio latenter imposuit; sperabat enim omnia sua gravamina alleviari, si secum portasse potuisset. At vero, ut Hermannus hoc vidit, coëgit eum, quod super aram id poneret quod*
C *ibi accepisset, & posita super Altari Cruce, qui præ foribus expectabant, vocati Ecclesiam intrabant, & sic Dominus Ruetelperger & Dominus Atzenprucker fratres Conventus, Lignum Sanctæ Crucis acceperunt, trans Danubium reportantes, ubi Dominus Abbas, Joannes Radenprunner dictus, totusque Conventus, cum magna multitudine expectabant solenni cum processione, cappis videlicet, vexillis, instrumentis Musicalibus & compulsationibus omnium signorum, reverenter, ut decuit, susceperunt, reportantes octavo Idus Decembrium anno præhabito. Sed hujus ejusdem Sanctæ Crucis solennitas Inventionis in crastino Sancti Nicolai Episcopi & Confesso-*

ris

ris celebratur. Clientes autem de Weitteneck reduxerunt Ottonem Grimsingerum in carcerem, quem postea in die Sancti Thomæ Martyris propter hoc furtum, & alia scelera, quæ commiserat, judiciali ex sententia in cineres comminuerunt; scriptorem vero totius furti adjutorem Petrum, quem fortassis jussu Domini Abbatis comprehenderant, liberum permiserunt abire conditione tali, ipsometipso dictante talem sententiam, ut quandocunque in confinio ibidem apprehenderetur, illico pœna patibuli occumberet, quod parvi temporis spatio, haud dubium Divino Judicio disponente ita accidit, & pœna patibuli, ut dignus erat, universæ carnis viam cum pudore profectus est. Quia vero omnium sanctarum Solennitatum totus Mundus est particeps, & unius fidei pietas exigit, ut quidquid pro salute universorum gestum recolitur, communibus ubique gaudiis celebretur, veruntamen harum inventionum Solennitates speciali & propria Mellicensi Ecclesiæ exultatione venerandæ sunt, ut ubi infidelium partem Ligni Sanctæ Crucis diripientium temerarius propulsus est ausus, ibi in diebus earundem inventionum sit fidelibus lætitiæ principatus, præstante Domino ac Salvatore nostro JESU Christo, qui eandem Venerabilem Crucem suo pretioso sanguine decoravit, & per ipsam a maledicto mortis nos liberavit, qui cum Patre & Spiritu Sancto vivit & dominatur per infinita seculorum secula, Amen.

Vnum ex pluribus quæ DEI Clementia in hac Venerabili particula S. Crucis mirifice ostendit, ad præbabita non adscribere in memoriam fidelium non possumus. Sicut superius continetur, quando Venerabilis Crux Wi- A *ennæ apud Scotos inventa memoratur, didicimus ex nostrorum relationibus seniorum fide dignorum, quod inter Venerabiles Patres & Dominos, Dominum Abbatem Mellicensem & Dominum Abbatem Scotorum pro obtinenda Sancta Cruce jam dudum furata, quisquis Ecclesiæ suæ tolleret, orta fuerit dissensio, & ecce in eadem mutua oppositione Abbatum per arbitros decretum est, ut segregatis in partes Abbatibus Crux Sancta in ipsorum medio poneretur, si tunc alicui ipsorum sine* B *adminiculo mortali, implorato ad hoc Divino auxilio donaretur, in jurisdictione servaret sua, pacifice etiam frueretur. Quo circa his ita peractis occultorum omnium Cognitor Deus, qui non solum non privat bonis suis ambulantes in innocentia, sed reddit etiam cuique, quod suum est, Domino Abbati Mellicensi in suas manus jam dudum subreptam Sanctam Crucem miraculose cunctis coram astantibus recommendavit, & ut sua dignosceretur esse ple-* C *nius, in aqua ut prælibatum est, a Wienna usque Nusdorf gloriose approbavit.*

Protestatio ad memoriam futurorum Illustris Principis Domini Rudolphi Quarti Ducis Austriæ, &c. de præfata Sancta Cruce hujus Monasterii per ipsum comparata, ut patebit.

Nos Rudolphus Quartus, Dei Gratia Archidux Austriæ, Styriæ & Carinthiæ, Dominus Carniolæ, Marchiæ ac Portus Naonis, Comes in Habspurg, Tyrolis, Ferretis & in Kiburg, Marchio Purggraviæ, nec non Lantgravius Alsatiæ, profitemur, quod hanc Crucem ob Dei reverentiam, & ob specialem amorem Sanctissimi Mar-

Martyris Colomanni comparavimus, & multorum Reliquiis Sanctorum ab intra decoravimus ſub anno Nativitatis noſtræ viceſimo quinto, Dominationis noſtræ anno ſexto, Regnante Imperatore Carolo Quarto, & Vrbano Papa Quinto, ſcilicet Anno Domini milleſimo trecenteſimo ſexageſimo.

Hiſtoria Fundationis Cœnobii Melicenſis, compoſita ab anonymo quodam vel Abbate vel Monacho ejusdem Cœnobii.

De Fundatoribus hujus noſtri Monaſterii Mellicenſis.

Primus itaque fundator hujus Monaſterii Mellicenſis dicitur fuiſſe Leopoldus Primus, qui originem duxiſſe fertur a quodam Nobiliſſimo Comite Babenbergenſi de genere Francorum, cui diſponſata erat filia Ottonis Ducis Saxonum. Hic Leopoldus terram hanc Auſtriam hoc modo obtinuit. Dum adhuc adoleſcens die quadam in venatione per avia ſecutus fuiſſet Imperatorem, (1) qui tunc temporis Rempublicam Romanorum adminiſtrabat, ſolum ſcilicet ſolus, & ille feram percuſſurus, arcum fortius attrahens comminuiſſet, juvenis arcum ſuum, ut erat contentus manui cunctantis promptiſſime inſeruit, ſicque
A *Princeps, fera percuſſa, ſuper alacritate adoleſcentis delectatus, ſub autoritate Regia promiſit ei terram, quam ſibi proximo vacare contingeret ipſique competeret, atque pro memoria & confirmatione promiſſi, quia nullus interfuit, dedit ei arcum contritum. Non multo autem poſt tempore, mortuo (2) Marchione Auſtriæ ſine hæredibus, cum multi Procerum inſtarent Imperatori, petentes ſibi conferri Marchiam, prorumpens in medium juvenis cum atteſtatione fracti arcus, Regalis promiſ-*
B *ſionis petiit executionem. Cui Princeps nihil moratus, induſtriam ſuam commemorans, auctoritate Regia Marchiam traditam confirmavit. Ipſe autem terram hanc cum multo comitatu adiens (3) Caſtrum munitiſſimum, in monte iſto noſtro ſitum, quod homo potentiſſimus nomine (4) Giſo tenebat, magna vi cepit atque deſtruxit, ibique Canonicos duodecim, ne videlicet aliqua munitio inſtaurari poſſet, inſtituit. Mons enim idem, qui modo corrupto*
C *nomine dicitur Medilich, a quo fluvius præterfluens denominatus eſt, propter opportunitatem ſitus & munitionem antiquitus (5) Mea Dilecta vocabatur, quod nomen ei Julius Cæſar impoſuit. Sic itaque omni terra potitus multis annis Marchiam ſuam ſtrenue tuebatur & dilatavit. Hic anno Domini (6) nongenteſimo octogeſimo tertio*

(1) *Fuit is* Imperator Henricus I. *cognomine* Auceps, *qui A. C. 919. cœpit imperare, & A. 936. obiit.*

(2) *In antiquo MSto Chronico Auſtriaco Zwethalenſi vocatur is* Rugerus de Pechlarn. *Vide & Joan. Cuſpiniani Auſtriam, ubi vocatur* Rudingerus de Pechlaren.

(3) Nomale *a Romanis olim appellatum.*

(3) *A Wolfg. Lazio lib. 8. de Migrat. Gent. pag. 530. perperam is vocatur* Stillo.

(5) *Anile hoc eſt commentum, & riſu potius, quam refutatione dignum.*

(6) *Chronologiam hanc recte confirmat ſupracitatum antiquum MStum Chronicon Auſtriacum* Zwethalenſe. *In* Cuſpiniani *autem Deſcriptione Auſtriæ perperam legitur id contigiſſe anno* nongenteſimo octogeſimo octavo. *Culpa tamen iſtius erroris non ipſi Cuſpiniano attribuenda eſt, ſed tantum typographo: ut manifeſte patet, ſi quis anno Chriſti 928, quo Cuſpinianus Marchionem* Leopoldum I, *recte refert ab Imp. Henrico I. præfectum eſſe Auſtriæ, addat* quinquaginta quinque annos regiminis *illius. Hoc enim facto, prodit annus 983, non autem 988vus. Corrigendum ergo*

tio decedens, filium reliquit Hainricum. Cujus temporibus, anno videlicet ab Incarnatione (1) *MXII, regnante gloriosissimo Imperatore Hainrico, qui, Tertio Ottone mortuo, Romanorum præponebatur Imperio, qui cum Conjuge sua Sancta Chunigunde continenter & sancte vixit, ac sororem suam nomine Gisilam Regi Vngariæ Stephano tradens in uxorem, ipsum & totam gentem suam convertit ad fidem Christi, Beatus Colomannus iturus Jerosolymam, in partes istas peregrinando pervenit, qui pro eo, quod* (2) *guerras habebant continuas cum extraneis gentibus conterminis suis tunc Principes nostri, pro exploratore habitus est atque tentus. Et primum quidem scopis atrocissime cæsus, & sic carceri mancipatus, ut postera die Judici præsentaretur. Cui cum præsentatus fuisset, & ab eo fuisset interrogatus, causam itineris sui veraciter exposuit, nec aliud confiteri, quam quod res erat, compelli unquam potuit. Tunc Judex iniquus jussit eum asperis horrendisque verberibus cædi, ut, si explorator esset, saltem confiteretur victus pœnarum doloribus. Acribus igitur tortorum flagris, lapidibusque ac* (3) *ovis fortiter ignitis forcipeque candente corpus ejus miserabiliter cruciatum est; serra etiam crura ejus lacerata sunt, atque ad ultimum suspensus cum duobus latronibus Cælos adiit apud Stockeraw. Cujus autem sanctitatis esset suus famulus Colomannus, martyrisa-*

A *tus pro ejus nomine, Omnipotens Deus multis miraculis & prodigiis ad laudem sui nominis postea ostendit & declaravit. De quibus pauca ad credulitatem & salutem fidelium conscripta sunt, ne omnia conscripta, quæ multa præclara & admiranda sunt, fidelibus Christi incredulitatem generarent. Latronibus autem cum eo suspensis frequenti morsu avium bestiarumque dilaniatis, ac putredine consumptis, Sancti Viri corpusculum unguibus cum barba cæsarieque crescentibus per annum inte-*
B *grum cum dimidio in patibulo pendens incorruptum permansit, ac si eadem die fuisset interemptus. Insuper* (4) *torta, in qua pendebat, fronduit, & tandem signis & miraculis clarificatus gloriosis, ut præmissum est, deponitur & ibidem sepelitur in Ecclesia noviter constructa scilicet Stockeraw. Tantundem vero tempus ibidem sepultus jacens, scilicet annum & dimidium, peracto post passionem ejus triennio, miraculis iterum proditus, jussu præfati Hainrici gloriosissimi Marchionis huc ad Medlicam honorifice cum plausu universi populi transfertur, tam integer & incorrup-*
C *tus inventus, ac si eodem die fuisset sepultus. Vbi a Meingaudio Aichstetensi Episcopo, & cæteris Primatibus hujus terræ, & ab universa plebe, quæ huc convenerat, degentibus adhuc hic Canonicis, honorifice valde, ut decebat, tumulatus est. De miraculis ejus vide* (5) *in Legenda, &c. Hujus Sancti Viri Colomanni socius fuit Bea-*

est Speculum Gloriæ Austriacæ, *Norimbergæ apud Endteros germanice editum in folio, quippe ubi æque ac in Cuspiniani Austria falso legitur, Marchionem* Leopoldum I. *obiisse A. 988.*

(1) *Vid. sup. Col. 844. Extat enim ibi* Historia Martyrii & Miraculorum S.Colomanni, *ab* Erchinfrido, *tertio Cœnobii Mellicensis Abbate, satis prolixe composita.*

(2) Guerra *barbare pro* bello.

(3) *Vide supra Col. 846.*

(4) *Vide supra Col. 847.*

(5) *Vide supra Col. 852.*

Beatus Gothalmus, qui hic in crypta A *in latere Altaris Beatæ Deigenitricis Mariæ in sarcofago marmoreo sepultus est, qui & ipse pluribus miraculis claruit, specialiter circa quendam Regem Bohemorum, qui temeritate sua ausus fuit aperire ipsum sarcofagum. Nam statim cœcitate percussus, vix tandem multis precibus pœnitentiam de sua curiositate agens, per eundem Domini Famulum meruit illuminari. Præfatus autem Marchio Hainricus duravit per annos circiter* (1) *quadraginta usque ad tempora Petri Regis* B *Vngarorum, qui Sancto Regi Stephano in Regno successerat. Istius Petri precibus & minis circumventus Poppo Treverorum Archiepiscopus, frater Marchionis, obtinuit a fratre suo ut mitteret in Vngariam Corpus Sancti Colomanni: sed, cum ex hoc terra Vngariæ pestilentias & famem ac varias plagas pateretur, compulsi sunt reddere corpus Sancti Colomanni. Eodem anno sæpe nominatus Marchio Hainricus anno Domini* (2) *millesimo* C *vigesimo tertio IX. Kal. Julii decedens, filium reliquit Adalbertum, cujus industria Dominicæ Crucis Portio non minima, quæ hactenus hic habetur & ab omnibus veneratur & adoratur, ad locum istum delata est; quæ etiam multis signis & miraculis approbata, ipsum locum Medlicensem insignivit gloriose. De hac Sancta Portione Sanctæ Crucis nostri Monasterii Melicensis qualiter Deus noster Omnipotens ipsam honoraverit & glorificaverit habetur* (3) *supra &c.*

Hic Albertus habuit conjugem nobilissimam nomine Adelhaidam, quæ obiit anno Domini MLXXI, VII. Cal. Februarii, scilicet in die Sancti Polycarpi Episcopi, Discipuli Sancti Joannis Evangelistæ. Ille Adalbertus cum filio suo Leopoldo, Secundo hujus nominis, qui erat strenuissimus Miles & fortis, commissa pugna cum Ottone Rege Vngarorum, qui Petro Regi superpositus fuerat, maximam partem exercitus ejus delevit, victor existens. Ipse tamen Leopoldus ante patrem defunctus est anno Domini (4) *MXLIII, quinto Idus Decembris. Adalbertus autem Marchio moriens Anno Domini* (5) *MLVI, VII. Cal. Junii, filium reliquit Ernestum. Hic contulit loco nostro Melicensi Lanceam Sancti Mauricii, in qua impressa videtur Portio quædam Dominici Ligni Sanctæ Crucis, quam Angelus Dei impressit & crateram S. Vdalrici Episcopi & Confessoris Augustensis. Hic Ernestus post mortem patris A. XIX. in primo bello Hainrici Imperatoris occisus est in Saxonia juxta fluvium Vnstruth anno decimo Beati Altmanni Episcopi Pataviensis, Cancellarii præfati Marchionis Adalberti, fundatoris Gotwicensis, qui fuit annus Dominicæ Incarnationis millesimus septuagesimus quintus, quinto Idus*

(1) *Obiit ergo A. C. 1023, quippe qui est ab anno Christi 983, quo Pater ejus Marchio* Leopoldus I. *obiit*, quadragesimus. *Joannes Cuspinianus in Austria sua minus recte tantum* triginta quinque *annos regiminis illi tribuit, ideoque obiisse eum tradit A. C. 1018.*

(2) *Veritas hujus Chronologiæ ex eo patet, quod certo constat filium ipsius & successorem* Adalbertum *Austriam gubernasse integros* triginta duos *annos, & A. C. 1056 obiisse, uti in supra citato antiquo MSto Chronico Austriaco Zwethalensi videre est.*

(3) *Vide supra Col. 860.*

(4) *Vide Hermanni Contracti Chronicon ad hunc annum. Idem confirmat antiquum Chronicon MStum Krembsmonasteriense.*

(5) *Confirmant hoc supra citata duo antiqua Chronica MSta Zwethalense & Krembsmonasteriense ad hunc annum.*

Idus Junii. Huic successit filius ejus Leopoldus, Tertius hujus nominis, quo favente Ordo Monachorum est institutus hic in Medlico sub Abbate Sigiboldo, in festo Sancti Benedicti Abbatis, remotis inde Canonicis, qui prius hic erant, anno scilicet Domini MLXXXIX. Hic Leopoldus Tertius post mortem patris (1) anno XXI. decedens, quarto Idus Octobris, filium reliquit Leopoldum quartum, cognomento Pium. Hic extitit Fundator duorum Monasteriorum, scilicet (2) Neuburg & (3) Sanctæ Crucis, Tertium vero a Progenitoribus suis fundatum, scilicet Mölckh, libertati donavit, ac Sedi Apostolicæ obtulit exemptum permissione & rogatu Domini Vdalrici Episcopi Pataviensis nobiliter dotavit. Quartum in Cella Sanctæ Mariæ, quod tamen ipse non fundavit, sed habito suorum consilio hæsitantes fundatores prævenit, & Oratorium in suo jure fundavit. Anno igitur Verbi Carofacti MCXIII. Ordinatione præfati piissimi Marchionis Leopoldi Quarti Monasterium hoc Medlicense dedicatum est, & a Venerabili Domino, Domino Vdalrico Pataviensi Episcopo III. Idus Octobris, Indictione XIII, quod a Leopoldo patre ejus & avo ejus Ernesto, atque proavo ipsius Adalberto & abavo illius Hainrico erat fundatum.

A Eodemque die ab ipso Gloriosissimo Principe Leopoldo præmemorato nobili dote dotatum est, videlicet sex Ecclesiis (4) plebejanis, scilicet Medling, Dräßkirchen, Weickendorff, Lauchsee, Wulderstorff, Ravelspach, quas sub testimonio prædicti Domini Episcopi Pataviensis Vdalrici & omnium astantium nostro Monasterio perpetuali possessione tradidit. Insuper magna animi benevolentia Illustrissimus Marchio Leopoldus Quartus prædia subscripta huic Monasterio nostro tradidit.

B Vnum quod nostro Monasterio Melicensi adjacet scilicet Mölck, aliud in Landfridsteten, tertium in Zedlmaringen, quartum in Neuhofen, quintum in Rohr, sextum in Grefendorff, septimum in Raddendorff, octavum in Blewinckel, nonum in Weickendorff, cum omnibus possessionibus suis ad eadem prædia pertinentibus. Hanc delegationem & dotem præmemoratus Venerabilis Dominus Episcopus Vdalricus banno suo confirmavit, & omnem C huic Monasterio nostro Melicensi vim inferentem, & res Ecclesiæ nostræ violenter diripientem excommunicavit, & sui sigilli impressione hæc se egisse posteris designavit. Quam etiam dotationem Paschalis Papa secundus anno undecimo sui Pontificatus, & plures alii Romani Pontifices confirmaverunt. Iste Leopoldus Pius, Illustris

(1) Secundum supra citata duo antiqua Chronica MSta Zwethalense & Krembsmonasteriense obiit Marchio Leopoldus III, cognomine Pulcher, A. C. 1096.

(2) Monasterii hujus Neuburgensis antiquum & hactenus ineditum Chronicon Manuscriptum, quod pertingit usque ad annum Christi 1310, extat in Augustiss. Bibliothecæ Cæsareæ Codice membranaceo, inter MStos Codices Historicos Latinos 405to, & alias integrum a me publicabitur.

(3) De Monasterio hoc S. Crucis vide Diarium meum Sacri Itineris Cellensis pag. 206, 207 & deinceps.

(4) Per Ecclesiam plebejanam intelligitur hic Ecclesia parœcialis, quæ proprium suum habet Plebanum, hoc est, Rectorem sive Pastorem. Vide librum secundum Historiæ meæ Hamburgensis pag. 226 & 290.

stris & Nobilis Marchio, duxit uxorem nomine Agnetem, filiam Hainrici Imperatoris de qua genuit XVIII. pueros & puellas, quorum septem tempore infantiæ de medio sublati sunt, undecim vero, qui supervixerunt, scilicet sex filii & quinque filiæ, ad honores rerum temporalium non modicos promoti sunt omnes. Primogenitus Albertus, qui factus est Advocatus omnium Monasteriorum istius terræ nostræ Austriæ. Secundus Hainricus, qui & diutius omnibus vixit, & a patre minus diligebatur. Hic Hainricus factus fuerat Dux Bavariæ, sed per Fridericum Imperatorem ab eodem Ducatu remotus fuit, & quia ipsius erat magna nobilitas & honestas, quæ exigebat, ut nomen Ducis non perderet, utque Duces Bavariæ minus deinceps valerent contra eum superbire, præfatus Imperator Fridericus collecta Curia in Ratispona de consensu & voluntate Principum Marchionatum Austriæ a jurisdictione Ducis Bavariæ exemit, & quosdam ei Comitatus de Bavaria adjungendo in Ducatum vertit, judiciariam potestatem præfato Principi Hainrico & suis successoribus ab Anaso usque ad sylvam prope Pataviam, quæ dicitur Rotensaal, protendendo. Sic igitur iste Hainricus, dictus Jochsamergott, factus est primus Dux Austriæ, cum antea Marchiones tantum essent, & cuncta sibi subjugavit patrui sui præfati Imperatoris Friderici potentia coadjutus. Hic Hainricus fundavit Monasterium Sanctæ Mariæ Virginis, alias Scotorum, Wiennæ, ubi & sepultus est, genuitque duos filios, scilicet Leopoldum, qui ei successit in Ducatu, & Hainricum fratrem ejus, qui dictus est Dux Heinricus de Med-

A *lico. Tertius filius Leopoldi Pii, Fundatoris Neuburgensis, dictus est Leopoldus, qui tertio anno post mortem patris, ejecto præfato Hainrico, Ducatum Bavariæ accepit, sed brevi heu duravit, quia post auctum honorem anno secundo vita præsenti minutus est, superstitem & successorem relinquens præfatum Hainricum fratrem suum. Qui tamen, cum cognovisset se moriturum, Nobiles secum manentes adjuravit, ut ipsum mortuum in Austriam deportarent ad* B *Sanctam Crucem, ibique eum sepelirent, quod & factum est. Quartus Ernestus, qui etiam sepultus est in Sancta Cruce. Quintus Otto, qui factus est Mormundensis Monachus cum quindecim electissimis Clericis, qui secum illuc venerant a Studio Parisiensi. Ad cujus Ottonis preces pater suus fundavit Sanctam Crucem, qui postmodum factus est Episcopus Frisingensis: qui cum visitaret domum Mormundensem mortuus est illic, ac ibidem sepultus. Sextus Conradus, qui factus est Episcopus Pataviensis* C *& deinde Salzburgensis & in Cœnobio Admuntensi sepultus. Primogenita filiarum Bertha, quam duxit Hainricus Burchgravius Ratisponensis. Secunda Agnes, quam accepit Boleslaus Dux Poloniæ. Tertia Gertrudis, quæ copulata est Laslao Duci Bohemiæ. Quarta Elisabeth, quam accepit Hermannus Landgravius de Saxonia. Quinta Juditha, quam duxit Regengerus Marchio de Monte Phetran. Præfati Leopoldi piissimi & Serenissimi temporibus, patris omnium prædictorum puerorum & puellarum, qui ita nobiliter dotavit istud Monasterium, anno scilicet Domini MC XXXVI, Reginmarus Episcopus Ecclesiæ*

clesiæ Dei molestus & amarus libertatem prædictam, dotationem nostri Monasterii Mellicensis molitus est infringere & infirmare & decimas Ecclesiarum nostrarum auferre. Contra quem Erchinfridus, Tertius Abbas hujus Monasterii nostri Mellicensis, qui & (1) Historiam Sancti Colomanni composuit, Dominum Apostolicum vita & nomine Innocentium adiit, & privilegium nostrum tertio innovavit, & Episcopi conamina seu factiones Apostolica autoritate annihilavit, eodem Piissimo Leopoldo Marchione favente & adjuvante, qui & eodem anno XVII. Cal. Decembris de hac luce subtractus est, & in Neuburga sepultus, cujus Epitaphium tale est.

Iste docet titulus, quem nostra ferat caro fructum;
Isque monet tumulus, quem fata gerant tibi luctum.
Marchio Laus veri Leopoldus gloria Cleri
Hoc jacet indigno quadro sub limite ligno,
Hic Medlica suis studuit te condere donis.
Hunc sociare tuis studeas prece, thure Patronis.

Mortuo igitur præfato Leopoldo ac filio ejus Hainrico dominante dicto Jochsamergott, inventum est Lignum Dominicum Wiennæ, anno scilicet Domini MCLIX, quod aureæ Cruci cum aliis Sanctissimis Reliquiis inclusum quidam Clericus, minister Sathanæ, nomine Rupertus, auri cupidine illectus furtive abstulerat. De quo furto propter communem Ecclesiæ ad Deum clamorem publicatus & comprehensus, ex judiciali sententia suspendio vitam finivit. Inventa autem est gloriosa ac Venerabilis Crux Wiennæ apud Scotos. De hac Venerabili Cruce quære (2) supra.

EPITAPHIA duo veterum ex Familia Babenbergensi Marchionum & Marchionissarum Austriæ, qui quæve in Cœnobio Melicensi sepulti sepultæve sunt, quorum apographa ex Cod. Hist. Eccles. CLIII. ita sunt. Vide Comment. Libro II. in Catalogo Bibliothecæ Ambrasianæ Codice CCLXXIII.

Epitaphium Marchionum hic sepultorum.

Mors quasi cæca furit, quasi ventus, hyems, rapit, urit;
Cum (3) foliis flores vorat omnis carnis honores.
QVINQVE *sub hac tumba mortis Proceres tenet umbra;*
Quos redimens gratis, Deus, omnibus adde beatis.
Marchio (4) LEOPOLDVS *a verme sit igneque salvus,*

Hujus

(1) *Vide supra Col. 843.*
(2) *Vide supra Col. 860.*
(3) *Pro* filiis *sine dubio hic legendum est* foliis.
(4) Primus *ejus nominis ex* Familia Comitum Babenbergensium Marchio Austriæ, *cognomento* Illustris. *Vide supra Col. 871, & Joan. Cuspiniani Austriam pag. 593 & 594 edit, Basil. Oporin. A. 1553. in folio.*

Hujus honor ſedis, fons Cœnobii, pater Ædis.
Hac ſitus in foſſa, COLOMANNI *Martyris oſſa*
Fratribus (1) HAINRICUS *dedit his Princeps & amicus.*
Dormit (2) ADALBERTUS; *hic ſurgat luce refertus.*
Vita ſit (3) ERNESTO (4) *pars omnibus in grege juſto.*
Quem ſopor hic urget, (5) LEOPOLDUM *gratia purget*
Confer eis vitam, virtute fideque petitam.

EPITAPHIUM MARCHIONISSARUM HIC SEPULTARUM.

O dolor! o luctus! heu (6) *ve tuus eſt caro fructus;*
Lege pari Dominas SEX *legis hic domitas.*
SEX *celebres Dominæ hic ſervant vota ruinæ,*
(7) RICHART & (8) SWEINHILT, (9) ALHEIT, & (10) FREWIZA, (11) METHILT,
Sexta puella ruit, dicta (12) JUDITHA *fuit.*
Juſtus ut ancillas Dominus dedit abſtulit illas.
Has DEUS *abſtulit ut* (13) *ſtellas Orientis.*
Nunc lavet, induat, inſtruat, ut Sponſo venienti
Sacris ergo thoris has fœdere jungat amoris.

Hucuſque pertingunt antiqua illa antehac inedita monumenta, quæ quoniam *Cœnobii Melicenſis* hic facienda fuit mentio, digna judicavi, ut ea occaſione proferrentur in lucem, & publici juris fierent.

XI.

(1) Primus *ejus nominis* Marchio Auſtriæ, & *præcedentis Leopoldi primi* filius, *cujus cura Corpus* ſancti Colomanni *in Eccleſiam Cœnobii Melicenſis translatum eſt, triennio poſt, quam in Oppidulo* Stocherau *ſuſpenſus fuerat. Vide ſupra Col. 850.*

(2) Filius *Marchionis Henrici I & tertius ex Familia Babenbergenſi Marchio Auſtriæ, cognomento* Victorioſus, *qui donavit Cœnobio* Melicenſi *particulam Ligni* ſanctæ Crucis. *Id enim in ipſo hoc Codice MSto Ambraſiano annotatum eſt in margine his verbis:* Hic Sanctam Crucem attulit. *Vide etiam ſupra Col. 875.*

(3) *Cognomine* Strenuo, *qui filius fuit Marchionis Adalberti Victorioſi, & Cœnobio* Melicenſi *donavit* Lanceam ſancti Mauricii; *ut in ipſo hoc Codice MSto expreſſe annotatum eſt in margine. Vide etiam ſupra Col. 876, &* Joannis Cuſpiniani *Auſtriam pag. 597.*

(4) *Pro* Pars *ſine dubio hic legendum eſt* par.

(5) Tertium *ejus nominis Marchionem Auſtriæ, cognomento* Pulchrum, *qui filius fuit Marchionis Erneſti Strenui, & A. C. 1089,* Canonicis *ob nimis licentioſam vitam ex Cœnobio* Melicenſi *remotis, Monachos Ordinis* ſancti Benedicti *ſub primo Abbate* Sigiboldo *in eorum locum ſubſtituit. Vide ſupra Col. 876, &* Cuſpin. *Auſtriam pag. 598.*

(6) *Pro* ve *videtur hic ſcribendum eſſe* væ.

(7) Richardis, *Marchionis Leopoldi I. uxor.*

(8) Sweinhildis *ſeu, ut apud Cuſpinianum legitur.* Suenhildis, *uxor Marchionis Auſtriæ Henrici I.*

(9) Adelheidis, *uxor Marchionis Auſtriæ Adalberti I.*

(10) Frewiza *ſeu, ut apud Cuſpinianum legitur,* Frowiza, *uxor Marchionis Auſtriæ* Leopoldi II, *filii Marchionis Adalberti I.*

(11) Mechtildis, *uxor Marchionis Auſtriæ Erneſti Strenui, filii Marchionis Adalberti I & fratris Leopoldi II.*

(12) Juditha, *filia Marchionis Auſtriæ Erneſti Strenui. quæ in virginitate obiit.*

(13) *Videtur hic deeſſe aliquod* epitheton *vel ad* ſtellas, *vel ad* Orientem *pertinens; ut exempli gratia;* nitidas ſtellas Orientis. *Sic enim apud* Lucretium *legitur* nitor Solis; nitor Lunæ & exoriens nitor auroræ.

XI.

Theodorici Thuringii de vita, morte, miraculis S. ELISABETHÆ Appendix.

MONITUM.

Vulgarat hanc noster Libro Comment. II. a pag. 879. in recensione Codicis Ambrasiani CCLXVII. nunc in Classe Hist. Ecclesʃ. LXXXVI, quo continetur : THEODORICI de Appoldia, a patria dicti THURINGII Libri de vita, morte ac miraculis S. ELISABETH, ANDREÆ Ungariæ Regis filiæ, LUDOVICI PII Thuringiæ & Hassiæ Landgravii uxoris. *Historiam hanc primus omnium edidit* HENRICUS CANISIUS *Antiq. Lect. Tom. V. Parte II. a pag. 147. Verum, ut recte observarat* LAMBECIUS, *Codex iste appendice illa auctior est, quam is loco, supra memorato, integram evulgavit.* Nec tamen ea dumtaxat parte, *inquit* GENTILOTTUS, amplior est, sed integro libro de miraculis S. ELISABETH, sumpto ex CONRADI MARPURGICI libello, seu epistola, a LEONE ALLATIO in Symmictis Lib. I. a pag. 269. edito, & peculiaris libri in modum intexto post librum octavum, cujus in MS. finis est: *cui facillime resistebat.* Quæ verba prope finem Cap. VI. Lib. VIII. apud CANISIUM leguntur. Libro hujusmodi de miraculis præmittitur prologus, cujus miniatus titulus & initium: *Incipit prologus de miraculis beate Elysabeth. Nunc nimirum & alia, que non fidelibus sed infidelibus in signum data sunt &c.* Miraculorum caput primum sic minio inscribitur & incipit: *Incipiunt miracula a Sede Apostolica approbata. Primo de diversis languoribus curatis, &c.* Quamvis autem, ut dictum est, ex epistola jam edita CONRADI narratio hæc m. s. miraculorum accepta sit, animadverti tamen, non quoad ordinem modo, & stylum, sed etiam miraculorum numerum non levem inter utramque differentiam intercedere; adeo, ut ei, qui novam editionem instituet, sim auctor, ut Codicem hunc consulere & excutere non gravetur. *Hæc* GENTILOTTUS. *Quæ si nota fuissent tum* Cl. Basnagio Antiquas Canisii Lectiones Amstelodami anno CIↃIↃCCXXV. *recudenti, tum* Cl. SCHWANDTNERO, Scriptores Rer. Hungar. *in Bibliotheca nostra indaganti, procul dubio eruditos in usus pridem jam fuissent conversa. Porro memorata* Appendix *est in hunc modum.*

Incipit SERMO ANGELI, quo instruxit Beatam ELIZABETH de statu perfectionis.

Apparuit Sanctæ Elizabeth Angelus Domini, sic eam allocutus instruxit, dicens: Omnes, qui hujus Mundi renunciastis concupiscentiis, ejusque, qui vos de tenebris vocavit in admirabile lumen suum, & inter adoptionis filios, ut in novissimo die judicetis duodecim Tribus Israël, suscepit, sequi vestigia elegistis, videte, (1) *quod cum omni humilitate ambuletis obedientia &*

(1) Quod *barbare pro* ut.

& charitate, sine murmuratione & detractione, absque odio & elatione, ab omni specie (1) *mala & vitiorum contagio abstinete; diligite invicem in charitate, ne blasphemetur & irascatur vobis Pater cœlestis, & pereatis de via recta suæ contemplationis. Quod si fuerint inter vos contentiones, murmurationes, dissensiones, detractiones, rea invidia, oculi sublimes, inanis gloria, scurrilitas, derisio, ventris ingluvies, somnolentia, otiositas, & hujusmodi, in quibus hujus seculi filii ambulant, quem locum reperiet in vobis divinus intuitus? Vos autem populus meus, qui non speciem tantum, sed veritatem spiritalis pietatis habetis, qui mundanis illecebris indixistis bellum, qui mente in Cœlis conversari decrevistis, qui ab hujus Mundi concupiscentiis convertimini, constantes estote in via contemplationis, quam elegistis; emundate oculos cordis vestri ad speculandum lumen, in quo vita & redemptio vestra manet. Ut autem ad aspectum veri luminis valeatis mentis oculos elevare, purificandi sunt per secularis aversationis ammonitionem, carnis castigationem, cordis compunctionem, frequentem confessionem, lachrymarum effusionem: cumque sic interioris hominis oculi fuerint permundati, extollentur per considerationem ammirabilis Deitatis, pudicam speculationem veritatis, puram & efficacem orationem, laudis DEI jubilationem, desiderii in DEUM ardentis æstuationem. Apprehendite hæc, & in ipsis permanete: occurrite vero lumini, quod suis se offert electis, vestrisque mentibus gratiam desideranter*

A *infundit. Abstrabite corda vestra, abnegantes vosmetipsos vobis, exhibentes vos ad ea, quæ divinitus didicistis. Sic divinis replebimini splendoribus, eritis sicut filii lucis & sicut Angeli Dei, ipsi jugiter adhærentes, ex virtute contemplationis ad fontale principium refluentes. Cavete, ne lumen, quod in vobis est, elationis vel avaritiæ turbo exsufflet, qui in Paradiso parentum vestrorum gloriam evacuavit. Avertite, o filii pacis a seculi tumultibus aures vestras, & date*
B *silentium spiritui, cum loquitur in vobis, sicque erit in vobis Domini parpetuus sabbatismus, & requiescet in vobis pax Dei, quæ exsuperat omnem sensum, torrenteque replebimini divinæ majestatis. Non turbetur anima vestra, nec concidat vultus cordis vestri, si mundus despicit vos, & odit, & inter infructuosos vos & mortuos æstimabit. Si calamitas ingruerit, si afflictionis vel adversitatis sive paupertatis tempestas vos turbaverit, ne conturbemini, nec a luce, quæ ante faciem vestram est, vestros oculos avertatis.*

C Epistola GREGORII (2) Papæ (3) de Canonizatione B. ELIZABETH.

GREGORIUS Episcopus, servus servorum DEI, venerabilibus fratribus Archiepiscopis & Episcopis, & dilectis filiis Abbatibus, Prioribus, Decanis, Archidiaconibus, Archipresbyteris & aliis Ecclesiarum Prælatis, ad quos Litteræ istæ pervenerint, salutem & Apostolicam benedictionem. Gloriosus DEUS in majestate sua. Æterni Patris Filius, Redemptor noster Dominus JESUS CHRISTUS de

(1) *Videtur legendum esse* malum.

(2) *Nempe* Noni, *qui A. 1227 electus est, & Anno 1241 obiit.*

(3) *Peracta est hæc* Canonizatio Perusii *in Conventu Fratrum Ordinis Prædicatorum Anno Christi 1235, die 27 Maji. Vide* Theodorici Thuringi *lib. 8. cap. 9.*

de summitate Cœlorum prospiciens, conditionis humanæ gloriam, viso concursu miseriæ, cui primi parentis culpa dedit initium, reformatam ineffabili dispositione providit, ut virtutem suam sedentibus in umbra mortis exponeret, & in exsilio positos ad libertatis patriam revocaret. Igitur quia nulli potius quam sibi suæ facturæ redemptio competebat, eoque artifici decens sit & debitum, ut quocunque casu depereat, quod pulchrius fecisse dinoscitur, in statum pristinum suæ virtutis studio reformetur, in exile vasculum, si tamen sit exiguum, quod recepit hospitem super omnia spatiosum, scilicet in aulam Virginis, refertam omni plenitudine sanctitatis, de regali throno se conferens, opus inde cunctis visibile protulit, per quod propulso principe tenebrarum, de sui redemptione plasmatis triumphavit, certa relinquens instituta fidelibus, per quæ ipsis ad patriam redderetur transitus expeditus. Hujusmodi quidem pietatis seriem Beata ELIZABETH, ex regali orta progenie, & Thuringiæ Landgravia gratiosa, solerti meditatione considerans, & jam dicta eligens instituta continuis observare studiis, ut dignam receptione se redderet perpetuæ claritatis, quasi ab ortu vitæ usque ad occasum virtutis vacando cultui, nunquam desiit in charitatis amplexibus delectari. Nam in confessione veræ fidei menteque dedita sanctitati, cœlestis Reginæ diligendo Filium, per quem dulcedinem consequi posset cœlestium virtutum, ita dilexit & proximum, quod amœnum sibi constituens illorum familiarem sibi habere præsentiam, (1) quam eorum corruptio cunctis mirata fuerit effici pe-

A *regrinam se in multis reddidit inopem sibi sollicitam fore pauperibus multipliciter effluente, quorum abeunte ætate nutrix esse desiderans & amatrix, eo quod sciret perrennis vitæ præmium dilectorum Deo acquiri meritis egenorum, adeo conditionem ipsorum sibi gratam constituit, quantum naturaliter secularis elatio vilipendit. Quare etiam licitis sibi deliciis, quas offerebat status excellentia conjugalis, deductis pluries in contemptum, corpus delicatum & tenerum reddebat assiduæ parsimoniæ*

B *studio maceratum, tanto sibi meriti quantitate proficiens, quanto, quod sponte geritur, majoris gratiæ præmio muneratur. Quid ultra? quæque jura sanguinis in supernæ transferens desiderium voluptatis in perpetuum profectum quid existimans, si jam Viri destituta præsidio ac residuum vitæ decurrere, quod se ad jugum obedientiæ amplexatrix excitaverat, religionis habitum induit, sub quo Dominicæ Passionis in se celebret mysterium, usque in diem ultimum non omisit. O felix Mulier! O felix Matrona! O dulcis*

C *ELIZABETH dicta Dei saturitas, quæ pro refectione pauperum panem meruit angelorum! O inclyta Vidua, virtutum fœcunda sobole, quæ studens ex gratia consequi, quod a natura non poterat indulgeri? Diris animæ hostibus per scutum fidei, loricam justitiæ, gladium Spiritus sancti, galeam & hastam perseverantiæ debellatis, sic amabilem Sponso immortali se præbuit, sic Reginæ Virginum dilectione continua se colligavit, suum deprimendo Dominum & ancillæ humilis famulatum. Sic sancta ELIZABETH processibus utique conformem se reddidit, dum in man-*

(1) *Locus mendosus & corruptus, de cujus vera lectione nondum mihi satis liquet.*

mandatis & justificationibus Domini sine querela simpliciter ambulavit, Dei gratiam secrete mentis per affectum concipiens, & eandem per effectum pariens, & nutriens assidue per profectum, quod solus omnium in se sperantium & exultatio quorumlibet in humilitatis & innocentiæ vallibus positorum in promissæ suis præmia retributionis exsurgens ipsam mortis nexibus expeditam provexit absolvit luci in accessibili luminosum. De cujus stupenda & inexplicabili claritate processit, quod illius spiritus superflui fulgoris abysso rutilat, & in hujus profectu caliginis multis coruscat miraculis gloriosis, quorum virtute Catholicis fidei, spei & charitatis augmenta proveniunt, perfidis via veritatis exponitur, & hæreticis multæ confusionis materia cumulatur. Unde stuporis turbine obvoluti quod dictæ Sanctæ meritis, quæ dum carcere clausa tenetur, pauper spiritu, mitis mente, propria vel potius aliena peccata deplorans, justitiam sitiens, (1) minime dedita, munda corde, vere pacifica, attrita persecutionibus & opprobriis extitit lacessita, vitam mortuis, lumen cæcis, auditum surdis, verbum mutis, & gressum claudis cœlesti dextera. Confluunt partes Teutoniæ (2) spatiosas, quas mortis dogmate gestiebant inficere in doctrinæ cœlestis amplexibus cernuntur multipliciter exsultare. De hujusmodi quidem, & aliis ejusdem miraculis, quæ mentis inspecta oculis uberiorem lætitiam proferunt: quam si diffusis distincta literis viderentur, facta Nobis per Testes idoneos tanta plenitudine fidei sicut debetur & competit colenda per omnia veritati. Nostrum quoque deposcit officium his

A continue sudare studia, per quæ augeatur gloria Redemptoris. Dictam Sanctam, quam sibi ad intuitum placuit suæ Majestatis assumere, de Fratrum nostrorum consilio, Patriarcharum, Archiepiscoporum & Prælatorum omnium, qui tunc apud Sedem Apostolicam existebant, Sanctorum Catalogo duximus adscribendam, Universitati vestræ per Apostolica scripta districte mandamus præcipiendo, quatenus tertio decimo Calendas Decembris die, videlicet, quo eadem mortis absoluta vinculis per-

B enniter ad fontem superne prodiit voluptatis, Festum ipsius, prout miranda ipsius magnitudo meritorum exigit, celebretis & solenniter celebrari faciatis, ut id vobis de thesauris cœlestibus ejus pia intercessione proveniat, quod ipsa, præstante CHRISTO percepisse dinoscitur, & possidere perpetuo gloriatur. Cæterum ut Universitati fidelium invisibilis Aulæ consequendi delicias ex concessa nobis parvitate, desuper propitiante Domino, sit voluntas; quin imo & ut Nomen exaltetur Altissimi, si Sponsæ suæ venerabilem

C sepulturam fidelium procuremus accessibus honorari, omnibus vere pœnitentibus & confessis, qui se illuc annis singulis, devotionis aromata, etiam sinceritatis insignia deferentes, in memorato Festo & usque ad octavam ipsius contulerint, de Omnipotentis DEI gratia, & Beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, unum annum & quadraginta dies de injuncta sibi pœnitentia misericorditer relaxamus. Datum Perusii Pontificatus nostri anno nono, Calendis Junii.

Lite-

(1) *Deest hic aliquid.*
(2) *Locus mendosus & corruptus.*

Litera Domini (1) INNOCENTII QVARTI Papæ de Translatione Beatæ ELIZABETH.

INNOCENTIVS Episcopus, servus servorum DEI, venerabili Fratri (2) Archiepiscopo Moguntinensi salutem & Apostolicam benedictionem. Dilectorum filiorum Magistri & Fratrum Theutonicorum Hospitalis S. Mariæ Hierosolymitani nobis oblata petitio continebat, quod, cum Sepulchrum, in quo Beata ELIZABETH in Ecclesia Beati Francisci in Marpurg requiescit, ipsius gloriosis meritis miraculorum titulis refulgeat venerandis, ac per hæc fidelium populorum frequentationibus dicta Ecclesia cum laudibus oblatis Redemptori omnium visitetur, nec ad ipsius sepulchrum propter loci angustias, in quo ejus tumba dicitur collocata, præ multitudine nimia confluentium absque periculo valeat accessus haberi. Dictus Magister & Fratres nobis humiliter supplicaverunt, ut super hoc fidelium devotioni providere paterna solicitudine curaremus. Cum igitur, ubi fuerit corpus sanctum, illic aquilæ congregantur, illi videlicet, qui piis desideriis Deum quærunt, ac devotorum dona, prout eorum exigunt merita, pœnitentibus viam præparant latiorem, Fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus personaliter accedens ad Ecclesiam prædictam & locellum ejusdem Sanctæ, ubi sunt conditæ ipsius reliquiæ, circumstantiis universis diligenter inspectis, ad locum oportunum ac idoneum tandem transferri facias, si Tibi videbitur expedire. Ut autem ex præsenti collatione munerum firma maneat expectatio futurorum, illis vere pœnitentibus & confessis, qui die translationis ipsius ad prædictum locum cum debita veneratione accesserint, prout Tibi videbitur, auctoritate tua oportunam indulgentiæ gratiam largiaris. Datum Lugduni secundo Nonas Novembris Pontificatus nostri anno septimo.

De Translatione reliquiarum sacrosancti corporis Beatæ ELIZABETH, & construenda Ecclesia in ejus nomine.

Hujus igitur mandati auctoritate translatæ sunt solemnissime ut (3) prædictum est, beatissimæ ELIZABETH reliquiæ sacrosancti corporis ad locum tantæ dignitati congruum, in quo tubam novissimam exspectabit. Jacta sunt tunc circumquaque firmamenta firmissima pro construenda in ejus nomine Ecclesia, quæ latitudine proportionata protensa, elevantur non dissimili altitudine protensa, per manus quoque artificum doctissimas celata & sculpta decenter, fenestrisque perspicuis ordinata luculenter, intuentes in admirationem, adorantes ad devotionem allicit, perfecta in omnibus opulenter. Principatur in hoc Summi Regis Palatio regalis illa ELIZABETH Sponsa ejus, suntque domestici ejus præclarissimi Viri, Magister Domus Theutonicæ, videlicet Illustris, ac dulcis ille olim Princeps Thuringorum Frater CONRADVS, item-

(1) *Electus is est A. C. 1243, & anno 1254 obiit.*

(2) *Nempe* SIGEFRIDO III., *qui a* Theodorico Thuringo *lib. 8. de Vita S. Elizabeth cap. 12. vocatur* SEIFRIDVS.

(3) *Nempe Libri octavi cap. 10, 11, 12 & 13.*

itemque ANNO, Vir religiosus ac devotus; quibus adjunctus est Magister CONRADVS DE MARPVRG dictus, Vir justus & Prædicator per Theutoniam egregius, Sanctæ ELIZABETH instructor præcipuus, quem præcipue triplici aureola, videlicet martyrii, prædicationis ac virginitatis a Deo credimus coronatum. Novissimis autem diebus istis apposita est his mulieris bonæ species in ornamentum eximium Domus, ALHEIDIS videlicet, Illustris Principis ALBERTI DE BRVNESWIG filia, quæ etiam miraculis dinoscitur claruisse. Adest quoque Frater GERHARDVS de Ordine Fratrum Minorum, Vir magnæ virtutis & austeritatis in corpus suum præcipue & rigoris. Hos aliosque cives Sanctorum & domesticos DEI ELIZABETH nostra beata in hoc suo suscepit domicilio, resurrectura cum eis in novissimo die, & fruitura æternitatis gaudio. Interim tamen non vacat Domus illa a divinæ laudis præconio. Etenim Fratrum de Domo Theutonica religiosa inibi ac numerosa collecta Congregatio quotidiano ac solenni DEVM colit & veneratur officio, jucundum diebus & noctibus cum devotione ac celebrem exhibens famulatum. Adhoc in prædicto religiosorum loco aluntur & reficiuntur pauperes, nudi vestiuntur, suscipiuntur advenæ & peregrini hospitantur, infirmi procurantur & omnibus necessitatem patientibus pietatis & misericordiæ beneficia largiuntur, præstante Domino nostro JESV CHRISTO, qui est benedictus in secula seculorum, Amen.

A

De Viro religioso, cui in die mortis suæ Beatæ ELIZABETH apparuit.

Est in Thuringia Cœnobium quoddam solenne Ordinis Sancti Benedicti REYNERSBRVNNEN nominatum, in quo illius Provinciæ Principes tumulati sunt; ubi & felix ille Beatæ ELIZABETH maritus LVDEVICVS Princeps Serenissimus, multis florens miraculis requiescit. Hoc in Monasterio fuit tunc temporis, cum Beata migravit ELIZABETH, B *frater quidam conversus magnæ religionis & austeritatis, & ad carnem loricam ferream gestans, corpus proprium affligebat. Hunc Beata ELIZABETH, dum adhuc viveret, pro sua sanctitate speciali diligebat affectu. Qui dum aliquando memorati Principis sepulchrum visitaret, huic famula DEI devotissime se commendans, caritativæ fraternitatis ac communicationis exegit manualem & accepit a viro renitente & humili sponsionem. Erubuit enim vir rusticus* C *& justus manum contingere excellentissimæ & sanctissimæ Mulieris, quippe arte & exercitio serviebat molendino. Cujus reparandis instrumentis dum eo tempore studiosius insisteret, impetu quodam improviso & inopinato brachium ejus dextrum arreptum, concussum est miserabiliter & confractum; qui multo dolore affectus, consolationem a Domine cum patientia exspectabat. Hic ea nocte, qua Beata ELIZABETH in Marpurg Oppido a corpore migravit ad Dominum in Ecclesia sua vigilans & orans, & in doloribus suis gemens residebat. Cui electa DEI ELIZABETH in visu apparuit, regalibus induta, inæstimabilique claritate fulgens, & dulciter eum alloquens,*

quens, *Qualiter, inquit, agis, & quomodo vales, Frater mi VOLCMARE? qui præ nimia claritate contremuit stupefactus, tamen cognoscens eam dixit: Quomodo, o Domina mi, quæ abjectis operiri solebas induviis, nunc tam speciosis vestibus & splendidissimis amiciris? Respondit: Ego mutavi statum meum. Tunc illa apprehensa dextra fratris qua sibi fraternitatem sposponderat, quam molendinum confregerat, sanavit eum. Qui ad tactum tanquam dolens expavens, repente evigilavit, brachiumque cum manu consolidatum sentiens & sanum, in suæ salutis procuratrice Dominum benedixit.*

De Magistro CONRADO Lantgravio.

D*ulcis memoriæ frater CONRADUS, olim Magister Domus Theutonicæ, qui fuerat Princeps Thuringiæ, de quo supra fecimus mentionem, Romæ infirmatus est. Hic ad tantam cordis & corporis munditiam a Gratia operante pervenerat, quod* A *in ægritudine positus, nullius, qui criminali obnoxius esset peccato, præsentiam absque cruciatu poterat sustinere. Unde necesse fuit, totam ejus familiam prorsus ab omni crimine abstinere. Aderat tunc Vir religiosus, Abbas de Hagine, Cisterciensis Ordinis, homo valde venerabilis & devotus, per quem etiam istud vulgatum est: qui eum facta confessione reverenter adibat. In cujus præsentia idem infirmus die quadam raptus in ecstasin tenebatur; a quo dum quæreret Abbas, quid vidisset,* B *respondit: Ego ante tribunal æterni Judicis fui; ubi de statu meo districte disceptatum est: tandem, justitia exigente, sententia Judicis per quinque annos me purgatorio pro pœnitentia deputavit; accedens autem soror mea ELIZABETH remissionem mihi hujus purgatorii protinus impetravit; (sororem Beatam ELIZABETH appellabat, quia uxor fuerat fratris sui;) unde sciatis me de ista infirmitate moriturum, & æternam gloriam percepturum.*

XII.

Vetustæ memoriæ, historiam monasterii Cluniacensis *in Gallia, &* Gemblacensis *in Brabantia illustrantes, videlicet:* I. *Officium Ecclesiasticum in honorem* S. MORANDI, *monachi Cluniacensis, cui intexta est ejusdem* Sancti *vita, ab anonymo quodam, &, ut videtur, coætaneo scripta, & in lectiones sex divisa.* II. *Narratio de elevatione corporis* S. GUIBÉRTI *sive* WIBERTI, *fundatoris cœnobii* Gemblacensis; *composita a* SIGEBERTO, *monacho Gemblacensi: cui junguntur diplomata duo* OTTONIS *videlicet* I. *Imp.* & BENEDICTI VII. Pontif. Max. *de privilegiis monasterii* Gemblacensis. III. *Narratio incendii, quo, anno* CIↃCXXXVII. Gemblacense *cœnobium conflagravit.*

MONITUM.

De Officio & vita S. MORANDI *nihil est nobis reliqui, quod monere heic oporteret, post ea, quæ in actis Sanctorum Tom. I. mensis Junii, a pag. 339. & in Appendice a pag. 10. ab eruditissimis eorum Actorum collectoribus sunt observata. Narratio de elevatione corporis* S. GUIBERTI, *licet a* LAM-

BECIO *integre hic edita, re vera tamen mutila est, & plenius habetur in alio Codice Cæs. nunc inter historicos Eccles. CVI. sicuti collatione facta testatum reliquit* Cl. GENTILOTTUS. *Ex diplomate* BENEDICTI VII. *heic vulgato, non modo* LAMBECIUS *præposteram* SURII *emendationem quoad notam temporis nomenque Pontificis refutavit; verum etiam* ANTONIUS PAGIUS, *observante* Cl. GENTILOTTO, *in* Critic. Baronii Annalium *ad annum 946. n. III. initium Pontificatus* BENEDICTI VII. *eruit. Confer Franc. Pagii Brev. gest. Pontif. Rom. Tom. II. pag. 246. Miraculum illud, quod occasione incendii monasterii* Gemblacensis *accidisse heic dicitur, non* SIGEBERTUM, *sed* ANSELMUM *Abbatem, auctorem habet in auctario Chronici Sigeberti, ut ibi ad oram adnotatum est.* (a)

Prologus (1) in vitam Beati MORANDI Confessoris.

Sanctorum Patrum præcedentium dicta vel gesta literis tradere, & succedentium memoriis commendare, utilissimum est, maxime cum in ipsis, velut in quibusdam florum hortulis, diversarum virtutum condimenta carpere liceat, ex quibus homo, quamvis corruptibilis & caducus, vigore quodam divino efficiatur immortalis & impollutus. Qui licet multifaria inimici fraude præventus, temeritate propria promerente, brutis animalibus sit comparatus, non tamen a pio Conditore penitus est abjectus, quin imo si a sua iniquitate, recesserit, & tempus sibi indultum non in vacuum deduxerit, sed talentum suum largitori benigno cum lucro portare studuerit, non solum pristinæ conditionis dignitati restituere-tur, verum etiam amplioris gratiæ palma donabitur, cum paulo minus Angelis minoratus, in Cœlis sine fine lætabitur. Sed quia unius tantummodo talenti pondus multiplicandum esse diximus, auditorum mentes in animadversionis angorem mittimus, quibus in Evangelio quinque talentorum negotiatores esse præcipimur. Sed hæc conclusio facile solvitur, si singularis talenti prærogativa diligentius discutiatur. Quinque enim talentorum nomine quinque sensus corporis actuales significantur; scilicet Visus, Auditus, Gustus, Odoratus & Tactus; qui a principali, qui est Intellectus, singuli in sua proprietate reguntur & diriguntur. Cui subsistunt quatuor accidentia cæterorum usibus necessaria, Memoria, Voluntas, Ratio, & Sapientia, & pari numero quibus horum sui juris & proprietatis regatur arbitrio. Intellectus enim visum regit, cum compescit illicitum; ut in Psalmo (2): *Averte oculos meos, ne videant vanitatem. Dirigit vero, ut in* (3) *Apostolo legitur: Videte quomodo caute ambuletis. Memoria autem agit, ut, quod audieris bonum, retineas; Voluntas, ut, quod jam audisti bonum, implere festines & diligas; Ratio, ut, quod tenes rectum, proximo tuo annunties & persuadeas: Sapientia, ut scias, quid vel quando ratione proferas. His itaque virtutum gradibus sæviens vincitur Mundus: his*

(a) *Legebantur prius hæc monumenta Lib. Comment. II. a pag. 886. usque ad pag. 908. Vide nunc ejusdem Lib. II. Catal. Codicum Ambrasianorum n. CCLXVIII. & CCLXIX.*

(1) *Totus hic Prologus deest in* Andreæ Quercetani *Bibliotheca Cluniacensi.*

(2) *Psalm. 119. vers. 37.*

(3) *Epist.* S. Pauli *ad Ephesios cap. 5. vers. 15.*

his exercitiis bonis Sanctorum ampliatur numerus. Ex quibus nobis DEI gratia Beatus datus est MORANDVS; in terris consolator piissimus, & in Cœlis Patronus certissimus, in cujus hodie natalitio fidelium decrevit devotio congregari in Domino, ac ejusdem Beati Viri commendari patrocinio. Cujus vita sacris virtutibus extitit plena, sed prædecessorum desidia oblivioni est tradita, nec ad nos scriptis constat esse delata. Sed nos alios causamur, cum etiam nostris temporibus multa & ingentia circa diversorum infirmitates divina clementia per servum suum sic operata, a nobis quodam scrupulo de necessitate sint occultata. Quantum corporum invalitudines, quanti dæmoniaci, vel paralytici, ad ejus memoriam sint liberati, non est nostræ facundiæ vel possibilitatis per singula quæque referre. Sed ne tantorum beneficiorum servi DEI videamur esse ingrati perceptores, pauca de pluribus colligamus, &, licet inertes, qualicunque tamen schemate ab ipsius Viri infantia gesta scribere incipiamus, & posteris nostris legenda relinquamus, hoc præcipue ammonentes, ut audientes dictis fidem habeant.

Incipit Vita Beati MORANDI Confessoris.

LECTIO PRIMA.

Beatus itaque MORANDVS ex (1) *GALLIÆ partibus nobilissimis est ortus natalibus. Parentes*

A *ejus inter Potentum catervas Primates præclari, tam in religione Christiana, quam rerum temporalium opulentia plenius fuerant locupletati; & quia totius felicitatis suæ DEVM diligebant Autorem, talem justitiæ suæ meruerunt habere hæredem. Non multo post antiquorum Patrum imitantes exemplum, hunc, ut Samuelem castissimum, ferre decreverunt ad Dominum, ipsique serviturum in perpetuum. Denique WORMACIÆ petentes Oppidum, divinum flagitabant* B *auxilium, ut eis locus monstraretur idoneus, quo eorum Domino manciparetur filius.*

LECTIO SECUNDA.

Nec defuit altissimus justorum præcibus, pia vota solvere cupientibus, moxque intelligentes consilium cœlitus sibi inditum, ut summum peterent Atrium, quod est in honore DEI GENITRICIS decenter inibi constructum, ibique præfatum puerum C *sacris literis traderent imbuendum. Ad quod cum venissent, & adventus sui causam probabilioribus detexissent, sunt officiosissime recepti, ac benedictione percepta, de collega quamvis modico plurimi exultarunt in Domino, Parentes vero sancti desiderii sui compotes effecti, universam Ecclesiam convocantes, filium suum cum maximis prædiorum ac manciporum donariis, utpote potentes, omnibus commendantes, DEVM benedixerunt, ac lætantes in sua redierunt.*

LECTIO

(1) *In Andreæ Quercetani Bibliotheca Cluniacensi pro* ex GALLIÆ partibus *perperam & falso legitur* ex GERMANIÆ partibus. *Quod enim* S. Morandus *natione* GALLVS, *non autem* GERMANVS *fuerit, manifestissime appareret ex hujus Vitæ Lectione* quarta, *utpote ubi expresse narratur, quod is propter* idioma Gallicum *monachis Cluniacensibus natione Germanis*, linguam Gallicam *ignorantibus*, *tanquam* interpres *adjunctus sit.*

LECTIO TERTIA.

Beatus igitur MORANDUS a suis progenitoribus voluntarie salubriter derelictus, a Domino autem assumptus, & in Domo DEI, velut arbuscula recens & novella, postmodum justitiæ fructum plurimum paritura, plantatus, sacris Literis initiatur; non multo post, velut herbida tellus, divino rore perfusus, omnium liberalium artium fructu fœcundatur. Revera enim in discendo nulla mora est, ubi Spiritus Sanctus Doctor adest. Itaque crescente servo DEI, quotidie studebat implere, quod præcinebatur in Psalmo; senes reverens, juvenes honore præveniens, & sic de virtute in virtutem transiens.

LECTIO QUARTA.

Talibus, ut diximus, cum fulgeret virtutibus Beatus MORANDUS, non, ut assolet ætas junior, ejus extollebatur animus, sed semper manebat humilis & quietus, &, ut magni Davidis adolescentulus, in Domini meditabatur justificationibus. His, inquam, humilitatis gradibus athleta Christi enutritus, Mundi calcavit impetus, factus Sacerdos Deo dignissimus. Sed quo majori potitur munere, eo ferventior fit in bono opere, moxque & delectatur altius pro Christo insudare laboribus, & convocatis suis omnibus domesticis & parentibus, eorum se commendans orationibus, ad (1) MOENIA S. JACOBI perrecum pluribus ejusdem viæ sponsoribus.

A *In (2) eisdem vero partibus habetur Vicus famosissimus, qui dicitur (3) CLUNIACUS, amœnitate amabilis, fertilitate fœcundus, &, quod multo est felicius, Apostolorum PETRI & PAULI nominibus insignitus, ac monachis sub regula militantibus, mirabiliter gubernatus. His præerat HUGO cognomento PIISSIMUS, genere clarus, sermone facundus, sanctitate præcipuus. Ad hunc igitur locum Beatus MORANDUS cum suis devenit Comitibus, Apostolorum* B *patrocinia oraturus, ac servorum DEI suffragia petiturus. Quid multa? Ad notitiam piissimi Patris deductus, salutaribus ejus monitis, ceu optima terra, tantum est irrigatus, (4) quod se monachum futurum fore diceret, si, peregrinatione peracta, Dominus sibi redire concederet. Benedictione itaque pii Patris ac fratrum oratione munitus, exsul egregius cum suis comitibus itinerare cœpit citius, ac Domino ducente, quo proposuerat, (5) GAL-* C *LACIÆ invehitur partibus, & Beati JACOBI pignore adorato, concite rediit, ac CLUNIACUM pervenit. Cui illico occurritur ab omnibus, & a pio Patre suscipitur ut filius; moxque suis valedicens comitibus, lætantibus omnibus rite consecratur monachus. Qui mox in tantum excrevit sacris virtutibus, ut in professione monastica nulli haberetur secundus. In vigiliis carnis lasciviam refrænabat, imperanti obediebat, fluctuantem pia exhortatione consolidabat, discordantes concordabat, orationibus continuis dæmones fugabat. Talibus virtutibus cum fulgeret Beatus*

(1) *Nempe primariam* Gallæciæ *Urbem* Compostellam, *vulgo* S. Jago *dictam.*

(2) *Per* easdem partes *intelligitur hic* Iter *sive* Via per Ducatum Burgundiæ, *in quo* Cluniacum *situm est.*

(3) *Vulgo* Clugny.

(4) Quod *pro* ut, *quemadmodum alias passim.*

(5) Gallaciæ *pro* Gallæciæ.

tus MORANDVS, venerabatur ab omnibus, & jam a veris Christi cultoribus inquiritur diligentius. Nam ex EISDEM partibus (1) *quidam nominatissimus ejus fama incitatus, CLUNIACUM venit, &, ut idem Vir memorabilis ad ædificationem suorum sibi per modicum tempus concederetur, venerabilem Virum HVGONEM Abbatem rogavit; quodque Beato Viro annuente impetravit. Quo mox assumpto, in Arverniam propere rediit, cunctisque suis fratribus Virum venerandum commendat. Verum quantis inibi Vir DEI virtutum claruerit signis, frequens turba peregrinantium, ob benedictionis gratiam etiam ex NOSTRIS partibus ad eundem confluentium, declaravit, quæ eum in NOSTRIS partibus vulgari laude extulit. Dicebant enim sæpius se evasisse periculum per ejus suffragium. Multa enim & pœne innumerabilia Viri DEI fuere insignia, quæ si dicantur per singula, nulla scribenti sufficeret pagina. Sed ne tædium auditoribus, inferamus, ad nostræ narrationis finem tendamus, qualiterque DEI dilectus superna providentia NOBIS sit collatus, quibusve virtutibus vivus & defunctus fuerit re-*

A *dimitus, breviter dicamus. Extitit itaque in territorio BASILIENSI de CASTRO FERREO Comes nobilissimus ex prosapia Regum* (2) *senatorum ortus, nomine FRIDERICVS. Hic quandam Ecclesiam,* (3) *ALTICHILCHAM nuncupatam, in allodio suo a suis progenitoribus beatissimi CHRISTOPHORI Martyris nomini dedicatam, plenius exstruxit, ac prædiorum largitate ampliavit. Erat autem Ecclesia a supradicti Principis genitoribus Canonicis regularibus* B *primitus ordinata, sed, peccatis exigentibus, illis secedentibus, pœne desolata. Videns autem Comes prudentissimus, locum a se constructum, habitatoribus privatum, desolari, CLVNIACVM misit, ac HVGONI Abbati sanctissimo suisque Successoribus regendum, ac monasterii ibi Ordinem instituendum in perpetuum donavit. Venerabilis autem Pater tan-* C *ti Principiis voto gratanter suscepto, illico, ad locum jam dictum paucos primum fratres misit diutina quidem monastica disciplina probatos, sed* (4) *IDIOMATIS penitus ignaros. His præfecerat Priorem nomine CONSTANTIVM, religione præcipuum, consi-*

(1) *In Bibliotheca Cluniacensi legitur:* Erat namque in Arverniæ partibus multorum fratrum Pater quidam nominatissimus *&c.*

(2) *Ita hic in Codice illo Ambrasiano scriptum est: pro quo in Bibliotheca Cluniacensi legitur* Regum Francorum. *Ego autem minime dubito, quin hic pro* Senatorum *legendum sit* Sequanorum. *Agitur enim hic de* Suntgovia, *quam olim incoluere* Sequani.

(3) Altkilch *per mutationem* R *in* L *pro* Alt-Kirch *in* Suntgovia *Ejusdem Ecclesiæ in Diplomate quodam Papæ* Paschalis II. *ad* S. Hugonem *Abbatem Cluniacensem A. 1106 dato, fit mentio his verbis:* Omnia igitur ad vestrum Cœnobium pertinentia, sicut a prædecessoribus vestris munita sunt, ita & nos auctoritate Apostolicæ Sedis munimus. In quibus ea propriis vocabulis exprimenda duximus, quæ temporibus nostris per DEI gratiam adquisita, & vestri regiminis dispositioni subjecta noscuntur: Monasterium videlicet S. Albani a Burchardo Episcopo datum in Suburbio Basileæ Vrbis: in eodem Episcopatu Monasterium ALTICHIRCA, a FRIDERICO Comite per supra dicti Episcopi sollicitudinem in manus vestras abdicatum atque concessum. *Hæc* Paschalis *Papa. In* Andreæ *autem* Quercetani *Bibliotheca Cluniacensi pag. 537, ubi idem extat Diploma, pro* Altichirca *sive* Alt-kirch *mendose legitur* Altichica, *eodemque modo ibi etiam in* Indice *perperam impressum est.*

(4) *Nempe* Gallico, *quale tunc ibi in usu fuit, ut paulo post videre est.*

consilio providum, in fratrum utensilibus dispensatorem prudentissimum. Qui convocatis subdelegatis sibi fratribus, exsul egregius, sancti Patris ac omnium fratrum commendatur orationibus, & valedicentes omnibus, GALLIARUM invehuntur partibus. Moxque præfati Comitis se ingerentes conspectibus gaudentibus omnibus, cum comitatu Principis ducuntur ad Cœnobium, confirmationis sui secum ferentes Privilegium. Qui protinus, velut bonæ pecudes, locum collapsum diligentissime reparantes, ad armentarium divinæ reparationis confluxerunt, in quo non multo post fœtum mundissimum spiritalium filiorum Domino pepererunt. Sed in hoc solum impediti fuerant, quod (1) NOSTRÆ LOCUTIONIS modulum non noverant. Unde CONSTANTIO Priori solertissimo visum est potissimum, cum Principis literis precatoriis redire CLUNIACUM, ac super hoc sanctissimi Patris HUGONIS expetere auxilium. Moxque hujus itineris necessariis dispositis, ac supra dicti Principis literis acceptis, CLUNIACUM propere rediit, & inopportunitatis suæ causam Abbati sanctissimo humilime suggessit, asserens se suosque comites GALLICUM (2) ignorantes, (3) ALAMANNIÆ sine interprete minime profuturos esse. Quem Pater piissimus potissimo, quo semper erat plenus, consilio blande consuluit, eumque in ARVERNIAM, ut Beatum inde MORANDUM, quoniam habebat GALLICUM, (4)

A *reduceret, direxit. Illico CONSTANTIUS in ARVERNIAM perrexit concitus, & coadunatis ejusdem loci fratribus, mandatum pandit ocius, cunctisque circumstantibus cum beato Viro valedixit omnibus, ac CLUNIACUM rediit quantocius. Quem protinus ut aspectibus sancti Patris exhibuit, illico in amplexus beati Viri se ultro Pater sanctus obtulit, ipsumque secum detinuisset, si hujus legationis necessitas non incubuisset. Nec mora CONSTANTIUS sancti Pa-*

B *tris cum beato Viro confirmatus benedictionibus, GALLIARUM partes repedavit, ac (5) senem venerandum judicio angelicum, cignea albedine refertum, præfati Comitis obtutibus intulit, ac demum in hunc modum ora resolvit: En, inquit, Domine, noster MORANDUS, quem Vestræ Excellentiæ pius flagitabat affectus. Illico Princeps devotissimus cum suis Optimatibus beati Viri humilime se inflexit benedictionibus, sicque saluta-*

C *ribus ejus perfruitur collocutionibus, & sacris ipsius quampluribus eruditus ammonitionibus, sanctis ejus orationibus se commendavit, ac demum cum CONSTANTIO ad cæteros fratres, ejus adventum ex intimo desiderantes, consolandos ad Cœnobium direxit. Qui beato Viro occurrentes suum dignissimum consulem una cum CONSTANTIO Priore reverendo lætanter suscipiunt, ac digna reverentia cuncti præferunt. Denique quantæ bonitatis, quantæ benevolentiæ beatus Vir iste fue-*

(1) *Nempe* Gallicæ.

(2) *Scilicet* Idioma, *sive* Linguam Gallicam.

(3) *Locus notabilis & singularis de usu Linguæ* Gallicæ *in* Alamannia *tempore* S. Hugonis *Cluniacensis.*

(4) *Scilicet* Idioma. *Hinc autem certo liquet* S. Morandum *fuisse natione* Gallum. *Vide supra Col. 901.*

(5) *Locus notabilis de* senectute S. Morandi *superstite adhuc* S. Hugone *Abbate, qui secundum* Sigebertum Gemblacensem *A. 1109. obiit. Videtur itaque hanc ob causam in dubium vocari posse, quod* Paulus de Stocherau *supra scribit de* Epitaphio *a* S. Morando *composito in honorem* S. Bernardi *Abbatis Clarevalensis, qui A. 1153. obiit.*

fuerit, quis enumerare queat? Mira ergo omnis benignitas, omnis caritas; ſemper hilaris, ſemper ſerenus; nunquam invidus, nunquam ſeverus; in docendo prudens & facundus; in corripiendo modeſtus & diſcretus; in conſilio providus; in univerſa morum honeſtate præclarus. Erat vero omni veneratione dignus Beatus MORANDVS & aſpectu amabilis, colloquio affabilis; rectam converſationem habebat, ac forma perfectionis cunctis exiſtebat, idemque omnes fieri optabat & ammonebat, ſicque quotidie Sanctorum dignitatibus proximabat. Verum quoniam omnium bonorum invidus diabolus in Sanctorum profectibus ſuccenditur, acrius beati Viri ſanctis invidit laboribus, eumque ut retulerunt, QVI CVM EO FVERVNT, crebrius diverſis ſingulis pæne noctibus ſuis impetebat phantaſmatibus. Quadam vero nocte, cum Vir DEI poſt laborem ſe quieti dediſſet; in teterrima ſpecie diabolus affuit, operimentum cum (1) ſorularibus vehementer ei detrahere cœpit. Quod expergefactus Vir DEI, illico cum monſtrum horribile vidit, vim diabolicam eſſe cognovit, ac imperterritus manu injecta operimentum fortiſſime retraxit, ſicque diutius (2) altricantes, tandem Vir DEI (3) SIGNVM VICTORIÆ intulit, quo devictus inimicus, velut fumus evanuit. Erat in eadem nocte quidam pœnitens apud Virum DEI, qui fuit ob infirmitatis moleſtiam a collegio fratrum ſegregatus, ſalutis gratia hoſpitatus, qui hæc, quæ diximus tremebundus vidit, ac omnibus ſub fidei teſtificatione narravit. His autem mirabilibus mirabiliora ſuccedunt.

LECTIO QUINTA.

Quodam autem tempore cum Vir beatus ſolus ſederet in (4) caminata, ob infirmitatis ſuæ incommodum ſibi deputata, contigit, ut hanc incendium totam flagraret, & hoc Vir DEI, & cæteri fratres tam diu ignorarunt, quouſque totius villæ homines ignem de foris conſpicientes, ad extinguendum velocius concurrerent. Cumque ex ſtrepitu eorum fratres eſſent pertuſi, atque ad defendendum DEI hominem concurriſſent cuncti, interrogavit Vir beatus, quidnam eſſet, quod tam impetuoſe ad eum concurriſſent. Cui cum dicerent, quoniam ignis jam omnia conſumeret, protinus Vir DEI a timore eos blande compeſcuit, moxque elevata manu TRIVMPHALE CRVCIS SIGNVM igni oppoſuit, atque hunc velut aquarum inundantia penitus extinxit. Ex quo facto liquido cunctis innotuit, quanti meriti apud DEVM Vir iſte beatus fuerit. Nam ex totius GALLIÆ NOSTRÆ confinibus univerſi, variis colliſi infirmitatibus, ob ſalutis gratiam ad ipſum confluebant. Hinc potens, hinc impotens ejus ſuffragium flagitabat. Vnde huic NOSTRÆ EDITIVNCVLÆ quoddam mirabile digne videtur inferendum de jam dicto (5) Comite HVIVS

(1) Sorularibus *barbare pro* foccularibus, *hoc eſt*, foccis *ſive* focculis. *Vid. Ger. Joan. Voſſ. de Vitiis Sermonis ſeu Gloſſematis latino-barbaris.*

(2) Altricantes *pro* altercantes.

(3) *Paulo poſt idem appellatur* Triumphale Crucis Signum.

(4) Caminata *ſubſtantive pro* Cella caminata, *hoc eſt, habente caminum. Eodem modo apud* Monachum Sangallenſem *legitur ſingulari numero* Caminata dormitoria.

(5) *Nempe* Friderico. *Vide ſupra Col.* 905.

HVIVS (1) LOCI Fundatore, quodque ad correptionem nostrorum Principum valde constat utile. Nam quodam tempore contigit, ut idem Comes quendam villicum hujus Ecclesiæ OTTONEM DE WERTISHAVSEN immoderatum tributum dare cogeret, ac pro eodem captum, acrius cruciaret. Pro quo dum Vir Dei plurimum contristaretur, nec pro hoc Comes a sua austeritate deflecteretur, illico ultio divina eum prosequitur. Nam protinus paralysi gravissima invaditur, ac invalescente ægritudine, vultus ipsius contrahitur in tantum, ut os auribus contigue contractum videretur. Qui mox reatum suum cognoscens, beatum Virum consulendum adiit, ac sibi ut subveniat, humilime deposcit. Verum quoniam probata virtus insipientem corripit, Comitem velut desipientem durius arguit. Quomodo, inquit, tibi subvenire deposcis, qui nostrum villicum injuste detinens, saluti tuæ ipse contrarius existis? Revera noveris, te graviori pœna plectendum, si non celerius nostrum dimiseris villicum. His auditis, Comes terrore nimio concutitur, & non solum villicum dimittendum pollicetur, verum etiam eundem ab omni tributo liberum fore, si sanitati restituatur, clara voce profitetur. Cujus sponsionem Dei servus placide suscipiens, illico manum vultui ejus imposuit, ac integræ sanitati restituit. Hoc igitur signo patrato, omnium, qui affuere, voces in DEI laudem extolluntur, ac

A Virum sanctum in terris positum, jam Cœli consulem esse clara voce præconizant. Circa Virum vero sanctum Comitis tantus pietatis excrevit affectus, ut hunc sibi in spiritualem Patrem eligeret, ac nil sine ipsius nutu & consilio agere præsumeret. Beato autem MORANDO tanta Virtus contulit divina, quod suis sanctissimis interventionibus omnem curaret infirmitatem. Nam quicunque paralytici seu febricitantes, vel energumeni, vel qualicunque incommoditate consimili ad eum

B pervenerunt, salutis remedia perceperunt. Sed ne tædium fastidiosis Lectoribus inferamus, si singulos quosque huic Opusculo imprimamus, unum tantum de pluribus VLRICVM DE KARLSPACH excipiamus. Qui ut IPSE fratribus, QVI (2) ADHVC SVPERSVNT, retulit, quartana febre diu gravissime laborabat, nec ullo medicamine curari poterat. Hic cum ad Virum Dei venisset, & ut sibi super hac infirmitate consuleret, flebiliter exorasset, illico Vir DEI gravissime febricitanti compassus, manum ejus comprehendens benedixit, ac

C integre sanitati restituit. Qui in propria hilaris reversus, cunctis nunciavit, quod beati Viri meritis sanatus fuerit. Verum quia beatum Virum omne genus febrium seu diversarum infirmitatum veris indiciis curare probavimus, restat ut, qualiter in energumenis dæmonibus imperaverit, breviter dicamus. Eodem vero tempore cum quadam die DEI servus more solito Missarum

(1) Monasterii *videlicet* Altkirchensis. *Vide supra Col. 905. Hinc etiam haud absurde videtur posse colligi, quod* Autor, *a quo hæc* S. Morandi Vita *composita est, fuerit* Monachus Altkirchensis, & *quidem natione* Gallus, *quoniam* GALLIA *paulo ante ab eo vocatur* NOSTRA, & Lingua Gallica *similiter* NOSTRA LOCUTIO.

(2) *Hinc patet Autorem, a quo hæc S. Morandi Vita composita est, ipsi fuisse fere coætaneum. Vide Ger. Joan. Vossium de Hist. Lat. lib. 3. pag. 733, ubi expresse negat, se de ætate Autoris Vitæ S. Morandi quidquam scire.*

sarum solennia celebrasset, duæ mulieres, a spiritibus immundis mirabiliter fascinatæ, ob salutis commercium ad eum de longinquo sunt adductæ. In quibus, ut dictum est, cum spiritus immundi immaniter grassarentur, ut a pluribus vix detinerentur, illico Vir Dei ut erat piissimus, miserarum misericorditer compassus, exorcizando spiritus malignos, membra earum exagitavit, ac per ventris fluxum exire compulit. Prædictæ autem mulieres integerrimæ sanitati redonatæ, Deum benedixerunt, ac famulo Dei, prout poterant, grates referentes, lætantes in sua redierunt. Sed ne quempiam moveat, cur hoc scripto non emineat, quod nostræ Narrationis textus superius innumerositatem signorum resonat, noverit Virum sanctum in vita plurima signa concessisse, quæ, solo Deo teste, intra conscientiam potius maluit occultare, quam humano favore ab interno munere deperire. Præterea sciendum, ob auditorum tædium multa esse prætermissa, ne dum similibus necterentur similia, fastidiosis, ut dictum est, plurima efficerentur tædia. Quapropter ne loquacitate nimia arguamur, ad ea, quæ restant, his utcunque digestis, redeamus, quibusve post transitum beatus Vir multigenis micuerit signis, pauca de pluribus, fidelibus pandamus.

LECTIO SEXTA.

Igitur Beatus MORANDUS, (1) longo jam senio affectus, cursum hujus vitæ laboriosæ gloriosissime complevit, ac corruptibili carne exemptus sidereos Cœlos penetravit. Ad cujus exsequias omnes pæne (2) NOSTRÆ DIOECESIS utriusque sexus & gradus Religiosi venerunt, ac summa cum reverentia una cum Fratribus beati Viri efferentes corpus cum divinis laudibus, in tumba gypsea, imagine ipsius decenter expressa, in media Basilica digno honore condiderunt. Verum quamvis humanas inferias nonnunquam veteranorum reprobet auctoritas, hos tamen voto potiori non confunditur venerari Christiana pietas, quos digniores Deo post hujus vitæ tædium signorum probavit immortalitas. Unde & universorum fidelium Beatum MORANDUM eo diligentius excolit vocalitas, quo hunc miraculis crebris glorificat superna pietas. Nam multo enim post transitum ipsius ingenti miraculo eadem divina Clementia ejus memoriam cunctis celebrem reddidit, quod superna devotio fidelibus pandere statuit. Erat itaque eodem tempore quædam mulier de KAROLSPACH, quæ filium satis elegantem habebat, qui jam octavum ætatis suæ annum impleverat. Hic quadam nocte secreto Dei judicio totus contractus, & non solum totius operis actualitate privatur, verum etiam omni corpore invalidus, manibus, pedibus, artubusque obriguis, solo penitus reclinatur, ac manibus trepidis sustentatus, modicum quasi serpere videbatur. Cumque per triennium fere inutilis esset, nec ullo reme-

(1) *Haud immerito dicitur* LONGO senio. *si* S. Morandus, *ut supra traditur, superstite adhuc* S. Hugone, *qui A.* 1109 *mortuus est, fuit* senex cignea jam refertus albedine, & *tamen* Epitaphium *composuit in honorem* S. Bernardi *Abbatis Claraevallensis, qui A.* 1153 *obiit.*

(2) *Nempe* Basileensis, *seu potius* Vesontinæ; *utpote cum ad Archiepiscopatum* Vesontinum *ipse Episcopatus* Basileensis *tanquam suffraganeus pertineat.*

A remedio medicari potuisset, quadam nocte mater ejus soporando, voce quadam ammonetur, quod hunc ad monumentum Sancti MORANDI deferat, Sanctorumque inibi patrocinio implorato, debilem ad sepulchrum Beati MORANDI ponat, Sanctumque pro filio supplicari non desinat. Nec cunctabatur mulier divinitus sibi inditum implere præceptum. Ad Beati MORANDI tumulum, ut docta fuerat, suum posuit filium: pro quo dum ab omnibus divinum flagitatur auxilium, B dumque fratres tertio signati, Sancti Spiritus canunt oraculum, dictu mirabile, viderunt claudum paulatim ambire Sancti sepulchrum, attractis manibus tumbam palpitare; jamque solo potens se elevare artubusque crepitantibus vigorem vitalem, bases plantasque replere, cunctisque concernentibus, claudum sanissimum exilire, ac in Dei Sanctique laudibus cum ceteris fidelibus ambitum Ecclesiæ circuire. Huic autem miraculo placuit divinæ C Clementiæ aliud non minus mirabile beati Viri meritis addere. Denique eodem tempore quidam dæmoniacus, ligatis manibus corrigia fortissima post tergum, ad idem monumentum salutis gratia est adductus. Hic cum ad Sancti sepulchrum penitus excerebratus a suo fratre fuisset ligatus, & jam biduo die nocteque diligentissime custoditus, idemque se nocte quadam Dominica sopori dedisset, protinus energumenus inimicum venire vidit anxius, Beatumque MORANDVM candida stola præfulgidum vidit ex sepulchro procedere, ac hostem, ne ipsum lædat, concite propellere. Moxque sanissimus effectus, fratrem appellavit crebrius, nexibusque, ac si ferro ruptis, divinitus solutis manibus, cunctis adstantibus voce, præconia sagaciter retulit, qualiter per beatum Virum visitatus, ac ab hoste liberatus fuerit. Verum quis hunc Virum beatum antiquis Sanctis digne conferendum non censeat, qui tam potenter vivus & defunctus, cunctis dæmonibus imperat, omniumque laboribus plenissimum solamen subpeditat. Hunc ergo sibi suffragari omnium fidelium devotio expetat; huic pio affectu supplicet, quisquis juvamine indiget. Hæc interim pauca de pluribus de vita & transitu Viri Dei excepta sufficiant; & nunc vero, quæ de revelatione Reliquiarum Viri Dei suppetunt, pennula nostra percurrat, protinusque operi finem imponat. Transacto itaque longo temporis spatio, exigente plurimo periculo exoritur incendium, ex cujus immanitate totius Cœnobii concrematur ædificium, ac collisura trabium sancti Viri conteritur Epitaphium. Sed cum jam ejusdem Ecclesiæ fabrica adjuvamento fidelium admodum fuisset restaurata, Fratrum devota præcordia non modica mæstificabat tristitia, quod reverenda ossa beati Viri tam indigna humarentur fossa, qua magis essent conculcationi dedita, quam debita veneratione habita. Vnde & unanimes eadem ab humo potius sublevare statuunt, moxque receptaculum dignissimum sculpere satagunt, ac desuper Ciborium opere polymito fortissime esse intectatum, ne, ut prius, aliqua læsura conteratur. Hoc itaque parato, die statuto quamplurimi Priores, universique utriusque sexus conveniunt, moxque sacras vestientes induvias, cum maxima reverentia exuvias efferunt, ac divinis concentibus cunctis perstrepentibus, sarcophago decentissimo condunt. Nec distulit superna Pietas divinis

vinis miraculis sancti Viri, ut prius, glorificare reliquias. Nempe eadem hora duos cæcos visu diu privatos optati luminis excepit claritas, itemque claudos tres sospitati conredonavit Sancti venerabilitas. Cæterorum vero copiosa constat numerositas; quam, ne pigrescat aut frigescat auditorum charitas, innotata prætermisit fraterna sagacitas.

Compendiosa Relatio Elevationis Corporis SANCTI GUIBERTI Confessoris.

Igitur S. GUIBERTUS quadraginta fere annorum spatio in bonorum operum consummatus exercitio apud Gorziam suæ conversionis Cœnobium vita defunctus, in GEMMELAUS, suæ primæ conversationis loco sepultura est affectus: ubi ab anno Dominicæ Incarnationis nongentesimo sexagesimo secundo (eo quippe hominem exuit) per annos centum triginta tacito nomine jacuit, vix paucis fidelibus per chartas veteres recordantibus umbram ejus sanctitatis. Anno autem Dominicæ Incarnationis millesimo nonagesimo nono refulsit nominis ejus memoria, nova signorum gratia illum magnificante Dei munificentia. Quæ C *ita mirabilis in eo fuit per duodecim annos ante sancti Corporis elevationem, ut longe lateque maximum ei ab omnibus comparaverit amorem & honorem. Unde multis NOSTRORUM, multis etiam extraneorum, videri cœpit indignum, quod Vir tantæ apud homines æstimationis, tantæ apud Deum sanctitatis, nullo cultu venerationis honoraretur a NOBIS. Horum maxima pars erat SIGEBERTUS, antiquæ scientiæ & reverentiæ monachus, hujus NOSTRÆ Ecclesiæ Gemmela-*

A *censis oculus; cui pie invigilabat vita & conversatione & religionis fervore. Tanto namque certior erat de sanctitatis ejus gratia, quanto vitam ejus virtutibus plenam multa styli persecutus est elegantia. Qui ex evidenti miraculorum ostensione accepta explendi desiderii sui occasione, de elevatione sancti ejus Corporis cœpit agere apud eos, quorum hæc erat autoritas. Denique Domini LIETHARDI Abbatis voluntate consulta & benedictione percepta, ad impetrandam super hoc Episco-* B *pi Leodicensis autoritatem, ipse ab eo suscepit legationem. Currum DEI tunc Leodii aurigabat Dominus OTBERTUS, Ecclesiæ suæ inter prædecessores suos satis commodus. Qui ubi bonam bene desiderantium voluntatem audivit, discussa & comperta rerum veritate, justa petentibus assensum dedit, gaudens tempore suo per Dei misericordiam revelatum, unde omnis Mundus a necessitatum pondere se sentiret relevatum. Ab Domino HENRICO loci NOSTRI Archidiacono causa defertur FREDERICO Coloniensium Archiepiscopo. Confert ille in Synodo generali, quid esset agendum super negotio NOBIS speciali, & ex consilio libenter adnuit, quod fidelis NOSTRÆ partis fautor innuit. Postquam autem per crebra nostræ legationis internuntia diversa de hac re data sunt & accepta responsa, Dominus Abbas LIETHARDUS jam per se statuit curare, quod aliis totum curandum videbatur commisisse. Ergo licet fractus ætate senili, seipsum impendens grandioris viæ labori, Leodium properat, quodam, ut ita dicam, alleviatus vehiculo boni desiderii. Ubi tam Episcopum, quam Archidiaconos, tam Abbates, quam universos Eccle-*

ſiaſticæ Reipublicæ conveniens Præpoſitos, petiit ut ab eis unanimiter diffiniretur, quando conceptum fidelibus animis votum compleretur. Quod & factum eſt. Sane quoniam ad tanta novæ ſalutis gaudia non facile poſſet evocari ſemota fidelium populorum frequentia, placuit ut NONO KALENDARUM OCTOBRIUM DIE Elevatio ſancti Corporis fieret, eo quod pridie in martyrio ſanctorum Thebæorum, ſpecialiter NOBIS ſolenni, ſatis ingens populus & indicti commercii & votivæ orationis cauſa in hunc locum conveniret. Dominus Abbas LIETHARDUS, in his, quæ ſibi bene vel dicta vel facta ſunt, lætatus, hujus lætitiæ participationem ad NOSTRAM detulit exſpectationem: monuit deinde, ut deſiderata boni Patroni ſolennia debita NOSTRÆ devotionis prævenirent munia. Namque ad proſperandos a Deo hujus rei ſucceſſus ex Epiſcopi mandato jejunium indixit, quod ipſe una nobiſcum eo devotior, quo ſollicitior, perfecit. Jamque effulſerat dies illa, Cœlo terræque feſtiva; Cœlo pro compare deſignato, terræ pro Patrono ſibi aſſignato. Aderat utriuſque ſexus plebs innumerabilis, quos undecunque advocaverat amor & honor ſancti Confeſſoris. Convenerant etiam plures Abbates & Archidiaconi, & alii Eccleſiaſticæ religionis tam auctores, quam diſcipuli, quos ad cæleſtis theſauri compoſitionem incitaverat auctoritas Domini Epiſcopi & religioſitas tractandæ rei. Quorum devotis obſequiis ſancti Corporis margaritum elevatum de loco ſepulturæ, in proximam agri planitiem eſt deportatum, exſpectantibus populis demonſtrandum. Interea pro re & tempore habito ad populum ſermone, cum omnibus ſatisfactum eſſet pro ſua exſpectatione ſuper ſancti Corporis viſione, Sanctus Confeſſor GUIBERTUS ab omnibus veneratus, a pluribus votiva vel ſpontanea oblatione muneratur. Inde ad loci NOSTRI tutelam & ſalvationem cum feretro ad hoc fabrefacto in placitam ſibi Eccleſiæ NOSTRÆ Gemmelacenſis repoſitus eſt manſionem.

Diplomata duo, monaſterium Gemblacenſe concernentia, alterum OTTONIS I. IMP. alterum BENEDICTI VII. Pontif. Max.

Finita hac Narratione *Elevationis S. GUIBERTI*, ſubjungitur in eodem Codice MSto *Diploma Imp. Ottonis I.* ſive *Magni*, de confirmatione & Privilegiis Monaſterii *Gemblacenſis* A. C. 946. promulgatum, cujus ipſe *Sigebertus Gemblacenſis* capite undecimo Vitæ *S. Guiberti* meminit his verbis: *Omnis res jam compoſita videbatur, omnia jam in tuto eſſe credebantur, nihil ex aliqua parte metuebatur; de rebus Eccleſiæ traditis & de libertate ipſius loci Charta conſcripta Imperiali Edicto erat confirmata, & annuli Imperialis impreſſione auctorizata. Quæ auctorizatio facta eſt ſolenniter Leodii XII. Calend. Octobris anno Dominicæ Incarnationis nongenteſimo quadrageſimo SEXTO, Indictione QUARTA, Regni Domini OTTONIS Primi anno VNDECIMO.* Hæc *Sigebertus*, & quidem vere ac recte. Quod enim *Imp. Ottonis Primi* anno Regni Romanorum a morte patris ſui *Imp. Henrici Aucupis* VNDECIMO, & ſimul etiam Indictioni QVARTÆ, reſpectu XII. Calend. Octobris ſive *diei vigeſimi Septem-*

ptembris non alius vulgaris Æræ Christianæ annus, quam NONGENTESIMVS QVADRAGESIMVS SEXTVS respondeat, jam pridem luculentissime solidissimeque demonstravi in *Chronologia & Auctario Libri primi Rerum Hamburgensium.* Errat itaque *Aubertus Miræus*, dum in supra citato *Diplomatum Belgicorum* veterum Syntagmate asserit, Diploma illud *Imp. Ottonis I.* promulgatum esse anno Christi *nongentesimo quadragesimo* OCTAVO; simul etiam corrigendum est ipsius *Sigeberti Gemblacensis Chronicon*, ab eodem *Miræo* Antverpiæ apud Hieron. Verdussium A. 1608. in quarto editum, cujus auctoritate is hunc errorem suum stabilire ac confirmare frustra annititur. Cæterum quod ad ipsum Diplomatis istius contextum attinet, incipit is tam in supra memorato *Auberti Miræi* Diplomatum Belgicorum Syntagmate, quam in nostro Codice MSto *Ambrasiano*, his verbis: *In nomine Domini Dei & Salvatoris æterni OTTO Divina favente Clementia Rex Lotariensium & Francigenum. Quicquid* (1) *Germanensium sub Imperii nostri ditione* (2) *ac religionis DEI nutu a venerabilibus ac Dei timoratis agitur Viris*, &c. Finito igitur hoc *Imp. Ottonis I. Diplomate*, sequitur in eodem Codice MSto *Ambrasiano* aliud quoddam Diploma, de ejusdem Monasterii *Gemblacensis* Privilegiis a *Papa* BENEDICTO VII. A. C. 983 promulgatum: quod quoniam nec apud *Surium*, nec apud *Miræum* extat, sed hactenus, quod sciam, nondum est editum, integrum hic insero.

A *BENEDICTUS Episcopus, servus servorum DEI Religioso Abbati venerabilis Monasterii Sancti Salvatoris Domini nostri JESU Christi ac S. Petri, noviter ibi constituti, suisque successoribus imperpetuum. Cum magna nobis sollicitudine insistit cura pro universis Dei Ecclesiis ac piis locis invigilandi, ne aliqua necessitate jacturam sustineant, sed magis propriæ utilitatis stipendia consequantur. Ideo convenit nos tota pastoralis mentis integritate eorundem venerabilium locorum* B *maxime integritatem & stabilitatem procurare, & sedulo eorum utilitatibus subsidia illic conferre, ut Deo nostro Omnipotenti id, quod pro Ejus Sancti Nominis honore, etiam ad laudem atque gloriam Ejus Divinæ Majestatis venerabilibus nos certum est contulisse locis, sit acceptabile, nobisque ab ejus locupletissima misericordia digna hujusmodi pii operis in sidereis conferatur Arcibus remuneratio. Igitur, quia postulastis a nobis, quatenus pro Dei Omnipotentis amore* C *ac Domini OTTONIS, præcellentissimi Imperatoris, nostrique dilecti filii, concederemus atque confirmaremus vobis prædictum Monasterium in honore Sancti Salvatoris ac Sancti Petri constructum cum omnibus rebus mobilibus atque immobilibus, quæ sub eodem Monasterio adjacere ac pertinere videntur, tam mansis, quam etiam Castris, villis atque casalibus, tam quæ præsentes sunt, quam quæ etiam usque in finem esse debebunt positæ in loco, qui vocatur GEMBLAVS. Concedimus atque confirmamus Apostolica auctoritate, ut de alio Monasterio Abbas*

(1) *In editione Miræi legitur* Germaniensium.
(2) *In editione Miræi desunt hæ duæ voces* ac religionis.

Abbas ibi non constituatur, sed ipsi servi Dei secundum regulam Sancti BENEDICTI viventes ex sua propria congregatione potestatem eligendi Abbatis habeant, Abbasque privilegiis Sedis Apostolicæ infulis decoretur, ut sub jurisdictione sanctæ nostræ, cui Deo auctore deservimus, Ecclesiæ constitutum, nullius alterius Ecclesiæ jurisdictionibus submittatur. Et ideo cujuslibet Ecclesiæ Episcopum in præfato Monasterio ditionis quamlibet habere auctoritatem prohibemus, nisi tamen benedicendi habeat licentiam, statuentes Apostolica censura atque auctoritate Beati Petri Apostolorum Principis sub divini Judicii obtestatione ac validis atque atrocibus anathematis interdictionibus, ut nullus unquam nostrorum successorum Pontificum, vel alia parva magnaque persona aliquid de rebus vel possessionibus, ad idem pertinentibus Monasterium, auferre vel alienare præsumat. Si quis autem, quod non credimus, nefario ausu, parva magnaque persona, contra hoc nostrum Apostolicum Privilegium agere temptaverit, sciat se anathematis vinculo esse innodatum, ac a Regno Dei alienum, ac cum omnibus impiis æterno incendii supplicio condemnatum: atvero, qui observator extiterit præcepti: gratiam ac misericordiam vitamque æternam a misericordissimo Domino Deo multipliciter consequatur. Scriptum per manum Bonifacii Notarii regionarii ac scriniarii sanctæ Romanæ Ecclesiæ in mense Martio, Indictione undecima. Bene valete. Datum VIII. Kalend. Aprilis per manus Stephani Episcopi ac Bibliothecarii Sanctæ Sedis Apostolicæ anno Pontificatus Domini nostri BENEDICTI sanctissimi SEPTIMI Papæ NONO, imperante Domino nostro OTTONE a DEO coronato, magno ac pacifico Imperatore, anno DECIMO SEXTO, in mense ac indictione, quibus supra.

Hucusque *secundum* illud Diploma de Monasterii *Gemblacensis* confirmatione ac privilegiis. Meminit autem ejusdem Diplomatis etiam *Sigebertus Gemblacensis* capite undecimo Vitæ S. Guiberti his verbis: *Ad hanc confirmationem Imperialis Potestatis accessit etiam Apostolicæ Sedis auctoritas, dum a BENEDICTO SEPTIMO hujus nominis Papa, decretum est, ut rata esset in perpetuum Gemmelacensis Cœnobii prærogata immunitas. Decretum est etiam, ut de alio Monasterio ibi Abbas non constituatur, sed ipsi servi DEI, secundum S. BENEDICTI regulam viventes, ex sua propria congregatione Abbatem eligendi potestatem habeant, & ut Abbas ipse privilegiis Sedis Apostolicæ infulis decoretur, & ut ipsum Monasterium sub jurisdictione S. Romanæ Apostolicæ Sedis constitutum, nullius alterius Ecclesiæ jurisdictionibus submittatur, interminando ex auctoritate B. Petri Apostolorum Principis sub divini obtestatione judicii ac validis anathematis interdictionibus, ut nulla aliquando vel parva vel magna persona aliquid de rebus vel possessionibus, ad idem Monasterium pertinentibus, auferre vel alienare præsumat. Hoc scriptum per manum Bonifacii Notarii regionarii atque scriniarii S. Romanæ Ecclesiæ, datum est VIII. Cal. Aprilis per manus Stephani Episcopi ac Bibliothecarii S. Sedis Apostolicæ, anno Pontificatus Domini BENEDICTI VII. Papæ NONO, imperante OTTONE a DEO coronato, magno ac pacifico Imperatore anno*

anno DECIMO SEXTO, qui est annus Domini NONGENTESIMVS QVINQVAGESIMVS TERTIVS. Hæc *Sigebertus.* Quem locum idcirco integrum hic exhibui, quoniam eum *Laurentius Surius* non ſolum mendoſe & corrupte edidit, verum etiam falſa emendatione marginali multo adhuc magis depravavit. Falſo enim is credidit, per Imp. OTTONEM, cujus annus DECIMVS SEXTVS cum Papæ BENEDICTI SEPTIMI anno NONO hic conjungitur, intelligendum eſſe eundem *Imp. Ottonem Primum* ſive *Magnum*, qui in principio ejuſdem capitis traditur Monaſterium Gemblacenſe confirmaſſe *anno Regni ſui undecimo*, hoc eſt, anno Chriſti 946, ideoque pro Papæ BENEDICTI SEPTIMI anno NONO legendum eſſe cenſuit Papæ AGAPETI SECVNDI anno SEXTO, & pro anno Domini 953, ut in fine ejuſdem capitis perperam legitur, ſubſtituendum eſſe annum Domini 951. Verum enimvero, nec nomen Papæ BENEDICTI SEPTIMI, nec annus Pontificatus ejuſdem NONVS ibi mutandus eſt, ſed per Imp. OTTONEM, cujus *annus Imperii* DECIMVS SEXTVS tanquam ſynchronus ibidem additur, intelligendus ſine dubio eſt Imp. OTTO SECVNDVS, & in fine totius capitis pro *qui eſt annus Domini 953.* ſive *nongenteſimus QVINQVAGESIMVS TERTIVS* abſque ulla controverſia ſcribendum eſt, *qui eſt annus Domini 983.* ſive *nongenteſimus OCTOGESIMVS tertius.*

A Quod enim *Imp. Ottonis* SECVNDI anno Imperii a coronatione per *Papam Joannem Decimum tertium* DECIMO SEXTO, & ſimul *Indictioni* VNDECIMÆ, reſpectu *VIII. Calend. Aprilis* ſive *diei 25. Martii* non alius vulgaris Æræ Chriſtianæ annus, quam *nongenteſimus OCTOGESIMVS tertius* reſpondeat, jam pridem accuratiſſime manifeſtiſſimeque demonſtravi in *Chronologia & Auctario Libri primi Rerum Hamburgenſium.* Ut igitur *Monaſterium Gemblacenſe*

B *primam* ſui confirmationem debet *Imp. Ottoni* PRIMO A. C. 946, ſic *ſecundam* debet filio ipſius *Imp. Ottoni* SECVNDO, utpote cujus ſtudio & cura eam impetravit a Papa BENEDICTO SEPTIMO A. C. 983. Cæterum poſt jam memorata duo *Imp. Ottonis I.* & *Papæ Benedicti VII.* Diplomata ſequitur in eodem Codice MSto Ambraſiano *Narratio combuſtionis Monaſterii Gemblacenſis*, quæ (1) A. C. 1137. accidit, compoſita ab Autore *coætaneo* & *præſente*, nempe GVIBERTO, qui poſtea

C non ſolum *Gemblacenſis*, verum etiam *Florinenſis Abbas* electus eſt. Quoniam autem hæc Narratio hactenus quidem, quod ſciam, nondum eſt edita, digna tamen videtur, ut publici fiat juris, & poſteritati commendetur, integram hic exhibeo.

Deſtructio vel potius Combuſtio Monaſterii Gemblacenſis, quæ facta eſt (2) anno milleſimo CXXXVII, a prima ſui combuſtione anno triceſimo. Quam qui-

(1) *Ita enim ſatis clare ac perſpicue in* Titulo *ſive* Inſcriptione *iſtius Narrationis ſcriptum eſt.*

(2) *In auctario Chronici* Sigeberti Gemblacenſis, *ab* Aubero Miræo *edito refertur hæc combuſtio ad annum 1136, ſed minus recte.*

quidem miserandam destructionem GVIBERTVS, post ejusdem Monasterii factus Abbas, ac etiam Monasterii Florinensis, Vir sane omnium judicio sanctissimus, his deplorat verbis:

Expediam paucis, si tamen præ dolore sufficiam, lachrimabilem causam gemitus & tristitiæ circumvallantis me, hoc est, miserabilem ruinam & destructionem Ecclesiæ nostræ, in qua fere usque ad mortem periclitatus sum. Oppidum nostrum in confinio Lovaniensis Ducatus & Namurcensis Comitatus situm esse dinoscitur, quod ei sæpius factum est in laqueum & eversionem & scandalum, & ad insidias sanctificationi, & in diabolum malum. Orta itaque nuper simultate inter Ducem & Comitem, Comes idem improvise illud cum exercitu suo circumdedit, & immisso igne in munita, idem, quæ foris vallum & murum offendit, penitus depopulatus est. Cum vero nihil tale timeretur, flabris ventorum, qui vehementissimi insurgebant, subvehentibus, favillæ flammantes per cuncta Oppidi interiora dispersæ sunt, & ita totum simul & Oppidum & Monasterium ferventissimo incendio consumptum est, ut in Oppido nulla domus præter duas humilimas, recenti humo obductas, & in Claustro, ne una quidem officina inusta remaneret. In qua exustione cum Missam matutinalem ad Altare minus cantarem, nolens aliquid imperfectum relinquere, tardius pæne, quam debui, ad tutelam me contuli. Nam sacris exustis vestibus, cum præ ignibus, late jam omnia vastantibus, foras erumpere non possem, in vicinius, quod patebat, sacrarium ingressus, quatuor ibidem e fratribus meis mœrentes & anxios inveni. Quo in loco præter spem undique vallantibus nos flammis, fumo & calore ita exæstuavimus, & suffocati sumus, ut duo ex his graviter læderentur, sed evaderent; ego & alii duo angustiati, terræ sine spiritu instar mortuorum usque ad vesperum decubaremus. Sed me per auxilium Dei & sancti Patroni nostri GUIBERTI superstite, iidem duo socii martyrii mei post paucos dies rebus humanis excesserunt. Sed, sicut scriptum est in (1) *Prophetis, Auditus auditui, contritio contritioni, & terror terrori superveniet, & residuum locustæ comedet bruchus, nono combustionis die prædictus Comes Namurcensis, ascito sibi Comite Hanoniensi, nepote suo ex sorore, denuo multitudine gravi Oppidum circumdedit, & quibusdam in locis dirutis muris intravit utriusque exercitus, & ubique liberrime discurrens, (omnes quippe imparatos, & nihil horum aliquatenus metuentes invenerat) universa, quæcunque superfuerant diripuit. In qua direptione nihil nobis, nihil burgensibus vel populo terræ, qui inibi sua convexerat, relictum est. Animalia quæque & altilia domestica aut cremata, aut ab hostibus abducta: nullus sacris vel Altaribus honor impensus est, adeo ut in medio Presbyterio coram principali Altari, & per tota utriusque Ecclesiæ spatia, & pedestri & equestri certamine congredientibus hinc nostris, hinc adversariis, multi interficerentur, monachi ipsi & sacerdotes discuterentur & spoliarentur. Nullus fratrum prorsus indemnis evasit. Horreo referens; unus letali telo per latera adacto continuo oppetiit, alius*

(1) Ezechiel. *cap. 7. vers. 26.* & Joel. *cap. 1. vers. 4.*

alius ita nudus ab eis relictus est, sicut eum natura ab utero matris in lucem produxit. Sed quid queror de cæteris? Ipsi Abbati cum reliqua veste & caligas detraxissent, nisi a quodam sibi noto vix excussus, per horrentis noctis tenebras nudus & solivagus diffugisset. Et ut cœpta prosequar, nulla in direptione prædicta vel fœmineo sexui penitus reverentia, quin & ipsæ mulieres nudæ dimitterentur, nulla omnino lactentibus misericordia exhibita est: sed & matres vestibus exutæ,

B *& filii ab uberibus matrum distracti, contra naturæ jura cum maxima parte burgensium in captivitatem traducti sunt. Itaque hostes spoliis nostris ditati, & ad propria cum triumpho & tripudio reversi, læti pro victoria super miseriis nostris plaudunt hodie, dicentes, quod vix in qualibet ampla Civitate tantas se sperarent inventuros divitias, quantæ apud nos inventæ sunt. In hac quoque destructione pejus mihi aliquid contigit, quam in conflagratione, quoniam & Capella, id est, apparatus Missæ,*

C *quem honestissimum habebam, & reliquiæ, quas super aurum & topazion diligebam, sed & desiderabile oculorum meorum, id est,* (1) *Beati MARTINI Vita, in cujus rhythmica descriptione aliquantulum desudaveram, & quicquid librorum ab ineunte ætate confeceram, vestes quoque meæ omnes præter eas, quibus indutus eram; &, ut brevi multa colligam, cum propter infirmitatem alias quietis gratia evectus essem, omnia mea ab hostibus sublata sunt. Nunc cum cæteris tantæ miseriæ sociis sub dio in parietinis instar nyctocoracis sine tecto gemens sedeo & fleo, quoniam*

A *versus est in luctum chorus noster. In majori Ecclesia, utpote homicidiis profanata, nec legitur, nec cantatur, sed in crypta quadam utcunque divinum explemus Officium. Gravabat me quoque vehementius, quia & plurimos mecum inclementia cæli & inæqualitas aëris nunc æstu, nunc frigore, nunc imbribus sævis & crebris, tam die, quam nocte diversis modis nos affligebant, cum nulla domorum, quibus ab his protegeremur, igne cremata tecta superessent. Angebat nihilo minus maxime, quod majus Altare Apostolorum Petri & Pauli solennitate Missarum carebat a die incensionis Templi usque ad introitum meum in Abbatiam, nemine super illud audente divina celebrare, eo quod camera testudinis supervolutæ, ligatura cementi propter imbrium infusionem penitus destituta, ruinam suam & mortem subtus incedentium minari videretur. Hinc etiam non minimum affligor, quod deambulatoria totius Claustri pæne omnia, nullum nisi solius Cæli tectum habentia, toto brumali tempore limo & cœno plena, possessoribus suis intrandi, sedendi vel quiescendi oportunitatem nullam præbent. Denique seculares quidam filii Belial, armis injustitiæ utentes, & nos persequentes, nostra quoque invadentes, & sibi usurpare conantes, Ecclesiam impugnabant. Pro cujus bonis tuendis, ut nobis semper moris est, superno fulti præsidio, non viribus, sed precibus, non jurgiis, sed sanis nos armantes consiliis, æque illis resistimus. Sed quid de externorum vel inferiorum persecutorum inquietatione conqueror? cum nos summæ Potestates & Principes nostri,*

(1) *Locus singularis de* Vita S. Martini *a* Guiberto *Abbate Gemblacensi rhythmice composita.*

noſtri, hi ſcilicet, qui nos ab illorum infeſtatione ubique & indeſinenter tueri ex debito tenebantur, ALBERTVM DE AICH dico Epiſcopum noſtrum, & MATHILDEM Duciſſam Lovanienſem, dum, Viro ſuo Hieroſolymis peregrinante, ſola dominaretur in terra. Epiſcopus terram quandam, diu ab Eccleſia poſſeſſam, uterque autem duarum perſonatus Eccleſiarum, quæ noſtræ ſunt, ab alio ALBERTO fratre Ducis, ad reſtructionem Clauſtri noſtri, pro guerra patris ejus combuſti, nobis dudum collatos, auferre ſumma vi tentantes, tantis nos damnis & cladibus affecerunt, ut, cum ipſi magnis æque cladibus ante mortem confecti, jam exſpiraverint, damna ipſa, quæ nobis intulerunt, longo nos fatigantes incommodo, per ſingulos annos adhuc reſpirent.

Hucuſque deſtructio Monaſterii Gemblacenſis ſecunda, ex Epiſtolis Domini GUIBERTI decerpta.

Hoc igitur modo extat *Narratio* illa in ſupra memorato Codice MS. *Ambraſiano*, & corollarii inſtar annexum habet quoddam *Miraculum*, quod tempore ejuſdem combuſtionis Monanaſterii *Gemblacenſis* contigit, & ab (1) ANSELMO *Abbate* in *Auctario Chronici Sigeberti* memoriæ traditum eſt his verbis: *Diſcordiæ malum* (2) *quam pernicioſum ſit omnibus, plus*

A *jam noſtris tribulationibus* (3) *diſcimus, quam in Codicibus legimus. Cum enim monachi cum oppidanis, oppidani cum monachis non concordarent in ſubſtituendi Abbatis electione, ad hoc uſque proceſſit malum diſcordiæ, ut* (4) *Dux Lovanienſis, & Comes Namurcenſis, rupto pacis fœdere, hoſtiliter inter ſe concertarent multo tempore. Erat autem cernere miſeriam & omnium rerum deprædationem violentiſſimam, homicidia ſæpiſſime fieri, villas cum habitatoribus con-*

B *cremari, in tantum ut Gemelacenſe Oppido cum Parochiana Eccleſia combuſto cum maximo inhabitantium periculo, Dei Clementia majus Monaſterium, quod eſt contiguum, undique graſſante incendio, jam ſuccenſum, miro reſtinxerit modo. Vicini enim fluminis* (5) *in ſtagnum collectus alveus rivo ſuo* (6) *omni ex parte ſubito eſt evacuatus, ita ut arenæ ejus cernerentur* (7) *circumcurſantibus & his, qui reſiſtebant hoſtibus, ejuſque aqua ſuperfuſa Monaſterio in modum pluviæ, incendium omne reſtinxit Dei*

C *virtute. Ne cui autem hoc videatur incredibile, multæ hoc hodieque atteſtantur non ſolum laicales, ſed & eccleſiaſticæ perſonæ.* Hæc *Anſelmus Abbas Gemblacenſis.* Quod ſupereſt, ne quis poſſit dubitare, quin Codex iſte *Ambraſianus*, de quo hactenus ſatis prolixe egi, in ipſo *Monaſterio Gemblacenſi* olim exaratus ſit, ſubjungo hic ejus rei probandæ cauſa ipſum

(1) *Huic enim in Codice hoc MSto* Ambraſiano *Appendix iſta nominatim & expreſſe attribuitnr his verbis:* Hæc ſunt verba ANSELMI Abbatis, qui Chronicon Sigeberti augmentavit in fine. *Errat igitur* Aub. Miræus, *qui alium quendam anonymum monachum narratiunculæ iſtius Autorem eſſe exiſtimat.*

(2) *In editione Miræi pro* quam *mendoſe legitur* quia.

(3) *In editione Miræi perperam deeſt verbum* diſcimus.

(4) *In editione Miræi additur* Godefridus.

(5) *Verba hæc* in ſtagnum collectus *deſunt in editione Miræi.*

(6) *In editione Miræi pro* omni *legitur* magna.

(7) *In editione Miræi legitur,* cernerentur a circumſtantibus, & his, qui &c.

ipſum illud ad *Imperatorem Maximilianum I. Epigramma dedicatorium,* quod prima ejus pagina extat hoc modo

Accipe, quæ ſupplex GEMLAVS tua filia mittit
Parvula devoto munera corde Tibi:
GEMLAVS, quæ Regum quondam lactata mamillis,
Longinquas Vrbes ſparſit odore bono.

XIII.

Vita S. Remigii, Archiepiſcopi Rotomagenſis.

MONITUM.

S. Remigius, *Archiepiſcopus* Rotomagenſis, *filius fuit* Caroli Martelli, *&* *frater* Pipini *Regis Franciæ. In catalogo Archiepiſcoporum Rotomagenſium apud* Claudium Robertum in Gallia Chriſtiana *numeratur Archiepiſcopus* trigeſimus; & merito, *inquit Lambecius,* corrigitur eorum error, qui eum falſo Ægidium nuncupant. Deſcripta eſt hæc vita ex cœnobio S. Audoeni in urbe Rotomagenſi, ubi feſtum ejus celebratur die 13. Januarii in octava Epiphaniæ. Quandoquidem autem hujus S. Remigii nec in Martyrologio Romano nec in Philippi Ferrarii Catalogo generali ſanctorum, qui in Martyrologio Romano non ſunt, nec in Laurentii Surii probatis Sanctorum Hiſtoriis, nec in RR. PP. Joannis Bollandi & Godefridi Henschenii Actis Sanctorum menſis Januarii ulla prorſus fit mentio, operæ pretium me facturum arbitror, ſi ſupra memoratam ipſius vitam obiter hic publicavero. *Vide* Lambecii *Comment. Librum ſecundum, Catalogi Bibliothecæ Ambraſianæ Cod. CCLXX. nunc in Claſſe Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ. CLX, in quo ea vita habetur hoc exemplo:*

Prologus in Vitam S. Remigii Archiepiſcopi Rotomagensis.

Si plerique mortalium Scriptores rerum, humanæ laudis avidi, ob ſui nominis titulum vel memoriam plura pro ſuæ artis copia radiante ſtylo edidere, multo magis æternæ ſalutis gratia id noſtræ parvitati convenit ſcribere, quod ſanctæ Eccleſiæ filiis oportunum maneat ac ſalutare. Operæ prætium eſt igitur Sanctorum Vi- A *tas literis propalare, & eorum in laude Dei merita extollere, tametſi ardua ſcribendi videatur materia, & noſtræ imperitiæ ponderoſa. Cum enim præcedentium Geſta electorum præſentialiter recitantur, auditorum animus ad æternorum deſideria inflammatur, & Regis Regum Gratia in eis impenſius honoratur. Ipſi enim laus eſt & gloria illorum, qui & inchoandi boni operis accendit amorem, & felicius conſumandi tribuit facultatem. Vnde*

de sancti Antistitis NOSTRI REMIGII Vitam licet antiquorum incuria Scriptorum aut non scripserit, aut scriptam forte negligenter amiserit, nequaquam tamen, uti in Catalogo sanctorum Rotomagensis Ecclesiæ Pontificum reperimus, virtutum signis eum refulsisse ambigimus. Quapropter ea, quæ de ipso veridica Patrum traditione accepimus, ob ejus memoriam posteris intimandam scripto tradere curavimus.

Vita S. Remigii, Rotomagensis Metropolis Archiepiscopi & Confessoris.

Lectio Prima.

Beatus igitur REMIGIUS, carnis stemmate nobilissimus, nobiliorem se præbuit fide & moribus. Hic KAROLI extitit filius, qui MAJOR DOMUS REGIÆ est appellatus. Habuit autem fratres, PIPPINUM scilicet, quem Beatus Stephanus Papa apud sanctissimi Martyris Dionysii Monasterium consecravit & unxit in Regem, & KARLOMANNUM postea habitu & religione laudabilem. Enim vero bonæ indolis puer REMIGIUS regio more in Palatio educatus, liberalibus apprime literis eruditur. Porro ejus pueritia dulcis erat & modesta, tam Deo, quam hominis grata, & ad fluenta artium epotanda agili sensu & tenaci memoria. Nam divino fervens amore, Ecclesiarum crebro limina terere, psallentium choris interesse, & divinæ Legis dogmata avidissime haurire, & cordis armariolo recondere satagebat.

Lectio Secunda.

Ubi vero primæ ætatis limitem excessit, & bivium humanæ vitæ juxta Pythagoræ litteram attigit, dextrum incunctanter ramum arripiens, lævum prorsus deseruit, & angusto, qui ad vitam ducit, tramite incedere cœpit. Nam quanto sublimior erat genere & divitiis, tanto humilius ac enixius Christo studuit famulari, liberali dapsilitate pauperum inopiæ subvenire, profligatis & in carcere constrictis succurrere, captivos & exsules libertati vel patriæ reddere; omnibus in afflictione positis consulere properabat. Inter cætera quoque Sancti Spiritus dona virginalis pudicitiæ privilegio præditus, illibatæ Virginis Filio mentis integritate copulabatur, ut cum virginibus novum in citharis canticum modularetur. Malebat enim hic certamina & agones extrinsecus experiri, quam libidinose animum subjicere voluptati. Quamobrem parsimoniæ operam dans & frugalitati, expugnabat principem cocorum Babylonis, cœlestis Jerusalem muros gastrimargiæ impulsu evertere cupientem.

Lectio Tertia.

His ergo sanctimoniæ copiis redimitus, quanquam in terreno moraretur Palatio, nulli tamen secundus æstimabatur sanctitatis præconio. Non enim oblectabant ejus animum phaleramenta divitiarum nec aulicorum copia ministrorum, cujus erat omnis ambitus gloria de conscientia pura & fide non ficta. Jam quippe veri Pontificis imaginem morum ornatu præferebat, cujus in brevi officium subiturus erat. Nec lucerna Christi diu sub modio latere

re potuit, quin potius super candelabrum posita luceret ad salutem multorum. Contigit namque interea, ut ROTOMAGENSIS Vrbis Pontifex nomine (1) RAMFRIDVS carnis solutus ergastulo, humanis rebus excederet, plebs Christi Pastore viduata remaneret. Vnde cives ejusdem Metropolis pari voto & consensu legationem dirigunt PIPPINO Excellentissimo Regi, ut Beatus REMIGIVS eorum fieret Pastor & Præsul, non tantum quia regali prosapia emineret, sed potius quia sanctitate cunctos præcelleret, non pro regiæ dignitatis pompa, sed pro ejus humilitatis gloria. Vnde merito favore Regis ac Principum a populo rogatus assumitur, &, quod evitare decreverat, pastorale onus subire compellitur. Pontificali igitur apice sublimatur, & ad pascendum gregem Domini Pastor idoneus ordinatur; septiformi gratia Spiritus Sancti illustratur, & typicis Aaron vestibus decoratur. Poderis linea membra contegit Sacerdotis pro Christi gloria immundi caumate viriliter decertantis, & ab æternorum desiderio nullo tentamentorum genere retardantis. Superhumerali quoque ac Rationali ad invicem connexis ambitur, quia jugum Christi & onus ejus leve suscipiens, semper super se, quasi tumentes fluctus, Deum timere studuit, & subjectorum quæque merita æquitatis lance examinans, de singulis recte judicavit. Laminam ex auro in fronte prætendebat aureæ discretionis ad normam justæ ac piæ conversationis. Zona etiam vel baltheo circa lumbos utebatur spirituali ad comprimendos motus veneriæ voluptatis, & ad munimentum angelicæ castitatis. Hujuscemodi virtutum infulis ornatus procedebat ad aram Pontifex sanctus, pro se & pro populo sacrificia oblaturus, Domini haud immemor passionum, in compunctione cordis & profusione lachrymarum.

LECTIO QUARTA.

Constitutus igitur & conservatus in Sede Episcopali Beatus REMIGIVS, formam se præbuit eximiæ sanctitatis, & quia divinæ ac humanæ pollebat Philosophiæ copiis, cujus labia favi mellis, eructabat populis efficaciter verba salutis. Denique juxta capacitatem auditorum formabat sententias verborum, tuba existens ductilis in Domo Domini, & nunc quidem subtile ac mysticum sonans ad exercitationem prudentium, nunc vero liquidum ac sonorum intonans ad eruditionem simplicium. Lætabatur Ecclesia Christi tam fideli dispensatore & strenuo Rectore, qui duplicem suis alimoniam noverat erogare.

LECTIO QUINTA.

Ea tempestate KARLOMANNVS frater Beati REMIGII, relicta parte Regni, quam tenebat, fratri suo PIPPINO, pro amore Regni cœlestis, Romam petiit, & in (2) Sorepte monachus effectus, Ecclesiam ibi S. Sylvestri nomine construxit. Sed cum multi nobilium ex Francica orandi gratia Romam peterent, eumque, utpote suum quondam Dominum, præterire

(1) *In* Claudii Roberti *Gallia Christiana vocatur Ragenfridus.*
(2) Sorepte *pro* Soracte.

terire nollent, salutationis obtentu theoricæ conversationis propositum, quo maxime delectabatur, interrumpunt. Quapropter ad Beati Benedicti Monasterium in Castro Cassino secessit, & ibi sub regulari ordine Domino usque in finem militavit.

LECTIO SEXTA.

Tunc fratres ejusdem Cœnobii, auctore KARLOMANNO confisi, Romam veniunt, & apud sanctissimum Papam Zachariam lachrymabilem querimoniam deponunt pro corpore sanctissimi Patris a solo proprio ad Gallias translato. Qui continuo eundem KARLOMANNVM ad socios ejus in Franciam dirigit, scribens auctoritate Apostolica PIPPINO Regi Francorum, ut corpus egregii Patris avito restituat loco. Qui ubi ad Regem pervenerunt, prædicti Papæ epistolam ei dederunt. Tunc PIPPINVS mandavit REMIGIO fratri suo Rotomagensi Archiepiscopo, ut FLORIACVM pergeret, & corpus sanctissimi Benedicti etiam nolentibus monachis Legatis Papæ redderet. Qui ad locum veniens, Patri ejusdem Cœnobii, qui MEDO dicebatur, Regis edictum retulit, & cum eo & his, qui secum venerant, Ecclesiam intravit. Cumque Beati Viri tumulo appropinquarent, repentina cæcitate mulctantur, & nimio terrore concussi, pariter humi prosternuntur.

LECTIO SEPTIMA.

Tunc Beatus REMIGIUS tam pro se, quam pro suis commilitionibus Domini clementiam exoravit, promittens fideliter, quod nunquam A sancti Viri corpus in amplius transferret. Quid plura? illico exauditi sunt, & pristinum lumen receperunt. Petiit autem idem Præsul a præfato Abbate sancti Benedicti reliquias, ne locus, in quo Omnipotenti Deo servierat, tanto patrocinio cassaretur. Quibus ita peractis, cum suis ad propria remeavit. Nemo ergo miretur, nemo de divinis operibus argumentetur, cur Beato REMIGIO egregiæ sanctitatis Viro hoc contigerit, cur occultæ dispositionis Dei voluntatem minus pa- B tenter intellexerit. Quis enim, teste Apostolo, novit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus? Ejus quippe judicia abyssus multa, & humano sensui incomprehensibilia, nisi quantum Spiritu Sancto indice cognoverit, aut ipso inspirante sublimiter addidicerit.

LECTIO OCTAVA.

Beatus denique Præsul, quanquam Dei gratia plenus, putabat illos sui sancti Patris gleba fore digniores, qui ei ex loci successione videbantur C propinquiores; verum gratia nostri Redemptoris beatissimum Benedictum multo spiritu & virtute irradiatum, non in una tantum regione, sed in cunctis pæne partibus Orbis decrevit propalare ad laudem sui nominis & gloriam ejusdem eximii Confessoris.

LECTIO NONA.

Igitur Beatus REMIGIUS post sanctæ conversationis præconia postquam matrem Ecclesiam, cui præerat, prædiis ac possessionibus, ornamentis etiam Ecclesiasticis admodum nobilitavit, præsentis vitæ cursu peracto, annis maturus & moribus, feliciter

liciter ad Dominum migravit. Sic itaque triticum Christi emissa falce succiditur, & angelorum manibus horreo cœlesti reconditur. Extrahitur a fluminibus Babylonis, ubi dudum suspenderat organa sua in salicibus amaritudinis, & introducitur Jerusalem ad visionem pacis, ubi laus est & copia dulciflua modulationis. Plangit populus Dei currum Israël & aurigam ejus; congratulatur ordo cœlestis collegæ sui consortio & gloria perenni. Transivit autem de Mundo XIV. Cal. Februarii anno Christi DCCLXXI, ordinationis vero suæ anno XVII, & A *sepultus est in eadem Ecclesia Beatæ Dei Genitricis Mariæ, ubi multo tempore requievit. Dein translatum est sanctum corpus ejus ad Vrbem Suessonicam in Ecclesiam Beati Medardi, & ibi honorifice conditum ad laudem Domini nostri JEsu Christi, qui vivit & regnat cum Deo Patre in Vnitate Spiritus Sancti per omnia secula seculorum, Amen.*

Celebratur Festum ejus die 13. Januarii in Octava Epiphaniæ. Instituit autem quadraginta præbendas in Ecclesia Rotomagensi.

XIV.

Vita S. Firmini, Episcopi & Confessoris.

MONITUM.

In eodem, quo S. Remigii *Vita, exstat etiam Codice Vita* S. Firmini, *cujus Festum celebratur Ucetiæ in Gallia Narbonensi die XI. Octobris. Divisa autem est in novem Lectiones, & quoniam non exstabat apud* Surium, *integra a* Lambecio *publicata fuit Libro Comment. Secundo a pag. 914. excepta duntaxat Lectione septima, quæ in exemplo Cæsareo desideratur: Vide* Lambec. *Lib. II. Catal. Biblioth. Ambras. Cod. CCLXX.*

De Sancto Firmino in Libris secundum usum Narbonensem.

Lectio Prima.

Regnante in perpetuum Domino nostro JEsu Christo, cum constantissime fides floreret Christianorum, FIRMINUS, parentibus adhuc gentilitatis errori vacantibus, audiens Christianos Dominum Christum fateri, seque de paganis superstitiosis insidiis desiderans liberare, Evangelica qui- B *dem secutus præcepta, quæ dicunt: Nisi quis reliquerit patrem aut matrem & cætera, non potest esse meus discipulus; patriam parentesque relinquens, rebus interdum propriis pauperibus traditis, Christum Dominum sequi jugiter concupivit.*

Lectio Secunda.

Itaque ab Urbe NARBONA egressus, itinere cœpto ad Civitatem quandam Provinciæ (1) *UCECIAM nomi-*

(1) Vcecia *hæc sive* Vcetia *perperam a nonnullis confunditur cum* Vtica *Vrbe Africæ. Qua de re vide Card.* Baronii *Notas ad Martyrolog. Rom. d. XI. Octobris. Apud eundem Annal. Eccles. Tomo septimo, in Actis anni 552, pro* Vcecienfis *perperam legitur* Veucienfis.

nomine pervenit, ibique LAURENTIUM Presbyterum reperit, Virum doctum & religiosum, cujus amicitiæ se jungens, & quasi familiaritatis obsequium præbens, aliquamdiu apud illum tranquilla commoratus est vita.

Lectio Tertia.

Quem FERREOLUS virgula præclara filius fratris ejus subsequens calle festino jungere se ei cupiebat. Quem Beatus FIRMINUS elevatis oculis videns, dixit: Fili quo pergis aut quo vadis? Ille protinus respondit: Ego derelicto patre & matre secutus sum te, Domino toto corde obedire paratus. Tunc dixit ei Beatus FIRMINUS: Fiat sicut dixisti.

Lectio Quarta.

Tunc venerunt ad domum quandam Civitatis RORICII Pontificis ac Patricii, inveneruntque ibi juvenem sedentem, qui RORICIO ministrabat quotidie epulas. Qui videns Beatum FIRMINUM, interrogavit eum, dicens: Ex qua Provincia es, vel ex qua natione progenitus? Ille respondit: In NARBONA Civitate sum ortus. Pater, inquit, meus FERREOLUS vocitatur, mater vero mea INDUSTRIA vocatur nomine.

Lectio Quinta.

Hæc videns juvenis ille, ingressus Palatium istius Pontificis, nunciavit ei omnia, quæ a Beato FIRMINO audierat. Tunc Pontifex jussit eum introire ad se, cui dixit: Unde venis, aut quo pergis, vel quo uteris nomine? Cui Beatus FIRMINUS dixit: In NARBONA Civitate ortus, relicto errore gentilitatis, Christo Domino huc serviturus adveni; de nomine autem quod perquisisti, ego FIRMINUS vocor.

Lectio Sexta.

Cognovit autem ipse Pontifex, quod esset ortus ex progenie sua, vinculoque beati amoris eum sibi conjunxit. Erat enim ipse FIRMINUS annorum circiter duodecim, literis bene eruditus; FERREOLUS quidem septem annorum. Die subsequente RORICIUS FIRMINUM clericum faciens, Diaconum ordinavit; FERREOLUM vero tradidit Grammaticæ eruditioni. Cum autem FIRMINUS fuisset annorum viginti, ad honorem Presbyterii pervenit.

Lectio septima deest.

Lectio Octava.

Erat autem Beatus FIRMINUS religiosissimus, Domino serviens in sanctitate, jejunans quotidie, & nisi cum pauperibus cibum nullo modo sumens; in vigiliis nocturnis pernoctans, secretas orationes appetens, succinctis lumbis Domino militavit. Cœpit itaque per Beatum FIRMINUM Dominus signa facere. Nam cæcos illuminabat illius oratione, leprosos mundabat, dæmones ejiciebat.

Lectio Nona.

Apud UCECIAM dum ad portam Civitatis illius, magnis populorum turbis secum euntibus, introiret, leprosum habuit obvium miserabili facie, horrenti cute, quem coram omnibus osculatus, atque benedicens, ab omni lepra continuo emundavit. Postero vero die ad Ecclesiam veniens nitente cute gratiam pro sanitate, quam receperat, agebat.

XV.

Calendarium Romanum ethnicæ vetuſtatis, ſub Imperatore CONSTANTIO, CONSTANTINI Magni Imp. filio, circa annum Chriſti CCCLIV. compoſitum, & VALENTINO cuidam dedicatum.

MONITUM.

Primus integrum vulgavit LAMBECIUS *in Appendice Libri Commentariorum quarti Addit. I. Extat in Codice Claſſis Hiſtor. Prof.* CCCCLII. *cum* Faſtis Conſularibus, *quos itidem typis ſe olim editurum minabatur noſter; putabat enim eum ipſum eſſe hunc codicem, quo olim in conficiendis in Chronicon Caſſiodori Commentariis* CUSPINIANUS *fuit uſus, quemque maximis Laudibus ornatum magno deſiderabat opere* Cl. ac R. ÆGIDIUS BUCHERIUS e S. J. *in Commentario* de Doctrina temporum *in* VICTORIUM AQUITANUM *alioſque Canonum Paſchalium Scriptores:* Cl. GENTILOTTUS *longiſſime a vero* LAMBECIUM *aberrare dicit, dum Codicem hunc, olim quinquageſimum ſextum, nunc, uti dixi Hiſt. Prof.* CCCCLII. *eundem illum* CUSPINIANI *codicem eſſe exiſtimat.* Codex enim ille, *inquit* GENTILOTTUS, erat membraneus; antiquiſſimus; & in eo Calendarium quatuor menſibus Martio, Aprili, Majo & Junio truncatum: hic eſt chartaceus non admodum vetuſtus, & in eo Calendarium integrum exſtat. Vide, *inquit*, SCHELSTRATI Antiqu. Eccleſ. Tom. I. Diſſert. III. Cap. II. *Ea quidem* SCHELSTRATI *editio ad manum nunc non eſt, facile tamen adducor, ut credam,* Cl. GENTILOTTUM *eo Duce errare,* BUCHERIO *non recte intellecto. Is enim de Schedis* ROSWEYDI, *quas a Bollando utendas acceperat, deque Codice* Ill. BRENNERI, *ex quo eæ diligenter erant deſumptæ, ubique loquitur:* CUSPINIANI *codicem mutilum, aut membraneum fuiſſe, nuſquam ipſe* CUSPINIANUS *commeminit: cur autem* BUCHERIUS *membraneum vocet, cauſam non video, niſi forte ea ſit, quod* BRENNERI *codicem in mente habuerit, quem tamen a* CUSPINIANI *exemplo diverſum fuiſſe, multa indicant, in adnotationibus a Lambecio diligenter adnotata. Quippe* CUSPINIANUS *de codice ſuo non aliud notaverat, niſi,* reperiri quemdam vetuſtiſſimum codicem; *quam ob rem, falſum quidem eſt, codicem noſtrum recentiori manu ſcriptum, eum ipſum, quo* CUSPINIANUS *utebatur, eſſe; certum autem compertumque, ejuſdem illius eſſe integrum & ὁλόκληρον apographum, a mendis librarii* CUSPINIANI *manu paſſim purgatum, & idcirco non parvi faciendum; deſumpto enim eo apographo, vendidiſſe non nemini, aut dono dediſſe prototypon videtur. Certe codex noſter* CUSPINIANI *ætatem præſefert; a cujus obitu ad* JOANNEM FABRUM *& cum hujus nonnullis codicibus ad Bibliothecam noſtram pervenit.* Faſtos Conſulares *ex eodem hoc Cæſareo codice integros evulgavit eruditiſſimus* NORISIUS *anno* CIϽIϽCLXXXIX. Florentiæ, *cum* Anno & Epochis Syromacedonum. *Fallitur tamen Vir longe diligentiſſimus, dum ex membranis* CUSPINIANI *exemplum ſuum* a JANNINGHIO *exſcriptum eſſe putat, eaſque gemino apud nos ſervari exemplo dicit; apographum enim ſolumodo, uti jam dixi, idque unico hoc, de quo*

nunc agimus, exemplo custodimus. Porro quod Calendarium attinet, illud, ut monui, primo LAMBECIUS *integre vulgavit, eruditis adnotationibus illustratum.* Iterum Cl. GRÆVIUS in Thesauro Antiquitatum Romanarum Tom. VIII. Tertio HENRICUS LEONARDUS SCHURZFLEISCHIUS in anno Romano Juliano, *ex tribus codicibus, inter se collatis, desumptum, cum Animadversionibus, quæ explanandis Rer. Romanarum Scriptoribus maximo usui esse queant;* Vitembergæ anno CIƆIƆCCIV. *Sed de* die Ægyptiaco, *qui hoc in Calendario passim occurrit, prævie nonnulla monere non abs re fuerit. Siquidem* LAMBECIUS *in adnotatione sua ad diem secundum mensis Februarii, qui hoc in Calendario Ægyptiacus vocatur, ingenue fatetur,* de die, *inquit,* Ægyptiaco, cujus mentio in hoc Kalendario passim occurrit, nondum mihi satis liquet. Cl. Vir JO. GEORGIUS GRÆVIUS *in præfatione ad* Tom. VIII. Thesauri Antiquitatum Rom. *primus, quod sciam, Lambecium hoc docuit verbis quæ adscripsi:* Erant, *inquit,* dies Ægyptiaci, infausti; in quibus nihil rei feriæ suscipiebant superstitiosi homines, metu infelicis successus: Latinis dicebantur Allienses, Græcis ἀποφράδες. Id docet nos AUGUSTINUS in Commentario in epistolas ad Galatas, ubi conqueritur de illa superstitione: *Jam vero ne aliquid inchoetur aut ædificiorum, aut ejusmodi quorumlibet operum diebus, quos* Ægyptiacos *vocant, sæpe etiam nos monere non dubitant.* Credibile est hoc nomen dies hos accepisse ab Ægyptiis, qui earum superstitionum, ut plurimarum aliarum fuerunt auctores. *Hæc* Cl. GRÆVIUS; *in eo tamen falsus, quod dies Ægyptiacos Latinis* Allienses *esse dixerit: qui enim dies* Allienses *aut* posteri *Romanis, hos enim, puto, intelligit, qui* atri *aut* religiosi *fuerint, diligenter, more suo, docet* A. GELLIUS Noctium Atticarum Lib. V. cap. XVIII. *erant nempe primi dies post Kalendas, Nonas, Idus; item quarti ante Kalendas, vel Nonas vel Idus: qui hoc in Kalendario non semper Ægyptiaci vocantur. Clarius proinde & certius hoc discimus ex* UGUTIO & DURANDO *apud* Ill. DUCANGIUM, *ubi* UGUTIUS: In quolibet, *inquit,* mense dicuntur duo dies mali, Ægyptiaci; quia ab Ægyptiis fuerunt inventi. Ægyptii enim comperientes, quod in aliqua hora dierum illorum non erat bonum sanguinare, id est sanguinem minuere, illos dies Ægyptiacos vocaverunt. DURANDUS *autem* in Rationar. Lib. VIII. cap. IV. n. 20. Illud autem, *inquit,* notandum, quod in quolibet mense sunt dies Ægyptiaci, id est, ab Ægyptiis deprehensi: in Ægypto enim erant quidam Astrologi, qui quasdam constellationes nocivas humanis actibus in illis diebus invenerunt, ideoque illas notas hominibus esse voluerunt: tamen illarum constellationum puncta scire propter errorem nostri computi non valemus: vel forte invenerant dies bene constellatos & ideo eos in Kalendario notaverunt, ut in illis diebus potius, quam in aliis actibus insistatur: quorum errorem ne Ecclesia sequi videatur, a talibus cavetur. — quotus autem dies sit Ægyptiacus a principio vel fine mensis his versibus continetur:

Augurior Decior audito lumine clangor,
Liquit olens Abies, coluit Colus, excute Gallum.

In

In his verſibus ſunt XII. dictiones, XII. menſibus ſervientes: prima primo, ſecunda ſecundo & ſic per ordinem, ſumpto initio a Januario: ita quod quota die erit prima litera primæ ſyllabæ alicujus iſtarum dictionum in alphabeto, totus erit dies Ægyptiacus in illo menſe, cui ſervit illa dictio, computando a menſis principio verſus finem. Item quota erit prima litera ſecundæ ſyllabæ in alphabeto, totus erit dies Ægyptiacus in illo menſe, cui ſervit illa dictio. Verbi gratia: Augurior eſt prima dictio, & ſervit primo menſi, ſcilicet Januario: Au eſt prima ſyllaba, & A eſt prima litera ipſius ſyllabæ, & G eſt ſeptima in alphabeto; ergo dies ſeptimus Januarii numerando a fine verſus principium eſt Ægyptiacus, & ſic in aliis, hoc obſervato, quod H, in hoc loco pro litera non ponatur. Quilibet autem præmiſſorum dierum propter unicam horam ſui denominatur Ægyptiacus. *Hæc* Durandus. *Sed enim quomodo regulis, ab eo oſtenſis, cum Kalendario noſtro conveniat, expendere in præſentiarum non vacat.* Cl. Muratorius Scriptorum Rer. Italicarum Tom. II. P. II. pag. 1023. *Præfatione in vetuſta duo Kalendaria* de diebus Ægyptiacis *ſcribit hunc in modum:* Sed præcipue, *inquit*, quiſquis ad hæc inſpicienda accedet, oculos intendat velim in dies Ægyptiacos, qui utroque Kalendario ſemel aut bis tam religioſe ſingulis menſibus ſignantur. Quid rei eſt hoc? aliquis a me petat: neque injuria petat; hinc enim ad cognoſcendum ducimur ridendam opinionem ſimulque ritum multis incommodis conjunctum, quæ olim apud Majores noſtros altas jecere radices & per plurima ſæcula inter ipſos Chriſtianos accurate ſunt obſervata. Ægyptiaci ergo dies antiquitus appellabantur certi quidam menſium dies, quos infauſtos & infortunia hominibus, infelicemque negotiis, tunc ſuſceptis, exitum portendentes, Aſtrologi Ægyptiaci olim ſomniarunt. Proinde ſuperſtitioſa hæc opinio ita invaluit, ut creduli non pauci iis diebus ſibi ſollicite caverent a nuptiis contrahendis, a prædio emendo, ac ſectione venæ, ab itinere ineundo, a prælio, atque ab aliis alicujus momenti rebus. Neque rudibus tantum ſeculis invecta ſuperſtitio. Adnotantur quoque Dies Ægyptiaci in vetuſtiſſimo Kalendario, Constantio I. imperante ſcripto, quod publici juris fecere Bucherius & Lambecius. Et quidem Lambecius, vir cetera eruditus, Tom. IV. Bibliothecæ Vindobonenſis ingenue fatetur, ſibi non liquere, quidnam ibi ſignificent ejuſmodi dies. Audi nunc S. Ambrosium in Epiſtola XXIII. ad Epiſcopos Æmiliæ: Sed aliud eſt, inquit, obſervare gentilitio more, ut, qua Luna quid adoriendum ſit, judices; ut, puta, quintam eſſe fugiendam, nihilque ea inchoandum: varios quoque curſus Lunæ obeundis negotiis commendare; vel cavere quoſdam dies; quemadmodum plerique poſteros dies vel Ægyptiacos declinare conſueverant. *Hactenus* Muratorius. *Divi* Ambrosii *ſententiæ aureum* S. Augustini *ſuper hac re locum adſcribere placet. Hic enim puræ Chriſti doctrinæ fons & Magiſter in Expoſitione epiſtolæ ad Galatas capitis primi verſum X. & XI:* Dies obſervatis & menſes & annos &c. *dupliciter intelligi poſſe docet, de ſuperſtitioſa videlicet, vel de ſolenni Judaicorum dierum, menſium &c. obſervatione:* Vulgatiſſimus eſt enim, *inquit S. Pater*, error Gentium iſte, ut vel in agendis rebus, vel in exſpectandis eventis vitæ

ac negotiorum ſuorum ab Aſtrologis & Chaldæis notatos dies menſes & annos & tempora obſervent. Fortaſſe tamen non opus eſt, ut de hoc Gentium errore intelligamus - - - - ſed de his potius, de quibus cavendis eum agere per totam epiſtolam adparet. - - - Ergo eligat lector utram volet ſententiam, dummodo intelligat, ad tantum periculum animæ pertinere ſuperſtitioſas temporum obſervationes, ut huic loco ſubjecerit Apoſtolus: *Timeo vos, ne forte ſine cauſſa laboraverim in vos.* Quod cum tanta celebritate atque auctoritate per orbem terrarum in Eccleſiis legatur, plena ſunt conventicula noſtra hominibus, qui tempora rerum agendarum a Mathematicis accipiunt. Jam vero ne aliquid inchoetur, aut ædificiorum, aut hujuſmodi quorumlibet operum, diebus, quos Ægyptiacos vocant, ſæpe etiam nos monere non dubitant, neſcientes, ut dicitur, ubi ambulant. Quod ſi locus iſte de Judæorum ſuperſtitioſa obſervatione intelligendus eſt, quam ſpem habent, cum Chriſtianos ſe dici velint, ex ephemeridis vitam naufragam gubernantes, quando de divinis libris, quos Deus adhuc carnali populo dedit, ſi more Judæorum tempora obſervarent, diceret eis Apoſtolus: *Timeo vos, ne forte ſine cauſſa laboraverim in vos?* Et tamen ſi deprehendatur quiſquam vel catechumenus Judaico ritu Sabbatum obſervans, tumultuatur Eccleſia. Nunc autem innumerabiles de numero fidelium cum magna confidentia in faciem nobis dicunt, Die poſt Kalendas non proficiſcar. Et vix lente iſta prohibemus arridentes, ne iraſcantur, & timentes, ne quaſi novum aliquid mirentur. VÆ PECCATIS hominum, quæ ſola inuſitata exhorreſcimus; uſitata vero, pro quibus abluendis Filii Dei ſanguis effuſus eſt, quamlibet magna ſint, & omnino claudi contra ſe faciant regnum Dei, ſæpe videndo omnia tolerare, ſæpe tolerando nonnulla etiam facere cogimur: atque utinam o Domine! non omnia, quæ non potuerimus, prohibere faciamus. *Hæc Divus* AUGUSTINUS, *ſimilia prorſus etiam queſtus, Epiſtola CIX. Idcirco & merito & ad mentem Sanctorum Patrum* in Decret. 26. q. Cauſ. 7. c. 16. Non obſervetis dies, qui dicuntur Ægyptiaci, aut Calendas Januarii &c. *& in formula veteris Pœnitentialis, a* Cl. Viro JAC. PETITO edita: Item non debere ſervari dies Ægyptiacos ad minuendum ſanguinem, vel aliquid faciendum. HONORIUS AUG. Lib. II. de Imag. mundi cap. 108. Dies Ægyptiaci ideo dicuntur; quia ab Ægyptiis ſunt inventi; & quia Ægyptus dicitur Tenebræ, ipſi Tenebroſi inde nominantur, eo quod incautos ad tenebras mortis perducere affirmantur. *Hæc ille. Quærat autem ex me non nemo, quorſum hæc omnia, de* diebus Ægyptiacis, *id eſt, per ſumam impoſturam ab Aſtrologis inventis, a me tam ſtudioſe collecta, & prolixius etiam ſint propoſita? nempe ut metum Dei, ſi poſſim, aut ſaltem craſſiſſimæ ignorantiæ pudorem incutiam illis, quorum ſtudio, vel permiſſu iſtius modi* dies Ægyptiaci *in Calendariis Chriſtianorum per Pannonias præcipue noſtras & vicinum ſeptentrionem hodiedum habentur, & oraculorum inſtar paſſim obſervantur: quum ex his luce meridiana clarius ſit, religionem illam & puritati doctrinæ Chriſti, & ſanæ menti nimis quam eſſe oppoſitam, idcirco in bene inſtitutis Rebuſp. Chriſtianis tam divinis quam humanis legibus exterminandam. Et de Divinis*

qui-

quidem, ad quas connivetur, jam constat; humanæ autem, ubi non sint, vel ideo etiam perferri deberent, quod id præstigiarum atque offuciarum genus commenti sint homines ærufcatores, & cibum quæstumque ex mendaciis captantes. Piget hic attingere inanissima commenta, quibus rationum loco utuntur nonnulli, ut ethnicum eum morem excusent: nam illa de Typographis & Sosiis, quorum sine damno superstitionem illam everti posse negant, quam futilis atque Christiano & cordato homine indigna sit, vel me tacente facile quivis intelligit, utpote quæ arctissimo nexu cum lucro dæmonio fit *conjuncta. Divi* Augustini *querelas, paulo ante a me adscriptas, ponderent per otium Religiosi viri illi, quorum typis in Hungaria scelesta ejusmodi oracula procuduntur, & turpissimi lucelli, tam Canonum sanctitate, quam, quod vitæ profitentur instituti, religione severe vetiti caussa, credulæ plebi publice veneunt: nam si* Divus Augustinus *recte metuit, ne omnia, quæ non potuerit prohibere hoc genus peccata, faciat; quid non timendum illis, qui, uti admittantur, procurant? Sed jam* Lambecium *Kalendarium illud edentem videamus.*

Inter V. Cl. *Joannis Cuspiniani* præstantissimos rarissimosque *Codices manuscriptos Historicos Latinos*, qui etiam nunc in *Augustissima Bibliotheca Cæsarea Vindobonensi* salvi & incolumes asservantur, multas ob caussas memorabilis in primis est ille, cujus R. P. *Ægidius Bucherius* Atrebas, e Societate JESU, in doctissimo de Doctrina Temporum Commentario in *Victorium Aquitanum* aliosque antiquos Canonum Paschalium Scriptores, Antverpiæ ex Officina Plantiniana Balthasaris Moreti A. 1634. in folio edito, Capite XIVto & XVto meminit his verbis: *Octobri anni 1632, cum, Voluminis hujusce typis Plantinianis edendi consilio, Antverpiam Leodio venissem, P. Joannes Bollandus, Societatis nostræ Sacerdos, Victorii nostri illustrandi desiderio, quasdam mihi P. Heriberti Rosweydi p. m., Viri de antiquitate Ecclesiastica, sanctorum Patrum Vitis, optime meriti, schedas obtulit. Erant eæ e vetustissima membrana fideliter exscriptæ, quam D. Joannes Brennerus, Regius olim in Senatu Luxemburgensi Secretarius & Actuarius, diu penes se habuerat, & tandem D. Assonuillio, Regi Catholico a privatis Bruxellæ consiliis, dono transmiserat. Iis pluscula ignoti quidem, sed antiquissimi, & qui sub Constantio Constantini Magni filio vixisse videtur, Scriptoris continebantur Opuscula, quæ CVSPINIANVS in manibus habuisse se, pluribus Fastorum suorum locis significat.*

Primum Opusculum sola Consulum nomina cum annuis Kalendarum Januarium Feriis, nomine Planetarum expressis, Epactis, annisque Bissextilibus exhibebat, a Consulibus Antonino II. & Geta, seu anno Christi vulgari 205. usque ad Constantinum Augustum VII. & Constantium Cæsarem III, id est, annum Christi 334. Mox tamen rursum posteriora Consulum collegia 34. repetuntur, & cum aliis Centenario Laterculo, qui Paschales centum annorum festivitates exhibet, a secundo Constantini Liciniique Consulatu, seu anno Christi communi 312. ad annum 411. deducuntur, ut infra typis fideliter repræsentamus.

Secundum Opusculum erat de Præfectis Urbis Romæ, cum solis rursum Consulum nominibus, a Gallieni Imperatoris temporibus & anno Christi 254 usque ad 354, quo Consules item notat Constantium Augustum VII. & Constantium Cæsarem III. Hoc Opusculum CUSPINIANUS & Onuphrius LIBELLUM DE PRÆFECTIS URBIS appellaverunt, & in Fastos totum felicissime transtulerunt.

Tertium Opusculum erat parvi instar Martyrologii, quo dies depositionis seu mortis, primo quorundam Pontificum Romanorum, quos, paucis forte demptis, Autor videre potuit, tum nonnullorum etiam Martyrum adnotabantur.

Quartum Opusculum erat brevis Romanorum Pontificum Catalogus a Sancto Petro ad Liberium, Romæ sub eodem Constantio Augusto Episcopum, quo, quibus illi Consulibus inierint, quibus excesserint, compendio referebatur.

Quintum & ultimum Opusculum erat vetus Kalendarium, tametsi QUATUOR MENSIBUS MUTILUM, cum præcipuorum meliorumque Cæsarum Natalibus, non ultra eundem Constantium Augustum, in cujus Consulatu septimo priorum Consulum seriem concluserat; quem proinde, ceu superstitem, DOMINUM vocat, cum alios Imperatores jam mortuos DIVOS appellet.

Quinque hæc Opuscula cum attentius excuterem, & vetustatem agnoscerem, (unius enim sunt temporis; nescio an & Autoris) statim ad CUSPINIANI Fastos me contuli, ut, quid de iis censuisset, in mentem revocarem. Nam in iis ille PRIMI, SECUNDI & QUARTI frequentissime meminit. Ac PRIMUM quidem INTEGRUM omnino nactus est a primis Romæ Consulibus Bruto & Collatino. Quippe ad annum Urbis conditæ 248. ita scribit: Reperi quendam vetustissimum Codicem, cujus Autor ignoratur, qui sola nomina Consulum ponit ab ejectis Regibus ad Gothorum tempora, & a quibusdam censetur esse PAULI OROSII; quem sæpius in hoc Opere citabo. In quo semper quatuor Consules, quasi sub una Olympiade, scribuntur, & e regione nomina Planetarum cum quibusdam numeris, quos neque intelligere potui, neque hactenus, qui intellexisset, reperi; dehinc alio colore rubro item alii, sub hac scilicet forma:

	Bruto & Collatino.	*Lun.*	*XXIX.*
	Publicola II. & Tricipitino.	*Mar.*	*X.*
	Publicola III. & Pulvillo.	*Mer.*	*XXI.*
Rubr.	*RUFO & AQUILINO.*	*Jov.*	*II.*
	Valerio & Tuberto.	*Sat.*	*XIII.*
	Publicola IV. & Tricipitino	*Sol.*	*XXIV.*
	Tuberto II. & Lanato.	*Ven.*	*V.*

Dehinc iterum cum Rubrica eodem ordine Consules, & cæteri numeri in suis columnis, e quibus nonnunquam didici, qui falso erant in hoc Opere Cassiodori incuria librariorum transcripti. Hactenus CUSPINIANUS. Qui deinceps sæpius ex eodem Codice Consulum nomina recenset, ut ad annum

Urbis

Vrbis conditæ 266, 453, 483, 495, 688, 743 & 831, sed sine Planetarum nominibus & Epactis. At anno Vrbis conditæ 789. Consulibus suis rursum ex eodem Autore dies illos, Epactas & Bisextos adjungit: Autor ignotus, inquit, ubi sola nomina Consulum cum diebus & Epactis scribuntur, alium ordinem continet, quem etiam non gravabor subdere. Incipiemus autem a Gallieno & Plautiano, qui ultimi erant in Tiberio apud Cassiodorum. Ibi sic scribuntur:

B.	*Gallieno & Plautiniano.*	*Sol.*	*XI.*
	Proculo & Nigrino.	*Mar.*	*XXII.*
	Juliano & Asprenate.	*Mer.*	*III.*
	Cæsare II. & Cæsiano.	*Jov.*	*XIV.*
B.	*Cæsare III. & Solo.*	*Ven.*	*XXV.*
	Cæsare IV. & Saturnino.	*Sol.*	*VI.*
	T. Claudio II. & Longo.	*Lun.*	*XVII.*
	T. Claudio III. & Vitellio.	*Mar.*	*XXIX.*
B.	*Crispo II. & Tauro.*	*Mer.*	*IX.*
	Vinitio & Corvino.	*Ven.*	*XX.*

Ita ibi CVSPINIANVS, Consules enumerans ab anno Christi vulgari 36 ad 45, ut ex singulis Kalendarum Januariarum Feriis patet; fragmento, de quo jam agimus, ut & nostræ ad Victorii Tabulam Appendici, reique veritati plane conformis; ut appareat, Autorem hunc, (si unus est) licet ignotum, doctissime certissimeque Consules suos digessisse, & Victorii, Cassiodori Prosperique Fastos vel solum erigere posse, si INTEGER ad manus nostras devenisset. Nunc quoniam INTEGRVM nancisci NONDVM contigit, quod reperi, fideliter exhibeo, CVSPINIANI HÆREDES aut AMICOS prius obtestatus, ut si membranas illas adhuc habeant, PVBLICO NON INVIDEANT, ET TANTVM ANTIQVITATIS THESAVRVM INTERIRE NE PERMITTANT. Si quod etiam de horum Opusculorum ætate dubium superesset, id unico illo veteri Kalendario tolli posset. Præcipuas enim Constantini Magni filiique Constantii de Tyrannis Barbarisque victorias, velut adhuc calentes exhibet, & suis diebus assignat. Quin & in Cæsarum Natalibus eundem Constantium non, ut reliquos Imperatores mortuos DIVUM, sed, ut adhuc superstitem, DOMINUM appellat. Opusculi pretium accendunt non pauca, tum ad sacram, tum ad civilem historiam hic prodita, aliis intacta, ut tute, Lector, statim agnosces. DOLENDVM, QVATVOR MENSIBVS, MARTIO, APRILI, MAJO, & JVNIO TRVNCATVM ad nos pervenisse; plura enim historica forsitan hausissemus. MENSIVM SEPTEM FIGVRÆ IMAGINESVE SVPERSVNT; in quas AVSONIVM Idyllio XXmo lusisse, eoque altam earum ætatem asserere, mox videbo. VALENTINO cuidam inscribitur, mihi hactenus ignoto, nisi, quod paulo ante Basilicam, a Julio Pontifice via Flaminia millia-

rio secundo constructam, VALENTINI appellatam notem. An idem sit cogitandum relinquo. Sane VALENTINVM illum, Basilica illustrem, CHRISTIANVM fuisse necessum est. Contra hujus KALENDARII solennia omnia Gentilium sunt, nulla Christianorum. Votum tamen KALENDARII TITVLO conceptum, VALENTINE FLOREAS IN DEO, & literæ Dominicales Christianum illum innuunt. Literæ proxime adhærentes Octonariæ, aut incluso utroque extremo Novenariæ, veterum Romanorum Nundinales sunt, ut per se patet. Atque hinc colligere est, quis Romæ per ea tempora priscæ superstitionis, quis Fidei Christianæ status exstiterit. Hucusque R. P. *Ægidius Bucherius.*

Hic igitur eximius Codex manuscriptus, quem ille ibi tantopere laudat & desiderat, sed fere tanquam perditum deplorat, superest etiamnunc in *Augustissima Bibliotheca Cæsarea Vindobonensi* æque integer, ut ipse (1) *Cuspinianus* olim eo usus est, obtinetque inter *Codices manuscriptos Historicos Latinos* locum *quinquagesimum sextum;* nec ea solum, quæ a R. P. *Bucherio* supra enumerantur, verum etiam alia quædam egregia monumenta complectitur, quæ ad ipsius notitiam non pervenerunt, sed diligenter & accurate a me recensebuntur, si Deus vitam & vires mihi concesserit, ut in Continuatione hujus Catalogi usque ad *Codices manuscriptos Historicos Latinos* perveniam. Tunc quoque *Fastos* illos *Consulares*, a *Cuspiniano* tam frequenter citatos, & a *Bucherio* tam vehementer laudatos, publicabo integros, &, quantum obiter fieri poterit, necessariis *Annotationibus* illustrabo. Interim autem nunc speciminis loco hic exhibeo totum illud supra memoratum *Vetus Calendarium* una cum omnibus eo pertinentibus *Imaginibus*, summa diligentia ac fide delineatis & æri incisis, quibus etiam majoris autoritatis gratia adjeci *Tetrasticha* illa, quibus *Ausonius Burdigalensis*, qui A. C. 379. cum *Sexto Anicio Olybrio* fuit Consul, easdem ornare ac illustrare dignatus est.

(1) *Ejusdem Codicis MSti ante* Joannem Cuspinianum *possessor fuit* Joannes Fuchsmagius, *J. V. D.* & Imp. Maximiliani I. *Consiliarius*, *ut ipse propria manu ibi testatur in principio. Post* Cuspiniani *autem obitum*, *cum idem ille præstantissimus Codex a reliqua ipsius Bibliotheca*, *qua nescio ratione*, *avulsus esset*, *emit eundem* Joannes Faber, *Episcopus Vindobonensis sive Wiennensis. Quo A. C. 1541. mortuo*, *pervenit idem Codex cum aliis multis præstantissimis Codicibus MStis*, *quos jam memoratus Episcopus magno studio & sumptu collegerat*, *in* Augustissimam Bibliothecam Cæsaream.

MEN-

Analect. Tom. I. pag. 961.

MENSIS IANVARIVS. Analect. Tom. I. pag. 961.

AUSONII TETRASTICHON.

Hic Jani mensis ſacer est: en aspice, ut aris
Thura micent; ſumant ut pia thura Lares.
Annorum ſeclique caput, natalis honorum,
Purpureos fastis qui numerat Proceres.

MENSIS JANUARIUS

habet dies XXXI.

A	*A*	*A*	Kal. Jan.	*Senatus legitimus.*
	b	*b*	IIII Non.	*Dies Ægyptiacus.*
	c	*c*	III.	*Ludi. Votorum nuncupatio.*
B	*d*	*d*	prid.	*Ludi.*
	e	*e*	Non.	*Ludi.*
	f	*f*	VIII. Idus.	*Dies Ægyptiacus.*
C	*g*	*g*	VII.	*Jano Patri.* CM. XXIIII.
	A	*b*	VI.	
	b	*A*	V.	*Senatus legitimus.*
D	*c*	*b*	IIII.	*Dies Carmentariorum.*
	d	*c*	III.	
	e	*d*	prid.	
E	*f*	*e*	Idib.	*Jovi Statori.* CM. XXIIII.
	g	*f*	XIX. Kal. Feb.	
	A	*g*	XVIII.	*Carmentalia.*
F	*b*	*b*	XVII.	*Dies Ægyptiacus.*
	c	*A*	XVI.	*Ludi Palatini.*
	d	*b*	XV.	*Ludi.*
G	*e*	*c*	XIIII.	*Ludi.*
	f	*d*	XIII.	N. *Gordiani* CM. XXIIII.
	g	*e*	XII.	*Ludi.*
H	*A*	*f*	XI.	*Ludi.*
	b	*g*	X.	*Senatus legitimus.* SOL AQUARIO.
	c	*h*	IX.	N. D. *Hadriani.* CM. XXIIII.
I	*d*	*A*	VIII.	N. *Chartis.*
	e	*b*	VII.	
	f	*c*	VI.	
K	*g*	*d*	V.	
	A	*e*	IIII.	
	b	*f*	III.	
A	*c*	*g*	prid.	

MENSIS FEBRUARIUS
habet dies XXVIII.

	d	*b*	Kal. Feb.	N̄. *Herculis* C̄M̄. XXIIII.
	e	*A*	IIII. Non.	
B	*f*	*b*	III.	*Senatus legitimus.*
	g	*c*	prid.	*Ludi Gothici.*
	A	*d*	Non.	*Ludi.*
C	*b*	*e*	VIII. Idus.	*Ludi.*
	c	*f*	VII.	*Ludi. Dies Ægyptiacus.*
	d	*g*	VI.	*Ludi.*
D	*e*	*h*	V.	*Gothici.* C̄M̄. XXIIII.
	f	*A*	IIII.	
	g	*b*	III.	*Genialici.* C̄M̄. XXIIII.
E	*A*	*c*	prid.	*Ludi Genialici.*
	b	*d*	Idib.	*Virgo Vesta parentat. Senat. legit.*
F	*c*	*e*	XVI. Kal. Mar.	
	d	*f*	XV.	*Lupercalia.*
	e	*g*	XIIII.	
G	*f*	*h*	XIII.	*Quirinalia.*
	g	*A*	XII.	
	A	*b*	XI.	
H	*b*	*c*	X.	SOL PISCIBUS.
	c	*d*	IX.	*Feralia.*
	d	*e*	VIII.	*Cariſtia.*
I	*e*	*f*	VII.	*Terminalia.*
	f	*g*	VI.	*Regifugium.*
	g	*h*	V.	*Lotio* C̄M̄. XII. *Dies Ægyptiacus.*
K	*A*	*A*	IIII.	
	b	*b*	III.	N̄. *D. Conſtantini.* C̄M̄. XXIIII.
	c	*c*	prid.	*Ludi votivi.*

MENSIS FEBRVARIVS. *Analect. Tom. I pag. 963.*

MENSIS MARTIVS.

Analect. Tom. I. pag. 965.

Cinctum pelle Lupæ promptum est cognoscere mensem;
Mars illi nomen, Mars dedit exuvias.
Tempus ver hædus petulans, et garrula hirundo
Indicat, et sinus lactis, et herba virens.

MENSIS MARTIUS
habet dies XXXI.

A	*d*	*d*	Kal. Mar.	N̄. *Martis* C̄M̄. XXVIII.
	e	*e*	VI. Non.	
	f	*f*	V.	*Senatus legitimus. Dies Ægyptiacus.*
B	*g*	*g*	IIII.	
	A	*b*	III.	*Isidis navigium.*
	b	*A*	prid.	
C	*c*	*b*	Non.	*Junonalia.*
	d	*c*	VIII. Idus.	
	e	*d*	VII.	*Arma ancilia movent.*
D	*f*	*e*	VI.	
	g	*f*	V.	
	A	*g*	IIII.	
E	*b*	*b*	III.	*Jovi cultori.* C̄M̄. XXIIII.
	c	*A*	prid.	*Mamuralia. Senatus legit.*
	d	*b*	Idib.	*Canna intrat.*
F	*e*	*c*	XVII. Kal. Apr.	
	f	*d*	XVI.	*Liberalici.* C̄M̄. XXIIII. SOL ARIETE.
	g	*e*	XV.	
G	*A*	*f*	XIIII.	*Quinquatria.*
	b	*g*	XIII.	*Pelosia.*
	c	*b*	XII.	N̄. *Minerves.*
H	*d*	*A*	XI.	*Arbor intrat.*
	e	*b*	X.	*Tubilustrium.*
	f	*c*	IX.	*Sanguen. Dies Ægyptiacus.*
I	*g*	*d*	VIII.	*Hilaria.*
	A	*e*	VII.	*Requetio.*
	b	*f*	VI.	*Lavatio.*
K	*c*	*g*	V.	*Initium Cajani.*
	d	*b*	IIII.	
	e	*A*	III.	
A	*f*	*b*	prid.	N̄. *D. Constantini.* C̄M̄. XXIIII.

MENSIS APRILIS
habet dies XXX.

	g	*c*	Kal. Apr.	*Veneralia. Ludi. Sen. leg.*
	A	*d*	IIII. Non.	
B	*b*	*e*	III.	N̄. *D. Quirini.* C̄M̄. XXIIII. *Dies Ægyp.*
	c	*f*	prid.	*Ludi Megalesiaci.*
	d	*g*	Non.	*Ludi.*
C	*e*	*b*	VIII. Idus.	*Ludi.*
	f	*A*	VII.	N̄. *Castor. & Pollucis.* C̄M̄. XXIIII.
	g	*b*	VI.	*Ludi.*
D	*A*	*c*	V.	*Magalesiaci.* C̄M̄. XXIIII.
	b	*d*	IIII.	N̄. *Divi Severi.* C̄M̄. XXIIII.
	c	*e*	III.	*Ludi Cerealici.* C̄M̄. XXIIII.
E	*d*	*f*	prid.	
	e	*g*	Idib.	*Ludi. Senatus legitimus.*
F	*f*	*b*	XVIII. Kal. MaI.	*Ludi.*
	g	*A*	XVII.	*Ludi.*
	A	*b*	XVI.	*Ludi.*
G	*b*	*c*	XV.	*Ludi.*
	c	*d*	XIIII.	*Ludi.* SOL TAURO.
	d	*e*	XIII.	*Cerealici.* C̄M̄. XXIIII.
H	*e*	*f*	XII.	
	f	*g*	XI.	N̄. *Vrbis* C̄M̄. XXIIII. *Dies Ægyp.*
	g	*b*	X.	
I	*A*	*A*	IX.	
	b	*b*	VIII.	
	c	*c*	VII.	*Serapia.*
K	*d*	*d*	VI.	N̄. *M. Antonini.* C̄M̄. XXIIII.
	e	*e*	V.	
	f	*f*	IIII.	
A	*g*	*g*	III.	
	A	*b*	prid.	*Ludi florales.*

MEN-

MENSIS APRILIS.

Contectam myrto Venerem veneratur Aprilis;
Lumen thuris habet, quo nitet alma Ceres.
Cereus a dextra flammas diffundit odoras;
Balsama nec desunt, queis redolet Paphie.

MENSIS MAIVS.

Cunctas veris opes et picta rosaria gemmis
Liniger in calathis, aspice, Majus habet,
Mensis Atlantigenæ dictus cognomine Maiæ;
Quem merito multum diligit Vranie.

MENSIS MAJUS
habet dies XXXI.

	b	*A*	Kal. MaI.	*Senatus legitimus.*
B	c	b	VI. Non.	*Ludi.*
	d	c	V.	*Floralici.* CM. XXIIII. *Dies Ægyp.*
	e	d	IIII.	*Ludi Maximati.*
C	f	e	III.	*Ludi.*
	g	f	prid.	*Ludi.*
	A	g	IX. Idus.	*Ludi.*
D	b	b	VIII.	*Ludi.*
	c	*A*	VII.	*Maximati.* CM. XXIIII.
	d	b	VI.	N. *ClaudI.* CM. XXIIII.
E	e	c	V.	
	f	d	IIII.	*Martialici.* CM. XXIIII.
	g	e	III.	*Ludi Perſici.*
F	*A*	f	prid.	*Ludi.*
	b	g	Idib.	N. *Mercur I. Senatus legit.*
	c	b	XVII. Kal. Jun.	*Ludi.*
G	d	*A*	XVI.	*Perſici.* CM. XXIIII.
	e	b	XV.	N. *Annonis.*
	f	c	XIIII.	*Zenziarius.*
H	g	d	XIII.	SOL GEMIN.
	A	e	XII.	*Dies Ægyptiacus.*
	b	f	XI.	
I	c	g	X.	*Macellus roſa ſumat.*
	d	b	IX.	
	e	*A*	VIII.	
K	f	b	VII.	
	g	c	VI.	
	A	d	V.	
A	b	e	IIII.	*Ludi. Honor & Virtus Zinza.*
	c	f	III.	*Ludi.*
	d	g	prid.	*Ludi.*

MENSIS JUNIUS.
habet dies XXX.

B	*e*	*h*	Kal. Jun.	*Fabarici* $\overline{\text{CM}}$. XII.
	f	*A*	IIII Non.	
	g	*b*	III.	*Senatus legitimus.*
C	*A*	*c*	prid.	*Ludi in minicia.*
	b	*d*	Non.	
	c	*e*	VIII. Idus.	*Colossus coronatur.*
D	*d*	*f*	VII.	*Vesta aperit. Dies Ægyptiacus.*
	e	*g*	VI.	
	f	*h*	V.	*Vestalia.*
E	*g*	*A*	IIII.	
	A	*b*	III.	*Matralia.*
F	*b*	*c*	prid.	
	c	*d*	Idib.	$\overline{\text{N}}$. *Musarum. Senatus legitimus.*
	d	*e*	XVIII. Kal. Jul.	
G	*e*	*f*	XVII.	*Vesta cluditur.* SOL CANCRO.
	f	*g*	XVI.	
	g	*h*	XV.	
H	*A*	*A*	XIIII.	*Annæ Sacrum.*
	b	*b*	XIII.	
	c	*c*	XII.	*Dies Ægyptiacus.*
I	*d*	*d*	XI.	
	e	*e*	X.	
	f	*f*	IX.	
K	*g*	*g*	VIII.	*Fortis Fortunæ. Solisticium.*
	A	*h*	VII.	
	b	*A*	VI.	
A	*c*	*b*	V.	
	d	*c*	IIII.	
	e	*d*	III.	
B	*f*	*e*	prid.	

MEN-

MENSIS IVNIVS.

Anal. Tom. I. pag. 971

Nudus membra, dehinc solares respicit horas
Junius, ac Phœbum flectere monstrat iter.
Idem maturas Cereris designat aristas;
Floralesque fugas lilia fusa docem.

MENSIS IVLIVS,

MENSIS JULIUS
habet dies XXXI.

	g	*f*	Kal. Jul.	*Senatus legitimus.*
	A	*g*	VI. Non.	
C	*b*	*b*	V.	*Fugato Licinio.* $\overline{\text{CM}}$. XXIIII.
	c	*A*	IIII.	
	d	*b*	III.	*Ludi Apollinares.*
D	*e*	*c*	prid.	
	f	*d*	Non.	*Ludi. Dies Ægyptiacus.*
	g	*e*	VIII. Idus.	*Ludi.*
E	*A*	*f*	VII.	*Ludi.*
	b	*g*	VI.	*Ludi.*
	c	*b*	V.	*Ludi.*
F	*d*	*A*	IIII.	*Ludi.*
	e	*b*	III.	*Apollinares.* $\overline{\text{CM}}$. XXIIII.
	f	*c*	prid.	
G	*g*	*d*	Idib.	*Equit.* ℞ *Prob. Ludi Francici.*
	A	*e*	XVII. Kal. Aug.	*Ludi.*
	b	*f*	XVI.	*Ludi. Senatus legit.* SOL LEONE.
H	*c*	*g*	XV.	*Advent. D.* $\overline{\text{CM}}$. XXIIII. *Dies Ægypt.*
	d	*b*	XIIII.	*Ludi votivi.*
	e	*A*	XIII.	*Francici.* $\overline{\text{CM}}$. XXIIII.
I	*f*	*b*	XII.	*Advent. Divi.* $\overline{\text{CM}}$. XXIIII.
	g	*c*	XI.	*Ludi.*
	A	*d*	X.	*Neptunalici.*
K	*b*	*e*	IX.	
	c	*f*	VIII.	$\overline{\text{N}}$. *D. Constantini.* $\overline{\text{CM}}$. XXIIII.
	d	*g*	VII.	*Ludi votivi.*
A	*e*	*b*	VI.	*Vict. Sarmaticas.* $\overline{\text{CM}}$. XXIIII.
	f	*A*	V.	
	g	*b*	IIII.	
B	*A*	*c*	III.	*Vict. Marcomannas.* $\overline{\text{CM}}$. XXIIII.
	b	*d*	prid.	

MENSIS AVGVSTVS.

habet dies XXXI.

	c	*e*	Kal. Aug.	N̄. *D. Pertinacis* CM. XXIIII.
C	*d*	*f*	IIII. Non.	
	e	*g*	III.	*Senatus legitimus.*
	f	*h*	prid.	*Vict. Senati.* CM. XXIIII.
D	*g*	*A*	Non.*	N̄. *Salutis* CM. XXIIII.
	A	*b*	VIII. Idus.	*Dies Ægyptiacus.*
	b	*c*	VII.	N̄. *Constantii* CM. XXIIII.
E	*c*	*d*	VI.	*Ludi votivi*
	d	*e*	V.	
F	*e*	*f*	IIII.	
	f	*g*	III.	
	g	*h*	prid.	*Lignapsia.*
G	*A*	*A*	Idib.	*N. Dianes.*
	b	*b*	XIX. Kal. Sept.	
	c	*c*	XVIII.	*Senatus legitimus.*
H	*d*	*d*	XVII.	
	e	*e*	XVI.	*Tiberinalia.* SOL VIRGINE.
	f	*f*	XV.	
I	*g*	*g*	XIIII.	N̄. *Probi* CM. XXIIII.
	A	*h*	XIII.	
	b	*A*	XII.	*Dies Ægyptiacus.*
K	*c*	*b*	XI.	
	d	*c*	X.	*Vulcanalici.* CM. XXIIII.
	e	*d*	IX.	
A	*f*	*e*	VIII.	
	g	*f*	VII.	
	A	*g*	VI.	
B	*b*	*h*	V.	*Solis & Lunæ.* CM. XXIIII.
	c	*A*	IIII.	
	d	*b*	III.	
C	*e*	*c*	prid.	

MEN-

MENSIS AVGVSTVS. *Analect. Tom. I. pag. 975.*

MENSIS SEPTEMBER.

Surgentes acinos varios, et præsecat uvas
September, sub quo mitia poma iacent;
Captivam filo gaudens religasse lacertam,
Quæ suspensa manu nobile ludit opus.

MENSIS SEPTEMBER
habet dies XXX.

	f	*d*	Kal. Sept.	*Senatus legitimus.*
	g	*e*	IIII. Non.	*Dies Ægyptiacus.*
D	*A*	*f*	III.	
	b	*g*	prid.	
	c	*b*	Non.	*Mammes. Vindemia.*
E	*d*	*A*	VIII Idus.	
	e	*b*	VII.	
	f	*c*	VI.	N. *Aureliani.* CM. XXIIII.
F	*g*	*d*	V.	
	A	*e*	IIII.	N. *Asclepi.*
	b	*f*	III.	
G	*c*	*g*	prid.	*Ludi Romanorum.*
	d	*b*	Idib.	*Ludi. Senatus legitimus.*
	e	*A*	XVIII. Kal. Oct.	*Ludi.*
H	*f*	*b*	XVII.	*Romaniani.* CM. XXIIII.
	g	*c*	XVI.	
	A	*d*	XV.	
I	*b*	*e*	XIIII.	N. *Trajani. Triumphales.* CM. XLVIII.
	c	*f*	XIII.	*Pii Antonii.* CM. XXIIII. *Dies Ægyp.*
	d	*g*	XII.	*Ludi Triumphales.* SOL LIBRA.
K	*e*	*b*	XI.	*Ludi.*
	f	*A*	X.	*Ludi.*
	g	*b*	IX.	N. *Divi Augusti.* CM. XXIIII.
A	*A*	*c*	VIII.	
	b	*d*	VII.	
	c	*e*	VI.	
B	*d*	*f*	V.	*Profectio Divi* CM. XIIII.
	e	*g*	IIII.	
	f	*b*	III.	*Ludi fatales.*
C	*g*	*A*	prid.	*Ludi fatales.*

MENSIS OCTOBER
habet dies XXXI.

	A	*b*	Kal. Octob.	$\overline{\text{N}}$. *Alexandri.* $\overline{\text{CM}}$. XXIIII.
	b	*c*	VI Non.	
D	*c*	*d*	V.	*Senatus legitimus. Dies Ægyptiacus.*
	d	*e*	IIII.	
	e	*f*	III.	*Ludi Alamannici.*
E	*f*	*g*	prid.	*Ludi.*
	g	*h*	Non.	*Ludi.*
F	*A*	*A*	VIII. Idus.	*Ludi.*
	b	*b*	VII.	*Ludi.*
	c	*c*	VI.	*Alamannici.* $\overline{\text{CM}}$. XXIIII.
G	*d*	*d*	V.	
	e	*e*	IIII.	*Augustales.* $\overline{\text{CM}}$. XXIIII.
	f	*f*	III.	*Ludi Jovi Liberatori.*
H	*g*	*g*	prid.	*Ludi.*
	A	*h*	Idib.	*Ludi. Equus ad nixas fit. Senat. legit.*
	b	*A*	XVII. Kal. Nov.	*Ludi.*
I	*c*	*b*	XVI.	*Ludi.*
	d	*c*	XV.	*Jovi Liberatori.* $\overline{\text{CM}}$. XXIIII.
	e	*d*	XIIII.	*Ludi Solis.* SOL SCORPIO.
K	*f*	*e*	XIII.	*Ludi. Dies Ægyptiacus.*
	g	*f*	XII.	*Ludi.*
	A	*g*	XI.	*Solis.* $\overline{\text{CM}}$. XXXVI.
A	*b*	*h*	X.	
	c	*A*	IX.	
	d	*b*	VIII.	
B	*e*	*c*	VII.	
	f	*d*	VI.	
	g	*e*	V.	*Isia. Evictio Tyranni.*
C	*A*	*f*	IIII.	*Advent. Divi.* $\overline{\text{CM}}$. XXIIII. *Isia.*
	b	*g*	III.	*Ludi votivi. Isia.*
	c	*h*	prid.	*Ludi Isia.*

MENSIS OCTOBER. Analect. Tom. I. pag. 979.

Dat prensum leporem, cumque ipso palmite foetus
October, pingues dat tibi ruris aves.
Jam bromios spumare lacus, et musta sonare
Apparet; vino vas calet ecce novo.

MENSIS NOVEMBER.

Analect. Tom. I. pag. 981.

Carbaseo surgens post hunc indutus amictu
Mensis, ab antiquis sacra Deamque colit;
A quo vix avidus sistro compescitur anser.
Devotusque satis ubera fert humeris.

MENSIS NOVEMBER.

habet dies XXX.

D	*d*	*A*	Kal. Novemb.	*Ex Senato.* CM. XXIIII. *S. L. Isia.*
	e	*b*	IIII. Non.	*Ter novena. Dies Ægyptiacus.*
	f	*c*	III.	*Hilaria.*
E	*g*	*d*	prid.	
	A	*e*	Non.	
	b	*f*	VIII. Idus.	
F	*c*	*g*	VII.	
	d	*h*	VI.	N. *Nervæ & Constantii.* CM. XLVIII.
	e	*A*	V.	*Ludi votivi.*
G	*f*	*b*	IIII.	
	g	*c*	III.	
	A	*d*	prid.	*Ludi Plebeji. Senatus legitimus.*
H	*b*	*e*	Idib.	*Jovis Epulum.* CM. XXX.
	c	*f*	XVIII. Kal. De-	*Ludi.*
	d	*g*	XVII. (cemb.	*Ludi.*
I	*e*	*h*	XVI.	*Plebeji.* CM. XXIIII.
	f	*A*	XV.	N. *Vespasiani.* CM. XXIIII.
	g	*b*	XIIII.	
K	*A*	*c*	XIII.	SOL SAGITTARIO.
	b	*d*	XII.	
	c	*e*	XI.	
A	*d*	*f*	X.	
	e	*g*	IX.	
	f	*h*	VIII.	*Bruma. Dies Ægyptiacus.*
B	*g*	*A*	VII.	*Ludi Sarmatici.*
	A	*b*	VI.	*Ludi.*
	b	*c*	V.	*Ludi.*
C	*c*	*d*	IIII.	*Ludi.*
	d	*e*	III.	*Ludi.*
	e	*f*	prid.	*Ludi.*

MENSIS DECEMBER.
habet dies XXXI.

D	*f*	*g*	Kal. Decemb.	*Sarmatici* CM. XXIIII.
	g	*h*	IIII. Non.	*Initium muneris.*
	A	*A*	III.	*Senatus legitimus.*
E	*b*	*b*	prid.	*Munus arca. Dies Ægyptiacus.*
	c	*c*	Non.	*Munus arca.*
F	*d*	*d*	VIII. Idus.	*Munus arca.*
	e	*e*	VII.	
	f	*f*	VI.	*Munus Kandida.*
G	*g*	*g*	V.	
	A	*h*	IIII.	
	b	*A*	III.	*Septimontia.*
H	*c*	*b*	prid.	*Ludi Lancionici.*
	d	*c*	Idib.	*Ludi. Senatus legitimus.*
	e	*d*	XIX. Kal. Jan.	*Ludi. Dies Ægyptiacus.*
I	*f*	*e*	XVIII.	N. *Divi Veri.* CM. XXIIII.
	g	*f*	XVII.	*Ludi.*
	A	*g*	XVI.	*Ludi Saturnalia.*
K	*b*	*h*	XV.	*Lancionici.* CM. XXIIII. SOL CAPRI-
	c	*A*	XIIII.	*Munus arca.* (CORNO.
	d	*b*	XIII.	*Munus Kandida.*
A	*e*	*c*	XII.	*Munus arca.*
	f	*d*	XI.	
	g	*e*	X.	*Munus arca.*
B	*A*	*f*	IX.	*Munus consummat.*
	b	*g*	VIII.	N. *Invicti.* CM. XXX.
	c	*h*	VII.	
C	*d*	*A*	VI.	
	e	*b*	V.	
	f	*c*	IIII.	
D	*g*	*d*	III.	N. *Divi Titi.* CM. XXIIII.
	A	*e*	prid.	*Magistrati jurant.*

Huc-

MENSIS DECEMBER.

Analect. Tom. I. pag. 983.

Hucusque *Vetus* illud *Kalendarium*, quemadmodum id in supra memorato Codice MSto *Cæsareo* cum omnibus *Imaginibus* suis etiam nunc exstat *integrum*. Etsi autem illi plene explicando in præsens haud possim immorari, subjungo tamen hic paucas nonnullas *extemporales* & obiter sub manu natas *Annotationes*, quas velim ut candidus Lector pro sua æquanimitate æqui bonique faciat. (a)

ANNOTATIONES AD TITULUM.

1. Per VALENTINUM, cui *Kalendarium* hoc dedicatum est, videtur intelligendus esse VALENTINUS, *ex Primicerio Protectorum Tribunus, & ex Tribuno Dux Illyrici*, cujus *Ammianus Marcellinus* meminit libro decimo octavo, ubi de rebus sub Imp. CONSTANTIO in Consulatu *Eusebii* atque *Hypatii* A. C. 359. gestis agit his verbis: *Hæc dum in Galliis cœlestis corrigit cura, in comitatu Augusti* (nempe CONSTANTII) *turbo novarum exoritur rerum, a primordiis levibus ad luctus & lamenta progressus. In domo Barbationis, pedestris militiæ tunc Rectoris, examen apes fecere perspicuum; superque hoc ei prodigiorum gnaros sollicite consulenti, discrimen magnum portendi responsum est, conjectura videlicet tali, quod hæ volucres post compositas sedes, opesque congestas, fumo pelluntur & turbulento sonitu cymbalorum. Huic uxor erat Assyria nomine, nec taciturna,* A *nec prudens; quæ, eo ad expeditionem profecto & multiplici metu suspenso, ob ea, quæ meminerat sibi prædicta, perculsa vanitate muliebri, ancilla adscita notarum perita, quam e patrimonio Silvani possederat, ad maritum scripsit intempestive, velut flens obtestansque, ne post obitum CONSTANTII propinquantem, in Imperium ipse, ut sperabat, admissus, despecta se, anteponeret Eusebiæ matrimonium tunc Reginæ, decore corporis inter multas fœminas excellentis.* B *Quibus literis occulte, quantum fieri potuit, missis, ancilla, quæ domina dictante perscripserat, reversis omnibus e procinctu, exemplum ferens ad Arbetionem noctis prima quiete confugit, avideque suscepta, chartulam prodidit: hocque indicio ille confisus, ut erat ad criminandum aptissimus, Principi detulit, atque ex usu, nec mora ulla negotio tributa nec quiete, Barbatio epistolam suscepisse confessus, & mulier scripsisse documento convicta non levi,* C *cervicibus interiere præcisis. Hisque punitis, quæstiones longe serpebant, vexatique multi nocentes sunt, & INNOCENTES. Inter quos etiam VALENTINUS, ex PRIMICERIO PROTECTORUM TRIBUNUS, ut conscius inter complures alios tortus aliquoties supervixit, penitus, quod erat gestum, ignorans; ideoque ad injuriæ periculique compensationem, DVCIS IN ILLYRICO meruit potestatem.* Hæc *Ammianus Marcellinus.*

2. Per

(a) *Adnotationes hæ* LAMBECII *dignæ visæ sunt* Cl. GRÆVIO, *quæ cum Calendario & iconismis, æri eleganter incisis, typis iterum vulgarentur* Thesauri Antiquitatum Romanarum Tom. VIII. *Cl. quoque* HEN. LEONARD. SCHURZFLEISCHIUS *typis tertio edidit, sed sine iconibus mensium*, in Anno Juliano, Vitembergæ CIↃIↃCCIV. KOL.

2. Per hanc notam videtur significari *Imperium Romanum in ORIENTE.* (a)

(a) *Præsens ænigma, ne* Cl. SCHURZFLEISHCIUS *quidem tentandum sibi esse putavit; idcirco* in Novis literariis Germaniæ Hamburgi collectis *ad annum* CIƆIƆCCIV. *mens. Septemb. p. 333.* disquisitio *vulgata fuit hoc exemplo. M. M. R. Brevis Disquisitio de Monogrammate, quod exstat in capite Kalendarii veteris, sub Constantio Imp. editi, atque a V. Cl. Hen. Leonardo Schurzfleischio, in anno Juliano libro commentario illustrato p. 266. 199. ex Petavio Bucherio & Lambecio repetiti.* Quamquam forte Clarissimus Anni Juliani Interpres notam hanc vel nullius momenti, vel explicatu facilem ratus, in doctis suis ad Calendarium Constantii animadversionibus, nulla eam commentatione dignam censuit; facit tamen Lambecii infelix de eadem conjectura, ut a Cl. Editore non sine omni sententiæ dictione prætermittendam fuisse censeam, nisi forte ipse videri voluerit in opinione Lambecii acquiescere. Quid censuerit Ægidius Bucherius, exploratum non habeo, qui tantum de Valentino illo, cui Kalendarium inscribitur, cogitanda quædam lectori reliquit. Neque Petavius definire quidquam potuit, cujus exemplum, ex museo J. G. Herwarti depromptum, ac Uranologio (pag. 67. edit. recent. Antv.) insertum, capite atque inscriptione isthac caruisse existimo. Lambecius vero, ut est in conjiciendo confidentior, in suis ad Fastos illos annotationibus, a Cl. Schurzfleischio transcriptis, p. 304. *per hanc notam,* inquit, *Kalendario præfixam, videtur significari Imperium Romanum in ORIENTE.* Quæ conjectura procul dubio ex perperam consideratis ac evolutis literarum ductibus orta est, in quibus O. & R. præ ceteris luculentæ sunt, nec reliquæ etiam ejus vocis, quam Lambecius vult, difficulter eliciuntur. At vero nullo idoneo antiquitatis argumento probari potest, hanc olim Romanis fuisse consuetudinem, ut Imperium Orientis ab Occidente singulari monogrammate distinguerent, nedum in capite fastorum Kalendarium notarent. Quamvis enim non nesciam, varias apud antiquos siglas, ad leges, edicta, aliaque instrumenta publica, etiam ad fastos signandos fuisse adhibitas, eæ tamen non sunt ejusmodi, ut nota hæc Kalendarii Constantii præfixa ad earum classem referri possit. De siglis in factis Romanorum consuli meretur elegantissimus siglarum interpres Joannes Nicolai, qui de iis peculiari capite disserit, & reliquum etiam siglarum usum per totam antiquitatem, in libro doctissimo nuper edito persequitur: quamvis nonnunquam Siglas cum Monogrammatibus commisceat, quæ tamen nonnihil discriminis habent. Siglæ enim, ut ait Festus, *erant literæ, sed singulæ vel binæ* eædem ut plurimum capitales, nominum præsertim propriorum, quæ compendii causa adhibebantur, & ταχυγράφοις primum inserviebant. Monogrammata vero sunt literæ nominis cujusdam, vel verborum plurium, plerumque omnes artificiose in unam figuram ita connexæ, ut altera alteram ductibus suis implexam juvet & exprimat. Hinc Plutarchus vocat σημεῖον ἐν μικροῖς καὶ βραχέσι τύποις πολλῶν γραμμάτων δύναμιν ἔχον. Atque uti *Siglæ* longe sunt antiquissimæ, ita Monogrammata ad inferiorem fere ætatem pertinent, &, præter usus alios, maxime signandis Imperatorum, Regum ac summorum Pontificum nominibus fuere adhibita cujus rei exempla plurima, ex medio ævo desumta exstant apud Cangium in Glossar. T. II. p. 666. Sed ad Monogramma nostrum redeo, de quo cum sententia mihi dicenda sit, miror, Lambecium non attendisse ad verba illa quæ expressa leguntur ab utroque monogrammatis latere: VALENTINE FLOREAS IN DEO quibus votum concipitur ab Auctore Kalendarii pro Valentino illo, cui Kalendarium istud inscribit. Quis autem ille Valentinus fuerit, & an recte de eo senserint Bucherius ac Lambecius, non disquiram. Hoc tantum ajo, Lectorem ultro a Lambeciana de signo Imperii Orientis conjectura recessurum esse, si votum illud cum ipso Monogrammate diligentius conferre voluerit, quo facto, facile mecum animadvertet, nihil in hac pictura reconditum esse, nisi literas ipsius voti, singulari ductu ac compendio connexas atque implicitas. Plura quidem bona verba ad Valentinum in utroque exemplo, Bucheriano & Lambeciano, inferiori loco posita leguntur, sed ea ad Monogramma hoc non spectant & lineis singularibus inclusa separantur. Si quis tamen existimare velit nomen quoque FURII DIONYSII FILOCALI, qui, ut legitur juxta votum inferius Kalendarium hoc titulavit, eodem monogrammate simul comprehendi, non refragabor, præsertim cum non sciri possit, an non idem ille Furius præter *Titulationem* sive inscriptionis consignandæ officium, ipsam etiam

3. TITULARE hoc significat *Librum aliquem insignire titulo,* vel *Libri titulum pictura exornare.* Eodem verbo

verbo utitur *Tertullianus* in Libro de Anima cap. 13. hoc modo: *Enimvero quis non animæ dabit summam omnem, cujus nomine totius hominis mentio TITVLATA est?* Item in principio Poematis de Judicio Dei:

Quis mihi ruricolas aptabit carmine Musas?
Et verni roseas TITVLABIT floribus auras?

Similiter quoque *S. Petrus Chrysologus*, qui A. C. 449. vel 450. obiit, in Sermone CLVto de Calendis Januariis, quæ variis superstitionibus ethnicis contaminabantur: *Quorum*, inquit, *formant adulteria in simulacris, quorum fornicationes imaginibus mandant, quorum TITVLANT incœsta*

A *picturis.* Vide etiam *Stephani Joannis Stephanii* Notas in *Saxonis Grammatici* Præfationem Historiæ Danicæ in principio.

AD MENSEM IANUARIUM.

1. Senatus Legitimus, cujus in hoc Kalendario frequens fit mentio, is vocabatur, qui, vel lege, vel B more, certis semper diebus habebatur; contra autem appellabatur *Senatus indictus*, qui reliquis cujusque mensis diebus, dummodo iis non haberentur Comitia, Magistratuum vocatu extra ordinem cogebatur.

2. De Die Ægyptiaco, cujus mentio in hoc *Kalendario* passim occurrit, nondum mihi satis liquet. (a)

3. No-

recensionem atque ordinationem horum Fastorum adornaverit. Neque enim hoc infrequens eorum temporum Scriptoribus fuisse opinor, ut nomina sua nonnunquam monogrammate quodam involuta libris præfigerent. Neque repugnant literæ, nisi forte propter τὸ γ, particula monogrammatis superior (ut non obscure fit in exemplo Schurzfleischiano) hoc modo fuisset efformanda Ceterum quanto certior sum, doctiss. Schurzfleischium ab hac mea de isto monogrammate sententia non plane alienum futurum, tanto eum libentius qualemcunque hanc commentatiunculam æqui bonique consulturum esse confido. *Hucusque Disquisitio illa τοῦ δεῖνος M. M. R. qui æque nobis ignotus est, ac mens & sententia dicti monogrammatis: conjectura enim hæc de voto, Lambeciana etiam infelicior esse videtur, meis quidem, oculis.* Valentini, *cui hoc Kalendarium inscriptum est, omnibus adhuc ignoti, monogrammate illo* honores *contineri putem, eosque mihi ignotos esse, ingenue fateor.* Kol.

(a) *De diebus Ægyptiacis prolixe jam egi in* Monito, *Kalendario isti præmisso. Legi præterea meretur egregia atque illustris* Favorini *Philosophi adversus Chaldæos & Ægyptios oratio apud* A. Gellium Noct. Atticarum Lib. XIV. Cap. I. *ubi succincte ac nervose futilissima Astrologiæ fundamenta evertuntur. Detestata eam est semper sanior, gentilium etiam, antiquitas omnis, exigebanturque urbibus bene institutis Chaldæi & Babylonii sive Ægyptii, prodigiosis artibus futura omnia dicturos se se credulis pollicentes. Idcirco* Flaccus *noster Libro Carminum primo merito canit:*

Tu ne quæsieris (scire nefas) quem mihi, quem tibi
Finem Di dederint, Leuconoë; nec Babylonios
Tentaris Numeros. Ut melius quidquid erit, pati
(Seu plures hyemes, seu tribuit Jupiter ultimam;
Quæ nunc oppositis debilitat pumicibus mare
Tyrrhenum) sapias;

Atque hæc ultima: ut melius, quidquid erit, pati sapias; *respexisse videtur*, Favorinus *dum memoratam Orationem sic concludit:* Aut adversa, *inquit*, eventura dicunt, aut prospera. Si dicunt prospera, & fallunt, miser fies frustra exspectando, si adversa dicunt, & mentiuntur, miser fies frustra timendo. Sin vera respondent, eaque sunt non prospera, jam inde ex animo miser fies, antequam e fato fias. Si felicia promittunt, eaque eventura sunt, tum plane duo erunt incommoda: & exspectatio te spe suspensum fatigabit, & futurum gaudii fructum spes tibi jam præfloraverit. Nullo igitur pacto utendum est istiusmodi hominibus res futuras præsagientibus. *Zin-*

3. Notam hanc $\overline{\text{CM}}$., quæ cum adjunctis *numeris* sæpissime in hoc *Kalendario* occurrit, existimat R. P. *Bucherius* interpretandam esse CONGIARIUM. (a)

4. Per $\overline{\text{N}}$. GORDIANI & $\overline{\text{N}}$. D. HADRIANI significantur *Natalis Gordiani* & *Natalis Divi Hadriani*.

5. Pro $\overline{\text{N}}$. CHARTIS videtur legendum esse NATALIS CHARITUM, ut infra *Natalis Herculis*, *Natalis Martis*, *Natalis Minervæ*, *Natalis Dei Quirini*, *Natalis Castoris & Pollucis*, *Natalis Mercurii*, *Natalis Musarum*, *Natalis Dianæ*, *Natalis Asclepii* sive *Æsculapii*. De *Charitum* autem sive *Gratiarum* ortu & cultu vide Natalis Comitis Mytholog. lib. 4. cap. 15.

6. In *Imagine* ad hunc mensem *Januarium* pertinente, quæ in R. P. *Ægidii Bucherii* Codice MSto defuit, præ cæteris maxime consideratu dignus est *habitus Consulis thus in tripode thuricremo incendentis*. Huc etiam pertinent ex *Actis S. Marcelli Papæ* hæc verba: *Deferatur tripoda, ut thurificent Majestatibus*. Notanda etiam ibi est *pyxis thuraria*; ut & *Gallus*, symbolum *Larium* ac *vigilantiæ*.

7. *Ausonii Tetrastichon*, ad eandem *Imaginem* pertinens, est hoc:

A *Hic Jani mensis sacer est: en aspice, ut aris*
Thura micent; fumant ut pia thura Lares.
Annorum seclique caput, natalis honorum,
Purpureos fastis qui numerat Proceres.

Ubi notandum est, *Calendas Januarias* metaphorice appellari *Natalem honorem* tanquam initium *Consulatus* aliorumque *annuorum Magistratuum*. Similiter & per *Proceres purpureos* B significantur *Consules*.

AD MENSEM FEBRUARIUM.

1. In ipso Codice MSto pro LUDI GOTTHICI legitur LUDI GOTTICHI; & pro LUDI VOTIVI legitur ibidem LUDI VOTIBI.

2. CARISTIA sive CHARISTIA quid fuerint, docet *Valerius Maxi-* C *mus* lib. 2. cap. 1. his verbis: *Convivium etiam solenne majores instituerunt, idque CHARISTIA appellaverunt, cui præter cognatos & affines nemo interponebatur, ut si qua inter necessarios querela esset orta, apud sacra mensæ, & inter hilaritatem animorum, fautoribus concordiæ adhibitis, tolleretur.*

3. Pro

gari, ut & hoc vel obiter adnotem, Gallis Bohemi *aut* Ægyptii *dicti, qui Pannonias no-* *stras percursant & sub tentoriis vitam, arte po-* *tissimum fabrili, miserrimam tolerant, ab istius-* *modi Ægyptiis erronibus & vagis Chaldæis ori-* *ginem quibusdam suam ducere videntur; quod no-* *stra etiam memoria hoc genus divinationibus rudi* *imponunt plebeculæ. Idioma eorum, in quod,* *dum anno* CIↃIↃCCLIV. *Magno-Varadini* *agerem, sedulo indagavi, nonnulla quidem Chal-* *daica & Coptica vocabula retinere mihi est vi-* *sum, sed pleraque Italicæ potissimum sunt originis.* *Luculentiora autem politioris apud nos humanita-* *tis indicia essent, horum etiam, quum homines sint,* *non oblivisci, & quam ipsi videre non possunt,* *humaniorem inter nos vivendi rationem commonstrare.* KOL.

(a) *Ad hunc locum* Cl. SCHURZFLEISCHIUS *erudite adnotat:* Arbitratur, *inquit*, BUCHERIUS significari *Congiarium*. Quem, quod miror, sequitur LAMBECIUS, sed constat designari *Circenses missus*, A CALIGULÆ enim principatu Circenses missus, quoties edebantur, fuere viginti quatuor, uti ex DIONE & CASSIODORO ostendit PANVINUS Lib. I. de Ludis Circensibus cap. 14. Quamvis etiam quadraginta missus cucurisse A. V. C. millesimo testetur CASSIODORUS in Chronico. KOL.

3. Pro LOTIO in ipso Codice MSto perperam legitur LORIO, & in *Bucherii* editione impressa multo adhuc corruptius CORIO. LOTIO enim idem est atque LAVATIO, cujus mentio fit in descriptione mensis Martii VI. Kal. Aprilis.

4. In *Imagine* ad hunc mensem *Februarium* pertinente notabile est, eum solum repræsentari *figura muliebri*, cum reliqui omnes menses exhibeantur *figura virili.*

5. *Ausonii Tetrastichon*, ad eandem *Imaginem* pertinens, est hoc:

At quem cœruleus nodo constringit amictus,
Quique paludicolam prendere gaudet avem,
Dædala quem jactu pluvio circumvenit Iris,
Romuleo ritu Februa mensis habet.

Ubi per *paludicolam avem* significatur *Anas*, *Iris* autem cognominatur *dædala*, quasi *variegata*, nempe ob *varietatem colorum*; δαιδάλλειν enim græce significat *variare*. *Romuleo ritu* idem est atque *Romano ritu*. *Februa* denique appellantur, quæcunque lustrandi sive expiandi causa in quibuscunque sacrificiis adhibentur.

AD MENSEM MARTIUM.

1. Tota hujus mensis *Martii* descriptio defuit in Codice MSto, quo R. P. *Ægidius Bucherius* usus est.

2. N̄. MINERVUS pro NATALIS MINERVÆ. Similiter etiam in anti-

A quo illo *Numismate Ciceroniano*, de quo in Libro secundo horum Commentariorum prolixe egi, legitur MINERVE pro MINERVA. Sic quoque in eodem hoc Kalendario Idib. Augusti scriptum est N̄. DIANES pro NATALIS DIANÆ; & in *Jani Gruteri* Syntagmate antiquarum Inscriptionum pag. 699. legitur OPPIA CASSIANE pro OPPIA CASSIANA; item in *Ausonii Tetrastichis duodecim mensium* PAPHIE pro PAPHIA, & VRANIE pro VRANIA.

B 3. In ipso Codice MSto pro *Quinquatria* scriptum est *Cinquatria*, & paulo post *Sanguem* pro *Sanguen*.

4. *Ausonii Tetrastichon*, ad *Imaginem* hujus mensis pertinens, est hoc:

Cinctum pelle lupæ promptum est cognoscere mensem;
Mars illi nomen, Mars dedit exuvias.
Tempus ver hædus petulans & garrula hirundo
Indicat, & sinus lactis, & herba virens.

C Ubi notandum est, *Lupum Marti* sacrum esse, & per SINUM LACTIS significari genus vasis, cujusmodi cernitur in ipsa Imagine.

AD MENSEM APRILEM. (a)

1. Totus hic mensis *Aprilis*, una cum *Imagine* ad eundem pertinente, defuit in Codice MSto, quo *Bucherius* usus est. (b)

2. *Au-*

(a) *Hoc mense ad d. IV. Idus refertur N.* Divi SEVERI *idcirco recte* Cl. SCHURZFLEISCHIUS: In exemplari, *inquit*, Lambeciano dies Natalis Severi refertur ad IV. Idus Aprilis, errore manifesto librariorum, cum Natalis SEVERI ad tertium diem Iduum Aprilis referri debeat, ut in principio hujus capitis cumulate probavi, &c. *quem vide.* KOL.

(b) In pictura hujus mensis vides crotalorum quæ fuerit forma, hactenus ignota, quam-

A 2. *Ausonii Tetrastichon* ad *Imaginem* hujus mensis pertinens, hoc est:

Contectam myrto Venerem veneratur Aprilis;
Lumen thuris habet, quo nitet alma Ceres.
Cereus a dextra flammas diffundit odoras,
Balsama nec desunt, queis redolet Paphie.

Ubi notandum est, *secundum* hujus
B Tetrastichi *versum* in variis manuscriptis & impressis exemplaribus varie legi: nempe

Lumen RVRIS habet, quo nitet alma Ceres,
Lumen VERIS habet, quo nitet alma Ceres,
Lumen JVRIS habet, quo nitet alma THETIS,
Lumen JVRIS habet, quo nitet alma THEMIS.

Ego autem cum (1) *Elia Vineto*
C veram & genuinam esse arbitror hanc nostram lectionem:

Lumen (2) *TVRIS habet, quo nitet alma CERES.*

Mense enim *Aprili* celebrabant Romani *Cerealia*, festum *Cereris* Deæ frugum, eique sacrificabant Ture, ut *Ovidius* libro quarto Fastorum expresse testatur his versibus:

Pace CERES læta est, & vos orate, coloni,
Perpetuam pacem pacificumque Ducem.
Farra Deæ, micæque licet salientis honorem
Detis, & in veteres TVREA grana focos;
Et si TVRA aberunt, unctas accendere tædas.
Parva bonæ CERERI, sint modo casta, placent.

AD MENSEM MAJUM.

1. Totus his mensis *Majus*, una cum *Imagine* ad eundem pertinente, defuit in Codice MSto, quo *Bucherius* usus est.

2. De Ludis Maximatis, ut & de significatione vocum Zenziarius XIV. Kal. Junii & Zinza IV. Kal. Junii, nondum mihi liquet. (a)

3. De Natali Mercurii, *Idibus Majis* celebrato, elegans hoc exstat *Martialis* Epigramma, quod est Libri duodecimi sexagesimum septimum, & inscribitur *in Natalem Maronis:*

MAIÆ MERCVRIVM creastis IDVS,
Augustis redit Idibus Diana,
Octobres Maro consecravit Idus.
Idus sæpe colas & has, & illas,
Qui magni celebras Maronis Idus.

4. Pro N. Annonis videtur legendum esse Natalis Ammonis, ita ut intelligatur *Jupiter Ammon. Jovem*

vis quem ediderint sonum ex ciconia crotalistria, ut a Petronio dicitur, non erat obscurum. Hinc in catalectis Ausonii.
Sacra Dioneæ referens solennia matri.
Lascivus crotalis plaudit Aprilis ovans. Græv.

(1) *In Commentario ad* Ausonii *Idyllia.*

(2) *Utroque modo ab antiquis scriptum reperitur; nempe* Thus *cum aspiratione, quasi derivatum a græco θύειν, quod significat* sacrificare, & Tus *sine aspiratione, quasi a* tundendo. *Vide* Claudii Dausquii *Orthographiam Antiqui Novique Latii litera* T.

(a) Ludi maximati *corruptum procul dubio ex* Ludi maximi; Zenziarius, & Zinza *quam originem habeant adhuc quæro.* Kol.

A *vem* enim apud se natum & sepultum esse *Cretenses* olim gloriati sunt, ut testatur *Lucianus* in Libello de Sacrificiis.

5. In *Joannis Rassii Calendario Romano ethnicæ vetustatis*, ex variis antiquis Calendariis & Autoribus collecto, & Sangalli typis Leonhardi Straub A. 1584. in quarto edito, pro MACELLUS ROSA SUMAT perperam legitur MARCELLUS ROSA SUMAT. *Macellus* enim masculino genere pro *Macellum* legitur etiam in Veteri Lexico græco-latino, ab *Henrico Stephano* & *Bonaventura Vulcanio edito:* Μάκελλος, *Macellus.* Verba ergo B hæc *Macellus rosa sumat* idem significant atque *Macellum rosis ornetur;* quemadmodum in eodem Calendario VIII. Idus Junii legitur *Colossus coronatur.* Sic etiam eodem mense Junio, cum celebrarentur *Vestalia*, *molæ* ornabantur sertis & floribus.

6. *Ausonii Tetrastichon*, ad *Imaginem* hujus mensis pertinens, est hoc:

Cunctas veris opes & picta rosaria gemmis
Liniger in calathis, aspice, Majus habet,
Mensis Atlantigenæ dictus cognomine Majæ,
Quem merito multum diligit Vranie.

Ubi notandum est, in Codice MSto Ausonii, quo olim *Elias Vinetus* usus est, pro *Liniger* perperam & mendose fuisse scriptum *Laniger.* *Linea* enim, non autem *lanea* vestis, convenit mensi *Majo*, quemadmodum perfecta totius corporis nuditas duobus mensibus *Julio* & *Augusto* proprie competit.

AD MENSEM JUNIUM.

1. Totus hic mensis *Junius*, una cum *Imagine* ad eundem pertinente, defuit in Codice MSto, quo *Bucherius* usus est.

2. In supra citato *Joannis Rassii Calendario* pro IN MINICIA legitur IN NVMICIA. Mihi autem de vera hujus loci lectione nondum liquet, uti nec de FABARICIS. (a)

3. VE-

(a) *Liquere hoc poterat ex* MACROBII *Libro Saturnalium primo, ubi ad mensem Junium scribit:* Nonnulli putaverunt Junium mensem a JUNIO BRUTO, qui primus Romæ Consul factus est, nominatum: quod hoc mense, id est Calendis Juniis, pulso TARQUINIO sacrum CARNÆ deæ in Cælio monte voti reus fecerit. Hanc deam vitalibus humanis præesse credunt. Ab ea denique petitur, ut jecinora & corda, quæque sunt intrinsecus viscera, salva conservet, & quia cordis beneficio, cujus dissimulatione BRUTUS habebatur idoneus emendationi publici status exstitit, hanc deam, quæ vitalibus præest, templo sacravit. Cui pulte *fabacia* & larido sacrificatur; quod his maxime rebus vires corporis roborentur. Nam & Calendæ Juniæ *fabariæ* vulgo vocantur: quia hoc mense adultæ fabæ divinis rebus adhibentur. *Hæc* MACROB. OVIDIUS *quoque* Fastor. Lib. V. *sic canit:*

Sus erat in pretio cæsa, sue festa colebant,
Terra fabas tantum duraque farra dabat.
Quæ duo mista simul sextis quicunque Kalendis
Ederit, huic lædi viscera posse negant.

De Ludis in Minicia *occupavit* GRÆVIUS: In mense, *inquit*, Junio ad prid. Non. legitur *Ludi in Minicia;* notat LAMBECIUS in Joannis RASSII Kalendario legi in *Numicia*, fateturque sibi nondum liquere de hujus loci lectione. Mihi dubium est nullum, legendum esse *in Minutia.* Sic dicebatur locus in IX. regione urbis, in quo frumentum dividebatur populo, ut constat ex SEXTO RUFO, VICTORE, LAMPRIDIO, & aliis. Non magis autem mirum est, ludos in MINUTIA editos, quam editos esse ab Augusto in SEPTIS, in Comitio, & in singulis vicis, ut notum est ex SUETONIO. KOL.

3. VESTA APERIT pro VESTA APERITUR. Quid autem his verbis significetur, indicat *Sextus Pompejus Festus: PENUS*, inquit, *vocatur locus intimus in æde Vestæ, segetibus septus, qui certis diebus circa Vestalia aperitur. Ii dies religiosi habentur.*

4. MATRALIA, *festum Matris Matutæ*, de qua vide Scriptores Antiquitatum Romanarum.

5. Per ANNÆ SACRUM videtur intelligendum esse ANNÆ PERENNÆ SACRUM. Illud tamen in aliis antiquis Calendariis Romanis refertur ad mensem *Martium*; ut videre est apud Rosinum Antiquit. Roman. lib. 2. & 4, ubi de *Anna Perenna* prolixe agitur.

6. *Ausonii Tetrastichon*, ad *Imaginem* hujus mensis pertinens, est hoc:

Nudus membra, dehinc solares respicit horas
Junius, ac Phœbum flectere monstrat iter.
Idem maturas Cereris designat aristas;
Floralesque fugas lilia fusa docent.

In ipsa autem Imagine notandum præcipue est Horologium solarium, & conferendum cum altero illo, quod exstat in Libri *tertii* horum Commentariorum Cod. I. *Tabula trigesima tertia* antiquissimi Codicis manuscripti Græci Geneseos.

AD MENSEM JULIUM.

1. In ipso Codice MSto pro FUGATO LICINIO legitur FUCATO LICINIO. Significatur autem hic *Fuga Imp. Licinii*, posteaquam is A. C. 324. ab *Imp. Constantino Magno* apud *Hadrianopolim* victus est, & quidem

A V. Nonas Julii, ut apud *Idatium* in *Fastis Consularibus* videre est.

2. De Romanorum EQUITUM ORDINARIA PROBATIONE & de eorundem *solenni Transvectione ab Æde Honoris in Capitolium*, quotannis *Idibus Juliis* fieri solita, vide *Valer. Maxim.* lib. 2. cap. 2. In ipso autem Codice MSto Cæsareo pro EQUIT. perperam scriptum est ÆQUIT., eademque mendosa scriptura exstat etiam in editione *Bucheriana* impressa.

3. LUDI FRANCICI, quorum hic
B fit mentio, videntur instituti fuisse in honorem *Imp. Constantini Magni*, quippe qui, ut *Eutropius* lib. 10. refert, *cæsis FRANCIS atque Alemannis, Reges eorum cepit, & bestiis, cum magnificum spectaculum muneris parasset, objecit.*

4. Per N̄. D. CONSTANTINI sive NATALEM D. CONSTANTINI non intelligitur hic *tempus nativitatis* ipsius, sed *initium Imperii*, ut testatur *Idatius* in *Fastis Consularibus* his verbis: *Constantio VI. & Maximiliano VI. His Consulibus diem functus Constantius, & postea levatus est Constanti-*
C *nus VIII. Augusti.*

5. De *Imp. Constantini Magni* VICTORIA SARMATICA vide *Zosimum* lib. 2.

6. *Ausonii Tetrastichon*, ad *Imaginem* hujus mensis pertinens, est hoc:

Ecce coloratos ostentat Julius artus,
Crines cui rutilos spicea serta ligant.
Morus sanguineos præbet gravidata racemos,
Quæ medio Cancri sidere læta viret.

AD MENSEM AUGUSTUM.

1. VICT. SENATI pro VICTORIA SENATUS. Similiter etiam apud *Plau-*

Plautum, Ciceronem, Saluſtium alioſque antiquos claſſicos Autores *Senati* legitur pro *Senatus*. Cujus rei exempla vide apud *Nonium Marcellum* Capite *de mutata declinatione*, apud *Janum Guilielmum Laurenbergium* in *Antiquario*, & apud *Ger. Joann. Voſſium* Lib. 4. *de Arte Grammatica* cap. 20.

2. Per N̄. Constantii ſignificatur *Natalis Imp. Conſtantii*, filii *Imp. Conſtantini Magni*, ideoque in Codice MSto, quo R. P. *Bucherius* uſus eſt, ſcriptum fuit Natalis D. N. Constantii, hoc eſt, *Natalis Domini Noſtri Conſtantii*, nempe tanquam de Imperatore adhuc vivente.

3. Pro Lignapsia legitur in Bucheriana editione Lygnapsia. Quare minime dubium mihi videtur, quin revera legendum ſit Lychnapsia. Λυχναψία autem idem eſt atque Λυχνοκαΐα, ſive *Accenſio lucernarum;* quod fuit nomen *Feſti* alicujus apud *Ægyptios*, de quo vide Appendicem Libri *tertii* horum Commentariorum. (a) In *Calendario* autem hoc per *Lychnapſiam* opinor ſignificari ſolennitatem aliquam, *prid. Id. Auguſti* quotannis celebrari ſolitam, cum primum dies poſt Solſtitium jam adeo decreviſſet, ut ad cœnam opus eſſet *accenſis luminibus*.

4. Diane pro Diana, ut ſupra in menſe Martio *Minerve* pro *Minerva*. In *Calendario* autem *Joannis Raſſii* pro *Dianes* perperam legitur *Cianes*.

5. Poſt Vulcanalici ſubaudiendum eſt Ludi, ut alias ſæpe in eodem hoc Calendario.

6. *Auſonii Tetraſtichon*, ad *Imaginem* hujus menſis pertinens, eſt hoc:

Fontanos latices & lucida pocula vitro,
Cerne, ut demerſo torridus ore bibat.
Æterno Regni ſignatus nomine menſis;
Latona genitam quo perhibent Hecaten.

Ubi notandum eſt, *per Æternum Regni Nomen* ſignificari Nomen *Imp. Auguſti;* per *Hecaten* autem intelligi *Dianam*, utpote cujus *Natalis* celebratur *Idibus Auguſti*.

AD MENSEM SEPTEMBREM.

1. Pro Mammes videtur forte legendum eſſe N̄. Mammææ, ſive *Natalis Mammææ matris Imp. Alexandri Severi*. Eadem in aliis antiquis monumentis etiam appellatur Mamea per unicum M & per ſimplex E; ut videre eſt in V. CL. *Caroli Patini* Numiſmatibus Imperatorum Romanorum, Argentinæ Anno 1671. in folio editis, pag. 343.

2. N̄. Asclepi pro Natalis Æsculapii. Quis autem *Æſculapius* ille fuerit, vide apud V. CL. *Joannem Henricum Meibomium* in Commentario doctiſſimo in *Jusjurandum Hippocratis*, capite quinto.

3. Pro Ludi Romanorum legitur in editione Bucheriana *Ludi Romaniani*.

4. Per Triumphales ſignificatur *Ludi Triumphales*, inſtituti in honorem *Imp. Conſtantini Magni* ob *Licinium ad Chalcedonem debellatum* A. C. 324. XIV. Kal. Octobris, ut apud *Ida-*

(a) *Sive adnotationes* Lambecii *ad Teſtamentum* Corocottæ porcelli, *quod nunc his in Analectis eſt; ad verba:* ſub die XVI. Kalendas Lucernina.

Idatium in *Fastis Consularibus*, & apud A *Autorem Chronici Alexandrini* videre est.

5. Ante Pii Antonini subaudiendum est Natalis.

6. Per Profectionem Divi videtur significari *Profectio Imp. Constantini Magni* contra *Licinium.*

7. *Ausonii Tetrastichon*, ad *Imaginem* hujus mensis pertinens, est hoc:

Surgentes acinos, varias & præsecat uvas
September, sub quo mitia poma jacent; B
Captivam filo gaudens religasse lacertam,
Quæ suspensa manu mobile ludit opus.

Ubi notandum est, in *Eliæ Vineti* Operum Ausonianorum editione, Burdigaliæ apud Simonem Millangium A. 1580. in quarto impressa, *primum* hujus Tetrastichi *versum* legi hoc modo: *Surgentes acinos VARIOS, & præsecat uvas;* in ultimo autem versu pro Mobile *ludit opus* legi Nobile *ludit opus.* Ego autem malui C hic sequi lectiones illas, quas V. CL. *Josephus Scaliger* & R. P. *Ægidius Bucherius* repererunt in Codicibus manuscriptis, quibus ipsi usi sunt. Eædem lectiones exstant etiam in *Syntagmate Epigrammatum & Poematiorum veterum*, Parisiis typis Dionysii Duvalii A. 1590. edito in duodecimo, cujus rarissimum pretiosissimumque exemplar, *propria ipsius Josephi Scaligeri manu* multis *variantibus Lectionibus* & *Emendationibus conjecturalibus* in margine illustratum, adservatur in *Augustissima Bibliotheca Cæsarea Vindobonensi*, & in Titulo sive Frontispicio suo propria Amplissimi celeberrimique Viri, Dn. *Pauli Petavii*, Regii olim in Gallia Consiliarii, manu insignitum est hoc modo: *JOSEPHO SCALIGERO, Viro supra dignitatem, Libellum hunc PAVLVS PETAV, Cultor ejus devotissimus, & in Suprema Curia Consiliarius, L. M. D. D. Augustæ Turonum Kalendis Juliis Anno cIɔ Iɔ XCIII.*

AD MENSEM OCTOBREM.

1. Post N̄ Alexandri, hoc est, *Natalis Alexandri*, subaudiendum est Severi, nempe ut intelligatur *Imp. Alexander Severus*, supra memoratæ *Mammææ* filius.

2. Post Augustales subaudiendum est Ludi, Meminit horum Ludorum *Tacitus* Annalium lib. 1. cap. 15; item *Dio Cassius* lib. 54.

3. Equus Ad Nixas Fit. Ita quidem in Codice MSto *Cæsareo* legitur, magis tamen mihi placet lectio Codicis MSti *Bucheriani*, Equus Adnixus Fit, hoc est, *Idibus Octobris EQUUS dexter, qui in Ludis equestribus præ cæteris maxime ADNIXUS, victoriam obtinuit, Marti Deo belli sacer, immolatur.* Fieri enim idem hic est atque *sacrificari*; quemadmodum apud *Ciceronem* lib. 1. ad Atticum epist. 10: *Credo enim te audisse, cum apud Cæsarem pro Populo FIERET, venisse eo muliebri vestitu virum; idque Sacrificium cum virgines instaurassent*, &c. Plura de hac consuetudine immolandi equum victorem Marti Idibus Octobris, & de ejusdem consuetudinis caussa, vide apud *Plutarchum* Quæstionum Romanarum nonagesima septima, & apud *Sextum Pompejum Festum* in explicatione verborum *October Equus.*

4.

4. XV. Kal. Novemb. Ludi Liberatori; nempe *ob necem Sejani & Agrippinæ sub Imp. Tiberio.* Originis horum ludorum meminit *Tacitus* Annal. lib. 6. cap. 25, his verbis: *Eodem die defunctam Agrippinam, quo biennio ante Sejanus pœnas luisset, memoriæque id prodendum addidit Cæsar; jactavitque, quod non laqueo strangulata, neque in Gemonias projecta foret. Actæ ob id grates, decretumque ut QVINTODECIMO KAL. NOVEMBRIS utriusque necis die per omnes annos DONVM JOVI SACRARETVR.*

5. Per Evictionem Tyranni significatur *Adactio Licinii, Nicomediæ ab Imp. Constantino Magno obsessi, ad desperationem omnium rerum & deditionem voluntariam A. C. 324.* Qua de re vide *Zosimum* lib. 2. *Licinius* igitur κατ' ἐξοχὴν sive per excellentiam hic appellatur *TYRANNVS*, itidem ut in *Codice Theodosiano* Lib. 5. Tit. 6. *De ingenuis, qui tempore TYRANNI servierunt*, & Lib. 15. Tit. 14. *De infirmandis his, quæ sub Tyrannis aut Barbaris gesta sunt;* ubi obiter notandum est, in Inscriptione *Legis primæ* de removendis *Lycinii Tyranni* Constitutionibus & Legibus, *Imp. Constantinum* Magnum perperam vocari *Constantium*, & in fine ejusdem Legis pro XVII. Kal. Jun. sive *Junii* scribendum esse XVII. Kal. Jan. sive *Januarii;* ut manifeste liquet ex *Idatii Fastis Consularibus* & hoc *Calendario.*

6. *Ausonii Tetrastichon,* ad *Imaginem* hujus mensis pertinens, est hoc:

Dat prensum leporem, cumque ipso palmite fœtus
October; pingues dat tibi ruris aves.
Jam Bromios spumare lacus, & musta sonare
Apparet; vino vas calet ecce novo.

Ubi obiter notandum est, per *pingues ruris aves* præcipue significari *Perdices* & *Attagenas;* per *Bromios* autem *lacus* intelligi vasa vinaria, Austriace *Weinboding* dicta, quæ recipiunt mustum prelo ex vinaceis expressum, ut illud inde porro transmittatur & condatur in dolia.

AD MENSEM NOVEMBREM.

1. Ex Senato pro *Ex Senatu;* uti supra in mense Augusto *Senati* pro *Senatus.*

2. Per Natalem Constantii, *filii Imp. Constantini Magni*, non intelligitur hic *tempus Nativitatis* ipsius, sed *initium Dignitatis Cæsareæ*, ut videre est in *Idatii Fastis Consularibus*, ubi ea de re hæc leguntur: *Levatus est Constantius Cæsar VI. Idus Novembris.*

3. *Ausonii Tetrastichon*, ad *Imaginem* hujus mensis pertinens, est hoc:

Carbaseo surgens post hunc indutus amictu
Mensis, ab antiquis Sacra Deamque colit.
A quo vix avidus sistro compescitur anser,
Devotusque satis ubera fert humeris.

Ita hoc Tetrastichon *Elias Vinetus* inter Opera Ausonii edidit, ibidemque recte monuit, per *Carbaseum amictum*, significari amictum *lineum*, per *Sacrum* autem *Deamque* intelligi *Isidem & Sacra Isiaca;* nec solum *Sacerdotes* ejus ob usum lineorum vestimentorum appellatos fuisse *Linigeros*, sed

ſed & ipſam *Deam* vocatam fuiſſe *Linigeram.* Similiter quoque ibidem annotatum eſt, poſt *ab antiquis* ſubaudiendum eſſe *temporibus*, eademque loquendi formula etiam *Ovidium* in Faſtis uſum eſſe. De *Siſtro* etiam, quod ibidem additur, veriſſimum eſt, illud *Iſidis* adeo fuiſſe proprium, ut & ipſius *ſimulacrum* id ferret dextra manu, & *Sacerdotes* aliique ejuſdem Sacris initiati ob *ſiſtri* uſum a *Martiale* in Libri duodecimi Epigrammate vigeſimo nono *Siſtrata turba* nuncupentur hoc diſticho:

LINIGERI fugiunt CALVI SISTRATAQVE TVRBA,
Inter adorantes cum ſtetit Hermogenes.

Quæ inſuper ibidem de *figura Siſtri* ex *Plutarcho* & *Apulejo* traduntur, ea nulla ratione magis illuſtrari poſſunt, quam ipſa *imagine* hujus menſis *Novembris;* in qua etiam *Sacerdotum Iſiacorum calvities* æque manifeſte expreſſa cernitur. Cæterum quod attinet ad *ultimum* ſupra exhibiti Tetraſtichi Auſoniani verſum, *Devotuſque ſatis ubera fert humeris*, exiſtimat *Elias Vinetus*, intelligendum ibi eſſe ipſum *menſem Novembrem*, quaſi dedicatum idoneumque ſerendis frugibus, & ſemina in ſaccis ſuper humeros portantem inſtar *Iſidis multimammiæ.* Poteſt tamen idem verſus etiam intelligi de *Anſere*, qui frugibus, cum erumpunt, infeſtus eſt, & propter inſatiabilem aviditatem ſuam vix ſiſtri ſono aliiſque terriculamentis compeſcitur & fugatur, ideoque ob damnum ſatis illatum *Iſidi* ſacer, & in victimam deſtinatus eſt. *Ubera* autem is dicitur *ferre humeris* ob pinguem dorſi eminentiam. Idem *Auſonianum Tetraſtichon* reperit R. P. *Ægidius Bucherius* in Codice ſuo manuſcripto magna ex parte diverſum hoc modo:

CARBASEOS poſt hunc artus indutus AMICTVS
MEMPHIDOS ANTIQVÆ Sacra Deamque colit.
A quo vix avidus ſiſtro compeſcitur anſer,
Devotuſque ſatis INCOLA MEMPHI DEIS.

In ſupra citato autem *Epigrammatum & Poematiorum veterum Syntagmate* pag. 176. legitur idem Tetraſtichon ſic:

CARBASEO poſt hunc artus INDVCTVS AMICTV,
MEMPHIDOS ANTIQVÆ Sacra Deamque colit.
A quo vix avidus ſiſtro compeſcitur anſer,
Devotuſque SACRIS INCOLA MEMPHIDIIS.

AD MENSEM DECEMBREM.

1. In editione *Bucheriana* pro MUNUS ARCA, ubivis legitur MUNUS ARCHA. In *Calendario* autem *antiquo*, ab *Hadriano Junio Medico* Baſileæ per Henricum Petri A. 1553. in octavo edito, legitur MUNUS ARCADICUM. (a)

2. Per

(a) Sexies, *inquit*, SCHURZFLEISCHIUS, in Codice Lambeciano legitur *Munus Arca*, ſemel vero & iterum: *Munus candida.* Recte hoc alterum a Lambecio *Munus Candidatorum* explicatur. De priori vero idem obſervat in BUCHERII Codice ſcriptum *Munus Archa*, eoque nomine arbitratur, ibidem *munus Arcadicum* deſignari. At ſi rem accuratius inſpiciamus, putaverim ex LAMPRIDIO ejus vocis explanationem eſſe

2. Per MUNUS KANDIDA, videtur significari MUNUS CANDIDATORUM, novos honores in futurum annum petentium.

3. Pro LUDILANCIONICI videtur legendum esse LUDIHALCYONICI vel HALCYONEI. Medio enim mense Decembri sunt *Dies Halcyonei*, quibus *Halcyon* sive *Alcedo* avis nidificat, & *mare tranquillum* est. Lepide huc alludit *Plautus* in Prologo Casinæ his versibus:

Ejicite ex animo curam atque alienum æs;
Ne quis formidet flagitatorem suum
LVDI sunt; ludus datus est argentariis.
Tranquillum est; ALCEDONIA sunt circum forum.
Ratione utuntur; LVDIS poscunt neminem.

4. Per NATALEM INVICTI significatur dies, quo *Imp. Constantius*, *Vetranione VIII. Kal. Januarii A. C. 351. deposito*, *INVICTVS appellatus est.* Qua de re vide *Idatii Fa*-A*stos Consulares* anno Æræ Hispanicæ. 389.

5. MAGISTRATI JURANT obsolete pro *Magistratus jurant;* ut supra *Senati* pro *Senatus* & *Senato* pro *Senatu.*

6. *Ausonii Tetrastichon*, ad *Imaginem* hujus mensis pertinens, est hoc:

Annua sulcatæ conjecta & semina terræ (a)
Pascit hyems; pluvio de Jove cuncta madent.
Aurea nunc revocat Saturni festa December;
Nunc tibi cum domino ludere verna licet.

B Ubi obiter notandum est, *Jovem pluvium*, cujus *secundo versu* fit mentio, etiam nunc Romæ eleganter insculptum cerni *Columnæ cochlidi Imp. M. Antonini Philosophi*, eandemque *Jovis pluvii Imaginem*, accuratissime delineatam ærique incisam, exstare apud Em. Card. *Baronium* Annalium Ecclesiasticorum Tomo secundo in Actis anni Christi 176, num. 24.

7. In

sumendam, qui cap. XLIII. de vita ALEXANDRI SEVERI scribit: *Quæstores candiditatos ex sua pecunia jussit munera populo dare, sed ut post quæsturam præturas acciperent, & inde provincias regerent.* ARCARIOS *vero instituit, qui de* ARCA *fisci ederent munera, eademque parciora.* Hoc certe munus *Arcariorum in Calendario Constantiano notatur*, quod munus non privatorum sumptu, sed fisci publici impensa exhiberi solebat. KOL.

(a) Cl. GRÆVII *de hoc versu sententia est hæc:* Quid notat, *inquit*, ibi copula ? & quid connectit? intrusum est metri causa. In catalectis veterum poëtarum Scaligeri, ut & Petri Pithoei scribitur:

Annua sulcatæ conjecti semina terræ
Pascit hyems.

In margine Pithoeanæ editionis pro varia lectione apponitur, cum jecit: sed utrumque caret sententia commoda. Conjiciebam ego:

Annua sulcatæ concredita semina terræ
Pascit hyems,

Sensu quidem optimo; sed non ausim tamen in me recipere horum tetrastichorum auctorem usum esse hac voce, quicunque is fit. Vulgata nullius est rei. Incertum autem esse horum epigrammatum auctorem, Ausonius ne sit, an quis alius, merito viri docti censuerunt. In catalectis tam Scaligeri quam Pithoei leguntur sine auctoris nomine &c. *Hæc* Cl. GRÆVIUS. *Ego in hoc tetrasticho* ὕστερον *quoddam* πρότερον *observare mihi videor, id est prius distichon postpositum alteri, totumque ita legi oportere existimo:*

Aurea nunc revocat Saturni festa December,
Nunc tibi cum domino ludere verna licet.
Annua sulcatæ conjecta & semina terræ
Pascit hyems; pluvio de Jove cuncta madent. KOL.

7. In *Bucherii Imagine hujus mensis*, ruditer ligno incisa, loco *suspensarum avium* cernitur *Larva* seu *Persona scenica*, ut ex subjuncto apographo sive exemplo, dedita opera æque ruditer ligno inciso, videre est.

In eadem *Bucherianæ* editionis Imagine *Fritillum*, quo agitatæ & concussæ tesseræ in alveolum aleatorium mittuntur, perperam formatum est instar *tertiæ* alicujus tesseræ. De (1) *Fritilli* autem usu in alea, & de *aleæ* usu in *Saturnalibus* mense Decembri, insignis exstat locus apud *Martialem* lib. 4. Epigram. 14.

Dum blanda vagus alea December
Incertis sonat hinc & hinc FRITILLIS.

In eadem supra memorata *Bucherianæ* editionis Imagine omissa etiam sunt omnia illa *Ornamenta rotunda*, quæ cernuntur in *vestitu mensis Decembris*. Appellantur illa latine a græco κάλλος, quod *pulchritudinem* & *ornatum* significat, *Calliculæ*, græce autem a rotunditate sua Τροχάδες; fueruntque ex *purpura*, *gemmis*, *aureo*, *argento*, aliisque diversis materiis; ut videre est in *antiquis Actis Passionis Sanctarum Martyrum Perpetuæ & Felicitatis*, ubi ipsa *S. Perpetua* de se hæc scribit: *Pridie quam pugnaremus video in horomate hoc: venisse Pomponium Diaconum ad ostium carceris, & pulsare vehementer; & exivi ad eum, & aperui ei; qui erat vestitus distinctam candidam, habens MULTIPLICES CALLICULAS.* Item paulo post: *Et exivit vir quidam miræ magnitudinis, ut etiam excederet fastigium Amphitheatri, discinctatus purpuram inter duos clavos per medium pectus, habens CALICULAS MULTIFORMES ex AURO & ARGENTO factas;* &c. In antiquis autem *Glossariis latino-græco* & *græco-latino* a *Bonaventura Vulcano* editis, colum. 321 & 640, pro *Callicula* perperam legitur *Gallicula: Gallicula*, Τροχάδες Τροχὰς, *Gallicula.* Ejusdem generis *Calliculæ* cernuntur etiam supra in vestitu mensis *Aprilis*, & Libro *tertio* horum Commentariorum in *antiquissimi Codicis manuscripti Græci Geneseos* Tabula sexta in vestimento *Chanaani;* Tab. XVIta in vestimento Patriarchæ *Isaaci* & cujusdam alterius, Tab. XXVta in vestimento *muliebri;* Tab. XXVIIma & XXVIIIva in vestimento Patriarchæ *Josephi*, & duorum aliorum; Tab. XXIXna

(1) *De differentia inter* Fritillum & Pyrgum *scribit* Claudius Salmasius *Exercitationum Plinianarum in* Solinum *pagina 70. hoc modo:* PYRGUS & FRITILLUM differebant. PYRGUS erat turris lignea in modum modii facta, quæ in parte alveoli hærebat, in summo aperta, & gradus intus excisos habens, in imo vero foramen, quo tesseræ effundebantur in tabulam; at FRITILLUM erat pyxis, quæ manu tenebatur, & movebatur cum tesseris, quæ inde in Pyrgum mittebantur, ut per scamillos intus excisos crebre subsultantes, in tabulam demum exciderent.

XXIXna & XXXma in veſtimentis *Joſephi* & *Beniamini;* Tab. XXXIma & XXXIIda in veſtimento *Joſephi;* Tab. XXXIVta in veſtimentis *Convivarum Regis Pharaonis ;* Tabula XXXVta & XXXVIta in veſtimentis *Regis Pharaonis* & *Joſephi;* Tabula XLma in veſtimento *Beniamini;* Tab. XLIma & XLIIda in veſtimento *Beniamini;* & Tab. XLVta in veſtimen- A tis *Joſephi*, *Ephraim* & *Manaſſe ;* quibus omnibus locis *Calliculæ* illæ ſive *Trochades* repræſentantur per *rotundas maculas nigras ;* uti etiam in æque vetuſtis *Romæ Subterraneæ* Imaginibus, & quidem præcipue *Tabula decima Sepulcrorum Cœmeterii S. Calliſti Papæ & aliorum Sanctorum Martyrum*, pag. 331. Tomi Primi editionis Colonienſis A. 1659. in folio.

XVI.

De Carnunto, deque priſcis ejus urbis reliquiis, a Lambecio detectis.

MONITUM.

De Carnunto, *nobili olim ſuperioris Pannoniæ urbe, diſſentientes* Lazii & Cluverii *rationes ut expenderet noſter, plus vice ſimplici Hamburgum Auſtriæ, in ruderibus Romani Carnunti ſitum, adiit; cujus diligentiæ præſens hoc meletema ſpecimen eſt. Diſſertatio, in qua de eodem argumento ex profeſſo acturum ſeſe iſthic receperat, cetera inter promiſſa manſit. Legebantur hæc prius in Appendice Libri Comment. Secundi Additamento primo hoc exemplo :*

Vt ipſe meis oculis indagarem, utrum *Lazio* an *Cluverio* major hac in re habenda eſſet fides, inviſi (1) pluſquam ſemel, ſummaque diligentia perluſtravi totum illum *Pannoniæ Superioris* tractum, dextræ *Danubii* ripæ contiguum, qui Pagum *Regelsbrun* & *Danubii Marique confluentes* interjacet. Conſideratis igitur, quæcunque ibi ſuperſunt, Antiquitatum Romanarum veſtigiis, & cum *T. Livii* ac *Plinii ſenioris* de *Carnunto* mentione accurate collatis, deprehendi tandem, nec *Lazium* nec *Cluverium* erraſſe, ſed utriuſque opinio- B nem diverſo reſpectu poſſe defendi & veram demonſtrari. Qua de re licet alias peculiari quadam Diſſertatione ſpeciatim & ex profeſſo acturus ſim, interim tamen nunc in anteceſſum hic exhibeo duo illa jam memorata *T. Livii* & *Plinii ſenioris* loca, ut ex adjuncta eorundem brevi & extemporali interpretatione generatim appareat, quid ipſe poſt *Lazium* & *Cluverium* de *Carnunti* ſitu ſentiam. Quod primo igitur ad *T. Livii* locum attinet, is extat Hiſtoriæ Romanæ libro 43. in actis (2) anni Vrbis conditæ Varroniani 583. (3) *P. Licinio Craſſo* &

(1) *Nempe A. 1662. d. 3, 4 & 5 Maji & d. 18. Auguſti.*

(2) *Vide R. P.* Dionyſii Petavii *magnum Opus de Doctrina temporum lib. 13. &* Vbbonis Emmii *Chronologiam Rerum Romanarum, Apud* Philippum *autem* Cluverium *in Deſcriptione Vindeliciæ & Norici cap. 5. pro A. V. C. 583. perperam legitur A. 580.*

(3) *Apud* Cluverium *jam citato loco vocatur hic Conſul perperam* P. Livius Craſſus.

& *C. Cassio Longino* Consulibus, qui respondet anno ante initium vulgaris Æræ Christianæ *centesimo septuagesimo primo.* Ipsa ejus verba sunt hæc: *Eadem æstate, qua in Thessalia equestri pugna vicere Romani, Legatus in* (1) *Illyricum a* (2) *Consule missus, opulenta duo Oppida vi atque armis coegit in deditionem, omniaque iis sua concessit, ut opinione clementiæ eos, qui* (3) *CARNVNTEM, MVNITAM VRBEM, incolebant, alliceret. Postquam nec, ut dederent se, compellere, neque capere obsidendo poterat, ne duabus oppugnationibus nequicquam fatigatus miles esset, quam prius intactam Vrbem reliquerat, diripuit.* Hæc *T. Livius.* Vbi inprimis notandum est, quod is expresse testatur, *Carnuntum* integris jam fere duobus ante Æram Christianam seculis fuisse *Vrbem* adeo *munitam*, ut a Romanis nec ad deditionem compelli, nec capi obsidendo potuerit. Per hanc enim *munitionem* non intelligitur tantum firmissimus murorum ambitus, sed præcipue ipsa *natura loci* expugnatu difficillima, quippe quam antiquitus omnes fere populi in condendis Vrbibus solicite delegerunt, ita ut plerumque vel in *montibus* ipsis eas exstruerent, vel ad *montes*, tanquam ad *naturales* quasdam *Acropoles* sive *Arces*, ex quibus contra hostilem vim defendi possent ac protegi.

A Talis nempe est illa *Carnunti* sedes, quam *Plinius* Historiæ Naturalis lib. 4. cap. 12. clarissime indicat his verbis: *Superiora autem inter Danubium & Hercinium saltum usque ad PANNONICA HYBERNA CARNVNTI, Germanorumque ibi confinium, campos & plana Jazyges Sarmatæ, montes vero & saltus, pulsi ab his Daci ad Pathissum amnem a* (4) *Maro; sive is Duria est, a Suevis* (5) *Regnoque Vanniano dirimens eos.* Hæc *Plinius.* Unde luculenter patet, *Carnuntum* fuisse situm in dextra *Danubii* ripa paulo supra *confluentes Danubii & Mari*, ubi nunc Vrbs & Arx *Haynburg* sive *Heunburg* sitæ sunt, ideoque haud mirum esse, quod *Romani* secundo ante Christum seculo locum illum natura munitissimum frustra oppugnarunt, cum idem nostro hoc seculo etiam *Transylvaniæ Principi Bethleno* acciderit. Cæterum postquam *Carnuntum* per gloriosissimam illam victoriam, quam Imp. *Augustus* anno Vrbis conditæ Varroniano 762. *P. Sulpitio Camerino & C. Poppæo Sabino* Consulibus, hoc est anno Æræ Christianæ vulgaris (6) *nono*, per *Tiberium* de *Dalmatis* & *Pannoniis* consecutus est, in *Romanorum* pervenit potestatem, nec solum *Colonia Civium Romanorum* eo deducta est, verum etiam sedes ibi cœpit esse *Legionis Decimæquartæ Gemi-*

(1) *Sub* Illyrico *intelligitur hic* Pannonia, *utpote quæ pars olim fuit* Illyrici.

(2) *Nempe* P. Licinio Crasso.

(3) *Ita ibi in ipso supra memorato vetustissimo Codice Ambrasiano scriptum est, nempe ad imitationem Græcorum, qui pro* Carnuntum Carnunti *usurpant* Καρνοῦς Καρνοῦντος, *h. e.* Carnus Carnuntis, *uti videre est apud* Ptolemæum *Geographiæ lib. 2. cap. 15. Apud nonnullos etiam antiquos Autores culpa librariorum pro* Carnuntum *mendose legitur* Carnutum *&* Carnotum, *ita ut* Carnuntum *perperam confundatur cum* Autrico Carnutum, *Vrbe Galliæ, vulgo dicta* Chartres.

(4) *Vulgo* die March.

(5) *Vide* Philipp. Cluverium *Germ. Antiq. lib. 3. cap. 31.*

(6) *Vide R. P.* Dionys. Petavii *magnum Opus de Doctrina temporum lib. 11. A* Setho *autem* Calvisio *refertur hoc perperam ad annum Æræ Christianæ* decimum, P. Cornelio Dolabella *&* C. Junio Silano *Consulibus, cum tamen* Dio Cassius, *quem ipse citat, manifeste reclamet.*

Geminæ & ſtatio *Claſſis Iſtricæ*, ex eo tempore iſta Vrbs, tanquam totius *Pannoniæ Superioris* Metropolis, opulentia & viribus incredibiliter locupletata, haud difficulter in tantam excrevit magnitudinem, ut per integrum *milliare Germanicum* ab Oriente in Occidentem protenſa, totum illum occupaverit Danubianæ ripæ tractum, ubi nunc non ſolum Urbs & Arx *Haynburg* ſive *Heunburg*, verum etiam Pagus *Germano-Altenburgicus*, vulgo *Teutſch Altenburg* dictus, & Vicus *S. Petronellæ* ſiti ſunt. Floruit autem ea quam maxime ſub Imperatoribus Romanis *Auguſto*, (1) *Tiberio*, (2) *M. Antonino Philoſopho* & (3) *L. Septimio Severo*, fuitque tunc temporis, ut etiamnunc ex clariſſimis certiſſimiſque indiciis recte colligi poteſt, *tripartita* ſive in *tres primarias partes* diviſa. Harum *prima*, quæ fuit *Haynburgi*, ſive *Heunburgi* continuit *Carnuntum vetus*, ab ipſis *Pannoniis* aliquot ante Chriſtum ſeculis conditum, una cum ſua (4) *Acropoli* ſive *Arce*, ibique Romanorum (5) *Claſſis Iſtrica Carnuntina* ſtationem, ejuſdemque *Præfectus* ſedem ſuam habuit. *Secunda Carnunti* pars, quæ fuit *Germano-Altenburgi*, vulgo *Teutſch-Altenburg*, continuit (6) *Pannonica Hyberna* (7) *Legionis Decimæquartæ Geminæ*, una

A cum adjuncto *Palatio Imperatorio* & *Thermis*, quæ vulgo nunc appellantur (8) *das Wildbad zu Teutſch-Altenburg*. *Tertia* denique *Carnunti* pars, cujus extremitas occidentalis reſpondit Vico *S. Petronellæ*, continuit *Carnuntum novum*, ſub Imp. *Auguſto* a *Colonis Romanis* conditum variiſque ſplendidis ædificiis & monumentis publicis exornatum, quorum

B ingentes etiamnunc ibi viſuntur reliquiæ. Hæc igitur mea eſt de *Carnunti* ſitu ſententia, quam alias in peculiari quadam Diſſertatione non ſolum *Autorum veterum* teſtimoniis ſolide confirmaturus, verum etiam (9) *Topographicis* nonnullis *Tabulis* plene cumulateque illuſtraturus ſum. De reliquo quod apud paulo ante memoratam Imp. *Auguſti* de *Dalmatis* & *Pannoniis* victoriam attinet, extat

C quidem inſigne ejus, ſed nemini hactenus cognitum, monumentum in *Campo Carnuntino* apud Vicum *S. Petronillæ*; nempe *Arcus Triumphalis*, immanitate barbarorum *Hunnorum*, qui ſeculo poſt Chriſtum (10) quinto ſub Rege ſuo *Attila Carnuntum* funditus deſtruxerunt, miſere deformatus ac ſemidirutus; qui unus eſt ex *duobus* illis *Arcubus triumphalibus*, quorum *Dio Caſſius* Hiſtoriæ Romanæ libro 56. meminit his verbis: Ἀνήγγειλε δὲ ϗ τότε τὴν νίκην ὁ Γερμανι-

(1) *Vide* Vellejum Paterculum *lib. 2.*

(2) *Commoratus enim is eſt* Carnunti *integrum triennium propter expeditionem contra Marcomannos. Vide Eutropium lib. VIII.*

(3) *Is enim* Carnunti *electus eſt Imperator a Legionibus Germanicis, ut teſtatur* Ælius Spartianus *in ipſius Vita.*

(4) *Ea nunc germanice appellatur* das Haynburger *ſive* Heunburger-Slos.

(5) *Vide Comment. Lamb. lib. II. cap. II.*

(6) *Vide Plin. Hiſt. Nat. lib. 4. cap. 12.*

(7) *Vide Comment. Lamb. lib. II. cap. II.*

(8) *De harum* Thermarum *antiquitate, ſalubritate & recto uſu extat peculiaris Liber, Wiennæ lingua Germanica impreſſus in quarto, cujus titulus* Polhaimiſch Badbuch des Wildbads zu Teutſchen-Altenburg.

(9) *Interim vide* Matthæi Meriani *ſecundum Appendicem ad Topographiam Provinciarum Auſtriacarum, ubi agitur de Vico* S. Petronellæ.

(10) *Vide Comment. Lamb. lib. II. cap. I.*

μανικὸς, καὶ ἐπ' αὐτῇ τῷ μὲν Αὐγούστῳ καὶ τῷ Τιβερίῳ, τότε τὸ Αὐτοκράτορος ὄνομα προσθέσθαι, καὶ τὸ τὰ ἐπινίκια πέμψαι, ἄλλαι τε τινὲς τιμαὶ, καὶ ἈΨΙΔΕΣ ἘΝ ΤΗ ΠΑΝΝΟΝΙΑ ΤΡΟΠΑΙΟΦΟΡΟΙ ΔΥΟ ἐδόθησαν. ταῦτα γὰρ ἀπὸ πολλῶν τῶν ψηφισθέντων σφίσιν ὁ Αὔγουστος ἐδέξατο. Hoc est, *Guilielmo Xylandro* & *Joanne Leunclavio* interpretibus: *Victoriæ nuntium attulit Germanicus, ejusque ergo Augusto & Tiberio nomen Imperatorium auctum, ac Triumphus decretus, atque inter alios honores, ARCVS DVO TRIVMPHALES IN PANNONIA concessi sunt. Hæc enim ex multis utrique decretis Augustus admisit.* Hæc *Dio Cassius*. Unde elucet, *Wolfgangum Lazium* Commentariorum de Rep. Romana lib. 12. sect. 3. cap. 1. errare, dum *Arcum* illum *triumphalem* perperam appellat *Portam Vrbis Carnuntinæ*, quemadmodum etiam nunc ab imperito vulgo germanice nuncupatur *das alte Heidnische Stadt-Thor.* Quod enim *Arcus* iste *triumphalis* non fuerit mœnibus *Coloniæ Augustæ Carnuntinæ* loco *Portæ* insertus, sed circumundique steterit liber, manifestissime apparet cum ex ipso ejus situ, tum præcipue ex residuis *lateralis ornatus* indiciis. Hoc igitur eximium Antiquitatis Romanæ Opus, quod (1) *Moguntiaco Drusi Monumento* materia & firmitate structuræ est (2) simillimum, nec ab *Attila*, quamvis omni adhibita vi, totum subverti & aboleri potuit, curavi præsens summa

A diligentia delineari, ærique incisum, e regione hujus paginæ exhibeo (*); & quidem sine ulla *antiqua Inscriptione*, quippe qua nunc illud omnino caret, excepta duntaxat unica ingenti litera M, quæ extat Occidentem versus in dextræ basis angulari lapide, & sine dubio prænomen Architecti denotat, quasi integre scriptum esset MARCI OPVS, vel MARCVS FECIT. Neque vero absurdum & improbabile mihi videtur, si quis forte existimaverit, literam M non esse hic accipiendam pro litera *singulari*, sed pro litera *gemmina*, ex B M & V conflata, eaque significari celeberrimum doctissimumque Architectum *Marcum Vitruvium*, qui Imp. *Augusto* dedicavit libros decem de Architectura, etiam nunc superstites. Qua conjectura in medio relicta, adjungo hic mantissæ loco *duas* alias *Tabulas*, quæ partim ad ipsum jam memoratum *Arcum triumphalem*, partim autem ad alias quasdam *Antiquitates Carnuntinas* pertinent. Harum *prima* (**) continetur Augustissimi C *Cimeliarchii* Cæsarei Vindobonensis *Achates*, tam natura, quam arte, nec minus vetustate, quam argumento, rarissima & summo jure admiranda, quæ historiam præclarissimæ *Victoriæ Augustææ*, in cujus memoriam supra memoratus *Arcus triumphalis Carnuntinus* erectus est, ingeniosissima brevitate exhibet, & Anno 1666. cum succincta quadam explicatione separatim a me edita est. (a) *Altera* (***) autem earundem dua-

(1) *Vide* Petri Appiani *Syntagma veterum Inscriptionum Romanarum p. 474.* & Nicolai Serarii *Rer. Moguntiacar. lib. 1. cap. 15, ubi agitur de Moguntinis antiquitatibus.*

(2) *Vidi enim utrumque ipse meis oculis.*

(a) *Libro Commentariorum Tertio adjecerat his* Lambecius, *quæ adscripsi:* Additamentum XVI, pertinens ad Libri *secundi* pag. 1000, ubi fit mentio rarissimæ pretiosissimæque Cimeliarchii Cæsarei *Achatæ*, cui inter

CARNVNTI in Pa

inter

inter

Variarum Antiquitatum Carnuntinarum fragmenta apographa, inter rudera Veterum hyber-norum Pannonicorum prope Pagum Germano-Altenburgicum inventa.

Analect: Tom.I. pag.1021.

duarum Tabularum repræſentantur æri inciſa variarum *Antiquitatum* *Carnuntinarum* apographa hoc ordine:

1. Frag-

inter alia artificioſiſſime inſculpta eſt *Livia Imp. Auguſti Conjux*, *ſedens in ſolio* cum *galea haſta* & *clypeo*, quemadmodum *Vrbs Roma*, inſtar *Deæ* in antiquis monumentis cernitur.

Inſigne hujuſmodi monumentum antiquum eſt pervetuſta illa *Imago* Vrbis Romæ, ſub *Imp. Conſtantino Magno* prægrandi forma in muro cujuſdam conclavis *Colorate* picta, & A. 1656. prope *Baptiſterium Eccleſiæ Lateranenſis*, cum aliquid ibi immutaretur, fortuito ab Architectis reperta; cujus apographum ſive exemplar, ita ut cura & ſtudio Glorioſiſſimi Imp. Ferdinandi III. in membrana accuratiſſime delineatum, & veris coloribus ſuis illuminatum, in *Auguſtiſſima Bibliotheca Cæſarea Vindobonenſi* adſervatur, pari diligentia æri inciſum hic exhibeo. Notandum autem hic *primo* eſt, per *albas Cygnorum pennas*, quibus *Galea Urbis Romæ* exornata eſt, ſine dubio ſignificari *glorioſa Spolia de devictis hoſtibus*. Quemadmodum enim *Aquila Imperii Romani inſigne* eſt, ita *Cygnus Aquilæ adverſarium* ſignificat ob naturalem antipathiam, quæ inter *Aquilas* & *Cygnos* eſt, ut teſtatur *Ariſtoteles* Hiſtoriæ Animalium lib. 9. cap. 1. his verbis: Μάχεται δὲ καὶ ἀετῷ ὁ κύκνος· κρατεῖ δὲ ὁ κύκνος πολλάκις· hoc eſt: *Pugnat etiam cum Aquila Cygnus, eamque ſæpenumero vincit.* Idem confirmat *Ælianus* Hiſtoriæ variæ lib. 1. cap. 14. ubi ex *Ariſtotele* refert, μάχεσθαι τοὺς κύκνους τοῖς ἀετοῖς, ἀμύνασθαι γε μὴν αὐτοὺς, ἀλλ' οὐκ ἄρχειν χειρῶν ἀδίκων· hoc eſt; *pugnare quidem Cygnos cum Aquilis, ſed ita ut eas tantum repellant, non autem aggrediantur.* Huc quoque alludit *Virgilius* Æneidos lib. 1., ubi *Venus* introducitur *Æneam* conſolans his verbis:

Aſpice bis ſenos lætantes agmine CYGNOS,
Ætheria quos lapſa plaga JOVIS ALES aperto
Turbabat cælo; nunc terras ordine longo
Aut capere, aut captas jam deſpectare videntur.
Ut reduces illi ludunt ſtridentibus alis
Et cætu cinxere polum, cantuſque dedere,
Haud aliter puppeſque tuæ, pubeſque tuorum
Aut portum tenet, aut pleno ſubit oſtia velo.

Eandem inimicitiæ inter *Aquilas* & *Cygnos* mentionem repetit idem Poëta lib. 12. ad hunc modum:

Namque volans rubra fulvus JOVIS ALES ab æthra,
Littoreas agitabat aves, turbamque ſonantem
Agminis aligeri, ſubito cum lapſus ad undas
CYGNVM excellentem pedibus rapit improbus uncis.

Ubi minime dubium eſt, quin per *Aquilam Æneas*, per *Cygnum* autem *Turnus* ab illo ſuperandus & occidendus ſignificetur. Notandum *ſecundo* eſt, per *Cygnos* illos *duos* vel jam *mortuos*, vel certe *moribundos*, quorum alter in *dextra* jacet *Solii Urbis Romæ extremitate* cum adjuncta *Fœmina ſeminuda*, alter autem in *ſiniſtra* ejuſdem *Solii extremitate* cum adjuncto *Viro ſeminudo*, ſignificari *hoſtes Imperii Romani* tam *in Oriente*, quam *in Occidente*, vel jam omnino debellatos & oppreſſos, vel certe jam proximos internecioni ſuæ atque exitio. *Orientales* enim populi ab Antiquis Autoribus ob mollitiem *fœminis*, *Occidentales* autem ob fortitudinem *viris* comparantur; ut abunde patet vel ex unico illo *Auli Gellii* loco, Noctium Atticarum lib. 17. cap. 21., ubi refert, *Alexandrum* Regem Epirotarum, cognomine *Moloſſum*, Regis Macedoniæ *Alexandri Magni* avunculum, dixiſſe, ſe cum exercitu *IVISSE ad Romanos*, *quaſi in* ἀδρωνῖτιν, ſive, in Regionem occidentalem ubi, habitarent viri, ſororis autem ſuæ Olympiadis filium *Alexandrum IRE ad Perſas*, *quaſi in* γυναικωνῖτιν, ſive, in Regionem orientalem, ubi habitarent fœminæ. Sic enim ibi apud *Gellium* re vera legendum eſt, non autem, ut vulgo perperam ac præpoſtere legitur, *Alexandrum Moloſſum IRE*, *Alexandrum autem Macedonem ISSE* ſeu *IVISSE.* Certo quippe conſtat ex Hiſtoriæ *Livianæ* libro octavo, & ex *Plutarchi* libro de Fortuna Romanorum, expeditionem *Alexandri Moloſſi* in Italiam fuiſſe *priorem* expeditione *Alexandri Magni* in Aſiam, ideoque jam memoratum *Alexandrum Magnum* etiam cogitaſſe de ſuſcipienda expeditione in *Italiam*, non tam ut *avunculi* ſui a Brutiis & Lucanis occiſi mortem ulciſceretur, quam ut potentiam & gloriam *Romanorum* reprimeret. Notandum *tertio* eſt, Imaginem Vrbis Romæ *triplici* indutam eſſe *amictu*, nempe primum *Interula* ſive *Subucula linea alba*, deinde *Tunica flava* ſeu *crocea* cum *ornamentis purpureis*, poſtremum denique *Pallio purpureo*; *brachia* autem *nuda pedeſque nudos* eſſe, & ſimiliter quoque *collum* eſſe *nudum*, ſed *aureo monili bullato* decoratum. Operæ pretium enim eſt, ut totus ille veſtitus atque ornatus diligenter conferatur cum *Statua Vrbis Romæ* in Hortis Cæſiis, cujus exemplar æri inciſum *Philippus Rubenius* Libri ſecundi

cundi

1. Fragmentum antiquæ *Inſcriptionis*, præ vetuſtate vix amplius legibilis, quod ipſe reperi haud procul ab *Arcu triumphali Auguſtæo*, apud ſcaturiginem veteris cujuſdam *Aquæductus ſubterranei*, qui ex ingentibus oblongis ſaxis mirifice conſtructus eſt: I. MIN. VG. DOM. SACR. VS. DEC. RVNT. Videtur autem Inſcriptio hæc pertinuiſſe ad quandam *Statuam*, alicui Deo vel Deæ, tanquam *Cuſtodi* & *Conſervatori Auguſtæ Domus*, *a Decurionibus Coloniæ Auguſtæ Carnuntinæ conſecratam* & *poſitam*. In præſens enim non vacat mihi accuratiorem illi interpretandæ impendere operam.

2. Fragmentum *Tubuli fictilis* ejuſdem jam memorati antiqui *Aquæ*-

A *ductus*, *cineraceum* habens colorem, quod ibidem ex aliis multis ſimilium *tubulorum confractorum* reliquiis pro ſpecimine adſervandum ſelegi.

3. 4. *Tegulæ duæ quadratæ*, prope Pagum *Germano-Altenburgicum* inter rudera veterum *Hybernorum Pannonicorum* inventæ, cum hac Inſcriptione LEGXGPF, hoc eſt, LEGIO DECIMA GEMINA PIA FIDELIS; quæ ut ſupra abunde demonſtravi *Vindobonæ* ſedem ſuam habuit. Eadem *Legio* græce appellatur Στρατόπεδον δέκατον, τὸ ἐν τῇ Παννονίᾳ τῇ ἄνω, τὸ Δίδυμον, & Πιστὸν, καὶ Εὐσεβὲς, ut videre eſt apud *Dionem Caſſium* Hiſt. Rom. lib. 55, ubi rationem reddit, cur *Legiones* quædam cognominatæ ſint *Geminæ*, &

cundi Electorum captivi vigeſimo, *de Tunica interiore* inſcripto, inſeruit; ut & cum aliis pervetuſtis *Imaginibus Fœminarum*, quæ Libro (α) *ſecundo* & (β) *tertio* horum Commentariorum inſertæ ſunt. Notandum *quarto* eſt, per *Victoriam alatam*, dextra manu *Globum*, ſiniſtra autem *Labarum purpureum* tenentem, quæ in *dextera manu Vrbis Romæ* ſtat, ut & per *duos* (γ) *Hippopotamos*, ſive animalia illa duo, ex *equo* & *piſce* conflata, quorum unicuique *gubernator* aliquis inſidet, ſignificari, *totum terrarum Orbem* tam *mari*, quam *terra* victorioſis *Romanorum* armis perdomitum atque ſubjugatum eſſe. De antiquitate autem & uſu *Labari*, tanquam *præcipui Signi militaris*, non ſolum ſub *Imperatoribus ethnicis*, verum etiam tempore *liberæ adhuc Reipublicæ*, ut & de ejuſdem mutatione ſub *Imp. Conſtantino Magno*, & accommodatione ad uſum *Chriſtianum*, vide *Godeſchalci Stewechii* eruditiſſimum Commentarium ad *Flavii Vegetii* de Re militari lib. 2. cap. 18. & lib. 3. cap. 17; atque inſuper etiam conſule *Card. Baronii* Annalium Eccleſiaſticorum Tomum tertium in actis annis 312. & 337. Notandum *quinto* eſt, *Haſtam bicolorem*, nempe partim *purpuream*, partim *flavam* ſeu *croceam*, quam *Urbs Roma ſiniſtra manu* tenet, *carere ferro*, ideoque ab antiquis Romanis fuiſſe appellatam *Haſtam puram*, a Græcis autem δόρυ ἀσίδηρον, vel λόγχην ἄναιμον ſive ἀναίμακτον, hoc eſt, *lanceam incruentam*. Hujuſmodi autem *Haſta pura*, quæ a donatione etiam *donatica* vocabatur, fuit apud Romanos *præmium* & *inſigne virtutis, ſi quis miles extra ordinem aut in pugna ſingulari hoſtem occidiſſet*. Qua de re vide plura apud antiquos & recentes *Virgilii* Explicatores ad libri ſexti Æneidos verſum 760,

Ille (vides?) PVRA Juvenis qui nititur HASTA;

item apud *Stewechium* in Commentario ad *Vegetii* de Re militari lib. 2. cap. 7, & apud *Juſtum Lipſium* de Militia Romana lib. 5. dialog. 17. Notandum *ſexto* eſt, per *duos* illos *Angelos* ſive *Genios cœleſtes*, *viridantibus tunicis* amictos & *alis* præditos, qui *Arcum triumphalis Solii Vrbis Romæ* ambabus manibus ſuperne firmant ac ſtabiliunt, ſignificari *admirandam Providentiam* & *Protectionem divinam*, quam *Imp. Conſtantinus Magnus* toto Imperii ſui tempore, ſed præcipue in debellando *Maxentio* Tyranno expertus eſt.

(α) *Vide ibi Tab. IVtam, Vtam & VItam antiquiſſimi Codicis MSti* Dioſcordiani, *item Numiſmata* Deæ Clazomeniorum & Junonis Lucinæ & Achaten Auguſtæam.

(β) *Vide ibi Tabulas antiquiſſimi Codicis manuſcripti Græci* Geneſeos.

(γ) *Vide* Fortunii Liceti *Commentarium Hieroglyphicum in* antiqua Schemata Gemmarum annularium, *cap.* 60, *ubi agitur de Schemate Gemmæ nonæ.*

& libro 60, ubi similiter indicat, cur quædam meruerint honoris causa a Senatu cognominari *Piæ* & *Fideles*.

5. 6. *Tegulæ duæ quadratæ*, itidem in ruderibus *Hybernorum Pannonicorum Carnuntinorum* inventæ, cum his Inscriptionibus LEGXIIIIGEM & - - - - - - - IIGEM, hoc est, LEGIO DECIMA QUARTA GEMINA; quæ, ut supra jam demonstratum est, *Carnunti* sedem suam habuit. Eadem *Legio* vocatur a *Dione Cassio* lib. 55. græce Στρατόπεδον τέταρτον καὶ δέκατον, τὸ ἐν τῇ Παννονίᾳ τῇ ἄνω, τὸ Δίδυμον, *Hybernaque* ejus, quorum *Plinius* Hist. Nat. lib. 4. cap. 12. expresse meminit, quamvis destructa & terra obruta sint, satis clare tamen a reliquis *Carnuntinis* ruderibus adhuc possunt discerni, ideoque ea non solum accuratissime contemplatus sum, sed & summo studio ichnographice curavi delineari, ut æri posthac incisa, in conspectum omnium lucemque publicam proferantur.

7. Fragmentum alicujus *tegulæ* cum Inscriptione abbreviata CAP. de cujus vera interpretatione nondum mihi liquet.

8. Fragmentum cujusdam *tegulæ* cum Inscriptione OCARNVRSICINIMG, qua, ut in aliis multis antiquis tegulis & imbricibus, videtur significari *figlina*, ad quam ea pertinuerit, quasi integre scriptum esset, OFFICINÆ CARNVNTINÆ (1) VRSICINI MAGISTRI, vel EX OFFICINA CARNVNTINA VRSICINI MAGISTRI. Plura de hujusmodi *tegulis* antiquis, earumque

A *Inscriptionibus* & *usu*, videsis apud *Guilielmum Philandrum* in Notis ad *Vitruvii* lib. 2. cap. 3. ut & in *Hadriani Junii* Historiæ antiquæ Bataviæ cap. 10. & in *Petri Scriverii* Tabulario Antiquitatum Batavicarum, nec non apud *Sertorium Vrsatum* libri primi Monumentorum Patavinorum sectione 4. & 5.

9. 10. *Vasculum fictile rubrum*, cujus basi extrinsecus inscriptum est MASCELIONM, pro quo tamen quin (2) MASCELIONVM legen-
B dum sit, minime mihi videtur dubium. Litera enim N non est hic habenda pro singulari, sed pro gemina, quæ ex N & V conflata est.

11. 12. *Annulus signatorius* ex puro *auro* cum *gemma*, cui *Palladis armatæ* imago insculpta est. Invenit hunc forte-fortuna haud procul a *Germanico Altenburgo* in ruderibus supramemoratorum veterum *Hybernorum* puella quædam rustica; de qua ego illum porro emi quinque aureis sive
C decem Imperialibus.

Comparavi præterea etiam mihi, cum in Vico *S. Petronellæ*, tum præcipue in Pago *Germano-Altenburgico*, plusquam *ducenta* antiqua *Numismata* Romana, partim *argentea*, pertim *ærea*, ab agricolis in ruderibus *Carnuntinis* casu reperta, quorum beneficio quantum Historia non solum Vrbis *Carnunti*, sed & totius *Pannoniæ* tam *Inferioris*, quam *Superioris* possit illustrari, indicabitur, volente Deo, in supra promissa Dissertatione, quam CARNVNTVM REDIVIVVM inscribere constitui.

XVII.

(1) *Meminit quidem* Ammianus Marcellinus *lib.* 31. *alicujus* Vrsicini Magistri armorum, *sed an ille huc pertineat, viderint alii. Mihi enim non licet nunc diutius his immorari.*

(2) *Vide* Jani Gruteri *Syntagma antiquarum Inscriptionum, ubi fit mentio* Mascellionis Felicis & Mascellionis Macrini.

XVII.

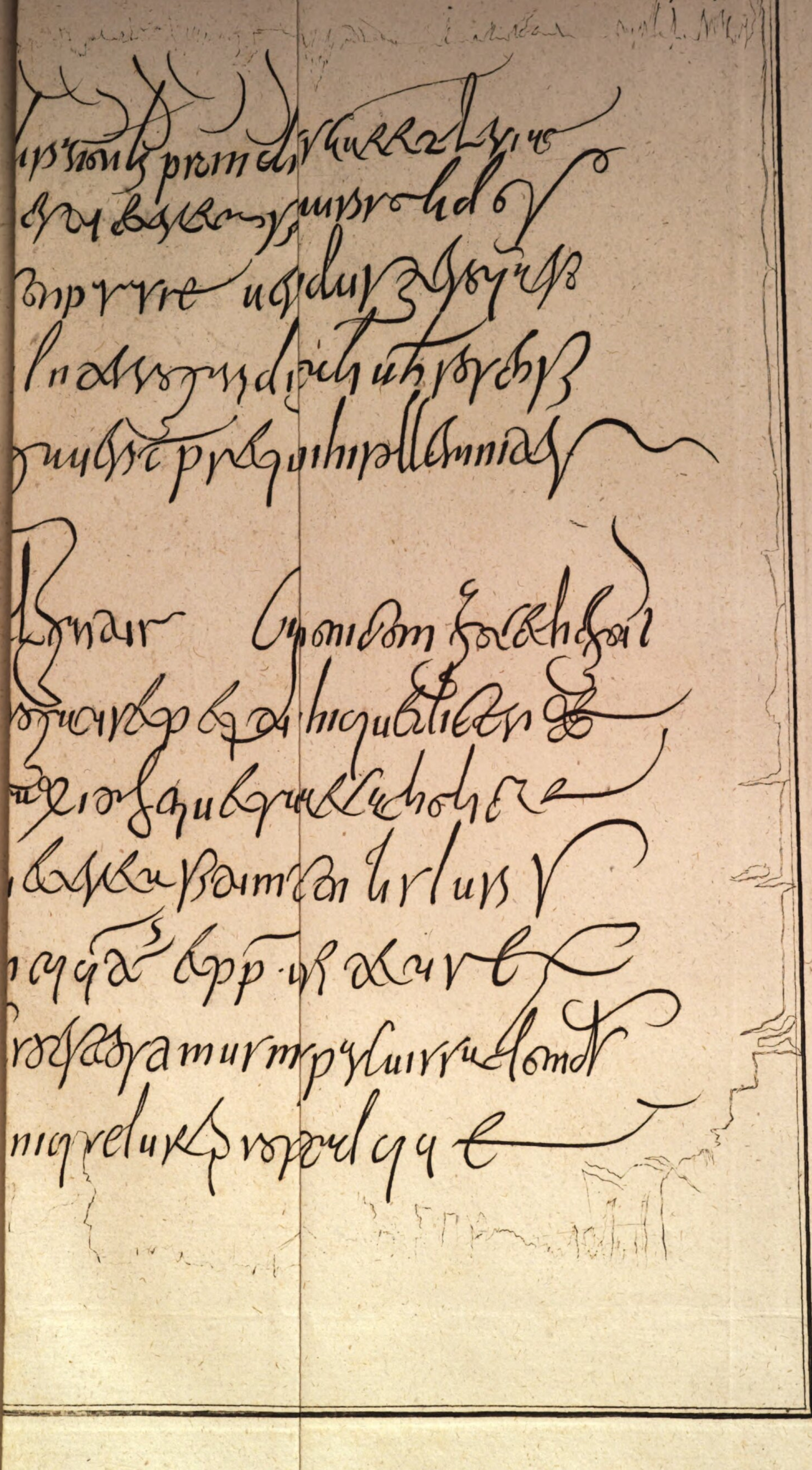
Charta Ravennenſis.

M O N I T U M.

In arce Ambraſiana apud Ænipontum in Teriolis a Lambecio *olim reperta, ſed nec intellecta neque lecta, ita intricata & lectu difficilis erat. Erudituiſſimus* Mabillonius *in pulcherrimo* de re diplomatica Opere pag. 460. *nodum hunc* Lambecii *Gordium non ſecuit, ſed ſolvit. Nam non dictam modo Chartam, a* Lambecio *Chalcographi opera evulgatam, iterum edidit, ſed, quæ ſumma rei erat, legit etiam, & quam utilitatem ferret, doctis adnotationibus oſtendit;* Ravennenſis *denique nomen indidit. Scriptura eſt, docente* τȣ πάνυ, Italico-Gothica; *& inſignem venditionis formulam continet.* Ravennenſem *libuit adpellare a loco, ubi ſcripta eſt, nimirum anno* IↃIV, *quo, inquit Vir ſummus* vix ullum antiquius autographum invenire hactenus licuit. *Cetera, ſcitu digniſſima, ſi otium eſt, vide ſis laudatum opus* Magni Mabillonii. *Nos ejus operis cauſſa heic rurſus edidimus ex Lib. Comment. VIII. Additam. VII. hoc exemplo.*

Inter inſignes nonnullos atque raros Codices manuſcriptos, quos A. 1665. in jam memoratæ *Technothecæ Ambraſianæ armario duodecimo* præter ſpem reperi, & poſtea *Oeniponte* in *Auguſtiſſimam Bibliothecam Cæſaream Vindobonenſem* tranſtuli, præcipuum fere locum obtinet *Volumen aliquod pervetuſtum oblongum ex cortice arboris*, continens *Scripturam* quandam *antiquam*, & eam quidem *latinam*, ſed adeo obſcuram, intricatam & lectu difficilem, ut ipſe hactenus nec veram lectionem, nec verum ſenſum, ratiocinando, ſeu potius divinando, aſſequi potuerim. Ut igitur etiam quilibet alii in eadem Scriptura legenda & interpretanda perſpicaciam & dexteritatem ſuam poſſint experiri, exhibeo hic (*) totum illud *Volumen*, ſumma, quantum fieri potuit, diligentia & fidelitate depictum ac æri inciſum; ſimul etiam adjungo (**, ***) *ſpecimina duorum Privilegiorum latinorum*, quæ a *Dogoberto I.* & *Carolo Magno*, Francorum Regibus, A. C. 633. & 779. *Imperiali Monaſterio S. Maximini juxta muros Trevirenſes* conceſſa fuerant, & eodem fere genere ſcribendi exarata ſunt. Deſumpſi autem ea ex R. P. *Danielis Papebrochii* S. J. doctiſſima Diſſertatione *de Diplomatibus antiquis diſcernendis*, quæ in Magno Syntagmate Antwerpienſi de Actis Sanctorum Tomo ſecundo Menſis Aprilis præfixa eſt. Cætera longe plura, quæ hic addere conſtitueram, multas ob cauſas neceſſario in aliud commodius tempus differenda ſunt.

XVIII.

PRIVILEG MAXIMINI TREVIR.

Analect. Tom. I. pag. 1027. **

In nom pa tris | x potentissimus cum consentienti

consilio episcoporū | lirexi mandans ei ut diligenter

inquireret mihiq | maximini constructū vel cuius

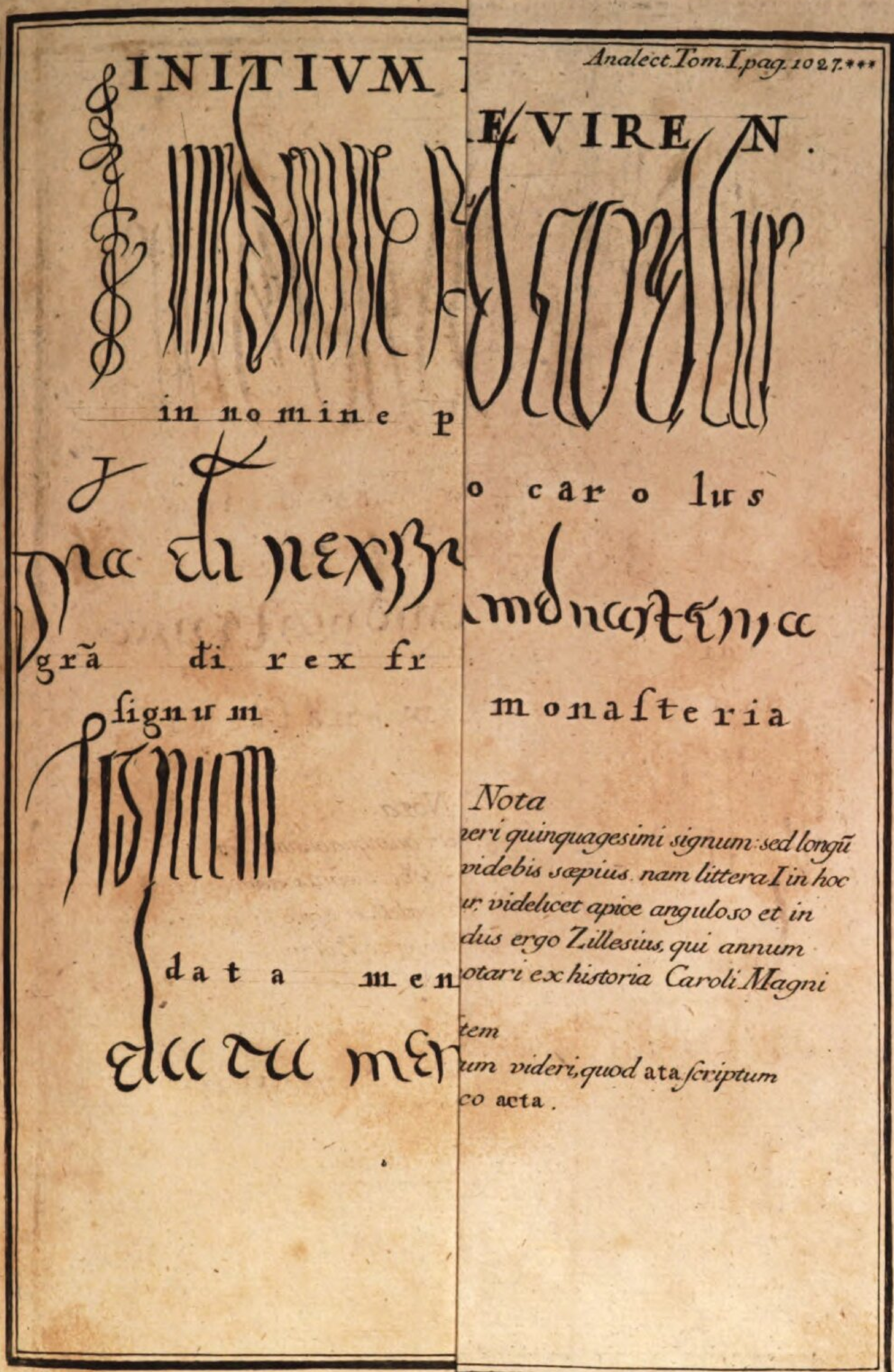
imperio a pristi | atribus sollicite percipiens

actū pridie amen

signum ricolfi

archicap

Analect. Tom. I. pag. 1027.
INITIVM
EVIRE N.
in nomine p
o caro lus
grā di rex fr
monasteria
signum
data men
Nota
eri quinquagesimi signum: sed longū
videbis sæpius. nam littera I in hoc
ur: videlicet apice anguloso et in
dus ergo Zillesius, qui annum
otari ex historia Caroli Magni
tem
um videri, quod ata scriptum
co acta.

XVIII.

Cll. Virorum AUGERII BUSBECKII; JOANNIS SAMBUCI; HENRICI SAVILII ad HUGONEM BLOTIUM, Aug. Bibliothecæ Præfectum Epiſtolæ quædam; quibus acceſſit una Cl. Viri J. A. SARACENI ad J. SAMBUCUM de Dioſcoride, Græce & Latine edendo, adhuc inedita.

MONITUM.

Has, ut ederet, cauſſa LAMBECIO *fuit iſta:* JOANNES LEUNCLAVIUS, HUGONI BLOTIO *æquo infeſtior, in præfatione, quam Latinæ Annalium* GLYCÆ *editioni præfixit,* JOANNEM SAMBUCUM, Tirnavienſem Pannonium, *Bibliothecæ noſtræ Præfecti honore ornaverat; quo teſtimonio adducti quidam viri non incelebres,* SAMBUCUM *per ea tempora non* BLOTIUM *Aug. Bibliothecæ præfuiſſe* LAMBECII *quoque ætate arbitrabantur: Ejus opinionis, quam Libro Commentariorum primo retulerat, refutandæ gratia præſentes Epiſtolas evulgavit Lib. III. Addit. V. & XXI. Quid de hac* LAMBECII *cura ſentiam ipſe, dixi in adnotatione mea ad eum Libri primi in* BLOTIO *locum. Porro certis & ego adductus rationibus, unam* JANI ANTONII SARACENI *ad* SAMBUCUM *epiſtolam, adhuc ineditam adjeci; cujus uſum alio oportunius loco oſtendam. Audi nunc* LAMBECIUM.

Aliud ejuſdem rei inſigne teſtimonium extat in *hactenus ineditis Augerii Busbeckii ad Hugonem Blotium Epiſtolis,*(a) quarum unam *Lutetiæ Pariſiorum* A. 1575. poſtridie Cal. Auguſti ſcriptam, qua ipſi de *Bibliothecariatu recens ſuſcepto* gratulatur, integram hic exhibeo.

Amice honoratiſſime:

Gratiſſimæ mihi fuerunt literæ tuæ, quas eodem tempore binas accepi, unas datas 26. Junii, alteras 4. Julii, cum aliis de cauſis, tum quod te nonnulla ex parte voti compotem factum nunciabant. In quo meas aliquid tibi profuiſſe literas, magnæ mihi lætitiæ fuit, quanquam & ſine illis non dubito, quin eum locum, quem virtus tua merebatur, ſemper fueris obtenturus. Quod animum tuum erga me memorem & gratum declaras, eſt id quidem mihi minime novum, ſed dolendum potius non eſſe hujuſmodi beneficium, quod tantam gratiam mereatur. Quæ de variis rebus mihi ſcripſiſti, ea ſcito mihi accidiſſe gratiſſima; quo in officio, ut perſeveres, te etiam atque etiam valde oro. Nihil enim mihi potes ex rebus omnibus facere, quod ſit futurum gratius. Eſſe nonnullos, qui tibi obtrectent non miror, tuumque in illis ulciſcendis propoſitum lau-

(a) *Legebantur prius, uti dixi, in Appendice Libri III. a pag. 289, inſcriptæ his verbis:* ADDITAMENTUM IV, pertinens ad Libri primi pag. 39. 40. & 46. ubi variis argumentis atque teſtimoniis probatur, HUGONI BLOTIO Præfecturam Auguſtiſſimæ Biblioth. Cæſareæ Vindob. fuiſſe commiſſam ab IMP. MAXIMILIANO II. A. 1575. KOL.

laudo, nimirum ut eos officiis tibi concilies atque adjungas; quo instituto nihil est præclarius. Sed non ero longior; neque enim te longas a me literas expectare puto, homine cum ad scribendum pigro, tum plus satis occupato. Tuas tamen quam longissimas quasque literas, mihi gratissimas esse scito; in quo si non tibi respondebo, satis habebis, si tibi amore & benevolentia respondebo, vel te etiam superabo. Bene vale. Lutetiæ postridie Calend. Augusti A. 1575.

Tui studiosissimus Amicus.

Augerius a Busbecke.

Inscriptio harum literarum externa:

Ornatissimo Viro, Domino Hugoni Blotio Sacræ Cæs. Majestatis Bibliothecario.

Quod superest, ne & hoc ignoretur, qualis illa fuerit *Augerii Busbeckii* commendatio, quæ, ut ex superiori Epistola videre est, *Hugoni Blotio* ad adipiscendum *Bibliothecariatum Cæsareum* valde profuit, subjungo hic ejus rei causa aliam quandam hactenus ineditam *Busbeckianam* Epistolam.

Non ero, mi Bloti, longus in respondendo tuis literis. Feci, quod a me postulasti; commendavi te Cæs. Majestati quam potui diligentissime; feci idem cum supremo Magistro Curiæ Domino (1) *Trautzæmio. Ubi istuc rediero, si commendationem renovare erit opus, faciam libenter, ut & in reliquis omnibus, ubi usui tibi esse potero, cupide gratificabor. Spero quidem commendationes istas tibi fructum aliquem laturas. Quid tamen tibi responsum sit, gratum erit mihi ex tuis literis cognoscere. Variæ occupationes, quibus distineor, me plura scribere non patiuntur. Velim tibi omnia succedere, quemadmodum mereris, & ego cupio. Vale Lutetiæ 7. Januarii A. 1571.*

Amantissimus tui

Augerius de Busbecke.

A

B

JOH. SAMBUCI ad Blotium EPISTOLÆ DUÆ.

Epistolæ illæ *duæ*, quas certam ob caussam nunc censeo publicandas hic esse integras, sunt hæ: (a)

EPISTOLA PRIMA.

Hugoni Blotio Joannes Sambucus salutem:

Ad recensionem librorum si testimonium oculorum Sambuci sex mensibus adhibitum velis, parum te, vel quid, elucubrem, aut ocii supersit, videre dixerim. Sæpe ego Cæsaris libros vidi; si, qui vel probi sint, vel superflui, vel substituendi meliores, vel aggregandi rariores, meum judicium accieritis, libenter faciam, idque commodo temporum, meæque rusticationis. Sunt, mi Bloti, alii, qui Indicem descripserint, & paucioribus mensibus. Hac igitur molestia, si me sponte involveris, exiguam feres gratiam, præfer-

C

(1) *Ita hoc nomen ibi scriptum est: nempe* Trautzæm *sive* Trautzheim, *non autem ut vulgo pronunciatur ac scribitur* Trautson. *Intelligitur autem hoc loco Excellentissimus atque Illustrissimus Dominus* Joannes a Trautzheim *seu* Trautson, *ad quem tanquam* Supremum Aulæ Cæsareæ Præfectum, *Epistola quædam* Hugonis Blotii, *A. 1576. d. 3. Januarii scripta, etiam nunc in* Augustissima Bibliotheca Cæsarea *adservatur.*

(a) *Exstabant in eadem libri tertii Appendice a pag. 291. hac sub epigraphe:* ADDITAMENTUM V, pertinens ad Lib. primi pag. 46., ubi citantur principia & inscriptiones externæ duarum JOANNIS SAMBUCI Epistolarum ad HUGONEM BLOTIUM. KOL.

sertim ista tua suspicione & querela, multos libros subtractos desiderari. Si Cæsaris literæ tuo judicio venerint, idem sentiam, & uberius perscribam, nec citra causas. Onus alienum, nisi fiat privatim & familiariter, nunquam libenter sustinui; præcipue vulgare, cujus generis fuerit ista annotatio nuda sine epicrisi sive Judicio. Vale, & si me amas, tali onore expedi sponte; potero majoribus tibi adesse & satisfacere. Dabam 30. Augusti A. 1575 ex Villula Mannersdorffiensi raptim.

Inscriptio harum literarum externa: *Clarissimo Domino, Domino Hugoni Blotio JCto & Bibliothecæ Cæsareæ Præfecto, Amico meo singulari.*

EPISTOLA SECUNDA.
Hugoni Blotio Joannes Sambucus salutem.

Judicium Cæsaris de conficiendo Indice nudo librorum, inque alium translato onere, per mihi honorificum duco, quippe cujus Majestas optime norit, mihi satis negotii cum meis superesse. Tuas autem cogitationes de ordine & loco Bibliothecæ Principi adeo placere lætor, idque institutum tuas virtutes illustrabit. Quod vero, mi Bloti μεμψιμοίρως *de nonnullorum invidia, fictisque sensibus, & ad rem præsentem compositis, solicite commemoras, ad nostram necessitudinem nihil pertinere puto. Dii male faciant suspiciosis & malevolis, qui nec ingenium æstimant tuum recte, nec amicitiæ leges vere, sed tantum* προχήμασιν *sequuntur.* A *De tot tantisque Patronis, quos intra paucos menses doctrina & opinio industriæ non vulgaris tibi adjunxit, cur non congratuler? me gravius etiam accusem, qui mea me (1)* ἁπλότητι *mensus, intraque parietes & latibula conjiciens, decursu viginti duorum annorum nullum fere præter (2) Weberum ex Intimo Senatu vel compellarim, vel ad mensam eorum fuerim; istaque animi contentione inepte mibi (3) nocuerim: nunc ubi ruri ago, præcipue rei familiaris molestiis prorsus deteror.* B *Equidem nullius virtutibus & progressibus honorem unquam invidi; ut vero similium tui & doctissimorum vestigiis insisterem, vel cum tenuitate dignitatum, mea me natura contentum esse jussit. Ubi ad Urbem accessero, si quid tot annis collecta industriola tenet, libenter tecum communicabo; nec modo speres, sed quoque credas omnino, initiis & auspiciis amoris nostri profectus responsuros, rerumque & commodorum Blotii me studiosum fore aperte.* C *Ea enim sum animi inductione & amore erga te, ut nullam offensam illabi a me ad animum tuum sis passurus; sin aliter mentem Sambuci acceperis, ingrate feceris, inque disciplinam Christi bonos mores, exempla amicitiæ, doctores denique Philosophos tuos inique commiseris. Vale & me, qui te amo, carumque habeo, nec leviter contra amicos impellor, redama; mutuum reddam omnibus officiis. De libris manuscriptis vetustis meis coram, quid animi habeam.* Ἔρρωσο.

(1) Simplicitate.

(2) *Locus notabilis de Dn.* Joanne Baptista Webero, *J. U. D. S. Cæs. Majestatis Consiliario Intimo, S. Romani Imperii Vice-Cancellario, qui A. C. 1584. obiit, & Vindobonæ in Templo Augustinianorum sepultus est.*

(3) *Idem quoque alibi aliis non paucis doctissimis Viris accidit, quia partim propter continua studia, partim, ob naturalem quandam a Magnatum epulis abhorrentiam, nec voluerunt, nec potuerunt esse* Τρεχέδειπνοι *sive* Curriprandii.

ἔῤῥωσο. *Dabam Mannersdorffii d. 10. Septembris A. 1575. raptim.*

Plethonis de Peloponneso Commentariolum edidi, & alia; nescio, an videris. Quid præterea autem præ manibus habeam, posteri, si non præsentes, docebuntur.

Inscriptio harum literarum externa:

Doctissimo Viro, Domino D. Hugoni Blotio, Cæsareæ Bibliothecæ Præfecto, Amico singulari.

HENRICI SAVILII ad HUGONEM BLOTIUM Epistola, cujus scribendæ caussa fuit hæc. (a)

Nonni Pannopolitæ Collectionem illam & Expositionem Historiarum profanarum & Fabularum, quarum *S. Gregorius Nazianzenus* meminit in *duabus Orationibus Invectivis adversus Imp. Julianum Apostatam*, primus *græce* edidit *Richardus Montacutius*, sive *Montagu*, *Etonæ* in Collegio Regali Anglicano prope Londinum typis *Joannis Nortoni* A. 1610. in quarto, & quidem ex Bibliotheca Nobilissimi Equitis Angli, Dn. *Henrici Savilii*, Viri doctissimi, & propter *Operum S. Joannis Chrysostomi* accuratissimam sumptuosissimamque editionem *Græcam*, A. 1613. *octo Tomis* in folio *Etonæ* apud eundem supra memoratum *Nortonum* impressam, per totum Orbem eruditum celeberrimi, & perpetua laude dignissimi. Quod autem *Savilius Nonni* illud Opusculum ex *Augustissima Bibliotheca Cæsarea Vindobonensi* acceperit, indicat ibidem ipse *Montacutius* in *Præfatione ad Lectorem* his verbis: *Nonnum* τὸν ἐξηγητὴν καὶ τῶν ἱστοριῶν Συναγωγέα *suppeditavit CÆSAREA VIENNENSIS BIBLIOTHECA, exscriptore diligentissimo* (1) *Samuele Slado.* Supersunt etiam in jam memorata *Augustissima Bibliotheca sex Epistolæ*, propria ipsius *Savilii* manu ad *Hugonem Blotium* & *Sebastianum Tengnagelium* Bibliothecarios Cæsareos scriptæ, ex quibus cum abunde possit perspici, quanta illi cum utroque intercesserit amicitia, quantumque is in edendo *Chrysostomo*, & in recensendis *S. Gregorii Nazianzeni* & *S. Gregorii Nysseni* Operibus per *Cæsareos Codices MStos* adjutus sit, dignissimas eas judico, ut ad sempiternam memoriam integras hic publicem.

EPISTOLA PRIMA AD (2) HUGONEM BLOTIUM.

Clarissime Vir, Domine ac amice observandissime: Qui has tibi tradit literas, frater meus germanus est, eodem, quo ego olim, studio impulsus longinquas regiones invisendi, atque lentes virtute & eruditione Viros salutan-

(a) *Inerat prius Appendici Libri tertii hoc sub indice:* ADDITAMENTUM XXI, pertinens ad Libri tertii pag. 183, 205, 206, & 207. ubi agitur de Nonni Panopolitæ Expositione Historiarum profanarum & Fabularum quarum S. GREGORIUS NAZIANZENUS meminit in duabus Orationibus Invectivis adversus IMP. JULIANUM Apostatam. KOL.

(1) *De hoc* Samuele Slado, *ejusque ex* Itinere Constantinopolitano *revertentis obitu in Insula* Zacyntho, *vide paulo post* Henrici Savilii *Epistolam ad* Sebastianum Tengnagelium. *Reperi etiam in* Augustissima Bibliotheca Cæsarea Epistolam *quandam ipsius* Sladi *ad* Tengnagelium, *scriptam* Venetiis *in ædibus Legatorum Magnæ Britanniæ An. 1608. Cal. Augusti lingua* Italica, *in qua pro variis beneficiis*, Vindobonæ *sive* Viennæ Austriæ *ab illo perceptis, maximas agit gratias.*

(2) *Hujus* Epistolæ *fit mentio Libro primo horum Commentariorum de Augustissima Bibliotheca Cæsarea.*

lutandi; quem ut tu etiam eadem, qua me, nostrosque omnes, humanitate amplexus es, suscipias, per tuam te humanitatem ac nostram amicitiam vehementer rogo: quem ideo etiam ad te misi, ut tuæ erga me benevolentiæ, meæque erga te observantiæ vicarius quasi quidam & hæres exsisteret. Quod si, ut spero, vel mea petitione, vel suis meritis assequetur, ac tu vicissim aliquos ex tuis, quos vel ex lectissima (1) *fœmina uxore tua, vel aliunde etiam, quod clam illa dictum sit, susceperis, huc tanquam in exilium aliquando mittere volueris, eos omnes, veluti arctissimæ cujusdam necessitudinis vinculis alligatos nobis amplexabimur & fovebimus. Remoto certe joco, si quos aliquando nobis commendare volueris, dabimus operam, ut intelligant, quanti te tuo merito faciamus.* (2) *Sidnæus & Nevillius te tuosque omnes salutant & amant plurimum; quorum uterque jam pridem factus est parens multorum liberorum: ego adhuc in sancto & intacto virginitatis statu hæreo; recte an secus tu judicaveris. De reliquis rebus omnibus nostris habes tecum, qui te plenissime docere possit. Bene & feliciter vale Vir optime, & humanissime, & quæcunque ab homine tui amantissimo, sed toto propemodum Orbe a te diviso, proficisci possunt, ea omnia pro tuo jure imperare ne dubites. Londinii, XII. Mar. A. 1588.*

D. T. Clarissimæ

servitor & amicus perpetuus.

Henricus Savilius.

A Inscriptio harum literarum externa:

Clarissimo Viro, Domino Hugoni Blotio J. V. D. & S. C. M. Bibliothecario, Domino & Amico suo observandissimo.

Viennam.

Cl. Viri Jani Antonii Saraceni de Dioscoride Græce & Latine edendo ad Joannem Sambucum Tirnaviensem Pannonium

Epistola.

B

Inscriptio.

Eximio Viro D. Joanni Sambuco, Historiographo Cæsareo.

*Si commodam fuissem nactus occasionem, Vir Clarissime, jam dudum ad literas tuas respondissem. Nos hortabaris, imo etiam flagitabas, ut Dioscoridem Græco-Latinum quamprimum prælo subjiceremus, omnemque movebas lapidem, nobis id uti persua-*C*deres. Cuperem equidem desiderio tuo satisfacere, Vir Clarissime, ac certe, quotiescunque vacat, opellam meam Dioscoridi tribuo. Sed tum consultationibus Medicis domi forisque, tum etiam quotidianis domesticis occupationibus ita distineor, vix ut mihi tantillum otii supersit, quod illi vertendo illustrandoque suppeditem. Interea vero editionis nostræ specimen mitto; errata, quæ observare licebit, plurima Typographi festinatio excusabit. Mitto etiam*

(1) *Nempe* Ursula Blotia nata Ungelterin, *de qua vide Lib. 1. horum Commentarior.*

(2) *Hic est* Robertus Sidney *sive* Sidnæus Comes Anglus, *cujus* Epistola, *Parisiis Anno 1581. d. 13. Decembris ad* Hugonem Blotium *propria manu gallice scripta, etiam nunc in* Augustissima Bibliotheca Cæsarea *adservatur. Gratias autem ea agit pro perbenigna hospitalitate, quam* Vindobonæ *sive* Wiennæ Austriæ *in ædibus ipsius commorans perceperat; simul etiam petit, secum communicari* Relationes Legatorum Venetorum, *ab eodem* Blotio *studiose collectas, & in* unum Volumen *redactas. Vide etiam Lib. 1. horum Commentarior. ubi ejusdem* Epistolæ Sidnæi *fit mentio.*

etiam elenchum eorum, quæ illa editione contineri cupio. Ut placeant omnia velim nos certiores facias. Quod si moram longiorem ferre minime potes, agito, quæso, cum D. Stephano, ut Ruellii versionem cum tuis variis lectionibus notisque primo quoque tempore emittat in lucem: equidem nihil moror. Malo enim editio nostra nonum prematur in annum, quam permittere, ut inelaboratum opus e manibus nostris dimittatur. Vale Vir Clarissime & ignosce tarditati nostræ.

Tuæ Excell. addictissimus
Saracenus.

Pedanii Dioscoridis Anazarbii VI. librorum de materia Medica, itemque duorum de venenis contextus Græcus quam emendatissimus. Eorumdem nova Interpretatio Latina Græco contextui ex adverso respondens, autore J. A. Saraceno.

Clarissimi Viri J. Sambuci in contextum Dioscoridis Græcum variæ lectiones antiquissimæ ad marginem interiorem.

Aliorum complurium variæ tum lectiones tum emendationes, ad marginem exteriorem.

A *J. Ant. Saraceni in Dioscoridem scholia ad capitum calcem addita.*

Dioscoridis notha; tum Græce tum Latine.

Dioscoridis appendices duæ Græce & Latine.

Fragmenta Crateuæ.

J. Sambuci in Dioscoridem observationes & notæ.

Index Græcus omnium, quæ in Dioscoride continentur, simplicium.

Idem Latinus.

B *Simplicium medicamentorum, quæ in Dioscoride habentur temperamenta & temperamentorum ordines.*

Simplicium medicamentorum vires, ex Dioscoride ad corporis partium varios affectus tum internos tum externos, a capitis affectibus ducto exordio.

Stirpium diversarum ex Dioscoride secundum locos communes, opus ad ipsarum plantarum cognitionem admodum conducibile, autore Bened. Textore Segusiano.

'Ευπορίςων *Dioscoridis ad Andromachum libri duo, jam nunc secundo tum Græce tum Latine in lucem editi.*

XIX.

Clarifs. Virorum Petri a Valle; Thuani, Scheilderi; Ducæi; Sirmondi; Savilii; Darimplii; & Holstenii ad Sebastianum Tengnagelium Aug. Bibliothecæ Præfectum, Epistolæ.

MONITUM.

Diversis prius Commentariorum legebantur in locis, quæ in adnotationibus meis invenies indicata. Eæ partim incredibilem in cultu & studio Orientalis Philologiæ Tengnagelii *nostri ardorem, aliæ in procuranda* Nicephori Callisti *Græca & Latina editione prima singularem humanitatem & benivolentiam indicant. Porro in Appendice Libri Commentariorum primi Addit. V. exscripto linguarum Orientalium* Cl. Tengnagelii *codicum Catalogo ad has edendas delapsus est noster hunc in modum.*

Hacte-

Hactenus nudum exhibui *Catalogum* quorundam librorum *Arabicorum*, *Turcicorum*, *Persicorum* & *Hebraicorum*, quos V. CL. *Sebastianus Tengnagelius* Augustissimæ Bibliothecæ Cæsareæ legavit. Accuratius autem & uberius peculiari deinceps libro in hisce Commentariis de iisdem agam: ubi simul etiam *reliquos longe plures*, qui in eadem Augustissima Bibliotheca adservantur, *Orientalium linguarum præstantissimos Codices MStos* speciatim recensebo; & quidem additis, quantum fieri poterit, *propriis* cujusque linguæ *characteribus*, ut veritas lectionis ex ipso fonte possit erui. Quod reliquum est, Corollarii loco propter argumenti similitudinem hic subjungo Viri Perillustris & linguarum Orientalium peritissimi, Dn. *Petri a Valle Romani*, qui *Orientales Regiones* diligentissime perlustravit, & in Aula Regis Persiæ *Scah Abas* diu commoratus est, prudentissimam simul atque eruditissimam Epistolam ad sæpe memoratum *Tengnagelium* missam prid. Kal. Julii Anno 1628.

Illustriss. & Ampliss. Domine Tengnageli, Domine & Amice observande.

Maximo me devinxit beneficio insignis ille doctrina amicus noster, præclaraque virtute omnibus perpetuo reverendus Sgambatus, qui mihi fuit in causa, ut tecum, V. CL., omni genere literarum ornatissimo, & præcipue de linguis Orientalibus, quibus & ipse aliquantulum operæ navavi, optime merito, ista intercederet necessitudo, quam, ut perhumane obtulisti, nullis meis lacessitus meritis, sic, ut imposterum eadem benignitate constanter A *foveas, me exoraturum esse non dubito. Eximiæ enim virtutis tuæ hoc esse existimo, ut benefacere nunquam desinas, quin imo in majora semper officiosissimæ voluntatis tuæ fervens exundansque affectus excrescat. Quod attinet ad laudes, quas nimis sane immodicas in me confers, deceptus procul dubio, vel amici studiosa rerum mearum insinuatione, (ut est in me valde propensus) vel proprii certe genii probitate, agnosco bonitatem tuam, quæ, quod est in te potissimum, ut aliis facile tribuas, libenter efficit.* B *Ego quidem nullius istiusmodi existimationis mihi sum conscius, ni forte anser inter olores sim connumerandus; in hoc uno tantum Philosophi nomenclatura fortasse non indignus (juxta propriam vocis significationem), quia ab eruditis Viris, Amplitudini tuæ similibus, in dies aliquid addiscendi, &, quicquid fuerit a me quoquo modo quæsitum, non mihi soli, sed ut publicæ utilitati id sit comparatum, enixe curandi, ardenti continuo cupiditate flagro. Volumina linguarum Orientalium, ut ex Indice transmisso, Illustr. Vir, optime nosti,* C *perpauca quidem mihi sunt; pluribus siquidem careo, & fortasse melioribus, innumerorum vero haud dubie notitia me præteriit. Earum nempe linguarum peritiæ limen vix attigeram, cum e regionibus illis emigrare necessum fuit, in patriam jam diu revocantibus domesticis curis. Libri præterea in Oriente, ut nullus est typographiæ usus, non multi reperiuntur; eorum transcriptio longo temporis indiget intervallo, & parum felix evenire solet amanuensium inscitia, incuria, &, ob lucri aviditatem celeritate in scribendo. Codices autem vetustiores a disciplinarum cultoribus sæpe evoluti, atque eorum*

rum testimonio, ut fieri solet, pro correctis comprobati, raro vaenales exeunt: nam illos quicunque habet, diligenter asservat, &, si fortuito, aut e vivis sublato domino, aut alio casu, in forum prodeunt, a pluribus avide expetiti, confestim evanescunt. Insuper non qui exoptati, sed qui ad manus perveniunt, sunt emendi ac redimendi magno pretio, si cum nostris conferantur. Ex paucis illis, quos adduxi, Medulla historiarum (quod scire cupis Vir Nobilissime) universam Persarum aliorumque Asiae Principum historiam a primordiis Mundi ad nostra fere tempora complectens, breve quidem, sed elegans est opus, cujus versionem in Italicum idioma jam diu meditor, si aliquando erit otium. Geographia - - - - - -, & ipsa brevis admodum, non exiguae est utilitatis, cum multa habeat de regionibus Asiae, quae in nostris desiderata, penitus ignorantur. Professio fidei Muhammedanorum duplex apud me est, altera nimirum Sonnitarum, qui sunt Turcae, altera Sciaitarum, qui sunt Persae; utraque compendiosa & curiositatis non expers. Posteriorem, quamvis inculte, latinitate donavi, sed ea est, quae typis tradi Romae non facile permittatur ob impiae sectae, quae memorat, documenta: alibi forsitan minus rigide haberetur, praesertim cum illius notitiam Doctoribus nostris necessariam fore mihi persuadeam, ut sciant, quid illorum perfidiae sit objiciendum. Doctrina Christiana a Patribus Jesuitis in regia Lahor degentibus Persice compilata, eleganti est scripta stylo, & non magni voluminis. Hujus vocabula omnia ad sex circiter millia, addita interpretatione Italica, & citato loco ejusdem libri, unde excerpta sunt, jam pridem

A in Dictionarium congessi, adjutus opera Patrum Carmelitarum Discalceatorum Sphahani in Urbe Regia Persarum commorantium, qui una mecum in hoc laborarunt. Unicum hujus libri in Europa apud me extat exemplar, alterum tantum apud praefatos Patres Sphahani. Hoc ut imprimatur, omni studio nitar, cum typi, qui modo parantur Romae multarum linguarum a Sacra Congregatione ad propagandam fidem instituta, in promptu erunt. Hoc idem curabo diligenter de Doctrina

B Christiana, de Epistola mea, de rebus fidei ad nobilem illum Persam, cui & latinam versionem adjungam, & de aliis nonnullis opusculis, quae prae manibus habeo, ut sunt, Divina nomina seu attributa uno plus mille, quae Arabice & Persice exarata latine interpretabor, Ephemeris Persica unius anni, ubi multa non spretu digna visuntur, cum latina pariter versione & Grammatica linguae Turcicae, quam non inutilem, ni fallor, & alia a Megisero in Germania olim edita fortasse magis

C absolutam, Italico sermone conscripsi. Caeterum Mir Alisciri Historiam de rebus gestis Teimurlenk, & universalem illam Mirchondi ego quoque diu, sed frustra desideravi. Mirchondi opus integrum Sphahani quinquaginta aureis emi solet, qui pretio iis respondent, quos vulgus Zecchinos Venetos appellat. Alcoranum Persice interpretatum Sphahani similiter vidi; sed quis illinc ad nos deferat tanto itinere? Hormuz & Kesem insularum bella, rudi quidem ac extemporali carmine a Poetis, qui interfuerunt, inter arma decantata, paucis apud me sunt contenta chartis, eventuum tamen veridica narratione non aspernanda. Lexicon Persicum priscarum vocum - - - -

pre-

pretiosum est Volumen, nostra ætate a docto Viro ingenti cura elaboratum, & apud Persas magnæ existimationis, cujus exemplar, quod habeo, unicum ut puto in Europa, autoris nepos propria manu exaravit, ejusque scriptioni & autor ipse adhuc vivens Sphahani, librumque novis observationibus continuo augens, plurimum diligentiæ adhibuit, ut illius Opus in Europam non nisi correctum perfectumque asportaretur. Eximiæ pariter utilitatis sunt - - - - Arabicum & - - - - Arabico-Persicum Vocabularia, quibus B *utrisque optime exaratis, magna cum voluptate fruor, licet in posteriori exemplari meo aliquot voces Arabicæ, minio exarandæ, desiderentur, quarum tamen interpretatio Persica non deest, & idcirco, quod deest, facile esset apponi. Non minori commodo & oblectamento utor - - - -* (a) *Arabico-Turcico amplissimo Dictionario, & miro ordine perfectissime digesto. Pentateuchus Arabicus, quem habeo, Rabbi Saadiæ esse existimo, quamvis nulla Inscriptione constet. Quapropter non multifacio, quia apud Orientales* C *meliores ejusdem linguæ textus opinor reperiri, ut est Antiochena versio, nec non Alexandrina. Alius vero Pentateuchus, lingua & characteribus Samaritanorum exaratus, omnium librorum meorum facile est apex, præterquam, quod in Europa fortasse hujus generis Phœnix. Duo alii reperiuntur, quod sciam, alter in Bibliotheca Vaticana ter centum quinquaginta aureorum pretio non multo ante comparatus, alter in Gallia, quem ipsemet ex Syria ad Dominum de Sansy, Regis Gal-*

A *liarum tunc temporis Constantinopoli Oratorem, dono misi: ast hi Samaritano tantum Charactere, lingua vero hebraica sunt scripti; meus autem Charactere & lingua Samaritanorum, quod pluris æstimo, etiamsi non in membranis, ut illi, sed in simplici charta ante annos ducentos sit exaratus. Cardinalis de Berul, ut audio, dat operam, ut ille, qui in Gallia est, typis mandetur, quod si acciderit, idoneis efformatis characteribus, meum & ipsi libenter tradam publico commodo, eandem sortem nacturum. Hæc omnia, & quæcunque alia hujus generis possideo, Nobilitati tuæ libenter impertirem, si transcriptoris esset copia; ipse enim labori non sufficio. Sed hic nullus est, qui hujusmodi scriptioni aptus sit; propriis autem Codicibus orbari meum non patitur in hoc studio tyrocinium: iis enim destituto, linguarum adhuc rudis peritia penitus abiret. Ut ex Asia aliquot Illustriss. Dominationis tuæ commodo conquirerem, libens omnem adhiberem diligentiam, sed nescio, quo pacto id fieri possit. Hinc enim Sphahanum usque, ubi amicorum ope cooptari facile possent, non prius quam octo vel novem mensium itinere perveniunt literæ; ad quas responsum antequam accipiatur, biennium præterit. Præterea Religiosi illi viri Carmelitæ Discalceati & Augustiniani Ordinis ibi degentes, quorum opera uti possem, quidquid illorum instituti non est, parum anxie curant: plura sæpius ab iis efflagitavi incassum, meque de his quotidie ad ipsos scriptitantem, responsione raro solantur, ut plurimum defraudant. Ex diligentia quorundam aliorum, qui in Urbe Halepi commoran-*

(a) *Qua eruditione lacunas istas* Lambecius *expleverit, & quid ego, aliusve inde conjicere queat, paulo post a me adnotatum invenies.* Kol.

rantur, & majora expectarem, & equidem facilius, cum sit locus ille nobis magis propinquus; sed illic libri Persici sunt rari, licet Arabici & Turcici non desint. Constantinopoli, ubi etiam permulti væneunt, & satis justo pretio, par amicorum habeo, quorum alter mercator, alter Venetæ Reipublicæ est interpres, & quamvis ambo summam erga me benevolentiam profiteantur, cum ab iis paucula quædam nostræ apud illos vanissimæ, ut puto, delectationis efficaci expostulatione petierim, sæpe iteratis literis ac precibus, nedum pretio oblato, usque adhuc extorquere potui. Absentium nempe negotia hunc in modum pertractari consueverunt, & præsertim a Musomachis ad rem literariam spectantia. Romam vero adventantes ex transmarinis regionibus, plerique idiotæ sunt, nec ulla literarum voluptate capti; quam ob rem libros aut nullos deferunt, aut parum ad nos facientes. Sic denique de his cogor desperare; quæ enim, cum in Oriente versabar, per imperitiam eo tempore præstare non potui, per absentiam modo, quamvis ad hæc aliquantulo magis apto non licent. Hinc impetus aliquando subit denuo in peregrinationes irrumpendi: sapientes, ubivis terrarum degant, ultro conveniendi, quidquid habeo pecuniarum liberaliter in libros erogandi, & his similium; sed mors, aurem vellens, Vi- A *vite, ait, venio. Sat Musis Genioque datum, cui nimium indulgere, ætate qua fungor, ineptum vulgus profecto reprehenderet. Non ita tamen hisce territamentis refrigesco, ut, si aliqua sese offerret occasio, honesta negotiorum, vel honoris specie decorata, eam protinus exultanti animo non arriperem. Interim Commentariolum de Rege Persarum jam Venetiis exuditur. Ut primum ad me perferetur, Nobilitatis tuæ non minus oculis, quam censuræ subjiciendum transmittam.* (a) B *De regionibus subjectis recentiori Persarum Imperio aliud latino sermone brevi in lucem prodire sinam: denique peregrinationum mearum longe lateque vagantem historiam, licet de ejus ordine & forma adhuc sim anceps, nec forsitan abstinere potero ab aliquibus poeticis rei amatoriæ lusibus, qui florente jam ætate, vernacula lingua e calamo exciderunt. His otia fallens, in id incumbo, ut curem, ne, si qua fieri poterit, ferales flammæ, una cum funere, meum nomen absumant. Sed* C *jam ad majora se efferat sermo, quandoquidem mutua inter nos benevolentia, ad quam singulari me comitate provocasti, ad hoc ansam præbet. Percepi Viennam brevi adventurum, vel forte adventasse jam Augustissimum Imperatorem, cui cum tu, V. CL., a Consiliis inservias, non abs re futurum duxi, imo Christianæ Reipublicæ ac*

(a) *In appendice Libri Comment. quinti adjecta his volebat noster sequentia:* ADDITAMENTUM I, pertinens ad Libri primi pag. 189, & Libri tertii pag. 332, ubi fit mentio Commentarii Historici de Rege Persarum ABBAS, a PETRO DE VALLE Italice conscripto & Venetiis edito in quarto. Ipse istius Commentarii Titulus Italicus est talis: *Delle conditioni di Abbas Re di Persia all' Illustrissimo & Reverendissimo Sig. Francesco Cardinal Barberino. Nipote di N. S. Papa Urbano VIII, Pietro della Valle il Pellegrino. In Venetia.* CIↃ. IↃCXXVIII. *Con licenza de Superiori & Privilegio.* Exemplar autem ejusdem Commentarii, quod in Augustissima Bibliotheca Cæsarea adservatur, pertinuit olim ad V. Cl. Sebastianum Tengnagelium, ut ipse ibi testatur hac propriæ manus inscriptione: *Ex libris Sebastiani Tengnagelii J. U. D. Cæsarei Consiliarii & Bibliothecarii, ex dono Nobilissimi & Linguarum Orientalium peritissimi Domini Autoris.* KOL.

ac Dei Opt. Max. famulatui summopere conducturum, si ab Amplitudine tua impetravero, quod etiam atque etiam rogo, ut in aures illius Cæsareæ Majestatis, tunc cum magis molles aditus, & commoda nacta occasione tempora norit, insusurrare interdum non dedignetur, Persarum Regis amicitiam non esse spernendam: namque Princeps est ille vastæ molis Imperio potentissimus; armorum vi & rerum gestarum gloria nemini secundus; Turcis, Christiani nominis hostibus perpetuo infensus, neque unquam placabilis, non modo publicarum rerum, ditionisque sic ferente ratione, verum etiam ob genii ac religionis inter nationes discrepantiam. Rudolphus felicis recordationis optimus Imperator, hanc amicitiam avide complexus, omni studio prosecutus est, &, nisi domestica cum fratre dissidia illum ad pacem cum Turcis invitum compulissent, (quod Persa nimis ægre tulit, de eo mecum, injuriam temporum quibus poteram rationibus nequicquam excusante, sæpe conquestus) collatis forte amborum signis, ad quod Abas paratissimus semper fuit, immanis hæc Othomanica bellua ad Scythiæ latebras ea tempestate fuisset adacta. O utinam Germania sedatis civilibus tumultibus, Romanas aquilas in pessimos illos milvos aliquando contorqueret! quam gloriosi, quam faciles hoc ævo triumphi; quippe (1) Imperatorem habemus sanctissimum, cujus optatis DEVS omnipotens ex sententia faveat; armorum virtute ac potentia, qualem superiora sæcula longa ætate non viderunt, ac demum in rebus gerendis summa felicitate

A *præstantem. Sed, si forte res ita se habent, ut cum Turcis pax sit colenda, sive habendæ induciæ, hoc saltem, Vir Amplissime, tibi exploratum velim, res Turcarum in eo esse statu, ut multo meliori, quam antea conditione id sit peragendum, si Cæsaris negotia per fidos æque, ac rerum peritos procuratores administrentur; cum pax ista a Turcis hodie, non modo expetita, sed, ut mihi exploratum est, necessario, nisi funditus ruere velint, sit obeunda. Instat enim Persa, acer-*B *rimus hostis, & ab armis nunquam, quoad vixerit, cessaturus: instant rebelles plures, quibus non exiguæ vires; Turcarum præterea militum intestinæ discordiæ, nec de facili pacandæ; eorundem inobedientia; Principis ætas parum firma; genius, fortasse ad magna minus aptus; imperium subditis jam contemptibile & prorsus spretum, quod antea summa religione colebatur; Ministri ad propria intenti; Imperii vires imminutæ; Provinciæ dira tyrannide devastatæ; pecuniæ deficientes, & alia multa, quæ nutantis Monarchiæ imminentem* C *jam ruinam minitari videntur. Sed jam nimis nescio, quo me rapuit ingenita ad hæc propensi animi vis. Ad nostra redeamus. Historia Saracenica, versa ab Erpenio, Romam pervenit, sed, cum typographorum, ut arbitror, negligentia, ejusdem textus Arabicus multis scateat mendis, ut ea potirer, non fuit mihi curæ; præsertim cum omnes illas historias, & longe ampliores, licet breviter, mea Medulla contineat. Archiepiscopum Damascenum Romæ agentem, omni dexteritate tentabo, si aliquid boni*

(1) *Intelligitur Gloriosissimus Romanorum Imperator* Ferdinandus II.

boni habuerit venale; itidem Maronitas alios, quorum unus Novi Testamenti Codices Syriace impressos cum aliis fortasse voluminibus commutabit; & ipse, ut Illustr. Dominationi tuæ ex animi sententia inserviam, nihil intentatum relinquam. Hoc unum oro, ut mei sit memor, &, cum vacat, literarum suarum honore, cujus avidissimus sum, non frustretur; insuper ignoscat hujus epistolæ prolixitatem, quæ sane in legendo tædium afferet, brevitatis limina inposterum rite non egressuro. Necessitudinis jam contractæ vinculum ut non laxetur exposcere, sine offensione benignissimæ urbanitatis tuæ non licet. Scio enim, ubi jacta amicitiæ fundamenta virtuti sunt innixa, ea non nisi firmissima, & cum vita æternum duratura esse posse. Vale igitur Vir Amplissime, & impera tui gratia ad omnia parato. Romæ, pridie Kal. Julias CIↃ IↃC XXVIII.

Illustriss. Amplitud. Tuæ addictissimus

Petrus à Valle Peregrinus.

Hucusque *Petri à Valle* de studio linguarum Orientalium ad *Tengnagelium* Epistola. Plures autem ejus generis alias variorum doctorum Virorum ad eundem *Tengnagelium* Epistolas publici juris faciam in peculiari *Syntagmate Epistolarum Clarorum Virorum*, quod posthac, volente Deo, seorsum edere constitui. (a) & (1)

EPI-

(a) *Cum Syntagmate rerum German. inter alia infinito numero promissa remansit; de quibus vide* LAMBECII promissa opera *in* Supplemento meo ad Librum I. & II. Kol.

(1) Additamentum IX, (α) pertinens ad Libri *primi* pag. 186 & 187, ubi ob *typorum defectum* omissi sunt *Tituli* sive *Inscriptiones quinque Codicum MStorum Orientalium*, quorum in *Petri à Valle ad Sebastianum Tengnagelium Epistolá* fit mentio.

Prima lacuna, quæ extat pag. 186 vers. 25. supplenda est hoc modo: *Geographia* مسالك ممالك, *& ipsa brevis admodum*, &c. *Secunda lacuna*, quæ extat pagina 187 vers. 23, supplenda est hoc modo: *Lexicon Persicum priscarum vocum* فرس سروري *pretiosum est Volumen*, &c. *Tertia lacuna & quarta*, quæ extant p. 187. v. 31, supplendæ sunt hoc modo: *Eximiæ pariter utilitatis sunt* قاموس *Arabicum* & كنز اللغات *Arabico-Persicum Vocabularia*, &c. *Quinta* denique *lacuna*, quæ extat pag. 187 vers. 36, supplenda est hoc modo: *Non minori commodo & oblectamento utor* مرقات *Arabico-Turcico amplissimo Dictionario*, &c. Ita videlicet *quinque* isti *Tituli* propriâ ipsius *Petri à Valle* manu ibi scripti sunt, quemadmodum eos accuratissimè delineatos & summâ diligentia ex ære scalptos hic exhibui. (β) *Mantissæ* etiam loco itidem hic subjungo *quatuor alias* ejusdem Nobilissimi doctissimique *Petri à Valle Epistolas ad* eundem *Tengnagelium*, quas multiplicem ob causam publica luce dignissimas esse censeo.

(α) *Legebatur prius in Appendice Libri tertii à pag. 332.*

(β) *Superius in proloquio ad Epistolam* PETRI A VALLE *primam in Orientales quoque Codices commentaturum se receperat* LAMBECIUS *his verbis:* Hactenus nudum, *inquit* exhibui Catalogum quorundam librorum Arabicorum, Turcicorum, Persicorum & Hebraicorum, quos V. Cl *Sebastianus Tengnagelius* Augustissimæ Bibliothecæ Cæsareæ legavit. Accuratius autem & uberius peculiari deinceps libro in hisce Commentariis de iisdem agam: ubi simul etiam reliquos longe plures, qui in eadem Augustissima Bibliotheca adservantur Orientalium linguarum præstantissimos Codices MStos speciatim recensebo; & quidem additis quantum fieri poterit, propriis ejusque linguæ characteribus, ut veritas lectionis ex ipso fonte possit erui. *Hæc ille. Ex quibus, arbitror, manifestum est,* LAMBECIUM *heic suam Orientalium Linguarum cognitionem indicare voluisse; sed enim in laudata* PETRI A VALLE *Epistola prima quum occurrissent breviculæ quædam quinque Orientalium codicum epigraphæ, Arabicis elementis scriptæ, eas ob defectum, uti heic ait, typorum omisit, & lacunas punctis, ignoratæ lectionis indicibus, explevit. Datum hoc ei, ut videtur, fuit vitio; ea propter additamentum hoc non prius, quam Libro tertio adscripsit, testem utique fide dignum & gravissimum Lambecianæ in* ἀδυνάτοις *etiam & effectu impossibilibus promittendis promptitudinis: nam in Arabicorum typorum defectu Latinis elementis eæ inscriptiones dari poterant hoc aut simili modo: I.* Messalicki memmalik; *II.* Fürsi, *vel* Farsi serweri; *III.* Kamus; *IV.* Kenzüllughœt, *vel* lughat; *V.* Mirkat, *aut plenius,* Mirkatül-lughœt: *hoc nempe, quo Turcæ eos libros adpellare indicareque solent more, aut etiam Arabico, eruditis familiariore. Sed hoc, quod dico, vel inde satis liquet, quod Commentariorum suorum initium non ab Hebraicis aliisque Orientis linguarum codicibus ceperit, sed à Græcis; egeritque contra leges similium Operum & ipsam etiam multum sibi amatam cultamque* Historiam Literariam. KOL.

EPISTOLA PRIMA.

Illustrissime & Amplissime Domine Tengnageli, Domine & Amice observande:

Commentatiunculæ de Rege Persarum, Italico sermone a me nuper (1) *editæ, Amplitudini tuæ, ut spoponderam, duo volumina una cum hac epistola Venetiis transmittenda mandavi: horum alterum perspicacissimi tui judicii censuræ, quam plurimi faciam, pleno jure permitto; alterum rogo, ut Patri Scipioni Sgambato, amicorum optimo, cui & epistolam hic adjunxi, meo nomine impertiri digneris. Opus inspicies, Vir Clarissime, rudi ac extemporali stylo paucis diebus tumultuarie congestum; in quo tamen, ut eloquentiæ fucum non inconsulto neglexi, ita veritatis summa religione sectandæ studium enixe sum complexus. Cæterum si tui similibus arriserit, bene actum est cum labore: sin minus, animum ad Reip. literariæ commoda propensum gratum habeant, imbecillitatem vero meam humaniter ferant boni. Vale Vir Clariss. & me, sicut soles, ama. Romæ quarto Kalendas Augusti A.* CIↃ IↃC XXVIII.

Illustr. Amplitudini Tuæ

addictissimus

Petrus à Valle Peregrinus.

Inscriptio harum literarum externa:

Nobiliss. & Illustr. Domino Sebastiano Tengnagelio J. V. D., Sac. Cæs. Maj. à Consiliis & Bibliothecæ Præfecto, Linguarum Orientalium peritia, & omnis generis literarum cultura celeberrimo Viro, Domino & Amico suo Observando. Viennam.

(1) *Et quidem* Venetiis. *Vide Lib. 1. horum Commentarior.*

EPISTOLA SECUNDA.

Illustrissime & Amplissime Domine Tengnageli, Domine & Amice observande:

Patris Sgambati literis admonitus de ærumna, qua, Vir Clarissime, premebaris ob interitum præstantissimæ Conjugis, non ignarus tanti mali, quippe qui similia passus, acerrimo hoc ictu jam diu fui perculsus, haud facilè explicare possem, ad tui mœroris nuncium quantopere indoluerim. Attamen commiserationem hanc meam Amplitudini Tuæ significare, nec non offensum animum consolatoriis verbis, ut fieri solet, mulcere, tam cito operæ pretium non duxi, tum ne infixum vulnus nimis celeri pertractatione recrudesceret, tum etiam quia ad illud leniendum medicaminum optima, non aliunde felicius peti posse, quam ex copiosissima prudentiæ tuæ pharmacopœia, mihi persuadebam. Sed tandem ne studiosissimi clientis officio penitus deesse viderer, amplius immorandum non censui, quin paucis his Nobilitati Tuæ me tanti doloris participem extitisse testarer. Scribendi ansam libenter arripui, nacta præsertim occasione adventus in Cæsaris aulam Reverendissimi Nicephori Erovachisii, Georgianorum apud Pontificem Oratoris, qui, ut in patriam tutius revertatur, ad effugiendas Turcarum molestias, per Germaniam, Poloniamque, ac per Euxinum mare iter aggreditur. Optimus iste Vir ex primatibus suæ gentis ortus, & a puero religioni addictus, Regis sui nomine Pontificem adivit, illius benevolentiam atque erga sacratissimam hanc Se-

Sedem obſervantiam, quod præſtitit, profeſſurus. Dignus erat certe, quem majoribus noſtri proſequerentur & honoribus & beneficiis, ut eo magis alliceretur illorum populorum voluntas; verum hic hodie res ita ſe habent, ut alio diſtractus Pontificis animus ad ſanctiſſimas has atque utiliſſimas curas ſe convertere nequeat. Defert ad Cæſarem commendatitias Pontificis literas; aſt ego, qui, ut optime novit Pater Sgambatus, in hanc gentem valde ſim propenſus, multisque devincior rationibus, ut illi pro viribus cupiam inſervire, exiſtimans me Domino Nicephoro non mediocriter profuturum, ſi illius negotiis humanitatem tuam opitulatricem adjunxero, ipſum idcirco benignitati tuæ etiam atque etiam commendo; quæ ut in omnes ſemper eſt profuſa, multo magis in hanc cauſam, quæ Chriſti cauſa eſt, profuſiſſimam fore, profecto non dubito. Vale, Vir Clariſſime, & a luctu tantiſper animum revoca, nec dilectæ Conjugis, quæ cælo, ut ſpero, fruitur, felicitati hoc demas, ut ægre te miſerum, & conſolationis expertem in terris adſpiciat. Romæ V Non. Decemb. A. CIↃ IↃC XXVIII.

Illuſtriſſ. Amplitudini Tuæ addictiſſimus

Petrus à Valle Peregrinus.

EPISTOLA TERTIA.

Illuſtriſſime ac Ampliſſime Domine (1) *Tengnageli, Domine & Amice obſervande:*

Calamitates bellorum ac peſtis, quibus tot abhinc menſibus noſtra A *Italia premitur, & difficultas, quam propterea experimur in aſportatione literarum, ut tuto in longinquas perveniant regiones, negligentiæ meæ in ſcribendo hucuſque cauſam dedere. Verumtamen cum his malis finem optemus potius, quam videamus adventare, deſiderio tui commotus, Vir Clariſſime, ſilentium tandem rumpere decrevi, & hanc epiſtolam meliori qua poſſum via, ut animi mei erga te propenſiſſimi ſtudium conſtantiſſime teſtetur, ad te mittere; faxit Deus, ut* B *ad manus tuas, quod exopto, perveniat, quamvis iter ſit factura per tela, per hoſtes. Vellem aliquid, quod tibi jucundum eſſet, exarare; ſed quo me vertam, ambigo. De rebus Orientis, poſt mortem Abbas Regis & ſucceſſionem in Imperium Perſarum nepotis ejus ex filio Sofi, ab ipſomet jam olim interfecto, cujus nomen, priori relicto, novo Regi idem Abbas imponi juſſit, nihil aliud certi habemus. Rumor eſt modo de neſcio qua victoria Turcarum: ſed illi, eo pacto, quo narrant, non facile aſſentior.* C *Turcas namque, cum Babyloniæ metropolim Baghdad civitatem jam diu obſeſſam minime capere potuiſſent, illa optime munita in finibus deſpecta, cum exercitu in intimas Perſarum regiones penetraſſe, ibique Perſas ingenti clade affeciſſe, haud credibile eſt; quidquid autem erit, tempus brevi aperiet. Quod ad literarias res attinet, Pentateuchum meum Samaritanum in Gallias amandavi, ubi illum R. P. Joannes Morinus Congregationis Oratorii Presbyter, Sacrarum Literarum non minus ſtudioſiſſimus, quam*

(1) *Adſcripſit is ibidem propria manu hæc verba:* Dn. Petri à Valle, Illuſtr. Romani, Epiſtola, qui una cum Nobiliſſimo Domino Alberto à Schilling Sileſio totum Orbem Orientalem peregrinando luſtravit.

quam linguarum Orientalium peritissimus, una cum versione latina est editurus; quod opus eruditis omnibus apprime charum ac perutile futurum spero. Episcopus Esronita, qui Maronita est ac Dominicanæ Familiæ, adversus Alcoranum, quæ egregie scripsit, propediem proditurus est; eodem argumento, atque eadem lingua Arabica, P. Lomelinum Soc. Jesu, nescio quid præ manibus habere præsensi. In quibusdam aliis de Arte grammatica Arabum elaborat R. P. F. Thomas à Novaria Ordinis Sancti Francisci, nec non Grammaticam Ægyptiæ linguæ Arabice scriptam, & Vocabularium Ægyptio-Arabicum, quos libros ipse in Italiam primus adduxi, latino sermone vertere, ac publico concedere meditatur: attamen nihil horum adhuc impressum est. Cum primum prodierint, curabo diligenter, ut illis quam citissime perfruaris; idem præstiturus de Lucubratiunculis meis, si forte aliqua earum aliquando lucem aspiciet. Ex Oriente libros amplius aucupari posse penitus despero; homines enim ibi non habemus ad hæc idoneos: quinimo duo, quos ipse quæsiveram & illinc ante annum ad me misisse scripserant, nunquam pervenerunt. Apud Patres Carmelitas Discalceatos Romæ non paucos nec ignobilis sortis esse certo scio, ipsis dono datos ab eruditissimo illo Viro, arctaque mihi olim necessitudine conjuncto, Georgio Strachano Scoto, qui jam pridem obiit in itinere, cum ex India in Persidem reverteretur: verum Religiosi isti erga secularis conditionis homines tam parum faciles sunt, ut,

A *quamvis me sibi amicissimum prædicent, libros tamen illos ad hanc usque diem nec intueri potuerim. Pluribus te, Vir Nobilissime, fastidire nolo; tantum rogo, ut me diligas, & me tui perpetuo observantissimum fore pro certo habeas. Vale. Romæ septimo Kal. Novemb. Anno salutis* CIↃ IↃC XXX.

Illustriss. Amplitudini Tuæ addictissimus
Petrus à Valle Peregrinus.

B EPISTOLA QUARTA.

Illustrissime & Amplissime Domine (1) Tengnageli, Domine & Amice observandissime:

Diu est, Vir Clarissime, postquam diuturni bellorum motus, nec non diræ pestilentiæ calamitates vias hinc & illinc intercludere cœperunt, quod literas, uti solebam, ad te dare destiti; cum & ipse vicissim nullas ab humanitate tua hac eadem tempestate
C *accipere potuerim. Sed longum jam nimis silentium propemodum rumpere cupienti, ecce opportuna satis sese obtulit occasio; adventus nempe in Germaniam Illustriss. & Reverendiss. Nuncii Pontificii, & una cum eo Generosi Viri, mihique amicissimi Joannis Lucæ à Sancto Petro, per quem Tibi salutem non mittere nefas putavi. Rogavi hunc igitur, ut hasce meas ad Te deferre minime gravaretur, Teque ut illum excipias tanquam mihi charissimum, & quod pluris est, Virum virtute præditum optimisque moribus imbutum, etiam atque etiam efflagito. De rebus Italicis quæcunque cupiveris,* ab

(1) *Adscripsit is ibidem propria manu hæc verba:* Illustr. Dn. Petri de la Valle, Vrbani VIII PP. Camerarii, Epistola.

ab eodem facile poteris reſcire, itidemque de ſumma animi mei erga Te propenſione, ac ardenti, quo flagro, deſiderio Tibi inſerviendi, quacunque in re operam Tibi meam præſto eſſe poſſe exiſtimaveris. Quapropter ne Te nimium legendo fatigem, hæc omnia lubens prætermitto, atque ut illa ex viva amici voce percipere ne dedigneris, vehementer expoſco. Cæterum cum mihi delatum fuerit, doctiſſimum Virum Wilhelmum Schikardum, qui ſuperioribus annis Hebraicas literas Tubingæ, ni fallor, profitebatur, in Aulam Cæſaris ſe contuliſſe, ibique nunc verſari, ſi res ita ſe habet, ſummi beneficii loco ducam, ſi illum mihi amicum adjunxeris. Te enim ab ipſo, ut mereris, mirifice coli, ex lectione (1) *Perſici Tarich, ab eodem Latine redditi, jam pridem cognovi. Ego autem illum, ut Virum ſingularis ſane eruditionis, Orientalium Linguarum peritiſſimum, ac demum de bonis literis quaqua verſus optime meritum, quemadmodum pari ſtudiorum delectatione conjunctum, ita & neceſſitudinis ac benevolentiæ vinculo mihi obſtrictum apprime exopto, Literas ad illum exaravi, quas Egregio Viro Lucæ Holſtenio, apud Eminentiſſimum Cardinalem Franciſcum Barberinum hic Romæ degenti, ut ad eum transmittat, commendavi; utinam ad ipſius manus, ſicuti opto, perveniant! Tu interim, Ampliſſime atque amantiſſime mi Tengnageli, me amare non deſinas, & ad votum vale. Romæ XVII Kal. Auguſti A.* CIↃ IↃC XXXIV.

Ill. Amplitudini Tuæ addictiſſimus
Petrus à Valle Peregrinus.

A Hucuſque *quatuor* illæ *Petri à Valle Epiſtolæ* ad *Sebaſtianum Tengnagelium*; in (2) quibus præter alia complura obſervatu quoque digna eſt mentio R. P. *Scipionis Sgambati*, Neapolitani, Soc. Jesv Presbyteri, & SS. Theologiæ in Inclyta *Vindobonenſi* Profeſſoris doctiſſimi, qui cum mira excellentia ingenii, vaſtiſſima capacitate memoriæ, & omnigena divinarum atque humanarum rerum notitia inſigniter floruiſſet, tandem nimia ſtudiorum contentione defati-
B gatus, incidit in amentiam, & A. 1652 d. 5 Februarii obiit. Huc etiam pertinent aliæ *duæ* ejusdem *Petri à Valle* ad ipſum Patrem *Sgambatum Epiſtolæ Italicæ*, quarum exemplaria ab homine Italicæ linguæ imperito vitioſe & vix legibiliter deſcripta, non multo abhinc tempore inter incompactas *Auguſtiſſimæ Bibliothecæ Cæſareæ* ſchedas miſcellaneas reperi. Earum *prima*, quæ *Romæ* A. 1628 d. 26 Februarii data
C eſt, gratias agit jam memorato R. P. *Sgambato* de oblata ſibi occaſione contrahendæ amicitiæ cum *Sebaſtiano Tengnagelio*; ſimul etiam petit, ut *Codicum manuſcriptorum Orientalium Bibliothecæ ſuæ Indicem manuſcriptum*, ibidem incluſum, eidem *Tengnagelio* nomine ſuo offerat; & tandem conqueritur, quod editio *Hiſtoriæ* ſuæ *de Rege Perſarum Abbas Romæ* à Cenſoribus librariis ſibi prohibita fuerit, quaſi Regem *non-Chriſtianum* in ea nimium laudaſſet. *Secunda* autem earundem duarum *Epiſtolarum Italicarum*, quæ *Romæ* A. 1629 d. 27 Octobris data eſt, com-

(1) *Vide Librum* primum *horum Commentariorum de* Auguſtiſſima Bibliotheca Cæſarea.

(2) *Vide ſupra Epiſtolam* primam.

commendat idem *Petrus à Valle* R.P. *Sgambato* quam diligentiſſime Nobiliſſimum Dominum (1) *Albertum de Schilling & Heinrichau*, natione *Sileſium*, ex ſecundo itinere *Perſico* in Germaniam reducem, tanquam *Perſiæ*, *Indiæ* aliarumque Regionum orientalium exactiſſimum perluſtratorem, & *Aulæ* potiſſimum *Conſtantinopolitanæ* ac *linguæ Turcicæ* peritiſſimum; ſimul etiam indicat, quod idem Dominus *de Schilling* initio quidem fuerit *Lutheranus*, in *Perſia* autem *Catholicam Fidem*, beneficio Chriſtianorum *Catholicorum* ibidem degentium, adeo ſolide & conſtanter ſit amplexus, ut reverſus in Germaniam, licet à *Comite Palatino Rheni* ad *Legationem Conſtantinopolitanam* lautiſſimis conditionibus eſſet ſolicitatus, præ amore tamen Fidei Catholicæ noluerit ſervire Principi hæretico, ſed ſub hoc prætextu, quaſi *Regi Perſarum* reditum ſuum promiſiſſet, *ſecundum* in *Perſiam* profectus ſit. Quod denique ad ſupra memoratum *Indicem Codicum MStorum Orientalium* attinet, is, propria ipſius *Petri à Valle* manu exaratus, in *Auguſtiſſima Bibliotheca Cæſarea* etiam nunc adſervatur, & lubentiſſime hic a me publicaretur, niſi obſtaret defectus typorum orientalium.

De manuſcripto Cod. Cæſ. NICEPHORI CALLISTI ad TENGNAGELIUM Epiſtolæ.

Cum non tantum ipſius Epiſtolæ meæ præcedentis *Segmento* A *quinquageſimo ſexto*, (a) verum etiam *Additamento* ejuſdem *ſecundo*, paucis indicaverim, *Galliam* quicquid gloriæ prima editione græco-latina *Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Nicephori Calliſti* ſibi acquiſivit, præcipue debere V. CL. *Sebaſtiano Tengnagelio*, quippe cujus ſingulari beneficio pretioſiſſimus ille Codex MStus, qui editioni illi ſerviit pro autographo, ex *Auguſtiſſima Bibliotheca Cæſarea Lutetiam* miſſus ſit; haud ingratum poſteritati futurum arbitror, ſi Principis Hiſto- B ricorum noſtri ævi, Viri Illuſtriſſimi *Jacobi Auguſti Thuani*, & duorum doctiſſimorum Patrum Societatis Jeſu *Frontonis Ducæi* & *Jacobi Sirmondi*, nec non Reverendiſſimi eruditiſſimique Viri, Dn. *Roberti Scheilderi*, Canonici Atrebatenſis & Cameracenſis, ea de cauſa ad *Tengnagelium* miſſas literas mantiſſæ loco hic ſuperaddidero, una cum ſuccincta totius rei geſtæ hiſtoria; quæ quidem ita ſe habet. Gratificaturus V. CL. *Sebaſtianus Tengnagelius* Illuſtriſſimo Præſidi *Jacobo Auguſto Thuano* de jam memorato Codice MSto Hiſtoriæ Ec- C cleſiaſticæ *Nicephori Calliſti* impreſſionis cauſa *Lutetiam* mittendo, cum clementiſſimam ejus rei licentiam a Sacratiſſimo Romanorum Imperatore MATTHIA Anno 1614 impetraſſet. Opera potiſſimum in hoc negotio deinceps uſus eſt *Roberti Scheilderi*, Atrebatenſis primum, deinde autem Cameracenſis Canonici, Viri ut ipſe *Tengnagelius* eum appellat, *raræ eruditionis & eximiæ fidei*, qui tunc in *Auſtria* degens, apud Excellentiſſimum

(1) *Vide ſupra Annotat. marginalem Epiſt.* tertiæ.

(a) *In Appendice Libri Commentar. primi, forma epiſtolæ ad Sluſium a Lambecio ſcriptæ, legebantur prius iſta ſub epigraphe;* ADDITAMENTUM IV, De pretioſiſſimo codice membranaceo MSto Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ NICEPHORI CALLISTI a V. Cl. SEBASTIANO TENGNAGELIO ad V. Illuſtriſſ. JACOBUM

mum Potentissimi Hispaniarum Regis Legatum D. *Balthasarem de Zuriga* commoratus est. Ad hunc itaque *Scheilderum* misit *Tengnagelius* jam dicto anno 1614. *Nicephorum* illum *MStum* Vindobona *Lentiam*, seu, ut vulgo loquuntur, *Linzium*, ut is porro eum curaret tuto perferri in Galliam. Literæ ipsius *Scheilderi* ad Tengnagelium, d. 6. Septembris A. 1614. datæ, quibus se istum Codicem accepisse nunciat, & peculiarem ipsi hoc nomine mittit *Syngrapham*, *sunt hæ:*

Jam pridem rescivisti ni fallor, Clarissime & Amicissime Domine, ex relatu D. Riquesensii, librum illum tuto ad me perlatum. Distuli id scripto testari, donec fierem certior de consilio & mente Thuani, cujus literæ tandem mihi fuerunt redditæ, quas una cum syngrapha mea hic includendas duxi, ut tibi idoneæ cautionis instar sint. Non tamen acquiescam, donec & aliam a Typographo, cui Codex concredetur, expressero. Indiculum librorum, quos petis ex Hispania, ad amicos, qui istic, misi: adnitar & alia via desiderio tuo facere satis; quæsivi enim ex familiaribus meis, num alibi extent in Bibliothecis selectis Belgii. Si quid literarum pares ad Amplissimum Thuanum & P. Frontonem, utere mea opera. Non facile reperies proxenetam magis idoneum ad utriusque amicitiam tibi conciliandam. Erit mihi curæ, ut utriusque nostrum beneficium in (1) *editione Nicephori publica signetur tabella. De morte Freheri aliunde inaudiveram: puto & te scire Casaubonum animam exhalasse.*

A *Ajunt post editas exercitationes gravi dolore confectum, quod illas minus probari viderit; alii asserunt, ex abscessu in renibus exorto, contracta febre continua debilitatum, vitam cum morte commutasse. Dolebunt multi materiam triumphi sibi ereptam, qui stylum in eum jam strinxerant. Absque dubio melius famæ suæ & literis consuluisset, si tempus suum impendisset illustrando Polybio. Non licuit per occupationes describere Frontonis literas. Autographum servabo diligenter in* B *congressum nostrum, quem instare spero & voveo. Vale Vir amicissime & me ama. Linzii raptim,* VI. *Septembris* CIↃ IↃC XIV.

Exemplum Syngraphæ.

Fateor accepisse me per manus Arnoldi Wilhelmi Codicem Nicephori in Pergameno MStum, quem Lutetiam secure prima opportunitate transmissurum me polliceor, atque, absoluta editione, integre & eodem modo, quo mihi traditus est, restitui curaturum. In cujus rei testimonium hanc scedulam subscripsi. Datum Lintzii Austriæ C VI. *die Septembris* CIↃ IↃC XIV.

Robertus Scheilderus Canonicus Atrebatensis.

Hucusque Epistola *Scheilderi* cum inclusa *Syngrapha.* Literæ autem Illustrissimi Præsidis *Jacobi Augusti Thuani*, Lutetiæ d. 22. Julii Anno 1614. datæ, quarum expectatione *Scheilderus* dilationem responsionis suæ *Tengnagelio* excusat, sunt hæ:

Monsieur.

I'ai receu la votre du XXI. *du passé de Lintz, par laquelle i'ai conneu la diligence,*

AUGUSTUM THUANUM impressionis causa LUTETIAM missō, pertinens ad præcedentis epistolæ Segmentum LVI. & Additamentum ejusdem secundum.

(1) *Summo quidem jure; sed frustra hoc speravit* Scheilderus. *Nam nec* ipsius, *nec* Tengnagelii *in ista Nicephori Parisina editione ulla fit mentio.*

gence, dont avez usè pour l'exemplaire du Nicephore, auctteur de l'Histoire Ecclesiastique, duquel i'ai parlé incontinent à nos libraires, s'il est porté à la foire prochaine de Francfort. Cramoisi, que je croi, que connoissés, d'aillieurs assés conneu pour bon marchand & bon Catholique, le recoivera, & s'obligera de le rendre, après qu'il aura esté imprimé, a quoi l'on travaillera incessament, si tost qu'il aura esté consigné, & des la fin de la présente année & sans discontinuation jusques à la consumation de l'oeuure, que l'on espére, qui pourra estre dans quinze ou seize mois après, dont je vous donne ma parole par la présente, avec asseurence, que dans les temps le livre s'imprimera, & après l'exemplaire sera rendu sain & entier, & tel qu'il aura esté consigne es mains du S. Cramoisi. Cette lettre vous servira s'il vous plaist, d'obligation & d'asseurence, & la garderés, ou celui auquel vous la baillerés a cest effect. S'il est besoing de plus grande, me le faizant sçavoir, i'y satisferai, mais supplie, que ce la ne retarde un si bon œuure. I'ai ja oui parler de l'histoire du Pais-bas escrite par le Connestagio, du quel i'avoi ja veu & estimé celle, qu'il a escrit de l'Union du Royaume de Portugal a la couronne de Castille. I'en ai veu l'aucteur à Genes. Il a les qualités par vous remarquées, & pour les quelles l'on exagite aujourd'hui ceus, qui entreprénnent tels œuures: mais (1) quiconque travaille A *pour le public, il faut, s'il veut bien s'aquiter de ce qu'il a entrepris, qu'il oublie son particulier, & prefere le jugement de la posterité à la haine & l'envie du présent. Ie sçai à quoi m'en tenir: mais Dieu & le temps m'en feront la raison. Cependant je suis resolu a la patienze, sans me beaucoup empéscher ni soucier de tout ce, que l'on dict & escrit contre moi; mais recours a Dieu & a ma conscienze. Ie n'ai pus, ni mesmes voulu voir le dernier liure injurieus, qui a esté faict contre moi pour ce subject, ni voulu sçavoir ce, qu'il contient, ne l'ajant jugé digne d'estre veu ni leu de moi, & n'en désirant autre vengeance, que le mespris:* B *aussi que je n'ai le loisir de m'occuper en si mauvaises lecture, & que plus grandes affaires me divertissent assés, sans perdre mes meulleures heures en si misérables éscrits. Ie croi que puisque le livre du Connestagio est imprimé,* C *il se pourra recouvrer pardeca, sans qu'il soit besoing que je vous imcommode du vostre, si ce n'est, que sa liberté lui eust concité des ennemis, & eust empesché la publication; au quel cas je ne refuse vostre courtoisie. Aimés moi, & me conserves en vos bonnes graces. En c'est endroict je supplié trés-humblement N. S., Monsieur, vous donner en santé sa grace. De Paris ce XXII. Jullet 1614.*

Hucusque Illustrissimi Præsidis *Jacobi Augusti Thuani* ad *Robertum Scheilderum* epistola. Cæterum cum, ut

(1) *Locus vere aureus, cujus sensus:* Quicunque utilitati publicæ recte studet inservire, eum oportet oblivisci privati commodi, & præferre incorruptum posteritatis judicium odio & invidiæ præsentis seculi. *Ad eundem fere modum Seneca Epistola 79:* Nulla virtus latet; & latuisse non ipsius est damnum. Veniet, qui conditam & sæculi sui malignitate compressam dies publicet. Paucis natus est, qui populum ætatis suæ cogitat. Multa annorum millia, multa populorum supervenient; ad illa respice. Etiamsi omnibus tecum viventibus silentium livor indixerit, venient, qui sine offensa, sine gratia judicent.

ut supra memoravit, *Scheilderus* Codicem illum MStum *Nicephori* Anno 1614. *Lintzii* accepisset, summo deinceps studio in eam curam incubuit, ut is in manus Præsidis *Thuani* quam primum secure perveniret. Inprimis autem R. P. *Fronto Ducæus* e Soc. Jesu, quem studium linguæ Græcæ præ cæteris celebrem tunc in Gallia reddiderat, cum a *Scheildero*, tum ab ipso *Tengnagelio* ea de re factus fuit certior, ut ex subjunctis ipsius literis, A. 1615. d. 24. Februarii ad *Tengnagelium* datis, videre est.

Fronto Ducæus Sebastiano Tengnagelio J. U. D. & Cæsareo Bibliothecario V. CL. S. D.

Quod a (1) *Poeta dictum est nescio quo, non defuturos Marones, si fuerint Mecœnates, id mihi libet immutatum ad tuam laudem traducere, Clariss. Tengnageli, ut asseram, incassum Ptolemæos nobis suppetere Philadelphos, nisi Demetrios etiam habeant Phaleræos. Etsi enim pauci sint Principes, qui locupletissimas instruant Bibliothecas, & ad extorquendos e barbarorum manibus Codices calamo exaratos pecunias impendant, tamen illi ipsi, nisi liberales & doctos illis custodes apponant, multo magis libris rarioribus carebimus, quos etiam cum dolore, imo luctu, servari sciemus, sed ab iis, qui per summam invidiam eorum usum doctis aut studiosis hominibus non permittunt. Quo nos æquius est, probitatem atque humanitatem tuam suspicere ac prædicare, qui, etsi a nobis* (2) *non rogatus, bene* A *de nobis mereri sponte voluisti, statimque atque amicorum opera tibi innotuit, nos Historiam Nicephori Græcam avide expetere, ut, quod unum superest in Orbe Christiano illius exemplar, formis expressum æreis in lucem exeat, perlibenter ad nos mittendum illud tradidisti. Ac nos quidem non mediocriter anxios ac solicitos habuit ejus expectatio, cum literæ quidem tuæ Septembri mense datæ jam in itinere esse significarent, cui commissum erat; ipsæ vero Francofurti sine libro* B *Parisiensi Bibliopolæ Morello fuissent redditæ. Sed admoniti postea sumus a doctissimo nostrique amantissimo Scheildero, fidem datam fefellisse, qui se illud laturum receperat, itaque* κατὰ δεύτερον πλοῦν, *alterius geruli fidelioris opera esse perferendum. Cum igitur advenerit, quam diligentissime curabimus exscribi, statimque remittemus, & antequam prælo subjiciatur, cum Græco textu Langii versio conferetur, ne qua forte loca, ut fit, interpres omiserit, vel sublesta fide corruperit: cujus enim fuerit communionis, illo suo grandi in Justinum* C *commentario satis indicavit. Basilium se missurum Lutetiam, utraque lingua edendum, Anglus quidam promiserat, suamque interpretationem Parisiensium censuræ Theologorum se subjecturum professus erat, sed nondum stetit pollicitis. Propterea, absoluto Gregorio Nysseno, Morelli prælum Justino Martyri nunc operam navat, quod editionis Commelinianæ jam amplius venalia non prostent exemplaria. Quod ad Theophilum, Athenagoram & alios minores Patres atti-*

(1) Martial. *lib. 8. Epigram. 56. ad Flaccum*: Sint Mæcenates, non deerunt, Flacce, Marones.

(2) *At ab Illustrissimo Præside* Thuano *vehementissime rogatus fuerat, ut ex ejusdem gratiarum actione paulo post apparebit.*

attinet, spem faciunt Bibliopolæ Parisienses, ut, postquam distracta fuerint exemplaria editionis ultimæ latinæ Bibliothecæ Patrum, nova ab illis suscipiatur, quæ Græcos Patres utraque lingua repræsentet excusos, quod illi me hortante si præstiterint, non dubitabimus tuum auxilium implorare, si forte Regiis forulis Imperatorii ditiores fuerint & copiosiores. Concilia Græca prius, ut spero, prælo subjicientur, quando illud eis onus impositum est, qui privilegium à Regio Consistorio non ita pridem ad annos triginta obtinuerunt Breviaria & libros officii Ecclesiastici excudendi ea lege atque omine, ut in posterum Græcos Patres & ipsa Biblia Plantiniana recudant τετράγλωσσα. Sed desunt nobis manuscripti, qui Synodum quintam οἰκουμενικὴν exhibeant, quæ ne in ipsa quidem Vaticana potuit reperiri. Habemus quidem in Regia Bibliotheca Constantinopolitanam sub Menna habitam, sed illa non fuit generalis. Sunt & in hac urbe duo Maronitæ, quorum opera se usurum profitetur Dn. Brevesius, Regius ad Pontificem Exlegatus, ad Bibliorum Paraphrasin Arabicam & Chaldaicam excudendam. Catalogum librorum simulque pretii indicaturam his attexam, quorum nomina misisti. Sic autem habeto, nos operam daturos, ut Hieronymi Druardi vel Sebastiani Cramoisii Nivelliani Actores libros illos habeant Francofurti, eoque pretio tibi addicant, quo Lutetiæ væneunt; tantum erit portorium addendum sive pretium vecturæ. Sperare nos porro jubent amici omnia fausta de Comitiis Regni, quibus hesterno die finis impositus est, peroravitque pro Clero Episcopus Lucionensis, pro Nobilium Ordine Baro

A *Senecotus, qui Cardinalis Rupifucaldii fratris filiam in uxorem duxit, pro Tertio sive Plebejo Ordine Præses --, qui & ipse Præfectus est Mercatorum sive primarius Ædilis. Inter ea capita, quibus postulant a Rege, quæ ad constituendam ordinandamque Rempublicam pertinent, unum est, quod litem in Senatu pendentem inter Academiam & Collegium nostrum Parisiense ad Regii Consistorii tribunal traduci postulat, & nulla oppositionum quarumvis aut intercessionum habita ratione, scholas nobis restitui, cum honorifico nostræ Societatis elogio.*
B *Obtulerat Rector Academiæ quosdam articulos adversus ordines religiosos nuper exortos & nostram Societatem, sed ab omnibus Ordinibus sunt rejecti. Verum ex literis ad Dn. Scheilderum fusius ejusmodi res nostras cognosces expositas, quarum si felicem, quem optamus, successum obtinuerimus, longe uberior facultas suppetet, DEO favente, tuis commodis & obsequiis inserviendi, aliaque officia præstandi, quæ a nobis pro tuo jure potes exigere;*
C *tu modo, quam pollicitus es, auxiliandi operam ne deneges, simulque de Ecclesia Christiana bene mereri pergas. Salutant te doctiss. Morellus Regius Professor & P. Dionysius Petavius, qui Fixæ Andegavorum Rhetoricam docet in Regio Henrici Magni Collegio. Salutat te & doctissimus Rigaltius, qui in Cura Bibliothecæ Regiæ Casaubono successit, aucto etiam stipendio ad sexcentos usque florenos Brabanticos sive libras Turonicas totidem; quo etiam genere nummûm passim in Gallia mercatores pretia indicant: & Catalogum etiam sequentem hoc pacto nos composuimus. Vale. Lutetiæ*

Parisiorum VI *Kal. Martias* CIↃ IↃC XV.

Hucusque R. P. *Frontonis Ducæi* ad *Tengnagelium* Epistola, qua illi significavit, quanto desiderio Manuscriptus *Nicephori* Codex Cæsareus *Lutetiæ* expectaretur. Pervenit is autem eo tandem aliquando die XXIX Aprilis A. CIↃ IↃCXV, ut videre est ex jam memorati P. *Frontonis Ducæi* literis ad *Scheilderum*, die XV Maji A. 1615 datis, quarum exemplum hoc est.

Monsieur

Le Nicephore est arriuè à Paris sain & saune, Dieu mercy, le 29 d'Auril auec une lettre du Pere Gueret, Recteur de nostre Noviciat de Nancy, qui m'escriuoit du 18 d'Auril, qu'un Gentilhomme Espagnol nommè Navarra luy avoit deliuré pour me le faire tenir. Le dict Espagnol l'auoit receu d'un grand Seigneur Portugais, & l'à faict porter jusques à Nancy sortant de Vienne, ou il estoit à la suite de l'Empereur. Six heures apres que je l'eus receu, ayant payè le port à deux sols pour livre, en pesoit 20, je l'ay portè à Monsr. le President de Thou, qui à estè fort aise de le receuoir, & en a faict si grand estime, qu'il pense, qu'il pourroit estre l'autographe, ou la copie presentée par l'auteur, l'Empereur luy en ayant laissè l'entiere disposition comme par courtoisie. Il disoit s'remettre a moy. Il m'a faict dire depuis par Mons. Rigault, que pour son contentement il seroit bon, qu'on le fist transcrire par Maistre Henry Estienne, fils de Charles Estienne, frere de Robert, qui est Catholique, & a son imprimerie en l'ancienne maison des Estiennes pres les escholes du Decret: mais a causè, qu'estant Thresorier des bastiments du Roy, il a estè incommodè en ses affaires, rediit ad majorum artificium. *C'est celuy, a qui Monsr. Casaubon a dediè ses Notes sur Dion Chrysostome. Les frais de l'Impression seront faits par Drouart le Libraire, qui debite & a fait imprimer l'Histoire du dict Sr. President, & hoc inconsultis nobis: de quoy Claude Morel faisant ses plaintes, comme ayant eu esperance de l'auoir pour soy, il adjousta, que le dict Sr. ne vouloit point, qu'on recuist la traduction latine, & qu'il ny avoit rien a corriger. Je ne scay ce qu'en sera; mais je crains, que ce sera chose difficile de contenter le dict Sr. President & le Sr. Bibliothecaire del Empereur, qui veut, qu'on renvoye la traduction. J'ay besoing de m'entretenir en paix avec le Bibliothecaire du Roy, & mesme leur authorité, m'est necesse, estant a Paris. Je ne luy ay point delivré vostre lettre a cause qu'elle fait mention de la dedicace. Je prie de m'en envoyer d'avis de peur d'estre engagé & de deplaire, si on se monstre moins enclin a leur bonneur.* (1) *A la verité puisque la traduction est dediée a un Empereur, il ne semble pas seant, que l'edition dont soit donnè a un moins Grand Seigneur, que celuy a qui est la simple. Je seroy bien aise d'en estre entierement delivrè. On n'a encores vuidè le different des libraires à raison du previlege des Breviaires, pour le quel on les veut charger d'imprimer les auteurs & Peres Grecs,*

(1) *Locus notabilis de dedicanda Imperatori editione Græco-latina Nicephori. Justissimum enim profecto hoc fuisset, sed, cujus nescio culpa, prælatus fuit S. Cæsareæ Majestati* Cardinalis Richelius.

Grecs, & le President de Thou est un de deputés pour la Surintendance de ces labeurs Royaux avec le Sr. Cardinal du Perron, Mr. de Marillac & S. le Lieutenant Civil Henry de Mesmes. On croit, que dimanche prochain cela se terminera. On n'a encores respondu aux Cayers de trois estats. L'Assemblée generale des Hugenots se doibt faire a Jargeau, tient bout en susplus. Nostre College est entre autres points mis en susseance. Un de nos Peres du Paysbas nommé Petrus Lanstelius est en cette ville, & fait imprimer Dionysii Areopagitæ Opera græce & latine, ayant reveu la traduction de Penin, en laquelle il trouve autant a dire, que Grucius en celle d'Aristote, & continue l'edition de S. Thome, de S. Jean Chrysostome, apres que les œuvres de Lucian ont estés imprimes en mesme forme. C'est tout ce, que pour le present je vous puis escrire, me recommendant a vos bonnes graces, &c. De Paris ce 15. de Maji 1615.

Hucusque R. P. *Frontonis Ducæi* de Codicis MSti Cæsarei Historiæ Ecclesiasticæ *Nicephori Callisti* incolumi *Lutetiam* adventu Epistola ad *Scheilderum*. Ad *Tengnagelium* autem integris ante decem diebus, nempe die IV Maji ejusdem A. CIƆ IƆCXV, ipse Illustrissimus Præses *Thuanus*, non tantum *gratiarum actionis*, sed & *Syngraphæ* loco has misit literas.

Jacobus Augustus Thuanus V. CL. Sebastiano Tengnagelio S. D.

Ad tuas Viennæ Pannonicæ ante octo menses datas, V. C. respondeo. A *Expectatione Nicephori tui, quem diu in Italia & Lotharingia prius jactatum, tandem recepi, responsionem distuli. Sciebam tota Europa hoc unicum exemplar extare; quippe qui per Oratores nostros Constantinopoli jam a multo tempore sedulo egissem, ut si ejusdem aliud nancisci possent, illud quovis pretio redemptum ad nos mitterent: quod illi, vestigatione diligenti facta, cum frustra fuissent, nimis verum esse confirmarunt. Quo mihi diligentius enitendum putavi, ut habendi vestri* B *& edendi occasionem quærerem, ne, si casu illud amitteretur, cum eo nunquam sarciendæ jacturæ amissio fieret. Nunc cum tua benignitate, & commendatione Dn. Schilderi, id meæ fidei commissum sit, ut tantæ expectationis liber publicetur, dabo operam, ne te benignitatis tuæ aut Schilderum officii pœniteat. Habebis interim & servabis has a me literas, fidei jam datæ testes alteras; ac spero, ut intra annum majore ex parte perfecto opere, eam si non omnino li-* C *berare, diligentiam saltem in eo edendo adhibitam missis foliis jam cusis tibi approbare possim. R. P. Fronto Ducæus erit operis inspector & curator, &, si me audiet,* (1) *Serenissimo Matthiæ Cæsari, ex cujus instructissima Bibliotheca illud ad publicam utilitatem nunc sua lingua, ut olim Ferdinandi avi auspiciis latina, prodit, denuo inscribet, & beneficii auctorem laudabit. Inter occupationes aulicas hoc etiam curæ mihi erit. Mora illa octimestris, quæ a datis tuis literis ad exemplar receptum effluxit, in causa fuit, quo minus desideriis tuis in reliquis pro tempore satis factum fuerit. Pi-*

(1) *Justissimum hoc fuisset, sed, cujus nescio culpa, Cæsari prælatus fuit* Cardinalis Richelius.

Paratam habebam nostrarum Historiarum editionem, multis partibus & rebus præcipue Britannicis & Hibernicis auctiorem, & spem fecerant librarii, ut ad eam se serio accingerent. Quod cum non fecerint, dabo operam, ut exemplar forma 12ma, quæ aliis, ut novissima, melior est & locupletior, ad te mittatur. Nam marginalibus illis Notis, quæ minus tibi gratæ, ego pariter offendor non mediocriter, & gravissime tuli, me superstite, qui multa addere, detrahere, etiam quædam emendare & meliora facere in iis sperem, & jure meo possim, præpostera nundinalium librariorum sedulitate, seu potius attentiore ad quæstum diligentia, mihi plenam de re mea statuendi libertatem & arbitrium ademptum esse. De Marmolia in Hispaniam ad Oratorem Regium, proxima mecum cognatione conjunctum, jam pridem scripsi, necdum tamen commodum ab eo responsum tuli, raritatem libri causante, utpote distractis, quæ apud Typographos prostabant, cunctis exemplaribus. Nam quod habebam, & quo usus sum, cum viro mihi amicissimo commodassem, mortuo eo hæredes restitutionem procrastinantes, hactenus eluserunt. D. Schilderus habet amicos in Hispania, quorum ope non dubito, quin jam nunc tibi rem confectam dederit. Si interim ex Hispania aliud nancisci, aut meum recuperare potero, illud quam primum ad te curabo. Saracenica seu Muhamedica, quam moliris, Historia fac per tuam diligentiam, ut, quam cito fieri poterit, fruamur. Juvabit tam potentis Imperii prima incunabula vix satis Christiano Orbi huc usque perspecta plenius cognoscere, & imperscrutabilia DEI judicia, qui Imperiorum auctor est, in eo admirari. Librarii nostri novam Bibliorum editionem parant, cui post Hispanam & ultimam Antverpianam, meliorem paraphrasin Chaldaicam sive Syriacam & Arabicam versionem in Vetus & Novum Testamentum addent cum interpretatione Latina peculiari. Illustrissimus Cardinalis Perronus opus urget, & vicaria opera nostra ad eam rem utitur. In præsentiarum nihil aliud habeo, quod ad te super tuis & de rebus nostris scribam. Reliquum est, ut tibi pro declarata tam insigni beneficio amicitia gratias qua possum mutui animi propensione agam, & te precibus enixe obsecrem, ut me porro amare pergas. Vale & me ama. Ex Villabonio nostro, IV Nonas Majas CIↃ IↃC XV.

Hucusque Illustrissimi Præsidis *Jacobi Augusti Thuani* ad *Tengnagelium* epistola, qua ob acceptum Historiæ Ecclesiasticæ *Nicephori Callisti* Codicem MStum Græcum fidem suam obligavit loco *Syngraphæ*; Cæterum quantæ molis fuerit, *Nicephorum* illum peregrinantem ex *Gallia* revocare domum, satis patet ex subjuncta Epistola R. P. *Frontonis Ducæi*, quam post mortem *Thuani* d. 13 Januarii A. 1621 misit ad *Tengnagelium.*

Clarissimo Viro Dn. Sebastiano Tengnagelio J. V. D. & Cæsareo Bibliothecario Fronto Ducæus S. P. D.

Ex literis communis amici nostri D. Schilderi, Canonici Atrebatensis, jam diu tibi, opinor, innotuit, per me non stetisse, quo minus citius Nicephorus tuus & Cæsareæ Bibliothe-

thecæ restitueretur, & in lucem utraque lingua editus prodiret, præsertim cum non ita pridem ipse præsens Lutetiæ suis oculis & auribus, quo in loco negotium istud versaretur, & quo in statu esset, percipere potuisset. Quod si mihi scirem agendum cum homine, qui ignoraret, quam difficile fuerit hactenus ordini nostro, jus suum apud Judices Parisiensis istius Senatus obtinere, exponerem pluribus, & per longas sermonum ambages totam historiam deducerem; sed quoniam Societatis nostræ veteri amico rem narro, non pudebit me vicissim tecum expostulare, quod nunquam ad Præsidis Thuani filiorum tutores curatoresve scribere dignatus sis, neque per Legatos ordinarios, vel extraordinarios Imperatoris egeris, ut tam rarus tantique pretii liber reposceretur. Cum enim ad me solum eum non miseris, sed Regii Bibliothecarii committendum fidei volueris, eique per me traditus fuerit, qui potui ego privatus & religiosus professus ei litem intendere, qui eum tot annos detinuit? Urgere tantum, & precibus querelisque sollicitare tutores illos potui, quod & præstiti, nec ipsi recusarunt apud Prætorem Parisiensem illum in jus vocatum persequi, donec ad Supremam Curiam provocavit. Henricus Stephanus is erat, cui affinis ejus Isaacus Casaubonus suas in Dionem Chrysostomum Notas προσεφώνησε, qui cum amicorum potius vitio, quam suo pœne decoxisset, & quæstura sua se abdicare, atque ad pristinam paternamque Typographi artem redire coactus esset, gratificari voluit ei Præses, atque ejus fidei Nicephorum exscribendum & imprimendum commisit. Cum igitur diutius editionem illam differret, quo-

A *usque suis creditoribus satisfacere potuisset, librum a se reposcentibus respondebat, æquum non esse, ut sui laboris fructu privaretur, cum tot mensium vigiliis apographum illud exarasset fideliter ex autographo expressum. Objiciebatur illi, præsto esse Bibliopolas, quorum sumptibus liber edendus esset, qui non solum manupretium illi numerarent, sed & auctario insigni mercedem illam cumularent. Tandem tamen cum ad editionem se accingeret Regio instructus Privilegio, quod a*

B *Senatu confirmari cupiebat, ad Regium Procuratorem venit. Ille vero a me rogatus, assensum se præbiturum negavit, nisi prius Codicem Cæsareum restitueret, quem etiam in suum Musæum mihi tradendum perferri curavit: postea tamen senis afflicti lachrymis victus, illum ei restituit, & pacisci cum Bibliopola permisit, a quo & pro manu pretio apographi & pro ipsius privilegii communicatione sponsionem quingentorum aureorum extorsit, post sex menses numerandorum.*

C *Itaque nisi velit grandi fœnore gravari Sebastianus Cramoisius, Sebastiani Nivellii ex filia nepos, necesse est, ut primo quoque tempore Nicephorum prælo subjiciat, jamque duodecim aureorum summam Viennam misit ad Secretarium Domini Bethunii, ut ejus opera Privilegium Cæsareum possit obtinere. Cœpimus interim Joannis Langi Latinam interpretationem cum textu Græco diligentius conferre, comperique hominem alioqui doctum non paucis in locis errasse, neque dignatum cum Eusebio, Socrate & Sozomeno suam versionem conferre, aut eos auctores adire, quorum ex libris Nicephorus suas historias excerpsisset. Exempli causa lib. 2. cap. 13, angelum scribit conspectum ab Hero-*

Herode funiculo cuidam insidentem, statimque cognovisse ex malis illis esse, qui aliquando boni fuissent. At hoc non dicit Nicephorus, vel certe Josephus, ex quo illud est, sed bubonem, ab Herode visum, qui, ut olim, Romæ cum esset, nuncius boni fuit, sic nunc propinquæ mortis nuncius futurus advenerat. Id enim prædictum Herodi fuerat a Germano vate, ut scribit Josephus lib. 18. Antiquit. cap. 8. Sunt etiam loca nonnulla apud Eusebium ex conjectura correcta ab interprete Christophorsono, quorum lectio restitui Nicephori auxilio potest, & mutuam operam ipse ex aliorum collatione sibi utilem experiri. Nonnunquam enim in compendium redegit, quæ alii pluribus exposuere, nonnunquam etiam fusius narrat, & lucem aliis affundit. Hanc vero collationem non potest quis stans pede in uno & raptim præstare; itaq; temporis aliquid concedi necesse est, ut ad historiarum capita fontesque perveniamus. Atqui multo erit illud honorificentius Imperatoriæ Bibliothecæ, si accurate recognitus cum interpretatione prodeat ex illa Nicephorus, quam si accellerata diligentia cum tot nævis & maculis suspecta Catholicis cieatur editio ab homine Lutherano elaborata; licet Catholicum eum fuisse Philippus Mornæus aliquando contenderit, eo nomine ab Illustrissimo Cardinali Perronio castigatus. Neque metuere debes, quin elogium dedicationis ei liceat inscribere, cui debetur; quod ita poteris, Deo favente pertexere, ut simul Νικηφόρον (1) τῷ νικηφόρῳ *& Triumphatori semper Augusto te dicas offerre. Ita nunc omnia prospere cedunt magnanimo Principi & de religione Catholica optime merito. Scito interim a nobis prælo adornari Theodoreti opera, quæ accitis Italorum auxiliis exscribi cuncta curavimus, ut simul usui nobis essent ad eruendas varias lectiones Græcorum Bibliorum, quorum editionem Communem, quam vocat Hieronymus* κοινὴν, *& nobis suscipiendam duximus, additis obelis & asteriscis in iis locis, in quibus a textu LXX. dissentit. Cyrilli etiam Alexandrini lucubrationes, cujus fragmenta non pauca ex libris quatuor in Joannem, qui perierunt, ope Catenarum Nicetæ Heracliensis recuperare conati sumus. Regia vero prela editione Græco-Latina occupantur Epiphanii, cujus textum jam excusum Notis uberioribus illustrat R. P. Dionysius Petavius. Alteri prælo insidet Plutarchus, ei similis, quem Wecheliani vulgarunt, cui suum etiam addet auctarium idem Petavius. Maronitæ vero duo linguam Arabicam profitentur, & illis tanquam Regiis Professoribus quadringentorum aureorum stipendium assignatum est. Nuper etiam ab universo Franciæ Clero munere non exiguo sunt adjuti, ut inchoatam Veteris Testamenti Paraphrasin Arabicam in lucem edere possint, una cum sua interpretatione Latina, quam suis sumptibus iidem Episcopi in lucem exire curabunt. Thomas Erpenius Lutetiæ fuit, sed ex ea jam diu discessit in Belgium, ubi editionem illam Arabicam dicitur prælo adornare, Catholicis suspectam futuram. Scripserat adversus Jacobum Gotofredum conjectorem Suburbicarium R. P. Jacobus Sirmondus; quem Gotofredum Claudius Salmasius Divionensis Causidicus ausus est*

(1) *Nempe Gloriosissimo Romanorum Imperatori* Ferdinando II. *qui hac periphrasi significatur.*

est adversus ipsum defendere libello edito hoc titulo: Amici ad Amicum Epistola. Adversus utrumque calamum strinxit iterum, & librum edidit, quem una cum his literis libenter misissem, si vel a fronte, vel a tergo Ciconiam illum vidissem, cui literas tuas dederas perferendas. At ille cum Lutetiam venisset, quod Aula esset in Picardia cum Rege, illuc fortasse confestim perrexit; literas tuas tabellario tradidit, qui vecturæ pretium pro arbitrio exegit. Itaque in posterum tutius eas dabis Domini Bethunii Secretario, qui eas fasciculo suarum includet, atque ad Præceptorem domesticum filii ipsius Domini sui mittet. Vive & Vale Clarissime Domine, & isto per literas commercio studiorum nos sæpius beare ne graveris. Lutetiæ Parisiorum Idibus Januariis CIϽ IϽC XXI.

Hucusque R. P. *Frontonis Ducæi* ad *Tengnagelium* epistola de difficultate remissionis *Nicephori* MSti in Augustissimam Bibliothecam Cæsaream. Post mortem autem jam memorati P. *Ducæi* devenit Codex ille MStus *Nicephori Callisti* in manus R. P. *Jacobi Sirmondi*, e Societate Jesu, Viri sanctissimæ vitæ, summæ eruditionis & accuratissimi judicii, quem ego, cum *octodecim annorum* adolescens A. 1646 & 1647 prima vice *Lutetiæ* degerem, præ cæteris omnibus Viris doctis, quibuscum ibi amicitia mihi intercessit & familiaritas, tam vehementer adamavi, & tam avide colui, ut, quantum per ipsius licuit occupationes, vix ullus præterierit dies, quin venerabilem illum Senem in Illustri *Claromontano* Collegio inviserim, & pio simul ac docto ipsius colloquio erudiri studuerim. Literæ ipsius jam memorati R. P. *Sirmondi* ad *Tengnagelium*, quibus eum de Codice MSto *Nicephori Callisti*, post mortem R. P. *Frontonis Ducæi* in manus suas devoluto; certiorem facit, sunt hæ:

Clarissime & Doctissime Domine, mihi plurimum observande.

Nicephori vetus exemplar Cæsareum, quod ego post P. Frontonis Ducæi obitum in fidem meam receperam, salvum ad te D. Werdemanni Residentis opera pervenisse spero. Quid vero ejus editionem tamdiu antehac retardarit, non facile dixerim; sed video nunc tandem a Cramoisio nostro typos Græcos comparari, ut eam proximo, ut ait, Decembri mense aggrediatur. Quod si fiet, multorum expectationi satisfaciet; tibi autem in primis gratiam habebunt, qui tuo id se potissimum beneficio consecutos intelligent. P. Petavius absoluto ante biennium Epiphanio, alterum ingens Opus suum de Doctrina Temporum adversus Josephum Scaligerum prælo subjecit, eoque jam perduxit, ut posterioris Tomi pauca supersint paucis mensibus absolvenda. Posthæc ad Juliani Παραβάτȣ *reliqua se accinget, De Theophanis enim historia consilium, opinor, abjecit, quod & ab aliis tum in Germania, tum in Gallia, pariter objectum videtur. Bibliothecam Patrum Græco-Latinam duobus item Voluminibus comprehensam, Parisiis editam vidimus, paulo ante quam P. Frontone careremus. In hoc enim Opere desiit* ὁ μακαρίτης. *Qui, ut alia, ut nosti, meditabatur, Nicephorum scilicet, Theodoretum Cyrillum Alexandrinum, & Biblia Græco-Latina. Ex qui-*

quibus Nicephorum plane absolverat; A *itaque cum Græco textu latina versio, ut ab eo recognita fuerat, conjungetur. Theodoretum enim magna ex parte confectum habebat. Quod deerat, supplere ipse, licet impar, institui, si DEVS mihi, post Concilia Gallicana, quibus adhuc distineor, vitam viresque concesserit. Ad Cyrillum pauciora collegerat, quæ usui tamen esse possint, si quis hic aliquando ad eam curam animum adjiciet. In Bibliis Sacris multum ac diligenter laborarat, unumque hoc Opus præ cæ-* B *teris urgebat: sed vereor, ut inposterum sperare liceat, propter novam editionem Græco-Latinam, quæ hic jam inchoata est, curante, ut audio, Joanne Morino, e Congregatione Oratorii Viro docto, cujus nuper in lucem prodierunt Exercitationum Ecclesiasticarum libri duo. Quod ad Biblia Syriaca & Arabica spectat, quæ Maronitæ pollicebantur, nihil hactenus apparuit. Geographiam tuam anonymi Nubiensis jam pridem dederant. Cujus exemplar, si, quod futurum putat, in Germania reperietur, Cra-* C *moisium rogavi, ut Viennam Francofurto perferendum curet una cum Petavii Epiphanio. De Bibliotheca enim Græco-Latina præstare non poterit, quia nondum ad nundinas missam credit. Monui etiam, ut cum Adventoria, quam desideras, Propempticum simul nostrum, quod Adventoriam secutum est, tibi meo nomine offerat; non, quod illa tanti æstimem, ut a te legi debeant, sed ne defuisse videar voluntati tuæ, cui & in aliis omnibus, quæ possim, obsequor libenter. DEVM, quod restat, oro, ut Te rei literariæ nobisque meliori utentem valetudine diutissime conservet. Parisiis* III *Nonas Septembris* CIↃ IↃC XXVI.

Clarissimæ D. T.

addictissimus

Jacobus Sirmondus.

Hucusque R. P. *Sirmondi* de *Nicephori Callisti* Codice MSto Cæsareo *Vindobonam* remittendo epistola ad *Tengnagelium*. Verum enimvero ne tunc quidem, ut *Sirmondus* sperarat, *Nicephori* illud exemplar MStum *Tengnagelio* fuit redditum, sed anni demum sequentis CIↃ IↃC XXVII. Kalendis Februarii; ubi Illustrissimus atque Excellentissimus *Comes de Fürstenberg*, qui ex Legatione Gallica in Aulam Imperialem redierat, eximium istud antiquitatis Ecclesiasticæ monumentum, quod *integros* fere *duodecim annos*, nempe inde *à Mense Aprili anni 1615.* in Gallia hæserat, Augustissimæ Bibliothecæ Cæsareæ feliciter restituit. Hoc enim ipse *Tengnagelius* supra insertæ Illustriss. Præsidis *Thuani* ad *Scheilderum* Epistolæ Gallicæ externa pagina testatur his verbis: *Nicephori Historia mihi ab Excellentissimo Dn. Comite de Fürstenberg est reddita 1. Februarii 1627.* Hæc de restituto sibi *Nicephoro* ipse *Tengnagelius*.

HENRICI SAVILII ad TENGNAGELIUM Epistolæ.

Catalogum (1) *Bibliothecæ Cæsareæ, quem a me jure optimo reposcis, qui possit bene scribere, adhuc re-*

(1) Antiquus *ille* Augustissimæ Bibliothecæ Cæsareæ Catalogus, *cujus hic & in sequentibus* Savilli *Epistolis fit mentio, adeo rudis, vitiosus & imperfectus est, ut vix nomine* Catalogi *dignus sit; ideoque valde miror, quod* Hugonem Blotium & Sebastianum Tengnagelium *non puduerit, Indicem Librorum adeo ineptum & mutilum passim & promiscue divulgare, &*

reperio neminem. Sladius enim hæret in Oriente, atque eum Constantinopoli esse mercatores nostri asserunt. Nam ab eo prope toto biennio nihil accepi literarum. Quam primum redierit, curabitur diligenter. (1) *Palladii Dialogum de Vita Chrysostomi in vulgato vestro Catalogo (nam in Sladiano negas quidem) seu in eo, qui vulgo circumfertur, disertis verbis reperio. Ecquid dicemus? Serione sublatum? Et quidem hoc me carere scripto cumprimis doleo. Si postliminio ad vos redierit, vel ubi reperiatur scias, rem facies mihi longe gratissimam, si me feceris certiorem. Hic enim propemodum solus votis meis deest auctor,* βιογράφων Χρυσοῤῥήμονος πάντων ἀντάξιος ἄλλων. *Historiam Turcicam Nortoniani nostri Joanni Rhodio tradent in nundinis ad te perferendam; vicissim a te expecto sex vel septem illas orationes, de quibus ad te proxime* A *perscripseram. Tertium volumen Chrysostomi jam sub prelo est; de cæteris Deus viderit. Interea tibi mitto* (2) *Nazianzeni quædam hic edita græce, de quibus, quid sentias, rescribe & vale. Londinii Cal, Augusti A. 1610.*

Tuæ dignitati addictissimus

Henricus Savilius.

Inscriptio harum literarum externa:

B *Clarissimo Viro Domino Sebastiano Tengnagelio J. V. D. & Cæsareo Regioque Bibliothecario.*

Viennam Austriæ.

II.

Ornatissime Domine:

In Bibliotheca vestra Viennensi, Codice numero 301, quinque sunt Orationes (3) *Gregorio Nysseno adscriptæ, quas mihi opera vestra describi cupio.*

Tituli: Εἰς τὴν β' ἡμέραν τῆς κοσμοποιΐας· *Initium:* Ψυχῆς πόθον ἐγείρει λόγος, καὶ ὥσπερ &c.

Εἰς τὴν γ' ἡμέραν τῆς κοσμοποιΐας· Ὁ μὲν τοῦ κόσμου τεχνίτης, ἡλίῳ &c.

Εἰς τὴν δ' ἡμέραν τῆς κοσμοποιΐας· Κάμνουσαν ἡμῖν τὴν φωνὴν τῇ &c.

Εἰς

ad Viros doctos in longinquas Regiones describendum transmittere.

(1) *Vtrum hic* Palladii de Vita S. Joannis Chrysostomi Dialogus *in* Augustissima Bibliotheca Cæsarea, *etiamnum extet, nec ne, suo deinceps tempore & loco in hisce Commentariis diligenter a me indicabitur.*

(2) *Hoc videlicet est illud ipsum* Opusculorum quorundam S. Gregorii Nazianzeni Syntagma, *in quo etiam* Nonni *supra memorata Historiarum & Fabularum Expositio primum* græce *edita est.*

(3) *Deceptus fuit* Savilius *a vitioso & imperfecto* Catalogo antiquo Augustissimæ Bibliothecæ Cæsareæ. *In ipso enim illo Codice MSto, cujus hic & in proxime sequenti* Epistola quarta *fit mentio.* Orationes *illæ* sex in Κοσμοποιΐαν *sive* Creationem Mundi *non attribuuntur* S. Gregorio Episcopo Nysseno, *sed* Severiano Gabalorum in Syria Episcopo, *ut suo deinceps tempore & loco prolixius a me indicabitur. Interim vide Operum* S. Joannis Chrysostomi *editionem græcam* Savilianam *Tom. VII, a pag. 587. usque ad pag. 640, ubi eædem illæ* sex Orationes *sub* Severiani *nomine primum græce editæ sunt, quemadmodum eas* Savilius *ex* Augustissima Bibliotheca Cæsarea *acceperat. Consule etiam* Notas *eodem pertinentes, quæ extant in fine Tomi VIII. ejusdem editionis* Savilianæ S. Joannis Chrysostomi, *columna 871. & 872.*

'Εις τὴν ε ἡμέραν τῆς κοσμοποιΐας· Πολλὰ μὲν καὶ μεγάλα τὰ παρὰ τ &c.

'Εις τὴν ς' ἡμέραν τῆς κοσμοποιΐας· Φέρε πάλιν τῆς ἀκολουθίας ἁψώμεθα &c.

Quibus si adjungere placet illam (1) 'Εις τὰς θυσίας τ Κάϊν, *cujus initium*, Μητὴρ εὐταξίας ἀκολουθία, &c., & *reperitur Codice 29, rem mihi facies longe gratissimam. Has ita descriptas si Nortonianis Bibliopolis Londinensibus proximis nundinis tradi curaveris, ad me tuto perferentur. Scribam ita, uti jusseris, remunerabor. De Annalibus meis Anglicanis nihil possum certi promittere; neque enim adhuc denuo excuduntur, & vetera jam dudum distracta. Vale Vir Clarissime, & mihi negotium tibi facessenti pro tua humanitate ignosce. Londinii 3. Non. Feb. A. 1610.*

Tui studiosissimus.

Henricus Savilius.

III.

Præter illas quinque orationes, quas ex Codice 301. describi mihi rogavi, illam etiam adde, quæ has quinque proxime præcedit, cujus initium (2) Πᾶσα εὐσεβείας ὑπόθεσις, &c. *Rem mihi facies longe gratissimam. Non. Febr. A. 1610.*

Henricus Savilius.

IV.

De integro Nazianzeno edendo cum Scholiis recte mones, sed ubinam gentium reperias (3) *Eliam*

A *Cretensem integrum, reliquos item, quibus usus est Leunclavius vester? Istic non extant, si Catalogis fides, nec uspiam alibi adhuc reperio. Orationum* (4) *Severiani* αὐτόγραφον *magnis cum gratiis integrum tibi remitto; sed cum illa, quæ apud vos est in Codice N. 29, Orationem* (5) 'Εις τας θυσίασ τ Κάϊν, *cujus initium est*, Μητὴρ εὐταξίας ἀκολουθία, *de qua non semel ad te scripsi, non una misisti? neque enim magni fuisset, nisi fallor, laboris. De eo, si placet, curabis proximis nundi-*
B *nis. De* (6) *Catalogo vestro hic describendo pæne* ἀπέγνωσαι. *Sladius olim meus meo maximo cum dolore ante annum & paulo amplius in reditu ex Oriente mortuus est Zacynthi, & Jacobus Darimplius jam pridem, me deserto, in Scotiam rediit. Quid facias homini ab omni librariorum subsidio jam destituto? Chrysostomi exemplar octo constans magnis Voluminibus,*
C *infinitis laboribus, immensis sumptibus conquisitum, facilius erit vestris Principibus* (7) *emere, quam mihi donare, jam prope omnibus facultatibus hac editione exuto. De Arabicis, Hebraicis, Syriacis Manuscriptis spem nullam do, ne de quoquam apud nos harum linguarum apprime perito. Inter*

(1) *Hanc quoque* S. Joannis Chrysostomi Orationem *accepit* Savilius *ex* Augustissima Bibliotheca Cæsarea & *primus* græce *edidit Tom. VII. pag. 457. 458. & 459.*

(2) *Vide* primam *Annotationem marginalem proximæ præcedentis* Epistolæ tertiæ.

(3) Nicetas *ille* Metropolita Cretensis. *non scripsit* Commentarium *in omnes* S. Gregorii Nazianzeni *Orationes, sed tantum in illas, quas* Nicetas Serranus, *aliisque non pauci antiqui Explicatores græci vel omnino intactas, vel jejune explanatas reliquerant.*

(4) *Vide supra* primam *Annotationem marginalem Epistolæ* tertiæ.

(5) *Vide supra* secundam *Annotationem marginalem Epistolæ* tertiæ.

(6) *Vide supra* primam *Annotationem marginalem Epistolæ* secundæ.

(7) *Valde hoc miror. Adjumentum enim ad Operum* S. Joannis Chrysostomi *editiones antiquas supplendas & emendandas ex* Augustissima Bi-

ter Sladii sarcinas Schedas quasdam reperio non magno nec tibi, nec aliis, quantum ego judico, usui futuras; eas, si placet, mittam, cum potero. Vale Clarissime Vir, & me tui amantissimum redama. Londini 18 Decembris A. 1611.

Tibi addictissimus

Henricus Savilius.

V.

Clarissimo Viro, Dn. Sebastiano Tengnagelio Henricus Savilius S. D.

Homilias illas (1) εἰς τὴν Κοσμοποιΐαν *nondum ad vos rediisse doleo, mirorque. Reddideram Nortonianis ante nundinas unas aut alteras istac perferendas, qui se cuidam vestrati in manus tradidisse ajunt. Ut ut est, curabitur res diligenter hisce nundinis, hoc est, excutientur omnia tam nostratium quam vestratium scrinia; omnis certe inibitur ratio, ne tua tibi benignitas fraudi sit. Ego summa fide, summa cura, quod virum bonum decuit, restitui, ad te eadem, qua pervenerunt via, tibi mittendas. De unico exemplari Chrysostomi, qui jam tandem prodiit in lucem, nihil habeo certi polliceri. Typographi nostri omnia e meis manibus redemerunt, atque adeo ægre se exorari patientur; faciam tamen tua causa, quod potero. Sed Principes vestri* (2) *emant, si uti velint. Beduellum nostrum, mihi de nomine, non de facie notum, nondum potui convenire; dabo operam, ut tuis, quantum fieri potest, votis satisfiat.*

A *In chartis Sladii nihil est admodum, quod tibi usui esse possit; & fortasse non sunt omnes ad me perlatæ: dedi tamen operam sedulo, ne quid intercideret, porroque daturus sum. Vale Vir Clarissime, & me ama. Londini 22 Januarii A. 1613.*

Tibi omni officio deditissimus

Henricus Savilius.

Quandoquidem etiam in earundem *Savilii* Epistolarum *quinta*, nominatim fit mentio *Jacobi Darimplii* natione *Scoti*, quo *Savilius* pro *amanuensi*
B usus est, subjungo hic coronidis loco illius quoque ad *Sebastianum Tengnagelium Epistolam*, quemadmodum ea propria ipsius scripta manu in *Augustissima Bibliotheca Cæsarea* adservatur.

Humanissime Domine:

Non dubito, quin acceperis Codices illos de peregrinationibus Anglorum per Orbem, quos jam pridem Amplissimus Dominus meus Dn. Henricus Savilius misit per Bibliopolas
C *Londinenses Francofurtum, ut inde per vestros ad te Viennam deferrentur; qui etiam satis est sua sponte paratus ad quidvis aliud mittendum, quod in his Regionibus tibi usui esse putaverit; quare non erit, quod dubites ab illis humanitate te omnia facile impetraturum. Quum apud vos essem, supervenit insperato occasio, ut scis, quæ meam ante decessionem urgeret, quam destinaram, ut nonnulla illic non dum absoluta reliquerim. Ad quæ absolvenda mittit idem Amplissimus Dominus hunc, qui has ad vos defert*

bliotheca Cæsarea *a* Tengnagelio *præstitum, non* uno *tantum fuit dignum* novæ *editionis exemplari, sed minimum* duobus, *nempe tam pro* Bibliotheca ipsa, *quam pro* Bibliothecario.

(1) *Nempe* Severiani Gabalorum in Syria Episcopi.

(2) *Vide supra* sextam *Annotationem marginalem proximæ præcedentis Epistolæ* quintæ.

defert literas, Virum egregie doctum, summa probitate & honestate, ut de ejus fide dubitare omnino non sit opus; qui reliquias CHRYSOSTOMICAS, a me partim incuria, partim ignorantia posthabitas, facile in unum colliget, ne apex unus tanti Autoris pereat. Vides quanto in precio apud nos Autor ille habeatur, qui tanto cum labore, tantis sumptibus maximisque itineribus comparatur. Quo minus facit ut de vestra humanitate dubitemus, quin magnopere speremus, ut quæ mihi præstita fuit, cum apud vos essem, eandem huic præstare non dedignemini. Vale. (1)

Omni erga Te observantia & humanitate devinctus

Jacobus Darimplius.

De Amicitia Sebastiani Tengnagelii cum Luca Holstenio, pertinens ad præcedentis Epistolæ Segmentum quinquagesimum quartum. (a)

Inter claros hujus seculi Viros, quibuscum *Tengnagelio* intercessit familiaritas & amicitia, Avunculus etiam meus fuit *Lucas Holstenius*, ut videre est ex sequentibus *tribus* Epistolis ejus, quæ in Augustissima Bibliotheca Cæsarea autographæ adservantur.

EPISTOLA PRIMA.

Perillustris Domine:

Dum ob negotiorum multitudinem & temporis angustias ad te visere non licet, ut studia & obsequia verbis offeram, haud ægre pro singulari tua humanitate feres, me literas voluntatis meæ animique addictissimi interpretes ad te mittere. Cum Warsoviæ essem, monuit me Illustriss. Card. Barberinus, Musagetes noster, ut in reditu ad hanc Civitatem in Serenissimi Imperatoris Bibliotheca inspicerem diligentius Codicem per antiquum, quo Pontificum Romanorum res gestæ & insignia gentilitia plurima continentur: quem Codicem olim penes Maximilianum Cæsarem fuisse, & nunc penes Augustissimos ejus Successores asservari Ciacconius ille testatur, qui de Pontificum vitis prolixe scripsit. Quocirca vehementer te rogo, ut Codicis inspiciendi copiam mihi facere non graveris, ut Illustrissimo studiorum meorum patrono diligentius perquirenti satisfacere possim. Si quid vicissim Romæ curatum volueris, eam adhibebo curam fidemque, ut devinctissimum me tua humanitate agnoscas. Salve a tui amantissimo atque observantissimo

Luca Holstenio.

Viennæ ex ædibus Illustrissimi Card. Pallotti d. VII Maji A. 1630.

Inscriptio harum literarum externa:

Perillustri & Amplissimo Dn. D. Tengnagelio S. C. M. Bibliothecario.

EPISTOLA SECUNDA.

Nobilissimo & Amplissimo D. Tengnagelio I. C. Lucas Holstenius χαίρειν καὶ εὐπράττειν.

Tantum me insigni tua humanitate devinxisti, cum nuper Vienna

(1) *Epistolam hanc* anno & die *carentem accepit* Tengnagelius Londino *d. 2. Julii A. 1607, ut ipse ibidem propria manu annotavit.*

(a) *Hæc quoque prius in Appendice Libri primi, forma epistolæ scripti, erant inscripta:* ADDITAMENTUM II.

na transirem, ut & benevolentiæ memoria perpetuo animo obversetur, nec de gratia referenda cogitationem unquam deponam; nec minori facilitate spero hoc observantiæ meæ testimonium admittes, quam tum præsentem in amicitiam recepisti. Mitto Syllabum librorum Syriaca & Arabica lingua hic editorum, quem tu haud obscure tum requirere videbaris, ut si quid eorum pro tua vel Cæsarea Bibliotheca emptum cupias, mihi quamprimum significes. Dabo enim operam, ne fidem & diligentiam meam hac in re desiderare possis. Precio non usque adeo magno væneunt, ideoque præcipuis duntaxat adscripsi, & qui soli sunt ἀντάξιοι καὶ ἀντιτάλαντοι cæterorum omnium. Prodierunt etiam nescio quæ Æthiopica ex typographia Congregationis propagandæ fidei, quæ & haberi haud magna cum difficultate, & reliquis adjungi poterunt, si id tibi volenti fore intelligam. Nunc vicissim id summopere abs te contendo; Vir Amplissime, ne mei causa graveris inspicere duos Codices MStos Cæsareæ Bibliothecæ, quos ipse quidem in Indice notaram, sed ob discessum celeriorem perquirere & excutere non potui. Alter eorum inter Historicos est XXXIIItius, continens inter alia Perdiccæ Protonotarii Ephesini descriptionem Locorum Sanctorum in Jerusalem versibus. Alter vero LXVIIIvus est inter Philosophicos, cujus titulus promittit Arriani excerpta de Ponto Euxino. De priori id scire velim, sitne eadem illa ἔκφρασις περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις κυριακῶν θεμάτων, quam sine certi Autoris nomine Fed. Morellus Parisiis edidit ante paucos hosce annos. Constat totum opusculum CCLX versibus politicis,

A quos vocant, sive rhythmicis, quorum primus est:

Ἐπείπερ πολυέραστον, οἶδα, τυγχάνει πᾶσι
Τὴν τῆς Σιὼν διήγησιν, &c.

postremus vero,

Δευτέραν τὴν ἀναψυχὴν εὕρωμεν τῶν λεχθέντων.

Sin idem sit auctor, quod puto, titulum græcum, ut in MSto legitur, mibi enotari velim, ut opus ἀδέσποτον B suo sibi parenti restituatur in secunda editione. Si diversi sit autoris, obnixe rogo, ut tua cum gratia fideliter mibi transcribatur. De Arriani excerptis itidem scire pervelim, quis titulus, quot foliorum, quod principium, quis finis. Inde enim facile erit dispectu, sintne eadem cum illis, quæ ex Regia Parisiensi & Vaticana Bibliotheca jam pridem habui. R. P. Corderius operam suam in pervestigando & describendo, ut spero, non negabit. C Nollem enim meam importunitatem tibi quidquam molestiarum facessere. Rescribe quæso quantocius, &, quid de exoticis illis libris fieri velis, significa. Vale. Romæ CIↃ IↃC XXX prid. Kal. Septemb.

Parisiis Regia Biblia Plantini multo augustius ac splendidius recuduntur. Puteani fratres opus jam ad finem propemodum perductum scribunt. Vnius privati hominis sumptu editio procuratur, qui seorsim uno volumine integra Biblia Arabica addet, & Pentateuchum Samaritanum Samaritano charactere, hactenus ferme Europæis incognito. Illum jam elegantissimum cusum fusumque iidem nunciant. Nicephorus Callistus vester jam absolutus est duobus magnis volu-

minibus. Nunc Theodoreti opera Græco-latina excuduntur studio & cura P. Sirmondi, viri & doctrina & judicio maximi. Hæc quod ad studia Tua pertinere videbantur, volebam nescius ne esses.

Ampl. D. T.
obsequentissimus
Lucas Holstenius.

Nota librorum editorum Romæ lingua Arabica & Syriaca.

Syriaca Lingua.

Officium pro defunctis Chald.
Missale Chaldaicum.
Breviarium Chald. pro Maronitis, opus ingens fol. — 10 — 0
Grammatica Georgii Ahmir Chald. Latin.
Compendium Grammaticæ Chald. 12mo.
Nomenclator Chaldaico-Arab.-Latin., sed imperfectus. 4to.
Alphabetum Chald. cum aliquot Psalmis & Orationibus.

Lingua Arabica.

Avicenna Arab. fol. — 6 — 0
Euclides Arab. fol. — 2 — 0
Quatuor Evangelia cum interpretatione lat. fol. — $1\frac{1}{2}$ —
Psalterium cum interpretatione lat. 4to — 1 —
Catechismus sive Doctrina Christiana Bellarmini cum interpret. lat.
Geographia Nubiensis Arab. 4to.
Liber dictus Agiromia Arab. 4to.
Doctrina Christiana major Bellarm. Arab. tantum. 8tvo.
Institutiones linguæ Arabicæ Petri Metoscitæ. 8tvo.
Logica Arabica cum vers. Thomæ Novariens. 4to.
A *Liber dictus Caphie Arab. 4to.*
Duo Alphabeta Arabic. latin.
Officium B. Virginis Arab., sed charactere Chald.
Professio fidei pro orientalibus lingua Arabica, charactere Chald.
Calendarium Romanum Arab. charactere Chald.
Dictionarium Armeno-latinum fol. Mediol. — 2 — 0

Inscriptio harum literarum externa.

B *Nobilissimo & Amplissimo Viro Dn. D. Tengnagelio, S. Cæs. Majestatis Consiliario & Bibliothecario, Domino meo plurimum colendo.*

Viennæ.

Hucusque ipsa Holstenii Epistola una cum incluso librorum lingua Arabica & Syriaca usque ad an. 1630 Romæ editorum Indice. Manu autem Tengnagelii hæc in fine adscripta leguntur:

Joan. Bapt. Raimundi libri Arabici quorsum pervenere?
It. *Leonardi Sidonis Episcopi Arabica Bibliotheca?*
C *De libris orientalibus Georgii Strachani Scoti in Monasterio Carmelitano Roman.*
De Archiepiscopo Damasceno & Maronitarum libris.

De his nempe quatuor capitibus consuluit *Tengnagelius Holstenium* proximis suis literis, ut ex responso Holsteniano paulo post videre est. Cæterum, quod ad Augustissimæ Bibliothecæ Cæsareæ *tres* manuscriptos Codices Græcos, quorum in superiori Epistola *Holstenii* fit mentio, attinet, haud abs re futurum arbitror, si illustrandæ ejus rei causa pauca hæc addidero.

Pri-

Primus eorum Codicum, qui inter Hiſtoricos Græcos manuſcriptos *trigeſimus tertius* eſt, & inter alia multa diverſorum veterum Autorum opuſcula, etiam *Perdicæ Protonotarii Epheſini Deſcriptionem metricam ſanctorum locorum Hieroſolymitanorum* continet, chartaceus eſt in 4to, & nonnullis locis præ vetuſtate vix amplius legibilis. Comparavit eum olim *Augerius Busbeckius* Conſtantinopoli, ut ſuo more tam in principio, quam in fine ejus propria manu annotavit. Deſcriptio Hieroſolymorum, verſibus politicis a *Perdica* Protonotario Epheſino compoſita, quatuor tantum conſtat foliis, nempe 306, 307, 308 & 309. Edidit eam ſine autoris nomine primus omnium *Federicus Morellus*, qui eam ex *Bibliotheca Vaticana* per R. P. *Jacobum Sirmondum* acceperat, una cum *Epiphanio Monacho Hagiopolita*, qui Syriam & Vrbem Sanctam proſa oratione græce deſcripſit. Secundum vero edidit eandem illam Hieroſolymorum Deſcriptionem V. CL. *Leo Allatius* in variorum veterum & recentiorum Opuſculorum Græcorum & Latinorum Syntagmate, quod Σύμμικτα ſive *Miſcellanea* inſcriptum Coloniæ Agrippinæ typis Jodocii Kalcovii A. 1653 in 8tvo prodiit. Quamvis autem non tantum in *Vaticano* Codice MSto, verum etiam in altero Codice *Allatiano* nomen autoris defuerit, recte tamen *Allatius* in jam memorata ſecunda editione ſua beneficio Codicis Bibliothecæ Cæſareæ carmini antea ἀδεσπότῳ verum *Perdicæ* nomen, quod ex Holſtenio cognoverat, reſtituit. Meminit ejus rei ipſe *Allatius* in Præfatione τῶν Συμμίκτων his verbis: *Sed ne Phocas noſter* (nempe Joannes Phocas, qui locorum Palæſtinæ & Syriæ compendiariam deſcriptionem proſa oratione græce compoſuit) *palaret ſolus, ſocios ei dedimus binos, alias a Morello, qui eos e Bibliotheca Vaticana per Sirmondum habuerat, miſere & infeliciter editos, Epiphanium Monachum Hagiopolitam proſa oratione, & alium carmine politico, hæc eadem loca perſequentes. Omnia, inquam, ibi ſic ſcatent erroribus, ut multis in locis vix intelligi poſſint. Quare, ut cultiore habitu compareant, Epiphanium ad Manuſcriptum Vaticanum, unde tranſſumtus erat, reſtitui; ex quo ferme omnia, quæ ſcrupulum injicere poterant, corriguntur. Interpretationem etiam latinam ad verba Græca interpolavi; ut non tantum Græce, ſed etiam Latine, concinnior exiret. Carmina Græca ex Manuſcripto meo ſupplevi, quæ an Maximi Planudis ſint, in dubium verti poterit, quum in meo nullum autoris nomen præferant, quemadmodum & in Vaticano; quamvis in hoc, ante & poſt dicta carmina, nonnulla ſint, quæ Planudæ nomine notantur, non alieno ac iſta carmina charactere exarata. In Codice Manuſcripto Vienneni, quem vidit doctiſſimus & eruditiſſimus Lucas Holſtenius, hæc Carmina tribuebantur Perdiccæ Protonotario Epheſino.* Περδίκκου, Πρωτονοταρίου τοῦ Ἐφέσου ἔκφρασις διὰ στίχων περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις κυριακῶν θεαμάτων *Perdiccæ Protonotarii Epheſini Expoſitio, carmine ſpectaculorum Dominicorum & memorabilium, quæ Hieroſolymis videntur. Titulus non unus in omnibus eſt; alii enim legunt* περὶ θεαμάτων, *de ſpectaculis; alii* περὶ θεμάτων, *de Thematibus; alii*

περὶ θαυμάτων, *de Miraculis.* θεαμάτων *tamen aliis præposuerim.* Hucusque Allatius. Cæterum silentio haud prætereundum est, inter titulum editionis *Allatianæ* & titulum *Codicis Cæsarei* non exiguam esse differentiam. *Allatianæ* enim editionis titulus hic est: Περδίκου Πρωτονοταρίου τοῦ Ἐφέσου Ἔκφρασις περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις κυριακῶν θεμάτων, hoc est, *Perdicæ Protonotarii Ephesini Expositio Thematum Dominicorum & memorabilium, quæ Hierosolymis sunt:* in Codice autem *Bibliothecæ Cæsareæ* titulus ejusdem opusculi ita se habet: Ἔκφρασις διὰ στίχων πρωτονοταρίου τοῦ Ἐφέσου τοῦ Περδίκου περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις κυριακῶν θαυμάτων καὶ θεαμάτων, hoc est, ut ego interpretor: *Perdicæ Protonotarii Ephesini Descriptio metrica admirandarum Antiquitatum Dominicarum, quæ visuntur Hierosolymis.* Hæc itaque est vera & genuina hujus tituli lectio, ut ipse *Perdicas* satis clare innuit. Per θαύματα enim hic significantur partim θαύματα sive *miracula stricte dicta*, nempe τὰ παρὰ φύσιν, partim vero quæcunque θαυμαστὰ sive θαυμάσια, hoc est, *admiranda* sive *admiratione digna*, quemadmodum ex subjunctis locis videre est:

1.

Καὶ πρὸ τῆς θύρας κυλισθεὶς ὁ παρ' ἀγγέλου λίθος.
Ἐξ ὧν πηγάζει θαύματα πᾶσι πιστοῖς ἀφθόνως.

2.

Καὶ ταῦτα μὲν τὰ θαυμαστὰ τῆς πόλεως τὰ ἔνδον.

3.

Ἔγγιστα τούτου ἡ σορὸς ὁσίας Πελαγίας,
Πρὸς πάντα προσερχόμενον θαῦμα ποιοῦσα μέγα.

A

4.

Καὶ τούτῳ θαυματοποιεῖν δόξαν τῇ παντανάσσῃ.

5.

Ἡ θαυμασία καὶ λαμπρὰ λαύρα Θεοδοσίου

6.

Ὁ παλαιὸς καὶ θαυμαστὸς ναὸς Σιὼν ἁγίας,

7.

Ἐν τούτῳ δὲ τετέλεστο ναῷ τῷ θαυμασίῳ

8.

B Ἕτερον θρόνον εἴδομεν τήν φάτνην τὴν ἁγίαν.
Τὰ θαύματα πηγάζοντα πᾶσι πιστοῖς ἀφθόνως.

9.

Ἐξαίσια τὰ θαύματα ποταμηδὸν ἐκχέειν.

Similiter minime dubium est, quin in eodem titulo θεάματα, non vero θέματα legendum sit. Hoc enim ipse *Perdicas* statim in principio indicat his versibus:

C Ἐπείπερ πολυέραστον, οἶδα, τυγχάνει πᾶσι,
Τὴν τῆς Σιὼν διήγησιν τοῖς μὴ θεασαμένοις,
Ὡς αὐτοψὶ τεθέακα, οὕτως αὐτὸς ἐκφράσω.

θεάματα nempe hic sunt *res spectatu dignæ*, æque ut in illo *Georgii Codini mei* titulo περὶ ἀγαλμάτων, στηλῶν καὶ θεαμάτων τῆς Κωνσταντινουπόλεως; quem ita verti: *De signis, statutis & aliis spectatu dignis Constantinopoli.* Sic etiam *Philo Byzantinus* scripsit περὶ τῶν ἑπτὰ θεαμάτων τοῦ κόσμου, h. e. interprete Vitruvio, *de septem Orbis spectaculis.* Quod denique ad vocem θέμα attinet, de variis ejus significationibus consulendæ sunt *Bonaventuræ Vulcanii & Federici Morelli*

relli

relli Notæ ad *Imperatoris Constantini Porphyrogeniti* libros duos περὶ θεμάτων; nec non *Glossarium Græcobarbarum Joannis Meursii:* ubi tamen notandum est, ipsum recte quidem scribere, quod primitus *legiones* tantum, quæ provinciis impositæ essent, postea vero ipsæ etiam integræ *provinciæ* θέματα appellatæ fuerint, sed erroneum esse, quod paulo post ibidem subjungit, *ædificia quoque & mensas tripodes in templis ararum vicem obtinentes, & statuas* θέματα vocatas fuisse. Tria enim illa loca, quæ ad hoc probandum ex *Georgii Codini* Excerptis de Originibus Constantinopolitanis citat, sine ulla controversia corrupta sunt, & θέαμα pro θέμα, θεαμάτιον pro θεμάτιον, & θεαμάτια pro θεμάτια legendum est, ut jam pridem in *Animadversionibus meis in Georgii Codini & alterius cujusdam Anonymi Excerpta de Antiquitatibus Constantinopolitanis*, non tantum veterum Codicum MStorum auctoritate, verum etiam evidentissimis rationibus abunde demonstravi.

Secundus eorum Augustissimæ Bibliothecæ Cæsareæ Codicum manuscriptorum, quorum *Holstenius* superiori Epistola meminit, *sexagesimus octavus* est inter Philosophicos & Philologicos Græcos MStos, & inter alia multa diversorum veterum Autorum opuscula, etiam *Excerpta quædam ex Arriani Descriptione Ponti Euxini* continet. Est autem chartaceus in 4to, & tam in principio, quam in fine insignitus solenni illa Busbeckianæ manus inscriptione: *Augerius de Busbecke comparavit Constantinopoli.* Initium *Excerptorum* descriptionis Ponti Euxini, quæ unico tantum constant folio sexto, hoc est: Αὐτοκράτορι Καίσαρι Τραϊανῷ Ἀδριανῷ σεβαστῷ Ἀῤῥιανός. Κατὰ τὸν θράκιον βόσπορον καὶ τὸ στόμα τοῦ Εὐξείνου πόντου ἐν τοῖς δεξιοῖς τῆς Ἀσίας μέρεσιν, ἅπερ εἰσὶ τῶν βιθυνῶν ἔθνους, κεῖται χωρίον λεγόμενον Ἱερὸν, ἐν ᾧ ναός ἐστι Διὸς Οὐρίου οὕτω προσαγορευμένου. τοῦτο δὲ τὸ χωρίον ὠφελήσιμόν ἐστι τοῖς εἰς τὸν πόντον πλεύσι, τοῖς πλεύσασι δὲ εἰς τὸν πόντον δεξιᾷ εἰς τὴν Ἀσίαν, τὸ λεγόμενον μέρος τοῦ βιθυνῶν ἔθνους, τὸ πρὸς τὸν πόντον κείμενον, ὃ περιπλέουσι, οὕτως ἔχει. τὸ Ἱερὸν τοῦ Διὸς Οὐρίου ἀπέχει ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου στάδια ρκ. Notandum autem est, totum hunc locum a verbis κατὰ τὸν θράκιον βόσπορον usque ad illa: τὸ Ἱερὸν τοῦ Διὸς Οὐρίου &c. in editione Basileensi A. 1533. typ. Froben. in 4to deesse. Legitur enim ibi hoc modo: Τὰ δὲ ἀπὸ βοσπόρου τοῦ θρακίου, ἔς τε ἐπὶ τραπεζοῦντα πόλιν, ὧδε ἔχει. τὸ Ἱερὸν τοῦ Διὸς τοῦ Οὐρίου διέχει ἀπὸ Βυζαντίου σταδίους εἴκοσι καὶ ἑκατόν. Supplendus itaque est hic locus ex jam memoratis *Excerptis Codicis Cæsarei*, & inter verba ὧδε ἔχει usque ad verba τὸ Ἱερὸν inserenda sunt hæc omnia κατὰ τὸν θράκιον βόσπορον &c. usque ad verba οὕτως ἔχει. Quicquid nempe inter ὧδε ἔχει & οὕτως ἔχει fuit in medio, incuria librarii omissum est; cujusmodi errores etiam a Typographis propter similitudinem verborum sæpe solent committi. Plura in præsens de *Excerptis* illis non addo, quia non tantum exemplar *Arriani* Græco-latinum, a Joan. Guilielmo Stuckio Genevæ apud Eustathium Vignon Anno 1577. in fol. editum, verum etiam nonnulla alia, quæ ad tractationem hujus argumenti necessario requiruntur, necdum mihi ad manum sunt.

Tertius eorum Codicum, quorum *Holstenius* superiori Epistola meminit, *primus* est inter Historicos Græcos MStos,

MStos, & complectitur *Nicephori Callisti octodecim priores libros Historiæ Ecclesiasticæ*, elegantissimo charactere in membrana exaratos ea forma, quam vulgo in folio nuncupant. Ex hoc Codice, qui unicus forte in orbe terrarum est, prodiit *Joannis Langi versio latina* Historiæ Ecclesiasticæ Nicephori, ut ipse Langus testatur in Præfatione ad Imp. Ferdinandum I. his verbis: *Ipse quidem singulari providentiæ Divinæ beneficio, hosce Nicephori libros, Græco sermone compositos, ad nos pervenisse arbitror. Declarat hoc satis rei eventus. Quum namque ante annos multos ex Budensi Regia Bibliotheca, quam Matthias Corvinus, Pannonum Rex, pulcherrimam, Græcis & Latinis libris refertam, instituit, surreptus, diu in privati hominis bonis fuisset: & postea per milites Turcicos in miserabili casu & direptione Pannoniæ, inter reliquam prædam Constantinopolim deportatus, in foro ibi scrutario venisset, perperam commode accidit, ut a Christiano, eodemque studioso homine emptus, postliminio in eandem Pannoniam sit reversus. Ubi tandem in dominium præclari & eruditi Viri, Georgii Logi Jurisconsulti, Vratislaviensium S. Crucis & Divi Joannis Ecclesiarum Præpositi & Canonici, Majestatis Tuæ* (videlicit Imp. Ferdinandi I.) *Consiliarii, concessit: unde nobis, Majestate Tua jubente, ejus Latine vertendi potestas est facta.* Hæc Langus. Ex eodem illo Codice MS. prodiit quoque R. P. *Frontonis Ducæi* & *Cramosiorum fratrum Sebastiani & Gabrielis* editio Parisina Græco-Latina An. 1630. duobus Voluminibus in fol., ut ex ipsa editionis istius præfatione ad Eminentiss. Cardinalem

A Richelium videre est, ubi ea de re hæc leguntur verba: *Nicephori Callisti aliquando tenemus historiam, Illustrissime Cardinalis, qui nunc post longam periculosamque jactationem, in sinu tuæ purpuræ, tanquam in portu placidissimo, si pateris, conquiescet. Heu quibus ille jactatus fatis. Apud Matthiam Corvinum quondam in pretio habitus in potestatem postea venit barbarorum: & Turcis Pannoniam invadentibus, vix unius militis fuit præda. Servatus est autem, non historiæ, nec*

B *rerum, quas continebat, merito, sed quadam elegantia characteris, cujus etiam beneficio Constantinopoli veniit inter delicatorum supellectilem, quasi cultius aliquod mancipium. Emptorem autem invenit eum, qui publicis invidens commodis, suum fecisse videbatur, ne esset aliorum. Sed tandem ab injusto Domino in Familiam Imperatoris transiit, ac postliminio restitutus eo est, unde fuerat ablatus. Autor siquidem ipse Nicephorus suum Imperatore dignum munus judicaverat, & Palæologis, uti suspicio est, historiam consecrarat. Joannes Langus,*

C *vir de republica literaria optime meritus, eum primus e Bibliothecæ vinculis exsolvit, ac Latio donavit; quo sibi nomine etsi obstrinxit universos, non tamen effecit, ut ipsam e vultu Nicephorum nosse non cuperent ii, quibus antiquitatis studium, & Græcæ facundiæ dignitas esset in pretio. Præter cæteros autem Jacobi Thuani in Senatu Parisiensi Præsidis, & inter egregie doctos facile Principis, in hanc curam animus exarsit, pugnavitque omni, qua valebat, gratia, & perfecit, ut e Bibliotheca Imperatoris exemplar ipsum Græcum nobis liceret exscribere, quod accurate præstitimus.* Hucusque

Hucusque Cramoisii fratres. Quandoquidem autem beneficio potissimum V. Cl. *Sebastiani Tengnagelii*, S. Cæs. Majestatis Consiliarii & Bibliothecarii, pretiosissimus ille *Nicephori Callisti* Codex Lutetiam tunc fuit missus, uberior ejus rei notitia percipi potest ex Viri Illustrissimi *Jacobi Augusti Thuani*, nec non RR. PP. *Frontonis Ducæi* & *Jacobi Sirmondi* ad ipsum ea de causa missis literis, quas paulo inferius *Additamento quarto* integras inseram. Nunc enim redeundum est ad *Holstenii* cum *Tengnagelio* amicitiam, cujus præter superiores *duas* literas *tertium* ecce sequitur indicium.

Epistola Tertia.

Nobilissimo & Amplissimo Dn. Sebastiano Tengnagelio J. V. D., S. Cæs. Maj. Consiliario & Bibliothecario, Lucas Holstenius χαίρειν καὶ εὐπράττειν.

Si tardius humanissimis tuis respondeam, facilem mihi veniam, ut spero, abs te impetrabunt literæ, quas ipsa mora uberiores fecit. Nam cum diffiderem me desiderio tuo satisfacere posse, quo de Orientalium hic in Vrbe literis librisque cognoscere aves, amicorum operam advocavi in iis, quæ de meo præstare non poteram: atque hic quidem Victorius Accorensis, vetus, ut ait, amicus tuus, lubens occasionem arripuit, ut & meæ voluntati morem gereret, & pristinæ amicitiæ memoriam apud te renovaret. Ille, ut promisit, & privatim de suis, & de publicis Maronitarum studiis copiose exponet: quamvis homo πολυπράγμων *&* περιεργότερος *ea studia, ex quibus res literaria commodum maximum, ipse autem famam insignem consequi potuisset, cum tricis — —, hoc est, præsentissima bonorum ingeniorum peste, penitus commutare videatur. Quod indicandum tibi existimavi, non ut doctrinam vel officium ejus Viri apud te elevarem, sed ut ingenium ipsius te non lateat, si quid forte* ἄμικτον *literis admixtum videris. Damascenus Archiepiscopus jam annum integrum pedem domo non extulit, ita senio morboque confectus, lecto affixus hæret, ut nihil in hoc studiorum genere amplius ab ipso expectari possit. Reinardi mathematici Bibliothecam Arabicam Vaticana absorpsit, ut ex Victorio Maronita intellexi; nec facile lucem hanc aspicient tot præclara volumina, tanto cum labore ac sumptu collecta. Sed ecce tibi alium thesaurum multo locupletissimum in Europam nostram allatum a Golio mathematico Leidensi. Catalogum tibi mitto diligenter transcriptum ex edito exemplari, cujus copiam mihi amicus ad paucas horas fecerat. Nihil enim suavius tibi dulciusve offerri posse existimavi, postquam semel novi palatum tuum. Est sane quod orbi Christiano gratulemur, de tam pretioso* ἑρμαίῳ *Turcarum manibus erepto; id vero potissimum, incidisse in illorum manus, qui nihil publico invident, & qui ex isto thesauro evulgando laudis materiam quærunt. Tu, nisi grave fuerit, iis legendum offeres, quos hujusmodi cupediis delectari non ignoras, Sgambato, Corderio & similibus, & similia a me expectes velim, ubi nanciscendi copia fuerit. Nunc summopere te oro, & per humanitatem tuam obtestor, ut ex Samaritano tuo Pentateucho duos tresve priores & po-*

Yyyyyy 2

posteriores versus iisdem literis ac characteribus, quantum fieri poterit, descriptos ad me mittas. Id enim unice a me petiit Vir doctrinæ ac dignitatis præcipuæ in Galliis, qui Catalogum isthinc ad nos misit librorum Leidensium, & cui studia ac fortunæ meæ plus quam ulli mortalium debent. Ego quibus potero officiis pro eo beneficio gratiam referre studebo, & doctrinæ atque humanitatis tuæ opinio ex meis literis concepta, plurimum confirmabitur apud Virum Musis adjuvandis natum, & qui tui causa velit ac præstet omnia. Is est Dominus de Peiresc, Senator Aqui Sextiensis & Regius Consiliarius, Vir & mea prædicatione, & humana fide major. De Perdicca gratias ago, & publice beneficium prædicabo, ubi id opusculum sub vero auctoris nomine in lucem prodibit. Vale, Vir Amplissime, & me ama tui observantissimum. Romæ CIↃ IↃC XXXI *d.* XI *Januarii.* Hucusque ipsa epistola. Corollarii autem loco adjuncti eidem sunt librorum ab *Holstenio* edendorum Catalogi duo, quorum exemplum optima fide hic exhibeo.

Homiliæ SS. Patrum, quas Lucas Holstenius edere constituit.

Hippolyti Episcopi in S. Theophania;
— — contra hæresin Noëti;
— — de Incarnatione fragmenta quædam.
Methodii in occursum Christi & Simeonis;
— — in ramos Palmarum;
— — de libero arbitrio;
— — convivium decem Virginum.
Titi Bostrensis in ramos Palmarum;
— — de parabola Judicis iniqui.

A

Antipatri Bostrensis in S. Theophania;
— — in annunciationem B. Virginis;
— — in natalem S. Joannis Baptistæ.
Eulogii Alexandrini in ramos Palmarum.
Amphilochii Iconiensis in natalem Christi;
— — in Lazarum quatriduanum;
— — in mulierem ungentem Dominum;
— — in S. Sabbatum.

B

Amphilochii Iconiensis cohortatio ad virtutes;
— — de lachrymis & regno Dei;
— — in arbores infrugiferas.
Asterii Amaseni in cæcum a nativitate;
— — in SS. Martyres;
— — in Phocam Martyrem;
— — in Danielem & Susannam.
Nectarii Patriarchæ Constantinop.
Severiani Gabalensis de creatione mundi homiliæ VI;
— — in nativitatem Christi;
— — in Parasceven.
Procli Patriarchæ Constantinop. in Nativitatem Christi homiliæ II;

C

— — in S. Theophania;
— — in transfigurationem Christi;
— — in resuscitationem Lazari;
— — in ramos Palmarum;
— — in Pascha homiliæ IV;
— — in S. Andream Apostolum;
— — in S. Stephanum Protomartyrem.
Diadochi Photicæ in Assumptionem Christi.
Georgii Antiocheni in illud, Hic est filius meus dilectus;
— — de mulieribus unguentum ferentibus ad sepulchrum Christi;
— — in Spiritum Sanctum.

He-

Hesychii Hierosolymitani de resurrectione Christi;
— — *in S. Andream.*
Sophronii Patriarchæ Hierosolymitani in natalem Christi;
— — *in occursum Christi & Simeonis;*
— — *in SS. Angelos;*
— — *in S. Joannem Baptistam;*
— — *in SS. Apostolos Petrum & Paulum.*
Leontii Cyprii in mediam Pentecosten;
— — *contra Hebræos.*
Leontii Presbyteri Constantinop. in Ramos & Lazarum;
— — *in S. Pascha;*
— — *in resurrectionem Domini;*
— — *in mediam Pentecosten;*
— — *in Assumptionem Domini;*
— — *in S. Joannem Baptistam.*
Pantaleonis Diaconi in transfigurationem Domini;
— — *in S. Michaelem Archangelum.*
Leontii Constantinop. de eo, qui incidit in latrones;
— — *de muliere Samaritana.*
Eusebii Alexandrini in Passionem Christi;
— — *in secundum adventum Christi:*
— — *dominica post dimissam concionem;*
— — *de memoria Sanctorum.*
Joannis Thessalonicensis de consensu Evangelistarum circa resurrectionem Domini.
Eusebii Pamphili in illud, Mane unius Sabbatorum;
— — *de Angelis ad Sepulchrum.*
Theodori monachi in annunciationem B. Virginis;
— — *in obdormitionem B. M. Virginis homiliæ* III;

A — — *in Circumcisionem Domini;*
— — *in transfigurationem Domini;*
— — *in Lazarum quatriduanum;*
— — *in festum Palmarum;*
— — *in vitam humanam;*
— — *in decollationem S. Joannis Baptistæ;*
— — *in Titum Apostolum;*
— — *in S. Nicolaum;*
— — *in S. Georgium Martyrem.*
Nicephori Blemmydæ in S. Joannem Theologum.
Arsenii Corcyræi in S. Andream.
B *Joannis Eubœensis in conceptionem B. Virginis.*

Syntagma Geographorum Græcorum edendorum ab Holstenio.

Pselli de terræ situ, figura & magnitudine opusculum.
Anonymus de terra describenda in globo.
Isacus Argyrus de terra describenda in plano.
C *Agathemeri Orthonis Hypotyposis Geographiæ.*
Incerti Autoris compendium Geographiæ.
Marciani Heracleotæ de ambitu Orbis terrarum libri II.
Artemidori Ephesii Epitomes fragmentum.
Hannonis circumnavigatio Africæ.
Scylacis Caryandeni descriptio maris interni.
Scymni Chii de situ Orbis poëma.
Dicæarchi descriptio Græciæ.
Dionysii Byzantii descriptio Bosphori Thracii.
Petri Gyllii Commentariorum de Bosphoro libri III, ad Dionys. Byzant.
Arriani descriptio Ponti Euxini.

Anonymi descriptio Ponti, collecta ex Scymno, Arriano, & Marciano.
Arriani, vel potius Incerti, circumnavigatio maris Erythræi.
Isidori Characeni mansiones Parthicæ.
Palladius de Indis & Brachmanis.
Strabonis Epitome.
Gemisti Plethonis emendatio aliquot errorum Strabonis;
— — descriptio Græciæ excerpta ex Strabone;
— — descriptio Peloponnesi.
Varia Excerpta Geographica collecta ex variis MStis.

Altera Pars Syntagmatis Geographici de Urbe atque Imperio Constantinopolitano.

Hesychii V. Ill. Origines Constantinopolitanæ.
Codini Origines & Antiquitates Constantinopolitanæ.
Anonymi Excerpta de Antiquitatibus Constantinopolitanis.
Pauli Silentiarii descriptio templi S. Sophiæ.
— — descriptio ambitus ejusdem templi.
Petri Gyllii descriptio Urbis Constantinopolitanæ.
De regionibus Urbis Constantinopolitanæ libellus.
Emanuelis Chrysoloræ comparatio Veteris & Novæ Romæ.
Constantini Porphyrogeniti Thematum Imperii Constantinop. libri II.
Hieroclis Grammatici Notitia Provinciarum Imperii Orientalis.
Notitia Episcopatuum Sedis Constantinopolitanæ & Provinciarum Imperii CPni per Orientem & Occidentem, facta sub Leone Imp. & Photio Patriarcha CPno.
Notitia Episcopatuum sedis Antiochenæ & Hierosolymitanæ.

Appendix.

Philonis Sophistæ de septem miraculis Mundi.
Sotionis excerpta de miraculis aquarum.
Pauli Silentiarii carmen de miraculis aquarum.
Anonymus de incremento Nili.

Seorsim edendi.

Stephanus de Urbibus.
Dionysius de situ Orbis.
Geographia Sacra Eusebii, Hieronymi, Eucherii & aliorum.

Hucusque duo illi Indices librorum, quos *Avunculus meus Lucas Holstenius* olim edere constituerat. Quod porro attinet, ad *Tengnageli Pentateuchum Samaritanum*, cujus in proxime superiori Epistola fit mentio, anxie quidem illum, & quam potui maxima diligentia in *Augustissima Bibliotheca Cæsarea* quæsivi, sed frustra, ideoque valde vereor, ne pro *Samaritano* sit intelligendus *alius*, qui etiam nunc inter libros *Tengnagelianos* extat, rarissimæ notæ *Pentateuchus*; nempe *Hebraicus*, qui præter *Onkelosi Chaldaicam Paraphrasin* & *commentarium R. Salomonis Jarchi*, versionem quoque continet *Arabicam R. Saadiæ Gaon* & *Persicam R. Jacobi Tavath.* Excusus is est *Constantinopoli* in folio anno Mundi secundum vulgarem Judæorum supputationem 5306, cujus initium respondet autumno anni Æræ Christianæ 1545. In frontispicio hujus Pentateuchi manu Tengnagelii hæc leguntur scripta: *Codex rarus, pretiosus, & paucis Judæorum Occidentalium visus: emptus tredecim Ducatis sive quadraginta florenis cum dimidio.*

XX.

XX.

Priſca quæpiam monumenta, ex quibus dilucet Illuſtriſſimam gentem Fürſtenbergicam RUDOLPHO I. Imperatori Auguſtæ ejus Domui cognatione jungi.

MONITUM.

Celebrem NICEPHORI CALLISTI *membraneum codicem noſtrum pro adornanda Græca & Latina editione prima* Cl. TENGNAGELIO, *Bibliothecæ Præfecto, anno* CIƆIƆCXV. *Pariſios fuiſſe miſſum, epiſtolis paulo ante editis oſtendi: ad quas præter alia* LAMBECIUS *notat, eximium Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ monumentum integros prope XII. annos in Gallia adhæſiſſe, nec prius, quam anno* CIƆIƆCXXVII. *cura Illuſtriſſimi & Excellentiſſimi Comitis* de Fürſtenberg, *ex legatione Gallica Viennam reducis, Bibliothecæ noſtræ fuiſſe redditum. Ut proinde gratum Bibliothecæ nomine erga Illuſtr.* domum Fürſtenbergicam *teſtaretur animum noſter, Libro Commentariorum tertio, Additamento VIII. de memorato Illuſtr. Comite hæc memoriæ prodidit.*

De Ill. Viro WRATISLAO Comite de FÜRSTENBERG & Landgravio in BAAR. (a)

Fuit is *Eques Inclyti Ordinis Velleris Aurei, Sac. Cæſ. Majeſtatis Conſiliarius Intimus*, & *Conſilii Imperialis Aulici Præſes*, obiitque An. C. 1642. d. 27. Maji, & *Möskirchæ* ſepultus eſt. Cæterum ut *Auguſtiſſima Bibliotheca Cæſarea Vindobonenſis* pro felici recuperatione ſupra memorati præſtantiſſimi rariſſimique *Codicis manuſcripti Nicephoriani* erga *Illuſtriſſimam Domum Fürſtenbergicam* quodammodo ſe præbeat gratam, exhibeo hic Exemplar cujuſdam ex ea deprompti *Diplomatis*, quo Glo-

A rioſiſſimus *Imper. Rudolphus primus Heinricum Comitem de Fürſtenberg* conſtituit ac declarat *Præfectum & Rectorem* Provinciæ Italicæ, (1) *Romaniolæ & Maritimæ* dictæ, ſimul etiam eundem non modo *Conſanguineum*, ſed & majoris affectus teſtandi cauſa *Os de oſſibus ſuis* & *Carnem de carne ſua* nuncupat. Ipſa igitur iſtius Diplomatis verba ſunt hæc:

B *Egregiis & prudentibus Viris, Marchionibus, Comitibus, Nobilibus, Capitaneis, Civitatum Poteſtatibus, Ancianis, & Populis univerſis, per ROMANIOLAM & MARITIMAM conſtitutis, ſalutem & benignam voluntatem. Speciali quadam*

(a) *Erat hoc prius Additamentum Libri tertii octavum hoc titulo:* ADDITAMENTUM VIII. pertinens ad Libri primi pag. 165. ubi fit mentio Excellentiſſimi atque Illuſtriſſimi Domini, Dn. WRATISLAI Comitis de FÜRSTENBERG & Landgravio in BAAR, qui ex Legatione Gallica in Aulam Imperialem reverſus, pretioſiſſimum Codicem MStum membranaceum Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ NICEPHORI CALLISTI Calendis Februarii A. 1627. Auguſtiſſimæ Bibliothecæ Cæſareæ Vindobonenſi feliciter reſtituit. KOL.

(1) *Vulgo* Romagna.

dam inter tot & tantos negotiorum ingruentium fluctus, quibus assidue pectori nostro materia cogitationis infunditur, meditatione peragimus, & anxietate pervigili meditamur, qualiter illa Nobilis Romana & maxima Regio, utpote generosum Imperii Pomœrium, in quo Regiæ Majestati ex sui placidi cultus amœnitate non infima delectatione complacuit, rediviva quiete refloreat, & post diræ longæque fatigationis hostiles angustias, & eximios bellicæ turbines tempestatis, in portu votivæ tranquillitatis & pacis pulchritudine conquiescat. In hac siquidem Regione suos Imperium recognoscit alumnos. Hic est enim Hortus Imperii delicatus, in quo gratæ subjectionis vernantes & floridos flores colligit, & devotæ dulcedinis gratiosa poma decerpit. Nimirum ergo circa cultum & munimen ipsius Regiæ Celsitudinis curiosa versatur intentio, & propensioris vigilantiæ studium adhibetur, ut & illa per devotionem sinceram puritatis respiret odorem, & per fidelitatem integram expectatum constantiæ fructum reddat. Verum quia tunc utiliter Regio regitur, dum directi ducatu Rectoris dirigitur, & vigilis Præsidentis industria gubernatur; Nos cupientes, quod ipsa Provincia Duce gaudeat circumspecto, Illustrem HEINRICVM COMITEM DE FÜRSTENBERG, & CONSANGUINEUM NOSTRVM, quem ex parte circumspectionis & fidei merita nobis reddunt amabilem, & probata strenuitas efficit clariorem, Vobis & toti Provinciæ prænotatæ præficimus in Rectorem ejusdem Provinciæ Regnum vice Nostri Nominis exequendum sibi plenarie committentes, ut ejus studioso

A *Ducatu & præservetur a noxiis, & salutari solio solidetur. Vos itaque quæsumus, puræ fidei & sinceræ devotionis Alumni, præsentibus nostræ Serenitatis armati, Nostram in sua præsentiam figurantes, cum COMES idem sit OS DE OSSIBVS NOSTRIS & CARO DE CARNE NOSTRA transsumptus, eundem, quasi familiaris dilectionis Pignus eximium, hilares & devoti suscipite, ac in omnibus, quæ ad creditum sibi spectant Officium, reverenter ei parere* B *ac humiliter promptis affectibus obedire curetis, ut devotionis vestræ constantiam Liberalitatis Augustæ provisio, quæ servitia novit remunerare fidelium, digna proinde vicissitudine prosequatur; pro firmo scientes, quod obedientiæ signum, quod sibi vestra devotio monstraverit, æquo favore benevolentiæ complectemur, ac si monstrari contigerit specialiter Nobis Ipsis.*

Hucusque Diploma illud *Imp. Rudolphi Primi* sine mentione *temporis* & *loci* promulgationis, quod inter incompactas *Augustissimæ Bibliothecæ* C *Cæsareæ* schedas miscellaneas fortuito reperi. Confirmandi autem & illustrandi istius *Diplomatis* causa, subjungo hic aliud ejusdem Gloriosissimi *Imp. Rudolphi Primi Diploma*, datum *in Castris apud Marchegge* A. C. 1278, & ex Urbis *Villingæ* Archivo, ubi authenticum adservatur, depromptum, in quo *Heinrici Comitis de Fürstenberg*, itidem, ut supra, fit mentio tanquam *Consanguinei.*

RVDOLPHVS Dei Gratia Romanorum Rex semper Augustus universis Sacri Romani Imperii fidelibus, præsentes literas inspecturis, gra-

gratiam suam & omne bonum. Dum ad cunctos Sacri Romani Imperii fideles rectæ considerationis Serenitas inclinat Regia, & distinguentem inter contraria mentem applicat ad diversos, non indigne illorum facilius inclinatur precibus, & eorum votis favet favorabilibus, qui Romano Imperio indesolubiliter adhærentes, continuatis servitiis ad serviendum ulterius atque in perpetuum totis viribus totisque conatibus laborant animo irremisso, viribus indefessis. Supplicanti itaque nostræ Majestatis Culmini Nobili Viro HEINRICO DE FÜRSTENBERG, NOSTRO CONSANGVINEO, Imperii fidelissimo, ut cum Villingen, Fürstenberg, Doresteten, & alia sua Oppida quæcunque, PATRIS SVI, ac DVCIS DE ZERINGEN, aliorumque Progenitorum suorum temporibus, qui eadem legitime possederunt, ex Prædecessorum nostrorum Imperatorum & Regum Romanorum Illustrium indulto, tali gavisa fuerint libertate seu Immunitate, quod nemo Civium Oppidorum prædictorum utriusque sexus extra Oppidum suum potuit, vel debuit coram aliquo Judice extraneo conveniri, Sibi suisque Civibus & Oppidis prædictis libertatem seu Immunitatem hujusmodi innovare & confirmare de Benignitate Regia dignaremur: Nos ipsius Comitis HEINRICI, qui Se Nostris & Imperii servitiis præ cæteris hactenus fidelius & irremissius applicabat, & adhuc applicat incessanter, precibus inclinati, libertatem seu immunitatem prædictam Sibi, suisque Civibus & Oppidis prænotatis innovamus & confirmamus præsentium testimonio literarum; volentes & Authoritate Regia inhibentes, ne quis Civium & Oppidorum prædictorum coram alio quodam, quam Oppidi, in quo resedet, Judice, sive realis, sive personalis, sive alia quæcunque contra ipsum Actio adimpletur, stare Judicio compellatur; uno si quis contra ipsos Cives vel eorum aliquem aliquid habuerit actionis, illam coram Judice vel Sculteto Oppidi ejusdem Juris ordine prosequatur. Nulli ergo omnino hominum liceat contra hanc nostræ innovationis & confirmationis venire Gratiam, vel ei aliqualiter contraire. Quod qui facere præsumpserit, gravem Regiæ Majestatis offensam se noverit incursurum. Datum in Castris apud Marchegge XIIII Calend. Sept. Indictione VI Anno Domini millesimo CC LXXVIII, Regni vero nostri anno quinto.

Tertium quoque ejusdem *Cognationis* insigne testimonium extat in *Augustissimæ Bibliothecæ Cæsareæ antiquo manuscripto Catalogo Germanico omnium Privilegiorum aliorumque Diplomatum & monumentorum publicorum*, ad *Historiam Augustissimæ Domus Austriacæ* pertinentium, quæ *Vindobonæ* in *Archivo Cæsareo-Austriaco* adservantur archetypa. Reperi enim in jam memorato *Catalogo Diploma* quoddam *Imp. Rudolphi Primi*, *Reinfeldæ* Calendis Junii A. 1283 promulgatum, cujus argumentum: *Imperatorem Rudolphum filiis suis Alberto & Rudolpho Ducatum Austriæ in feudum concessisse, & quidem ambobus* (1) *conjunctim; Regimen tamen Austriæ Inferioris debere esse ac permanere penes solum Al-*

(1) *Vide* Alberti Argentinensis *Chronicon pag.* 101. *editionis Vrstisianæ.*

Albertum, tanquam natu (1) majorem, ejusque stirpem masculam; vicissim autem, nisi ipse Pater Rudolphus filio suo natu minori Rudolpho intra quatuor annos & dimidium peculiari aliquo Regno aut eximio Ducatu provideret, debere Ducem Albertum fratri suo Rudolpho persolvere certam pecuniæ summam secundum Patris arbitrium: si etiam Ducatus, qui filio Rudolpho a Patre concederetur, exigui esset emolumenti, debere Albertum fratri suo Rudolpho compensationis loco itidem persolvere certam pecuniæ summam secundum Patris arbitrium, atque nihilominus, si Ducis Alberti mascula stirps deficeret, supra memoratum Austriæ Regimen translatum iri ad Ducis Rudolphi stirpem masculam: si quoque Dux Albertus fratri suo Duci Rudolpho pecuniam arbitrio Patris constitutam non persolveret, debere hanc Ordinationem omnino esse irritam, & Ducem Rudolphum secundum Diploma Infeudationis admitti ad dimidium Austriæ Inferioris Regimen: si denique Imperator Rudolphus ante arbitrariam pecuniæ constituendæ definitionem moreretur, debere Fridericum Burggravium Norimbergensem, (2) Albertum Comitem de Hohenberg, HEIN-

A

RICUM COMITEM de FÜRSTENBRG, & (3) Ludovicum Comitem de Ottingen, Imperatoris defuncti loco sententiam dicere, & superstites in locum demortuorum alios constituere ex Eorundem Ducum COGNATIONE Arbitros. Ipsa antiquæ istius *Germanicæ* Epitomes verba sunt hæc: *Ein Ordnung von Künig Rudolphen, Römischen Künig, zwischen seinen Sühnen Hertzog Albrechten und Hertzog Rudolphen von Osterreich, nachdem Er Ihnen die*

B

Osterreichischen Land gelieben, darinn Er Ihm dann ferner Ordnung seinem gefallen nach fürzunehmen vorbehalten hat, innhaltend: Hertzog Albrecht und seine Sühne söllen die Nieder-Osterreichische Land allein regieren; so verr aber der Künig seinem Suhn Hertzog Rudolphen innerhalb fünfthalb jahren nit mit einem Kunigreich oder andern treffentlichem Fürstenthum versicht, so söll Ihm sein Bruder Hertzog Albrecht

C

ein Summa gelds geben, wie der Vater mittler zeit auzspricht: wäre aber das Fürstenthum kleinfueg, so söll Ihm Hertzog Albrecht aber ein Summa gelds nach erkantnus des Vaters zu einer zubusse heraus geben; doch in allweg wan Hertzog Albrechts Manstam ab-

(1) *Corrigendum itaque est* Chronicon Alberti Argentinensis *pag. 673. editionis Cuspinianææ & pag. 105. editionis Vrstisianæ, quippe ubi* Rudolphus, *qui* Agnetem Wenceslai *Regis Bohemiæ sororem in matrimonio habuit, perperam vocatur* filiorum Imp. Rudolphi Primi primogenitus, *Contrarium enim legitur in eodem* Chronico *pag. 100. editionis Vrstisianæ, utpote ubi* Albertus *tanquam* natu major *recte* Rudolpho *præponitur.*

(2) *Hujus Comitis* Alberti *soror nomine* Anna *fuit uxor* Imp. Rudolphi I. & *mater Ducum Austriæ* Alberti & Rudolphi, *quorum in hoc Diplomate fit mentio.*

(3) *In eodem supra citato antiquo* Diplomatum Austriacorum *Catalogo MSto extat etiam abbreviatum aliquod* Diploma *ejusdem* Ludovici Comitis de Otting, *datum Norimbergæ IV. Non. Januarii A. 1299, quo ipse secundum hanc* Imp. Rudolphi I. *ordinationem publice declarat, se in locum trium demortuorum Coarbitrum suorum alios tres EX COGNATIONE DVCVM AVSTRIÆ Arbitros cooptasse, nempe* Burchardum Comitem de Hohenberg, Eberhardum Comitem de Wirtenberg & Ottonem Comitem de Strasberg, *ut una secum definiant ac pronuncient summam pecuniæ, quam* Imp. Albertus I. *fratris sui* Ducis Rudolphi *defuncti filio JOANNI debeat persolvere.*

abgieng, daz Hertzog Rudolphen Manstam alz dann in die Regierung bemeldeter Osterreichischen Lande angange: wo Hertzog Albrecht seinem Bruder das gesprochene geld nit bezahlete, so sol diese Ordnung absein, und Hertzog Rudolph zu halber Regierung der Nieder-Osterreichischen Land kommen, inhalt der Kunglichen Belehung: wo der Kunig abgieng, ehe Er den Spruch um das geld thäte, so sollen Burggraf Friderich von Nürnberg, Graf Albrecht von Hohenberg, GRAF HEINRICH VON FÜRSTENBERG, und Graf von Ottingen, an seiner Majestät stat darumb ausprechen, und die lebendigen an der abgestorbenen stat andere Spruchleute AVS DER HERTZOGEN FREVNDSCHAFT setzten. Datum Reinfelden unter dem Majestätischen Insiegel und Handzeichen, prima Junii A. 1283. Ut igitur ex hoc *abbreviato Diplomate*, quod, cum primum in manus meas pervenerit, alio posthac tempore publicabo *integrum*, clare & perspicue apparet, *Heinricum Comitem de Fürstenberg Imperatori Rudolpho I. ejusque liberis propinqua cognatione* fuisse conjunctum, sic praeterea ex eodem *Diplomate* colligi etiam possunt aliae nonnullae singulares notitiae, circa quas in *Historia Austriae* temporum *Imp. Rudolphi I.* a *Joanne Cuspiniano*, *Wolgango Lazio*, *Gerardo de Roo*, *Ponto Heutero*, & aliis recentioribus Scriptoribus non mediocriter erratum est; uti post integri istius *Diplomatis* adeptionem peculiari quadam Dissertatione luculenter a me demonstrabitur. Interim autem facere non possum, quin hac occasione obiter indicem atque corri-

A gam gravissimum quendam errorem *Joannis Villani*, antiqui & celebris Historici Florentini, qui A. C. 1348. obiit. Is enim in *Historia sua Florentina, Italice* conscripta & *Venetiis* apud Bartholomaeum Zanetti Anno 1537. in folio edita, *Augustissimam Domum Habsburgo-Austriacam* cum *Illustrissima Domo Fürstenbergica* perperam confundit, dum Libri septimi capite 63. *Imp. Rudolphum I.* corrupte appellat *Ridolfo Conte di FURINBORGO*, & sequenti capite 64. multo adhuc corruptius *Ridolfo Conte di FINBORGO*, vel, ut
B in ejusdem Historiae recentiori editione *Florentiae* apud Philippum & Jacobum Giunti An. 1587. in quarto impressa, utroque jam citato loco legitur, *Ridolpho Conte di FURIMBORGO.* Verisimillimum nempe videtur pro *Furinburgo*, *Finborgo*, & *Furimborgo* legendum ibi esse *Fürstenbergo*, minimeque dubium est, quin nomen hoc gentilitium de Fürstenberg, quod *Imp. Rudolpho I.* per supinam ignorantiam ibi attribuitur, in verum nomen gentilitium de
C Habsburg mutandum sit. Causam autem ita errandi praebuit partim supra memorata *Cognatio* inter *Imper. Rudolphum I.* & *Heinricum Comitem de Fürstenberg*, quippe quam ipse *Imp. Rudolphus* supra exhibito *publico Diplomate Italis* notam fecit, partim vero jam memorati *Comitis de Furstenberg Praefectura Romaniola*, utpote ob quam *Joanni Villano* nomen *Furstenbergicum* magnis cognitum fuit, quam nomen *Habsburgicum.* Mira denique aut nova nemini videri debet mutatio nominis *Furstenberg* in *Furinborg*, utpote cum hujusmodi erroribus, ob ignorantiam *Linguae*

Germanicæ & *Familiarum Germanicarum* circa *Nomina Personarum* & *Locorum* commissis, omnes scateant *Historiæ de Rebus Germanicis Italice* & *Gallice scriptæ* ; ideoque rectius facerent *Itali* & *Galli*, si vel a *Rebus Germanicis Italice* & *Gallice* scribendis omnino abstinerent, vel non prius tale argumentum aggrederentur, quam accuratam *Germanicæ Linguæ* sibi ac- A quisivissent notitiam, ejusque *recte scribendæ* ac *pronunciandæ* essent callentissimi. Dum enim *Nomina Personarum* & *Locorum* temere aut imperite immutant, & ad *Linguam* suam atque *pronunciationem Italicam* & *Gallicam* inepte accommodant, pessime profecto de *Germania* merentur, quippe cujus *Historiam* eo modo misere corrumpunt, obscurant & contaminant.

XXI.

Cl. Viri Lucæ Holstenii, Vaticanæ Bibliothecæ Præfecti, ad Petrum Lambecium, Nepotem suum, epistolæ duæ & viginti.

MONITUM.

Lucam Holstenium Lambecii *nostri avunculum fuisse*, *nullus ignorat*, *qui* Lambecii *scripta legit*. *Hujus enim Clarissimi Viri sapientissimis simul monitis & sumptu non modico ingenium domi noster forisque excoluit & ἀποδημήσας eruditum orbem vidit. Luculenta ejus rei hæ epistolæ servant testimonia*, & *ut porro conservent*, *diligenti earum editione procurare studuimus. Legebantur prius Libro Commentariorum sexto Addit. I. ex causa*, *quam ex* Lambecio *jam audi.*

Quandoquidem Libri *primi* horum Commentariorum pag. 11. & 12. *Monumentis sepulcralis* Avunculi mei *Lucæ Holsteinii*, ab Eminentissimo Principe *Francisco* S. R. E. Cardinale *Barberino Romæ in Ecclesia Germanorum*, appellata *S. Mariæ de Anima*, in honorem ejus magnifice erecti, debitam quidem feci mentionem, sed, prout tempus tunc ferebat, non nisi nudam illius Inscriptionem ibi exhibere potui, supplendæ nunc istius observantiæ causa integrum illud hic repræsento æri incisum cum vera ipsius *Effigie*, quam, præstantissimi Pictoris accuratissima manu Romæ ad vivum depictam, in Museo meo adservo & veneror. Cæterum ne repetita hæc istius monumenti mentio plane solitaria sit, adjungo ecce *viginti duas Epistolas*, ab B eodem *Avunculo* ad me valde adhuc juvenem, A. 1640. 1641. 1644. 1645. 1646. 1647. & 1650. partim *Hamburgum*, partim *Amsterodamum*, partim *Lutetiam* partim *Tolosam* missas ; quas ob nativam stili elegantiam, prudentissima monita, & præcepta, ac variam rerum eruditarum notitiam, non conservatione solum privata, sed & publica luce dignissimas existimo.

Epistola I.

Hamburgum.

Petro Lambecio, *Nepoti meo charissimo*, *Lucas Holstenius S. P. D.*

Epistolium meo rogatu abs te scriptum, *Suavissime Petre*, *indolis atque ingenii tui specimen mihi fuit longe gratissimum. Facile enim perspexi*, *quam felici pede virtutis & doctrinæ iter sis ingressus*, & *quam gnaviter*

viter jam spem atque exspectationem meam præverteris. Ego quamvis de tua in cœptis studiorum laboribus constantia non dubitem, cohortari tamen te volui, ut, quod tua sponte te facturum confido, id meo rogatu atque etiam jussu præstes urgeasque alacrius. Et cum universum Sapientiæ studium duabus potissimum partibus constet, ut animum quam maxima & pulcherrima divinarum humanarumque rerum cognitione instruas, & ut ea, quæ animo complexus es, puro & copioso sermone proferre possis, in utroque multum tibi studii ponendum existimes ad egregiam laudem consequendam, ne vel barbaram atque infantem tibi pares Sapientiam, vel cassam & inanem rerum bonarum loquacitatem. Cumque omnis vera ac solida eruditio Græcis Latinisque literis sit consignata, ac proinde Linguarum cognitio clavis instar se habeat, sine qua reconditas Sapientiæ opes frustra te aditurum speres, illa nunc præcipue tibi comparanda erit optimorum Autorum lectione atque usu; usum vero maxime acquires, si multa eaque optima ex aurei seculi Scriptoribus ita legendo ediscas, ut scripturus aut locuturus semper habeas in numerato. Vale charissime Nepos, & tuæ industriæ ac sedulitatis exemplo Lucam fratrem ad studiorum amorem excita. Romæ (1) *pridie Kalendas Majas A. cIↄ Iↄc XL.*

EPISTOLA II;

Hamburgum.

Optime & charissime Petre:

B*ina, quæ Parens tuus ad me misit, diligentiæ atque industriæ tuæ specimina mihi grata fuere. Quid enim gratius aut jucundius mihi accidere possit, quam ut ea ætate, qua alii vix primos flores promittunt, jam aliquem ingenii tui fructum videam? Quocirca cohortatione mea ad te excitandum non est opus, cum adeo gnaviter in virtutis studio decurras. Hoc tantum monendum duxi, ne ita ingenii præstantiæ fidas, ut laborem studiumque te compendi facere posse existimes; quin ita potius rem putes, hæc Dei ad naturæ munera perinde nobis concedi ac studiorum curriculum feliciter absolvendum, ut secundus ventus ad navigandum adspirat. Nam ni vela explices, ventoque obvertas, & clavum prudenter moderere, haud amplius proficias, quam qui vento destitutus, remis sedulo incumbit; quem sæpius in portum appellere videas, dum alterum incuria & negligentia in vada aut scopulos impellit. Græcæ linguæ studium nunquam tibi satis commendaverim; ea utramque eruditionis paginam facit. Terentium & Ciceronem semper præ manibus & in oculis habeto, ut optimos Latini sermonis Magistros; quibus quanto magis delectaberis, eo te amplius in literis profecisse cognosces. Sed hæc ex* (2) *Præceptore tuo rectius & copiosius intelliges; quem cum suo loco Parentes tibi erudiendo præfecerint, in amoris & honoris societatem admiserunt. Vale, & me tui amantissimum redama. Romæ* (3) *A. cIↄ Iↄc XL Kal. Septembr.*

Tui amantissimus avunculus

Lucas Holstenius.

EPI-

(1) *Agebam tunc annum ætatis* decimum tertium; *nempe respectu diei decimi tertii Aprilis styli novi A. 1628.*

(2) *Nomen illi erat* Joannes Palladius.

(3) *Agebam tunc annum ætatis* decimum tertium.

EPISTOLA III.

Hamburgum.

Optimæ Indolis Adolescenti Petro Lambecio, Sororis filio Lucas Holstenius S.

Quam gnaviter seduloque studiis incumbas, charissime & jucundissime Petre, & Parentum commendatio & tuæ literæ testantur. Hæ sane luculentum diligentiæ specimen exhibent, unde facile perspicio, quam læta incrementa indies studia tua capiant. Neque est quod te satis tua sponte concitatum exstimulem, cum etiam vota mea viceris; id saltem moneo, ut cum nascendi series medium te inter (1) *Joannem &* (2) *Lucam fratres collocarit, sedulo des operam, ut alterum presso vestigio subsequaris, alteri ipse exemplum præbeas, quo ad studiorum curriculum alacrius excitetur. Itaque turpe tibi futurum existimes, si vel alter longius te a tergo relinquat, alter antecedentem occupet; quod quidem facile cavebis, si ita tempus colloces in studiis, ut nunquam ocio vel ineptiis indulgeas. Æque enim male pereunt bonæ horæ aliena, quam nihil agendo. Tu sæpius ad me scribe, atque id cura, ut in scriptione veterum Autorum Terentii, Ciceronis, ac Plauti imitatio aliqua eluceat. Vale. Romæ* (3) *postrid. Id. Februarii cIↃ IↃc XLI.*

EPISTOLA IV.

Hamburgum.

Petro Lambecio, Nepoti meo charissimo, Lucas Holstenius S. P. D.

Bene sit Optimo (4) *Principi, cujus humanitati etiam literas tuas exoptatissimas debeo. Fuit hæc coronis beneficiorum, quæ ab ejus benignitate in me profecta sunt plurima, quod visere ad vos dedignatus non fuerit. Ego vero indolem tuam exosculor, & animum bonæ mentis amantem non solum laudo, sed etiam exstimulo, & quam possum maxime cohortor, ut spretis Germanicarum Academiarum* (5) *ganeis & popinis, quibus ingenuum pariter & pudor deteritur, ad celebriores Belgii, Galliæ & Italiæ scholas quamprimum te conferas, & clarissimis Europæ luminibus te adjungens, iis virtutis & sapientiæ Magistris utare. Non dubito, quin, eodem Illustrissimo Principe referente, cognoris, quonam hic in Urbe sim loco, & quæ mihi meisque studiis pararim subsidia: quæ licet maxima non sint, neque ad invidiam usque opulenta, otio tamen literario cum aliquo decore sustentando sufficiunt. Est mihi adhuc Bibliotheca, Codicibus non solum editis, sed etiam manuscriptis, Græcis præsertim, probe instructa; quam ego cum Crassorum vestrorum opibus commutare nolim.*

Hæc

(1) *Vide de eo Lib. 1. horum Commentar.*

(2) *Obiit is præmature A. 1661. d. 4. Maji, cum proxime præcedenti Anno 1660. d. 10. Januar.* Patavii Philosophiæ & Medicinæ Doctor *creatus, ex Italia domum rediisset. Vide etiam Catalogum Librorum a me editorum num. VI, pag. 7.*

(3) *Agebam tunc annum ætatis* decimum tertium.

(4) *Erat is* Franciscus Carolus, *Saxoniæ Inferioris Dux Lauenburgensis.*

(5) *Verba hæc, primo intuitu nimis dura & rigida, non sunt generaliter & simpliciter accipienda, ac si* Germanicæ Academiæ *per se damnarentur; sed restrictissime, & tantum respectu perniciosissimi* Pedantismi, *qui in earum nonnullis negligentia debitæ disciplinæ invaluit, & illis ipsis, apud quos per pravam consuetudinem adhuc viget, invisus & intolerabilis est.*

Hæc χρήσει καὶ κλήσει tua erit, ubi ad me veneris. Venies autem, si studiis tuis consultum velis; quæ nulli mortalium magis quam mihi curæ cordique erunt. Si Parentes Italicæ profectioni obluctentur, haud improbaverim, imo suaserim etiam, ut Belgium primum adeas, atque inde te conferas in Galliam, unde facilior in Italiam excursus. Vbi intellexero quid consilii cœperis, submittam literas commendatitias, quæ aditum ad doctorum Virorum alloquium & amicitiam tibi aperiant, ne plane hospes ad nos venias. Interim, dum patrio nido affixus hæres, temporis rationem sedulo abs te exigas, ne in hoc ætatis & ingenii vigore vel momentum tibi otioso effluat. In dicendi & ratiocinandi arte diligenter te exerce. Hoc enim præcipuum experiere (1) *ἐφόδιον ad superiorum Facultatum cognitionem postea parandam. Terentium, Plautum, Ciceronem & Cæsarem nunquam deponas de manibus: hi linguam stylumque tibi dirigant. Græce linguæ usum quam potes promptissimum legendo scribendoque tibi redde; nunquam enim veterum Sapientum adyta sine hoc adminiculo penetrabis. Vale, & si me amas, frequentius ad me scribe. Romæ* (2) *postrid. Nou. Nov. A.* cIↄ Iↄc XLIIII.

Epistola V.

Hamburgum.

Optimæ Indolis & præclaræ Spei Adolescenti, Petro Lambecio, Lucas Holstenius S. P. D.

A *Gaudeo hactenus obscurum tibi non fuisse, quo semper in te animo fuerim, postquam te virtuti & liberalibus studiis gnaviter incumbere intellexi. Quamvis enim necessitudo nostra charissimum te mihi fecerit, magna tamen commendatione prolixiorem tibi affectum conciliavit bonæ mentis amor, quo flagras. Literas ad* (3) *Vossium & Barlæum, Viros Clarissimos, proximo cursore accipies, & ob incerta itineris alios apud mercatorem Belgam invenies. Et quoniam ad Sapientiæ mercatum proficisceris, non ut exoticas merces in* (4) *principe Orbis*
B *terrarum Emporio compares, nullam rei gerendæ occasionem prætermitte; doctos viros assectare, frequenta, cole, eorumque affectum probitate, modestia, assiduitate & diligentia promereri stude. Sed nunc felici numinis auspicio stadium ingredere, & animum ad virtutis curriculum alacriter excita; habebis me fautorem, dum cœptum premis. Tu modo, suavissime Petre, recta monentibus & de tuo profectu solicitis obtempera; & cum*
C *optimo quoque, maxime autem cum temetipso contende; ita palmam tibi certam promittere poteris. Ego Deum, ut cœptis tuis faveat, & studia feliciter provenire faciat, ex animo rogo & veneror. Romæ* (5) *prid. Kal. Octob.* cIↄ Iↄc XLV.

Epistola VI.

Amsterodamum.

Petro Lambecio, Optimarum Artium Studioso, L. Holstenius S. P. D.

(1) Viaticum *seu* Adminiculum.

(2) *Agebam tunc annum ætatis* decimum septimum.

(3) *Duo hi doctissimi ac celeberrimi Viri*, Gerardus Joannes Vossius & Caspar Barlæus *erant tunc temporis in Illustri Gymnasio Amsterodamensi Professores publici; ille quidem Historiarum, hic autem Philosophiæ Moralis.*

(4) *Intelligitur hic* Amsterodamum.

(5) *Agebam tunc annum ætatis* decimum octavum.

Scripsi ante octiduum prolixe de tota itineris & studiorum tuorum ratione optime & charissime Petre, sed vereor, ut eas literas ad Parentem missas jam acceperis. Nunc iterum significo, lubenti animo me tuum rescivisse discessum ex patria, & salvum te Amsterodamum pervenisse plurimum gaudeo. Id miror te ne verbo quidem ad me scripsisse, cum optima literas mittendi occasio sit per mercatorem Belgam; idque ut porro facias, & quam poteris frequentissime, te moneo, cum minima maxima de te tuisque studiis scire desiderem. Interim hortor, ne de discessu ex Belgio cogites, quamvis primo accessu non satis ex voto tuoque desiderio res successisse videatur. Aderit Deus honestis conatibus, nec suo auxilio egregiam voluntatem destituet. Literas inclusas (1) *Bartholdo Neuhusio tradas velim, cui te tuaque studia quam diligentissime commendavi; is consilio operaque sua te juvabit. Tu omnia in ejus finem* (2) ἀφειδῶς *effunde. Ego id curabo, ut animum meum plane paternum perspectum habeas. Interim me mone de omnibus superioris Epistolæ capitibus. Exposui Neuhusio rationes, cur te Amsterodamo pedem movere nolim, & quibus potissimum studiis te incumbere velim: rogavi etiam, ut hospitium tibi commodum prospiciat, nisi ipse jam pararis, ubi ad aliquot menses vivas, donec linguæ morumque Belgicorum paulo peritior, vel Lugdunum vel alio migres. Quamprimum sermones & consilia cum eo contuleris, tuam mihi sententiam indices velim, & Amsterodamensis Scholæ statum exacte perscribas: illud quoque significes, ubi locorum Issaacus Vossius Gerardi filius vivat, & qui Professores sint Amsterodami præter Vossium & Barlæum; Hoc etiam prioribus monui, ut diligenter exquiras de Academia vel Gymnasio Deventriense, ubi Gronovius, Civis noster, Vir egregius, literas docet; de his quoque cum Neuhusio confer. Tu, mi Petre, animum bona spe erige, &, cum a paterno nido corpore avolaveris, animum quoque ab ejus recordatione & desiderio abstrahe. Temporis rationem habe; hujus enim usuram preciosissimam nobis Deus esse voluit. Vale, & me tui amantissimum de omnibus certiorem facito. Vale. Romæ* (3) *17. Febr. A. cIↄ Iↄc XLVI.*

EPISTOLA VII;

Amsterodamum.

Doctissimo Juveni Petro Lambecio L. Holstenius (4) χαίρειν ϗ εὐπράττειν.

Non dubito charissime Petre, quin priores meas a mercatore Belga jam acceperis, quibus de itineris & studiorum tuorum ratione uberius perscripsi. Ex iisdem perspicies, quam ego solicite tuas expectarim, quas Parentes Hamburgo tandem ad me miserunt. Puto conspectum ad consuetudinem tot Illustrium Virorum itineris mo-

(1) *Degebat is tunc temporis* Amsterodami: *religiosissimus æque ac doctissimus Sacerdos, & acerrimus Catholicæ Religionis Propugnator; ut apparet ex variis ipsius lectu dignissimis Scriptis, contra Hæreticos recentiores solidissime editis.*

(2) Libere.

(3) *Agebam tunc annum ætatis* decimum octavum.

(4) *Hoc est,* Gaudere & bene rem gerere. *Ita enim verba hæc vertit* Horatius *Lib.* 1. *Epist.* 1.

molestissimi tædium ex animo jam dispulisse; & omnino futurum spero, ut, quo magis humanitatem eorum degustabis, eo minus te profectionis, quantumvis (1) intempestivæ, pœniteat. Superioribus meis varias tibi & Neubusio rationes exposui, cur Amsterodami te aliquamdiu commorari velim: sed, cum feliciori studiorum profectu spem & exspectationem meam superaveris, legem amplius nullam dico, quo minus tuo utaris arbitrio & ingenii ductum sequaris. Hoc duntaxat moneo, dum eo es loco, ubi studia Geographica maxime florent, gnaviter des operam, ut (2) πινακογραφίαν, *& eam, quam vocant (3)* Ὑδρογραφίαν, *ab optimis delineandi Magistris addiscas, nec sumptui ea in re parcens nec tempori. Ceteræ enim scientiæ ubivis locorum, hæ Amsterodami tantum percipi possunt. De studiis græcis vere mihi (4)* θαύματα καὶ ἀπροσδόκητα *nuncias. O me felicem, qui eo in stadio te currentem video, etiam cum doctorum plausu, quo te jamdudum vota & co-* A *hortationes meæ trahebant. Multos hic fautores habebis, sed me faventiorem neminem. Quomodo enim te hæc studia amantem non amem unice? Sed quo casu aut consilio (5) Aristænetum tibi expoliendum sumpsisti, in quo Josiæ Merceri industria ita omnia præstitisse videtur, ut, quantum ab ingenio humano meliorum Codicum ope destituto proficisci possit, nullum alienæ diligentiæ locum reliquerit? Nam & Versio nativa elegantia cum græcis certat; Notæ autem ita omnibus nu-* B *meris sunt absolutæ, ut nec demi quidquam nec addi possit. Verum non ego tam severa lege tecum agam, ut nihil permittam juventuti. Illud autem, si me amas & tuam famam, quam cautissime cave, ne Merceri politissimi & humanissimi Viri manes vel uno verbo lædas, etiamsi manifesta ab eo dissentiendi sit causa; ita enim ejus virtus, doctrina & singularis modestia meretur: tum vero & hoc, ne amantium nequitias & (6)* ἀπόῤῥητα, *reducto sipario, curiosius vestigando, & tuo & alieno pudori injuriam facias:*

ea

(1) *Nempe ob navigationem hyemalem mense Decembri.*

(2) Compositionem Tabularum Geographicarum.

(3) Compositionem Tabularum Nauticarum.

(4) Miracula & inopinata.

(5) *Scripsit hic Aristænetus* Ἐπιστολὰς ἐρωτικὰς *sive* Epistolas amatorias *elegantissimas, in* duos Libros *divisas, quas primus omnium in lucem edidit sed tantum* græce, Joannes Sambucus, *Hungarus Tirnaviensis, Antwerpiæ typis Christophori Plantini A. 1566. in quarto, & quidem ex pervetusto suo, & hactenus, quod sciam, unico Codice manuscripto membranaceo, qui etiam nunc adservatur in* Augustissima Bibliotheca Cæsarea Vindobonensi, *& inter Codices MStos Philosophicos ac Philologicos Græcos secundum antiquum numerum est centesimus trigesimus quintus, atque, ut ipse ibi in principio inscriptione propriæ manus testatur, A. 1561. ab ipso fuit comparatus in* Apulia. *Secundus deinde easdem Epistolas* latine *simul &* græce *cum eruditissimis Notis suis edidit* Josias Mercerus *Parisiis apud Marcum Orry A. 1594. in octavo, sed absque suo nomine. Quod porro ad* meum *in easdem Epistolas* Commentarium, *in Holsteniana hac Epistola memoratum, attinet, eum componere orsus sum Hamburgi d. 3. Junii A. 1645, absolvi autem Amstelodami Kalendis Februarii A. 1646. Exstat is nunc autographum in Augustissima Bibliotheca Cæsarea, nec communicationem ejus denegabo, si quis* novæ Epistolarum Aristæneti editioni *illum velit subjungere.*

(6) Arcana, quæ divulgari haud honestum est. *Libanius in Ethopoëia secunda, quæ exstat Operum ipsius Tom. 2. pag. 734. vocat* τὰ τῶν ἐρώντων μυστήρια, *hoc est,* amantium mysteria.

ea enim ætate es, quæ multa istorum vel ignorare, vel verecunda dissimulatione præterire debet. Quocirca doctissimorum Virorum (1) Vossii, (2) Heinsii, & inprimis (3) Salmasii consilio utere, nec quidquam nisi eorum judicio ac censura probatum profer. Salmasius enim, Merceri gener, candide suggeret, ne quid in Soceri nomen famamque peccetur. Auctoris ætatem, patriam & professionem ex Libanii Epistolis (4) ἀνεκδότοις observasse videor; nec dubito quin ipsissimus sit Venerum & Gratiarum parens, cujus elegantiam & leporem in scribendis Epistolis quavis occasione prædicat. Mittam alias ex Vaticano exemplari, si quæ (5) γνωρίσματα contineant, quæ Aristæneti vitam illustrent: qualis est ea, qua (6) Spectati Persicam Legationem, Constantii Imperatoris jussu peractam, narrat. Multa quoque de hoc ipso Aristæneto suggerit Libanii oratio de vita sua, quæ (7) principio Tomi posterioris legitur. (8) De Lycophrone non solum probo consilium tuum, sed etiam hortor ac moneo, ut ex (9) σκοτεινοῦ auctoris tenebris lucem nomini famæque tuæ quæras. Offero etiam Codicem manuscriptum optimæ notæ (10) Commentariorum Tzetzæ; sed ita est (11) ὀγκώδης, ut ægre transmitti ad te possit. Eum igitur apud me tibi paratum scias, ubi veneris; interim ingenium experire. Habeo & Orphei Poëmatum exemplar non contemnendum, ex quo (12) Argonautica plurimis locis emendavi. Auctor ille, hucusque a Criticorum & Correctorum vulgo derelictus, tuam exposcere videtur operam. Hymni autem, reconditæ antiquitatis plenissimi, justum Commentarium merentur; quem vel unius Procli Scripta (13) ἀνέκδοτα tibi instruent, ut ex Notis meis ad Sallustium Philosophum facile perspicies: ne quid de cæteris, quos apud me habeo, Platonicis nunc dicam, in quibus (14) τῆς μυθικῆς θεολογίας thesaurus latet. Gaudeo te eam Octavii Tensini humanitatem experiri, quam ejus amici hic mihi pollicebantur. Literas meas imposterum ab ipso recipies, tuasque vicissim per eum ad me mittito. Itaque ejus opera libere & (15) ἀπροφασίστως utere, meque quam sæpissime de tuis rebus certiorem facito; id enim meo jure abs te postulare videor. Quamprimum abs te & Neuhusio responsum ad priores accepero, scribam de profectione cæte-

(1) *Nempe* Gerardi Joannis.
(2) *Nempe* Danielis.
(3) *Nempe* Claudii.
(4) Ineditis. *Sunt autem Epistolæ* duodecim; *quas vide infra in Appendice proxime sequentis Epistolæ* octavæ.
(5) Indicia *seu* documenta.
(6) *Vide infra Annotationes meas marginales ad* primam Libanii Epistolam.
(7) *Vide Operum* Libanii *editionem græco-latinam Parisinam Federici Morelli A. 1626, & 1627. in fol. Tom. II. pag. 21.*
(8) *Vide Prodromum meum Historiæ Literariæ Lib. 2. cap. 4. §. 4. pag. 181.*
(9) Obscuri.
(10) Lycophronis *Poëma, inscriptum* Alexandra *sive* Cassandra, *exstat etiam aliquoties in Augustissima Bibliotheca Cæsarea manuscriptum, & quidem* cum Commentariis Isacii Tzetzæ *in Codicibus MStis Philologicis Græcis secundum antiquum numerum 201mo & 214to.*
(11) Grandis.
(12) *Eorundem* Argonauticorum *præstantissimum exemplar manuscriptum membranaceum exstat etiam in Augustissimæ Bibliothecæ Cæsareæ Codice MSto Philologico secundum antiquum numerum ducentesimo secundo.*
(13) Inedita. *Eadem autem* Procli Scripta inedita *exstant etiam in Augustissimæ Bibliothecæ Cæsareæ Codicibus MStis Philosophicis.*
(14) Fabulosæ Theologiæ.
(15) Sine excusatione.

terisque quæ studiis tuis maxime profutura videbuntur. Nunc vale, & me ama. Romæ (1) prid. Kal. April. cIↃ IↃc XLVI.

Epistola VIII;

Amsterodamum.

Doctissimo Juveni Petro Lambecio Lucas Holstenius (2) εὐπράττειν.

Quod tardius meas accipis, eo factum, ne tuam de Aristæneto exspectationem morarer: malui enim simul omnia mittere, quæ ex Libanio conquirere potui. Itaque bonis avibus, Musisque faventibus aleam jacito; tantum pudoris & modestiæ limites serva, quos superioribus fixi. Miror nondum tibi redditas fuisse a. d. Id. Martii literas meas, quas per mercatorem Belgam pridem misi. Sed ille, uti video, tricator est; itaque Tensini opera posthac tutius uteris, qui tuas diligentissime ad me curavit. Nunc ne tua vota morer, Lugdunum ut proficiscare, per me tibi licet. Sed de iis primum sedulo inquirito, quæ in schedula notata habes, & de singulis itidem (3) ἀφοριστικῶς rescribe. Non est quod de mearum rerum statu anxium solicitumque te habeat; nam mihi Dei beneficio salva tutaque sunt omnia. Nonne legisti illud suavissimi (4) Fabulatoris, non quidem (5) ἐπιμύθιον, sed Oraculum?

(6) Quemcunque populum tristis
eventus premit,
Periclitatur magnitudo Principum,
Minuta (7) plebes facili præsidio latet.

Quocirca omnem ex animo curam expellito, & quam divina bonitas (8) εὐημερίαν præstat, ea fruere. Probo eam, quam (9) Juvenali veterique Scholiastæ operam impendis: nam & me idem aliquando studium incessit; sed quotquot istorum scholiorum exemplaria inspexi, inspexi autem plurima & antiquissima, a Pithœanis illis toto quod ajunt Cœlo discrepant, ut frustra ex iis medelam locis biulcis speres. Id gaudeo, quod Themidi te tuaque studia addixeris. Non illa Musas ita aspernatur, ut vulgus leguleiorum putat; sed omnem humanarum ac divinarum rerum scientiam sibi vindicat. Tu magnorum Virorum, quos commemoras, exempla sequere, ita te quoque magnum aliquando futurum non dubites. Itaq; ubi Lugduni sedem fixeris, serio hoc agere incipias, & Antecessoribus, quos Academia illa habet celeberrimos, totum te dedas. Illud autem etiam me non monente fa-

(1) *Agebam tunc annum ætatis* decimum octavum.
(1) Bene rem gerere.
(2) Distincte.
(3) *Nempe* Phædri, *Imp. Augusti Liberti*, *Lib. 4. fab. 6.*
(4) Fabulæ additamentum *seu* clausulam.
(5) *Significatur hic persecutio* Barberinorum *per Summum Pontificem* Innocentium X; *qua coacti Cardinales* Franciscus & Antonius *A. 1646. cum* Thaddæo *fratre fugerunt in Galliam.*
(6) Plebes *antique pro* plebs.
(7) Jucundam temporis prosperitatem.
(8) *Conferebam tunc temporis* Juvenalis *Satyras cum V. CL.* Gerardi Joannis Vossii *pervetusto & optimæ notæ Codice manuscripto membranaceo, cui in margine anonymi cujusdam antiqui* Scholasticæ *Annotationes erant adjunctæ. Eædem* Juvenalis Satyræ cum antiquis Scholiis *exstant etiam aliquoties manuscriptæ in Augustissima Bibliotheca Cæsarea.*

facturum te scio, ut Historiæ & Antiquitatis Romanæ cognitionem obnixo tibi studio compares. Tu, quod certe debes, crebro de omnibus ad me scribe: facies autem, si id tibi persuasum habueris, neminem esse, qui studiis tuis rectius consultum cupiat, quique tuo profectu delectetur impensius, quam ego, qui ob tuam te indolem amo ac diligo, diligamque porro, quamdiu tu bonam mentem, literas, virtutem & inprimis pietatem, (1) πασῶν τῶν ἀρετῶν ἡγεμόνα καὶ κρηπῖδα *amaveris.* B *Sed heus tu, Catalogum Manuscriptorum Græcorum Vaticanæ Bibliothecæ satis accuratum in Amstelodamensi Bibliotheca olim vidi: eum tu, dum commoditas est, percurre, tibique, quæ ex usu futura putaveris, nota;* (2) *neque enim hic, quæ seculi nostri inscitia est, facile pervolvendi ejus fit copia. Tu de profectione, deque commoratione Leidensi, consilium cum clarissimo Neubusio capias. Id vide, ne Germanorum contubernio te adjungas, qui tempus studiis destinatum* (3) συμποσίοις *& comessationibus male perdunt. Et cum post jacta Jurisprudentiæ fundamenta in Gallias te proficisci cupiam, vide ut Belgarum & Gallorum usu ac conversatione aliquam ejus linguæ cognitionem tibi compares; etiam, si volueris otiumque suppetat, adhibito Magistro. Sed ubi tuas recepero, de hisce quid agendum sit rebus, rectius dispiciemus. Vale & Clarissimos Viros,* A *ejus Urbis Lumina, officiose a me saluta. Romæ,* (4) *VII. Id. Aprilis* *cIↃ IↃc XLVI.*

LIBANII

Sophistæ sive Rhetoris Antiocheni, qui integro fere quarto post Christum seculo sub Imperatoribus *Constantio & Constante, Juliano, Joviano, Valentiniano I, Valente, Gratiano, Valentiniano II.* & *Theodosio Magno* floruit EPISTOLÆ DUODECIM, ex Codice manuscripto *Bibliothecæ* (5) *Vaticanæ* depromptæ; quarum priores *decem* ad ipsum ARISTÆNETUM, Rhetorem & Epistolographum Nicænum, duæ autem posteriores de eodem ARISTÆNETO ad *Entrechium* & *Acacium* scriptæ sunt.

I.

Λιβάνιος Ἀριστανέτῳ.

C Ἐπανήκων ἡμῖν ὁ (6) Σπεκτάτος ἀπὸ τῆς πρεσβείας, πολλοῖς ἔδοξεν εὐδαίμων εἶναι· τοῖς μὲν, ὅτι πολλὴν εἶδε γῆν, καὶ ὄρη, καὶ ποταμούς· τοῖς δ', ὅτι τὴν Περσῶν δίαιταν, καὶ ἔθνη, καὶ νόμους, ἐν οἷς ζῶσιν. τοῖς δὲ τὴν αὐτοῦ τοῦ δυναστεύοντος θέαν, καὶ τῶν λίθων, οἷς ἐκεκόσμητο, μέγα ἦγον. τοῖς δὲ σεμνὸν ἐδόκει, τὰ δῶρα δόντα, λαβόντα ἀπελθεῖν. ἐμοὶ δὲ καὶ ταῦτα μὲν ἔχειν τινὰ χάριν ἐφαίνετο· κάλλιστον δὲ, τὸ δείξαντα ῥήτορος δύναμιν ἐν Σούσοις, ἐπανελθεῖν. Καίτοι γε ᾤμην αὐτὸν ἀποβεβληκέναι τουτὶ τὸ σθένος, πολὺν ἤδη χρόνον ἀπὸ τῶν βιβλίων μετηνεγμένον

(1) Omnium Virtutum Principem & fundamentum.

(2) *Tunc temporis enim ipse* Præfecturam Bibliothecæ Vaticanæ *nondum erat adeptus.*

(3) Compotationibus.

(4) *Agebam tunc annum ætatis* decimum octavum.

(5) *Eædem & plures aliæ* Libanii *ad* Aristænetum *& de* Aristæneto *Epistolæ exstant etiam in* Augustissima Bibliotheca Cæsarea Vindobonensi, *ut in Holstenianarum ad has duodecim Epistolas Observationum fine accuratius indicabitur.*

(6) *De hoc* Spectato *ejusque Legatione nomine* Imp. Constantii *ad* Saporem *Regem Persarum vide* Ammiani Marcellini *Lib. 17. p. 96. editionis Parisinæ V. CL.* Henrici Valesii *A. 1636. in quarto. Consule etiam ibidem ejusdem doctissimas Notas p. 139. 140. & 141.*

γμένον ἄλλοτε· τῷ δ' ἄρα ἐνέμενεν ἐπὶ τοῦ ἤθους ἡ δεινότης. ὡς γὰρ ἐχρημάτιζεν ὁ Πέρσης, καὶ ὁ λόγος ἦν περὶ τῆς διαφορῶν, καὶ πολὺς ἐνέκειτο τοὺς παππῴους ἀπαιτῶν ὅρους, καὶ πολλάκις ἐρωτῶν, (1) εἰ μὴ δίκαιον εἰς τοὺς παῖδας τὰ τῶν προγόνων καταβαίνειν. τὰ μὲν παρὰ τῶν ἄλλων ἐνταῦθα παλαίσματα Σπεκλάτωρ ἀπαγγελεῖ, οὗ γέλωτος ἦν οἷός τε γίνηται κρατεῖν· οἷς δὲ οὗτος ἐχρήσατο πάνυ γενναῖα καὶ διασείοντά γε τοὺς εὐπροσώπους τοῦ Πέρσου λόγους. ἔφη γάρ· εἰ μὲν, ὦ Βασιλεῦ, Κωνσταντῖνος σου τῆς ἀγάπης ἀποτέμνεται, τῶν ὅπλων ἔχου, μέχρις ἐκεῖνος τοῦ πλεονεκτεῖν· εἰ δ' οἷς μὲν ἐγκαλεῖς, πάλαι τεθνᾶσιν· ὁ δὲ μεθ' ὧν εἰσῆλθεν εἰς τὸν πόλεμον, ταῦτ' ἔχων καταθέσθαι τὸν πόλεμον ἐθέλει, σκόπει μὴ πλεονεξίαν ἐγκαλῶν, αὐτὸς τοῦτο ποιῶν ἐλεγχθῇς. ἐπὶ τούτοις ἐνέδυ φασὶ τὴν λεοντῆν ὡς ἐκεῖνον βλέποντα μὲν εἰς τὴν ἡλικίαν, ἐξετάζοντα δὲ τὸν λόγον, οὐκ ὀλιγάκις σεῖσαι τὴν κεφαλὴν, καὶ διὰ τὸν σὸν ἐρώμενον οὐ συκοφαντῶν ἡμῖν τὸν Βασιλέα σεσίγηκεν. ἄλλῳ μὲν οὖν συνεῖπε καλῶς. αὐτὸς δὲ ὑπὲρ αὐτοῦ τί ποτ' ἂν καὶ λέγοι προθυμότερον ὥς σε παρ' ἡμῶν τρέχων, ἢ παρ' ἡμᾶς ἐκ τῆς Περσίδος.

II.

Τῷ αὐτῷ.

Νικέντιον μὲν τὰ σὰ γράμματα φίλον ἡμῖν ἐποίει, Μόδεστον δὲ, ὄντα A καὶ περὶ τοῦ φίλον, μᾶλλον ἢ πρότερον ἐποίει τὰ γράμματα. τὴν μὲν οὖν πόλιν ἡμῖν εὔφρανε τῇ περὶ ἐμὲ σπουδῇ, ἐμὲ δὲ τῇ περί σου μνήμῃ. τὸ γὰρ ὑπὸ τῶν καλῶς σε εἰδότων ᾀδόμενον, καὶ αὐτὸς ἐφθέγγετο οὕτω τοιοῦτον εἶδον. καὶ διεξῄει πολλὰ τῶν σῶν, προστιθεὶς ὡς οὐκ ἂν πάντ' εἰπεῖν ἔχοι. Εἶτ' ἐκαλεῖτο μὲν ὑπὸ τῆς ἑσπέρας ἐπὶ λουτρὰ, κατείχετο δὲ ὑπὸ τῆς ἡδονῆς ἐν τῷ λόγῳ. καὶ ὁ μὲν ἐπῄνει τὰ σά. Φουρτουνατιανὸς δὲ ἐκεῖνον, ὅτι ἃ χρὴν ἐπῄνει. τίς οὖν ἐγώ; σιγῶν ἠρυθρίων ὡς ἂν αὐτὸς ἐπαινούμενος. Εἰσάγω δὴ τὸν ἄνδρα εἰς τὸ B βουλευτήριον, οὗ λόγων ἀγῶνες ἡμῖν. καὶ ἴσως οὐκ ἠνίασα λέγων, λαβὼν δὲ παρά σου δύο ἄρχοντας φίλους, ἑνὶ γέμοντι σοφίας ἀμείβομαί σου τὸ δῶρον. (2) Ἁρποκρατίων γὰρ οὑτοσὶ καὶ ποιητὴς ἀγαθὸς, καὶ παιδευτὴς ἀμείνων· δεινὸς μὲν ἐνθεῖναι τὰ τῶν παλαιῶν νέοις, δεινὸς δὲ ἐκείνοις παρισωθῆναι. Βεβιωκὼς δὲ συνεχῶς ἐν βιβλίοις ἥδιστην μὲν ἔχει κομψείαν, ἁπλοῦς τις ὢν καὶ γενναῖος, καὶ οὐκ ἂν ἁλοίη φρονῶν μὲν ἕτερα, λέγων δὲ ἄλλα. Εὐδαίμων δὲ κοινωνήσας καὶ τροφῆς καὶ μουσείων, πάλαι C μὲν ἐν τῷ φοιτᾶν, νῦν δὲ ἐν τῷ παιδεύειν, καὶ μικροῦ τῷ φίλῳ συμπεφυκὼς, ὑπὸ τῆς ὑμετέρας ἀπεσπάγη δυναστείας. καὶ νῦν διακριθέντες μετὰ δακρύων, πορεύεται μὲν αὐτὸς, κάθηται δὲ ἐκεῖνος. Εὐδαίμονα μὲν οὖν ἐγὼ (3) μυθήσομαι· σὺ δ' Ἁρποκρατίωνι γίγνου τοῦθ', ὅπερ ἡμεῖς Εὐδαίμονι.

III.

(1) *Ipsa* Saporis *verba apud* Ammianum *jam citato loco sunt hæc;* Adusque Strymona flumen & Macedonicos fines tenuisse Majores meos, antiquitates quoque vestræ testantur; hæc me convenit flagitare, *&c.*

(2) *Hic est ille* Harpocration, *Romano nomine clientelari dictus* Valerius, Rhetor Alexandrinus, *quem* Suidas *testatur autorem esse* Lexici *sive* Dictionarii in decem præcipuos Græciæ antiquæ Rhetores, *quod etiam nunc exstat, & primum quidem superiori seculo ab* Aldo Manutio *Venetiis, deinde autem longe accuratius hoc nostro seculo, nempe A. 1614. Parisiis apud Claudium Morellum a V. CL.* Philippo Jacobo Maussaco *editum est cum subjunctis eruditissimis* Notis *& amplissima* Dissertatione Critica de Harpocratione ejusque Scriptis; *in qua pag. 328. perperam conjectat,* Harpocrationem *hunc floruisse seculo post Christum* secundo, *& fuisse* Imp. L. Ælii Veri *in Græcis Præceptorem.*

(3) *In duobus Codicibus MStis Cæsareis rectius legitur* παραμυθήσομαι.

III.

Τῷ αὐτῷ.

ΤΟν (1) Ἱμερίου μὲν υἱὸν, Σωπάτρου δὲ ἀδελφιδοῦν, Ἰαμβλίχῳ δὲ ὁμώνυμον, ἐμὸν δὲ συγγενῆ καὶ φίλον ἔχων, εὐθὺς ἡγοῦ καὶ σαυτοῦ φίλον, καὶ μὴ καταβραχὺ συγκεράννυ τῷ νεανίσκῳ σαυτὸν ἀλλ᾽ ἐπὶ τοῖς γράμμασιν ἀναπέτασον αὐτῷ πάντα τὰ πράγματα, μὴ τῇ ἡλικίᾳ κρίνων τὸν τρόπον, ἀπὸ δὲ τοῦ τρόπου τὸν νέον τιθεὶς εἰς γέροντας. οὗτος ἐμὲ φιλεῖ ὥσπερ μήτηρ· αἰσχύνεται δὲ ὥσπερ υἱός· φοβεῖται δὲ ὡς ἂν οἰκέτης. Τὸ δὲ ὂν αὐτῷ, νομίζων τὴν μεγίστην ἀνάγκην εἰς (2) ἀρετὴν ἄσκησιν εἶναι, θεοὺς τιμῶν δέξαιτ᾽ ἂν Ἶρος γενέσθαι μᾶλλον, ἢ μὴ τιμῶν Κινύρας. κληρονομήσας δὲ πατρῴας οὐσίας καὶ φίλων, τὸ μὲν τῶν φίλων ηὔξησε μέρος· τὸ δὲ ἐκείνης οὐκ ἠξίωσεν· ἀλλ᾽ ἐπαινῶν Εὐριπίδην λέγοντα, νοῦν ἔχοντος εἶναι φίλον πρίασθαι χρημάτων πολλῶν σαφῆ. τοῦτο τὸ κτῆμα κτώμενος ἀναλίσκει τῶν ὄντων. ἀκούσας δὲ, τίς μὲν (3) ὁ καλῶν, ἐφ᾽ ὃ δὲ καλούμενος τίνι γνώμῃ πορεύεται, θαυμάσῃ μὲν αὐτοῦ τὸ μὴ θαυμάσαι πλοῦτον, (4) ἐπαινήσῃ δὲ τὴν σοφίαν, ἣ πειρᾶται διαφεύγειν, ἃ μὴ νομίζει καλά· μακάριον δὲ ἡγήσῃ τῆς περὶ τὰ θεῖα κρίσεως. ξενίσας οὖν τὴν γενναίαν φύσιν, καὶ συνευξάμενος αὐτῷ (5) ληθῆναι, πέμπε ἐπ᾽ Ἰταλίας, μᾶλλον δὲ ἐπὶ Συρίας.

IV.

Τῷ αὐτῷ.

ΕΓένετο καὶ Ἀρισταίνετος ἡμῖν εἷς τῶν πολλῶν ὁ πρότερον τῶν σοφῶν, καὶ A τὰς ἐπιστολὰς πήχεσι καὶ σπιθαμῇ μετρεῖ, κἂν μακρὰς μὴ λάβῃ, δεινὰ πέπονθε καὶ ἠδίκηται. Ἐγὼ δέ σε ᾔδειν εἰδότα, μέτρα τῶν λόγων εἶναι τὰ πράγματα. (6) πάντως δὲ ὁ τῶν (7) ἐπιστολῶν περιλαμβάνει μέρος· τότε οὖν (8) συνέστελλε τὴν ἐπιστολὴν ὁ φέρων τὴν ἐπιστολὴν, ἔχων ἀγγεῖλαί σοι τὰ ἡμέτερα ἀκριβῶς· εἰ δὲ ἐγὼ διηγούμην, ὑβρίζετο ἂν ὁ φέρων· ἀλλ᾽ οὐδὲ ἀγνὼς ἦν ὁ γυμνάσιός σοι, καὶ διδάσκειν σε δέον ὅστις ἐκεῖνος ἔφυγον ὑπ᾽ ἀργίας τῆς περὶ τὰ πράγματα, τίς (9) ἦν ὁ τοῦ βεβήλου καιρὸς, καὶ τοῦ τὰς θύρας ἀποκλείειν. B ὁρᾷς ὅπως ἐπέστελλες Στρατηγίῳ μακρὰ καὶ καλὰ, μήκους γὰρ ἐδεῖτο περὶ ὧν ἐπέστελλες. μικρά σοι παρ᾽ ἡμῶν ἧκε· καὶ γὰρ μακρά ποτε ἧκεν. τότε μὲν πολλῶν, ὕστερον δὲ οὐ τοιούτων. οὐ γὰρ ἔδει, ὅπως δὲ ἡμῖν εἰς χεῖρας ἦλθεν, ἃ πρὸς ἐκεῖνον ἔγραψας, ἄκουσον. ἀνέστρεψε μὲν ἐκ Καρχηδόνος· ἐγὼ δὲ, τοῦτο δὴ τὸ εἰωθὸς, πρὸ τῆς πόλεως ἠσπαζόμην· ὁ δὲ ἅμα τε ἐφίλησε, καὶ γράμματα, ἃ ἧκεν αὐτῷ παρὰ σοῦ, δώσειν μοι ταῦτ᾽ ἔφη. ταῦτ᾽ ἐλέγετο σὺν φαιδρότητί σοι τε καὶ ἐμοὶ τιμὴν ἔχοντα. C Νεβρίδιος δὲ ἠκροᾶτο σὺν ἐκείνῳ φερόμενος. ὡς οὖν οἴκαδε ἦλθον, αὐτοῦ δόντος ἀνέγνων, οὐ πλείω μᾶλλον ἢ καλλίω. ἐγὼ μὲν ἐπῄνουν, ὁ δ᾽ ἥδετο. Ὀλυμπίῳ δὲ πολλὴν εἰδὼς χάριν, ὅτι σοι τὰ ὄντα ἀπήγγελκε, καὶ τὴν μεθ᾽ ἡμῶν μοῖραν, καὶ ὑπὲρ σοῦ ῥηγνυμένους δύο, καὶ ὑπὲρ σοῦ πηδῶντας, καὶ ὑπὲρ σοῦ (10) κλαίοντας· οὐδ᾽ ἔστιν εἰπεῖν ὅσην ἡδονὴν ἔχω· καί συ δ᾽ ἂν ἔχοις εἰκότως, εἴ σοι κέρδος τὸ μὴ περὶ τῶν ἐμῶν ἐξηπατῆσθαι πραγμάτων. τῶν δὲ ἐμῶν λόγων ἐρᾶν μὲν ἐγνωκὼς, τιμὴν δὲ οὐ διδοὺς, ἀδικεῖς. αἰτοῦ-

(1) *In Codice MSto Cæsareo membranaceo pro* Ἱμερίου *legitur* Ἡμερίου.
(2) *In Codice MSto Cæs. membranaceo legitur* ἀρετῆς.
(3) *In eodem Codice Cæsareo additur hic* αὐτόν.
(4) *In eod. Cod. Cæs, legitur* ἐπαινέσῃ.
(5) *In eod. Cod. Cæs. recte legitur* λυθῆναι.
(6) *In Cod. MS. Cæs. chartaceo pro* πάντως *legitur* πᾶς.
(7) *Locus hic mutilus ex duobus Codicibus MStis Cæsareis supplendus est hoc modo:* ὁ τῶν λόγων νόμος καὶ τὸ τῶν ἐπιστολῶν περιλαμβάνει μέρος.
(8) *In Cod. MS. membranaceo,* συνέστειλε.
(9) *In duobus Codicibus MStis Cæs. legitur recte.* τίς οὖν *&c. & post* ἀποκλείειν *pro puncto positum est signum interrogationis.*
(10) *In duobus Cod. MStis Cæs. legitur* κλάοντας.

ἀιτοῦμαι (1) οὐ χρυσίον, ἀλλὰ βιβλία τῶν παλαιῶν, ἃ πάλαι μὲν ὑπέχου δωρεὰν, νῦν δὲ (2) οὐκ ἀντεδίδως.

V.

Τῷ αὐτῷ.

Ἔμελλές ποτε καὶ τῶν ἐν ἀρχαῖς γένεσθαι πόνων, καὶ ὡς οὐ πάσῃ μηχανῇ τὸ ἄρχειν φυγὼν καὶ νῦν ζώνη καὶ στρατεία καὶ ὄχλος περὶ θύρας, καὶ ἀγρυπνίαι, καὶ φροντίδες. ἡ πολλὴ δὲ ἐκείνη ῥαστώνη καὶ τὸ ἀργεῖν ἐκκεχώρηκε. φοβοῦμαι δὲ οὐδὲν, μὴ τῶν μεγίστων πρῶτον ἀψάμενος, ἰλιγγιάσῃς ἡμῖν. ἡ γὰρ δὴ φύσις ἡ σὴ καὶ μελέτης χωρὶς ἐπίσταται κατορθοῦν. ὥστε σε πιστεύω ταχέως μὲν θαυμαστὸν ἐν τοῖς παροῦσι φανεῖσθαι, ταχέως δὲ τῇ περὶ ταῦτα ἀρετῇ πρός τι λαμπρότερον ἥξειν. ἐφ' ᾧ δὲ αὐτός τε μάλιστα ἥδην, σύ τ' ἂν εὐφραίνοιο· τοῦτό ἐστιν· ὅσοι τὸν λόγον ἐδέξαντο τοῦ πράγματος, τοσοῦτοι καὶ ἡδονὴν μετὰ τοῦ λόγου καὶ τῶν περὶ τοῦ σε φασκόντων φιλεῖν, οὐδεὶς ἠλέγχθη φάσκων μὲν, ἥκιστα δὲ φιλῶν ἀλλα το παλαι τοῦτο ἄξιος Ἀρισταίνετος διὰ πάσης ἐχώρει τῆς πόλεως. καὶ δὴ καὶ ὁ Βασιλεὺς ἐθαυμάζετο μελίττης σοφώτερον συνθεὶς τὸ τῆς ἀρχῆς κηρίον. Εἰ μὲν οὖν ἐξῆν μοι καὶ αὐτῷ παρά σε τρέχειν, ἐπετόμην ἄν. νῦν δὲ, ᾧ βαδίζειν ὑπῆρχεν, ἥκει Διάνιος, ὁ σὸς μὲν συγγενὴς, ἐμὸς δὲ ἑταῖρος, πολλάκις μὲν ὑπό σου κεκλημένος πρότερον, νῦν δέ γε ὑπὸ τοῦ καιροῦ. τὸ γάρ σε Βιθυνίας κρατεῖν κατάγει τὸν ἄνδρα, πολὺν δὲ χρόνον φυγόντα τὴν οἰκίαν, διὰ τὸ φοβεῖσθαι βουλὴν καὶ πενίαν. εἰ γὰρ ἐλάβοντο ἐπιδημοῦντος, τοῦδε οὐ δυναμένου λειτουργεῖν, λοιπὸν ἦν δεδέσθαι. ἐδόκει οὖν αὐτῷ μελειώτερον εἶναι γῇ ξένῃ μετ' ἐλευθερίας, ἢ πατρὶς μετὰ ἀτιμίας. καὶ τῷ μὲν ἀφιστάναι τῆς μητρὸς ἤλγει τὴν μητέρα τε ἰδεῖν ἐπὶ τοιαύταις ἐλπίσιν ὤκνει. Τῷ μέν τοι παρ' ἡμῖν βίῳ καὶ τὴν μητέρα, καί σε, καὶ πάντας ἡμᾶς κεκόσμηκε, μετὰ σωφροσύνης τε καὶ πραότητος καὶ τοῦ παρέχειν αὐτὸν αἰδέσιμον διάγων, καὶ τὸ μέγιστον τῶν πρὸς ἡμᾶς δικαίων οὐδὲν διαφθείρας, οὐκ ἐπεσπάσατο μῖσος παρὰ τῆς ἑτέρας μερίδος, τοιγαροῦν θαῤῥοῦν ἔλεγον, ὡς (3) κοινωνήσει τοῦ γένους, καὶ οὐκ ἐδόκει χεῖρον εἶναι τοῦ αἵματος. δέχου δὴ τὸν οἰκεῖον, πολλοὺς τῇδε διὰ τὸν τρόπον κτησάμενον φίλους καὶ βούλευσαι περὶ τοῦ τίνα χρὴ τοῦτον ὁδὸν ἐλθεῖν, εἴτ' οἴκοι μένειν, εἴθ' ὡς ἡμᾶς ἀναστρέφειν, εἴτε ζῆν ἐν τῇ μεγάλῃ πόλει ποιούμενον τὸν βίον ἀπὸ τῶν δικῶν.

VI.

Τῷ αὐτῷ.

Ἐξέστω παίζειν ὑπάρχω, πάντων ὑπάρχων διαπάντων κεκρατηκότι, καὶ τοῖς αὐτοῦ λόγοις τιθέντι μέν με περὶ τῶν τῆς Δάφνης πηγῶν, τιθέντι δὲ περὶ τῶν δένδρων τῶν καλῶν καὶ μεγάλων, τιθέντι δὲ περὶ τοῦ κάλλους τῶν καταγωγίων. ἀλλ' ὁ μὲν ᾀδέτω τέ με καὶ ἐγκωμιαζέτω, καὶ χαριζέσθω στέφανον (4) τῶν ἀπὸ τῶν ῥημάτων ἐγὼ δὲ χαίρω μὲν τούτοις τιμώμενος. οὐ μὴν ἀγνοῶ γε ἐμαυτὸν, οὐδὲ φυσῶμαι καὶ μετεωρίζομαι. ἀλλ' ὁ φιλόλογος μὲν καὶ φιλόπονος οἶδα τίς ὤν, οὔπω γε μὴν τοσοῦτον ὅσον εἶναί φησιν ὁ τῆς δίκης ἑταῖρος Ῥουφῖνος, ὁ τραφεὶς ἐν τοῖς ἐκείνης καὶ τεμένεσι καὶ χερσὶν ὅθεν αὐτῷ καὶ τὸ δύνασθαι σώζειν οἶκόν τε ἕκαστον, καὶ πόλεις, καὶ ἔθνος, καὶ γῆν καὶ θάλατταν. Καί μοι δοκεῖ τούτοις με κοσμεῖν τοῖς ἐπαίνοις ἐκείνος

(1) *In iisdem Codicibus Cæsareis legitur*, αἰτοῦμαι δὲ, οὐ *&c.*

(2) *In Cod. Cæs. chart. legitur*, νῦν δὲ οὐδὲν ἀποδίδως.

(3) *In Cod. MSto Cæs. membran. recte legitur*, ὡς κοινωνεῖ σοι τοῦ γένους, καὶ οὐκ ἐδόκει χείρων εἶναι τοῦ αἵματος.

(4) *In eod. Cod. Cæs. recte legitur* τόν.

ἐκεῖνος οὐκ ἄνευ θεῶν, τῶν εἰδότων μὲν τὰς τρικυμίας, αἷς πολὺν ἤδη χρόνον ἐλαύνομαι· βουλομένων δὲ εἶναί τι καὶ τὸ πεῖσον τὰ τοιαῦτα φέρειν. Εἶδεν οὖν ὡς μόνον ἂν ἐνέγκαι τοῦτο παραμυθίαν, εἰ τοιαῦτα ψηφίζοιτο περὶ ἡμῶν ἀνὴρ, θεῶν μὲν ἥττων, ἀνθρώπων δὲ αμείνων· καὶ χαίρω μὲν αὐτὸν ακούων συνεῖναι τῷ βασιλεύειν εἰδότι, εὔχομαι δὲ αὖθίς τε ἰδεῖν, καὶ συνουσιῶν ἀπολαῦσαι τῶν ἴσων· καίτοι χαλεπόν γε κρατῆσαι τοσούτων νοσημάτων, ὧν καὶ πολλοστὸν μέρος ῥαδίως ἄν με ἀπήνεγκεν· ὃ δὴ καὶ τὴν πυκνότητα τῶν γραμμάτων ἔπαυσε. σοὶ μὲν (1) ἥδιστ' ἂν καὶ καθημέραν ἐπέστελλον, ἰατροὶ δὲ ἐβόων, ὡς εἰ μὴ σιωπῇ διάγοιμι, καὶ πλείω καὶ μείζω ποιήσω τὰ κακά.

VII.

Τῷ αὐτῷ.

Καλῶς σοι τεθρήνηται τἀμὰ κακὰ, ἥ τε τοῦ παιδὸς τελευτὴ τοῦ διὰ τὴν μητέρα δεινὰ παθόντος, ἥ τε Καλλιοπίου τοῦ τοῖς τῶν παλαιῶν λόγοις λυσιτελοῦντος, ἥτε τῶν ὀφθαλμῶν ἀσθένεια, καὶ τὸ ἀπολωλὸς αὐτοῖς τό πολὺ εἰς τὸ οὔπω, τὸ μικρόν· ὥστε πάλιν ἔρρει δάκρυα μετὰ τῶν γεγραμμένων· καὶ θαυμαστὸν οὐδὲν τοιούτων ἠξιῶσθαι παρά σοι τὰς ἐμὰς συμφορὰς, συγγενείας τε βουλομένης, καὶ τοῦ τῆς φιλίας νόμου, καὶ τοῦ περὶ σοῦ λόγους. ὧν τὰς ἀρχὰς ὅθεν ἔλαβες, ἐπὶ τοσοῦτον προὔβης, ὡς οὕτως εἶναι καλὸς ἐν ἐπιστολαῖς. ὅθεν δέ μοι τὸ κλαῦσαι γέγονεν, ἐκεῖθεν καὶ ἡ παραμυθία· τὸ γὰρ Ἀρισταίνετον τοιαῦτα περὶ τοιούτων εἰπεῖν δεδυνῆσθαι, καὶ εἶναι ῥήτορα πολλοῦ τινος ἄξιον, ἀνέστη μέ πως ἀπὸ τοῦ πτώματος, καὶ ἣν τῇ ψυχῇ

A φάρμακον. Σὺ μὲν οὖν τὸν Θεόφιλον ἡγῇ μακάριον ὁμιλοῦντα. Ἔστι δὲ τοῦτ' ἐμὸν, ὅτι βιβλίων τε καὶ παιδείας ἀνδρὶ γέμοντι, σύνειμι καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὰ μέν αὐτὸς ὡς αὐτὸν ἰὼν, τὰ δ' ἐκείνου βαδίζοντος ὡς ἐμέ. ἐν δὴ τοῖς λόγοις τοῖς ἐν ταῖς συνουσίαις ἐπαινοῦμέν τε σοῦ τοσοῦτόν σε πεποιηκότας θεοὺς, καὶ ἅμα παρ' αὐτῶν αἰτοῦμεν εἶναι σοῦ αὖ σοῦ περί σε, τάτε ἀνδρῶν ἄριστον ὄντα, καὶ χάριν ἐν ταῖς τῶν συνήθων εὐπραξίαις εἰδότα· καὶ οὐ χαίρειν γε μόνον, ἀλλὰ καὶ συμπράττειν, ὅπως ἂν ἐν λαμπροτάτοις B εἶεν. οὐ πεῖραν καὶ γυναικὸς Θεόφιλος τὴν μὲν ἔλαβε, τὴν δὲ λήψεται.

VIII.

Τῷ αὐτῷ.

Καὶ ὅτε ἀσθενεῖν σοι τὴν γυναῖκα ἠκούομεν, συνηλγοῦμεν, ἐννοοῦντες ὡς εἰκός σε διακεῖσθαι καμνούσης· καὶ ἐπειδὴ τὴν τελευτὴν ἐπυθόμην, ἀνῴμωξα, δεινόν τι ποιούμενος Ἀρισταίνετον εἶναι ἐν C πένθει οὗ τῇ φύσει πανηγύρεις πρέπουσιν. ὁρμήσας δὲ παραμυθεῖσθαι λόγοις, ἀνέσχον, δείσας μὴ πάνυ σε δοκῶν εἰδέναι, ἔπειτα ἁλοίην ἀγνοῶν· οἷς γὰρ ἔμελλόν σε κουφιεῖν τούτοις δὴ τοῖς Πινδάρου, καὶ Σιμωνίδου, καὶ ὅσα ἐκ τραγῳδιῶν εἰώθαμεν φάρμακα λύπῃ προσάγειν, πάντα ἐδόκεις μοι πάλαι τε εἰδέναι, καὶ περὶ (2) ἀλλήλους εἰπεῖν. ἐλογιζόμην οὖν, ὅτι εἰ μεν οἷά τε κατακοιμίζειν ἀθυμίαν, αὐτὸς ἰάσῃ σαυτόν· εἰ δ' οὐχ οἷά τε, καὶ παρ' ἄλλου μάτην ἂν λέγοιτο. διὰ ταῦτα τοῦ μὲν ἀφίσταμαι· τὴν διήγησιν δέ σοι τῶν πραγμάτων (3) ἀποδίδωμαι, ἃ τοῦ χειμῶνος συνέβη. ἠρξάμεθα τῆς συνουσίας, μετὰ προλόγου καί τινος ἁμίλλης πρός τι

των

(1) *In Cod. MSto Cæs. membran. legitur*, σοὶ μὲν γὰρ ἥδιστ' ἂν *&c.*

(2) *In Cod. MSto Cæs. membran. rectius legitur* περὶ ἄλλους.

(3) *In eod. Cod. Cæs. legitur* ἀποδίδωμι.

τῶν Δημοσθένους. ἦν δὲ ὁ μὲν εὐχὴν (1) αἰτῶν βεβαίαν· τῇ δὲ (2) ἄλλῃ πολλαὶ μορφαί· καὶ προσῆλθον, ἐπειδὴ ἀνέστην, ἑπτακαίδεκα νέοι. Πλάτων δέ (3) μοι ἠσθένει Ζηνόβιος ὁ χρηστός. ἔπειτα ἐγὼ μὲν τοῦ διδάσκειν εἰχόμην, τὰ δὲ ἐπέρρεεν, ἔθνεα, πολῖται καὶ ξένοι· καὶ ταύτῃ ὅστις εἴη εἰδέναι θέλοντες· τὸ μὲν γὰρ εἶναι μὴ κακῶν λόγων δημιουργὸν (4) συγκεχώρητο. θάτερον δὲ ἐδοκιμάζετο· καὶ ἔδοξα τοῖς μὲν οὐκ εἶναι χείρων ταύτῃ, τοῖς δὲ καὶ βελτίων· ὥστε ἐν οὐ πολλαῖς ἡμέραις πεντήκοντα νέων ἦν ὁ χορός· ἀριστᾶν δὲ οὐκ ἦν. ἀλλ' ἔδει πονεῖν εἰς ἑσπέραν. ἐθαυμάζετο δὲ μετὰ τῶν ἄλλων, (5) τὸ τῆς γαστρὸς κρατεῖν. ἧκεν ὁ Στρατηγὸς, καὶ ἐδεξάμην τὸν ἄνδρα λόγῳ· μικρῷ μὲν οὕτως· γὰρ οἶμαι προσφωνοῦντι νόμος. ἐρηθέντι δὲ κατὰ νοῦν αὐτῷ τε καὶ τοῖς ἄλλοις. ὁ δὲ ἀντίτεχνος (καλῶ μὲν γὰρ αὐτὸν, ὃ καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν) ἠπείλησεν ἐρεῖν. καὶ τοῦτ' ἦν ἐπίδειξις ἡ ὑπόσχεσις. ἰδὼν δὲ τοὺς παιδαγωγοὺς ἰσχύοντας ἀπὸ τοῦ πωλεῖν τοὺς νέους, καὶ τὸν ἐν μουσείοις κόσμον ἀπολωλότα, συμβουλεύω τοῖς ἐμαυτοῦ πολίταις, μὴ ταῦτα περιορᾶν, ἀλλ' ἀγανακτῆσαι καὶ κωλῦσαι. καὶ ἐγένετό τις ὀργὴ κατὰ τῶν ἀδικούντων οὐ μικρά. ὁ δὲ ἀντίτεχνος (6) ἠπείλησεν ἐρεῖν αὐτοῖς· καὶ τοῦτ' ἦν ἐπίδειξις ἡ ὑπόσχεσις. τελευτᾷ Ζηνόβιος, καὶ ἐμονῴδουν ἀπελθὼν τοῦ τάφου. καὶ μικρὸν ὕστερον ἐγκωμιάζω τὸν διδάσκαλον μακροτέρῳ λόγῳ· καὶ ἔδοξεν οὐ φαύλους κεκομίσθαι μισθούς. ὁ δὲ ἀντίτεχνος ὑπέσχετο λέξειν, ἣν ὁ πατὴρ (7) αὐτοῦ ἀποθάνῃ. ὁ δ' ἔτι ζῇ. τούτων γιγνομένων, οἱ σφόδρα ἐγνωκότες ἀναισχυντεῖν· ἦσαν δὲ τρεῖς· ἀντὶ τραπέζης λαμπρᾶς οἱ τοῦτο ποιοῦντες ἐνέδοσαν. ἐγὼ μὲν οὖν ἀναπαύλης ἐδεόμην· τῷ θείῳ δὲ οὐδὲν ἄρα ἤρκει. καὶ Κυρῖνος δὲ ἦν τῶν οὐκ ἀφιέντων· παρ' ἡμῖν τε ἔχων τὸν υἱὸν, καὶ (8) μιμούμενόν σε μὲν εἰς τὰ ἐμὰ, ἐμὲ δὲ εἰς τὰ σά. ἀγωνίζομαι δή τινα ἀγῶνα τῶν ἐν τοῖς πλάσμασι τούτοις· οἱ δὲ ὠρχοῦντο, ἅτε ἐν αὐτοῖς τεθραμμένοι· καὶ ἐδέοντό μου κατὰ μέσον γενομένου τὸν λόγον, μετὰ τῆς ἴσης τέχνης καὶ τὴν ἀντιλογίαν γράφειν. καὶ γράψας ἀπῆλθον ὅτι τάχιστα· καὶ ἦν ἀδελφὸς ὁ λόγος τοῦ προτέρου, καὶ διεσέσειστο τῶν πολεμίων τὰ πράγματα. δείσας δὲ μὴ γυμνωθείη, εἰσῆλθεν ὡς καθέξων τὰς (9) ὑποστάσεις· ἐκίνησε δὲ καὶ τὰς οὐκ ἂν εἴπερ ἐσίγα συμβάσας. ἐν γὰρ τοῖς προοιμίοις ἐδεῖτο ἐμὲ φθῆναί οἱ τὸ τέλος εἰπεῖν. Κυρίνου δὲ οὐ διδόντος ὑπερπηδᾶν, αὐτὸς αὑτῷ τοῦτο ἔδωκε. καὶ ἀπ' ἐκείνης τῆς ἡμέρας κάθηται μόνος. ὅρκοι δὲ καὶ ἀνάγκαι πᾶσαι καὶ δεσμοὶ, καὶ ὅσα ἐπιστεύετο τηρήσειν τοὺς νέους, ἐπαλεῖτο. καὶ μετέρρεον. ἐπὶ τούτοις γράμματα Βασιλέως ἀφικνεῖται κελεύοντά με ἀναστρέφειν· πρὸς ἃ ἀπεκρίνατο τότε τῆς κεφαλῆς καὶ τὸ τῶν νεφρῶν νόσημα, ὡς οὐκ ἂν δυναίμην. τοῦτο δὲ οὕτω θέμενος, δείκνυμι λόγον περὶ εὐφυΐας· τύπος δὲ τῆς διαλέξεως, τὰ σὰ παιδικά. καὶ δευτέρας ἐδέησεν ἡμέρας, ἧς ἐκοινώνει Κλημάτιος. τὴν μὲν οὖν ἐπ' αὐτῷ κίνησιν οὐκ ἐμὸν εἰπεῖν. ἐκεῖνο δὲ ἦν ἐμὸν εἰπεῖν, καὶ ἐβοᾶτο, ὅτι τούτων μέν τοι διδάσκαλος Ἀρισταίνετος καὶ δὴ καὶ τῶν ἄλλων ὅσα ἂν ἔπαινον δέχηται.

IX.

(1) *In eod. Cod. Cæs. recte legitur* εὐχὴν μόνην αἰτῶν &c.

(2) *In eod. Cod. Cæs. recte legitur*, τῇ δὲ ἁμίλλῃ πολλαὶ &c.

(3) *In eod. Cod. Cæs. legitur* Πλάτων δὲ οἶμαι ἠσθένει &c.

(4) *In eod. Cod. Cæs. legitur* συνεκεχώρητο.

(5) *In eod. Cod. Cæs. legitur* καὶ τὸ τῆς γαστρὸς &c.

(6) *In eod. Cod. Cæs. legitur* ἠπείλει συνερεῖν αὐτοῖς.

(7) *In eod. Cod. Cæs. legitur* αὐτῷ.

(8) *In eod. Cod. Cæs. legitur* μιμούμενος.

(9) *In margine adscriptum hic erat Holsteniana manu* ὑποσχέσεις. *In Codice autem MSto Cæs. legitur* ἀποστάσεις.

IX.

Τῷ αὐτῷ.

Μὴ λαβεῖν μέν σε τὰ γράμματα, ἃ Κλημάτιος ἐκόμιζεν, οὐκ ἂν πειθείην· οὐ δὲ μηδὲν ἡμῖν ἐπιστεῖλαι τὴν αἰτίαν ζητῶν, οὐχ ὁρῶ, πλὴν εἰ (1) τῷ μνήματι προσκεῖσθαι πάντων σε τῶν ἄλλων ἀφίστησι· καίτοι καὶ κατ' αὐτόγε τοῦτο χρῆν σε ἐπιστεῖλαι διδάσκοντά με τὴν τῆς γυναικὸς ἀρετὴν, νομίζοντα μέρος εἶναι τῆς εἰς ἐκείνην τιμῆς, τὸν λόγον. τὸ δὲ εἰ μείζων ὁ κόσμος οὗτος ὢν νῦν ποιεῖς. περὶ μὲν οὖν τούτου πράξεις ὅτι σοι βελτίον ἂν φαίνηται· ἡμεῖς δὲ ἃ πλασάμενοι νοσεῖν ἀνέστημεν ἐκεῖθεν, τῇδε νοσοῦμεν. ὥστε πρότου μὲν ἐδυσχεραίνομεν τόπον τινὰ, νῦν δὲ αὐτὸ τὸ ζῆν. πρὸς γὰρ τῷ περὶ τὴν κεφαλὴν κακῷ, νεφρῖτις ἡμᾶς πολιορκεῖ, νῦν μὲν σφοδρότερον ἐμβάλλουσα, νῦν δὲ ἡσυχαίτερον, πάντως δέ τι λυποῦσα· καὶ πάντα μὲν πανταχόθεν εἰς τὴν ἴασιν ἀγείρεται· κρατεῖ δὲ τὸ κακὸν, καὶ ὁ νεφρὸς ἡμῖν, ὅλμος φασὶν ὑπὲρ κεφαλῆς· ἀλλ' ὅμως πειρώμεθα μὴ σιγᾶν. μηνυτὴς δέ σοι καὶ τούτων κἀκείνων ἔσται Μητέριος. ὃς τῇ πατρίδι μὲν ἔχων ἀντιθεῖναι τὴν ἡμετέραν, τοῖς πολίταις δὲ οὐδὲν ἐνταῦθα φίλους, ὑπό σου πάλιν εἰς Βιθυνίαν ἕλκεται, θαυμαστὸν αὐτοῦ φίλτρον ἐγκαταλιπὼν Σύροις· ἃ μήτ' ἀγνοεῖν ἐᾷ τὸν πρεσβύτην, μήτ' εἰδότα ὀργίλον εἶναι.

X.

Τῷ αὐτῷ.

Οὐδὲ πρότερον ἐν τοῖς πολίταις ἠπιστάμην περί σου λέγων, ἃ περί σου λέγειν ἄξιον ἦν. οἱ δὲ συγγινόμενοι A τῶν ἐμῶν πολιτῶν μάρτυρές μοι γινόμενοι, πρὸς ἅπασαν τὴν πόλιν πλείω τὴν πίστιν ἐνέθηκαν, Ἀντίοχος ἐκεῖνος ὁ χρηστὸς, Ἀπελλίων ὁ βέλτιστος, πάντες ὅσοι δὲ ὑμῶν ἰόντες ἔλαβον παρὰ τῆς τύχης τὸ γνῶναι τὴν σὴν ψυχήν· ὥστε ἐν τοῖς ἐπ' ἀγορᾶς συλλόγοις τὸ πολὺ τῶν λόγων σὺ ποιεῖς. καί τινες ἤδη τῶν εἰωθότων κινεῖσθαι, σπεύδουσιν ἰδεῖν τὸν ὑμέτερον τόπον οὐχ ὅπως ἐκεῖνον ἴδοιεν, ἀλλ' ὅπως ἐκεῖνόν σε τὸν γόητα· τοῦτο γὰρ (2) ἐκόσμισεν Ἀντίοχος τοὔνομα, μάλα δὴ καταχρεθεὶς ὑπό σου. σὺ δ' ὅτι μὲν ἀπηλλάγης ποτὲ B τοῦ τάφου τῆς γυναικὸς, ἐπαινῶ· φασὶ δέ σε μηδὲν γεγονέναι φαιδρότερον, ἢ ὅτε παρεκάθου τῷ τάφῳ· ἀλλὰ τὸν μὲν τόπον ἀφεῖναι, τῆς δὲ ἀθυμίας ἔχεσθαι, καὶ τὸ πρόσωπον πάνυ δεικνύναι γέροντος. (3) σὺ μὲν οὖν ἐκ λύπης, ἐμοὶ δὲ τοῦτο παρὰ τὸ νοσεῖν. νοσῶ δὲ ἐξ οὗπερ ἧκον καὶ οὐδὲ παύσεταί γε τὸ κακὸν, πρὶν ἂν παύσωμαι τῆς πατρίδος ἐρῶν. θαυμάζω δὲ ὅπως ἠχθέσθης τὰ γράμματα ἀπαιτούμενος, εἰδὼς τὸν ἡμέτερον τρόπον, ὡς οὐκ οἶδεν ἀντὶ τῆς Πηνελόπης τὴν Ἑλένην ἐπαινεῖν. νῦν δὲ ἐπειδὴ διδάσκεις, μικρὰ καὶ νῦν (4) C ἔγραφες ἐνὸν πλείω· τοῦ δὲ μηδενὸς, τοῦτο πλέον πειρασόμεθα δὲ μὴ γενέσθαι κακοὶ, τοῦ θέρους ἡμᾶς ἀπὸ τῶν μειρακίων ἐλευτεροῦντος· ἐν ᾧ τι καὶ βέλτιον ἄν τις φθέγξαιτο.

XI.

Λιβάνιος Ἀκακίῳ.

Καὶ αὐτός εἰμι τῶν (5) βεβαπτομένων ὑπὸ τοῦ μεγάλου κύματος ἐκείνου. κεῖται γὰρ Ἀρισταίνετος, ὦ Ζεῦ, ἥτε δευτέρα πληγὴ (6) διέφθειρεν ἡμᾶς· οὐδὲ τ

(1) *In eod. Cod. Cæſ. legitur* πλὴν εἰ τὸ τῷ μνήματι, *&c.*
(2) *In Cod. MSto Cæſ. membran. legitur* ἐκόμισεν.
(3) *In eod. Cod. Cæſ. recte legitur :* σοὶ μὲν οὖν, ἐκ λύπης, ἐμοὶ δὲ τοῦτο, παρὰ τοῦ νοσεῖν.
(4) *In eod. Cod. Cæſ. legitur* γέγραφας.
(5) *In eod. Cod. Cæſ. legitur* βεβαπτισμένων *Intelligitur autem hoc loco horrendus ille terræ motus* Nicomedienſis, *in quo* Ariſtænetus *cum* Hierocle *periit.*
(6) *In eod. Cod. Cæſ. melius legitur* προδιέφθειρεν.

τοῦ Ἱεροκλέους κεφαλῆς φεισαμένου τοῦ δαίμονος. διὰ ταῦτα σεσιγήκαμέν τε καὶ (1) σιγῶμεν ὅσα γε ἐν ὁμίλῳ κοινῷ· ὡς οἵ γε φοιτῶντες, χρῶνται ἡμῖν (2) χείροσιν ἢ πρόσθεν· ἤσθην δὲ τῷ τε υἱεῖ καὶ τῷ κηδεστῇ προθύμως εὖ μάλα (3) λέγων ἡμμένοις καὶ κινοῦσι τὴν παιδείαν οὐ παρακαλουμένοις. ὥς τέ σοι καὶ (4) γράφειν τι πρὸς αὐτῷ, τὴν ἐκείνου τοῦ ἔπους ἀρχὴν ἀρκεῖν, ἥ φησιν, οὕτω νῦν φίλα τέκνα. πιστεύω δὲ καὶ Φιλόξενον ἄξια τῆς συγγενείας δράσειν.

XII.

Λιβάνιος Ἐντρεχίῳ.

Ἐγὼ δέ σε ἐβουλόμην ἀμφότερα ὁμοῦ δύνασθαι, οἴκοι τε εἶναι καὶ παρ' ἡμῖν καὶ μεθ' ἡμῶν μὲν ἐπιμελεῖσθαι λόγων, Νίκαιαν δὲ κοσμεῖν, καὶ συνέχειν Ἀρισταινέτου τὴν οἰκίαν. Νικαίας δέ μοι καὶ μεμνῆσθαι καὶ μέλειν καὶ τιμᾶν τῶν δικαίων ἂν εἴη· ἥδε γάρ ἐστιν ἡ τῷ κόλπῳ με δεξαμένη, καθάπερ τὸν Διόνυσον ἡ Θέτις τῶν Βακχῶν αὐτῷ τυπτομένων· φιλῶν δὲ Νίκαιαν, καὶ τὸν Ἀρισταινέτου τάφον, πῶς οὐκ ἂν καὶ τὸν ἀντ' ἐκείνου τοῖς ἐκείνου γενόμενον φιλοίην; C ἔνι δὲ καὶ φιλοῦντα μὴ ἐπιστέλλειν, ὥσπερ οὖν καὶ μὴ φιλεῖν ἐπιστέλλοντα· ἐπεὶ καὶ αὐτὸς ἡμᾶς καὶ ὃν οὐκ ἐπέστελλες ἐφίλεις χρόνον. ἔπειθε δέ σε φιλεῖν, τὸ ζητοῦντα μὲν λόγους ἥκειν Ἀθήναζε, φανῆναι δὲ οὓς ἐζήτεις ἔχοντα. τὰ δ' ἐφεξῆς ἅπαντα τῶν λόγων τούτων, ἀρχαί τε ἐπ' ἀρχαῖς αἱ δεύτεραι περιοῦσαι τῷ μέτρῳ τὰς προτέρας. ἔρως τε Βασιλέως Πέρσας ἐληλακότος, καὶ μετ' ἐκεῖνον ὑπάρχου (5) φιλανθρώπου,

A Βασιλεῖ τιμίου, ὃς μετά σου τὸ πλέον τῆς οἰκουμένης ἐπελθὼν, ἅπαντά σοι πιστεύων, παραδοὺς τὴν Παλαιστίνην ἄγειν, λαμπροτάτας ἀφορμὰς παρέδωκεν. ἀλλ' εἰς ταῦτα μὲν ἐπιθυμίᾳ τῶν σῶν ἐπαίνων ἤχθην. λαβὼν δέ σου τὴν ἐπιστολὴν, καὶ τὸ μῆκος ἰδὼν, ᾤμην αὐτὴν ἐρεῖν τί μοι καὶ περὶ τῶν υἱέων, ἐν ὅτῳ τέ εἰσι, καὶ τίνες αἱ ἐλπίδες. εἰκὸς δὲ εἶναι χρηστὰς, σοῦ γε σαυτοῦ παιδεύοντος. εὑρὼν δὲ αὐτοὺς οὐδαμοῦ, μάλα ἠχθέσθην· οὐχ ὡς οὐκ ὄντων ἐν τοῖς πρέπουσι πόνοις· πῶς γὰρ οἷόν τε ἐκ σοῦ; ἀλλ' ὅτι μοι ἔδειξας οἴεσθαί με B μηδένα αὐτῶν ἔχειν λόγον καὶ ταῦτα τοῦ κινδύνου ὄντος οὕτω μεγάλου.

OBSERVATIONES HOLSTENIANÆ, ex jam exhibitis *duodecim LIBANII Epistolis* excerptæ; cum ADDITIONIBUS LAMBECIANIS, partim in margine, partim in fine adjunctis.

Ex his igitur duodecim Libanii Epistolis hæc ad Aristæneti vitam pertinentia observo. Primo, fuisse eum C *natione Bithynum, patria Nicænum, indicant Epistolæ 9na & 12ma. Secundo, vixisse eum sub Imp. Constantio, Imp. Constantini Magni filio, apparet ex Epistola prima. Tertio, quamvis sub Imperatoribus jam Christianis vixerit, fuisse tamen paganum, & gentilium sacra coluisse, Imperatorum legibus nondum sublata, testatur commendatio Jamblichi, (6) Himerii filii, in Epistola 3; Quarto, Rhetorem*

(1) *In eod. Cod. Cæs. legitur* σιγήσομεν.
(2) *In eod Cod. Cæs. legitur* οὐ χείροσιν.
(3) *In eod. Cod. Cæs. recte legitur* λόγων.
(4) *In eod. Cod. Cæs. recte legitur* γράφοντι.
(5) *In eod. Cod. Cæs. legitur,* ὑπάρχου, φιλανθρώπῳ Βασιλεῖ τιμίῳ, ὃς &c.
(6) *Hujus* Himerii *Sophistæ Bithyni, cujus Vita* *exstat apud* Eunapium, Orationes tres *hactenus, quod ego sciam,* ineditæ *exstant manuscriptæ in Augustissima Bibliotheca Cæsarea, ut suo deinceps tempore & loco accuratius indicabo, cum in Continuatione horum Commentariorum ad Codices manuscriptos* Philologicos *Græcos pervenero.*

torem sive Attici sermonis Magistrum fuisse, ostendit Epistola 8va sub finem, ubi Libanius eum Magistrum suum appellare non veretur, & διάλεξιν περὶ εὐφυΐας se habuisse ait eo dicendi genere, quod Aristæneto in deliciis erat; ideoque de suis & aliorum Orationibus accurate ad eum scribit, ut Epistola 1 de Spectato, & Epistola 8 de suo certamine cum æmulo Sophista sive ἀντιτέχνῳ: sed eum & docendi munus exercuisse, diserte testatur Epistola 10 sub finem. Quinto, excelluisse potissimum Epistolis pulcherrimis scribendis, apparet ex Epistola 4 & 7, ita ut publice in doctorum circulis legerentur; non probabat autem Laconicas. Sexto, fuisse Virum insigniter humanum, & amicorum amantissimum, ita ut in transitu ad se visentes benevolentiæ præstigiis quodammodo irretiret, ostendit Epistola 10, & (1) γόητος appellatio, quam Antiochus ei tribuit. Septimo, animum ejus ad mulierum amores procliviorem arguit affectus erga uxorem defunctam propemodum nimius, cujus meminit Epistola 8, 9, 10. Octavo, Rempublicam attigisse, & (2) nescio, quo munere publico apud Bithynos functum, docet nos Epistola 5. Nono, morte obita, (3) Nicææ sepultum ostendit Epistola 12. ad Entrechium, qui familiæ relictæ curam gessit. Hæc γνωρίσματα sive indicia Aristæneto Epistolarum amatoriarum Autori ad unguem conveniunt omnia, qui post Constantinopolim in Byzantii ruinis excitatam vixit, vegeta adhuc eloquentia, quæ cum suppressis gentilium sacris studiis concidit post Theodosii Junioris tempora. Aristænetum Libanio (4) σύγχρονον fuisse & (5) ὁμότεχνον, facile perspiciet, si quis Epistolam ejus primam Libri primi conferat cum Ecphrasi pulchritudinis Libanii Tom. 2. pag. 709, & Epistolam 10. Lib. 2. cum Ethopoeia secunda in calce ejusdem Tomi 2. pag. 734. quæ ex Aristæneto facile emendari potest. Nam pictor ille non (6) εὐτυχὴς, sed ἀτυχής. Plura etiam ejus generis Libanium cum Aristæneto conferenti occurrent.

Hucusque Avunculus. Cujus Observationibus, præter supra adjunctas *Annotationes meas marginales*, hoc insuper necessario addendum est, eas-

(1) *Hoc est*, Præstigiatoris *seu* Incantatoris.

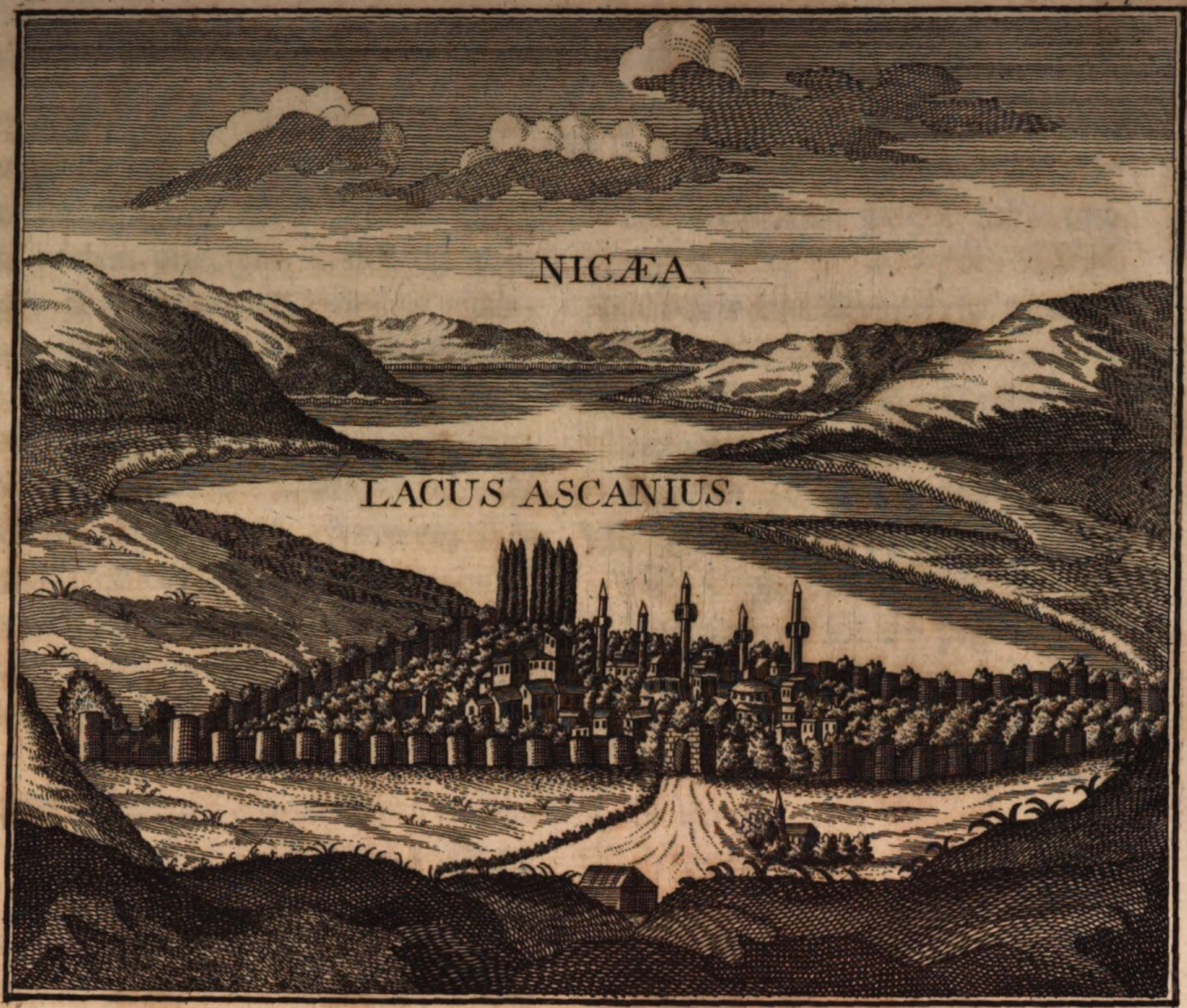
(2) *Indicat hoc* Ammianus Marcellinus *Libro decimo septimo, quippe ubi expresse refert*, Aristænetum *A. C. 358*, *Datiano & Cereali Consulibus, affectatam recens* Diœcesim Bithynam, *vicaria potestate curantem, ideoque* Nicomediæ, *quæ, ut ipse ait*, Bithyniæ Urbium Mater *erat, degentem, in horrenda istius Urbis per terræ motum subversione periisse. Ipsa ejus verba sunt hæc:* Quosdam domorum inclinata fastigia intrinsecus ferebant intactos, angore & inedia consumendos. Inter quos Aristænetus, affectatam recens Diœcesim curans vicaria potestate, quam Constantius ad honorem uxoris Eusebiæ Pietatis cognomine dedicarat, animam, hoc casu cruciatam diutius, exhalavit. *Ad quem locum vide Annotationes* Friderici Lindenbrogii & Henrici Valesii.

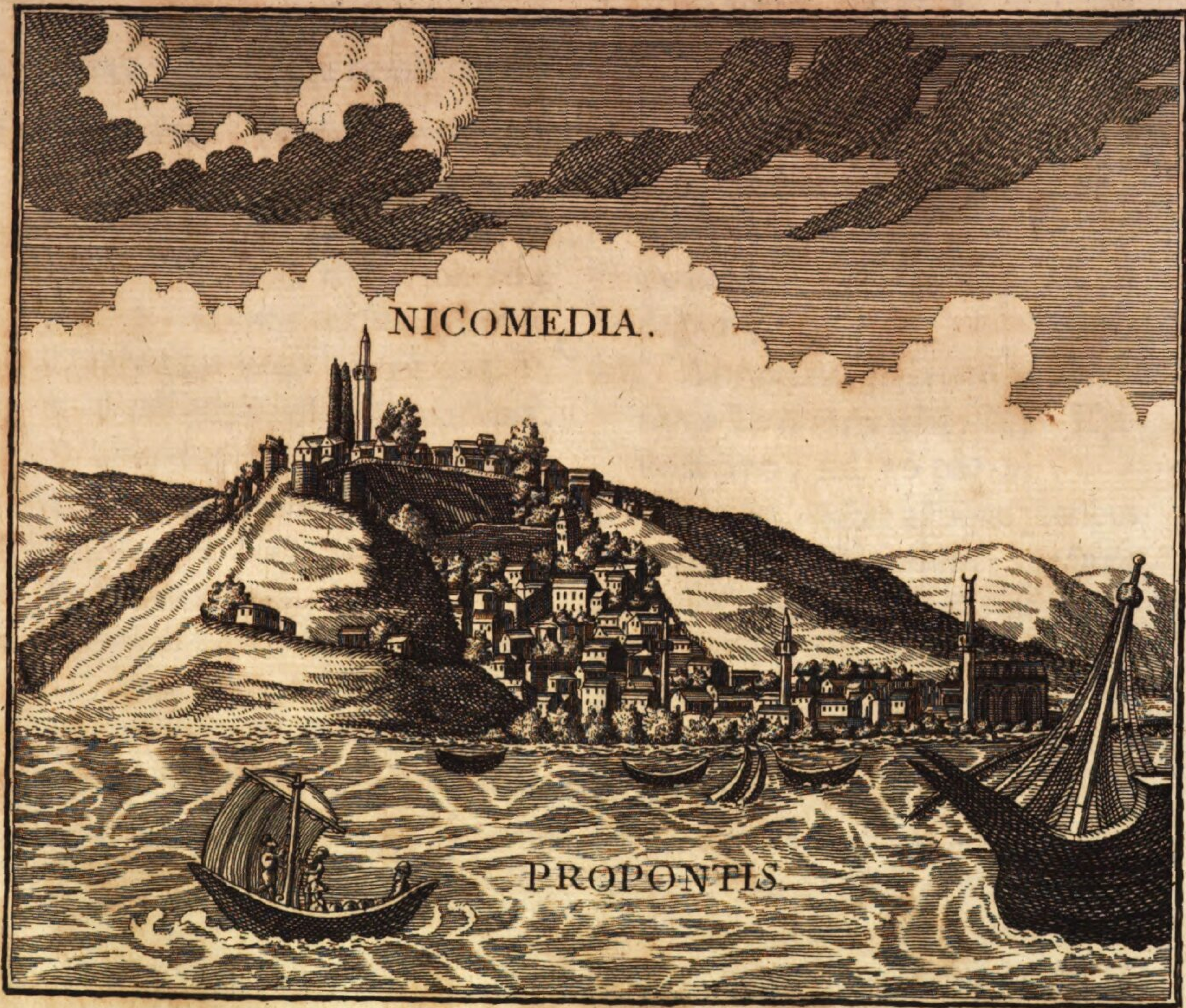
(3) *Quamvis* Aristænetus Nicææ *sepultus sit*, Nicomediæ *tamen in terræ motu A. 358. periit, una cum* Hierocle *Philosopho, ut ipse testatur* Libanius *Epistola duodecima.*

(4) *Hoc est*, æqualem *seu, ut vulgo loquuntur*, contemporaneum.

(5) *Hoc est*, ejusdem artificii.

(6) *Ipsa illa* Libanii *verba sunt hæc:* Τεχνίτης καλεῖσθαι βουλόμενος ἀγαθὸς, ἐραστὴς ΕΥΤΥΧΗΣ ὀνομάζομαι. *Hoc est, interprete Morello:* Cum artifex peritus nuncupari vellem, Fortunatus prædicor amator. *Sed pro* εὐτυχὴς *sine ulla controversia ibi legendum est* ἀτυχὴς, *& totus locus vertendus est hoc modo:* Artifex appellari cupiens bonus, amator infortunatus nuncupor; *nempe propter irriti & inepti amoris impossibilem effectum.*

NICÆA.
LACUS ASCANIUS.

NICOMEDIA.
PROPONTIS.

easdem *Libanii duodecim Epistolas* etiam exstare aliquoties manuscriptas in *Augustissima Bibliotheca Cæsarea*, & quidem præcipue in duobus antiquis & bonæ notæ Codicibus manuscriptis, ad *Joannem Sambucum* olim pertinentibus, quorum primus *membranaceus*, & nullo numero notatus, *Epistolas Libanii quadringentas octodecim*, alter autem *chartaceus*, & inter Codices MStos Philosophicos atque Philologicos Græcos secundum antiquum numerum *undecimus*, *Epistolas* ejusdem *ducentas octoginta novem* continet. Exstant etiam in iisdem duobus Codicibus præter eas *duodecim*, quæ ex Codice *Vaticano* supra jam exhibitæ sunt, aliæ *duodecim* ejusdem *Libanii ad Aristænetum Epistolæ*, quarum principia sunt hæc:

In Codice manuscripto *membranaceo:*

I. Ἀριϛαινέτῳ. Τὰ παίδων πρὸς ἡμᾶς ἐπλήρωσεν ὁ Βοδιδιανὸς, ὁ δὲ ἐκείνου πατὴρ πρὸς ἡμᾶς τῶν πατέρων, ὥς τε &c. Epistola 278, fol. 104 pag. 2. Eadem exstat etiam in Codice chartaceo fol. 73 pag. 1, & est ibi ducentesima sexagesima, incipitque notabili hac varia lectione: Τὰ παίδων πρὸς ἡμᾶς ἐπλήρωκεν ὁ καλὸς Βοδιανὸς, ὁ δὲ ἐκείνου πατὴρ &c.

II. Ἀριϛαινέτῳ. Ἡ πόλις ἡμῖν πλέον ἐρῶσι τῆς σῆς ψυχῆς, ἢ σὺ τῆς ἐμῆς &c. Epistola 285, fol. 106 pag. 1.

III. Ἀριϛαινέτῳ. Καλήγε ἡ συνωρὶς, σὺ καὶ Δομέτιος ὁ χρηστὸς ζεύγνυσι δὲ ἡμᾶς &c. Epistola 299, fol. 109 pag. 2.

IV. Ἀριϛαινέτῳ. Ἠσχύνθην οἷς ἔγραψας περὶ τῶν θηρίων· οὐ γὰρ ἐῴκεις &c. Epistola 301, fol. 110 pag. 1.

A V. Ἀριϛαινέτῳ. Ἤδειν μὲν πρότερον καὶ τὸν ἐμαυτοῦ πολίτην Μαριάδην &c. Epistola 305, fol. 110 pag. 2.

In Codice manuscripto *chartaceo:*

VI. Ἀριϛαινέτῳ. Θαλασσίῳ τούτῳ, τὸ μὲν ὄνομα πατρῷον, ὁ τρόπος δὲ τοὐκείνου καλλίων. τίς μὲν γὰρ &c. Epistola 40, fol. 10 pag. 2.

VII. Ἀριϛαινέτῳ. Οὕτω με Σπεκτάτος ὁ θαυμαστὸς ἀνηρτήσατο &c. Epistola 94, fol. 26 pag. 2.

B VIII. Ἀριϛαινέτῳ. Πρότερον μὲν ἐθαύμαζον τὸν κράτιστον Ἑρμογένην ἀπὸ τῆς φιλοσοφίας, &c. Epistola 134, fol. 40 pag. 1.

IX. Ἀριϛαινέτῳ. Καλῶς μοι δοκοῦσιν οἱ ποιηταὶ περὶ τοῦ ἔρωτος ἐσκέφθαι, καλοῦντες αὐτὸν ἀνίκητον, ὁπότε &c. Epistola 135, fol. 40 pag. 2.

X. Ἀριϛαινέτῳ. Ἆρα καὶ τοῦτο τοῖς ἄρχουσι νόμος μὴ τοῖς φίλοις ἐπιστέλλειν, &c. Epistola 232, fol. 64. pag. 2.

XI. Ἀριϛαινέτῳ. Χάρις γέ σοι, προσθέντι τὸ ὅτι ὑγιαίνεις, τῷ ὅτι ἠρώτησας, &c. Epistola 253, fol. 70 pag. 2.

C XII. Ἀριϛαινέτῳ. Πρέποντά γε εἰς τὸν καλὸν Σπεκτάτον ᾄδεις. &c. Epistola 270, fol. 76 pag. 2.

De his igitur *duobus* aliisque pluribus *Augustissimæ Bibliothecæ Cæsareæ* antiquis Codicibus manuscriptis Græcis, quibus *Libanii* Sophistæ *Epistolæ* aliaque varia *Opera* continentur, suo deinceps tempore & loco accuratius & prolixius agam, cum, volente Deo, in Continuatione horum Commentariorum ad *Codices manuscriptos Philologicos Græcos* pervenero. Corollarii etiam loco exhibeo hic ex eadem *Augustissima Bibliotheca Tabulas duas Topographicas*, quarum altera

tera *Nicæam*, *Ariſtæneti* patriam, altera autem *Nicomediam*, horrenda per terræ motum ſubverſione & miſero *Ariſtæneti* atque Hieroclis interitu famoſiſſimam, quemadmodum ambæ Vrbes ſecundum verum ſitum ab anonymo quodam pictore Chriſtiano coram in ipſa *Bithynia* depictæ ſunt.

Epistola IX.

Amſterodamum.

Optimo & eruditiſſimo Juveni Petro Lambecio L. Holſtenius S. D.

Binas tuas accepi, Chariſſime Petre, ut deſideratas diu, ita gratiſſimas. Nihil enim magis ſcire cupiebam, quam tuam de Amſterodamenſi commoratione voluntatem ac ſententiam, quam prioribus ſignificaſti. Sed quæ tuorum ſtudiorum ratio eſt, mallem te illuſtriori loco vivere, & ubi major Doctorum ac Profeſſorum numerus diſcendi cupiditatem expleat, præſertim cum Juris Studio te addixeris; quod ſine rerum uſu & forenſi ſtrepitu vix percipi poteſt, niſi Scholæ potius quam Foro diſcere velis. Quocirca, ſi cum Parentum venia fieri poſſit, Lutetiam Pariſiorum te ut conferas ſuadeo ac hortor, Vrbem Viris doctis refertiſſimam, & Studiis tuis percommodam. Neque enim uſpiam terrarum aut eruditiores aut humaniores invenias, aut etiam mihi A *amicitia conjunctiores, quorum beneficio Regia Bibliotheca tibi patebit: ne privatas commemorem Thuani, Memmii,* (1) *Puteanorum Fratrum, & inprimis eam, quam Card. Mazarinus nunc inſtrui curat a Gabriele Naudæo, mei amantiſſimo. Sed nihil magis eo te invitare debet, quam incredibilis benignitas Cardinalis* (2) *Barberini, Mecænatis mei, qui te omni humanitatis genere excipiet & complectetur. Eo autem parario facilè doctis Viris innoteſces, qui omni obſequio illum colunt,* B *ut communem Literarum ac Literatorum Patronum. Cæterum ita velim iter inſtituas tuum, ut celebriores aliquot Belgii Civitates inſpicias, Harlemum, Leidam, Vltrajectum, Hagam, Delphos, Roterodamum, tum etiam Dordracum, Middelburgum & Vliſſingam; unde facilis Caletum aut Diepam patet trajectus. At nolim* (3) *Leidam* (4) ὁδοῦ πάρεργον, *ut cæteras, tranſeas; nefas enim Muſas &* (5) μουσοπόλους *ex transcurſu venerari: ſed ut tot illuſtria Nomina perſalutes,* C *& Academiæ rationem perſpicias, menſem, ut minimum, te ibidem ſubſiſtere velim; ita ſub finem Septembris Lutetiæ te futurum ſpero. Habebis a me proximo curſore literas itineri tuo neceſſarias; interim libros, quos poteris, conquire, præſertim Geographicos, eosque diligenter in faſcem compactos apud Tenſinum mercatorem depone, prima occaſione Genuam aut Liburnum mittendos. Sed ea*

(1) *Nempe* Petri & Jacobi, *Virorum omni laudum genere majorum, qui tunc Regi Galliæ à Conſiliis & Bibliotheca erant. Qua de re vide plura in* Petri, *fratris ſenioris, Vita, a* Nicolao Rigaltio *conſcripta, & Lutetiæ ex officina Cramoſiana A. 1652. in quarto edita cum ſubjunctis variorum clariſſimorum Virorum Encomiis. Quibus ego hoc tantum nunc addo, vere de eximio illo fratrum pari dici poſſe, quod* Diogenes Laërtius Archelaum *de* Cratete & Polemone *dixiſſe refert, eos fuiſſe* λείψανα τοῦ χρυσοῦ γένους, *hoc eſt,* reliquias aurei ſeculi.

(2) *Nempe* Franciſci.

(3) *Alias* Lugdunum Batavorum *vel* Lugdunum ad Rhenum.

(4) Obiter.

(5) Muſis deditos.

ea in re Blavii consilio utere, qui sæpius libros Romam curat. Doleo periisse literas & meas & Leonis Allatii ad Neubusium: ejus enim opera in coëmendis libris te potissimum uti cuperem; ideoque Indicem ad me mitte librorum, annotato singulorum pretio, quod ab eodem mercatore tibi refundetur. De Aristæneto angustia temporis prolixius me scribere vetat; illud tantum suggero, σπεῦδε βραδέως. *Libanii epistolas Lutetiæ videbis apud Clarissimum Valesium, qui non denegabit cæteras, quæ ad rem tuam faciunt. Interim, si me amas, de libris, de tuis studiis, de itinere quamprimum rescribe. Vale. Romæ* (1) *VIII. Kal. Jun.* cIↄ Iↄc *XLVI.*

Epistola X.

Amsterodamum.

Optimo charissimoque suo Petro Lambecio Lucas Holstenius S.P.D.

Iis, quas ante octiduum abs te accepi, Charissime Petre, tunc ex tempore respondi, de Aristæneto scilicet tuo, cujus editionem non sine magno fructu in menses aliquot premes: tum potissimum de itinere Gallico quo Lutetiam sub autumni principium pervenias; ubi omnia studiis tuis commodiora experire, & Jurisprudentiæ scientiam a doctissimis Viris toto pectore hauries. Nunc priusquam Amsterodamo pedem moveas, velim compares mihi quatuor volumina illa novi Atlan- A *tis a Blavio edita, coloribus, sed dilutioribus, illuminata, ita ut sculpturæ & scripturæ subtilioris diligentiam non offuscent colores. Id vero imprimis vide, ut impressionis sint vividioris priorum duorum Voluminum Tabulæ, quæ jam longo usu attritæ, in plerisque exemplaribus pallidiores comparent. Itaque non solum pretio, sed & precibus hoc a Blavio impetres meo nomine, ut exemplar quam perfectissimum habeam. Plurima apud me sunt, quibus Italiæ Geographia egregie juvari* B *posset; tres autem absolutissimas habeo Tabulas, Hetruriæ Suburbicariæ sive Provinciæ Patrimonii, Latii cum Regione Sabinorum, Marsorum & Æquicolarum, tum Melitæ Insulæ &* (2) *Gauli. Veterum quoque Italiam, Cluveriana multo* (3) *correctiorem, & ab errorum Centuriis aliquot expurgatam, submittere possum. De his quamprimum responde. Maris mediterranei descriptionem habeo a parente Domini Blavii folio oblongo edi-* C *tam, sed Tabulæ hydrographicæ rudiores sunt, neque Oceani* περιηγήσει *respondent. Si quid in eo genere accuratius a sexennio prodiit, mihi parari velim. Chartas Indicæ navigationis jam habeo. Ad Theatrum Civitatum Italiæ multa ex Bibliotheca Barberina suggerere possum, præsertim Picenii Civitates & munimenta omnia; sed quis designandis exemplaribus sumptus faciet? De Ignatio* (4) *Vossii nihil*

re

(1) *Agebam tunc annum ætatis* decimum nonum.

(2) *De* Gaulo *insula, a* Melita *ad quinque millia passuum versus occasum æstivum sita, vide* Philippi Cluverii *Siciliam Antiquam lib. 2. cap. 16. pag. 443. 444. & 445.*

(3) *Vide* Annotationes *ipsius* in Italiam Antiquam Cluverii *ab Eminentissimo Card.* Francisco Barberino *Romæ typis Jacobi Dragondelli Anno 1666. editas in octavo.*

(4) *Nempe* Isaaci. *Significantur enim hic* Epistolæ S. Ignatii, Episcopi Antiocheni & Martyris, *quas V. CL.* Isaacus Vossius, *Gerardi Joannis filius, ex Bibliotheca Medicea cum veteri Translatione latina & Notis suis edidit Amstelodami apud Joannem Blaeu A. 1646. in 4to.*

rescіveram, neque Leo Allatius communis noster Amicus. Mirum quam editionem istam videre desidero; nam veterem versionem adjunctam puto, quam penes (1) *Armacanum Episcopum esse ipse Vossius affirmabat. Ad Historicos Græcos multa notavi, quæ idem Isaacius apud me vidit, eaque lubens submittam, si* (2) *Vir doctissimus operæ pretium futurum existimaverit. Pretium Operum Erasmi iniquissimum est. Epistolas Londini excusas Cardinalis Barberinus Parisiis sibi parabit. De cæteris libris, quorum Indicem miseram, rem tui judicii facio, ut pares, quos meliores judicaveris. His vero coëmendis centum quinquaginta florenos Dominus Tensinus tibi suppeditabit. Sed doleo literas meas & Leonis Allatii intercidisse, quibus Neubusii amicitiam tibi parare studui, eum præcipue in usum, ut tibi consilio atque opera ista in re adesset. Vale Charissime Petre, & Vossium utrumque peramanter a me saluta. Romæ* (3) *postrid. Kal. Jun. cIɔ Iɔc XLVI.*

EPISTOLA XI.

Amsterodamum.

Eruditissimo Juveni Petro Lambecio, Nepoti meo charissimo, Lucas Holstenius S. P. Dico.

Gaudeo rem ita successisse, ut optaveram. Tu igitur, quod facis, cœptum iter prosequere, &, dum ætas ingeniumque floret, ne momentum quidem temporis frustra tibi patiaris elabi, cujus rationem exigenti reddere non possis; nullum vero magis scrupulosum temporis tui exactorem habeas, quam teipsum. De Aristæneto quod (4) ἐπέχειν *constitueris, laudo proboque plurimum. Nihil enim in eo recensendo opis atque adjumenti, a scriptis Codicibus, vel in Galliis vel in Italia expectabis, cum hactenus nullum ejus Libelli exemplar repertum fuerit præter* (5) *Pannonicum Sambuci; itaque omnia hic præsidia a tuo aut amicorum ingenio tibi petenda erunt. Philostrati epistolarum versionem probo, & ut in publicum proferas, sed moroso examine castigatam etiam hortor. Alciphronis* (6) ἀνέκδοτα *a Leone Allatio habuit Cl.* (7) *Vossius, ex Vaticano deprompta. Tu cum in Gallias atque inde ad nos veneris, plura istius generis ex Manuscriptis colliges, quæ simul edi mereantur. Hoc tantum moneo, ne quid crudum aut præcox temere eruditorum hominum oculis obtrudas, cujus postea aut te pœniteat, aut pudeat amicos. Differ itaque, differ; habent parvæ commoda magna moræ.*

(1) *Nempe* Jacobum Vsserium; *de quo vide* Vossii *Senioris insigne testimonium capite decimo Operis de Vitiis Sermonis & Glossematis Latino-barbaris, pag. 44.*

(2) *Nempe* Gerardus Joannes Vossius.

(3) *Agebam tunc annum ætatis* decimum nonum.

(4) *Nempe* τὴν ἔκδοσιν, *hoc est*, editionem differre.

(5) *Vide de eo supra col. 1133.*

(6) *Nempe* Epistolas octo Alciphronis ineditas, *quarum* quinque *posteriores inscribuntur:* Ἀλκίφρονος Ῥήτορος ἐπιστολαὶ παρασίτων, *hoc est*, Alciphronis Rhetoris Epistolæ Parasitorum *sive* Parasiticæ. *Harum* primam *edidi integram in Lucubrationibus meis Gellianis pag. 78. & 79. Ejusdem* Alciphronis Epistolæ ἁλιευτικαὶ καὶ ἑταιρικαὶ, *hoc est*, piscatoriæ & amatoriæ *exstant græce & latine in Syntagmate Epistolarum Græcanicarum mutuarum a pag. 359. usque ad pag. 380. Ejusdem Epistolæ* ἀγροικικαὶ *sive* rusticæ triginta octo *hactenus ineditæ exstant in* Augustissimæ Bibliothecæ Cæsareæ *præstantissimo antiquo Codice, inter Codices MStos Philosophicos & Philologicos Græcos secundum antiquum numerum centesimo sexagesimo quarto, qui multas alias variorum veterum Autorum hactenus ineditas Epistolas Græcas continet, & passim literis aureis magnifice exornatus est. Inscriptio aurea* Epistolarum Alciphronis *est ibi hæc:* Ἐπιστολαὶ Ἀλκίφρονος Ῥήτορος ἀγροικικαί.

(7) *Nempe* Isaacus.

moræ. In Constantinopolitana Historia recensenda, quicquid studii operæque posueris, recte collocatum existimo, ideoque prolusionem in (1) *Codini Chronico non dissuadeo, sed etiam, ut cœptum urgeas, hortor atque moneo, & scriptum Codicem, quem Illustrissimi* (2) *Peirescii munere possideo, ubi commode fieri poterit, submittam. Usui enim is tibi erit, cum Lutetiam perveneris; utpote ubi apud Puteanos fratres magnum Opus Chronologicum reperies, in quo tuam exerceas industriam:* (3) *Theophanem scilicet Agri Abbatem, cum Joannis Buchardi, hominis accurate docti, versione edendum, quem nuper ex Barberina Bibliotheca ad ipsos misi. Adjunxi etiam Anastasium Bibliothecarium, antiquum ejus interpretem, ex Casinensi Codice Longobardico depromptum. Præfigendum erit Theophani Chronicon Georgii Syncelli a Julio Cæsare usque ad Maximianum, cujus itidem exemplaria duo ad Vaticanos & Palatinos Codices accurate collata ibidem offendes; alia etiam Regia Bibliotheca suppeditabit. In hoc opere partim vertendo, partim concinnando, ingenium & industriam tuam felicioribus auspiciis tunc exercebis; & ut plenum ac continuatum Historiæ Constantinopolitanæ Corpus habeamus, Codini Chronicon Theophani subjungi poterit. Sed de his prolixius scribam, ubi Lutetiam bono cum Deo perveneris, & Operi manum admovere cœperis. Interim quod superest temporis, in Geographicis & Chronologicis fundamentis recte addiscendis pone, quod principio* (4) ἀποδημίας *tuæ te monui. Causam fructumque consilii mei postea experieris. Indicem librorum Elzevirii manuscriptum accepi, & gratias ago; videbis in syllabo adjuncto notatos, quos parari mihi velim. Judaicis illis non egeo; gaudeo tamen me vidisse Indicem. Atlantem Blavii, quatuor in Tomos divisum, etiam pares, sed nullis oblitum coloribus, aut sane dilutissimis. Tu, priusquam Amsteroda-*

(1) *Vide* Syntagma *meum* Originum & Antiquitatum Constantinopolitanarum *græce & latine in folio, A. 1647, 1648 & 1649 partim Lutetiæ Parisiorum, partim Romæ, collectum & elaboratum; anno autem 1650, ante reditum ex Gallia in Patriam, Parisiis apud Sebastianum Cramoisii relictum, & integro fere quinquennio post, nempe A. 1655, ibidem ex Typographia Regia Luparæa, Regiis sumptibus in lucem editum. In hoc enim Syntagmate* Georgius Codinus *primum & præcipuum locum obtinet. Meminit hujus laboris mei juvenilis R. P.* Philippus Labbeus *S. J. in Protreptico Corporis Historiæ Byzantinæ, Parisiis e Typographia Regia A. 1648 in folio edito, pag. 13 his verbis:* Georgii Codini Tractatum de Originibus Constantinopolitanis, ex Manuscriptis R. P. Jacobi Sirmondi Soc. Jesu, Viri in omni doctrinarum genere præstantissimi, Lucæ Holstenii, aliorumque Codicibus maxima accessione auctum, Notisque illustratum, repræsentabit Petrus Lambecius, ejusdem Lucæ Holstenii ex sorore nepos, adolescens supra ætatem eruditus. *Ejusdem laboris mei facit etiam Vir Clarissimus* Gerardus Joannes Vossius *quinquies honorificam mentionem in secunda editione doctissimi Operis de Historicis Græcis pag. 492, 503, 523, 540 & 546. Vide etiam Librum* tertium *horum Commentariorum Cod. LXV. n. 10. & Librum* quartum *Cod. CXVI. n. 19.*

(2) *Is est* Nicolaus Claudius Fabricius de Peiresc, *Amplissimæ Aquarum Sextiarum Curiæ in Gallia Senator, toto terrarum Orbe celeberrimus, cujus Vita a doctissimo Viro* Petro Gassendo *eruditissime pariter atque elegantissime conscripta est. Vide etiam R. P.* Philippi Labbei *S. J. Thesaurum Epitaphiorum veterum & recentium, Parisiis A. 1666. in octavo editum, pag. 542 & 543.*

(3) *Vide* Corpus Historiæ Byzantinæ, *Lutetiæ Parisiorum typis Regiis editum.*

(4) Peregrinationis.

damo discedas, amicitiam cum eo & literarum commercium constitue; habeo enim plurima, quæ ipsius instituto prodesse poterunt. Vale, & te discessu tuo & profectionis tempore me mone, & Cl. Vossium officiose a me saluta. Romæ (1) *pridie Id. Julias* cI Ic XLVI.

Epistola XII.

Amsterodamum.

Eruditissimo Juveni Petro Lambecio L. Holstenius S.

Postremis tuis, Charissime Petre, quibus de Librorum pretio ea, quæ scire avebam, perscripsisti, superiori cursore respondere non licuit ob temporis angustias. Nunc syngrapham mitto CCXX florenorum pretio persolvendo. Tu vide ne quid temere coëmas præter eos libros, quorum Indices antehac misi. Mihi enim satis bene instructa est Bibliotheca a classicis Auctoribus, ita ut nullos fere desiderem præter paucos illos a me notatos, quos diligenter conquiras velim. Recentiores, præsertim (2). ἐριστικὰς, *qui meras continent* (3) λοιδορίας, *nunquam curavi, quocunque tandem se venditent nomine. Cl. Vossii senioris de Idololatria, item de tribus Symbolis, & Glossematum libros, hactenus Romæ non visos, vehementer desidero. Eos itaque cæteris adjunge.* (4) *Ignatii autem Epistolas, nisi Notæ majorem in molem librum auxerint, Parisios tecum deferto; ibi mittendi occasio non deerit. Blavius li-* A *teras nullas misit, quas me exspectare jussisti: tu meas illi meaque officia exhibeto, quibus utetur cum volet. Nunc superest ut te itineri accingas, cujus rationem jam pridem perscripsi. Etenim cum ob bellorum tumultus eam Belgii partem, quæ Regi Catholico paret, adire jam non liceat, recte feceris, si Vlissinga, aut ubicunque fortuna* (5) διάπλουν *obtulerit, recta proficiscaris Diepam, unde rectissimum porro Lutetiam iter est. Sed cum & locorum & linguæ non usque* B *adeo gnarus sis, vide ut comitem tibi unum aut alterum pares. Literas nonnullas raptim exaravi; plures Lutetiæ apud* (6) *R. P. Sirmondum aut Puteanos fratres reperies. Sed tu præcipuum tibi in Deo & modestia tua præsidium statuas. Vbi Lutetiam perveneris, de adventu tuo per P. Sirmondum me certiorem facias. Hospitium tibi pares in ea parte Vrbis, quæ studiis attributa, Vniversitatis seu Academiæ nomen habet; ubi victum & Museum habeas in Gallorum contubernio, ut usu quotidiano linguam Gallicam addiscas, quæ faciliorem tibi* C *Italicam postmodum reddet. Id memineris, vesperi noctuque omnia Parisiis intuta esse, quocirca diutius cave emaneas. Vale, & rem feliciter gere. Romæ* (7) *d. XI Aug.* cI Ic XLVI.

Vossium utrumque & Neuhusium officiose a me saluta, & Cl. (8) *Heinsio mea deferas studia & obsequia. Filium ejus, nunc Florentiæ degentem, sub principium autumni hic exspectamus, qui nihil in me officiorum desiderabit. Vale.*

Epi-

(1) *Agebam tunc annum ætatis* decimum nonum.

(2) Contentiosos.

(3) Maledictiones *seu* Convitia.

(4) *Vide supra Annotationes marginales ad Epistolam* decimam.

(5) Trajectum.

(6) *Vide infra Annotationes meas marginales ad Epistolam* decimam quartam.

(7) *Agebam tunc annum ætatis* decimum nonum.

(8) *Nempe* Danieli.

EPISTOLA XIII.

Lutetiam Parisiorum.

Charissime Petre.

Verissimum experior Platonicum illud non ænigma, sed oraculum, dolorem & voluptatem ita inter se conjunctos atque connexos esse, (1) ὡς, ἐάν τις διώκῃ τὸ ἕτερον ϗ λαμβάνῃ, σχεδόν τι ἀναγκάζεσθαι ἀεὶ λαμβάνειν ϗ τὸ ἕτερον, ὥσπερ ἐκ μιᾶς κορυφῆς ἡμμένω δύ' ὄντε. *Hactenus impense desideraveram, ut te Lutetiam pervenisse rescirem; jamque eam animo præceperam voluptatem, quasi Romæ præsens præsentem essem complexurus. Sed dum primo adventu morbo te oppressum audio, ea animo oboritur molestia, quæ prioris nuncii dulcedinem succo quodam amaro diluit. Interim spe bona animum foveo, speroque, Deum, qui naufragii periculum avertit, valetudinem quoque prosperam largiturum, ut res tuas tuto in portu positas videamus. Quapropter rogo, ne dejicias animum, aut a Virtutis & Sapientiæ studio te deterreri patiaris; sed illud potius cogites, summa illa &* (2) ἀτίμητα *bona sine periculis & sudore parari non posse. Non alia lege ad hæc adyta mortales admittit Deus,* A *neque ad sacra sua* (3) ἐπόπτην *accedere sinit, nisi post* (4) κακοπαθείας ϗ κολάσεις, *ut olim* (5) *Ægyptii Sapientes. Ego vero quid opportunius occinam, quam Virgilianum illud: Tu ne cede malis, sed contra audentior ito. Aderit, qui Virtutis ad Arcem eluctantibus dexteram porrigit, & ut Cebes in Tabulæ illius Pythagoricæ explicatione ait,* (6) ἰσχὺν καὶ θάρσος *inspirat. Interim, quod solum possum, votis precibusque salutem & studia tua Deo commendare non desisto,* B *quod & ipse ut facias, sedulo moneo. Tu valetudinis rationem habe; illa enim Dearum præstantissima rite se colentes propitia respicit. Illustres Dominos Puteanos & R. P. Sirmondum officiose a me Saluta, & librorum, quos Amsterodami ante discessum parasti, Indicem ad me mitte, & de tuis rebus studiisque frequenter scribe; nihil enim est quod scire malim, quam tuum in pietate & bonis artibus profectum. Vale, Romæ* (7) *prid. Non. Octob. cIↃIↃc XLVI.*

C *Tuus omni animo atque affectu*

L. Holstenius.

EPI-

(1) *Hoc est*, ut, si quis prosequitur, cupitque alterum, semper ferme alterum quoque accipere cogatur, quasi ex uno eodem vertice sint ambo connexa. *Verba hæc sunt* Socratis *apud* Platonem *in principio* Phœdonis, *sive Dialogi de Animarum immortalitate.*

(2) Inæstimabilia.

(3) Spectatorem.

(4) Molestias & afflictiones.

(5) *De his tentationibus patientiæ & constantiæ. novitiorum discipulorum, apud* Ægyptios Sapientes *olim usitata, vide ejusdem Avunculi mei insignem locum in observationibus ipsius ad Vitam* Pythagoræ *a* Porphirio *scriptam pag. 70. 71. 72.*

(6) Robur & fiduciam.

(7) *Agebam tunc annum ætatis* decimum nonum

Epistola XIV.

Lutetiam Parisiorum.

Præstantissimo Juveni Petro Lambecio L. Holstenius εὐπϱάττειν.

Vides Charissime Petre, quam te affectus & solicitudo mea affectetur. Nam cum peregrinantem non nisi votis comitari potuerim, adventum saltem in Gallias prævenire studui, ut (1) πρόξενον *haberes, qui te Viris doctis ibidem commendaret. Spero autem literas, quas amicis tui causa scripsi, ante discessum recte ad te perlatas, aut per mercatorem submissas fuisse; hic alias habes a Bulionensium Duce ad V. C.* (2) *Christophorum Justellum scriptas, quas mibi expetere visus es. Tu Illustres fratres Puteanos, P.* (3) *Sirmondum,* (4) *Petavium, Naudæum, omni obsequio cole, & me, quamprimum hasce acceperis, de itinere cæterisque rebus tuis certiorem facito. Literas aut Puteanis aut Sirmondo tradas, qui recte eas ad me curabunt. De* (6) *Eunapio, quod cogitas, laudo. Vtilem in eo operam collocabis; itaque quicquid potes subsidii collige a libris & ab ingenio, sed editionem differas, donec Mediceum Codicem conferas, qui Florentiæ ad S. Laurentium exstat, quo nihil antiquius aut præstantius me vidisse memini. Vnus ille Codex abunde tuo desiderio satisfaciet. Vale, & me de adventu tuo quamprimum certiorem fac. Romæ* (7) *d. VIII. Octobris A. cIↃ IↃc XLVI.*

Epi-

(1) Pararium.

(2) *Virum Juris universi consultissimum, sed præcipue Canonici.*

(3) *De R. P.* Jacobi Sirmondi *S. I., natione Arverni, Vita & scriptis, vide* Elogium, *Parisiis apud Cramosios in quarto editum A. 1651. quo ipse nonis Octobris obiit, cum vixisset annos nonaginta tres. Fuit is Regi Galliæ* Ludovico XIII. *a sacris confessionibus, & a Summo Pontifice* Vrbano VIII. *fuisset adlectus in Collegium Cardinalium, nisi ipse Purpuram sacram multis precibus, & sancta etiam fraude amolitus esset. Vide etiam Librum* primum *Commentariorum.*

(4) *De R. P.* Dionysii Petavii *Aurelianensis S. I. Vita & Scriptis, vide peculiarem Catalogum Parisiis apud Cramosios A. 1654 in quarto editum; item* Leonis Allatii *Melissolyram sive Poëma græcum de ejusdem Laudibus Romæ A. 1653. editum. Obiit autem R. P.* Petavius *A. 1652. ineunte anno ætatis septuagesimo.*

(5) *De Viri Clarissimi* Gabrielis Naudæi *Vita & Scriptis vide peculiare Syntagma, a R. P.* Ludovico Jacobo *Cabilonensi, Ord. Carm. ac Regi Galliæ a Consiliis & Eleemosinis, collectum, & Parisiis typis Claudii Cramoisy A. 1659 editum in quarto. Obiit autem* Naudæus *in reditu ex Suecia in Galliam Abbatis-Villæ ad Somonam A. 1653, ætatis quinquagesimo tertio. Cæterum quanta mihi cum illo intercesserit amicitia & familiaritas, apparet ex* duobus *ipsius* Epigrammatibus, *quæ* Lucubrationibus *meis* Parisiis in Auli Gellii Noctes Atticas & Libro secundo Originum ac Rerum Hamburgensium *præfixa sunt.*

(6) *Occasionem enim adornandæ novæ editionis* Libri Eunapii Sardiani de Vitis Philosophorum & Sophistarum *præbuerat mihi exemplar impressum, Viri celeberrimi* Josephi Scaligeri *propria manu plurimis locis emendatum, suppletum & illustratum, quod V. CL.* Gerardus Joannes Vossius *ex instructissima Bibliotheca sua perbenigne mecum communicaverat. Hæ igitur* Scaligerianæ Annotationes *marginales, diligenter tunc a me descriptæ, adservantur nunc cum reliquis meis ad idem argumentum pertinentibus Scriptis in* Augustissima Bibliotheca Cæsarea.

(7) *Agebam tunc annum ætatis* decimum nonum.

EPISTOLA XV.

Lutetiam Parisiorum.

Petro Lambecio, Nepoti meo optimo & eruditissimo, Lucas Holstenius S. P. dico.

Video evenisse quod metuebam, & periisse literas meas, quas nuper recta per tabellarium ad te misi; itaque minus miror te silentium meum ægre ferre. Nolim tamen existimes, res tuas minus mihi cordi curæque esse, quin potius affectum meum augeri indies, parique passu cum tuo in studiis & virtute profectu crescere scias; idque satis jam perspexisse te credo ex literis illis, quibus Domino (1) *Priolo te ac tua studia nuper prolixe & quam potui diligentissime commendavi, quamvis nihil fere ullius commendatione accedere possit ad eum, quo te complectitur, affectum. Tu vero meæ exspectationi egregie hactenus respondes, quod omnem liberalem scientiam & veterum reconditam eruditionem tanta animi contentione prosequeris: nam tuæ diligentiæ specimen* (2) *Gellianæ Lucubrationes mihi præbuerunt, & gaudeo te in isto potissimum scriptore ingenii periculum facere, unde & fructus & gloria tibi provenire possit. Sed de tuis Observationibus quid sentiam alias prolixe exponam, & Codicem meum ad vetusta exemplaria collatum, ut dudum promisi, submittam. Interim de studiorum vitæque instituendæ ratione paucis te monebo, ea-*

A *que suggeram, quæ maxime tuam in rem futura existimo. Monuerat me jam ante Cardinalis Barberinus, quod & ipse postremis tuis significas, te Romam iter parare, & jam in procinctu esse. Equidem haud dubito, quin affectus & mei videndi desiderium hoc tibi consilium suggerat, quod tamen multas ob causas probare non possum, quas singulas enumerare nunc necessum non est. Ea præcipua est, quod studia tua non in umbra & ignavo otio, sed in luce usuque eruditorum*
B *hominum formari velim, quorum nuspiam terrarum major quam in Galliis est copia. Humanitatem vero, quæ studiorum anima & vitæ condimentum est, ita propriam ei Nationi natura esse voluit, ut omnium mortalium testimonio & consensu constet, eam nonnisi a Gallis parari posse. Adhæc cum tua te indoles & instinctus ad Antiquitatis & veteris Sapientiæ studium applicarit, quod veterum Librorum usu, velut bonæ mentis instrumento,*
C *potissimum indiget, neutiquam tibi ab ea statione decedendum puto, ubi & copia eorum maxima in publicis privatisque Bibliothecis habetur, & accessum facilem Gentis humanitas præbet. Neque vero est, quod Romam Lutetiæ hoc tempore compares, ubi imperitorum hominum morositas aditum ferme omnem ad istiusmodi thesauros præcludit. Itaque, si me amas, & studiis tuis recte consultum cupis, Italicæ profectionis cogitationem depone, hoc præsertim tempore, quo turbarum*

&

(1) *Nempe* Benjamino; *cujus prudentissimi & elegantissimi Libri duodecim Latini Historiarum de Rebus Gallicis ab excessu Regis Ludovici XIII. Serenissimæ Reipublicæ Venetæ dedicati, prodierunt in lucem Parisiis apud Fredericum Leonardum A.* 1665 *in quarto.*

(2) *Prodierunt illæ in lucem Parisiis apud Sebastianum Cramoisy, Regis & Reginæ Regentis Architypographum & Gabrielem Cramoisy Kal. Febr. A.* 1647, *cum Privilegio Regis, in octavo, currente adhuc anno ætatis* decimo nono.

& bellorum nimbi undique nobis imminent. Libris multis non est cur te oneres, vel marsupium exhaurias; ubi enim ad nos perveneris, habebis Bibliothecam satis bene instructam. Itaque eos tantum tibi para, quibus carere non possis; cæteris ab amicis utere. Hæc ideo scripsi, ut ad (1) αὐτάρκειαν illam Stoicam vitam componas, qui vel præcipuus (2) τῆς ξενιτείας fructus est. Anastasii Bibliothecarii (3) collationes avide exspecto; nam eum te cum Regiis Codicibus contendere Illustres Domini Puteani scribunt. Quam vellem lacunas in extrema operis parte expleri posse? De Arriani dissertationibus conferendis scripsi nuperis meis, sed vereor ut recte ad te pervenerint. Tu apud tabellariorum & cursorum Præfectum inquire. Hospitium quodque ubi commoraris, indica, ne aliæ posthac aberrent: &, si me amas, consilio Domini Prioli utere, qui opportune & fideliter te de omnibus monebit. A Parentibus tuis diu est, quod nihil literarum accepi; spero tamen omnia satis salva. Illustres fratres Puteanos omni obsequio cultuque tibi devincias, & Regiæ Bibliothecæ visendæ occasionem, quam eorum humanitas tibi præstat, ne negligas. Vale, & me, quod facis, ama. Romæ, (4) A. CIƆ IƆC XLVII Kal. Aprilis.

EPISTOLA XVI.

Lutetiam Parisiorum.

Doctissimo præstantissimoque Juveni Petro Lambecio L. Holstenius S. P. D.

A Hasce raptim ad te scribo, Charissime Petre, ne silentium meum molestiam tibi facessat. Gaudeo meas, quibus iter Italicum dissuasi, in tempore ad te perlatas; neque enim sine præsentissimo vitæ periculo hac anni tempestate suscipi poterat. Diligentiæ & modestiæ tuæ testimonium omnes amicorum literæ præstant. Tu id porro stude, ut doctis probisque te probes. In accessu ad Eminentissimum Cardinalem (5) Barberinum omnique deinde congressu eam servato mode- B stiam, quæ & tuam decet ætatem, & amplissimæ ejus Dignitati convenit. Illustres Dominos Puteanos tui amantissimos omni cultu & observantia venerare; nihil enim æque studiis tuis prodesse nunc potest atque ipsorum benevolentia. A Parentibus tuis literas recentes accepi; ibi omnia satis recte se habent. Tu vale, & me ama. Romæ (6) die XX Maji CIƆ IƆC XLVII.

C

EPISTOLA XVII.

Lutetiam Parisiorum.

Optimo doctissimoque Juveni Petro Lambecio, Nepoti meo, L. Holstenius S. P. D.

Quas ante octiduum ad te dedi, Charissime Petre, a Viro Illustri Jacobo Puteano quin jam acceperis non dubito. Te & valere & studiis gnaviter incumbere gaudeo: hoc enim ut persuasissimum mihi habeam, sermo facit, quem Illustrium Dominorum Puteanorum Nepos, Regio Oratori ab Epistolis secretis, de te tuoque in li-

(1) Frugalitatem.

(2) Peregrinationis.

(3) *Nempe* Historiæ de Vitis Pontificum.

(4) *Agebam tunc adhuc annum ætatis* decimum nonum.

(5) *Nempe* Franciscum.

(6) *Agebam tunc annum ætatis* vigesimum.

literis profectu mecum habuit. Idem Avunculi utriusque erga te animum & benevolentiam prolixe mihi confirmavit, quamvis ita jam perspectam, ut nullius egeat confirmatione. Juris Utriusque Scientiam serio ut amplectaris iterum te moneo, & meo etiam nomine cohortabitur Eminentissimus Barberinus, & sua quoque autoritate optimis Doctoribus istic commendabit. Cave tamen ita hoc abs te exigere me putes, ut Antiquitatis & Sapientiæ studium propterea vel abjicias vel intermittas, sed ut tempus operamque partiaris, vel potius, ut Themidem ac Sophiam, (1) ὡς συννάους καὶ συνθρόνους θεάς, *uno eodem opere simul colas.* (2) *Lucubrationes Gellianas, quas te absolvisse scribis, avide exspecto, quamvis gustum earum capita subinde ad me missa præbuerint. In* (3) *Macrobio emendando multum operæ studiique ponit Nicolaus Heinsius Danielis filius, cui antiquissimi exemplaris Neapolitani indicium feci; in quo conferendo nunc versatur. Tu ne frustra tempus operamque absumas, in Græcis ingenium experiaris potius, unde & uberiorem Sapientiæ fructum & laboris gloriam sperare poteris. In his præcipue* (4) *Arrianum tibi commendo, meo quidem judicio Sapientiæ corculum. Indicavi nuper Codices veteres, ex quibus præsidia ad nobilissimum scriptorem restituendum petas. In Stobæi exemplaria Regia inquire, præsertim Eclogarum, quas Canterus ex pessimo Codice publicavit. Literas hisce inclusas Domino Sebastiano Cramosio tradas, qui Codices Græcos duos ab Illustribus Dominis Puteanis accipiet. Vale, & de privatis rebus, hoc est,* (5) περὶ τῶν οἰκονομικῶν *certiorem me facito; scire enim cupio, quo loco sumptuque, & quibus cum sociis vivas. Vale. Romæ* (6) *d. XXVII. Maii cIↃ IↃc XLVII.*

EPISTOLA XVIII.

Lutetiam Parisiorum.

Optimo doctissimoque Juveni Petro Lambecio, Nepoti meo charissimo, L. Holstenius S. P. D.

Accepi (1) *Lucubrationes Gellianas per Puteanos fratres ad me missas. Eas ita excepi probavique, ut quamvis jam ob nostram necessitudinem omnia tibi debeam, si quid tamen debere possim amplius, novo nexu me devinctum sentiam, non quod nomen meum Libello præscripseris, (hoc enim tralatitium est) sed quod monita & cohortationes meæ, quibus hactenus adolescentiam tuam ad rectam studiorum rationem & bonam mentem informare studui, eum, quem cupiebam, locum apud te habuerint; eoque lubentiori animo & meæ solicitudinis & tuæ diligentiæ fructum, quam-*

(1) Tanquam ejusdem Templi & Throni Deas.

(2) *Vide supra Annotat. ad Epistolam XVtam.*

(3) *Conferebam enim etiam ego tunc temporis* Macrobium *cum pervetusto & optimæ notæ Codice MSto* Bibliothecæ Thuanææ, *cujus beneficio plurima ejus loca possunt emendari & suppleri. Excerpta illa mea adservantur nunc in Augustissima Bibliotheca Cæsarea.*

(4) *Intelliguntur hic* Arriani *Commentariorum de* Epicteti *Disputationibus Libri quatuor*, græcè *cum translatione latina* Hieronymi Wolfii *editi Coloniæ typis Birkmannicis A. 1595. in octavo.*

(5) De rebus domesticis.

(6) *Agebam tunc annum ætatis* vigesimum.

(7) *Vide etiam supra Epist. 15. & 17.*

quamvis prœmaturæ præcocem admitto, & si porro gnaviter exerceas ingenium animumque colas, uberem mihi & bonæ frugis messem polliceri audeo. Nihil autem magis te excitare debet, quam doctorum hominum favor, qui hasce industriæ tuæ primitias excepit. Magna enim & præclara omnia post ejusmodi promulsidem nos expectare jubes. Interim tibi mihique gratulor, & me bono Eventui voti reum gaudeo. Causas Italicæ profectionis facile mihi probas; eas enim affectus erga me tuus, (1) δεινὸς συνήγορος, *commendat. Quoniam ergo studiis rebusque tuis ita conducere existimas, expectabimus te ad proximas Kalendas Novembris; neque enim sine periculo huc acceditur ante adultum autumnum, nisi maturiores pluviæ ventique frigidiores aërem temperaverint. Sed de discessu & itinere tuo Eminentissimus Cardinalis Barberinus constituet, quod ex re tua futurum judicaverit; ejus jussis consiliisque in omnibus obtemperabis. Interim hoc te moneo, imo etiam rogo, ne valetudinem vigiliis nocturnis afflictum perditumque eas. Habebis autem curam, si intempestivæ* (2) φιλομαθίας *pœnas tota vita tibi persolvendas cogitaveris. Ex Cramosio pretium aliquot librorum scire velim, quorum syllabum literis adjunctis inclusi. Eum tu quamprimum ad me remittas, ut, quid factu opus sit, mature dispiciam ante tuum discessum. Si qui eorum in officina Cramosiana non exstent, apud alios perquirito. Vale, & Cl. Naudæum & Illustres Dn. Puteanos officiose a me saluta. Romæ* (3) *d. XVII. Junii* cIↃ IↃc *XLVII.*

Epistola XIX;

Lutetiam Parisiorum.

Doctissimo Juveni Petro Lambecio, Nepoti meo charissimo, L. Holstenius S. P. D.

Recte te valere & studiis gnaviter incumbere gaudeo. Incusserant enim solicitudinem aliquam animo meo Puteanorum fratrum literæ, quæ valetudinem tuam vacillare significabant. Ego, quod sæpius jam te monui, nunc iterum inculco, ut ab intempestivis lucubrationibus post cœnam tibi caveas, atque ita cum Musis verseris, ne (4) *Hygeam iratam habeas. Ubi enim semel offenderis, haud facile placabilem experiere.* (5) *Gellianas Emendationes, statim ut accepi, amici mihi extorserunt e manibus, ut vix fugiente oculo inspicere licuerit. Receptas expendam pressius, &, si quid displicuerit, indicabo.* (6) *Eunapium Mediceum, cum Florentiæ degerem, non contuli: neque enim ullus mihi ad manum erat excusus Codex; sed præstantiorem Codicem nusquam reperiri existimo; est enim miræ vetustatis. Ubi ad nos accesseris, licebit eum* (7) ἐν παρόδῳ *excutere, neque te operæ aut moræ tantillæ pœnitebit. Proximo cursore submittam collationem exactam Codicis Barberinæ*

(1) Validus Advocatus.
(2) Cupidinis discendi.
(3) *Agebam tunc annum ætatis* vigesimum.
(4) Deam sanitatis præsidem; *de qua vide amplissimam & eruditissimam Dissertationem V. CL.* Joannis Henrici Meibomii *capite sexto doctissimi Commentarii in* Jusjurandum Hippocratis.
(5) *Vide supra Epist. 17 & 18.*
(6) *Vide supra Epist. 14.*
(7) In transitu.

næ Bibliothecæ, recentioris quidem, sed accurate scripti. Interim (1) Codinum mitto, & (2) συλλογὴν Antiquitatum Constantinopolitanarum, atque supplementa ex Vaticanis aliisque Codicibus collecta. Ego (3) Syntagmati meo Geographico hæc destinaram, sed rectius Byzantinæ Historiæ Corpori inserentur. Multa istorum apud Suidam, plura apud Cedrenum habentur. Tu vide, ut spartam, quam tibi sumpsisti, recte ornes, ita tamen ne aliorum (4) ἀστοχίαν sive ἀκρισίαν insecteris; quod (5) Gretserum fecisse nollem. Julii Oratoris sive (6) Æthici Cosmographiam, ex Manuscripto Palatino depromptam, mitto, ut cum vetustissimo exemplari Dn. Thuani conferas, & folium, quod hic deest, suppleas. Codicis illius usum Illustris Dn. Puteanus tibi impetrabit. Si lectiones plurimum discrepare deprehenderis, minus laboris tædiique experire, si integrum ex Thuani Codice describas. Expecto tuas de primo congressu cum Eminentissimo Card. Barberino, ille pro summa Benignitate, qua me & studia mea hactenus fovit, ea tibi suggeret consilia, quæ & ætati & studiis tuis erunt oportuna. Id sedulo da operam, ut qui hactenus mei causa se tibi commendatissimum habuit, is ob tuam modestiam, probitatem, tum maxime ob pietatis studium, te habeat commendatiorem, Vale, &, quod facis, temporis tui rationem exactam habe. Romæ, (7) d. VIII. Julii M. DC. XLVII.

Epistola XX.

Lutetiam Parisiorum.

Doctissimo Juveni Petro Lambecio, Nepoti meo charissimo, L. Holstenius εὐπράττειν.

Mitto nunc Collationes Eunapii, quas nuperis meis tibi promiseram, cum ejus recensendi edendique consilium te cœpisse scriberes. Hoc quoque beneficium, qualecunque quidem id fuerit, Eminentissimo Cardinali (8) debes, ex cujus Bibliotheca proficiscitur. Videbis etiam minutissima quædam notari, quod tibi industriæ & (9) ἀκριβείας indicium erit. Codex recens est & elegantissime scriptus, sed lacunis æque ac editus scatet; videbis tamen loca nonnulla bene suppleta & emendata. Tu si monentem me audieris, editionem premes, donec Mediceum Codicem inspexeris, quod (10) ἐν παρόδῳ fiet, ubi ad nos acces-

(1) *Vide supra Epist. 11.*
(2) Collectionem.
(3) *Vide Lib. 1. horum Commentar. & paulo post Epistolæ 21. Annotationem marginalem.*
(4) Hallucinationem *sive* errorem judicii.
(5) *Intelliguntur hic R. P.* Jacobi Gretseri S. J. *Commentarii in* Georgii Codini *Librum de Officiis Magnæ Ecclesiæ & Aulæ Constantinopolitanæ, utpote in quibus in V. CL.* Franciscum Junium, *qui ante ipsum sub ficto* Nadabi Agmonii *nomine eundem* Codini *Librum primus græce & latine cum Notis suis in lucem ediderat, innumeris fere locis nimis vehementer ac graviter invehitur. Qua de re vide etiam V. CL.* Gerardi Joannis Vossii, *qui jam memorati* Junii *fuit gener, modestissimam querelam Lib. 2. de Vitiis Sermonis & Glossematis latino-barbaris cap. 2. pag. 173. & 174.*
(6) *De Cosmographiæ* Æthici *vetustissimo Codice manuscripto* Longobardico, *qui exstat in* Augustissima Bibliotheca Cæsarea, *vide Librum* secundum *horum Commentariorum*
(7) *Agebam tunc annum ætatis* vigesimum.
(8) Francisco Barberino.
(9) Accurationis.
(10) In transitu.

accesseris. De Codini (1) *ætate nihil certi respondere possum, nisi quod eum paulo ante* (2) ἅλωσιν *Constantinopoleos vixisse perspicue apparet. Nec certius mihi de Chronico Constantinopolitano Meursiano ejusque Autore constat. Nam & illud recentissimum puto ob* (3) μιξοβαρβάρων *copiam. Quid, si vice versa ille sua ex Codino, Cedreno, Suida, aliisque hauserit? Nam Græculi illi sine fronte & Judicio aliena exscribunt & sibi supponunt, nomen tantum mutantes, ut fures signa solent. Sane cum Eminentissimi Cardinalis jussu Byzantinæ Historiæ Scriptores hactenus inediti, ad usum Bibliothecæ Barberinæ conquirerentur, omnibus minimis maximis in Vaticana & Palatina Bibliotheca diligenter excussis, nullum ejusmodi Chronicon occurrit, quod transcribi mereretur. De Libris, quorum syllabum pretiumque Dn. Cramosius misit, proxime scribam, quid fieri cupiam. Vale, & festinanti veniam habe. Romæ* (4) *IV. Kal. Augusti* cIↄ Iↄc XLVII.

Epistola XXI.

Lutetiam Parisiorum.

Doctissimo Juveni Petro Lambecio, Nepoti meo charissimo, L. Holstenius.

Nulla ratione tibi tuisque studiis rectius consulere potes, quam
A *ut probatissimis te probare contendas, eoque mihi jucundius accidit testimonium, quo Eminentissimus Cardinalis Barberinus diligentiam modestiamque tuam prosequitur; eoque tibi contendendum est obnixius, ut tanti Principis humanitati & egregiæ de te expectationi respondeas. Cum cæteris, qui in ejus comitatu vivunt, ita te geras, ut obsequio, quod ille ait, sine invidia laudem invenias & amicos pares. De Eunopio nihil præfestine facias; nam Mediceus codex unus*
B *omnium instar tibi erit, & de his rectius coram constituemus. In Anastasio conferendo, nisi vetus & probum exemplar operam exactiorem mereatur, minutias omnes te exequi nolim; sed græcanica illa & mixobarbara potissimum inspice, si quæ lux istis tenebris parari possit; tum vero ea, quæ in Italicis Codicibus desiderantur, quam potes diligentissime excerpe,*
C *& lacunas, quæ opus illud deturpant, exple. RR. PP. Sirmondum & Petavium officiosissime a me salutes, qui sibi obstrictiorem me habent neminem. Clarissimo Naudeo & meo & tuo nomine plurimum debeo; &, cum ejus beneficio liceat, scriptos Codices Bibliothecæ Mazzarinæ excute, & si quid isthic ad Pontificum vitas pertinens observaveris, me mone. Interim cum* (5) *itineri te accinctum audiam, iter tibi facillimum faustissimumque opto, ut mihi gratissimo optatissimoque tuo amplexu & contu-*

(1) *Vide Dissertationem meam de* Georgii Codini *Vita & Scriptis, quæ Animadversionibus meis in Libros ipsius de Originibus & Antiquitatibus Constantinopolitanis præfixa est.*

(2) Expugnationem.

(3) Vocabulorum græco-barbarorum.

(4) *Agebam tunc annum ætatis* vigesimum.

(5) *Nempe* Romano. *Huc etiam pertinet elegantissima & lectu dignissima Epistola Perillustris & Amplissimi Viri, Dn.* Claudii Sarravii, *Senatoris Supremæ Curiæ Parisinæ doctissimi & celeberrimi,* Lutetia Romam *ad me missa Kal. Maii A. 1648, quæ inter Epistolas ipsius, a filio* Isaaco Sarravio *A. 1654.* Arausioni *in Gallia in octavo editas, & Serenissimæ Suecorum Reginæ* Chri-

stinæ

tubernio quamprimum frui liceat. Vale. Romæ prid. Kal. Octobres cIↃ IↃC XLVII.

EPISTOLA XXII.

Tolosam.

Charissime Petre.

Gaudeo post (1) *longas difficillimasque itineris moras te eum subiisse portum, in quo optata* (2) *studiorum tranquillitate frueris. Illustrissimus Archiepiscopus,* (3) *cujus te favori & patrocinio commendaveram, nimia me benevolentia oneravit, ut, quibus verbis illi gratias agam, plane non inveniam. Tuum erit, vitam ac studia ita instituere, ut modestiam, humanitatem & industriam tuam sic illi probes, ne aut me commendationis,* A *aut Ipsum beneficii in te collocati unquam pœniteat; quod te facturum confido, si eam, quam hactenus tenuisti, vivendi rationem constanter serves, & virtutis atque doctrinæ acquisitionem omnium rerum præcipuam ducas. Pietatis & Christianæ Religionis rite excolendæ præcepta alia non est cur tibi suggeram, quam ut ea imiteris, quæ intueris quotidie in Religiosissimo illo Antistite, quem ut perfectissimum virtutum exemplar omnis Gallia miratur. Ex ejus præ-* B *scripto studia instituas, quem ad tantum dignitatis apicem illustris Doctrinæ gloria provexit. Monueram te hinc abeuntem ut S. Ferreoli Vcetiensis Episcopi Vitam ex Foxiensi Manuscripto mihi impetrares; cujus Regulam monasticam jam excudi curavi cum aliis SS. Patrum regulis. Promisit*

stinæ *dedicatas, exstat pag.* 229 *&* 230. *Pars istius Epistolæ præcipua est hæc:* Tuam enim ad omnia magna natam indolem & factam, uti & ingenium liberale & solers, laborem improbum, eruditionem haud vulgarem & supra ætatis captum longissime provectam, suspicio, amo, colo, Mi Lambeci. Nec vereor, ut Italis jam fere congenita & fatalis ignavia laudabiles impetus conatusque tuos obtundat & moretur. Quin potius ab iniquis istis possessoribus erue & eripe defossos pridem bonarum literarum thesauros, nobiscum aliquando communicandos. Hic enim tuæ peregrinationis fructus ad te redeat oportet, neglecta opera, quæ in lustrandis oculo curiosiore vetustis ruderibus frustra plerumque & male collocatur. Cæterum gaudeo impensius, & JVRISPRVDENTIÆ nostræ ex animo gratulor, quod Themidis castissimæ Divæ sacris volueris initiari. Nec indigna est te Sacerdote severa hæc Dea, quæ sui studiosos & religiosos vix sinit inhonoratos. Te sane Musarum delicium & charissimum alumnum complectetur & in sinu fovebit. Ita voveo precorque, &, ut me tuorum in numero habeas bonum & fortem. Virum Magnum Holstenium, Avunculum tuum, olim mihi apud Antissiodorensem Episcopum cognitum, quæso, ni grave est, nomine meo saluta. Vtinam autem, quæ habet infinita veteri Geographiæ illustrandæ, tuæ fidei committat, dum ille Pontificum Vitis, ex antiquis monumentis adornandis, melius incumbet. Illa enim tuæ, hæc ejus ætati apprime convenient. Vale & me ama.

(1) *Vide* Prolegomena *mea, quæ in Libro primo Originum & Rerum Hamburgensium* Vitæ S. Anscharii *primi Archiepiscopi Hamburgensis præfixa sunt.*

(2) *Et quidem inprimis* Jurisprudentiæ, *quæ in Inclyta Academia* Tolosana *semper præcipue floruit & etiamnunc floret. Vide Amplissimi* Claudii Sarravii *Epistolam de me meisque studiis, missam Lutetia Amstelodamum ad V. CL.* Davidem Blondellum *d.* 22. *Septembris A.* 1650. *Exstat autem ea inter Epistolas Sarravianas pag.* 306 *&* 307; *ubi ipsa verba, ad rem præsentem præ cæteris pertinentia, sunt hæc:* Tolosæ totum annum moratus est, & Juris studiis diligenter incubuit.

(3) *Nempe* Tolosanus, Carolus de Montchal; *de quo vide plura in* Epistola dedicatoria *ad Eminentiss. Card.* Franciscum Barberinum, *quæ Syntagmati meo Parisino Originum & Antiquitatum Constantinopolitanarum præfixa est.*

misit etiam operam suam R. P. Petrus Possinus, (1) *qui obtinendi viam modumque suggeret: Nam & istic dracones thesauris incubare audio. Salutant te veteres amici, & in his Comes Vbaldinus. Tu Illustrissimum Praesulem omni obsequio & observantia cole, & mea illi studia & officia venerabundus defer. Vale. Romae* (2) *prid. Kal. April. MDCL.*

Tui amantissimus

Lucas Holstenius.

Hucusque *Holstenianae* illae *Epistolae viginti duae*. Quibus Corollarii loco insuper addo, exstare inter Codices illos manuscriptos, qui cum reliqua Bibliotheca mea A. 1667 *Hamburgo* advecti, & in *Augustissimam Bibliothecam Caesaream* translati sunt, ejusdem Avunculi mei *Album Amicorum*, inchoatum *Hamburgi* A. 1616, quo inde discessit *Lugdunum Batavorum*, & continuatum ac perductum usque ad annum 1623, quo, post totius *Italiae* & *Siciliae* cum celeberrimo doctissimoque Geographo *Philippo Cluverio* accuratam peragrationem, *Lugdunum Batavorum* rediit, & inde porro in *Angliam* trajiciens, *Londini* potissimum & *Oxoniae* commoratus est. Insigniverunt hoc *Album* Inscriptionibus suarum manuum & Symbolis cum alii complures doctissimi & celeberrimi Viri, tum praecipue *Geverhartus Elmenhorstius* & *Petrus Laurenbergius* Hamburgi Anno 1616; *Janus Rutgersius* & *Fridericus Lindenbrogius* Lugduni Batavorum A. 1616; *Erycius Puteanus* Lovanii A. 1616; R. P. *Andreas Schottus* S. J. Antverpiae A. 1617; *Janus Lernutius* Brugis A. 1617; *Daniel Heinsius*, *Casperius Gevartius*, *Gerardus Joannes Vossius* & *Joannes Meursius*, Lugduni Batavorum A. 1617; *Fortunatus Sprecherus* Clavennae Rhaetorum & *Gaspar Scioppius* Mediolani A. 1618; *Everhardus Bronchorstius*, *Petrus Cunaeus*, *Everhardus Vorstius*, *Thomas Erpenius*, *Willebrordus Snellius*, *Gilbertus Jacchaeus*, & *Otto Heurnius* Lugduni Batavorum A. 1619; *Rudolphus Goclenius*, *Ludovicus Grocius* & *Matthias Martinius* Dordraci A. 1619; *Thomas James*, *Henricus Briggius*, *Joannes Prideaux*, (3) *Joannes Rous* & *Metrophanes Hieromonachus* cognomine *Critopulus*, *Oxoniae* A. 1622; *Mericus Casaubonus* Isaaci F. & *Jacobus Hunterus* Suecus Londini A. 1623. Inter haec igitur autographa benevolentiae & amicitiae testimonia exstat etiam elegantissimum *Petri Scriverii* Carmen, quod integrum hic subjungo, quia ex subscriptione ejus liquet, quo tempore *Holstenius* cum *Cluverio Italicum* & *Siciliense Iter*, ob eximiam publicae utilitatis (4) sequelam nunc & omnibus futuris seculis nunquam satis laudandum, aggressus sit.

PE-

(1) *E Societate Jesu, tunc* Tolosae *degens.*

(2) *Agebam tunc annum aetatis* vigesimum secundum.

(3) *Inclytae Bibliothecae Bodleyanae Oxoniensis Custos; cujus Symbolum*: Mentiri nescio; librum, si malus est, nequeo laudare.

(4) *Doctissimum videlicet* Cluverii *Opus Italiae & Siciliae Antiquae, cum Sardinia & Corsica aliisque minoribus Insulis.*

PETRVS SCRIVERIVS LVCÆ HOLSTENIO SVO,

in Italiam profecturo.

Ausoniam petiture vale, Suavissime Luca;
Charus eram, memini; nunc tibi Roma prior.
Et septemgeminos ardes cognoscere Colles;
I licet, & funus tu mihi triste vide.
Ipse loci Genius tutelaque desiit esse;
B *Invenies votis cuncta minora tuis.*
Non tibi Naso tener, doctique Propertius oris,
Non Calaber vates, non Maro grandis erit.
Tullius (hei!) nusquam, tot cedro digna locutus;
Nusquam Trajani qui placuere Foro.
Nusquam deliciæ Populi, Fora, Balnea, Circi;
Obruta sunt saxis Amphitheatra suis.
C *Invenies nusquam geminata mole Colossos,*
Addita nec Latio Flavia Templa polo.
Quid cum Porticibus Janos, Delubraque mille
In cineres belli turbine missa querar?
Plorabis laceras Ædes & Numine cassas;
Plorabis lippos dimidiosque Deos.
Non Capitolina veneratur Jupiter Arce;
Fulmina Tarpejo sunt modo lapsa Patri.
A *Miratus dices: Vbi nunc es maxima Roma?*
Hei mihi, vix tanti nominis umbra jaces!
Et solum superest, in Roma quærere Romam;
Omnis & in sterili vita labore perit.
Hoc tamen hic disces, hominum genus esse caducum,
Cum videas ipsos sic cecidisse Deos.

Scribebam IV Id. Decembr.
B *Lugduni Batavorum A. cIↃ IↃc XVII.*

Cæterum, quod, ut supra memoravi, *Holstenius Cluverii* in *Itinere Italico* & *Siciliensi* comes fuerit, testatur ipse *Cluverius* in eodem Albo hac propriæ manus Inscriptione:

'Ε ΤΡΟΊΗΝ ΠΕΙΡΩ΄ΜΕΝΟΙ
῏ΗΛΘΟΝ 'ΑΧΑΙΟΊ.

SALVSTIVS.

C *Is demum mihi vivere & anima frui videtur, qui, aliquo negotio intentus, præclari facinoris, aut artis bonæ famam quærit.*

Eruditissimo Juveni LVCÆ HOLSTENIO, comiti mihi nuper per omnem Italiam Siciliamque jucundissimo, interioris affectus (1) μνημόσυνον *hoc abeunti lubens meritoque adposui*

PHILIPPVS CLUVERIVS
Lugduni apud Rhenum IV Id. Jun. A. cIↃ IↃc XXII.

Lu-

(1) Monumentum.

Lucæ Holstenii Testamentum (a).

Jo infrascritto sano di mente, senso, loquela, & intelletto, se bene infermo di corpo. Volendo disporre delle cose mie, faccio il presente Testamento, che si dice senza scritti, e cominciando dall' Anima, come più degna, la racommando à sua Divina Maestà, che l'ha creata alla sua Imagine, & la supplico, che non riguardando li demeriti, e colpe de' miei peccati, ma il merito, e valore infinito del pretiosissimo sangue di Giesù Cristo mio vnico Redentore, e Salvatore, sia ammessa alla gloria del Paradiso nella Patria Celeste richiedendo divotamente, a quest' effetto l'intercessione della gloriosissima Vergine Madre di Dio, e del glorioso Apostolo S. Pietro, e S. Anscario Benedetto Padroni antichi della mia Patria. Doppo chiamata che sarà l'Anima mia a miglior vita desidero, che il corpo mio sii sepellito nella Chiesa dell' Anima nel modo, e forma, che sta notato in vn foglio consegnato al mio infrascritto Erede. Seguita la mia morte ordino, che mi si faccino dire quanto prima si potrà, messe numero cinquecento nelli Altari privilegiati.

De i denari contanti, ori, & argenti, che si troveranno, voglio che si comprino sei luoghi di monti ad arbitrio del mio Erede, e che questi si diano al capitolo di S. Pietro a questo effetto, acciochè quelle entrate ogni anno si consegnino al P. Penitenziero della nazione Tedesca in S. Pietro, che pro tempore sarà, acciò, che lui li distribuischi alli Poveri di quella Nazione principalmente intorno alla festa di Pasqua, e voglio che questa elemosina servi principalmente a quelli poveri, li quali hanno professato, e sono per professare la Fede Cattolica usando qualche larghezza particolare con quelli, che sono miseri, ed esuli per causa di Cristo, e della fede Cattolica.

L' amministrazione de detti Monti e riscossione de frutti prego il Sig. Canonico, che sarà pro tempore Prefetto del Seminario di S. Pietro, far la carità di averne il pensiero, dandoli facoltà ancora di riscuotere, e reinvestire di nuovo il prezzo di detti monti in altri monti simili in caso di estrazione, o reduzzione, e ogni altra facoltà sopra a ciò necessaria, ma che non abbia da ingerirsi in cosa alcuna circa la distribuzione di detti frutti, o elezione della persona, ma tutto spetti al detto P. Penitenziero.

Alli poveri Casarecci della Nazione lascio scudi cinquanta di moneta per vna sol volta da distribuirsi sopra li me-

(a) *Supremam hanc Lucæ Holstenii voluntatem, Italico sermone ab eodem scriptam, amicissimi hominis singulari de me bene merendi studio in acceptis refero; qui eam Romæ in Bibliotheca Barberina ex codice Latino 3037. pag. 386. olim exscriptam typis heic ut evulgarem concessit. Quippe Lambecius noster, Lucæ Holstenii ex sorore nepos, libro Commentariorum suorum primo pag. 13. Slusio suo non obscure questus fuit, se in itinere suo Italico ultimo* de Bibliotheca *avunculi deque* ultima ejus voluntate *nihil prorsus rescire potuisse. En ipsius verba:* De cætero, *inquit*, quod ad *Bibliothecam* Avunculi & *ultimam voluntatem* attinet, μηδὲ γρῦ *ne gry quidem* à me expectes, præter homericum illum versum, quem Cicero subinde usurpat in prudentissimis suis ad Atticum epistolis:

'Αλλὰ τὰ μὲν προτετύχθαι, ἐάσομεν ἀχνύμενόι περ.

Verum hæc acta quidem, mœsti licet, ire sinamus.

Hæc Lambecius; verum si is se ipsum probe, si Holstenii animum, non sine caussa suboffensum, noverat; caussam profectò querelarum ne minimam quidem habere potuit Kol.

memoriali, che sogliono darsi nelle congregazioni dell' Anima, e di campo Santo, nella quale distribuzione di elemosina voglio, che si faccia secondo l' arbitrio di Monsig. Fustenberg, insieme con dui altri Signori della congregazione dell' Anima, e doi altri di quella di campo Santo di piu prattici, e informati delli sudetti poveri.

Alle Zitelle di S. Filippo Nerio lascio per vna volta sola scudi quindeci di moneta.

Alle Mendicanti del santissimo Sacramento lascio scudi venti moneta parimente per vna sola volta.

Ad una povera Orfana da elegersi dall' infrascritto mio Erede lascio scudi quindeci moneta per vna volta sola per elemosina.

Supplico con ogni maggior sommessione di animo la Santità di N. Sig. Papa Alessandro settimo a non sdegnar di ricevere dal mio Erede quei Manoscritti, che li saranno consegnati, non avendo cosa a me più cara, con la quale io possi manifestare l' infinita mia divozione verso la grandezza di sua Beatitudine, e l' infrascritte obligazioni, che li professo per la singolarissima benignità, con la quale mi ha per tanto tempo rimirato, e onorato, non avendo parole da poterle esprimere, massime per il stato, nel quale mi trovo, mi riporto a quello che le dirà l' infrascritto mio Erede, al quale sono noti li miei sentimenti reverentissimi verso la Santità sua. Voglio, e ordino in oltre, che il Regalo, il quale mi fece S. B. in Malta stimato, e conservato da me al pari di qual si voglia Tesoro, le sia restituito non potendosi meglio riponere, quanto nelle mani, dalle quali è vscito, come anco per la riverenza, che devo a sua A *Beatitudine, e all' obligo di corrispondere all' infinita benignità sua verso di me, alla quale restino obligate l' ossa, e ceneri mie. Voglio, e ordino, che tutte le lettere scrittemi da sua Beatitudine di suo pugno da principio di mia servitu anco avanti il Pontificato sino al giorno d' oggi, che si troveranno nelle mie mie robbe in vn involto sigillate, le siano restituite dal mio Erede.*

Alla Maestà di Cristina Alessandra Regina di Svezia Padrona mia B *singolarissima non ho cosa, che lasciare degna della sua Real Maestà; In testimonio non dimeno della mia reverentissima divozione verso la sua Real Persona la supplico vmilmente a non isdegnare di riceuere alcuni Manuscritti, che dal mio Erede li saranno presentati, supplicandola insieme a degnarsi di autorizare con la Real sua protezzione l' edizione di alcune mie fatiche nel modo, che dal mio Erede le sarà rappresentato.*

C *All' Eminentissimo Sig. Cardinal Chigi Padrone Nipote di S. Santita, e Bibliotecario le lascio li libri in lingua Italiana, che parimente le saranno consegnati dal mio Erede, supplicando riverentemente S. Eminenza a ricevere in picciol segno dell' umilissima mia servitù verso S. Eminenza, e verso tutta l' antichissima sua e nobilissima Casa.*

Ed essendo stato mio particolar sentimento sempre di servire alla verità, e al pubblico beneficio voglio, che li miei libri stampati, che saranno consegnati dal mio Erede, siano collocati nel Convento di S. Agostino di Roma in luogo separato dalla libraria Vecchia da mostrare, e servire a beneficio pubblico, come si fa di quelli della detta libraria vecchia, e nel

e forma da prescriversi dal mio Erede a Padri di detto Convento.

Al Sig. Christiano Orefice mio paesano, del quale sono creditore, come in una poliza fatta da lui, le lascio per legato il detto credito, ne voglio che sopra ciò sia molestato.

Al Sig. Tommaso di Giulio mio Cameriere, dal quale sono stato servito fedelmente per il spazio di sette anni tanto rispetto alla mia persona e beni, quanto alla carica, e cura della libraria Vaticana, e riscossione di tutte le mie entrate, e custodia delle cose domestiche, voglia, e ordino, che non gli sia riveduto conto in modo alcuno, e che si abbi per intieramente assoluto da me, come l' assolvo; anzi apparendo in qualsi voglio tempo debitore di cosa alcuna tutto quello, che egli dovesse, glielo lascio per legato, e in ogni altro miglior modo, e supplico l' infrascritto mio Erede a compartirle la sua Protezzione in ogni occasione.

Se altro mi sovvenirà, io lascierò in fogli particolari sottoscritti di mia mano, a quali voglio, che si dia piena fede, come al presente Testamento, nel quale, se si scuoprirà dubbio alcuno, io ne rimetto la dichiarazione al mio Erede, alla quale voglio che si stii, come se fosse fatta da me medesimo.

In tutti li altri, e singoli miei beni, mobili, stabili e moventi, crediti, ragioni, azzioni, nomi di qualsivoglia sorte presenti, e futuri, in qualsivoglia luogo posti, ed esistenti, e a me in qualisivoglia modo, e maniera spettanti, e che per l' avvenire sotto quasivoglia titolo mi potessero spettare so, instituisco, voglio che sia, e con la mia propria bocca nomino mio Erede Vniversale l' Eminentissimo e Reverendissimo Sig. Cardinal Francesco Barberini mio Padrone singularissimo, dal quale riconosco ogni mio bene essere, e lo supplico ad eccettare il peso di questa mia Eredità, & a fare avere alle cose da me, come sopra, disposte la perfetta esecuzione. Ricevendo per grazia singolarissima il potere onorare il nome Ereditario di S. Eminenza questa mia ultima volontà.

E questo dico, e dichiaro essere il mio ultimo nuncupativo Testamento detto per ragione civile senza scritti, e la mia ultima volontà, la quale voglio, che vaglia per ragione di Testamento, e se per detta ragione non valesse, voglio che vaglia per ragione di codicillo, o di donazione causa mortis, e di qualsivoglia altra ultima volontà. Cassando, e annullando qualsivoglia altro testamento, e ultima volontà da me sino al presente giorno forsi fatto, e per mano di Notaro, o altra privata persona, con qualsivoglia clausole, e parole derogatorie, volendo, che il presente Testamento benchè di altra mano scritto, e di mia propria mano sottoscritto, abbia forza, e vigore, come se fosse tutto scritto di mia mano, e sia preferito a tutti li altri, e così voglio, dichiaro, ordino, testo, lascio, dispongo, e instituisco non solo in questo, ma in ogni altro miglior modo &c. &c. E in fede ho sottoscritto il presente di mia propria mano questo di 4. Luglio 1659. In Roma. Ego Lucas Holstenius testor, heredem nomino, instituo, & dispono, ut supra mpr.

ICONES GRÆCORVM DOCTRINA ILLVSTRIVM, QVI GRÆCAS LITERAS SECVLO ÆRÆ CHRISTIANÆ DECIMO QVINTO, QVO CONSTANTINOPOLIS A TVRCIS CAPTA EST, IN ITALIAM TRANSQVE ALPES PRIMI INVEXERVNT.

BESSARION CARD. NICÆNVS,
PATR. CONSTANT. I.
Græcia me genuit, fovet Italis ora; galero
Roma colit: vitâ sum Numa, et arte Plato.

EMANVEL CHRYSOLORAS.
GRAMM. GRAECVS. II.
Patria Roma Nova est, Vetus altera patria Romæ.
In Latium per me Græcia docta venit.

DEMETRIVS CHALCONDYLES,
GRAMATICVS. III.
Attica mella mihi si non dat Musa Latina,
Scit Ligurum florens ludus et Arne, tuus.

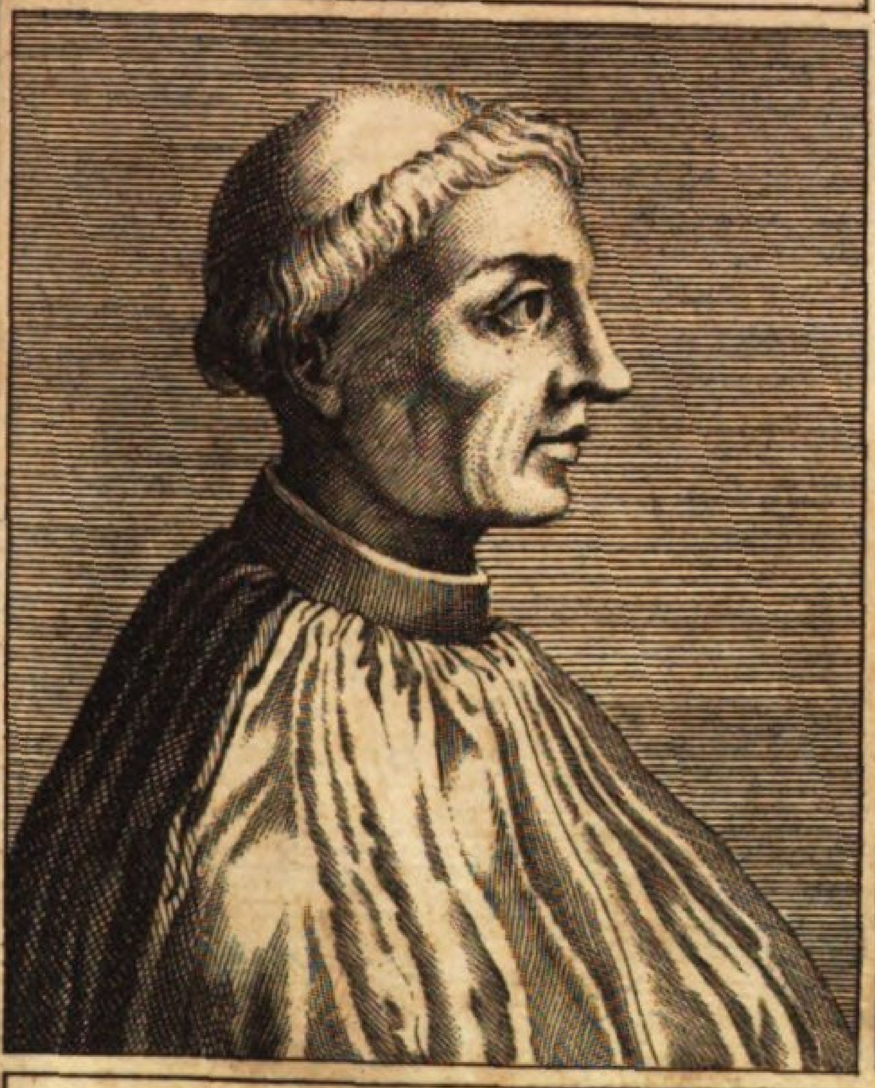
THEODORVS GAZA, RHET.
ET GRAMMAT. IV.
Altrix Roma, parens cui Græcia: Græcia Magna
Fit tumulus: linguæ Gaza utriusq; vocor.

IOANNES ARGYROPYLVS.
PHILOSOPHVS. V.
Magnus Aristoteles loquitur quod in orbe Latine,
Post Gazam, meritum debet id omne mihi.

GEORGIVS TRAPEZVNTIVS.
PHET. ET PHILOS. VI.
Rhetor eram, clarusq; Sophus: non vile Platonis
Me, sed Aristotelis nobile dogma capit.

MARCVS MVSVRVS,
PHILOLOGVS. VII.
Roma tuus doctor, tuus et Patavina; sed inde
Præsul purpureo dignus honore cado.

MICHAEL MARVLLVS,
POETA. VIII.
Me studijs simul erudijt Dea Pallas et Armis,
Carminibusq; favet Musa Charisq; meis.

IOANNES LASCARIS.
PHILOLOGVS. IX.
Tot Latio reparo dum Græca volumia Turcis
Rapta, colit civem me benè Roma suum.

XXII.

Doctissimorum Virorum icones & vitæ, compendio exhibitæ, qui sæculo Christi decimo quinto post captam a Turcis Constantinopolim literas Græcas *Italiæ intulerunt.*

MONITUM.

Merentur procul dubio viri longe eruditissimi, quorum memoria ad posteros propagetur; hos enim florentium per Europam literarum, fructusque inde in omni vita provenientis uberrimi ζώπυρον σπέρμα *jure optimo dixeris. Visebantur prius Libro Commentariorum sexto Additamento II. ob rationes, quas ex Lambecio mox intelliges* (a)

Dignissimi profecto sempiterna gloria sunt doctissimi illi Græci recentiores, qui Seculo Æræ Christianæ *decimo quinto*, quo *Constantinopolis* a *Turcis* capta est, *literas Græcas* primi invexerunt in *Italiam*, earumque trans Alpes ad ultimos usque Occidentis & Septentrionis fines propagandarum occasionem præbuerunt. Cum igitur in his quoque Commentariorum meorum Libris iidem celeberrimi Viri jam aliquoties sint memorati, & deinceps in recensione *Codicum manuscriptorum Philosophicorum & Philologicorum Græcorum* multo etiam magis sint memorandi, exhibeo hic veras illorum *Imagines*, ex *Pauli Jovii Novocomensis*, Episcopi Nucerini, Museo desumptas, ærique incisas, quemadmodum eas excellentissimus Sculptor *Theodorus Gallæus*, cum adjunctis singulis *Distichis*, compendiose in unam redegit Tabulam. Secundum ordinem itaque, a *Gallæo* in Tabula e regione hic apposita servatum, *primus* est BESSARION, patria *Trapezuntinus*, ex *Monacho Ordinis S. Basilii Archiepiscopus Nicænus*, qui A.C. 1439 d. 18 Decembris a Papa *Eugenio IV* Florentiæ in Concilio Generali *S. R. E. Presbyter Cardinalis Basilicæ SS. Duodecim Apostolorum*, & postea ab eodem *Episcopus Cardinalis Tusculanus* creatus; a *Pio* autem *Secundo*, post captam a Turcis Constantinopolim, insuper etiam *Patriarchæ Constantinopolitani* titulo ornatus est. Fuit hic *Bessarion* Latinæ simul ac Græcæ Linguæ peritissimus, & multiplici solidæ eruditionis varietate instructissimus: inprimis autem *Philosophus Platonicus* insignis; liberalissimus Virorum doctorum, undique ad ipsum confluentium, Patronus; & acerrimus ac religiosissimus Fidei Catholicæ & Sanctæ Romanæ Ecclesiæ contra Græcos aliosque hæreticos defensor; variisque Legationibus pro S. Sede Apostolica cum summa gravitate & prudentia fidelissime ac gloriosissime perfunctus est, ideoque A. 1471 post *Pauli II* mortem ad Summum Pontificatum per-

(a) *Eorum inibi epigraphe erat:* ADDITAMENTUM II, pertinens ad Libri primi pag. 31, ubi fit mentio THEODORI GAZÆ, qui Seculo Æræ christianæ decimo quinto, post quo Constantinopolis a MUHAMEDO II. A.C. 1453, d. 29 Maji expugnata est, una cum aliis quibusdam eruditissimis Græcis in Italiam se contulit. Kol.

pervenisset, nisi id *Nicolai Perotti*, Janitoris Conclavii, intempestiva sedulitate fuisset impeditum. Cum enim, ut refert (1) *Paulus Jovius*, tres summæ autoritatis Cardinales cum eo Decreto, ut Pontificem salutarent, abditum in cella Conclavis adiissent, nec admitterentur a *Nicolao Perotto* Janitore, quod tum Vir ineptus lucubranti parcendum diceret, usque adeo stomachati sunt, ut sese indignanter avertentes responderent: *Ergo nec prensanti, nec roganti quidem, summa Dignitas erit inculcanda, ut cum e Cælo suffragia exspectet, superbis demum ac stolidis Janitoribus pareamus?* statimque suffragia *Sixto IV* detulerunt. Quo repente renunciato adoratoque, *Bessarion* dixisse fertur: *Hæc tua, Nicolae, intempestiva sedulitas, & Tiaram mihi, & tibi Galerum eripuit.* Legationum ipsius ultima fuit *Gallica* ad Regem *Ludovicum XI;* ex qua (2) A. 1472 in Italiam revertens, (3) *Ravennæ* d. 15 Novembris secundum *Georgium Phranzam*, vel d. 18 Novembris secundum *Onuphrium Panvinium*, obiit anno ætatis *septuagesimo septimo*, Romamque translatus, sepultus est in Monumento marmoreo Sacelli *Basilicæ SS. Duodecim Apostolorum*, quod ipse sibi vivus exstruxerat cum duabus Inscriptionibus, *Latina* altera, altera *Græca;* quas cum (4) *Insignibus* ipsius, ex *Onuphrii Panvinii* & *Alphonsii Ciaconii* Operibus de Vitis Pontificum Romanorum desumptis, hic exhibeo:

BESSARIO EPISCOPVS TVSCVLANVS S. R. E. CARD. NICÆNVS, PATRIARCHA CONSTANTINOPOLITANVS, NOBILI GRÆCIA ORTVS ORIVNDVSQVE, SIBI VIVENS POSVIT ANNO SALVTIS M CCCC LXVI.

TOΥΤ

(1) *In Elogiis Doctorum Virorum, ingenii monumentis illustrium, publicatis.*

(2) *Vide* Georgii Phranzæ Protovestiarii *Chronicon lib. 3 cap. 30 pag. 221, ubi refert* Bessarionem *ex Gallia discessisse circa autumnum anni Christi 1472, ineunte anno Mundi secundum supputationem Constantinopolitanam 6981, eodemque anno Mundi simul & anno Christi 1472 adhuc conjunctim currentibus, in itinere ipsum obiisse die* decimo quinto Novembris. *Vide etiam* Onuphr. Panvin. *de Vitis Pontificum Romanorum pag. 340; R. P.* Dion. Petavii *Rationarium Temporum Part. 1 lib. 9 cap. 9 pag. 656; & R. P.* Phil. Labbei *Dissertat. de Script. Eccles. & ejusdem Chronologiam Historicam Part. III pag. 406. Apud* Joannem *autem* Jacobum Boissardum *in Elogiis Virorum doctrina illustrium Part. I pag. 139, ut & apud R. P.* Jacobum Pontanum *S. J. in versione latina Chronici* Georgii Phranzæ *pag. 221, & in ejusdem ad idem Chronicon Notis pag. 314, perperam legitur,* Bessarionem *obiisse A. 1473. Quamobrem etiam in hisce Commentariis meis Lib. IV Cod. CXXXV. similiter pro A. C. 1473 legendum est A. C. 1472. Corrigendum etiam est* Auberti Miræi Auctarium de Scriptoribus Ecclesiasticis *cap. 459, ubi perperam legitur,* Bessarionem *obiisse A. C. 1466. Confunditur enim ibi annus 1466, quo* Bessarion *Monumentum sepulcrale vivus sibi posuit, cum anno 1472, quo idem revera obiit.*

(3) *In nova editione Monumentorum Virorum Illustrium, Trajecti ad Rhenum a Gisberto Zyllio Typographo A. 1671 adornata, pag. 56, pro* Ravennæ *perperam legitur* Viennæ.

(4) *Vide* Onuphr. *pag. 301 &* Ciacon. *pag. 893.*

ΤΟΥ͂Τ' ἜΤΙ ΒΗΣΣΑΡΙΏΝ ΖΩ͂Ν ἫΝΥΣΑ ΣΏΜΑΤΙ ΣΗ͂ΜΑ.
ΠΝΕΥ͂ΜΑ ΔῈ ΦΕΥΞΕΙ͂ΤΑΙ ΠΡῸΣ ΘΕῸΝ ἈΘΆΝΑΤΟΝ.

Hoc eſt, *Majorano Salentino* interprete:

BESSARION FECI HVNC TVMVLVM, QVI CONDERET OSSA;
VENERAT VNDE OLIM, SPIRITVS ASTRA PETET.

Secundus (1) illorum *novem* doctiſſimorum eſt (2) EMANVEL CHRYSOLORAS, patria *Byzantinus* ſive *Conſtantinopolitanus*, qui, cum ab Imp. (3) *Joanne Palæologo*, Imp. *Andronici Junioris* filio, ad totius Europæ Principes Chriſtianos auxilii contra Turcas implorandi cauſa miſſus eſſet, abſoluta hac laborioſa peregrinatione, in *Italia*, & potiſſimum quidem *Romæ* principio Pontificatus (4) *Bonifacii IX* A. 1389 d. 2 Novembris electi, ſubſtitit. Vnde etiam nunc elegantiſſima ipſius & lectu digniſſima exſtat (5) *Epiſtola*

A *ad* jam memoratum *Imp. Joannem de Comparatione Veteris & Novæ Romæ*, quam Syntagmati meo Originum & Antiquitatum Conſtantinopolitanarum a pag. 107 uſque ad pag. 130 *græce* & *latine* inſerui, una cum aliis *duabus* ejusdem argumenti ad *Joannem* & (6) *Demetrium Chryſoloras Epiſtolis*. Hic igitur (7) primus in Italia *Græcarum literarum* ſtudium excitavit, nec *Romæ* ſolum docuit, verum etiam *Venetiis*, *Florentiæ* & *Ticini*, tanta felicitate, ut ex ejus Schola ſummæ nec unquam interituræ laudis ingenia prodierint; in qui-

(1) *Nempe ſecundum ordinem collocationis Imaginum a* Theodoro Gallæo *ſervatum. Præpoſuit enim is* Beſſarionem Manueli Chryſoloræ *reſpectu Dignitatis Cardinalitiæ, non autem reſpectu ætatis; quia reſpectu ætatis* Chryſoloras *præponendus fuiſſet* Beſſarioni, *utpote cum ille A.C. 1415, hic autem A. 1472 obierit.*

(2) *Alias* Manuel.

(3) *Succeſſit is patri* Andronico *in Imperio A.C. 1341, & A. 1391 obiit.*

(4) *Vide* Raphael. Volaterran. *Commentarior. Vrban. lib. 21 pag. 489.*

(5) *Vide ibi inprimis pag. 113, ubi ipſe refert, ſe biennio ante, quam veniret Romam,* Londini *fuiſſe in Britannia.*

(6) *Vide ibi pag. 129, ubi ipſe tempore adventus ſui in Vrbem Romam ſe appellat* ὠμογέροντα ἤδη γενόμενον, *hoc eſt*, immaturum ſenem.

(7) *Vide* Pauli Jovii *Elogia doctorum Virorum, publicatis ingenii monumentis illuſtrium.*

quibus fuere Leonardus Aretinus, Franciſcus Barbarus, Franciſcus Philelphus, Baptiſta Guarinus, & Poggius. Tandem ad Concilium Generale Conſtantienſe profectus, Con- A ſtantiæ (1) A. 1415. obiit, & ibidem in Monaſterio *Dominicanorum* ante Aram ſepultus eſt, addito hoc (2) *Epitaphio*:

MANVEL CHRYSOLORAS,
MILES CONSTANTINOPOLITANUS,
EX VETVSTO GENERE ROMANORVM,
QVI CVM CONSTANTINO IMP. MIGRARUNT;
VIR DOCTISSIMVS, PRVDENTISSIMVS, OPTIMVS,
QUI TEMPORE GENERALIS CONCILII CONSTANTIENSIS
DIEM OBIIT,
EA EXISTIMATIONE,
VT AB OMNIBVS SACERDOTIO DIGNUS HABERETVR.
DIE XV APRIL. CONDITVS EST ANNO M CCCC XV.

Ille ego, qui Latium priſcas imitarier artes
Exploſis docui ſermone ambagibus, & qui
Eloquium magni Demoſthenis & Ciceronis
In lucem retuli, CHRYSOLORAS nomine notus,
Hic ſitus, emoriens peregrina ſede quieſco.
Huc me Concilii deduxit cura, trium dum
Pontificum Eccleſiam vexaret ſchiſma per orbem.
Roma meos genuit majores; me bona tellus
Byzantina tulit; cineres Conſtantia ſervat.
Quo moriare loco nil refert: undique Cœlum
Pœnarumque locus menſura diſtat eadem.

Tertius illorum *novem* doctiſſimorum Græcorum recentiorum eſt DEMETRIVS CHALCONDYLES ſeu potius CHALCOCONDYLES

(1) *Perperam igitur Vir doctiſſimus* Ger. Joan. Voſſius *L. 4. de Hiſtoricis Græcis cap. 19. pag. 492. illum ait floruiſſe A. C. 1440. & deinceps; confundens videlicet Imp.* Joannem *Palæologum Imp.* Andronici Junioris *filium cum Imp.* Joanne *Palæologo Imp.* Manuelis *filio, qui patri defuncto ſucceſſit in Imperio A. 1425. & A. 1449. obiit. Minime etiam audiendus eſt R. P.* Jacobus Pontanus *S. J. dum in Notis ſuis ad* Georgii Phranzæ *Chronicon, pag. 242. & 243.* Manuelem *hunc* Chryſoloram *perperam confundit cum* Joanne Chryſolora, *quem jam memoratus* Phranzes *lib. 1. cap. 12. pag. 56. refert claruiſſe ſub* Imp. Andronico Palæologo Juniore *circa annum Chriſti 1328. quo is abdicato avo ſuo* Imp. Andronico Seniore, *ſolus Imperio potitus eſt.*

(2) *Vide Syntagma meum Originum & Antiquitatum Conſtantinopolitanarum pag. 106. & R. P.* Phil. Labbei *S. J. Theſaurum Epitaphiorum veterum ac recentium pag. 537. & 538. Notandum autem eſt, in Epitaphio hoc per MILITEM ſignificari* Equitem auratum, *ſive* Virum Equeſtris Ordinis Dignitate præditum; *de quo hujus vocabuli uſu vide plura Lib. II. horum Commentar. Notandum porro etiam eſt, per* Conſtantinum Imperatorem *ibidem ſignificari* Imp. Conſtantinum Magnum, *Notandum denique eſt,* Concilium Generale Conſtantienſe *cœpiſſe A. C. 1414. deſiiſſe autem 1418.*

LES, cujus *Institutiones Grammaticæ Græcæ*, variis locis aliquoties impressæ, etiam nunc exstant. Docuit is primum quidem *Florentiæ*, deinde autem *Mediolani*, ubi octogenario major obiit circa annum Christi 1510, quo Papa *Julius II.* cum *Venetis Gallos* Italia pellendi societatem iniit. Plura de eodem *Demetrio* vide apud *Paulum Jovium* in Elogiis doctorum Virorum, publicatis ingenii monumentis illustrium, & apud *Ger. Joan. Vossium* Lib. 1. de Arte Grammatica cap. 4. pag. 15.

Quartus illorum *novem* doctissimorum Græcorum recentiorum est THEODORVS GAZA, patria *Thessalonicensis*, Grammaticus, Rhetor, Historicus & Philosophus excellentissimus, & relictis variis eximii ingenii atque multifariæ doctrinæ præstantissimis monumentis celeberrimus, qui A. C. 1478. apud *Brutios* in *Magna Græcia* Sacerdos obiit, ut prolixius refert *Jovius* in supra citatis Elogiis. Vide etiam *Vossium* supra citato loco doctissimi Operis de Arte Grammatica; & *Matthæi Palmerii* Chronicon (1) in Actis anni 1478. ubi tamen perperam legitur, eum obiisse *Romæ*, cum revera obierit in *Magna Græcia*.

Quintus eorum est JOANNES ARGYROPVLVS *Byzantinus*, Philosophus insignis & *Theodori Gazæ* vetus sodalis, qui primum quidem *Florentiæ* Græcos Autores publice explanavit, & *Aristotelis Physica* atque *Ethica* latine transtulit; tandem autem, peste in *Hetruria* grassante, *Romam* se contulit, & *Aristotelicam*

A *Philosophiam* opimis stipendiis professus, ibidem septuagesimo ætatis anno (2) obiit. Plura de eodem vide in supra citatis *Jovii* Elogiis. Consule etiam *Vossium* de Historicis Græcis lib. 4. cap. 19. pag. 493.

Sextus eorum est GEORGIVS TRAPEZVNTIVS, patria *Cretensis*, Philosophus Peripateticus sive Aristotelicus, ideoque *Platoni* infensissimus; quem tamen contra ipsum strenue defendit *Card. Bessarion*, tanquam Magistrum sanctioris vitæ, & Christianæ disciplinæ proximum. Obiit is *Romæ* valde senex A. C. 1485.
B & ob singulare odium, quo *Platonem* prosecutus est, hoc incerti Autoris Epitaphium promeruit:

Hac urna TRAPEZVNTII quiescunt
GEORGII ossa, parum Diis amici,
Quod acri & nimium procace lingua
PLATONEM, Superis parem, petivit.

Plura de eodem *Georgio* vide in supra citatis *Pauli Jovii* Elogiis, & in *Leonis Allatii* Diatriba de *Georgiis*
C & eorum Scriptis a pag. 374. usque ad pag. 382.

Septimus eorum est MARCVS MVSVRVS *Cretensis*, Philologus & Poëta ingeniosissimus, qui, ut *Paulus Jovius* aliquanto fusius refert, primum quidem in Inclyto Gymnasio *Patavino* docuit, deinde autem se contulit *Romam*, & *Poemate* suo *Græco de laudibus Platonis* a Summo Pontifice *Leone X. Archiepiscopatum Epidaurensem* promeruit. Adeptus quoque esset *Cardinalitiam dignitatem*;

(1) *Fol. 146. pag. 2.*
(2) *Videtur is obiisse inter* Theodorum Gazam & Georgium Trapezuntium; *hoc est, inter A. C. 1478. & 1485.*

tem; nisi intempestiva ac prorsus immodica (1) ambitione morbum intercutem, & per eum præmature mortem sibi conscivisset; ideoque *Antoninus Amiterninus* sepulchrum ipsius hoc insignivit disticho:

MUSURE, mansure parum, properata tulisti
Præmia; namque cito tradita, rapta cito.

Octavus eorum est MICHAEL MARULLUS *Tarchaniota*, egregius Miles simul & Poëta, qui durum Martem & teneras Musas conjunctim adeo feliciter coluit, ut *Florentiæ Bartholomæi Scalæ*, Vexilliferatus honore conspicui, filiam *Alexandram*, eruditi ingenii puellam, uxorem nactus sit. Periit autem in *Cecinna*, Hetruriæ fluvio, cum is solito inflatior, equum, cæco vado deceptum, violenter abripuisset; quod contigit A. C. 1500, & quidem eodem die, quo *Ludovicus Sfortia*, cognomine *Maurus*, dux Mediolanensis, ab Helvetiis proditus, & in Ulteriorem Galliam abductus est, ubi in ferrato carcere aliquot post annis miser exspiravit. Plura de eodem *Marullo*

A vide in supra citatis *Pauli Jovii* Elogiis.

Nonus denique illorum doctissimorum Græcorum recentiorum est JOANNES LASCARIS *Byzantinus*, omnium fere Græcorum, qui Turcicis armis patria pulsi in Italiam confugerint, *nobilissimus* quippe qui *Lascarina* Imperatorum Constantinopolitanorum Familia esset oriundus. Hunc naufragum *Laurentius Medices*, Princeps laudatissimus, Florentiæ benignissime excepit ac fovit, &
B Bibliothecæ suæ supplendæ gratia ad conquirendos antiquos Codices manuscriptos Græcos bis cum Legatione misit Constantinopolim ad *Imp. Bajazethem.* Qua occasione *Lascaris* abditas Græciæ Bibliothecas perscrutatus, multa præstantissima antiqua Volumina collegit, & in Italiam transtulit, quæ etiam nunc in celeberrima *Bibliotheca Medicæa* studiose adservantur. Obiit demum *Romæ* nonagenarius fere senex sub Ponti-
C ficatu (2) *Leonis Decimi*, sepultusque est in *Ecclesia S. Agathæ supra Suburram*, cum hoc ab ipsomet composito Epitaphio:

ΛΑΣΚΑΡΙΣ ΑΛΛΟΔΑΠΗ ΓΑΙΗ ΕΝΙΚΑΘΕΤΟ, ΓΑΙΗΝ
ΟΥΤΕ ΛΙΗΝ ΞΕΙΝΗΝ Ω ΞΕΝΕ ΜΕΜΦΟΜΕΝΟΣ.
ΥΡΕΤΟ ΜΕΙΛΙΧΙΗΝ, ΑΛΛ' ΑΧΘΕΤΑΙ, ΕΙΠΕΡ ΑΧΑΙΟΙΣ
ΟΥΔ' ΕΤΙ ΧΟΥΝ ΧΕΥΕΙ ΠΑΤΡΙΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΝ.

Hoc est, *Majorano* interprete:

LASCARIS IN TERRA EST ALIENA HIC ECCE SEPULTUS,
NEC NIMIS EXTERNAM QUOD QUERERETUR ERAT,
QUAM PLACIDAM, O HOSPES, REPERIT; SED DEFLET ACHÆIS
LIBERA QUOD NEC ADHUC PATRIA FUNDAT HUMUM.

Huc-

(1) *Ægerrime enim* Musurus *tulit, & gravissime conquestus est, quod Papa* Leo X. *cum A.C. 1517 Kal. Julii una eadem vice* unum & triginta Cardinales *creasset, nempe Cardinales Presbyteros viginti duos, Cardinales autem Diaconos novem, ex omnibus Nationibus electos, solam* Nationem Græcam, *quasi eo honore indignam, præterierit. Post hanc igitur numerosam Cardinalium electionem* Musurus *adeo celeriter contabuit, ut, obrepente morbo intercute, paulo post exspirarit.*

(2) *Electus is est A.C. 1513. & A.C. 1521. obiit.*

Hucusque igitur *novem* illos doctissimos Græcos recentiores enumeravi secundum ordinem collocationis Imaginum, a *Theodoro Gallæo* in Tabula æri incisa servatum. In Pauli autem *Jovii* Elogiis doctorum Virorum, publicatis ingenii monumentis illustrium, ordo eorundem est talis; ut primus sit *Emanuel Chrysoloras*, secundus *Cardinalis Bessarion*, tertius *Georgius Trapezuntius*, quartus *Theodorus Gaza*, quintus *Joannes Argyropulus*, sextus *Michael Marullus*, septimus *Demetrius Chalcondyles*, octavus *Marcus Musurus*, nonus *Joannes Lascaris*. Vbi omnia bene se habent, præterquam quod *Georgius Trapezuntius quinto* loco fuisset collocandus, non autem *tertio*; utpote cum ipse *Jovius* in Prolegomenis suis de ordine illorum Clarorum Virorum promittat expresse, se eos collocaturum secundum seriem temporis, A quo quisque eorum obierit. Ipsa ejus verba sunt hæc: *Prima Clarorum Virorum Classis eorum est, qui fato functi, cum ingenii fœcunditate floruerint, felicium Operum monumenta posteris reliquerunt. Horum Elogia primus Liber continet, eo quidem ordine diligenter servato, ut ad exactam temporis rationem, qui primo vita excesserint, subsequentes antecedant.* B *Nulla enim alia ordinis nobilitas quæretur, nisi, quæ fatali vitæ exitu præscribetur. Hac enim saluberrima lege totam litem, quæ de loco dignitateque ambitiose & turbulenter excitari possit, pacatis omnibus sustulimus.* Hæc ipse *Jovius*. Hoc igitur ordine servato, *Theodorus* Gaza, qui A. C. 1478 obiit, sine ulla controversia præponendus est *Georgio Trapezuntio*, quippe quem certo constat obiisse A. C. 1485.

XXIII.

Sinarum Scientia Politico-Moralis; secundum authenticum exemplar, a R. ac Cl. Viro PROSPERO INTORCETTA, Siculo e Soc. JESU partim quidem anno Christi CIↃIↃCLXVII in urbe, Quam-Cheu, Metropoli Sinensis Provinciæ Quam-Tum; partim autem anno Christi CIↃIↃCLXIX Goæ in India intra Gangem primum in lucem editam.

MONITUM.

Sub finem Libri quinti, in conspectu residui Commentariorum Operis, Libro sexto decimo commentaturum sese LAMBECIUS *receperat in codices Orientales. Ejus promissi gratia in Appendice ejusdem Libri quinti Additamento tertio decimo Catalogum dederat librorum monumentorumque Sinensium a* Cl. ac R. Viro PROSPERO INTORCETTA, *Procuratore Sinicæ Missionis Societatis JESU* DIVO LEOPOLDO IMP. *anno* CIↃIↃCLXXII, *quo librum Commentariorum quintum noster in lucem emiserat, submissorum. Ejus additamenti gratia, uti ipse testatur,* (a) *Lib. VII. Addit. II. ediderit memoratæ* Scientiæ Sinicæ Li-

(a) *Sic enim hæc inscripserat:* ADDITAMENTUM II, pertinens ad Libri quinti Appendicem pag. 418 & 419, ubi fit mentio cum de aliis variis rarissimis Rei literariæ

Librum secundum, *ab eodem R. Viro cum Sociis in Latinum sermonem conversum:* CONFUCII *Sinensium Philosophi*, Ethicæ doctrinæ Libri tres, *quorum iste ordine secundus est*, *Latino cultu Europæam lucem primo viderunt Lutetiæ Parisiorum anno* CIↃIↃCLXXXVII. *hac sub epigraphe:* CONFUCIUS, Sinarum Philosophus, sive Scientia Sinensis Latine exposita; studio & opera PROSPERI INTORCETTÆ; CHRISTIANI HERDTRICH; FRANCISCI ROUGEMONT; PHILIPPI COUPLET, Patrum Societatis JESU. *Porro, quæ ex eo opere Lambecius prius ediderat, sunt hæc:*

Quandoquidem intellexi, non paucis Viris doctis rem me facturum esse gratissimam, si *Sinarum Scientiam Politico-moralem*, cujus in Appendice Libri *quinti* horum Commentariorum pag. 419 obiter feci mentionem, cum ipsis communicarem, integram ecce eam bona fide hic exhibeo, sed *latine* tantum, & absque *Sinicis Characteribus*, qui in authentico Exemplari, partim quidem A. C. 1667 in *Quamcheu* Metropoli Sinensis Provinciæ *Quamtum*, partim autem A. 1669 *Goæ* in India intra Gangem impresso, cum *pronunciatione latina* e regione adjuncti sunt. Huc porro etiam accedit *Confucii Vita*, ex ipsis antiquis Sinicis monumentis desumpta, quæ jam memoratæ *Scientiæ Politico-morali* in eodem authentico Exemplari subjuncta est.

A

SINARVM
SCIENTIA POLITICO-MORALIS,
SECVNDVM AVTHENTICVM EXEMPLAR SINICO-LATINVM,
A R. P. PROSPERO INTORCETTA SICVLO,
SOCIETATIS JESV,
PARTIM QVIDEM A. C. M DC LXVII IN VRBE QVAMCHEV, METROPOLI SINENSIS PROVINCIÆ QVAM-TVM, PARTIM AVTEM A. C. M DC LXIX GOÆ IN INDIA INTRA GANGEM, PRIMVM IN LVCEM EDITVM, QVOD ADSERVATVR IN AVGVSTISSIMA BIBLIOTHECA CÆSAREA VINDOBONENSI.

Mo-

& pictoriæ Sinensis monumentis, quæ in Augustissima Bibliotheca Cæsarea adservantur, tum vel præcipue de CONFUCII, Principis Philosophiæ Sinensis Scientia Politico-Morali.

Moderatores Societatis JESV in Sinensi V Provincia		*E JESV Societate*	
Ignatius a Costa Lusitanus,	*Antonius de Govea Lusitanus,*	*Humbertus Augeri Gallus,*	*Emmanuel Georgius Lusitanus,*
Jacob le Faure Gallus,	*Petrus Canevari Genuensis,*	*Adrianus Grelon Gallus,*	*Philippus Couplet Flandro-Belga,*
Matth. a Maya Lusitanus,	*Franciscus Brancato Siculus,*	*Jacobus Motel Gallus,*	*Franciscus Rougemont Flandro-Belga,*
Felicianus Pacheco Lusitanus,	*Jo. Franciscus de Ferrariis Pedemontanus,*	*Jo. Dominicus Gabiani Pedemontanus,*	*Christianus Herdtrich Austriacus,*
suo singuli tempore Approbarunt.		*Recognoverunt.*	

FACVLTAS.

A

R. P. Vice-Provincialis,

Ego infrascriptus Societatis JESV in Sinis Præpositus Vice-Provincialis, potestate mihi facta ab A. R. P. N. Joanne Paulo Oliva Præp. Generali, do facultatem P. Prospero Intorcettæ ejusdem Societatis, ut typis excudendam curet Sinarum Scientiam Politico-Moralem: *quod Opus primum a P. Ignatio a Costa, deinde a P. Jacobo le Faure, demum a P. Matthia a Maya Prædecessoribus meis approbatum, & a duodecim aliis Patribus Soc. nostræ in Sinis recognitum, & publica luce dignum judicatum fuit. In quorum fidem has manu mea signatas, & sigillo officii mei munitas dedi. In urbe Quamcheu Metropoli Sinensis Provinciæ Quàmtum die 31 mensis Julii Anni 1667.*

Felicianus Pacheco.

AD LECTOREM.

Non injucundum tibi fuerit, Amice Lector, si causas atque argumentum brevis Opusculi, Laconica brevitate olim descripti a Principe Philosophiæ Sinensis CONFVCIO, brevibus hic præcognoscas. Scias itaque velim, mihi e Sinis Romam proficiscenti, res Sinicæ Missionis acturo,

B

placuisse quidem Goæ potius, quæ fœcunda Mater, & prima veluti Radix Orientalium Missionum jure censeri potest, quam alibi terrarum editionem hanc, in Sinis jam antea cœptam, prosequi atque perficere; ut scilicet publico Missionis bono propius ac citius consuleretur; & Opus ipsum orientale, Orienti extremo proficuum, sub auspiciis APOSTOLI ORIENTIS successu prospero oriretur: quæ & fuerunt Sociorum vota, quando iis, de-

degentibus in exilio Quantoniensi propter Christum, postremum non sine lachrymis vale dixi. De opusculi utilitate, sive animarum lucro, atque incremento autoritatis, quod ex notitia Opusculi hujus ac reliquorum Confucii accedit Præconi Evangelico, vineam Christi Sinensem, Conchinchinensem, ac Tunkinensem excolenti, non ipse hic loquar; (Japones, aliæque nationes Sinarum imperio vicinæ, semper sapientiæ primas Sinicæ Genti detulerunt) eam tamen utilitatem magnam esse necesse est fateantur Europæorum hominum quotquot, præter idioma gentis, literas quoque atque priscorum Libros accurate didicerunt; & quotquot sententias, quibus referti sunt Libri, placita, instituta, maximeque pervetusta monumenta, in proprios nunc usus convertunt; sic ut sibi aditum aperiant amplissimum ad afferendam literatæ genti VERI SUMMIQUE NUMINIS *notitiam: ut non loquar de primis Sinicæ Missionis Patribus, quorum directione atque industria in more fuit positum, vel ab ipsis Missionis exordiis, ut quicunque in ea Christi Præcones versarentur, Confucii Libris accurate pervolvendis darent operam. Nisi prædecessores nostri magnam inde utilitatem oriri posse usu ipso didicissent, ecquis judicabit, eos & sibi & posteris, sine ullo animarum lucro, tantum onus imponere voluisse? Hæc itaque omnia (præter ea quæ in* EXPLANATIONE SCIENTIÆ SINARUM POLITICO - MORALIS *paulo fusius declarantur) me impulerunt ad hoc Opusculum Goæ prosequendum, perficiendumque.*

Opusculi vero titulus & argumentum est, CHUM YûM, MEDII A *scilicet, seu* AUREÆ MEDIOCRITATIS CONSTANTIA. *Cu-su, Confucii nepos ex filio, hunc Librum vulgavit, & quædam de suo addidit; sed & desiderantur multa, sic ut fragmentorum verius quam Libri speciem habeat. Ob hanc causam, & quia doctrinæ, quæ traditur, sublimitas quandoque ipsius Naturæ limites videtur excedere, hunc Librum Sinenses Magistri tanquam subobscurum captuque difficilem, cum numero* B *secundus sit, postremo tamen loco in Scholis exponunt. Est interim Præconi Evangelico (uti supra dicebam) sane utilis, quatenus & morum egregius Magister est, & naturali lumini vitiorum tenebris offuso, ceu auroræ beneficio, eam veritatis lucem subministrat, quæ Soli Evangelico præluceat, viamque pandat.*

*Ut autem hic Europæo Lectori, antiquitatis non minus quam veritatis amanti, quidpiam præberem condimenti, quo posset Laconicæ lectionis nauseam sibi adimere, aut saltem temperare, Confucii Vitam, ex præ*C*cipuis Sinarum monumentis erutam, ad finem hujus Opusculi addendam esse censui; non eo quidem consilio, quod cum Seneca vel Plutarcho Sinensem hunc Philosophum conferri velim, sed ut in Europa nostra tanto Viro nobilitatis tam antiqua Europæorum æqua æstimatio suum illud duntaxat, quod meretur, precium daret. Rogo tamen te, Lector benevole, ut, si forte quis velit de Confucii doctrina tecum disserere, vel eum cum Europæis Philosophis comparare, tuam non prius sententiam feras, quam alibi accurate perlegas, cum hujus Opusculi, tum reliquorum Confucii, explanationem, ex qua profecto plurimum*

tibi

tibi lucis accedet ad ferendum sine erroris periculo judicium. Demum illud quoque notandum est, ea, quæ diverso charactere impressa sunt, claritatis gratia textui esse interposita.

A *Hæc sunt, quæ obiter indicanda volui. Fruere & vale.*

Omnium Servus

Prosper Intorcetta.

SCIENTIÆ SINICÆ
LIBER SECVNDVS.

Chūm 中 Medium

Yûm 庸 Constanter tenendum.

VERSIO LITERALIS.

§. 1. *Quod* a Cœlo inditum *est* dicitur Natura *rationalis: quod* conformatur *huic* Naturæ, dicitur Regula: restaurare *hanc* Regulam dicitur Institutio.

§. 2. Regula *hæc* non potest momento temporis abesse: *si* posset abesse, non *esset* Regula. Hac *de* causa perfectus vir attendit & invigilat in his *etiam*, quæ non videntur: timet *ac* pavet in his *etiam*, quæ non audiuntur.

§. 3. Non apparent, *quia* recondita: non *sunt* manifesta, quia subtilia. Ideo perfectus vir invigilat sui secreto.

§. 4. Gaudium, ira, tristitia, hilaritas, priusquam pullulent, dicuntur medium *seu natura indifferens:* B *ubi* pullularint, & omnia attigerint *rectam* mensuram, dicuntur concordia. Medium *est* Orbis magnum fundamentum: concordia *est* Orbis universalis Regula.

§. 5. Perfectis Medio & Concordia, Cœli *ac* Terræ status quietus, & omnium rerum propagatio *existit.*

§. 6. Confucius ait: Perfectus C vir tenet medium: improbus prævaricatur medium.

§. 7. Vir perfectus *habet* medium, &, *quia* perfectus *est*, ideo semper tenet medium. Improbus *etiam habet* medium, *quod teneat; sed*, *quia* improbus, ideo non veretur *illud prævaricari.*

§. 8. Confucius ait: Medium *o quam* illud sublime! *quod e* vulgo pauci *illud* teneant, jam diu *est.*

§. 9. Confucius ait: *Cur* via *hæc* non frequentetur, ego novi; *quia ſcilicet* prudentes transgrediuntur; rudes non pertingunt. *Cur item* via *hæc* non *ſit* perſpecta, ego novi; *quia ſcilicet* ſapientes excedunt; inertes non attingunt.

§. 10. Hominum nullus non bibit & comedit; *at* pauci valent dignoſcere ſapores.

§. 11. Confucius ait: Viam hanc non frequentari, proh! *quam dolendum!*

§. 12. Confucius ait: Xún *Imperatoris*, illius *quam* magna prudentia! Xún ſolebat conſulere *ſuos*, & ſolebat examinare *quæcunque etiam* vulgaria *ſuorum* reſponſa, diſſimulando mala, & deprædicando bona; arripiensque illorum *reſponſorum* duo extrema, utebatur eorum medio ad populum *regendum. Atque* hæc illa *fuere*, propter quæ factus eſt Xún, *talis ſcilicet ac tantus Imperator.*

§. 13. Confucius ait: Hominum quivis dicit: ego prudens *ſum; ſed ut* impellitur, mox intrat *in* mille retia & laqueos; incidit *in* foveæ medium, & nequaquam ſcit effugere. Hominum quilibet *item* dicit: ego prudens *ſum:* ſeligit medium; ſed non valet *per* ſpatium *unius* menſis ſervare.

§. 14. Confucius ait: Hoêi *diſcipulus*, *ille plane* erat vir; ſeligebat medium, & aſſecutus unam *aliquam* virtutem, illico arcte *eam* ſtringebat, fovebat *in* pectore, & nunquam dimittebat.

§. 15. Confucius ait: Orbis Regna poſſunt pacifice regi: dignitates & cenſus poſſunt recuſari: nudi enſes poſſunt calcari: *at* medium non poteſt *tam facile* teneri.

§. 16. *Diſcipulus* Cu-Iú quæſi- A vit *in* fortitudine.

§. 17. Confucius ait: De Auſtralis*ne* regionis fortitudine, *vel de* Borealis regionis fortitudine: an *de* veſtra fortitudine *quæris?*

§. 18. *Eſſe* largum lenemque in *aliorum* inſtitutione; nec *immoderatius* pœnas exigere a refractariis, Auſtralium regionum fortitudo *eſt;* & *in hac* perfecti viri immorantur.

§. 19. Cubare lanceas *ſuper* & loricas; mori, & non pertimeſcere, B Borealium regionum fortitudo *eſt*, & *in hac* fortes immorantur.

§. 20. Itaque virum perfectum accomodare ſe *aliis*, & non difluere; *hæc* fortitudo proh quanta! In medio *aliorum*, *ipſum unum* rectum ſtare, & nuſquam inclinare; hæc *fortitudo* proh quanta! *Si in* Regno vigeant virtus *ac leges*, non mutari, *nec* intumeſcere; *hæc* fortitudo proh quanta! *Si in* regno jaceant virtus *ac leges*, *etiam* redactum ad mortem, non mutari; *hæc* fortitudo proh quanta!

§. 21. Confucius ait: Sectari C recondita & patrare miranda, *ut* poſteris ſeculis ſint qui deprædicent, *id* ego non fecero.

§. 22. Perfectus vir aggreditur viam, & progreditur: *progredi ad* medium viæ, & deficere; ego non poſſem *ſic* ſiſtere.

§. 23. Perfectus vir conformat *ſe* cum medio; fugere ſæculum; non videri, *nec* cognoſci: & *id* non ſentire, ſolus ſanctus poteſt.

§. 24. Perfectorum regula ampla *eſt* & ſubtilis.

§. 25. Viri fœminæque rudes, poſſunt *tamen* accedere *ad* notitiam; *at* pervenire ad hujus apicem, quamvis *ſit*

ſit ſanctus, equidem habebit, quod non ſciat. Viri fœminæ*que* inutiles, fieri poteſt, *ut* quæant *juxta regulam* operari: *at* pervenire *ad* hujus apicem, quamvis *ſit* ſanctus, equidem habebit quod non poſſit. Cœlum & Terra *cum* magna *ſint*, homines adhuc habent, quod *de his* conquerantur. Legitur, *ſi de* perfecti viri agamus magnitudine; Orbis univerſus non poteſt *eam capere ac* ſuſtentare: *ſi* agamus *de* ſubtilitate; Orbis totus non poteſt *eam* perrumpere.

§. 26. Oda ait: Tuên *avis* volando penetrat cœlos: piſcis immergitur in pelagus: id eſt *(inquit Cu-sù)* illa *virtus in* ſummis, & imis manifeſtatur.

§. 27. Perfecti viri regula ducit initium ab homuncionibus & mulierculis; extendensque *ſe ad* ſuum apicem, manifeſtatur in Cœlo & terra.

§. 28. Confucius ait: regula non longe *eſt ab* homine: *ſi quam ſibi* homines fabricent regulam, quæ longe *ſit ab* homine, non poteſt *ea* cenſeri regula.

§. 29. Oda ait: *Cum quis* exciſſo *uno* manubrio, excindit *formatque* manubrium *aliud*, hujus exemplar non longe abeſt. Arripiens manubrium *(explicat Confucius)* ut *ſibi* exſcindat *formetque aliud ſimile* manubrium, oblique contuetur, & explorat, & adhuc tamen abeſt longius. Ideo vir perfectus per hominem regit hominem: & *ſi* emendetur, tum acquieſcit.

§. 30. *Qui* omni cum fide *ac* ſinceritate ex ſe metitur alios, diſcedit a regula non procul; *hæc autem eſt: quæ* fieri ſibi *quis* non optat, itidem non faciat erga alios.

A §. 31. Perfecti viri regulæ *ſunt* quatuor: *ego* Kieū necdum *bene* ſervo unicam: quod *enim* exigitur a filiis, ut ſerviant parentibus, *nondum* exacte ſervo; quod exigitur a ſubditis, ut ſerviant Regi, nondum *perfecte* ſervo; quod exigitur a fratribus natu minoribus, ut ſerviant majoribus, nondum *ad amuſſim* ſervo; quod igitur inter amicos, *ut alter alteri* primas deferat, necdum *ſatis* obſervo. *Perfectus vir* ordinarias *has* virtutes exercet, & *in* quotidianis

B ſermonibus circumſpectus *eſt. Si quid* eſt, *in* quo deficiat; non audet non *ſibi* vim facere; *ſi* habeat verborum copiam, non audet totam effundere; verba reſpondent operibus; opera reſpondent verbis. Vir perfectus quomodo non *ſit* ſolidus *ac* ſtabilis hoc modo?

§. 32. Perfectus vir pro ratione ſui ſtatus agit; nec cupit *quidquam* ab hoc alienum.

§. 33. *Si* exiſtat dives & honoratus; agit ut dives & honoratus: *ſi* exiſtat pauper & ignobilis, agit ut pauper & ignobilis, *ſi* exiſtat alieni-

C gena, agit ut alienigena: *ſi* verſetur *inter* ærumnas, agit pro ratione *ſtatus* ærumnoſi. Perfectus vir nuſquam intrat, ubi non *ſit* ſua ſorte contentus.

§. 34. Conſtitutus in ſuperiori dignitate, non inclementer tractat inferiores: conſtitutus in inferiori dignitate, non adulatur ſuperioribus: perficit ſe & non quærit *ærumnarum ſuarum cauſam* in aliis; adeoque nunquam indignatur: ſupra non quæritur de Cœlo; infra non culpat homines.

§. 35. Ideo perfectus vir commoratur *in* plano, ut expectet Cœli ordi-

ordinationem: improbus ambulat vias periculoſas, ut quærat gratuita.

§. 36. Confucius ait: Sagittarius habet ſimilitudinem cum viro perfecto: *ſi* aberrat a depicto ſcopo, reflectens exquirit *erroris cauſam* a ſuamet perſona.

§. 37. Perfectorum regula *eſt* inſtar facientis iter longinquum; utique a propinquiori *incipit*; vel inſtar ſubeuntis *in* altum: utique ab infimo *incipit*.

§. 38. Oda ait: Vxor amans concordiæ *eſt* inſtar pulſantis cymbala: fratres ubi concordant, concordiæ gaudium utique diu perſeverat, & recte ordinatur tua domeſtica familia; exhilaratur tua uxor, filii *ac* nepotes.

§. 39. Confucius ait: Pater *hoc modo*, & mater; ipſi *o quam* læti & tranquilli vivent!

§. 40. Confucius ait: Spiritibus ineſt operativa virtus; & hæc *quidem quam* præſtans *eſt!*

§. 41. *Illos quaſi* viſu percipis, & tamen non vides; *quaſi* auditu percipis, & tamen non audies: intime ſociantur rebus, adeoque *ſunt id*, *quod res* non poſſunt dimittere.

§. 42. Efficiunt, *ut* Orbis homines *ſint* puri & mundi, ac ſplendidiorem habitum *induant*, ut offerant ſacrificia. O multitudo immenſa *Spirituum!* ac ſi aſſiſterent ipſis ſuperne; ac ſi aſſiſterent ipſis ad lævam & dexteram.

§. 43. Oda ait: *An* Spiritus adveniant, non poteſt determinari: magiſne *vero* poterit *ſi* negligenter *colantur?*

§. 44. Hujus ſubtillitatis manifeſtatio revera non poteſt occultari: ſic eſt *omnino*.

§. 45. Confucius ait: Xún, illius *quam* magna obedientia! virtute

A fuit ſanctus: dignitate fuit Imperator: opulentia obtinuit *quidquid* quatuor maria intra *eſt*: *in* majorum templis ſacrificabat: & filios *ac* nepotes conſervavit.

§. 46. Ideo magna *ipſius* virtus haud dubie obtinuit *tantam* illam dignitatem: haud dubie obtinuit *tantos* illos cenſus: haud dubie obtinuit *tantum* illud nomen: haud dubie obtinuit illam *tam* longævam ætatem.

§. 74. Etenim Cœlum *in* pro-
B ductione rerum haud dubie accommodat ſe earum diſpoſitionibus, & dat incrementa: ideoque recte conſita fovet, dejecta deſtruit.

§. 48. Oda ait: Laudandus jubilis perfectus vir: reſplendet *ejus* præclara virtus: quæ populi *ſunt*, tribuit populo: quæ competunt Magiſtratibus, tribuit Magiſtratibus: recipit cenſus a Cœlo: conſervat *ac* protegit imperium, & ab *ipſo* Cœlo bonis cumulatur.

§. 49. Ideo tantæ virtutis vir utique accipit imperium.

§. 50. Confucius ait: Expers mœroris, is ſolus *fuit* Vên-Vâm
C *Rex*: quia Vâm-Kí fuit *ei* pater, & quia Vù-Vâm fuit *ei* filius: *quæ* pater *eſt* orſus, filius pertexuit.

§. 51. Vù-Vâm *Imperator* propagavit & Tái-Vâm & Vâm-Kí avorum, & Vên-Vâm *patris* ſtirpem: ſemel arma induit, & obtinuit Imperium: *ejus* perſona nunquam amiſit *toto* Orbe illuſtrem famam: dignitate fuit Imperator: opulentia obtinuit *quidquid* quatuor maria intra eſt: *in* majorum templis ſacrificabat: filios *item ac* nepotes conſervavit.

§. 52. Vù-Vâm *jam* ſenior ſuſcepit Imperium: *deinde* Cheū-cūm *(prædicti frater)* adimplevit Vên

&

& Vù *(patris ac fratris)* virtutes: posthumo ornavit Regulorum titulo *proavum* Tai-Vâm, & *avum* Vâm-Kí: solemnius augustiusque sacrificabat defunctis majoribus juxta Imperatorum ritus. *Et* hi *erga Majores* ritus propagabantur ad Regulos & Magnates, usque ad Literatos, & plebejos homines. *Si* pater fuisset de Magnatibus, & filius esset Literatus; sepeliebat *patrem* ut Magnatem, & sacrificabat ut Literato; *si verò* pater fuisset Literatus, & filius esset de Magnatibus; sepeliebat *patrem* ut Literatum, & sacrificabat ut Magnati. Vnius anni luctus pertingebat usque ad Magnates; triennii *verò* luctus pertingebat usque ad Imperatorem. *In hoc* patris & matris *triennali* luctu non *alia* nobilium, *alia* ignobilium, *sed* una omnium ratio.

§. 53. Confucius ait: Vù-Vâm, & Chēu-cūm, horum *quam* propagata *fuit* obedientia!

§. 54. Hi *tam* obedientes Principes præclare valuerunt prosequi majorum *suorum* voluntatem: præclare valuerunt enarrare majorum *suorum* illustria facinora.

§. 55. Vere & autumno adornabant suorum avita templa; *recte* disponebant eorum antiqua vasa: exponebant eorum togas & vestes: offerebantque illius temporis edulia.

§. 56. *Et quia erat* majorum templi ritus, propterea observabatur ordo assistentium ad lævam, & assistentium ad dexteram: item observabatur ordo dignitatis; *ac* propterea distinctio *fiebat* nobilium & ignobilium: *præterea* ordo tenebatur officiorum; quapropter & discrimen sapientiorum. *Cum deinde* omnes *se mutuo* invitarent ad vina, inferiores ministrabant majoribus: eaque propter *solemnitas illa* pertingebat *aliquo modo etiam* ad ignobiliores. *Cum denique inter se consanguinei* epularentur; canities *præcedebat*, adeoque ratio dentium, *id est ætatis*, *habebatur*.

§. 57. *Vù-Vâm & Chēu-cūm* prosequebantur suorum *Majorum* dignitatem: exercebant eorum ritus: canebant eorum Musicam: *ea* venerabantur, ii quæ coluerant: *ea* amabant, ii quæ dilexerant: serviebant modo mortuis, ac si servirent *adhuc* viventibus: serviebant olim mortuis, ac si servirent *adhuc* superstitibus; & *hic erat* obedientiæ apex.

§. Sacrificiorum Cœli & Terræ ritus *erat* id, quo colebant supremum Imperatorem: & majorum aulæ ritus *erat* id, quo sacrificabant suis majoribus. *Qui clare* intellexerit *hos* Kiāo-Xé ritus & *rituum* Tí-châm rationes, administrabit Regnum is *ea facilitate*, ac si respiceret ad palmam manus.

§. 59. Ngāi-Cūm *(Rex Regni Lù)* quæsivit de regimine.

§. 60. Confucius respondit: Vên & Vù *Regum* regimen ad extensum exstat *in* tabulis & cannis. Similes viri *si* existerent, mox & ipsorum regimen resurgeret: *at* similes viri interierunt; adeoque & eorum regimen interiit.

§. 61. Hominum virtus expeditum reddit regimen, *uti* terræ virtus accellerat incrementa plantarum: ejusmodi regimen *est instar* fluviatilium cannarum.

§. 62. Enimvero recta gubernatio pendet *ab* hominibus. *Rex* deligat homines ad normam personæ

 suæ.

suæ. Excolitur *autem* persona per regulam: perficitur regula per *universalem* amorem.

§. 63. Amare, hominis *est:* amare *autem* parentes est præcipuum. Justum esse, æquitatis *est:* colere *autem* sapientes, est præcipuum. *Hoc in* amandis parentibus *ac propinquis* discrimen, & *in* colendis sapientibus ordo, *ab* officiorum ratione *quadam recte commensurata* enascitur.

§. 64. Ideo perfectus Rex non potest non excolere suam personam: meditans excolere suam personam, non potest non servire parentibus: meditans servire parentibus, non potest non cognoscere homines: meditans cognoscere homines: non potest non cognoscere Cœlum.

§. 65. Orbis universales regulæ *sunt* quinque: ea quibus exercentur illæ, tria: videlicet Regem *inter* & subditum: patrem inter & filium: maritum *inter* & uxorem: fratres majores natu *inter* & minores, & *ejus quæ* amicos *inter est* societatis *regula.* Hæ quinque *sunt* Orbis generales viæ. *At* Prudentia, Amor *universalis* & Fortitudo; tria *hæc sunt* Orbis generales virtutes: id *vero* quo exercentur ipsæ, unum *quid est.*

§. 66. Sive *quis* nascatur sciens, sive discendo sciat, sive laborando sciat, ubi pertigerunt ad ipsam scientiam, unum *quid est.* Sive *quis* sponte quieteque operetur, sive *ob* lucrum operetur, sive violente operetur, ubi pertigerunt *ad* ipsius complementum operis, unum *quid est.*

§. 67. Confucius ait: Qui amat discere, appropinquat ad Prudentiam: qui nititur operari, appropinquat ad Amorem: qui novit verecundari, appropinquat ad Fortitudinem.

§. 68. *Si* nosti hæc tria, jam nosti id, quo excolitur persona: *si* nosti id, quo excolitur persona, jam nosti id, quo regas homines: *si* nosti id, quo regas homines; jam nosti id, quo regas *totius* Orbis Regna.

§. 69. Quicunque regunt Orbis Regna, habent has novem regulas, videlicet: excolere seipsos; colere sapientes: amare parentes *ac propinquos;* honorare præstantiores Ministros; accommodare sese *cum* reliquis ministris; filiorum instar amare populum; accersere plurimos artifices; benigne excipere e longinquo advenas; *denique* fovere Regulos.

§. 70. *Si Rex* excolat seipsum, mox regulæ *illæ* vigebunt: *si* colat sapientes, jam non hæsitabit *in negotiis; si* amet parentes, jam *inter* reliquos patruos, fratres majores *natu,* & minores non *erunt* simultates; *si* veneretur præcipuos Ministros, jam non caligabit *in regimine; si* sese accommodet *cum* reliquis ministris, jam *omnes* Præfecti reddent obsequia *sua* impensius; *si* filiorum instar amet populum, tunc populus animabitur; *si* accersat plurimos artifices, tunc divitiarum ad utendum affatim *erit;* si benigne excipiat e longinquo advenas, mox quatuor terrarum *populi ad ipsum* se conferent; *si* foveat Regulos, jam toto orbe formidabilis *erit.*

§. 71. Abstinentem & purum *esse;* gravi cultu indui; illicita non attingere; ea *sunt*, quibus *Regia* excolitur persona. Repellere detractores; procul abesse a venereis; vilipendere opes; & magnipendere virtutem; ea *sunt*, quibus animantur sapientes. In pretio habere suorum dignitatem; augere eorum redditus; eadem *cum* illis amare & odisse;

odiſſe; ea *ſunt*, quibus animantur *omnes ad* amandos parentes. Habere Præfectos inferiores *in* magno numero, *qui majoribus ſubordinati* ex officio *minora quæque negotia* adminiſtrent; *eſt* id, quo animantur ſuperioris ordinis Præfecti. Suis fidere & credere, amplaque *conferre* ſtipendia; ea *ſunt*, quibus animantur *Regii* Miniſtri. Congruo tempore occupare *populum*, & moderari vectigalia; ea *ſunt*, quibus animatur populus. Quotidie examinare, & quovis menſe per ſe explorare, *an operariorum* alimenta reſpondeant operi, *eſt* id, quo animantur opifices. Proſequi abeuntes, & comiter excipere adventantes, collaudando *aliorum* præclaras dotes, & miſerando *aliorum* imbecillitatem; *eſt* id, quo benigne tractantur e longinquo advenæ. Perpetuare *Regulorum* intereuntes familias, & erigere *eorundem* collabentia Regna, moderando tumultus & propulſando pericula; celebrare Regulorum comitia, & excipere *eorundem* Legationes juxta *ſtatuta* tempora; laute tractare abeuntes; & moderari adventantium munera; ea *demum ſunt*, quibus foventur Reguli.

§. 72. Quicunque regunt Orbis Regna, habent *prædictas* novem regulas: id *vero*, quo exercent illas, unum eſt.

§. 73. *Si* omnes res & actiones, *quæ ſpectant ad prædictas regulas*, præcogitentur, hoc ipſo ſolidæ ſubſiſtent; *ſi vero* non præmeditatæ *fuerint*, hoc ipſo incaſſum abibunt. *Sic ſi* verba prius determinaveris; hoc ipſo non ceſpitabis: *ſi* res agendas prius ſtatueris, eo ipſo *deinde* non angeris: *ſi* opus *ipſum* prædeterminaveris, hoc ipſo *deinde* non *te* pigebit. *Si itaque* regula *rectæ rationis* prius fixa firmaque *fuerit*; tum indeficiens *tibi ejus uſus fuerit.*

§. 74. *Si* conſtituti *in* inferiori dignitate non obtinent gratiam apud ſuperiores, populus nequit fieri ut regatur. *Ad* obtinendam *autem* gratiam apud ſuperiores, datur regula: *ſi* non ſervent fidem cum amicis, nec obtinebunt gratiam apud ſuperiores. *Ad* ſervandam fidem cum amicis, datur regula: *ſi* non ſint obſecundantes erga parentes, nec ſervabunt fidem cum amicis. *Vt ſint* obſecundantes erga parentes, datur regula: *ſi* reflectentes ad ſuammet perſonam, *compererint ſe* non ſinceros *eſſe*, nec *erunt* obſecundantes erga parentes. *Ad* ſincere perficiendam ſuammet perſonam, *ſeu ſe ipſos*, datur regula: niſi exploratam habeant rationem boni, nec ſincere perficient ſuammet perſonam.

§. 75. Vera ſolidaque perfectione dotatum eſſe, cœleſtis *quædam eſt* ratio: *ad hanc* veram ſolidamque perfectionem contendere, humana *quædam eſt* ratio. Vera ſolidaque perfectione dotatus non *ſibi* vim infert, & tamen attingit finem: non operoſe diſcurrit, & tamen aſſequitur: cum tranquillitate & facilitate attingit virtutem: *atque hoc* ſanctorum *eſt.* Qui ad veram ſolidamque perfectionem contendit, ſeligit bonum, & fortiter manu tenet.

§. 76. *Et hic quidem* multa perdiſcit: *præmature* diſcutit quærenda: attente meditatur: *res inter ſe* clare diſtinguit: ſolide *ac* conſtanter operatur.

§. 77. Sunt, qui nolunt diſcere, *quia* diſcendo non proficiunt; ne *tamen*

men desistant: sunt qui nolunt interrogare, *quia* interrogantes non capiunt *responsa;* ne tamen desistant: sunt qui nolunt meditari, *quia*, quod meditantur, non *facile* assequuntur; ne tamen desistant: sunt qui nolunt argumentari, *quia* argumentando non clare percipiunt; ne tamen desistant: sunt qui nolunt operari, *quia in* operando non *sunt* solidi & constantes; ne tamen desistant: *nam quod* alii unica vice assequi potuere, *tu* ipse *saltem* centesima *poteris: quod* alii decima vice assequi potuerunt, *tu* ipse *saltem* millesima poteris.

§. 78. Revera *qui* servare valet hanc regulam, quamvis rudis *sit*, tandem *erit* clare intelligens; quamvis imbecillis *sit*, tandem fortis *evadet*.

§. 79. Se ipso vere solideque perfectum *esse*, *simulque rerum omnium* intelligentem, dicitur natura, *seu nativa virtus:* se ipsum *prius* illuminare reddereque intelligentem, *ac deinde in* vera *virtute seu* perfectione solidare, dicitur institutio. *Qui* nativa perfectione dotatus *est*, eo ipso intelligens est: *qui autem prius* rerum intelligentiam *sibi comparavit*, poterit deinde perfectus *evadere*.

§. 80. Solum *in* universo *hoc* summe perfectus potest exhaurire suam naturam: *Si* potest exhaurire suam naturam, jam poterit exhaurire *aliorum etiam* hominum naturam: *si* potest exhaurire hominum naturam, jam poterit exhaurire rerum naturas: *si* potest exhaurire rerum naturas, jam poterit adjuvare Cœlum & Terram *in* productione & conservatione *rerum: si* potest adjuvare Cœlum & Terram *in* productione & conservatione rerum; jam

A *etiam* poterit cum Cœlo & Terra ternarium principium *constituere*.

§. 81. Ab his *primi ordinis perfectis viris* secundi *sunt*, *qui* nituntur restaurare nondum extinctam nativæ bonitatis particulam. Restaurantes nativæ bonitatis particulam, poterunt obtinere solidam perfectionem: ubi assecuti *fuerint* solidam perfectionem, mox *illa* sese prodet: *ubi* sese prodiderit, mox illucescet: *ubi* illuxerit, mox lucis radios late diffundet: *ubi ita* irradiaverit, eo ipso
B motum faciet *animorum: ubi* motum fecerit, jam *morum* mutationem inducet: ubi mutationem induxerit, eo ipso conversionem efficiet. Solum *in hoc* universo summe perfectus efficere potest conversionem *hujusmodi*.

§. 82. Summe perfecti virtus *ea est*, *ut* possit præscire *futura. Cum* Regia Familia proxime *est* erigenda, procul dubio *passim* dantur fausta prognostica: *cum* Regiæ Familiæ imminet occasus, procul dubio *passim* dantur infausta prognostica, *quæ* & manifestantur in *herba* XI *dicta*, &
C testudine; & prævio motu percellunt corpus *humanum.* At summe perfectus, *cum* calamitas, *aut* felicitas proxime instat; *in* probis procul dubio prænoscit istam, *id est*, *felicitatem: in* improbis procul dubio prænoscit illam, *id est*, *calamitatem.* Ideo summe perfectus *est* instar Spiritus.

§. 83. *Ejusmodi* vera solidaque perfectio *est* sui ipsius perfectio; & regula *est* sui ipsius regula.

§. 84. *Hæc* vera solidaque ratio, *seu perfectio*, *est* rerum *omnium* finis & principium. *Si* desit *rebus hæc* vera solidaque ratio, *seu perfectio*,

ctio, non erunt res. Hac de cauſa ſapiens & probus vir veram *hanc* ſolidamque perfectionem æſtimat maximi.

§. 85. Vere perfectus, *quia* non ipſe perficit ſeſe *ſolum*, & *hic* ſiſtit, propterea perficit *etiam* res *alias*. Perficere ſeipſum, amoris *eſt*: perficere res, providentiæ *eſt*. *Et hæ quidem* nativæ virtutes *ſunt*: *has autem* unire applicando externis & internis, regulæ *eſt*: adeoque ſuis temporibus exercere convenientiæ *eſt*.

§. 86. Propterea ſumme perfectus nunquam ceſſat.

§. 87. *Si* nunquam ceſſat, ergo perdurat: *ſi* perdurat, ergo per effectus ſe prodit.

§. 88. *Si* per effectus ſe prodit, ergo late longeque diffunditur: *ſi* late longeque diffunditnr, ergo amplus & profundus: *ſi* amplus & profundus, ergo ſublimis & clarus.

§. 89. *Quia* amplus & profundus, ideo ſuſtentat res: *quia* ſublimis & clarus, ideo protegit res: *quia* late diffuſus & perdurans, ideo perficit res.

§. 90. Amplitudine & profunditate, æquiparatur Terræ: ſublimitate & claritate, æquiparatur Cœlo: latitudine & duratione, absque termino *eſt*.

§. 91. Cum ſit talis *ac* tantus, non *prius* exhibet ſeſe *atque oſtentat*, ac tum deinde manifeſtus fit: non *prius* motum, ac tum deinde converſionem efficit: non *prius operoſo quodam virium molimine quidpiam* facit, ac tum deinde perficit.

§. 92. Cœli Terræque ratio poteſt unico verbo exhauriri; & hæc *quidem* in efficiendis rebus non *eſt*

A *quid* duplex, *ſed unicum quid eſt ſimplex*; adeoque hujus *ejuſdem in* procreandis rebus *virtus eſt* inſcrutabilis.

§. 93. *Hæc itaque* Cœli & Terræ ratio lata *eſt* & profunda, ſublimis & clara, late diffuſa & perdurans.

§. 94. Jam hoc Cœlum *eſt* hæc lucis & fulgoris tantilla portio, *at* veniendo ad ejus *totius molis* interminabilem *amplitudinem*; Sol, Luna, Stellæ, Signaque cœleſtia *in eo* ſuſpenſa continentur; univerſæ *item*

B res *ab eo* teguntur: Jam *tantilla* hæc terræ *portio*, *quam calcamus*, *cum tota ejus mole collata*, vixdum unius pugilli terrei *eſt* quantitas: *at* veniendo ad *totius* ejus *molis* vaſtitatem & profunditatem, ſuſtentat montem HOA-YO *dictum*; & tamen non gravatur: complectitur ſinu flumina & maria, & tamen non inundatur: omnium *eſt illa* rerum ſuſtentaculum. Jam hic *unus* mons unius *item* fruſti lapidei tantillum *quid eſt*: *at* veniendo ad ejus *totius molis* latitudinem & magnitudinem; plantæ & arbores *ibi* naſcuntur; volucres & feræ *ibi* com-

C morantur; metalla *item* lapidesque pretioſi, *in ejus* viſceribus latentes, in lucem prodeunt. Jam hæc aqua, unius *item* cochlearis tantilla *eſt* portio: *at* veniendo ad *totius* ejus *molis* inexhauſtam abyſſum, cete grandia, crocodili, ſerpentes, dracones, piſces, teſtudines, *in ea* procreantur; opes *denique ac* divitiæ *ex ea* enaſcuntur.

§. 95. Oda ait: Solius Cœli virtus proh quam alte recondita! nunquam ceſſat: quaſi diceret (*inquit Cu-Su*): Cœlum ideo eſt Cœlum. Quomodo (*proſequitur Oda*) non *ubique* manifeſta Ven Regis virtutum

puritas? quasi diceret *(addit Cu-Su)*: Ven Rex ideo fuit Ven, *talis scilicet ac tantus vir*, *cujus* puritas quoque nunquam defecit.

§. 96. O *quam* magna Sancti Viri lex *&* virtus!

§. 97. O *quam in* immensum diffusa! producit, conservatque omnia: *adeo* eminens, *ut* pertingat ad Cœlum.

§. 98. O abundantiam *ejus* maximam! rituum *majorum &* officiorum trecenta *capita*; *&* rituum *minorum*, officiorumque ter mille *capita*, *magna & parva omnia complectitur.*

§. 99. Expectandus hic vir *est*: tum demum *hæc omnia poterunt* opere perfici.

§. 100. Ideo dici solet: si non *existat* summa virtus, summa lex nequaquam coalescet.

§. 101. Hinc virtutis studiosus summopere colit *& conservare studet* rationalem naturam *suam*, adeoque ad rectæ rationis regulam *omnia accurate* explorans, *seseque* instituens, implet *mentis suæ* capacitatem *&* amplitudinem; atque exhaurit *ac perspicit etiam* subtilissima *&* minutissima *quæque.* Præterea perficit, *&* ad apicem perducit *nativam ejusdem mentis suæ* sublimitatem *&* claritatem; & quidem *omnia agendo* juxta regulam medii; recolit vetera, & studet scire nova. *Denique stabilit &* corroborat ante parta, ut augeat *& perficiat*, quod fas *&* æquum est.

§. 102. Hac de causa consistens *in* superiori *loco*, non insolescit: consistens *in* inferiori *loco*, non *est* refractarius. Si in Regno vigeant virtus *ac* leges, ejus sermo sufficit, ut *etiam nolens* promoveatur *ad dignitatem. Si* Regnum sine virtute *ac* legibus *sit*,

A ejus silentium sufficit, ut imperturbatus sibi vacet. Oda ait: Quia recte intelligens *erat*, ac rerum prudens indagator, *(loquitur de quodam Sapiente Chúm-Xan-fu dicto)* idcirco illæsam conservavit suam personam. Hoc illud est, *(addit Cu-Su) quod hic supra* diximus.

§. 103. Confucius ait: *Si quis* rudis *est*, & tamen vult suo *unius* judicio uti: *si quis* e vili plebe *est*, & tamen vult sibi arrogare, quæ non sunt sui juris *&* fori: *si* natus in præ-

B senti sæculo, *tamen* convertat se *ad* priscorum *jam antiquatas* leges: qui talia agunt, calamitates obvenient ipsorum personis.

§. 104. Nisi *fuerit* Imperator, nemo instituat urbanitatis officia; nec inducat *novos* curiæ usus; nec mutet quidquam rei literariæ.

§. 105. Moderni Imperii currus eosdem *ducunt* sulcos, *quos olim:* libri eandem *servant* methodum, *quam olim:* morum *quoque* eadem ratio *est.*

§. 106. Tametsi *quis* habeat eorum *(priscorum scilicet Regum)* di-

C gnitatem, si *tamen* careat eorum virtute; ne ausit instituere ritus *&* Musicam: tametsi *quis* habeat eorum virtutem, si *tamen* careat eorum dignitate, item nec ausit instituere ritus & Musicam.

§. 107. Confucius dicebat: Ego *cum voluptate* refero *Familiæ Imperatoriæ* HIA ritus, *at exigui Regni* KI *posteri* non *sunt horum* sufficiens testimonium: ego didici *Familiæ Imperatoriæ* YN ritus; *&* sunt *Regni* SVM *posteri*, *apud quos horum adhuc* extant monimenta: ego *item* studui *hujus Familiæ Imperatoriæ* CHEV ritibus, *& hi* nunc in usu sunt: ego *igitur* sequar *hujus* CHEV ritus.

§. 108.

§. 108. *Ad* gubernandum Imperia sunt *illa* tria maximi momenti: & illa *rariora faciunt, seu,* minuunt peccata.

§. 109. Superiorum temporum Reges quamvis probe statuerint leges, *tamen* carent testimonio; & *cum* desit testimonium, non datur fides; *si* non datur fides, populus non sequitur. *Vir Sanctus* in inferiori *seu privato* constitutus, tametsi urbanitas officia colat, *est tamen privatus ac* sine dignitate: & *cum* sine dignitate *sit, ei* non datur fides; *ac denique quia* sine fide & *authoritate est,* populus *ipsum* non sequitur.

§. 110. Ideo perfecti Regis recta gubernandi ratio fundatur in sua ipsius persona, testatam faciendo *virtutem suam* universo populo. Explorat exigitque regimen suum ad *normam* trium *priscorum* Regum & non aberrat: *confert* & *conbinat* res a se gestas cum Coeli Terræque *lege* & *huic* non adversatur. Testatam facit ipsis *adeo* Spiritibus *quantumvis reconditis virtutem suam,* & nihil dubitat; *imo etiam post* centum secula expectato Sancto, *quin testata futura sit,* nihil ambigit.

§. 111. *Quod* testatam fore Spiritibus non dubitet, *inde est, quia* novit Cœlum: *quod post* centum *etiam* secula expectato Sancto *eandem testatam fore* nihil *item* ambigat, *inde, est quia* novit hominem.

§. 112. Hac de causa perfectus Rex *si quidpiam* aggreditur; jam *hoc ipsum omnibus* seculis esse potest Orbis principium: *si quidpiam* agit, jam *hoc omnibus* seculis esse potest Orbis lex: *si quid* loquitur, jam *id omnibus* seculis esse potest Orbis norma: *denique talis est, ut* procul absentes jam *ad ipsum* anhelent; *qui* A *vero* propiores *sunt,* jam nullo *ipsius* tædio afficiantur.

§. 113. Carmen ait: *Si* existat illic, nullus *eum* aversatur; *si* existat isthic, nulli tædio est: quasi diu noctuque, & in perpetuum deprædicabitur. Perfectus Rex *(addit Çu Su)* nullus dum fuit, *qui* non hoc modo, & *quam* citissime obtinuerit laudem & famam per universum Orbem.

§. 114. Confucius *(inquit Ç̧V-* B *SV)* eminus honorifice commemorabat TAO & XVN *priscos Reges;* cominus *vero* sequebatur VEN & VV *modernos Reges:* supra imitabatur Cœli tempora; infra conformabat se aquæ & terræ.

§. 115. Quemadmodum Cœlum & Terra, *hæc quidem* nihil non continet & sustentat, *illud vero* nihil non tegit & ambit; quemadmodum *item* quatuor tempora successive procedunt; quemadmodum Sol & Luna alternatim illuminant, *sic cum quadam* C *proportione Confucius.*

§. 116. Vniversæ res una procreantur, & non sibi mutuo nocent; *quatuor temporum, Solis item ac Lunæ* successivi motus æquabiliter procedunt, & non sibi mutuo contrariantur tenues *ac* limitatæ, *quæ rebus inditæ sunt,* virtutes, *ceu* fluenti *cujusdam* emanationes *sunt. Illa autem* magna & illimitata virtus effectrix & corrobratrix *emanantium* procreationum *est.* Istud *est,* Cœlum & Terra propter quod sunt magna.

§. 117. Solum *in* toto Orbe summe perfectus & sanctus est, qui queat *omnia* percipere, clare intelligere, penetrare, & comprehendere; *adeoque* sufficiens est, ut habeat regimen. *Ejus anni* magnitudo,

do, liberalitas, affabilitas *ac* benignitas sufficiunt, ut habeat capacitatem, *qua admittat*, & complectatur *universos. Ejus* activitas, animi celsitudo, robur & constantia sufficiunt, ut *omnia* manu teneat. *Ejus pura illa* simplicitas, serietas, æquabilitas & rectitudo, sufficiunt ut obtineat honorem & venerationem. *Multiplices animi dotes ac* ornamenta, *eorumque mirabilis illa* temperies, *qua omnia in pondere & mensura moderatur*, minimarum *etiam* rerum exacta investigatio *ac* discussio sufficiunt, ut habeat, quo *citra eorum omnia* discernat.

§. 118. *Est enim* amplus, diffusus, profundus, *rerumque omium* fons & origo; adeoque *suis* temporibus *sese* prodit exeritque.

§. 119. Amplus & diffusus, velut Cœlum; placidus & profundus, velut aquarum abyssus. *Si* foras se prodat, jam e populo nullus *erit, qui eum* non veneretur: *si* loquatur, jam e populo nullus *erit, qui ei* non det fidem. *Si quid* agat, jam e populo nullus *erit*, *qui ei* non gratulabundus applaudat.

§. 120. Hac de causa *ejus* fama *ac* nomen oceani *instar* exundabit per medium *Sinarum* Regnum, & hinc dimanans pertinget ad *usque* barbaros; naves & currus quocunque appellunt; hominum vires quocunque penetrant; Cœlum quidquid tegit: tellus quidquid sustinet; Sol & Luna quidquid collustrant; pruina & ros quocunque decidunt: quicunque *denique* habent sanguinem & respirationem, non *poterunt eum* non venerari & amare. Ideo *supra* dicebam *eum* æquiparari Cœlo.

§. 121. Solummodo in Universo *hoc* summe perfectus, est, *qui* queat

A distinguere & contexere Mundi magnum ordinem, & erigere Universi magnum fundamentum, & perspectam habere Cœli & Terræ *rationem in* procreatione & conservatione *rerum.* Si talis tantusque *est*, quomodo erit *res ulla*, cui innitatur, *vel, a qua ipse dependeat?*

§. 122. Summe benevolus *ac* beneficus *est* ejus amor & pietas: placidissima *ac* profundissima ejus *perfectionum* abissus: latissime patens ejus Cœlum.

§. 123. Si quis *(concludit Cu-Su)* non *sit* revera perspicax, clare intelligens, sanctus, prudens, & al-
B te penetrans Cœli virtutes, hunc *modo dictum Sanctum* ecquis *alius poterit cognoscere.*

§. 124. Oda ait: Indutus vestem divitem *ac* variegatam, *si* superinduat vulgarem penulam, *is scilicet* odit ejusmodi ornatus ostentationem *ac* splendorem. Ideo *(ait Cu-Su)* perfecti viri virtus occulit se *illa* quidem, sed indies *ultro* manifestatur: improbi *vero fucata* virtus, *quia solum* specie tenus *est talis*, proinde
C indies *magis ac magis* evanescit. Perfecti viri virtus insipida *videtur*, & tamen non parit fastidium; exile *quid*, & *prope* contemptibile *videtur*, & tamen *multum* habet venustatis; rudis informisque *videtur*, & tamen *intus* perpolita *est. Itaque si vir ejusmodi perfectus* noverit *eorum, quæ* longe absunt, proximum principium, noverit *item* morum motuumque originem; noverit *denique* subtilium & arcanorum manifestationem; poterit *deinde* hoc modo *paulatim* gradum facere *ad* virtutem *Sanctorum.*

§. 125. Oda ait: Penitus abdita licet delitescant *vitium* & *virtus*, tamen *vel sic* omnino in lucem prodibunt.

bunt. Ideo *(exponit Çu-Su)* vir perfectus cordis intima discutiens, *si* nihil morbidi *deprehendat*, non *est cujus eum* pudeat in corde *suo. Nimirum* vir perfectus *ad* quod non potest, *nisi difficulter*, pervenire, *nonne* hoc ipsum solum *est*, homines *passim* quod non vident?

§. 126. Oda ait: Vide *ac* circumspice *cum* solus degis *in* tua domo: insuper ne agas, *de quo possis* erubescere in *tuæ* domus recessu. Ideo *(ait Çu-Su)* vir perfectus non aggreditur *negotium*, & *tunc primum* attendere sibi *incipit*: non profert sermonem, & *tunc primum de* verborum veracitate *cogitat. Sed semper & in omnibus est vigilans.*

§. 127. Oda ait: *Archimystes* ingrediens *templum*, movet *&* invitat *Spiritus*, *& quamvis* non indicat *silentium*, *tamen* tempore *sacrificii* nulla est *populi* contentio *aut murmur.* Eodem modo *(ait (Çu-Su)* Rex perfectus, *quamvis* non largiatur *multa*, tamen populus excitatur *ad præstandum quod sui muneris est; quamvis* non irascatur, tamen populus *eum* pertimescit præ falcibus *&* securibus.

§. 128. Oda ait: *Si* non apparens *ac velut* solitaria *sit regis* virtus, centum Reguli illam studiose æmulantur. Hac de causa *(inquit Çu-Su)* si Rex perfectus *virtutem* solide colat, jam Orbis universus pace perfruetur.

§. 129. Oda ait: Ego complector & amo *(inducitur XAM-TI Supremus Cœli Imperator loquens)* Regis Ven-Vam claram virtutem, *quæ* non magnopere personabat, ut exterius perciperetur, *& appareret.* Confucius ait: Sonitus verborum, A & splendor exterior, in ordine ad convertendum populum *sunt quid* posterius. Oda ait: Virtus *hæc est* quid subtile *&* leve instar pili. Imo vero *(subjicit Çu-Su)* pilus adhuc habet; *quod cum eo* comparetur; *adeoque magis rem declarat carmen aliud, quo dicitur:* Supremi Cœli res, nec sonum, nec odorem *habet: sed* summum *quid est*, *& omnia transcendens.*

CONFUCII VITA.

Cùm-fù-çù, sive Confucius, quem Sinenses uti Principem Philosophiæ suæ sequuntur & colunt, vulgari, vel domestico potius nomine Kieù B *dictus, cognomento Chúm-nhi, natalem habuit sedem in Regno Lù (quod Regnum in Provinciam deinde, quæ hodie Xan-tùm dicitur, redactum fuit) in pago Cēu-yě territorii Cnam-pim, quod ad civitatem Kio-féu pertinet; hæc autem civitas paret urbi Yèn-cheu dictæ. Natus est anno 21. Imperatoris Lím-ûam; (fuit hic tertius & vigesimus è Familiâ seu Domo Imperatoriâ Cheu dictâ) Anni nomen Kem-sio;* C *secundo item & vigesimo anno Siam-cum Regis, qui ea tempestate Regnum Lu obtinebat; die 13. undecimæ Lunæ Kem-çù dictæ, sub horam noctis secundam, anno ante Christi ortum 551. Mater ei fuit Chim, è familia prænobili Yen oriunda; Pater Xo-leâm-he, qui non solum primi ordinis Magistratu, quem gessit in Regno Súm, sed generis quoque nobilitate fuit illustris. Stirpem quippe*

Qqqqqqq 2 duxit

duxit (uti Chronica Sinensium testantur, & Tabula genealogica, quæ Prolegomenis ad Annales Sinicos inseritur, perspicue docet) ex vigesimo septimo sive penultimo Imperatore Tí-yě dicto. Porro natus est Confucius Patri jam septuagenario, quem adeo triennis infans mox amisit; sed Mater pupillo deinde superstes fuit per annos unum & viginti, conjuge in monte Tūm-fām Regni Lu sepulto. Puer jam sexennis, præmatura quadam maturitate, viro, quam puero similior, cum æqualibus nunquam visus est lusitare. Oblata edulia non ante delibabat, quam prisco ritu, qui Çu-tèu nuncupatur, Cælo venerabundus obtulisset. Annorum quindecim adolescens totum se dedere cœpit Priscorum libris evolvendis, & rejectis iis, quæ minus utilia videbantur, optima quæque documenta selegit, primum expressurus ea suis ipse moribus, deinde aliis quoque ad imitandum propositurus. Non multo post una cum Mem-y-çû, & Nán-cūm-Kim-xō ad ritus civiles addiscendos se contulit. Decimo nono, aut ut alii, 20. ætatis anno duxit uxorem, quæ unica illi fuit Kiēn-quōn-xi, ex qua sequenti mox anno suscepit filium Pe-yu; sed hoc deinde jam quinquagenario, cum ipse 69. annos natus esset, orbatus est, uxore tribus ante annis amissa. Haud quaquam tamen cum filio stirps omnis extincta est, sed per nepotem Cú,su, (qui avitæ laudis, ac Philosophiæ studiosus Avi sui Libros commentatus est, & magnis in Imperio muneribus perfunctus) perpetua posterorum serie, cum non vulgari tam opulentia, quam dignitate ad hæc usque tempora propagata est, nulli fortasse Familiarum, quas vel in Africa vel in Europa nobilitatis antiquitas commendat postponenda. Sic quidem affirmare non dubitavit P. Joannes Adamus Schall Soc. JESU Sacerdos, vir Sinicarum rerum peritus in primis, cum forte is, qui hac ætate Philosophi nomen ac stirpem tuetur, eum Pekini visendi gratia, nec sine muneribus (qui mos est gentis) adivisset. Quod si meminerimus primam Confucianæ stirpis originem, ab antiquissimis peti Sinicæ Gentis Imperatoribus Chim-tām, Yù, Hoâm tí; hunc autem jam ante annos quatuor mille & amplius Sinis imperavisse, nullus utique de tanta nobilitate dubitandi locus nobis erit, si modo Sinarum Chronicis fidem, quam merentur, dare placuerit. Variis in locis Magistratum gessit Philosophus magna cum laude: curas vero hujusmodi ac dignitates non alio fere studio admittebat, quam publicæ utilitatis, & spe propagandæ doctrinæ suæ: qua quidem spe, si forte falli se videret, ultro scilicet Magistratu sese abdicabat. Hujus rei cum alias sæpe, tum vero 55 ætatis suæ anno illustre testimonium dedit. Cum enim in Regno Lù Mandarinum ageret (loquor hic more Lusitanorum, a quibus in hoc Oriente Mandarini vocantur, qui publicas res inter Sinas administrant) tanta legum observatio, rerumque & morum tam felix conversio trimestri spatio mox consecuta est, ut jam vicini Reges, æmulique invidia metuque aliquo tenerentur, haud ignari, Respublicas non alia re felicius conservari & crescere, quam disciplina legumque observatione. Finitimi ergo Regni, quod Çi dicebatur,

Rex

Rex atque Optimates tam præclaræ æmulorum gubernationi structuri insidias, donis eas, ut fit, tegunt: puellas forma, canendi gratia, aliisque dotibus præstantes, dono mittunt Regni Lù Regi. Rex ignarus insidiarum dolosum munus admittit; capitur illico muliercularum gratia; capiuntur & Proceres sic prorsus, ut ad trimestre totum, dum novis illis deliciis indulgeretur, negotia cessarint publica, & Regis adeundi via præclusa fuerit. Non tulit hoc Confucius: renunciat muneri, relinquit Aulam, atque ad Regna Ciguéi, & Cù spontaneus exul contendit: Verum nec hi bono, quod aliis inviderant, frui voluerunt. Non admittitur Philosophus; qui adeo coactus petere Regnum Chin, hic ad extremam victus quoque penuriam redigitur. Nec multo post, dum Regnum Súm peragrat, a quodam Huón-tûi, præpotenti viro, sed insigniter improbo, non semel ad mortem conquisitus est. Ipse interim tot ærumnas inter atque discrimina sui semper similis, invicto semper animo, & pro causa tam bona vitam quoque ponere paratus, quamquam fretus ipse recte factorum conscientia præsidioque cœlesti, rursum negabat, quemquam sibi nocere posse, siquidem esset ea virtute instructus, qua ipsi Cœlo inniteretur. Ardens atque indefessum studium divulgandæ per totum Imperium sanioris doctrinæ ad extremum usque spiritum non remisit; cumque viri ardor patriis finibus ægre contineretur, non semel de navigando mari, terrisque remotioribus adeundis cogitavit. Discipulos numeravit 3000. Ex his omnino quingentos extitisse memorant,

A *qui variis in Regnis Magistratum gesserint; qui præ cæteris autem virtute literisque eminerent, duos & septuaginta fuisse; quorum adeo nomina, cognomenta, & qua quisque patria sit oriundus, memoriæ proditur. Quatuor doctrinæ suæ, ceu gradus, totidemque discipulorum ordines constituebat. Supremus ordo in excolendo virtutibus animo ponebat studium; & in hoc quidem ordine primas ferebant Mìn-cù-kiēn, Gèn-pe-nieû, Chúm-*

B *cūm, ac denique Yên-yuēn, charus præ omnibus Magistro discipulus, cujus immaturum funus (obiit quippe primo & trigesimo ætatis anno) continenter lugebat. Proximus ordo ratiocinandi dicendique facultati dabat operam; hujus principes erant Cài-ngo, & Cù-cúm. Tertius agebat de Regimine politico, & probe gerendis muneribus publicis; excellebant hic Gèn-yèu, & Kí-lù. Quarti denique & postremi ordinis labor & occupatio*

C *hæc erat, ut, quæ ad mores spectabant, apto venustoque stylo declararent; quod duo Cù-yeu, & Cù-hia præcipua cum laude præstabant. Atque hi quidem, inter duos & septuaginta, decem erant solertiores discipuli, & flos Scholæ Confucianæ. Omne studium ac doctrina Philosophi eo collimabat inprimis, ut naturam ignorantiæ tenebris offusam, vitiisque depravatam revocaret ad pristinam lucem atque integritatem, cum qua a Cœlo conditam fuisse asserebat; ex quo deinde clemens & æqua rerum administratio adeoque felix & maxime pacatus Imperii Status consequeretur. Quo autem certius attingeretur hic scopus, volebat omnes Kimťiēn;*

Ngai-gin; Ke-ki; obsequi Cœlo, ipsumque timere & colere; amare proximum sicut seipsum; vincere se, atque appetitus suos subdere rationi, nec quidpiam agere, dicere, vel etiam cogitare, quod ab hac esset alienum. Porro quæ scripto verboque præcipiebat, primus ipse moribus exprimebat ac vita: cujus rei testimonium satis luculentum præbere potest tantus tot illustrium Virorum numerus, qui in disciplinam ejus se contulerunt, & quæcunque gessit dixitque, quamvis minutissima, posteritati prodidere. Ad hæc constans ille favor tot Principum, tantus tot seculorum honor (de quo mox agemus) argumento esse potest, virtutem sane fuisse Philosopho, non meram speciem fucumque virtutis. Quid? quod nostris temporibus haud defuerint e Literatorum ordine, qui vel amplexi jam Religionem Christianam, vel hujus integritate sanctitateque probe saltem perspecta, non dubitanter affirmarunt, sperari posse, Philosophum suum, siquidem vixisset ætate nostra, primum fuisse futurum, qui ad Christi legem transiisset. Certe quemadmodum sectatores ejus tradunt, mira quædam fuit Viri gravitas, & corporis animique moderatio, fides, æquitas, lenitas singularis. Severus erat ac pervigil sui ipsius observator ac censor; contemptor opum honorumque; hoc agens unum studio prorsus indefesso, ut doctrinam suam quamplurimis mortalium impertiret. Quod autem in eo vel maxime suspicimus Europæi, & in nostratibus quidem priscæ ætatis Philosophis desideramus, tanta fuit animi demissione Confucius, ut non solum de se suisque rebus admodum mo-

A *deste loqueretur, sed ultro quoque & palam argueret sese, quod nec in discendo (ut ajebat) esset impiger, nec constans in docendo, neque ea, qua par erat, vigilantia vitiorum suorum emendationi, & studio virtutum exercitioque operam daret. Certissimum vero argumentum modesti sincerique animi tum dedit, cum palam ingenueque professus est, doctrinam suam non esse suam, sed Priscorum Sapientum, in primis Yâo, & Xún-Regum, qui ipsum mille quingentis eoque amplius annis antecesserant. Cum itaque non deessent, qui cum sapientia natum esse*

B *opinarentur, adeoque & prædicarent, perægre id ferebat, & diserte negabat ad gradum perfectæ consummatæque virtutis aut sanctitatis pervenire se posse; dicere identidem solitus, (ut a quibusdam Sinensium traditur) Virum Sanctum in Occidente existere, Sī-fāñ-yèu-xím-gin: quod ipse de quo, quove spiritu pronunciarit, in certum est. Hoc certum, anno post Christum natum 66, Imperatorem Mîm-tí (fuit hic e Familiâ Hàn decimus septi-*

C *mus) motum verbis Philosophi, magis etiam oblata sibi per somnum specie Sancti ex Occidente Herois, cum ipsimet ire non esset integrum, misisse Cài-cím, & Cín-kím legatos suo nomine occasum versus, inibi veram legem & sanctitatem quæsituros; qui quidem cum ad Insulam quandam appulissent, quæ non procul distabat a Rubro mari, non ausi longius procedere, Idolum quoddam, & monstrum hominis Fě dictum (qui quingentis circiter annis ante Confucium in India floruerat) nec non execrabilem ipsius legem in hoc Imperium & vicina circum Re-*

gna

gna retulerunt; felices æternumque de patria sua bene merituri, si pro hac peste salutarem Christi doctrinam, quam per eadem tempora Thomas Apostolus apud Indos propagabat, reportassent. Sed enim felicitas humana, & quæ hinc nascebatur, superbia Gentis opulentæ, potentis, & florentissimæ, veræ felicitati tunc, ut opinor, aditum obstruxit. Sinenses ergo, cum Idola jam magis magisque venerarentur, nec sine exemplo quorundam Regum, qui prorsus impense novam superstitionem sectati sunt, paulatim scilicet discesserunt a genuina Magistri sui doctrina, & præclaris institutis Priscorum; ac tandem in contemptum Religionis omnis verumque Atheismum sunt prolapsi. In hunc porro literatos & acutiores quosque ceu manu duxit doctrina illius ipsius Fe, qui rudi vulgo idololatriæ magister extitit. Duplicem quippe perditissimus impostor iste atque Atheorum Princeps doctrinam reliquit; alteram, qua rerum omnium principium finemque NIHIL esse docet; quam qui sectantur, Athei sunt, & arcanam atque interiorem vocant; alteram, quæ exterior dicitur, atque illius adumbratio quædam est, ad vulgi & rudiorum fere captum & superstitionem accommodata. De Confucio tamen dubitari non potest, quin ab hac, & illa peste immunis fuerit: idolorum certe cultorem fuisse ne illi quidem, qui vitio temporis idola jam venerantur, affirmare ausint; ab Atheismo vero quam fuerit alienus non ipse tantum, sed prisca Sinarum ætas omnis, in Explanatione Libri CHVM YVM declaramus.

Migravit e vita Confucius anno ætatis 73, luna 4, Kì-cheū vulgo

A *dicta, anni, cui Gîn-sŭ nomen, e sexagenario Sinensis æræ cyclo, & quasi aureo Gentis numero, petitum. Erat hic annus primus & quadragesimus Imperii Kìm-uâm, vigesimi quinti e Familia Chēu Imperatoris: quo etiam tempore Regulus Ngāi-cūm patrium Philosophi Regnum, Lù dictum, annum jam 16 tum moderabatur. Paulo ante, quam morbo, qui supremus ei fuit, corriperetur, lugens suorum temporum perturbationem, hunc versum*

B *cygnea voce concinere auditus est: PRÆGRANDIS MONS (doctrinam suam intelligebat) QVO DECIDISTI! TRABALIS MACHINA EVERSA EST: SAPIENTES, ET SANCTI EXARVERE. Mox inde languere incipiens, septimo die ante mortem ad discipulos suos conversus: Superiori nocte, inquit, per somnium visa mihi sunt in Aula justa fieri. Reges, quæ doceo, non observant. Ecquis horum per Imperium nostrum instituti mei sectator & cultor est? hoc unum superest, ut moriar. Hæc effatus le-*

C *thargo corripitur, & cum totos septem dies dormientis instar perstitisset, tandem vivere desiit. Sepultus est in Lu patrio Regno (domum quippe se cum discipulis suis contulerat) prope Civitatem Kiŏ-féu, ad ripam fluminis Sù, in ipsa Academia sua, in qua docere consueverat, quæ hodie quidem muris, veluti Civitas, cincta cernitur. Luxerunt inibi Magistrum suum discipuli habitu lugubri, multaque cum inedia & lachrymis, non secus ac filii parentem; idque per annum totum; nec defuerunt qui ad annos omnino tres, Cù-cúm vero sex ipsos annos, in eodem loco, luctuque perstiterunt. Fuit ad-*

admodum procero corpore Philosophus, & , si fas est Sinis credere, giganteo; sed cui tamen lati humeri, pectusque amplum decorem conciliabat ac majestatem. In ipso vertice capitis grandisculus ei tuber erat; quare a Patre suo, Kiēu, id est, Colliculus, cujus speciem aliquam præbebat tuber, nominatus est; quo ipso nomine vir modestus identidem quoque utebatur. Facies ei lata, subfuscus oris color, oculi nigri ac prægrandes, capillus niger, barba promissa, nasus simus, vox gravis, ac tonitrui instar, ut Sinæ tradunt.

Porro quantum honoris per annos bis mille eoque amplius detulerit Magistro suo, ejusque lucubrationibus & grata Sinarum posteritas, pro me loquantur quotquot Imperio toto ad dignitates & munia publica præsidio literarum sunt evecti: qui omnes utique fatentur a Confucii inprimis Schola, & Libris, e quibus ad Gradum examinantur, opes, honores, & illustre sibi nomen obvenisse. Loquantur item singulis in Oppidis Vrbibusque erectæ Viro ac dicatæ Aulæ, ante quarum fores quotiescunque transeunt, qui e Literatorum ordine publicos gerunt Magistratus, protinus e sublimi augustaque sella, in qua more Gentis gestantur, venerabundi descendunt, & passus aliquot pedites viam suam prosequuntur. Loquantur denique tituli sane honorifici, qui in iis Aulis, quas modo dicebamus, cernuntur trabalibus auratisque literis exarati: MAGNO MAGISTRO, ILLVSTRI LITERARVM REGI, SANCTO, seu eximia quadam Sapientia ornato, aliisque similibus, quibus hunc Gentis suæ Doctorem Imperatorum Familiæ Hân, Sûi, Tâm, Sûm, Yuen (fuit hæc Tartarorum occidentalium) & quæ hodiernam Tartarorum orientalium Cim proxime antecessit, Mím dicta, tantum non supra laudes humanas evexerunt. Quoniam tamen voce Xín, quæ Spiritum sonat, quamque posterior ætas multis suorum superstitiose tribuit, semper hic abstinuerunt Sinæ, hodieque abstinent, (quatenus saltem vox hæc Numen aliquod, vel Idolum significat: titulus quippe Xín-gûei, vel huic similis, funebribus tabellis inscribi solitus, & defunctis omnibus communis, superstitione caret) satis utique declarat, non alio ritu, quam prisco Majorum suorum, qui ab idololatria fuerunt alieni, coli nunc quoque Magistrum suum; maxime cum, præter hosce titulos & ipsum nomen tabulæ inscriptum, nulla plerumque statua cernatur inibi, imago nulla. Vna tamen extat imago Philosophi, vivæ ac spiranti non modo similis, sed re ipsa spirans ac viva; Nepos ille videlicet, cujus ante jam meminimus, quem adeo propter Avi, quamvis intervallo bis mille annorum, & plusquam sexaginta generationibus jam remoti memoriam, summi pariter infimique colunt, sic prorsus, ut eum Xùnchi, Monarchiæ Sino-Tartaricæ Fundator, cum Aulam de more adiisset, perhonorifice exceperit, & familiariter quoque cum eodem agere observatus fuerit. Gaudet ipse perpetua & hæreditaria Mandarinorum dignitate; raro item privilegio, neque ullis, præterquam Regii sanguinis Principibus, concesso, ut Imperatori nullum vectigal pendat. Ad hæc

hæc quotquot singulis trienniis ad Doctoris Gradum eveluntur, pignus aliquod grati animi, & quasi Minerval, quod Avo non possunt, Nepoti persolvere consueverunt. Quod autem merito laudemus ac suspiciamus etiam nos Europæi, cum China fortunæ varietatem sane magnam sit experta, cumque tot bellorum casus & calamitates subierit, tot ortus viderit interitusque Familiarum, penes quas erat rerum summa, nunquam tamen honores, quos memoravi, gratæque posteritatis erga Confucium monumenta sunt interrupta; si tamen paucos annos exceperimus, quibus tertio post seculo, quam Philosophus obiit, Cin-xi-hoàm, secundus e Familia Cin Imperator, non in Libros tantum, sed etiam Literatos barbare crudeliterque sæviit. Cæterum cum hujus morte literæ mox revixerunt, & iis honorum incrementis, quæ sub Tartaris quoque spectamus hodie, Confucii quoque nomen & fama crevit.

Intelliget ex his omnibus prudens Lector, quam non inutilis futura sit Evangelico Præconi Viri hujus autoritas, siquidem ea apud hanc Gentem, quæ Magistri sui & literarum suarum usque adeo studiosa est, uti quandoque possit (& vero potest) ad Christianam Veritatem confirmandam; quemadmodum videmus, Apostolum Paulum Poetæ Græci autoritate olim apud Athenienses fuisse usum. Unum tamen hic solicite cavendum nobis erit, posito semper ante oculos eorum Patrum exemplo, qui Missionem hanc cum singulari virtute prudentiaque fundatam nobis reliquere, ut apud Sinas admodum moderate commendemus ac laudemus Confucium, ne testimonio nostro atque autoritate æstimatio hominis, doctrinæque ejus, quæ justo prope major est, immodice prorsus augescat; maxime apud Gentem natura sane superbam, & aliena fere præ suis contemnentem. Multo magis tamen cavendum nobis erit, ne verbo scriptove damnemus aut lædamus eum, quem tota Gens tantopere suspicit ac veneratur, ne huic odiosi reddamur non nos ipsi tantum, sed ipsemet, quem prædicamus, Christus; &, dum forte contemnimus aut condemnamus eum, qui tam consentanea rationi docuit, quique vitam ac mores cum doctrina sua conformare semper studuit, videamur nos Europæi, Sinis saltem, non tam cum Magistro ipsorum, quam cum ratione ipsa pugnare velle, & hujus lumen, non autem Confucii nomen extinguere.

Hucusque SINARUM SCIENTIA POLITICO-MORALIS, una cum CONFUCII VITA, uti ea ex ipsis antiquis Sinicis monumentis desumpta, & jam memoratæ *Scientiæ Politico-morali* subjuncta est. Cæterum quamvis ego in præsens rebus Sinicis non possim diutius immorari, sed iis, qui plura de his scire desiderant, *R. P. Athanasii Kircheri S. J. Chinam Illustratam* & *Theophili Spizelii Commentarium de Re Literaria Sinensium* præcipue commendem, hoc unum tamen, priusquam ad alia pergam, corollarii instar addo, inter cæteros raros Libros Sinicos, qui post annum 1672 S. CÆS. MAJESTATI ex Regno Sinarum usque ad hunc diem transmissi sunt, multas ob causas lectu dignissimum inprimis esse eum, quo continentur *Acta Judicialia accusationis & absolutionis Præ-*

Præconum Religionis Christianæ Catholicæ in Regno Sinensi A.C. 1669, 1670 & 1671. Cum igitur is non nimium prolixus sit, & vel sola novitate Lectori jucundus fore videatur, integrum eum quam fidelissime hic A publico, sed *latine* tantum, & absque *Sinicis Characteribus*, qui in authentico Exemplari, in *Quàm-chēu* Metropoli Provinciæ *Quàm-tum* A. C. 1671 impresso, cum *pronunciatione latina* e regione adjuncti sunt.

INNOCENTIA VICTRIX, SIVE, SENTENTIA COMITIORVM IMPERII SINICI PRO INNOCENTIA CHRISTIANÆ RELIGIONIS, LATA JVRIDICE PER ANNVM M DC LXIX, ET JVSSV R. P. ANTONII DE GOVVEA, SOCIETATIS JESV IBIDEM VICE-PROVINCIALIS, SINICO-LATINE EXPOSITA IN QVAM-CHEV, METROPOLI PROVINCIÆ QVAM-TVM IN REGNO SINARVM, ANNO SALVTIS HVMANÆ M DC LXXI.

PSALM. XCVII:
IN CONSPECTV GENTIVM
REVELAVIT
JVSTITIAM SVAM.

FACVLTAS
R. P. Vice-Provincialis.

Opusculum Sinico-Latinum, cui titulus INNOCENTIA VICTRIX, quod exaratum fuit, ut constaret liquidius ac magis autentice veritas eorum, quæ de Sinica persecutione vulgata sunt per Europam variorum literis atque sermonibus; cum jam recognitum fuerit atque approbatum a quatuor Societatis nostræ Sinicæque Missionis Patribus, Ego infrascriptus potestate mihi facta ab Adm. R. P. N. Joanne Paulo Oliva, Societatis ejusdem Præposito Generali, facultatem concedo, ut typis excuda- B *tur. In quorum fidem has manu mea signatas, & sigillo officii mei munitas dedi. In Quàm-chēu metropoli Provinciæ Quàm-tum, die 28 Decembris Anni 1670*

Antonius de Gouuea.

Accusaverat Evangelicos Præcones in China livor & impietas Ethnicorum de ignorantia artis Astronomicæ, de meditata perduellione, de falsitate Religionis ac pravitate. Verum pugnante pro suis illo, qui ipsa est Veritas; Cœlum quidem, experimentaque cœlestia, erroris & ignorantiæ convicerunt æmulos: suspicionem perduellionis communis ubique

Neo-

Neophytorum quies, innocentia, patientiaque dispulit: calumniam falsæ pravæque Religionis Christiana tam Veritas quam Sanctitas oppressit: pœnas interim severissimas de perversis impiisque tum calumniatoribus, tum etiam Judicibus exigente DEO, Teste, Judice, & Vltore; ac tandem INNOCENTIAM & æquitatem causæ suæ per illos ipsos, a quibus damnata quondam fuerat, eo, quo subjicimus, ordine, & modo, mirabiliter declarante, & in conspectu Sinarum revelante Justitiam suam.

Multa quidem peccaverant quatuor Proceres natione Tartari, a quibus, Imperatore etiamnum puero, Sinica res administrata fuerat vicaria cum potestate. Veruntamen haud alia re ulla peccaverant gravius, quam quod innocentissimam Christi Legem, uti seditiosam pravamque damnaverant. Neque tulit injuriam Innocentiæ Vindex DEVS. Vnum ex ipsis (Soni vulgo nominabatur) mors, morbum consecuta, humano quidem eripuit judicio supplicioque; at non Divino. Alterum, Sucama nomine, ipsemet Imperator, simul atque suscepit Imperium Anno 1667 tota cum stirpe jussit interfici. Reliqui duo per anni spatium non impuniti modo perstiterunt, sed in gratia quoque ipsius Principis; cujus adolescentia indigere adhuc videbatur consilio ipsorum; quoad tandem Anno Christi 1669 is, cui Patrocum, nec non Ngao-Pai nomen erat, conscientia meritorum suorum (quæ utique non fuerant mediocria in Familiam hanc Imperatoriam Tartarorum) tumidus atque insolens, jamque non autoritatem modo Regiam, sed etiam potestatem visus affectare, idemque hostis acer & acerbus Christianæ A *Religionis, cecidit tandem aliquando; reusque agitatæ defectionis, alios complures, qui ipso nitebantur, nec non Collegam suum Erpicum nomine in eandem secum (minus tamen atrocem) suspicionem traxit ac ruinam.*

Edictum protinus, ut, quicunque damni quidpiam ab alterutro passi fuerant, oblatis de more Libellis, id exponerent Imperatori. Plurimum passa fuerat Christiana res. Hujus ergo causam suscipiunt tres e Societate JESV Sacerdotes, Ludovicus, Gabriel, B *Ferdinandus; qui, destinato plane consilio Numinis, jussi fuerant in Aula persistere, reliquis omnibus Divinæ Legis Præconibus numero viginti quinque in extremam Provinciarum Australium ablegatis. Commodissime etiam paucis ante mensibus acciderat, ut peritia singularis rei Astronomicæ, qua pollebat Ferdinandus, eam denuo portam reseraret Evangelio, quam cum olim aperuisset industria Societatis JESV, Sinarum deinde superbia, invidiaque Mahometanorum occluserat: sed nunc, demonstratis Sole* C *prope ipso clarius & horum & illorum erroribus, emerserat quodammodo velut ex eclipsi sua annorum circiter quatuor Astronomia Europæa, pristinoque usui & dignitati restituta, plurimorum studiis ac sermonibus, maxime quidem Tartarorum, celebrabatur; erantque jam isto nomine non modo Ferdinandus, sed etiam duo Socii perquam gratiosi apud ipsum Imperatorem: cui adeo non per Libellum supplicem, sed (quod rarissimæ felicitatis est) coram & per se exponunt omnia, occasionem prorsus insperatam tantæ rei offerente DEO.*

Et spem quidem successus optati audientis attentio benignitasque fecerat.

rat. Ea tamen haud contenti, exacto deinde biduo, Regulis, sive Principibus Stirpis Regiæ, quibus suscipiendorum libellorum datum erat munus, de scripto quoque declarant acceptas in re Christiana injurias atque damna.

Libellus supplex.

Offerunt Libellum supplicem Ludovicus Buglius, Gabriel Magellanius, Ferdinandus Verbiest. Causa supplicandi multiplex: fraus inprimis, qua circumventus Princeps; & violentia, qua præcipitati in interitum innocentes, communi cum indignatione & offensa tam Superum quam mortalium. Obtestamur itaque Majestatem Regiam, ut extinguat quidquid etiamnum latet nequitiæ confœderatæ; & sic palam faciat Mundo causam innocentiamque Joannis Adami Schall, vita licet jam defuncti. Hoc igitur cum dolore gemituque nos tres dicimus, annum jam agi quadragesimum octavum, quod popularis ille noster & longinquus advena Joannes Adamus pervenit ab Occidente in hanc Aulam, & imperante etiam tum Familia superiore Mîm, protinus ex mandato Regio curam suscepit rei Astronomicæ: deinde vero beneficio singulari novæ hujus Familiæ (Tartaricæ), novo jussus diplomate perseverare in illo munere, constanter annos viginti & amplius, nemine omnium vel adversante, vel obtrectante, motus cœlestes, annuasque vicissitudines accurate supputatas, rite quotannis vulgavit per Imperium; quoad (proh dolor!) tandem incidit in insidias ac manus improbi veteratoris Yâm-quam-siēn: qui quidem homo

A *imperante Familia Mîm, jussu regio cæsus fustibus, jam pœnas semel dederat accusationis absque justo fundamento, & cum pervicacia institutæ; & tamen idem nunc rursus tyrannica fretus autoritate (unius maxime Patrocum) haud dubitavit erroris arguere Astronomiam Europæam, eamque regulam, quam præcedens Imperator ab annis decem & amplius stabiliverat, temere criminari: quoad indictis nuper Comitiis (in rem nostram sane feliciter) jussi sunt Principes* B *primi & secundi Ordinis, nec non Regiorum tribunalium Præsides & Assessores examinare denuo novam illam methodum; quæ & approbata tunc fuit summo consensu omnium, ipseque mox Ferdinandus, jussu beneficioque Regio, Astronomicæ rei curam denuo suscepit; nec fas deinde cuiquam fuit movere amplius hanc controversiam.*

Sola nunc superest declaranda similiter Lex atque Religio Domini Cœlorum, de quo pervetustus ille Codex vester ait: SVPREMVS EST ET C *MAXIMVS IMPERATOR, SCILICET QVI DESCENDENS IN HÆC INFERIORA, TREMENDAM SVAM MAJESTATEM MANIFESTAT; estque ipse Conditor omnium rerum ac Dominus. In Occidente quidem nostro servant ipsius Legem triginta & amplius tum Regna tum Satrapiæ, unius omnes Familiæ adinstar; idque jam per annos mille ac trecentos, nec secus ac si foret dies una: ex quo etiam potest intelligi Legis ejusdem tam antiquitas, quam amplitudo. Quid? quod, imperante Vàn-liĕ Rege, jam existebat in hac Chi-*

China; suntque adeo jam anni octoginta & amplius, quod eam Doctor Europæus Matthæus Riccius, fixo hic domicilio, scripto verboque vulgavit. Summa porro Christianæ Legis hæc est, ut veneremur Cœleste Numen, ac diligamus proximum: nec alio fere spectant, quæ docet præterea, quam ut nos vincamus ipsi, & impleamus naturæ nostræ leges omnes, fidei inprimis erga Regem, obedientiæ observantiæque erga majores; moderationis item modestiæque; quæ omnia præcipua sunt illius capita. Et talis quidem inter ipsa statim principia passim hic audiebat Lex nostra: quam adeo tum Nobilitas, tum etiam Magistratus habebant charam & in pretio. (Xún-chi) certe, conditor Familiæ hujus Imperatoriæ, adivit sæpenumero ædes nostras ac templum; & in hujus quidem atrio jussit ipse de censu Regio marmoreum erigi monumentum suæ erga nos benevolentiæ: aliud item præfigi voluit ipsis foribus, quo ædes ipsas more Gentis celebrabat, nimirum: SEDES ILLUSTRIS PENETRANTIS ARCANA. Ipsum denique Adamum honoravit novo hoc cognomento: PRÆSTANTIS ET ARCANÆ LEGIS DOCTOR. Quod si Religio Christiana perversa est ac falsa; quomodo virtus illa ac sapientia memorati Imperatoris non eam severe omnibus interdixit? Et nunc tamen propter ea, quæ Yâm-quam-sien confinxit, concremati fuerunt Libri Divinæ Legis, ædesque destructæ. Quin & idem præterea Yâm-quam-sien reum egit Joannem Adamum meditatæ perduellionis: atqui nos, cæterique sociorum, tam remotis e Regnis advenæ, & qui terra marique posuimus annos omnino tres in hoc itinere stadiorum nonagesies mille, & amplius; nos, inquam, qui nunc in China degimus homines duntaxat viginti & aliquot, nati quidem in Occidente, sed viventes ac morientes in hoc Oriente, quibus tandem alis instructi sumus, quibus, obsecro, subsidiis ad suscipienda perduellionis consilia, & occupandum armis scilicet hoc Imperium? Et tamen os illud tortuosum, subdolæque confictiones, tantum effecerunt, ut innocentes isti advenæ viginti & aliquot ablegati sint in Provinciam Cantoniensem; ubi etiamnum hærent miseri vinctorum instar, & nec progredi sinuntur nec regredi; cumque nullum crimen admiserint, quod bonorum publicationem mereatur, ædes tamen ipsorum traditæ sunt aliis incolendæ: loca sepulturæ destinata alii invaserunt; quo magis etiam urgemur nos tres clara voce conqueri de tanta iniquitate. Cumque jam tyrannis illa Patrocum tandem protracta sit in lucem, & insignis ista insolentia Solis instar jam patescat, obsecramus Majestatem Regiam, ut demittat se se, ac discooperiat hos, qui etiamnum latitant, dolos, riteque examinet ac declaret causam istam: ut, sic patefacta defuncti jam Ministri innocentia, deprædicet is ipse beneficentiam Regis sui, quam vivus mortuusque senserit. Offerebant hunc Libellum anno octavo Cam-Hi Imperatoris, Lunæ quintæ die quinto, Salutis humanæ 1669, 21 Junii.

Exceperunt eum Reguli cum inusitata quadam significatione voluntatis erga nos suæ; quamvis id haudquaquam tunc probaretur Concilii Rituum

Præsidi, quippe hosti capitali Christiani nominis; quo etiam acerbius ipsum deinde ussserit, opinor, quod eundem Libellum jussus ipsemet e Sinico reddere Tartaricum, referri viderit inter alios primi ordinis ac primo loco recitandos Imperatori. Recitatus est igitur, & quidem ab eo, qui nunc Colaos inter est primus, idemque patruus Imperatricis. Verum perspecta jam dudum erat Principi causa nostra, & causæ æquitas: placuit ipsi nihilominus (quo perennius, credo, esset firmiusque beneficium suum) referri de postulatis nostris ad Concilium, quod modo dixi, Rituum. Est illud inter sex majora Concilia Regia ordine tertium, propriumque illius munus de rebus ad Religionem spectantibus sententiam dicere. Cæterum nunquam adhuc favere visum est rei Christianæ; postremis vero hisce temporibus adversari damnoque esse persæpe. Cujus rei egregie conscii tres Patres, ubi delatam eo causam cognoverunt, angi animo atque æstuare scilicet: nec mora; is cui Ferdinando nomen, adit rursus Imperatorem; rogat cum lachrymis, & obtestatur, ad aliud Tribunal causam traduci ut jubeat. Annuit: jubet traduci. Sed enim favorem benigni Principis celeritas inimicorum jam anteverterat. Prodit illico responsum, quo homines impii ipsam illam sententiam, quæ ante annos quatuor inique lata fuerat, tuentur & confirmant iniquius.

Responsum Concilii Rituum ad postulata trium Patrum.

Præses Concilii Rituum cum suis Assessoribus cæterisque Consiliariis Libellum offert, quo exquirit reverenter voluntatem Suæ Majestatis. A *Ego Subditus ac Minister Regius, cæterique Administri, instituta communi consultatione, comperimus, secundum ea, quæ referuntur in Libello supplice Ludovici Buglii, Gabrielis Magellanii, Ferdinandi Verbiest, quod Lex & Religio Domini Cœli jam existebat in China temporibus Vanliè, qui fuit superioris Familiæ Mim (sive Taimingæ) Imperator: jamque adeo effluxisse annos octoginta & amplius, quod Europæus Doctor Matthæus Riccius pervenit* B *in hunc Orientem, fixoque hic domicilio, vulgare cœpit doctrinam suam; quam & scripto verboque declaravit. Summam porro Christianæ Legis hanc esse: Venerari Cœleste Numen, ac diligere proximum, nec alio fere spectare, quæ Lex ista præterea doceat, quam ut vincamus nos ipsi, & impleamus naturæ nostræ leges omnes, fidei inprimis erga Regem, & obedientiæ observantiæque erga Majores; nec non modestiæ &* C *moderationis. Nos interim, facta disquisitione, rursum comperimus, quod anno decimo tertio Xún-chi, Imperatoris proxime defuncti, Luna undecima, exceperimus venerabundi Edictum Regium, quo præcipiebat is huic Rituum Concilio hisce verbis: Ego ut administrem recte hoc Imperium, debeo ante omnia necessario dirigere probeque instituere subditorum meorum corda; adeoque rejicere doctrinas omnes artesque pravas ac perversas. Et tres quidem Sectæ, una Literatorum scilicet, ac duæ quæ suo quæque ritu idola colunt, si pariter considerentur, omnes hoc efficiunt, ut agant homines, quæ bona sunt; abjiciant, quæ mala; ut avertant sese ab*

ab eo, quod pravum est, & ad id, quod est rectum, convertant. Verum dantur præter istas aliæ quædam Sectæ aberrantes ac sinistræ, quæ confundunt imperitam multitudinem; quæ sociant inter sese homines improbos; noctu congregantur, dispergantur orta luce. Ex harum sectatoribus, ii, qui tenuiores sunt, nummis fere inhiant, ac turpitudini dedunt sese; qui vero potentiores sunt, prorsus abjiciunt obedientiam Regi debitam, & clanculum machinantur defectiones. Porro adhibui ego sæpenumero severa quædam remedia: nondum tamen (utique præter meam opinionem) penitus extingui potuerunt reliquiæ istius mali. Totum hoc revera oritur ex eo, quod dentur in ipsa Aula sectatores quidam, qui cum assistant Imperatori, patrocinantur interim illis hominibus, qui specioso utentes nomine religiosarum supplicationum & oblationum, multa interim perpetrant temere & inverecunde, viris pariter ac fœminis parum honeste concurrentibus; &c.

Nos igitur voluntati Regiæ tam disertæ reverenter morem gerentes, vulgavimus tunc severam interdictionem; exstatque Processus totius rei in Archivio nostro.

Præterea Fundator hujus novæ Dominationis, Imperator (defunctus) honoravit Joannem Adamum elogio marmori insculpto. Elogii pars una sic habebat: Ego dum lustro septa mea venatoria, sita ad meridionalem plagam Regiæ nostræ, forte transivi per Templum quoddam, in quo vidi

A *Spiritus cujusdam venerandam effigiem, similem hominibus illius Regni (1); forma quoque Templi & supellex, & ornamenta respondebant normæ illius Regni. Libri denique mensæ impositi dicebantur agere de rebus, quæ spectant ad Legem Domini Cœli. Joannes autem Adamus, qui ante decades aliquot annorum in Chinam est ingressus, præclare servat Legem istam, servitque dicto Spiritui (cui etiam exstruxit novum istud Templum) non sine laude insignis observantiæ, integritatis innocentiæque.*

B *Plane vir est egregia vitæ morumque constantia: adhæc vere impiger ac sedulus; & denique vir prorsus eminens; aliaque ibi dicuntur ejusdem fere sententiæ.*

Dicimus præterea Ferdinandum Verbiest, ac Socios ipsius, prout ipsimet, quondam juridice interrogati, professi sunt, admittere in Legem suam mares æque ac fœminas, quo etiam tempore utentes aqua pura abluunt ipsis frontem, & sic remittunt

C *eorundem peccata. Ad hæc quotiescunque seu viri seu fœminæ ex iis, qui jam susceperunt Legem, quodpiam delictum commiserunt, ipsos tunc loco DEI solvere illud ac remittere; quotquot item ægrotant cum periculo, inungere illis oleo sacro organa quinque sensuum, & DEUM tunc procul dubio miseratum illos, ignoscere peccata. Cæterum iidem isti Christiani non cremant papyrum avis suis ac majoribus vita functis (2); quod est utique non observare legem honorandorum parentum. Nec est interim quidpiam, ex quo*

(1) *Scilicet Europæi; estque sermo de picta Christi Salvatoris imagine.*

(2) *Ridicula superstitio est, qua ii maxime, qui Bonzios audiunt, fabulasque Pythagoricas, opitulari conantur suorum manibus apud inferos detentis.*

quo dilucide patescat vel solutio peccatorum, vel opitulatio, vel alia quæpiam utilitas istius Legis, sed pertinet ipsa ad sectas a tribus supra memoratis diversas. Non est igitur vera lex, Lex Christiana, neque expedit eam admitti.

Ad id vero quod præterea in Libello suo prædicant tres Europæi homines, crematos fuisse Libros suos; ædium suarum alias fuisse destructas; alias vero traditas certis hominibus, qui incolerent: loca item sepulturæ suæ destinata, ab aliis fuisse occupata, &c.; respondemus, Libros quidem qui tractant de Religione Europæa; item ærea numismata; tabulas item Libelli de propagatione Religionis ejusdem novissime excusi: hæc, inquam, omnia, tanquam res proprias Christianæ Religionis, jam tum fuisse concrematas; Templum quoque ipsorum ac domicilium, quod ad plagam Occidentalem Regiæ Pekinensis situm est, ex mandato Regio (1) tradita fuisse duobus summis Præsidibus (2) Collegii Astronomici: alterum vero eorundem Templum situm ad plagam Orientalem ejusdem Regiæ, concessum fuisse Adamo, Ludovico, Gabrieli, Ferdinando incolendum: tertium denique Templum situm extra portam Feù-chím dictam, traditum fuisse Concilio Regio operarum publicarum, a quo & venundatum est; emptor vero demolitus est illud in usum suum. Alia interim Templa extra Pekinensem Provinciam sita, nos, obtemperantes mandato item Regio, nondum

A

destruximus; sed habitari jussimus ab aliis. Loca tamen destinata sepulturæ ipsorum, nondum cuiquam attribuimus; sed ipsis relicta sunt. Præterea quod attinet ad titulum favore Regio præfixum foribus, SEDES ILLVSTRIS PENETRANTIS ARCANA, simul cum altero titulo, qui similiter collatus fuit ipsimet Joanni Adamo, scilicet, PRÆSTANTIS ET ARCANÆ LEGIS DOCTOR, uterque hic titulus ideo collatus ei fuit a Fundatore novæ Dominationis,

B

quia callebat ipse Astronomiam; non autem ut commendaret vel illustraret ipsius Religionem; quin imo propter ipsam illam causam, quod exerceret Joannes Adamus, ac propagaret Christianam Religionem; idcirco privatus fuit sua dignitate, & traditus Criminum Tribunali, ut castigaretur (3); dum autem deliberatur de supplicio, nos interim titulos modo dictos eradi jussimus.

De reliquis interim hominibus

C

Europæis numero supra viginti, cum vereremur, ne, si relinquerentur hic, denuo vulgarent pravam Legem & doctrinam suam; nos, consulta prius Majestate Regia, ablegavimus illos in Provinciam Cantoniensem (4).

Ad extremum quod attinet ad tres illos Ministros Regios, Túm-quē-ki (5), Doctores item Hiù-cūm-çem, Hiù-chī-çién, aliosque; hos omnes propter collatas pecunias in exstruenda Templa; vel quia susceperant Le-

(1) Quatuor scilicet dictorum Procerum, tunc vices gerentium Imperatoris pueri.

(2) Tartaro & Sinæ.

(3) Veritatem hanc ex inimicis nostris audiat Europa, causamque persecutionis tam gloriosam gratuletur nobis, qui utique gloriari novimus etiam inter Sinas in Cruce Domini nostri JESV Christi.

(4) Invidenda sors nostra! exilium ter felix! tametsi decennale fiat, quod jam nunc est quinquennale, quando talis fuit exulandi causa.

(5) Hic tribus in Provinciis, quas Prorex administraverat, impense faverat rei Christianæ, sumptusque fecerat in exstruendas Ædes sacras.

Legem ipsam; vel propter conscriptum Proœmium Libelli supra dicti de propagatione Religionis Christianæ; reos esse tunc judicavimus, adeoque privandos dignitate publica. Neque est quod res istæ vocentur jam amplius in deliberationem: quippe post examen accuratum latæ fuerunt sententiæ; exstatque processus rei totius in Archivio nostro. Cæterum par erat a nobis simul omnia sic exponi, & exquiri sententiam Majestatis Tuæ.

Hæc illi, multa nequidquam cogitantes consilia, quæ nunquam stabilire potuerunt. Protinus enim cognovit vel Imperator ipse, vel certe privatum ipsius ac supremum Concilium (quod ex Colais fere constat) non alio tendere ambages tam subdolas istorum Judicum, & narrationes nomini Christiano tam invidiosas, quam ut tenebras offunderent animo Principis adolescentis, & inani quadam specie æquitatis, iniquitatem maximam superiorum temporum ac judiciorum offuscarent: parum interim memores, peccari ab se hoc pacto non solum adversus eum, qui nunc imperat, sed etiam adversus Xunchium ejusdem Patrem, & Fundatorem Tartaricæ Dominationis, dum sic perseverant reos agere doctrinæ falsæ perversæque homines illos, e quibus alterum Filius, tanta cum significatione honoris ac benevolentiæ, rei Astronomicæ rursum præfecerat; alterum Pater ipse tam raris celebrarat encomiis, iisque non ab una petitis Astronomia, sed multo etiam magis, ab observantia cultus religiosi, ab eximia vitæ morumque constantia, innocentia, integritate; a præstantia denique ipsiusmet Divinæ Legis, quam vox illa Kiao citra controversiam significat isto loco, uti Su A *vox altera Magistrum seu Doctorem, quæ adeo Legis auditores atque discipulos ei similiter permisisse dici debet: quam denique Legem, ut alia defuissent omnia, solæ septem voces Regio præfixæ monumento Elogii supra memorati: yú-chí t'iēn chù t'âm poi-ki; id est: MONVMENTVM INCISVM MARMORI AVTORITATE REGIA PRO TEMPLO DOMINI COELORVM; satis superque & tueri debuerant & commendare: cæcis* B *interim hominibus impiisque nihil prorsus afferentibus, quo probarent innocentissimæ Legis pravitatem, præter neglectum superstitionis unius, quam ipsamet Literatorum Sinensium Schola disertis verbis ċo siáo, hoc est, ridiculam & inanem, vocat. Sic ut miranda plane fuerit cæcitas ista hominum vere pertinacium, & eo quidem magis miranda, quod suis ipsi oculis jam pœnas viderant justissimas, quas dederant (dederant autem non isto quidem rei nomine; vere tamen & illo rei, & occulto justoque judicio DEI vindicantis) omnes illi, qui tri-* C *bus ante annis in utroque Concilio, & Rituum & Criminum, causam rei Christianæ tam inique violenteque tractaverant; omnes scilicet præter unum, qui nunc Præses erat, spoliati sua dignitate; succedentibus in eorum locum hisce, qui, uti nunc videmus, & errare cum prioribus, & pugnare secum ipsi perseverabant. Cæterum Imperator multo plus tribuens æquitati causæ nostræ, & Ferdinandi lachrymis, quam patronis impiis tot calumniarum, & Judicii tam perversi, jubet sine mora transferri causam totam a tribunali Rituum ad Comitia ipsius Imperii; quæ dum verbis edicit,*

sane gravibus ordiri voluit (utique de industria) ab illo nomine, quod Consiliarii illi consulto malitioseque præterierant, veteratoris scilicet Yâm-quam-siēn, qui quidem dux & administer fuerat totius fraudis ac sceleris.

Mandatum Imperatoris, quo causa nostra Comitiis Imperii traditur examinanda.

Superioribus mensibus jam semel similibus in Comitiis judicatus fuit Yâm-quam-siēn reus esse gravioris criminis (1), *propter accusationem, quam instruxerat quondam contra Joannem Adamum: qua quidem accusatione & processu judiciali homines item aliquot* (2) *damnati fuerunt capitis, aliique aliis addicti pœnis. Verum cum nunc aperte dicatur, quod crimen & condemnatio Joannis Adami ex inimicitia calumniaque processerit, quomodo fas sit non examinare dilucide, num ita res habeat nec ne? Quocirca præcipio Principi Comitiorum Præsidi, aliisque Principibus ac Primoribus Stirpis Regiæ, item Præsulibus* (3) *Conciliorum nostrorum, nec non Censoribus Imperii nostri, ut coacto rite cœtu examinent denuo accurate singula; ac deinde faciant me de omnibus certiorem. Hactenus Imperator.*

Omnino sexies coactus est cœtus iste gravissimus, nec nisi ob res admodum graves solitus indici. Tres Societatis JESV Sacerdotes ter adesse jussi; & in secundis quidem Comitiis cum impio Yâm-quam-siēn, præcipuo persecutionis administro, pugnatum fuit acerrime: perduellionis simul ac falsæ Religionis infame crimen, cujus ille nos reos agere perseverabat, egregie dilutum; sic prorsus, ut, cum indignabundi Principes ac Primores Tartari calumniatorem tam gravem sine mora vinciendum esse judicarent, Judices autem Sinæ hic dissentirent, consulto per internuncios Imperatore, & assentiente Tartaris, in ipso statim vestigio conspectuque omnium catenis vinciretur. Confecta res erat, nisi fraus intercessisset; cum enim Comitia, quæ proxime secuta sunt, multa præclare statuissent in rem nostram, memoratus ille Præses Concilii Rituum, a nobis & a Christo alieni, alienissimus & ipse, dum acta Comitiorum describit Imperatori recitanda, voculæ unius fraudulenta commutatione evertit rem nostram. Sed Imperator fraudem, credo, subodoratus, (Præses certe quidem non multo post dignitate sua privatus est) iterum jubet, iterumque haberi Comitia, & quæ minus declarata videbantur, rursum discuti. Prioribus iterum adstitere Patres, & pro libertate innocentiaque Christiana fortissime dimicaverunt: quo autem successu, patebit ex sententia Comitiorum, quam subjungimus.

Sententia Comitiorum.

Ego (4) *summus Præses Comitiorum cæterique mecum Judices,*

(1)

(1) *Atque adeo & capitis; quamvis id ei protinus condonatum fuit periniqua violentaque sententia, non tam Imperatoris, quam duorum Procerum Patrocum & Erpicum, qui etiamtum dominabantur.*

(2) *Quinque scilicet Mandarini Christiani ex Collegio Astronomico.*

(3) *Tam Sinis quam Tartaris.*

(4) *Primus hic est Principum sanguinis Regii, idemque mirifice nunc favet hominibus nostris, & rei Christianæ.*

(1) obtemperantes huic mandato Imperatoris nostri, postquam coacto rite cœtu denuo instituimus disquisitiones & consultationes nostras, comperimus Yâm-quam-siēn hominem improbum & nequam, confictis maligne criminibus, importune violenteque accusasse Religionem Christianam falsitatis ac pravitatis: quæ quidem Religio rejecta tunc fuit ac vetita per sententiam.

Nunc autem perspicue nos cognovimus, quod professio illa Christianæ Religionis nihil prorsus contineat, quod pravum sit, vel ad defectiones vergat perturbationesque publicas. Quapropter par est rursum constituere, ut iis, qui sequuntur Religionem Christianam, liceat eandem profiteri pristino cum ritu ac libertate; sic tamen, ut prohibeantur instituere cœtus majores; item spargere supradictum Libellum de propagatione ejusdem Religionis; ærea item numismata (2).

Cognomentum Joannis Adami (3), scilicet PRÆSTANTIS ET ARCANÆ LEGIS DOCTOR, eidem restituatur.

Curæ sit etiam Concilio Magistratuum (4), ut eidem similiter restituatur gradus suus, dignitasque pristina (5).

Pari modo, quod attinet ad Doctorem Hiù-çuon-çēm, & alios (6),

A mandetur dicto Concilio, ut exquirat, ecquid publici muneris ipsi quondam gesserint, & restituatur unicuique munus suum.

Quod item attinet ad Templum ac domicilium (7), sita quondam extra portam hujus Regiæ Feù-chîm dictam, restituatur & pretium, quo venundata fuerunt (8), & fundus ipse, Ferdinando ac Sociis.

Detur vero in mandatis supremo Gubernatori Provinciarum Quàm-tum & Quam-si, nec non Proregi proprio B Provinciæ prioris, ut expediant aliquos e ministris suis, qui homines Europæos quinque & viginti, ob causam Religionis Christianæ ablegatos in dictam Provinciam, deducant in hanc Aulam; qui ubi pervenerint, exquiret tunc Concilium Rituum voluntatem Suæ Majestatis.

Præterea Mandarinis Lì-çù-pĕ, & aliis (9) procuret Concilium Magistratuum, ut singulis pro suo cujusque gradu ea impendatur beneficentia Re- C gia, quæ mortuis consuevit impendi; filiique & fratres eorundem ab exilio revocati, quotquot publicam gesserunt dignitatem, eam recuperent.

Jam si agatur rursum de Yâm-quam-siēn: utique nixus ille fuit iniquo patrocinio gratiaque (10). Nuper certe cum per se examinasset Im- pe-

(1) Trium Conciliorum, cui deinde subscripserunt Imperatoris nomine quatuor Proceres.

(2) Ne daretur ansa scilicet renovandæ suspicionis & calumniæ, qua nos jam absolverant, de agitata clam defectione.

(3) Quo ipsum Xúnchi Imperator honoris gratia quondam ornavit.

(4) Primum est inter sex Regia, propriumque illius munus dispensare magistratus, & de eorundem causis cognoscere.

(5) Tametsi vita jam pridem functo: more perventusto Gentis scilicet, quotiescunque post mortem comperta est cujusquam innocentia.

(6) Circiter duodecim Christianæ Legis causa privatos sua dignitate.

(7) Societatis JESV.

(8) A Questore Regio, & ab emptore dein destructa.

(9) Quatuor e Collegio Astronomico, privatis publico munere, fortunis ac vita.

(10) Patrocum.

peratpr, quæ ab illo peccata fuerant (1), ſine mora privavit hominem ſuo magiſtrato, uſurus deinceps opera Ferdinandi ad Aſtronomicæ rei curam & adminiſtrationem. Ex quo poteſt colligi, eundem Yâm-quam-siēn, dum graſſatus quondam fuit tot mendaciis & calumniis, id revera feciſſe fretum autoritate potentiaque perfidi Ngào-pái (2); qui & autor ipſe fuit, ut ſic faceret. Plane ſic res habet: innixus Yâm-quam-siēn iſti ſocietati improborum atque rebellium per meras fraudes & calumnias præcipitavit homines innocentes in interitum.

Idem quoque ſuapte autoritate demolitus eſt ac deſtruxit altare (ſeu pegma ſacrum), nec non marmoreum monumentum in Templo Domini Cœli; cum tamen ea mandato Regio vetita fuiſſent violari.

Quæ cum ita ſint, cum fuerint octo capita accuſationum ex odio & temeritate profectarum, quibus Yâm-quam-siēn nocuit certis hominibus: cumque alias ſimiliter inſtruxerit calumnias paulo antememoratas, ipſe quidem plectatur capite, uxor vero & liberi exules abeant in Tartariam noſtram Ním-cù-ta. Hactenus Comitia.

Quid nunc aliud expectet, quisquis priora conſiderarit attentius, quam promptiſſime ſubſcripturum Principem æquitati juſtitiæque tam patenti? Poſcebat id quidem res ipſa & ratio; ſed enim voluit is vincere duntaxat Innocentiam Chriſtianam; triumphare (quod tamen erat juſtiſſimum) necdum voluit.

Reſponſum Imperatoris ac Sententia.

Oportebat me quidem hic ſubſcribere ſententiis veſtris, ipſumque Yâm-quam-siēn morti addicere, verum tamen conſiderata hominis ætate admodum jam provecta (3), ego pro lenitate mea & clementia ipſum hac quidem vice mortis ſupplicio, uxorem vero & liberos exilii pœna abſolvo (4). Europæos homines quinque & viginti non eſt neceſſe adduci in Aulam. Ad Chriſtianam Religionem quod attinet, (excepto quidem Ferdinando & reliquis, qui eam ſicut prius ipſimet exerceant licet) quoniam verendum eſt, ne foris in hac Provincia Pekinenſi cæteriſque denuo forte exſtruantur Templa, & ſuſcipiatur iſta Religio, mando rurſus expediri diplomata, quibus id ſevere interdicatur. Cætera vero quæ cenſuiſtis (5), omnia approbo & rata habeo.

Protinus itaque executioni mandata omnia, revocati exules, reſtituta bona, &c. Non reſpondit quidem hæc ſententia ſpei noſtræ, qui ſumma quæque (nec temere) ſperaveramus, fatendum tamen, ea nos id fuiſſe conſecutos, quod temporibus maxime ſecundis & per annos octoginta ſummis expetitum votis, nunquam potueramus conſequi, ut ſcilicet Innocentia Chriſtianæ Legis graviſſimo teſtimonio Comitiorum Imperii & ipſiusmet Impe-

(1) Variis in rebus ſpectantibus Aſtronomiam, cui fuerat Præfectus; impune tamen peccata, propter autoritatem perfidi patroni.

(2) Sive Patrocum.

(3) Erat ſeptuagenario jam major inveteratus ille dierum malorum.

(4) At non abſolvit DEUS: quippe duobus poſt menſibus extinxit impium calumniatorem, ſævo prorſus ac peſtilenti morbo correptum.

(5) De innocentia ſcilicet Legis Chriſtianæ, atque adeo ut Sinis, qui Chriſtiani jam ſunt, perſeverare liceat in illa, more priſtino; ut item recuperent ſuam libertatem, nec non honores priſtinos ac facultates, quicunque ea propter Chriſtianam Religionem nuper amiſerunt.

peratoris tandem confirmaretur. Regiis itaque diplomatibus vulgata per universam Chinam hæc sententia, adeo non dejecit animos Neophytorum (quod principio timuerant Socii) ut e contrario erexerit dejectos, & quæ religio apud Ethnicorum non paucos in odio & contemptu fuerat propter calumnias superiorum temporum, hac tandem audita sententia, cœpit esse in honore. Formidines interim nescio quæ injectæ animo Principis, etiamnum adolescentis, ab uno alterove Consiliario, plus quam par erat, politico, hic in causa fuerunt, ne penitus explerentur spes nostræ ac vota. Veruntamen nunquam fuit, neque nunc erit consilium contra Dominum. Cœpit; utique perficiet. Sic sperare nos jubet ejusdem Bonitas summe sapiens, summe potens; quin & ille ipse, qui erravit, (Imperator, inquam,) creduli timoris ac facilitatis suæ quodammodo pœnitens, haud multo post coram solatus Ferdinandum, sperare illum jussit meliora. Et vero exploraverat jam ipse studiosius, quo animo ferrent Socii promulgandæ Legis Evangelicæ interdictionem, certoque cognoverat instar acerbissimi fuisse vulneris. Quocirca spem datam quantocyus confirmare volens, missis postridie duobus aulicis ad ædes nostras, significari jussit suo nomine Sociis in genua provolutis (sic enim mos est audire, quidquid nuntiari jubet Sinica Majestas) æqua sibi videri, adeoque jam tum probari, quæ postulabant: quo tamen ordinatius stabiliusque fierent omnia, Libellum de more supplicem denuo offerrent. Quibus quidem verbis inde etiam suum accedebat pondus, quod idem Princeps tribus ante diebus Apologiam nostram, & summam doctrinæ Christianæ, ge-

A *mino comprehensas volumine, exhiberi sibi voluisset. Quamvis igitur hoc in negotio nunc quoque adversarios habeamus & acres & potentes, procul dubio tamen (sed favente Regum Rege) quæ nunc vicit Innocentia, brevi etiam triumphabit.*

Favoris interim humani, & spei similiter humanæ pignus haud exiguum, præter ea, quæ paulo ante commemorata sunt, fuit eximius honor ille, sumptusque e fisco petitus Regio, quo celebrari jussit idem Im-
B *perator memoriam & exequias P. Joannis Adami Schall: illius nimirum viri, quem tribus ante annis per tot raptatum tribunalia, tot oppressum calumniis & injuriis, quatuor illi Proceres, quamvis iniqui infestique, absolverant tamen; primum quidem peracerbo mortis supplicio, ad quod ipsum calumniatrix (ut ita loquar) superstitio, ceu reum perduellionis, condemnaverat; quasi consulto scilicet diem infaustum designasset ad funus efferendum Infantis Regii: deinde vero absolverant ipso etiam crimine, quando nempe Imperatoris nomine declaraverunt: Exercere*
C *judiciarias observationes & electiones temporum, non esse munus proprium illius, qui supremus Astronomiæ est Præses. Quem item Virum Imperii Comitia, uti modo vidimus, altero crimine, sed longe gloriosissimo, liberaverant, promulgatæ Legis Christianæ; quatenus scilicet eam Legem sine ullo esse crimine pronuntiarant: & tandem Princeps ipse Sinarum simul ac Tartarorum vita jam defunctum tantis est prosecutus non modo laudibus, sed etiam gratiis, quanta non solent, nisi in Viros summos, optimeque meritos de Imperio conferri.*

Elogium Exequiale.

IMperator deferri jubens honores funebres piis manibus Joannis Adami, Ministri quondam sui ex primo Ordine (1), nec non rerum Astronomicarum Præsidi supremo, sic ait: Impendere summa cum reverentia vires omnes animi corporisque in obsequium Principis & utilitatem publicam, laus fuit, atque opus illustre hujus Ministri mei, velut alterius Chu-Co-Leám, qui id olim sermone factoque usurpavit (2). Commiseratione vero nunc affici vita functi, meritisque ejusdem munus aliquod ac præmium rependere, est hoc vicissim meum Imperatoris præcipuum quoddam & officium & beneficium. Venisti huc, o Joannes Adame, a finibus Occidentis, & cum peritus esses Astronomiæ, in eaque exercitatus, administratio suprema rerum Astronomicarum uni tibi fuit commissa; quin & condecoratus fuisti cognomento illo honorifico: PRÆSTANTIS ET ARCANÆ LEGIS DOCTOR; quando ecce derepente longum illud a nobis iter moriens ingressus es. Ego sentio vehementer hanc mortem tuam, dataque opera collaturus tibi beneficium, cujusmodi solet in mortuos conferri, legavi unum ex Ministris meis Regiis, qui honores hosce exequiales tibi meo nomine rite persolvat. Ah! Ah! Tu quidem inter nos immortalem famam relinquis ac gloriam nominis tui: at suscipe tamen hanc qualem-

A cunque remunerationem constantis fidei, qua tuimet oblitus, totum te utilitati publicæ quondam consecrasti; & quando is es, qui etiamnunc percipias sensum animi mei, potes utique venire, & quæ deferimus, suscipere.

Hunc igitur in modum quatuor illi Præcones innocentissimi Legis Christi, Adamus, Ludovicus, Gabriel, Ferdinandus, (præter alios sex & viginti: quatuor scilicet ex Sacra Divi Dominici Familia; ex Seraphica S. Francisci unum; reliquos minimæ
B Societatis nostræ) cum Legis ejusdem causa, innocentes & ipsi, multas tamen gravesque ærumnas & contumelias passi fuissent præ reliquis in Regia Pekinensi, præ reliquis etiam honorati sunt in eadem Regia; volente sic ipsos honorari non tam Sinico Rege, quam eo, in cujus manu sunt omnium corda Regum: qui uti potuit, ita etiam voluit illustrare Innocentiam Legis immaculatæ innocentium contumelia simul & honore; idque eo ad-
C mirabilius, quo suavius fortiusque & accommodatius (ut ita loquar) ad ingenium Sinarum. Cujus quidem fortissimæ suavitatis, &, quæ huic famulata est, Regiæ voluntatis adeo propensæ in rem nostram, & plerisque magistratuum procul dubio jam perspectæ non minus illustre, quam recens argumentum hoc est, quod videamus interdictionem illam, seu verius suspensionem propagandæ Religionis Christianæ, sic esse vulgatam, ut timori quidem officioque politico factum sit

(1) Sinicæ Dignitatis Ordines omnino sunt novem: Primus idem est, qui Supremus, adeoque paucissimorum.

(2) Colaus ille, quicum defunctus hic comparatur, vir fuit integerrimæ fidei publicæque salutis studiosissimus, & nulli prope eorum, quos China deprædicat, secundus. Imperator quidem Chao-Lie jam moriturus (anno Christi 223) sic eum relinquebat filio suo & hæredi Consiliarium, Magistrum, & Patrem, ut simul capessere juberet Coronam & Imperium dejecto filio, si quando is monitis illius haud obtemperaret. Floruit imperante Familia Heu-Hân, inter Familias Imperatorias ordine sexta.

sit satis; re autem vera, propagetur ipsa Religio, numerusque Christianorum novis in dies accessionibus, tam in hac cæterisque Provinciarum, quam in ipsa Regia: nemine vel prohibente, vel inquirente, feliciter augeatur.

Duobus circiter post mensibus, quam superior narratio typis edita fuerat, cum nos admodum suspensi animo, successus novos expectaremus novorum conatuum atque certaminum, tandem die nona Martii anni hujus 1671 ex privatis publicisque nuntiis B *cognovimus, desideratam diu potestatem nobis fieri ab Imperatore ad Ecclesias ac Stationes pristinas revertendi. Annus erat, eoque amplius; quod Socii Pekinenses conscripserant Libellum, & ex consilio virorum prudentum atque amicissimorum sæpius ad limam revocatum, verbis instruxerant ac rationibus ad ingenium Gentis utriusque, Sinensis ac Tartaræ, mire accommodatis, quibus adeo gratiam illam ac potestatem supplices flagitabant. Verum cum usitata ac prope necessaria offerendi Libelli ratio ac via* C *hæc esset, ut per manus illius, qui Rituum Concilio præsidebat, offerretur, nunquam hic, id ut faceret, exorari potuerat. Quare Socii aliam ingressi viam, patrocinante nobis tum Patruo Imperatricis, eodemque primo Imperii Administro, tum etiam Principe Stirpis Regiæ, qui Præses fuerat Comitiorum antecedentium, tandem assecuti sunt, ut admissus ab illo Magistratu (qui Tūm-chim-su vulgo dicitur) Libellus ad manus Principis perveniret. Magistratum hunc, qui tertii est Ordinis, Literati complures constituunt, quos quidem recte Magi-*A *stros supplicationum voces: ipsorum namque munus est admittere Libellos supplices, admissos discutere, &, siquidem æqua postulari videantur, Colais ac Principi repræsentare.*

Libellus supplex.

Nos Ludovicus Buglius, Gabriel Magellanius, Ferdinandus Verbiest, cæterique ex remoto Occidente subditi Tui, reverenter ac supplices certiorem facimus Tuam Majestatem de rebus ad Tuam ipsius spectantibus Munificentiam, cui perdifficile est referre vices ac grates. Nos subditi Tui suspicimus admirabundi, reque ipsa experimur Imperatoriæ Majestatis Tuæ perspicacitatem, prudentiam, clementiamque amplissimam, nunc & olim semper unam & eandem. Sicut patuit nuper, quando scilicet, examinato processu judiciali, quo Yâmquam-siēn falsi criminis accusaverat Joannem Adamum Schall, post totam illam causam, Tuo jussu per Principem Comitiorum Præsidem, aliosque Principes ac primores Stirpis Regiæ, Præsides item Conciliorum Tuorum, nec non Censores Imperii, coactis rite Comitiis, singillatim & accurate discussam, iis quidem omnibus, qui munere publico fuerant privati, restituta fuit dignitas pristina; qui vero in exilium ablegati, restituta patria; mortuis ea, quæ solet, impensa est miseratio: superstites autem (eorum filii) gaudent jam humanitatis & clementiæ Tuæ, munificentiæque donis (censu paterno scilicet ac dignitate). Nihil denique tam fuit humile, tamque exile, quo non pertigerit collustratio benignitatis Tuæ. Soli ex

 omni-

omnibus Antonius (1) *cæterique homines* (2) *ſupra viginti multo jam tempore vinctorum in morem detinentur in Provincia Cantonienſi. Obſervantur autem aſſidue oculis mentis noſtræ dicti Socii: ex quibus multi jam nati ſunt annos plus minus ſeptuaginta vel octoginta; plures item quam decem, artis Aſtronomicæ periti, anno decimo ſexto Imperantis Xún-chi, mandato ejusdem Chinam ſunt ingreſſi; poſtquam nempe Concilium Rituum (cujus acta etiamnum exſtant) voluntatem Regiam exquiſiverat. Porro nos ſubditi ab ineunte jam ætate noſtra res omnes curasque humanas abjecimus, & diſciplinæ religioſæ operam damus: cumque vitam hauſerimus in Europa, tamen finimus illam in China, idque per annos prope centum a temporibus Familiæ Taimingæ ad hunc uſque diem. Et defuncto quidem Imperatori* (Patri Tuo) *penitus perſpectum fuit Legem Divinam expertem eſſe labis omnis ac vitii, quocirca etiam benefice nobis conceſſit ipſe Templum; tribuit titulum foribus ejusdem præfixum; tribuit Elogium marmori inciſum; repetitis quoque vicibus Sacra Majeſtas Illa acceſſit ad Templum noſtrum, & permiſit nos, cæterosque Sociorum commorari ſingulos propriis in Templis, & vacare divino cultui ſtudioque virtutum. Obſecramus ergo ſupplices Tuam Majeſtatem, ut demittas in nos perennem illam magnamque beneficentiam Tuam, & benigne memor ærumnarum Antonii ac reliquorum, omni culpa vacantium, digneris permittere, ut eadem cum libertate, qua tempore Imperatoris*

A *defuncti, liceat ipſis, qui vegetioris quidem ætatis ſunt, remigrare proprias ad ædes ac Templa, qui vero ſenes atque decrepiti, ad loca ſepulturæ ſuæ deſtinata; ut ſic humanitas atque benignitas illa, qua* (Pater tuus) *Imperantis Familiæ conditor, homines exteros complecti ac fovere conſueverat, per Te perpetuetur. Hoc pacto, ſi quid vitæ nobis omnibus ſubditis Tuis erit reliquum, id omne Virtutis Tuæ, qua nos ad vitam quodammodo revocaveris, munus erit.*
B *Iterum hic ſupplices imploramus Sapientiam Tuam, qua expendas ea, quæ modo propoſuimus, & executioni mandari jubeas. Concilio quidem Rituum ſimiliter expoſueramus hæc omnia de ſcripto; ſed impetrare non potuimus, ut referret ea pro nobis Majeſtati Tuæ. Quocirca nos ipſi, oblato reverenter Libello, certiorem facimus Tuam Majeſtatem, ejusqae mandatum præſtolamur.*

Ex remoto Occidente ſubditi Buglius, Magellanius, Verbieſt.

Imperantis Cām Hī anno IX, die
C *20 menſis undecimi.*

Libellum hunc admiſit Imperator, & in intimo ac ſupremo Colaorum Concilio perlectum, transmiſit de more ad Concilium Rituum.

Mandatum Imperatoris, quod prodiit ejusdem anni & menſis die 28.

Quæ continentur hoc Libello, Concilium Rituum ſingula conſideret ac diſcutiat accurate, nosque certiores faciat.

Cum

(1) *De S. Maria ſcilicet, ex Divi Franciſci Familia, qui cum perſecutionis tempore primus in aulam perductus fuiſſet, primum* Regiis *in catalogis locum, qui ſtylus eſt curiæ, mortuus quoque ſemper obtinuit.*

(2) *Sacerdotes Europæi.*

Cum necesse fuerit huic mandato vel invitos morem gerere, patebit ex duplici, quod hic subjicitur, Consulto, quanta cum pervicacia simul & calliditate homines politici adversati sint propensæ in rem nostram voluntati Regiæ, pristinæque libertati ad Legem Divinam suscipiendam.

Primum Consultum ac Responsum Concilii Rituum.

Nos e Concilio Rituum subditi Majestatis Tuæ, instituta consultatione communi, comperimus, qua ratione Buglius ac Socii exposuerint Majestati Tuæ, quod Antonius cæterique homines supra viginti jam diu hæreant quasi vincti in Provincia Cantoniensi: ex quibus cum multi jam senes sint annos nati plus minus septuaginta vel octoginta, reputantes hoc ipsi apud animum suum, supplices rogant Majestatem Tuam, ut demittat perennem illam magnamque beneficentiam, & recordetur ærumnarum Antonii ac Sociorum, omni culpa vacantium; quibus adeo liceat, vegetioribus quidem remigrare ad Templa sua, senioribus vero ad loca sepulturæ suæ destinata; &c. Quarum rerum per nos facta disquisitione, comperimus, quod postquam nuper instituimus communem consultationem his ipsis de rebus, mentemque nostram exposuimus Tuæ Majestati, Edictum haud multo post prodiit, quo significabatur, non esse necessarium, ut Antonius cæterique homines viginti quinque adducerentur in Aulam. Ad Religionem vero Christianam quod attinebat, (excepto quidem Ferdinando ac cæteris, quibus fas esset eandem sicut prius exercere) quoniam verebatur Majestas Tua, ne foris in hac Provincia Pekinensi reliquisque denuo forte exstruerentur Templa, & Religio ista susciperetur, mandabat iterum expediri diplomata, quibus id severe interdiceretur. Nos itaque venerabundi morem gessimus huic mandato. Nunc autem, siquidem Antonius ac cæteri jubeantur singuli redire ad sua Templa, veremur & nos, ne lapsu temporis denuo instituant ipsi Templa exstruere & facere Christianos: res est saltem incerta. Quapropter ea quæ de Antonio cæterisque proposita sunt Tuæ Majestati, non vocentur amplius in deliberationem, sed reverenter procedatur secundum Edictum præcedens.

At certe non edixit Imperator, ut ii, quos innocentes declararat, ejecti domiciliis suis, perpetuo in exilio contabescerent, quæ vestra hic videtur esse sententia.

Alterum Consultum & Responsum ejusdem Concilii.

Rebus iterum discussis, comperimus, quod sententia superiorum Comitiorum proposita Majestati Tuæ fuerit, ut restitueretur privatis dignitate dignitas pristina; ut exulibus restitueretur solum patrium; vita functis ut impertiretur solita miseratio; Antonio cæterisque etiamnum detentis in Provincia Cantoniensi potestas ut fieret singulis ad propria Templa redeundi (1). *Sed quoniam venerandum Majestatis Tuæ Responsum de-*

(1) *Liquet igitur, idque testimonio hominum tam acriter nobis adversantium, placuisse tunc Comitiis Imperii evocari nos Pekinum, eo maxime consilio, ut dimitteremur inde majori cum ho-*

deinde fuit ac placitum, vereri te, A *ne forte in hac aliisque Provinciis denuo exstruerentur ab ipsis Templa, atque indigenæ Legem istam susciperent, cumque adeo rursum præscripseris severam ejusdem prohibitionem: censemus & nos haud expedire, ut singuli revertantur ad sua Templa. Veruntamen quia carituri sunt iidem communi illa noxarum condonatione & gratia, siquidem detineantur etiamnum in Provincia Cantoniensi;* B *& quia plures quam decem dicuntur esse inter ipsos periti Astronomiæ; poterunt satis convenienter evocari omnes in hanc Regiam, ut ibidem simul cum Ferdinando commorentur. Die 18 mensis duodecimi.*

Placitum Imperatoris ac Sententia data ejusdem mensis duodecimi die vigesima prima.

Secundum ea, quæ nobis significata sunt a Ludovico Buglio ac Sociis, Antonius ac cæteri, (quos inter multi sunt annos plus minus septuaginta vel octoginta nati,) jam diu & absque culpa sua detinentur in Provincia Cantoniensi, &c. Ex his igitur qui periti sunt rei Astronomicæ, jubemus seligi ac venire in Regiam, una cum Ferdinando commoraturos: qui vero periti non sunt, iis gratiam facimus, ut revertantur singuli ad propria Templa. Verum præter exercitia virtutum cultusque divini propria Religionis ipso-

nore & autoritate ad pristinas Ecclesias ac Stationes nostras, & quidem sine ulla prohibitione Divinæ Legis propagandæ.

Mitior aliquanto sententia; verum Divinæ Legis promulgationi nostræque libertati non minus quam prima adversans. Quanquam sperari non poterat quidquam melius ab eo cœtu Consiliariorum, a quo nulla unquam Secta vel Religio legitime recepta vel approbata fuisse dicitur, quamdiu stetit hæc Monarchia, præter unam, quæ Iù Kiáo nuncupatur, estque propria hominum Literatorum ac Magistratuum: quantumvis interim multi sæpe Principes Imperii totius; quin & Præsides ac Senatores hujus ipsius Consilii, privata quadam superstitione Sectis aliis aliisque impense faverint. Secta porro Iú Kiáo rationi Legique Naturæ satis consentanea, primis illis Monarchiæ temporibus, diu sane perstitisse videtur inviolata, (quantum nobis licet conjicere ex vetustissimis Gentis libris ac monumentis) quoad lapsu vitioque temporum depravari cæperunt, qui illam maxime profitebantur, ac tot erroribus totque superstitionibus tandem inquinari, ut hoc tempore prisci quidem Codices illam conservent; Literatorum vero multi solo illius nomine & fucata quadam specie glorientur. Quo minus est mirandum adversari tam constanter Legi Gratiæ, qui Legi Naturæ parere desierunt. Accedit etiam, quod tam Sinæ quam Tartari propriis insuper stimulis contra nos concitentur: Sinæ quidem livoris ac invidiæ, dum se non æquari modo, sed etiam superari vident ab iis, quos in incultis barbarisque numeraverant; dum item Lex Evangelica suas vel invitis exhibet maculas, ac palam facit, quam tenue lumen fuerit priscæ ipsorum Philosophiæ; quam cum usque adeo deprædicent tumidi, suis tamen erroribus vitiisque tam fœde commaculant. Tartaros autem perpetuæ quædam suspiciones agitant atque formidines, quas gignit paucitas sua, conscientiaque occupati Imperii, & sic occupati: quo etiam fit, ut nihil ipsis esse videatur alienius ab omni prudentia cautioneque politica, quam homines exteros, & quidem Magistros peregrinæ Legis, per Vrbes ac Provincias suas dispergi. Malitiose interim callideque metus istos & curas nonnulli Sinarum exaggerant, non tam ut consulant publicæ incolumitati, quam ut ferocius barbari crédulique victoris animus contra nos concitetur. Superstitio denique & Dæmoniorum cultus multorum animos vehementer a nobis alienat: (quamvis hoc ipsum mira tegant dissimulatione, quotiescunque jus dicunt) ferunt enim peracerbe, quod ea Numina, quæ ipsi tanta cum superstitione colunt, Christiana Religio spernat at detestetur, & Dæmonia esse doceat æternis inferorum suppliciis addicta. Et his quidem aliisque de causis, ubi duo ista Senatus-consulta ad supremum intimumque Concilium delata sunt, tam ferociter ibi contra nos ac vota nostra pugnatum fuit, ut ab amico nunciaretur tribus Sociis, non posse jam diutius adolescentulum Principem tam obfirmatis tot ac tantorum virorum sententiis reluctari. Constabat certe Colaos omnino tres, natione Sinas, palam adversari rebus nostris, sic ut stupendum fuerit, ac Divinæ tribuendum Potentiæ, evicisse bonum Principem, ut reditus nobis ad Ecclesias, cum tam illustri testificatione innocentiæ nostræ, tametsi non cum ea, qua par erat, libertate, concederetur.

ipsorum, *haud permittimus*, *ut quisquam in hac aliisque Provinciis suscipiat Legem istam*; *sed etiamnum vigere volumus superiorem prohibitionem.*

Effluxerunt duo menses cum dimidio post decretoriam hanc in causa nostra Sententiam, quando perlatæ sunt literæ curiales ad Gubernatorem Provinciæ Cantoniensis, a duobus exaratæ Conciliis Regiis, Rituum scilicet, Reique militaris, quibus executio Sententiæ de more demandata fuerat. Repetebatur autem dictis literis magna cum fide supplex Libellus noster, ac deinde recensebantur nostra Sacerdotum Europæorum nomina; nec non Provinciarum, in quibus dicata DEO habemus Templa. Dignumque est animadversione, quod cum similis enumeratio Templorum bona fide per nos facta in Libello quodam, paulo ante persecutionem edito, tam graviter offenderit, ac Innocentiam nostram in suspicionem crimenque vocaverit, nunc ubi declarata fuit Innocentia, Judices ipsimet in favorem nostrum eandem repetant Provinciarum ac Templorum enumerationem hoc ordine.

Nos omni cum reverentia obsequentes mandato Regio, comperimus, quod annis superioribus degebant, in Ecclesiis quidem Provinciæ Xan-Tum, Antonius de S. MARIA (Hispanus) (1), *Joannes Valat* (Gallus); *in Ecclesiis Provinciæ Xan-Si, Michael Trichault* (Gallobelga) (2), *Christianus Herdtrich* (Austriacus); *in Ecclesiis Provinciæ Nân-Kim, Emmanuel Georgius* (Lusitanus), *Franciscus Rougemont* (Flandrobelga), *Joannes Dominicus Gabiani* (Pedemontanus), *Franciscus Brancati* (Siculus) (3), *Jacobus le Faure* (Gallus), *Felicianus Pachecus* (Lusitanus), *Philippus Couplet* (Flandrobelga); *in Ecclesiis Provinciæ Hû-Quàm, Jacobus Motel* (Gallus); *in Ecclesiis Provinciis Kiam-Si, Petrus Canevari* (Genuensis), *Adrianus Grelon* (Gallus), *Prosper Intorcetta* (Siculus); *in Ecclesiis Provinciæ Che-Kiam, Humbertus Augeri* (Gallus), *Dominicus Navarrete* (Hispanus), *Philippus Leonardi* (Hispanus), *Dominicus Sarpetri* (Siculus); *in Ecclesiis Provinciæ Fo-Kièn, Antonius de Gouuea* (Lusitanus), *Ignatius a Costa* (Lusitanus) (4); *in Ecclesis Provinciæ Xèn-Si, Franciscus de Ferrariis* (Pedemontanus), *Claudius Motel* (Gallus); *in Ecclesiis Provinciæ Quàm-Tum, Stanislaus Torrens* (Romanus), *Andreas Lubelli* (Lupiensis).

Post hæc referebantur ea, quæ duplici Consulto statuerant Consiliarii, & quæ Imperator ipse cum supremo Colaorum Concilio decreverat: ac tandem hac sequenti clausula literæ finiebantur:

Ubi decretum hoc Regium debita cum veneratione delatum est ad Curiam nostram, oportuit nos pro officio expedire literas ad Gubernatorem supremum Provinciæ Cantoniensis, qui adeo perlectis illis diligenter examinet, quam multi sint inter ipsos valde periti rei Astronomicæ, & curet, ut honorifice deducantur in Aulam: efficiat etiam, ut, qui minus periti sunt Astronomiæ, ad suas singuli Provinciæ cujusque ædes ac Templa revertan-

(1, 2, 3, 4) *Hi quatuor obierunt in Cantoniensi exilio.*

tantur. Nos itaque præmittimus hic causæ totius seriem & acta. Gubernator autem Provinciæ istius non gravetur expendere omnia, & secundum ea, quæ Imperatoris Placito continentur, reverenter executioni mandare. Hactenus Concilium.

Porro quod vix ausi fueramus sperare, permissum nobis fuit eligere pro arbitrio, qui pergerent in Aulam, nec coacti fuimus plures duobus eo destinare; magno utique commodo rei Christianæ in tanta Ministrorum penuria. Dum hæc itaque prelo committuntur, ipsi nos ad iter accingimus; & alii quidem ad leucarum ducentarum iter, ad quadringentarum alii; multi etiam ad quingentarum eoque amplius. Qui Aulam petent, expensis ibunt Regiis, & singulari cum honore, quem Gubernatores Oppidorum, Vrbium, Provinciarum, eis de more deferent. (*) Quoniam vero superioris argumenti literæ ad Præfectos aliarum quoque Provinciarum sunt expeditæ, dubitari vix potest, quin diu ante quam revertamur ad Ecclesias nostras, eæ cura Ministrorum Regiorum (sic quidem sperare nos jubent Socii Pekinenses) vacuæ serventur in adventum nostrum.

(*) Reliquis etiam omnibus (quod modo nobis nunciatur) Prorex hujus Provinciæ naugia per trecentas circiter leucas attribuenda esse Edicto censens, simul docet id ita fieri oportere, ut Ministri Regii cum exemplo ipsius Regis, benigne foventis exteros, conformentur.

Quod interim prohibeantur indigenæ Legem Christi suscipere, non usquequaque nos angit; tum quia non vetantur in ea perseverare, qui jam susceperunt; tum vero maxime, quod viri graves ac prudentes, & in his Ethnici, fidenter asserant, speciatenus id factum. Et vero qui potest fieri, ut quo Edicto Lex ista tam serio, tamque diserte pronunciatur innocens, & innocentes, qui illam profitemur, ac promulgamus, eodem ipsa Edicto serio prohibeatur. Quod si post interdictum, anno 1670 prima vice vulgatum, tamen illo ipso anno, & quidem in Aula conspectuque Principis, tria circiter millia Christo sunt adjuncta, (uti ex postremis Sociorum literis accepimus) quid in terris ab Aula remotioribus erit sperandum? Necessaria tamen erit in posterum summeque necessaria moderatio, prudentia, vigilantia singularis: verendum est enim, ne errore quamvis levi, & peccato Zeli præfestinantis atque præfervidi, sive eorum, qui foris cum degant, aditum sibi quærent in hasce missiones, sive horum, qui filios suos in Christo, a quibus per exilium sex annorum fuerunt abstracti, denuo jam revisent, Christiana res iterum adducatur in discrimen; & multo quidem gravius eo, quo modo est perfuncta, atque adeo, quæ Sinarum claustra portæque Europæis hominibus adhuc quidem non fuerunt nisi æneæ, metuendum erit, ne culpa nostra reddantur adamantinæ, æternumque obseratæ, cum incredibili damno tot animarum, pro quibus mortuus est Christus; nec minori injuria Divini Nominis, dum atroces impiæque suspiciones & calumniæ, quæ in multorum animis non tam extinctæ sunt, quam consopitæ, denuo (quod avertat DEVS) suscitabuntur; & multo quam ante vehementius exardescent: cum e contrario sperare possimus non libertatem modo pristinam, sed æmulam Constantiniani quoque temporis pacem ac felicitatem, siquidem freti DEO, cum prudenti charitate Apostoli Gentium, qui omnibus fiebat omnia, conjunxerimus mansuetudinem ac patientiam Christi JESV; cujus Innocentia peccatorum alienorum pondere quondam oppressa, & in crucem acta, tam gloriose vicit ac triumphavit, & triumphabit in æternum.

XXIV.

Anal. T. I. p. 1293. *.

Anal. Tom. I. p. 1293. * *

XXIV.

Specimina veſtitus Sinici virilis & muliebris ; virilis quidem in XVN CHI, Tartarorum ac Sinarum Rege, item in Cl. ac R. Viro JOANNE ADAMO SCHALL, Colonienſi, Regis Chinenſis Monitore, e S. J. muliebris autem in illuſtri quapiam matrona Sinenſi, potionem ex herba Thée decoquente ; adſtante puella & focum flabello excitante.

Hucuſque Opuſculum illud *Sinico-Latinum ;* in quo cum *Xunchi*, Regis Tartarorum ac Sinenſium, & R. P. *Joannis Adami Schall* e Societate JESU, frequenter ac præcipue fiat mentio, exhibeo hic utriuſque *Imaginem*, ſumma diligentia & fide delineatam, & æri inciſam, ſecundum authenticas illas *Tabulas pictas*, quæ Sacratiſſimo Potentiſſimoque Imperatori Noſtro LEOPOLDO I ante aliquot annos ex ipſo *Sinarum* Regno transmiſſæ ſunt ; eſtque ibi inprimis notatu dignum, inter habitus Regii pretioſiſſima ornamenta præcipuum obtinere locum *Draconem barbatum & cornutum*, eumque Regis ac Regni Sinici proprium Inſigne eſſe, quemadmodum *Aquila* Inſigne eſt Imperatoris & Imperii Romano-Germanici. Cauſa autem, cur *Sinenſes* illud inſigne ſibi elegerint, eoque in publicis monumentis religioſiſſime utantur, hæc eſt, quod ſecundum vulgarem quandam fabulam unus ex antiquis eorum Regibus, tali inſidens *Draconi cum* (1) *barba longa & cornibus*, qualis hic in Schemate pectorali habitus Regii cernitur, in aerem aſcenderit. Qua de re vide plura apud R. P. *Athanaſium Kircherum* in Declaratione paraphraſtica antiqui Monumenti *Sino-Chaldaici*, Chinæ Illuſtratæ inſerti, pag. 25, 32 & 41. Cæterum quod attinet ad *Inſigne Gruis* in Schemate pectorali R. P. *Joannis Adami Schall*, id ei ab ipſo Rege *Xunchi* honoris cauſa fuit conceſſum, æque ac Titulus (2) *præſtantis & arcanæ Legis Doctoris.* Et certe ſive is conſideretur ut *Theologus* (3) *Chriſtianæ Legis obſervantiſſimus*, ſive ut (4) *fideliſſimus Regis Monitor & vigilantiſſimus Conſiliarius Intimus*, ſive ut (5) *Supremus Rerum Aſtronomicarum Præſes*, ſive ut *Vir ſumma* (6) *vitæ & morum conſtantia, obſervatione boni ordinis, & tolerantia laboris eminentiſſimus*, rectiſſime ac meritiſſime *Inſigne Gruis* illi competit. Qua de re vide plura apud *Joannem Pierium Valerianum* Hieroglyphicorum Libro decimo ſeptimo & *Philippum Picinellum Mediolanenſem* Mundi Symbolici Libro quarto, cap. 41. (a).

(1) *Huc quoque pertinet proverbium Sinenſe:* Draconis barba longa licet longe ſit, arcus tamen ejus & enſes manibus prehendi poſſunt; *hoc eſt :* Imperator quamvis ſit abſens, memoriam tamen ſui ubique præſentem relinquit.

(2) *Vide ſupra col. 1273.*

(3) *Vide ſupra col. 1266.*

(4) *Vide ſupra col. 1279.*

(5) *Vide ſupra col. 1279.*

(6) *Vide ſupra col. 1266.*

(a) *In Appendice Libri octavi, quæ ſequuntur, inſcripta erant :* ADDITAMENTUM XIII, pertinens ad Appendicis Libri ſeptimi horum Commentariorum paginam 397, ubi exhibentur æri inciſa ſpecimina duo veſtitus Sinici virilis. KOL.

SPECIMINA VESTITUS SINICI MULIEBRIS.

Cum jam memorato loco Appendicis Libri *ſeptimi* horum Commentariorum æri inciſa exhibuerim authentica duo ſpecimina *veſtitus Sinici virilis*, addo nunc ex alia quadam ejusdem Auguſtiſſimæ Bibliothecæ Cæſareæ elegantiſſima Tabula picta Sinenſi, itidem authentica, etiam *Imaginem veſtitus Sinici muliebris*, qua præſentatur *Fœmina aliqua illuſtris Sinenſis, potionem ex herba Thée decoquens in vaſe aurei coloris, quod artificioſiſſimo Tripodi focario ejusdem coloris impoſitum eſt; adſtante puella, & focum flabello excitante.* Plurimum certe lucis hæc Imago afferet deſcriptioni coctionis *Thée*, quam celeberrimus Medicus *Nicolaus Tulpius Amſtelodamenſis* Obſervationibus ſuis Medicis inſeruit Libri quarti capite ſexageſimo; quod propterea hic appono integrum. *Indiæ Orientali*, inquit, *nihil familiarius eſt potione decocta ex herba, quam Chinenſes THEE, ac Japonii T'chia vocant: cujus notitiam ab illis, qui cum ſummo imperio illic præfuere, mihi communicatam, equidem lubens poſteritati tradam. Sunt itaque huic herbæ, ut folia oblonga, acuminata, & in ambitu crenata, ſic radices fibroſæ, ac in minimas particulas diſperſæ; creſcitque tantum non in China ac Japonia, verum etiam in Chiam: at eo diſcrimine, quod Chinenſis folia ſint ex nigro viridia, Japonenſis vero colore dilutiore, ac ſapore gratiore; unde quoque fit, quod Japonenſium T'chia longe pluris etiam æſtimetur, quam Chinenſium Thée, væneatque non raro una ipſius libra centum argenti libris. Quippe creditur hic paſſim nihil hac herba ſalubrius, cum ad vitam in extremam ſenectutem prorogandam, tum ad impedienda quæcunque ſanitatis incommoda; neque ipſam ſolum corpora reddere vegeta, atque arcere calculi dolores, quibus hic neminem dicunt obnoxium, verum etiam tollere dolorem capitis, gravedinem, lippitudinem, deſtillationem, ſpiritus difficultatem, ventriculi imbecillitatem, inteſtinorum tormina, laſſitudinem, ac ſomnum; quem tam evidenter compeſcit, ut ſorbitionem hujus decocti aſſumentes, videas interdum integras noctes lucubrando conſumere, ac ſine ulla moleſtia evincere inexpugnabilem cæteroquin dormiendi neceſſitatem. Calefacit enim modice, & adſtringendo ventriculi oſculum refrænat, coercetque uſque eo vaporum ad ſomnum conciliandum neceſſariorum adſcenſum, ut nihil impedimenti offeratur illis, qui ſcribendo aut meditando ſatagunt noctes tranſigere. Videtur autem hæc planta non longe cognita fuiſſe Chinenſibus, neque admodum diu in uſu: deſunt enim ipſis avita, quibus eam deſignent, nomina, ſive hieroglyphici illi characteres, (quales ferme ſunt omnes Chinenſium literæ) quibus exprimant ipſius naturam. Differuntque etiam haud parum inter ſe diſcrepantes hæ Nationes circa utendi rationem; permiſcentibus Japoniis pulverem hujus plantæ, in lapide ophitide contritum, aquæ calidæ, Chinenſibus vero ipſam plantam cum paucis ſalis ſaccharive granis ex liquore aliquo decoquentibus. Quod decoctum deinde calefactum officioſiſſime propinant cum convivis invitatis, tum quibuscunque honoris cauſa ipſos ſalutatum venientibus, idque ea animorum inclinatione, ut*

Fœminæ duæ SINENSES siv
herbâ THÉE de

ut Principes etiam Viri non detrectent, quin potius honori ducant, suis manibus hanc herbam vel amicis decoquere vel alioquin ei miscendæ temperandæve operam suam impendere: extructis propterea in Palatiorum suorum interioribus ac foculis ex pretiosissimis lapidibus lignisve, isti operi speciatim dicatis; in quibus etiam curiose asservantur ollæ, tripodes, infundibula, calices, cochlearia, aliaque perpolita hujus culinæ instrumenta, quæ aliquot aureorum millibus redempta, ac sericis integumentis involuta, intimis solummodo amicis ostendunt, neque minori habent loco, quam apud nos adamantes, gemmas, ac baccata summi pretii monilia; uti videre est apud Joannem Maffæum Rerum Indicarum lib. VI. & XII. & Ludovicum Almeydam select. epist. lib. IV, & Petrum Jatricum Tom. II. lib. II. cap. XVII, & Matthæum Ricium de Christian. expedit. apud Sinas lib. I. cap. VII, & Aloisium Frois in Relat. Japonic. & Jacobum Bontium Dialog. VII. Medic. Ind. & Joannem Liscotum cap. XXVI. Hucusque doctissimus *Tulpius*. Cæterum quod ad *Flabellum* attinet, *quo puella Sinensis in hac Imagine focum excitat*, illud non est artificiosum, sed mere naturale; nempe *Planta marina retiformis*, in Oceani Atlantici parte Sinensi & Americana potissimum nascens; quam Clarissimus & experientissimus Medicus *Carolus Clusius* Exoticorum lib. 6. cap. 2. & 3. accuratissime describit & adjecta eleganti figura, ligno incisa, illustrat. Ipsa verba capitis secundi, cujus Inscriptio, *Frutex marinus elegantissimus*, ad rem præsentem præcipue pertinentia sunt hæc: *Elegantissimo huic Frutici marino secundum locum*

A *ab Arbuscula marina in hoc Exoticorum Libro sexto dare, & ei quodammodo congenerem aliam marinam Plantam (de qua proximo capite) præcedere volui. Videbam autem Amstelredami anno a Christi nativitate sexcentesimo tertio supra millesimum quaternos aut quinos ejusmodi frutices, magnitudine quidem dispares, sed omnes illo ipso anno a Batavis nautis ex India Orientali relatos. Eum porro, qui inter illos omnium minimus, quod integra & magis perfecta forma* B *esset, & ad delineandum commodior videretur, mutuo mihi concedebat honestissimus vir Petrus Garetus, ut ejus iconem in lignea tabella exprimendam curare, & fruticis historiam describere possem; quam hic propono. Pedem autem & septem uncias longus sive altus erat hic frutex, & tredecim unciarum amplitudinem habebat, qua parte latissimus; trium vero pedum & decem unciarum erat ejus ambitus; durus prorsus & lignosus, atque valde planus FLABELLI instar, in ternos aut quaternos crassiusculos* C *ramos divisus; a quibus innumeri alii tenuiores ramusculi exoriebantur, in longum & latum se spargentes, adeo miro ordine, ut simul quodammodo coalescerent, vacuaque tantum quædam spatia relinquerent, cribri aut reticuli maculas imitantia. Integer frutex purpurascente colore obductus fuisse videbatur; quem deinde salsuginosa candida materia obduxisset, ut ex infima fruticis parte & aliis quibusdam locis, a quibus salsugo detersa erat, apparebat. Illam vero salsuginem creberrimis iisque valde exiguis foraminulis tanquam acu impressis, tam affabre tantoque artificio elaboratam conspicere licebat, præsertim in minutioribus ramu-*

lis, ut nullum opificem imitari posse mihi persuadeam: sed cum in adeo exiguo spatio, cujus capax est lignea tabella, illam elaboratam salsuginem pictor exprimere non posset, istum fruticem nudum & sine salsugine delineare coactus est, ut ramulorum tenuitas facilius observari, & conspici posset. Latam autem habebat sedem, qua scopulo inhæserat sub marinis aquis; ex qua binæ aut ternæ aliæ adnatæ plantæ, sive potius rami, abrupti fuisse videbantur. Ejus materies adeo dura, ut vix cultello scindi posset. Nautæ corallium appellabant; sed ad Palmæ marinæ, a Theophrasto descriptæ, genus aliquod verius referendum esse arbitror. Item capite tertio, cujus hæc Inscriptio: *Planta marina retiformis: Plantam quandam marinam ex America advectam anno a nativitate Christi, nostri Redemptoris, nonagesimo septimo supra millesimum & quingentesimum mittebat ad me ornatissimus idemque humanissimus vir Simon Parduynus, Consul Medioburgensis in Walachria Zelandriæ, valde raræ formæ. Nam instar virgulti lignosa erat, prorsus tamen plana, in frequentes ramos, eosque etiam planos, sparsa, ex quibus in longitudinem & obliquæ exibant multi nervi, retis instar fere contexti, adeo firmi, ut ex æneo filo conflati viderentur; lumini tamen oppositi glutinis substantiam verius referrent. Tota planta cubito longior erat, prorsus, ut dixi, plana, & multis maculis retis instar pertusa, subrubescens, quadam tamen salsugine multis locis infecta, extima parte ferme pedem lata, intima vero palmum, sed ea non integra; nam ex utroque latere plurimum abruptum fuisse apparebat: salsus ejus sapor. Cui rei innata fuerit, mihi non liquet, ut cujus infima pars confracta esset: verisimile tamen scopulo aut lapidi innatam, corallii modo. Nam triennio post similes conspiciebam Amstelredami in museo cujusdam civis, quarum infima pars plana erat, ut quæ scopulo adnata fuisset. In Americano autem Oceano natas ajebat.* Hucusque *Clusius*. Ejusdem *Plantæ marinæ retiformis* Descriptio, cum adjuncta pereleganti figura æri incisa, exstat etiam in *Museo celeberrimi Pharmacopœi Francisci Calceolarii Veronensis*, a *Benedicto Ceruto* & *Andrea Chiocco*, eruditissimis Medicis Veronensibus, Veronæ apud Angelum Tamum A. 1622. in folio edito, Sectionis primæ pag. 16. & 17. his verbis: *Ad easdemmet Plantas, quæ Coraliorum naturam & imaginem spirare videntur, abs re non erit, si & Planta illa subjungatur, quam rerum exoticarum ditissimus Sprecchius, non ambitionis, sed liberalitatis effectum exprimens, humanissime ad Calceolarium misit, & cujus exemplar, in tabella incisum, ut quid rarum, & visui perjucundum Lectori attendendum speculandumve, exhibetur. Est namque Planta ex Americano Oceano extracta, fruticosa satis, & virgulti modo lignosa, non secus ac Coraliorum frutices, ut plurimum esse consuevere, cum e mari intempestive ac immature eximuntur. Foris illa eadem materia mucosa & alba est infecta, qua Coraliorum ramulos e trunco frondescentes, sæpenumero coopertos annotavi, & quos etiam in Museo nostro adhuc reservamus. Plantæ hujus forma, ut videre est, in summitate quasi semicircularis exstat; infima vero pars, etsi Coralii modo scopulo aut lapidi innatam esse dices,*

Dens molaris viginti octo uncias pendens.

dices, in acumen obtusum desinit; ut perpulchre illud Trinachidii genus (vulgo Ventaline) imitari videatur, quo nostratæ Matronæ, æstuante Syrio, pro corpore ventilatione refrigerando, uti solent: facie namque est plana, ad excitandum ventum apta; quæ postmodum in frequentes ramos, eosque etiam planos spargitur. Ex quibus, ut firmissima maneat, & aeri comparando magis idonea sit, in longitudinem, & oblique, multi nervi, retis instar contexti (ut Clusianis utar verbis) exeunt, adeo firmi, ac si ex cupreo filo essent conflati. Vnde cum Americanæ illæ mulieres (apud quas maximus est hujus plantæ proventus) hac quoque præ manibus arrepta, ad defugandos æstus, & vim caloris ambientis compescendam, FLABELLI vice uti sint assuetæ, summam Naturæ providentiam attestari quam facillime poterunt; quæ, arte deficiente illa omnia humano generi suppeditare soleat, quorum medio, ne

A

quid detrimenti patiatur, præservari possit, & longæva vita frui valeat. PLANTA RETIFORMIS a Cl. Carolo Clusio nominatur appositissime, & sapienter deducta similitudine ab instrumento illo, quod ob varietatem (ut Varroni placet) retis nomen est adeptum, & quo aves piscesve capiuntur. Quo magis igitur ea confirmentur & illustrentur, quæ, ut jam ad verbum indicavi, in *Caroli Clusii* Exoticis & in Descriptione *Musei Calceolariani* de Planta marina Retiformi

B

referuntur, exhibeo hic etiam ex *Augustissima Bibliotheca Cæsarea Vidobonensi tertiam* ejusmodi *Plantæ marinæ Retiformis Imaginem* secundum veram suam magnitudinem verumque conspectum, excepto solo colore, nonnullis locis *purpurascente*, qui a chalcographo non magis, quam in aliis coloratis Imaginibus, potuit distincte & ad vivum repræsentari.

XXV.

Res Historiæ Naturalis quædam; videlicet dentes, gigantæi vulgo dicti, re ipsa λιθώματα, sive corpora alia, aut dentes animantium, in lapidem, majori mole, indurati. Frumentum trecentorum & amplius annorum. Pullus gallinaceus biceps.

MONITUM.

Æri hæc incisa vulgataque erant partim Libro Commentariorum sexto Additamento XI, alia Lib. VIII. Additam. IX. quorum indoles, effectrices, conservatricesque causæ notiores doctis jam sunt, quam ut heic ego monere plura velim aut debeam. (a)

Appendicem hanc clausurus, exhibeo hic coronidis loco secundum veram magnitudinem suam & duplicem formam, literis A & B notatam, *Dentem molarem, viginti octo uncias* sive *libras duas minus quatuor unciis* pendentem; de quo cum mihi prorsus incompertum sit, unde quando

(a) *Epigraphen ista prius habebant hanc:* ADDITAMENTUM XI. continens Partis secundæ Libri Sexti Coronidem Medico-Physicam. KOL.

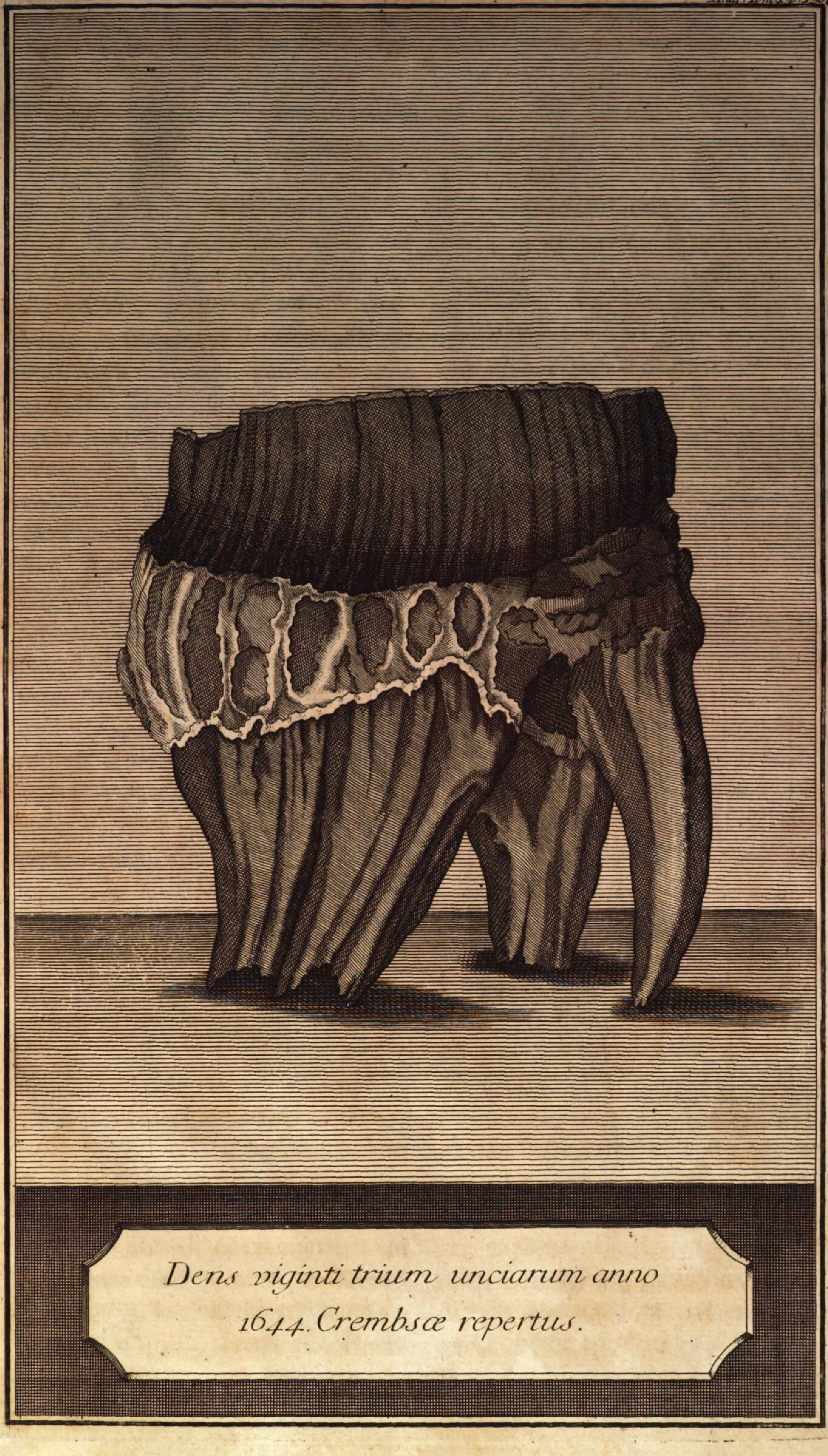
do & quomodo is in *Auguſtiſſimam Bibliothecam Cæſaream* pervenerit, hoc tantum ſine ulla aſſeveratione ſimpliciter refero, eum antiqua & vulgari fama pro *dente alicujus Gigantis* haberi. Secundum hanc igitur communem & inveteratam opinionem eſt is ex genere illorum *dentium giganteorum*, quorum veritatem & genuinitatem oculatus teſtis *S. Auguſtinus*, Epiſcopus Hipponenſis, Libri 15. de Civitate Dei capite nono aſſerit atque tuetur his verbis: *Quamobrem nullus prudens rerum exiſtimator dubitaverit, Cain non ſolum aliquam, verum etiam magnam potuiſſe condere Civitatem, quando in tam longum tempus protendebatur vita mortalium, niſi forte infidelium quiſpiam ex ipſa numeroſitate annorum nobis ingerat quæſtionem, qua vixiſſe tunc homines, ſcriptum eſt in Autoribus noſtris, & hoc neget eſſe credendum. Ita quippe non credunt etiam magnitudines corporum longe ampliores tunc fuiſſe quam nunc ſunt. Unde & nobiliſſimus eorum Poëta Virgilius de ingenti lapide, quem in agrorum limite infixum, vir fortiſſimus illorum temporum pugnans, & rapuit, & cucurrit, & intorſit, & immiſit:*

Vix illud, inquit, lecti bis ſex cervice ſubirent
Qualia nunc hominum producit corpora tellus;

ſignificans majora tunc corpora producere ſolere tellurem. Quanto magis igitur temporibus recentioribus Mundi, ante illud nobile diffamatumque diluvium. Sed de corporum magnitudine plerumque incredulos nudata per vetuſtatem, ſive per vim fluminum varioſque caſus, ſepulcra convincunt, ubi apparuerunt, vel unde ceciderunt incredibilis magnitudinis oſſa mortuorum. Vidi ipſe non ſolus, ſed aliquot mecum in uticenſi littore MOLAREM HOMINIS DENTEM tam ingentem, ut ſi in noſtrorum dentium modulos minutatim concideretur, (1) *CENTUM nobis videretur facere potuiſſe. Sed illum GIGANTIS alicujus fuiſſe crediderim. Nam præter quod erant omnium multo majora, quam noſtra, tunc corpora, Gigantes longe cæteris anteibant; ſicut aliis deinde noſtriſque temporibus rari quidem, ſed nunquam ferme defuerunt, qui modum aliorum plurimum excederent. Plinius Secundus, doctiſſimus homo, quanto magis magiſque præterit ſeculi excurſus, minora corpora naturam ferre teſtatur. Quod etiam Homerum commemorat ſæpe carmine fuiſſe conqueſtum: non hæc velut poetica figmenta deridens, ſed in hiſtoricam fidem tanquam miraculorum naturalium Scriptor aſſumens. Verum, ut dixi, antiquorum magnitudines corporum inventa plerumque oſſa, quoniam diuturna ſunt, etiam multo poſterioribus ſeculis produnt.* Hucuſque *S. Auguſtinus.*

(1) F. Leonardi Coquæi *Scholion ad hunc* S. Auguſtini *locum eſt tale*: Hieronymus Magius lib. 1. Miſcellaneor. cap. 4. exiſtimat, formæ ſimilitudine S. Auguſtinum fuiſſe deceptum; non enim centuplo corporibus noſtris majora fuiſſe Gigantum corpora exiſtimandum, quod ex dente illo argueretur, ſed molarem illum Elephanti aut marinæ belluæ fuiſſe: ſed puto, facile potuiſſe diſcernere S. Auguſtinum, an dens ille molaris hominis eſſet, vel Elephanti aut belluæ marinæ, nec nobis imponere voluiſſe, maxime cum legamus, exploratores terræ Canaan retuliſſe, ſe vidiſſe filios Enakim, quibus comparati quaſi locuſtæ videbantur: nec erit abſurdum, ſi D. Auguſtinum hyperbole quadam uſum dicamus, qua voluerit exprimere, in quantam molem aliqui homines ſupra cæteros excreverint.

Anal. Tom. I. p. 1306.

Dens viginti trium unciarum anno 1644. Crembsæ repertus.

nus. Quem illius locum *Joannes Ludovicus Vives Hispalensis* uberioris confirmationis causa hoc illustrat Scholio: *Festo Divi Christophori cum salutatum issemus illum* (scil. S. Christophorum) *ad maximum Vrbis nostræ templum, ostensus est nobis DENS MOLARIS PVGNO MAJOR, quem dicebant esse illius.* Plura de Gigantum dentibus aliisque eorundem reliquiis, variis temporibus ac locis fortuito repertis, vide apud *Joannem Cassanionem* Monostroliensem toto Libro singulari de Gigantibus, apud *Joannem Goropium Becanum* Originum Antvverpianarum libro secundo, qui inscribitur *Gigantomachia;* apud *Joannem Boccatium* Genealogiæ Deorum gentilium lib. 4 cap. 68; apud *Hieronymum Magium* lib. 1 Miscellaneorum cap. 4; apud *Simonem Majolum* Dierum Canicularium Colloquio secundo de Homine; & apud complures alios antiquos & novos Autores, quos omnes singulatim recensere, nimis longum foret: præcipue autem apud R. P. *Athanasium Kircherum* S. J. Mundi Subterranei Lib. 8, Sect. 2, cap. 4, § 1 *de Ossibus Gigantum subterraneis*, ubi in peculiari quadam Tabula exhibet *Goliathum*, qui fuit altus cubitos 6½ sive pedes 13, *Gigantem Helvetum*, qui fuit altus cubitos 9 sive pedes 18, *Gigantem Mauritaniæ*, qui fuit altus cubitos 60 sive pedes 120, ac denique *Gigantem* in *Erice* monte apud *Drepanum* Siciliæ Vrbem repertum, qui altus fuisse traditur cubitos 200 sive pedes 400, eosque ut & nonnullos alios Gigantes ibi recensitos,

A tum inter se, tum cum hominibus ordinariis proportionali ratiocinio comparat. Huc quoque pertinet *Dens* ille *viginti trium unciarum*, itidem pro *giganteo* habitus, qui A.C. 1644 *Crembsæ* in Austria Inferiore inter muniendum sub terra inventus est, & in peculiari Tabula, e regione hic apposita, æri incisus exhibetur, quemadmodum ad vivum depictus exstat in *Augustissima Bibliotheca Cæsarea.* Cum hactenus igitur indicaverim, quænam de supra exhibito B *Dente*, qui in jam memorata *Augustissima Bibliotheca* adservatur, vetus sit traditio & popularis persuasio, superest, ut porro *tres* etiam alias de eodem *Dente* diversas opiniones recenseam. Harum *prima* est eorum, qui *Dentem* hunc existimant merum esse lapidem, & purum naturæ mineralis opus subterraneum; cujusmodi *dentes fossiles* copiose reperiuntur in diversis *Siciliæ* antris, de quibus supra laudatus R. P. C *Kircherus* in Mundo Subterraneo pag. 58, 59, 60, 61 & 62 prolixe accurateque agit, & quidem, quantum ad rem præsentem maxime pertinet, his verbis: *Accidit* (1) *eodem tempore, ut Panormi cum Illustrissimo Marchione Carolo de Vintimiglia, Viro eruditissimo, nec non exactissimo Siciliæ Historico, de hujusmodi Gigantum ossibus magna animi mei voluptate conferrem, cumque ei nonnullos dentes, quos pro Gigantum dentibus mihi nonnulli Antiquarii donaverant, ostendissem, subrisit is modeste, dicens: Putasne Pater mi, hosce Gigantis dentes esse? Ego subnectens, tantam me fidem iis habere, quantum ami-*

(1) *Nempe A. C. 1637.*

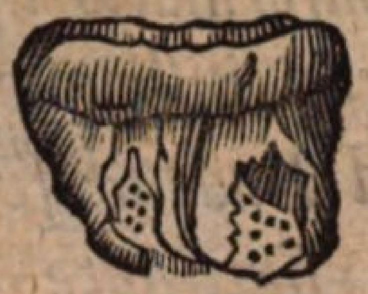
amica eorum, qui eos donaverant, fides merebatur, respondi. Is vero subdens: Crastina die, ait, denuo me convenias, & ego tibi monstrabo, cujusnam hi dentes sint. Dictum factum. Vti receperam, postero die Virum humanissimum conveni, qui dixit: Ascendamus rhedam. Quo facto, me duxit ad locum, tribus fere passuum millibus Panormo dissitum, quod Mare dulce vocant. Erat ibidem ingens montis promontorium, & e regione foramen prægrande, per quod in obscura immensi specus latibula patebat aditus. Descendamus, inquit: jam monstrabo tibi mi Pater, quantum natura in similibus humani corporis membris effingendis possit; accensisque tædis, famulis præeuntibus, ingressi sumus longissimi tractus antrum, &, cum jam aliquantulum intima penetrassemus, ostendit mihi in sinistro antri pariete longe lateque exporrectum mirum naturæ opus. Pariter dentes referebat parvos, mediocres, maximos & excessivæ magnitudinis, ea serie, qua natura maxillis animalium inserere solet, infixos, tanta copia, ut centum carros inde onerari posse facile crediderim, tanta naturalium dentium similitudine, ut vix hos ab illis distinguere potueris; supra quidem candorem pellustrem, inferius vero radices monstrabant acutas, omnes tamen in lapidem solidum conversas. Tum ecce ad me Vir Illustrissimus: Hi sunt dentes, quos nonnulli impostores hinc exemptos pro Gigantum aut Elephantorum dentibus (erant enim aliqui excessivæ, ut dixi, magnitudinis) imperitæ plebi vendunt. Ego vero non exiguam eorum mihi copiam comparavi, quorum partem in Musæo in hunc usque diem reservo, partem literatis Viris ad imposturam monstrandam dono dedi. Sed non stetit hic mira Naturæ industria; ulterius progressi, in subterranei cuniculi parietibus, nescio quæ humanorum membrorum lineamenta intuiti sumus: nunc enim tibiarum protuberabant formæ, modo vertebrarum genuumque vestigia; nullo tamen ordinis nexu spectabatur. Videbantur quoque nonnulli tumores argillacei ingentes; qui excisi, ex una parte os genuum, ex altera concavitatem relinquebant, calvariæ haud absimilem: nihil tamen inter omnia osseæ substantiæ vestigia organizatum, uti sunt caput, manus pedesque, reperiebatur; unde luculenter admirabilem Naturæ in ossibus, aut ossibus similibus saxis formandis industriam primo cognovi. Hæc ibi R. P. Kircherus; qui tandem totam illam Dissertationem claudit his verbis: Habes hic duos modos, quibus Natura in hujusmodi ossibus formandis utitur: unum nempe, intra montium hiatus, pro dispositione concavitatis, intra quam marga gypsea salenitroso liquore superaffusa, & in lapidem conversa, tales efformat figuras, quas matrix exhibet; alterum, per argillosæ materiæ, gypso & nitro mixtæ, devolutionem ex montibus factam, uti dictum est. DENTES vero FOSSILES, quos in antro Panormitano curiose me observasse memini, hoc pacto a Natura formantur. Parietes antri cum non adeo duro lapide constent, sed arenoso potius, seu calcario aut gypseo, & rimis ob humidi abundantiam obnoxii sint, uti striæ nitrosæ satis monstrant, hinc fit, ut salenitrosus seu vitricus humor subtilitate sua mollem lapidis substantiam usque ad extimam superficiem pervadat;

dat; ubi cum, quo defluat, non habeat, ibidem fixus, in levem, candidam, osseamque materiam, dentibus haud absimilem, induretur: qui quidem dentes juxta rimosam parietum dispositionem, singuli a singulis separati, & veluti intra maxillam infixi, veras dentium maxillas prope mentiuntur, diversissimæ magnitudinis, ita ut nonnulli Gigantum dentes non immerito videri possint, & tanta multitudine, ut Dentium Minera merito dici queat. Rogatos autem velim omnes curiosioris ingenii Naturæ exploratores, ut dictum (1) *antrum adeant, ipsi singula examinent, & nihil aliud, quam quod diximus, hosce reperturos, certo mihi persuadeo.*

Imago Dentis fossilis Antri Panormitani.

Hucusque R. P. *Athanasius Kircherus.* Ex hoc igitur *fossilium dentium* genere nonnulli existimant etiam illum esse *Augustissimæ Bibliothecæ Cæsareæ dentem*, de quo in præsens ex professo agitur. Alii autem eundem putant esse *dentem molarem* ingentis alicujus *Draconis* ex *Draconibus* illis (2) *Carpaticis*, de quorum *cavernis* & *sceletis* accurate agit doctissimus *Joannes Patersonius*, Physicus Eperiensis, Libri tertii Ephemeridum Medico-Physicarum Germanicarum Observatione CXXXIXna & CXCIVta; ubi inter alia expresse refert, *dentes Draconum* ibi reperiri, *qui spithamam superent*, & speciminis loco *tres* ibi repræsentat *dentes molares*, quorum *maximus* est talis.

Alii denique eundem supra exhibitum *Augustissimæ Bibliothecæ Cæsareæ dentem* arbitrantur esse *mandibulam Elephanti*, eamque opinionem Excellentissimus atque experientissimus S. CÆS. MAJESTATIS Archiater, Dn. *Antonius de Pozzis*, confirmat & defendit hac ad me scripta Epistola.

Perillustris & Clarissime Domine:

Posteriorem mandibulæ partem adnexos habere dentes in elephantis, puto esse extra controversiam, siquidem non prioribus duobus dentibus comedunt, sed posterioribus cibos conterunt; unde exsurgit distinctio inter dentes humanos & elephantorum. Nam

(1) *Simile quid ipse A. 1657 meis oculis vidi & observavi in vastissimo & monstrosissimo Ducatus Brunsvicensis Antro Baumannico, cujus Lib. 1 horum Commentariorum seg. 22 a me facta est mentio. Vide etiam* Martini Zeilleri *Topographiam Ducatuum Brunsvicensis & Luneburgensis pag. 31, 32 & 33.*

(2) *Ita nempe dictis a* Carpate *monte, in quo degunt. Is autem est Sarmatiæ Europææ mons, pro varietate locorum & linguarum varia nomina sortitus, qui Moraviam, Poloniam Russiamque ab Hungaria & Transylvania separat. Græce is appellatur* ὁ Καρπάτης ὄρος, *ut videre est in Geographiæ* Ptolemæi *optima editione Bertiana lib. 3 cap. 5. Corrigendi igitur sunt, qui pro* Carpates *perperam scribunt* Carpatus, *vel* Carpathus *per aspirationem, confundentes hac ratione* Κάρπαθον *sive* Carpathum, *Maris Mediterranei Insulam inter* Rhodum & Cretam, *cum* Carpate, *monte Sarmatico.*

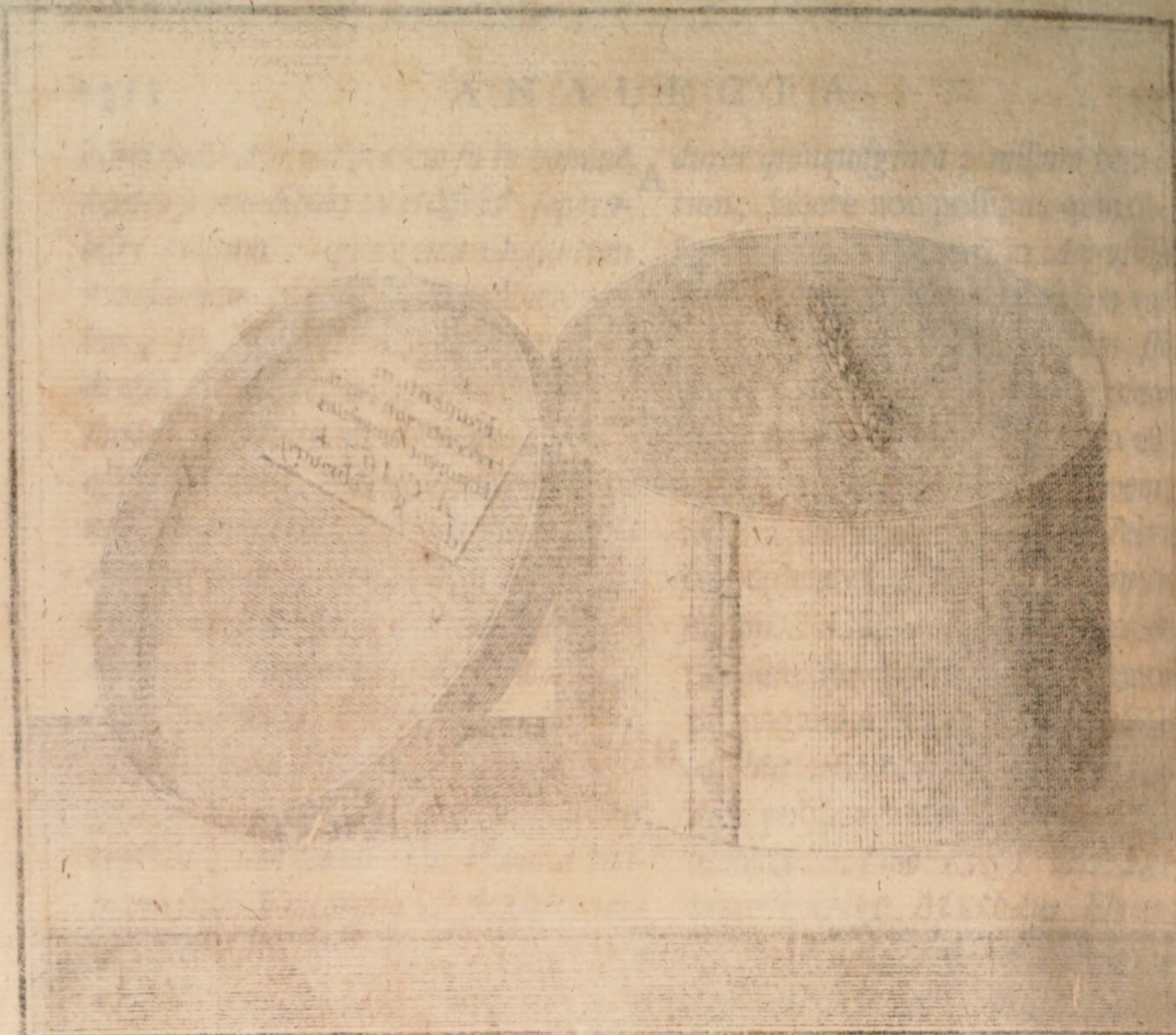
Nam ordinario naturæ cursu in homine dentes a mandibula intercisi & separabiles existunt; quare non Gigantum mandibulam cum dentibus adhærentibus, sed elephanti mandibulam, cui dentes radicaliter inhærent, mihi persuadeo. Multo minus judico fossilem esse materiam, sed ab elephanto ante mille annos circa (1) *Badensia confinia decisam; quod varia confirmare valent, ut superficies dentium ossea vel eburnea, conformatio induratæ substantiæ diversa instrumenta offerens. Accedit quod Badenæ femoris ossa atque tibiarum sint ante paucos annos reperta, non solum mihi Viennæ tanquam falsa Vnicornua & alexipharmaca a circulatore proposita, verum etiam Græcii ante paucos annos tanquam fossilia commendata. Quod si lapideam mentiatur naturam, hoc accidit a terræ, cui sepeliuntur, occultis conatibus, quæ suo concentrato archeo semina extrahit lapidificationis atque indurat; cujus rei historiam nolo in medium adferre illi, qui Cæsaream Bibliothecam in corde & ore perpetuo in integrum conservat.*

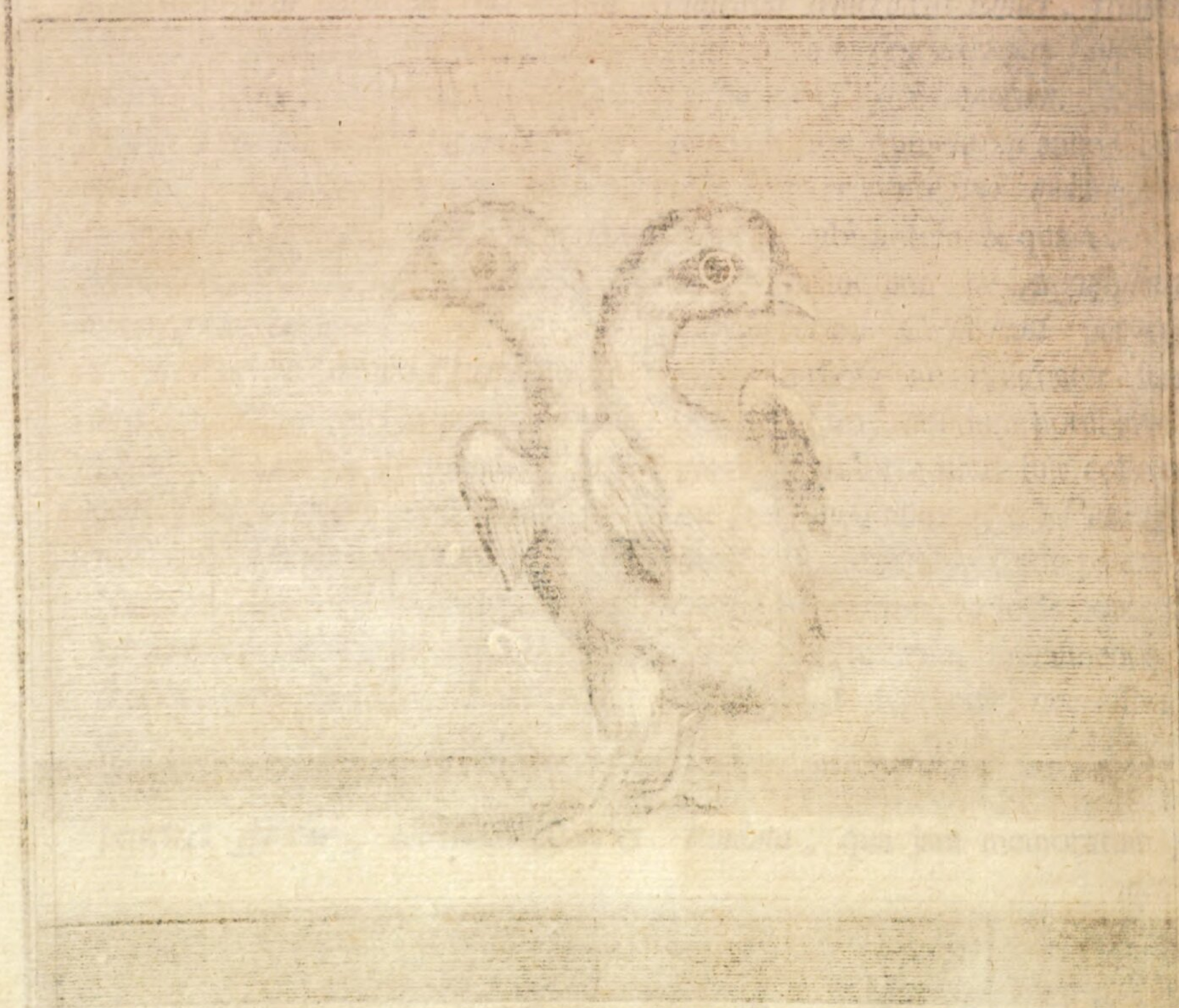
Et hæc quidem de *Dente* illo sæpius jam memorato in præsens sufficiant. Cæterum, quandoquidem nunc peropportune mihi in mentem venit, *C. Plinium Seniorem* Historiæ Naturalis lib. 18 cap. 30 peculiariter agere *de ratione servandi frumenti*, & pro singulari diuturnitatis exemplo ex *Varrone* referre, *quod triticum, cum sua spica, ita ut nullus penetret spiritus, conditum, annis duret quinquaginta, milium vero centum*, facere non possum, quin obiter significem, adservari in *Augustissima Bibliotheca Cæsarea capsulam rotundam, plenam frumento cum spica*, quod anno hoc millesimo sexcentesimo septuagesimo quarto jam est *annorum trecentorum viginti novem*, & inde a *die vigesimo octavo Februarii* jam agit annum *trecentesimum trigesimum*. Cujus rei testandæ & ad perpetuam posteritatis memoriam propagandæ causa, *operculo* istius *capsulæ* etiamnunc affixa est antiqua hæc publicæ autoritatis schedula germanica: *Anno 1551 den 28 Februarii zeigt Matthæus Ebner an, daz dieses Korn damals alt gewesen sey zwey hundert und sechs Jar.* Hoc est: *Anno 1551 die 28 Februarii indicavit Matthæus Ebner, frumentum hoc tunc temporis jam fuisse ducentorum & sex annorum.* Natum ergo est hoc frumentum anno Christi *millesimo trecentesimo quadragesimo quinto*; ubi autem & quam ob causam, priusquam in *Augustissimam Bibliothecam Cæsaream* pervenit, adeo studiose ac diligenter fuerit conservatum, nondum potui investigare. An forte illud fuit collectum ex *prodigiosa* aliqua (2) *Pluvia frumentaria*, cujusmodi non paucas diversis temporibus ac locis contigisse, variis Historiarum monumentis est proditum? Ego enim nec affirmare id ausim, nec refellere; sed hoc tantum nunc addo, *capsulam* illam *rotundam*, qua jam memoratum *frumen-*

(1) *De* Badena & Thermis Badensibus, *quatuor milliaribus Germanicis* Vindobona *sive* Vienna *distantibus*, *vide Lib. 1 horum Commentar. seg. 7. Profluunt autem hæ* Thermæ *ex monte* Cetio; *quam ob rem etiam appellantur* Aquæ Cetiæ.

(2) *Vide* Conradi Lycosthenis *Chronicon Prodigiorum & Ostentorum*, & Simonis Majoli *Dies caniculares Colloquio primo de Meteoris.*

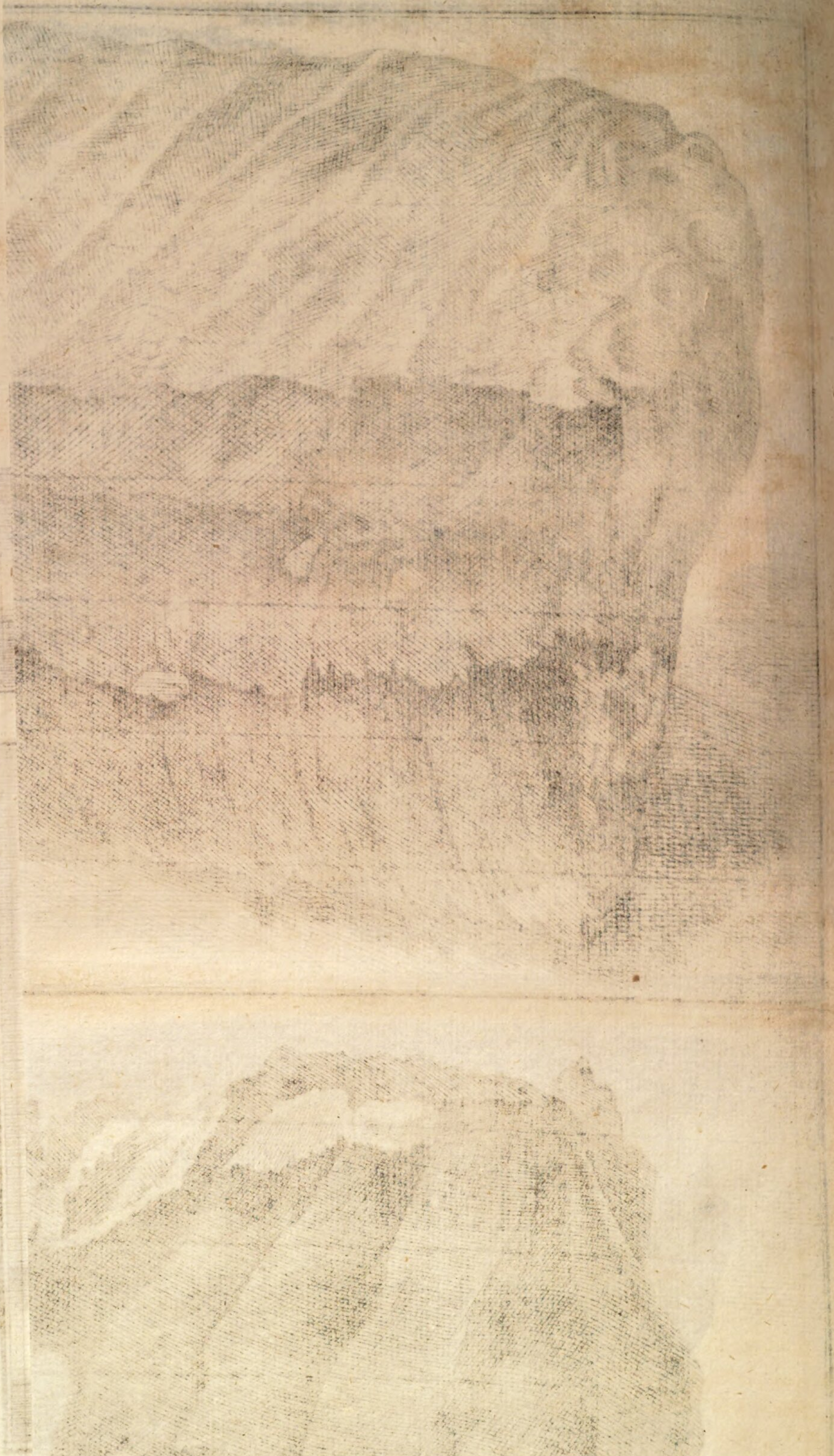

Frumentum
trecentorum vigin,
ti novem annorum
A. C. 1674
d. 28 February.

conflicto, & *ab Ecclesia Catholica damnato,* *riæ Literariæ lib.* 2. *cap.* 2 § 6.

mentum continetur, re vera multo majorem esse, quam ea repræsentatur in Tabula ænea, e regione hic apposita, idemque de ipso etiam *frumento* ac *spica* similiter intelligendum esse.

Quod superest, cum in supra citatis Ephemeridibus Medico-Physicis Germanicis *prodigiosorum animalium bicipitum*, & *monstrorum ex ovis editorum*, aliquoties fiat mentio, exhibeo hic propter similitudinem argumenti *Imaginem pulli gallinacei bicipitis*, Græcii in Styria A. 1645 nati; simul etiam promitto, me in *Appendice* proxime sequentis *Libri septimi*, utpote quo *de Codicibus manuscriptis Græcis Philosophicis proprie dictis* agetur, plures alias rariorum quarundam rerum naturalium Icones publicaturum, si intellexero, exiguam hanc ultimo huic Libri sexti Additamento insertam promulsidem curiosis mirandorum Naturæ spectaculorum Observatoribus haud displicuisse.

ADDITAMENTUM *de monstroso Dente vetustissimi Gigantis OG*, *Regis Basan*, pertinens ad Libri *sexti* horum Commentariorum Appendicem. (a)

Quandoquidem in Appendice Libri *sexti* horum Commentariorum æri incisum exhibui *Dentem molarem*, libras duas minus quatuor unciis pendentem, qui in *Augustissima Bibliotheca Cæsarea Vindobonensi* adservatur, & secundum antiquam ac vulgarem famam pro *Dente alicujus Gigantis* habetur, exhibeo nunc alium altero tanto majorem, nempe pendentem *libras quinque minus quadrante*. Missus is fuit mense Julio superioris anni 1678 *Constantinopoli Vindobonam* sive *Wiennam Austriæ* ad S. CÆS. MAJESTATEM, & vænalis EIDEM oblatus fuit pro *mille Aureis* sive *bis mille Imperialibus*, cum alioqui non solum ob stupendam magnitudinem, verum etiam ob præsumptam rarissimam antiquitatem æstimatus esset *decem millibus Imperialium*. Traditur enim is inter fabricandum repertus fuisse in *Palæstina* apud *Vrbem Hierosolymitanam* in ingenti aliqua subterranea spelunca, una cum *Sepulchro quodam Giganteo* & hac Inscriptione *Chaldaica:* HIC JACET GIGAS OG. Quod si verum esse concedatur, sequitur, Dentem hunc esse celeberrimi istius (1) OG, REGIS BASAN, quem *Moyses* seculo ante Christum decimo quinto debellavit & occidit; ut ipse refert Numerorum cap. 21 vers. 33, 34, 35, & Deuteronomii cap. 3 vers. 1 ac deinceps usque ad vers. 11, ubi lecti ejus ferrei fit expressa mentio secundum vulgatam versionem latinam his verbis: *Solus quippe OG*, *REX BASAN*, *restiterat de stirpe Gigantum. Monstratur LECTVS EJVS FERREVS*, *qui est in Rabbath filiorum Ammon*, *NOVEM CVBITOS habens LONGITVDINIS*, *&* *QVATVOR LATITVDINIS ad mensuram cubiti virilis manus.* Quem *Moysis* locum quam impudentibus & pro-

(a) *Erat prius in Appendice Libri Commentariorum octavi* ADDITAMENTUM IX. KOL.

(1) *De* Libro *ejusdem* Gigantis OG, *ab hæreticis confictо*, *&* *ab Ecclesia Catholica damnato*, *quomodo is post diluvium cum dracone pugnaverit*, *vide* S. Gelasium Papam distinct. 15 c. Sancta Romana, *&* *Prodromum meum Historiæ Literariæ lib. 2. cap. 2 §. 6.*

prodigiosis mendaciis *Rabbini Judæorum* exaggeraverint, breviter ac solide indicat Vir doctissimus, *Gerardus Joannes Vossius* in Opere Incomparabili de Theologia Gentili, sive de Origine & Progressu Idololatriæ, lib. I cap. 26, ubi *Typhoëa* sive *Typhonem Ethnicorum* cum *Ogo Judæorum* & *Cananæorum* convenienter ac recte comparans, sic scribit: *Dixeris hæc longe abire a MOSE: qui non tribuit OGO magnitudinem ampliorem, quam hominum duorum; quippe qui dicat, FERREVM ejus LECTVM cubitorum fuisse duntaxat novem; proinde longe alium esse TYPHOEA, qui, ubi artus extendisset, tria vasta illius Siciliæ promontoria complecteretur. Sed facile his occurrimus. Nec enim Poetæ solum immensis sic follibus spirant mendacia de suo TYPHOEO, sed idem fabulatores Judæi de suo OG ausi sunt. Quippe ajunt Rabbini lectum illum Mosi memoratum, qui in Ramoth (Philadelphiam secundum S. Hieronymum de Locis Sanctis postea dixere) ostendi solet, nihil aliud fuisse, quam cunas OG: postea eum tanta cepisse incrementa, ut pes solus cubitorum esset centum viginti, non communium, sed giganteorum. Itaque, ubi adventare Israelitas cognosceret, vastissimum montem imposuisse capiti, eo animo, ut hoc in Hebræos conjecto, exercitum obtereret universum. Sed Deum, ut consilium ejus disturbaret, in monte illo produxisse ingentem formicarum vim, quæ sic medium exederent montem, ut is OGO caput per partem perforatam exerente, utrimque humeris incubaret. Sed quia sic quoque eum injicere in Israelitas valuisset, fecisse Deum, ut dentes ejus ad cubitos decem extra os excrescerent. Ita montem, ob dentium obstaculum, excuti nequisse. Tum MOSEN decem cubitos longum, arripuisse securim totidem cubitorum; hinc ad cubitos item decem subsiliisse, ac sic quoque non pertigisse ultra tibiæ cum pede juncturam. Vbi impacta securi, mox prostratum tam vastæ molis gigantem, monte etiam obrutum, quem gestarat. Compertum deinde, tibiam ejus tam longam fuisse, ut cum cervus forte fuga se in eam prorupisset, venatori dimidiata die fuerit insequendus, antequam capere posset. Hæc, qui volet, reperiet apud NICOLAVM LIRANVM, e Judæo Christianum, & ALPHONSVM TOSTATVM, Abulensem Episcopum, Quæst. XXVII. Num vero minus hæc portentosa sunt poeticis de TYPHONE deliriis? Quamobrem facile in animum induco, Poetas in TYPHONE suo exprimere voluisse OGVM, non qualis describitur a MOSE, quem non legerant, sed quantus a fabulatoribus Judæis & Cananæis ferebatur. Nec enim a paucis retro seculis fabulari cœpere Judæi, sed multo ante Christum: ut vel liquet ex Apocryphis Esdræ tributis. Cujusmodi si obtrudi potuere illis, qui Mosen haberent & Prophetas, quo non mendaciorum prolapsas putemus cæcas Palæstinorum & Phœnicum gentes? quarum notitia sola constabat traditione: unde ubi semel ista mendacium admiserat, sic levitate hominum gliscebat, ut tandem in portenta exiret incredibilia.* Hæc ibi de OGO doctissimus ille, & tam de Vniversa Re Literaria, quam in primis de Omnigenæ Historiæ Chronologia optime meritus *Gerar-*

Gerardus Joannes Vossius. Cæterum quid IPSA S. CÆS. MAJESTAS de supra memorato *Dente* judicaverit, satis inde patet, quod eum sine ulla licitatione remiserit *Constantinopolim.*

XXVI.

M. Grunnii Corocottæ Porcelli Testamentum.

MONITUM.

Libro Commentariorum secundo p. 984. in recensione codicis Ambrasiani CCCCLVI. Testamentum quoddam Asini evulgaverat noster: Continet illud argutias rusticas potius & verniles quam impias; secus illæ acceptæ intellectæque fuerunt a multis, dataque Lambecio *ea diligentia fuit vitio. Eorum proinde gratia* Testamentum *hoc* Corocottæ Porcelli, *cujus Divus etiam* Hieronymus *commeminit, cum adnotationibus suis, quo certius intelligi posset, edidit in Appendice Libri III. Additamento XV. hoc exemplo:* (a).

Quandoquidem intellexi, quosdam malevolos Catones, non solum in malam accepisse partem, verum etiam maximo vitio mihi vertisse, quod TESTAMENTVM ASINI, in supra memorato *Codice manuscripto Ambrasiano* a me repertum, horum *de Augustissima Bibliotheca Cæsarea Commentariorum Libro secundo* integrum inseruerim, lubet nunc mihi delicatissimi istius fastidii mitigandi causa in Appendice Libri *tertii* exhibere vetustissimum illud TESTAMENTVM PORCI, ad cujus imitationem recentius illud *Asininum* indubie compositum est. Hoc igitur est tale:

M. GRVNNIVS COROCOTTA PORCELLVS
TESTAMENTVM FECI;
QVOD QVONIAM MANV MEA SCRIBERE NON POTVI,
SCRIBENDVM DICTAVI:

MAGIRVS COCVS DIXIT: VENI HVC EVERSOR DOMI, SOLIVERSOR, FVGITIVE PORCELLE; EGO HODIE TIBI VITAM ADIMO. COROCOTTA PORCELLVS DIXIT: SI QVA FECI, SI QVA PECCAVI, SI QVA VASCVLA PEDIBVS MEIS CONFREGI, ROGO DOMINE COCE, VENIAM PETO RO-

(a) *Epigraphe prior erat ista:* Additamentvm xv. pertinens ad Libri Secundi pag. 984. ubi agitur de Augustissimæ Bibliothecæ Cæsareæ Codice manuscripto Philologico Latino inter Codices MStos Ambrasianos CCCCLVIto, quo continentur Bartholomæi Amantii Eloquentiæ & Poëseos in Academia Ingolstadiensi Professoris ordinarii, Scholia in libros Epistolarum familiarium M. Tvllii Ciceronis, a Christophoro Wehingero Anno 1532, excerpta & conscripta, aliæque multæ Annotationes miscellæ, & inter eas quoque Testamentvm Asini. Kol.

ROGANTI CONCEDE. MAGIRVS COCVS DIXIT: TRANSI PVER, ADFER MIHI DE CVLINA CVLTRUM, VT HVNC PORCELLVM FACIAM CRVENTVM. PORCELLVS COMPREHENDITVR A FAMVLIS, DVCTVS SVB DIE XVI. KAL. LVCERNINAS, VBI ABVNDANT CYMÆ, CLIBANATO ET PIPERATO CONSVLIBVS; ET VT VIDIT SE MORITVRVM ESSE, HORÆ SPATIVM PETIIT, COCVM ROGAVIT, VT TESTAMENTVM FACERE POSSET. INCLAMAVIT AD SE SVOS PARENTES, VT DE CIBARIIS SVIS ALIQVID DIMITTERET EIS; QVI AIT: PATRI MEO VERRINO LARDINO DO LEGO DARI GLANDIS MODIOS XXX, ET MATRI MEÆ VETVRINAE SCROFÆ DO LEGO DARI LACONICÆ SILIGINIS MODIOS XL, ET SORORI MEÆ QVIRINÆ, IN CVIVS VOTVM INTERESSE NON POTVI, DO LEGO DARI HORDEI MODIOS XXX, ET DE MEIS VISCERIBVS DABO DONABO SVTORIBVS SETAS, RIXATORIBVS CAPITINAS, SVRDIS AVRICVLAS, CAVSIDICIS ET VERBOSIS LINGVAM, BVBVLARIIS INTESTINA, ISICIARIIS FEMORA, MVLIERIBVS LVMBVLOS, PVERIS VESICAM, PVELLIS CAVDAM, CINÆDIS MVSCVLOS, CVRSORIBVS ET VENATORIBVS TALOS, LATRONIBVS VNGVLAS, ET NEC NOMINANDO COCO DO, LEGO AC DIMITTO POPAM ET PISTILLVM, QVÆ MECVM DETVLERAM A QVERCETO VSQVE AD HARAM; LIGET SIBI COLLVM DE RESTE. VOLO MIHI FIERI MONVMENTVM EX LITERIS AVREIS SCRIPTVM: M. GRVNNIVS COROCOTTA PORCELLVS VIXIT ANNOS DCCCCXCVIIII, QVOD SI SEMIS VIXISSET, MILLE ANNOS IMPLESSET. OPTIMI AMATORES MEI VEL CONSIMILES VITÆ, ROGO VOS, VT CORPORI MEO BENEFACIATIS, BENE CONDIATIS, DE BONIS CONDIMENTIS NVCLEI, PIPERIS ET MELLIS, VT NOMEN MEVM IN SEMPITERNVM NOMINETVR. MEI DOMINI ET CONSOBRINI MEI, QVI HVIC MEO TESTAMENTO INTERFVISTIS, JVBETE SIGNARI.

LVCANICVS SIGNAVIT.	TERGILLVS SIGN.
NVPTIALICVS SIG.	CELSINVS SIGN.
LARDIO SIGN.	OFFELLICVS SIGN.

CYMATVS SIGN.

Hucusque vetustissimum illud celeberrimum *Testamentum Porci*; cujus ipse *S. Hieronymus* in *Procemio* (1) *Libri duodecimi Commentariorum in Prophetam*

(1) *Ad* Eustochium *virginem. Ipsa autem* S. Hieronymi *verba sunt ibi hæc*: Testamentum Grunnii Corocottæ porcelli decantant in scholis puerorum agmina cachinantium.

tam Esaiam, & in *Apologia ad Pammachium & Marcellinum adversus Rufinum*, clare ac nominatim meminit. Cum igitur doctissimis Viris (1) *Laurentio Abstemio*, (2) *Joanni Alexandro Brassicano*, &, qui unus omnium instar est, (3) *Barnabæ Brissonio*, Regii in Gallia Consistorii Consiliario & Amplissimi Senatus Parisiensis Præsidi, jam memoratum *Testamentum Porci* salva existimatione sua edere licuit, non video certe, cur ego tantopere sim reprehendendus, quod *Testamentum Asini*, ad alterius imitationem ab anonymo quodam *recentiori* Autore compositum, in publicam lucem protulerim; nisi quis forte respectu dignitatis *Porcum Asino* præferendum esse existimet: cui tamen quam vehementissime reclamat doctissimus *Daniel Heinsius*, qui integrum scripsit Librum eruditissimum *de Laudibus Asini.* Huc insuper accedunt non pauca alia ejusdem argumenti Scripta variorum Autorum encomiastica & apologetica, quæ *Casparus Dornavius* in (4) *Amphitheatro Sapientiæ Socraticæ Joco-Seriæ*, ubi (5) de *Asino* agitur, conjunctim edidit. Quod reliquum est, cum in supra exhibito Testamento Porci major elegantia, eruditio & antiquitas latitet, quam prima fronte videtur, subjungo hic explicandi ejus & illustrandi causa sequentes Notas.

MARCVS GRVNNIVS) Ut manifeste liquet, ludicrum hoc nomen gentilitium GRVNNIVS compositum esse a *grunniendo*, quod *porcorum* est proprium, ita etiam minime dubium arbitror, quin idem nomen effictum sit ad imitationem veri nominis gentilitii GRANIVS, quod apud antiquos Historiæ Romanæ Scriptores & in vetustis *Inscriptionibus* satis frequenter occurrit; uti videre est in *Joannis Glandorpii* Onomastico Historiæ Romanæ, ubi agitur de Gente *Grania*, & in *Jani Gruteri* Syntagmate antiquarum Inscriptionum totius Orbis Romani, ubi præter alios varios *Granios* diversis *Prænominibus* distinctos, non pauci quoque recensentur, qui *prænomen* habuerunt MARCI: nempe pag. 302. M. GRANIVS VITALIO EQ. pag. 417. M. GRANIVS M. F. M. N. CORDVS, pag. 533. M. GRANIVS SERENVS, pag. 873. & 977. M. GRANIVS VRSIO. Inter omnes autem *Granios* præcipuam meretur laudem ille *Granius Serenus*, Proconsul Asiæ, qui *Imp. Hadriani* animum erga *Christianos* placavit, literis illius suis ad Ipsum missis, quibus indicavit, iniquissimum esse, ut clamoribus vulgi concederetur sanguis

(1) *Edidit is hoc:* Testamentum Porci cum Hecatomythio *suo Venetiis apud Joan. Franciscum & Joan. Anton. de Rusconibus Anno 1524. in 8vo.*

(2) *Vide editionem* Adagiorum Erasmi *Wechelianam Anno 1599. in folio pag.* 1981. & 1982, *ubi etiam expresse additur* Joannem Alexandrum Brassicanum J.C. Testamentum *hoc bona fide descripsisse ex* antiquo exemplari Dominicanorum *apud* Moguntiam. (α).

(3) *Vide eruditissimum illius Opus de* Formulis & solennibus Populi Romani verbis, *editum Parisiis apud Sebastianum Nivellium A. 1583. in folio, pag. 756. & 757.*

(4) *Impressum illud est Hanoviæ typis Wechelianis Anno 1619. duobus Tomis in folio.*

(5) *Nempe Tomi primi pag. 493. & deinceps usque ad pag. 503.*

(α) Vide Io. ALEX. BRASSICANI Proverbiorum Symmicta, Basileæ 1532. in 8vo edita, ubi sub finem hoc testamentum inveneris. KOL.

guis hominum innocentium, & solum religionis nomen pro crimine ac reatu haberetur. Hac enim epistola commotus *Imp. Hadrianus Minucio Fundano*, *Granii Sereni* Proconsulatu Asiæ successori, rescripsit, *Christianos* sine objectu criminum non esse condemnandos. Qua de re vide plura apud *Eusebium Pamphili* Historiæ Ecclesiasticæ lib. 4. cap. 8. & 9. ubi tamen pro Γρανίȣ Σερήνȣ perperam legitur Σερεννίȣ Γρανιανȣ̃, & apud *Orosium* Historiarum adversus Paganos lib. 7. cap. 13.

COROCOTTA) In editione *Laurentii Abstemii* ter perperam legitur COROCOCTA. Quod autem ad etymologiam & significationem hujus fictitii Cognominis COROCOTTA attinet, existimant Viri doctissimi *Claudius Salmasius* in Plinianis Exercitationibus in *C. Julii Solini* Polyhistora pag. 337. & *Gerardus Joannes Vossius* in Etymologico Linguæ Latinæ pag. 160. *Corocotta* idem esse atque *Crocotta*, quod secundum *Plinium*, *Solinum* & *Porphyrium* est nomen *Indicum* animalis ex leæna & hyæna geniti; hoc autem cognomen *M. Grunnio Porcello* propterea esse inditum, quia nomen ὕαινα sive *hyæna*, utpote ab ὗς sive *sus* derivatum, idem ad verbum est atque *Porca*. Secundum quam cognominis *Corocottæ* interpretationem verba hæc M. GRVNNIVS COROCOTTA PORCELLVS idem significarent, ac si legeretur M. GRVNNIVS PORCA PORCELLVS; quo certe vix quidquam dici aut fingi potest absurdius, cum propter superfluitatem vocis PORCA, tum propter differentiam sexus PORCÆ & PORCELLI. Ego vero persuasissimum habeo, quemadmodum fictitio nomine gentilitio GRVNNIVS alluditur ad verum nomen gentilitium GRANIVS, sic etiam fictitio cognomine COROCOTTA, alludi ad verum cognomen COTTA, quod diversis *Gentibus Romanis*, nempe *Auruncule jæ*, *Corneliæ* & *Fusiæ*, præcipuæ autem *Genti* AVRELIÆ fuit familiare, ut apparet ex multis CAIIS, LVCIIS & MARCIS AVRELIIS COTTIS quorum apud *antiquos Historiæ Romanæ Scriptores* & in vetustis *Inscriptionibus* passim fit mentio. Primus, qui hoc cognomine usus est, accepit illud sine dubio ob *ferociam morum* & *protervam alios verberandi libidinem*, nempe a verbo græco κοττέω, quod secundum Hesychium idem significat atque τύπτω sive *verbero*, quemadmodum etiam κόσσος sive κόττος apud Suidam pro *alapa* sive *colapho* accipitur. Minus autem recte idem cognomen *Cotta* alii derivant a græco κότος, quod significat *Iram veterem*, *quæ mansit diu alta mente reposta*. Eo videlicet alludit Præceptor *Catelliani Cottæ*, celeberrimi Jurisconsulti Mediolanensis hoc disticho:

Irasci faciles COTTAS, vultuque severos,
Fama refert; domui nomen & inde datum.

Verumenimvero evidenter repugnat huic Etymologiæ, quod vocabulum κότος pro *veteri ac recondita ira* scribitur per simplex T, κόττος autem pro *colapho* vel *plaga*, & κοττέω pro *verbero*, per duplex T. Similiter enim & cognomen COTTA scribitur per duplex T, non autem COTA per simplex T. Lepidum porro hujusmodi *Cotticismi* sive protervæ libidinis alios verberandi exemplum narratur ab *Aulo Gellio* Noctium Attica-

ticarum lib. 20 cap. 1. his *Q. Labeonis* verbis: *Quidam Lucius Neratius fuit egregie homo improbus atque immani vecordia. Is pro delectamento habebat os hominis liberi manus suæ palma verberare. Eum servus sequebatur, crumenam plenam assium portitans; & quemcunque depalmaverat, ei numerari statim secundum duodecim Tabulas viginti & quinque asses jubebat. Propterea Prætores postea hanc legem abolescere & relinqui censuerunt, injuriisque æstimandis Recuperatores se daturos edixerunt.* Cum igitur, ut supra demonstravi, cognomine *Cotta* significetur *homo petulans ac rixosus, qui alios temere irritando & verberando ad pugnam provocat*, atque germanice dicitur *ein Slager und Rauffer;* abunde hinc porro liquet, quam apposite & convenienter *M. Grunnius Porcellus* vocabulo fictitio Græco-Romano, a κόρος quod *Juvenculum* significat, & a *Cotta*, compositum, cognominetur COROCOTTA, hoc est, *Juvenis Cotta*, & germanice *ein Junger Slager und Rauffer*; nempe propter *juvenilem ejus petulantiam ac ferociam*, quæ satis clare indicatur in ipso *Testamento*, partim quidem per titulum *Eversoris domi*, partim autem per propriam confessionem, *Si qua feci, si qua peccavi, si qua vascula pedibus meis confregi.* Quod ergo reliquum est, non sunt confundenda duo diversa diversæ originis & significationis nomina, COROCOTTA, quod est *Græco Romanum*, & CROCOTTA, quod est mere *Indicum*.

TESTAMENTVM FECI) In editionibus *Laurentii Abstemii* & *Barnabæ Brissonii* pro FECI perperam legitur FECIT. Æque male etiam sequens pronomen relativum QVOD in editione *Abstemiana* omissum est.

A MAGIRVS COCVS] *Magirus* vox est mere græca Μάγειρος, hoc est, *Cocus*. Vsurpatur autem hic tanquam nomen proprium; nempe ad eundem fere modum, ut apud *Petronium Arbitrum Scissor obsonii in convivio Trimalchionis* a *carpendo* sive *discerpendo* vocatur *Carpus*.

EVERSOR DOMI) In editione *Brassicani* pro DOMI legitur DOMVS casu genitivo quartæ declinationis. Germanice diceretur *du Haus-störer* vel *Haus-stürmer*.
B *Eversores* alias etiam vocantur homines *prodigi* & *dissoluti*, qui patrimonium suum profundunt; ut videre est ex tituli octavi antiquæ Epitomes Institutionum *Caii*, Jurisconsulti pervetusti, his verbis: *Sub curatore sunt minores ætate, majores EVERSORES, insani. Hi, qui minores sunt, usque ad viginti & quinque annos impletos sub curatore sunt; qui vero EVERSORES aut insani sunt, omni tempore vitæ sub curatore esse jubentur, quia substantiam suam rationabiliter gubernare non possunt.*

SOLIVERSOR] *Soliversor* hic
C appellatur, qui pœnæ subterfugiendæ causa aufugit, & loci mutatione latitat; eodemque sensu apud *Ciceronem* in Oratione pro *Cæcinna* legitur: *Qui volunt pœnam aliquam subterfugere aut calamitatem, eo SOLVM VERTVNT.* In editione autem *Abstemiana* pro *Soliversor* perperam legitur *Soli vertiator*.

EGO HODIE TIBI VITAM ADIMO] In editione *Abstemiana* corrupte legitur, *& hodie tibi dirimo vitam.*

VASCVLA] In editione *Abstemiana* legitur *vasella*.

ROGO DOMINE COCE, VENIAM PETO, ROGANTI CON-

CONCEDE] Omnia hæc verba in editione *Brassicani* omissa sunt, & post proxime præcedentem vocem CONFREGI positum est signum interrogationis. In editione autem *Abstemiana* exstant quidem hæc verba, sed pro *VENIAM* legitur *VITAM peto, ET concede roganti.*

DE CVLINA] In edit. *Abstem.* pro *Culina* legitur *Coquina.*

DVCTVS] *Duci* usurpatur hic simpliciter pro *ad mortem duci.* Sic etiam *victimæ* olim dicebantur *duci*, cum ducerentur ad *immolationem.* Qua de re vide *Barn. Brisson.* l. 1. de Formulis sive solennibus Populi Rom. verbis, p. 17.

SVB DIE XVI KALENDAS LVCERNINAS, VBI ABVNDANT CYMÆ] In editione *Abstemiana* pro *Lucerninas* perperam legitur *Lucernulas.* Per *Calendas* autem LVCERNINAS videntur hic significari *Calendæ Aprilis*, ita ut *dies decimus sextus ante Calendas Lucerninas* respondeat *diei decimo septimo Martii*, quo circiter tempore cum *Æquinoctio Ver* incipit. Tunc enim ABVNDANT CYMÆ; quæ quid sint docet *Plinius* Historiæ Naturalis lib. 19. cap. 8. his verbis: *Brassica toto anno seritur, quoniam & toto secatur; utilissime tamen ab æquinoctio autumni. Transfertur, cum quinque foliorum est. CYMAS a prima satione præstat PRIMO VERE. Hic est quidam ipsorum caulium delicatior teneriorque cauliculus, Apicii luxuria Druso Cæsari fastiditus, non sine castigatione Tiberii patris. Post CYMAM ex eadem brassica contingunt æstivi autumnalesque cauliculi, mox hiberni, iterumque CYMÆ, multo æque genere multifero, donec sua fertilitate consumatur.* Hæc *Plinius.* Quibus illustrandis lucem affert *Ludovicus Cælius Rhodiginus* Lectionum Antiquarum lib. 17. cap. 27. his verbis: *CYMAS seu CYMATA prætenenos dicimus in brassica præcipue coliculos, VERE APPETENTE progerminantes, velut* κύματα *plane sint, id est, fœtus.* Huc quoque pertinent sequentes *Columellæ* versus ex Carmine de cultu Hortorum:

> *Tum quoque conseritur, toto quæ plurima terræ*
> *Orbe virens pariter plebi Regique superbo*
> *Frigoribus caules, & VERI CYMATA mittit.*

Eadem CYMATA vocantur quoque in eodem Carmine *Prototomi caules*, id est, *Caules primæ sectionis*, hoc versu:

> *Sed jam PROTOTOMOS tempus decidere CAVLES;*

quemadmodum videlicet etiam a *Galeno* appellantur πρωτότομοι καυλοὶ, & a *Martiale* lib. 10. epigram. 48. atque lib. 14. epigr. 101. *Prototomi coliculi.* De iisdem CYMIS sive *Coliculis primæ sectionis*, & eorundem apud antiquos Romanos *præparationibus* consulendus insuper est *Cælius Apicius* libri tertii de Re culinaria capite (1) *septimo;* quod inscribitur *de CYMIS;* ut & libri octavi capite septimo, ubi inter ea, quæ ad *Porcellum Hortulanum* præparandum pertinent, etiam memorantur *COLICVLI elixi.* Hinc igitur jam patet, cur in *Testamento* hoc *M. Grunnii Corocottæ Porcelli* mactatus is esse dicatur

(1) *Nempe secundum* Albani Torini *editionem*, Basileæ, *A. 1541. in 4to impressam. In editione autem* Gabrielis Humelbergii, *Medici & Physici Isnensis*, Tiguri *typis Froschovianis A. 1542. in 4to impressa, est illud Caput nonum, & pro* Cymæ, *perperam legitur* Cimæ; *quod tamen recte ibi emendavit jam memoratus* Humelbergius *in* Annotationibus *suis lectu dignissimis.*

tur *eo tempore*, VBI ABVNDANT CYMÆ; nempe quia veteres Romani *carnem porcellinam* libenter comederunt cum CYMIS sive *Coliculis brassicæ prototomis.* Quod autem expressa sit mentio *diei decimi sexti ante Kalendas Apriles*, ejus causam esse arbitror, quoniam eo die celebrabantur *Liberalia* sive *Dionysia* in honorem *Liberi* sive *Bacchi* cum profusa lætitia convivali, cujus pars sine dubio etiam fuit *Porcellus Hortulanus*, cujus præparatio a *Cœlio Apicio* lib. 8. de Re culinaria cap. 7. describitur his verbis: (1) *Porcellus Hortulanus exossetur per gulam in modum utris; indatur ei pullus isiciatus particulatim concisus; adjiciantur turdi, ficedulæ, isicia de pulpa sua, lucanicæ, dactyli exossati, edules bulbi, cochleæ exemptæ, malvæ, porri, betæ, apium, COLICVLI ELIXI, coriandrum, piper integrum, nuclei; ova quindecim superinfundantur, & liquamen piperatum; ova addantur tria, & denique consuatur, præduretur, & in furno assetur. Deinde a dorso scindatur, & jure hoc perfundatur; piper teratur; ruta, liquamen, passum, mel & oleum modicum bulliant; ubi bullierint, amylum mittatur. Jus porro frigidum in porcellum sic facias: In elixum teras piper, careum, anethum, origanum modicum, nucleos pineos; suffundas acetum, liquamen, carænum, mel sinapi factum, superstiles oleum, piper aspergas, & inferas.* Hucusque *Cœlius Apicius.* Cæterum cur *Calendæ Aprilis* appellen-

A tur LVCERNINÆ, nulla alia nunc mihi suppetit ratio, quam quod (2) *illo mense* celebraretur *Festum Isidis*, quæ secundum *Herodotum*, *Diodorum Siculum*, aliosque antiquos Autores eadem atque Δημήτηρ sive *Ceres* est. Hoc autem Festum vocabatur Λυχνοκαΐα hoc est, *Accensio LVCERNARVM*, quia noctu circa domos frequentes accendebantur *Lucernæ*, eæque per totam ardebant noctem; ut prolixe & accurate refert *Herodotus* lib. 2. cap. 62. his verbis: Ἐς Σάϊν πόλιν ἐπεὰν συλλεχθῶσι τῇσι θυσίῃσι, ἐν τῇ νυκτὶ λύχνα
B καίουσι πάντες πολλὰ ὑπαίθρια περὶ τὰ δώματα κύκλῳ. τὰ δὲ λύχνα ἐστι ἐμβάφια ἔμπλεα ἁλὸς καὶ ἐλαίου· ἐπιπολῆς δὲ ἔπεστι αὐτὸ τὸ ἐλλύχνιον καὶ τοῦτο καίεται παννύχιον. καὶ τῇ ἑορτῇ οὔνομα κέεται ΛΥΧΝΟΚΑΙΉ. οἳ δ' ἂν μὴ ἔλθωσι τῶν Αἰγυπτίων εἰς τὴν πανήγυριν ταύτην, φυλάσσοντες τὴν νύκτα τῆς θυσίης, καίουσι καὶ αὐτοὶ πάντες τὰ λύχνα· καὶ οὕτω οὐκ ἐν Σάϊ μούνῃ καίεται, ἀλλὰ καὶ ἀνὰ πᾶσαν Αἴγυπτον· ὅτευ δὲ καὶ εἵνεκα φῶς ἔλαχε τιμὴν ἡ νὺξ αὕτη, ἔστι ἱρὸς περὶ αὐτοῦ λόγος λεγόμενος. Hoc est secundum interpre-
C tationem editionis græco-latinæ Wechelianæ Francofurtensis A. 1608. in folio: *Vbi vero in Sain urbem sacrificatum convenerunt, noctu sub dio universi circum domos frequentes LVCERNAS accendunt, imbutas sale & oleo plenas, quibus superstans incumbit ipsum ellychnium, quod tota ardet nocte. Cui Festo nomen impositum est ACCENSIO LVCERNARVM. Ad hunc conventum quicun-*

(1) *Inspice hujus loci utramque supra citatam editionem, nempe* Basileensem *&* Tigurinam, *& videbis, quomodo variantes earum lectiones conciliaverim.*

(2) *In* Calendario Romano Ethnicæ vetustatis, *a* Joanne Rassio *ex variis antiquis Calendariis Romanis collecto, & Sangalli typis Leonhardi Straubii A. 1584. in 4to edito, refertur hoc* Festum Isidis *ad* Nonas *sive* diem quintum Aprilis.

cunque Ægyptiorum non ierint, observantes Sacrificii noctem, & ipsi universi LVCERNAS accedunt: atque ita accenduntur LVCERNÆ non in Sai modo, sed etiam per universam Ægyptum. Qua vero gratia nox hæc lumen & honorem sortita sit, sacra quædam ratio commemoratur. Hæc *Herodotus.* Consulendus etiam est de eodem *Festo LVCERNARVM*, ejusque origine & arcana causa, doctissimus *Fortunius Licetus* libro sexto eruditissimi Operis *de Reconditis Antiquorum Lucernis*, & quidem capite 87, ubi agitur de *Lucerna*, in effigiem *capitis Ægyptii Sacerdotis rasi* efformata. Et hæc quidem de CALENDIS LVCERNINIS in præsens sufficiant. Tu autem, quiquis hæc legis,

- - *si quid novisti rectius istis,*
Candidus imperti, si non, his utere mecum.

CLIBANATO ET PIPERATO CONSVLIBVS] Fictitiis hisce *Consulum cognominibus* alluditur ad *Clibanum*, in quo (1) caro porcina coquitur, & ad *Piper*, quo eadem conditur. *Clibani* fit mentio apud *Cælium Apicium* lib. 7. de Re Culinaria lib. 7. cap. 5. his verbis: *Assatura in collari; elixatur & infunditur in fretali piper, condimentum, mel, liquamen, & (2) attoretur in CLIBANO, quousque coquatur.* Quæ verba supra memoratus *Gabriel Humelbergius* illustrat hac Annotatione: *CLIBANVS Græce, FVRNVS Latine dicitur. Est etiam CLIBANVS aliquando vas coquinarium, quod Testus dicitur & Testum, ex ære patens, in quo prunis suppositis coquuntur spiræ, scribitæ, mustacea in nuptiis, placentæ & testuacea, a testu sic vocata, & ex variis esculentis concinnata condimenta & obsonia. Piperati* autem fit mentio apud eundem *Apicium* lib. 3. cap. 14. his verbis: *Raphanos cum PIPERATO ita ut piper cum liquamine teras.* Ad quæ verba idem supra citatus *Humelbergius* hæc annotat: *PIPERATVM condimentum est a pipere sic dictum sicut Cuminatum a cumino, Coriandratum a coriandro.*

INCLAMAVIT AD SE SVOS PARENTES] In editione *Abstemiana* perperam legitur, *Clamavit ad se duos parentes.*

PATRI MEO VERRINO LARDINO] *Priori* horum duorum cognominum alluditur ad vocabulum *Verres*, quod significat *porcum masculum*; *posteriori* autem ad *Lardum* seu *puinguedinem suillam.* Notandum etiam hic obiter est, cognomen VERRINVS *Genti Gellæ & Magiæ* fuisse *familiare*, ut videre est in *Jani Gruteri* Syntagmate antiquarum Inscriptionum Romanarum pag. 730; utpote ubi fit mentio GELLIÆ VERRINÆ & MAGII VERRINI.

DO LEGO DARI] In editione *Abstemiana* perperam legitur DELEGO DARI, eademque vitiosa lectio ibidem deinceps *bis* repetitur.

MATRI MEÆ VETERINÆ SCROFÆ] In editione *Abstemiana* nomen *Veturinæ* perperam omissum est. Mihi autem verisimile videtur, initio fuisse scriptum vel VETVRIÆ SCROFÆ vel VETVLINÆ SCROFÆ, nempe per allusionem

(1) *Vide supra citatum* Cælii Apicii locum lib. 8. cap. 7.

(2) *In editione* Basiliensi *legitur atteritur.*

sionem vel ad verum *nomen gentilium* VETVRIVS, quod apud antiquos Historiæ Romanæ Scriptores & in vetustis Inscriptionibus passim occurrit, vel ad verum *cognomen* VETVLINVS, quod *Cassiæ Genti* fuit *familiare*, ut apud *Dionem Cassium* lib. 58. videre est. Similiter enim & cognomine SCROFÆ alluditur ad verum cognomen SCROFA, quod *Tremelliæ Genti* fuit familiare, ut patet ex *Cn. Tremellio* SCROFA, cujus *Plinius* Hist. Natur. lib. 17. cap. 23. meminit. Origo autem & causa hujus cognominis refertur a *M. Terrentio Varrone* lib. 1. de Re rustica cap. 4. ubi ipse *Tremellius Scrofa* introducitur loquens his verbis: *Ignorare videris, cur appeller Scrofa. Itaque ut etiam hi propter te sciant, cognosce meam Gentem suillum cognomen non habere, nec me esse ab Eumæo ortum. Avus meus primum appellatus est SCROFA, qui Quæstor cum esset Licinio Nervæ Prætori Macedonia provincia relictus, qui præesset exercitui, dum Prætor rediret, hostes arbitrati occasionem se habere victoriæ, impressionem facere cœperunt in castra. Avus, cum cohortaretur milites, ut caperent arma, atque exirent contra, dixit, celeriter se illos, VT SCROFA PORCOS, disjecturum; id quod fecit. Nam in prælio hostes ita fudit ac fugavit, ut eo Nerva Prætor Imperator sit appellatus, Avus cognomen invenerit, ut diceretur SCROFA: itaque Proavus ac superiores, de Tremelliis nemo appellatus SCROFA; nec minus septimus sum deinceps Prætorius in Gente nostra, nec tamen defugio, quin dicam quæ scio de suillo pecore.* Hucusque ipse *Tremellius Scrofa* de origine sui cognominis. *Ma-*

A ter itaque *Corocottæ porcelli* fingitur hic appellari VETVRIA vel VETVRINA, seu potius VETVLINA, ob provectam ætatem, quasi *Vetula;* SCROFA autem ob *frequentem partum multorum porcorum.* Sus enim, quæ multos jam peperit porcos, proprie dicitur *Scrofa.*

LACONICÆ SILIGINIS MODIOS XL] In editione *Abstemiana* pro *Laconicæ siliginis* perperam legitur *Lalluginis.*

SORORI MEÆ QVIRINÆ]
B Viri doctissimi *Claudius Salmasius* & *Gerardus Joannes Vossius* existimant, sororem hanc *Corocottæ porcelli* natu minorem appellari QVIRINAM quasi Χοιρίνην sive CHOERINAM per allusionem ad vocem Græcam χοῖρος, quæ significat *porcum;* sed revera alluditur fictitio hoc nomine QVIRINA ad *quiritum*, qui proprius est porcorum tenellorum, ut *grunnitus* porcorum adultorum. Quemadmodum enim *pulli gallinacei*
C a sono primæ syllabæ *pi* dicuntur *pipire*, sic *porci tenelli* a sono primæ syllabæ *qui* dicuntur *quirire*; pro quo Germani nostri secundum Saxoniæ Inferioris dialectum dicunt *quiken.* Iidem etiam ex latino *quirire* per mutationem *qu* in *k* & geminationem literæ *r* fecerunt verbum *kirren*, quod significat *stridere.* Cæterum a verbo primitivo *quirire* descendit frequentativum verbum *quiritare*, quo *Autor Poematis de Philomela sive Luscinia, Ovidio* perperam attributi, utitur pro *vocem verris edere* hoc versu:

QVIRITAT VERRES tardus; rudis oncat asellus.

Idem quoque verbum *quiritare* per metaphoram usurpatur pro *vagitu infantium*, ut videre est apud *Plinium Junio-*

Juniorem lib. 6. epist. 20. ubi de *Vesuvii* montis incendio agens, sic scribit: *Audires ululatus fœminarum, INFANTIVN QVIRITATVS, clamores virorum.* Aliud ergo est verbum *Quiritare*, cum derivatur a voce porcellina *quirire*, atque aliud, cum derivatur a nomine *Quirites*, utpote cum secundum posteriorem hanc derivationem significet *Quiritium*, hoc est, *Populi Romani implorare fidem & auxilium*, ut testatur *Varro* lib. 5. de Lingua Latina his verbis: *Quiritare dicitur is, qui Quiritium fidem clamans implorat.* Idem quoque multis veterum Autorum exemplis confirmat & illustrat *Barnabas Brissonius* lib. 8. de Formulis, & *Joannes Ludovicus de la Cerda* Adversariorum Sacrorum cap. 141. §. 508. in *Notis* ad *Isidori Glossarium*, ubi *quiritare* & *proquiritare* significat *Populum alloquendo aliquid publicare.* Quamvis igitur *Corocottæ porcelli soror* ob tenellam ætatem nominetur QVIRINIA per allusionem ad porcellinam vocem *quirire*, opinor tamen, ut in reliquis omnibus hujus Testamenti fictitiis nominibus & cognominibus verorum nominum & cognominum Romanorum ludicra imitatio latitat, sic etiam per nomen QVIRINA respici ad verum nonnullarum fœminarum Romanarum nomen gentilitium QVIRINIA & verum cognomen QVIRINA, quorum exempla extant in *Jani Gruteri* antiquarum Inscriptionum Syntagmate.

IN CVIVS VOTVM INTERESSE NON POTVI] Videtur hic per jocum intelligendum esse *Votum matrimonii* sive *desponsatio nuptialis.*

DABO DONABO] In editione *Abstemiana* verbum DONABO perperam omissum est.

SVTORIBVS SETAS] Hinc patet, non carere testimonio antiquiquitatis, quod *Robertus Stephanus* in Thesauro Linguæ Latinæ refert, verbum *suere* a quibusdam deduci a *sue*, quia hujus animalis *pilis* in *suendo* sutores uterentur.

RIXATORIBVS CAPITINAS] In editione *Abstemiana* mendose legitur *Rixoribus.* Quod porro autem ad vocem CAPITINAS attinet, ingenue fateor, de ejus vera lectione veroque sensu nondum mihi satis liquere. An forte legendum est RIXATORIBVS CANINOS, subaudito DENTES? Qui autem illi sint, docet *Plinius* Hist. Nat. lib. 11. cap. 37. his verbis: *Continuorum dentium, qui digerunt cibum, lati & acuti; qui conficiunt, duplices; qui discriminant eos, CANINI appellantur. Hi sunt serratis longissimi.* Item lib. 7. cap. 16. *Fœminis minor numerus dentium: quibus in dextra parte gemini superne, A CANIBVS COGNOMINATI, fortunæ blandimenta pollicentur, sicut in Agrippina Domitii Neronis matre; contra in læva.* Hæc *Plinius.* Quem posteriorem locum doctissimus *Claudius Salmasius* in Plinianis Exercitationibus ad *Solini* caput *primum* prolixe explicat. Iidem dentes vocantur græce Κυνόδοντες, ut apud *Aristotelem* de Histor. Animal. lib. 2. cap. 3. & apud *Solinum* jam citato loco videre est. Hos igitur κυνόδοντας sive CANINOS *dentes* RIXATORIBVS *ob conviciorum morsus & lacerationes* valde convenienter legari arbitor; nempe eodem fere sensu, quemadmodum *Theoninus dens*, *genuinus dens*,

dens, & *facundia* atque *eloquentia* CANINA, abierunt in proverbium.

BVBVLARIIS INTESTINA] In editione *Brassicani* legitur *Bubulariis*.

ISICIARIIS FEMORA] Ita hic legendum est, non autem, ut vulgo legitur ESICIARIIS. *Isiciarii* enim dicuntur coqui, qui faciunt *Isicia*. ISICIA autem, ab *insecando* proprie nuncupata ISICIA, sunt non solum *edulia & cibaria ex carne insecta & concisa*, quae vel per se, vel reticulo & omento circumdata in sartagine, aliis etiam nonnullis rebus, & praecipue quidem aromatibus, plerumque adjunctis, cum adipe, butyro aut oleo friguntur; verum etiam *farcimina*, quae fiunt intestinis *carne concisa* fartis & impletis, & alias a Graeca voce τομή, quae *sectionem* & *incisuram* significat, appellantur *tomacula*. Meminit hujusmodi *Insiciorum* sive *Isiciorum Varro* lib. 4. de Lingua Latina his verbis: *INSICIA, ab eo quod INSECTA CARO, ut in Carmine Saliorum est; quod in Extis dicitur nunc Prosectum.* Prolixius & accuratius de iisdem agit *Macrobius* Saturnalium lib. 7. cap. 8. ubi *Furius Albinus* & *Disarius* introducuntur colloquentes hoc modo: *Post haec Furius Albinus: Ego quoque pro virili portione Disarium nostrum in exercitum non relinquo. Dicas, quaeso, quae causa difficile digestu facit INSICIVM, quod ab INSECTIONE INSICIVM dictum, (amissione enim literae N postea quod nunc habet nomen obtinuit;) cum multum in eo digestionem futuram juverit tritura tam diligens, & quicquid grave erat carnis absumpserit, consummationemque ejus multa ex parte confecerit;*

A *Et Disarius: Inde hoc genus cibi difficile digeritur, unde putas ei digestionem ante provisam. Levitas enim, quam tritura praestitit, facit ut innatet udo cibo, quem in medio ventris invenerit, nec adhaereat cuti ventris, de cujus calore digestio promovetur: sic & mox atque formatum, cum in aquam conjicitur, natat; ex quo intelligitur, quod idem faciens in ventris humore, subducit se digestionis necessitati, & tam sero illic coquitur, quam tardius conficiuntur, quae vapore aquae, quam quae igne solvuntur. Deinde, dum instantius teritur, mul-* B *tus ei flatus involvitur, qui prius in ventre consummendus est, ut tum demum conficiatur, quod remansit de carne jam liberum.* Hucusque *Macrobius*. Idem quoque vocabulum ISICIVM, sed male transformatum in *Hysitium* & *Esicium*, frequentissime occurrit apud *Caelium Apicium* in Opere de Re culinaria, & quidem imprimis lib. 2. cap. 1. ubi ex professo agitur *de Isiciorum praeparationibus*. Caeterum ex simplici vocabulo ISI- C CIVM factum porro est vocabulum compositum *Salsicium*, quasi *Salsum Insicium* sive *Isicium*, & ex hoc denique corruptum vocabulum Gallicum *Saucisse*, quod & apud Germanos nostros jam in usu est.

MVLIERIBVS LVMBVLOS] Per *Lumbulos* hic nihil aliud significantur quam *Renes*, quemadmodum apud *Caelium Apicium* lib. 7. cap. 8. quod *de Lumbulorum & Renum apparatu* inscribitur. Recte enim ibi annotat *Gabriel Humelbergius*, in his verbis, *Lumbuli & Renes*, conjunctionem ET expositive accipiendam esse pro ID EST, *Lumbulosque* dictos esse a *Lumbis*, quia spinae ad-

hærent quasi parvi lumbi. Quod au- A tem mulieribus hic legantur LVMBVLI eo fit, quoniam *in Lumbis & Renibus præcipua libidinis Veneriæ sedes* est, ideoque iisdem non solum a profanis Autoribus antiquis Græcis & Latinis, verum etiam in ipsa *Scriptura Sacra opus generationis* passim attribuitur; ut multis exemplis demonstrat doctissimus *Joannes Henricus Meibomius* in Dissertatione *de Usu flagrorum in re Veneria.* Vide etiam *Joannis Petri Lotichii* Quæstionum Petronianarum de Re Medica Resolutiones, lib. 2. cap. 17. in explicatione horum apud *Petronium Arbitrum* verborum: *Eu-* B *molpus, qui tam frugi erat, ut illi etiam ego puer viderer, non distulit puellam invitare ad Pygiciaca sacra. Sed & podagricum se esse LVMBORVMQVE SOLVTORVM omnibus dixerat, & si non servasset integram simulationem, periclitabatur totam pœne tragœdiam evertere.* Ubi sine dubio SOLVTI LVMBI iidem sunt atque *nimia Venere enervati.*

PVERIS VESICAM] Hujusmodi *Vesica*, quæ puerorum lusui C inservit, vocatur Germanice a sonitu, *eine Knapblase.* Meminit ejus *Lucretius* lib. 6. his versibus:

Nec mirum, cum plena anima VESICVLA PARVA
Sæpe ita dat pariter sonitum displosa repente.

PVELLIS CAVDAM] Nempe vel pro *flabello ludicro*, vel per allusionem ad *obscænum sensum* vocis *Cauda*; ut apud *Horatium* L. 1. Satyr. 2.

Accidit, ut cuidam testes CAVDAMQVE SALACEM
Demeteret ferrum;

item Lib. 2. Satyr. 7.

- - - - sub clara nuda lucerna
Quæcunque excepit TVRGENTIS verbera CAVDÆ.

CINÆDIS MVSCVLOS] Nempe ob *enervatam totius corporis mollitiem.* Κίναιδος enim secundum *Hesychium* & Autorem anonymum *Magni Etymologici* est Græci ἀσελγὴς πόρνος sive *puer Sodomiticus*, sic dictus ἀπὸ τοῦ κινεῖν τὴν αἰδῶ. Secundum hanc igitur etymologiam prima hujus nominis syllaba scribenda est per I. apud eundem tamen jam citatum *Hesychium* legitur etiam Κύναιδος, & exponitur per λίαν ἀναιδής; secundum quam scripturam & etymologiam *Cynaedus* significat *hominem impudentia canina præditum*, & scribendum est in prima syllaba per Υ.

CVRSORIBVS ET VENATORIBVS TALOS] Apposite profecto & congrue. Indigent enim hi *robore & agilitate pedum* quam maxime.

LATRONIBVS VNGVLAS] Admodum convenienter. *Vngulæ* enim symbolum sunt *rapinæ* & *rapacitatis*; quam ob rem & *Plautus* in *Pseudolo* Act. 2. Scen. 2. *Vngulas injicere* usurpat pro *rapere.* Introducitur enim ibi *Pseudolus* servus *Harpacem* alloquens his verbis.

- - - nunc certo scio
Hoc febrim tibi esse, quia non licet huic (argento) *INIICERE VNGVLAS.*

ET NEC NOMINANDO COCO DO, LEGO AC DIMITTO POPAM ET PISTILLVM, QVÆ MECVM DETVLERAM A QVERCETO VSQVE AD HARAM; LIGET SIBI COLLVM DE RESTE] Ita hic locus legitur in

in editione *Joannis Alexandri Braſſicani* & *Barnabæ Briſſonii;* in editione autem *Laurentii Abſtemii* multo etiam corruptior is legitur hoc modo: *Et nec nominando Coco LEGATO dimitto POPINAM & Piſtillum, QVEM mecum ATTVLERAM De TEBESTE uſque ad TERRESTRE liget ſibi collum de reſte.* Ego vero veram & genuinam ejuſdem loci lectionem arbitror eſſe hanc: *Et nec nominando Coco do, lego ac dimitto PODICEM, & PASTVM (1) ILICEVM, QVEM mecum detuleram a querceto uſque ad haram; liget ſibi collum de reſte.* Tale enim non nominandum legatum NEC NOMINANDO debebatur *occiſori*, nempe *Podex* cum *paſtus ilicei* ſeu *querni ſtercoreis reliquiis*, atque loco ultimi VIVE, VALE, ET MEI ESTO MEMOR, imprecatio *voluntarii ſuſpendii*, LIGET SIBI COLLVM DE RESTE, hoc eſt Germanice, *Daſz er ſich erhenke.*

M. GRVNNIVS COROCOTTA PORCELLVS VIXIT ANNO DCCCCXCVIIII, QVOD SI SEMIS VIXISSET, MILLE ANNOS IMPLESSET.] Si Inſcriptio hæc ſimpliciter ita eſſet interpretanda, ut nuda verba ſonant, ſuperaſſet *porcellus* iſte *Corocotta* longitudine vitæ ipſum illum omnium hominum μακροβιώτατον *Mathuſalah*, ut pote quem Scriptura Sacra teſtatur vixiſſe non niſi annos *nongentos ſexa-* A *ginta novem;* attenimvero ſub hoc tam abſurdo & ridiculo ænigmate latitat *verum tempus*, quo ludicrum hoc Teſtamentum compoſitum eſt, ſimul & *præcipuum indicium veræ hiſtoriæ*, quæ ejuſdem fingendi occaſionem præbuit. Totum enim hoc Teſtamentum eſt mera *Satyra* & per MILLE ANNOS non intelliguntur hic *mille anni vitæ* vel *porcelli* alicujus vel *hominis*, ſed *mille anni a condita Vrbe Roma. Milleſimus* autem *primus annus Vrbis conditæ* (2) B *Varronianus* cœpit currente anno communis Æræ Chriſtianæ *ducenteſimo quadrageſimo octavo*, quo ab *Imp. M. Julio Philippo Arabe Conſule III.* ejuſque filio *M. Julio Philippo Cæſare Conſule II*, *Ludi Seculares* ob *milleſimum* annum Vrbis conditæ abſolutum magnificentiſſime celebrati ſunt; ut ſolidiſſime demonſtrat R. P. *Dionyſius Petavius* in magno Opere *de Doctrina Temporum* Lib. XI. cap. XXV. & lib XIII. ad an. Chriſti 248. C Hoc igitur anno, & quidem poſt celebrationem *Agonis millenarii* Teſtamentum hoc ab anonymo quodam *Satyrographo* confictum eſſe arbitror occulta quadam alluſione ad *Imp. M. Antonium* GORDIANVM TERTIVM, qui *vigeſimo ſecundo* ætatis ſuæ anno juſſu invaſoris Imperii *M. Julii Philippi Arabis* anno Vrbis conditæ 997, Chriſti autem 244, crudeliter & nefarie occiſus eſt. Hoc enim facinus adeo fuit enorme & ſcele-

(1) *Jlex germanice dicitur* eine Steineiche, *vel ſecundum Tabernamontanum* eine Stecheiche, *& differt a quercu foliis, laurinis ſimilibus & ſerratis, glandeſque habet quernis minores. Sæpiſſime tamen Jlex promiſcue uſurpatur pro* Quercu, *quemadmodum etiam hoc loco PASTVS ILICEVS idem eſt atque* QVERNVS, *qui germanice vocatur* Eichen weide *vel* Eichel-weide. *Sic enim & apud* Statium *legitur ILICEÆ TRABES. Idem nempe ILICEVS eſt atque* Iligneus & Ilignus.

(2) *Hoc eſt, ſecundum ſupputationem* M. Terentii Varronis.

leratum, ut *Julius Capitolinus in* Vita *Imp. Gordiani III*, *Imp. Constantino Magno* dedicata, merito exclamet; *Ita Philippus impie, non jure obtinuit Imperium.* Quamvis autem satyricum hoc Testamentum corroborato jam & satis firmato *Imp. Philippi Arabis* Imperio compositum sit, necessario tamen *cædes* Imp. *Gordiani* quam maxime obscuro involvenda fuit ænigmati, quia ipse *Imp. Philippus* barbarum illud crudelitatis suæ exemplum omnibus modis occulere studuit; ut testatur *Julius Capitolinus* in supra citata *Imp. Gordiani III.* Vita his verbis: *Philippus ne a crudelitate nancisci videretur Imperium, Romam literas misit, quibus scripsit GORDIANVM MORBO PERIISSE, seque a cunctis militibus electum; nec defuit, ut Senatus de his rebus, quas non noverat, falleretur. Appellato igitur PRINCIPE Philippo, & AVGVSTO nuncupato, Gordianum adolescentem INTER DEOS retulit. Fuit juvenis lætus, pulcher, amabilis, gratus omnibus, in vita jucundus, in literis nobilis, prorsus ut nihil PRÆTER ÆTATEM deesset Imperio. Amatus est a Populo & Senatu, & militibus ante Philippi factionem, ita ut nemo Principum. Cordus dicit, omnes milites eum FILIVM appellasse, ab omni Senatu FILIVM dictum, omnem Populum DELICIAS SVAS Gordianum dixisse. Denique PHILIPPVS, cum eum interfecisset, neque Imagines ejus tollere, neque Statuas deponere, neque Nomen abradere; sed DIVVM semper appellans etiam apud ipsos milites, cum quibus factionem fecerat, serio animo & peregrina calliditate veneratus est.* Hucusque *Julius Capitolinus.* Quod itaque ad *historicam* ænigmatici istius & satyrici Testamenti enucleationem attinet, ea, quantum quidem hactenus a me indagari potuit, est talis, quemadmodum hic distincte subjungitur.

Primo videlicet, per COCVM, cujus jussu *porcellus Corocotta* a *famulis* comprehensus & ad necem ductus est, significatur IMP. PHILIPPVS ARABS, & per *artem coquinariam* alluditur partim quidem ad ejusdem *crudelitatem*, partim autem ad *ignobilitatem generis*, quam *Julius Capitolinus* clare & expresse indicat his verbis: *Mysitheo* (Socero Imp. Gordiani III) *mortuo*, (1) *Arriano & Papo Consulibus, in ejus locum Præfectus Præfectorii factus est PHILIPPVS ARABS, HVMILI GENERE NATVS, sed superbus, qui se in novitate atque enormitate fortunæ non tenuit; ita ut statim Gordiano, qui eum IN Locum PARENTIS adsciverat, insidias per milites faceret.*

Secundo, per PORCELLVM *occidendum* significatur *IMP. GORDIANVS TERTIVS*, IMP. *Gordiani Secundi* filius, & Imp. *Gordiani Primi* nepos, alluditurque per diminutivam vocem *Porcellus* ad *puerilem ætatem*, vel ad *primam adolescentiam*, quarum alterutra Imperium adeptus est, ut testatur *Julius* Ca-

(1) *Intelliguntur hoc loco* C. Julius Arrianus & Æmilius Papus, *qui* Consules *fuerunt* A. V. C. 966. *Christi autem* 243. *Notandum etiam est, in* Jani Gruteri *editione Scriptorum Historiæ Augustæ Latinorum Minorum pro* Arriano *perperam legi* Apriano, *eundemque errorem ibidem quoque repeti in* Indice.

Capitolinus his verbis: *Post mortem duorum Gordianorum, Senatus trepidus & Maximinum vehementius timens, ex viginti Viris, quos ad Rempublicam tuendam delegerat, Pupicnum sive Maximum & Claudium Balbinum Augustos appellavit, ambos ex Consulibus. Tunc Populus & Milites GORDIANVM PARVULVM, annos agentem, ut plerique asserunt, VNDECIM, ut nonnulli, TREDECEM ut Junius Cordus dicit, SEDECIM, (nam VIGESIMO ET SECVNDO anno eum periisse asserit,) petiverunt, ut CÆSAR appellaretur; raptusque ad Senatum, atque inde in Concione positus, indumento Imperatorio tectus, CÆSAR est appellatus. Hic natus est, ut plures asserunt, ex filia Gordiani, ut unus aut duo, (nam amplius invenire non potui,) ex* (1) *FILIO, qui in Africa periit. Gordianus igitur CÆSAR factus, apud Matrem educatus est, &, cum exstinctis Maximinis, Maximus etiam & Balbinus militari seditione interempti essent, qui biennio imperaverant, GORDIANVS ADOLESCENS, qui CÆSAR eatenus fuerat, a militibus & Populo & Senatu & omnibus Gentibus ingenti amore, ingenti studio & gratia AVGVSTVS est appellatus.* Huc quoque pertinet, quod idem *Capitolinus* supra citato loco ait, *GORDIANI TERTII Imperio PRÆTER ÆTATEM nihil defuisse.*

A *Tertio*, per *PORCINAM vitæ conditionem, Imp. Gordiano Tertio* in hoc Testamento affictam, alluditur ad *patris* ipsius, nempe *Imp. GORDIANI SECVNDI, voluptariam & libidinosam vitam*, cujus *Julius Capitolinus* meminit his verbis: *MVLIERVM CVPIDISSIMVS fuit* (Imp. Gordianus Junior sive Secundus). *Habuisse eum decretas* sibi *CONCVBINAS VIGINTI DVAS fertur; ex quibus omnibus TERNOS & QVATERNOS FILIOS reliquit, appellatusque est SVI TEMPORIS* (2) *PRIA-*

B *MVS; quem vulgo jocantes, quod esset natura* (3) *propensior PRIAPVM, non PRIAMVM, sæpe vocitarunt. Vixit in deliciis, in hortis, in balneis, in amœnissimis nemoribus, nec pater aspernatus est, sæpissime dicens, illum quandoque in summa claritate cito esse moriturum.* Item aliquanto post: *Extant dicta & soluta oratione & versibus GORDIANI JVNIORIS* (sive SECVNDI), *quæ* (4) *HODIE ab ejus AFFINIBVS frequentantur, non magna,*

C *non minima, sed media, & quæ appareant esse hominis ingeniosi, sed LVXVRIANTIS & suum deserentis ingenium.* Et tandem: *Hæc de GORDIANO JVNIORE digna memoratu comperimus. Non enim nos talia dicere voluimus, quæ Junius Cordus ridicule ac stulte composuit DE VOLVPTATIBVS DOMESTICIS*

(1) *Idem repetit ac confirmat paulo post ipse* Julius Capitolinus *ibidem his Verbis*: DEXIPPVS asseverat ex FILIO Gordiani (primi) TERTIVM GORDIANVM esse natum. *Si quis quis jam porro scire cupit, quis ille fuerit* Dexippus, *qui hic a* Julio Capitolino *citatur, is consulat* Gerard. Joan. Voss. *de Histor. Græc. lib.* 2. *cap.* 16.

(2) *Nempe ob* liberorum multitudinem. *Qua de re videsis* Homerum & *alios antiquos Poetas.*

(3) *Nempe* ad rem veneriam.

(4) *Nempe temporibus* Imp. Constantini Magni, *cum is post* Licinii *interitum jam imperaret solus. Tunc enim* Julius Capitolinus trium Gordianorum *scripsit* Vitas, *easque* Imp. Constantino Magno *dedicavit.*

CIS, *cæterisque infimis rebus; quæ qui velit scire ipsum legat Cordum.* Hucusque *Julius Capitolinus.* Quemadmodum igitur *Horatius* lib. 1. ep. 4. hujusmodi hominem voluptarium merito vocat *Epicuri de grege PORCVM*, his verbis:

> *Me PINGVEM & nitidum bene curata cute vises,*
> *Cum ridere voles EPICVRI DE GREGE PORCVM;*

sic minime dubium est, quin etiam Autor hujus Testamenti eodem respexit, & *Imp. Gordianum Tertium* finxerit esse *Porcellum*, tanquam *libidinosissimo Verre genitum.* Persuasissimum insuper habeo, *Imp. GORDIANVM Tertium*, partim quidem ob res in *Africa* contra *Imp. Maximinum* gestas, partim autem ob nimiam *pervetustæ Nobilitatis suæ* ostentationem, cujus etiam *Julius Capitolinus* expresse meminit, partim denique ob *monstrosam libidinem Veneriam*, tacite hic comparari cum *Plautino* illo *Milite glorioso Pyrgopolinice*, qui in ejusdem tituli Comœdia, & quidem Act. 4. Scen. 2. conqueritur, adeo multas mulieres ob eximiam pulchritudinem suam & præclara facta molestas sibi fuisse de concubitu, ut, quot illæ & quænam fuerint, ne meminisse quidem possit, ideoque servo suo Palestrioni interdicit, ne vulgo ac promiscue omnibus mulieribus suam polliceatur operam. Hinc igitur *Palæstrio Milphidippam* ancillam ibi alloquitur his verbis:

> - - - *PA. Audin' tu mulier?*
> *Dixi hoc tibi dudum, & nunc dico: nisi huic VERRI affertur merces,*
> *Non hic suo seminio quamque PORCVLAM impertiturus est.*
> *MI. Dabitur quantum ipsus pretii poscet.* - - -

A Item paulo post introducuntur ibidem *Palestrio* servus, *Milphidippa* ancilla & ipse *Pyrgopolinices*, de longævitate filiorum ejus colloquentes hoc modo:

> - - - *PY. non edepol tu scis mulier.*
> *Quantum ego honorem nunc illi* (sc. Heræ tuæ) *habeo.*
> (*MI. scio & istuc illi dicam*
> *PA. Contra auro alii hanc vendere potuit operam MI. istuc pol tibi credo.*
> *PA. Meri bellatores gignuntur, quas hic prægnantes fecit;*
> B *Et pueri ANNOS OCTINGENTOS vivunt. MI. Væ tibi nugator.*
> *PY. Quin MILLE ANNORVM perpetuo vivunt, ab seculo ad seculum.*
> *PA. Eo minus dixi, ne hæc censeret me advorsum se mentiri.*
> *MI. Perii; quot hic ipse annos vivet, cujus filii tam diu vivunt?*
> *PY. Post triduo natus sum ego, mulier, quam Jupiter ex Ope natus est.*
> *PA. Si hic pridie natus foret, quam ille est, hic haberet Regnum in Cælo.*

Nempe & hanc *Militis gloriosi* jactantiam Autor hujus Testamenti *Imp. Gordiano Secundo* satyrice accomodavit, cum propter *Imp. Gordiani Tertii* C felicissimam Expeditionem *Persicam* & splendidissimum *Triumphi Persici* apparatum, de quo paulo post accuratius agetur, tum quoque ob ejusdem interitum paulo ante *annum Vrbis conditæ millesimum.*

Quarto, per cognomen COROCOTTA significantur antiquissimæ Gentes Romanæ AVRELIA & CORNELIA, quibus, ut supra demonstratum est, cognomen COTTA fuit familiare. Nam ex his duabus, ut & pluribus aliis vetustissimis nobilissimisque Gentibus Romanis *tres Imperatores GORDIANI* oriundos se esse

esse gloriati sunt, & quidem nimis affectata ambitione, quæ invidiam simul iis peperit & ludibrium. Qua de re consulendus est *Julius Capitolinus* in principio Vitæ *Imp. Gordiani primi*, ubi expressa fit mentio *originis paternæ* ex *Gracchis* Gentis *Semproniæ*, *maternæ* autem ex *Imp. Trajano* Gentis *Vlpiæ;* ut & in principio Vitæ *Imp. Gordiani Secundi*, ubi originis GORDIANORVM, partim quidem ex *Antoninis* Gentis *Aureliæ*, partim autem ex *Scipionibus* Gentis *Corneliæ*, partim denique ex Gentibus *Pompeja* & *Antonia*, fit mentio his verbis: *Gordianus Junior* (sive Secundus) *Gordiani Senis*, *Proconsulis Africæ*, *filius*, *qui cum patre & ab Afris*, *& Senatu AVGVSTVS appellatus est*, *literis & moribus clarus fuit præter Nobilitatem; quam*, *ut nonnulli ab ANTONINIS*, *ut plurimi*, *ab ANTONIIS duxit. Siquidem argumento ad probandam generis qualitatem alii hoc esse dixerunt*, *quod AFRICANVS Gordianus Senior appellatus est*, *cognomine SCIPIONVM*; *quod Domum POMPEIANAM in Vrbe habuit*; *quod ANTONIORVM cognomine semper est nuncupatus*; *quod ANTONIVM filium suum ipse significari voluit in* (1) *Senatu*; *quæ singula videntur Familias designare. Sed ego Junium Cordum sequor*, *qui dicit*, *ex omnibus his Familiis Gordianorum coaluisse Nobilitatem. Idem igitur natus patri primus ex Fabia Orestilla*, *Antonii pronepte*; *unde Cæsarum quoque Familiam contingere videbatur.*

A *Et primis diebus sui natalis ANTONIVS est appellatus*; *mox in Senatu ANTONINI nomen est editum*; *vulgo deinde GORDIANVS haberi cœptus.* Hucusque *Julius Capitolinus.* Cæterum quamvis, ut supra demonstravi, cognomen COTTA recte derivetur à græco verbo κοττέω, quod idem est atque *verbero*, opinor tamen hic propter *Imp. Gordiani Secundi* LASCIVIAM JUVENILEM, qua, ut *Julius Capitolinus* testatur, a luxurioso Imperatore *Heliogabalo* Quæsturam promeruit, per cognomen COROCOTTA etiam alludi

B ad *Cottabum* sive *Cottabismum*, celeberrimum in antiquiorum Græcorum & Latinorum conviviis Ludum, quem *Joannes Meursius* in Libello eruditissimo *de Ludis Græcorum* describit his verbis: *Defixa in terram virga quædam longa erat*, *ac super eam item altera*, *quæ utrinque agitabatur ceu in statera. Ex hac lances duæ appensæ*, *& sub ipsis crateres totidem*, *aqua pleni. Sub aqua statua ænea erat deaurata*, Μάνης *dicta. Jam qui* κοτταβίζειν *vellent*, *phialam vino plenam habebant*, *longiusque absistentes*, *inter se certabant*, *quod vini ex epota*

C *illa superesset*, *id in lancem illam mittere*, *ut repleta gravis fieret*, *inclinaretque*, *& caput allideret statuæ sub aqua latentis*, *atque ita sonum ederet; quique ita jaceret*, *ut ne gutta quidem una in terram caderet*, *majoremque e jactu suo sonum ederet*, *ille victor*, *ab amica redamari se putabat.* Hæc *Meursius.* Vide etiam Explicatores *Juvenalis* ad Satyræ *tertiæ* versum *centesi-*

(1) Isaacus Casaubonus *pro* in Senatu *legendum hic esse credit* in Censu, *hoc est*, *in professione liberorum*, *solita à parentibus fieri apud Acta.*

tesimum octavum, qui *ultimus* est lectu dignissimi istius loci, ubi *Adulatores*, qui tunc temporis in *Aula Cæsarea* vel *Græci* fuerunt, vel *Itali*, Græcorum in arte comica & adulatoria simii, elegantissime describuntur his versibus:

Natio COMOEDA est. Rides? majore cachinno
Concutitur; flet, si lachrimas conspexit amici,
Nec dolet; igniculum brumæ si tempore poscas,
Accipit (1) *endromidem; si dixeris æstuo, sudat.*
Non sumus ergo pares: melior, qui semper & omni
Nocte dieque potest alienum sumere vultum,
A facie jactare manus, laudare paratus,
Si bene ructavit, si rectum minxit amicus,
SI TRVLLA INVERSO CREPITVM DEDIT AVREA FVNDO.

Quinto, per titulum EVERSORIS DOMI, quem *Cocus porcello occidendo* tribuit, ut & per *propriam* ejusdem *porcelli confessionem*, SI QVA FECI, SI QVA PECCAVI, SI QVA VASCVLA PEDIBVS MEIS CONFREGI, significantur Imp. GORDIANI TERTII *tres priores anni* administrationis Imperii, videlicet ab anno Christi 238. quo electus est, usque ad annum 241, quo, antequam contra *Persas* proficisceretur, in uxorem duxit filiam (2) *Mysithei*, doctissimi atque disertissimi Viri, quem in locum *Parentis* adscivit, & statim fecit *Præfectum Prætorii.* Hucusque enim *Imperium Gordiani puerile* & *contemptibile* fuerat culpa *Matris* & pravorum ejus ac corruptorum Ministrorum aulicorum, quorum illa perniciosis consiliis & scelesta opera per ignorantiam aut conniventiam usa est, quique summo jure EVERSORES DOMVS AVGVSTÆ, EVERSORES IMPERII & EVERSORES SALVTIS PVBLICÆ appellari meruerunt. Melioribus enim & fidelioribus consiliis per socerum suum *Mysitheum* informatus, agnovit ipse postea *errores* suos in administrando Imperio commissos, eosque bona fide abolevit & emendavit; ut *Julius Capitolinus* in ipsius Vita luculentissime testatur hac vere aurea & omnibus Principibus utilissima lectuque necessaria narratione: *Finita igitur solicitudine in Africa, Gordiano jam iterum & Pompejano Consulibus, bellum Persicum natum est. Quare ADOLESCENS Gordianus, priusquam ad bellum proficisceretur, duxit uxorem filiam MYSITHEI, DOCTISSIMI VIRI, quem CAVSA ELOQVENTIÆ dignum* (3) *Parentela sua putavit, & Præfectum (Prætorii) statim fecit. Post quod non PVERILE jam & CONTEMPTIBILE videbatur Imperium; siquidem & optimi Soceri consilio adjuva-*

(1) Endromis *vestis fuit Gallica, qua Romani ad arcendum frigus usi sunt, & quidem præcipue in Gymnasio & Theatro post exercitationem ludorum, ne lusores calefacti subito refrigescerent.*

(2) *Ita hoc nomen revera scribendum est nempe, per Y prima syllaba, non autem per I; ut jam pridem recte observarunt ac monuerunt doctissimi Viri* Isaacus Casaubonus & Claudius Salmasius *in Notis ad* Julium Capitolinum.

(3) *Hoc est, quem in locum* Parentis *adscisceret, & cui se daret in* filium. *Nam quod gener socerque* patris & filii *nomina usurpaverint, ex se-*

varetur, & *ipse propria ætate aliquantulum* (1) *saperet, nec per spadones aut* MINISTROS AULICOS, (2) *Matris vel* (3) *ignorantia vel conniventia venderetur. Extat denique & Soceri ejus ad eum epistola, & ipsius* GORDIANI *ad Socerum, qua intelligitur ejus seculum emendatius ac diligentius Socero adjuvante perfectum, quarum exemplum hoc est:* DOMINO FILIO ET AUGUSTO MYSITHEUS SOCER ET PRÆFECTUS. *Evasisse nos gravem temporum maculam, qua per* SPADONES & *per illos, qui* AMICI *Tibi videbantur, (erant autem vehementes* INIMICI; *) omnia vendebantur, voluptati nobis est, eo magis, quo Tibi gratior* EMENDATIO *est; ut si qua vitia fuerunt,* TUA NON FUISSE *satis constet, mi Fili venerabilis. Neque enim quisquam ferre potuit datas Eunuchis suffragantibus militum præposituras;* NEGATUM LABORIBUS PRÆMIUM; *aut interemptos, aut liberatos, pro libidine atque mercede, quos non decebat;* VACUATUM ÆRARIUM; *per eos, qui quotidie Te insidiosissime frequentabant, initas factiones, ut Tu decipereris; cum inter se de bonis pessimi quique haberent* ANTE-CONSILIA *Tibimet suggerenda; bonos pellerent, detestandos insinuarent; omnes postremo* TUAS FABULAS *venderent. Diis igitur* A *gratias, quod,* VOLENTE TE IPSO, *emendata Respublica est. Delectat sane boni Principis esse Socerum, & ejus,* QUI OMNIA REQUIRAT, ET OMNIA VELIT SCIRE, *& qui pepulerit homines, per quos antea* VELUT IN AUCTIONE *positus, nundinatus est. Item* GORDIANI *ad ipsum:* IMPERATOR GORDIANUS AUGUSTUS MYSITHEO PATRI ET PRÆFECTO. *Nisi Dii omnipotentes Romanum tuerentur Imperium, etiamnunc per emptos Spadones velut in hasta positi venderemur. Denique* B *nunc demum intelligo, neque Felicem Prætorianis cohortibus præponi debuisse, Neque Serapammoni quartam legionem credendam fuisse, &, ne omnia dinumerem,* MULTA NON FUISSE FACIENDA, QUÆ FECI; *sed Diis gratias, quod te insinuante, qui nihil vendis, didici ea, quæ* INCLUSUS *scire non poteram. Quid enim facerem, quod nos Maurus venderet, & consilio cum Gaudiano & Reverendo & Montano habito, vel laudaret aliquos, vel vituperaret, & illorum consensu quasi testium, quod* C *dixerat, approbarem? Mi Pater, verum audias velim.* MISER EST IMPERATOR, APUD QUEM VERA RETICENTUR; *qui cum ipse publice ambulare non possit, necesse est, ut audiat, & vel audita, vel a plurimis corroborata, confirmet. His*

sequentibus Imp. Gordiani & Mysithei *epistolis mutuis videre est.*

(1) *Ita hic legendum est, nempe* propria ætate, *non autem, vulgo perperam legitur* pro pietate. *Salmasius legendum censet* pro ætate.

(2) *Priusquam enim* Imp. Gordianus III. *in uxorem duceret filiam* Mysithei, *totus fuit in potestate* Matris, *ita ut ipsa filii nomine omnia in Imperio ageret & administraret per spadones aliosque pravos ministros aulicos.*

(3) MISER *merito appellandus est* Princeps, *qui cum a Ministris suis aulicis venditur, vendi se ignorat;* STULTUS *autem, qui se vendi scit, & connivet.*

His epistolis intellectum est, ADOLESCENTEM Soceri consiliis emendatum atque correctum. Hucusque Julius Capitolinus.

Sexto, per titulos SOLIVERSORIS & FVGITIVI, quos Cocus porcello occidendo tribuit, significatur Imp. Gordiani Tertii EXPEDITIO CONTRA PERSAS, Syriam populantes, utpote quam ea potissimum de causa suscepit, ut varios errores, in administrando Imperio culpa Matris & ministrorum ejus ante commissos, absens insigni aliquo facto suo compensaret. Quam felix autem & fortunatus Expeditionis istius fuerit successus, refert Julius Capitolinus his verbis: Sedato terræ motu, (1) Prætextato & Attico Consulibus, GORDIANVS aperto Jano gemino (quod signum erat indicti belli, profectus est contra PERSAS cum exercitu ingenti, & tanto auro, ut vel auxiliis, vel militibus facile Persas vincere posset. Fecit iter in Moesiam, atque in ipso procinctu, quidquid hostium in Thracia fuit, delevit, fugavit, expulit atque submovit. Inde per Syriam in Antiochiam venit, quæ a Persis jam tenebatur. Illic frequentibus præliis pugnavit & vicit, SAPORE Persarum Rege submoto post Artaxatam, Antiochiam recepit, & Carras, & Nisibin, quæ omnia sub Persarum Imperio erant. Rex sane Persarum tantum GORDIANVM Principem timuit, ut cum instructus esset suis copiis, nostris tamen Civitatibus ipse præsidia sponte deduceret, easque integras suis civibus redderet, ita ut nihil, quod ad

A eorum fortunas pertineret, attaminaret. Sed hæc omnia per MYSITHEVM Socerum Gordiani, eundemque Præfectum, gesta sunt. Effectum denique est, ut Persæ, qui jam in Italia timebantur, in Regnum suum, pugnante GORDIANO redirent, totumque Orientem Romana Respublica detineret. Exstat Oratio GORDIANI ad Senatum, qua de rebus suis gestis scribens, MYSITHEO Præfecto suo & Socero ingentes gratias agit; cujus partem indidi, ut ex eo vera (2) cognosceres: Post hæc, PATRES CONSCRI-
B PTI, quæ, dum iter agimus, gesta sunt, quæque ubique singulis triumphis digna sunt actitata; etiam PERSAS, ut brevi multa connectam, ab Antiochensium cervicibus, quas jam nexas Persico ferro gerebant, & Regem Persarum amovimus. Carras deinde cæterasque Vrbes Imperio Romano reddidimus. Nisibin usque pervenimus, &, si Dii faverint, Ctesiphonta usque veniemus. Valeat tantum MYSITHEVS Præfectus & Parens noster, cujus ductu & dispositione & hæc transegimus, & re-
C liqua transigemus. Vestrum est igitur supplicationes decernere, Nos Diis commendare, MYSITHEO gratias agere. His in Senatu lectis, quadrigæ elephantorum GORDIANO decretæ sunt, utpote qui PERSAS vicisset, ut TRIUMPHO PERSICO triumpharet; MYSITHEO autem quadriga equorum, & triumphalis currus, & titulus hujusmodi: MY-

(1) Intelliguntur hoc loco C. Aufidius Atticus & C. Asinius Prætextatus, qui Consules fuerunt A. V. C. 995., Christi autem 242. Notandum etiam obiter est, Aufidium ab If. Casaubono in Notis ad Julium Capitolinum perperam appellari Vettium.

(2) Alloquitur hoc loco Julius Capitolinus Imp. Constantinum Magnum.

MYSITHEO EMINENTI VIRO, PARENTI PRINCIPVM, PRÆTORII PRÆFECTO, TVTORI REIP. S. P. Q. R. VICEM REDDIDIT.

Hucusque *Julius Capitolinus* de *Imp. Gordiani Tertii* felicissima Expeditione Persica.

Septimo, per *Porcelli occidendi deprecationem* ROGO DOMINE COCE, VENIAM, vel ut in *Abstemiana* editione legitur, VITAM, PETO, ROGANTI CONCEDE, significatur infima illa & prorsus pudenda infractio animi & demissio, qua IMP. GORDIANVS TERTIVS *Præfectum Prætori* M. JVLIVM PHILIPPVM ARABEM præ metu mortis jam appellavit (1) DOMINVM, & ab eodem ultimis precibus petiit, ut SE PRO DVCE HABERET, ET PATERETVR VIVERE; quemadmodum *Julius Capitolinus* testatur in ipsius Vita, ubi totum illum miserabilem & vere tragicum casum a principio usque ad finem perspicue simul atque breviter enarrat his verbis: *MYSITHEO mortuo, Arriano & Papo Consulibus, in ejus locum PRÆFECTVS PRÆTORII factus est PHILIPPVS ARABS, humili genere natus, sed superbus, qui se in novitate atque enormitate fortunæ non tenuit; ita ut statim GORDIANO, qui eum IN LOCUM PARENTIS adsciverat, insidias per MILITES faceret, quæ tales fuerunt. MISITHEVS Tantum quantum diximus, habuerat conditorum, ut vacillare dispositio* (2) *Romana non posset, verum ARTIBUS PHILIPPI primum NAVES FRVMENTARIÆ sunt aversæ; deinde in ea loca deducti sunt milites, in quibus* (3) *ANONNARI non possent. Hinc GORDIANO INFESTOS MILITES statim reddidit, non intelligentes, ARTIBVS PHILIPPI Juvenem esse deceptum. Sed PHILIPPVS etiam hoc addidit, ut rumorem per milites spargeret: ADOLESCENTEM ESSE GORDIANVM, IMPERIVM NON POSSE REGERE; MELIVS ESSE ILLVM IMPERARE, QVI MILITEM GVBERNARE, QVI REMPVBLICAM SCIRET. Corrupit præterea etiam principes, effectumque, ut palam PHILIPPVS ad Imperium posceretur. AMICI GORDIANI primum vehementissime resistebant, sed cum MILITES FAME vincerentur, Imperium PHILIPPO mandatum est, jussumque a militibus, ut quasi TVTOR ejus PHILIPPVS cum eodem GORDIANO pariter imperaret. Suscepto igitur Imperio, cum & PHILIPPVS se contra GORDIANVM superbissime ageret, & ille se Impera-*

(1) *De Titulo DOMINI, quatenus IMPERATORI ROMANORVM simpliciter & per excellentiam competit, vide librum decimum Epistolarum* Plinii Junioris *ad* Imp. Trajanum, & *inscriptionem supra exhibitæ* Epistolæ Mysithei *ad* Imp. Gordianum Tertium, *atque insuper consule* Julii Cæsaris Bulengeri *caput* 32. *Libri primi* de Imperatore Romano, *ubi ea de re ex professo accurate agitur.*

(2) Isaac. Casaubonus *existimat hic pro* dispositio Romana *legendum esse* dispositio annonaria.

(3) *Ab* annona *factum est verbum deponens* annonari, *ut* frumentari, aquari, & *ejus generis alia. Sunt tamen etiam, qui legendum arbitrantur:* in quibus ANNONA HABERI non posset.

ratorem atque Imperatorum prolem, & virum nobilissimæ Familiæ recognosceret, nec ferre posset IMPROBITATEM HOMINIS IGNOBILIS, apud Duces & milites, adstante Præfecto MÆCIO GORDIANO, Affine suo, in Tribunali conquestus est, sperans posse Imperium PHILIPPO abrogari. Sed hac conquestione nihil egit, cum illum incusasset, quod immemor beneficiorum ejus sibi minus gratus existeret. Et cum milites rogasset, cum aperte Duces ambisset, FACTIONE PHILIPPI minor apud omnes fuit. Denique cum se videret MINOREM haberi, petiit, ut ÆQVALE saltem inter eos esset Imperium; nec impetravit. De hinc petiit, ut loco (1) *CÆSARIS haberetur; nec id obtinuit. Petiit etiam, ut PRÆFECTI loco esset PHILIPPO, quod & ipsum negatum est. VLTIMÆ PRECES fuerunt, ut EVM PHILIPPVS PRO DVCE HABERET, ET PATERETVR VIVERE. Ad quod quidem pæne consenserat PHILIPPVS ipse tacitus, sed omnia per amicos agens nutibus atque consiliis. Verum cum secum ipse cogitaret amorem Populi Romani & Senatus circa GORDIANVM, & totius Africæ ac Syriæ, totiusque Orbis Romani, cum & nobilis esset, & nepos ac filius Imperatorum, & bellis gravibus totam Rempublicam liberasset, (posse fieri, ut* (2) *factione quandoque militum GORDIANO redderetur Imperium,) cum RECENTES IN GORDIANVM IRÆ MILITVM FAMIS CAVSA VEHEMENTES essent, CLAMANTEM* (3) *ANTE CONSPECTVM DVCI JVSSIT, ac SPOLIARI & OCCIDI; quod, cum primum DILATVM esset, post, ut jussit,* (4) *IMPLETVM est. Ita PHILIPPVS impie, non jure obtinuit Imperium. Imperavit GORDIANVS annis SEX.* Hucusque *Julius Capitolinus.*

Octavo, si per CALENDAS LVCERNINAS, ut (5) supra indicavi posse verisimiliter conjectari, alluditur ad Λυχνοκαΐαν sive FESTVM LVCERNARVM, per *totam Ægyptum* olim quotannis religiosissime celebratum, minime dubium est, quin simul etiam satyrice alludatur ad IMP. PHILIPPI *nationem*

(1) *CÆSAR significat hic* designatum *sive* futurum Imperatorem. *Vide* Jul. Cæs. Bulengerum *de Imperatore Romano lib.* 1. *cap.* 4. *ubi ex professo agitur* de Nomine & Titulo CÆSARIS.

(2) *Salmasius existimat hic legendum esse:* fieri posse, ut REFICTA quandoque militum VOLVNTATE Gordiano redderetur Imperium. *Ego vero nihil mutandum esse arbitror.*

(3) *Salmasius legendum censet:* clamantem E CONSPECTV duci jussit, ac dispoliari & occidi. *Ego vero nihil mutandum esse arbitror.*

(4) *Modum* Occisionis & *numerum* occisorum *refert idem* Julius Capitolinus *aliquanto post his verbis:* Quod de Cajo Cæsare memoriæ traditum est, hoc etiam de GORDIANO Cordus evenisse perscribit. Nam omnes, quicunque illum GLADIO appetiverunt, (qui NOVEM fuisse dicuntur,) postea, interemptis Philippis, sua manu suisque GLADIIS, & IISDEM, quibus illum PERCVSSERANT, interiisse dicuntur.

(5) *Vide supra col.* 1329. *Considerent tamen Viri docti, an forte alia quædam* Calendarum LVCERNINARVM *explicatio erui possit ex* Julii Capitolini *in Imp. Gordiani Tertii Vita, ubi de principio Imperii ipsius agitur, his verbis:* Sed INDICIVM NON DIV IMPERATVRI GORDIANI hoc fuit, quod Eclipsis Solis facta est, ut nox crederetur, neque SINE LVMINIBVS ACCENSIS quidquam agi posset. *Potuit enim satyricus hujus Testamenti Autor etiam ad illam* Eclipsin, *tanquam cædis* Gordiani *prænunciam, ob LVCERNARVM VSVM in tantis* tenebris *necessarium, haud absurde alludere.*

nem ARABICAM. *Arabia* enim *Ægypto* adeo prope adjacet, ut illi, qui *Ægypti Superioris partem Orientalem Trans-Niliacam* incoluerunt, ARABÆGYPTII appellati sint.

Nono, per CLIBANATVM & PIPERATVM CONSVLES, significantur PEREGRINVS & FVLVIVS ÆMILIANVS, qui *Consules* fuerunt A. V. C. 997. Christi autem 244. quo *Imp. Gordianus Tertius* jussu Præfecti Prætorii *Philippi Arabis* nefarie occisus est.

Decimo, per verba, ET VT VIDIT SE MORITVRVM ESSE, HORÆ SPATIVM PETIIT; COCVM ROGAVIT, VT TESTAMENTVM FACERE POSSET, significatur exigua *dilatio* cædis *Imp. Gordiani Tertii*, quam *Julius Capitolinus* supra citato loco expresse indicat his verbis: *CLAMANTEM ante conspectum DVCI jussit, ac SPOLIARI & OCCIDI, quod cum primum DILATVM esset, post, ut jussit, impletum est.*

Vndecimo, per *Porcelli occidendi patrem* VERRINVM LARDINVM significatur IMP. GORDIANVS SECVNDVS, partim quidem propter *nimiam* ejus *libidinem veneriam*, cujus (1) supra jam est facta mentio, partim autem propter *vastitatem & obesitatem corporis*, quam *Julius Capitolinus* in ipsius Vita indicat his verbis: *Pomorum & OLERVM avidissimus fuit, in reliquo ciborum genere parcissimus; adeo ut semper pomorum aliquid recentium devoraret. Frigidarum percupidus; nec facile per æstatem nisi* (2) *frigidas edit, & quam plurimum bibit. Et erat CORPORIS VASTI; quare magis ad frigidas urgebatur.* Item paulo post idem *Julius Capitolinus*, postquam narravit, *Vulcatium Terentianum* in sui temporis Historia scripsisse, *quod Imp. Gordianus Secundus POMPEIO visus sit simillimus*, subjungit: *quamvis Pompejus OBESI CORPORIS fuisse denegetur.* Cæterum quod *Imp. Gordianus secundus fingitur tempore cædis filii sui Imp. Gordiani Tertii* adhuc vivere, id pertinet ad deridendam jam memorati *Imp. Gordiani Tertii simplicitatem* in adsciscendo sibi IN LOCVM PARENTIS *Philippum Arabem*, a quo, tanquam ab homine barbaro & superbo, nihil nisi perniciem suam atque interitum expectare potuit.

Duodecimo, per id quod *Porcellus occidendus* LINGVAM suam CAVSIDICIS & VERBOSIS legat, videtur alludi ad *Mysitheum*, quem *Imp. Gordianus Tertius*, ut *Julius Capitolinus* (3) supra citato loco testatur, tanquam DOCTISSIMVM VIRVM, ELOQVENTIÆ CAVSA dignum putavit, ut eum assumeret *Socerum*, & in locum *Parentis* adscisceret. Præterea etiam videtur satyrice derideri *Oratio* ipsius *Imp. Gordiani Tertii*, qua in Tribunali militibus *frustra* persuadere conatus

(1) *Vide supra Col.* 1346.

(2) Frigidæ, *scilicet* mensæ, *significant hic quicquid, ut edatur, ignis opera opus non habet. Similiter &* Plutarchus *in Symposiacis Quæstionibus* edulia, *hujusmodi* ἄπυρα *sive* incocta *apellat* ψυχὰς τραπέζας. *Quoniam autem tales cibi, qui & hoc loco & apud* Plutarchum *per* frigidas *intelliguntur, imbecillimæ sunt materiæ, minimumque alimenti præstant, hinc valde prosunt iis, qui abdomine laborant, ad minuendum adipem.*

(3) *Vide supra col.* 1352.

natus est, ut contra se electo *Philippo Arabi* abrogaretur Imperium.

Decimo tertio, per legatum, licet ridiculum ac turpe, quod *Porcellus occidendus Coco* occisori suo relinquit, alluditur satyrice ad *Imp. Gordiani Tertii splendidissimum Triumphi Persici apparatum*, quo *Imp. Philippus Arabs* post cædem *Gordiani* in *Ludis Secularibus anni Vrbis conditæ millesimi* magnificentissime usus est; ut testatur *Julius Capitolinus his* verbis: *Fuerunt sub GORDIANO (TERTIO) Romæ elephanti triginta & duo, quorum ipse duodecim miserat,* (1) *Alexander decem; alces decem; tigres decem; leones mansueti sexaginta; leopardi mansueti triginta;* (2) *belbi, id est hyænæ, decem; gladiatorum fiscalium paria mille; hippopotamus & rhinoceros unus,* (3) *archoleontes decem; camelopardali decem; onagri viginti; equi feri quadraginta; & cætera hujusmodi animalia innumera & diversa: quæ omnia PHILIPPVS LVDIS SECVLARIBVS vel dedit, vel occidit. Has autem omnes feras mansuetas, & præterea efferas,* (4) *PARARAT GORDIANVS AD TRIVMPHVM PERSICVM; sed votum publicum nihil valuit. Nam omnia hæc PHILIPPVS exhibuit SECVLARIBVS LVDIS & Muneribus atque Circensibus, cum MILLESIMVM AB VRBE CONDITA ANNVM in Consulatu suo & filii sui celebravit.*

A

Decimo quarto, post imprecationem voluntarii suspendii, LIGET SIBI COLLVM DE RESTE, subaudienda est satyrica hæc clausula VT FECIT MEVS AVVS. Respicitur enim ad *Imp. Gordiani Primi interitum*, quem *Julius Capitolinus* narrat his verbis: *Hæc ubi comperit SENIOR GORDIANVS,* (nempe filium suum *Gordianum Juniorem* sive *Secundum* pugna contra *Capelianum* commissa victum, & in prælio interfectum esse, (5) *cum in Africa nihil præsidii, & a MAXIMINO multum timoris; & fides Punica perurgeret, & acerrime* (6) *Capellianus instaret, luctus deinde mentem atque animum fatigaret, LAQVEO VITAM FINIVIT.* Hæc *Julius Capitolinus*; nec aliter *Herodianus* Historiarum sui temporis libro *septimo*, ubi eandem rem narrans, his utitur verbis: ἀνήρτησεν ἑαυτὸν βρόχῳ.

B

Decimo quinto, per MONVMENTVM, quod *Porcellus occiden-*

(1) *Intelligitur hoc loco* Imp. M. Aurelius Severus Alexander, *qui A. C. 235. militari tumultu occisus est.*

(2) Salmasius *pro* belbi *legendum esse censet* beluæ, *ita ut* hyenæ *per excellentiam appellantur* beluæ, *cum tamen hoc nomen alioqui generale sit.*

(3) Josephus Scaliger & If. Casaubonus *existimant hic legendum esse* agrioleontes, *hoc est*, feri leonis, *ita ut opponantur supra memoratis* mansuetis; Salmasius *autem asserit legendum esse* argoleontes, *hoc est* albi leones, *idque probat* Epistola Alexandri Magni *ad* Aristotelem, *in qua expressa fit mentio* alborum leonum, *tauris comparandorum magnitudine corporis.*

(4) *Ita hic legendum est, nempe* pararat, *sive* paraverat, *non autem, ut vulgo legitur,* parabat.

(5) *Ita legitur hic locus in editione* Jani Gruteri; *in* Casauboni *autem &* Salmasii *editionibus hoc modo;* Hæc ubi comperit Senior Gordianus, modicas vires suas, Maximini magnas, instantem Capelianum, raramque Punicam fidem considerans, & acri dolore percitus, ut vincula etiam hostium evitaret, LAQVEO VITAM FINIVIT, & vitam cum Imperio reliquit. Hic exitus &c.

(6) *Apud* Herodianum *legitur* Καπελλιανὸς *per duplex* Λ *sive* L.

dendus VVLT SIBI FIERI EX LITERIS AVREIS SCRIPTVM, significatur SEPVLCRVM IMP. GORDIANI TERTII cum TITVLO sive INSCRIPTIONE, cujus *Julius Capitolinus* in Vitæ ipsius fine meminit his verbis: *Trium igitur Gordianorum hæc fuit vita, qui omnes AVGVSTI appellati sunt, duobus in Africa interemptis, IN PERSIDIS FINIBVS TERTIO GORDIANO* (scilicet *Tertio*) *SEPVLCRVM milites apud* (1) *CIRCESIVM CASTRVM fecerunt IN FINIBVS PERSIDIS, TITVLVM hujusmodi addentes, & Græcis, & Latinis, & Persicis, & Judaicis, & Ægyptiacis LITERIS, ut ab omnibus legeretur:*

DIVO GORDIANO VICTORI PERSARVM,
VICTORI GOTHORVM, VICTORI SARMATARVM,
DEPVLSORI ROMANARVM SEDITIONVM,
VICTORI GERMANORVM,
SED NON VICTORI PHILIPPORVM.

Quod ideo videbatur additum, quia in Campis (2) *PHILIPPICIS ab Alanis tumultuario prælio VICTVS abscesserat; simul etiam quod a PHILIPPIS videbatur* (3) *OCCISVS. Quem* (4) *TITVLVM evertisse LICINIVS dicitur, eo tempore,* (5) *quo est nactus Imperium, cum se vellet videri a PHILIPPIS originem trahere.* Hucusque Julius Capitolinus.

Decimo sexto, per MILLE ANNOS, quos *Porcellus* IMPLESSET, si adhuc SEMIS VIXISSET, alluditur quidem satyrice ad supra memoratum *Plautinum Pyrgopolonicen* ejusque *filios, meros bellatores genitos, & MILLE ANNORVM perpetuo viventes ab seculo ad seclum*, revera autem significatur ANNVS VRBIS CONDITÆ MILLESIMVS, quem *Imp. Gordiani Tertii cædes triennio* antecessit. Occisus enim is

(1) *Ita hic legendum est; nempe* Circesium, *pro quo apud* Zosimum & Procopium *græce legitur* Κιρκήσιον, *non autem, ut vulgo perperam legitur*, Circejum. *Fuit autem* Castrum *hoc græce appellatum* Κιρκήσιον, *quasi latine dicas* Circense, *quod* Circi *instar aqua esset circumdatum.*

(2) Salmasius *minus recte existimat pro* in Campis Philippicis *legendum hic esse* in Campis PHILIPPIS. Philippi *enim ipsa appellata fuit Vrbs* Macedoniæ *in* Thraciæ *confinio, unde* Campi PHILIPPICI *denominati sunt. Quod igitur in* Sepulcro Gordiani *ambigue inscriptum fuit SED NON VICTORI PHILIPPORVM, id sine ignominia* Imp. Philippi Arabis *explicari potuit, ac si legeretur, SED NON VICTORI IN CAMPIS APVD VRBEM PHILIPPOS.*

(3) *Ipse enim* Imp. Philippus Arabs & *ejusdem filius* Philippus Junior, *occuluerunt istud facinus quam maxime, ideoque asseverarunt ac præ se tulerunt*, Imp. Gordianum Tertium morbo *periisse.*

(4) Titulum *ergo tantum sive* inscriptionem *evertit, tanquam* Imp. Philippo Arabi *propter exprobrationem* cædis Imperatoris Gordiani Tertii *ignominiosum, non autem* Sepulcrum *ipsum, utpote quod* Ammianus Marcellinus, *qui sub Imperatoribus* Gratiano & Valentiniano Juniore *floruit, Libro 23tio expresse testatur sua adhuc ætate exstitisse, & propriis oculis a se esse conspectum.*

(5) *Contigit hoc A.C. 310. ut testatur* Eusebius Pamphili *his verbis:* Ἔτει ΤΙ΄, Λικίνιος ἀνηγορεύθη ἐν Καρνοῦντι *hoc est*, S. Hieronymo *interprete:* LICINIVS a Galerio Carnunti Imperator factus. *Vide etiam R. P.* Dionysii Patavii *Opus de Doctrina Temporum lib. 11. cap. 34. & lib. 13. ubi* initium Imperii Licinii *refertur ad annum Christi 308.* Aubertus *autem* Miræus & Vbbo Emmius *referunt illud ad an. Christi 311.*

is eſt A. V. C. 997. cum imperaſſet *annos* SEX. Si igitur in Imperio adhuc vixiſſet TRES *annos*, hoc eſt, SEMIS ejus temporis, quod jam imperaverat, attigiſſet finem *anni ab Vrbe condita* MILLESIMI. Hic certe verus & genuinus eſt *Inſcriptionis* iſtius ſenſus, quem Autor hujus Teſtamenti dedita opera & ſummo ſtudio obſcuravit, partim quidem dum *annum* poſuit *nongenteſimum nonageſimum nonum* pro *nongenteſimo nonageſimo ſeptimo*, partim autem ambiguitate vocis SEMIS quæ hic non ſignificat DIMIDIVM ANNVM, ſed DIMIDIVM TEMPVS IMPERII *Imp. Gordiani Tertii.* Quod reſtat, nec ſilentio prætereundum eſt, in editione *Laurentii Abſtemii* poſt verba VIXIT ANNOS DCCCCXCVIIII perperam ſequi ET MENSES SEX. Superfluum enim hoc eſt additamentum, & a recentiori alicujus correctoris manu, qui elegantiſſimum iſtius loci ænigma obeſis ſuis naribus minime odoratus eſt.

Decimo ſeptimo, per OPTIMOS denique AMATORES ET CONSIMILES VITÆ (ita enim hic legendum eſt, non autem ut in *Laurentii Abſtemii* & *Barnabæ Briſſonii* editionibus perperam legitur, CONSVLES VITÆ) quos *Porcellus occidendus* rogat, ut CORPORI ſuo BENE FACIANT, vel, ut in editione *Abſtemiana* legitur, CVM CORPORE ſuo BENE FACIANT, & BENE CONDIANT DE BONIS CONDIMENTIS (1) NVCLEI, PIPERIS ET MELLIS; ut & per (2) DOMINOS ET CONSOBRINOS, QVI TESTAMENTO INTERFVERVNT, atque illud SIGNARVNT, ſignificantur partim quidem *Imp. Gordiani Tertii* COGNATI & AFFINES aliique AMICI, quos *Julius Capitolinus* refert vehementiſſime reſtitiſſe, ne *Philippo Arabi* a militibus mandaretur Imperium, & inter eos præcipue *Mæcius Gordianus*, qui *Imp. Gordiano* in Tribunali adſtitit, ubi apud milites de *Philippi Arabis* ingrato & ſuperbo erga ſe animo conqueſtus eſt, eique Imperium abrogari petiit; partim autem MILITES, qui eidem *Imp. Gordiano* ſupra memoratum fecerunt SEPVLCRVM *in finibus Perſidis* apud *Caſtrum Circeſium.* Nomina autem omnia, quæ illis hic tribuuntur fictitia ſunt, alluditurque per ea *ad uſum & præparationem carnis porcinæ*, & inde facta *edulia.* Per nomen enim LVCANICVS alluditur ad *Lucanicam*, farciminis genus e conciſa carne porcina, de quo extat hoc *Martialis* diſtichon, quod eſt lib. 13. epigram. 35.

Filia

(1) In edit. *Braſſicani* perperam legitur *NVCLEIS piperis & mellis.* Vid. *Cælii Apicii* de Re culin. lib. 8. cap. 7.

(2) Vocabulum *Dominus* hic non ſolum eſt *honoris*, ſed & *amoris* nomen, quemadmodum apud *Ovidium* Amorum l. 3. eleg. 7.

Et mihi blanditias dixit, DOMINVMQVE vocavit,
Et quæ præterea PVBLICA VERBA juvant.

Idem vocabulum *Dominus* ſæpe etiam *ironice* uſurparunt veteres, ut videre eſt apud *Martialem* lib. 5. epigram. 88.

Cum voco te DOMINVM, nolo tibi, Cinna, placere;
Sæpe etiam SERVVM ſic reſaluto meum.

Huc etiam pertinet lepidiſſima *Etymologia* tituli DOMINVS a verbo DO, ad quam in *antiquis Epigrammatibus Græcis* alluditur hoc verſu: Οὐκ ἐθέλω ΔΟ΄MINE, ὃ γὰρ ἔχω ΔΟ΄MENAI· hoc eſt: *Quoties tibi aliquid DO, ſtatim me appellas DOMINVM; nunc autem recuſo titulum DOMINVS, quia non habeo, quod DEM.*

Filia Picenæ venio LVCANICA porcæ;
Pultibus hinc niveis grata corona datur.

Vide & *Varronem* de Ling. Lat. lib. 4. ubi refert, *Lucanicam* inde appellari, quod *milites Romani* confectionem ejus didicerunt a *Lucanis*, incolis Regionis Italiæ, quæ nunc *Basilicata* dicitur. Consule insuper *Cælium Apicium* lib. 2. de Re culin. cap. 4. ubi de *Lucanicarum confectione* ex professo agitur. Similiter per nomen TERGILLVS alluditur ad *tergillum*, quod diminutivum est a *tergore*, & significat interdum quidem ipsam *pellem & cutem suis crassam*, quæ proprie *tergus* vocatur, interdum autem *dorsum* aut *spinam pulpasque* a latere eminentes dorsi, quæ posterior thoracis pars est, & *tergum* proprie dicitur. Vide etiam *Cælium Apicium* lib. 4. de Re culin. cap. 3. ubi describitur *Minutal Matianum.* Eadem ratione per nomen NVPTIALICVS alluditur ad antiquissimam *Græcorum* & *Latinorum consuetudinem nuptialem* immolandi PORCVM sponsi & sponsæ Diis tutelaribus; unde natum est hoc pervetustum proverbium:

Ἀπόλωλεν ΥΣ μοὶ, καὶ τάλαντον,
καὶ ΓΑΜΟΣ.

Periit mihi SVS, & talentum,
& NVPTIÆ.

Ita enim olim quidam exclamavit, cum, omnibus jam ad nuptias præparatis, sponsam præter spem non esset consecutus. Itidem & per nomen CELSINVS, pro quo in omnibus antehac impressis editionibus perperam legitur CELSANVS, alluditur ad *Celsinium* illum vel *Celsinum*, a quo denominatus est *Porcus CELSINIANVS*, cujus præparationem describit *Cælius Apicius* lib. 8. de Re culin. cap. 7. Ita enim ibi legendum est, nempe *Porcus Celsinianus*, ut recte legitur in editione Tigurina *Humelbergii*, non autem *Porcus Cæsianus*, ut legitur in editione Basileensi *Albani Torini.* Eodem quoque modo per nomen LARDIO alluditur ad *lardum suillum*, & per nomen OFFELLICVS ad *offellam* sive *offulam*, quæ diminutiva sunt vocabula ab *offa*, & nunc quidem communiter usurpantur pro *esculento carnium jure*, antiquitus autem plerumque significabant *massas & frusta carnis globosa* seu *glomerata*, quæ alias in popinis *pulpæ*, *pulpulæ* & *pulpellæ* vocantur. Hinc *Varro* de Ling. Lat. lib. 4. meminit particulæ carnis porcinæ, quam appellat *Offam minimam in sue;* & vetustissimus Poeta *Nævius Offam penitam* vocavit *frustum* sive *absegmen Carnis porcinæ cum cauda*, ut docet *Sex. Pompejus Festus* his verbis: *PENITAM OFFAM Nævius appellat absegmen carnis porcinæ cum cauda sive coda, utpote quam antiqui vocabant PENEM. OFFAM autem iidem vocabant abscissum globi forma, ut manu glomeratam pultem.* Consule insuper *Cælium Apicium* lib. 7. de Re culin. cap. 4. ubi ex professo agitur de *Offellarum præparationibus*, & speciatim quidem de *Offellis aprugnis*. Quod denique ad nomen CYMATVS attinet, per illud alluditur ad *esum carnis porcinæ cum* CYMIS sive CYMATIBVS; quæ quid sint, satis luculenter (1) supra jam indicatum est.

Cum igitur, ut hactenus verisimilime ostendi, TESTAMENTVM

M.

(1) *Vide supra Col. 1328.*

M. GRVNNII COROCOTTÆ PORCELLI mera fit *Satyra ænigmatica* seu *Apologus satyricus* de *trium Imperatorum Gordianorum* vita, moribus ac rebus gestis, & præcipue quidem de *Imp. Gordiani Tertii* per Prætorii Præfectum & Invasorem Imperii *Philippum Arabem* nefarie perpetrata, sed callidissime occultata interfectione, minime profecto mirum est, quod illud sub *Imp. Philippo Arabe*, & deinceps per integros fere *centum annos* magna cura suppressum latitaverit. Sic enim (1) *Licinius*, qui A. C. 310. Imperator creatus est, eam ob causam, quod se vellet videri a duobus Imperatoribus *Philippis*, patre videlicet & filio, originem trahere, *Titulum* sive *Inscriptionem Sepulcri Imp. Gordiani Tertii* in finibus *Persidis* evertit, ne is insidiis & jussu illorum videretur occisus, quomodo potuisset *Testamentum* hoc *Corocottæ Porcelli* publice circumferri, si certo constituisset, illud primario fuisse compositum ad propagandam crudelitatis *Imp. Philippi Arabis Senioris* in *Imp. Gordianum Tertium* editæ sempiternam memoriam? Quapropter existimo, *Testamentum* illud temporibus *Imp. Licinii* vel omnino incognitum in tenebris adhuc delituisse, vel fuisse quidem cognitum, sed perperam habitum pro *figmento mere fabuloso & inani*; digno tamen, quod conservaretur, & a *pueris inter dictata scholastica* perdisceretur, cum ob *insignem elegantiam antiqui purique sermonis latini*, tum ob *solennes Testamentorum formulas*, quæ in usu fuerunt seculo post Christum *tertio*, quo *Æmilius Papinianus*, *Domitius Vlpianus*, *Julius Paulus*, *Pomponius*, *Herennius Modestinus*, aliique nonnulli celeberrimi Jurisconsulti floruerunt, simul & *Testamentum* hoc *Satyricum* compositum est. Hinc itaque *S. Hieronymus* in supra citato Prooemio libri duodecimi Commentariorum in Prophetam *Esaiam* ejusdem *Testamenti* nominatim meminit his verbis: *Testamentum Grunnii Corocottæ Porcelli decantant in SCHOLIS PVERORVM agmina cachinnantium.* *Pueri* enim isti oblectaverunt se tantum *nudis* hujus *Testamenti verbis*, ad *nucleum* autem *satyricum* & *serium* sub *cortice vili* ac *ridiculo* latentem non potuerunt penetrare. Quem si ego primus hisce Notis meis feliciter & recte detexi, ingentes profecto gratias habeo malignis illis Catonibus, qui reprehensione editionis *Testamenti asinini* necessitatem mihi imposuerunt edendi hic atque illustrandi *Testamenti Porcini*, ad cujus imitationem alterum illud recentius compositum est; sin minus, attamen nec pigebit me, nec pudebit, celeberrimo huic & pervetusto Monumento explicando paucorum aliquot dierum succisivas horas impendisse, & meam de abstruso ejus atque arcano sensu publicasse conjecturam: quam si quis improbare voluerit, nolim subsannando id faciat & clanculum detrahendo, sed palam refutando æque solidis & luculentis argumentis ac testimoniis, quam illa sunt, quibus ego eam verisimillime asserui.

1) *Vide supra Col. 1366. in not.*

FINIS.

INDEX

INDEX

Rerum ac Verborum memorabilium, quæ in hoc Analectorum Vindobonensium Tomo I. præ aliis notari merentur.

A.

Abdirama (fortasse Abdalrahman) Saracenorum dux, a Carolo M. profligatus. col. 551. C.
Abitaurus (f. Abu-thaher) Saracenorum dux filium suum & fratrem Carolo M. obsides dat. col. 562. A.
Abotriti, vide Obotriti.
Academia Coloniensis anno 1389. instituta. col. 71. in *nota* (1).
Academiæ Parisinæ privilegiorum indices. col. 307. B. & col. 339. C.
Academiæ Viennensis in Austria origo col. 43. & seqq. Coloniensi prior. col. 71. in *not.* (1). Ejus prima statuta col. 42. Ejusdem statuta recentiora, sive Sanctio Pragmatica Ferdinandi II. Imp. col. 281. A. Vide præterea *statuta.*
Achilleus, Alexandriæ præsul. col. 545. B.
Achlant, nomen oppidi in Austria. col. 42. B.
Adalberoni Episcopo Regino Abbas Prumensis Chronicon suum dedicat col. 598. C.
Adalgisus, Desiderii Regis filius, Constantinopolim fugit. col. 561. B.
Adamas miræ magnitudinis Caroli Pugnacis, Burgundiæ Ducis, in prælio Granseensi perditus κτῆμα postea Fuggerorum. col. 829. A.
Addo, Archiepiscopus Moguntinus col. 526. C.
Adriani I. PP. obitus. col. 565. A. & 574. A. Ejus epitaphium, a Carolo M. compositum, & auro marmori inscriptum. col. 574. B.
Ægyptiaci dies quid & qui? col. 947. in *Monito.*
Æneæ Sylvii Historiæ Austriacæ Friderici III. Imper. quæ in autographis ejus MSS. Cæsareis habetur, specimen. col. 71. B. Vide *Pius II. PP.*
Æresburg, castrum in Saxonia, a Carolo M. expugnatum. col. 560 B.
Ærtzperch, nomen loci in Stiria. col. 37. A.
Agatha, urbs Gothica. col. 553. C.
Aich (Jo.) Juris Pontificii apud Vindobonenses præceptor non incelebris. col. 73. B.
Ainalarabi, sive Ibnularabi, Saracenus. col. 503. B. Vide *Ibnularabi.*
Albertus Abbas S. Quintini de monte. col. 546. B.
Albertus I. Imp. col. 125. *not.* (1).
Albertus III. Dux Austriæ, Academiæ Viennensis immunitates confirmat anno 1384. col. 65. B. Moritur anno 1395. 18. Aug. col. 280. C. Sepultus Viennæ ad Divi Steph. *ibidem.*
Albertus IV. Dux Austriæ, Imperatoris Alberti pater. col. 120. B.
Alcuinus Britannicus, Diaconus & Rhetor, deinde Abbas monasterii S. Martini, sanctitate & doctrina clarus. col. 565. A. Caroli M. Imp. Magister. col. 352. B. Ejusdem poëmatia duo, vetusto Bibliorum codici prætexta. col. 617. A. Ejus epistola de historia vitæ S. Vedasti ab se emendata. col. 633. A. Hymnus de eodem Sancto col. 639. A. Homilia in die natali ejusdem Sancti. col. 640. A. Obiit. col. 567. A.
Alexandri IV. PP. Literæ ad magistros & scholares Parisienses. col. 317. B. Ad Cancellarium Parisien. col. 318. A. Ad Cancellarium S. Genovefæ. col. 318. B.
Alpheida, *aliis* Alheyda, Altheida, Pipini Crassi concubina. col. 549. B.
Altumajor, Saracenus, Compostellam evastat. col. 486. C.
Amalricus, Episcopus Laventinensis. col. 3. C.
Amblava, nomen loci ad Rhenum. col. 550. A.
SS. Ambrosii & Augustini hymnus. col. 409. A.
Ambrosius Comes. col. 524. B.
Ammon de Chausburn (Chunradus) Notarius Imp. col. 278. C.
Amormulus, Saracenorum Dux munera pretiosa cum elephante Carolo M. submittit. col. 566. B.
Anisi Vallis. col. 38. C.
Anisus vel Anasus Fluv. Austr. col. 42. A.
Andegavensium civitas, a Carolo Martello capta. col. 551. B.
Aniciæ Perleoniæ gentis origines, a Lambecio frustra propugnatæ. col. 765. B. & seqq.
Anna, Caroli VIII. Galliarum Regis uxor. col. 539. *not.* (γ).
Annales Francorum incerti autoris ab anno 714. scripti literis Gothicis, ab Ulphila inventis. col. 547. A. Item Annales Francorum, qui Fuldenses audiunt. col. 500. A. B. Nova eorum supplementa. col. 523. A. Regum Francorum Pipini, Caroli M. & Ludovici Pii. col. 612. C. 465. B.
Annales Fuldenses, vide *Annales Francorum.*
Anonymi prolegomena, vetusto Psalmorum codici præmissa, ex S. Hieronymi, S. Augustini & S. Isidori Hispalensis Operibus, ut videtur, desumpta. col. 385. A.
S. Anscharius, primus Archiepiscopus Hamburgensis. col. 364. *not.* (9).

Anſchiſius, pater Pipini ducis Francorum. col. 549. A.
Ansger, Comes Widonis. col. 525. A.
Antoninus, Placentiæ præſul. col. 545. B.
Antonius, Virduni epiſcopus. col. 546. A.
Anulo Herioldi Daniæ Regis nepos. col. 505. B.
de Appoldia (Theodor.) vide *Theodoricus Thuringus.*
Argenti marcæ a marca denariorum differentia. col. 37. A.
Argentus (Jo.) Soc. Jeſu col. 305. B.
Argyropuli (Jo.) icon & vita compendio exhibita col. 1205. C.
Arn epiſcopus. col. 514. C.
Arnulphus, Carolomanni Regis filius col. 600. C.
Arnulphus, dux Bajoariæ. col. 522. A.
Arnulphus, Churonenſis Archiepiſcopus. col. 545. A.
ex Arriani deſcriptione Pontis Euxini excerpta. col. 1101. C.
Aſcloha, munimentum Normanorum. col. 511. B.
Aſpeck de Obernberg (Gundakerus) cler. & Notar. Imp. col. 272. C.
S. Athanaſii, Alexandriæ Epiſcopi ſymbolum fidei. col. 409. B.
Athima, ſive Athirvà Saracenorum princeps, Narbonæ obſeſſus. col. 553. A.
Augerii Busbeckii epiſtolæ quædam. col. 1029.
Auguſti Octav. Imp. Rationarium. col. 29. A. 31. C.
Aurontum, ſive Auruntum urbs col. 553. C. *not.* (11).
Auſſe, oppidum Stiriæ. col. 38. C.
Auſtria, ſive Oſtria ejus etymon *Oſtenreich*, *Orientalis regio.* col. 657. *not.* (4). Auſtriæ rationarium vetus ſub Ottocaro duce ſcriptum col. 40. B.
Avari, eorum incurſio in Pannoniam. col. 526. B. Vincuntur a Bulgaris. col. 527. C. Eorum legatio ad Carolum M. Imp. col. 566. Todanus eorum Regulus cum comitibus ſuis Aquisgrani baptizatus & cum muneribus ad ſuos remiſſus. col. 573. B.
Azan (f. Haſſan) urbis, Oſca dictæ præfectus. col. 504. C.

B.

Babenbergenſis ſtirpis marchionum Auſtriæ epitaphia quædam. col. 881.
Balaſius, ſive Balaſſius, ſpecies rubini. col. 829. *not.* (1).
Bardunwich urbs. col. 573. A.
Barthius (Caſpar) hiſtoriam vitæ Caroli M. a monacho monaſterii S. Galli ſcriptam & ab Henr. Caniſio typis editam ex ingenio emendavit. col. 459. B.
Baugolf, Abbas Fuldenſis col. 503. C.
Bebelii (Henrici) Diſſertatio de *titulo* Chriſtianiſſimi, Romanis Impp. debiti. col. 535.
Beda Presbyter obiit col. 552. A.
Behemot ſcriptoribus barbaris quid? col. 533. *not.* (1).
Benedicti PP. VII. bulla, monaſterio Gemblacenſi conceſſa. col. 922. A.
Bernhardus Barcinonæ Comes Ludovici Pii Camerarius. col. 499. A. & 506. A.
Bernardus Dapifer, ejus hiſtoria de B. Gothalmo. col. 856. C.
Bernhardi Italiæ Regis ſeditio contra Imp. col. 570. B.
Bernhardus Rex Longobardorum. col. 569. C.
Bernhardus filius naturalis Ludovici Imp. col. 518. B.
Bernharius Epiſcopus Wangionenſis col. 568. B.
Beſſarionis S. R. E. Cardinalis icon & vita compendio exhibita. col. 1197. B.
Betowe caſtrum in Stiria. col. 37. B. & 39. B.
Beturica ſive Bitturica urbs a Pippino expugnata. col. 559. A.
Biblia ſacra Veteris & novi Teſtamenti ſtudio & ſumptibus Radonis Abbatis monaſterii S. Vedaſti ſcripta. col. 615. C.
Blotius (Hugo) Aug. Bibl. Præfectus, epiſtolæ eruditorum virorum ad eundem. col. 1029.
S. Bonifacius Germaniæ populos ad Chriſtiana ſacra traducit. col. 554. C. Wirtzburgenſem & Eichſtetenſem epiſcopatus inſtituit. col. 501. C. & 555. A. Martyrio coronatur. col. 558. A.
Bonſtetten (Alberti) Hiſtoria Auſtriaca manu ſcripta adhuc inedita. col. 71. B. item. 58.
Boppo Comes Thuringorum. col. 513. C.
Breviarium chronologicum ac orbe condito uſque ad annum Chriſti 809. cujus autorem eſſe Eginhardum Lambecius exiſtimat. col. 602. A. Simile & fere idem. col. 610.
de Bria (Simonis) tit. S. Cæciliæ Cardinalis compoſitio. col. 321. C. 322.
Bruno epiſcopus Brixinenſis. col. 36. C.
Bruno epiſcopus Olomucenſis. col. 36. C.
Buibertus Sconenſis epiſcopus. col. 545. A.
Bulgari col. 506. Avares vincunt. col. 527. C.
Burbonem Pipinus capit. col. 559. A.
Burchartus epiſcopus Wirtzburgenſis col. 501. C. Ordinatur epiſcopus. col. 555. B.
Busbeckii (Augerii) epiſtolæ quædam col. 1029.

C.

Calcarienſis (Gerhardus) academiæ Colonienſis primus lector. col. 72. *not.* (1).
Calliſti Nicephori Hiſtoriæ eccleſiaſticæ codex m. ſ. Cæſareus. col. 1061. C. col. 1103. A.
Caniſius (Henricus) vitam Caroli M. ab anonymo monacho S. Galli conſcriptam, mendoſe edidit. col. 459. A.
Cantela urbs a Pipino capta. col. 559. A.
Capcanus princeps Hunorum. col. 505. A.

Aquis-

Aquisgranum ad Carolum M. venit & inter Sarabiam & Carnuntum habitandi locum obtinuit. *ibidem.*

Capella idem atque Cancellaria. col. 427. C.

Capellen (Eberhardus) col. 123. A.

Carbonacum villa. col. 497. A.

Carbonellus Ligmedonenſis abbas col. 546. B.

de Carinthia, Ordinis Eremit. S. Auguſtini, Col. 129. C.

Cariſtia quid? col. 992. C.

Carolomannus & Pipinus adverſus ſaxones dimicant. col. 554.

Carolomannus rebus ſeculi valere juſſis inſtitutum S. Benedicti in monte Caſſino amplectitur. col. 555. C. Moritur Viennæ in Gallia. col. 558. B.

Carolus Calvus Imp. Compendii monaſterium S. Cornelii condit. col. 544. B. clavum & coronam Dominicam in eccleſiam S. Dionyſii Aquisgrano adfert. col. 543. C.

Carolus Magnus Imp. Recenſio vetuſtorum codicum Cæſareorum, qui monumenta quædam, ad hiſtoriam vitæ Caroli M. pertinentia continent. col. 345. Ejus vitæ hiſtoria ab anonymo monacho S. Galli conſcripta. col. 458. C. 466. B. Item alia ab anonymo itidem circa annum Chriſti 1165. ſcripta. col. 469. A. Ejuſdem Geſta ab anonymo quodam cœnobii Egoliſmenſis S. Eparchii monacho literis mandata. col. 494. C. Pſalterium juſſu Caroli M. ſcriptum, & ab eodem Hadriano I. PP. oblatum præfixis verſibus dedicatoriis col. 349. 350. Caroli M. artium liberalium & poëſeos peritia col. 351. B. Ejuſdem alphabeta Steganographica & cryptographica. col. 717. B. Grammaticam patrii ſermonis compoſuit, col. 353. B. Clavum & coronam Dominicam Conſtantinopoli Aquisgranum adtulit. col. 543. C. Saxones in Tranſilvaniam transfert. col. 567. A. Cum fratre Carolomanno Hunoldum in Aquitania rebellem capit. col. 560. A. Invitante Hadriano Pontifice Italiam ingreditur. col. 560. C. Papiam deditione capit. col. 561. C. Dedicationem eccleſiæ S. Nazarii in Laureſheim celebrat. col. 561. C. Pampelonam civitatem ab Saracenis recipit. col. 562. Ex Hiſpania redux Saxones rebelles bello ſuperat. col. 562. B. Slavorum gentem Wilzi dictam transflumen Albim ditioni ſuæ ſubjicit. col. 564. B. Saxonum colonias in varias terras transfert. col. 578. B. Romæ ſynodum cum epiſcopis celebrat. col. 579. A. Imperator creatus. col. 580. A. Aquisgrani ſynodum congregat. col. 581. A. In eadem ſynodo Regulam S. Benedicti omni clero promulgari jubet. col. 581. A. Leges in univerſo Imperio ſtatuit. col. 582. B. de Caroli M. & Rulandi rebus geſtis poema rhythmicum antiquis verſibus Theotiſcis. col. 587. B. Inter filios Imperium dividit. col. 567. A. Ejus obitus. col. 497. B. In ſanctorum numerum a Paſchali III. PP. refertur. col. 489. B. Ejus corpus a Friderico I. Aquisgrani ſolenniter elevatur. col. 489. De hac elevatione & relatione in numerum ſanctorum Teſtimonium. col. 489. C. Ejus corpus in Eccleſiam S. Dionyſii Areopagitæ translatum. col. 543. C. De ejus ſanctitate meritorum & gloria miraculorum *prologi*, ab anonymo ſcripti. col. 469. B. 529. C. In ejus honorem Officium eccleſiaſticum & miſſa. col. 489. A.

Carolus Martellus. E cuſtodia liberatus. col. 549. B. Cum Ratbodo Friſonum Rege congreditur. *ibidem.* Hilphricum cum ſociis profligat. col. 551. A. Alemannos & Bajoarios ſubigit. col. 551. B. Saxones debellat. col. 551. B. Lugdunum in poteſtatem ſuam redigit. col. 552. A. Avinione recepta Saracenos repellit. col. 552. C. In Gothorum fines penetrans Narbonem obſidet. col. 552. C. Aquitaniæ regnum occupat. col. 552. B. Saracenos prælio profligat. col. 552. A. Saxonibus tributum imperat. col. 553. C. Wermbriæ diem ſuum obiit. col. 554. A.

Carolus VIII. Rex Galliæ. col. 539. not. (α)

Carolus Pugnax Dux Burgundiæ in prælio Granſeenſi victus pretioſiſſimam ſuppellectilem amittit. col. 827. B.

Carnunti, ſuperioris Pannoniæ urbis nunc Hamburgi eruditæ reliquiæ, a Lambecio collectæ & explicatæ. col. 1013.

Catalogus librorum Arabicorum & Syriacorum, qui ad tempora Lucæ Holſtenii Romæ impreſſi fuerunt. col. 1095. B.

S. Caſtoris corpus ad Confluentes in eccleſia ejus honori condita depoſitum. col. 596.

Catharina Caroli IV. Imper. filia Rudolphi IV. Archiducis Auſtriæ uxor. col. 58. C.

Chalcondylæ (Demetrii) icon & vita compendio exhibita. col. 1203.

Chariſtia, vide Cariſtia.

Charta vetuſta, elementis, Lambecio ignotis conſcripta. a Cl. Viro Mabillonio lecta & *Ravenenſis* nomine adpellata. col. 1027.

Chemiſce inſula. col. 526. C.

Chinneberg, oppidum Stiriæ. col. 39. A.

Chnuetvelde, oppidum Stiriæ. col. 38. B.

Choregia caſtellum. col. 525. A.

Chrems, ſive Krembs, urbs Auſtriæ. col. 42. A.

Chriſtiana religio apud Sinas accuſata & abſoluta. col. 1255.

Chronici Hildensheimenſis. Pars prior. col. 547. A. 549. not. (α).

Chronicon Regum Francorum anonymi. col. 599. C. Vide *Annales Francor.*

Chronologia diplomatica Univerſitatis Vindobonenſis. col. 43. in *Monito.*
Chryſoloræ (Manuelis) icon & vita compendio exhibita. col. 1201. A.
Chrueglach oppidum Stiriæ. col. 39. A.
Chunradus epiſcopus Friſingenſis. col. 3. C.
Clavus & corona Dominica a Carolo M. Conſtantinopoli Aquisgranum & inde in Galliam a Carolo Calvo translatus. col. 543. C.
Clemens IV. Pontifex M. Gwidonem Cardinalem in Hungariam & Auſtriam cum poteſtate Legati Apoſtolici mittit. col. 5. A.
Cluniacenſe monaſterium in Gallia, monumenta quædam ad ejus hiſtoriam pertinentia. col. 897.
Codex epiſtolarum & diplomatum Carolinus Cæſareus, cura & juſſu Eminentiſſimi Cardinalis Bibliothecarii Dominici Paſſionei Romæ typis iterum evulgatus. col. 449. B.
Codex Pſalmorum, quo Beata Hildegardis Caroli M. conjux uſa fuiſſe fertur. col. 345. not. (1). Ejus prolegomena cum titulis Pſalmorum. col. 349.
Colloquium Theotiſcum Chriſti cum Samaritana ad fontem. col. 584. A.
Colomannus Martyr, ejus matyrii & miraculorum hiſtoria. col. 843. A.
Colonia Agrippina inſtaurata. col. 514. C.
Colonia Hadriana. col. 11. not. (1)
Comitum Tyrolenſium Succeſſio. col. 821. A.
Concilium provinciale Viennenſe in Auſtria. col. 26. A. Aquisgranenſe. col. 569. C. Wormatienſe ſub Ludovico Pio Imp. col. 596. A.
Concluſio generalis ſtatutorum ſingularum quatuor Facultatum Univerſitatis Vindobonenſis. anno 1389. perlata. col. 267. C. Vide *Statuta.*
Confeſſionis auricularis formula Theotisca. col. 445. B.
Confluens Caſtellum. col. 510. C.
Confucii, Sinicæ Philoſophiæ principis Scientia Politico-moralis. col. 1209. Ejuſdem Philoſophi vita. col. 1242.
Cono idem atque Conradus. col. 601. not. (3) & (4).
Conradus epiſcopus Friſingenſis. col. 3. C.
Conventus generalis Ratisbonenſis. col. 527. C. Wormatienſis. col. 525. C. Aquisgranenſis col. 570. B.
Crantzius (Albertus) a Lambecio correctus. col. 8. C.
Crembſium urbs Auſtriæ. col. 42. A.
Corocottæ porcelli teſtamentum Scholiis Lambecii illuſtratum. col. 1318.
S. Crucis particula in cœnobio Mellicenſi in Auſtria adſervata. col. 860. C.
Cunringhen (Seyfridus). col. 123. A.
Curſon (Robert). Cardinalis tit. S. Stephani in Cœlio monte. col. 321.

D.

Dagobertus Rex. col. 549. A.
Dagulfus Caroli M. librarius, cujus etiam juſſu Pſalterium, quod in Aug. Bibliotheca Vindob. conſervatur, ſcripſit; ut ex verſibus ab eo adſcriptis intelligere licet. col. 357. 358. & 342. not. (1).
S. Damaſi PP. epiſtola ad B. Hieronymum. col. 392. A. Ejuſdem & S. Hieronymi, ſi epigraphæ habenda fides, verſus in Pſalterium Davidis. col. 397. 398.
Danorum ſeditio. col. 597. B.
Dapiferi (Bernardi) Hiſtoria de B. Gothalmo. col. 856. C.
Darimplii (Jac.) epiſtola ad Cl. virum Sebaſtianum Tengnagelium, Aug. Bibliothecæ Præfectum. col. 1090. B.
Darmſtat (Chunradus) Mag. Med. Academ. Viennenſis. col. 269. A.
Daventria portus. col. 513. B.
Demetrii Chalcondylæ icon & vita compendio exhibita. col. 1203.
Denariorum marca quid? col. 37. A.
Dentes Gigantei, ut vulgo adhuc creditum. col. 1302.
Deſiderius Rex Carolo M. reſiſtens Papiæ includitur. col. 560. C. Cum conjuge & filia captivus in Franciam abducitur. col. 561. B
Deſiderius Weligonenſis epiſcopus. col. 545. C.
Deſtarbenzon, Friſones ſic dicti, quaſi a Domino deſtinati. col. 517. B.
Dies Ægyptiaci qui? col. 947. in *monito.*
Dinkelſbühel (Nicolaus). col. 70. A. 73. A.
Diploma civibus Viennenſibus a Friderico II. anno 1237. conceſſum. col. 43. C.
Diplomata duo, quibus origines univerſitatis Viennenſis continentur. col. 273. C.
Donaldus abbas monaſterii Scotorum Viennen. col. 273. C.
Duces Meraniæ. col. 821. not. (3).
Dux Saracenorum dum Orenſem eccleſiam diripere tentat, in lapidem convertitur. col. 488. A.

E.

Ebersdorff NN. ſupremus Camerarius. col. 122. B.
de Ebraco (Conradus) Ord. Ciſtercienſis, col. 129. C.
Eccleſia S. Ioannis Hamburgi. col. 7. C. Sancti Nicolai. col. 7. A. Sancti Stephani Viennæ in Auſtria, Omnium ſanctorum olim dicta. col. 57.
Ederus (Georg). Academiæ Vindobonenſis Rector col. 48. C. a Lambecio correctus. col. 64. C. 69. A.
Edo, Rex Galliæ. col. 527. A.
Egenburch oppid. Auſtr. col. 41. B.
Eginhardi, ut videtur Lambecio, Annales Regum

gum Francorum Pipini, Caroli M. & Ludovici Pii ab anno 741. usque ad annum 824. col. 463. in not. (a) 610. B. Ejusdem locus de Caroli M. artium liberalium & Poëseos peritia. col. 351. B. Caroli M. vita, ab Eginhardo scripta. col. 455. B. 457. 464. 467. B. 593. A. 612. A.
Ejusdem vitæ nova editio ab Lambecio promissa. col. 354. in not. (3).
Egino Comes Thuringorum. col. 513. C.
Ekertzaw (Cadoldus). col. 123. A.
Elipanti Toletani episcopi & Felicis episcopi hæresis. col. 571. C.
S. Elisabethæ, Andreæ II. Regis Hungariæ filiæ vita & miracula. col. 885.
Emanuelis Chrysoloræ icon & vita compendio exhibita. col. 1201. A.
Emarsdorff oppid. Aust. col. 41. A.
Engildico Marchensis Bajoariorum, honoribus privatus. col. 526. B.
Epistolæ Romanorum PP. Imperatorum, Caroli M. jussu anno 791. in unum volumen collectæ; sive Codex Carolinus. col. 450. A.
Erchinfridus, cœnobii Mellicensis in Austria tertius abbas. col. 842. in *Monito.*
Eresburg castrum f. Æresburg, quod vide.
Ericus cognomine Glipping, Rex Daniæ a Guidone Cardinali excommunicatus anno 1266. col. 8. C.
Ermoldus abbas ab Imp. Ludovico Pio in Italiam missus ad Pipinum filium. col. 543. A.
Ermoldi Nigelli Poëma de rebus gestis Ludovici Pii Imp. col. 530. C. col. 668. B.
Eudo dux Aquitaniæ. col. 551. A. a Carolo M. fugatur. *ibid.* B. Saracenos in auxilium advocat. *ibid.* C. moritur. col. 552. B.
Eusebius Babyloniæ Episcopus. col. 545. B.

F.

Fabaciæ pultis usus in sacrificiis. col. 997. not. (a)
Fabariæ, Calendæ Juniæ cur sic dictæ. col. 997. not. (a).
Fastrada Regina diem suum obiit. col. 572. B.
Felix presbyter Valentiæ. col. 546. A.
Ferdinandus I. Imp. Societatis Jesu Patres Viennam accersit. col. 281. in *Monito.*
Ferdinandi II. diploma de Collegio Soc. Jesu Universitati Vindobonensi uniendo. col. 306. A. Ejusdem Sanctio Pragmatica de eadem re. col. 281. A.
Ferdinandi III. Imp. diplomata duo ejusdem sanctionis Pragmaticæ gratia concessa. col. 304. B.
S. Firmini episcopi & confessoris Vita. col. 941. B.
Firstenberg, vide Fürstenberg.
Flaccius Illyricus Otfridi volumen Evangeliorum primus edidit, atque idem alterius ejusdem nominis monachi S. Galli opus esse male putavit. col. 649. C.
Florianus abbas montis Cassin. col. 546. A.
Formula confessionis auricularis Theotisca. col. 445. B.
Fortunatus archidiaconus Valentiæ. col. 545. C.
Frabodus prior S. Projecti. col. 546. B.
Franciscus *adject.* idem ac Francicus; ut *Francisco more*, idest *Francico.* col. 667. A. *Franciscæ* præterea dicebantur secures oblongæ, quibus Franci usi sunt in bello. col. 669. B.
Francorum Orientalium conjuratio contra Carolum M. col. 504. B.
Freudenekke oppid. Stiriæ. col. 38. A.
Friderici I. Imperatoris diploma de elevatione & canonizatione Caroli M. col. 489. C.
Fridericus II. Imp. Fridericum II. Austriæ Ducem proscribit. col. 43. B. Male a quibusdam creditus primus fundator Academiæ Vindobonensis. col. 43. A. Vindobonam privilegiis ornat. col. 43. B.
Frieteslar urbs col. 503. A. Ejusdem loci basilica per miraculum ab incendio servata. *ibid.*
Fritillum quid? col. 1011. not. (1).
Fromundus Leodii episcopus. col. 545. A.
Frontonis Ducæi Soc. Jesu ad Tengnagelium, Aug. Bibl. Vindob. Præfectum, epistolæ de pervetusto MS. codice Historiæ Ecclesiasticæ Nicephori Callisti. col. 1067. B. 1071. B. 1076. C.
Frumentum miræ vetustatis. 1311. C.
Fuggeri (Jo. Jac.) Descriptio Germanica prælii Granseensis cum interpretatione Latina Lambecii. col. 825. B.
Fuldenses Annales. col. 500. A. B. Novo supplemento aucti. col. 523. A.
de Fulmenstain dapifer. col. 38. A.
Fulradus abbas S. Dionysii Areop. col. 546. B. Capellanus. col. 497. A.
Fürstenberg (Wradislav.) col. 1113. A.
Fürstenbergica familia Domui Habsburgicæ cognatione juncta. col. 1113. A.
Fürstenvelde oppid. Stiriæ. col. 37. A.

G.

Gaguinus (Robertus) Historiæ Franco-Gallicæ autor. col. 540. in nota (*l.*)
Gallicus (Joannes) Magist. Medic. Academiæ Viennensis. col. 269. A.
Gaufridus Pictaviensis. col. 316. B.
Gavanodurum, corrupte apud Ptolemæum pro Juvavodurum. col. 11. not. (1).
Gazæ (Theod.) icon & vita compendio exhibita. col. 1205. B.
Geisler (Sigism.) Medic. Doct. Acad. Vien. col. 305. B.
de Gelria, sive Geldria (Lambertus). col. 269. A.

Gemblacense monasterium in Brabantia, ad ejus historiam spectantia monumenta quædam. col. 897. & 926.
Georgii Trapezuntii icon & vita compendio exhibita. col. 1206. A.
Gerbertus Aurelianensis episcopus. col. 545. A.
Gestnich locus in Stiria. col. 40. A.
Giralalahha flumen. col. 568. C.
Gmunden oppid. Austriæ. col. 41. A.
Godafridus Danorum Rex. col. 505. B.
Godafridus Dux Normannorum. col. 511. C. Baptizatur, & Hugonis, Hlutarii filii, sororem ducit. col. 513. C. Occiditur. col. 516. C.
Godrus, Horic Regis Danorum ex fratre nepos. col. 507. B.
Goffridus episcopus Noviomensis. col. 545. B.
S. Gvibertus Fundator cœnobii Gemblacensis. Narratio de elevatione ejus corporis. col. 917. B.
S. Gorgonius Martyr in monasterio, *Gorzia* dicto, sepultus. col. 559. C. 502. B.
Gotafridus dux, vide Godafridus.
Gorzia, Galliæ monasterium, col. 502. B. Ejus Fundator S. Gorgonius Martyr, qui ibidem etiam sepultus. col. 559. C.
Gothalmus in cœnobio Mellicensi sepultus, de eo Historia. col. 856. C.
Gozilin abbas. col. 519. B.
Græcorum Legatio ad Carolum M. Imp. ad villam regiam *Salz*. col. 566. B. & C. Ad Ludovicum col. 569. B.
Grætz Metropolis Stiriæ col. 40. A.
Grazlup. oppid. Stiriæ. col. 38. C. 39. C.
S. Gregorii Magni Benedictionale. col. 415. B. 418. &c.
S. Gregorius Neocæsariensis confessor non martyr adseritur. col. 364. not. (9).
Gregorii *Noni* PP. Literæ ad Archiepiscopum Rhemensem, Episcopum Sylvanectensem & Decanum S. Quintini anni 1228. col. 314. A. Ad Magistros & Scholares Parisienses an. 1231. col. 314. B. Ad abbatem S. Germani de Pratis an. 1231. col. 314. C. Ad Ludovicum IX. Galliæ Regem col. 315. A. Ad Decanum & Capitulum S. Marcelli Paris. 1231. col. 315. C. Ad episcopum Parisiensem an. 1231. col. 316. A. Ad S. Ludovicum Regem Galliæ an. 1231. col. 316. A. Ad Magistros & scholares Parisienses an. 1235. col. 316. C. Ad Archiepiscopum, Archidiaconum & Præcentorem Senonensem. an. 1237. col. 317. A.
Gregorii Nysseni locus memorabilis de visione & revelatione S. Gregorii Thaumaturgi Græce & Latine col. 367.
Gregorii Thaumaturgi Expositio fidei Catholicæ, quam is per revelationem nocturnæ visionis a Joanne Evangelista accepisse fertur. col. 364. C.
Grimaldus, Haragisi Beneventani ducis filius. col. 563. B.
Gripho Frater Pipini in Saxoniam fugit. col. 555. C. In Italiam conatus penetrare a Theodoino Comite opprimitur. col. 557. B.
Gvido abbas S. Quintini. col. 546. B.
Gvido Cardinalis tit. S. Laurentii per Germaniam, Daniam & Sueciam Apostolicæ Sedis Legatus. col. 5. Concilium Provinciale Viennæ in Austria ab eodem celebratum. col. 9. Decreta quædam Canonica Hungaris data. col. 22.
Gvido Fulgodius Cardinalis episcopus Sabionensis, postea Clemens PP. IV. male a quibusdam cum Gvidone Cardinali S. Laurentii confusus. col. 8. C.
Gundelfingii (Henrici) Historiæ Austriacæ Pars tertia. col. 727.
Gunderstorf oppid. Austriæ. col. 280. C.
Guntharius episcopus Coloniensis col. 508. C.

H.

Habacuc Prophetæ Canticum col. 408. C.
Habsburgicæ Gentis origines fabulosæ a Lambecio propugnatæ col. 765. B. & seq.
Haddo episcopus. col. 524. B.
Hadriani PP. I. obitus. col. 518. B. Ejus epitaphium, a Carolo M. Imp. compositum. col. 355.
Hamburgum Austriæ olim Carnuntum, quod vide.
Hamburgum urbs Imperii libera ejus Ecclesiæ S Joannis col. 7. C. Sancti Nicolai. col 7. A.
Hannæ Canticum. col. 408. C.
Haragisus dux Beneventanus, a Carolo M. muneribus & obsidibus missis pacem obtinet. col. 563. C.
Hardeck (Burghardus) Burgravius Magdeburgensis. col. 122. B.
Hardeck (Jo.) Burgravius Magdeburgensis. col. 122. B.
Harduinus Vercellensis præsul. col. 545. B.
Harimbertus Senonensis Archiep. col. 545. A.
Hartmutus abbas monasterii S. Galli. col. 691. A. & not. (a).
Hartperch oppidum Stiriæ. col. 37. A.
Hasbaniæ Comitatum, in Leodiensi episcopatu situm, Nordmanni invadunt. col. 516 B.
Haselbach (Thomas) Theologus Vindobonensis percelebris. col. 70. A. 73. A.
de Hassia (Henric.) Theol. Vindob. col. 70. A. 73. A. 129. C. 268. C.
Heimrich Comes. col. 514. C. 516. C. 520. A. cæditur. 520. B.
Heistolphus Archiep. Moguntinus. col. 569. B.
Heistolphus Papiæ includitur. col. 558. B. In venatione equo lapsus periit. col. 558. C.
Helmgaudus Comes col. 504. C.

Helwici Thuringi Rationarium Stiriæ &, ut videtur etiam Auſtriæ col. 27. C.
Hemminch dux ex ſtirpe Danorum Occiſus. col. 597. B.
Hemmingus Danorum Rex. col. 505. B.
Henningus de Dania Rector Univerſitatis Pariſienſis col. 336. A.
Henrici Auguſtodunenſis Chronicon. col. 27. A.
Henrici Bebelii Diſſertatio de *titulo* Chriſtianiſſimi, Romanis Imp. debiti. col. 535. in *Nota.*
Henrici Gundelſingii Hiſtoriæ Auſtriacæ Pars tertia. col. 727.
Henricus de Haſſia vide de *Haſſia.*
Heresburg Caſtellum a Carolo M. captum, ſ. idem atque Æresburg & Eresburg. quæ vide.
Hermannus Archiepiſc. Colonienſis. col 526. C.
Herioldus Daniæ Rex. col. 505. B.
Herioldus Nordmannus col. 506. C.
Heriſtelli locus cur ſic adpellatus? col. 575. C.
Hermanni contracti Chronicon. col. 26. A. 27. A.
Heroldus, primus Rex Daniæ Chriſtianus. col. 667. in nota (2).
Hetti, Trevirenſis Archiepiſcopus, S. Caſtoris corpus ad confluentes transfert. col. 596.
Hezilo idem ac Henricus. col. 601. in not. (3).
S. Hieronymi ad Damaſum Papam epiſtola. col. 393. B. Ejus expoſitionem Fidei Bellarminus Pelagio Hæreſiarchæ attribuit. col. 381. B. Eadem expoſitio. col. 378. C. Præfatio ad Paulam & Euſtochium. col. 383. C.
Hildegardis Caroli M. conjux, codex Pſalmorum, quo uſa fuiſſe fertur. col. 345. nota (1). obiit. col 578. B.
Hildegardis filia Hludovici Francorum Regis. col. 526. C.
Hildesheimenſis Chronici Pars prior. col. 547. A. 549. not. (a).
Hildibertus Rex. col. 549. A.
Hildigarius epiſcopus Colonienſis, a Saxonibus interemptus. col. 557. B.
Hildricus Rex Galliæ in monaſterium detruſus. col. 557. B.
Hilphricus Rex, a Carolo Martello victus. col. 550. B.
Hiltibaldus Archiep. Colonienſis. col. 569. A.
Hiltibrandus Dux Saxonum. col. 503. C.
Hiltrudis Pipini ſoror. col. 556. A.
Hiſtoria Martyrii & miraculorum S. Colomanni. col. 843. A.
Hitting oppidum. Auſt. col. 42. B.
Hludharius. col. 506. A.
Hludovicus Rex. col. 508. C. Mortuus an. 875. col. 509. C.
Hlutarius Rex Galliæ creatus. col. 551. moritur an. 719. col. 551. in not. (2).
Hobacar flumen. col. 555. C.
Hoffman (Petrus) col. 305. C.
Holſteinii (Lucæ) epiſtolæ ad C. V. Sebaſtianum Tengnagelium Aug. Bibl. Præfectum. col. 1091. C. Catalogi duo librorum, quos typis excuſos luci publicæ exponere meditabatur. col. 1107. C. Syntagma Geographorum Græcorum, ab eodem promiſſum. col. 1110. Epiſtolæ ad Lambecium ex ſorore nepotem ſuum. col. 1123. A. Epiſtolæ Libanii ſophiſtæ decem, ab eodem ex Vaticanis codicibus erutæ. col. 1140. Ex ejus *Albo amicorum* excerpta. col. 1187. B. Vltimæ Holſteinii voluntatis tabulæ. col. 1191. A.
Honorii PP. III. Literæ ad Epiſcopum, Decanum & Cantorem Pariſienſem. an. 1229. col. 313. C.
Honorii PP. IV. Literæ ad Joannem Cardinalem Ciolettum. col. 318. C.
Horic Danorum Rex. col. 507. B.
Horoheim urbs. col. 556. A.
Hrabanus Maurus, vide Rabanus.
Hruodgangus, Metenſis Archiep. corpora SS. martyrum Gorgonii, Naboris & Nazarii a Paulo Romano Pontifice impetrat. col. 559. B.
Hruodgauzum, vel Hruodgaudum in Italia res novas molientem Carolus M. interimit. col. 561. C.
Hruotruda, filia Caroli Imp. col. 568. A.
Hugo, Hlutarii filius. col. 514. A. In monaſterium detruſus. col. 518. A. 519. C.
Hundius Wiguleus correctus. col. 121. in not. (3).
Hungaris Decreta quædam Canonica ex Concilio Provinciali Vindobonenſi, ſive Vienenſi in Auſtria a Gvidone Cardinali Apoſtolicæ ſedis Legato data. col. 22. C. Hungarorum ſermo tempore Beati Rhenani ſive ſub finem ſeculi XV. & initium XVI. ſcribi primum cœpit. col. 702. C. Vide *Avares.*
Hunoldus a Carolomanno & Pipino opprimitur. col. 554. B.
Hunorum Legatio ad Carolum .M col. 565. B.
Hymnus trium puerorum. col. 409. A.

I.

Ibnularabi dux Saracenorum. col. 262. A.
Ibs, vel Ibſa oppidum Auſtriæ. col. 42. A.
Joannes abbas S. Qvintini de Inſula. col. 546. B.
Joannes Abrincarum epiſcopus, col. 545. B.
Ioannis Argyropuli icon & vita compendio exhibita. col. 1205. C.
Joannes Buridanus, Rector Univerſitatis Pariſienſis. col. 336. B.
Joannes Cabilonenſis abbas. col. 546. A.
Joannis Laſcaris icon & vita compendio exhibita. col. 1208. A.
Joan. Lugdunenſis Archiep. col. 545. A.

Joannes monachus & abbas civitatis Ravenatum. col. 416. A.
Joannes Pataviensis episcopus cognomine Scherfenberg. col. 90. C. & col. 121.
Joannis XXII. Pontif. Max. Literæ ad episcopum Parisiensem. col. 320. B. Ad Universitatem Parisiensem. col. 319. C. Ad episcopos Svessionensem & Noviomensem an. 1321. col. 320. B. De juramento conservatoris sigilli universitatis Parif. col. 320. C.
Josbertus Bituricensis archiepisc. col. 545. A.
Josbertus Trecarum episc. col. 545. B.
Imperator Romanus jure suo & merito dicitur Christianissimus. col. 535.
Innocentii PP. III. Literæ ad magistros & Vniversitatem Parisien. an. 1199. col. 309. C. Ad episcopum Sylvanectensem an. 1199. col. 310. B. Ad Cancellarium Parisiensem an. 1199. col. 310. B. Ad magistros & scholares Parisienses. an. 1199. col. 310. C. an. 1206. col. 311. C. 312. B. & an. 1209. col. 313. B. Ad eosdem an. 1203. col. 311. A. Ad Cancellarium Parisien. an. 1206. col. 311. B. Ad episcopum Sylvanectensem. col. 312. A.
Irminsul lucus in Saxonia famosus, a Carolo M. eversus. col. 160. B.
Isaiæ Prophetæ Canticum. col. 408. C.
Israel Metensis episcopus. col. 545. B.
Judæi de iis Canones in Concilio Provinciali in Austria perlati, col. 18. C. & seqq. Pileo cornuto a Christianis distinguendi. col. 18. C.
Judenburch, civitas Styriæ. col. 38. B. C.
Justinus Laudunensis Archiepisc. col. 545. A.
Juvavodurum urbs, sive Salzburgum. col. 11. *not.* (1).
Juvavus fluvius, sive Salza. *ibid.*

K.

de Kalkar (Gerhardus) col. 129. C.
Kalendarium Ecclesiast. col. 449. A.
Kalendarium Romanum ethnicæ vetustatis. col. 945.
Kholer (Georg. Frider.) col. 305. A.
Kirchheim. col. 521. C. 525. B.
Kolb (Colomannus) Rector Vniver. Vien. col. 66. C.
Krembs urbs Austriæ col. 42. A.
Krenspach (NN.) Supremus Magister venatorum. col. 123. A.

L.

Laa oppid. Austriæ. col. 41. B.
Lambecius (Petrus) libro Commentariorum de Augusta Bibl. tertio de Ambrasiana Bibliotheca agere voluit col. 712. C.
Lamormaini (Guilielmi) Soc. Jesu. col. 305. B.
Langenstain (Henricus) dictus *de Hassia*) col. 129. C.
Lantbertus Widonis. col. 525. C.
Lantfridus a Pipino e Bajoaria ejectus. col. 556. A.
Lascaris (Joan.) icon & vita compendio exhibita. col. 1208. A.
Lauresheim monasterium. col. 502. B.
Laxenburg, Archiducum Austriæ castrum amœnissimum, a quo ædificari cœptum. col. 280. C.
Lazius (Wolfg.) a Lambecio correctus. col. 4. C. 69. A. Rector Academiæ Vindob. col. 51.
Lemovica urbs a Pipino capta. col. 502. C.
Leo PP. III. a Romanis carceri inclusus; per Albinum cubicularium liberatus; ad Winigisum ducem Spalatensem confugiens, inde ad Carolum M. a quo in sedem suam restituitur. col. 565. col. 577. B. Obiit. col. 570. A.
Leo episcopus Ratisbonensis. col. 3. C.
Leobrandus Decanus Aquisgranensis. col. 476.
Leopoldus III. cognomine Probus, Alberti III Archiducis Austriæ frater. col. 90. C.
Leopoldus de Bebenburg episcopus Bambergensis. col. 537. in *not.* (β).
Libanii Sophistæ epistolæ decem, ex MSS. codicibus Vaticanis ab Holstenio erutæ. col. 1140. A. Ejusdem epistolæ ad Aristenetum. col. 1157. B.
Liber de vita Nonnarum, seu Sanctimonialium in Concilio Aquisgranensi compositus. col. 570. A. Item de vita clericorum. *ibid.*
Lichnius Andraganus Episcopus imposito sudario Domini mortuum resuscitat. col. 545. C.
Lichtenstain (Jo.) Magister Curiæ. col. 122. B.
Lintza urbs Austriæ. col. 40. C. & 42. A.
S. Liobomus. col. 513. B.
Lintbertus Moguntinus archiepiscop. col. 514.
Liutgardis, sive Hildegardis Caroli M. uxor. IV. col. 578. B. Obitus. col. 578. in *not.* (5).
Liutvardus pseudoëpiscopus. col. 511. C.
Lombardus (Petrus) col. 345. A.
Lotharius filius Imp. Ludovici Pii in Italiam missus. col. 499. B. Vide Hlodarius vel Hlotarius.
Lucæ Holstenii epistolæ ad Lambecium. col. 1123. A. Vide Holstenius.
Ludovici Pii Imp. Vita, ab anonymo sed coævo composita. col, 468. A. Item res gestæ. col. 531. A. De rebus ab eo gestis supplementa. col. 497. C. Ejus colloquium in prædio regali Theodonis. col. 595. Ejus vita autore Thegano chorepiscopo Trevirensi. col. 595. A.
Ludovicus VII. Rex Galliæ fundator Academiæ Parisiensis. col. 345. A.
Ludovicus XII. Rex Galliæ. col. 539. in *not.* (δ). Joannam uxorem repudiat. col. 540. in *not. ibidem.*
Luitbertus Archiepisc. Moguntinus. col. 516. C.

Ei Otfridus monachus Weissenburgensis volumen Evangeliorum dedicat. col. 644. C. A Gabriele Bucellino falso *Lindebertus* nuncupatur. col. 666. C.
Luitboldus Bajoariæ Præfectus. col. 526. C.
Lullus S. Bonifacio succedit. col. 558. A.
Lupicinus abbas Lugdunensis. col. 545. A.
Lupicinus episcopus Valentiæ. col. 545. C.

M.

Macarius Belga episcopus. col. 545. A.
Macarius Vulecti episcopus. col. 546. A.
Mæssenberch (Vigandus) col. 39. B.
Manuelis Chrysoloræ icon & vita compendio exhibita. col. 1201. A.
Marca denariorum quid? & quæ ejusdem a marca argenti differentia? col. 37. A.
de Marca Hertlinus Primus Rector Academiæ Coloniens. col. 72. *not.* (1).
Marchekke oppid. Austr. col. 41. B.
Marci Musuri icon & vita compendio exhibita. col. 1206. C.
Margareta mater Erici, cognomine Glippingi Regis Daniæ excommunicatur a Guidone Cardinali Apostolicæ sedis legato anno 1266. col. 8. C.
Margarita Maximiliani I. Imp. filia a Carolo VIII. Galliæ Rege repudiata. col. 539. in *not.* (γ).
Marinus episcopus Pontifex creatus. col. 513. B.
Marpurch oppid. Stiriæ. col. 37. C.
Marulli Michaëlis icon & vita compendio exhibita. col. 1207. A.
Maximilianus I. Imp. proposita mercede suos provocare solebat ad querenda diplomata, quæ ante quingentos annos essent conscripta. col. 702. B.
Mayssaw (Jo.) supremus Pincerna. col. 122. B. (Conradus) supremus Dapifer. *ibid.* (Georgius) *ibid.*
Medlicum sive Mellicium oppid. Austriæ col. 41. A. quod vide.
Megan Leonardus Helfrid Comes. col. 304. C.
Meidenberch oppid. Stiriæ col. 40. A.
Mellicium oppid. Austr. col. 41. A. Mellicense cœnobium, ut ad ejus historiam pertinentia monumenta quinque. col. 841. Ejus fundationis historia. col. 871. A.
Meraniæ Duces. col. 821. *not.* (3)
Meranum ad Athesim fluv. sita urbs. col. 821. *not.* (3).
Meursius (Jo.) a Lambecio correctus. col. 9. A.
Meyssaw. vide Mayssaw.
Michaëlis Maruli icon & vita compendio exhibita. col. 1207. A.
Micrologus Gestorum Caroli M. anonymo auctore. col. 471. B.
Middendorpius (Jac.) col. 71. in *not.* (1). refutatus. col. 69. A.
Minutia locus in IX. regione urbis Romæ. col. 997. *not.* (α).
Moneta singulis annis in festo B. Joannis Baptistæ Viennæ, in Nova civitate & Anasi in Austria renovari solita. col. 40. C.
de Monte Rotundo (Arnaldus) episcopus Gerundensis Officia & solemnia missarum in honorem S. Caroli M. in sua ecclesia instituit. an. 1345. col. 492. in *not.* (α).
S. Morandus, monachus Cluniacensis, officium ecclesiasticum in ejus honorem. col. 899. A.
Moravis pax concessa anno 901. col. 529. A.
Mouthenberch oppidum Stiriæ. col. 38. A. & 39. C.
Mouthusen oppid. Austriæ. col. 41. A. 42. A.
Moysis Canticum. col. 408. C. 409. A.
Mura. col. 37. A.
Mursuslage. col. 39. A.
Musuri (Marci) icon & vita compendio exhibita. col. 1206. C.
Muta pro *telonio*, ejus etymon. col. 36. C.

N.

S. Naboris corpus in monasterio Novæ cellæ conditum. col. 502. B. col. 559. C. Vide Hruodgangus.
Næmausum urbs. col. 553. B.
Narcissus Tolosæ episcopus. col. 546. A.
S. Nazarii corpus in monasterio Lauresheimensi conditum. col. 502. B. 503. B. 559. C. Vide Hruodgangus.
Nicephori Callisti Historiæ ecclesʃ. codex Cæsar. MSS. rarissimus. col. 1061. C. 1103. A.
Nicolaus Pontifex col. 508. B.
Nicolaus Viennensis præsul. col. 546. A.
Nigellus Ermoldus, vide Ermoldus Nigellus.
Niger Hermoldus. col. 532. A.
Norditi Nordmanni superantur. col. 516. A.
Normannorum in transalpinam Saxoniæ regionem incursio. col. 498. C.
Nova cella monasterium ubi S. Nabor M. sepultus. col. 502. B.
Nova civitas Austriæ. col. 41. B. 40. C.
Novesium urbs. col. 498. C.
Novum castrum. col. 59. C.

O.

Obotrita gens Slavica. col. 527. B. Saxoniam devastant. col. 576. B.
Odo, vide Otto.
Oedendorff (Henricus) Doc. Academ. Vien. col. 268. C.
Offenberch (Dietmarus) col. 38. B.
Officium ecclesiasticum in honorem S. Caroli M. col. 39. C.
Offo perperam creditus fundator monasterii Schutterani. col. 718. *not.* (1).

Oli-

Oliverius. col. 885. B.
Onesburg castrum a Carolo M. captum. col. 554. C.
Oratio Dominica col. 409. B. Antiquis rhytmis Theotiscis. col. 673. Cum Otfridi antiqua Theotisca paraphrasi. col. 715. B.
Origenis explanatio epistolæ ad Romanos jussu Caroli M. scripta. col. 723. *not.* (α).
Origo Prophetiæ David. col. 382. A.
Orntz urbs Hispan. col. 487. C.
Orte oppid. Stiriæ. col. 37. B.
Osca urbs. col. 504. C.
Otfridi Weissenburgensis Volumen Evangeliorum. col. 643. A. Aliud, diversum ab illo, quod Illyricus edidit col. 647. B. Alia opera col. 651. & 711. C. Poëma ad Ludovicum Pium. col. 657. A. Præfatio ad Luitbertum Archiepiscopum Moguntinum. col. 659. C. Carmen Theotiscum, quo Salamoni, episcopo Constantiensi, volumen Evangeliorum dedicat. col. 670. Carmen Theotiscum ad Hartmute & Werimbertum monachos S. Galli. col. 676. B. De Otfrido testimonia cl. virorum. col. 708. B. Ejus scriptorum catalogus. col. 707. C. 721. A.
Otto Dux Saxoniæ pater Imp. Henrici aucupis, a Gallis Rex electus. col. 601. A.
Ottocarus Bohemiæ Rex & Dux Austriæ honorifice excipit Guidonem Cardinalem. col. 6. B. Ejus Rationaria Stiriæ & Austriæ. col. 27.
de Oytta (Henricus) Decanus facultatis Theologicæ studii Viennensis. col. 129. B. 268. C.

P.

de Padua Marsilius Rector Universit. Paris. col. 335. B.
Palthenius (Jo. Philipp.) col. 586. not. (α). Fragmentum colloquii Christi cum Samaritana ad fontem edidit. col. 586. in not. (α).
Parisinæ Academiæ prærogativa & dignitas. col. 114. C. & not. (2.) Ejusdem Academiæ statutorum & privilegiorum recensio. col. 307.
Parisius indeclinab. barbare pro Parisiis. col. 314. C. & col. 473. B.
Particula ligni S. crucis in cœnobio Mellicensi in Aust. adservata. col. 860 C.
Paschalis I. Papa electus. col. 570. B.
Passioneus (Dominicus) Cardinalis editionis Romanæ Carolini codicis Cæsarei author eruditissimus. col. 453. not. (a).
Paulinus Patriarcha Forojuliensis. col. 566. C.
Paulus Grammaticus· 416. A.
Peapolis, idem ac Herbipolis, sive Würtzburg. col. 720. not. (1).
Perdicæ Protonotarii Ephesini Descriptio metrica Sanctorum locorum Hierosolymitanorum. col. 1097. A.
Perge oppid. in Aust. col. 42. B.
Petrus abbas Laudunensis. col. 546. A.
Petrus a Valle ejus epistola ad Cl. Vir Sebast. Tengnagelium Aug. Bibl. Præfectum. col. 1041. C.
Petrus de Dania Rector Universit. Paris. col. 337. C.
Petrus episcopus Pataviensis. col. 3. C.
Petrus Mediolani episcopus. col. 545.
Petrus Plebanus in Pilichdorff in Aust. col. 269. A.
Philippi II. Regis Galliæ diploma an. 1206. col. 324. Academ. Parisin. Fundator. col. 345. A.
Philippus Coloniensis episc. col. 545. C.
Piccopinus Gener Imp. Ludovici, obiit. col. 570. A.
Pidermansdorff oppid. Austriæ. col. 280. C.
Pigmenius Lunis Archidiaconus. col. 546. A.
Pilgrinus seu Peregrinus Archiepisc. Salzburgensis cognomine de Puchaim. col. 90. C. col. 121. not. (2).
Pirchvelde oppid. Stiriæ. col. 39. A.
Pipinus Francorum Dux filius Anschisii, moritur. col. 549. A.
Pipinus Caroli M. pater in Saxoniam per Thuringiam ingreditur. col. 555. C. Griphoni Fratri in partibus Niustriæ XII. comitatus adsignat. col. 556. B. Ad Zachariam Pontificem Legatos, Romam mittit. col. 556. C. In Italiam venit, & Heistulfum bello superat. col. 558. A. Ravenam cum Pentapoli ecclesiæ Romanæ tradit. col. 558. B. Saxones bello superat. 558. C. Aquitaniam suæ ditioni subdit. col. 559. C. Diem suum obit. col. 560. A.
Pipinus, Filius Caroli M. ab Adriano PP. baptizatur, & in Regem Italiæ ungitur. col. 562. C. In Pannoniam proficiscitur. col. 565. B.
Pipinus Caroli ex Himiltruda concubina filius patrem interimere tentans detonsus in monasterium detruditur. col. 564. C.
Pisanus (Petrus) Caroli Magni Magister. col. 352. B.
Pii II. PP. Universitatis Vindobonensis descriptio, & de studiis quæ in ea memoria sua tradebantur, judicium. col. 69. & 70. B. correctus a Lambecio. col. 71. not. (1). Vide Æneas Sylvius.
Plichtrudis Carolum Martellum carcere detinet. col. 549. B.
Poapolis vel Pœapolis idem atque Herbipolis sive Wirzeburg. col. 720. not. (1).
Pontanus (Jo. Isac.) a Lambecio correctus. col. 9. A.
Pontendorff (Conrad.) col. 123. A.
Pontianus Arelatis episcopus. col. 546. A.
Poppo Fresonum Dux a Carolo Martello interemptus. col. 552. B.

Pot-

Pottendorff Comites. col. 123. not. (2).
Prætorius (Barthol.) Decanus facultatis Jur. Vien. col. 305. A.
Primarsburch oppid. Stiriæ col. 40. A.
S. Priminus, episcopus Meldensis monasterium Schutterense fundat. col. 718. not. (1).
Princeps in compendio, sive Enchiridion politicum. col. 32.
Privilegia Universitatis Vienensis. col. 90. C. Vide Statuta.
Privilegia Universitatis Parisien. Vide Statuta.
Professio fidei S. Ambrosii episcopi. col. 361. A. Concilii Nicæni. col. 360. B. S. Gregorii Pont. Max. col. 362. B. S. Gregorii episcopi Neocæs. col. 364.
Prukka oppid. Austriæ. col. 41. B.
Prukke oppid. Stiriæ. col. 39. A.
Psalmus primus cum Otfridi monachi Weissenburgensis antiqua Theotisca paraphrasi. col. 713. B.
Psalterium Latinum curante Carolo M. aureis litteris exaratum. col. 347. 348. A. B. Beata Hildegardis Caroli M. Conjux eo est usa. col. 345. (1). Idem postea a Carolo M. ecclesiæ Bremensi dono datum. col. 410. A. Ejus prolegomena cum titulis psalmorum. col. 349. Psalmorum tituli, diversi ab editione Sixtina. col. 399. Psalterium quid? col. 390. B. In Psalmis quid significet *in finem*? col. 389. C. Psalteria duo Theotisca. col. 712. C.
Pullus Gallinaceus biceps cum icone. col. 1313. A.
Pyrgus quid? col. 1011. not. (11).
Pyrn oppid. Stiriæ. col. 39. C.

R.

Rabanus Maurus. col. 556. B. Ejus glossarium Latino-Theotiscum. col. 646. A. Linguam germanicam excoluit. col. 645. C.
Rabodus Legmedomensis episc. col. 546. B.
Rado abbas monasterii S. Vedasti, consilio Alcuini de libris monasterio suo providet. col. 616. C. Templum S. Vedasti incendio deformatum restituit. col. 616. A. Ejus epigrammata in honorem S. Vedasti. col. 642. B.
Raginfridus Majordomus a Carolo Martello victus. A.
Raimbaldus Marsiliæ Antistes. col. 546. B.
Randech (Marquardus). col. 549. B.
Ratbodus Fresonum Rex. col. 527. A.
Ratbodus Trevirensis Archiepisc. col. 527. A.
Ratgarius abbas Fuldensis. col. 566. C. Ejus cum fratribus dissensio. col. 567. C. deponitur. col. 570. B.
Ratgersburch oppid. Styriæ. col. 37. B.
Rationarium Austriæ & Stiriæ Helwici, Thuringi Ottocari Regis Bohemiæ Notarii. col. 27. C.
Rawenstain (Henricus). col. 123. A.
Rechperger (Guiliel.) Vniversitatis Vindobonensis Rector. col. 305. A.
Reginonis abbatis Prumensis chronicon. col. 594. B. & 597. C.
Registri actorum Vniversitatis Paris. fragmentum. col. 337. C.
S. Rembertus Archiepiscopus Hamburgensis. col. 364. not. (9).
S. Remigii Archiepiscopi Rotomagensis vita col. 933.
de Retz (Franc.) Ordin. Prædicat. col. 129. C.
Rhabanus Maurus. Vide Rabanus.
Richardus Ambionesis episcopus. col. 545. B.
Richarius episcopus. col. 529. A.
Richboto moritur. col. 567. A.
Richolfus Archiepiscopus Moguntinus in monasterium Fuldense S. Bonifacii missus abbatis & fratrum causa. col. 567. C. 568. B. Ejus mors. col. 568. C.
Rigomerus Meldis episcopus. col. 546. B.
S. Rimbertus Archiep. Hamburgensis & Bremensis. col. 516. A.
Robertus Svessionensis episcop. col. 545. A.
Rodulphus Cameraci episcopus. col. 545. B.
Rodulphus Burgundiæ Rex. 525. A.
Rorich Nordmannus. 512. B.
Rottenmanne oppid. Stiriæ. col. 39. A. C.
Rothardus Flandriæ præsul. col. 545. B.
B. Rotolandus Comes. col. 483. A.
Rudolphus IV. Dux Austriæ, Comitatum Tyrolensem Austriæ adjungit. col. 58. C. Præpositurам Viennæ ad S. Stephani fundat., turrimque ejus templi struere incipit. col. 58. C. B.
Rukenstaine oppid. Stiriæ. col. 38. A.
Rulandi & Caroli M. Gesta antiquis rhytmis Theotiscis. col. 587. B.
Runtia vallis. col. 485. B.
Rutgersburch oppid. Styriæ. col. 40. A.

S.

Sachsenvelde oppid. Stiriæ. col. 37. C.
Sachsenwarte oppid. Stiriæ col. 38. A.
de Salerno (Philipus) Ordin. Minor. col. 306. B.
Salomon episcopus Constantiensis. col. 655. C. a Claudio Roberto in Gallia Christiana confunditur cum *tertio* ejusdem nominis episcopo. col. 671.
Salmanciacum villa. col. 497. A. 560. B.
Salza fluvius. col. 11. *not.* (1).
Salz villa Regia, sive Salzburgum. col. 11. *not.* (1). col. 527. B. col. 566. C.
Sambuci (Joannis) epistolæ quædam. col. 1029.
Sarabia, seu Zagrabia. col. 505. A.
Saraceni Garumnam fluvium transeunt & cuncta devastant. col. 551. C. Avenionem capiunt. col. 552. C.

Saracenus (J. An.) ejus epiſtola ad Sambucum de editione nova Græco-Latina Dioſcoridis. col. 1038. B.
Savilii (Henrici) epiſtolæ quædam. col. 1029. Ejusdem epiſtolæ ad Sebaſt. Tengnagelium Aug. Bibl. Præfec. col. 1084. A.
Saxones Francorum terminos vaſtant. col. 502. C. Chriſtianam fidem amplexi Francorum ditioni ſubduntur. col. 562. A. Ad idololatriam revertuntur. col. 564. B. Ad Wiſarahan, ſeu Viſurgim a Carolo M. pacem obtinent. col. 560. C.
Schawenberg (Henricus) Comes. col. 122. B.
Scheilderus (Robertus) col. 1062. C.
Schlikenrieder (Jo.) ejus Chronologia diplomatica Univerſitatis Viennen. col. 43. *in Monito.*
Schola ad S. Michaelem Viennæ in Auſt. col. 52. A. Schola ad S. Stephanum ibidem. col. 52. A.
Schuchſo (Albertus) col. 123. A.
Seligenſtadam reliquiæ S. Marcelli & Petri Roma translatæ. col. 614. *not.* (3).
Septuaginta Interpretum nomina. col. 392. B.
Sergius Andraganenſis abbas territorii Remenſis. col. 546. A.
Sergius Cabilonis epiſcopus. col. 546. A.
Severinus Pictavienſis Antiſtes. col. 546. A.
Sibeneke oppid. Stiriæ. col. 38. A.
Sidney (Robertus) col. 1037. *not.* (2).
Sigeberti monachi Gemblacenſis Narratio de elevatione corporis S. Guiberti. col. 917. B.
Sigiburg caſtellum, Carolo M. captum. col. 561. C,
Sigifridus Rex Daniæ. col. 504. B. 505. B.
Sinarum ſcientia Confucii Politico-Moralis. col. 1209. Specimina veſtitus virilis & muliebris. col 1294.
Sirmondi (Jac.) Soc. Jeſ. epiſtolæ ad Sebaſtianum Tengnagelium Aug. Bib. Præfec. de MS. codice Cæſareo Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Nicephori Calliſti· col. 1082. A.
Sladus (Samuel) col. 1036. A.
Societas Jeſu a Ferdinando I. Imp. Viennam accerſita, Academiæ Vindobonenſi unitur anno 1625. col. 281.
Specius Archidiaconus. col. 546. B.
Spitignevo Dux Sclavoniæ. col. 527. C.
von Stade (Theodoricus) col. 586. not. (a).
Stadech Joannes) col. 123. A.
Stain oppid. Auſtriæ. col. 41. A. 42. A.
Statuta Academiæ Vindobon. col. 65. C. Statuta ejuſdem Academiæ prima. col. 75. C. Statuta facultatis Theologicæ. col. 127. Juris Canonici & civilis. col. 159. B. Facultatis medicæ. col. 191. B. Facultatis artium. col. 207. B. Statuta recentiora ſive ſanctio pragmatica Ferdinandi II. col. 281.
Statuta varia Vniverſit. Pariſien. col. 324. & ſeq.
Stero (Henricus) col. 3. C.
Stephanus Auguſtæ præſul. col. 545. B.
Stephanus PP. IV. Carolum & Carolomanum in reges ungit. col. 558. A. Remis Ludovicum Imp. ſalutat. col. 570. B.
Stiriæ rationarium ſub Ottocaro Bohemiæ Rege, Auſtriæ & Stiriæ Archiduce ſcriptum. col. 27.
Strabo Walafridus. col. 646. B.
Strenberch oppid. Auſt. col. 42. B.
Stricherus ejus rhytmus antiquus Germanicus de Caroli M. expeditione Hiſpanica. col. 587. A.
Sturm abbas Fuldenſis. col. 503. C.
Succeſſio Comitum Tyrolenſium. col. 821. A.
Svatoplugus, vide Zwentibaldus.
Sventibaldus vide Zwentibaldus.
Sultanus Archidiaconus Vien. col. 546. A.
de Sumeraw (Conradus) col. 125. in not. (1).
Symbolum fidei Concilii Niceni col. 360. B. S. Ambroſii col. 361. A. S. Gregorii PP. col. 361. C. Gregorii Thaumaturgi. col. 364. C. SS. Apoſtolorum. col. 409. B.
Symeonis Canticum. col. 409. B.
Symeon tit. S. Cæciliæ Cardinalis. col. 332. C. 335. B.
Synodus Francofortenſis. col. 564. C. Trevirenſis. col. 526. C.
Syntagma Geographicum Græcorum, quod evulgare moliebatur Lucas Holſtenius. col. 1110. B.

T.

Talia, ſive Tallia Latino-barbarum quid? col. 45. C.
Taſſilo Dux Bajoariæ conſtitutus. col. 556. A. Principatu depulſus in monaſterium detruditur. col. 564. A.
Tedoaldum villa. col. 497. C.
Terioli arx ad Atheſim fluv. col. 821. not. (1).
Terræ motus vehemens Aquisgrani col. 498. B.
Teſtamentum Lucæ Holſtenii col. 1191.
Teſtamentum Corocottæ porcelli Lambecii ſcholiis illuſtratum. col. 1318.
Thegani Chorepiſcopi Trevirenſis Hiſt. Rer. geſtarum Imp. Ludovici Pii. col. 594. C.
Theodoinus Comes in certamine occiditur. col. 557. C.
Theodoricus dictus Stange. col. 38. A.
Theodorici, Thuringi Appendix de vita S. Eliſabethæ. col. 885.
Theodori Gazæ vita & icon compendio exhibita. col. 1205. B.
Theodorus Pentapolis Lybiæ præſul. col. 545. B.
Theophilus Antiochiæ præſul. col. 545. B.
Theotbaldo rebellante Carolomanus depopulatur Alemanniam. col. 554. C.

Theo-

Theotiſca formula confeſſionis auricularis. col. 445. B.
Theotiſcum Fragmentum colloquii Chriſti cum Samaritana, a Palthenio editum. col. 586. in not. (a).
Thitardus Canonicus eccleſiæ S. Willebaldi Bremenſis. col. 7. B.
Thœdenhove palatium. col. 506. B.
Thuani (Jac. Aug.) epiſtola ad Tengnagelium Aug. Bib. Vindob. Præfectum de ms. Cæſareo codice Hiſtoriæ eccleſias. Nicephori Calliſti. col. 1064. C. 1073. C.
Tilpini ſupplementa duo fabuloſæ ejus hiſtoriæ de Geſtis Caroli M. col. 478. B. Vide *Tulpinus.*
Torpeus Piſanæ urbis epiſcopus. col. 545. B.
Trapezuntii (Georgii) icon & vita compendio exhibita. col. 1206. A.
Trautmonsdorff (Maxim.) Comes. col. 301. C.
Trehenſe oppid. Auſt.. col. 42. A.
Trevirenſis utbs a Nordmannis evaſtatà. col. 511. A.
Trithemii (Joh.) epiſtola ad Petrum abbatem monaſterii Amersbach. col. 717. Ejus Polygraphia autographa in Aug. Bib. Cæſ. col. 718. A.
Tulpinus Remenſis Archiepiſcopus. col. 545. Geſta Caroli M. in Hiſpania. col 478. ſupplementa duo fabuloſæ ejus hiſtoriæ de Geſtis Caroli M. col 478. B.
Turpinus vide Tilpinus & Tulpinus.
de Tyrnavia (Jo.) col. 123. A.
Tyrnſtain (Marquardus) Judex Curiæ. col. 122. B.
Tyrolis Comitum ſucceſſio. col. 821. A. Ejus appendix. col. 729.
Tyver oppid. Stiriæ. col. 37. C. 39. C.

U.

Ubdpach oppid. Stiriæ. col. 37. A.
Udalricus Comes Moraviæ col. 529. A.
Uladislaus Dux Poloniæ Archiepiſc. Salzburgenſis. col. 13. *not.* (6).
Ulinsperch oppid. Stiriæ col. 39. C.
Ulphila Gothorum epiſc. col. 547. A.
Ungari Carinthiam devaſtant. col. 529. B. Vide *Hungari*, *Avares.*
Univerſitas Viennenſis. vide *Statuta.*
Unruochus Comes. col. 521. A.
Urbanus IV. PP. anno 1365. primus conceſſit generale ſtudium, Viennæ in Auſtria excepta facultate Theologica, quod anno 1384. Urbanus VI. ceteris addidit. col. 51. C. Ejusdem hac de re bulla. col. 53. A. & 59.
Urimoldus Rotomagenſis epiſcopus. col. 545. A.
Urſus Ravenæ antiſtes. col. 545. B.

V.

Valdeſpino (Jo.) Ordin. Prædic. col. 306.
a Valle (Petrus), ejus epiſtolæ ad Sebaſtianum Tengnagelium. col. 1041. C.
S. Vedaſtus epiſcopus & confeſſor, excerpta quædam ad ejus vitam pertinentia. col. 633. A. Ejus vita ab Alcuino emendata. col. 633. A.
Vehemot rudioris ævi ſcriptoribus quid? col. 533.
Vellenpach. col. 37. A.
Ventorum & menſium nomina a Carolo M. impoſita. col. 354. A.
a Verdenberg (Jo. Bap.) Baro. col. 305. A.
Veroinus Papiæ præſul. col. 545. B.
Vienna per W. occurrit ſcripta in Rationario Auſtriæ & Stiriæ. col. 27. Viennenſis Concilii mentio in Concilio Salzburgenſi anni 1274 celebrato. Viennæ cathedralis eccleſia conſtituta a Friderico III. Imp. & Archiduce Auſtriæ. col. 5. A. Vienna a Friderico III. obſeſſa & recuperata. col. 43. B.
Vinciacum, ubi Carolus Martellus Hilphricum Regem prælio vicit. col. 550. B.
Vindobona, vide Vienna.
Vinſtritz oppid. Styriæ. col. 37. A.
Viſchbeck (Gerhard.) Canonic. Viennen. col. 268. C.
Vintizla Dux Sclavoniæ col. 527. C.
Vreynſtat oppid. Auſtr. col. 42. A.

W.

Walſa oppid. Auſtriæ col. 41. A.
Waipharius a Pipino interfectus. col. 502. C.
Walafridus Strabo. col. 646. B.
Walach abbas. col. 595. C. Obiit. col. 596. B.
Walach Metenſis epiſcopus occiſus. col. 511. A.
Walſſe (Henricus) col. 123. A. (Rudolphus) Provincialis Mareſchalcus. col. 122. B.
Waltſtein oppid. Stiriæ. col. 40. A.
Warato, Weiferium ducem Aquitaniæ per dolum interimit. col. 560. A.
Wehingen (Reynhardus) ſupremus Magiſter Janitorum. col. 123. A.
Weiferius Aquitaniæ Dux. col. 556. B. Vaſtardo Cavillonem pervenit. col. 559. A. Jus eccleſiis reddere in Aquitania a Pipino cogitur. col. 559. A. Ab eodem captus a Waratone per dolum interimitur. col. 560. A. & 556. B.
Wenceslaus Rex Bohemiæ. col. 44. *not.* (1).
Werinbertus Monachus S. Galli in Helvetia. col. 459. A.
Wibertus fundator cœnobii Gemblacenſis, narratio de elevatione ejus corporis. col. 917. B.
Wicbertus Comes. col. 511. C.

Widichindus col. 504. A. Vide *Witichindus.*
Wido Tyrannus col. 514. Obiit. col. 525. C.
Wienna vide Vienna.
Wihmuoti pagus in Saxonia. col. 575. B.
Wilcharius archiepiſcop. col. 497. A.
Wildonia oppid. Stiriæ. col. 38. B.
Wilhelmus Altiſſiodorenſis. col. 316. B.
Wilibaldus Eichſteti epiſcopus conſtitutus. col. 555. B.
Willebrechtesdorff oppid. Stiriæ. col. 37. A.
S. Willehadus primus epiſcopus Bremenſis Carolinum pſalmorum codicem ab Hadriano PP. I. dono accepit. col. 412. C.
Willibaldus epiſcopus Eichſtetenſis. col. 502. A.
Willibertus archiepiſcopus Rotomagenſis. col. 452.
Winidharius. col. 723. *not.* (α).
Winidi gens Slavica ultra Albim. fluvium. col. 567. B.
Winigiſus dux Spalatenſis Leonem PP. III. Roma profugum excipit hoſpitio col. 565. C.
Wiſaraha idem ac Wiſurgis fluv. col. 560. C.
Witichindus tyrannus in Saxonia. col. 562. B. Baptizatur. col. 563. A.
Witsperch oppidum Stiriæ col. 38. B. & 40. A.
Wizzin Obotritarum Rex, a Saxonibus occiſus. col. 573. B.
Wolfohaldus dux Franciæ Orientalis, Auſtr. dictæ. col. 549.
Wolgarius epiſcopus Wirtzburgenſis. col. 568. B.
Wormatia. col. 511. B. In ea Generalis conventus ab Imp. Ludovico Pio habitus. col. 498. C. & 515. C.
Wulfarius archiepiſc. Rhemenſis. col. 485.
Wynfridus poſtea Bonifacius epiſcopus. col. 501. A. B.

Y.

Ybanswalde oppid. Stiriæ. col. 38. A.

Z.

Zachariæ prophetæ Canticum. col. 409. A.
Zacharias Papa regnum Galliæ in Pipinum transfert. col. 557. A.
Zeisl (Jac.) Statuta particularia Univerſitatis Vindobonenſis iterum vulgavit. col. 43. *in Monito.*
Zingarorum origo & lingua. col. 989. in *not.* (α).
Zwendibaldus, Rudolphi Burgundiæ Regis filius. col. 515. C. Rex creatus. col. 527. B.
Zwentibaldus Dux Moravorum. col. 525. Obiit. col. 526. A.

Kollár, Adam František, 1718-1783

Analecta Monvmentorvm Omnis Aevi Vindobonensia

Bd.: 1

Vindobonae (1761)

Regensburg, Staatliche Bibliothek -- 999/2Hist.pol.767(1
urn:nbn:de:bvb:12-bsb11056109-6
VD18 15458156-001